6
17-a
40

6-17-a 40

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

PUB. OVIDII NASONIS
OPERUM
TOMUS SECUNDUS.

INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT

DANIEL CRISPINUS, HELVETIUS,

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS;

AD USUM

SERENISSIMI DELPHINI.

In pagina versa indicantur ea quæ in hoc Tomo continentur.

D.PROB.ROM.S.J.

BASSANI, MDCCXCII.

PROSTANT
VENETIIS APUD REMONDINI.

Superiorum Permissu, ac Privilegio.

Digitized by Google

IN HOC

SECUNDO TOMO CONTINENTUR

Metamorphoseon Libri XV. - -

Sex versus, quos auctor, lib. I. Tristium, Eleg. VI. his libris voluit præfigi.

Orba parente suo quicunque volumina tangis,
His saltem vestra detur in urbe locus.
Quoque magis faveas, non sunt hæc edita ab illo,
Sed quasi de domini funere rapta sui.
Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, si licuisset, erat.

Digitized by Google

INDEX EORUM

QUÆ IN UNOQUOQUE LIBRO

METAMORPHOSEOS OVIDII

CONTINENTUR.

LIBRI I.

METAMORPHOSEOS.

CHAOS in quatuor elementa.
Cælum & terram quinque diſtingui zonis.
Quatuor ventorum regiones.
Hominis origo.
Quatuor ætatum deſcriptio.
Gigantum ſanguis in homines crudeles.
Lycaon in lupum.
Lactei circuli deſcriptio.
Jovis oratio.
Diluvii deſcriptio.
Lapides in homines.
Terra in varias animalium figuras.
Pythonis ſerpentis cædes.
Pythia ludi.
Cupidinis ſagittarum deſcriptio.
Daphne in laurum.
Tempe deſcriptio.
Io in vaccam.
Argi oculi in caudam pavonis.
Syrinx nympha in calamum.
Io vacca in humanam formam.
Phaëtontis Epaphique contentio.

LIBRI II.

Regiæ ſolis deſcriptio.
Quatuor anni partes.
Solis currus deſcriptio.
Equorum ſolis nomina.
Terræ incendium.
Telluris querelæ.
Phaëtontis caſus.
Heliades in populos.
Cygnus rex Lygurum in olorem.
Caliſto Lycaonis filia in urſam.
Arcas cum Caliſto matre in ſydera.
Corvus ex candido niger.
Coronis in cornicem.
Ericthonius ſine matre natus.
Nyctimene in noctuam.
Ocyroë Chironis filia in equam.
Apollo in paſtorem.
Battus in lapidem indicem.
Aglauros Cecropis filia in ſaxum.
Invidiæ domus deſcriptio.
Invidiæ effictio.
Jupiter in taurum.
Europa ex Phœnicia in Cretam avecta.

LIBRI III.

Draconis dentes in viros armatos.
Cadmus Bœotiæ conditor.
Actæon in cervum.

Bacchus ex Semele Cadmi filia.
Iuno in anum.
Bacchi educatio.
Tiresias in fœminam.
Tiresias in marem.
Narcissus in florem.
Echo in vocem.
Tyrrheni nautæ in delphinos.
Bacchus in puerum.
Penthei descriptio.

LIBRI IV.

Bacchi nomina.
Dercetis Babylonia in piscem.
Semiramis in columbam.
Nais in piscem.
Mora ex albis nigra Pirami & Thisbes sanguine effecta.
Veneris cum Marte adulterium.
Leucothoë in thuris arborem.
Clytie in heliotrop. herbam.
Daphnis Idæus in saxum.
Scython in fœminam.
Celmus puer in adamantem.
Crocos cum Smilace in flores.
Salmacidis fontis natura.
Hermaphroditus cum Salmacide nympha copulatus.
Meneides in vespertiliones.
Ino Athamantis uxor in deam.
Viæ ad inferos descriptio.
Iuno ad inferos.
Melicerta in deum marinum.
Comites Inus in saxa & aves.
Cadmus cum uxore in anguem.
Jupiter in aurum.
Persei gesta.
Guttæ sanguinis Medusæ capitis in serpentes.
Atlas in montem.
Andromeda ceto exposita.
Virgulta in coralia.
Andromedæ Perseique nuptiæ.
Pegasus equus alatus e sanguine Medusæ.
Medusæ capilli in serpentes.

LIBRI V.

Cephenei Perseum oppugnantes in saxa.
Cephenum tumultus descriptio.
Phineus Cephei frater in statuam.
Prœtheus in lapidem.
Polydectes in saxum.
Hippocrenes fontis descriptio.
Pyrenei sacrilegium.
Musæ in aves.
Pierides in picas.
Gigantomachiæ descriptio.
Jupiter in arietem.
Apollo in corvum.
Bacchus in caprum.
Diana in felem.
Juno in vaccam.
Venus in piscem.
Mercurius in ibim.
Cereris laudes.
Proserpinæ raptus.
Pergusæ lacus descriptio.
Cyane nympha in stagnum.
Puer temerarius in stellionem.
Arethusa nympha in fontem.
Ascalaphus in bubonem.
Sirenes in aves.
Lyncus rex Scytharum in lyncem.

LIBRI VI.

Arachne in araneam.
Arachnes cum Pallade certamen.
Pallas in vetulam.

Telarum Palladis Arachnesque descriptio.
Hæmus & Rhodope in montes.
Pygmæa in gruem.
Antigone in ciconiam.
Cynaræ filiæ in saxa.
Jupiter in taurum.
Jupiter in aquilam.
Jupiter in cygnum.
Jupiter in satyrum.
Jupiter in Amphitryonem.
Jupiter in aurum.
Jupiter in ignem.
Jupiter in pastorem.
Jupiter in serpentem.
Neptunus in juvencum.
Neptunus in Enipeum fluvium.
Neptunus in arietem.
Neptunus in equum.
Neptunus in delphinem.
Apollo in pastorem.
Apollo in accipitrem.
Apollo in leonem.
Bacchus in uvam.
Saturnus in equum.
Niobe in marmor.
Niobes filiorum mors.
Amphionis exitus.
Lycii rustici in ranas.
Marsias in fluvium.
Eburneus Pelopis humerus.
Tereus in hupupam.
Progne in hirundinem.
Philomela in lusciniam.
Orithyiæ raptus.
Zetes & Calais alati.

LIBRI VII.

Draconis dentes in homines armatos.
Jasonis in Cholchos expeditio.
Phinei calamitas.
Medeæ amores.
Tauri ignem efflantes.
Pervigilis Draconis sopor.
Æson ex sene juvenis.
Aridus olivæ ramus in viridem.
Guttæ aquæ in flores.
Nutrices Bacchi ex vetulis juvenes.
Aries senio confectus in agnum.
Peliæ cædes.
Cerambus in avem.
Draco in saxum.
Juvencus in cervum.
Coæ mulieres cornutæ.
Telchi visu omnia mutantes.
Hyries filius in cygnum.
Hyrie in lacum.
Combe in avem.
Fungi in homines.
Phineus in avem.
Periphas in avem.
Polyphemonis filia in avem.
Medea ad Ægeum.
Cerberi spuma in aconitum.
Thesei gesta.
Scironis latronis ossa in scopulos.
Minois bellum in Athenienses.
Sithonis in monedulam.
Ægina insula quæ & Oenona.
Æaci filii.
Formicæ in homines.
Pestis descriptio.
Cephalus Procris maritus in aliam figuram.
Vulpes & canis in saxa.
Procridis mors.

LIBRI VIII.

Nisus in halietum avem.
Scylla in Cyrim avem.

Mu-

Digitized by Google

Muri vocales.
Labyrinthi Cretensis descriptio.
Ariadnæ corona in sidus.
Dædali volatus.
Talus puer serræ circinique inventor, in perdicem.
Dædalus ad Cocalum.
Apri Calidonii descriptio.
Atalantæ forma.
Altheæ fratres a Meleagro cæsi.
Stipes in quo Meleagri vita.
Meleagri mors.
Meleagri sorores in aves Meleagridas.
Naiades in Echinadas insulas.
Perimele Nympha in insulam.
Oppidum in stagnum.
Jupiter cum Mercurio in homines.
Casa in templum.
Philemon cum Baucide uxore in arbores.
Proteus in varias formas.
Metra Erisichthonis filia in varias figuras.
Erisichthonis impietas.
Famis patria.
Famis descriptio.
Fœdus Erisichthonis exitus.
Achelous in varias figuras.

LIBRI IX.

Acheloi Herculisque lucta.
Achelous in anguem.
Achelous in taurum.
Copiæ cornu.
Nessi centauri cædes.
Tunica a Deianira ad Herculem missa.
Herculis labores.
Lichas in scopulum.
Hercules in Deum.
Galantis in mustelam.
Dryope in arborem.
Lotos nympha in arborem.
Iolaus senex in juvenem.
Callirhoës pueri in juvenes.
Deos quoque fatis obnoxios eſſe.
Miletus Mileti urbis conditor.
Byblis Mileti filia in fontem.
Caunus Byblidos frater, Cauni urbis conditor.
Iphis puella in marem.

LIBRI X.

Orphei Eurydicesque nuptiæ.
Orphei ad inferos descensus.
Atys in pinum.
Cypariſſus in cupreſſum.
Orphei carmen.
Jupiter in aquilam.
Hyacinthus puer in florem.
Hyacinthia festa.
Propetides in saxa.
Cerastæ in tauros.
Statua eburnea in virginem.
Myrrha Cinyræ filia in arborem.
Adonis in florem.
Hippomenes in leonem.
Atalanta in leænam.
Mynte nympha in mentam.

LIBRI XI.

Serpens in saxum.
Orphei cædes.
Bacchæ Thraciæ in arbores.
Midæ stoliditas.
Contacta a Mida in aurum.
Arena Pactoli in aurum.
Midæ aures in asininas.
Cannæ vocales.

Apol-

Apollo cum Neptuno in homines.
Hesionæ Laomedontis filiæ liberatio.
Thetis in varias formas.
Ceyx in avem.
Dædalion in accipitrem.
Lupus in saxum.
Alcyone in avem.
Somni domus descriptio.
Dei somni effictio.
Morpheus in homines.
Phobetor in animalia bruta.
Phanthasos in inanimata.
Morpheus in Ceycem.
Æsacus in mergum.

LIBRI XII.

Serpens in saxum.
Iphigenia Agamemnonis filia in cervam.
Famæ domus descriptio.
Protesilai cædes.
Cygnus puer in avem.
Cæneus in avem.
Cænis puella in marem.
Pirithoi & Hippodamiæ nuptiæ.
Lapitharum Centaurorumque prælia.
Periclymenus Nelei filius in varias figuras.
Achillis mors.

LIBRI XIII.

Ajax in hyacinthum florem.
Armorum Achillis judicium.
Ajacis oratio.
Artificiosissima Ulyssis oratio.
Hecuba in canem.
Polydori cædes.
Polyxenæ immolatio.
Polymnestoris Thraciæ regis excæcatio.
Memnonis cineres in aves.
Æneæ in Latium navigatio.
Anii filiæ omnia suo tactu in frumentum, vinum, oleumve convertentes, in columbas.
Duo juvenes ex rogi favilla.
Index in saxum.
Siciliæ descriptio.
Scylla in monstrum.
Acis in fluvium.
Polyphemi cantilena.
Glaucus in Deum marinum.

LIBRI XIV.

Scyllæ inguina in canes.
Cercopes in simias.
Sibylla in vocem.
Socii Ulyssis in porcos.
Socii Ulyssis in pristinam formam.
Picus in avem.
Pici comites in feras.
Canens Pici uxor loci nomen.
Diomedis socii in aves.
Apulus pastor in oleastrum.
Æneæ naves in nymphas.
Navis in scopulum.
Ardea in avem.
Æneas in deum indigetem.
Albani reges.
Vertumnus in varias figuras,
Vertumnus in vetulam.
Anaxarete puella in saxum.
Urbis Romæ conditores.
Aquæ frigidæ in calidas.
Romulus in Deum.
Hersilia, Romuli uxor in deam Horam.

II.

LIBRI XV.

Calculi albi in nigros.
Numa ad Pythagoram.
Pythagoræ dogmata.
Pythagoræ sermo.
Pythagoræ metempsychosis.
Pythagoras in Euphorbum.
Omnium rerum viciſſitudinem eſſe.
Annus in quatuor partes.
Quatuor hominis ætates.
Sperma hominis in hominem.
Ex quatuor elementis omnia fieri.
Omnia in quatuor elementa resolvi.
Terra in mare.
Mare in terram.
Mira Lyci fluminis natura.
Erasinus fluvius.
Caycus fluvius.
Amasenus fluvius.
Anigrus fluvius.
Hypanis fluvius.
Insulæ in continentem.
Ex continenti insulæ.
Helice Buraque urbes submersæ.
Ex planicie montes.
Mira aquarum natura.
Crathis & Sybaris fluvii.
Salmacidis fontis natura.
Æthiopiæ lacus.
Clitorii fluvii natura.
Lyncestus fluvius.
Arcadiæ lacus.
Ortygia insula ex mobili immobilis.
Symplegades insulæ olim instabiles.
Ætnæ montis incendium.
Homines in aves.
Scythicæ mulieres in aves.
Apes ex vitulis.
Crabrones ex equis.
Scorpius ex cancro.
Tineæ agrestes in papiliones.
Limus in ranas.
Informis caro in ursum.
Apes sine pedibus.
Aves ex ovi medio.
Hominis spinæ medulla in anguem.
Phœnix ex seipso.
Hyenam feram modo marem modo feminam esse.
Mira chamæleontis natura.
Lyncurium ex lyncum urina.
Coralium ex molli durum.
Gentium vicissitudines.
Trojæ ruina.
Sparta.
Mycenæ.
Athenæ.
Thebæ.
Romæ origo.
Hominem ex anima & corpore constare.
Numæ regnum.
Hippolytus in Virbium.
Egeria Numæ uxor in fontem.
Gleba in puerum.
Hasta Romuli in arborem.
Cippo cornua.
Æsculapius in anguem.
Æsculapius Roma advectus.
Iulius Cæsar in cometen.
Augusti laudes.
Metamorphoseos commendatio.

SE-

SERIES ARGUMENTORUM

LIBRORUM XV. METAMORPHOSEON,

Simul & Fabularum in unoquoque libro contentarum.

LECTORI.

Guillelmus Canterus quod multis contingere credidit, cum Nasonis Transformationes legunt, ut perpetuam illam & nunquam interruptam narrationum tam variarum connexionem satis mirari possint, illud sane in me comprobatum est, qui Poetæ artificium non levius hac in parte, quàm alibi usquam existimo. Quare, cumque insuper utilitate maxima non careat voluptas, quæ in eo æstimando percipitur, tibi non ingratum fore arbitratus sum, Lector, si quam ille totius operis subtiliter compegit Epitomen, eam oculis tuis insimul subjicerem. Illam itaque hîc habes, additis singularum fabularum argumentis, ut cum primum, & uno quasi intuitu, spe atque jucunditate perfruaris, priusquam ad Ovidium accedas, quâ nisi perlecto eo, tibi carendum fuisset. Argumenta autem illa si quis suo loco non repetita queratur, levissimâ operâ, atque ad ista recurrendo, ignoscendi facultatem quæ res non est levis, sine omni damno suam fecerit. Vale.

Digitized by Google

ARGUMENTUM LIBRI PRIMI.

Principio Chaos in elementa quatuor distinguitur, quibus cum sui darentur singulis incolæ; homo ex terra & aqua creatus est. Secutæ sunt ætates hominum quatuor. In quarum postrema de Gigantum sanguine nati sunt homines. Qui cum essent impii, Jupiter, quamvis antea Lycaonem in lupum mutasset, generali nihilominus supplicio diluvium inducens, omnia in aquam convertit. Hic soli relinquuntur superstites, Deucalion & Pyrrha. Qui post redditam terram, jactis post terga lapidibus, humanum repararunt genus. Nam reliqua quidem animalia, sponte sua ex humore & calore prodierunt. Interque ea & Pytho serpens. Quem cum Apollo interemisset, Pythios ludos in rei memoriam instituit. In quibus victores esculea corona donabantur, nondum enim extiterat laurus, donec in eam Daphne puella fuit conversa. Quod cum accidisset, tum ad patrem ejus Peneum, cum reliqui fluvii sive congratulandi, sive etiam consolandi gratia convenissent, solus desideratus est Inachus, quod de filia sua Ione sollicitus esset, quam Jupiter post stuprum in juvencam mutarat. Ea cum ab Argo custodiretur, Mercurius eum, narrata prius Nymphæ Syringis in arundinem transformatione, occidit. Cujus oculi deinde a Junone in pavonem collati fuerunt. Tum Io, pristina mulieris forma recepta, Epaphum parit.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS LIBRI PRIMI.

FAB. I. Arg. Ovid. in hujus operis initio brevissime ea de quibus est scripturus proponit, & Deos ut sibi adesse velint rogat, & narrationem ab ipso mundi primordio orditur. *Raph. pag.* 1. *vers.* 1.

FAB. II. Arg. *Sic ubi dispositam.*) Separata jam terra erat a cæteris elementis; sed homo nondum natus, ipsius terræ cultor futurus & dominus. Itaque Prometheus Japeti filius terram imbre mollivit, & ex hac hominem ad Dei similitudinem & imaginem finxit; cujus facies non prona, ut cæteris animalibus, esset in terram, sed cælum spectaret erecta. *pag.* 4. *vers.* 1.

FAB. III. Arg. *Aurea prima sata est ætas.* Ex variis hominum moribus quatuor ætates factæ videntur, quibus pro morum qualitate a metallis nomina imposita fuere. Prima namque aurea fuit appellata, quod optimis moribus illo tempore, quo Saturnus regnavit, homines floruerint. Secunda argentea, quod quo tempore cœpit regnare Jupiter, in vitia homines inclinare cœperunt. Tertia ærea, quam bella occuparunt. Quarta ferrea, quod in ea a nullo crudelitatis genere se homines abstinere constat. *p.* 8. *v.* 3.

FAB. IV. & V. Arg. *Postquam Saturno*) Aureæ ætati, qua Saturnus regnavit, subnectitur argentea, in qua regnavit Jupiter, quæ ut aurea deterior, sic est ænea melior. Primus autem omnium Jupiter ver illud aureæ ætatis perpetuum in quatuor tempora commutavit, Ver, Æstatem, Autumnum & Hyemem. Tumque primum calores atque frigora aerem infestare cœperunt, ideoque homines antra & speluncas pro domibus habitare, atque agros colere coacti sunt. R. *p.* 9. *v.* 5.

FAB. VI. Arg. *Neve foret terris*) Gigantes immensæ molis & similes matri filios Terra produxit. Quorum magnitudini par exarsit audacia. Nam extructis in excelsum aggerem montibus, sacrile-

gas

gas manus injecere cælestibus. Sed fulmine dejecti, impium genus pœnæ suæ cruore generarunt. Nam sanguis eorum permixtus Terræ, homines procreavit haud longe ab origine discrepantes. *Lact. p. 11. v. 5.*

Fab. VII. Arg. *Quæ pater ut summa*) Jupiter cum eorum hominum crudelitatem, qui e sanguine Gigantum nati erant, foret contemplatus, ac imprimis tetram Lycaonis Arcadiæ regis feritatem secum ipse perpendisset, in universum genus humanum indignatus est. Quare Diis omnibus congregatis, & consilium suum de perdendo genere humano, & quæ a Lycaone mala passus sit exponit, & ut illum in lupum commutaverit. *p. 12. v. 5.*

Fab. VIII. Arg. *Occidit una domus*) Posteaquam Jupiter exemplo Lycaonis ostendit, quam tetris sceleribus infecti sint homines, concludit totum genus humanum penitus esse perdendum. Sicque poeta fabulam cum fabula, ac mutationem cum mutatione connectit. Narraturus enim quemadmodum lapides a Deucalione & Pyrrha post terga jacti, partim in mares, partim in fœminas fuere conversi, ante describit diluvium quo genus humanum fuit extinctum. *Raph. p. 16. v. 12.*

Fab. IX. Arg. *Cætera diversis, &c.*) Post Cataclysmon factum, edidit terra Pythonem serpentem, specie ignota mortalibus. Hunc Apollo sagittis interemit: & ne ejus aboleret nomen, instituit ludos & certamina, quæ jam in his ludis ostendit, unde etiam Apollo Pythius est appellatus, ipsique ludi Pythii. *Lactant. p. 25. v. 18.*

Fab. X. Arg. *Primus amor Phœbi Daphne Peneia, quem non, &c.*) Daphne Penei fluminis filia, cum omnium virginum, quæ in Thessalia essent, speciosissima haberetur, adeo quidem ut deos pulchritudine sua caperet: Apollo cum eam conspexisset, forma ejus expalluit. Quam cum neque pollicitis, neque precibus adire potuisset, vim ut inferret, instituit: At illa cursu conspectum ejus effugere cupiens, patrem invocavit, ut virginitati suæ, quam sibi permiserat, ferret auxilium; quam ille auditis precibus filiæ, Deorum ut vim effugeret, in laurum convertit. *Lact. p. 27. v. 14.*

Fab. XI. Arg. *Est nemus*) Io Inachi amnis filia cum æquales sua specie præcederet, ab Jove adamata est, quæ admotis precibus desiderium explevit, & ne puella in Junonis iram incideret, a compressore in vaccam est transfigurata. Cujus fallaciam Juno cum intellexisset, petit ea a Jove, ut velut munus sibi daret vaccam, quia speciosior erat cæteris armentis, quæ in Peloponneso essent. Jupiter vero ne si negasset, proderet puellam, tribuit confestim. Juno autem ne amplius ejus pellex cum Jove concumberet, Argum Arestoris filium centum oculos habentem ei præposuit. Quem Mercurius patris jussu interemit, & a casu ejus Argiphontes est cognominatus. Juno Argum, quem ob custodiam ille occiderat, in volucrem pavonem transformavit, & receptum in suam tutelam pennis insignibus (quibus amissa lumina indicaret) ornavit. *Lact. p. 33. v. 11.*

Fab. XII. Arg. *Nec superûm &c.*) Jupiter mittit Mercurium in habitu pastoris ad Argum supradictum interficiendum. *Lactant. p. 38. v. 15.*

Fab. XIII. Arg. *Tum Deus Arcadiæ, &c.*) Causam hic refert inquisitionis Argi de fistula: & tam concinne fabulam fabulæ connectit Poeta, ut cum multas simul describat transfigurationes, minime tamen a proposito discedat. Exponit enim quemadmodum Syrinx Nympha Ladonis fluvii filia, ardenter a Pane Deo amata, & ne virginitatem amitteret, in arundinem apud Ladonem fluv. fuerit commutata, ex qua Pan ad mitigandos amoris ardores sibi fistulam composuerit: unde Virg. Pan primus calamos cera conjungere plures instituit. R. *p. 39. v. 17.*

ARGUMENTUM LIBRI SECUNDI.

Qui cum aliquando Phaëthonti Apollinem, ut falsum ac suppositi-tium patrem objecisset; ille currus Solaris imperium ad diem unum a patre in pignus veræ stirpis petiit. Quo impetrato, terra ab eo tota accenditur, & inter cætera nigrescunt Æthiopes. Phaëthontem dein-

 de

de fulmine percussum dum lugent sorores, & unà cognatus Cygnus; illæ in arbores, hic in cygnum mutatur. Tum Jupiter lustrato terrarum orbe, ac pristino vigori restituto, in Callistonem incidit, eamque sumpta Dianæ forma stupravit. Ob id irata Juno, Callistonem in ursam convertit: quam postea Arcas filius transfixurus fuerat, nisi utrumque Jupiter inter sidera retulisset. Qua de re cum apud Oceanum Juno conquesta esset, in cælum relata fuit humeris pavonum, qui nuper variegati fuerant; sicut & corvus nuper ex albo niger erat redditus, cum Cornicis monitis, quæ illi tum suam in cornicem, tum Nyctimenes in noctuam mutationem explicarat, non obtemperasset, sed audacter Coronidis adulterium ad Apollinem detulisset. Ejus deinde filio, Æsculapio, cum futura prædiceret Ocyroe, in equam ira divina vertitur. Tum Chiron pater, Apollinis auxilium frustra invocavit: quod ille jam inde Elide pastor factus, aliud ageret, neglectis etiam bubus. Id quod Mercurio illos furandi occasionem dedit: qui deinde Batti, cum is solus esset furti conscius, perfidia se commutando deprehensa, in indicem lapidem eum convertit. Inde in Atticam ingressus, Herse, Cecropis filia, potitur. Cui dum invidet soror Aglauros, in saxum obrigescit. Postea Jupiter, cum ipsum boves Agenoris ad litus advertere jussisset, sumpta tauri specie, Europam per mare in Cretam transvexit.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS SECUNDI LIBRI.

Fab. I. Arg. *Regia solis erat*) Regiæ solis descriptio, *&c.* *p. 44. v. 1.*

Fab. II. & III. Arg. *Naïades Hesperiæ, &c.*) Sorores Phaëthontis, Phaëthusa, Lampetie, & Phœbe, casum fratris deflentes deorum misericordia in arbores populeas mutatæ sunt. *Lect. p. 61. v. 12. & p. 63. v. 4.*

Fab. IV. Arg. *Affuit, &c.*) Cygnus Stheneli filius materno genere Phaëthonti proximus, cum Liguriam incoleret, & in ripa Eridani amnis, quem quidam Padum vocant, vidisset corpus Phaëthontis a sororibus ejus ablui, pari calamitate est concussus: plus enim justo deflendo propinqui interitum, Deorum voluntate in volucrem Cygnum abiit, qui perosus cælestem ignem, paludes ac flumina quibus insenesceret, est secutus. *Lect. p. 63. v. 7.*

Fab. V. & VI. Arg. *At pater omnip.*) Jupiter cum reliquias torrentis ignis persequeretur, ut laborantibus opem ferret mortalibus, cum circa Nonacrinum montem Arcadiæ, ubi genitus existimatur, vagaretur, in Callistûs Lycaonis filiæ incidit amorem. Cui cum preces de explemento desiderii sui admovisset, frustratasque voces suas intellexisset, astu eam subiit: in Dianæ namque sexum se trajecit, ac fatigatæ, ornatus pharetra, sagittisque velut Diana, occurrit, ac veste pariter posita virgo, Jovem experta est. Neque ideo a Junone immerenti delictum remissum est. Nam confestim pellicatu ejus incensa, ne amplius pulchritudine conjugem caperet, in ursam eam transfiguravit, quæ a Jove cum Arcade filio, quem erat enixa inter sydera collocatur, a Græcis autem Helice, a nostris Septentrio nuncupatur, & a Thety & Oceano ob Junonis iram inter cætera sydera liquore non tingitur. *Lect. p. 64. v. 21. & p. 69. v. 3.*

Fab. VII. Arg. *Dii maris annuerant*) Corvus volucris initio candidis pennis plumatus fuit, sed quia Coronidem Coronei filiam indicaverat Apollini in adulterio morari, illaque propter acerbissimum indicium, flagrantis Dei sagittis confixa fuit: ex eo ille niger ex candido factus. Ex Coronide autem & Apolline nascitur Æsculapius, quem pater exciso utero matris, cum ea rogo

esset

esset imposita, abstulit. Is ad Chironem centaurum a patre in Pelium delatus est montem, ut ab eo incrementum simulque scientiam acciperet medendi. *Lact.* *p. 70. v. 16.*

Fab. VIII. & IX. Arg. *Pulchrior in tota, quam Larissea, &c.*) Coronis Coronei filia refert corvo, ne indicium Apollini faceret: cum enim Minerva Erichthonium Vulcani filium, ex eo quod ex complexu ipsius in terram ceciderat natum Vulcani filium sustulisset, & comitibus suis Pandroso, Hersæ, Aglauroque Cecropis filiabus, cistella inclusum, custodiendum tradidisset, monuissetque ne quis omnino quod intus esset inspiceret, Coronis supradicta, nobilissima virginum, cum a custodibus cistulam laxatam & inspectam ibi draconem reperisset, divulgavit. Quamobrem Dea illam a se alienavit, quæ cum in solitudine in littore oblectaretur, Neptunus procul ea conspecta, Venere ejus incaluit: cui cum vim afferret, ab eadem Dea propter virginitatem tenaciter custoditam in avem cornicem conversa est, ita tamen ut a templo deæ submoveretur. *Lact.* *p. 71. v. 9. & p. 74. v. 3.*

Fab. X. Arg. *Semifer, &c.*) Ocyroë Chironis & Caristæ filia, contemptis patris artibus, vesania futura præcinuit. Infantique Æsculapio prædixit, quod medicina mortuos ad superos educturus esset, & ab avo fulminis ictum experturus, patrem quoque Chirona sagittis cruciandum, cupidumque mortis, ex Deo in mortalium numerum venturum. Quæ cum esset elocuta, in equæ cessit figuram; ne adversantibus fatis plura ederet, quam prædicta Apollinis sinerent. *Lact.* *p. 76. v. 3.*

Fab. XI. Arg. *Flebat, opemque, &c.*) Mutationem Batti in lapidem indicem, superiori fabulæ poeta annectit. Nam Apollo, quum ob pulsatos interfectosque Cyclopas, quod Jovi fulmen contra Æsculapium suppeditassent, divinitate privatus, Admeti regis Thessaliæ armenta in pastorali habitu pasceret; Mercurius boves quæ longius forte processerant, furto abactas in sylva occultavit, Battoque cuidam equarum custodi, a quo uno visus fuerat, mandavit, ne cuiquam illud furtum indicaret: quod quidem ut libentius faceret, vaccam ei pulcherrimam dono dedit. Battus vero ei pollicitus est, se nunquam alicui vaccas illas indicaturum: & lapidem proximum ibi, celerius quam se quicquam indicaturum. Mercurius, ut hominis experiretur fidem, suscepta alia figura ad eum paulo post rediit, rogans an vaccas quasdam illac transeuntes vidisset; pollicensque si indicaret se vaccam cum tauro daturum. Quod cum accepisset Battus, sub quo monte boves pascerentur indicavit: quam ob perfidiam eum Mercurius in lapidem, qui *Index* dicitur, commutavit. *p. 78. v. 9.*

Fab. XII. Arg. *Hinc se sustulerat paribus Caducifer, &c.*) Athenis virgines per solenne sacrificium in canistris Minervæ ferunt pigmenta, inter quas a Mercurio eminens specie conspecta est Herse Cecropis filia. Itaque aggressus sororem ejus Aglauron, precatusque ut se Hersæ sorori suæ jungeret: ac illa cum pro ministerio aurum eum poposcisset, Minerva graviter offensa est avaritia ejus, & quod cistulam etiam traditam sororibus ejus custodiendam adversum suum prædictum aperuisset. Invidiæ novissimæ imperavit, & eam sororis Hersæ successibus exacerbavit, diuque cruciatam saxo mutavit. *Lact.* *p. 80. v. 3.*

Fab. XIII. Arg. *Has ubi verborum pœnas, mentisque profanæ Cepit Atlant. &c.*) Cum Mercurius jussu patris in Phœnicem transgressus esset, ut armenta illius regionis ad littus compelleret, Jupiter in taurum conversus, cum se juvencis Agenoris regis immiscuisset, & in amorem sui spatiantes in arena virgines consistere coegisset, paulatim singulas alludens, novissime Europam Agenoris filiam, cujus amore compulsus averterat figuram, insidentem sibi tergo per mare in insulam Cretam detulit, ibique concubitu ejus potitus est. *Lact.* *p. 86. v. 15.*

AR-

ARGUMENTUM LIBRI TERTII.

Hic Agenor, Cadmum jubet filiam amissam investigare. Quod dum ille facit, e dentibus draconis occisi, in terra satis, enascuntur homines; cum quibus ille deinde Thebas condidit. Huic primum valde luctuosa fuit nepotis Actæonis in cervum mutati dilaceratio; quamvis Junoni grata fuerit, quæ Semelen pellicem oderat. Ideoque ad ipsam sub facie Beroës nutricis accedens, mortem illi procuravit. Paulo post Jupiter cum Junone disputans, utra Venus esset suavior, Tiresiam adhibet arbitrum: quandoquidem sexum utrumque fuerat expertus. Is lata contra Junonem sententia, ab illa quidem visu privatus, a Jove autem vaticinandi scientiam consecutus est. Primum autem ejus oraculum in Narcisso comprobatum fuit: qui cum puellas omnes, inter quas & Echo præ amoris impatientia in vocem fuerat conversa, contempsisset; sui ipsius denique amore contabescens, in florem mutatus est. Pentheus tamen vatem hunc irridebat, quamquam & ipsi vera prædixerat. Nam cum Bacchi celebrarentur Orgia, ille famulum quendam sacrorum, postquam nautas in pisces fuisse transformatos ab eo intellexerat, in vincula conjecit: & inde a Bacchis fuit discerptus: id quod magnam apud omnes fidem sacris conciliavit.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS TERTII LIBRI.

FAB. I. Arg. *Jamque, &c.*) Agenor rapta Europa, Fratres ejus ad requirendam sororem dimisit, ita ut nisi eam reperissent ad se ne reverterentur. Cilix itaque diversas petit regiones, novissime constituit Ciliciam. Nec minus Phœnix a nomine Phœnicem. Cadmus vero desperata spe visendi parentis, Apollinis oraculum ingreditur, sciscitans in quibus partibus orbis consisteret. Accepta itaque sorte ut vaccam a grege secretam quæ Lunæ signum in latere haberet, ageret, & ubi fessa procubuisset ibi statueret urbem; parens præcepto in eam terram devenit, quæ postea a bove *Bœotia* est dicta. Hic cum ad fontem Martis socios aquatum misisset, & postea etiam ipse illuc ivisset, ut vidit a dracone socios consumptos, serpentem interfecit, & dentes ejus Minervæ monitu humo sparsit, ex quibus armatorum multitudo progignitur, quæ inter se domestico bello confligit, ita ut ex ea quinque relinquerentur, qui Minervæ voluntate creandi populi qui Thebis consideret, principes essent, quorum nomina hæc produntur fuisse: Echion, Udeus Chthonius, Pelorus, Hyperenor. Hi Cadmo socii condendæ urbis additi sunt. *Raph. p. 89. v. 1.*

FAB. II. Arg. *Jam stabant Thebæ, poteras jam, Cadme, &c.*) Diana cum in valle Gargaphiæ æstivo tempore fatigata ex assidua venatione, se ad fontem perlueret, Actæon Aristæi & Autonoes filius eundem locum petens, ad refrigerandum se, & canes quos exercuerat, feras persequens, in conspectum Deæ incidit; qui ne eam rem eloqui posset, habitus ejus in cervum ab ea conversus est, ita ut pro fera laceratus a suis canibus sit. *Lact. p. 96. v. 1.*

FAB. III. Arg. *Rumor in ambiguo est: aliis violentior æquo, &c.*) Juno suspectam Semelen Cadmi & Hermionæ filiam cum haberet, quod cum Jove concubuisset, in anum conversa, ut se fallacia sine invidia cujusquam ulcisceretur, ad eam venit, persuadetque ei, ne alio Jovem apparatu recipiat ad cubile, quam solitus sit apparere Junoni; quo ut illius auctoritas gravis, proinde ipsius concubitus insignis esset. Quod cum impetrasset a cupiente, Deus instructus to-

tonitribus ac fulminibus domum Semeles ingressus est, tecta ejus deceptæ optatis flammis adurit, Liberumque conceptum utero gravidæ incendio eripit, ac femore insuit suo, postea completis mensibus, nymphis, quæ Nysam montem Indiæ perfrequentarent, clam tradidit nutriendum. *Lect.* p. 103. v. 17.

Fab. IV. Arg. *Dumque ea per*) Jupiter cum Junone jocando omissis omnibus jurgiis, referens in conjunctione majorem capere fœminas quam viros voluptatem; Tiresiam judicem adeundum censuit, qui utramque naturam maris ac fœminæ fuerat expertus. Nam quodam tempore cum serpentes concubitu hærentes baculo percussisset, in mulierem versus fuerat, ac rursus proximo vere eadem usus ratione, ac tactu, in virum cesserat. Qui cum Jovis sententiam tutatus esset, damnata Juno lusum in iracundiam vertit, ac Tiresiam luminibus orbavit. Pro qua injuria, quod majus esset, Jupiter futurorum ei scientiam tribuit. *Lect.* p. 106. v. 3.

Fab. V. Arg. *Ille per Aonias fama celeberrimus, &c.*) Liriope nympha ex amne Cephiso procreavit Narcissum, cui Tiresias Everis filius omnia prospera responso pollicitus est, si pulchritudinis suæ nullam habuisset notitiam. Hunc igitur Echo cum diligeret, neque viam potiundi inveniret, cura & sollicitudine juvenis, quem extremis vocibus persequebatur fugientem, extabuit, ejusque reliquiæ corporis in lapidem conversæ fuat. Quod ei incidit Junonis ira, quia garrulitate sua eam sæpe esset morata, ne Jupiter in montibus persequens nymphas, manifesto deprehendi posset. Fertur Echo filia Junonis ob deformitatem montibus recondita, neque ejus præter vocem quicquam inspici posse, quæ tamen post obitum auditur. *Lect.* p. 107. v. 16.

Fab. VI. Arg. *Sic hanc, sic, &c.*) Narcissum supradictum ob nimiam crudelitatem, quam in Echo exhibuerat, Nemesis ultrix fastidientium, in amorem sui impulit: ut non minore flamma ille exureretur. Qui cum ex assidua venatione fatigatus secundum fontem in opaco procubuisset, & hauriens aquam imaginem sui conspexisset, & diutius ibi remoraretur, novissime tabuit, ita ut vita privaretur, ex cujus reliquiis flos extitit, quem Naiades nymphæ, flentes casum fratris, Narcissi nomine notarunt. *Lect.* p. 110. v. 13.

Fab. VII. Arg. *Cognita res meritam vati per Achaïdas, &c.*) Pentheus Echionis & Agaves filius in contemptum trahens prædicta Tiresiæ auguris, cum in adventu Liberi, Thebani hedera redimiti procederent, ac sacra susciperent, prohibet suos Pentheus parere monitis: quod negaret ex Semele Bacchum Deum proditum. Confestim itaque famulis imperat, ut in conspectum suum Liberum vinctum attrahant. At ille ut vesanientem eluderet, versus in Acœtem ducitur vinctus, & custodia clauditur. *Lect.* p. 115. v. 13.

Fab. VIII. IX. & X. Arg. *Aspicit hunc Pentheus, &c.*) Acœtes supradictus Liberi comes, cujus sub imagine Deus latuerat, eludens Penthea, indicat regi, quia ita exigeret, nomen, genusque artis suæ, & quanta vis apparuerit in Libero, quo tempore petens Naxon in Tyrrhenos inciderat: ab his enim propter eximiam pulchritudinem captus pro præda, impositusque navigio, ut vidit in aliam se duci regionem, armamenta navis in feras ac serpentes convertit. Quo prodigio exterriti Tyrrheni in pelagus se præcipitavere, ac in delphinos & aves se mutavere. Post hæc iterum custodia clauditur, quæ cum sponte Dei patuisset, & vincla a manibus defluxissent, in montem Cithærona digreditur, ibique Agavem matrem ejus alienatam furore adjuvantibus sororibus Ino & Autonoë impellit, ut ipsum sacra proterentem sua interimat manu. *Lect.* p. 119. v. 5. p. 121. v. 14. & p. 122. v. 10.

ARGUMENTUM LIBRI QUARTI.

Alcithoë tamen, una cum sororibus, constanter ea contemnebat. Adeo ut in festo varias ad colum historias illæ sibi invicem narrare cœperint: partim de moris denigratis, partim de Apolline in Eurynomen

men verso, ut cum Leucothoë concumberet: quamobrem Clytie zelotypa in Heliotropium fuerit mutata: partim etiam de Hermaphrodito & Salmacide nympha, in unum corpus concretis. Quo facto, sorores ipsæ in vespertiliones, earumque telæ in vitem & pampinos transformatæ sunt. Hac de re cum Agave lætaretur, magnus ei dolor oblatus est; quando Ino & Athamas in mare per insaniam prosiluerunt, & facti sunt dii marini. Quos dum mulieres Thebanæ pro mortuis deplorant, in saxa & volucres commutantur. Cadmus quoque hac calamitate commotus, relictis Thebis, in Illyriam cum uxore profectus est; ubi uterque anguineam formam accepit. Solus itaque restabat Bacchi de contemptoribus Acrisius, avus Persei, qui Gorgonis caput amputavit. E cujus guttis in terram delapsis angues exorti sunt: & Atlantem in montem, virgasque, post Andromedam liberatam, in lapides convertit. Orto deinde in nuptiis tumultu, Phineum cum suis, unaque Prœtum & Polydecten, saxeos reddidit.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS QUARTI LIBRI.

Fab. I. II. & III. Arg. *At non Alcithoë*) At particula est qua concinne liber libro connectitur. Aliæ quidem, inquit, omnes Thebanæ mulieres sacra Bacchi celebrabant, sed Alcithoë quadam ducta temeritate ea spernebat, Bacchumque Jovis filium minime esse prædicabat. Ac quo tempore sacra Bacchi ab aliis celebrabantur, ipsa lanificio una cum sororibus & ancillis operam dabat. Earum vero una ad levandum laborem reliquas hortatur, ut fabularum aliquid vicissim narrent. Hac autem phantasia multas describit fabulas poeta, ac Mineidas tandem in vespertiliones conversas fuisse narrat. R. *p. 126. v. 1.*

Fab. IV. Arg. *Pyramus & Thisbe*) Pyramus juvenis, & Thisbe puella cum domos contiguas haberent, se mutuo amare cœperunt; cum autem se amplecti aliter non possent, egredi urbe ad constitutum locum decreverunt. Quo quidem cum prior pervenisset Thisbe, Leæna illac transeunte perterrefacta in antrum vicinum confugit. Pyramus deinde adveniens, cum velum, quod fugienti Thisbe e capite ciderat, cruentatum repperisset, eam putans a feris fuisse laceratam, gladio quem secum habebat sub moro arbore incubuit, cujus sanguine quidem mora effecta fuere nigra, cum antea candida fuissent. Thisbe autem ex antro egressa, cum Pyramum vulnere confectum vidisset, eodem se gladio confodit. *Lact.* *p. 130. v. 3.*

Fab. V. Arg. *Leucothoë*) Antequam narret, quemadmodum Leucothoë in arborem thuris fuerit conversa, exponit adulterium Martis cum Venere. Sol enim Martem olim cum Venere coeuntem Vulcano ejus marito indicavit, qui indignatus, retibus tenuissimis cubile circumdedit, quibus coeuntem Martem cum Venere ita implicuit, ut nullo pacto disjungi possent. Patefacto deinde cubiculo omnium Deorum oculis spectandos subjecit: qua re Venus indignata Soli Leucothoës amorem immisit: qui ut commodius ea potiretur, se in matris Eurynomes figuram convertit. Cum vero Orchamus pater eam vitiatam esse indicio Clytiæ Solis amicæ cognovisset, ipsam defodit in terram. Sol vero amicam miseratus, eam in thuris arborem commutavit. *Lact.* *p. 134. v. 19.*

Fab. VI. Arg. *At Clytien*,) Clytie nympha a Sole derelicta, cum novem dies sine ullo cibo ac potu exegisset, tandem Deorum miseratione in herbam *Heliotropium* conversa fingitur, quæ nunc quoque pristini amoris memor, continue folia ad Solem vertit. Unde etiam nomen accepit. Nam *Heliotropium* dicitur Solis conversio, ἥλιος *namque Sol*, τροπή *converſio dicitur*. R. *p. 139. v. 3.*

Fab. VII. VIII. IX. X. Arg. *Dixerat, & factum, &c.*) Postquam Leucothoë, inquit, narrare desiit, poscitur Alcithoë, quæ narrationem incipiens, præterire se dicit vulgares fabulas, ut de

de Daphnide, Idæo pastore, qui quod fidem conjugii non præstiterat in saxum abierit: & de Sithone, qui ex viro in fœminam cesserat. Neque etiam relaturam esse casus Celmi, aut Adamantis, Curetumque, qui ex imbribus sunt procreati. Reticere se etiam dicit de Croco & Smilace, qui in flores versi sunt. Sed de Salmace fonte Cariæ referre velle: cujus liquore contacti mollicie diffigurantur. *Lact.* *p.* 139. *v.* 18. *& p.* 140. *v.* 4. 6. *&* 8.

FAB. XI. Arg. *Præterea*, *&c.*) Mercurius cum ex Venere Hermaphroditum formosissimum adolescentem genuisset, eumque Naiades nymphæ in Ida monte educavissent, relictis sedibus in Cariam venit. Hic conspicato fonte opacissimi Solis, ac perlucentis aquæ, cursum continuit: quo diutius eo loco morante, Salmacis Naiadum, dum flores legit, conspectum illico diligere cœpit, qui circa fontem paululum moratus, dum blanditia liquoris, precibusque tenetur nymphæ, fonte se mersit, ac confestim complexibus Nais inhæsit, nec ante ab ea dimissus est, quam a Diis impetrasset, in unam ut cederent speciem: data itaque venia Hermaphroditus postquam se animadvertit nec virum, nec fœminam factum, a parentibus impetravit, ne infamis solus esset, ut quicunque ejus fontis aqua contactus esset, perinde ut ipse mollesceret. *Lact.* *p.* 140. *v.* 10.

FAB. XII. Arg. *Finis erat*, *&c.*) Mineides Thebanæ sorores fuisse produntur, quarum solertissimæ Leucothoë & Alcithoë, quod Liberi sacra in contemptum vocavissent, Minervæ lanificio addictæ ex improviso, die numinis, vocibus tibiarum & tympanorum sono exterritæ sunt, quæ in conspectu non viderunt: & ut animadvertere telas, instrumentaque sua in hederam ac vites repente mutata, & locum assuetum feris repletum, noctemque offuscam timentes, in volucres conversæ sunt, quæ vespertiliones vocantur. *Lact.* *p.* 145. *v.* 7.

FAB. XIII. Arg. *Tum vero totis*) Ino Bacchi nutrix ac matertera, uxorque Athamantis, in odium Junonis incidit, quod ubique Bacchi vires laudibus extollebat, cum & alumni & mariti & filiorum felicitate nimium superba videretur. Hanc igitur Juno ut affligeret ad inferos descendens unam e furiis excitavit, quæ Athamanta in tantum furorem conjecit, ut Clearchum filium interfecerit. Ino autem mariti furorem fugiens e scopulo se una cum Melicerta altero filio in mare præcipitavit. Qui Veneris precibus a Neptuno excepti, & Ino in Leucothoën Deam, quæ *Matuta*, & Melicerta in Palæmonem, qui Latine *Portunus* dicitur, fuere commutati. *L.* *p.* 146. *v.* 12.

FAB. XIV. Arg. *Sidoniæ comites*) Matronæ Thebanæ Ino fugientem secutæ, cum ex vestigiis percepissent eam se in mare præcipitasse, Junoni invidiam facere cœperunt. Quare Juno irata, eas partim in saxa, partim in aves commutavit. *Raph.* *p.* 153. *v.* 1.

FAB. XV. Arg. *Nescit Agen. &c.*) Cadmus Agenoris filius postquam inspector fuerat suarum calamitatum; evenissentque multa filiabus ac nepotibus infortunia; perosus Thebarum sedes, cum Harmonia Martis & Veneris filia conjuge sua in Illyrios profugit: ibi petita venia a Deis in speciem draconis convertitur, qui initio causa malorum suorum fuisset: vota expleta sunt, & in dracones versi sunt. *Lact.* *p.* 153. *v.* 21.

FAB. XVI. Arg. *Sed tamen*, *&c.*) Perseus Jovis & Danaës filius missus a Polydecte ad Medusæ caput perferendum, quæ aspectu suo obvios in silicem convertere solebat, Minerva adjutrice evicit propositum laborem, & intercepto Phorcidum lumine, quæ invicem custodias Gorgonum agebant, abscectum caput Medusæ per aera tulit. E sanguine autem qui Perseo per Africam iter faciente stillaverat, genus serpentum est procreatum. Ab utero autem ejusdem Medusæ, equus Pegasus cum pennis exiit. *Lact.* *p.* 155. *v.* 19.

FAB. XVII. Arg. *Inde per immen*, *&c.*) Atlas Japeti & Clymenes filius, a Themide, quæ initio antistes Deorum erat, responsum accepit, ne quem hospitio ex progenie Jovis reciperet, si vellet hortum, in quo poma aurea erant, custoditum habere. Quam ob causam cum Perseo fatigato ex assiduo cursu requiescendi hospitium negavisset, eumque viribus propelleret: ille elatum caput Gorgonis ei objecit. Quo viso in montem pari nomine est versus. Cui in ultimis Africæ locis mundus injectus est. *Lact.* *p.* 156. *v.* 13.

FAB. XVIII. Arg. *Clauserat*, *&c.*) Perseus per Æthiopiam iter faciens postquam Andromedam propter superbiam matris, quæ se nympharum pulchritudini prætulerat, saxo alligatam ac marinæ belluæ objectam vidit, captus specie ejus exarsit. Pactusque a Cepheo & Cassiopea parentibus virginis ut sibi matrimonio

nio eam darent si belluam interemisset, votique compos est factus. Interfecto igitur monstro cupiens requiescere, ne caput Gorgonis læderet, virgulas lectas in littore subjecit, & hæ subter induruerunt: ita ut adeptis radicibus sanguinei coloris, mari ut arbusculæ nascerentur, nomenque haberent Coralium. *Lact.* *p.* 158. *v.* 18.

FAB. XIX. Arg. *Dis tribus ille focos*) Perseus ob monstrum illud marinum debellatum Diis gratias agere, ac sacrificare decrevit, ac primum tres aras tribus Diis, Minervæ, Mercurio ac Jovi ex cespitibus in littore extruxit, deinde vaccam Mercurio, taurum Jovi immolavit. *p.* 161. *v.* 19.

ARGUMENTUM LIBRI QUINTI.

Tum Pallas, quæ illi hactenus comes fuerat, ipso relicto in Heliconem se confert, ut Hypocrenem inspiciat. Ibi narrant illi Musæ de Pyreneo, & Pieridibus in picas conversis, postquam cantu de variis transformationibus instituto, cum ipsis contendissent.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS QUINTI LIBRI.

FAB. I. Arg. *Dumque ea Cephenum, &c.*) Andromedam Cephei & Cassiopes filiam in Æthiopia expositam belluæ marinæ, Perseus Jovis & Danaes filius Medusæ Gorgonis caput ferens, paciscitur conjugem, si eam periculo liberasset. Causa autem prostituendæ extiterat ob Nereidum iram, quarum pulchritudini se mater prætulerat. Perfectu igitur a Perseo pollicito, cum fides promissa a Cepheo esset præstita, & nuptiarum conjugalium epulis regalibus principes interessent, Phineus Cephei frater, cui Andromeda desponsata fuerat, contumeliam sibi existimans gravissimam fieri, quod advenæ consanguineus postpositus esset, vescentium animos pugna confudit. Et cum res miserabilis dimicantium ageretur in regia, ac multi ex utraque parte armis, quæ eis casus obtulisset, cecidissent, novissime Perseus pertimens multitudinem adversariorum, imperavit, ut discederent ex conspectu sui, caputque Gorgonis extulit: quo viso Phineus cum auxiliantibus diriguit in saxum. *Lact.* *p.* 165. *v.* 1.

FAB. II. Arg. *Victor Abant.*) Perseus votorum compos, cum Argos in patriam rediisset, Prœtum, a quo Acrisius avus regno fuerat privatus, ostenso Medusæ capite in lapidem convertit, avoque (licet immerito) regnum restituit. *p.* 176. *v.* 3.

FAB. III. Arg. *Te tamen, o parvæ, &c.*) Polydectes rex insulæ Seriphi, ad quam Perseus cum Danae matre inclusus arca pervenerat, cupiens ablegare Perseum, ut matre ejus potiretur, ad Gorgonis Medusæ resecandum caput eum misit, quod ille Minerva volente ad Polydectem pertulit, inficiantique laborem operis ostendit, ac prius ille diriguit quam se ulcisceretur. *Lact.* *p.* 176. *v.* 9.

FAB. IV. Arg. *Hact. &c.*) Musæ cum Parnassi montem petiissent, adversis tempestatibus invitatæ a Pyreneo, qui Daulida Phocidis urbem incolebat, tecta subierunt, qui pulchritudine captus virginum, cum regiam claudi imperasset ad vim inferendam, ne cupiditatem ejus experirentur, in volucres conversæ sunt, quas ille dum per ardua montium persequeretur, prolapsus, altitudine scopulorum præcipitatus est, ita ut toto corpore elideretur, vitamque finiret. *Lact.* *p.* 176. *v.* 17.

FAB. V. Arg. *Musa loqu.*) Eleganti phantasia multas describit Metamorphoseis poeta. Musa namque fingitur Palladi referre certamen suum cum Pieri filiabus, quo quidem in certamine, & transformationes Deorum in varia animalia tempore belli gigantei a Pieri filiabus canuntur, & pœna Typhoei gigantis, & Proserpinæ raptus, & Cyanes in fontem mutatio, multaque alia contra a musis cantantur. Pierus igitur ex Evippe uxore novem sustulit filias, quarum pulchritudine ac vocalitate mater superba, musas in certamen provocare est ausa. Eas vero nympharum judicio victas, musæ in-

Digitized by Google

indignatæ, vocalitate erepta, in raucas picas convertere. R. *p.* 178. *v.* 22.

FAB. VI. Arg. *Prima Ceres*, *&c.*) Venus indignata quod & Diana & Proserpina Cereris filia numen suum, conjugiaque aspernarentur, Ditem, qui territus viribus Typhoei moventis Ætnam, cui subjectus a Diis erat, cum ab inferis emersisset, impulit in amorem, ut Proserpinam circa Ætnam flores legentem cum Minerva atque Diana raperet; qua capta cum properanter curru fugeret, a Cyane nympha quam dilexerat Anapus amnis intercedente tardatus est. At ille incensus ira propter moram intercedentis; relicto sceptro inter stagna discussit undam, præcepsque mari mersus, Cyanemque, quæ currui obstiterat, in liquorem sui nominis vertit, cujus lacus contiguus Arethusæ videtur. *Lact.* *p.* 181. *v.* 11.

FAB. VII. Arg. *Interea*) Ceres Proserpinam filiam quærens, cum defessa siti laboraret, quandam rogavit anum, nomine Mismen, ut sibi aquam ad os colluendum exhiberet. Ea cum mustum polenta commixtum a vetula traditum bibere cœpisset, puer quidam, nomine Stellem, audacior & ridere, & Cererem gulæ deditam esse jactare ausus est. Quare indignata Ceres, in faciem impudentis pueri mustum simul & polentam expuit, eumque in stellionem animal variis maculis infectum commutavit. *p.* 186. *v.* 14.

FAB. VIII. Arg. *Quas dea*, *&c.*) Cum Arethusa nympha Siciliæ fontis, qui humo pressus ab Elide fluit, indicavisset Cereri a Dite raptam Proserpinam, & illa ab Jove impetrasset, si fratris nuptiis contenta non esset, ea lege ab inferis duceret eam, si nihil gustasset. Quam ob causam cum judicium fieret, Ascalaphus hospes Acherontis filius ad judicium primus descendit, docuitque eam mali punici granum gustasse. Quamobrem in avem bubonem abominandi ominis conversus est. Jupiter autem ex æquo Cereri fratrique tribuit, ut partem anni Proserpina apud virum, partem autem apud matrem ageret. *Lact.* *p.* 187. *v.* 12.

FAB. IX. Arg. *Hic tamen indicio*, *&c.*) Fabulam fabulæ (ut solet) eleganter annectit poeta. Nam Sirenes tres fuisse dicuntur Acheloi fluvii & Calliopes musæ filiæ, ac Proserpinæ comites fidissimæ: quam quidem cum & ipsæ per totum orbem terrarum quæsissent, nec usquam in terris eam reperirent, Deos rogarunt, ut alatæ efficerentur, quo commodius etiam in aquis Proserpinam inquirere possent. Quare ita in aves fuere conversæ, ut facies tamen virginea, voxque humana illis remaneret. Hæ juxta fretum Siculum insulas Sirenusas habitantes tam suaviter canebant, ut nautas illac transeuntes, aut ad se pellicerent, aut sopitos spoliarent, atque submergerent. *p.* 191. *v.* 7.

FAB. X. Arg. *At medius fratrisque sui*, *mæstæque sororis &c.*) Jupiter, ut Cererem placaret, ità divisit annum, ut Proserpina partim apud virum, partim apud matrem moraretur: ergo Ceres exigit ab Arethusa, ut sibi originem suam exponat. Arethusa Achaidum nympharum formosissima cum ab Alpheo amne persequeretur, cuperetque persequentis impetum effugere, invocavit Dianam, cujus comes & æmula studii fuerat, ut laboranti ferret auxilium, objectaque ei nube ne in conspectum cupientis posset venire, tellure rupta in insulam Ortygiam misit per obscurum iter, & in fontem cognominem sibi, Arethusam, versam, ad superos evocavit, cujus liquori Alpheus amnis infunditur. *Lact.* *p.* 191. *v.* 20.

FAB. XI. Arg. *Hac Arethusa tenus*) Hactenus, inquit, Arethusa fuit locuta; Lynci autem Scythiæ regis Metamorphosin in lynca feram, eleganter cum superiore fabula connectit poeta. Ceres enim recepta filia, Arethusaque audita, Athenas advolavit, currumque a draconibus alatis vectum Triptolemo donavit, quo frumenti usum & agriculturam mortales doceret. Is igitur cum ad Scythiam usque pervenisset, a Lynco Scytharum rege hospitio susceptus, paulum abfuit quin interficeretur. Nam Lyncus cum adventus causam percepisset, Triptolemi gloriæ invidens eum somno oppressum aggressus est. Quare Ceres indignata Lyncum in lynca feram commutavit. R. *p.* 195. *v.* 4.

FAB. XII. Arg. *Finierat dictis*) Pieri filiæ, nympharum sententia, a Calliope musarum præstantissima superatæ, cœperunt & nymphas, & musas ipsas conviciis insectari: quam rem quidem ægreferentes musæ, eas in picas converterunt, quæ ingenitam retinuisse videntur loquacitatem. R. *p.* 196. *v.* 6.

Digitized by Google

ARGUMENTUM LIBRI SEXTI.

Quo exemplo mota Dea, anum se fecit. Itaque inito cum Arachne texendi certamine, postquam utriusque tela varias transformationes repræsentavit, ipsam in araneam mutavit. Nibil tamen hoc Nioben movit, quo minus amissis liberis in saxum obdurescerct. Quo quidem cognito, vulgus Lycios rusticos in ranas a Diana versos, & Marsyam ab Apolline excoriatum, in memoriam revocavit. Cum vero ad consolandos Thebanos urbes finitimæ convenissent, soli defuerunt Athenienses: quoniam a Tereo Rege infestabantur. Qui deinde stuprata Philomela, in upupam transformatus fuit: quemadmodum & Philomela in lusciniam, ac Progne in hirundinem. Quæ res Pandioni socero intellecta, mortem attulit. Huic in regno successit Erechtheus; e cujus filia Orithyia, Boreas Calaim procreavit, & Zethen. Qui in Argonautarum numero quondam fuerunt; cum Jason, seminatis serpentis dentibus, e quibus homines armati prodierunt, & dracone sopito, vellus aureum retulit.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS SEXTI LIBRI.

FAB. I. Arg. *Præbuerat*) Arachne Lydia Idmonis filia, cujus mater genita Hypæpis studio lanificii famam quæsierat, cum materna industria cunctas præcessisset in opere faciendo, istis diebus insolentius gloriata magis quam mortalem decuit, elocuta est. Nam Minervam a qua docta fuerat, ad certamen provocavit. Quæ in anum versa in hoc ad eam venerat, ut audaciæ impetum compesceret. Quam cum vidisset in certamine permanentem, reversa in suam speciem opere proposito in certamen descendit, & singula quæ sequuntur, inseruerunt telæ; prior quidem Minerva, dehinc Arachne. *Lect. p. 197. v. 1.*

FAB. IV. Arg. *Cecropia Pallas, &c.*) Minerva telæ suæ intexuit contentionem de urbe Athenarum inter se & Neptunum habitam; qui lacu salso in arce edito, sibi eam possessionem vendicabat, ipsa autem oliva a se arbore inventa. Item, Rhodopen Threiciam & Hæmum, qui pari insania & amore conjugii Jovis ac Junonis abusi erant nominibus, & ob id in montes transfigurati. Pygmææ quoque casum addit, quæ a Junone in gruem versa est. Item, Antigonem Laomedontis filiam, quam cum Jove coiisset, ob admissum Juno transfiguravit in ciconiam. Cynaræ præterea regis Assyriorum filias ob insolentiam ab eadem dea in gradus templi seu lapidem mutatas. Per quæ exempla frangi illa posset, deque Minervæ numine certior fieri: finemque operi suo arborem suam olivam imposuit. *Lect. p. 200. v. 18.*

FAB. XX. Arg. PICTA IN TELA ARACHNES. *Mæonis elusam designat imagine tauri.*) Arachne autem, ut videretur per opera respondisse sequentia telæ intexuit: Jovem in taurum versum ob Europæ amorem. Eundemque fecit in aquilam conversum, ut comprimeret Asteriem. Eundem in olorem, ut Ledam Thestii filiam comprimeret. Eundem in Satyrum, ut Nycteida Nyctei filiam comprimeret. Eundem in Amphitryona, ut Alcmenam Electrionis filiam comprimeret. Eundem in aurum, ut Danaen Acrisii filiam comprimeret: Ut Asopidam autem, eundem in ignem. Eundem in pastorem, ut Mnemosynem comprimeret, & in serpentem, eundem, ut Deoidam. Deinde Neptuni etiam cupiditatem inserit: ita ut doceret eum in juvencum esse mutatum, ut Æoli filiam stupraret: In amnem Enipeum, ut Aloei uxorem. In Arietem, ut Bisaltidam comprimeret. Item in equum, ut Cererem, & Gorgonem Medusam, ex qua equus Pegasus proditur fuisse; & in delphinum, ut Melantho comprimeret. Apollinis præterea in eadem contentione, amoris furta in-

te-

texuit, indicans, eum in accipitrem interdum conversum, interdum in leonem, alias in pastorem, ut Issen Macarei filiam comprimeret. Post hæc, ut Liber pater quoque in uvam versus, ut Erigonem comprimeret. Et Saturnus prætera versus in equum, ut Philyram Oceani filiam, ex qua Chirona centaurum videtur procreasse, comprimeret. *Lact.* *p.* 202. *v.* 13.

FAB. III. Arg. *Doluit successu flava virago*) Postquam Arachne ordinata tela cum contumelia a Dea pulsata esset, suspendio se affecit. Sed in ultimo casu propter studium, quod a dea acceperat, in araneam versa est, ut opere inutili nullum sui effectum capere posset. *Lact.* *p.* 204. *v.* 9.

FAB. IV. Arg. *Lydia*) Niobe namque Tantali filia cum ex Amphione marito septem filios, ac totidem filias genuisset, se potius quam Latonam venerandam esse contendebat, prohibebatque nequis in suo regno Latonæ sacrificare auderet. Qua re indignata Latona Apollinem ac Dianam rogavit, ne se tanta injuria affici paterentur. Sumptis igitur arcubus, & sagittis ad unum omnes primum Niobes filios interemerunt: quod quidem Amphion cum ferre non posset seipsum interfecit. Niobe vero morte filiorum indignata cum Diis maledixisset, & filias sagittis confectas vidit, & ipsa in saxum, quod etiam nunc lacrymare videtur, fuit commutata. *p.* 205. *v.* 7.

FAB. V. Arg. *Tunc vero, &c.*) Latona Cei filia, cum Junonis ira ob adulterium ex Jove conceptos Apollinem & Dianam parere non posset, & nulla eam errantem regio reciperet, novissime venit in Lyciam, & cum ex ardore æstus ac longitudine viæ sitim sedare vellet, ab iis quæ ulvam & juncum secundum lacum legebant, prohibita est propius accedere. Quamobrem accensa ira digrediens petiit a Diis, ut accolæ nunquam stagno carerent: auditis itaque precibus ejus Jupiter agricolas in speciem ranarum transfiguravit. *Lact.* *p.* 212. *v.* 17.

FAB. VI. Arg. *Exitium Satyri*) Marsyas autem Satyrus fuit, tibias inflandi adeo peritus, ut cum Apolline certare sit ausus, quem superatum, indignatus Apollo, pelle atque cute privavit. Ex ejus vero corpore tantus defluxit sanguis, ut a terra exceptus in fluvium fuerit commutatus, qui a Satyri nomine *Marsyas* fuit appellatus. Est autem Phrygiæ fluvius in Mæandrum labens. *p.* 215. *v.* 13.

FAB. VII. Arg. *Talibus, &c.*) Tantalus epulis Jovis cum interesset, & cum vellet experiri an futura prospiceret, invitato eo ad epulas, Pelopen notum ex filiis interemit, visceraque ejus reliquis dapibus immiscuit. Quo pro merito punito, misericordia Deorum qui convivii participes fuerant, partes viscerum Pelopis composuerunt, & humerus qui defuerat, effectus est de ebore. *Lact.* *p.* 216. *v.* 16.

FAB. VIII. Arg. *Finitimi, &c.*) Tereus rex Thracum, cum Athenas obsidione liberasset, accepta in uxorem Progne Pandionis regis filia, in Thraciam rediit, ubi cum jam filium suscepisset, rogatus ab uxore, ut aut se Athenas deduceret, aut saltem ad se Philomelam sororem accerseret: profectus ipse Philomelam quidem a patre accepit, sed cum in Thraciam pervenisset, non solum ei vim intulit, sed linguam etiam, ne vulgare scelus posset, amputavit, ac suis stabulis mancipavit. Cæterum Philomela tanta crudelitate stimulata, totum infortunium suum in velo descriptum sorori indicavit. Progne vero furiis accensa Bacchi sacra se celebrare simulans, una cum Bacchis ad sororem venit: eamque secum pampinis tectam in urbem adduxit, in cubiculoque suo occultavit. Perfectis vero Bacchi sacrificiis, Progne Ityn communem filium interemit: cujus carnes coctas patri apposuit comedendas. Cum vero Tereus Ityn filium inter cœnandum frequenter vocaret, Philomela cubiculo exiliens, caput filii ac pedes in Tereum conjecit: qui stricto ense cum ambas persequeretur, ipse quidem in upupam, Itys in phasianum, Progne in hirundinem, Philomela in lusciniam conversi fuisse narrantur. *p.* 261. *v.* 19.

FAB. IX. Arg. *Hic dolor ante diem, &c.*) Aquilo cum Orithyiam filiam diligeret, nec ullis precibus a parentibus puellæ impetrare posset, ut se in affinitatem reciperent, viribus usus suis, Athenas devenit, & puellam raptam in Thraciam retulit, ibique gravidam facit, ex qua gemellos procreavit Zetum & Calaim; quorum postea humeris alæ volucrum increverunt, per quas parentis imaginem referrent. *p.* 228. *v.* 1.

AR-

BIBLIOTECA NAZ.

ARGUMENTUM LIBRI SEPTIMI.

Is postquam domum cum Medea rediit, Æsoni illa juventutem reddidit. Eandemque & Peliæ pollicita, præmisso arietis in agnum reformati specimine, dolo eum occidit. Inde per varia loca multis insignia transformationibus delata; post occisos liberos, Ægeo nupsit. Contra hunc postea bellum movit Minos: collectis undique copiis: ut & e Paro. Quam cum Arne quondam prodidisset, in monedulam fuerat conversa. Æacus vero ab Ægeo stetit, & ad eum Myrmidones suos, e formicis ortos, auxilio misit, duce Cephalo: qui aliquando uxorem suam, mutata sibi forma, in adulterium pellexerat, canemque suum simul cum vulpe in saxa converti viderat.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS SEPTIMI LIBRI.

Fab. I. Arg. *Jamque fretum Minyæ Pagasæa puppe secabant, &c.*) Jason Æsonis filius missus a Pelia Neptuni filio cum proceribus Grajorum Colchon, ad pellem auream apportandam, adjutricibus Junone ac Minerva, ut Æetæ Solis filii contigit regiam, pulchritudine sua perculit Medeam avertitque a patre, ut sibi potius quam patriæ consuluerit. Ergo obligatum Jasonem coegit, ut fidem præstaret conjugii erga se: nam tauros spirantes ignem, & draconem custodientem templum, venenis atque carminibus coegit parere Jasoni, ut proscisso solo dentes obsereret serpentis, ex quibus armatorum seges procresceret: inter quos, ut ei præceptum erat a Medea, jactato silice coegit eos inter se dimicare, qui mutuo bello conciderunt. His gestis Jason cum Medea Iolcon abiit. *Lact.* *p. 231. v. 1.*

Fab. II. Arg. *Æmoniæ matres*) Jason enim cum Medea a Colchis reversus cum Æsonem patrem senio confectum offendisset, uxorem Medeam rogavit, ut sibi ademptos annos patri apponeret. Medea vero majus quam petebatur pollicita, variis undique herbis collectis unaque concoctis, Æsonem jam decrepitum ad quadraginta annorum ætatem revocavit. *Lact.* *p. 239. v. 5.*

Fab. III. Arg. *Viderat ex alto*) Bacchus cum vidisset ex decrepito sene juvenem factum Æsonem, Medeam rogavit, ut nymphas quoque suas nutrices juvenilibus annis restitueret, quod facile a Medea impetravit. *Vide Natal. lib. 5. Mytol. cap. 13. R.* *p. 245. v. 13.*

Fab. IV. Arg. *Neve*) Medea enim cum Peliam Jasoni inimicum esse cognosceret, quo facilius eum perdere posset, & se ab Jasone odio haberi simulavit, & Peliæ filias sibi conciliavit: quæ cum vidissent arietem vetulum in agnum converti, impensius a Medea petierunt, ut Peliam sibi parentem restitueret ætati juvenili. Ipsa vero eis persuasit, ut ipsum interficerent, ac in vase aqua pleno coquendum imponerent, quod quidem cum perpetrassent, ipsa a draconibus in aerem sublata aufugit, Corinthumque tandem pervenit. *p. 245. v. 16.*

Fab. V. VI. VII. VIII. & IX. Arg. *Quod nisi pennatis, &c.*) Hodoporicon Medeæ hoc loco describit poeta, quo videlicet itinere, & per quas regiones ex Thessalia ubi Pelias regnaverat, Corinthum, & mox perpetrata cæde filiorum, & arce cum nova Jasonis conjuge incendio consumpta, e Corintho Athenas ad Egeum Thesei patrem pervenerit, perstringens breviter quæ quibusque locis fabulosa, aut alias memorabilia accidissent. *p. 248. v. 8.*

Fab. X. XI. & XII. Arg. *Eurypylique*) COÆ MATRONÆ IN BOVES, ET IALISII IN SCOPULOS. *p. 249. v. 4.*

Fab. XIII. & XIV. *Arg. Inde*) CYCNUS IN AVEM, ET HYRIE IN STAGNUM. *p. 249. v. 12.*

Fab. XV. XVI. XVII. XVIII. & XIX. Arg. *Adjacet*) COMBE IN AVEM, ET MENEPHRON IN FERAM, &c. *p. 250. v. 9.*

Fab. XX. XXI. & XXII. Arg. *Excipit hanc Ægeus, facto*) Ægeus rex Athenarum consuluit oraculum, quo modo prolem virilem suscipere posset, a quo cum accepisset

set

set ut prius quam Athenas reverteretur, cum muliere coiret, ad Pitheum Trœzenis regem profectus ei oraculum communicavit. Quo cognito Pitheus ei filiam Æthram a Neptuno vitiatam copulavit. Inde vero Ægeus discessurus, uxorem jam gravidam ad saxum solam cum adduxisset, illi calceos gladiumque subjecit. Uxori deinde mandavit, ut si masculum pareret, eum ad se non ante mitteret, quam adultus ipse per se revoluto saxo gladium & calceos tollens secum ferret. Hinc enim Ægeus se cogniturum sperabat, an quem Æthra foret paritura, sibi filius esset. Theseus igitur ex illa natus Ægei quidem filius putatus est, cum Neptuni foret, ut Isocrates in Helenes laudatione ait. Is vero cum adolevisset, indicante matre & calceos & gladium sustulit, Athenasque proficiscens, multos latrones Isthmum obsidentes interfecit. Cum vero Athenas pervenisset, non ante a patre agnitus est, quam capulum gladii sui, quem saxo pater ipse subjecerat, aspexit. Quo cognito poculum venenatum stimulante Medea jam porrectum e filii manibus excussit. *p.* 251. *v.* 13.

Fab. XXIII. Arg. *At genitor*, &c.) Post hæc referunt festos dies agentes, laudes Thesei, quemadmodum taurum Marathonium interemisset, ut etiam Procrusten, Cercyonisque necem peregerit, qui trabes opponebat hostibus, ita ut victi exanimarentur: ab eis Scironem quoque Neptuni, solitum iter facientibus tendere insidias: qui postquam a Theseo est interfectus, ejus ossa fluctibus agitata propter crudelitatem scopulo inhæserunt, unde Scironides petræ sunt nominatæ ab ejus nomine. *Lact.* *p.* 253. *v.* 2.

Fab. XXV. Arg. *Bella parat Minos*, *&c.*) Arne cum insulam Sithon, in qua ipsa genita esset, hosti Athenas oppugnanti, capta pulchritudine auri vendidisset patriam, ne pro meritis supplicia penderet, in volucrem monedulam est transfigurata, quæ adhuc amore splendoris ejus tenetur. *Lact.* *p.* 254. *v.* 16.

Fab. XXV. Arg. *At non*) FORMICÆ IN HOMINES SIVE MYRMIDONAS MUTATÆ. *p.* 255. *v.* 9.

Fab. XXVI. Arg. *Talibus &c.*) Cephalus de donis interrogatus, refert invicem Æaci filio Phoco de Procride conjuge, & cur aut unde telum gereret. Nam cum in monte Hymetto Atticæ regionis venaretur, ab Aurora ob speciem raptus est: quem ut comperit Dea Procridis prioris conjugio implicitum a se velle diverti, fecit, ut mutata specie remissus Cephalus Athenas contenderet, ut eam pollicitis muneribusque tentaret, an pudicitiam puram possit servare. Plurimis itaque rebus ad usum fœminarum comparatis, quibus capi posset, fallacia mentem elicuit: quod ut illa comperit, a marito se esse deceptam, pudore exterrita ut conspectum ejus vitare possit, altis se recondidit saltibus. Cephalus autem amoris impatientia, cum ejus absentiam ferre non posset, precibus impetravit, ut ad se rediret: reversæque canem ei dedit velocissimum & jaculum inevitabile, quod nunquam frustra jaceretur. *Lact.* *p.* 263. *v.* 19.

Fab. XXVII. Arg. *Muneris*) FERA ET CANIS, IN SAXUM. *p.* 268. *v.* 2.

Fab. XXVIII. Arg. *Hactenus: & tacuit*) Cephalus cum Dianæ studio feras assidue persequeretur, sæpeque ex nimio æstu auram sæpius invocaret, nympham aliquis arbitratus vocari, Procridi ejus uxori indicavit. At illa non immemor pristini amoris, dum virgultis se recondit, ut specularetur, an esset aliqua Auræ nomine, cujus ille cupiditate impulsus a se alienaretur: Cephalus procul speculatus vehementius moveri virgultum, dum latere feram existimat, eo loco reconditam, jaculo emisso conjugem imprudens interfecit. Fertur autem id telum cum cane ab eadem conjuge Procride Cephalo tributum: cujus vim ob iram Auroræ, similiter ut feræ ab eo percussæ, maximo cum luctu viri experta est. *Lact.* *p.* 270. *v.* 3.

ARGUMENTUM LIBRI OCTAVI.

Minos interim Alcathoën obsidet, qua capta, Nisus in haliæetum & Scylla in cirin fuerunt translati. Hinc in Cretam ille reversus est, ubi Minotaurus labyrintho erat inclusus: quem cum Theseus deinde de medio sustulisset, cum Ariadne in patriam rediens, eam in itinere dereli-

reli-

Digitized by Google

reliquit. Hinc eam Bacchus assumpsit, ejusque coronam inter sidera collocavit. Icarus vero, cum ex insula conaretur post patrem evolare, submersus est: ejusque exsequias celebrantem patrem vidit perdix, e Talo nuper transformata. Theseus interea cum valde celebris jam esset, ad aprum Calydonium, cujus interfectore sublato, sorores ejus in Meleagrides aves mutatæ sunt, fuit convocatus. Inde ad Acheloum divertitur, & Echinades insulas conspicit, in quas Najades erant conversæ. Quod ita fieri potuisse, Lelex primum Baucidis & Philemonis probat exemplo, qui in arbores fuerint commutati: sicut & domus ipsorum in templum, ac pagus ipse in stagnum. Achelous deinde Protei & Mestræ transformationes adjicit, ac suas denique, quibus usus quondam fuerat, cum ipsum premeret Hercules, gratia Dejaniræ.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS OCTAVI LIBRI.

FAB. I. Arg. *Jam nitidum &c.*) Minos Jovis & Europæ filius cum propter filium Androgeon interemptum ab Atheniensibus pœnas repeteret, Megaram, in qua urbe Nisus regnabat continue cum Atheniensibus, obsedit. Qua expugnata animo conceperat occisis præsidiis hostium se victoriam consecuturum. Inter quæ Scylla Nisi filia sæpe murum ascendens delectandi gratia propter lapidem vocalem, qui Apollinis citharæ positus sonum adjecerat, ut animadvertit Minoem assidentem urbi cultu regali, bellicisque rebus interesse, pulchritudine ejus exarsit, & cum potiendi nullam viam inveniret, ut victorem hostem faceret, crinem purpureum abscidit genitori dormienti, quo fata patriæ continebantur. Quem cum reseratis portis accepto hoste ad Minoem pertulisset, ille impium facinus adversatus, novissime eam navigio recipere noluit, patre jam in avem transfigurato, quam Græci *Alicton* dicunt, & persequente filiam, illa quoque in volucrem *Cirim* transfigurata est. *Lact. p.* 273. *v.* 1.

FAB. II. Arg. *Vota Jovi Minos*) Descripturus quemadmodum Ariadnæ corona in sydus fuit conversa, breviter commemorat ea quæ de Minotauri cæde feruntur. Minos enim victor hoc tributo Athenienses pressit, ut uno quoque anno quatuordecim nobilium liberi, hoc est septem pueri, ac totidem virgines, sorte ducti mitterentur in Cretam Minotauro objiciendi. Theseus igitur Ægei regis filius, cum sors ad eum pervenisset, sive cum tantum dedecus, tantamque suorum calamitatem ferre non posset, sponte in Cretam profectus, Ariadnæ Minois regis filiæ amore suo captæ auxilio servatus est. Nam quo modo & Minotaurum interficeret monstravit, & filo ad januam fixo e Labyrintho a Dædalo extructo egrederetur, ostendit. Quare occiso Minotauro, Ariadnem una cum Phædra sorore abducens in Diam insulam primum enavigavit, ubi ab ingrato Ariadna relicta, cum se desertam quereretur, opemque Deorum invocaret, Libero patri ita placuit, ut & eam sibi desponsarit, & ut æterna illius amoris memoria esset, ejus coronam in cælum miserit, cujus gemmæ in stellas conversæ sydus coronæ simile effecerunt. *p.* 280. *v.* 10.

FAB. III. Arg. *Dædalus interea*) Dædalus Atheniensis Eupalami filius cum Talum sororis filium optimæ indolis juvenem per invidiam, quod & serram & circinum invenisset, interemisse diceretur, judicii eventum timens, in Cretam aufugit: ejus vero opera & Pasiphaë in lignea vacca inclusa cum tauro coivit, & Ariadna Theseum servavit. Quæ cum Minos rescivisset, illum in Labyrinthum una cum Icaro filio conjecit. Dædalus vero ingenio pollens, pennas ad se varii generis afferri curavit, ex quibus & sibi & filio alas confecit, itaque aptavit, ut avium more e Creta evolarint. Ac Dædalus quidem quo voluit, incolumis pervenit; Icarus vero patris mandatorum neglector, cum altius quam pater evolare gauderet, resolutis calore pennis, in mare cecidit, quod ab eo Icarium, ex sententia Ovidii fuit cognominatum. *Lact. p.* 282. *v.* 7.

FAB. IV. Arg. *Jamque fatigatum &c.*) Oeneus

Oeneus Parthaonis filius, quia in sacrificio cogendorum fructuum consulto præterierat Dianam, aper ab ea missus est, qui Calydoniæ agros vastaret. Perseverante autem Oeneo in despectu Deæ, Meleager jussu parentis convocatis principibus Græciæ aprum venari aggressus est, cum quibus Atalanta Schœnei filia ex Arcadia digressa, quæ prima aprum vulneravit, cujus virtutem & speciem miratus Meleager, interempto apro exuvias ei concessit, quas Plexippus, Toxeus, & Agenor Thestii filii virgini ereptas cum interitu rependerunt. At Althæa mater Meleagri, ut fratrum cædem accepit, stipitem fatalem conditum a Parcis, in quo vita Meleagri continebatur, flamma perussit. Quo consumpto Meleager extinctus est, unde sorores ejus flendo in aves sunt conversæ, quæ a fratre *Meleagrides* cognominantur. *Lact.* p. 285. v. 23.

FAB. V. Arg. *Interea Theseus*) Mira phantasia quinque Najadum transmutationem in insulas cum superiore fabula poeta connectit. Interfecto namque Calydonio apro, Theseus cum Athenas rediret, forte Achelous fluvius Ætoliam ab Acarnania disterminans sic intumuerat, ut tutus transitus non videretur. Iuvitatus igitur Theseus a fluminis Deo Acheloo domum illius intravit, tantisper illic futurus, dum tuto transire posset. Cum vero post cœnam Theseus in mare prospiciens vidisset insulas quasdam, Acheloum rogavit, quot illæ essent, ac quo nomine appellarentur: cui Achelous respondit, Najades quinque fuisse illorum locorum accolas, quæ cum aliis Diis se spreto sacrificassent, eas cum locis suis in mare a se indignato fuisse provolutas, ac in insulas quinque nomine Echinadas, & suis & fluctibus marinis fuisse discretas. R. p. 299. v. 6.

FAB. VI. Arg. *Ut tamen ipse vides*) Perimele Hippodamantis filia ab Acheloo vim passa, e saxo a patre in mare fuit præcipitata. Achelous vero de amicæ salute admodum sollicitus, Neptunum rogavit, ne eam submergi pateretur; sed ei aut locum præberet, aut ipsam locum efficeret: precibus igitur Acheloi motus Neptunus, eam in insulam haud longe ab Echinadibus distantem commutavit. R. p. 301. v. 8.

FAB. VII. VIII. & IX. Arg. *Annis &c.*) Jupiter & Mercurius in hominum figuras versi, in regione Phrygiæ, cum animos incolarum experti a nullo ultro exciperentur hospitio, a Philemone & Baucide hospitalissime sunt excepti, & cum maxima voluntate rebus humilibus ad victum & necessariis simplicissimos animos pauperum experti sunt. Ergo ut numen ac vim ostenderent suam, sevocatis senibus in excelsiorem collem, casam eorum in templum converterunt, eosque ipsos optatos antistites sacrati loci præstiterunt; ita ut, cum senectute soluti essent, in arbores converterentur, ut Philemon cederet in ilicem, Baucis in tiliam. Oppidum autem eorum, quod cæteros cives inhospitales habuerat, aquarum multitudine obrutum, stagnum factum est. *Lact.* p. 302. v. 7.

FAB. X. Arg. *Hæc mihi non vani*) Achelous inter epulas Theseo, quem receperat hospitio, enarrans, hos qui in alienam figuram vertissent se, miranti casus mortalium, etiam qui in plures figuras abierint refert: & Protea Neptuni filium, solitum modo in juvenem, modo in leonem, interdum in aprum, alias in anguem, & cætera animalia converti, quibus insidiantes posset eludere. *Lact.* p. 307. v. 15.

FAB. XI. Arg. *Erisichthone nata*) Erisichthon Thessalus fuit Deorum contemptor, qui cum Cereri nemus consecratum, ac in eo quercum, in qua nympha habitabat, succidisset, Hamadryades illorum montium incolæ ad Cererem convenerunt, precantes ut tantam impietatem ulcisceretur. Ea vero & sua & Hamadryadum causa mota, numinum contemptorem Erisichthonem novo pœnæ genere assidua videlicet fame cruciare decrevit. R. Fabula Erisichthonis describitur apud Callimachum in hymno Cereris. *Micyl.* p. 308. v. 9.

ARGUMENTUM LIBRI NONI.

Hæc illi postea vestem misit, qua periit (postquam Lichas in scopulum fuit translatus) & in cælum traductus est. Tum vero Alcmena ad Iolen se contulit: eique Galanthidem in mustelam, & illa vicissim sororem suam in arborem conversam narravit. Interim supervenit ipsis Iolaus, reparata per Heben juventute. Id quod non posse omnibus contingere, Jupiter Æaci exemplo docet. Hunc fugiens Miletus, in Asiam discessit, & Byblidem procreavit atque Caunum: cujus illa amore tabefacta, in fontem periit. Quæ quidem res magis mira omnibus visa fuisset, nisi paulo ante Iphis, ipso nuptiarum die, virilem sexum accepisset.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS NONI LIBRI.

FAB. I. Arg. *Quæ gemitus, &c.*) Herculis luctam cum Acheloo in hujus voluminis initio ita describit poeta, ut & librum libro, & fabulam fabulæ eleganter connectat, variasque Acheloi transfigurationes inter luctandum exponat. Cum enim Deianiram Oenei Calydoniæ regis filiam cum multis aliis Hercules Achelousque petiissent; virginis pater decrevit, ut is illa potiretur, qui in luctæ certamine superior esset. Cum igitur alii cessissent, Hercules atque Achelous ineunt luctam: in qua cum alter virtute superior esset, Achelous ad notas artes decurrit, ac cum se & in anguem, & in taurum frustra mutasset, victus, alteroque cornu mutilatus, pudore se in suum fluvium conjecit. Nymphæ vero cornu illud suscipientes, omni fructuum genere repleverunt, *cornuque copiæ* appellaverunt. R. Vide Eras. in proverbio copiæ cornu. *pag.* 315. *vers.* 1.

FAB. II. Arg. *At te Nesse ferox, &c.*) Post hæc victor Hercules cum Deianiram Nesso Centauro commisisset, ut eam Evenum amnem, qui initio Lycormas erat nominatus, transveheret, & ille specie captus puellæ flexibus errans quæreret locum comprimendi; illa fidem mariti implorante, sagittis eum confixit: qui cum expiraret, vestem suam cruentavit Deianiræque dedit, indicavitque remedium fore erga conjugem deserti amoris: qui tamen cruor in veneni cessit partem. *Lact.* *p.* 320. *v.* 5.

FAB. III. Arg. *Longa fuit medii, &c.*) Eodem tempore cum Hercules in insulam Eubœam per Oechaliæ regnum Euryti trajecisset, & Iolen filiam ejus dilectam traheret in patriam, prior conjux Deianira, ut audit animum viri a se esse mutatum, tunicam sacrificaturo Jovi, Lichæ famulo, dedit ei perferendam, qua ille honoratus vota religionemque piaret: eam indutus cum ad aram accessisset, prosecans exta, flamma vestis incaluit, & Lernæo veneno contacta hæsit visceribus. In maximo itaque cruciatu cum a corpore ejus evelli nequiret, Licham acerbissimi muneris reum projectum a se Euboico mari mersit: quem innoxium culpæ Tethys vertit in scopulum, conchis muricibusque vestitum. *Lact.* *p.* 321. *v.* 14.

FAB. IV. Arg. *Jamque, &c.*) Tandem Hercules in Oeta Thessaliæ monte prastructo rogo, ac sagittis traditis Philoctetæ Pœantis filio, qui ejus pyram struxerat, flammis exustus est ita ut immortalitatis deorum jus a Jove in cælo reciperet, & aliquando placata Junone, filiæ ejusdem, nomine Hebe, jungeretur. Deianira autem re audita ipsa se interfecit. *Lact.* *p.* 328. *v.* 5.

FAB. V. & VI. Arg. *In prole*) Hæc autem a poeta referuntur, ut facilius connectat cum superioribus Galanthidis ministræ Alcmenæ mutationem in mustelam. Nam Alcmena cum parere non posset, Lucinam Deam, quæ parientibus præesse dicitur, invocavit, ac ea quidem venit Junonis jussu partum impeditura. Cum igitur in vetulæ figuram conversa ante januam Alcmenæ ita sederet, ut manuum digitis cancellatim junctis genua teneret, forte Galanthis ministra suspicata eam illo gestu domi-

næ,

næ, quo minus pareret, esse impedimento, falso ei nunciavit Alcmenam partu solutam. Quod cum Dea accepisset, surrexit, statimque Alcmena Herculem peperit. Cæterum Dea indignata se a Galanthide illusam, quam primum illam in mustelam ea conditione convertit, ut pareret ore quo fuerat ementita.

p. 329. v. 10.

Fab. VII. VIII. IX. Arg. *Dixit & admonitu veteris commota ministræ, &c.*) Dryope Euryti filia, soror Ioles, Andræmonis conjux, quam ante dilexerat Apollo, cum ad lacum sacratum nymphis dona ferens venisset, & ex arbore Loto (in quam Loto fugiens Priapum erat transfigurata,) ramum decerpsisset, quo parvum filium nomine Amphison, quem secum tulerat, oblectaret, quia sacræ arboris extiterat violatrix, trunco hæsit infixa. Inter quæ dum casum sororis Iole refert Alcmenæ, Iolaus Herculis & Hebes filius in antiquam pueritiam transfusus filia roganti conjugi promiserat. *Lact.* p. 331. v. 23.

Fab. X. Arg. *Hoc illi dederat Junonia muneris Hebe*) Callirhoë Acheloi amnis filia, Alcmæonis qui materno sanguine aspersus in Acarnaniam se contulerat, ut expiaretur, conjugium init, ex eoque duos filios edidit. Qui cum per fallaciam a Phegeo, cujus ante filiam habuerat, esset occisus, petit illa a Jove ut liberis suis, ut ultores patris essent, annos adjiceret. Ergo ut id consequi possent, Dei voluntate ex pueritia in adolescentes factum est ut cederent. *Lact.* p. 335. v. 4.

Fab. XI. Arg. *Hac, &c.*) Miletus ex insula Creta in Asiam profectus, ibi urbem sui nominis constituit: huic ex Mæandri filia nati sunt Byblis & Caunus: ex his Byblis cum fratrem corporali amore potius quam pio patrioque amore, diliret, nec vesaniam cupiditatis compesceret, atque per litteras detestandum amorem indicavisset, furiali vesania ipse instinctus patriam profugit. Quem illa dum vestigiis persequitur, multas permensa gentes, novissime in Cariam venit, ibique assiduo mœrore, & fletu fatigata cum concidisset, nympharum Lelegeidum misericordia expirantis lacrymæ in fontem conversæ sunt, qui dominæ nomine esset insignis. *Lact.* p. 336. v. 5.

Fab. XII. Arg. *Fama novi centum Cretæas forsitan urbes, &c.*) Phæstos oppidum fuit in insula Creta: hic Lyctus generosæ stirpis ac præstantis fidei, cum petiisset a Telethusa conjuge, ut si puellam pareret, necaret, si autem puerum, sobolem patriæ servaret, & uterque cum pro casu futuro lacrymas dedissent, mater nequiens inferre manus filiæ, Isidem in malis habuit auxilio, cujus pollicitis illa infantem pro puero, decepto patre filii opinione, nutrivit. Itaque cum ætas matura nuptiis increvisset, nihil suspicans pater, obstrictus fide conjugis, Ianthen ex Theleste genitam despondit, qui inter se dum gravi amore premerentur, maxime Iphis (hoc enim pater nomine avi eum vocari voluerat) & trepidante etiam matre ne Iphis puella cum infamia reperiretur, eadem Dea fuit auxilio: nam ut totis nuptiis jugari possent, Iphin in puerum transfiguravit. *Lact.* p. 348. v. 13.

ARGUMENTUM LIBRI DECIMI.

His porro nuptiis qui interfuerat Hymenæus, ad Orpheum inde se contulit; sed malo omine, quandoquidem mox obiit Eurydice; & postea secundo. Cum quidem non aliter obstupuit Orpheus, quam qui Cerbero conspecto saxeus est effectus. Postea cum in monte quodam varias transformationes lira exprimeret, accurrerunt ad eum arbores omnes, & inter cæteras pinus ex Ati, & cupressus e Cyparisso mutata.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS DECIMI LIBRI.

Fab. I. Arg. *Inde per immensum*) Orpheus, Apollinis & Calliopes, vel (ut alii scribunt) Oeagri fluvii & Polymniæ musæ filius, scientia ac cantus suavitate mortales omnes dicitur superasse, cujus modulatione non homines solum, sed feras sylvasque ac saxa mota fuisse. Navigavit insuper cum Argonautis: obque uxoris amorem ad inferos cum descendisset, a Proserpina suavitate cantus allecta impetravit, ut defunctam uxorem ab inferis excitaret; sed ea conditione, ne illam prius, quam ad superos reversus esset, respiceret: sed Orpheus veritus ne se uxor sequeretur, cùm jam fere ad superos pervenisset, eam respexit: quæ illico ad inferos retracta, Orpheum in maximis cruciatibus reliquit. Cum igitur desperaret se iterum ea potiri posse, omnes aspernatus mulieres dicitur, primusque apud Thraces puerorum amoribus indulsisse. Id vero ægre ferentes Thraciæ mulieres, sacra Bacchi celebrantes illum cithara canentem, ferasque mulcentem discerpserunt. *p. 355. v. 1.*

Fab. II. Arg. *Collis erat, &c.*) Ad cantus Orphei desiderantis consuetudinem conjugis, cum plurima animalia capta vocis dulcedine convenissent, & in his etiam arbores e suis montibus elicitæ, inter quas stupens cantibus Pinus Cybeles montis, qui in Phrygia est, in quam Atys matris Deum antistes mutatus est. Alii ferunt fuisse eum filium, alii pastorem. *Lact.* *p. 359. v. 27.*

Fab. III. Arg. *Adfuit huic turbæ metas imitata, &c.*) Cyparissus Amyclei filius ex insula Cea fuit: hunc Apollo dilexit, & propter Cervum patientem manus, quem per imprudentiam sagitta transfixum interemerat, manus afferentem sibi, periculo eripuit, & protinus in arborem genitivi nominis vertit. *Lact.* *p. 361. v. 3.*

Fab. IV. Arg. *Tale nemus, &c.*) Ganymedes Trois filius cum forma cæteris Iliensibus Phrygiæ præferretur, & assiduis venationibus interesset, ne infamiam virentis ætatis subiret, Jupiter versus in aquilam ex Ida monte eum rapuit in cælum, ministrumque fecit. *Lact.* *p. 362. v. 21.*

Fab. V. Arg. *Te quoque Amiclyde*) Hyacinthus puer fuit formosissimus ab Apolline simul & Zephiro vento adamatus. Qui cum in Apollinis amorem magis inclinaret, ob zelotypiam in se Zephyrum armavit. Cum igitur se disco cum Apolline exerceret, Zephyrus vehementius flare cœpit, discumque ab Apolline in aerem conjectum ita repercussit in Hyacinthum, ut ipsum interfecerit. Apollo autem ne tam formosi pueri memoria interiret, ipsum in sui nominis florem commutavit. *R. p. 364. v. 6.*

Fab. VI. Arg. *At si forte roges*) Per comparationem ostendit Orpheus pueros formosos & Diis placuisse, & maximo ornamento suis fuisse civitatibus: puellas vero contra & Diis perquam displicuisse, & maximo suas urbes dedecore affecisse. Nam Propœtides quædam Venerem Deam esse negare ausæ, non minore sunt odio civibus suis quam Cerastæ quidam, qui in ara hospites immolabant, quos ut Venus in juvencos convertit, ita Propœtidas & sua corpora primas prostituere coegit, & in saxa commutavit. *p. 367. v. 6.*

Fab. VII. Arg. *Sunt tamen, &c.*) Propœtides filiæ Amathuntes aspernatæ Venerem, primæ in trivio vulgavere corpora: ob ejusdem Deæ iram, quia pudore induruerant, novissime in lapidem sunt transfiguratæ. *Lact.* *p. 368. v. 2.*

Fab. VIII. Arg. *Quas quia Pygmalion ævum*) Pygmalion quidam flagitiis Propœtidum offensus vitam cælibem exigere de-

decrevit, sed ex ebore virginis simulacrum adeo fabre effinxit, ut perinde atque si viva esset, illius amore caperetur. Quare Venerem oravit, ut sibi talem concederet uxorem. Venus autem plusquam petebatur, effecit. Nam illi, quam in lecto Pygmalion collocaverat, animam inspiravit, nubilemque ætatem donavit: ex insperato igitur Pygmalion voti compos factus, ex ea Paphum sustulit, a quo & insula, & urbs Paphos fuit appellata. R. Ævum) *Quæstum diutinum corpore facientes*. Farn. p. 368. v. 7.

Fab. IX. Arg. *Editus & ille est qui, &c.*) Myrrha Cinyræ & Cenchreidis filia, iracundia Veneris, quod mater ejus præferretur Deæ, patrem impio dilexit amore, nec viam potiendi inveniens cogitur suspendium experiri. Cujus nutrix intra cubile gementis excepit vocem, & signis cognitis nefariæ mortis, dum diligentius scrutatur, causam poscit. Consulta ergo puella ei pollicetur se effecturam, ut parenti sine ulla infamia jungatur: cujus illa orationem in promissum tempus differt. At anus die solenni Cereris, quo mater ejus operata, a viro secubabat: alumnam noctu deduxit ad Cinyram, prædicans, forma ejus impulsam sibi se credidisse, qui data cupiditate lumen inferri jussit, ut speciem ejus notam haberet: cognitusque filiæ pater stuprator, coactus est pudore ferro stricto eam insequi, quæ duplici metu territa in insulam profugit, ibique misericordia ejusdem Deæ in arborem, quæ ejus nomen indicaret, mutata est. Lact. p. 370. v. 16.

Fab. X. Arg. *At male conceptus*) Adonis ex incesto patris ac filiæ coitu natus, in tantam crevit pulchritudinem, ut ejus amore Venus caperetur, quo cum ut diutius esse posset, una cum illo venationibus indulgebat, præcipueque fugacium animalium, feras autem natura armatas vitabat, Adonimque ut sibi ab illis caveret admonebat. Ille vero gloriæ suavitate motus aprum excipere ausus, ab eo fuit interemptus. Quod cum Venus rescivisset, in purpureum florem illum commutavit. R. p. 379. v. 12.

Fab. XI. Arg. *Forsitan audieris aliquam certamine cursus, &c.*) Atalanta Schœnei filia, cum de conjugio sciscitata esset, & monita ut nulli jungeretur: quia omnium virginum perniciosissima erat, petentibus procis, legem posuit, ejus conjugem futuram, qui se cursu pedum antecessisset; quam cum Hippomenes Macarei filius ex progenie Neptuni intenso amore diligeret, nec sortem certaminis expavesceret, Venerem in malis habuit auxilio. Nam ex Damasceno agro ei tria mala aurea donavit, qui est in insula Cypri, ut in cursu projiceret virgini: futurum enim ut cupiditate ejus tardaretur, dum peteret. Cujus monitis Hippomenes consecutus victoriam, postea ingratus adversus Deam cognitus est. Itaque impulsu ejusdem Deæ, dum matris Deûm lucum transgrediuntur, quem Echion terræ filius sacraverat, non tenuerunt cupiditatem, quin adversus religionem in sacrato concumberent solo, quam ob causam a Dea in leones sunt conversi. Lact. p. 382. v. 7.

Fab. XII. & XIII. Arg. *Illa*) Adonis supra dictus, monitus a Venere quam vim feræ haberent. Igitur is (dum negligit hæc) in venatione ab apro interimitur, cujus cruor ejusdem Deæ numine in florem purpurei coloris conversus est. Lact. p. 389. v. 1.

Fab. XIV. Arg. *At cruor, &c.*) Menthe nympha in herbam mutata mentham, odio Proserpinæ Cereris filiæ, quod cum Dite patre conjuge suo concubuisset. L. p. 389. v. 21.

AR-

ARGUMENTUM LIBRI UNDECIMI.

Hinc cum Thraciæ mulieres illum diſcerpſiſſent, in arbores mutatæ ſunt. Tum Bacchus e Thracia receſſit, & Midæ pro Sileno reſtituto auri copiam fecit; cujus cum illum pœniteret, in Pactolo lotus, arenas ejus aureas reddidit. Poſtea Phœbus pro iniquo judicio aures illi aſininas tribuit. Quo facto, Trojæ mœnia, humanam indutus formam, exſtruxit. Hanc urbem poſtquam cepit Hercules, Heſionem Telamoni uxorem dedit: quandoquidem Peleus jam Thetidem poſt multas ejus transformationes duxerat: & ad Ceycem poſtea profectus, Dædalionem in accipitrem, & lupum in lapidem converſum, partim intellexerat, partim ipſe viderat. Accidit deinde, ut Alcyone, marito poſt naufragium ſub Morphei figura per ſomnum conſpecto, in avem, ſicut & maritus, mutaretur. Quos in aere volantes cum animadvertiſſent quidam, Æſacum quondam in mergum qui tum forte aderat, meminerunt transformatum.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS UNDECIMI LIBRI.

FAB. I. Arg. *Carmine dum tali*) Orpheus Thracias mulieres aſpernatus (ut diximus) in ſe earum odium traxit. Quare cum Bacchi ſacra celebrarent, ipſum in ferarum cœtu canentem aſpexerunt, ac impetu facto dilacerarunt, caputque ac lyram in Hebrum fluvium conjecerunt, quæ ad inſulam Lesbon usque delata cum eſſent, ſerpens Orphei caput dilaniaturus ab Apolline in ſaxum fuit converſus. *p. 391. v. 1.*

FAB. II. Arg. *Non impune tamen*) Thraciæ mulieres quæ Orphei cædi interfuerunt, omnes a Baccho cædem Orphei ægre ferente in aerias arbores fuere converſæ. R. *p. 394. v. 10.*

FAB. III. Arg. *Nec ſatis hoc, &c.*) Midas rex Phrigiæ cum Silenum a ruſticis captum, ſibique traditum, Baccho reddidiſſet, juſſus eſt a Deo, ut quicquid vellet peteret. Ille petiit ut quicquid corpore ſuo tangeret, aurum fieret. Id illi conceſſit Bacchus, quamvis inutile ipſi futurum videbat. Cum vero panis quoque ac vinum in aurum verterentur, fameque perire cœpiſſet, tandem cognovit ſtolidus ſe rem damnoſam petiiſſe: Bacchum itaque rogavit, ut peccato veniam daret, & munus datum irritum faceret. Bacchus igitur illi mandavit, ut ad fontem Pactoli pergeret, ſeque totum in eo lavaret: quod cum feciſſet, vis illa aurum efficiendi quicquid tangeret in fluvium tranſivit, unde etiam arenas aureas efficere memoratur. *p. 395. v. 5.*

FAB. IV. Arg. *Ille peroſus opes*) Midas facultate auri efficiundi quicquid tangeret liberatus, opeſque peroſus, in ſylvis habitabat, Panaque paſtorum Deum colebat, qui cum fiſtula inventa ſibi multum nimphis placere videretur, auſus eſt Apollinem in certamen provocare, Tmolo montis Deo judice conſtituto. Cum vero ſententia pro Apolline lata omnibus placeret, ſolus Midas, naturali ſtultitia ductus, eam ut injuſtam improbavit. Quare Apollo indignatus, aures illius in aſininas convertit, quibus ipſius ſtoliditas indicaretur. Longiores namque aures ex phyſicorum ſententia vecordiam præſeferunt. Cæterum Midas aures aſininas tiaris purpureis occultavit, tonſorique mandavit, ne verbum cuiquam de illis faceret. Tonſor vero cum reticere non poſſet, in locum deſertum ſeceſſit, ibique foveæ factæ immurmuravit, Midam aures aſininas habere. Deinde foveam terra replevit. Arundines autem eo in loco natæ, ventoque agitatæ, eadem verba, hoc eſt, Midas rex aſininas aures habet, referebant. R. *p. 398. v. 1.*

FAB. V. Arg. *Ille quidem, &c.*) Midas cum deformitatem illam veſte celaret, ut famulus tonſor vidit, neque eloqui poſſet, humum effodit, in eaque immurmurat Midam aſini aures habere.

Fo-

Foveam deinde replet. Ibi enatæ sunt arundines, agitatæque vento deformitatem Midæ indicarunt. *Lact.* *p.* 399. *v.* 12.

Fab. VI. Arg. *Ultus abit Tmolo*) Apollo atque Neptunus cum Laomedontem mœnia Trojæ ædificantem vidissent, in humanam figuram conversi, pacto auro se cito opus illud absoluturos receperunt. Mœnibus vero perfectis cum promissum aurum reposcerent, a Laomedonte, illo fraudati, qui jurejurando se nihil promisisse affirmavit, tantam perfidiam inultam esse non permiserunt. Neptunus enim & diluvium immisit, quo totus ager Trojanus est devastatus, & Hesionem filiam monstro marino exponere Laomedontem coegit. Quam quidem cum Hercules illac cum Argonautis transiens liberasset, ac promissis equis a perfido rege frauda retur, & Trojam expugnavit, & Hesionem captam Telamoni socio donavit. *Raph.* *p.* 400. *v.* 5.

Fab. VII. Arg. *Namque senex Thetidi, &c.*) Proteus cum Thetidi prædixisset, si vellet jugalis fieri, quod filium parente suo fortiorem procrearet, Jupiter antea incensus pulchritudine nymphæ, ne tamen id sibi accideret, concubitum ejus refugit, & successorem conjugi Peleum nepotem dedit, quem cum illa refugiens modo in volucrem, modo in arborem, interdum in Tigrim conversa eluderet, Peleus Neptunum oravit, ut opem sibi ferret: qui cum Proteo preces ejus commendaret, ille emergens e mari Peleo mandavit, ut quiescenti Thetidi meridiano calore insidiaretur, eamque vinculis illigatam aggravaret, & quamvis in mille figuras converteretur, ne dimitteret donec in pristinam rediisset formam. Ex quo Achilles Græcorum fortissimus natus est. *Lact.* *p.* 401. v. 15.

Fab. VIII. Arg. *Jugulati Phoci*) Phocus Æaci filius ex Psamathe nympha a Peleo fuit interfectus. Quare Peleus a patre in exilium ejectus, ad Ceycem Trachinæ regem infelicem Dædalionis fratris casum lugentem confugit. Nam Dædalion Luciferi filius Chionem habuit; quæ cum jam ex Mercurio Autolycum, ex Apolline Philemonem genuisset, Diana se formosiorem esse jactavit. Quare Dea irata, sagittis eam confecit. Cujus morte Dædalion tantum concepit dolorem, ut ex Parnassi vertice se in mare præcipitarit. Sed Apollo non immemor voluptatis quam de illius filia conceperat, eum in accipitrem, antequam in mare caderet, commutavit. *R.* *p.* 403. *v.* 7.

Fab. IX. Arg. *Quæ dum Lucifero, &c.*) Anetor pastor armentorum, quæ Peleus ad Ceyca perduxerat, indicat a lupo, cui obsisti nequiret, custodem interimi; qui ut intellexit Psamathes Nereidis ira sibi accidere, quod Phocus ex ea & Æaco genitus a se interisset, & id precibus magis quam ultione esse sedandum, suppliciter ab ea petit, ne ultra prosequeretur admissum, quæ aliquando Thetidis sororis mota precibus ne amplius fera armenta petens sæviret, in saxi eum figuram vertit. *Lact.* *p.* 407. *v.* 15.

Fab. X. Arg. *Interea fratrisque sui*) Ceyx Luciferi filius fratris casu admodum sollicitus, ad Clarium oraculum consulendum ire cum vellet, diu ab Alcyone uxore fuit remoratus. Cum vero illi promisisset se intra duos menses reversurum, abire permissus est. Sed in Ægeo tempestate deprehensus naufragium fecit, navique amissa una cum sociis submersus, quem uxori promiserat reditum præstare non potuit. Uxor autem cum quotidie pro mariti salute Diis omnibus, Junonique in primis vota solveret, opera illius per somnum admonita est, maritum in mari perisse. Quare expergefacta ad littus unde solverat maritus accessit: ac dum infortunia sua quereretur, cadaver in mari longius aspexit: quod cum mariti esse cognovisset, ad illudque per undas exilire vellet, in avem Halcyonem conversa ad os mariti advolavit: qui miseratione Deorum pia uxoris oscula sentiens in ejusdem generis avem ipse quoque fuit transfiguratus. Ab his autem avibus 14. dies Halcyonii sunt dicti, quibus mare quietum est. *R.* Hujus fabulæ & Lucianus meminit. *περὶ μεταμορφώσεως.* M. *p.* 410. *v.* 10.

Fab. XI. Arg. *Hos aliquis senior*) Æsacus Priami filius ex Alyxothoe nympha cum amore Eperies nymphæ captus, eam fugientem persequeretur, in causa fuit, ut illa periret, nam inter fugiendum a serpente icta interiit, tantoque dolore Æsacon affecit, ut moriturus e scopulo se in mare præcipitarit. Quem Thetis miserata in mergum transmutavit. Ille vero indignatus quod mori non potuerit, se mergere nunquam desistit, unde & mergus a sæpius se mergendo a Latinis est dictus. *Raph.* *p.* 424. *v.* 16.

ARGUMENTUM LIBRI DUODECIMI.

Huic tum Priamus pater, tamquam mortuo, exequias fecit una cum filiis; excepto tamen Paride, qui in Græciam profectus erat: quemque deinde persecuti Græci, draconem Aulide lapideum viderunt redditum. Inde Cygnus ab Achille occisus in avem vertitur, cum invulnerabilis fuisset. Sic ut & Cænis olim in Cæneum, & postea in avem, commutata. Quod cum narrasset Nestor, Periclymeni quoque transformationes adjunxit.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS DUODECIMI LIBRI.

Fab. I. & II. Arg. *Nescius assumtis*) Draconis transmutationem, qui pullos cum matre apud Aulidem spectantibus Græcis devoravit, perspicue exponit. Nam cum mille Græcorum Helenam repetentium naves ad Aulidem convenissent, ac Jovi sacrificare Græci vellent, ecce serpens platanum aræ imminentem ascendit; ac primum pullos octo qui aderant, deinde circumvolantem matrem huc in nido devoravit. Quod quidem cum alii admirarentur, Calchas ex eo collegit bellum novem annos duraturum, ac decimo demum anno Trojam captum iri. Cæterum serpens ille ad perpetuam rei memoriam in saxum a Diis fuit commutatus. Fertur autem portus Bœotiæ hic esse, ubi mille naves adversis tempestatibus stetissent. Morantibus enim Achivis, respondetur a Chalcante, non ante classes posse moveri, quam Iphigeniam pater immolasset; quæ cum pro re communi ad aram esset applicata, inter sacrificium obductis nubibus a Diana rapta est, & pro eo supposita Cerva. *Lact.* p. 427. v. 1.

Fab. III. Arg. *Fecerat hæc notum, &c.*) Cum fama per orbem Graiorum adventum ad expugnandum Ilium, & in Troada classes esse, aperuisset, primus in congressu bellantium Protesilaus Iphicii filius ab Hectore est interemptus: dehinc novissime Cygnum Neptuni filium, qui nullo telo interimi poterat, Achilles cum diu in certamine victoriæ contentio esset, & frustra in eum tela eminus jaceret, Meneto Lycio prius interempto, stricto ense persequens præcipitatum supra saxum eliso gutture pressit. Quem, priusquam spoliaretur armis ab illo, Neptunus ejus parens in volucrem ejusdem nominis contulit, ne nominis aboleretur perpetuitas. *Lact.* p. 430. v. 9.

Fab. IV. & V. Arg. *Hic labor, &c.*) Superato autem Cygno, inter epulas Achilles, cæterique Achivi, admirantur corporis duritiem, quod toties hasta a corpore ejus esset repulsa, quæ admiratio a Nestore sene doctissimo speciosiore exemplo infirmatur. Retulit enim sua ætate Cænim Elati filiam fuisse, quæ propter pulchritudinem a Neptuno compressa sit. Data illi venia ob injuriam, ut in virum mutata nullo telo interfici possit. Hinc cum Pirithous Ixionis filius Neptuni interesset, ducta Hippodamia, & Eurytus inter Centauros incitatus in nuptam novam impetum fecisset, cæteri Lapithæ atque Centauri nuptias frequentantes prosiluere. Ideoque cum maxima cædes esset exorta, plurimique ex utraque parte ob raptum matronarum concidissent, eo quod inviolabilis ipse restaret, ab universis qui ex cæde reliqui fuerunt, novissime impetu facto, congestisque in eum arborum truncis spiritum reddere coactus est. Tamen non immemor Deus Neptunus, a quo speciosum munus acceperat, supradictum in volucrem nominis sui transfiguravit. *Lact.* p. 434. v. 3.

Fab. VI. Arg. *Credita hæc inter Lapithas*) Periclymenus a Neptuno accepta potestate ut se in varias figuras transverteret, cum adversus Herculem dimicasset, & eum varietate formarum vellet eludere, in aquilam transformatus est: quam ille advolantem sibi, & in altitudinem se aeris efferentem, novissime sagitta trajecta interemit. *Lact.* p. 450. v. 13.

Fab. VII. Arg. *At Deus, &c.*) Neptunus graviter ferens, Cygnum filium suum ab Achille occisum, & Hectorem defensorem operum, quæ ipse posuisset, ab Apolline socio laboris petit, quoniam sibi non daretur, ut cominus

cum

cum eo congredi posset, ut ultor existeret. At ille auditis precibus ejus immixtus acie, nullique conspectus, arcum Alexandri in Achillem convertit, ut sagittam in eum dirigere posset, talumque, quod fuit in ejus corpore mortale, percussit, & interemit. *Lact.* p. 452. v. 14.

ARGUMENTUM LIBRI DECIMITERTII.

Neptunus deinde Achilli mortem procurat. De cujus armis Ajax & Ulysses post mortem contendunt. Ajace vero hac de causa mortuo, sanguis ejus in hyacinthum convertitur. Capta postea Troja, Hecuba in canem mutata est. Cujus fortunam cum dii omnes deplorarent, Aurora sola Memnonem duntaxat, avem jam factum, lugebat. Æneas autem profugus ad Anium, cujus filiæ in columbas erant conversæ, aliaque deinceps loca transformationibus celebrata delatus est. In Latium denique ut venit, bellum cum Turno suscepit.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS DECIMITERTII LIBRI.

Fab. I. Arg. *Consedere duces*) Achille sagitta Paridis interempto, magna inter Ajacem & Ulyssem contentio orta est, uter ipsorum illius armis dignior esset. Agamemnon autem, ne in alterius odium incideret, illius contentionis judicium ad principes Græcorum rejecit, ut pro virtute ac meritis utriusque arma alteri adjudicarent. Jusso igitur utroque in consessu principum causam agere, non virtute aut meritis, sed eloquentia, qua plurimum valebat, Ulysses effecit, ut sibi arma adjudicarentur. Illam autem repulsam Ajax adeo ægre tulit, ut primum furiosus sit effectus, deinde cum resipuisset, gladio incumbens se ipsum interfecerit: sed tandem miseratione Deorum in hyacinthum florem fuit commutatus. p. 455. v. 1.

Fab. II. Arg. *Victor ad Hypsipyles*) Ulysses post adeptam armorum Achillis victoriam, in Lemnum ad Philoctetem cum Herculis sagittis adducendum missus fuit. Quo advecto ac Troja tandem incensa, cum Græci classem in Thraciam appulissent, Polyxenam Priami atque Hecubæ filiam manibus Achillis exposcentibus immolarunt: cujus corpus lotura cum ad littus Hecuba accessisset, forte Polydori filii a Polymnestore Thraciæ rege interempti cadaver ibi conspicata, ulcisci tantum scelus decrevit. Nam Priamus Polymnestori tanquam amico, belli eventum ignorans, cum multis pecuniis Polydorum natu minimum filiorum, commendarat, ut, si quid urbi accideret, suorum aliquis superesset. Hecuba igitur accersitum ad se Polymnestora sub spe thesauri indicandi, una cum aliis mulieribus captivis excæcavit. Quare cum Thraces ipsam lapidibus insectarentur, in illos latrare cœpit, voluntate Deorum in canem conversa. p. 475. v. 2.

Fab. III. Arg. *Non vacat Auroræ*) Memnon Tithoni atque Auroræ filius, cum in bello Trojano ab Achille fuisset interfectus, mater Jovem rogavit, ut aliquo eum afficeret honore. Jupiter autem favillas rogi ipsius congregatas, ejusque socios in aves commutavit, quæ *Memnonides* a Memnone vocatæ, singulis quibusque annis ad sepulchrum illius acriter inter se pugnantes duci suo parentare videntur. p. 483. v. 5.

Fab. IV. Arg. *Non tamen*) Æneas cum parente Anchise & filio Ascanio profugus Delum venit. Hic ab Anio sacerdote Apollinis recipitur hospitio, qui illis indicat quinque se filiarum parentem orbum relictum. Andrum enim, a quo Andros insula, reliquisse patriam: huic ut Apollo dederit augurium, sic Liberum dedisse virginibus, ut contacta manibus earum, in segetem, vinum, oleumque verterentur, eas Agamemnon, ut cælesti munere exercitum aleret, cum vellet abducere, in insulam eandem Andron profugisse. Hinc rursus ne vinculis illigatæ reperirentur potentia regis Aga-

Agamemnonis, Liberi numen effecit ob miſericordiam & muneris ſui cauſam, ut in columbarum ſpeciem transferrentur. *Lact.* *p.* 485. *v.* 4.

Fab. V. Arg. *Talibus atque*, *&c.*) Diſcedentes ab Anio Anchiſes & Æneas, invicem munera dant & accipiunt: in quibus fuit crater Æneæ datus, ab Alcone Lydio cælatus; Anius autem a Therſe Bœotio acceperat: in quo ſculptæ erant Thebæ & Orionis filiæ, quæ pro populo Thebano paſſæ erant immolari, & harum proci cum muneribus adusti eſſent, duo adoleſcentes inde increverunt, qui ex virginum nomine Coronæ ſunt nominati. *Lact. p.* 487. *v.* 6.

Fab. VI. & VII. Arg. *Haſtenus*, *&c.*) Petentes inſulam Cretam, & hinc Italiam ſupradicti, ut aliquando errores poſitis ſedibus finire poſſent, multis regionibus tranſitis, Ambraciam adeunt a Diis per certamen potitam, in qua Ambracii imaginem in ſaxum conſpiciunt figuratam, hinc in Aoniam, in quam ob oraculum Jovis delati aſpiciunt Moloſſi regis filios, qui ſine flamma dum conſumerentur immortalium numine factum eſt, ut in avium figuras mutarentur. *Lact.* *p.* 488. *v.* 18.

Fab. VIII. Arg. *Proxima*, *&c.*) Acis Fauni Simethidiſque nymphæ filius Galateam Nerei & Doridis filiam cum diligeret, nec minus ipſe ab ea peteretur, Cyclops quia copia ejuſdem Nereidis nulla fieret quia feritas ejus eſſet inviſa, incenſus furore ſpelunca relicta palam proſiluit, vagatuſque per ſylvas conſpexit Galateam gremio Acidis reſidentem, avulſum ſcopulum Ætnæ in eos ejecit: cujus vi exterrita Galatea ſubjecto mari merſa eſt. Acis autem qui effugere impetum ejus non potuit, obrutus ſaxo eſt: cujus cruor numine ejuſdem Galateæ in flumen ejuſdem nominis, qui eſt in Sicilia, verſus eſt, cujus liquori ſe junxit voluntate. *Lact.* *p.* 490. *v.* 7.

Fab. IX. Arg.) *Deſierat Galatea*) Glaucus Polybi filius piſcator cum eſſet, forte piſces captos in prato expoſuit, qui cum in mare reſilivissent, ut cauſam hujus rei cognoſceret, dentibus cœpit illas herbas mandere, in quibus jacuerant piſces. Sed ſtatim mutata natura ſe in mare præcipitavit, quem Dii miſerati in Deum marinum, ſive (ut Strabo refert) in balenam transmutarunt, Glaucum autem piſcem inde fuiſſe denominatum ajunt. Quod quidem idcirco fictum fuiſſe Palæphatus ait, quia Glaucus optimus fuit urinator, qui cum ſub aqua nataret ad inſulam quandam cultoribus vacuam, indeque poſt tres ampliuſque dies rediens, ſe apud marinos Deos fuiſſe profitebatur. Sicque rudibus tunc hominibus facile perſuaſit ſe marinum Deum fuiſſe effectum. *p.* 498. *v.* 3.

AR-

Digitized by Google

ARGUMENTUM LIBRI DECIMIQUARTI.

Is cum per Venulum peteret auxilium a Diomede, cujus socii in aves fuerant mutati, repulsam passus est; redeunte Venulo per ea loca in quibus pastor quondam in oleastrum erat conversus. Postea naves Æneæ in prœlio Nymphæ fiunt. Sicut & Ardea post occisum Turnum, avis: atque Æneas ipse, Indiges. Successerunt huic Reges alii. Quorum inter cæteros sub Proca floruit Pomona: quam cum amaret Vertumnus, sumpta primum anus forma, & Anaxaretes in saxum conversæ exemplo usurpato; deinde rursum juvenis factus, voto potitur. Inde sub Numitore aquæ frigidæ redduntur calidæ. Cui qui successit Romulus, factus est Quirinus: ejusque uxor, Ora dea.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS DECIMIQUARTI LIBRI.

FAB. I. Arg. *Jamque Giganteis*) Glaucus cum a Scylla fuisset spretus, se ad Circem Solis filiam, herbis, carminibusque potentissimam, contulit, eamque rogavit ut sibi opem ferret: efficeretque carminibus ut a Scylla redamaretur. Sed Circe illius statim amore capta ipsum in suos amplexus pellicere tentavit: a quo spreta cum fuisset, omnem indignationem in Scyllam convertit, ac sinum quendam in quem descendere Scylla ipsa consueverat, venenis infecit, quibus pube tenus in varia monstra conversa, cum sibimetipsi displiceret, in fretum Siculum desiluit, ubi cum alios, tum in Circes odium Ulyssis socios submersit, ac forsitan etiam Æneæ struxisset insidias, nisi jam in saxum fuisset conversa, quod etiamnum a nautis vitatur. *p.* 501. *v.* 1.

FAB. II. Arg. *Flevit amans Glaucus, &c.*) Docet, eandem Scyllam transformatam esse in saxum, ne Æneæ naviganti in Italiam nocere possit. *Lact.* *p.* 504. *v.* 10.

FAB. III. Arg. *Hanc ubi, &c.*) Cercopios propter fraudem scelusque, quia boni semper insidiatores fuerunt, exosus est Jupiter: qui cum vellet eos convenientem animo figuram habere, in simias conversi sunt. Itaque Inarimen, Prochytenque insulas proximas, quas hi incoluerant, nomine suo, Pithecusas vocavit. *Lact.* *p.* 504. *v.* 17.

FAB. IV. Arg. *Has ubi præteriit*) Sybilla dum esset virgo ab Apolline amata, cum ab eo ut quicquid vellet peteret hortante impetrasset, ut tot annos viveret, quot in manu arenas tenebat, oblita est adjicere voto, ne unquam senesceret. Quare cum Phœbo morem gerere noluerit, ad tantum decrepitatis pervenit, ut a corpore derelicta tota in vocem fuerit commutata. *Lact.* *p.* 506. *v.* 13.

FAB. V. & VI. Arg. *Talia convexum, &c.*) Æneas iter in Italiam tendens ad Læstrygonas venit, ubi Macareus Neritius comes Ulyssis apparuit, congressusque eos est comitatus. Itaque cum exposuisset Achæmenides apud Cyclopem quæ essent passi socii, similiter & ille quæ a Circe cum comite Eurylocho, qui potione accepta in varias figuras commutati sunt, quodque novissime Ulysses remedio Mercurii eo venit, & socios recuperavit, ex eoque Circen junxisse se ei in matrimonium: monuitque Æneam ne littoribus Circes accederet. *Lact.* *p.* 509. *v.* 11. & *p.* 516. *v.* 5.

FAB. VII. Arg. *Picus in Ausoniis*) Picus Saturni filius rex fuit Latii, qui cum jam Canentem ex Venilia Iani filiam duxisset uxorem, a Circe forte in venatione visus, statimque amatus, cum

Digitized by Google

ei morem gerere nollet, in avem sui nominis fuit mutatus. *p.* 517. *v.* 5.

Fab. VIII. Arg. *Interea comites*) Pici comites cum vim Circe afferre pararent, in varias feras conversi fuere. *p.* 521. *v.* 3.

Fab. IX. Arg. *Praestrat occiduus*) Canens uxor Pici cum virum nusquam inveniret, ita se lacrymis tradidit, ut paulatim juxta Tybrim in auras fuerit resoluta. Locus autem ille *Canens* a Canentis nymphæ nomine fuit appellatus. *p.* 521. *v.* 1.

Fab. X. Arg. *Talia multa mihi*, &c.) Nec minus refert Macareus insolentiam sociorum erga Venerem. Cum Æneas adversus Rutulos pro Latino dimicantes ab Evandro auxilium petisset. Et quemadmodum Turnus Venulo legato a Diomede item auxilium postulasset, qui sub Dauno Iapigiæ regi domicilium posuisset, qui id se facturum negasset, eo quod pro Ænea adversus Venerem stetisset, vulneratamque a se inimicam haberet. Et ut comites ejus contemptu Deæ cupientes proficisci in bellum in mari volucrum figura decepti substiterunt. Eorum nomina hæc sunt, Agmon, Lycus, Idas, Rhetenor, Nycteus, quæ volucres albi coloris ut cygni essent. *Lact.* *p.* 525. *v.* 4.

Fab. XI. Arg. *Hactenus Ornidr*) Laviniæ regionis locum arboribus obumbratum Pan Mercurii filius tenuit, quem postea nymphæ occuluerunt: has pastor Apulus cum procacibus maledictis terruisset, ne amplius linguam in propatulo haberet, numine earum in arborem oleastrum extabuit, & ita factus est. *Lact.* *p.* 526. *v.* 19.

Fab. XII. Arg. *Hinc ubi*, &c.) Turnus adversus Æneam pro Lavinia sponsa dimicans, cum immittere ignem classibus conaretur, mater Deorum, quia ex Ida monte Phrygiæ sacrato essent factæ, impetratis precibus ab Jove in nympharum speciem illas convertit, utque Dearum marinarum numen augere possent, effecit. *Lact.* *p.* 527. *v.* 14.

Fab. XIII. Arg. *Cladis adhuc*, &c.) Naves Æneæ docet in speciem nympharum versas Deorum voluntate, ex recordatione suorum, Neritiam navem vidisse lætas pereuntem naufragio. Item Alcinoi navem Pelasgos portantem saxo durescere. *Lact.* *p.* 529. *v.* 8.

Fab. XIV. Arg. *Spes erat*, &c.) Turno ab Ænea interempto, Ardea urbs, regnum Turni, incendio ad cinerem redacta, ex qua volucris emersa est, quæ patriæ ejus nomine vocaretur a posteris Ardea. *Lact.* *p.* 529. *v.* 12.

Fab. XV. Arg. *Jamque Deos*, &c.) Venus ut animadvertit filium Æneam laboribus exhaustis ad finem venisse ævi, petit ab Jove patre ut promissis fidem faceret. Cujus ille precibus auditis effecit, ut in agro Laurenti in flumine Numitio mortalitatem ablueret, interque indigites Deos transferretur, ita ut a posteris sicut cæteris Diis sacra ei administrarentur. *Lact.* *p.* 530. *v.* 6.

Fab. XVI. Arg. *Inde sub*, &c.) Tyberinus Albanorum rex Tusco amni, qui tunc dicebatur, *Albula*, mersus interiit, ac nomen fluvio reliquit. Item Aventinus, a quo mons dictus, urbis Albæ accepit imperium. Sub hoc Pomona Hamadryadum nympharum hortorum cultrix, feliciumque arborum, cujus nomen pomaria obtinent. Hanc cum Vertumnus diligeret, solitus in varias figuras mutari, & ea refugiente concubitum, sollicitudine assidua ureretur, novissime in anum conversus est, eique multa retulit, quibus fœminæ flecti solerent, ut sibi jungeretur. Ipsa autem perseverante in proposito, novissime refert quoque fuisse in Cypro Anaxaretem virginem, quæ propter superbiam punita fuisset a Venere, versusque in suam formam concubuit cum ea. *Lact.* *p.* 531. *v.* 12.

Fab. XVII. Arg. *Viderat a veteri*, &c.) In insula Cypro Anaxarete fuit ex progenie Teucri Salaminii, quæ forma cæteras gentes ejusdem civitatis supergressa est. Sed ut pulchritudo eminens fuit, ita propter aspernationem virorum abominanda omnibus. Quam cum Iphis ejusdem civitatis amore diligeret, neque aditum ad eam haberet, dolens quod in tam gravem sortem incidisset, ne diutius doleret, ad extremum noctu clam ante fores puellæ suspendio se liberavit. Cui cum funus pro dignitate fortunæ per publicum maxima frequentia duceretur, & illa patientissime ex superiori parte domus prospiceret, ob nimiam crudelitatem, animique duritiam, in vestigio sui a Venere saxo durata est, ita ut apud Salaminios species ejus prospicientis Veneris nomen acceperit. Dehinc Vertumnus rediens in suam speciem Pomona potitus est. *Lact.* *p.* 536. *v.* 4.

Fab. XVIII. & XIX. Arg. *Proximus Au-*

Digitized by Google

Ausonias, &c.) Post Amulii ac Numitoris Albanorum regum interitum Romulus urbis a se conditæ cepit imperium. Qui cum adversus Titum Tatium pro raptu virginum dimicaret, hostis appropinquavit patriæ, quod ut Venus præſensit, portis obseratis una patefacta est; Tarpeia virgine prodente patriam. Venus pro filii incolumitate a nymphis, quæ proximæ Iaco erant, geminum petiit auxilium. Data ergo venia secundum portam qua Sabini irrupturi erant, recluso fonte, scaturientes aquæ quæ antea latuerant, erumpebant: quæ cum frigidæ hostium introitum non prohiberent, ex frigidis in calidas versæ hostem averterunt, victoriaque potitus Romulus. *Lact. p.* 539. *v.* 14. & *p.* 541. *v.* 14.

FAB. XX. Arg. *O & de Latia*) Hersilia conjux Romuli, cum fleret amissum conjugem, poſt datam ei a Junone immortalitatem, *Ora* Quirini nuncupata est: quorum templa a populo Romano in colle Quirinali constituta sunt. *Lact. p.* 543. *v.* 6.

ARGUMENTUM LIBRI DECIMI QUINTI.

Secutus est Numa: qui cum de originibus Crotonis inquireret, nigros calculos quondam in albos fuisse commutatos comperit, & Pythagoram de perpetuis rerum transformationibus disputantem audivit. Mortuum deinde Numam deflens Ægeria, nec Hippolyti, qui suas ipsi conversiones proponebat, consolationem admittens, in fontem liquescit. Id quod non minus fuit mirandum, quam quod Romuli lancea arbor, aut Cipus, factus est cornutus. Julius Cæsar denique in stellam post mortem commutatus fuit.

ARGUMENTA FABULARUM HUJUS DECIMIQUINTI LIBRI.

FAB. I. Arg. *Quæritur interea, &c.*) Micylus, vel potius scribend. *Myscelus*, Alemonis filius procreatus Argis, cum quieti se dedisset, Hercules visus est, qui cum moneret, ut patriam relinqueret, & secundum Æsarem amnem consideret. Qui eum facere extimesceret, quia lex vetaret deserere patriam, & in aliam civitatem transire, rursus admonitus est. Metuens itaque, penates suos destituit, ideoque in judicium publicum est devocatus, & cum partem pro se. & populi partem adversus se haberet, judicaturis calculi albi ac nigri dati sunt, ut atri damnarent, candidi absolverent. Micylus, ita pertimens periculum capitis, Herculem invocavit, ut laboranti sibi, quia ejus jussis obtemperasset, ferret auxilium, cujus preces non incassum abierunt. Nam cum calculi more patriæ in urna effusi deducti essent, omnes apparuerunt in colorem album conversi. Quamobrem ille metu liberatus per Ionium pelagus navigans cum in Italiam venisset, & Æsarem amnem attigisset, sicut præceptum erat, urbem constituit, eamque a proximo tumulo cui *Taras*, Neptuni filius subjectus erat, *Tarentum*, nominavit. *Lact. p.* 545. *v.* 1.

FAB. II. Arg. *Vir fuit*) Pythagoras Samius tyrannidem fugiens, cum patriam reliquisset, in Italiam venit, & quæ didicerat de rerum natura, mundique ad modum seculi aurei, docet, ad usus terræ necessarios cuncta præbente terra, nefas esse animalibus vesci, quod essent in eis forte consanguineæ animæ mortalium, & quod e corporibus in corpora animæ transfunderentur. Postea docet unde occidendorum animalium usus primum inoleverit. Nam paulatim concessum est, ut maleficæ feræ dolis interceptæ occiderentur

ren-

rentur, & mansuetarum fœtus, sues, quod fruges satas eruerent. Item capri, quod vitem maturam præcerpere assuevissent, ne fructus cresceret. *Lact.* *p.* 548. *v.* 10.

FAB. III. Arg. *O genus &c.*) Pythagoram eundem inducit referentem cuncta rerum temporibus immutari, siquidem ipse annus vertatur in quatuor species, veris, æstatis, autumni, & hyemis: & quæ nascuntur, quoniam initio prodita, teneras minutasque species habeant, deinde accipiant vires crescendo robustæ ætatis, novissime senescentis: se quoque memoria tenere bello Trojano Euphorbum Panthoidem fuisse, & postea quam a Menelao sit occisus in bello, animam ejus in se esse transfusam, clypeumque ejus, quo usus esset in bello dum in ætates ductus sit, se in templo Junonis Argivæ cognovisse. *Lact.* *p.* 554. *v.* 7.

FAB. IV. Arg. *Quattuor, &c.*) Ipsa quoque initia quatuor, ex quibus generantur omnia, transfigurari motibus suis: resolutam enim tellurem in aquas abire, attenuatam efficere ignem, rursus per eundem ordinem retexi: spissatum enim ignem in aera verti, hunc in aquam, hanc in terram abire. Ceteraque rerum perinde variari quæ tempus aut natura vix acceptas ab initio facies cogit amittere: eadem fluminibus etiam, fontibus, ac terrenis locis accidere. *Lact.* *p.* 560. *v.* 6.

Quæ deinceps sequuntur Fabulæ usque ad Fab. 43. in Notis reperiuntur.

FAB. XLIII. Arg. *Nunc quoque, &c.*) Numa Pompilius propter scientiam rerum, a populo Romano in regnum est receptus: cujus præcepta cum antedictis hæc sunt. Quæcumque nascuntur crescendo & senescendo transmutari in dissimiles species, & post obitum sic consumi, ut aut in terram abeant quæ corpora sint, aut in aera, quæ spiritu contineri videntur. Porro Helenus Priami filius refert Æneæ urbis conditæ positionem. *p.* 570. *v.* 11.

FAB. XLIV. Arg. *Talibus atque, &c.*) Ægeria post mortem mariti Numæ in vallem Aricinam se contulit lugens. *Lact.* *p.* 773. *v.* 4.

FAB. XLV. Arg. *Fando aliquem, &c.*) Hippolytus cum propter noverculæ odium pulsus esset patria, & Trœzena proficisceretur, ex improviso mari elatus taurus, sicut parens optaverat, gravissimum ei objecit timorem: itaque exasperatis equis, ipse distractus interiit. Quem Æsculapius Dianæ voluntate, cujus initio comes fuerat, reduxit ad superos. Hinc ab eadem dea evocatus in nemus Aricinum, mortalitatem exuit. Converso itaque nomine, Deus *Virbius* est nominatus. *Lact.* *p.* 574. *v.* 9.

FAB. XLVI. Arg. *Non tamen, &c.*) Ægeria nympha Numæ Pompilii conjux quæ post viri interitum cum se in nemus Aricinum contulisset, ibi questu assiduo deflet casum viri, fatigans Dianam ejus regionis incolam assiduo fletu: novissime lacrymæ ejus ab eadem Dea transmutatæ sunt in fontem, qui ex ejus nomine nuncupatur *Ægeria*. *L.* *p.* 577. *v.* 3.

FAB. XLVII. Arg. *At nymphas, &c.*) Cum in Tyrrhenia, quæ etiam *Tuscia* dicta est, quidam arator justum opus in dies redderet, presso vomere glebam opinione sua ponderosiorem excitavit; cujus dum miratione premeretur, animadvertit eam in figuram pueri esse transmutatam, qui Hetruscorum lingua *Tages* vocatus nomine, futurorum scientiam invenit. *Lact.* *p.* 577. *v.* 8.

FAB. XLVIII. Arg. *Utque Palatinis, &c.*) Romulus Martis & Iliæ filius, cum venaretur, ex monte Aventino persequens aprum fugientem, jaculum jecit: quod cum protinus in colle Palatino hæserit, loco ejus montis scala facta; cujus ima pars specu adeo depressa terræ est, & comprehensa radicibus; effectum est novissime ut in arborem cornu incremento conversa sit. *Lact.* *p.* 577. *v.* 16.

FAB. XLIX. Arg. *Cipus in unda*) Genito Cipo Prætori paludato portam egresso, in capite subito veluti cornua emerserunt, inquit Valerius Max. l. 5. c. 6. responsumque est eum regem fore, si in urbem revertisset: quod ne accideret, voluntarium ac perpetuum sibimet indixit exilium. *Farn.* *p.* 578. *v.* 1.

FAB. L. Arg. *Pandite nunc, &c.*) Gravis pestilentia Romanis cum incidisset, & maxima trepidatio urbem terreret, per legatos oraculum Apollinis consultum est, ex quo responsum, ut Æsculapium Epidauru accerserent, nobilissimique legati cum simulacrum Dei petitum ad Epidauros misissent, stupentibus admiratione, Deus in draconem versus per medium Epidaurum lapsus navem legatorum conscendit, cum quibus vectus, Romam ut delatus est, insulam Tyberis ingressus.

sus est, ibique se virgultis occuluit, qui locus draconis vocatur. *Lact.* *p.* 580. *v.* 11.

Fab. LI. Arg. *Hic tamen*) Julii Cæsaris animæ Metamorphosin in stellam perspicue describit in gratiam Augusti Cæsaris poeta. Cum enim Augustus ludos in honorem Julii Cæsaris, qui in senatu fuerat trucidatus, celebraret, forte cometa apparuit, quam esse Cæsaris animam Augustus ipse, advocata concione populo Romano persuasit. R. *p.* 587. *v.* 18.

Digitized by Google

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON Lib. I.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Argumentum.

Principio Chaos in elementa quatuor distinguitur: quibus cum sui darentur singulis incolæ; homo ex terra & aqua creatus est. Secutæ sunt ætates hominum quatuor. In quarum postrema de Gigantum sanguine nati sunt homines. Qui cum essent impii, Jupiter, quamvis antea Lycaonem in lupum mutasset, generali nihilominus supplicio diluvium inducens, omnia in aquam convertit. Hic soli relinquuntur superstites, Deucalion & Pyrrha. Qui post redditam terram, jactis post terga lapidibus, humanum repararunt genus. Nam reliqua quidem animalia, sponte sua ex humore & calore prodierunt. Interque ea & Pytho serpens. Quem cum Apollo interemisset, Pythios ludos in rei memoriam instituit. In quibus victores esculea corona donabantur, nondum enim extiterat laurus, donec in eam Daphne puella fuit conversa. Quòd cum accidisset, tum ad Patrem ejus Peneum, cum reliqui fluvii sive congratulandi, sive etiam consolandi gratia convenissent, solus desideratus est Inachus: quod de filia sua Ione sollicitus esset, quam Jupiter post stuprum in juvencam mutarat. Ea cum ab Argo custodiretur, Mercurius eum, narrata prius Nymphæ Syringis in arundinem transformatione, occidit; cujus oculi deinde a Junone in pavonem collati fuerunt. Tum Io pristina mulieris forma recepta, Epaphum parit.

(*a*) In nova fert animus mutatas dicere (*b*) formas
Corpora. Dî cœptis (nam, Dî, mutastis (*c*) & illas)
(*d*) Adspirate meis: (*e*) primaque (*f*) ab origine mundi
Ad mea (*g*) perpetuum (*h*) deducite tempora carmen.

INTERPRETATIO.

Mens mea *cupit cantare formas versas in nova corpora. Dii (nam vos quoque convertistis illas) favete meis ausis, & deducite poema continuum a primo exordio orbis ad meam ætatem.*

NOTÆ.

(a) *In nova*) Omnium Poetarum laudatissimo more hic noster scite, & breviter, totius operis sui proposuit argumentum.

(b) *Formas mutatas*) Hypallage ad scopum aptissima: pro *corpora mutata in novas formas*; nec melius potuit poeta quàm verborum conversione ad rerum conversionem descendere.

(c) *Et*) Vis est non sine gratia multa in hac causali conjunctione, qua sibi deos propitios facit Poeta.

(d) *Adspirate*) Metaphora a navigantibus, quibus adspirantes venti maximo sunt auxilio. Stultissime vero hodie plerique eorum qui se Christianos vocant non opem a Deo petunt qua utantur ipsi, sed ipsum Deum volunt turpissimi otii ministrum.

(e) *Prima*) Non quidem omnino prima, quo nulla mentis humanæ acies penetrare possit; sed a prima rerum distinctione, & ex Chao extractione.

(f) *Ab origine*) A Judæis ad Ægyptios, ab Ægyptiis ad Græcos, alias deinde gentes ita, quasi per manus pervenit Patriarcharum traditio, ut, licet variis fabularum involucris obscuratam, ipsissimam tamen veritatem sæpissime retinuisse etiam Ethnicos nullus non possit jure suspicari. Cæterum haud scio, quanquam ex Platonicis, Hesiodo, aliis, plurima hauserit noster, an non ex Judæis ipsis multa surripuerit.

(g) *Perpetuum*) *Ut ad optatam metam cursu æquabili, perque rerum haud interruptam seriem pervenire possim.* Quæ summa laus est tum ingenii, tum artificii Poetæ, qui tot fabulas tam reconditas, tam varii argumenti, continua serie, & quasi contigua structura, ad modum annulorum in torque aut catena consertorum, ab orbe usque condito, ad Augusti tempora, tam apte contexuerit.

(h) *Deducite*) Voci *perpetuum* verbum aptissime respondens; metaphora a lanam trahentibus, seu fila ducentibus, sumta.

Digitized by Google

FABULA I.

Ante mare & tellus, &, quod tegit omnia, cælum,
Unus erat toto Naturæ (*a*) vultus in orbe,
Quem dixere (*b*) Chaos; rudis indigestaque moles;
Nec quicquam, nisi pondus iners; (*c*) congestaque eodem
Non bene junctarum discordia semina rerum.
Nullus adhuc mundo præbebat lumina (*d*) Titan;
Nec nova crescendo reparabat cornua (*e*) Phœbe;
Nec circumfuso pendebat in aere tellus
Ponderibus (*f*) librata suis: nec brachia longo
Margine terrarum porrexerat (*g*) Amphitrite.
Quaque fuit tellus, illic & pontus & aer:
Sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
Lucis egens aer: nulli sua forma manebat.
Obstabatque aliis aliud: quia corpore in uno
(*h*) Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.
Hanc (*i*) Deus & melior litem (*k*) Natura diremit.

INTERPRETATIO.

I. *Mare & terra, & cælum, quod involvit cætera, fuerant prius una facies naturæ in mundo universo, quam vocaverunt Chaos*; quæ quidem fuit *massa crassa & confusa, nec aliud quàm pondus ignavum, & semina dissidentia rerum male cohærentium in unum coacta. Nullus Sol ministrabat adhuc lucem orbi; nec Luna renovabat nova cornua crescendo; nec terra stabat in aere circumfluo suspensa sua gravitate; nec mare extenderat brachia ad vastas* & dissitas *oras terrarum: & qua* parte *fuit terra, ibidem & mare & aer* fuerunt. *Eo modo terra non erat solida, nec aqua natabilis* aut fluida; *aer* erat *luce carens: nulli sua forma constabat. Atque unum cætera impediebat, quia in eadem mole frigida certabant cum calidis, humida cum aridis, mollia cum duris, gravia cum levibus. Deus & æquior natura composuit hanc discordiam.*

NOTÆ.

(a) *Vultus*) *Forma, figura, species, imago.*

(b) *Chaos*) Per istam Poetarum vocem nihil aliud intelligendum quàm Philosophorum materia prima; tantaque omnium rerum confusio, ut omnia sint quasi unum. Quem prope arbitror fuisse naturæ statum post Angelorum malorum apostasiam: de quibus non hic locus est prolixe disputandi.

(c) *Congestaque*) Certe felicissime rem ipsam expressit; nec verbis ullis melius, credo, dici possit.

(d) *Titan*) Sol est, a patre Hyperione ex Titanibus uno sic appellatus.

(e) *Phœbe*) Luna est, a fratre Phœbo, seu Sole sic dicta.

(f) *Librata*) Rem istam perspicue explicant Cartesiani, quorum consulenda Philosophia.

(g) *Amphitrite*) Neptuni fuit uxor, quæ hic pro mari terram circum terente & alluente ponitur, *παρὰ τὸ ἀμφιτρίβειν*.

(h) *Frigida pugnabant*) Totus hic locus Rhetoricus est magis quàm Philosophicus aut verus.

(i) *Deus*) Ille vero est, qui, quanquam ab omni concretione & materia liber, infinita sua potentia omnia sentit & movet. Quod qui non capiat, auræ divinæ nescius quæ in ipso est, aut verius ipse est, corporis molem agitans, caveat cæcitate sua in propriam perniciam violare.

(k) *Natura*) Nihil est aliud quam res ipsæ, vi divinæ voluntatis, eo quo sunt modo dispositæ, seseque invicem producentes.

Nam

Nam cælo terras, & terris abscidit undas:
Et liquidum (*a*) spisso secrevit ab aere (*b*) cælum.
Quæ poſtquam evolvit, (*c*) cæcoque exemit acervo,
(*d*) Dissociata locis (*e*) concordi pace ligavit.
Ignea (*f*) convexi vis & (*g*) sine pondere cæli
Emicuit, summaque locum sibi legit in (*h*) arce.
(*i*) Proximus eſt aer illi levitate, locoque:
Densior his tellus, (*k*) elementaque grandia (*l*) traxit;
Et pressa eſt gravitate sui: circumfluus (*m*) humor
(*n*) Ultima possedit, solidumque coercuit orbem.

INTERPRETATIO.

Separavit enim terram a cælo, & aquam a terra, & sejunxit ætherem fluidum ab aere crasso. Quæ postquam expedivit, & extraxit obscura congerie, conjunxit ea separata locis amica concordia. Igneus impetus convexi cæli, & sine mole exiliit, & sibi elegit sedem in arce ultima. Aer est illi proximus levitate & sede. Terra est spissior istis, & sumpsit principia crassiora: & compacta est suo pondere. Aqua circumfusa quartam partem obtinuit, & compescuit durum terrarum orbem.

NOTÆ.

(a) *Spisso*) Respectu ætheris, *scilicet*, propter vapores a terra in aerem ascendentes.

(b) *Cælum*) Pro æthere posuit, qui purissimus est, & clarissimus.

(c) *Cæco*) Chao, *scilicet*, quod in tenebris latebat.

(d) *Dissociata*) Vere equidem locis distincta elementa pro majori sui parte, non ita tamen ut non simul maneant, & ex uno generetur aliud.

(e) *Concordi pace*) Quia præsertim, tametsi figura sua, motu aut quiete, aliisque ejus generis quæ evolvunt Physici, diversa sint inter se elementa, multa tamen habent communia, quæ, ut loquuntur, ex identitate fluunt materiæ.

(f) *Convexi*) Eo nomine appellatur corpus in orbem figuratum, cum extrinsecus consideratur, intrinsecus *Concavum* dicitur.

(g) *Sine pondere*) Non bene hæc a veteribus fuerunt intellecta, quæ ex Cartesianis facile est cupienti cognoscere; hic evolvere non licet.

(h) *Arce*) De cælo, quod finxerunt, loquitur ultimo, & supremo: namque in editioribus locis solent arces ædificari.

(i) *Proximus est aer*) Hinc factum, ut Juno, quo nomine Aer intelligitur, soror & conjux Jovis, qui ignis est seu Æther, dicatur. Atque huc pertinet audax illud Homeri commentum de Junone in aere a Jove suspensa. Quas fabulas, seu potius Veritatis ind gnis & porcis non objiciendæ, involucra si quis quosd usum damnaverit, hinc saltem Veritatis ipsius Increatæ methodum dediscat damnare. Qui melius quàm ænigmatibus, & sibi & suis non potuit, adversus stultissimos & ferocissimos mundi porcos consulere. A Deo patre Luminum, videntes occæcante, orta est Veritas sub carne latens, in qua hærent carnei, per quam ad spirituales in carne latentes oportuit descendere.

(k) *Elementaque*) Per elementa partes intelligit crassiores quibus res terrenæ componuntur.

(l) *Traxit*) Veterum sequitur opinionem, quasi appetitu quodam naturali Terra graviora deorsum raperet.

(m) *Humor*) De Aquæ elemento loquitur.

(n) *Ultima*) Non dixit *infima*, quod Philosophis falsum fuisset; nam, secundum eorum opinionem, terra gravissima & in centro posita; quod aperte indicat Poeta cum humorem dicit *circumfluum*. Sed per *ultima* quartum intelligit elementum, quod ultimo nominavit, ei rei serviens, quòd totum mundum in orbem dispositum, & in centro coarctatam terram voluit affirmare; cum oculis & plebi ultimum videatur, & in centro positum aquæ elementum terram penetrans, quodque nos videmus undiquaque terram cingere. Quem quidem locum non mihi videntur alii bene explicuisse.

II. Sic ubi (*a*) dispositam, (*b*) quisquis fuit ille Deorum,
(*c*) Congeriem secuit, sectamque in (*d*) membra redegit;
Principio terram, ne non æqualis ab omni
Parte foret, (*e*) magni speciem glomeravit in orbis.
Tum freta diffundi, rapidisque tumescere ventis
Jussit, & (*f*) ambitæ circumdare littora terræ.
Addidit & fontes, immensaque stagna, lacusque;
Fluminaque (*g*) obliquis cinxit declivia ripis:
Quæ diversa locis partim (*h*) sorbentur ab ipsa;
In mare perveniunt partim, (*i*) campoque recepta
(*k*) Liberioris aquæ, pro ripis (*l*) littora pulsant.
Jussit & extendi campos, subsidere valles,
Fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes.

INTERPRETATIO.

II. *Postquam quisquis ille fuit Deorum eo modo divisit & ordinavit acervum, & divisum in partes reduxit, primo rotundavit terram in modum ingentis globi, ne non esset æqualis ab omni parte. Deinde imperavit maria diffluere, & turgescere ventis præcipitibus, & circumcingere oras telluris circumdatæ. Adjecit etiam scaturigines, & vasta stagna, & lacus; & repressit amnes defluentes ripis sinuosis: qui quidem sedibus dissiti partim absorbentur ab ipsa, partim in mare devolvuntur, & excepti æquore aquæ liberioris, pro ripis obstrepunt littoribus. Imperavit etiam planitiem porrigi, valles ima petere, nemora vestiri foliis, montes saxosos tolli.*

NOTÆ.

(a) *Dispositam*) Per sectionem & divisionem *scilicet*. Non secuit dispositam, sed per sectionem disposuit.

(b) *Quisquis*) Major aliquis Deus, quàm triviales illi Poetæ cogniti; siquidem tamen aliquis a vero & unico Deo diversus cognosci potest.

(c) *Congeriem*) De Chao loquitur.

(d) *Membra*) Elementa *scilicet*.

(e) *Magni*) Ita tamen ut Aqua simul cum Terra sumatur; alioqui non foret terra rotunda, siquidem rotunditate illa imperfecta, quam montes, rem levissimi momenti ratione habita tantæ magnitudinis, non excludit.

(f) *Ambitæ*) Non omni quidem parte, sicuti aere undiquaque Terra simul & aquis cingitur: sed tamen ita, ut in illis quasi fluitet. Cæterum Pleonasmus est in verbis *ambitæ* & *circumdare*, cujusmodi sæpe utitur Naso.

(g) *Obliquis*) Propter terræ flexuosam neque versus eandem partem continuatam declivitatem; qua re fluenti aquæ serpentis in modum necesse est flexus capere. Habet adeoque hic locus plus artis Rhetoricæ quàm veritatis Philosophicæ, si magis verba quàm rem ipsam ponderes. Nec tamen inde, quod stultissimi faciunt & levissimi tenebriones, minus summum opificem suspicias, postquam naturæ quam is fecit sanctissimam, leges inviolatas perspexeris.

(h) *Sorbentur*) Talem memorant in Peloponneso Alpheum; talis est in Hispania citeriore Anas; in tali navigavimus nostro Rhodano: quanquam non ita sorbentur a Terra isti fluvii quin post aliquod spatium renascantur, & aperto alveo in mare recurrant.

(i) *Campo*) Æquor dicit aut mare.

(k) *Liberioris*) Quia non angustis ripis in mari aqua coarctatur, prout ut antea cum alveo suo retinebatur.

(l) *Littora*) Distinguit Poeta inter littus & ripam, ut hæc sit fluminum, illud maris: quanquam non semper observatur hæc differentia.

Ut-

(*a*) Utque duæ dextra cælum, totidemque sinistra
Parte secant Zonæ, quinta est ardentior illis;
Sic (*b*) onus inclusum (*c*) numero distinxit eodem
(*d*) Cura Dei: totidemque (*e*) plagæ tellure premuntur.
(*f*) Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu:
Nix tegit alta (*g*) duas: totidem inter utramque locavit;
Temperiemque dedit (*h*) mista cum frigore flamma.
Imminet his aer, qui, quanto est pondere terræ
Pondus aquæ levius, tanto est onerosior igni.
Illic & nebulas, illic consistere nubes
(*i*) Jussit, & humanas motura tonitrua mentes;
Et cum fulminibus facientes frigora ventos.
His quoque (*k*) non passim mundi fabricator habendum

INTERPRETATIO.

Et sicuti duo cingula dividunt cælum a dextra parte, & totidem a sinistra, quintum est fervidius illis; ita Dei providentia divisit molem inclusam pari numero; & totidem terræ tractus urgentur. Quorum qui medius est non potest coli propter ardores: nives cumulatæ tegunt duos: posuit totidem inter utrumque: & temperavit calore cum frigore conjuncto. Aer imminet istis, qui tanto est gravior igne, quanto gravitas aquæ est minor gravitate terræ. Voluit etiam nubes & nebulas illic locum habere, & tonitrua concussura mentes hominum, & cum fulminibus ventos procreantes frigus. Atque orbis conditor non illis dedit aerem passim possidendum.

NOTÆ.

(a) *Utque duæ*) Cælum dividunt Astronomi secundum latitudinem, in quinque Zonas seu partes. Quarum media inter Tropicos quos Sol non transgreditur *Torrida* dicitur; duæ quæ ab istius dextra versus Polum Arcticum, & sinistra versus Antarcticum porriguntur *Temperata*; totidemque *Frigida* quæ Polos seu mundi cardines tangunt: Volueruntque iidem Astronomi his Cæli Zonis similes terræ respondere. Atque elegantissime quoque has Zonas sic descripsit Virgilius Georg. 1. Cujus versus, comparationis, & illustrationis causa, huc libuit transcribere:

Quinque tenent cælum Zonæ; quarum una corusco
Semper Sole rubens, & torrida semper ab igni;
Quam circum extremæ dextra lævaque trahuntur
Cærulea glacie concretæ, atque imbribus atris.
Has inter, mediamque duæ mortalibus ægris
Munere concessæ divum.

(b) *Onus*) Terram dicit, cujus partes non imperite dixerunt Astronomi partibus cæli oppositis, & ejus virtutibus respondere: quanquam ea sapientia Deus omnia attemperavit, ut etiam sub Sole & in ipsis ardoribus, quod Veteres non satis cognoverunt, jucundissimam vitam brutis & hominibus liceat agitare.

(c) *Numero*) Zonarum *scilicet*.

(d) *Cura Dei*) Pro Deo ipso, Græcorum more venustissimo, Poetis familiari.

(e) *Plagæ*) Quæ cæli respectu dicuntur Zonæ, eæ in se sunt plagæ aut terræ partes, quas cælum premit.

(f) *Quarum*) Ita vero illi crediderunt, qui ventis, terræ situ, aliisque plurimis nescierunt inexperti temperari Solis ardores.

(g) *Duas*) Quæ sunt versus Polos.

(h) *Mista*) Temperatas dicit Zonas ab utroque latere torridæ; quæ Solis radiis illustrantur quidem, non ita tamen ut non Polorum frigus participent.

(i) *Jussit*) Historice & Poetice hæc omnia describit Naso; quæ si quis Philosophice cupiat cognoscere Cartesianos & Alchymistas veros, Philosophos adeat, & quærat.

(k) *Non passim*) Quis alter ab ortu, alius ab occasu spirat, &c.

Aera

Aera permisit: vix nunc obsistitur illis,
Cum sua quisque regant diverso flamina tractu,
Quin lanient mundum; tanta est discordia (*a*) fratrum.
Eurus ad (*b*) Auroram, (*c*) Nabathæaque regna recessit,
(*d*) Persidaque, & (*e*) radiis juga subdita matutinis.
Vesper, & occiduo quæ littora Sole tepescunt,
(*f*) Proxima sunt Zephyro: (*g*) Scythiam (*h*) Septemque trionem
Horrifer (*i*) invasit Boreas: (*k*) contraria tellus
Nubibus assiduis, (*l*) pluvioque madescit ab Austro.
Hæc super imposuit (*m*) liquidum & gravitate carentem
Æthera, nec quicquam terrenæ fæcis habentem.
Vix ea limitibus dissepserat omnia certis,
Cum, quæ pressa diu (*n*) massa latuere sub illa,
(*o*) Sidera cœperunt toto effervescere cælo.
Neu regio foret ulla suis animantibus orba;

INTERPRETATIO.

Ægre jam illis resistitur quanquam singuli moderentur suos flatus alia plaga, quò minus orbem discerpant; tanta est fratrum dissensio. Subsolanus profugit ad Auroram & regionem Nabathæam, & Persidem, & montes subjectos radiis matutinis. Vesper, & oræ quæ calescunt Sole occidente tangunt Favonium. Terribilis Aquilo occupavit Scythiam & Septentrionem. Terra opposita humida est a Noto pluviali, & nubibus perpetuis. Collocavit super hæc ætherem fluidum & destitutum pondere, nec retinentem quicquam terrestris sedimenti. Vix disjunxerat ea omnia firmis terminis, cum astra, quæ coacta diu occultata fuerant sub illa mole cœperunt radiare toto cælo. Neve ulla ora esset expers suis animalibus,

NOTÆ.

(a) *Fratrum*) Ventorum, Auroræ & Astræi gigantis, filiorum.

(b) *Auroram*) Pro Oriente posita est, unde spirat Ventus *Eurus* seu *Subsolanus* dictus.

(c) *Nabathæaque*) Regio est Arabiæ, quam suo nomine appellasse volunt filium Ismaelis *Nabath*: quæ regio ad ortum respectu Italiæ est porrecta.

(d) *Persidaque*) Est Persis Asiæ regio notissima.

(e) *Radiis*) Periphrasis est terrarum, quæ Solem Orientalem respiciunt, habita ratione Græcorum & Italorum, a quibus ad nos pervenerunt scientiæ.

(f) *Proxima*) Ita ut ad zephiri seu favonii flationem spectent, qui ab illa parte spirat.

(g) *Scythiam*) Est Scythia ad axem versus Asiæ, itemque Europæ, ferocissimis populis notissima regio.

(h) *Septemque trionem*) Borealem plagam, frigore horridam, per signum cæleste describit, quod Ursam majorem vocant. *Septentriones* vero aut *septem Trionum* dictum est hoc signum, quia plaustri refert speciem cum septem bobus aratoriis stellarum dispositio quæ illud signum constituunt; quos quidem boves aratorios *Triones* prisca lingua dixerunt.

(i) *Invasit*) Optime hac voce usus est Poeta cum de vento vehementissimo loquutus est.

(k) *Contraria*) Meridionalis, *scilicet*, Septentrionali opposita.

(l) *Pluvio*) Quia Auster seu Notus, a mari perflans Italiam, Galliamque & ejus tractus Provinciæ, nubes quæ in aquam solvantur secum volvit. Cæterum plurimi sunt venti intermedii, quos ex nautis præsertim licet cognoscere, de quibus Poetam loqui non decuit.

(m) *Liquidum*) *Purum & ab omni fæce remotum.*

(n) *Massa*) Chao, *scilicet*.

(o) *Sidera*) Signa sunt cælestia pluribus stellis figurata.

(a) A-

(*a*) Aſtra tenent cæleſte (*b*) solum, formæque Deorum:
(*c*) Cesserunt nitidis habitandæ piscibus undæ:
Terra feras cepit: volucres agitabilis aer.
(*d*) Sanctius his animal, mentisque capacius altæ
(*e*) Deerat adhuc, & quod dominari in cætera posset.
Natus homo eſt: sive hunc (*f*) divino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris (*g*) origo:
Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
Æthere, (*h*) cognati retinebat (*i*) semina cæli.
Quam (*k*) satus Japeto, mistam fluvialibus undis
Finxit in effigiem (*l*) moderantum cuncta Deorum.
Pronaque cum spectent animalia cætera terram;
Os homini sublime dedit: cælumque tueri
Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

INTERPRETATIO.

sydera & formæ Deorum occupant sedes cœlestes: aquæ fuerunt nitidis piscibus frequentandæ: terra excepit feras; aer mobilis alites. Desiderabatur adhuc animal sanctius his, & capacius excelsæ mentis, & quod posset imperium tenere in reliqua. Homo ortus est: seu ille rerum artifex, fons mundi præstantioris, illum genuit divino semine; seu terra nova, & modo a sublimi æthere discreta servabat semina cæli congeniti. Quam dilutam aquis fluvialibus filius Japeti efformavit ad imaginem Deorum omnia gubernantium. Et cum reliqua animalia inclinata intueantur humum; fecit homini vultum elatum, & imperavit cælum respicere, & erigere sublimem faciem ad astra.

NOTÆ.

(a) *Astra*) Adeoque in Platonicorum descendit opinionem, qui Astra & Deos inter animantia recenseat.

(b) *Solum*) Eo nomine dicitur quidquid rem aliquam sustinet; atque ita mare piscium solum, cælum astrorum, &c.

(c) *Cesserunt*) *In orbis divisione piscibus obtigerunt, & in jus eorum venerunt.*

(d) *Sanctius*) Hic fere pro positivo positus est comparativus, ut admirandum & suspiciendum dicat hominem.

(e) *Deerat*) Cui ante a sapientissimo opifice omnia in usum parata, quàm crearetur.

(f) *Divino semine*) Est istud ex Platonis Academia & Zenonis porticu ortum: quibus Philosophia anima humana est scintilla cælestis, & divinæ auræ particula, ut bene docet Scriptura, si modo bene omnia intelligantur.

(g) *Origo*) A quo omnia bona orta sunt.

(h) *Cognati*) Quod nuper cum terra conjunctum, & in Chao unum fuerat; unde & Poetis Terra cæli soror.

(i) *Semina*) *Vim quandam eadem producendi quæ in cælo essent.* Cæterum, nobis Christi discipulis quanquam tutius licet inter has tenebras ambulare, quàm multa sunt tamen quæ sapientissimo opus habeant enarratore; quæ exclusi Ethnici studiose investigaverunt, ad Patria opera vocati Christiani contemnunt?

(k) *Satus Iapeto*) Prometheus est, qui universi generis humani artifex, eo ipso tempore quo alterius filius, a Poetis dicitur. Ridicule si fabulam spectes & in veritatis integumento hæreas; apposite si agrestes & sævos homines ad humanos mores informasse, eosdemque ignis inventionem & usum, multa alia insuper docuisse Prometheum, virum a providentia sermone Græco sic dictum, satis intelligas. Qua re non abludit scriptura, quæ hominem ad horti culturam in eo constitutum declarat.

(l) *Moderantum*) Quæ res, & hominis dignitas, a sua bruta, prava, socordi natura, perditissima voluptatis mancipia deberet retrahere; eos præsertim qui non veritatem quodammodo, ut hic noster, quasi per nebulam vix tetigisse suspicantur, sed aperto cælo, corruscante gratiæ Sole, tantum lumen non possunt non intueri

Sic,

Sic, modo quæ fuerat rudis & sine imagine, tellus
Induit ignotas hominum conversa figuras.
III. (*a*) Aurea prima sata est ætas, quæ, (*b*) vindice nullo,
Sponte sua sine lege fidem rectumque colebat.
Pœna metusque aberant: nec verba (*c*) minacia fixo
Ære legebantur: nec supplex turba timebant
Judicis ora sui: sed erant sine vindice tuti.
Nondum cæsa suis, peregrinum ut viseret (*d*) orbem,
Montibus, in liquidas pinus descenderat undas:
Nullaque mortales, præter sua littora, norant.
Nondum præcipites cingebant oppida fossæ:
Non tuba directi, non æris cornua flexi,
Non galeæ, non ensis, erant: sine militis usu
Mollia securæ peragebant otia mentes.
Ipsa quoque immunis rastroque intacta, nec ullis
Saucia vomeribus, per se dabat omnia tellus:
Contentique cibis nullo (*e*) cogente creatis,
Arbuteos fœtus, montanaque fraga legebant,
Cornaque, & in duris hærentia mora (*f*) rubetis;
Et quæ deciderant patula (*g*) Jovis arbore glandes.
Ver erat æternum, placidique tepentibus auris
Mulcebant Zephiri natos sine semine flores.

INTERPRETATIO.

Sic Terra quæ nuper fuerat inculta atque informis, immutata sumsit formas incognitas.

III. *Prima facta sunt tempora aurea, quæ ultro, sine lege, ultore nullo, servabant fidem & æquum. Mulcta & timor procul erant: nec voces minas intentantes legebantur in ære affixo: nec supplex multitudo metuebant vultum sui judicis; sed securi erant absque ultore. Nondum abies ex montibus suis detecta descenderat in aquas fluidas, ut diversum mundum adiret: & nulla littora nisi sua hominibus perspecta. Nondum fossæ præruptæ circumdabant urbes; neque tuba æris oblongi, neque cornua æris curvi, neque cassides erant, neque gladius: animi tranquilli fruebantur alma pace sine ope militis. Ipsa quoque terra libera & rastro illæsa, nec ullo aratri dente vulnerata, sponte cuncta præbebat, & læti esculentis natis sine omni cultura, carpebant fructus arbuteos, & fraga montana, & corna, & mora nascentia in asperis rubetis, & glandes quæ defluxerant vasta arbore Jovis. Ver erat perpetuum, & Favonii mites flatibus temperatis blandiebantur floribus ortis sine semine.*

NOTÆ.

(a) *Aurea*) In quatuor ætates hominum vitam partiti sunt Ethnici, quas metallorum nomine, auri, argenti, æris, & ferri, prout illi a nativa probitate ad omnem nequitiam desciverunt, non imperite inscripserunt. Quam fabulam ex statua per somnum Nabuchodonosori obiata, de qua aliquid inaudierant Græci, derivatam volunt; Daniele illam de quatuor Imperiis explicante.

(b) *Vindice nullo*) *Cum nullus esset qui mulctam aut pœnam aliis irrogaret, si forte deliquissent.*

(c) *Minacia*) Qualis etiam hodie passim videre est.

(d) *Orbem*) Pro orbis parte posuit, synecdochice.

(e) *Cogente*) Arando & subigendo terram ad hoc ea videtur cogi, ut fructus ferat.

(f) *Rubetis*) Est *rubetum* locus rubis & spinis consitus.

(g) *Jovis arbore*) Quercu scilicet, illi sacra; sicuti laurus Apollini, Marti fraxinus, Herculi Populus, Baccho vitis, Plutoni cupressus, Minervæ olea, Veneri myrtus, &c.

Mox

Mox etiam fruges tellus inarata ferebat:
Nec (*a*) renovatus ager gravidis canebat ariſtis.
Flumina jam lactis, jam flumina (*b*) nectaris ibant:
Flavaque de viridi ſtillabant (*c*) ilice mella.
IV. Poſtquam, (*d*) Saturno tenebroſa in Tartara miſſo,
Sub Jove mundus erat; ſubiit argentea (*e*) proles,
Auro deterior, fulvo pretioſior ære.
Jupiter (*f*) antiqui contraxit tempora veris:
Perque hyemes, (*g*) æſtusque, & (*h*) inæquales autumnos,
Et breve ver, ſpatiis exegit quatuor annum.
(*i*) Tum primum ſiccis aer (*k*) fervoribus uſtus
Canduit; & ventis glacies adſtricta pependit.
Tum primum ſubiere domos: domus antra fuerunt,
Et denſi frutices, & vinctæ cortice virgæ.
Semina tum primum (*l*) longis (*m*) Cerealia ſulcis
Obruta ſunt, preſſique jugo gemuere juvenci.
V. Tertia poſt illas ſucceſſit (*n*) ænea proles,
Sævior ingeniis, & ad horrida promptior arma;

INTERPRETATIO.

Statim etiam terra inculta proferebat fruges; nec requietus ager albicabat plenis ariſtis. Fluvii currebant nunc lactis, nunc nectaris; & mella crocea fluebant de virenti ilice.

IV. *Poſtquam orbis fuit ſub Jove, Saturno deturbato in obſcura Tartara, progenies argentea orta eſt, pejor auro, melior ære rufo. Jupiter minuit ſpatium veteris veris, & diviſit annum in quatuor partes per hyemem, æſtatem, autumnos varios, & ver contractum. Tum primum aer fervens aridis caloribus ignitus eſt, & glacies compacta ventis pependit. Tum primum ingreſſi ſunt domos: domus fuerunt ſpeluncæ, itemque ſpiſſi frutices, & rami colligati cortice. Tum primum Cerealia ſemina operta ſunt longis liris, & juvenci uſti jugo gemuerunt.*

V. *Tertia ab illis ſequuta eſt ætas ænea crudelior animis, & paratior ad arma terribilia;*

NOTÆ.

(a) *Renovatus*) Novale dicitur ager qui alternis annis ſeritur, quo genere nihil opus fuit hominibus ſponte ex terra natis cibis viventibus.

(b) *Nectaris*) *Nectar* dicitur Deorum potio ſuaviſſima perpetuam fovens juventutem, quam ipſa Hebe Juventæ Dea miniſtrabat.

(c) *Ilice*) Aliis etiam arboribus, hac tamen præcipue.

(d) *Saturno*) Primam ætatem qui tam ſuaviter adminiſtraverat Saturnum filius Jupiter ſequentibus ætatibus imperaturus de ſolio dejecit; & in Latio quod Virgilius, ipſe etiam Naſo alibi ſcribit latere coegit. Quæ omnia, quomodo quave cauſa facta fuerint ſi tanti eſt ſingulatim cognoſcere, apud omnes reperies Mythologos.

(e) *Proles*) Ætas argenti nomine inſignita, aurea durior.

(f) *Antiqui*) Semper ante virentis, & perpetui.

(g) *Æſtusque*) Æſtatem dicit.

(h) *Inæquales*) Temperie & tempeſtate incertos, modo calore æſtuantes, modo frigore rigentes; atque hinc morbidos.

(i) *Tum*) Poſt exactum e Jove Saturnum.

(k) *Fervoribus*) Æſtatis *ſcilicet*, veri ſuccedentis: quo tempore omnia Solis ardoribus maxime illuſtrantur & incaleſcunt.

(l) *Longis*) *In longum aratro ductis*.

(m) *Cerealia*) Quæ, vel quorum uſum, & ſerendi modum Ceres docuit, ut ipſe poſtea docebit Ovidius.

(n) *Ænea proles*) Ætas eſt præcedente adhuc durior, cui ab ære viliori metallo nomen inditum.

Nec scelerata tamen. De duro eſt ultima ferro.
Protinus irrumpit (*a*) venæ pejoris in ævum
Omne nefas: fugere pudor, verumque fideſque:
In quorum subière locum, fraudesque, dolique,
Insidiæque, & vis, & amor sceleratus habendi.
Vela dabat ventis, (*b*) nec adhuc bene noverat illos,
Navita: quæque diu (*c*) steterant in montibus altis,
Fluctibus ignotis insultavere carinæ.
Communemque prius, ceu (*d*) lumina Solis & auræ,
Cautus humum (*e*) longo signavit limite mensor.
Nec tantum segetes alimentaque (*f*) debita dives
Poscebatur humus; sed itum est in viscera terræ:
Quasque recondiderat, (*g*) Stygiisque admoverat umbris,
Effodiuntur opes irritamenta malorum.
Jamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum
Prodierat: prodit bellum, quod pugnat (*h*) utroque;
Sanguineaque manu crepitantia concutit arma.
Vivitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
Non socer a genero: fratrum quoque gratia rara est.
(*i*) Imminet exitio vir conjugis, illa mariti;

INTERPRETATIO.

nec tamen scelesta. Postrema est de ferro rigido. Continuo scelus omne irruit in sæculum venæ deterioris: verecundia, veritas, & fides recesserunt; in quorum locum & fraudes, & doli, & insidiæ, & violentia, & detestandum habendi studium irrepserunt. Nauta pandebat carbasa ventis, neque adhuc bene illos noverat: & naves, quæ diu erectæ fuerant in excelsis montibus impetum fecerunt in undas ignotas. Et peritus mensor distinxit producto termino terram antea communem ceu lumen Solis & aer. Neque modo fruges & cibi debiti petebantur a terra opulenta; sed ventum est in ejus præcordia; & divitiæ incitamenta scelerum, quas abdiderat, & removerat ad umbras Stygias eruuntur. Jamque ferrum noxium, & aurum perniciosius ferro exierat; bellum exit, quod certat utroque, & ciet arma strepentia cruenta manu. Prædâ vescuntur. Hospes non est tutus ab hospite; non socer a genero; amor etiam fratrum est rarus. Maritus invigilat perniciei uxoris, illa mariti:

NOTÆ.

(a) *Venæ*) Ad metallum alludit, quod per venas in terræ visceribus distributum invenitur.

(b) *Nec adhuc bene*) Ut hinc hominum corda prorsus invasisse avaritiam intelligas.

(c) *Steterant*) Non naves quidem, sed arbores ex quibus confectæ sunt.

(d) *Lumina solis*) Quæ haud scio an non iniqua & invida mente alienum agrum illustrare avari nonnulli conspiciant.

(e) *Longo*) Sunt vero agrorum limites seu termini longi; attamen per limites intelligi mallem hoc in loco sulcos majores seu fossas quibus agri discernuntur.

(f) *Debita*) Propter culturam, & hominis laborem, cujus causâ, agenti, sudoris præmium debet terra rependere.

(g) *Stygiisque umbris*) Id est, in terræ profundissimas speluncas abdiderat. Est enim Styx fluvius aut palus inferorum, ubi niger Deus habitat, & umbris imperat.

(h) *Utroque*) Acrius tamen auro; nam ut elegantissime scripsit Horat. Carm. lib. 3. Ode 16.

Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo.

(i) *Imminet exitio*) Nihil opus est longius ad fabulas recurrere, ut hoc exemplis probetur monstrum; quotidie conspicitur.

(a) Lu-

(*a*) Lurida terribiles miscent aconita (*b*) novercæ;
Filius (*c*) ante diem patrios (*d*) inquirit in annos;
Victa (*e*) jacet Pietas: & Virgo cæde madentes
(*f*) Ultima cælestum terras (*g*) Astræa reliquit.
VI. (*h*) Neve foret terris securior arduus æther,
Affectasse ferunt regnum cæleste (*i*) Gigantas:
Altaque congestos struxisse ad sidera montes.
Tum (*k*) pater omnipotens misso perfregit (*l*) Olympum
Fulmine, & excussit subjecto (*m*) Pelio Ossam.
Obruta mole sua cum (*n*) corpora dira jacerent;
Perfusam multo natorum sanguine terram
Immaduisse ferunt, calidumque animasse cruorem:

INTERPRETATIO.

sævæ novercæ inerunt aconita nigricantia: filius sciscitatur ante tempus ætatem patris. Pietas protrita destituitur; & virgo Astræa deseruit postrema terras sanguine infectas.

VI. *Et ne æther sublimis esset tutior tellure, ajunt Gigantes appetiisse cæleste imperium, & erexisse ad astra montes in cumulum coactos. Tum pater omnipotens protrivit Olympum fulmine intorto, & dejecit Ossam Pelio substrata. Dicunt terram delibutam multo cruore filiorum immaduisse; & animasse sanguinem æstuantem:*

NOTÆ.

(a) *Lurida*) Luridum dicitur essa, quod eo ast colore qui in corporibus loris vexatis epparet. Atque adao ab effectu aconitum harba venenosa, luridum dicitur; nisi magia ad ipsius plantæ folia suffiava antbor respexit.

(b) *Novercæ*) Quæ plerumqua in privignos sæviunt, non tantum ut suis liberis favaant, sed arcano quodam in illorum metres odio.

(c) *Ante diem*) Antequam ad maturam senectam pervenerit.

(d) *Inquirit*) Quam longæ vitæ patrie pigat, ajusque bona invadendi sacra cupido corripuit.

(e) *Jacet*) Quæ in nullo pretio est, hodie præsertim, postquam ad novissima tempora sumus delapsi, jamqua diu ex tam multis terris exulat, Pietatis auctor, vix apud paucos toleratur.

(f) *Ultima*) Quia spretis diis, necerse tamen fuit utcumque brutis hominibus aliquam inter se, utilitatis causa, servare justitiam.

(g) *Astræa*) Filia fuit Astræi Gigantis, vel Jovis ut aliis placat, qua propter insignem justitiam pro Ipsa vanit;

(h) *Neve foret*) Transitio est ad gigantum fabulam, de qua pieriqua omnes Mythologi, Hyginus, Apollodorus, alii. Quam fabulam sicuti & alias suo modo, ut libet, quivis intarpretatur, prout in veteri historia, sacra aut prophana versatus est, prout de hominibus vel Angelis hæc aut illa audivit, aut suspicatur; prout naturæ arcana penetravit. De his incertis fere omnibus, pro voto disserendi ansam tam facilem alii præbuerunt, ut prolixa hæc anuclcare si aggrederemur, aliorum tantum composita scrinia invertisse videremur. Cæterum, quod hic obitar indicasse sat sit, non immerito plurima ab Hebræis hausisse Græcos, quæ per fabularum involucra a vulgi indignis auribus Poetæ removera voluerint, mihi non obscure probara posse videor.

(i) *Gigantas*) Fuerunt gigantes Terra Cœlique sati sanguine qui ex ejus pudendis defluxit, cum a Saturno castratus ast, ut plurimis visum; omnes statuiæ excelsissimæ, draconum pedibus horribiles, qui adversus Jovem etiam bellum ausi movere. Quorum fabulam alii ad res naturalas spiritusqua terram concutiantes, aut ex terra in cælum ascendentes, a quibus fulgura & tonitrua, raferunt; alii de quibusdam impiis hominibus exponunt; alii alia excogitant. A Nimrodo, seu Nembrotbo strenuo venatore, seu potius rebelli videtur derivata.

(k) *Pater omn.*) Jupiter, *scilicet*, qui audacissimorum monstrorum frustraneos conacus elusit.

(l) *Olympum*) Montem in confinio Thessaliæ & Macedoniæ, quem Pelio & Ossæ, cælum scandendi causa, gigantes imposuerant.

(m) *Pelio*) Est Pelion mons Thessaliæ, ad Palasgicam sinum vergens, inter quem & Olympum tertius Ossa porrigitur.

(n) *Corpora*) Gigantum, *Scilicet*, quos prope corporis sui moles obrueret.

Et, ne nulla feræ stirpis monumenta manerent,
In faciem vertisse hominum: sed & illa propago
Contemtrix Superûm, sævæque avidissima cædis,
Et violenta fuit: (*a*) scires e sanguine natos.
VII. Quæ (*b*) pater ut summa vidit Saturnius arce,
Ingemit: &, (*c*) facto nondum vulgata recenti
Fœda Lycaoniæ (*d*) referens (*e*) convivia mensæ,
Ingentes animo & dignas Jove concipit iras,
(*f*) Conciliumque vocat: tenuit mora nulla vocatos.
Est (*g*) via sublimis, cælo manifesta sereno:
Lactea nomen habet; candore notabilis ipso.
Hac iter est Superis ad magni tecta (*h*) Tonantis,
Regalemque domum: dextra lævaque Deorum
Atria (*i*) nobilium valvis (*k*) celebrantur apertis.
(*l*) Plebs habitant diversa locis: a fronte (*m*) potentes
Cælicolæ, clarique suos posuere penates.
Hic locus est; quem, si verbis audacia detur,

INTERPRETATIO.

& ne nulla indicia sævæ sobolis superessent, mutasse in vultus hominum. Verùm illa etiam progenies fuit impia, & cupidissima feræ stragis, & truculenta: cognosceres ortos fuisse *ex sanguine.*

VII. *Quæ ut Parens Saturnius cognovit ex arce suprema, ingemit; & revolvens animo horrendas epulas mensæ Lycaoniæ, nondum in vulgus prolatas, quia novum admissum, cies iras maximas & dignas Jove; & concilium cogis. Nulla cunctatio detinuit accitos. Est callis excelsus apertus cælo sereno; Lacteus dicitur, albore ipso conspicuus. Hac patet via Divis ad limina magni Tonantis, & domum regiam. A dextra & sinistra frequentantur atria majorum Deorum, portis patentibus. Vulgus habent sedes locis distitas. Dii potentes & illustres statuerunt suas domos a fronte. Hic locus est, quem, si licentia condonetur vocabulis,*

NOTÆ.

(a) *Scires e sang.*) *Ex perversis moribus*, inquit, *sanguine cretos gigantum, barbaros homines cognoscere erat facile.*

(b) *Pater Saturnius*) Jupiter Saturni filius.

(c) *Facto*) De insidiis loquitur, quas Lycaon Jovi ipsi paraverat sicuti ipse Idem Jupiter mox narraturus est.

(d) *Referens*) *Animo revolvens.*

(e) *Convivia*) In quorum ferculis Lycaon Pelasgi filius, sævissimus rex Arcadiæ, hospitum trucidatorum carnes convivis apponebat.

(f) *Concilium*) Majorum gentium Deos, quos vocant, & Selectos, vel ex iis Consentes duodecim in maximis rebus Consiliarios Jupiter advocavit.

(g) *Via*) Circulum describit, quem in cælo nocturno tempore, effusi lactis aut candidarum nubecularum specie videmus. Viam lacteam seu Circulum lacteum Latini nominant, Philosophi stellarum multitudinem esse definiunt.

(h) *Tonantis*) Jovis *stil.*

(i) *Nobilium*) Majorum gentium, qui propter ampliorem dignitatem a populis majoribus colerentur.

(k) *Celebrantur*) *Frequentantur.*

(l) *Plebs*) Dii minores, Adscriptitii, Indigetes.

(m) *Potentes*) Quales Consentes duodecim, quos duobus his versibus comprehendit Ennius.

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Haud

Haud timeam magni dixisse (*a*) Palatia cæli.
Ergo ubi marmoreo Superi sedere recessu,
Celsior (*b*) ipse loco, sceptroque innixus eburno,
Terrificam capitis (*c*) concussit terque quaterque
Cæsariem; cum qua terram, mare, sidera, movit.
Talibus inde modis ora indignantia solvit:
Non ego pro mundi regno magis anxius illa
Tempestate fui, qua (*d*) centum quisque parabat
Injicere (*e*) anguipedum captivo brachia cælo.
Nam, quanquam ferus hostis erat; tamen illud ab uno
(*f*) Corpore, & ex una pendebat origine bellum.
Nunc mihi, qua totum (*g*) Nereus circumtonat orbem,
Perdendum mortale genus: per (*h*) flumina juro
Infera, sub terras Stygio labentia (*i*) luco,
Cuncta prius tentata: sed immedicabile (*k*) vulnus
Ense recidendum; ne pars sincera trahatur.
Sunt mihi (*l*) Semidei, sunt rustica numina (*m*) Nymphæ,

INTERPRETATIO.

non reformidem appellasse Palatia vasti cæli. Postquam igitur Dii consederunt marmoreo secessu, ipse Jupiter *sede sublimior, & incumbens sceptro eburno, terque quaterque agitavit tremendam comam, cum qua concussit terram, mare, astra. Tum aperuit os iratum hoc modo: Ego non fui magis solicitus pro orbis imperio eo tempore quo quisque anguipedum conabantur immittere centum lacertos cælo domito. Quamvis enim hostis sævus esset, tamen illud bellum imminebat ab uno corpore, & ex una causa: Nunc progenies humana est mihi delenda, quà Nereus concutit universum terrarum ambitum. Juro per fluvios infernos fluentes sub terras per silvas Stygias omnia ante experta: sed malum insanabile resecandum est gladio, ne pars integra corrumpatur. Habeo Semideos, habeo Nymphas deas ruricolas,*

NOTÆ.

(a) *Palatia*) Ad Imperatorum alludit ædes magnifices, quæ in monte Palatino, Palatii nomine conspiciebantur.

(b) *Ipse*) Jupiter, *scilicet*, Deorum pater, atque hominum Rex.

(c) *Concussit*) Indignationem significans.

(d) *Centum*) Unum fecit Gigantum & Centimanorum bellum noster Poeta, quod alii distinguunt.

(e) *Anguipedum*) Gigantibus, ob naturæ & morum pravitatem, draconum, a Poetis, attributos pedes, diximus.

(f) *Corpore*) Gigantum *scilicet* sodalitio: Corpus enim etiam pro multitudine hominum sumitur.

(g) *Nereus*) Deus est marinus, qui sæpe pro Oceano ponitur, terram ambiente, undarumque mugitibus illi obstrepente.

(h) *Flumina*) Stygem dicit, inferorum fluvium aut paludem, cujus numen nullo perjurando, nec Diis ipsis violare licet.

(i) *Luco*) Nemus dicit paludi Stygiæ imminens.

(k) *Vulnus*) De effrena loquitur hominum nequitia.

(l) *Semidei*) Faunos dicit, Satyros, Lares, quos omnes a Jove monitos, in montes se recepisse volunt, ut sibi a diluvio caverent.

(m) *Nymphæ*) Terrestria quoque fuerunt numina ex fœminarum genere, quæ a locis quos inhabitaverunt, vel quibusdam muneribus, &c. varium nomen acceperunt. Jam de cælestibus non agitur. Terrestres fuerunt nymphæ Dryades & Hamadryades in Quercubus, aut cum iis natæ, a quibus etiam apud Græcos nomen acceperunt: Oreades seu Montanæ quæ montium; Napeæ quæ saltuum convalliumque curam gesserunt. Fuerunt item marinæ & fluviales, ex quibus illæ Nereides a Nereo & Oceanitides ab Oceano patribus, hæ Najades a fluendo Græcà Etymologià dictæ sunt.

(o) Et

(*a*) Et Fauni, Satyrique, & monticolæ Silvani:
Quos quoniam cæli nondum dignamur honore;
Quas dedimus, certe terras habitare sinamus.
An satis, o Superi, tutos fore creditis illos,
Cum mihi, qui fulmen, qui vos habeoque, regoque,
Struxerit (*b*) insidias notum feritate Lycaon?
(*c*) Confremuere omnes: studiisque ardentibus (*d*) ausum
Talia deposcunt: sic, cum manus impia sævit
Sanguine (*e*) Cæsareo Romanum extinguere nomen,
Attonitum tanto subitæ terrore ruinæ
Humanum genus est, totusque perhorruit orbis.
Nec tibi grata minus pietas, Auguste, tuorum,
Quàm fuit illa Jovi: qui postquam voce manuque
Murmura compressit, tenuere silentia cuncti:
Substitit ut clamor pressus gravitate (*f*) regentis;
Jupiter hoc iterum sermone silentia rumpit;
Ille quidem pœnas (curam dimittite) solvit;
Quod tamen (*g*) admissum, quæ sit vindicta, docebo.
Contigerat nostras (*h*) infamia temporis aures:

INTERPRETATIO.

& Faunos & Satyros, & Silvanos montanos; quos siquidem nondum sæli gloriâ impertimur, certe patiamur insolere terram quam ebrulimus. An existimatis, o Dii, illos futuros satis tutes, sum Lycaon immanitate sognitus paraverit perniciem mihi, qui babeo vos, & fulmen tempero? Cuncti exhorruerunt; & requirunt flagrantibus desideriis sonatum tam atrocia. Eo moda, cum ecelessa saterva furore impulsa ausa est eruere nomen Romanum sæde Casaris, gene bumana perculsa est tanto pavore repentini exitii, & totus mundus confremuis. Nec, Auguste, pietas tuerum tibi minus fuit acsepta, quàm illa fuis Jovi. Qui postquam repreesit vese & manu eumulsum, omnes præstiterunt silentium. Ut sedatus fuie fremitus, repressus dignitase moderantis, Jupiter frangis denuo silentium his verbis: Ille equidem luis pœnas, ne amplius eitis sollsiti: & tamen narrabo quodnam eie flagitium, & quæ sit ultia. Dedesus sæculi pervenerat ad nostras aures:

NOTÆ.

(a) *Et Fauni*) Hi cum Satyris Silvanisque confunduntur sæpe; & certe non aliter quam nomine, aut re quapiam leviusculs distinguuntur. Sunt vero illi Dii agrestes cornuti, & caudati, capriuis pedibus, villis, hispido corpore, omnes salacissimi: qua ex re etism Satyri apud Græcos, sicut Silvani a Silva apud Latinos nomen sortiti sunt.

(b) *Insidias*) Quas postmodum ex ipso Nasone aut Jove ipso audies.

(c) *Confremuere*) Dii *scil.* omnes Lycsonis factum detestantes, illum ad supplicia poscentes, Jovisque consilium comprobantes.

(d) *Ausum deposcunt*) *Lycaonem, ut sceleris debitas pœnas persolvat, a Jove petunt.*

(e) *Cæsareo*) Potius est ut hoc de conjuratione aliqua in Augustum, de qua Svetonius, quam de ea qua periit Julius Cæsar, locus iste intelligatur.

(f) *Regentis*) Jovis, *scil.* omnia moderantis.

(g) *Admissum*) Lycsonis crimen dicit.

(h) *Infamia temporis*) *Rumor aut fama de perditissimis hominum moribus*: quo propemodum modo non Jovem sed Jehovam loquutum Gen. 18. legimus: *Descendam*, inquit, *& videbo utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint, an non sit ita, ut sciam*. Ut hinc & plurimis aliis ex locis pronum sit conjicere multa, audiendo, ab Hebræis, vel eorum discipulis Ægyptiis mutuatos veteres Poetas seu Græcos, seu Latinos.

Quam-

Digitized by Google

Quam cupiens falsam, summo delabor (*a*) Olympo,
Et Deus humana lustro sub imagine terras.
Longa mora est, quantum noxæ sit ubique repertum,
Enumerare: (*b*) minor fuit ipsa infamia vero.
(*c*) Mænala transieram latebris horrenda ferarum,
Et cum (*d*) Cylleno gelidi pineta (*e*) Lycæi.
(*f*) Arcados hinc sedes & inhospita tecta tyranni
Ingredior, traherent cum sera (*g*) crepuscula noctem.
Signa dedi venisse Deum; vulgusque precari
Cœperat: irridet primo pia vota Lycaon:
Mox ait, Experiar, Deus hic, discrimine aperto,
An sit mortalis: nec erit dubitabile verum.
Nocte gravem somno nec opina perdere morte
Me parat: (*h*) hæc illi placet experientia veri.
Nec contentus eo, missi de gente (*i*) Molossa
Obsidis unius jugulum mucrone resolvit:
Atque ita semineces partim ferventibus artus

INTERPRETATIO.

quod factum exoptans, descendo cælo ultimo, & Deus percurro terras sub forma humana. Prolixum esset recensere quantum sceleris sit inventum ubique: ipsum dedecus fuit minus re ipsa. Prætereram montem *Mænalum terribilem latibulis ferarum, & pineta Lycæi frigidi, cum Cylleno: Inde subeo Arcadiam, regnum & feram domum tyranni, quo tempore tarda crepuscula reducerent noctem. Feci indicium Deum advenisse; & plebs cœperat orare. Primo Lycaon contemnit religiosa vota: deinde dicit, Periculum faciam, an hic Deus sit, an mortalis, evidenti differentia; nec veritas erit incerta. Aggreditur me opprimere somno pressum nocte, nec morte prævisa. Hæc exploratio veri illi arridet. Neque eo expletus, jugulavit cultro unum obsidem missum de gente Molossa: atque ita partim concoquit membra semiviva*

NOTÆ.

(a) *Olympo*) Est proprie Olympus, ut supra diximus, mons inter Thessaliam & Macedoniam, qui propter excelsitatem, cum cælum attingere videretur, pro ipso Cælo positus; a quo Jupiter ipse, Olympius dictus est.

(b) *Minor*) Atque adeo in pejori statu omnia reperit Jupiter quàm fama didicerat.

(c) *Mænala*) Est Mænalus, seu Mænale plurali numero mons Arcadiæ celeberrimus, a Mænalo Arcadis filio denominatus: a quo & urbs eodem nomine dicta.

(d) *Cylleno*) Est Cyllene, seu Cyllenus, si omnino contra vocis Græcæ analogiam ita scripsisse velis Ovidium, mons Arcadiæ Mercurio dicatus; cujus regem proleptice *Arcada* Poeta nominat: cum postea ab Arcade filio Callystûs, quæ filia erat Lycaonis, Arcadia, antea Pelasgia, Parrhasia, & multis aliis insignita nominibus, cognominata fuerit.

(e) *Lycæi*) Mons est Arcadiæ, aut certa in ejus confiniis versus meridiem.

(f) *Arcados*) Lycaonis Arcadici. Illa est genitivus Græcus.

(g) *Crepuscula*) Eo nomine appellatur lux illa dubia quæ Solis exortum præcedit, ejusdemque occasum sequitur.

(h) *Hæc illi*) Habent hæc verba repressam, et elegantem non sine Lycaonis contemtu, & proprio quodam dignitatis sensu, Jovis indignationem.

(i) *Molossa*) Fuerunt Molossi Epiri populi ad Ambracii sinus partem Orientalem, qui bello victi obsides Lycaoni dederant: quorum unum hic impius mactavit, Jovique epulandum apposuit. Quam quidem fabulam plene aliter tractant alii; & apud Hyginum, Apollodorum, alios legere poteris.

Mol-

Digitized by Google

Mollit aquis, partim ſubjecto torruit igni.
Quos ſimul impoſuit menſis; ego vindice flamma
In domino (*a*) dignos everti tecta Penates.
Territus ille fugit; nactusque ſilentia ruris
Exululat, fruſtraque loqui conatur: ab ipſo
(*b*) Colligit os rabiem, ſolitæque cupidine cædis
Vertitur in pecudes: & nunc quoque ſanguine gaudet.
In villos abeunt veſtes, in crura lacerti.
Fit lupus, & veteris ſervat veſtigia formæ.
(*c*) Canities eadem eſt, eadem violentia vultu;
Idem oculi lucent: eadem feritatis imago.
VIII. Occidit una (*d*) domus: ſed (*e*) non domus una perire
Digna fuit: quâ terra patet, fera regnat (*f*) Erinnys.
In facinus (*g*) juraſſe putes: dent ocius omnes,
Quas meruere pati, ſic ſtat ſententia, pœnas.

INTERPRETATIO.

aquis bullientibus, partim aſſat igni admoto. Quæ ut primum appoſuit menſis, ego ſubrui flamma ultrice demum, & Penates dignos concidere in dominum. Ille territus factus exilit, & nactus ſolitudinem agrorum exululat, & nequicquam tentat loqui: victus ſumunt feritatem ab ipſo, & ruit in pecudes deſiderio ſtragis conſuetæ; & nunc etiam lætatur cruore. Amictus mutantur in pilos, brachia in crura; fingitur in lupum, & habet indicia antiquæ naturæ. Canities eſt eadem: eadem ſævitia ore, iidem oculi rubent, eadem forma immanitatis.

VIII. *Unâ domus diruta eſt, ſed non una domus meruit occidere. Qua tellus conſpicua eſt ſæva Erinnys graſſatur. Credas vovisse in nefas. Exſolvant ſtatim omnes pœnas quas digni ſunt ferre, ita conſtitui.*

NOTÆ.

(a) *Dignos*) Sunt Penates Dii maxime regioni, urbi, aut domui cuipiam propitii, qui in penetralibus, id eſt penitis, & maxime domus abditis partibus colebantur. In hos Lycaonis pravos qui tali monſtro faverent ſe domum everttiſſe teſtatur Jupiter. Qua re, ſi quis volet, ne immortalis animus fragilis corporis cauſa pereat, admonitus cavebit.

(b) *Colligit os*) Lupini oris rabiem a Lycaonis interna rabie eſſe dicit: ut hinc, ex characteribus externis ad intima cordis aditum eſſe, quivis poſſit colligere.

(c) *Canities*) Scilicet in proverbium abiit Lupi ſenectus & pravitas.

(d) *Domus*) Lycaonis ſcilicet, cujus & aliorum ejuſmodi monſtrorum cauſa terras Jupiter inviſerat, quas poſtea, cognita hominum nequitia, diluvio perdere conſtituit. Quæ ſequentis fabulæ materia optime cum ſuperioribus connectitur.

(e) *Non una*) Imo omnes, quia perditiſſimorum latronum latebræ, & ſpeluncæ.

(f) *Erinnys*) Furiæ, Diræ Eumenides, Erinnyes rem unam & eandem dicunt, ſeu ſingulari, ſeu plurali utaris numero; quamvis tres nomine proprio Alecto, Tiſiphone, & Megera deſignentur. Sunt enim tres illæ Nocte & Acheronte ſatæ virgines, ſcelerum ultrices incorruptæ, quæ rem unam exequuntur, pœnaſque repoſcunt meritas, ſeu Cupiditate, Libidine, vel Ira quiſpiam peccaverit; quæ tres ſunt certe Erinnyes, quibus in terris torquentur homines priuſquam ad Tartara iiſdem laniandi deturbentur.

(g) *Juraſſe*) Homines *ſcilicet* in unam & eandem delapſi pravitatem: quos quidem iracundus Jupiter appellare dedignatur. Sed, quandoquidem admonendi datur occaſio, adverte quæſo, an non totus iſte locus Jovis ore & ira dignus ſit, quamvis etiam in verbis ſingulis hæreas.

Dicta

Dicta Jovis (*a*) pars voce probant, stimulosque frementi
Adjiciunt: alii partes assensibus implent.
Est tamen humani generis jactura (*b*) dolori
Omnibus: &, quæ sit terræ mortalibus orbæ
Forma futura, rogant: quis sit laturus in aras
Thura; ferisne paret populandas tradere gentes?
Talia quærentes, sibi enim fore cætera curæ,
Rex Superûm trepidare vetat; sobolemque priori
Dissimilem populo promittit origine (*c*) mira.
Jamque erat in totas sparsurus fulmina terras;
Sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus æther
Conciperet flammas, (*d*) longusque ardesceret axis.
Esse quoque in (*e*) fatis reminiscitur, affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia cæli
(*f*) Ardeat; & mundi moles operosa laboret.

INTERPRETATIO.

Pars assentiuntur verbis sententiæ Jovis, & instigant furentem: alii funguntur officio suo nutibus. Interim exitium humanæ gentis molestum est omnibus; & petunt quæ sit futura figura terræ vacuæ hominibus; quis sit præbiturus thura altaribus; an velit porrigere nationes devastandas feris? Rex Deorum prohibet exquirentes talia metuere, nam sibi reliqua fore curæ: & pollicetur progeniem a priori discrepantem stupenda procreatione. Jamque erat immissurus fulmina per omnes terras; verum reformidavit, ne forte æther incenderetur tot ignibus, & longus axis arderet. Recordatur etiam esse in fatis, futurum tempus quo mare, quo terra, & cæli arces sublatæ comburerentur, & orbis gravis machina premeretur.

NOTÆ.

(a) *Pars*) Deorum *scilicet:* Atque ad Curiam Romanam allusisse videtur Poeta, in qua majorum gentium patres, vel a Censoribus in Senatum lecti sententiam dicebant, minorum vero vel nondum in Senatum lecti in aliorum sententias pedibus ire solebant, ex quo vel eo quod pedibus in Senatum venirent, Pedarii dicti. Hinc Laberii Versus,

Caput sine lingua Pedaria sententia est.

(b) *Dolori*) Scribit Plato omnia hominum causa procreata; homines propter Deos, quibus cognoscantur, implorentur & colantur. Si modo Deo ter optimo maximo suam gloriam servaveris, & tam multa alia, tamque bene scripserunt Ethnici, quos omnes stultissime barathro addicunt quidam nomine tenus & sua garrulitate Christiani, qui non aliter quàm verbis inanibus Deum a diis, aut Essentiam a Personis distinguunt, ut illorum quidem quotidie subeat mirari supinam socordiam, qui tantis magistris, tantâ per naturam & Patris unius Œconomiam virtute præditis cum mortis æternæ sententiam dixerunt, in sese naturæ & gratiæ, Patris & filii contemptores, atrocissimos at eosdem æquissimos coram Deo judices sese provocasse, nequidem suspicando assequuntur.

(c) *Mira*) De ea in sequenti fabula.

(d) *Longus*) Est axis lignum teres circa quod rota vertitur: sed axem dicunt Mathematici lineam rectam, quæ ab una orbis extremitate ad aliam per centrum porrigitur: finxeruntque iidem circa ejusmodi lineæ extremitates, seu cardines quibus totus Orbis innitatur, eundem verti.

(e) *Fatis*) Nihil aliud per fatum, quàm quod ut eveniat a Deo constitutum est intellige, vel indeclinabilem rerum seriem & catenam.

(f) *Ardeat*) De hac ultima orbis per ignem, priorique per aquam devastatione, non modo multa a patribus Ethnici audiverunt, sed & multa fabularum titulo scripserunt.

Tela reponuntur manibus fabricata (*a*) Cyclopum.
Pœna placet (*b*) diversa; genus mortale sub undis
Perdere, & ex omni (*c*) nimbos dimittere cælo.
Protinus (*d*) Æoliis Aquilonem (*e*) claudit in antris,
Et quæcunque fugant inductas flamina nubes:
Emittitque (*f*) Notum: madidis Notus evolat alis,
Terribilem picea (*g*) tectus caligine vultum.
Barba gravis nimbis; canis fluit unda capillis:
Fronte sedent nebulæ: rorant pennæque, sinusque.
Utque manu (*h*) lata pendentia nubila pressit;
Fit (*i*) fragor: hinc densi funduntur ab æthere nimbi.
(*k*) Nuncia Junonis varios induta colores
Concipit Iris aquas, alimentaque nubibus adfert.
Sternuntur segetes, & deplorata coloni
Vota jacent; longique labor perit irritus anni.
Nec cælo contenta suo Jovis ira: sed illum
(*l*) Cæruleus frater juvat auxiliaribus undis.

INTERPRETATIO.

Missilia facta manibus Cyclopum omittuntur. Supplicium aliud probatur, extinguere scilicet *gentem humanam in aquis, & ruere imbres ex toto cælo. Continuo Boream coercet in speluncis Æoliis, & ventos omnes qui depellunt nubes immissas, & laxat Austrum. Auster prorumpit alis humidis, velatus faciem horrendam nigris tenebris. Barba onusta imbribus; aqua decurrit alba coma: nebulæ sparguntur per frontem; & pennæ, & amictus exudant. Et postquam pressit vasta manu nubes suspensas, erumpit tonitus: inde spissi imbres sparguntur ab æthere. Iris ministra Junonis ornata diversis coloribus haurit aquas, & ministrat pabula nubibus. Sata proteruntur, & spes inanes agricolæ profligatæ sunt, & opera prolixi anni evanescit sine omni fructu. Neque Jovis indignatio expleta suo cælo; sed frater cæruleus illi opem fert aquis auxiliaribus.*

NOTÆ.

(a) *Cyclopum*) Sunt illi monoculi Vulcani in subigendo ferro & Jovis fabricandis fulminibus, &c. administri, Neptuno & Amphitrite nati, vel, ut Hesiodo placet, Cæli & terræ filii.

(b) *Diversa*) Omnino, siquidem non igne, sed aqua genus mortale delere destinat Jupiter. Quod diluvium regnante Deucalione, in Thessalia, anno mundi 1437. 219. ante universale Noeticum accidit, ut quibusdam placet; nisi quod probabilius est per Deucalionem Noam ipsum intelligere, siquidem Lucianus in libro de Dea Syria, & Deucalionis arcam, & ejus uxorem, & filios, & columbam nuntiam, & bina animalia ex omni genere memoret; quæ omnia vix quisquam de diluvio aliquo particulari possit exponere.

(c) *Nimbos*) Eo nomine appellatur pluvia cum impetu ruens.

(d) *Æoliis*) Æoli ventorum regis, Jovis filii.

(e) *Claudit*) Quia nubes depellit, cælumque serenat ventus ab axe Septentrionali furens.

(f) *Notum*) Ventum meridionalem, Italis & iis qui ex illorum parte Mediterraneo mari sunt subjecti, aquæ nuntium.

(g) *Tectus vultum*) Phrasis Græca pro *tectum habens vultum*. Notum vero omnibus qualis sit cæli color, cum nubibus aquæ gravidis obscuratum est.

(h) *Lata manu pressit*) Annon per hæc verba exundantes propemodum sentis aquas, quasi ex ebria spongia exprimerentur?

(i) *Fragor*) Ex præcipitatis aquis aut nubibus.

(k) *Nuntia*) Iris est, seu versicolor ille arcus qui in aere tempore pluviali apparet; cujus naturam docebunt Physici.

(l) *Cæruleus frater*) Neptunus est, cui cærulei maris cessit imperium.

Con-

Convocat hic amnes: qui postquam tecta tyranni
Intravere sui; Non est hortamine longo
Nunc, ait, utendum: vires effundite vestras.
Sic opus est: aperite (a) domos: ac (b) mole remota
Fluminibus vestris totas immittite (c) habenas.
Jusserat: hi redeunt, ac fontibus ora relaxant:
Et defrænato volvuntur in (d) æquora cursu.
Ipse (e) tridente suo terram percussit; at illa
Intremuit, motuque sinus (f) patefecit aquarum.
Exspatiata ruunt per apertos flumina campos;
Cumque (g) satis arbusta simul, pecudesque, virosque,
Tectaque, cumque suis rapiunt penetralia (h) sacris.
Si qua domus mansit, potuitque resistere tanto
Indejecta malo; culmen tamen altior hujus
Unda tegit, pressæque labant sub gurgite turres.
Jamque (i) mare & tellus nullum discrimen habebant.
(k) Omnia pontus erant: deerant quoque littora ponto.
Occupat hic collem: cymba sedet alter adunca,
Et ducit remos illic, ubi nuper ararat.
Ille supra segetes, aut mersæ culmina villæ
Navigat: hic summa piscem deprendit in ulmo.

INTERPRETATIO.

Hic arcessit fluvios; qui postquam subierunt domum sui regis, Nunc, inquit, non est opus prolixa hortatione; exhaurite opes vestras. Ita expedit: reserate domos, & sublatis impedimentis laxate tota frena vestris fluviis. Imperaverat: illi revertuntur, & absolvunt ora scaturiginibus, & ruunt in campos cursu indomito. Ipse impulit terram suo tridente: at illa fremuit, & aperuit recessus aquarum motu. Fluvii vagi impetum faciunt in vastos campos: & auferunt arbusta una cum segetibus, & pecudes, & homines, & domos, & penetralia cum suis sacris. Si qua domus stetit, & valuit obniti non obruta tanta calamitate; nihilominus aqua altior occuluit ejus fastigium, & turres coacta vacillant sub aquarum congerie. Jamque nulla erat differentia inter æquor & terram. Omnia erant mare, & mare carebat littoribus. Hic invadit collem; alter sedet in curvo navigio, & ibi movet remos, ubi nuper araverat. Ille navigat supra sata, aut fastigia villæ absorptæ: hic invenit piscem in supremo ulmo.

NOTÆ.

(a) *Domos*) *Fontes*, ubi habitant fluviorum Dii.

(b) *Mole*) Scilicet ex antris rupium persæpe aquas videmus scaturire.

(c) *Habenas*) Metaphora ab equis, quâ ut rapidissimo cursu in terras sæviant flumina hortatur Neptunus.

(d) *Æquora*) *Camporum planitiem*.

(e) *Tridente*) Est Tridens Neptuni suum gestamen, quo sceptri vice utitur, potestatemque suam exercet.

(f) *Patefecit*) Ita ut Terra quasi in se conglobata aquas in visceribus restagnantes effuderit.

(g) *Satis*) Sata dicuntur frumenta præsertim, postquam in herbam eorum germen erupit.

(h) *Sacris*) Penatibus *scil.* quos supra in Penetralibus coli diximus.

(i) *Mare & tellus*) Quoad locum attinet tamen: id est, Aqua totam terram circumfluebat.

(k) *Omnia Pontus erant, deerant*) Egregie *& pro rei magnitudine dixit*, inquit Seneca.

Figitur in viridi (si Fors tulit) anchora prato :
Aut subjecta terunt curvæ vineta carinæ.
Et, modo qua graciles gramen carpsere capellæ,
Nunc ibi deformes ponunt sua corpora (*a*) phocæ.
Mirantur sub aqua lucos, urbesque domosque
(*b*) Nereides : silvasque tenent delphines, & altis
Incursant ramis, agitataque robora pulsant.
(*c*) Nat lupus inter oves : fulvos vehit unda leones;
Unda vehit tigres : nec vires (*d*) fulminis apro,
Crura nec (*e*) ablato prosunt velocia cervo.
Quæsitisque diu terris, ubi sidere detur,
In mare lassatis volucris (*f*) vaga decidit alis.
Obruerat tumulos immensa licentia ponti,
Pulsabantque (*g*) novi montana cacumina fluctus.
Maxima pars unda (*h*) rapitur : quibus unda pepercit,
Illos longa domant inopi jejunia victu.
Separat (*i*) Aonios (*k*) Actæis (*l*) Phocis ab arvis,

INTERPRETATIO.

Anchora forte jacitur in prato virente; aut naves aduncæ radunt vineta subjecta. Et qua parte macilentæ capellæ nuper revulserunt gramen, nunc ibi turpes phocæ demittunt sua corpora. Nereides admirantur lucos sub aqua, & oppida, & domos: & delphines habent nemora, & feruntur per excelsas frondes, & impingunt in quercus concussas. Lupus natat inter oves; aqua rapit rufos leones, aqua rapit tigres. Nec vires fulminis juvant aprum, nec pedes celeres cervum abreptum. Atque avis vaga labitur in mare alis defessis, postquam diu lustravit terras, ubi liceat quiescere. Immoderata licentia maris texerat colles, & novæ undæ alluebant fastigia montium. Maxima pars aufertur aquâ: jejunia illos vincunt cibi indigentia quibus aqua indulsit. Phocis solum fertile, quamdiu solum fuit,

NOTÆ.

(a) *Phocæ*) Vituli sunt marini.

(b) *Nereides*) Maris Nymphæ, Nerei filiæ.

(c) *Nat lupus*) Prædæ usque adeo immemor, utpote qui majora cures. Neque lasciviens poeta, genioque indulgens ad ineptias delapsus est, quod voluit Seneca: neque oves ingenio suo lupis objicit: sed tantum ut cataclysmi ob oculos ponat magnitudinem, eas lupis dicit intectes, qui status atrocitate, vel innatam ipsam edendi rabiem obliviscentur.

(d) *Fulminis*) Vel quia instar fulminis exertis utrimque dentibus obvia quæque frendens secaret; vel quia ut fulmen *obliquâ præstringit lumina flammâ*.

(e) *Ablato*) *Undarum impetu correpto*.

(f) *Vaga*) Tum vaga præsertim, quæ nullos sibi notos nec campos, nec arbores videat.

(g) *Novi*) In montium cacuminibus novi, *scilicet*.

(h) *Rapitur*) *Interit, morte tollitur*.

(i) *Aonios*) Est Aonia Bœotiæ regio montana, quæ pro ipsa tota quandoque ponitur.

(k) *Actæis*) Ἀκτή, littus est, atque ab eo antea Actæa dicta Attica regio.

(l) *Phocis*) Regio est non inter Bœotiam & Atticam, sed super utramque: ut hic sit hypallage, cum voluerit dicere Poeta *Bœotia separat Phocenses ab Atticis seu Atheniensibus*. Quanquam tamen crediderim per *Aonios*, montanos appellative, quomodo *Lysa Aonia* dicitur, esse intelligendos; sicuti per *Actæos*, Littorales; ut sit sensus, Phocensem agrum ubi Parnassus Musis sacer esset, inter montes a Septentrione, & littus a meridie, porrectum esse, quod revera sic est.

Ten.

Terra ferax, dum terra fuit; sed tempore in illo
Pars maris, & latus subitarum campus aquarum.
Mons ibi (*a*) verticibus petit arduus astra duobus,
Nomine Parnasus, superatque cacumine nubes.
Hîc ubi Deucalion (nam cætera texerat æquor)
Cum (*b*) consorte tori parva rate vectus adhæsit;
(*c*) Corycidas Nymphas, & numina montis adorant,
Fatidicamque (*d*) Themin, quæ tunc oracla tenebat.
Non (*e*) illo melior quisquam, nec amantior æqui
Vir fuit, aut illâ metuentior ulla Deorum.
Jupiter ut liquidis stagnare paludibus orbem,
Et superesse videt de tot modo millibus unum,
Et superesse videt de tot modo millibus unam;
Innocuos ambos, cultores numinis ambos,
Nubila disjecit: nimbisque Aquilone remotis,
Et cælo terras ostendit, & æthera terris.
Nec maris ira manet: positoque tricuspide telo
Mulcet aquas rector pelagi: supraque profundum
Extantem, atque humeros innato (*f*) murice tectum
Cæruleum (*g*) Tritona vocat; conchæque sonaci
Inspirare jubet; fluctusque & flumina (*h*) signo

INTERPRETATIO.

sed tunc pars maris, & vastus campus aquarum repentinarum, dividit Aonios ab agris Atticis. Ibi mons excelsus nomine Parnassus porrigitur ad sidera duobus cacuminibus, & excedit nubes vertice. Postquam Deucalion huc appulit cum socia lecti, vectus exigua navi: nam mare obruerat alia omnia, venerantur nymphas Corycidas, & Deos montanos, & Themin fatidicam, quæ tunc habebat oracula. Nullus vir fuit melior nec magis addictus justitiæ illo, aut ulla magis pia, quam illa fuit. Cum Jupiter videt mundum demersum liquidis paludibus, & unum restare de tot millibus, & unam restare de tot millibus, ambos insontes, ambos pios, nubes dispersit; & imbribus a Borea fugatis, patefecit terras cælo, & cælum terris. Neque æstus maris durat: & moderator Ponti temperat aquas, remoto telo trisulco: & arcessit glaucum Tritonem eminentem super mare, & obductum humeros conchis congenitis; & imperat inflare concham personantem, & confestim revocare undas & fluvios signo

NOTÆ.

(a) *Verticibus*) *Il a deux Croupes.*

(b) *Consorte*) Pyrrha, *scilicet.*

(c) *Corycidas*) Nymphæ fuerunt antri Corycii, quod juxta Parnassum Apollini, Baccho, & Musis sacrum montem, fuit.

(d) *Themin*) Cœli est terræque filia, cujus est officium, (ut & Græce nomen indicat) quod fas est præcipere: quam ante Apollinem Delphis oracula edidisse volunt:

Cum regna Themis tripodasque teneret.
Lucan.

Quod & ex Sydonio, qui responsa Themidis priora Delphis, itemque Am. Marcellino, qui verbis vaticinis Themidis numen præesse dicit, comprobatur.

(e) *Illo*) Deucalione, *scilicet.*

(f) *Murice*) Est murex concha ex cujus sanguine purpureus color conficitur, qui sæpe per muricem intelligendus: Tritonis autem humeris ingenitas conchas volunt, pro squammis, honoris causa.

(g) *Tritona*) Erat Triton Neptuni filius, Comes ejusdem, & Tubicen, ore hominem, cauda piscem referens.

(h) *Signo dato*) Signo intellige quod det Triton, buccina solitus aquas increpare.

Jam

Jam revocare dato: cava buccina sumitur illi
Tortilis, in latum (*a*) quæ turbine crescit ab imo:
Buccina, quæ medio (*b*) concepit ut aera ponto,
Littora voce replet (*c*) sub utroque jacentia Phœbo.
Tum quoque, ut ora Dei madidâ rorantia barbâ
Contigit, & cecinit jussos inflata receptus,
Omnibus audita est (*d*) telluris & æquoris undis:
Et quibus est undis audita, coercuit omnes.
Jam mare littus habet: plenos capit alveus amnes:
Flumina subsidunt: colles exire videntur.
Surgit humus: crescunt loca decrescentibus undis;
Postque diem (*e*) longam (*f*) nudata cacumina silvæ
Ostendunt, limumque tenent in fronde relictum.
Redditus orbis erat; quem postquam vidit inanem,
Et desolatas agere alta silentia terras;
Deucalion lacrymis ita Pyrrham affatur obortis:
O soror, o conjux, o fœmina sola superstes,
Quam commune mihi genus, & (*g*) patruelis origo,
Deinde torus junxit, nunc ipsa pericula jungunt:
Terrarum, quascunque vident occasus, & ortus,
Nos duo turba sumus; possedit cætera pontus.
Nunc quoque adhuc vitæ non est fiducia nostræ
Certa satis: terrent etiamnum nubila mentem.

INTERPRETATIO.

dato. Ille corripit cornu cavum & intortum, quod auctum est in amplitudinem ab infimo orbe: quod quidem *ut spiritu inflatum est in medio mari, pervadit sonitu littora porrecta sub utroque Sole. Tum etiam, postquam admotum est ori Dei madido, barba stillante, & inflatum indicavit jussos regressus, pervasit ad omnes fluctus terræ & maris: & repressit omnes ad quos penetravit. Nunc mare habet littus: fossa continet fluvios cumulatos: amnes deprimuntur, clivi videntur prodire. Terra apparet: loca augentur, aquis defluentibus. Postque dies aliquot arbores exhibent fastigia spoliata, & habent terram adhærentem ramis. Mundus restitutus erat; quem ut Deucalion vidit vacuum, & terras afflictas late silere, hoc modo alloquitur Pyrrham lacrymis prorumpentibus: O soror, o uxor, o mulier sola superstes, quem sanguis idem cum meo, & origo patruelis, deinde lectus consociavit, nunc ipsa pericula consociant, Nos duo sumus frequentia terrarum quascunque Oriens & Occidens aspicit: mare absorbuit reliqua. Nunc etiam nondum satis est tuta vita nostra, nubes etiamnum concutiunt animum.*

NOTÆ.

(a) *Quæ turbine*) Optime eo modo pictam videmus ad turbinis speciem, ore angusto, quod paulatim in amplitudinem crescat, ut gravior & raucior fiat sonus.

(b) *Concepit*) Buccinam eam inflante Tritone.

(c) *Sub utroque*) *Oriente & Occidente* (quæ hyperbole est maxima) audita est buccina, aquis canens receptui.

(d) *Telluris*) Id est, quæ tum tellurem invaserant.

(e) *Longam*) Post multos dies, imo & menses, anni denique spatium, si de diluvio universali intelligas.

(f) *Nudata*) Scilicet & fructus & folia deciderant.

(g) *Patruelis origo*) Quippe Deucalion Promethei, Pyrrha Epimethei, Prometheus & Epimetheus Japeti soboles.

Quid tibi, si sine me fatis (*a*) erepta fuisses,
Nunc animi, miseranda, foret? quo sola timorem
Ferre modo posses? quo consolante dolores?
Namque ego, crede mihi, si te modo pontus haberet,
Te sequerer, conjux: & me quoque pontus haberet.
O utinam possem populos reparare (*b*) paternis
Artibus: atque animas formatæ infundere terræ!
Nunc genus in nobis restat mortale duobus;
Sic visum Superis: hominumque exempla manemus.
Dixerat, & flebant: placuit cæleste precari
Numen; & auxilium per sacras quærere (*c*) sortes.
Nulla mora est: adeunt pariter (*d*) Cephisidas undas,
Ut (*e*) nondum liquidas, sic jam (*f*) vada nota secantes:
Inde ubi libatos (*g*) irroravêre liquores
Vestibus & capiti; flectunt vestigia sanctæ
Ad delubra (*h*) Deæ: quorum fastigia turpi
Squallebant musco; stabantque sine ignibus aræ.
Ut templi tetigêre gradus, procumbit uterque
Pronus humi, gelidoque (*i*) pavens dedit oscula saxo.
Atque ita, Si precibus, dixerunt, numina justis
Victa remollescunt, si flectitur ira Deorum;
Dic, Themi, quâ generis damnum reparabile nostri
Arte sit: & mersis fer opem, mitissima, rebus.

INTERPRETATIO.

Quis nunc tibi sensus esset, lugenda, si fuisses liberata fatis sine me. Quomodo posses tollerare metum sola? quo leniente dolores? Namque ego, fidem mihi habe, siquidem jam mare te teneret, uxor, te comitarer, & mare me quoque haberet. O utinam mihi liceret compensare gentes calliditate patris, atque immittere animas luto efficto! Nunc gens humana superest in nobis duobus. Sic Diis placitum, & sumus exemplaria hominum. Absolverat, & lacrymabantur. Libuit orare potentiam divinam, & opem petere per sacra oracula Sine cunctatione descendunt simul ad aquas Cephisidas, quemadmodum nondum puras, sic tamen nunc pervadentes notum alveum. Tum postquam infuderunt aquas delibatas vestimentis & capiti, iter instituunt ad templum sacræ Deæ; cujus cacumina turpiter mucescebant, & foci erant sine ignibus. Ut tetigerunt gradus templi, uterque pronus humi sternitur, & timidus deosculatus est petram frigidam; atque ita loquuti sunt; si Dii superati flectuntur æquis precibus, si ira eorum temperatur, dic, Themi, quomodo exitium nostræ gentis sit medicabile, & suavissima succurre rebus obrutis.

NOTÆ.

(a) *Erepta fatis*) Ut sola superstes fuisset.

(b) *Paternis*) Promethei, quem antea hominem ex luto finxisse, eumque igne cœlitus surrepto animasse vidimus.

(c) *Sortes*) Oracula & Deorum responsa.

(d) *Cephisidas*) Cephisi amnis, ex Parnasso fluentis.

(e) *Nondum liquidas*) Imo limo turbidas.

(f) *Vada nota secantes*) Quia intra alveum continebantur.

(g) *Irroravêre*) Solenni sacra facientium more, aquæ vivæ, id est fluentis, & Themidi sacræ aspergine se se lustraverunt.

(h) *Deæ*) Themidis, cui sacer Cephisus.

(i) *Pavens*) Præsentis numinis horrore correpti sunt.

Mo-

Mota Dea est; (*a*) sortemque dedit: (*b*) Discedite templo;
Et (*c*) velate caput; (*d*) cinctasque resolvite vestes:
Ossaque post tergum magnæ jactate parentis.
Obstupuere diu: rumpitque silentia voce
Pyrrha prior; jussisque Deæ parere recusat:
Detque sibi veniam, pavido rogat ore: pavetque
(*e*) Lædere jactatis maternas ossibus umbras.
Interea repetunt cæcis obscura (*f*) latebris
Verba datæ sortis secum, inter seque volutant.
Inde (*g*) Promethides placidis (*h*) Epimethida dictis
Mulcet, &, Aut falax, ait, est sollertia nobis,
Aut pia sunt, nullumque nefas oracula suadent.
Magna parens terra est: lapides in corpore terræ
Ossa reor dici: jacere hos post terga jubemur.
Conjugis (*i*) augurio quanquam (*k*) Titania mota est;
Spes tamen in dubio est; adeo cælestibus ambo
Diffidunt monitis; sed quid tentare nocebit?
Discedunt; velantque caput, tunicasque recingunt,

INTERPRETATIO.

Dea victa est, & responsum dedit; Amolimini vos a temple, & tegite caput; & discingite amictus adstrictos; & mittite post dorsum ossa magnæ matris. Diu admirati sunt, & Pyrrha prior loquuta est, & negat obsequi mandatis Deæ: & precatur ore timido sibi ignoscat: & veretur violare manes matris ossibus jactatis. Interea revolvunt secum voces dati responsi obscuras impenetrabilibus velaminibus, & inter se excutiunt. Postea Promethei filius solatur Pyrrham levibus verbis, & inquit, Aut me animus fallit, aut responsa Deæ sunt pia, & nullum nefas suadent. Terra est magna mater; opinor saxa vocari ossa in corpore terræ: jubemur ea mittere pone dorsum. Quamvis Titania tacta est conjectura mariti, tamen spes fluctuat: adeo uterque diffidit jussis cælestibus. Verum quid oberit periculum facere? Discedunt, & caput operiunt, & laxant vestes,

NOTÆ.

(a) *Sortemque*) *Oraculum*: in quo sensu hanc vocem supra vidimus.

(b) *Discedite*) Istud ex veteribus ritibus curiosius exponunt nonnulli, quod simpliciter accipiendum arbitror.

(c) *Velate caput*) Istud jam ex disciplina veteri: Nempe velati capite deos adorabant, humiles se & indignos confessi; aut veriti, ne quid mali ominis sacra interturbaret, id docente Plutarcho: Unde Helenus Æneid. 3. ad Æneam;

Purpureo velare comas adopertus amictu,
Ne qua inter sanctos ignes in honore deorum
Hostilis facies occurrat, & omina turbet.
Hunc socii morem sacrorum, hunc ipse teneto.
Hac casti maneant in religione nepotes.

(d) *Cinctasque*) Piaculum enim in sacrificio erat aliquid esse religatum.

(e) *Lædere*) Quia in animas seu umbras redundare cadaveribus illatam injuriam credebant Ethnici.

(f) *Latebris*) Latebat vero sensus sub obscurorum verborum ambage.

(g) *Promethides*) Deucalion Promethei filius.

(h) *Epimethida*) Pyrrham Epimethei filiam.

(i) *Augurio*) *Interpretatione*, sane felici.

(k) *Titania*) Pyrrhe, Japeti Titanis neptis

Et

Et juſſos lapides ſua poſt veſtigia mittunt.
Saxa (quis hoc credat, niſi ſit pro teſte vetuſtas ?)
Ponere duritiem cœpere, ſuumque rigorem;
Mollirique morâ, mollitaque ducere formam.
Mox, ubi creverunt, naturaque mitior illis
Contigit, (*a*) ut quædam, ſic non manifeſta, videri
Forma poteſt hominis; ſed uti de marmore (*b*) cœpta
Non exacta ſatis, rudibuſque ſimillima ſignis.
Quæ tamen ex illis aliquo pars humida ſucco,
Et terrena fuit, verſa eſt in (*c*) corporis uſum.
Quod ſolidum eſt, flectique nequit, mutatur in oſſa:
Quod modo (*d*) vena fuit, ſub eodem nomine manſit:
Inque brevi ſpatio, Superorum munere, ſaxa
Miſſa viri manibus faciem traxere virilem;
Et de (*e*) fœmineo reparata eſt fœmina jactu.
Inde genus durum ſumus, experienſque laborum;
Et documenta damus, qua ſimus origine nati.
IX. (*f*) Cætera diverſis tellus animalia formis
Sponte ſua peperit; poſtquam (*g*) vetus humor ab igne
Percaluit Solis; cœnumque, udæque paludes
Intumuere æſtu: fœcundaque (*h*) ſemina rerum
Vivaci nutrita ſolo, ceu matris in alvo,

INTERPRETATIO.

& jaciunt ſaxa præſcripta a tergo. Lapides (quis iſti rei fidem adhibeat, niſi antiquitas probet ?) cœperunt omittere ſuam duritatem, & ſuum rigorem; & emolliri tempore, & emolliti ſumere formam. Mox ubi aucti ſunt, & natura lenior illis data eſt, ut aliqua dignoſci poteſt figura hominis, ſic non evidens, ſed ſicut de marmore ſumto, non ſatis accurata, & ſimillima ſtatuis impolitis. Quæ tamen pars ex illis fuit madida aliquo humore, & terreſtris, mutata eſt in uſum corporis. Quod durum eſt, & nequit molliri tranſit in oſſa: quod modo fuit vena perſtitit ſub eodem nomine. Atque brevi, Deorum dono, lapides jacti manibus viri induerunt formam maſculam; & fœmina reſtituta eſt jactu fœmineo. Hinc progenies ſumus aſpera, & patiens laborum; & ſumus indicio, quo ſimus principio oriundi.

IX. *Terra produxit ultro reliqua animalia variis formis, poſtquam vetus ſuccus incaluit a radiis Solis; & lutum, & humidæ paludes inflatæ ſunt calore; & ſemina fœcunda rerum ſuſtentata terrâ vegetâ aucta ſunt, ſicut in utero matris,*

NOTÆ.

(a) *Ut quædam*) Lapides dicit qui projecti fuerant, quamquam aliquam poſt moram tantillum formam induiſſent, imperfectam tamen habuiſſe, ut nondum conſtaret quid eſſent.

(b) *Cœpta*) *Inchoata, & nondum ad ſimulacri alicujus perfectam formam expolita.*

(c) *Corporis*) *Carnis*, quæ tamen proprie de animalibus mortuis dicitur.

(d) *Vena*) Habent etiam lapides ſuo modo venas, quas & oculis licet deprehendere.

(e) *Fœmineo*) Pyrrhæ, quæ lapides poſt terga etiam projecerat.

(f) *Cætera*) Falſo quidem hoc dicit; nam vel de inſectis etiam, num ſine ſemine aliquo generentur, non ſine cauſa dubitant nonnulli.

(g) *Vetus*) Ex diluvii aquis.

(h) *Semina*) Sunt hæc pura Poetarum figmenta; neque ſine expreſſo Dei juſſu poteſt terra animalia proferre.

Creverunt, faciemque aliquam cepere morando.
Sic ubi deseruit madidos (*a*) septemfluus agros
Nilus, & antiquo sua flumina reddidit alveo,
Æthereoque recens exarsit (*b*) sidere limus;
Plurima cultores versis (*c*) animalia glebis
Inveniunt, & in his quædam modo cœpta sub ipsum
Nascendi spatium: quædam (*d*) imperfecta, suisque
Trunca vident numeris: & eodem in corpore sæpe
Altera pars vivit; rudis est pars altera tellus.
Quippe ubi (*e*) temperiem sumsere humorque calorque,
(*f*) Concipiunt: & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumque sit ignis aquæ pugnax; (*g*) vapor humidus omnes
Res creat, & discors concordia fœtibus apta est.
Ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti
Solibus æthereis altoque recanduit æstu,
Edidit innumeras species: partimque figuras
Rettulit antiquas; partim nova monstra creavit.
Illa quidem nollet, sed te quoque, maxime (*h*) Python,

INTERPRETATIO.

& induerunt aliquam formam tempore. Sic ubi Nilus, septemfluus destituit campos humidos, & reduxit suas undas in veterem fossam, & cœnum novum incaluit Sole, agricolæ reperiunt multa animalia cespitibus inversis; atque inter ea nonnulla primulum inchoata in ipso generationis tempore; vident alia nondum absoluta, & destituta suis partibus: & in eodem corpore pars altera vivit, pars altera est terra crassa. Nempe ubi calor & humiditas temperati sunt concipiunt; & omnia initium habent ab istis duobus. Et cum calor sit contrarius humiditati, calor humidus creat res omnes, & discors concordia est idonea ad generationes. Postquam igitur terra cœnosa nuperâ eluvie incaluit Sole æthereo, & intensis caloribus, emisit species infinitas; & partim reddidit formas antiquas, partim formavit nova monstra: Illa quidem invita, sed produxit te quoque eo tempore, maxime Python:

NOTÆ.

(a) *Septemfluus*) Quia per septem ostia præcipua in mare erumpit Nilus, qui singulis annis Ægyptum regionem alioqui siccam inundat & fœcundat.

(b) *Syders*) Sole.

(c) *Animalia inveniunt*) Quæ per se sine semine, *scil.* natura produxerit: quod & Mela historicus refert. Cæterum insecta quidem ex corruptione nasci plerique concedunt; perfecta animalia sine semine generari posse naturaliter non is sum qui credam.

(d) *Imperfecta*) Inchoatis equidem perfectiora, sed quæ omnibus membris nondum constiterint, terramque inanimatam secum traxerint; nondum numeris omnibus absoluta.

(e) *Temperiem*) Quæ est medium siccitatis & frigiditatis participans, ex caloris & humiditatis pugna conflatum.

(f) *Concipiunt*) Ea humidi & calidi temperie fieri docet generationem: quam quidem sine illa dari posse, vix quisquam ausit affirmare.

(g) *Vapor*) Pro calore sumitur; quomodo & Virgilius, aliique sunt loquuti.

(h) *Python*) Serpens fuit miræ magnitudinis, ex terræ corruptione, post diluvium natus, quem Apollo interfecit. Quâ fabulâ gravissimas a diluvio exhalationes radiis suis Solem attenuasse significare voluerunt Mythologi: quanquam alia alii, ad libitum quisque comminiscuntur.

Tum

Tum genuit: populisque novis, incognita serpens,
Terror eras: tantum spatii de monte tenebas.
Hanc Deus (*a*) arcitenens, & nunquam talibus armis
Ante, nisi in damis capreisque fugacibus, usus,
Mille (*b*) gravem telis, exhausta pene pharetra,
Perdidit effuso per vulnera (*c*) nigra veneno.
Neve operis famam possit delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos;
(*d*) Pythia de domitæ serpentis nomine dictos.
His juvenum quicunque (*e*) manu, pedibusve, rotave
Vicerat, esculeæ (*f*) capiebat frondis honorem.
Nondum laurus erat, (*g*) longoque decentia crine
Tempora cingebat de qualibet arbore Phœbus.
X. (*h*) Primus amor Phœbi (*i*) Daphne Peneïa, quem non
Fors ignara dedit, sed sæva (*k*) Cupidinis ira.

INTERPRETATIO.

& eras horror recentibus populis, serpens ignote; tantum tegebas partem montis: Deus arcu insignis, & nunquam usus antea ejusmodi telis nisi adversus damas & capreas fugaces, interfecit hunc impeditum mille sagittis, pharetra propemodum exinanita, tabo exhausto per atra vulnera. Et ne tempus possit oblivioni mandare gloriam facti, instituit sacros ludos claro certamine, dictos Certamina *Pythia a nomine serpentis interfecti. Quicumque adolescentum victor discesserat pugillatu, cursu, aut curru, reportabat coronam ex ramis esculi. Laurus nondum extabat, & Apollo redimiebat de quavis arbore tempora spectabilia prolixa coma.*

X. *Daphne Peneïa fuit primus amor Apollinis, quem non fortuna inscia, sed atrox ira Cupidinis movit.*

NOTÆ.

(a) *Arcitenens*) Apollo est seu Sol, jaculandi peritia, & radiantibus suis sagittis Poetis decantatissimus.

(b) *Gravem telis*) Quæ in ipsum serpentem Apollo conjecerat.

(c) *Nigra*) Propter circumfusum sanguinem nigrum.

(d) *Pythia*) Quatuor fuerunt apud Græcos ludorum celebritates, Olympicorum, Pythiorum, Isthmiorum, Nemæorum, de quibus varia varii tradiderunt, quæ majori ex parte collegit Natalis Comes. Ceterum non Apollinem Pythia certamina instituisse, sed Eurylochum scribunt ex Pindari sententia, aut Diomedem ut voluit Pausanias: Cujusmodi fabulas prolixe persequi non tanti ducimus.

(e) *Manu*) id est Pugillatu, Cursu pedestri, & currali. Quanquam & certamina, & victorum præmia, & tempora varie immutata fuisse, hinc inde, ut est fabularum præsertim, & veteris historiæ, itemque hominum ingenium, apud varios legere poteris.

(f) *Esculeæ*) Ex esculi arboris fronde confecta corona donabantur victores; quæ quidem esculus ex glandiferarum est genere, ita dicta, authore Servio, quod ejus glandibus, ante fruges inventas, mortales pro esca uterentur.

(g) *Longo*) Ita vero pingebatur, & pingi decuit propter radios.

(h) *Primus*) Lauri, aut ex ea arbore confecta corona qua donabantur victores, occasione, ad Phœbi erga Daphnen amores Poeta descendit, quæ in Laurum ejus nominis arborem mutata est.

(i) *Daphne*) Penei fuit Thessaliæ fluvii (vel ut aliis placet Ladonis) filia, cujus consitæ ripæ lauris: unde locus datus fabulæ: nam Laurus Græcis Daphne dicitur. Qua quidem Daphnes in laurum mutatæ fabula, virginibus ob pudicitiam immortalem esse partam gloriam intelligitur. Atque rem ipsam cognoverit quicomque impuritatem omnium prope maiorum fontem ex inspecta hominum vita scrutando assequutus fuerit.

(k) *Cupidinis*) *Amoris*, Jovis & Veneris filii, ut nonnullis placet; vel, ut alii volunt, Martis & Veneris; vel Cæli & Terræ, &c.

(*a*) Delius hunc nuper victa serpente superbus
Viderat adducto (*b*) flectentem cornua nervo:
Quidque tibi, lascive puer, cum fortibus armis?
Dixerat; ista decent humeros gestamina nostros;
(*c*) Qui dare certa feræ, dare vulnera possumus hosti.
Qui modo pestifero tot jugera ventre prementem
Stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis.
Tu (*d*) face nescio quos esto contentus amores
Irritare tua: nec laudes (*e*) assere nostras.
Filius huic Veneris; Figat tuus omnia, Phœbe,
Te meus arcus, ait: quantoque animalia cedunt
Cuncta tibi, tanto minor est tua gloria nostrâ.
Dixit: & eliso percussis aere (*f*) pennis
Impiger umbrosa Parnassi constitit (*g*) arce:
Eque sagittiferâ promsit duo tela pharetrâ
(*h*) Diversorum operum, fugat hoc, facit illud amorem;
Quod facit, auratum est, & cuspide fulget acuta:
Quod fugat, obtusum est, & habet sub (*i*) arundine plumbum.
Hoc Deus in (*k*) Nympha Peneïde fixit; at illo
Læsit Apollineas trajecta per ossa medullas.
Protinus alter amat; (*l*) fugit altera nomen amantis,

INTERPRETATIO.

Apollo elatus superato serpente viderat hunc nuper curvantem arcum nervo adducto; & dixerat quid tibi cum duris armis, puer lascive? Ista gestamina conveniunt nostris humeris, qui possumus certas plagas inferre feris & hostibus; qui nuper occidimus infinitis spiculis Pythonem inflatum, tegentem tot jugera ventre venenato. Tibi satis sit incendere nescio quos amores face tua, nec tibi arroga nostram gloriam. Filius Veneris huic respondit: Apollo, arcus tuus cætera transverberet, meus te figat: & quanto animalia omnia sunt te minora, tanto minores sunt tuæ laudes nostris. Absolverat, & celer, aere percusso, alis agitatis, pedem posuit in cacumine umbroso Parnassi, & sumsit duas sagittas ex pharetra variorum effectuum. Hæc excutit, illa inducit amorem. Quæ inducit aurata est, & splendet mucrone acuminato: quæ excutit est hebes, & habet plumbum sub canna. Deus immisit hanc in Nympham Peneidem: at vulneravit illâ medullas Apollinis per ossa transfixa. Continuo alter amat, altera odit nomen Amantis,

NOTÆ.

(a) *Delius*) Apollo est, in Delo Ægæi maris insula, una cum Diana sorore natus.

(b) *Flectentem cornua*) *Sagittas arcu emittentem*. Cornua autem, quæ ad arcus extremitates aptantur pro ipso arcu posuit.

(c) *Qui dare*) Vide annon magnifice hæc omnia, & ut decuit mox superbia sua periturum.

(d) *Face*) Faces vidimus in Amoribus, sicut & sagittas arma Cupidinis.

(e) *Assere*) *Tibi vindica*; *Tuas facito*.

(f) *Pennis*) Alarum *scilicet*. Volantem Cupidinem describit.

(g) *Arce*) Pro cacumine posuit Parnassi.

(h) *Diversorum operum*) Id est, quorum contrarius erat effectus.

(i) *Arundine*) Est arundo aquaticus frutex, quo fiebant sagittæ: unde pro ipsis persæpe sumitur.

(k) *Nympha*) Daphnen plumbo armatâ sagittâ tetigit.

(l) *Fugit altera*) Laurus nempe umbram & loca opaca diligit; Solem fugit. Quanquam eo spectasse Poetam haud equidem scio.

Sil-

Silvarum latebris captivarumque ferarum
Exuviis gaudens, innuptæque æmula (*a*) Phœbes.
(*b*) Vitta coercebat positos sine lege capillos.
(*c*) Multi illam petiere: illa aversata petentes,
Impatiens expersque viri, nemorum avia lustrat:
Nec quid (*d*) Hymen, quid Amor, quid sint connubia curat.
Sæpe pater dixit: Generum mihi, filia, debes.
Sæpe pater dixit: Debes mihi, nata, nepotes.
Illa velut crimen (*e*) tædas exosa jugales,
Pulchra verecundo (*f*) suffunditur ora rubore;
Inque patris (*g*) blandis hærens cervice lacertis,
Da mihi perpetua, genitor carissime, dixit,
Virginitate frui: dedit hoc (*h*) pater ante Dianæ.
(*i*) Ille quidem obsequitur: (*k*) sed te decor iste, quod optas,
Esse vetat; votoque tuo tua forma (*l*) repugnat.
Phœbus amat; visæque cupit connubia Daphnes:
Quæque cupit, sperat: (*m*) suaque illum oracula fallunt.
Utque leves stipulæ (*n*) demtis adolentur aristis;

INTERPRETATIO.

esse oblectant antris silvarum, & spoliis ferarum captarum, & imitans Dianam virginem. Vitta retinebat comam incomptam. Plurimi illam concupiverunt: illa exosa ambientes, impatiens & expers mariti percurrit loca devia & intercepta silvarum; neque cogitat quid sit Hymen, quid sit Amor, quid sint conjugia. Parens dixit sæpe, nata, debes mihi generum. Parens dixit sæpe, nata, debes mihi posteros. Illa aversata faces nuptiales tamquam flagitium erubescit venusto ore: & amplectens collum patris mitibus brachiis dixit, concede mihi, pater suavissime, indelibata virginitate frui: Parens istud concessit antea Dianæ. Ille equidem annuit; verum ista elegantia probibet esse quod voves: & tua pulchritudo facit contra tuum desiderium. Apollo amat; & optat conjugia visa Daphnes: & sperat quæ optat, & sua responsa illum decipiunt. Et quemadmodum levis culmus comburitur sublatis aristis;

NOTÆ.

(a) *Phœbes*) Dianam dicit Phœbi sororem, quæ virgo incorrupta & venatrix.

(b) *Vitta*) Fascia est qua matronæ pudicæ, Virgines, Vestalesque crines coercebant, & caput ornabant: sæpius pro pudicitia indicanda Ovidius utitur.

(c) *Multi*) Proci *scilicet*.

(d) *Hymen*) Fuit Hymen sive Hymenæus deus nuptiarum præses, Liberi patris & Veneris, vel ut aliis placet Uraniæ filius, qui etiam pro ipsis nuptiis sumitur.

(e) *Tædas*) Est tæda arbor ex resinosarum genere, qua tædæ seu faces fiebant, quibus in nuptiarum, itemque aliis cæremoniis utebantur. Quia enim noctu sponsa in mariti domum deducebatur, lumine adeoque tædis aut facibus opus erat.

(f) *Suffunditur ora*) Pro *per ora*, eleganti Græcismo.

(g) *Blandis*) Quibus ipsa blanda Daphne Synecdochice intelligitur.

(h) *Pater*) Jupiter *scilicet*: quod jam sæpe vidimus.

(i) *Ille*) Peneus filiæ obtemperans.

(k) *Sed te*) Daphnem ipsam alloquitur Poeta, nondum nequitiæ suæ immemor.

(l) *Repugnat*) Quia a multis expetuntur quæ pulchræ sunt.

(m) *Suaque*) Notiora sunt Apollinis oracula quam ut toties recantata narrare instituamus. Negat Naso sibi potuisse consulere Apollinem, qui aliis ipsorum fata aperuerit.

(n) *Demtis*) *Postquam pars major paleæ una cum aristis collecta; manente in campo stipula.*

Ut

Ut facibus sepes ardent, quas forte viator
Vel nimis admovit, vel jam sub luce (*a*) reliquit;
Sic Deus in flammas abiit; sic pectore toto
Uritur, & (*b*) sterilem sperando nutrit amorem.
Spectat inornatos collo pendere capillos.
Et, Quid si comantur? ait: videt igne micantes
Sideribus similes oculos: videt oscula, quæ (*c*) non
Est vidisse satis: laudat digitosque, manusque,
Brachiaque, & nudos media plus parte lacertos.
Si qua latent, meliora putat: fugit ocior aurâ
Illa levi: neque ad hæc revocantis verba resistit:
Nympha, precor, Penei, mane: non insequor hostis.
Nympha, mane: (*d*) sic agna lupum, sic cerva leonem,
Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbæ;
Hostes quæque suos: (*e*) amor est mihi caussa sequendi.
Me miserum! ne prona cadas, indignave lædi
Crura secent sentes; & sim tibi caussa doloris.
Aspera, quâ properas, loca sunt: moderatius, oro,
Curre, fugamque inhibe: moderatius insequar ipse.
Cui placeas inquire tamen: non incola montis,
Non ego sum pastor: non hîc armenta gregesve
Horridus observo: nescis, temeraria, nescis
Quem fugias: ideoque fugis: mihi (*f*) Delphica tellus,

INTERPRETATIO.

quemadmodum sepes flagrant tædis, quas forte viator vel nimis admovit, vel jam deseruit sub die; sic Deus contagravit; sic æstuat totis visceribus, & alit sperando vanum amorem. Videt comam incomtam lapsam super collo; & dicit, Quid si componatur? Videt oculos radiantes luce pares astris. Videt os, quod non est satis vidisse. Probat digitos & manus, & brachia, & lacertos exertos plus dimidia parte. Si quædam occultantur, credit formosiora. Illa celerior vento levi dilabitur, neque remoratur ad hæc verba revocantis; Nympha Peneia, quæso, expecta: non persequor infensus: Nympha expecta: Sic agna fugit lupum, sic cerva leonem, sic columbæ sese surripiunt aquilæ alis timidis: singulæ suos hostes: amor est mihi caussa insequendi. Me infelicem! ne labaris prona, & vepres lacerent pedes immeritos vulnerari; & sim tibi caussa mœroris. Loca quâ festinas sunt difficilia: curre, quæso, lenius, & cohibe fugam: ipse persequar lenius. Pete tamen cui grata sis: Ego non sum monticola, non sum pastor: non hic custodio hirsutus armenta vel greges: nescis inconsulta quem vites; ideoque vitas. Terra Delphica,

NOTÆ.

(a) *Reliquit*) Quòd adventante die nullius usui esset.

(b) *Sterilem*) *Vanum*, & ex quo nullo sit fruiturus gaudio.

(c) *Non est vidisse*) Quia enim non tantum parva ora videre, sed ea osculari cupiebat.

(d) *Sic agna*) Non minus Phœbum Daphne fugiebat, quam agna lupum: &c.

(e) *Amor*) Verba sunt Phœbi Daphnen fugientem sequentis.

(f) *Delphica*) Fuit urbs *Delphi* Phocidis in Achaia, ad Parnassum, Apollinis oraculo clarissima.

Et

Digitized by Google

Et (*a*) Claros, & (*b*) Tenedos, (*c*) Pataræaque regia servit.
Jupiter est genitor: per me, quod eritque, fuitque,
Estque, patet: per me (*d*) concordant carmina nervis.
Certa quidem nostra est; nostrâ tamen (*e*) una sagittâ
Certior, in vacuo quæ vulnera pectore fecit.
Inventum medicina meum est; opiferque per orbem
Dicor, & (*f*) herbarum subjecta potentia nobis.
Hei mihi, quod nullis amor est medicabilis herbis:
Nec prosunt domino, quæ prosunt omnibus, artes!
Plura locuturum timido Peneia cursu
Fugit; cumque ipso verba (*g*) imperfecta reliquit:
Tum quoque visa decens: nudabant corpora venti,
Obviaque adversas vibrabant flamina vestes,
Et levis impexos retro dabat aura capillos.
(*h*) Auctaque forma fugâ est: sed enim non sustinet ultra
Perdere blanditias juvenis Deus: utque movebat
Ipse Amor, admisso sequitur vestigia passu.
Ut canis in (*i*) vacuo leporem cum Gallicus arvo
Vidit; & hic prædam pedibus petit, ille salutem:

INTERPRETATIO.

& Claros, & Tenedos, & regia Pataræa mihi paret. Jupiter pater est. Quodcumque fuit, est, & erit, apparet per me. Per me versus consonant chordis. Nostrum quidem spiculum certum est; attamen unum certius quod læsit cor liberum. Medicina est reperta a me, & vocor Auxiliaris per mundum, & vires plantarum sunt nobis addictæ. Hei mihi, quod amor nullis herbis est sanabilis; neque scientia quæ omnes juvat, juvat magistrum! Daphne fugit cursu pavido plura dicturum, & destituit verba incompleta cum ipso. Tum etiam visa est pulchra, aura detegebat corpus, & venti oppositi agitabant amictus reluctantes: & lenia flamina rejiciebant in humeros comam inconstanti: & speciosior fuit fugâ. Verum Juvenis Deus non potest amplius profundere sua blandimenta; & pro impulsu ipsius amoris sequitur vestigia festino gressu. Quemadmodum canis Gallicus, cum vidit leporem in campo aperto; & hic quærit rapinam pedibus, ille incolumitatem:

NOTÆ.

(a) *Claros*) Oppidum fuit Ioniæ ubi mons & lucus Apollini sacer: itemque insula in mari Myrtoo, de qua hic sermonem esse voluerunt nonnulli.

(b) *Tenedos*) insula fuit e regione Trojæ, in mari Ægæo.

(c) *Pataræaque.*) Sita fuerunt Patara juxta mare Lycium in minore Asia, ubi delubrum fuit Apollini sacrum oraculorum fide celeberrimum.

(d) *Concordant*) Quia Musicæ & lyræ inventor.

(e) *Una*) Fuit equidem arcus Phœbi gestamen, cujus ictus Poetis decantatissimi; verum ipse peritiorem sagittarium agnoscit Cupidinem, a quo tam graviter vulneratus fuerit.

(f) *Herbarum*) Quia medicinæ inventor.

(g) *Imperfecta*) Quæ nondum Apollo, plura dicturus, absolverat.

(h) *Auctaque forma*) Amantium, *scil.* mos est ea quæ placent & juvare putant, ornare & in melius efformare; donec etiam phantasiæ suæ idola tandem, non res ipsas longe dissimiles, nonnulli complectantur, quibus torquentur.

(i) *Vacuo*) *Patente*, ubi nec arbores, nec segetes, in quibus sese lepus occultare posset: non enim vertagi aut canes Gallici, (*les levriers*) odore feras investigant.

Al-

Alter inhæsuro similis, jam jamque tenere
Sperat, & extento stringit vestigia rostro:
Alter in ambiguo est, an sit deprensus, & ipsis
Morsibus eripitur; tangentiaque ora relinquit:
Sic Deus, & virgo est: hic spe celer, illa timore.
Qui tamen insequitur, pennis adjutus Amoris,
Ocior est, requiemque negat: (a) tergoque fugaci
Imminet; & crinem sparsum cervicibus afflat.
Viribus absumtis expalluit illa: citæque
Victa labore fugæ, spectans (b) Peneidas undas,
Fer, pater, inquit, opem; si flumina (c) numen habetis.
(d) (Qua nimium placui, tellus, aut hisce, vel istam,
Quæ facit ut lædar, mutando perde figuram.)
Vix prece finita, torpor gravis alligat artus:
Mollia cinguntur tenui præcordia (e) libro:
In frondem crines, in ramos brachia crescunt:
Pes modo tam velox pigris radicibus hæret:
Ora cacumen obit: remanet nitor unus in illa.
Hanc quoque Phœbus (f) amat; positâque in stipite dextrâ
Sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus.
Complexusque suis ramos, ut membra, lacertis,
Oscula dat ligno: (g) refugit tamen oscula lignum.
Cui Deus, At conjux quoniam mea non potes esse,

INTERPRETATIO.

Alter similis correpturo, jam jamque credit apprehendere, & instat vestigiis porrecto rostro: alter dubitat, an sit correptus, & avellitur ipsis morsibus; & destituit rictus pertingentes. Sic Deus & Puella est; hic spe velox, illa metu. Qui tamen persequitur sustentatus pennis amoris celerior est, neque dat spatium respirandi: & instat tergo fugaci; & ventilat spiritu capillos diffusos per collum. Illa expalluit viribus exhaustis, & superata labore celeris fugæ, aspiciens aquas Peneidas, dixit, Genitor succurre, si vos fluvii habetis aliquam *potestatem. Vel hia, o Terra, in qua nimis grata fui, vel dele formam istam quæ causa est ut offendar, convertendo. Vix absoluta oratione, gravis stupor coercet membra; tenera viscera coarctantur subtili cortice. Capilli augentur in frondes, lacerti in ramos: pes modo tam celer affixus est segnibus radicibus: fastigium habet vultus, solus splendor superest in illa. Apollo amat etiam hanc, & manu admota trunco, sentit pectus micare adhuc sub recenti libro. Et amplexus ramos suis brachiis, tanquam artus, deosculatur lignum; lignum tamen oscula refugit. Quam Deus* sic *alloquitur, At siquidem non potes esse uxor mea,*

NOTÆ.

(a) *Terga*) Fugientis Daphnes.

(b) *Peneidas*) Patrio Penei Thessaliæ fluvii: nam alius fuit Elidis in Peloponneso.

(c) *Numen*) *Potestatem & benefaciendi potentiam.*

(d) *Qua nimium*) Vide notam clarissimi Heinsii, quem optime adulterinos hos versus censuisse existimo.

(e) *Libro*) *Cortice*: nam ea est primaria vocis significatio; quamvis postquam in libris seu arborum tenuissimis corticibus ſcribi cœptum, frequentius pro ipsis voluminibus usurpetur.

(f) *Amat*) Atque etiam Apollini dicata Laurus.

(g) *Refugit*) Quia magis in locis umbrosis, nec tam Solis radiis oppositis, virescit.

Ar-

Arbor eris certe, dixit, mea: semper (*a*) habebunt
Te coma, te citharæ, te noſtræ, laure, pharetræ.
Tu ducibus Latiis aderis, cum læta (*b*) triumphum
Vox canet, & longæ viſent Capitolia (*c*) pompæ.
Poſtibus Auguſtis eadem fidiſſima (*d*) cuſtos
Ante fores ſtabis; mediamque tuebere quercum.
Utque meum (*e*) intonſis caput eſt juvenile capillis;
Tu quoque perpetuos ſemper gere frondis honores.
Finierat (*f*) Pæan: factis modo (*g*) laurea ramis
Annuit: utque caput, viſa eſt agitaſſe cacumen.
XI. (*h*) Eſt nemus (*i*) Hæmoniæ, (*k*) prærupta quod undiq; claudit
Silva: vocant (*l*) Tempe: per quæ Peneus ab imo
Effuſus (*m*) Pindo (*n*) ſpumoſis volvitur undis;

INTERPRETATIO.

profecto eris arbor mea: Capilli noſtri, citharæ, pharetræ noſtræ ſemper te ornabuntur, laure. Tu comitaberis Imperatores Latinos, cum vox alacris provocabit Triumphum, & productæ pompæ aſcendent in Capitolium. Eadem affigeris cuſtodia certiſſima poſtibus Auguſtis ante portam; & defendes mediam quercum. Et quemadmodum caput meum eſt juvenile comâ intactâ, tu etiam habe ſemper gloriam illibatam foliorum. Apollo abſolverat: laurus approbavit ramis modo creatis; & viſa eſt movisse verticem tanquam caput.

XI. Eſt nemus Theſſaliæ, quod ſilva alta circumdat undique, dicitur Tempe; per quæ Peneus defluens a radicibus Pindi volvitur fluctibus ſpumoſis;

NOTÆ.

(a) *Habebunt*) Iis vero Lauri ramis ſolebant Poetæ, itemque Muſici, tum Duces & caput, & ſua pleraque decorare.

(b) *Triumphum*) Solebant milites, voce a Baccho qui Θρίαμβος, *Triumphus*, & primus triumphaſſe creditur, petitâ, Triumphantibus acclamare, cum in Capitolium & Jovis templum ſacrificaturi aſcenderent, *Io Triumphe*.

(c) *Pompæ*) Quæ triumphantem comitabantur, & apud Alex. ab Alex. lib. 6. c. 6. videre poteris.

(d) *Cuſtos*) Quia in veſtibulo ædium Auguſti Imperatoris laurus fuit poſita, in qua corona ex quercu ſuſpenſa, quæ ob ſervatos cives *Civica* dicebatur; quæ tota res ex Dione certa eſt.

(e) *Intonſis*) Fingitur Apollo comatus & imberbis: qua re radiorum ſolarium vigor nunquam ſeneſcens ſignificatur.

(f) *Pæan*) Eo nomine Græcis dictus eſt Apollo, παίειν, ſagittis, id eſt, radiis feriens; vel παύειν ſedans, coercens, morbos *ſcilicet*, vel ab acclamatione matris dum Pithonem interficeret ἰὲ παῖ, *Iace fili*.

(g) *Laurea*) *Laurus*: quanquam pro ipſis foliis proprie *laurea* ſumitur.

(h) *Eſt nemus*) Tempe, amœniſſimam Æmoniæ ſeu Theſſaliæ partem, quam præterfluit Peneus amnis, deſcribit Poeta, ut Penei conſolandi causâ, illuc convocatis præter Inachum vicinis fluviis, narrandæ Iûs fabulæ occaſio præbeatur.

(i) *Hæmoniæ*) *Theſſaliæ*, ab Hæmone Pelaſgi filio; cui a diverſis regibus aliis etiam de cauſis diverſa data ſunt nomina.

(k) *Prærupta*) *In locis altis ſita*.

(l) *Tempe*) Cujus loci amœnitas multis, Æliano præſertim venuſtiſſime decantata, in proverbium abiit, ut pro locis amœnis ſumantur Tempe. Nomen quod attinet plurale eſt tantum neutro genere, a loci religione Græcis ſic factum.

(m) *Pindo*) Pindus Mons eſt Theſſaliæ, aut certe eam terminans.

(n) *Spumoſis*) Ex aquæ curſu præcipiti cum multo ſaxorum colliſu.

Dejectuque gravi tenues agitantia (*a*) fumos
Nubila conducit, summasque aspergine silvas
(*b*) Impluit: & sonitu (*c*) plus quam vicina fatigat.
Hæc (*d*) domus, hæ sedes, hæc sunt penetralia magni
Amnis: in hoc residens facto de cautibus antro,
Undis jura dabat, (*e*) Nymphisque colentibus undas.
(*f*) Conveniunt illuc (*g*) popularia flumina primum;
(*h*) Nescia gratentur, consolenturne parentem,
(*i*) Populifer Spercheos, & irrequietus Enipeus,
Apidanusque (*k*) senex, lenisque Amphrysos, & (*l*) Æas.
Moxque amnes alii qui, qua tulit impetus illos,
In mare deducunt fessas (*m*) erroribus undas.
(*n*) Inachus unus abest: imoque reconditus antro
Fletibus auget aquas: natamque miserrimus (*o*) Io
Luget, ut amissam: nescit vitane fruatur,

INTERPRETATIO.

& vehementi cursu devolvit nebulas facientes subtilem rorem, & madefacit arbores extremas irrigatione, & gravis est strepitu plus quàm propinquis locis. Hæc regia, hæ sedes, hæc sunt penetralia magni fluvii; habitans hanc speluncam de saxis paratam aquis imperabat & Nymphis frequentantibus aquas. Fluvii populares illuc concurrunt dubitantes primo gratulenturne, an consolentur patrem: advenit populifer Spercheus, & concitatus Enipeus, & senex Apidanus, & mitis Amphrysus, & Æas, & brevi cæteri fluvii, qui quà rapiditas illos impulit, devolvunt in æquor aquas lassas obliquis lapsibus. Solus Inachus desideratur, & latens specu profundissima cumulat aquas lacrymis, & infelicissimus deflet filiam Io, tanquam perditam. Ignorat vivatne,

NOTÆ.

(a) *Fumos*) Minutissimas dicit aquæ partes, quæ nubis aut fumi specie in fluminis propinqua, impetu fractæ, resiliunt.

(b) *Impluit*) Non aliter certe nube jugi quam facit aqua per præceps ruens irrorantur arbores aut vicina quæque, quàm si plueret.

(c) *Plus quàm*) Quia ad remotiora penetrat aquæ strepitus.

(d) *Domus*) Habebant omnes & aquarum numina, Poetarum beneficio, domos suas in ipsis fontibus & scaturiginibus.

(e) *Nymphis*) Naiadibus fontium incolis.

(f) *Conveniunt illuc*) Ut ne tamen eundem horum fluminum cursum falso credidisse Poetam intelligas; quod vir magnus incaute videtur castigasse.

(g) *Popularia*) Quæ ejusdem originis, aut vicina, iisdem ex montibus manantia, aut etiam in eundem alveum incurrentia.

(h) *Nescia gratentur*) Quia filiam Peneus quanquam amisit, Apollini adamatam, & Dei cumulatam beneficiis cognoscit.

(i) *Populifer*) Ad cujus ripas multæ arbores Populi virescunt.

(k) *Senex*) Quia lenis & tardus ejus lapsus. Sunt vero hæc omnia Thessaliæ fluviorum nomina.

(l) *Æas*) Aliis dicitur *Aous*, qui ex iisdem prope montibus cum Peneo prodiens, longe diversissimas terras alluit, ad Occasum in Adriaticum mare sese exonerans, cum ille in Ægæum ad Ortum cursum suum dirigat.

(m) *Erroribus*) Obliquos notat fluviorum lapsus varios terræ sinus & declivitatem insequentium.

(n) *Inachus*) Fluvius fuit ex Pindo in Acheloum illabens, cujus ex vicinia Poeta fabulas suas studens connectere, non ridicule, quod censuit Vir maximus, imo artificiose alterius ejusdemque remotissimi Inachi meminit, qui certe, non tantum amissæ filiæ dolore, sed etiam locorum nimia distantia ab officio & obsequio Peneo amni præstando præclusus fuit. Hic vero fuit Inachus Ius pater Peloponnesi fluvius, in Argolicum sinum influens.

(o) *Io*) Accusativus est Græcus, ab Io, Ius.

An

Æn (*a*) sit apud manes: sed quam non invenit usquam,
Esse putat nusquam; atque animo pejora veretur.
Viderat a patrio redeuntem Jupiter Io
Flumine: &, O virgo Jove digna, tuoque beatum
Nescio quem factura toro, pete, dixerat, umbras
Altorum nemorum (& nemorum monstraverat umbras,)
Dum calet, & medio Sol est altissimus orbe.
Quòd si sola times latebras intrare ferarum:
Præside tuta Deo nemorum secreta subibis:
Nec de plebe Deo, sed qui cælestia magna
Sceptra manu teneo; sed qui (*b*) vaga fulmina mitto.
Ne fuge me; fugiebat enim: jam pascua (*c*) Lernæ,
Consitaque arboribus (*d*) Lyrcæa reliquerat arva;
Cùm Deus inducta latas caligine terras
Occuluit, tenuitque fugam, rapuitque pudorem.
Interea medios Juno despexit in agros;
Et noctis faciem nebulas fecisse volucres
Sub nitido mirata die; non (*e*) fluminis illas
Esse, nec humenti sentit tellure remitti:
Atque suus conjux, ubi sit, circumspicit; ut quæ
Deprensi toties jam nosset furta mariti.
Quem postquam cælo non repperit: Aut ego fallor,

INTERPRETATIO.

an sit apud inferos: verum nullibi credit esse quem nullibi reperit, atque timet mente graviora. Jupiter intuitus erat Io venientem a fluvio patrio; & dixerat, O puella digna Jove, & reddituræ tuo lecto nescio quem felicem, accede ad opacitatem excelsarum silvarum, (& ostenderat opacas silvas) dum æstus est, & Sol est sublimis medio cælo. Quòd si vereris subire sola latibula ferarum, secura ingredieris loca sola silvarum Deo duce; nec Deo de infimis, sed qui tracto sceptra cælestia ampla manu, sed qui jacio fulmina vaga. Ne vita me; nam vitabat: jam præterierat pascua Lernæ, & campos Lyrcæos plenos arboribus, cum Deus involvit vastas terras tenebris immissis, & repressit fugam, & abstulit pudicitiam. Interea Juno oculos convertit in latam planitiem, & mirata nebulas celeres induxisse speciem noctis sub luce clara, cognoscit eas non esse fluvii, nec reddi ab humida terra; atque exquirit ubi sit suus maritus, ut quæ jam perspecta haberet adulteria ejus toties correpti. Quem cum non invenit in cælo: Vel, inquit, ego hallucinor,

NOTÆ.

(a) *Sit apud Manes*) *Sit mortua*. Per Manes enim sæpe dii inferi, itemque animæ e corporibus egressæ intelliguntur.

(b) *Vaga*) Non quidem si ad Jovem respicias, cujus ictus certissimi, sed habita ratione hominum, quibus in immensis spatiis fortuiti videntur fulminis tactus.

(c) *Lernæ*) Fuit Lerna, palus in Peloponnesi agro Argivo, ubi vixit Hydra serpens, quem Hercules occidit, juxta Inachum fluvium.

(d) *Lyrcæa*) Urbs fuit ejus nominis in Arcadiâ, itemque mons, ex quo Inachus amnis decurrebat.

(e) *Fluminis*) Quibus imminere, aut ex quibus surgere nebulas nonnunquam videmus.

Aut ego (*a*) lædor, ait: delapsaque ab æthere summo
Constitit in terris; nebulasque recedere jussit.
Conjugis adventum præsenserat, inque nitentem
(*b*) Inachidos vultus mutaverat ille juvencam.
Bos quoque formosa est: speciem (*c*) Saturnia vaccæ,
Quanquam (*d*) invita, probat; nec non & cujus, & unde,
Quove sit armento, veri quasi nescia, quærit.
Jupiter (*e*) e terrâ genitam mentitur, ut auctor
Desinat inquiri: petit hanc Saturnia munus.
Quid faciat? crudele, suos (*f*) addicere amores:
Non dare, suspectum: pudor est, qui suadeat illinc;
Hinc dissuadet amor: victus pudor esset amore:
Sed leve si munus sociæ generisque torique
Vacca negaretur; (*g*) poterat non vacca videri.
Pellice donatâ, non protinus exuit omnem
Diva metum; timuitque Jovem, & fuit (*h*) anxia furti,
Donec (*i*) Aristoridæ servandam tradidit Argo.
Centum luminibus cinctum caput Argus habebat:
Inde suis vicibus capiebant bina quietem;
Cætera servabant, atque (*k*) in statione manebant.

INTERPRETATIO.

vel ego offendor: & postquam descendisset a supremo cælo pedem fixit in terris, & imperavit nubila discuti. Ille prævideret accessum uxoris, & transformaverat faciem filiæ Inachi in Juncem splendidam. Vacca quoque pulchra est. Filia Saturni quamvis repugnans laudat elegantiam vaccæ, & quasi incerta veritatis, petit cujus sit, & unde, & ex quo armento. Jupiter fingit e terra ortam esse, ne dominus ulterius petatur. Juno hanc poscit dono. Quid agat? Durum mancipare suos amores; non tradere, suspectum: pudor illinc sollicitat, hinc amor. Pudor superatus esset amore; sed si donum exiguum recusaretur consorti sanguinis & lecti, poterat videri non juvenca. Pellice tradita, Dea non ponit statim omnem timorem, & metuit Jovem, & fuit sollicita de adulterio, utquedum dedit Io *custodiendam Argo Aristoridæ. Argus habebat caput circumdatum centum oculis: ex quibus duo suo ordine quiescebant; reliqui vigilabant, atque stabant in officio.*

NOTÆ.

(a) *Lædor*) Mariti perfidiâ qui furtivos quærat concubitus.

(b) *Inachidos*) Iis Inachi filiæ, a quo Inachis dicta.

(c) *Saturnia*) Juno Saturni filia.

(d) *Invita*) Pellicem difficile laudare, *scil.*

(e) *E terrâ*) Ut omnem fraudis aperiendæ viam Junoni præcluderet terra ortam vaccam mentitus Jupiter.

(f) *Addicere*) *In alterius potestatem tradere.*

(g) *Poterat non vacca*) Quod ne cognosceret Juno Jovi maxime cautum.

(h) *Anxia*) Ne forte ad simulatæ vaccæ consuetudinem rediret.

(i) *Aristoridæ*) Arestoris filio; fabulæ sensum quod attinet alii ad historiam, quidam ad mores, plurimi ad physicam referunt. Quæ omnia prolixe exquirere, otio abundantis viri est opus; quod quidem non infeliciter tentavit Natalis Comes Mythol. l. 8. c. 18. ubi vide.

(k) *In statione*) Militum more, qui agunt excubias.

Con-

Digitized by Google

Conſtiterat quocunque modo, ſpectabat ad Io:
Ante oculos Io, quamvis averſus, habebat.
Luce ſinit paſci: cum Sol tellure ſub alta eſt,
Claudit, & (*a*) indigno circumdat vincula collo.
Frondibus (*b*) arbuteis, & amara paſcitur herba:
Proque toro, terræ non ſemper gramen habenti
Incubat infelix, limoſaque flumina potat.
Illa etiam ſupplex Argo cum brachia vellet
Tendere; non habuit, quæ brachia tenderet Argo:
Conatoque queri mugitus edidit ore:
Pertimuitque ſonos: propriaque exterrita voce eſt.
Venit & ad ripas, ubi ludere ſæpe ſolebat,
Inachidas ripas: novaque ut conſpexit in unda
Cornua, pertimuit, ſeque exterrita refugit.
Naides ignorant, ignorat & Inachus ipſe,
Quæ ſit: at illa patrem ſequitur, ſequiturque ſorores:
Et patitur tangi, ſeque admirantibus offert.
Decerptas ſenior porrexerat Inachus herbas;
Illa manus lambit, patriiſque dat oſcula palmis;
Nec retinet lacrymas: &, ſi modo verba ſequantur,
(*c*) Oret opem, nomenque ſuum, caſuſque loquatur.
Littera pro verbis, quam pes in pulvere ducit,
Corporis indicium mutati triſte peregit.
Me miſerum! exclamat pater Inachus: inque gementis
Cornibus, & niveæ pendens cervice juvencæ,
Me miſerum! ingeminat tu ne es quæſita per omnes,

INTERPRETATIO.

Quocumque modo erat, converſus erat ad Io; habebat Io præ oculis quamvis averſus. De die ad paſtum ducit: cum Sol eſt ſub excelſa terra includit, & cingit collum immeritum vinculo. Veſcitur foliis arbuteis, & herba amara, & miſera ſternitur in terra non ſemper herboſa pro lecto, & bibit undas lutulentas. Illa etiam ſupplex, cum vellet porrigere brachia Argo, non habuit brachia quæ porrigeret Argo; & mugivit ore volente conqueri: & metuit ſonos: & tremefacta eſt voce propria. Deſcendit quoque ad ripas, ubi conſueverat ſæpe ſeſe oblectare, ad ripas Inachidas; & ut vidit inſolita cornua in aqua, exhorruit, & timore perculſa ſeſe vitat. Naiades neſciunt, ipſe Inachus neſcit quæ ſit: at illa ſequitur patrem & ſorores; & ſinit ſe tangi, & exhibet laudantibus. Senex Inachus obtulerat gramina revulſa: illa lambit & deoſculatur manus patris: nec reprimit lacrymas: & ſi tantum voces prodirent, auxilium peteret, & proferret nomen ſuum & infortunia. Littera pro vocibus, quam pes ſignavit in pulvere, fecit luctuoſum judicium corporis transformati. Me infelicem! exclamat pater Inachus: & ingeminat, me infelicem, affixus cornibus & collo vaccæ candidæ conquerentis; Tu ne es quæſita a me, filia, per omnes

NOTÆ.

(a) *Indigno*) *Immerito*; quòd indigne ejuſmodi vinculis, tanquam vaccæ eſſet, retineretur.

(b) *Arbuteis*) *Ex arbuto arbore ſerilis*: d'Arboiſier.

(c) *Oret*) *Orare vellet*.

Ne-

Nata, mihi terras? tu non inventa repertâ
(a) Luctus eras levior: retices: nec mutua nostris
Dicta refers: alto tantum suspiria prodis
Pectore: quodque unum potes, ad mea verba (b) remugis.
At tibi ego ignarus thalamos (c) tædasque parabam:
Spesque fuit generi mihi prima, secunda nepotum.
De grege nunc tibi vir, nunc de grege natus habendus.
Nec finire licet tantos mihi morte dolores:
Sed nocet esse Deum; præclusaque janua leti
Æternum nostros luctus extendit in ævum.
Talia mœrenti stellatus submovet Argus,
Ereptamque patri diversæ in pascua natam
Abstrahit: ipse procul montis sublime cacumen
Occupat: unde sedens partes speculetur in omnes.
XII. Nec superûm rector mala tanta (d) Phoronidos ultra
Ferre potest: natumque vocat; (e) quem (f) lucida partu
Pleias enixa est: letoque det, imperat, Argum.
Parva mora est, (g) alas pedibus, (h) virgamque potenti
Somniferam sumsisse manu, (i) tegimenque capillis.

INTERPRETATIO.

terras? tu, non inventa, eras mœror tolerabilior. Siles, nec reddis voces reciprocas nostris: emittis tantum suspiria ex imo corde: & quod solum licet remugis ad mea dicta: At nescius ego adornabam cubiculum nuptiale, & faces; & spes mihi fuit prior generi, altera nepotum. Nunc maritum habes de armento, nunc filius habendus de armento. Nec mihi datum finem ponere tanto mœrori leto; sed obest esse Deum; & porta mortis obserata producit nostros planctus in sæculum æternum. Argus stellatus subducit filiam patri querenti talia, & agit abstractam in dissita pascua: ipse insidet procul verticem excelsum montis, ex quo positus circumspiciat in omnes partes.

XII. *Neque rex Deorum sustinet pati amplius tanta infortunia Phoronidos: & accersit filium, quem Pleias splendida emisit partu, & jubet interficiat Argum. Sine cunctatione accommodat alas pedibus, & caduceum somniferum potenti dextræ, & pileum comæ.*

NOTÆ.

(a) *Luctus eras levior*) Quia pejus erat vaccam invenisse, quàm omnino non reperisse; nec vere filiam invenerat qui eam in vaccam mutatam cognoverat.

(b) *Remugis*) *Respondere volens non hominum, sed boum more id præstas.*

(c) *Tædas*) Quibus in nuptiis utebantur, ut sæpe annotatum.

(d) *Phoronidos*) Id est Iûs, quæ a Phoroneo fratre, Argivorum rege, id nominis sortita est.

(e) *Quem*) Mercurius est, Jovis ex Majâ filius.

(f) *Lucida*) Sunt Pleiades seu Vergiliæ stellæ septem in Tauro, ita inter se constipatæ, ut vix distingui possint; quas priusquam in cælum reciperentur, plurimi Atlantis & Pleiones volunt fuisse filias. Sunt vero illæ diversa inter se magnitudine, Majâ præsertim præclaro lumine illustratâ, quia Mercurii mater, *scilicet*.

(g) *Alas*) Talaria dicit alata, quibus insignitus Deorum nuntius, omniumque Planetarum velocissimus, Mercurius.

(h) *Virgam*) Quæ *Caduceus* dicitur, duobus implicata serpentibus, quacum animas ab inferis revocare, somnum inducere, multa alia, de quibus Poetæ, posse creditus.

(i) *Tegimen*) Pileum dicit alatum, quocum pingitur Mercurius; nostri vocant *capeline*.

Hæc.

Hæc ubi diſpoſuit, (*a*) patriâ Jove natus ab arce
Deſilit in terras: illic tegimenque removit,
Et poſuit pennas: tantummodo virga retenta eſt.
Hac agit, ut paſtor, per devia rura capellas,
Dum venit, abductas: & (*b*) ſtructis cantat avenis.
Voce (*c*) novæ captus cuſtos Junonius artis,
Quiſquis es, hoc poteras mecum conſidere ſaxo,
Argus ait: neque enim pecori fœcundior ullo
Herba loco eſt: aptamque vides paſtoribus umbram.
Sedit (*d*) Atlantiades, & euntem multa loquendo
Detinuit ſermone diem: junctiſque canendo
(*e*) Vincere arundinibus ſervantia lumina tentat.
Ille tamen pugnat molles evincere ſomnos:
Et, quamvis ſopor eſt oculorum parte receptus;
Parte tamen vigilat: quærit quoque, namque reperta
Fiſtula nuper erat, quâ ſit ratione reperta.
XIII. (*f*) Tum Deus, (*g*) Arcadiæ gelidis in montibus, inquit,
Inter (*h*) Hamadryadas celeberrima (*i*) Nonacrinas
Naias una fuit: Nymphæ Syringa vocabant.
Non ſemel & (*k*) Satyros eluſerat illa ſequentes,

INTERPRETATIO.

Poſtquam filius Jovis iſta aptavit, delabitur ab arce patris in terras. Ibi depoſuit velamen, & ſuſtulit alas; retinuit ſolum caduceum. Eo cogit, ut paſtor cum revertitur, capellas abſtractas per campos devios; & canit compoſitis calamis. Argus Paſtor Junonius delinitus ſono inauditæ artis dixit. Quiſquis es, licet conſiſtere mecum in hac rupe; nam neque herba copioſior eſt ullibi pecori; & cernis umbram utilem paſtoribus. Mercurius conſtitit, & fefellit diem labentem confabulationibus, multa narrando; & conatur ſopire oculos vigiles conſtructis calamis cantando. Ille tamen nititur ſuperare lenem ſoporem: & quamvis ſomnus eſt admiſſus parte oculorum, parte tamen experrectus eſt: petit etiam quomodo fiſtula ſit inventa, namque recens inventa erat.

XIII. Tum Deus reſpondit, Una Naias fuit notiſſima inter Hamadryadas Nonacrinas in montibus frigidis Arcadiæ. Nymphæ appellabant Syringa. Sæpe illa fefellerat & Satyros perſequentes,

NOTÆ.

(a) *Patriâ arce*) Cœlo, *ſcilicet*, quæ Jovis patris Mercurii ſedes.

(b) *Structis*) Fiſtulâ, ſeu inæqualibus calamis, in alæ formam compactis, paſtoritio more carmen modulabatur.

(c) *Novæ*) Non modo noviſſime inventæ: ſed *quâ novo & ſuaviſſimo modo Mercurius utebatur*.

(d) *Atlantiades*) Mercurius, cui mater Maia, Atlantis filia.

(e) *Vincere lumina*) Donec cantus ſuavitate ſomno opprimerentur.

(f) *Tum Deus*) Artificioſiſſime Syringis fabulam præcedenti inſerit Poeta.

(g) *Arcadiæ*) Fuit Arcadia Peloponneſi Provincia, per quam totam, præſertim vero in Lycæo & Mænalo montibus, Pan deus colebatur.

(h) *Hamadryadas*) Sunt propriè hamadryades Nimphæ ſimul cum quercubus genitæ, quæ cum iis pariter interire crederentur.

(i) *Nonacrinas*) *Arcadicas*: Nonacris enim mons eſt & oppidum Arcadiæ.

(k) *Satyros*) Sunt illi capripedes, quos jam ſæpe vidimus, agreſtes dii ſalaciſſimi.

Et

Digitized by Google

Et (*a*) quoscunque Deos umbrosave silva, feraxve
Rus habet: (*b*) Ortygiam (*c*) studiis ipsaque colebat
Virginitate Deam: ritu quoque cincta Dianæ
Falleret, & credi posset (*d*) Latonia, si non
Corneus huic arcus, si non foret aureus illi.
Sic quoque fallebat: redeuntem colle Lyceo
(*e*) Pan videt hanc, (*f*) pinuque caput præcinctus acutâ,
Talia verba refert: tibi nubere nympha volentis
Votis cede Dei: (*g*) restabat plura referre,
Et (*h*) precibus spretis fugisse per avia Nympham;
Donec arenosi placitum (*i*) Ladonis ad amnem
Venerit; hîc illi cursum impedientibus undis,
Ut se mutarent, liquidas orasse (*k*) sorores:
Panaque, cum prensam sibi jam Syringa putaret,
Corpore pro Nymphæ calamos tenuisse palustres:
Dumque ibi suspirat, motos in arundine ventos
Effecisse sonum tenuem, similemque querenti:
Arte novâ, vocisque Deum dulcedine captum;
Hoc mihi (*l*) concilium tecum, dixisse, manebit:
Atque ita disparibus calamis compagine ceræ

INTERPRETATIO.

& quoscumque Deos seu nemus opacum, seu campus fertilis habet. Venerabatur Deam Ortygiam votis, & ipsâ virginitate: imo cincta more Dianæ quosvis deciperet, & posset sumi pro ipsa, nisi arcus esset corneus huic, si non esset aureus illi. Ita etiam imponebat. Pan spectat revertentem monte Lyceo, & redimitus caput pinu aculeatâ hujusmodi habet orationem: Nympha cede desiderio Dei cupientis nuptias tuas; supererat voces repetere, & Nympham sese surripuisse per avia, precibus neglectis; donec pervenerat ad pulchrum fluvium Ladonis arenosi: hic rogasse sorores fluidas ut se transformarent, fluctibus prohibentibus illi fugam; & Pana, cum arbitraretur Syringem jam sibi correptam, apprehendisse arundines palustres pro corpore Nymphæ: & dum ibi suspirat, auras agitatas inter calamos reddidisse sonum subtilem & similem mærenti. Deum motum arte inaudita & suavitate soni dixisse, Hæc erit mihi conjunctio tecum: atque ita arundinibus inæqualibus inter se connexis

NOTÆ.

(a) *Quoscumque*) Faunos dicit, Sylvanos, nomine fere a Satyris diversos, Terminos, &c.

(b) *Ortygiam Deam*) Dianam dicit, quæ in Delo insulâ nata est insulâ, inquam Græce ob coturnicum copiam, Ortygiâ dictâ.

(c) *Studiis*) Quia venatrix, & sylvis gaudens.

(d) *Latonia*) Diana ipsa, quæ Latonæ filia.

(e) *Pan*) Pastorum fuit ac nemorum deus, semicaper hirsutus, cornutus, fistulâ quam invenit, alterâ manu gestat, fere a Satyris distinctus.

(f) *Pinuque*) Coronâ e pinu, quæ illi deo arbor sacra.

(g) *Restabat*) Supererat, inquit Poeta, ut Mercurius reliquam fabulam Argo denarraret; sed ille stultissime obdormivit.

(h) *Precibus*) Quibus Nympham ad sui amorem Pan studebat allicere.

(i) *Ladonis*) Qui fluvius est Arcadiæ, rapidus, & tamen arundinibus abundans; ex quo locus datus fabulæ, & Syringis, quæ Græcis fistula est pastoritia, a Pane inventa, Metamorphosi. Nempe amaverit Ladonis filiam, seu calamos in Ladone natos, qui primus ex iis fistulam compingere excogitavit.

(k) *Sorores*) Nymphas Ladonis incolas.

(l) *Concilium*) *Conjunctio*, *concordia*, *copulatio*: cui opponitur *dissidium*. Atque hoc erat concilium, ut fistulâ etiam Syringem perditam quereretur.

In-

Inter se junctis (*a*) nomen tenuisse puellæ.
Talia dicturus vidit (*b*) Cyllenius omnes
Succubuisse oculos, adopertaque lumina somno.
Supprimit extemplo vocem: firmatque soporem,
Languida permulcens (*c*) medicatâ lumina virgâ.
Nec mora; falcato nutantem vulnerat ense,
Qua collo confine caput, saxoque cruentum
Dejicit; & maculat præruptam sanguine cautem.
Arge, jaces: quodque in tot lumina lumen habebas
Exstinctum est: centumque oculos nox occupat una.
Excipit hos, (*d*) volucrisque suæ Saturnia pennis
Collocat; & gemmis caudam stellantibus implet.
XIII. Protinus exarsit, nec tempora distulit iræ;
Horriferamque oculis animoque objecit (*e*) Erinnyn
(*f*) Pellicis Argolicæ, stimulosque in pectora cæcos
Condidit, & profugam per totum terruit orbem.
Ultimus immenso restabas, (*g*) Nile, labori.
Quem simul ac tetigit, positisque in margine ripæ
Procubuit genibus, resupinoque ardua collo,
Quos potuit, (*h*) solos tollens ad sidera vultus,
Et gemitu, & lacrymis, & luctisono mugitu
Cum Jove visa queri est, finemque orare malorum.

INTERPRETATIO.

coagmentatione ceræ, eas servasse nomen virginis. Mercurius ejusmodi narraturus advertit cunctos Argi *oculos victos, & lumina clausa esse sopore. Tacet illico, & somnum aggravat, deliniens oculos* sopore *graves ferulâ incantatâ. Et sine cunctatione ferit nutantem acinace quâ parte caput jungitur collo; & devolvit rupe sanguine infectum, & tingit cruore saxum præceps. Prostratus es, Arge, & lux quâ fruebaris per tot oculos oppressa est: & una caligo tenet centum oculos. Juno hos colligit, & inserit pennis suæ avis; & cumulat caudam gemmis radiantibus.*

XIII. *Continuo excanduit, nec spatium concedit excandescentiæ, & immisit furiam terribilem oculis & menti pellicis Argolicæ; & occultavit ignotos aculeos in corde, & metu perculit exulem per universum mundum. Nile, postremus supereras immoderatæ pœnæ: quem cum primum attigit, & procubuit genibus flexis ad extremam ripam, & elato collo reflexo, erigens ad astra faciem solam quam potuit, visa est cum Jove expostulare gemitu, & fletibus, & lugubri mugitu, & petere finem dolorum.*

NOTÆ.

(a) *Nomen*) Græci namque fistulam *Syringa* vocant.

(b) *Cyllenius*) Mercurius est, a Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus, sic dictus.

(c) *Medicatâ*) *Medicaminum vim habente.*

(d) *Volucrisque*) De Pavone loquitur, Junoni ave sacrâ.

(e) *Erinnyn*) Furia est, Rabies, aut furoris œstrum.

(f) *Pellicis Argol.*) Iûs, Inachi Argivorum regis filiæ.

(g) *Nile*) Est Nilus Ægypti fluvius, apud quem Jovis miseratione formam pristinam recuperasse Io vaccam, quæ deinceps Api regi nupserit, & sub Isidis nomine pro dea culta sit, voluerunt veteres.

(h) *Solos*) Quia manus habebat nullas.

Conjugis ille suæ complexus colla lacertis,
Finiat ut pœnas tandem, rogat: Inque futurum
Pone metus, inquit, nunquam tibi caussa doloris
Hæc erit: & (*a*) Stygias jubet hoc audire paludes.
Ut lenita Dea est, vultus capit illa priores:
Fitque quod ante fuit: fugiunt e corpore setæ:
Cornua decrescunt: fit luminis arctior orbis.
Contrahitur rictus: redeunt humerique manusque:
Ungulaque in quinos dilapsa absumitur ungues.
De bove nil superest, formæ nisi candor, in illa:
Officioque pedum Nymphe contenta duorum
Erigitur: (*b*) metuitque loqui, ne more juvencæ
Mugiat; & timide verba intermissa retentat.
Nunc Dea (*c*) linigerâ colitur celeberrima turbâ.
Huic (*d*) Epaphus magni genitus de semine tandem
Creditur esse Jovis: perque urbes juncta parenti
Templa tenet: fuit huic animis æqualis & annis
Sole satus Phaëthon: quem quondam magna loquentem,
Nec sibi cedentem, Phœboque parente superbum,
Non tulit (*e*) Inachides: Matrique, ait, omnia demens
Credis, & es tumidus genitoris imagine falsi.
Erubuit Phaëthon, iramque pudore repressit;
Et tulit ad (*f*) Clymenen Epaphi convicia matrem.
Quoque magis doleas, genitrix, ait: ille ego liber,

INTERPRETATIO.

Ille amplexus brachiis collum suæ uxoris, orat ut denique finem imponat suppliciis: & , ait, Excute omnem timorem; hæc nunquam tibi erit caussa mœroris; & imperat Stygias paludes ista advertere. Postquam placata est Dea, illa sumit veterem formam, & fit quod fuit prius. Villi cadunt ex corpore: cornua evanescunt; globus oculi contrahitur; os coarctatur, humeri & manus renovantur; & ungula divisa in quinque ungues tollitur. Nihil restat in illa de vacca, nisi nitor formæ; & Nympha contenta servitio duorum pedum assurgit: & timet fari, ne mugiat ad modum bovis: & repetit tremenda voces interruptas. Nunc Dea clarissima adoratur a turba linigera. Denique Epaphus procreatus ex semine magni Jovis putatur esse huic filius: *& habet per urbes delubra conjuncta* delubris *matris. Phaëthon Solis filius illi par fuit ferocitate & ætate, quem olim magnifica proferentem, nec sibi decedentem, & elatum patre Apolline, Inachides non toleravit: &, inquit, Fidem adhibes matri in omnibus, insane, & superbis opinione ficti patris. Phaëthon pudore suffusus est, atque eo coercuit dolorem; & renunciavit matri Clymenæ opprobria Epaphi: Et quo magis irascaris, mater, inquit; ego ille effrænus,*

N O T Æ.

(a) *Stygias*) Quas diis ipsis perjurio nefas violare: ut jam sæpe diximus.

(b) *Metuitque loqui*) Non satis bene videtur Poeta istud continenter attexuisse.

(c) *Linigerâ*) Lino enim ab Iside invento ornati Isidis Sacerdotes, quam plerique Lunam esse voluerunt; sicuti Osirin ecu Apin ipsum Solem.

(d) *Epaphus*) Hunc Herodotus Apin esse dicit.

(e) *Inachides*) Epaphus Inachi nepos.

(f) *Clymenen*) Quæ Nympha dicta est Oceani & Tethyos filia.

Ille

Ille ferox tacui: pudet hæc opprobria nobis
Et dici potuisse, & non potuisse refelli.
At tu, si modo sum cælesti stirpe creatus,
Ede notam tanti generis, meque (*a*) assere cælo.
Dixit; & implicuit materno brachia collo:
Perque suum, (*b*) Meropisque caput, (*c*) tædasque sororum,
Traderet oravit veri sibi signa parentis.
Ambiguum, Clymene precibus Phaethontis, an iræ
Mota magis (*d*) dicti sibi criminis; utraque cælo
Brachia porrexit: spectansque ad lumina Solis,
Per jubar hoc, inquit, radiis insigne coruscis,
Nate, tibi juro, quod nos auditque videtque:
Hoc te, quem spectas, hoc te, qui temperat orbem,
Sole satum: si ficta loquor, neget ipse videndum
Se mihi; sitque oculis lux ista novissima nostris.
Nec longus patrios labor est tibi nosse penates;
Unde oritur, terræ (*e*) domus est contermina (*f*) nostræ.
Si modo fert animus, gradere, & scitabere ab ipso.
Emicat extemplo lætus post talia matris
Dicta suæ Phaëthon; & concipit (*g*) æthera mente.
Æthiopasque suos, positosque sub (*h*) ignibus Indos
Sidereis, transit, patriosque adit impiger ortus.

INTERPRETATIO.

ille asper tactu obmutui. Erubesco & hæc convicia potuisse jaci in nos, & non potuisse remitti. At tu, siquidem saltem sum ortus genere cælesti, fac indicium tantæ sobolis, & me vindica cælo. Dixit; & amplexus est collum matris lacertis: & rogavit per suum caput, & Meropis, & faces sororum, uti sibi patefaceret verum patrem. Dubium est, an Clymene sit magis tacta oratione Phaethontis, an dolore criminis sibi impositi. Ambos lacertos tetendit ad cælum, & respiciens lucem Solis, Juro tibi, ait, per istum splendorem, spectabilem radiis micantibus, qui nos audit & intuetur, te ortum isto Sole quem vides, te isto ortum, qui regit mundum: si vana dico, ipse prohibeat se spectandum mihi, & iste dies sit ultimus nostris oculis. Neque est tibi difficile certiorem te facere de domo paterna: Domus unde oritur sita est juxta nostram terram. Si saltem cupis, vade & ipsum interrogabis. Illico Phaëthon hilaris prosilit post talia verba matris suæ: & petit cælum corde. Et pervadit suos Æthiopes, & Indos sitos sub caloribus sidereis, & gnavus pervenit ad ortus patrios.

NOTÆ.

(a) *Assere cælo*) *Me tua defensione Deo satum proba.*

(b) *Meropisque*) Qui Merops Clymenen uxorem duxit.

(c) *Tædasque sororum*) Per tædas sororum earum nuptias intelligit, quas matri curæ esse noverat.

(d) *Dicti sibi*) *In se objecti.*

(e) *Domus*) Solis regia, quæ in Oriente, ultra Indos esse fingitur.

(f) *Nostræ*) Æthiopiæ *scilicet*, non quidem stricto sensu intellectæ, prout definiverunt recentiores Geographi, quibus accuratius post tam multas navigationes terrarum situs cogniti; sed laxo modo, quo usque ad Susianam etiam Æthiopiæ fines veteres promoverunt.

(g) *Æthera*) Maxima quælibet, etiam patris currum ascendere.

(h) *Ignibus sidereis*) *Sole ipso*, sub quo *Indi vitam degunt.*

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER II.

ARGUMENTUM.

Qui cum aliquando Phaëthonti Apollinem, ut falsum ac supposititium patrem, objecisset, ille currus Solaris imperium ad diem unum a patre in pignus veræ stirpis petiit. Quo impetrato, terra ab eo tota accenditur, & inter cætera nigrescunt Æthiopes. Phaëthontem deinde fulmine perdussum dum lugent sorores, & una cognatus Cygnus; illæ in arbores, hic in cygnum mutatur. Tum Jupiter lustrato terrarum orbe, ac pristino vigori restituto, in Callistonem incidit, eamque sumptâ Dianæ formâ stupravit. Ob id irata Juno, Callistonem in ursam convertit: quam postea Arcas filius transfixurus fuerat, nisi utrumque Jupiter inter sidera retulisset. Quâ de re cum apud Oceanum Juno conquesta esses, in cælum relata fuit humeris pavonum, qui nuper variegati fuerant: sicut & corvus nuper ex albo niger erat redditus, cum Cornicis monitis, quæ illi tum suam in cornicem, tum Nyctimenes in noctuam mutationem explicarat, non obtemperasset, sed audacter Coronidis adulterium ad Apollinem detulisset. Ejus deinde filio, Æsculapio, cum futura prædiceret Ocyroë, in equam ira divina vertitur. Tum Chiron pater, Apollinis auxilium frustra invocavit: quòd ille jam inde Elide pastor factus, aliud ageret, neglectis etiam bubus. Id quod Mercurio illos furandi occasionem dedit; qui deinde Battis, cum is solus esset furti conscius, perfidiâ se commutando deprehensâ, in indicem lapidem eum convertit. Inde in Atticam ingressus, Herce, Cecropis filia potitur. Cui dum invidet soror Aglauros, in saxum obrigescit. Postea Jupiter, cum ipsum boves Agenoris ad litus advertere jussisset, sumpta tauri specie, Europam per mare in Cretam transvexit.

(*a*) REgia Solis erat sublimibus alta columnis,
Clara (*b*) micante auro flammasque imitante (*c*) pyropo:
Cujus ebur nitidum fastigia summa tenebat:
Argenti (*d*) bifores radiabant lumine valvæ.
Materiem superabat (*e*) opus: nam (*f*) Mulciber illic
Æquora cælarat medias cingentia terras,

INTERPRETATIO.

1. *REgia Solis erat excelsis columnis altis, insignis auro radiante, & pyropo scintillante: cujus culmen ebur splendidum tegebat: valvæ duplices micabant splendore argenti. Ars vincebat materiam: nam Vulcanus ibi sculpserat maria ambientia medias terras.*

NOTÆ.

(a) *Regia*) Optime, si quid video, vir subactissimi judicii Thomas Farnabius, qui cum Phaëthonte sua Æthera concepisse Poetam, & ex ingenio suo hanc regiæ Solis descriptionem hausisse, non autem ex Augusti templo Apollini dicato, Latini regiâ, aut ejusmodi ædificio exculpsisse, declaravit.

(b) *Micante*) *Per intervalla lucente.*

(c) *Pyropo*) Carbunculum intellige lapillum eo quem vocant *Rubinum* pretiosiorem.

(d) *Bifores*) *Duplices habentes portas:* tales sunt enim valvæ. *Portes à deux batans, comme sont les portes cocheres.*

(e) *Opus*) Omne id, quod artificiosissime Vulcanus in valvis cælaverat, adeoque artificium ipsum pretiosius argento.

(f) *Mulciber*) Vulcanus est ferrum in deorum gratiam præcipue mulcens.

Ter-

Digitized by Google

Terrarumque orbem, cælumque, quod imminet (*a*) orbi.
Cæruleos habet unda Deos; (*b*) Tritona canorum,
(*c*) Proteaque ambiguum, balænarumque prementem
(*d*) Ægæona suis immania terga lacertis,
(*e*) Doridaque, & natas: quarum pars nare videntur,
Pars in mole sedens virides siccare capillos;
Pisce vehi quædam: facies non omnibus una,
Nec diversa tamen; qualem decet esse sororum.
(*f*) Terra viros, urbesque gerit, silvasque, ferasque,
Fluminaque, & nymphas, & cætera numina ruris.
Hæc super (*g*) imposita est cæli fulgentis imago:
(*h*) Signaque sex foribus dextris, totidemque sinistris.
Quo simul (*i*) acclivo Clymeneia limite proles
Venit, & intravit dubitati tecta parentis;
Protinus ad patrios sua fert vestigia vultus:
Consistitque procul: neque enim propiora (*k*) ferebat
Lumina. Purpureâ velatus veste sedebat
In solio Phœbus claris lucente smaragdis.
A dextrâ, lævâque (*l*) Dies, & Mensis, & Annus,

INTERPRETATIO.

& ambitum terrarum, & cælum quod sublatum est super orbem. Aqua habet Deos glaucos, Tritonem buccinatorem, & Proteum mutabilem, & Ægæonem urgentem suis brachiis vasta terga balænarum, & Doridem, & filias; quarum pars videntur natare, pars posita super rupe exsiccare glaucam comam, & alia vehi a piscibus. Vultus non est idem omnibus, nec tamen dissimilis, qualis debet esse sororum. Tellus fert homines, & urbes, & nemora, & feras, & fluvios, & nymphas, & reliquos Deos agrestes. Figura cæli splendentis est constituta super hæc: & sex sidera valvâ dextrâ, totidemque lævâ. Quo statim atque filius Clymenes pervenit arduâ viâ, & subiit domum patris incerti, continuo dirigit gressus versus ejus faciem, & gradus sistit procul, nam neque tolerabat lucem propiorem. Apollo positus erat in solio radiante pellucidis smaragdis, tectus amictu purpureo. A dextrâ & sinistrâ Dies, & Mensis, & Annus,

NOTÆ.

(a) *Orbi*) Terrarum *scil.* & aquarum.

(b) *Tritona*) Quem antea Neptuni tubicinem fuisse diximus.

(c) *Protea*) Antea etiam hunc marinum Deum vidimus, Phocarum seu vitulorum marinorum pastorem; quem voluerunt poetæ quascumque libuisset posse formas induere: quamobrem jam eum ambiguum vocat hic noster Naso.

(d) *Ægæona*) Quem cum Briareo unum & eundem facit Homerus; alii Deum marinum, Ponti & Terræ dicunt filium; quos quidem hic secutus est Ovidius.

(e) *Doridaque*) Est Doris Nympha Oceani & Tethyos filia, Nerei conjux, ex qua Nymphæ ortæ plurimæ, quas de patris nomine Nereidas vocaverunt.

(f) *Terra*) Quam in valvis cælaverat Mulciber.

(g) *Imposita*) Pro *Circumposita*.

(h) *Signa*) Zodiaci intellige.

(i) *Acclive*) Enimvero in editiori loco habitasse Solem oportuit: Limitem quod attinet, mente cum Phaëthonte calces.

(k) *Ferebat*) *Ferre poterat*: Propter nimium Solis splendorem.

(l) *Dies & Mensis*) Hos omnes ingeniosissime & elegantissime fecit Poeta Solis comites, quibus omnibus modum statuit: atque hæc omnia ut decuit, Soli coram, tam clare & nitide posuit, ut coecutienti Soli lumen addere videatur qui prolixe explicare satagat.

Se-

Sæculaque, & positæ spatiis æqualibus (*a*) Horæ:
Verque novum stabat (*) cinctum florente corona:
Stabat (*b*) nuda Æstas, & spicea serta gerebat.
Stabat & Autumnus calcatis sordidus uvis.
Et glacialis Hyems canos (*c*) hirsuta capillos.
Inde (*d*) loco medius, rerum novitate paventem
Sol oculis juvenem, quibus aspicit omnia, vidit.
Quæque viæ tibi caussa? quid hac, ait, arce petisti,
Progenies, Phaëthon, haud inficianda parenti?
Ille refert, O lux immensi publica mundi,
Phœbe pater, si das hujus mihi nominis usum,
Nec falsa Clymene (*e*) culpam sub imagine celat;
Pignora da, genitor, per quæ tua vera propago
Credar; & hunc animis errorem detrahe nostris.
Dixerat: at genitor circum caput omne micantes
Deposuit (*f*) radios; propiusque accedere jussit:
Amplexuque dato, Nec tu meus esse negari
Dignus es; & Clymene veros, ait, edidit ortus.
Quoque minus dubites, quodvis pete munus; ut illud
Me tribuente feras: promissis testis adesto
Dîs juranda (*g*) palus, (*h*) oculis incognita nostris.

INTERPRETATIO.

& Sæcula, & Horæ distributæ paribus intervallis. Ver etiam novum aderat redimitum sertis florentibus. Æstas adstabat nuda, & gestabat coronam spiceam. Stabat insuper Autumnus turpis uvis pressis; & hyems frigida hispidos gerens albos capillos. Sol in medio positus inde intuitus est oculis, quibus intuetur omnia, adolescentem turbatum rebus insolitis. Et, inquit; Quænam est sibi caussa itineris, fili Phaëthon, non rejiciende patri? quid quæsivisti in hac arce? Ille respondet; O, lux communis vasti orbis, Apollo pater, si sinis me appellare te *eo nomine, neque Clymene tegit crimen mendacio; fac indicia pater, per quæ ego existimer verus tuus filius, & tolle hoc dubium ex mente nostrâ. Absolverat. At pater removit radios splendentes circum totum caput, & imperavit adire propius; & postquam complexus esset, Neque, inquit, meritus es a me rejici, & Clymene dixit verum genus. Et ut minus incertus sis, posce quodvis donum, ut illud a me consequaris. Palus juranda Diis, ignota nostris oculis, sit testis nostris promissis.*

NOTÆ.

(a) *Horæ*). Quæ Homero Cæli janitrices, Solis ministræ, &c.

(*) *Cinctum florente*) Quia vere florent pleraque.

(b) *Nuda*) Quia, ni fallor, per id tempus Terra frugibus spoliatur.

(c) *Hirsuta capillos*) *Hirsutos habens & horridos*. Græcismus.

(d) *Loco medius*) Sol optime in medio loco fuisse dicitus.

(e) *Culpam*) Quod innupta peperisset: quam culpam Apollinis nomine velabat.

(f) *Radios*) Quibus propius accedere Phaëthon probibebatur.

(g) *Palus*) Styx, Deus Deorum, Orcus: *Dî cujus jurare timent, & fallere numen*, ut loquitur Virgil. quia *scilicet* maxime Diis Immortalibus mors est contraria: quam paludem qui violasset, Deorum convictu eorumque nectare arcebatur.

(h) *Oculis*) Quia ad inferos, aut Tartara nullum Solis lumen penetrat.

Vix

Vix bene desierat: (*a*) currus rogat ille paternos,
Inque diem (*b*) alipedum jus & moderamen equorum.
Pœnituit jurasse patrem: qui terque quaterque
Concutiens illustre caput, Temeraria, dixit,
Vox mea facta (*c*) tua est: utinam promissa liceret
Non dare! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
Dissuadere licet: non est tua tuta voluntas:
Magna petis, Phaëthon; & quæ nec viribus istis
Munera conveniant, nec tam puerilibus annis.
Sors tua mortalis: non est mortale quod optas:
Plus etiam, quàm quod Superis contingere fas sit,
Nescius affectas: (*d*) placeat sibi quisque licebit;
Non tamen ignifero quisquam consistere in (*e*) axe
Me valet excepto: vasti quoque rector (*f*) Olympi,
Qui fera terribili jaculatur fulmina dextrâ,
Non agat hos currus; & quid Jove majus habemus?
Ardua (*g*) prima via est, & qua vix (*h*) mane recentes
Enitantur equi: medio est altissima cælo,
Unde mare & terras ipsi mihi sæpe videre
Fit timor, & pavida trepidat formidine pectus.
Ultima prona via est, & (*i*) eget moderamine certo.

INTERPRETATIO.

Vix bene absolverat: ille orat currus patris, & potestatem & regimen equorum alipedum in diem. Pœnituit genitorem jurasse; qui movens ter quaterque caput splendidum, dixit, Verba mea facta sunt inconsiderata tuis: utinam concederetur non stare pollicitis; agnosco, fili, recusarem tibi hoc unum. Licet absterrere: votum tuum non est utile. Rogas magna, Phaëthon, & dona quæ nec apta sint tuis viribus, nec ætati usque adeo teneræ. Conditio tua est mortalis; quod cupis non est mortale. Cupis insuper ignarus ultra quàm liceat Diis consequi. Concedetur ut quisque sibi plaudat: interim nullus quisquam præter me potest permanere in curru ignifero. Moderator etiam cæli profundi, qui mittit terribilia fulmina tremendâ manu non possit regere hos currus: & quid habemus majus Jove? Primus callis præruptus est, & quem mane equi alacres vix superent: medio cælo est excelsissimus, unde ipse paveo aspicere mare & terras, & cor micat trepido pavore. Extremus callis est declivis, & opus habet firmo regimine.

NÓTÆ.

(a) *Currus*) Pro Curru, in singulari numero; quo curru vehi Apollinem terras lumine suo illustrentem voluerunt Poetæ.

(b) *Alipedum*) Quos & postmodum *volucres* appellat, quibusque pennas assignat.

(c) *Tua*) Temere promisisse Apollinem ex temeraria Phaëthontis petitione patuit.

(d) *Placeat*) *Sibi plurimum quisque Deorum tribuat.*

(e) *Axe*) Synecdochice axem seu lignum, circa quod rotæ vertitur, pro toto curru posuit, cui Sol insidet.

(f) *Olympi*) *Cæli altissimi:* nam pro eo sumitur illud Thessaliæ montis altissimi nomen.

(g) *Prima*) Cum Sol ad meridiem ascendit. Totâ enim istâ fabulâ sequitur Poeta vulgi opinionem, aut certe rerum primam speciem.

(h) *Mane*) Perinde loquitur ac si revera Sol ipse nocte quiesceret: atque ita deinceps in aliis.

(i) *Eget moder.*) Quia sponte sua verius ruit, quam equis trahitur currus.

Tunc

Tunc etiam, (*a*) quæ me subjectis excipit undis,
Ne ferar in præceps, (*b*) Tethys solet ipsa vereri.
Adde, quod assidua (*c*) rapitur vertigine cælum;
Sideraque alta trahit, celerique volumine torquet.
(*d*) Nitor in adversum; (*e*) nec me, qui cætera, vincit
Impetus: & rapido contrarius evehor orbi.
Finge datos currus: quid agas? poterisne rotatis
Obvius ire polis, ne te citus auferat (*f*) axis?
Forsitan & lucos illic urbesque deorum
Concipias animo, delubraque ditia donis
Esse: per insidias iter est, (*g*) formasque ferarum.
Utque viam teneas, nulloque errore traharis;
Per tamen adversi (*h*) gradieris cornua (*i*) Tauri,
(*k*) Hæmoniosque arcus, violentique ora (*l*) Leonis,

INTERPRETATIO.

Tunc etiam ipsa Tethys quæ me accipit fluctibus substratis, solet metuere ne ruam. Adjice quod cælum aufertur motu continuo, & rapit excelsa astra, & trahit pernici vortice. Contendo in partem diversam, nec vis quæ superat reliqua me rapit; & adversus cælo veloci tollor. Pone concessos currus; quid facias? poterisne obviam ire polis circumactis, ne cælum rapidum te abripiat? forte animo fingas illic esse lucos & urbes Deorum, & templa ditata muneribus. Via est per insidias & figuras ferarum. Et quamvis sequaris callem, neque aberres, nihilominus incedes per cornua Tauri oppositi, & arcus Thessalos, & rictus sævi Leonis,

NOTÆ.

(a) *Quæ me subj.*) Videtur vero Sol in mare sese mergere, cum occidit.

(b) *Tethys*) Quam Cæli & Terræ filiam vidimus antea Oceani uxorem.

(c) *Rapitur*) Spatio nempe 24. horarum dicitur primum Mobile subjectos orbes ab ortu ad occasum super mundi polos incitatissima conversione rapere.

(d) *Nitor in adversum*) Quia diurno motu creditus Sol ab occasu ad ortum intra Tropicos movari, donec anni apatio ad idem punctum recurrat.

(e) *Nec me*) Hoc dicit quia unus & æqualis Solis motus inter Tropicos; cum regrestus pati videantur alii planetæ.

(f) *Axis*) Pro cælo ipso axem posuit circa quem vertitur.

(g) *Formasque*) Placuit enim Astronomis, Scorpionis, etiam & Leonis nomine, quædam signa cælestia postaria inculcare, per quæ Soli Zodiacum percurrenti transire necesse sit.

(h) *Gradieris*) Id est, *Gradiatur oportet quicumque temere, nec te ante cognita, currum Solis regere aggreditur.* Neque vero ignoravit Ovidius anni spatio, non uno die, omnia Zodiaci signa Solem percurrere: sed perinde loquentem Solem inducit ac si uno die cuncta ille perlustraret, quia ad ipsius temerarium filium omni indiscriminatim periculo sese objicientem, verba spectant, si forte imperitum a proposito valeant revocare.

(i) *Tauri*) Est Taurus signum in Zodiaco ad Orientem spectans. Cæterum aspectu terribiliora signa Phœbus enumerat, ut ab improba currum suum regendi cupiditate Phaëthonta filium deterreat.

(k) *Hæmonios*) Per Hæmonios Thessalos intellige; per arcus Sagittarium ipsum, signum cæleste in Zodiaco; quem Sagittarium, alii in quibus Ovidius, Centaurum Chironem, Thessalum; alii Crotum seu Crotonem filium Euphemes nutricis Musarum, suo tempore Parnassi aut Heliconis accolam, volunt fuisse.

(l) *Leonis*) Hic Nemæus creditus, quem Hercules interfecit, Junonis beneficio inter astra relatus.

Sævaque circuitu curvantem brachia (*a*) longo
(*b*) Scorpion, atque (*c*) aliter curvantem brachia Cancrum.
Nec tibi (*d*) quadrupedes animosos ignibus illis
Quos in pectore habent, quos ore & naribus efflant,
In promtu regere est: vix me patiuntur, ut acres
Incaluere animi; cervixque repugnat habenis.
At tu, funesti ne sim tibi muneris auctor,
Nate, cave: dum resque sinit, tua corrige vota.
Scilicet, ut nostro genitum te sanguine credas,
Pignora certa petis: do pignora certa timendo:
Et patrio pater esse metu probor: aspice (*e*) vultus
Ecce meos: utinamque oculos in pectora posses
Inserere, & patrias intus deprendere curas!
Denique quidquid habet dives circumspice mundus:
Eque tot ac tantis cæli terræque marisque
Posce bonis aliquid: nullam patiere repulsam.
Deprecor hoc unum; quod vero nomine pœna,
Non honor est: pœnam, Phaëthon, pro munere poscis.
Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
Ne dubita; dabitur (Stygias juravimus undas)
Quodcunque optaris: sed tu sapientius opta.
Finierat monitus: dictis tamen ille repugnat:
Propositumque tenet: flagratque cupidine currûs.
Ergo, qua licuit genitor cunctatus, ad altos

INTERPRETATIO.

& Scorpium flectentem fera brachia vaste ambitu, & Cancrum flectentem aliter brachia. Neque tibi est facile moderari equos feroces illis ignibus quos gerunt in pectore, & emittunt ore & naribus. Ægre me ferunt, cum violenti animi sunt accensi, & collum resistit habenis. At tu, fili, tibi prospice, ne sim tibi caussa doni luctuosi: & dum res patitur, corrige tua desideria. Nimirum poscis indubitata indicia, ut scias te esse satum nostro genere: do signa certa metuendo: & asseror pater timore paterno. En contemplare meam faciem; atque utinam liceret immittere lumina in cor, & videre solicitudinem paternam intus! Selige tandem quidquid orbis opulentus continet, & pete aliquid ex tot & tantis bonis cæli, terræ, & maris, nihil denegabitur. Hoc unum averte, quod proprie nomine est supplicium, non gloria. Phaëthon petis supplicium pro dono. Quamobrem, inscie, implicas meum collum mitibus brachiis? Ne sis incertus, (juravimus aquas Stygias) quodcumque cupiveris concedetur; sed tu vove sapientius. Absolverat hortationes: ille tamen adversus monita nititur; & servat decretum, & ardet desiderio currûs. Pater igitur moratus quantum potuit,

NOTÆ.

(a) *Longe*) Brachia vero usque adeo porrigit, ut libram aliud signum comprehendat.

(b) *Scorpion*) Signum est cæleste ex Scorpio ortum, quem adversus Orionem Terra immisit indignata quòd quæcumque ex eâ orirentur se posse interficere, gloriaretur: quem Scorpium Jupiter in cælum assumpsit.

(c) *Aliter curvantem*) Crura enim sua aut brachia nòn tam late divaricat Cancer, ac Scorpius.

(d) *Quadrupedes*) De Solis equis loquitur, qui ut & ait Virgilius,

Lumenque elatis naribus efflant.

(e) *Vultus*) *Metu pallentes.* Namque antea radios deposuerat.

Deducit juvenem (*a*) Vulcania munera currus.
Aureus axis erat, temo aureus, aurea summæ
Curvatura rotæ; radiorum argenteus ordo.
Per (*b*) juga (*c*) chrysolithi, positæque ex ordine gemmæ,
Clara (*d*) repercusso reddebant lumina Phœbo.
Dumque ea magnanimus Phaëthon miratur, opusque
Perspicit, ecce vigil rutilo (*e*) patefecit ab ortu
Purpureas Aurora fores, & plena (*f*) rosarum
Atria: (*g*) diffugiunt stellæ: quarum agmina cogit
(*h*) Lucifer, & cæli statione novissimus exit.
At pater ut terras, mundumque rubescere vidit,
Cornuaque extremæ velut evanescere Lunæ;
Jungere equos Titan velocibus imperat (*i*) Horis.
Jussa Deæ celeres peragunt: ignemque vomentes
(*k*) Ambrosiæ succo saturos præsepibus altis
Quadrupedes ducunt; adduntque sonantia fræna.
Tum pater ora sui sacro medicamine nati
Contigit; & rapidæ fecit patientia flammæ:
Imposuitque comæ (*l*) radios: præsagaque luctus

INTERPRETATIO.

deducit adolescentem ad excelsos currus dona Vulcania. Axis erat aureus, temo aureus, curvatura rotæ extrema aurea; series radiorum argentea. Chrysolithi dispersi per juga, & gemmæ ordinatæ remittebant clara lumina Soli reflexa. Et dum ardatus Phaëthon admiratur, & perlustrat opus, ecce Aurora experrecta aperit ab ortu rubicundo valvas purpureas, & atria rosis sparsa. Stellæ recedunt, quarum Lucifer congregat exercitum, & ultimus cæli stationem relinquit. At Sol pater ut cernit terras & orbem rubere, & cornua ultima Lunæ quasi evanescere, jubet Horas celeres admovere equos. Citæ Deæ exequuntur mandata, & ducunt ab excelsis stabulis quadrupedes efflantes ignem plenos succo Ambrosiæ, & aptant fræna tinnientia. Tum genitor unxit faciem sui filii sacra medicamenta; & reddidit firmam adversus flammam fervidam. Et addidit radios capillis: atque ingeminans

NOTÆ.

(a) *Vulcania*) A Vulcano fabricata.

(b) *Juga*) Cave pro equis accipias, qui nondum aderant. Potius est, ut per *juga*, ipsam currus sellam intelligas; quomodo in navibus transtra, seu remigum sedilia, *juga* etiam vocantur.

(c) *Chrysolithi*) Est Chrysolithus lapis pretiosus, qui auri colore quia nitet, ab eo apud Græcos nomen illud accepit.

(d) *Repercussa Phœbo*) *Solis radiis a gemmarum solido corpore repulsis.*

(e) *Patefecit Aurora*) Aurora siquidem dicitur lumen illud quod Solis ortum antevertit; venustissime certe cælum aperire fingitur.

(f) *Rosarum*) Roseam totam, cui rosas dicavit, Auroram facit antiquitas.

(g) *Diffugiunt*) Quia, ob majorem Solis lucem, non apparent.

(h) *Lucifer*) Stella est Veneris, quæ prima post Solis occasum, ultima ante ejus ortum in cælo apparet; unde cæteris quasi præesse, atque earum curam gerere non illepide finxit poeta.

(i) *Horis*) Optime illas Sol habet administras, quæ ex ejus cursu oriuntur, aut in eo continentur.

(k) *Ambrosiæ*) Est ambrosia Deorum cibus, sicuti nectar eorum potus; quanquam confunduntur aliquando. Ambrosiam etiam describit Plinius herbam odore non injucundo.

(l) *Radios*) Coronam radios emittentem quam Sol ipse solet gestare.

Fe-

Pectore sollicito repetens suspiria, dixit:
Si potes hîc saltem monitis parere paternis;
Parce, puer, stimulis; & fortius utere loris.
Sponte sua properant, labor est inhibere volentes.
(*a*) Nec tibi directos placeat via quinque per (*b*) arcus.
Sectus in obliquum est lato curvamine (*c*) limes:
(*d*) Zonarumque trium contentus (*e*) fine polumque
(*f*) Effugit (*g*) australem, junctamque aquilonibus (*h*) Arcton.
Hac sit iter: manifesta rotæ vestigia cernes.
Utque ferant æquos & cælum & terra calores,
Nec (*i*) preme, nec summum molire per æthera currum.
Altius egressus cælestia tecta cremabis;
Inferius terras: medio tutissimus ibis.
Neu te dexterior tortum declinet in (*k*) anguem;
Neve sinisterior pressam rota ducat ad (*l*) aram;
(*m*) Inter utrumque tene. Fortunæ cætera mando;

INTERPRETATIO.

ex pectore anxio suspiria pronuncia mæroris, dixit: Si licet saltem obsequi hic præceptis paternis, omitte, adolescens, instigare, & attrahe fortiter habenas. Ultro festinant, difficile est coercere ultroneos. Neque teneas iter per quinque Zonas directas. Callis est porrectus in obliquum vasto volumine. Contentus limite trium circulorum, vita & polum australem, & ursam conjunctam Boreæ. Hâc insiste viam: videbis signa aperta rotæ. Et ut cælum & terra fruantur æquis caloribus, neque deprime, neque age currum ad supremum cælum. Actus sublimius incendes domos cælestes; inferius terras: securus veheris medio. Neve rota dextra devehat te ad serpentem sinuosum, neve læva trahat ad aram depressam: sequere inter utrumque. Committo reliqua fortunæ;

NOTÆ.

(a) *Nec tibi*) Phaëthontem filium hortatur Sol, ne per circulos parallelos, sed per Zodiacum, qui Æquatorem oblique intersecat, iter suum dirigat.

(b) *Arcus*) Æquinoctialem dicit circulum, duos Tropicos, Cancri, & Capricorni, cum Arctico & Antarctico.

(c) *Limes*) Qui est Zodiacus.

(d) *Zonarum*) Cælum & terram in quinque partes diviserunt Mathematici, quas *zonas* seu *cingula* vocaverunt, prout diverse solaribus radiis subjiciuntur.

(e) *Fine*) Usque ad duos Tropicos Cancri, & Capricorni, qui fines sunt duarum Zonarum temperatarum, quà parte Solem respiciunt, Sol annuo cursu pervenit, eos non transgreditur.

(f) *Effugit*) Hanc vocem pro *effugito* ex veteri lectione restitui.

(g) *Australem*) Quem communiter vocant *Antarcticum*, id est Arctico oppositum.

(h) *Arcton*) Per Arcton seu Ursam, quæ signum est celeste in plaga Septentrionali, vel Boreali polum Arcticum intellige, aut partem cæli quæ ultra Tropicum Cancri porrigitur. Est autem Ursa eadem quæ ante Calisto fuerat, Lycaonia filia, a Junone in Ursam mutata, deinde a Jove in cælum translata. Aquilonibus junctam dicit poeta, quia ex cæli parte eâdem quâ posita est Ursa spirant venti Septentrionales.

(i) *Preme*) Pro *deprime*, aut terram versus age.

(k) *Anguem*) Draconem dicit, signum celeste, olim Hesperidum aurea mala custodientem, quem Hercules interfecit, Juno inter duas Arctos seu Ursas ita collocavit, ut utramque corporis flexibus comprehendat.

(l) *Aram*) Quæ signum est australe circulum prope tangens Antarcticum, nostro respectu depressum.

(m) *Inter utrumque*) Est quia latus austrinum nostro respectu depressius, Boreale sublimius, Zodiacus medius.

Digitized by Google

Quæ juvet, & melius, quàm tu tibi, consulat, opto.
Dum loquor; (a) Hespetio positas in litore metas
Humida nox tetigit; (b) non est mota libera nobis:
Poscimur: effulget tenebris Aurora fugatis.
Corripe lora manu: vel, si mutabile pectus
Est tibi, consiliis, non curribus, utere nostris,
Dum potes; & solidis etiamnum sedibus adstas;
Dumque male optatos nondum premis inscius axes.
Quæ tutus spectes, sine me dare lumina terris.
Occupat ille levem (c) juvenili corpore currum:
Statque super; manibusque datas contingere habenas
Gaudet; & invito grates agit inde parenti.
Interea volucres (d) Pyroeis, & (e) Eous, & (f) Æthon,
Solis equi, quartusque (g) Phlegon, hinnitibus auras
Flammiferis implent, pedibusque (h) repagula pulsant.
Quæ postquam (i) Tethys, fatorum ignara nepotis,
Reppulit; & facta est immensi copia mundi;
(k) Corripuere viam, pedibusque per aera motis
Obstantes (l) findunt nebulas, pennisque levati
Prætereunt ortos isdem de partibus (m) Euros.

INTERPRETATIO.

quæ opem ferat; & precor melius tibi quàm tu ipse prospiciat. Dum verba facia, nox madida pervenit ad terminos sitos in littore occiduo: non licet cunctari; vocamur: Aurora splendes tenebris discussis. Sume habenas manu; vel si cor habet flexile utere monitis nostris, non curribus, dum licet, & insistis adhuc sedibus firmis; dumque nescius nondum insides currui stulte desiderato. Patere me immittere terris lucem, quâ fruaris securus. Ille prosilit in currum levem corpore alacri: & insidet; & exultat apprehendere manibus concessa lora; deinde gratias agit patri repugnanti. Interea equi Solis alati Pyroeis, & Eous, & Æthon, & quartus Phlegon, implent aerem hinnitibus igniferis, & quatiunt carceres. Quos ut Tethys nescia fatorum nepotis removit, & apertus est vastus orbis, velocissime iter carpserunt, & pedibus agitatis per aerem dividunt nubila opposita, & sustentati pennis antevertunt subsolanos digressos ex eadem plaga.

NOTÆ.

(a) *Hesperie*) Id est *Atlantico*, ab Hespero Atlantis fratre sic dicto. Cæterum per Atlanticum littus Occidentale intellige, quo cum nox pervenit, necesse est diem, adeoque Sol ad Orientale pervenerit.

(b) *Non est mora*) Certi enim sunt cælorum motus.

(c) *Juvenili*) Phaëthonte videre videor, tem bene exprimit vox iste hominis impatientiem & impetum.

(d) *Pyroeis*) Ab igne, Græcâ etymologiâ, dictus est.

(e) *Eous*) Ab Aurore hic nomen habuit.

(f) *Æthon*) Id est, *Ardens*, *Urens*.

(g) *Phlegon*) *Urens* etiam intelligitur.

(h) *Repagula*) Ad carceres elludit, e quibus in ludorum celebritate equi emittebantur.

(i) *Tethys*) Oceani conjux, & Clymenes mater: apud quam Sol pernoctere creditur: quia, *scilicet*, in mare, cum occidit sese videtur immergere.

(k) *Corripuere*) Optime equorum celeritatem indicat vox ista.

(l) *Findunt*) Ferventem vide orationem, quæ equorum præsentem faciat velocitatem.

(m) *Euros*) Est Eurus ventus eb Ortu spirens: quem celeritate superare Solis equos testatur Poete.

Sed

Sed leve pondus erat; nec quod (*a*) cognoscere possent
Solis equi: solitaque jugum gravitate carebat.
Utque (*b*) labant curvæ justo sine pondere naves,
Perque mare instabiles nimia levitate feruntur;
Sic onere assueto vacuos dat in aera saltus,
(*c*) Succutiturque alte, similisque est currus inani.
Quòd simulac sensere, ruunt, tritumque relinquunt
(*d*) Quadrijugi spatium; nec, quo prius, ordine currunt.
Ipse pavet; nec qua commissas flectat habenas,
Nec scit quà sit iter: nec, si sciat, imperet illis.
Tum primum radiis gelidi caluere (*e*) Triones,
Et (*f*) vetito frustra tentarunt æquore tingi.
Quæque polo posita est glaciali proxima (*g*) serpens,
Frigore pigra prius, nec formidabilis ulli,
Incaluit: sumsitque novas fervoribus iras.
Te quoque turbatum memorant fugisse, (*h*) Boote:
Quamvis tardus eras, & te tua plaustra tenebant.
Ut vero summo despexit ab æthere terras
Infelix Phaëthon, penitus penitusque patentes;
Palluit, & subito genua intremuere timore:

INTERPRETATIO.

Sed onus erat parvum, nec quod equi Solis possent sentire; & jugum carebat pondere consueto. Et sicuti aduncæ naves sine onere convenienti vacillant, atque incertæ fluctuant nimia levitate: sic currus saltat in aerem sine pondere solito, & alte quatitur, & est similis vacuo. Quod statim atque equi quadrijugi advertunt, exiliunt, & deserunt viam calcatam; nec currunt eodem ordine quo antea. Ipse tremit, neque novit quâ torqueat lora sibi concredita, neque viam, quâ sit insistendum: neque si cognoscat regere queat illos. Tum primum frigidi Triones intepuerunt radiis, & conati sunt in cassum mergi in mari prohibito. Et Anguis, qui situs est juxta polum gelidum antea iners rigore, neque metuendus cuiquam extit; & novâ irâ ferbuit per calores. Dicunt etiam, Boote, te trepidum dilapsum esse, tametsi lentus esses, & tuus currus te remoraretur. Cum autem miser Phaëthon intuitus est a supremo æthere terras usque & usque apertas, expalluit, & repente genua concussa sunt pavore:

NOTÆ.

(a) *Cognoscere*) Tam levis erat currus, ut nullus insidere videretur.

(b) *Labant*) *Hinc illinc vacillant.*

(c) *Succutitur*) Sursum valde quatitur. Cæterum oritur illud ex viæ inæqualitate.

(d) *Quadrijugi*) Quatuor equi uno jugo alligati.

(e) *Triones*) Ursa est major, cujus septem lucidiores stellæ plaustri formam referunt, cum bobus, (quos veteres Triones a terenda terra dixerunt). Quod signum nunquam occidit; quia, si fabulam spectes, Juno pellicem Callisto, cælo receptam indignata, a Tethye Oceani uxore impetravit ne aquis ejus tingeretur; si veritatem quæras, quia polo elevato vicina Ursa, aut Helice, quæ antea Callisto fuerat.

(f) *Vetito*) Seu fabulam, seu veritatem spectes; ut modo diximus.

(g) *Serpens*) Signum est, quod jam ante in Boreali plagâ diximus esse.

(h) *Boote*) Est Bootes, qui & Arctophylax dicitur, signum juxta Ursam majorem, quæ bubulci more plaustrum sequi videtur. Plaustrum autem, Triones, & Ursam unum & idem signum esse diximus.

Sunt-

Suntque oculis (*a*) tenebræ per tantum lumen obortæ.
Et jam mallet equos nunquam tetigisse paternos:
Jamque agnosse genus piget, & valuisse rogando:
Jam (*b*) Meropis dici cupiens; ita fertur, ut acta
Præcipiti (*c*) pinus Boreâ, cui victa remisit
(*d*) Fræna suus rector, quam Dîs votisque reliquit.
Quid faciat? multum cæli post terga relictum:
Ante oculos plus est: animo metitur utrumque.
Et modo, quos illi fato contingere non est,
Prospicit occasus: interdum respicit ortus.
Quidque agat ignarus, stupet: & nec fræna remittit,
Nec retinere valet: nec nomina novit equorum.
Sparsa quoque in vario passim miracula cælo,
Vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.
Est locus, in geminos ubi brachia concavat arcus
Scorpios, & caudâ flexisque utrinque lacertis
(*e*) Porrigit in spatium signorum membra duorum.
Hunc puer ut nigri (*f*) madidum sudore veneni
Vulnera curvatâ minitantem cuspide vidit,
Mentis inops, gelidâ formidine lora remisit.
Quæ postquam summum tetigere jacentia tergum,
Exspatiantur equi: nulloque inhibente per auras
Ignotæ regionis eunt; quaque impetus egit,

INTERPRETATIO.

& caligo occupavit oculos per tantum lumen. Et jam præoptaret nunquam attigisse equos paternos: & jam pæniteret cognovisse stirpem, & superiorem fuisse orando: Jam optans appellari Meropis, perinde agitur ut navis impulsa ruente Aquilone, cui nauclerus suus permisit gubernaculum, quam concredidit Diis & precibus. Quid agat? Multum cæli omissum a tergo: plus est præ oculis: describit utrumque mente: & nunc e longinque spectat occasum, quo non conceditur illi fato pervenire; nunc intuetur ortum. Atque nescius miratur quid possit incipere; & neque laxat habenas, neque potest tenere; neque scit nomina equorum. Spectat etiam timidus hinc inde prodigia posita in cælo diversis signis distincto, & imagines magnarum ferarum. Est locus ubi Scorpius flectit lacertos in duos arcus; & extendit artus in spatium duorum siderum, caudâ & brachiis curvatis utrinque. Cum juvenis intuitus est hunc squalentem sudore veneni atri intentantem plagas cauda reflexa, defectus animo laxavit habenas frigido timore. Quæ sparsæ postquam jacuerunt in dorso extrema, equi divagantur; & nemine obstante feruntur per spatia incognitæ plagæ; & quâ furor impulit,

NOTÆ.

(a) *Tenebræ*) Vertiginem dicit, qua laborant præsertim qui subito terrore correpti sunt. Jocatur vero in verbis Poeta, quod plane, multisque de causis non placet.

(b) *Meropis*) Filius *scil.* Mallet homine natum dici & salvum esse, quàm Deo satum & perditum.

(c) *Pinus*) Pro navi ex pinu facta, metonymice.

(d) *Fræna*) Pro gubernaculo: quod Poetis familiare.

(e) *Porrigit*) Tam late porrigitur Scorpius, ut chelis, seu brachiis suis libræ signum constituere videatur.

(f) *Madidum*) Ex calore sudantem, æstuantem, sævientem.

Hâc

Hàc sine lege ruunt: altoque sub æthere fixis
(*a*) Incursant stellis, rapiuntque per avia currum.
Et modo summa petunt, modo per decliva, viasque
Præcipites spatio terræ propiore feruntur.
Inferiusque suis fraternos currere Luna
Admiratur equos: ambustaque nubila fumant.
Corripitur flammis, ut quæque altissima, tellus;
Fissaque agit rimas, & succis aret ademtis.
Pabula canescunt: cum frondibus uritur arbos:
Materiamque suo præbet seges arida damno.
Parva queror: magnæ pereunt cum mœnibus urbes:
Cumque suis totas populis incendia gentes
In cinerem vertunt: silvæ cum montibus ardent.
Ardet (*b*) Athos, (*c*) Taurusque Cilix, & (*d*) Tmolus, & (*e*) Oete,
Et nunc sicca, prius celeberrima fontibus, (*f*) Ide;
Virgineusque (*g*) Helicon, & nondum Oeagrius (*h*) Hæmos.
Ardet in immensum geminatis ignibus (*i*) Ætne,
(*k*) Parnassusque biceps, & (*l*) Eryx, & (*m*) Cynthus, & (*n*) Othrys,

INTERPRETATIO.

hàc exiliunt sine modo: & impetum faciunt in stellas positas sub summo æthere, & abstrahunt currum per avia. Et modo eunt per suprema, modo currunt per depressa, & limites præruptos, aut loca terræ viciniora. Et Luna stupet equos fratris ire inferius suis: & nubes incensæ fumum emittunt. Ut quæque terra sublimior accenditur, & divisa hiat, & arida est humore exhausto. Herba albicant; arbor flagrat cum foliis; & fruges rigescentes suppeditant pabulum suo incendio. Minora doleo: vastæ civitates intereunt cum muris; & conflagratio redigit in favillas totas nationes cum suis alumnis. Nemora flagrant cum montibus. Athos flagrat, & Taurus Cilix, & Tmolus, & Oeta, & Ida, jam arida, olim nobilissima fontibus; & Helicon virginibus sacer, & Hæmus nondum Oeagrius. Æthna flagrat flammis duplicatis sine modo, & Parnassus, in duos vertices divisus, & Eryx, & Cynthus, & Othrys,

NOTÆ.

(a) *Incursant*) Cum nimium ascenderent equi.

(b) *Athos*) Macedoniæ mons altissimus.

(c) *Taurus*) Mons est totius Asiæ maximus, diversa nomina apud varias gentes in quas dividitur, sortitus, a Cilicibus *Taurus* dictus.

(d) *Tmolus*) Mons est Phrygiæ, vino, croco, & melle abundans.

(e) *Oete*) In Thessalia, est Herculis rogo & morte celeberrimus.

(f) *Ide*) Mons est, qui ad Troadem spectat, fontibus suis inclytus.

(g) *Helicon*) Hic Bœotiæ est, Musis sacer.

(h) *Hæmos*) Mons Thraciæ altissimus, in quo Orpheus Oeagri & Calliopes filius, ubi quidem voluerunt nonnulli, a Mænadibus, seu furentibus Bacchis discerptus est; quare infamis factus.

(i) *Ætne*) Mons est Siciliæ, ignibus, quos evomit, terribilis.

(k) *Parnassusque*) Mons Phocidis in duos vertices divisus.

(l) *Eryx*) Hunc olim Veneri dicatum habet Sicilia.

(m) *Cynthus*) In Delo insulà est, ubi Apollinem & Dianam Latona peperisse dicitur: a quo ille Cynthius, hæc Cynthia appellata.

(n) *Othrys*) In media est Thessalia. Cæterum, nisi forte lubet tabulas describere, haud equidem scio quid pulchri habeat ista nominum aut montium congeries. Sudemus igitur quandoquidem Phaëthonti & Poetæ placuit.

Et

Et tandem (*a*) Rhodope nivibus caritura, (*b*) Mimasque,
(*c*) Dindymaque, & (*d*) Mycale, natusque ad sacra (*e*) Cithæron.
Nec prosunt Scythiæ sua frigora: (*f*) Caucasus ardet,
(*g*) Ossaque cum Pindo, majorque ambobus (*h*) Olympus:
Aeriæque (*i*) Alpes, & nubifer (*k*) Apenninus.
Tunc vero Phaëthon cunctis e partibus orbem
Aspicit accensum: nec tantos sustinet æstus:
Ferventesque auras, velut e fornace profunda,
Ore trahit, currusque suos candescere sentit.
Et neque jam cineres ejectatamque favillam
Ferre potest: calidoque involvitur undique fumo.
Quoque eat, aut ubi sit, (*l*) picea caligine tectus
Nescit; & arbitrio volucrum raptatur equorum.
Sanguine tum credunt in corpora summa vocato,
Æthiopum populos nigrum traxisse colorem.
Tum facta est (*m*) Libye raptis humoribus æstu
Arida; tum Nymphæ passis fontesque lacusque
Deflevere comis: queritur Bœotia (*n*) Dircen,

INTERPRETATIO.

& tandem Rhodope vacua nivibus, & Mimas, & Dindyma, & Mycale, & Cithæron factus ad sacra. Nec sua frigora opem ferunt Scythiæ; Caucasus flagrat, & Ossa cum Pindo, & Olympus maior utroque: & Alpes aeriæ, & Apenninus nubilosus. Tunc vero Phaëthon spectat mundum inflammatum ex omnibus partibus; nec patitur tantos ardores, & carpit ore aerem incensum tanquam ex fornace profunda, & sentit suos currus ignescere. Et neque jam potest tolerare cineres & favillam jactatam, & circumfunditur undique fumo fervido. Neque intelligit quo vadat, aut ubi sit, involutus obscuris tenebris: & aufertur pro libitu alatorum equorum. Arbitrantur populos Æthiopum tunc sumsisse atrum colorem, sanguine educto ad extremas partes corporis. Tum Libya facta est sicca, humiditate sublata caloribus: tum Nymphæ ejulaverunt capillis sparsis, & fontes, & lacus: Bœotia conqueritur Dircen,

NOTÆ.

(a) *Rhodope*) Mons Thraciæ perpetuis nivibus horridus.

(b) *Mimasque*) Mons est Ioniæ, Icario mari oppositus. Itemque Thraciæ continuis obsessus imbribus.

(c) *Dindyma*) Montes Troadis, matri deorum sacri; unde Cybele Dindymene dicta.

(d) *Mycale*) Qui Cariæ est, e regione Sami insulæ.

(e) *Cithæron*) Hic fuit Bœotiæ, Bacchi sacrificiis notissimus, ubi Pentheum Bacchi contemtorem Bacchæ discerpserunt.

(f) *Caucasus*) Scythiæ, regionis ad Septentrionem frigidissimæ, mons est, ad quem Prometheus fuit religatus.

(g) *Ossa cum Pindo*) Qui sunt Thessaliæ.

(h) *Olympus*) In confinio est Macedoniæ & Thessaliæ, tam altus, ut cælum ipsum pertingere videatur: quare etiam pro ipso nonnunquam sumitur.

(i) *Alpes*) Montes sunt excelsi, Italiam a Gallia disterminantes.

(k) *Apenninus*) Longissimus est montium tractus, Italiam dividens.

(l) *Picea*) Pro *nigra*.

(m) *Libye*) Africæ est pars aridissima, inter Mauritaniam, & Cyrenaicam regionem, cui limites accurate assignare errores populi non siverunt.

(n) *Dircen*) Fontem, quo, caloribus exhausto, uti non liceret. Atque in hunc fontem non procul a Thebis mutata fuerat Dirce, Lyci, Thebarum regis, uxor.

Al.

Digitized by Google

Argos (*a*) Amymonen, (*b*) Ephyre (*c*) Pirenidas undas.
Nec sortita loco distantes flumina ripas
Tuta manent: mediis (*d*) Tanais fumavit in undis,
(*e*) Peneosque senex, Theutranteusque (*f*) Caicus,
Et celer (*g*) Ismenos, cum Phocaico (*h*) Erimantho,
Arsurusque iterum (*i*) Xanthus, flavusque (*k*) Lycormas,
Quique recurvatis ludit (*l*) Mæandros in undis;
Mygdoniusque (*m*) Melas, & (*n*) Tænarius Eurotas.
Arsit & (*o*) Euphrates Babylonius, arsit (*p*) Orontes,
(*q*) Thermodonque citus, (*r*) Gangesque, & (*s*) Phasis & (*t*) Ister.
Æstuat (*u*) Alpheos: ripæ (*x*) Spercheides ardent:

INTERPRETATIO.

Argos Amymonem, Corinthus aquas Pirenidas. Neque fluvii nacti ripas loco dissitas sunt securi: Tanais fumavit in mediis aquis, & senex Peneus, & Caicus Theutranteus, & rapidus Ismenus cum Erymantho Phocaico, & Xanthus iterum deflagraturus, & flavus Lycormas, & Mæander, qui ludit in aquis flexuosis; & Melas Mygdonius, & Eurotas Tænarius. Euphrates etiam Babylonius incensus est, arsit Orontes, & celer Thermodon, & Ganges, & Phasis, & Danubius. Alpheus fervet: ripæ Spercheides flagrant:

NOTÆ.

(a) *Amymonen*) Fuit Amymone Danai filia, in fontem apud Argos conversa.

(b) *Ephyre*) Corinthus est.

(c) *Pirenidas undas*) Fuit Pirene fons Acrocorinthi, montis Corintho imminentis, Musis sacer, aqua ad potum suavissimâ; in quem Pirene filiorum mortem nimiis lacrymis prosequens, mutata est.

(d) *Tanais*) Fluvius est Scythiæ maximus, Europam ab Asia dividens; multum sane distans a fontibus Græciæ, ut dixit poeta.

(e) *Peneosque*) Thessaliæ est, de quo jam multa.

(f) *Caicus*) Fluvius est Mysiæ ideo Theutranteus dictus, quod ex Theutrantia Mysiæ parte Mysus fluvius terra haustus, deinde Caicum efficiat.

(g) *Ismenos*) Bœotiæ fluvius in Euripum influens.

(h) *Erymantho*) Phocidis est, aut Phocaicus hic fluvius, in Arcadia, ubi & mons ejusdem nominis.

(i) *Xanthus*) Fluvius est Troiæ, qui belli Trojani tempore, Vulcani vi arsit, & exaruit.

(k) *Lycormas*) Evenus est Ætoliæ fluvius, flavas volvens arenas; aliis etiam nominibus appellatus.

(l) *Mæandros*) Phrygiæ est hic, 600. ut numerant gyris, & sinuosis flexibus, ita fluens, ut in fontem suum sæpius recurrere videatur.

(m) *Melas*) Plures fuerunt eo nomine fluvii; hic Macedoniæ est, ubi & Mygdonia Provincia.

(n) *Tænarius*) A Peloponnesi Tænaro promontorio; quanquam tamen multum ab eo distat Eurotas Laconiæ fluvius.

(o) *Euphrates*) Nobilissimus est Asiæ fluvius, ex Armenia, per Mesopotamiam, lota Babylone urbe in Persicum sinum defluens.

(p) *Orontes*) Hic Syriæ est, ex Libano monte decurrens; *Typhon* a Typhonte gigante illic fulminato, aliis etiam appellatus nominibus.

(q) *Thermodon*) Thraciæ est, juxta quem sedes posuisse volunt Amazones, ex Scythia in Europam migrantes.

(r) *Ganges*) Maximus & notissimus Indorum fluvius.

(s) *Phasis*) Colchorum est, qui Medeæ etiam nomen suum dedit.

(t) *Ister*) Europæ maximus est fluvius, qui & Danubius dicitur, in Pontum Euxinum influens.

(u) *Alpheos*) Arcadiæ est hic in Peloponneso, qui ibi absorptus, impermixtis aquis, ex Græcia, subter mare & terram currens, se in Sicilia rursus extollit, ubi Arethusæ fonti immixtus, sese deinde in mare Siculum exonerat. Quam fabulam non modo Poetæ, sed historici etiam scripserunt: de qua suo loco nostrum quoque audiemus Nasonem.

(x) *Spercheides*) Sperchii, Thessaliæ fluvii, qui in Maliacum sinum illabitur.

Digitized by Google

Quodque suo (*a*) Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum.
Et, quæ (*b*) Mæonias celebrarant carmine ripas,
Flumineæ (*c*) volucres medio caluere Caystro.
(*d*) Nilus in extremum fugit perterritus orbem,
Occuluitque caput, quod adhuc latet: ostia septem
Pulverulenta (*e*) vacant septem sine flumine valles.
Fors eadem (*f*) Ismarios (*g*) Hebrum cum Strymone siccat,
(*h*) Hesperiosque amnes, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
(*i*) Cuique fuit rerum promissa potentia, Tybrin.
Dissilit omne solum; penetratque in Tartara rimis
Lumen, & (*k*) infernum terret cum conjuge Regem.
Et mare contrahitur: siccæque est campus arenæ,
Quod modo pontus erat: quosque altum texerat æquor,
Exsistunt montes, & sparsas (*l*) Cycladas augent.
Ima petunt pisces: nec se super æquora curvi
Tollere consuetas audent delphines in auras.
Corpora (*m*) phocarum summo resupina profundo

INTERPRETATIO.

& aurum quod Tagus volvit suo flumine liquescit per ardores. Et aves fluviatiles, quæ nobilitaverant ripas Mæonias cantu suo, *arserunt media Caystro. Nilus tremefactus recessit ad ultimum orbem, & abscondidit caput, quod adhuc tegitur. Septem* ejus *ostia pulvere respersa sunt septem valles absque flumine. Eadem sorte exaruerunt Hebrus & Strymon Thracii, itemque Rhenus & Rhodanus ad occasum porrecti, & Tybris cui imperium fuit assignatum. Universa terra hiat; & lux pervadit usque ad inferos per fissuras, & concutit regem infernum cum uxore. Pelagus etiam coarctatur, & quod jam erat mare, est vastitas constrata glareâ: & montes quos profundum mare operuerat, apparent, & adduntur dispersis Cycladibus. Pisces se recipiunt in profundum; neque Delphines pandi audent se efferre super mare in aerem assuetum. Corpora Phocarum mortua fluitant inversa*

NOTÆ.

(a) *Tagus*) Hispaniæ fluvius, aureas vehens arenas, quas devolvens aquæ loco, Sole liquefactas, insolenti hyperbole fingit Poeta.

(b) *Mæonias*) Est Mæonia eadem quæ Lydia, Asiæ minoris regio, in qua Caystrus fluvius Cygnis suis a poetis celebratus.

(c) *Volucres*) De Cygnis loquitur.

(d) *Nilus*) Celeberrimus Ægypti fluvius, cujus fontes quia veteres ignoraverunt, ideo caput condidisse dicit poeta; quod tamen in Lunæ montibus Ptolemæus, recentiores ex quibusdam lacubus quos *Zaflan & Zembia* vocant, assignarunt.

(e) *Vacant*) Septem dicit alveos, per quos in mare erumpit Nilus, ita exaruisse, ut valles essent.

(f) *Ismarios*) *Thracios*, ab Ismaro Thraciæ monte. Synecdoche est.

(g) *Hebrum*) Sunt Hebrus & Strymon duo Thraciæ fluvii in Ægæum mare influentes.

(h) *Hesperios*) Id est, qui magis ad occidentalem plagam spectant. Nam Rhenus Germaniæ, Rhodanus Galliæ, Padus seu Eridanus Italiæ, fluvii notissimi.

(i) *Cui*) Aut certe Romanis, ejus accolis Metonymia est.

(k) *Infernum*) Plutonem *scilicet* cum Proserpina conjuge.

(l) *Cycladas*) Sunt Cyclades Ægæi maris insulæ, in orbem collectæ, quæ hic pro quibuslibet synecdochice sumuntur.

(m) *Phocarum*) Sunt phocæ vituli marini, ut sæpe dictum.

Exa-

Exanimata natant: ipsum quoque (*a*) Nerea fama est,
Doridaque, & natas, tepidis latuisse sub antris.
Ter Neptunus aquis cum torvo brachia vultu
Exserere ausus erat; ter non tulit aeris æstus.
Alma tamen (*b*) Tellus, ut erat circumdata ponto,
Inter aquas pelagi, contractosque undique fontes,
Qui se condiderant in opacæ viscera matris,
Sustulit (*c*) omniferos collo tenus arida vultus:
Opposuitque manum fronti: magnoque tremore
Omnia concutiens paullum subsedit, & infra,
Quàm solet esse, fuit: siccaque ita voce locuta est:
Si placet hoc, meruique, quid o tua fulmina cessant
Summe Deûm? liceat perituræ viribus ignis
Igne perire tuo, clademque (*d*) auctore levare.
Vix equidem fauces hæc ipsa in verba resolvo.
(Presserat ora vapor) tostos en aspice crines,
Inque oculis tantum, tantum super ora favillæ.
Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem
Officiique refers; quod adunci vulnera aratri,
Rastrorumque fero, totoque exerceor anno?
Quòd pecori frondes, alimentaque mitia fruges
Humano generi, vobis quòd thura ministro?
Sed tamen exitium fac me meruisse: quid undæ,
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
Æquora decrescunt, & ab æthere longius absunt?

INTERPRETATIO.

super extremo mari. Ajunt etiam ipsum Nereum, & Doridem, & filias sese abdidisse in cavernas calidas. Neptunus conatus erat ter emittere aquis lacertos, vultu truci; ter non toleravit ardores aeris. Mitis tamen Terra, ut erat cincta mari, inter aquas Pelagi, & fontes undique diminutos, qui sese abdiderant in præcordia vastæ matris, sicca extulit faciem omnia ferentem collo tenus; & prætulit manum fronti; & percellens cuncta ingenti pavore paullum subsedit; & constitit inferius quàm solet esse; & hanc orationem habuit voce arida: Siquidem hoc gratum est, maxime Deorum, & digna sum, quamobrem tua fulmina quiescunt?

Concedatur interituræ fervore ignis, interire igne tuo, & solatium habere exitii ab auctore. Ægre equidem os aperio pro hac ipsa oratione. (Calor præcluserat fauces.) En vide capillos ustos, & tantum cineris in oculis, tantum in ore. Præstatne mihi hanc mercedem, atque *hunc honorem feracitatis, & servitii; quòd patior plagas curvi aratri, & rastrorum, & torqueor toto anno? quod exhibeo folia pecori, & fruges cibos dulces humanæ genti; quòd vobis* præbeo *thura? Sed pone tamen me dignam esse calamitate; aquæ quid meritæ sunt, quid meritus est frater? quamobrem maria illi data sorte minuuntur, & distant longius a cælo?*

NOTÆ.

(a) *Nerea*) Fuit Nereus Deus maris, vates insignis, in Ægæo mari præcipue habitans, qui Doridem uxorem habuit, ex qua 50. suscepit filias, a patre *Nereides* dictas.

(b) *Tellus*) Terræ est Dea, omnium rerum alumna.

(c) *Omniferos*) Quia omnia alit Terra.

(d) *Auctore*) *Si tua potius quam Phaethontis manu periero.*

Quòd si nec fratris, nec te mea gratia tangit;
At cæli miserere tui: circumspice utrumque;
Fumat uterque polus: quos si vitiaverit ignis,
Atria vestra ruent. (*a*) Atlas en ipse laborat:
Vixque suis humeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terræ pereunt, si regia cæli;
In chaos antiquum confundimur: eripe flammis,
Si quid adhuc superest, & rerum consule summæ.
Dixerat hæc Tellus: neque enim tolerare vaporem
Ulterius potuit, nec dicere plura: suumque
Rettulit os in se, propioraque (*b*) Manibus antra.
At pater omnipotens Superos testatus, & ipsum,
Qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
Interitura gravi; summam petit arduus arcem,
Unde solet latis nubes inducere terris:
Unde movet tonitrus, vibrataque fulmina jactat.
Sed neque, quas posset terris inducere, nubes
Tunc habuit: nec, quos cælo dimitteret, imbres.
Intonat: & dextra libratum fulmen (*c*) ab aure
Misit in (*d*) aurigam: pariterque animaque rotisque
Expulit, & sævis compescuit (*e*) ignibus ignes.

INTERPRETATIO.

Quòd si neque favor fratris, neque meus te movet, at pigeat te cæli tui: tuere utrumque, uterque polus fumum emittit; quos si ignis corruperit, domus vestræ cadent. Ecce ipse Atlas nutat, vixque fert suis humeris ardentem polum. Si maria, si terræ intereunt, si basilica cæli, ruimus in antiquum chaos. Aufer igne si quid adhuc restat, & prospice summæ rerum. Terra hæc protulerat; nec vero potuit pati diutius calorem, nec plura narrare; & recepit suum caput in se, & speluncas viciniores Manibus. At pater omnipotens testatus Deos, & ipsum qui tradiderat currus, omnia peritura luctuoso fato nisi succurrat, excelsus ascendit in ultimam arcem, unde solet transmittere nubila vastis terris, unde ciet tonitrua, & vibrat fulmina missa. Sed neque tunc habuit nubila quæ posset spargere in terras; neque imbres quos dejiceret cælo. Intonat, & jecit in aurigam fulmen libratum ab aure dextra, & deturbavit pariter anima & rotis, & oppressit ignes feris ignibus.

NOTÆ.

(a) *Atlas*) Mons Mauritaniæ, qui propter altitudinem cælum sustinere dicitur, vel quia Atlas Rex Mauritaniæ, qui in illum montem fertur transmutatus, primus omnium Astrologica tractasse creditus.

(b) *Manibus*) *Diis inferis*. Cæterum quod ad Phaethontis fabulam spectat, ideo scriptam voluit Lucianus, quod primus Phaëthon cursus Solis observaverit, neque tamen inceptum opus morte præventus absolverit. Alii ad mores referunt, atque eâ temeraria juvenum Principum imperia retundunt. Tertullianus ad Sodomæ conflagrationem refert; alia alii comminiscuntur.

(c) *Ab aure*) Nam solemne iis, qui telum aliquod vibrant, illud prius, ut acrius emittant, ad aurem adducere.

(d) *Aurigam*) Phaethontem, *scilicet*, Solis currum male gubernantem.

(e) *Ignibus*) Oxymoron: Nam potius ignem ignis deberet augere quam extinguere; quod hic contra est, & figuram facit.

Con-

Consternantur equi: & saltu in contraria facto
Colla jugo excutiunt, abruptaque lora relinquunt.
Illic fræna jacent, illic temone revulsus
Axis; in hac radii fractarum parte rotarum;
Sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
At Phaëthon, rutilos flammâ populante capillos,
Volvitur in præceps, longoque per aera tractu
Fertur; ut interdum de cælo (*a*) stella sereno,
Etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
Quem (*b*) procul a patria diverso maximus orbe
Excipit Eridanus: spumantiaque abluit ora.
  II. Naïdes (*c*) Hesperiæ (*d*) trifidâ fumantia flamma
Corpora dant tumulo: signantque hoc (*e*) carmine saxum:
Hic situs est Phaethon, currûs auriga paterni:
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.
Nam pater obductos luctu miserabilis (*f*) ægro
Condiderat vultus: &, si modo credimus, unum
Isse diem sine Sole ferunt: incendia lumen
Præbebant; aliquisque malo fuit usus in illo.
At Clymene postquam dixit, quæcunque fuerunt
In tantis dicenda malis; lugubris & amens,
Et laniata sinus totum (*g*) percensuit orbem:
Exanimesque artus primo, (*h*) mox ossa requirens,

INTERPRETATIO.

Equi expavescunt, & saltu retrorsum dato, subtrahunt colla jugo, & deserunt habenas laceratas. Fræna illic sunt strata, illic axis eductus temone; ibi radii rotarum quassatarum; & reliquiæ currus fracti sunt late disjectæ. At Phaëthon flammâ vastante comam flavam corruit, & trahitur per aerem longo limite; sicut quandoque stella de cælo puro quanquam non delapsa est, tamen potuit videri decidisse. Quem Eridanus maximus recipit longe a patria diviso orbe; & lavit faciem æstuantem.

II. *Naides Hesperiæ condunt sepulcro corpus fumans igne trisulco; & inscribunt hoc epitaphium cippo, seu saxo sepulcrali. Hic positus est Phaëthon moderator currus paterni, quo si non potitus est, frustratus est tamen inceptis ingentibus. Nam parens lamentabilis velaverat faciem opertam gravi ærumna; & si modo fidem adhibemus, ajunt unum diem præteriisse absque Sole. Deflagratio lucem afferebat, & nonnulla fuit utilitas in illo dispendio. At Clymene postquam protulit quæcumque fuerunt proferenda in tantis malis, tristis & furiosa, & scissas vestes habens perlustravit totum mundum, & exquirens primo membra mortua, mox ossa,*

NOTÆ.

(a) *Stella*) Non stella quidem, sed exhalatio quædam incensa, stellæ speciem referens.

(b) *Procul*) Multum enim distat Italia ab Æthiopia.

(c) *Hesperiæ*) Occidentales & Italicæ: *Hesperia* enim fere pro Italia, sicut *ultima Hesperia* pro Hispania sumitur.

(d) *Trifidâ*) *Fulmine*, quod trifidum pingitur.

(e) *Carmine*) *Epitaphio*, eoque rite concepto inscriptoque.

(f) *Ægro*) Id est, qui ægros facit. Meton.

(g) *Percensuit*) Inveniendi filii causa.

(h) *Mox*) Postquam filium statim non invenit.

Rep-

Repperit ossa tamen peregrinâ condita ripâ.
Incubuitque loco; nomenque in marmore lectum
Perfudit lacrymis, & aperto pectore fovit.
Nec minus (*a*) Heliades fletus, &, inania morti
Munera, dant lacrymas: & cæsæ pectora palmis
Non auditurum miseras Phaëthonta querelas
Nocte dieque vocant: adsternunturque sepulcro.
Luna quater junctis implerat cornibus orbem:
Illæ more suo (nam morem fecerat usus)
Plangorem dederant: e quîs Phaëthusa sororum
Maxima, cum vellet terræ procumbere, questa est
Diriguisse pedes; ad quam conata venire
Candida Lampetie, subita radice retenta est.
Tertia cum crinem manibus laniare pararet,
Avellit frondes: hæc stipite crura teneri,
Illa dolet fieri longos sua brachia ramos.
Dumque ea mirantur, complectitur inguina cortex:
Perque gradus uterum, pectusque, humerosque, manusque
Ambit: & exstabant tantum ora vocantia matrem.
Quid faciat mater? nisi, quo trahat impetus illam,
Huc eat, atque illuc? &, dum licet, oscula jungat?
Non satis est, truncis avellere corpora tentat,
Et teneros manibus ramos abrumpere: at inde
Sanguineæ manant, tanquam de vulnere, guttæ.

INTERPRETATIO.

invenit ossa quanquam sepulta ripâ extera. Et ibi incubuit; & irrigavit lacrymis nomen lectum in marmore, & calefecit gremio nudato. Neque minus Solis filiæ præbent morti lacrymas & ejulatus, dona vana: & plangentes pectora manibus explicatis citant nocte & die Phaethontem non percepturum lamentabiles querimonias: & jacent ad tumulum. Luna quater absolverat orbem cornibus copulatis; illæ ex consuetudine sua (nam usus in consuetudinem abierat) lamentationes continuaverant: e quibus Phaethusa grandior natu sororum, cum cuperet sese in terram mittere, ingemuit pedes induruisse; ad quam cum alba Lampetie enixa esset accedere, correpta est radice modo nata. Cum tertia vellet lacerare comam manibus decerpis frondes; hæc queritur crura correpta esse trunco, illa lacertos suos mutari in productos ramos. Et dum ea stupent, liber involvit inguina; & circumdat paulatim ventrem, & pectus, & humeros & manus; & supererant tantum ora citantia matrem. Quid agat mater? nisi feratur huc atque illuc, quo furor illam rapiat; & misceat suavia, dum datur? Non satis est: nititur evellere corpora stipitibus, & revellere ramos teneros manibus; at guttæ cruentæ fluunt inde, tanquam de plaga.

NOTÆ.

(a) *Heliades*) Solis filiæ, a patre Græce sic [illegible] quæ & a fratre *Phaethontiades*. Tres tantum hic memorat Poeta, alii plures, Hyginus usque ad septem; quæ postquam fratrem per quatuor menses assidua flevissent, tandem Jovis miseratione in populos, vel, ut aliis placet, in alnos, ipsarum vero lacrymæ in succina seu electra, mutatæ sunt.

Par-

Parce, precor, mater, quæcunque est saucia, clamat:
Parce, precor: nostrum laniatur in arbore corpus.
Jamque vale: cortex in verba novissima venit.
III. (*a*) Inde fluunt lacrymæ: stillataque sole rigescunt
De ramis electra novis: quæ lucidus amnis
Excipit, & nuribus mittit gestanda Latinis.
IV. (*b*) Adfuit huic monstro proles Stheneleia Cycnus,
Qui tibi materno quamvis a sanguine junctus,
(*c*) Mente tamen, Phaethon, propior fuit: ille relicto
(Nam (*d*) Ligurum populos, & magnas rexerat urbes)
Imperio ripas virides amnemque querelis
Eridanum implerat, silvamque (*e*) sororibus auctam:
Cum vox est tenuata viro: canæque capillos
Dissimulant plumæ: collumque a pectore longum
Porrigitur, digitosque ligat (*f*) junctura rubentes:
Penna latus vestit: tenet os sine acumine rostrum:
Fit nova Cycnus avis: (*g*) nec se cæloque Jovique
Credit, ut injuste missi memor ignis ab illo.
Stagna colit, patulosque lacus; ignemque perosus,
Quæ colat, elegit contraria flumina flammis.

INTERPRETATIO.

Ignosce, quæso, mater, vociferatur quæcumque est vulnerata; ignosce, quæso, corpus nostrum discerpitur in arbore. Jamque vale. Liber occupavit ultima verba.

III. *Inde stillant lacrymæ, & electra derivata de novis ramis indurantur Sole: quæ fluvius purus excipit, & mittit ferenda ab Italis puellis.*

IV. *Cycnus filius Stheneli adstitit huic prodigio, qui utcumque tibi devinctus sanguine materno, Phaethon, tamen fuit conjunctior* benevolo *animo. Ille neglecto regno, (nam imperium tenebat in gentem Ligurum, & amplas civitates) questibus impleverat ripas glaucas, & fluvium Eridanum, & nemus amplificatum sororibus: cum vox est imminuta viro, & plumæ candidæ tegunt comam, & collum productum a pectore extenditur, & ligamina committunt articulos rubentes: penna tegit latus; rostrum occupat os sine acumine; Cycnus mutatur in avem novam. Nec se committit cælo, & Jovi, tanquam recordans fulminis injuste jaculati ab illo. Frequentat stagna, & vastos lacus, & aversatus ignem assumsit flumina contraria flammis quæ sequatur.*

NOTÆ.

(a) *Inde*) Ex arboribus picei generis fluere electrum seu succinum crediderunt veteres; sed bituminis esse genus in Septentrionalium littorum tractu e terra scaturiens, compertum est; quod quidem primo molle, deinde maris fluctibus & temporis diuturnitate durescit. Atque hic de eo agitur quod *ambram citrinam* vocitant, non de *ambra grysia*.

(b) *Adfuit*) Nunc ad Cycni Stheneli filii progreditur fabulam, qui Phaëthonti sanguine & amicitia conjunctus, cum, relicta Liguria, ad Padi ripas venisset, multumque amici casum deflevisset, in avem sui nominis fuit mutatus.

(c) *Mente*) Quia amicus.

(d) *Ligurum*) Sunt Ligures, quibus imperabat Cycnus, Italiæ Populi, inter Varum & Macram amnes siti, Tuscia ab ortu conterminі. Hodie *Genois*.

(e) *Sororibus*) Quas ante in Populos mutatas vidimus.

(f) *Junctura*) Pelliculam dicit rubentem, qua continentur Cycnorum digiti.

(g) *Nec se cæloque*) Naturalem causam petit ex fabula.

Squal-

Squallidus interea genitor Phaethontis, & expers
Ipse sui decoris, qualis, cum (*a*) deficit orbem,
Esse solet: lucemque odit, seque ipse, diemque:
Datque animum in luctus; & luctibus adjicit iram:
(*b*) Officiumque negat mundo. Satis, inquit, ab ævi
Sors mea principiis fuit irrequieta: pigetque
Actorum sine fine mihi, sine honore, laborum.
Quilibet alter agat portantes lumina currus.
Si nemo est, omnesque Dei non posse fatentur;
(*c*) Ipse agat; ut saltem, dum nostras tentat habenas,
Orbatura patres aliquando fulmina ponat.
Tum sciet, ignipedum vires expertus equorum,
Non meruisse necem, qui non bene rexerit illos.
Talia dicentem circumstant omnia Solem
Numina: neve velit tenebras inducere rebus,
Supplice voce rogant: missos quoque Jupiter ignes
Excusat, precibusque minas regaliter addit.
Colligit amentes, & adhuc terrore paventes,
Phœbus equos: stimuloque domans & verbere sævit:
Sævit enim, natumque objectat, & imputat illis.
V. At pater omnipotens ingentia mœnia cæli
Circuit: &, ne quid labefactum viribus ignis
Corruat, explorat: quæ postquam firma, suique
Roboris esse videt: terras, hominumque labores

INTERPRETATIO.

Interea pater Phaëthontis horridus, & ipse spoliatus sua elegantia, qualis consuevit esse cum destituit mundum, & odio habet splendorem, seque ipse, & diem: & animum adjicit ad mœrorem, & addit iram mœrori, & recusat officium orbi. Satis, ait, conditio mea fuit laboriosa ab initio temporum; & me pœnitet laborum exantlatorum sine fine, sine honore. Quivis alius regat currus ferentes lucem. Si nullus est, & omnes Dii concedunt se esse impares, ipse regat, ut saltem dum tractat nostra lora, omittat quandoque fulmina quæ privant parentes liberis. *Tum cognoverit, postquam tentaverit impetum equorum ignipedum, non dignum esse morte qui non bene moderatus fuerit illos. Omnes Dii circumdant Solem talia proferentes; & orant voce supplice ne placeat immittere caliginem mundo: Jupiter etiam excusat flammas jaculatas, & adjicit pro imperio comminationes precibus. Sol cogit equos attonitos, & trementes adhuc pavore: & compescens* eos *aculeo & scutica furit: furit enim, & objicit filium, &* eos *accusat de ejus morte.*

V. *At pater omnipotens perlustrat vastum ambitum cæli, & prospicit, ne quid corruptum viribus ignis decidat: quæ postquam invenit integra, & sibi constantia, intuetur terras & labores hominum.*

NOTÆ.

(a) *Deficit orbem*) Ubi deliquium & eclipsim patitur, opaci Lunæ corporis interjectu obscuratus: quanquam non totus simul potest abscondi.

(b) *Officiumque*) Currum regere, cujus beneficio illustratur orbis.

(c) *Ipse*) Jupiter, quem tamen iratus dedignatur appellare.

Per-

Perspicit: (*a*) Arcadiæ tamen est impensior illi
Cura suæ: fontesque, & nondum audentia labi
Flumina restituit: dat terræ gramina, frondes
Arboribus; læsasque jubet revirescere silvas.
Dum redit, itque frequens; in virgine (*b*) Nonacrina
Hæsit: & accepti caluere sub ossibus (*c*) ignes.
Non erat hujus opus lanam mollire trahendo;
Nec (*d*) positu variare comas: ubi fibula vestem,
(*e*) Vitta coercuerat neglectos alba capillos,
Et modo leve manu jaculum, modo sumpserat arcum;
(*f*) Miles erat (*g*) Phœbes: nec (*h*) Mænalon attigit ulla
Gratior hac (*i*) Triviæ; sed nulla potentia longa est.
Ulterius medio spatium Sol altus habebat;
Cum subit illa nemus, (*k*) quod nulla ceciderat ætas.
Exuit hic humero pharetram, lentosque retendit
Arcus: inque solo, quod texerat herba, jacebat:
Et pictam positâ pharetram cervice premebat.
Jupiter ut vidit fessam, & custode vacantem;
Hoc certe conjux furtum mea nesciet, inquit:
Aut si rescierit; sunt ô, sunt jurgia tanti?

INTERPRETATIO.

Magis tamen intendit animum ad suam Arcadiam: & renovat fontes & fluvios nondum ausos fluere: decorat terram herbis, arbores foliis, & imperat nemora vastata revirescere. Dum sæpius meat atque remeat, constitit in puella Nonacrina: & amor medullis receptus invaluit. Non erat hujus pensum lanam non sinere rudem, nendo; nec distinguere capillos fingendo. Postquam fibula collegerat amictum, vitta candida comam fluentem, & quandoque corripuerat manu expolitum jaculum, quandoque arcum; erat miles Dianæ: neque ulla magis accepta hac Triviæ tetigit Mænalon. Sed nulla gratia aut potentia est durabilis. Sol excelsus tenebat locum ulteriorem medio, cum illa intrat silvam, quam nullum tempus straverat. Hic deripit pharetram humero, & relaxavit arcum flexilem, & strata erat super terra, quam gramen vestiverat: & sustentabat pictâ pharetrâ caput impositum. Cum Jupiter cognovit defatigatam, & sine custode, certe dicit, uxor mea ignorabit istud stuprum: aut si cognoverit, rixæ sunt, o sunt tanti.

NOTÆ.

(a) *Arcadiæ*) Quæ Provincia est Peloponnesi, Jovi, vel quia ibi natus, ut volunt Arcades, vel aliis de causis charissima.

(b) *Nonacrina*) *Arcadica*; Synecdochice. Callisto est Lycaonis filia, cui nomen fecit Mons Arcadiæ *Nonacris*.

(c) *Ignes*) *Amor*, quo erga Lycaonis filiam correptus fuerat.

(d) *Positu variare*) Id est, in varias figuras componere.

(e) *Vitta alba*) Quæ pudicitiæ symbolum.

(f) *Miles erat*) Id est, Venationi erat dedita: nam & talis fuit Diana.

(g) *Phœbes*) *Dianæ*, Apollinis seu Phœbi sororis.

(h) *Mænalon*) Arcadiæ montem, ubi Diana venari solita.

(i) *Triviæ*) *Dianæ*; quæ ideo Trivia dicitur, quòd in triviis triformi, & tricipiti sacra fierent. Est nempe Diana in terris eadem quæ in cælo Luna, & in inferis Proserpina, quam in triviis equino, canino, medioque humano capite repræsentabant.

(k) *Quod nulla*) Adeoque arboribus densissimum, umbrâque gratissimâ.

Protinus induitur faciem cultumque Dianæ:
Atque ait, O comitum virgo pars una mearum,
In quibus es venata jugis? de cespite virgo
Se levat: &, Salve numen, me judice, dixit,
Audiat ipse licet, majus Jove: ridet & audit;
Et sibi præferri se gaudet; & oscula jungit;
Nec moderata satis, nec sic a virgine danda.
Qua venata foret silva narrare parantem
Impedit amplexu: nec se sine crimine prodit.
Illa quidem contra, quantum modo fœmina possit,
(Aspiceres utinam, (*a*) Saturnia, mitior esses!)
Illa quidem pugnat: sed quæ superare puella,
Quisve Jovem poterat? superum petit æthera (*b*) victor
Jupiter: huic odio nemus est, & conscia silva.
Unde pedem referens, pæne est oblita pharetram
Tollere cum telis, &, quem suspenderat, arcum;
Ecce, suo comitata choro (*c*) Dictynna per altum
Mænalon ingrediens, & cæde superba ferarum,
Aspicit hanc, visamque vocat: clamata refugit;
Et timuit primo, ne Jupiter esset in illa.
Sed postquam pariter Nymphas incedere vidit;
Sensit abesse dolos: numerumque accessit ad harum.
Heu quàm difficile est crimen non prodere vultu!
Vix oculos attollit humo: nec, ut ante solebat,

INTERPRETATIO.

Continuo assumit vultus & ornatum Dianæ; atque inquit, O puella pars una mearum comitum, in quibus collibus es venata? Puella surgit, & ait, Salve numen, mea sententia, majus Jove, quamvis ipse intelligat. Intelligit & ridet, & lætatur se sibi anteponi; & præbet suavia, nec satis modesta, nec sic præbenda a puella. Implicat amplexu conantem referre qua silva venata sit; neque se manifestat sine crimine. Illa equidem (utinam videres, Saturnia, esses lenior!) Illa equidem contra nititur quantum saltem puella possit: sed quæ puella, quisve poterat vincere Jovem? Jupiter voti compos ascendit in supremum cælum. Hæc odit nemus & silvam conscium. Unde digrediens oblita est fere colligere pharetram cum sagittis, & arcum quem appenderat. Ecce Dictynna stipata suis comitibus ambulans per excelsum Mænalon & elata nece ferarum videt hanc, & arcessit visam; Vocata recedit, & metuit primo, ne Jupiter lateret in illa. Sed postquam cognovit Nymphas una ambulare, intellexit fraudem non esse; & se addidit earum choro. Heu quam difficile est non indicare crimen ore! vix erigit oculos; neque, ut antea consueverat,

NOTÆ.

(a) *Saturnia*) De Junone loquitur cunctis pellicibus suis infesta, Saturni ex Ope filia.

(b) *Victor*) Voti compos.

(c) *Dictynna*) Diana, ἀπὸ τῶν δικτύων, a retibus, quibus usa Dea venatrix. Quanquam in Britomartis nymphæ & comitis honorem hoc nomen sibi assumsisse Dianam voluerunt alii. Illa nempe cum Minois amorem fugeret, & sese in mare præcipitem dedisset, a Cretensibus, oraculo monitis ut hoc pacto grassantem pestem effugerent, retibus ex mari extracta est. Qui Cretenses Dianæ templum sub Dictynnæ nomine extructum dicaverunt.

Jun-

Juncta Deæ lateri, nec toto est agmine prima:
Sed silet; & læsi dat signa rubore pudoris.
Et (nisi quod virgo est) poterat sentire Diana
Mille notis culpam: Nymphæ (*a*) sensisse feruntur.
(*b*) Orbe resurgebant Lunaria cornua nono;
Cum Dea venatrix, (*c*) fraternis languida flammis,
Nacta nemus gelidum: de quo cum murmure labens
Ibat, & (*d*) attritas versabat rivus arenas.
Ut loca laudavit; summas pede contigit undas.
His quoque laudatis, Procul est, ait, arbiter omnis:
Nuda superfusis tingamus corpora lymphis.
(*e*) Parrhasis erubuit: cunctæ velamina ponunt:
Una moras quærit: dubitanti vestis (*f*) ademta est:
Qua positâ nudo patuit cum corpore crimen.
Attonitæ, manibusque uterum celare volenti,
I procul hinc, dixit, nec sacros pollue fontes,
(*g*) Cynthia: deque suo jussit secedere cœtu.
Senserat hoc olim magni (*h*) matrona Tonantis:
Distuleratque graves in idonea tempora pœnas.
Caussa moræ nulla est: & (*i*) jam puer (*k*) Arcas (idipsum
Indoluit Juno) fuerat de pellice natus.

INTERPRETATIO.

affixa est lateri Deæ; neque est prima toto choro. Verum tacet, & indicat pudicitiam delibatam rubore. Et, nisi quòd est virgo, Diana poterat cognoscere crimen mille indiciis. Nymphæ dicuntur cognovisse. Cornua Lunæ renovabantur nono orbe, cum Dea venatrix victa ignibus fraternis incidit in silvam opacam, ex qua manabat rivus fluens cum strepitu, & verrebat sabulum detritum. Postquam probavit loca, attigit pede aquas ultimas. Illis quoque probatis, longe est, inquit, omnis testis, abluamus nuda corpora aquis superfusis. Parrhasis rubore correpta est. Omnes exuunt vestes, ea sola cunctatur. Amictus dereptus est moras nectenti, quo relicto culpa prodita est cum nudo corpore. Diana dixit huic exterritæ, & quærenti tegere ventrem manibus, fuge hinc, neque contamina sacros fontes; & imperavit abire a suo numero. Conjux magni Tonantis hoc olim adverterat, & dimiserat in tempus suum atrox supplicium. Causa differendi nulla est; & jam puer Arcas erat natus de adultera: idipsum Junoni mœrori erat.

NOTÆ.

(a) *Sensisse feruntur*) Adeoque perspicaciores, minusque, quàm ipsa Diana, virgines.

(b) *Orbe*) *Nonus mensis aderat.*

(c) *Fraternis*) Solis, qui Dianæ frater.

(d) *Attritas*) *Minutas*, quæque adeo pedes non læderent.

(e) *Parrhasis*) Callisto Arcadica. Memorantur enim Arcadiæ mons Parrhasius, nemus, oppidum, regiuncula.

(f) *Ademta*) Puellari protervitate *scilicet*, & joco.

(g) *Cynthia*) Diana, a Cyntho, Deli monte, ubi cum Apolline nata.

(h) *Matrona*) Juno est, Jovis & soror, & conjux.

(i) *Jam puer Arcas*) Videsis apud Germanicum Cæsarem, in Phænomenon Arati interpretationibus, variorum hac de re opiniones. Consule etiam, si lubet Hyginum, Astron. l. 2. c. 1.

(k) *Arcas*) Quem ex Jove peperit Callisto.

Digitized by Google

Quò simul obvertit sævam cum lumine mentem,
Scilicet hoc unum restabat, adultera, dixit,
Ut fœcunda fores: fieretque injuria partu
Nota: Jovisque mei testatum dedecus esset.
Haud impune feres: adimam tibi nempe figuram;
Qua tibi, quaque places nostro, importuna, marito.
Dixit: &, adversâ prensis a fronte capillis,
Stravit humi pronam: tendebat (*a*) brachia supplex;
Brachia cœperunt nigris horrescere villis,
Curvarique manus, & aduncos crescere in ungues,
Officioque pedum fungi: laudataque quondam
Ora Jovi, lato fieri deformia rictu.
Neve preces animos, & verba superflua flectant;
Posse loqui eripitur: vox iracunda, minaxque,
Plenaque terroris rauco de gutture fertur.
Mens antiqua tamen factâ quoque mansit in ursâ.
Assiduoque suos gemitu testata dolores,
Qualescunque manus ad cælum & sidera (*b*) tollit:
Ingratumque Jovem, nequeat cum dicere, sentit.
Ah quoties, solâ non ausa quiescere silvâ,
Ante domum, quondamque suis erravit in agris!
Ah quoties per saxa canum latratibus acta est!
Venatrixque metu venantum territa fugit!
Sæpe feris latuit visis; oblita (*c*) quid esset:

INTERPRETATIO.

In quem puerum statim atque conjecit ferum animum cum oculis, scilicet, inquit, hoc unum supererat, pellex, ut fœcunda esset, & injuria innotesceret partu, & crimen mei Jovis esset testibus confirmatum. Non discedes inulta, namque tibi eripiam formam, qua tibi plaudis, odiosa, & qua grata es viro nostro. Loquuta est, & comâ correptâ a fronte oppositâ, proturbatam projecit in terram. Supplex porrigebat lacertos, lacerti cœperunt rigere pilis atris, & manus flecti, & augeri in ungues hamatos, & vicem pedum præstare, & vultus olim probati a Jove fieri turpes vasto rostro. Et ne preces, & copia orationis moveat mentem, tollitur posse fari: vox infensa, & malum portendens, & plena terroris emittitur de rauco gutture. Animus tamen pristinus inest in ursa facta, & indicans pœnam suam continue gemitu, tollit ad cælum & astra manus qualescumque; & cogitat Jovem ingratum, cum non possit prædicare. Ah! quoties verita requiescere in nemore deserta exspatiata est ante domum, & in campis olim suis. Ah! quoties agitata est per rupes latratibus canum! Et venatrix effugit tremefacta metu venatorum. Sæpe se abdidit feris conspectis, non recordans quid esset;

NOTÆ.

(a) *Brachia*) In ursam mutata est. Cujus fabulæ hanc causam assignat Palæphatus. Ingressa erat Callisto venatrix ursæ cubile, a qua consumta est: Exivit deinde ursa, nec deinceps apparuit Callisto: eam ursam esse comites dictitarunt.

(b) *Tollis*) Solent nempe ursi posterioribus pedibus tantum quandoque insistere, more hominum.

(c) *Quid esset*) Fera nempe, cui ab aliis nihil timendum esset.

Digitized by Google

Ursaque conspectos in montibus horruit ursos:
Pertimuitque lupos; quamvis (*a*) pater esset in illis.
VI. Ecce Lycaoniæ proles ignara parenti
Arcas adest, (*b*) ter quinque fere natalibus actis.
Dumque feras sequitur; dum saltus eligit aptos,
Nexilibusque plagis silvas (*c*) Erymanthidas ambit;
Incidit in matrem; quæ restitit Arcade viso;
Et cognoscenti similis fuit: ille refugit:
Immotosque oculos in se sine fine tenentem
Nescius extimuit: propiusque accedere aventi
Vulnifico fuerat fixurus pectora telo:
Arcuit omnipotens: pariterque ipsosque nefasque
Sustulit; & celeri raptos per (*d*) inania vento
Imposuit cælo, vicinaque (*e*) sidera fecit.
Intumuit Juno, postquam inter sidera pellex
Fulsit: & ad (*f*) canam descendit in æquora Tethyn,
Oceanumque senem; quorum reverentia movit
Sæpe Deos: caussamque viæ scitantibus infit:
Quæritis æthereis quare regina Deorum
Sedibus huc adsim? (*g*) pro me tenet altera cælum.
Mentiar, obscurum nisi nox cum fecerit orbem,
Nuper honoratas summo mea vulnera cælo

INTERPRETATIO.

& ursa expavit ursos visos in collibus, & lupos, quanquam parens esset immixtus illis.

VI. *Ecce Arcas filius Lycaoniæ nescius incidit in matrem, annos natus propemodum quindecim; & dum persequitur feras, dum dispicit saltus idoneos, & circumdat silvas Erymanthidas cassibus intextis occurrit matri, quæ constitit Arcade conspecto, & visa est cognoscere. Ille recessit, & ignorans expavit hærentem semper in se oculis fixis; & jacturus erat telum vulneraturum pectus cupientis accedere propius: Omnipotens prohibuit, & corripuit simul & ipsos & nefas, & affixit cælo ablatos vento rapido per aerem, & astra effecit vicina. Juno excanduit, postquam adultera micuit inter astra, & devecta est ad veterem Tethyn in mare, & senem Oceanum, quorum honos tetigit sæpe Deos;* & ita *incipit* verba faciens ad eos, *qui de caussa itineris interrogaverant: Petitis quamobrem regina Deorum huc advenerim ab arcibus cælestibus? Alia habet cælum pro me. Sim fallax, nisi cum Nox induxerit tenebras mundo, aspexeritis mea damna sidera spectabilia supremo cælo*

NOTÆ.

(a) *Pater*) Illum antea in lupum Jovis irà mutatum vidimus.

(b) *Ter quinque*) Adeoque annos natus quindecim.

(c) *Erymanthidas*) *Arcadicas*; *Erymanthus* quippe Arcadiæ mons est, apro ab Hercule cæso factus celebris.

(d) *Inania*) *Per spatium aerium*, quod vacuum videtur.

(e) *Sidera*) Callisto enim in Ursam majorem mutata, ut jam supra vidimus, quam Arctophylax, in quem mutatus Arcas comitatur.

(f) *Canam*) Spumis & ætate; nam omnium rerum, etiam Deorum nutrix credita.

(g) *Pro me tenet*) Irata est, *scilicet*, Juno, ut ex verbis apparet.

VI-

Videritis stellas illic, ubi (*a*) Circulus axem
Ultimus extremum spatioque brevissimus ambit.
Est vero, cur quis Junonem lædere nolit,
Offensamque tremat; quæ prosim sola nocendo?
En ego quantum egi! quàm vasta potentia nostra est!
Esse hominem vetui; facta est Dea: sic ego pœnas
Sontibus impono: sic est mea magna potestas.
(*b*) Vindicet antiquam faciem, vultusque ferinos
Detrahat: Argolicâ quod in ante (*c*) Phoronide fecit.
Cur non & pulsa (*d*) ducat Junone, meoque
Collocet in thalamo, socerumque Lycaona sumat?
At vos si læsæ contemtus tangit (*e*) alumnæ,
Gurgite cæruleo (*f*) septem prohibete Triones:
Sideraque in cælo stupri mercede recepta
Pellite: (*g*) ne puro tingatur in æquore pellex.
VII. Dî maris annuerant: habili Saturnia curru
Ingreditur liquidum pavonibus aera (*h*) pictis:
(*i*) Tam nuper pictis cæso pavonibus Argo;

INTERPRETATIO.

illic ubi circulus ultimus & minimus ambitu circumdat polum. Reliquum autem est aliquid, *quamobrem quisquam metuat offendere Junonem, & metuat læsam, quæ sola juvem officiendo? En quantum ego profeci! quanta est nostra Potestas! Prohibui esse hominem, facta est Dea. Ita ulciscor noxios: ea est mea vasta potentia! Atterat pristinam formam, & tollat faciem belluinam: quod fecit antea in Phoronida Argolicâ. Quamobrem etiam non suam faciat Junone repudiata, & constituat in meo cubiculo, & accipiat Lycaonem in socerum? At si fastidium alumnæ spretæ vos movet, arcete glaucâ abysso septem Triones; & abigite sidera admota cælo in præmium vitii; ne adultera mergatur in aqua pura.*

VII. *Dii maris attenti erant: filia Saturni ascendit in cælum fluidum curru agili pavonibus stellatis; stellatis* inquam *tam nuper Argo interfecto*,

NOTÆ.

(a) *Circulus*) Arcticum dicit, qui brevissimus est ad polum Septentrionalem.

(b) *Vindicet*) Jupiter *scil.* (quam iracunda dedignatur appellare) *atque Callistoni pristinam hominis formam restituat.*

(c) *Phoronide*) Io *scilicet*, Phoronei sorore, Inachi filia; quam cum in vaccam, Junonis metu, Jupiter transmutasset, humanæ formæ idem restituit.

(d) *Ducat*) Callistonem, quam in tanto dolore multum cavet nominare.

(e) *Alumnæ*) Jam antea Junonem, ni fallor, a Tethy educatam diximus: cui fabulæ natura ipsa ansam præbuit. Per Junonem enim infimam aeris regionem præsertim intelligunt fabularum consarcinatores, qui quidem aer Tethy seu aqua rarefacta gignitur & nutritur.

(f) *Septem Triones*) id est, Ursam majorem.

(g) *Ne pura*) Hoc ideo fictum, quòd Ursa, & polo nobis sublato vicina sidera non subeant horizontem, qui quidem Poetis idem qui vulgo esse videtur, mare. Sed istiusmodi qui volet perspicere, Astronomos consulat omnino necesse est.

(h) *Pictis*) Quorum caudas stellantibus gemmis, ex Argi oculis, nuper ornaverat Juno. Picti vero Pavones proprie trahunt currum Junonis propter diversam & multicolorem aeris naturam, qua de causa & Iris ejdem nuncia & ministra est.

(i) *Tam nuper*) Repetitio est, ut ad sequentem fabulam facilius descendat, & lectoris animum præparet. Quanquam, si vera volumus dicere, non multum placent ejusmodi verborum connexiones.

Quàm

Digitized by Google

Quàm tu nuper eras, cum candidus ante fuisses,
Corve loquax, subito nigrantes versus in alas.
Nam fuit hæc quondam niveis argentea pennis
Ales, ut æquaret totas sine labe columbas:
(*a*) Nec servaturis vigili Capitolia voce
Cederet anseribus, nec amanti flumina cycno.
Lingua fuit damno: linguâ faciente loquaci,
Qui color albus erat, nunc est contrarius albo.
VIII. Pulchrior in tota, quàm (*b*) Larissæa (*c*) Coronis,
Non fuit (*d*) Hæmonia: placuit tibi, (*e*) Delphice, certe,
Dum vel casta fuit, vel inobservata: sed (*f*) ales
Sensit (*g*) adulterium Phœbeius: utque latentem
Detegeret culpam (*h*) non exorabilis index,
Ad dominum tendebat iter: quem (*i*) garrula motis
Consequitur pennis, scitetur ut omnia, cornix.
Auditaque viæ caussa; Non utile carpis,

INTERPRETATIO.

quàm tu corve garrule nuper eras repente mutatus in alas atras, cum prius albus fuisses. Nam hæc avis fuit olim splendida pennis candidis, ut par esset columbis prorsus sine omni macula, neque decederet anseribus custodituris voce experrecta Capitolium, neque Cycno prosequenti fluvios. Lingua nocuit, lingua garrula præstante, ut color qui erat candidus, nunc sit contrarius candido.

VIII. *Non fuit* puella *formosior in tota Hæmonia, quàm Larissæa Coronis. Sane grata tibi fuit, Delphice, dum vel pudica fuit, vel minus observata. Sed avis Apollinis cognovit stuprum; & ut index inexorabilis revelaret vitium occultum, gressus dirigebat ad dominum: quem indicem cornix loquax persequitur alis agitatis, ut omnia percunctetur. Et cognita causa viæ, Non, ait, ingrederis viam lucrosam:*

NOTÆ.

(*a*) *Nec servaturis*) Alludit ad historiam Romanam, quæ Gallos testatur, olim per noctis silentia ad summum Capitolii obsessi adscendisse; ita ut non custodes solum sed & canes fefellerint: anseres tamen clangore & alarum strepitu M. Manlium excitasse, qui cum aliis Gallos de arce Romana deturbavit.

(*b*) *Larissæa*) Larissa Thessaliæ urbe oriunda, qua re ab alia Coronide Phocaica distinguitur.

(*c*) *Coronis*) Hæc, quæ aliis *Arsinoë* Leucippi filia, Phlegiæ fuit; cujus fabulam prolixe persequitur Natalis Comes l. 4. *c.* 11.

(*d*) *Hæmonia*) *Thessalia*, ab Hæmo vicino monte, ut placet Servio, quod falsum; et potius ab aliquo rege, quorum regum causa sæpissime nomen mutavit: Nisi forte, prout Macedoniam, inter Threciam & Thessaliam porrectam, cum Thessalia ipsa veteres confuderunt, huic insuper Threciæ partem adjicere voluerint.

(*e*) *Delphice*) Apollinem compellat, qui a Delphis, Phocidis urbe, ubi celeberrimum habuit templum & oraculum, hoc nomen consequutus est.

(*f*) *Ales Phœbeius*) Corvus est, propter auguria, vaticinia, & præsagia Apollini sacer; qui Coronidis adulterium deprehendit.

(*g*) *Adulterium*) Quod admisit Coronis, quæ Ischydi cuidam Thessalo sui copiam fecit.

(*h*) *Non exorabilis*) Coronis, *scil.* indicium metuens, multis precibus corvum fatigavit, ne rem proferret. Vel inexorabilis dicitur corvus, qui cornicem audire noluerit.

(*i*) *Garrula scitetur*) *Percunctatorem fugito, nam garrulus idem est.* Horat.

In-

Digitized by Google

Inquit, iter.: ne sperne meæ præsagia linguæ.
(*a*) Quid fuerim, quid simque, vide; meritumque require:
Invenies (*b*) nocuisse fidem: nam tempore quodam
Pallas (*c*) Erichthonium, prolem sine matre creatam,
Clauserat (*d*) Actæo textâ de vimine cistâ:
Virginibusque tribus (*e*) gemino de Cecrope natis
Hanc legem dederat, sua ne secreta viderent.
Abdita fronde levi densa speculabar ab ulmo,
Quid facerent: commissa duæ sine fraude tuentur,
Pandrosos atque Herse: timidas vocat una sorores
Aglauros: nodosque manu diducit: at intus
Infantemque vident, apporrectumque draconem.
(*f*) Acta Deæ refero: pro quo mihi gratia talis
Redditur, (*g*) ut dicar tutelâ pulsa Minervæ;
Et ponar post (*h*) noctis avem: mea pœna volucres
Admonuisse potest; ne (*i*) voce pericula quærant.

INTERPRETATIO.

ne contemne omina linguæ meæ. Inspice quid sim, & quid fuerim, & percunctare de merito, reperies fidem obfuisse. Nam aliquando Minerva incluserat Erichthonium, filium natum sine matre, capsâ factâ de vimine Actæo: & posuerat hanc legem tribus puellis ortis ex Cecrope biformi, ne intuerentur sua arcana. Ego tecta levibus foliis observabam quid agerent ab ulmo spissa. Duæ Pandrosos & Herse tuto servant concredita: una Aglauros arcessit sorores meticulosas: & resolvit vincula manu: at intuentur intus & puerum, & draconem juxta stratum. Renuncio Deæ quæ facta errant, pro quo hæc mihi gratia refertur, ut dicar rejecta a clientela Palladis; & habear post alitem noctis. Meum supplicium potest docuisse alites, ne arcessant damna loquacitate.

NOTÆ.

(a) *Quid fuerim*) Jam incipit alia fabula, ingeniosissime superiori attexta.

(b) *Nocuisse*) Quod sæpissime accidit. Tanta namque plerisque hominum innata est socordia, ut, vel quia sui non sunt compotes, nec sibi possunt temperare quo minus in obvium quemque iram suam evomant; vel quia suis rebus piget consulere; vel ob superbiam, &c. bene monentem æquo animo nequeant audire. Certe equidem consultori fido nihil melius, sed, quàm eum esse, nihil difficilius; nam neque etiam quælibet indicare opus est.

(c) *Erichthonium*) Fuit hic suo tempore rex Atheniensium, ex Vulcani semine in terram effuso, dum vim Minervæ pareret, genitus; quem quidem draconis pedibus natum cistâ inclusit ipsa Minerva, tribusque Cecropis virginibus commendavit, &c.

(d) *Actæo*) *Ex Attica regione decerpto.*

(e) *Gemino*) Fuit Cecrops Atheniensium rex primus, a quo illi *Cecropidæ* dicti; ideo geminus, vel quod primo bonus, deinde malus factus sit; vel quod ex parte serpens; vel quod lingua duplici, Ægyptia nempe, Ægypto oriundus, & Attica: vel quod primus marem fœminæ matrimonio junxit; alias denique ob causas, ab aliis allatas.

(f) *Acta*) A Cecropis filiabus, *scilicet*.

(g) *Ut dicar*) Cornicem ob garrulitatem aversatur prudentiæ dea: cujus generis aves in Minervæ templis lucisque raro, Athenis omnino non conspici, (quia *scilicet* nomen verentur, nam Græce Minervæ & Athenarum idem est) scripsit Plinius.

(h) *Noctis avem*) Noctuam; quæ Minervæ sacra, quia in tenebris perspicit, atque in nocte consilium.

(i) *Voce*) Plurimis nocet avibus, quæ per vocem & propter eam in aucupis manus deveniunt.

At

(a) At puto non ultro, nec quicquam tale rogantem
Me petiit: ipsâ licet hoc a Pallade quæras:
Quamvis irata est, non hoc irata negabit.
Nam me (b) Phocaica clarus tellure Coroneus
(Nota loquor) genuit, fueramque ego regia virgo;
Divitibusque procis (ne me contemne) petebar.
Forma mihi nocuit: nam dum per litora (c) lentis
Passibus, ut soleo, summa spatiarer arena,
Vidit, & incaluit (d) pelagi Deus: utque precando
Tempora cum blandis absumsit inania verbis;
Vim parat, & sequitur: fugio, densumque relinquo
Littus, & in molli (e) nequicquam lassor arena.
Inde Deos hominesque voco: nec contigit ullum
Vox mea mortalem: mota est pro virgine (f) virgo,
Auxiliumque tulit: tendebam brachia cælo:
Brachia cœperunt levibus nigrescere pennis.
Rejicere ex humeris vestem molibar; at illa
Pluma erat; inque cutem radices egerat imas.
Plangere nuda meis conabar pectora palmis:
Sed neque jam palmas, nec pectora nuda gerebam.
Currebam: nec, ut ante, pedes retinebat arena:
Et summâ tollebar humo: mox acta per auras
Evehor, & data sum comes inculpata Minervæ.

INTERPRETATIO.

At credo non expetivit me sponte sua nec desiderantem tale quidpiam. Possis istud a Minerva ipsa exquirere: tametsi infensa est, infensa non istud diffitebitur. Nam, dico vulgata, Coroneus illustris terra Phocaica me progenuit: & eram puella regia: & quærebar a procis opulentis; ne me despice. Pulchritudo mihi obfuit. Nam dum ambularem in extrema glarea tardis gressibus per littora, ut consuevi, Deus maris intuitus est me, & amore correptus est: & postquam contrivit orando vanum tempus & molles voces, vi nititur, & me persequitur. Prosilio, & destituo littus solidum, & frustra defatigor in mobili sabulo. Postea precor Deos & homines: neque vox mea movit ullum hominem: virgo tacta est pro virgine, & opem tulit. Porrigebam lacertos ad cælum, lacerti cœperunt obscurari pennis levibus. Conabar deripere amictum ab humeris; at ille erat pluma; & produxerat radices extremas in cutem. Molibar percutere pectora nuda meis palmis: sed neque habebam palmas, neque pectora nuda. Currebam; neque, uti prius, sabulum coercebat pedes: & levabar extrema terra. Continuo vecta per aerem tollor; & sum addita comes illibata Palladi.

NOTÆ.

(a) *At puto*) Tacitæ occurrit objectioni. Diceret enim corvus, *non ob indicium repulsa fuisti, o Cornix, sed quia nunquam Minervæ grata*; quod omnem cornicis suasioni vim adimebat. Atque hanc postea ita dissolvit objectionem, ut sponte fuerit ab ipsa Minerva comes petita.

(b) *Phocaica*) In Phocide Græciæ regione, Atticæ finitimâ, imperans.

(c) *Lentis*) Qui cornicum etiam mos est.

(d) *Pelagi*) Neptunus.

(e) *Nequicquam*) Quia plus poterat Neptunus insequendo, quàm Coronis fugiendo.

(f) *Virgo*) Minerva perpetua gaudens virginitate, virginis Coronidis causa mota est.

Quid tamen hoc prodest, si (*a*) diro facta volucris
Crimine Nyctimene (*b*) nostro successit honori?
IX. An, quæ per totam res est notissima (*c*) Lesbon,
Non audita tibi est? patrium temerasse cubile
Nyctimenen? avis illa quidem: sed conscia culpæ
Conspectum lucemque fugit, tenebrisque pudorem
Celat; & a cunctis expellitur æthere toto.
Talia dicenti, Tibi, ait, revocamina, corvus,
Sint precor ista malo: nos vanum spernimus omen.
Nec cœptum dimittit iter: (*d*) dominoque jacentem
Cum juvene Hæmonio vidisse (*e*) Coronida narrat.
(*f*) Laurea delapsa est audito crimine amantis:
Et pariter (*g*) vultusque Deo, (*h*) plectrumque, colorque
Excidit: utque animus tumida fervebat ab ira,
(*i*) Arma assueta capit; flexumque a cornibus arcum
Tendit: & illa suo toties cum pectore juncta
Indevitato trajecit pectora telo.
Icta dedit gemitum, tractoque a vulnere ferro,
Candida puniceo perfudit membra cruore:
Et dixit, Potui pœnas tibi, Phœbe, dedisse;
Sed peperisse prius: (*k*) duo nunc moriemur in una.
Hactenus; & pariter vitam cum sanguine fudit.

INTERPRETATIO.

Quid tamen juvat istud, si Nyctimene facta avis crimine nefando occupavit nostrum honorem?

IX. *An factum, quod vulgatum est per totam Lesbon, est tibi inauditum? Nyctimenen violasse lectum paternum? Illa quidem est avis; sed conscia criminis vitat præsentiam & diem, & tegit pudorem caligine: & fugatur ab omnibus toto cælo. Corvus dicit proferenti talia, oro, ut istæ revocationes sint tibi exitio: nos contemnimus inane præsagium. Neque desistit ab incœpto itinere: & refert ad dominum se vidisse Coronidem cubantem cum juvene Hæmonio. Laurea excidit Deo, audito stupro amantis, atque simul alacritas, & plectrum, & color; & cum mens excandesceret ab ira turgente, sumit tela consueta, & curvat arcum tensum a cornibus, & transverberavit pectora toties connexa cum pectore suo sagitta ineluctabili. Tacta ingemuit, & ferro erepto ex vulnere infecit artus niveos sanguine purpureo; & dixit, Potui tibi pœnas exsolvisse, o Apollo, sed antea fœtum emisisse: nunc duo cademus in una. Hactenus, & emisit pariter vitam cum sanguine.*

N O T Æ.

(a) *Diro*) Quia Nyctimene, Nyctei regis Lesbi filia patris amore capta cum eo concubuisse dicitur. Quam quidem cum, re cognita, ipse vellet occidere, Minervæ miseratio in noctuam vertit.

(b) *Nostro*) Quia Minervæ carissima.

(c) *Lesbon*) Est Lesbos maris Ægæi insula nobilis, Troadi a meridie opposita. Hodie *Metelin*.

(d) *Dominoque*) Apollini, *scilicet*.

(e) *Coronida*) Larissæam, intellige, quam cum Ischye, aut Ischyde concubuisse supra diximus.

(f) *Laurea*) *Corona ex lauro*.

(g) *Vultusque*) Aut certe ejus hilaritas, quæ cum colore in re mala amittitur.

(h) *Plectrum*) Quo citharam percutiebat.

(i) *Arma*) Arcum, *scil.* & sagittas.

(k) *Duo*) Ipsa cum filio Æsculapio.

Cor-

Corpus inane animæ frigus letale secutum est.
Pœnitet heu sero pœnæ crudelis amantem:
Seque, quod audierit, quod sic exarserit, odit:
Odit avem, per quam crimen caussamque dolendi
Scire coactus erat: (*a*) nervumque, arcumque, manumque
Odit: cumque manu temeraria tela sagittas.
Collapsamque fovet: seraque ope vincere fata
Nititur; & medicas exercet inaniter artes.
Quæ postquam frustra tentata, rogumque parari
Sensit, & arsuros supremis ignibus artus;
Tum vero gemitus (neque enim cælestia tingi
Ora decet lacrymis) alto de corde petitos
Edidit: haud aliter, quàm cum spectante (*b*) juvenca
Lactentis vituli, (*c*) dextra libratus ab aure,
Tempora discussit claro cava malleus ictu.
Ut tamen (*d*) ingratos in pectora fudit odores:
Et dedit amplexus, injustaque (*e*) justa peregit:
Non tulit in cineres labi sua Phœbus eosdem
Semina: sed (*f*) natum flammis uteroque parentis
Eripuit: geminique tulit (*g*) Chironis in antrum:

INTERPRETATIO.

Frigus mortiferum corripuit corpus vacuum anima. Heu! pœnitet sero amantem sævæ vindictæ; & sese odio prosequitur, quòd aurem præbuerit, quòd sic ira incensus fuerit. Odia habet alitem per quem necesse fuerat cognoscere vitium, & causam luctus: & aversatur nervum & arcum, & manum, & cum manu inconsiderata sagittas, & missilia. Et incumbit jacenti, & conatur superare fata tardo auxilio, & nequicquam experitur artes medicas. Quæ postquam in cassum admota, & vidit rogum adornari, & membra flagratura ultima flamma, tum vero emisit suspiria ducta ex imo corde: (neque enim decet vultus cælestes irrigari lacrymis) non aliter quàm cum juvenca intuente malleus impactus ab aure dextra perfregit tempora depressa vituli sugentis ictu personanti. Postquam tamen condiit pectus unguentis ingratis, & amplexus est, & absolvit exequias iniquas, non passus est Apollo prolem suam cadere in cineres eosdem: sed exemit igni & ventre matris filium, & portavit in speluncam Chironis ambigui:

NOTÆ.

(a) *Nervumque*) Vide annon Apollinis odium redoleat hic versus.

(b) *Juvenca*) Scio equidem viros doctos ejusmodi damnare comparationes: at, quod illorum pace dixerim, damnandæ non videntur. Neque enim tota res toti rei, sed pars quædam, aut quod ejus bonum est; imo nequidem res, sed quod ab ea est, actio nempe assimilatur.

(c) *Dextra*) Quod solenne ictum ejusmodi intentantibus.

(d) *Ingratas*) Utpote in re tali. Munus erat flebile & triste ministerium.

(e) *Justa*) *Exequias*, quas injustas dicit, quia ipse Apollo auctor funeris. Ὀξύμωρον est in verbis *justa injusta*, nam sententia inepte videtur.

(f) *Natum*) Æsculapium, quem utero Coronis gestabat.

(g) *Chironis*) Fuit Chiron Centaurus Saturno & Philyre Oceani filia ortus, cujus ideo pars superior hominis, posterior equi dicitur fuisse, quòd pater, ne ab uxore Ope amoribus interveniente, cognosceretur, in equum sese confestim mutaverit. Probitate autem, justitia, medica arte, aliisque fuit inclytus Chiron: quamobrem Achillis juventæ moderator constitutus.

K 2 Spe-

Sperantemque sibi non falsæ præmia linguæ
Inter aves albas vetuit considere corvum.
X. (*a*) Semifer interea divinæ stirpis alumno
Lætus erat; mistoque (*b*) oneri gaudebat honore.
Ecce venit rutilis humeros protecta capillis
Filia Centauri: quam quondam Nympha (*c*) Chariclo,
Fluminis in rapidi ripis enixa, vocavit
(*d*) Ocyroën: non hæc artes contenta (*e*) paternas
Edidicisse fuit: fatorum arcana canebat.
Ergo ubi fatidicos concepit mente furores,
Incaluitque (*f*) Deo, quem clausum pectore habebat;
Aspicit infantem, Totique salutifer orbi
Cresce puer, dixit: tibi se mortalia sæpe
Corpora debebunt: animas tibi reddere ademtas
Fas erit: idque semel (*g*) Dîs indignantibus ausus,
Posse (*h*) dare hoc iterum flamma prohibebere (*i*) avita:
Eque Deo corpus fies exsangue; Deusque,
Qui modo corpus eras: & (*k*) bis tua fata novabis.
(*l*) Tu quoque, care pater, non jam mortalis, & ævis

INTERPRETATIO.

& prohibuit corvum expectantem mercedem linguæ non mendacis consistere inter candidas volucres.

X. *Interea semiferus oblectabatur alumno divinæ originis, & lætus erat honore conjuncto oneri. Ecce nata Centauri adest humeros habens velatos crinibus rubentibus, quam Nympha Chariclo cum peperisset olim ad ripam fluvii impetuosi, appellavit Ocyroën. Huic non satis fuit doctam fuisse artes paternas: aperiebat secreta fatorum. Postquam igitur correpta fuit impetu fatidico, & incaluit Deo, quem habebat conditum in corde, intuetur infantem, & inquit, Adolesce infans salutifer universo mundo: corpora mortalia sæpe debebunt se tibi: Licebit tibi animas sublatas restituere. Postquam etiam id semel inceperis Diis repugnantibus, arceberis posse facere hoc denuo igne avi tui: atque ex Deo fies corpus inanimum, & Deus qui eras modo corpus; & bis mutabis tua fata. Tu etiam pater amabilis, non jam morti obnoxius,*

NOTÆ.

(a) *Semifer*) Chiron, Æsculapii nutritius.

(b) *Oneri*) Utinam vero istud cogitarent qui non Apollinis imaginariam stirpem, sed veri Dei progeniem, vero Deo assimilandam susceperunt: non tam otiose imperiti, tanto negotio illotas manus suas immiscerent.

(c) *Chariclo*) Nympha fuit Apollinis, aut Oceani filia, ut alii tradunt, ab illa diversa cujus Apollodorus meminit, quæ vatis Tiresiæ mater fuit.

(d) *Ocyroës*) Ab eo quòd ad rapidi fluminis ripas nata Græce nomen habuit: ὠκὺς enim *celer*, & ῥόος *fluxus* dicitur.

(e) *Paternas*) Medicinam, Astronomiam, Musicam.

(f) *Deo*) *Afflatu aut Spiritu divino correpta est.*

(g) *Dîs*) Plutone *scil.* querente, & Jove indignante aliquem esse in mortalibus qui ad vitam ab umbris infernis posset exsurgere, tum cum Hippolytum ab equis discerptum Æsculapius ad auras superas revocavit; ut loquitur Virgilius.

(h) *Dare hoc*) *Ad superos revocare.*

(i) *Avita*) Avi Jovis fulmine, quo occisus est Æsculapius.

(k) *Bis*) Primo cum ex Deo Corpus, deinde cum ex corpore Deus factus est.

(l) *Tu*) Patrem Chironem compellat Ocyroë.

Omni-

Omnibus ut maneas, nascendi lege creatus;
Posse mori cupies tum, cum cruciabere diræ
Sanguine (*a*) serpentis per saucia membra recepto.
(*b*) Teque ex æterno patientem numina mortis
Efficient: (*c*) triplicesque Deæ tua fila resolvent.
Restabat (*d*) fatis aliquid: suspirat ab imis
Pectoribus, lacrymæque genis labuntur obortæ:
Atque ita, (*e*) Prævertunt, inquit, me fata; vetorque
Plura loqui, vocisque meæ præcluditur usus.
Non fuerant artes tanti, quæ numinis iram
(*f*) Contraxere mihi: mallem nescisse futura.
Jam mihi subduci facies humana videtur:
Jam cibus herba placet; jam latis currere campis
Impetus est; in equam, (*g*) cognataque corpora vertor.
Tota tamen quare? pater est mihi nempe (*h*) biformis.
Talia dicentis pars est extrema querelæ
Intellecta parum: confusaque verba fuere.
Mox nec verba quidem, nec equæ sonus ille videtur;

INTERPRETATIO.

& factus lege natalium ut sis superstes omnibus seculis; tunc optabis posse interire, cum torqueberis veneno admisso crudelis serpentis per artus vulneratos. Et dii facient te mortalem ex immortali, & tres Deæ secabunt tua fila. Supererat aliquid fatis; ducit gemitus ex alto corde, & lacrymæ irrumpentes fluunt genis, atque sic loquitur: fata me occupant, & prohibeor plura dicere, & usus meæ vocis eripitur. Artes non fuerant tanti, quæ derivaverunt in me iram Dei: optarem ignorasse futura. Jam vultus humanus mihi videtur eripi: jam gramen grata est esca: jam percupio prorumpere in vastos agros: mutor in equam, & corpora cognata. Quamobrem tamen tota? nimirum parens meus est bimembris. Pars ultima querimoniæ est parum audita Ocyroës *ejusmodi proferentis; & voces fuerunt confusæ. Mox neque equidem ille sonus videtur equæ, nec verba.*

NOTÆ.

(a) *Serpentis*) Lernææ hydræ, cujus veneno Herculis sagittæ tinctæ erant, quas aliquando cum Chiron attrectaret, earum una fortuito in ejus pedem decidit.

(b) *Teque*) Cum intolerandos ferre non posset Chiron ex vulnere cruciatus, mori utroque parente immortali immortalis exoptavit; quod cum impetrasset, Deorum miseratione in cœlum est translatus, ubi Sagittarii nomine signum in Zodiaco efficit.

(c) *Triplicesque*) Parcæ, quarum imperio cuncta mortalia subjici censentur. Tres dicuntur esse: *Clotho*, *Lachesis*, *Atropos*; quarum prima vitæ stamen ducit & nos in vitam vocat, altera fusum versat & sortem præfinit, tertia vitæ filum abrumpit. Quæ fabulæ *fatum*, aut quod a Deo præfinitum est, intelligitur.

(d) *Fatis*) Patris, intelligo; nam nondum ipsum in Zodiaci signum transmutatum iri prædixerat.

(e) *Prævertunt*) *Ante me occupant, quàm omnia quæ dictura eram efferri potuerim.*

(f) *Contraxere*) Se ideo credit transformari, quòd majora quàm quæ fert sors humana attrectaverit. Quæ fabula unumquemque in suæ sortis cancellis sese continere, non alta nimia affectare, docebit.

(g) *Cognata*) Quia pater media sui parte equus fuerat.

(h) *Biformis*) Vellet saltem, si mutaretur, aliqua parte humanam formam retineret, sicuti pater, qui partim homo erat.

Sed

Sed simulantis equam: parvoque in tempore certos
Edidit hinnitus; & brachia movit in herbas.
Tum digiti coeunt; & quinos alligat ungues
Perpetuo cornu levis ungula: crescit & oris,
Et colli spatium: longæ pars maxima (*a*) pallæ
Cauda fit: utque vagi crines per colla jacebant,
In dextras abiere jubas; pariterque novata est
Et vox & facies: nomen quoque (*b*) monstra dedere.
XI. Flebat, opemque tuam frustra (*c*) Philyreius heros,
(*d*) Delphice, poscebat: sed nec rescindere magni
Jussa Jovis poteras: nec, si rescindere posses,
Tunc aderas: (*e*) Elin (*f*) Messeniaque arva colebas.
Illud erat tempus, quo te (*g*) pastoria pellis
Texit; onusque fuit baculum silvestre sinistræ:
Alterius, dispar septenis fistula cannis.
Dumque amor est curæ, dum te tua fistula mulcet;
Incustoditæ (*h*) Pylios memorantur in agros
Processisse boves: videt has Atlantide Maiâ

INTERPRETATIO.

sed imitantis equam, & post breve tempus emisit hinnitus apertos; & admovit brachia graminibus. Tunc digiti connectuntur, & levis ungula committit quinos ungues cornu continuo: os quoque augetur, itemque collum; pars potior prolixæ pallæ mutatur in caudam: & sicuti capilli sparsi fluebant per colla, mutati sunt in jubas dextras: & vox & vultus sunt pariter mutati: prodigium dedit quoque nomen.

XI. *Heros Philyreius ejulabat, & implorabat tuum auxilium, o Apollo: sed neque poteras mutare decreta magni Jovis, neque si posses mutare, tunc aderas: frequentabas Elin, & campos Messenios. Illud erat tempus, quo pellis pastoria te vestivit, & baculus silvestris fuit gestamen lævæ* manus, *alterius fistula inæqualis septem* compacta *arundinibus. Et dum amor te sollicitat; dum tua fistula te oblectat, vaccæ inobservatæ dicuntur abiisse in campos Pylios. Filius Maiæ Atlante satæ has aspexit,*

NOTÆ.

(a) *Pallæ*) Vestimentum est, quo olim fœminæ utebantur.

(b) *Monstra*) Metamorphosim dicit Ocyroës ipsius nomen mutasse, cum postea equa Eu[illegible], *Evippe*, id est equitatu præstans, dicta sit.

(c) *Philyreius*) Chiron est, Philyræ, ex Saturno, filius, Ocyroës pater.

(d) *Delphice*) Id est, *o Apollo*; qui a *Delphis*, ubi templum celeberrimum habuit, *Delphicus* appellatur. Fuit vero ille Deus Medicinæ, cujus apposite hoc in loco meminit Poeta, ut ad sequentem ejus fabulam descendat.

(e) *Elin*) Est Elis & urbs & regio Peloponnesi.

(f) *Messeniaque*) Est Messene urbs Peloponnesi, sicut & Messenia ejusdem regiuncula, ubi Admeti boves pavisse Apollinem dicit Poeta.

(g) *Pastoria pellis*) Ideo volunt Poetæ cælo exulasse Apollinem, & ad pascendos Admeti greges compulsum fuisse, quòd, ut Æsculapii filii, a Jove fulmine peremti nascam ulcisceretur, Cyclopes fulminum fabricatores ad unum sagittis confixisset, qua re offensus Jupiter ipsum divinitate spoliavit.

(h) *Pylios*) Tres sunt in Peloponneso urbes, quibus nomen *Pylus*, *Eliaca* una in Elide, altera *Messeniaca* in Messenia, & tertia inter duas, Nestoris patria, de qua hic agitur.

Na-

(a) Natus; & arte (b) sua silvis occultat abactas.
Senserat hoc furtum nemo, nisi notus in illo
Rure senex: Battum vicinia tota vocabant.
Divitis hic saltus herbosaque pascua (c) Nelei,
(d) Nobiliumque greges custos servabat equarum.
Hunc timuit, blandaque manu seduxit: &, Eia,
Quisquis es, hospes, ait, si forte armenta requiret
Hæc aliquis, vidisse nega: neu gratia facto
Nulla rependatur; nitidam cape præmia vaccam.
Et dedit: acceptâ voces has reddidit hospes:
Tutus eas: lapis iste prius tua furta loquatur.
Et lapidem ostendit: simulat Jove natus abire;
Mox redit: & versâ pariter cum voce figura,
Rustice, vidisti si quas hoc limite, dixit,
Ire boves; fer opem: furtoque silentia deme:
Juncta suo pretium dabitur tibi fœmina tauro.
At senior, postquam merces (e) geminata, Sub illis
Montibus, inquit, erunt: (f) & erant sub montibus illis.
Risit Atlantiades: &, Me mihi, perfide, prodis?
Me mihi prodis? ait: perjuraque pectora vertit

INTERPRETATIO.

& tegit nemore abductas fraude sua. Nullus adverterat hoc furtum, præter senem cognitum in illo agro. Omnes vicini illum *appellabant Battum. Hic pastor custodiebat saltus & pascua graminea, & armenta præstantissimarum equarum Nelei. Metuit hunc, & sursum prehendit molli manu; &, Eia, inquit, quisquis es, amice, si forsitan aliquis quærat istas greges, dic te non advertisse: & ne nullum præmium detur merito, accipe in mercedem bovem splendidam: atque obtulit. Amicus accepta* bove *retulit has voces: discedas securus: ante istud saxum proferat tuam fraudem. Et saxum indicat. Filius Jovis fit similis discedenti, & statim revertitur; & mutatá formá simul cum voce; Rustice, inquit, si advertisti quasdam vaccas discedentes ex istis regionibus, adjuva, & ne premas furtum silentio. Merces tibi exhibebitur vacca cum suo tauro. At senex, postquam præmium duplo auctum, Erunt, ait, sub illis collibus: & erant sub illis collibus. Risit Atlantiades, &, inquit prodis me mihi, perfide? prodis me mihi? & mutavit cor perjurum*

NOTÆ.

(a) *Natus*) Mercurium dicit, qui Jovem & Maiam Atlantis filiam parentes habuit.

(b) *Sua*) Quis fur, & furum Deus, quem laudat Horatius:

Callidum, quicquid placuit, jocoso
Condere furta.

(c) *Nelei*) Qui pater fuit Nestoris, rex Pili.

(d) *Nobilium*) Palmis in certaminibus: vel communiter *nobilium*, sensu quo dixit Horatius:

Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus.

(e) *Geminata*) Quia prius unam vaccam dumtaxat dederat Mercurius; jam aliena indutus forma taurum cum vacca pollicetur.

(f) *Et erant*) Ad quendam volunt allusum ineptum Poetam, Battum nomine, qui in suis versibus eadem identidem iterare solebat. Atque eum eadem verba titubanter repetentem sequenti versu deridet itidem Mercurius. Ab eo Græcorum *βαττολογία*, id est inepta verborum redundantia.

In

In durum silicem; qui nunc quoque dicitur (*a*) Index:
Inque nihil merito vetus est infamia saxo.
XII. Hinc se sustulerat paribus (*b*) caducifer alis:
(*c*) Munychiosque volans agros, gratamque Minervæ
Despectabat (*d*) humum, cultique arbusta (*e*) Lycæi.
Illa forte die castæ de more puellæ
Vertice supposito festas in Palladis arces
Pura (*f*) coronatis portabant (*g*) sacra (*h*) canistris.
Inde revertentes Deus aspicit (*i*) ales: iterque
Non agit in rectum; sed (*k*) in orbem curvat eundem.
Ut volucris visis rapidissima miluüs extis,
Dum (*l*) timet, & densi circumstant sacra ministri,
Flectitur in gyrum; nec longius audet abire:
(*m*) Spemque suam motis avidus circumvolat alis.
Sic super (*n*) Actæas agilis (*o*) Cyllenius arces
(*p*) Inclinat cursus: & easdem circinat auras.

INTERPRETATIO.

in rigidum lapidem, qui nunc etiam vocatur Index: & dedecus est in lapide nihil merito.

XII. *Caducifer se inde subduxerat alis æqualibus, & iis libratus contemplabatur arva Munychia & terram acceptam Palladi, & arbusta culti Lycæi. Forte virgines pudicæ ferebant de more sacra pura canistris coronatis in templa Minervæ, capite supposito. Deus alatus videt redeuntes inde; & non dirigit iter recta; sed flectit in eundem circulum; quemadmodum milvus avis velocissima præcordiis visis, dum metuit, & ministri conferti adsunt sacris, movetur in orbem, neque audet longius discedere; & rapax circumvolat spem suam alis agitatis. Eo modo velox Cyllenius dirigit volatum super arces Actæas; & orbes describit per eundem aerem.*

NOTÆ.

(a) *Index*) Viæ & milliarium, aut etiam, ut quibusdam visum metallorum; qui metallorum index *lapis lydius* sive *Heracliut* dicitur. *Pierre de touche*. Sed prior vera videtur sententia.

(b) *Caducifer*) Mercurius est caduceum, seu virgam alatam manu tenens, duobus implicitam serpentibus.

(c) *Munychios*) *Atticos*, juxta Athenas inter Pyræum, & Sonium promontoria, a promontorio Munychiâ sic dictos.

(d) *Humum*) De iisdem Atticis agris loquitur aut A . nis, Minervæ olim sacris.

(e) *Lycæi*) Fuit Lycæus locus amenus juxta Athenas a Lyco Pandionis, Atheniensium regis, filio, sic dictus: ubi deinde Athenienses gymnasium condiderunt, in quo & deambulans Aristoteles de philosophia disputavit.

(f) *Coronatis*) Corollis, sertisque redimitis.

(g) *Sacra*) Quæcumque ad sacra peragenda spectabant.

(h) *Canistris*) A quibus canistris, quasillis, cistulis, aut canis, ut Festus ex lingua Græca loquitur, præstantiores & nobiliores virgines, quæ in Panathenæis aliisque festis canistris illis sacra ferebant, *Canephoræ* dictæ sunt.

(i) *Ales*) Mercurius, qui alis instructus, suumque, omnium planetarum celerrime, cursum conficit.

(k) *In orbem*) Ut Herses amatæ visu diutius frui liceret.

(l) *Timet*) *In exta victimarum non audet, circumstantibus ministris, irruere.*

(m) *Spem*) Pro re sperata posuit, victimarum extia, *scil.* quibus inhiat milvus.

(n) *Actæas*) *Athenienses.*

(o) *Cyllenius*) Mercurius est, a Cyllene Arcadiæ monte, ubi educatus, sic dictus.

(p) *Inclinat cursus*) *Convertit volatus.*

Quan-

Quanto splendidior, quàm cætera sidera, fulget
Lucifer; & quanto te, Lucifer, aurea (a) Phœbe;
Tanto virginibus præstantior omnibus (b) Herse
Ibat: eratque decus (c) pompæ, comitumque suarum.
Obstupuit formâ Jove natus: & æthere pendens
Non secus exarsit, quàm cum (d) balearica (e) plumbum
Funda jacit: volat illud, & incandescit eundo:
Et quos non habuit, sub nubibus invenit, ignes.
Vertit iter; cæloque petit diversa relicto:
Nec se dissimulat: tanta est fiducia formæ.
Quæ quamquam justa est; (f) cura tamen adjuvat illam,
Permulcetque comas, (g) clamydemque ut pendeat apte,
Collocat; ut limbus, totumque appareat aurum:
Ut teres in dextra, qua somnos ducit & arcet,
Virga sit: ut tersis niteant talaria plantis.
(h) Pars secreta domûs ebore & (i) testudine cultos
Tres habuit thalamos: quorum tu, (k) Pandroso, dextrum,
(l) Aglauros lævum, medium possederat Herse.
Quæ tenuit lævum, venientem prima notavit

INTERPRETATIO.

Quanto Lucifer splendet lucidior quàm reliqua astra; & quanto Luna splendida plus lucet *te, o Lucifer, tanto Herse pulchrior cæteris puellis ambulabat, & erat honor pompæ & comitum suarum. Filius Jovis attonitus est specie, & libratus in aere non aliter incaluit quàm cum funda Balearica emittit glandem. Illa volat, & incalescit motu, & reperit in aere calorem quem non habuit. Flectit viam, & remota petit cælo omisso; neque latitat, tanta est confidentia elegantiæ. Quæ quamvis non iniqua est, illam tamen auget cura: & fingit capillos, & accommodat chlamydem ut bene fluat; ut fimbria & totum aurum emineat; ut baculus quo allicit & subducit soporem, sit expolitus in manu; ut talaria splendeant in pedibus nitidis. Penetralia domus habuerunt tria cubicula ornata ebore & testudine, quorum tu, Pandroso, dextrum, Aglauros tenebat sinistrum, Herse medium. Quæ habuit sinistrum observavit prior Mercurium*

NOTÆ.

(a) *Phœbe*) Luna, Phœbi soror.

(b) *Herse*) Cecropis fuit filia, Cephali mater, ut placet Apollodoro.

(c) *Pompæ*) In festo Minervæ.

(d) *Balearica*) Sunt Baleares insulæ sub Hispania, hodie *Majorca* & *Minorca* nominatæ, cujus incolæ olim peritissimi funditores; qua re etiam *Baleares*, Græca etymologia dicti.

(e) *Plumbum*) Aut ex eo pilam seu glandem factam, quam motu liquescere quoque hyperbolice admodum scripsit Virgilius.

(f) *Cura*) Compositis omnibus quæ formam adjuvare possent.

(g) *Chlamydem*) Est chlamys vestimentum quod thoraci, ornatus causa, superinduebatur.

(h) *Pars secreta*) Cecropiæ domus eam partem describit, qua erant ejus filiarum thalami.

(i) *Testudine*) Testudinum crustis, seu squamis ornabantur etiam thalami.

(k) *Pandroso*) Tres habuisse filias Cecropem testatus etiam Apollodorus, qui pariter eas Pandroson, Agraulon, & Hersen nominat.

(l) *Aglauros*) Aliis melius videtur, ut, sicuti Pandrosos & Herse a rore apud Græcos nomen habuerint, Agraulos ab agris pariter suum obtinuerit. Certe *Agraulos* non Aglauros a quibusdam scribitur.

Mercurium: nomenque Dei scitarier ausa est,
Et causam adventus: cui sic respondit Atlantis
(a) Pleionesque nepos: Ego sum, qui (b) jussa per auras
Verba Patris porto: pater est mihi Jupiter ipse.
Nec fingam caussas: tu tantum fida sorori
Esse velis, prolisque meæ matertera dici.
Herse caussa viæ: faveas oramus amanti.
Adspicit hunc oculis (c) isdem, quibus abdita nuper
Viderat Aglauros flavæ (d) secreta Minervæ:
Proque (e) ministerio magni sibi ponderis aurum
Postulat: interea tectis excedere cogit.
Vertit ad hanc (f) torvi Dea bellica luminis orbem,
Et tanto penitus traxit suspiria motu,
Ut pariter pectus, positamque in pectore forti
(g) Ægida (h) concuteret: subit, hanc arcana profanâ
Detexisse manu tum, cum sine matre creatam
(i) Lemnicolæ stirpem (k) contra data fœdera vidit:

INTERPRETATIO.

accedentem; neque verita est requirere nomen Dei, & causam accessus: cui nepos Atlantis & Pleiones talia reddit; Ego sum qui fero mandata patris per aerem. Ipse Jupiter est meus pater. Neque dissimulabo caussas: tu modo fidelis esse velis sorori, & appellari matertera meæ progeniei. Herse est caussa itineris: precamur indulgeat amanti. Intuetur hunc iisdem oculis, quibus Aglauros latens aspexerat mysteria arcana Palladis; & petit sibi pro servitio aurum magni ponderis: interea cogit exire domo. Dea belli infensis oculis hanc intuetur, & ex alto duxit gemitus tanto impetu, ut percelleret pariter pectus & loricam strenuo pectori adhærentem. Recurrit hanc tum violasse manu impiâ tecreta, cum aspexit sobolem Lemnicolæ natam sine matre contra fidem datam;

NOTÆ.

(a) *Pleionesque*) Quæ Pleione Atlantis uxor, Maiæ mater fuit, ex qua Maiâ ortus Mercurius.

(b) *Jussa per*) Mercurius, inquit Arnobius, quasi quidam Medicurrius dictus; quòd inter loquentes duos media currat & reciprocetur oratio. Sed, nisi Græca etymologia est, Mercurius *a* mercibus dictus.

(c) *Isdem*) Insidia, *scilicet*.

(d) *Secreta*) Erichthonium, nempe, de quo antea.

(e) *Ministerio*) Si Mercurio in ejus Amoribus faveret.

(f) *Torvi*) quod Iræ indicium.

(g) *Ægida*) Fuit *Ægis* lorica, seu potius scutum aut clypeus Jovis & Minervæ, deinde Deorum, atque etiam nonnunquam heroum, cujusmodi ex capræ Amaltheæ pelle sibi Jupiter, ex aliis coriis seu pellibus alii sibi paraverunt, quibus deinde æs additum. A capra illud nomen ortum, quæ Græcis αἴξ dicta. De Minervæ Ægide, quam Vulcani jussu fabricabant Cyclopes ita Virgilius,

Ægidaque horrificam turbatæ Palladis arma,
Certatim squamis serpentum, auroque polibant;
Connexosque angues, ipsamque in pectore divæ
Gorgona, desecto vertentem lumina collo.

(h) *Concuteret*) Qua re bellum indicere, & terrorem incutere credebatur.

(i) *Lemnicolæ*) Vulcani, qui, ob deformitatem, *e* cælo in Lemnon Ægæi maris insulam Septentrionalem præcipitatus, ibi etiam fertariam exercuit.

(k) *Contra*) Prohibuerat enim Minerva, ne cistulam qua Erichthonium Vulcano satum incluserat, Cecropis filiæ aperirent.

Et

Digitized by Google

Et (*a*) gratamque Deo ſore jam, gratamque ſorori:
Et ditem ſumto, quod avara popoſcerit, auro.
Protinus (*b*) Invidiæ nigro ſquallentia tabo
Tecta petit: domus eſt imis in vallibus antri
Abdita, ſole carens, non ulli pervia vento;
Triſtis, & ignavi pleniſſima frigoris; & quæ
Igne vacet ſemper, caligine ſemper abundet.
Huc ubi pervenit (*c*) belli metuenda virago;
Conſtitit ante domum, ((*d*) neque enim ſuccedere tectis
Fas habet) & poſtes extrema cuſpide pulſat.
Concuſſæ patuere fores: videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta ſuorum,
Invidiam: viſâque oculos avertit: at illa
Surgit humo (*e*) pigrâ: ſemeſarumque relinquit
Corpora ſerpentum: paſſuque incedit inerti.
Utque Deam vidit formaque armiſque decoram;
(*f*) Ingemuit: (*g*) vultumque ima ad ſuſpiria duxit.
Pallor in ore ſedet: macies in corpore toto:
(*h*) Nuſquam recta acies: livent rubigine dentes:
Pectora felle virent: lingua eſt ſuffuſa veneno.
Riſus abeſt; niſi quem viſi movere dolores.
Nec fruitur ſomno, vigilacibus excita curis:

INTERPRETATIO.

& ſore jam acceptam Deo, & acceptam ſorori, & opulentam auro capto, quod avara petierit. Continuo it domum Invidiæ madidam atra ſanie. Domus latet in ultimo receſſu ſpeluncæ, Sole carens, nullá aurá recreanda, lugubris, & refertiſſima pigri frigoris, & quæ ſemper deſtituta ſit igne, ſemper ſit tenebris obſita. Poſtquam illuc acceſſit tremenda virago belli; ſubſtitit ante domum, (neque enim licet ſubire eam;) & concutit poſtes extremo mucrone. Janua percuſſa aperta eſt: aſpicit intus Invidiam devorantem carnes vipereas, eſcam ſuæ feritatis, & dimovet oculos a viſa. At illa tollitur humo torpente, & omittit portes anguium ſemeſorum, & ambulat greſſu pigro. Et cum vidit Deam inſignem ſpecie & armis ſuſpiravit, & faciem compoſuit ex altis gemitibus. Livor occupat faciem: macies totum corpus: ſemper oblique intuetur: dentes nigricant rubigine: pectus viret felle: lingua eſt plena veneno. Riſus nullus eſt, niſi quem faciunt ærumnæ cognitæ. Neque dormit impulſa curis pervigilibus:

NOTÆ.

(a) *Gratam ſore Deo*) Mercurio, *ſcil.* cujus Amoribus illa faveret; quam tamen, utpote impiam, felicem eſſe non oportebat.

(b) *Invidiæ*) Furiarum furiæ, potius quam Deæ, cujus opera tamen Pallas utitur.

(c) *Belli virago*) Pallas Dea belli.

(d) *Neque enim*) Nulli, *ſcilicet*, invidiæ peſtifero afflatui obnoxia eſſe poteſt Jovis ex cerebro nata Dea Sapientiæ.

(e) *Pigrâ*) Quam ſol nullus, ars nulla mulceat, quæ vero pigritiam inſuper Invidiæ foveat.

(f) *Ingemuit*) Dolore, *ſcil.* ex viſo Minervæ læto & decoro vultu. Quàm vero apposite, quamque eleganter Poeta humanis moribus formaque induit Invidiam!

(g) *Vultumque*) Id eſt, Dolorem ex imis visceribus in vultum effudit.

(h) *Nuſquam*) Imo torvorum & obliquorum oculorum veneno cuncta inficit.

Sed videt (*a*) ingratos, intabescitque videndo,
Successus hominum: (*b*) carpitque & carpitur una:
Suppliciumque suum est. Quamvis tamen oderat illam,
Talibus adfata est breviter (*c*) Tritonia dictis:
(*d*) Infice tabe tua natarum Cecropis unam.
Sic opus est: Aglauros ea est: haud plura locuta
Fugit; & impressa tellurem (*e*) reppulit hasta.
Illa Deam obliquo fugientem lumine cernens,
(*f*) Murmura parva dedit: (*g*) successurumque Minervæ
Indoluit: baculumque capit; (*h*) quod spinea totum
Vincula cingebant: adopertaque nubibus atris,
Quacumque ingreditur, florentia proterit arva,
Exuritque herbas, & (*i*) summa cacumina carpit:
(*k*) Afflatuque suo populos, urbesque domosque
Polluit: & tandem (*l*) Tritonida conspicit arcem,
Ingeniis, opibusque, & festa pace virentem:
Vixque tenet lacrymas; quia nil lacrymabile cernit.
Sed postquam thalamos intravit (*m*) Cecrope natæ,

INTERPRETATIO.

sed spectat lætos eventus hominum cum molestia, & macrescit spectando: & lædit, & simul læditur: & est sua pœna. Quanquam tamen Tritonia illam aversabatur, alloquuta est breviter hujusmodi verbis: Inquina tabe tua unam filiarum Cecropis. Ita necesse est. Ea est Aglauros. Postquam ea dixit, non plura, discedit, & reppulit terram hasta impacta. Illa aspiciens Deam recedentem torvis oculis secreto murmuravit, & ingemuit istud *bene eventurum Palladi: & sumit baculum, quod totum nodi spinei ambibant; & quacumque incedit velata nigris nubibus proculcat lætos agros, & torret gramina, & vellit summa fastigia: & fœdat contactu suo populos, & urbes, & domos; & denique videt arcem Tritoniam, florentem ingeniis, & divitiis, & pace amabili; & ægre compescit lacrymas, quia nihil intuetur deflendum. Verum ut subiit cubiculum filiæ Cecropis,*

NOTÆ.

(a) *Ingratos*) *Videt successus, qui sibi sint ingrati.*

(b) *Carpit & carpitur*) Quia quòd in bonos sævit Invidus, illi ipsi labori & dolori est maximo: In ipsius visceribus, tanquam in sentina, fervet, quod in alios effundere studet, venenum.

(c) *Tritonia*) Minerva est, quæ a Tritone palude Libyæ, juxta quam nata & educata, sibi hoc nomen imposuit.

(d) *Infice*) Ut invidiè contabescat.

(e) *Reppulit*) Discedentis actum describit.

(f) *Murmura parva*) Istud profecto optime, & prorsus ex Invidiæ pravo inertique ingenio.

(g) *Successurumque*) Quia Aglauron tabe sua inficere, Minervæ imperante, cogebatur Invidia.

(h) *Quod spinea*) Totùm spinis aut hamulis dicit horridum fuisse Invidiæ baculum: atque ita vincula pro cortice aut parte exteriori posuerit Poeta, vel pro ipsis nodis baculo innatis.

(i) *Summa*) Enimvero quæ præstantissima sunt veneno suo corrumpit Invidia.

(k) *Afflatu*) Sic Virgilius,

Nescia quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Id est invidendo perdit; atque eadem vox Græcis *fascinare* & *invidere* significat.

(l) *Tritonida arcem*) Id est, Athenas, urbem Palladi Tritoniæ dicatam, omnibusque artibus & studiis florentem. Patronymicum posuit pro possessivo.

(m) *Cecrope natæ*) Aglauri, seu Agrauli, aut Agraulos.

Jussa

Digitized by Google

Jussa facit: pectusque manu (*a*) ferrugine tinctâ
Tangit: & hamatis præcordia sentibus implet.
Inspiratque nocens virus: piceumque per ossa
Dissipat, & medio spargit pulmone, venenum:
(*b*) Neve mali spatium caussæ per latiùs errent;
Germanam ante oculos, fortunatumque sororis
Conjugium, pulchraque Deum sub imagine ponit;
Cunctaque (*c*) magna facit: quibus irritata, dolore
(*d*) Cecropis occulto mordetur: & anxia nocte,
Anxia luce gemit; lentaque miserrima tabe
Liquitur, ut glacies (*e*) incerto saucia sole:
Felicisque bonis non secius uritur Herses,
Quàm cum spinosis ignis supponitur herbis;
Quæ neque dant flammas, (*f*) lenique tepore cremantur.
Sæpe mori voluit, ne quicquam tale videret:
Sæpe velut (*g*) crimen rigido narrare parenti.
Denique in adverso venientem limine sedit
Exclusura Deum: cui blandimenta, precesque,
Verbaque jactanti mitissima, (*h*) Desine, dixit:
Hinc ego me non sum nisi te motura repulso.
Stemus, ait, pacto, velox Cyllenius, isto:

INTERPRETATIO.

exequitur mandata, & tangit pectus manu imbuta ferrugine, & imples viscera spinis recurvis. Infundit etiam venenum pestiferum, & spargit per ossa atrum tabum, & immittit in medium pulmonem. Et ne caussæ doloris longius abeant, objicit sororem oculis, & felix connubium, & sistit Deum sub formosa specie, & facit omnia ingentia. Quibus Cecropis provocata roditur secreto dolore, & sollicita suspirat nocte, sollicita suspirat de die, & infelicissima absumitur segni tabe, non aliter quàm glacies liquefacta Sole vario; & ardet ex commoditatibus beatæ Herses, sicuti cum ignis subjicitur herbis spinosis, quæ neque emittunt flammas, & uruntur lento calore. Sæpius optavit obire, ne tale quid intueretur; sæpius referre tanquam delictum severo patri. Denique sedit in limine adverso prohibitura Deum accedentem. Cui proferenti blanditias, & preces, & voces suavissimas: Omitte, inquit, Ego non sum hinc discessura nisi te profligato. Consistamus, ait celer Cyllenius, hoc modo;

NOTÆ.

(a) *Ferrugine*) Invidiâ, quæ, ut rubigo ferrum, ita animum exedit.

(b) *Ne caussæ errent per latiùs*) *Ut proximam & amplissimam invidendi & dolendi causam, qua indesinenter excrucietur, ob oculos habeat.*

(c) *Magna facit*) Non levis est invidorum cruciatus, quòd sua quæque parva, aliorum maxima vident, aut videre credunt.

(d) *Cecropis*) Aglauros Cecrope nata.

(e) *Incerto*) Subinde & per vices radios suos vibrante. Acrior vero est doloris, post ejus remissionem, impetus.

(f) *Leni*) Quæ quidem lenitas intolerabilem creat dolorem: facitque quod dicimus *bruler à petit feu*.

(g) *Crimen*) *Apud patrem mororum sororem perinde criminari, ac si impudicis amoribus indulgeret.*

(h) *Desine*) *Me blandis precibus, scilicet sollicitare, & verba inania frustra jacere.*

Ca-

Cælatasque fores virgâ patefecit: at illi
Surgere conanti partes, quascunque sedendo
(*a*) Flectimur, ignava nequeunt gravitate moveri:
Illa quidem (*b*) recto pugnat se attollere trunco:
Sed genuum junctura riget, frigusque per ungues
Labitur; & pallent amisso sanguine venæ.
Utque malum late solet immedicabile cancer
Serpere, & illæsas vitiatis addere partes;
Sic letalis (*c*) hiems paulatim in pectora venit:
Vitalesque vias, & respiramina clausit.
Nec conata loqui est; nec, si conata fuisset,
Vocis haberet iter: saxum jam colla tenebat;
Oraque duruerant: (*d*) signumque exsangue sedebat.
Nec lapis albus erat: (*e*) sua mens infecerat illam.
XIII. Has ubi verborum pœnas mentisque profanæ
Cepit Atlantiades; (*f*) dictas a Pallade terras
Linquit, & ingreditur jactatis æthera pennis.
Sevocat hunc genitor: nec caussam fassus amoris,
Fide minister, ait, jussorum nate meorum,
Pelle moram, solitoque celer delabere cursu:

INTERPRETATIO.

& aperuit baculo januam cælatam. At partes, quæcumque curvantur in nobis dum sedemus, non possunt moveri lento pondere illi nitenti se attollere. Illa quidem conatur se erigere corpore elato; sed commissuræ genuum induruerunt, & glacies serpit per ungues, & venæ pallescunt sanguine deperdito. Et quemadmodum cancer pestis insanabilis consuevit late obrepere, & adjicere partes intactas corruptis, sic frigus mortiferum pedetentim corripuit pectus, & obstruxit meatus vitales, & respirationem. Neque tentavit fari, neque, si tentasset, haberet transitum vocis: silex jam habebat colla, & os diriguerat, & erat statua exanimata. Neque petra erat candida, suus animus illam inquinaverat.

XIII. *Postquam filius Atlantis eo modo ultus est verba & animum impium, deserit terras appellatas a Minerva, & intrat cælum alis motis. Pater eum seorsum prehendit, neque testatur caussam amoris, Fili, inquit, fidelis minister mandatorum meorum festina, & velox descende motu assueto,*

N O T Æ.

(a) *Flectimur partes*) Id est, secundum, vel quoad partes, &c. Græcismus est, Poetis familiaris & venustus.

(b) *Recte pugnat*) *Conatur sese erigere.*

(c) *Hyems*) Pro mortifero frigore posuit.

(d) *Signum*) *Statua sine sanguine.* Scripsit vero Pausanias Aglauron & Hersen, quæ cistam sibi & Pandroso a Minerva concreditam resignassent, viso Erichthonio, furiis agitatas sese ex arce præcipites dedisse: quod de una saltem in Diris adversus Ibin comprobare videtur Poeta.

(e) *Sua*) Invida, *scilicet*, ent livida.

(f) *Dictas a Pall.*) Ante diximus Palladem seu Minervam, Neptuno victo, qui cum ipsâ uter novæ civitati nomen daret, disceptaverat, cum munus præstantius oleam, quàm Neptuni equum contulisset, Atheniensibus nomen suum dedisse: Ipsa enim Ἀθηνᾶ dicitur.

Quæ-

(*a*) Quæque tuam matrem tellus a parte sinistra
Suspicit, (indigenæ (*b*) Sidonida nomine dicunt)
Hanc pete: quodque procul montano gramine pasci
Armentum (*c*) regale vides, ad littora verte.
Dixit: & expulsi jamdudum monte juvenci
Littora jussa petunt: ubi magni (*d*) filia regis
Ludere virginibus (*e*) Tyriis comitata solebat.
(*f*) Non bene conveniunt, nec in una sede morantur,
Majestas & amor: sceptri gravitate relicta,
Ille pater rectorque Deûm; cui dextra trisulcis
Ignibus armata est, qui nutu concutit orbem;
Induitur (*g*) tauri faciem: mistusque juvencis
Mugit, & in teneris formosus obambulat herbis.
Quippe color nivis est; quam nec vestigia duri
Calcavere pedis, nec solvit aquaticus (*h*) Auster:

INTERPRETATIO.

& ito in eam terram, quæ suspicit suam matrem a parte læva: (incolæ appellant Sidonidem) & age ad litus gregem regium quem cernis pasci procul herba montana. Locutus est; & jamdudum juvenci abacti ex monte eunt ad littora præscripta, ubi filia magni regis consueverat se oblectare stipata puellis Tyriis. Majestas & amor non bene congruunt, nec consistunt in uno loco. Ille pater & rex Superûm, cui dextra instructa est flammis trifidis, qui agitat mundum nutu, dimisso sceptri pondere sumit vultum Tauri, & immistus juvencis mugit, & pulcher oberrat in teneris graminibus. Scilicet color est nivis, quam neque planta duri pedis pressit, neque Notus humidus liquefecit;

NOTÆ.

(a) *Quæque*) Locus difficillimus: quomodo enim, inquiunt, Pleiades stellæ, atque in iis Maiam Mercurii matrem a sinistra suspicere potest Phœnicie? Rem totam ut mihi quidem, donec meliora quispiam proferat, sat erit, ita conficio. *Dextras ad meridiem partes, lævasque ad Septentrionem esse dixit.* Verba sunt Livii de Augure Templi augurali regiones assignentis. Poetæ pariter ad Apollinem suum & ad ortum conversi dextras in meridiem, sinistras in Septentrionem obvertebant. Phœnices igitur Pleiades a sinistra non potuerunt aspicere quæ sitæ sunt in Tauro, atque adeo in Æquinoctiali, siquidem illi extra Æquinoctialem positi & magis ad Septentrionem a dextra Taurum & Pleiades habuerint. Quid ergo? Tamne graviter lapsus Poeta, ut dextram a sinistra distinguere nesciverit? Nugæ. Ergo sic accipe. Tellus Sidonia aut certe homines qui in ea erant, magis a parte sinistra siti, cum in cælum, suo respectu dextrum Taurum, atque in eo Pleiades, matremque Mercurii Maiam suspiciebant, a sinistra parte illam quæ ad dextram erat intuebantur.

(b) *Sidonida*) Fuit Sidon antiquissima & celeberrima Phœniciæ Civitas ad maris Mediterranei oram Orientalem, a qua *Sidonis* patronymicum, quod hic pro terra Sidonia ponitur.

(c) *Regale*) Agenoris Phœnicum regis, Beli filii.

(d) *Filia*) Europa est Agenoris filia.

(e) *Tyriis*) Tyro, antiquissimâ & Sidonis viciniâ urbe, oriundis.

(f) *Non bene conveniunt*) Ante emollit Poeta quod ridiculum est in Jovis fabula, quam illud exponat.

(g) *Tauri faciem*) Jupiter ideo in Taurum dicitur mutatus, quòd navis qua Europa abrepta Tauri insigne haberet, vel quòd dux prædonum qui eam ad Jovem Cretæ regem deduxit eo nomine appellaretur.

(h) *Auster*) Ventus est flans a meridie, qui ideo sæpe calidior, & nivem in aquam resolvit; unde & ea candorem amittit.

Col-

Digitized by Google

Colla (*a*) toris extant: armis (*b*) palearia pendent:
Cornua parva (*c*) quidem; sed quæ contendere possis
Facta manu, purâque magis perlucida gemmâ.
(*d*) Nullæ in fronte minæ; nec formidabile lumen:
Pacem vultus habet: miratur Agenore nata,
Quòd tam formosus, quòd prælia nulla minetur.
Sed, quamvis mitem, metuit contingere primo.
Mox adit: & flores ad candida porrigit ora.
Gaudet amans: &, dum veniat sperata voluptas,
(*e*) Oscula dat manibus: vix ah, vix cætera differt.
Et nunc alludit, viridique exsultat in herba:
(*f*) Nunc latus in fulvis niveum deponit arenis.
Paulatimque metu demto, modo pectora præbet
Virgineâ (*g*) plaudenda manu; modo cornua sertis
Impedienda novis: ausa est quoque regia virgo,
Nescia quem premeret, tergo considere tauri.
Cum Deus a terra, siccoque a littore, sensim
(*h*) Falsa pedum primis vestigia ponit in undis.
Inde abit ulterius, mediique per æquora ponti
Fert prædam: pavet hæc, littusque ablata relictum

INTERPRETATIO.

Colla conspicua sunt firmis musculis: palearia pendent ex humeris: cornua parva equidem, sed quæ possis asserere manu fabricata, & splendidiora nitida gemma. Nullæ minæ in fronte, neque oculi terribiles, facies est pacifica. Filia Agenoris admiratur quòd tam pulcher, quòd nullas pugnas intentet. Sed quanquam docilem, timet primo tangere; mox accedit, & admovet flores ori niveo. Amans lætatur, & deosculatur manus, donec gaudium expectatum veniat: ægre, ah ægre prorogat cætera. Et modo alludit, & salit in virenti gramine; modo demittit latus candidum in sabulo nigricante. Et timore paulatim sublata, nunc dat pectus mulcendum manu virginea, nunc cornua implicanda novis sertis. Puella regia ausa est quoque insidere dorso tauri, ignorans quem premeret: cum Deus immittit paulatim fictas plantas pedum a terra & littore sicco in primas aquas. Inde sese promovet ulterius, & fert rapinam per æquora medii maris. Hæc timet, & abrepta oculos vertit ad littus relictum;

NOTÆ.

(a) *Toris*) Eo nomine eminentiores intellige musculorum partes, quæ nescio quas vires & naturæ robur indicant, in Tauri collo maxime insudatum.

(b) *Palearia*) Pelles sunt ex boum collo pendentes, quæ quo ampliores, & ad genua productæ, eo pulchriores sunt.

(c) *Quidem*) Laudari volunt in Tauro cornua ampla & spaciosa, quia forte aliquam habent speciem. Propterea voculam illam *quidem* crediderim Poetam addidisse, ut tacite se cum vulgo non sentire indicet, quippe qui ad bellicosi Tauri vires & præstantiam non conferre cognoverit prominentia sparsa & fragilia cornua.

(d) *Nullæ in fronte*) Nihil in natura pulchrius quam vigor in maxima ejus suavitate quasi recubans. Sed pauci istud acute perspiciunt.

(e) *Oscula dat*) Amanti & Tauro istud convenit.

(f) *Nunc latus*) Ingeniosissime profecto, & modo ad naturam maxime accommodato sibi viam aternit Poeta.

(g) *Plaudenda*) *Leviter percutienda mulcenda*; nam eo modo equos & alia bruta mansuefacimus.

(h) *Falsa*) Quia Tauri videbantur esse, Jovis erant.

Respi-

Reſpicit: & dextrâ cornu tenet; altera dorſo
Impoſita eſt: tremulæ ſinuantur flamine veſtes.

INTERPRETATIO.

& dextrá apprehendit cornu, altera eſt affixa tergo; amictus fluctuantes corrugantur vento.

P. OVIDII NASONIS METAMORPHOSEON

LIBER III.

ARGUMENTUM.

Hic Agenor, Cadmum jubet filiam amiſſam inveſtigare. Quòd dum ille facit, e dentibus draconis occiſi, in terra ſatis, enaſcuntur homines: cum quibus ille deinde Thebas condidit. Huic primum valde luctuoſa fuit nepotis Actæonis in cervum mutati dilaceratio: quamvis Junoni grata fuerit, quæ Semelem pellicem oderat. Ideoque ad ipſam ſub facie Beroës nutricis accedens, mortem illi procuravit. Paulo poſt Jupiter cum Junone diſputans, utra Venus eſſet ſuavior, Tireſiam adhibet arbitrum: quandoquidem ſexum utrumque fuerat expertus. Is lata contra Junonem ſententia, ab illa quidem viſu privatus, a Jove autem vaticinandi ſcientiam conſecutus eſt. Primùm autem ejus oraculum in Narciſſo comprobatum fuit: qui cum puellas omnes, inter quas & Echo præ amoris impatientia in vocem fuerat converſa, contempſiſſet, ſui ipſius denique amore contabeſcens, in florem mutatus eſt. Pentheus tamen vatem hunc irridebat, quanquam & ipſi vera prædixerat. Nam cum Bacchi celebrarentur Orgia, ille famulum quemdam ſacrorum, poſtquam nautas in piſces fuiſſe transformatos ab eo intellexerat, in vincula conjecit: & inde a Bacchis fuit diſcerptus; id quod magnam apud omnes fidem ſacris conciliavit.

JAmque Deus poſita fallacis imagine tauri,
Se confeſſus erat; (*a*) Dictæaque rura tenebat:
Cum pater ignarus (*b*) Cadmo perquirere raptam
Imperat: & pœnam, ſi non invenerit, addit
Exſilium, (*c*) facto pius & ſceleratus eodem.
Orbe pererrato (quis enim deprehendere poſſit

INTERPRETATIO.

JAmque Deus ſeſe manifeſtaverat omiſſa ſpecie ficti tauri, & erat in agris Dictæis: cum pater, neſcius jubet Cadmum perquirere ablatam, & adjicit mulctam exſilium, niſi reperiat, pius & ſceleſtus eodem facinore. Filius Agenoris, poſtquam fruſtra omnes terras luſtraſſet (quis enim poſſit detegere

NOTÆ.

(a) *Dictæa*) Cretam inſulam, in qua mons Dicte.

(b) *Cadmo*) Qui Europæ frater, Agenoris fuit filius. Cæterum non Cadmo tantum, ſed Phœnici qui in Africam profectus, ubi Pœnis nomen dedit, & Cilici, a quo Cilices, ſororis inveſtigandæ curam Agenor demandavit.

(c) *Facto pius*) Pius erga filiam, ſceleratus erga filios.

Furta Jovis?) profugus patriamque iramque parentis
Vitat Agenorides; Phœbique oracula supplex
Consulit: &, quæ sit tellus habitanda, requirit.
Bos tibi, Phœbus ait, (*a*) solis occurret in arvis,
Nullum passa jugum, curvique immunis aratri.
Hac duce carpe vias; &, qua requieverit herba,
Mœnia fac condas: (*b*) Bœotiaque illa vocato.
Vix bene (*c*) Castalio Cadmus descenderat antro,
Incustoditam lente videt ire juvencam,
Nullum servitii signum cervice gerentem.
Subsequitur, pressoque legit vestigia gressu;
Auctoremque viæ Phœbum taciturnus adorat.
Jam vada (*d*) Cephisi, (*e*) Panopesque evaserat arva:
Bos stetit; &, tollens spatiosam cornibus altis
Ad cælum frontem, mugitibus impulit auras.
Atque ita, respiciens (*f*) comites sua terga sequentes,
Procubuit, teneraque latus submisit in herba.
Cadmus (*g*) agit grates; peregrinæque oscula terræ
Figit: & ignotos montes agrosque salutat.
Sacra Jovi facturus erat: jubet ire ministros,

INTERPRETATIO.

furta Jovis?) exul fugit patriam & iram patris, & supplex consilium petit ab oraculo Apollinis, & exquirit quæ terra sit incolenda. Bos, inquit, nullum jugum passa, & libera ab aratro curvo, ibit tibi obviam in campis desertis. Eâ indice sequere iter: & quo gramine procubuerit, fac ponat muros: & illos appellato Bœotios. Vix dum Cadmus digressus erat spelunca Castalia, cernit junicem inobservatam lente incedere, nullum habentem indicium servitii in collo. Subsequitur, & insistit vestigiis suspenso passu, & tacitus veneratur Apollinem auctorem viæ. Jam præterierat vada Cephisi, & campos Panopes, juvenca constitit, & erigens ad cælum caput vastum productis cornibus concussit aerem mugitibus. Atque ita, oculos convertens ad comites legentes sua vestigia, in terram se demisit, & posuit latus in molli gramine. Cadmus agit gratias, & deosculatur terram ignotam, & salutem dicit campis & montibus incognitis. Volebat sacrum facere Jovi; imperat famulis discedere,

NOTÆ.

(a) *Solis*) *Non habitatis, desertis.*

(b) *Bœotiaque*) Veram Thebarum etymologiam ex lingua Hebraica arcessivit vir nunquam sine laude nominandus, clarissimus Bochartus. Sed fabulam sequutus est fabularum compilator, qui cum Nicandro, aliisque Thebas *Bœoticas* a Bove, aut vacca Cadmi duce, (quam vaccam lingua Syra *Thebe* dici volunt) ita appellatas fuisse sentit.

(c) *Castalio*) Id est, Delphis, quò, auctore Apollodoro, atque ut supra Naso ipse indicavit, & deinde aperte declaravit, Apollinem consulturus Cadmus profectus erat. Nam fons est & mons Castalius inter Delphos & Parnassum, ad cujus Parnassi radices urbs *Delphi* posita. Adeoque hic Metonymia est adjuncti.

(d) *Cephisi*) Bœotiæ est fluvius, ex Parnasso fluens.

(e) *Panopesque*) Fuit suo tempore urbs Phocidis, non longe a Cephiso & Parnasso.

(f) *Comites*) Cadmum cum sociis.

(g) *Agit grates*) Apollini, *scilicet.*

Et

Digitized by Google

Et petere e vivis libandas fontibus undas.
Silva vetus stabat, nulla violata securi;
Est specus in medio virgis ac vimine densus,
Efficiens humilem lapidum compagibus arcum,
(*a*) Uberibus fœcundus aquis: hoc conditus antro
(*b*) Martius anguis erat, cristis præsignis & auro.
Igne micant oculi; corpus tumet omne veneno:
Tresque (*c*) vibrant linguæ: triplici stant ordine dentes.
Quem postquam (*d*) Tyria lucum de gente profecti
Infausto tetigere gradu, demissaque in undas
Urna dedit sonitum; longo caput extulit antro
Cæruleus serpens, horrendaque sibila misit.
Effluxere urnæ manibus: sanguisque relinquit
Corpus, & attonitos subitus tremor occupat artus.
(*e*) Ille volubilibus squamosos nexibus orbes
Torquet, & immensos saltu sinuatur in arcus:
Ac media plus parte leves erectus in auras
Despicit omne nemus: tantoque est corpore, quanto,
Si totum spectes, geminas (*f*) qui separat Arctos.
Nec mora: Phœnicas (sive illi tela parabant,

INTERPRETATIO.

& haurire ex vivis fontibus aquas libandas. Vetus lucus erat, securi intactus; est antrum in medio obsitum virgis ac vimine, efficiens depressam cameram junctura lapidum, abundans aquis multis. Serpens Martius conspicuus cristis & auro latebat in ea specu. Oculi radiant igne, totum corpus turgescit tabo; & tres linguæ micant; dentes cohærent triplici ordine. Quam silvam postquam digressi ex natione Tyria tetigerunt infelici passu, & situla projecta in aquam fecit strepitum, anguis cæruleus emisit caput profunda spelunca, & sibila duxit terribilia. Situlæ exciderunt manibus, & sanguis destituit corpus, & horror repentinus subiit membra stupentia. Ille ducit spiras squamtas nodis flexilibus, & curvatur in sinus immensos; & sublatus plus parte media in tenuem aerem ex alto aspicit totam silvam, & est tanto corpore, quanto si aspicias totum Serpentem qui dividit duas Ursas. Nec mora, seu Phœnices ad arma se accingebant,

NOTÆ.

(a) *Uberibus*) Fontem vocaverunt Dircen per anticipationem, cum multo post in fontem Dircen mutata fuerit Dirce Lyci Thebarum regia uxor.

(b) *Martius anguis*) Marti dicatus ac bellicosus, Martis filius, ut quibusdam placuit, nomine *Dercyllus*.

(c) *Vibrant*) Neutraliter; id est celerrime moventur: tanta enim celeritate plicatilem linguam serpens vibrat, ut triplex esse videatur; quam forte & revera trifidam fingit. Bifidam profecto arbitror me vidisse, quam nigerrimam etiam idem Anguis per vices conglobabat.

(d) *Tyria*) Phœnices, Cadmi socii; Tyrus enim & Sidon urbes fuerunt vicinæ, quæ a scriptoribus ita conjunguntur, ut prope in multis confundentur.

(e) *Ille volub.*) Id est, Corpus in nodos aut spiras fingit; caudâ orbes describit: Qui serpentum mos est.

(f) *Qui separat*) Est serpens in cælo inter duas Arctos signum ejus occupans multum spatium, quo hyperbolice hujus nostri draconis magnitudinem menti objicere voluit.

Sive fugam, sive ipse timor prohibebat utrumque);
Occupat; hos morsu, longis complexibus illos,
Hos necat afflatos funesti tabe veneni.
(*a*) Fecerat exiguas jam Sol altissimus umbras,
Quæ mora sit sociis miratur Agenore natus;
Vestigatque viros: (*b*) tegimen direpta leoni
Pellis erat: telum splendenti lancea ferro,
Et jaculum; teloque animus præstantior omni.
Ut nemus intravit, letataque corpora vidit,
Victoremque supra spatiosi corporis hostem
Tristia sanguinea lambentem vulnera lingua;
Aut ultor vestræ, fidissima corpora, mortis,
Aut comes, inquit, ero: dixit, dextraque (*c*) molarem
Sustulit; & magnum magno conamine misit.
Illius impulsu cum turribus ardua celsis
Mœnia mota forent: serpens sine vulnere mansit.
Loricæque modo squamis defensus, & atræ
Duritia pellis, validos cute reppulit ictus.
At non duritia jaculum quoque vincit eadem,
Quod medio (*d*) lentæ fixum curvamine spinæ
Constitit; & toto descendit in ilia ferro.
Ille dolore ferox caput in sua terga retorsit:
Vulneraque adspexit, fixumque hastile momordit.
Idque, ubi vi multa partem labefecit in omnem,
Vix tergo eripuit: ferrum tamen ossibus hæret.

INTERPRETATIO.

seu ad fugam, seu ipse metus impediebat utrumque, illos *invadit, hos morsu, alios vastis nodis: Hos perimit afflatos tabe funesti veneni. Jam Sol sublimis sparserat umbras parvas, filius Agenoris stupet quæ sit cunctatio comitum, & quærit viros. Pellis detracta leoni erat amictus, arma* erant *lancea ferro radiante, & jaculum, & virtus fortior omnibus armis. Postquam lucum subiit, & spectavit corpora morti tradita, & hostem vastæ molis victorem insistentem, & lambentem funestas plagas lingua cruenta, Aut, inquit, carissima pectora, ero vindex vestræ necis, aut comes* mortis. *Absolvit; & dextra corripit saxum ingens, & jacit summo nisu. Muri alti disjecti essent cum sublimibus turribus illius impetu: anguis fuit integer; & protectus squamis tanquam thorace, & rigore cutis refutavit graves ictus. At non superat quoque spiculum eadem firmitate, quod inhæsit admissum medio flexu dorsi plicatilis, & penetravit ilia toto ferro. Ille furens dolore reflexit caput in suum dorsum, & intuitus est plagas, & dentibus apprehendit immissum jaculum. Et postquam illud in omnem partem versavit magno conatu, vix revellit dorso: ferrum tamen manet in ossibus.*

NOTÆ.

(a) *Fecerat*) Horam meridianam per circumstantias & metonymice describit.

(b) *Tegimen*) Heroum more, qui ejusmodi virtutis suæ symbolum gestabant & ostentabant, leoninam pellem Cadmus gerebat.

(c) *Molarem*) Lapidem *scilicet*, hyperbolice; id est maximum, & ei quo triticum teritur, similem. Atque ex his omnibus Cadmum ingenti animi & corporis præstantia fuisse intelligitur.

(d) *Lentæ.*) Id est, *flexilis.*

Tum

Tum vero, postquam solitas accessit ad iras
Plaga recens, plenis tumuerunt guttura venis:
Spumaque pestiferos circumfluit albida rictus:
Terraque rasa sonat squamis; quique halitus exit
Ore niger (*a*) Stygio, vitiatas inficit auras.
Ipse modo immensum spiris facientibus orbem
(*b*) Cingitur: interdum longa trabe rectior exit.
(*c*) Impete nunc vasto, ceu concitus imbribus amnis,
Fertur, & obstantes proturbat pectore silvas.
Cedit Agenorides paulum: spolioque leonis
Sustinet incursus, instantiaque ora retardat
Cuspide prætentâ: furit ille, & inania duro
Vulnera dat ferro: (*d*) figitque in acumine dentes.
Jamque venenifero sanguis manare palato
Cœperat; & virides aspergine tinxerat herbas:
Sed leve (*e*) vulnus erat: quia se retrahebat ab ictu;
Læsaque colla dabat retro; plagamque sedere
Cedendo arcebat, nec longius ire sinebat.
Donec Agenorides conjectum in gutture ferrum
Usque sequens pressit, dum retro quercus eunti
Obstitit; & (*f*) fixa est pariter cum (*g*) robore cervix.

INTERPRETATIO.

Tum vero, postquam vulnus novum additum est iræ solitæ, collum intumuit plenis venis; & spuma albicans sparsa est per os mortiferum: & terra obtrita squamis edit strepitum, & spiritus ater qui prodit rictu Tartareo polluit aerem peste afflatum. Nonnunquam ipse involvitur nodis describentibus vastissimum circulum, nunc surgit rectior longo tigno. Interdum ruit magno impetu, sicut fluvius actus aquis pluvialibus, & prosternit pectore arbores oppositas. Filius Agenoris aliquantum cedit, & mollit impetum pelle Leonis, & arcet rictus urgentes mucrone opposito. Ille rabiem exercet, & infert plagas frustraneas rigido ferro; & mordet cuspidem. Et jam cruor cœperat fluere ex palato pestifero: & infecerat gramina virentia irrigatione: sed plaga erat exigua, quia se recipiebat ab impressione, & retro agebat collum afflictum, & prohibebat vulnus ne impingeretur obsequendo, nec patiebatur ulterius progredi: donec Cadmus usque persequens pressit ferrum gutturi infixum, quoad quercus restitit retro cedenti, & cervix transverberata est una cum quercu.

NOTÆ.

(a) *Stygio*) *Venenato*, qualis est Styx inferorum palus.

(b) *Cingitur*) Id est, in se ipsum convolvitur, & quasi coarctatur; qui serpentis vulnerati mos est, sese deinde explicantis, atque in varias partes agitantis.

(c) *Impete*) Pro impetu, antique, & metri causa.

(d) *Figitque*) Aut certe figere nititur; magisque & dentes, & palatum lædit.

(e) *Vulnus*) Lanceæ cuspide inflictum, dum eam Draco mordaret.

(f) *Fixa est*) Per hanc Draconis mortem alia alii intelligunt, dum vel sensum historicum, aut ad mores spectantem investigant. Posteriorem quod attinet quilibet ad libitum plurima potest comminisci. Quoad historiam, narrat Palæphatus, Draconem quemdam fuisse Martis filium, Thebanorum regem quem Cadmus interfecit, cujus filii cum amicis, uns adversus victorem Cadmum insurrexerint, donec & ipsi, motâ a Cadmo inter eos discordiâ, ab eodem superarentur. Omnium vero optime & acutissime totam fabulam, ipsa prælucente sacra scriptura, exposuit in Geograph. sua maximus ille Bochartus, quam, si placet, omnino consule.

(g) *Robore*) Est proprie Robur species arboris

Pondere serpentis curvata est arbor, & imæ
Parte flagellari gemuit sua robora caudæ.
Dum spatium victor victi considerat hostis;
Vox subito audita est: (neque erat cognoscere promptum)
Unde; sed audita est: Quid, Agenore nate, peremptum
Serpentem spectas? & tu (*a*) spectabere serpens.
Ille diu pavidus, pariter cum mente colorem
Perdiderat; gelidoque comæ terrore rigebant.
(*b*) Ecce viri fautrix superas delapsa per auras
Pallas adest: motæque jubet supponere terræ
Vipereos dentes (*c*) populi incrementa futuri.
Paret: &, ut (*d*) presso sulcum patefecit aratro,
Spargit humi jussos (*e*) mortalia semina dentes.
Inde (fide majus) glebæ cœpere moveri:
Primaque de sulcis acies apparuit hastæ.
Tegmina mox capitum picto nutantia (*f*) cono:
Mox humeri pectusque, onerataque brachia telis
Existunt: crescitque seges clypeata virorum.
Sic, ubi tolluntur festis (*g*) aulæa theatris,
Surgere signa solent; primumque ostendere vultum;

INTERPRETATIO.

Arbor sinuata est onere draconis, & gemitum edidit quòd sua ligna verberarentur parte extremæ caudæ. Dum victoria potitus contemplatur magnitudinem superati hostis, repente sonus auditus est: (neque erat facile judicare unde, sed auditus est.) Quamobrem, fili Agenoris, intueris draconem interfectum? Tu quoque aspicieris Anguis. Ille diu territus amiserat juxta colorem atque animum: & capilli stabant frigide pavore. Ecce Pallas fautrix viri devoluta per ætherem supremum adest, & imperat mandare terræ exculta dentes draconis incrementa populi futuri. Obtemperat, &, postquam aperuit sulcum impacto aratro, in terram mittit dentes dictos semina hominum. Postea (incredibile) glebæ cœperunt agitari; & mucro lanceæ primus prodiit ex sulcis; mox galeæ nutantes picto apice; mox humeri, & pectus, & lacerti instructi armis apparent, & seges scutata virorum augetur. Eo modo imagines consueverunt prodire, cum peristromata tolluntur festis theatris, atque primo exhibere faciem,

NOTÆ.

boris glandiferæ, eut quercus durisaimæ: sed, quaal appellative sumitur pro firmiore quavis arbore, sicuti & ad animum transfertur, & pro fortitudine intelligitur.

(a) *Spectabere*) Regno pulsus ab Amphione & Zetho ed Illyrios transiit, ubi ipse cum Hermione uxore in serpentes trenamutati sunt: Quam fabulem Naso ipse l. 4. enarrabit.

(b) *Ecce*) Repentinum Palladis adventum particule ista indicat. Fabulam ipsam quod attinet, Marte jubente seminatos dentes alii, alii Martam ac Palisdem eos in duas partes æquales divisisse, alteramque partem Æetæ Colchorum regi asservasse tradiderunt. Quas fabulas qui volet persequi, credo quis sit ipse, eut quante sint quæ nugarum causa negligit, Ævum breve, nosmetipsos, denique, illud esse nostrum tempus, quod tam oscitenter profundimus, non satis ante perpenderit.

(c) *Populi*) Id est, ex quibus homines nascerentur.

(d) *Presso*) Pro *impresso*, quod in aliis codicibus legitur.

(e) *Mortalia*) id est, non frugum, sed ex quibus morteles seu homines nascerentur.

(f) *Cono*) Coni nomine appellatur galeæ apex, ubi variis coloribus pennæ, struthiocamelo præsertim dereptæ, epponi solent.

(g) *Aulæa*) Quibus theatra per ludorum tempus ornantur.

Cæ-

Cætera paulatim; (*a*) placidoque educta tenore
Tota patent; imoque pedes in margine ponunt.
Territus hoste novo Cadmus capere arma parabat:
Ne cape, de populo, quem terra creaverat, (*b*) unus
Exclamat; nec te civilibus insere bellis.
Atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
Cominus ense ferit: jaculo cadit eminus ipse.
Hic quoque, qui leto dederat, non longius illo
Vivit, & exspirat, modo quas acceperat, auras.
Exemploque pari furit omnis turba: suoque
Marte cadunt (*c*) subiti per mutua vulnera fratres.
Jamque brevis spatium vitæ sortita juventus
Sanguineam trepido plangebant pectore matrem,
(*d*) Quinque superstitibus: quorum fuit unus (*e*) Echion.
Is sua jecit humi monitu Tritonidis arma;
Fraternæque fidem pacis petiitque deditque.
Hos operis comites habuit Sidonius hospes;
Cum posuit jussam (*f*) Phœbeis sortibus urbem.

INTERPRETATIO.

reliqua paulatim, & statuunt pedes in extrema ore. Cadmus tremefactus repentino hoste animum ad arma referebat: Ne sume, vociferatur unus de populo, quem terra produxerat; nec te immisce bellis civilibus. Atque ita percutit cominus duro gladio unum de fratribus terra genitis: ipse procumbit spiculo eminus. Hic quoque, qui interfecerat, non diutius vitam profert, & emittit spiritum quem mox hauserat. Atque tota turba furit simili exemplo; & fratres repentini perimuntur suo bello per plagas reciprocas. Jamque adolescentes nacti exiguum tempus vitæ verberabant matrem cruentam trepido pectore, quinque restantibus: quorum unus fuit Echion. Ille in terram misit sua arma jussu Minervæ, & poposcit, & dedit fidem pacis fraternæ. Hospes Sidonius habuit hos socios laboris, cum statuit urbem præstitutam oraculo Apollinis.

NOTÆ.

(a) *Placido tenore*) Paulatim, *scil.* evolvuntur aulæa, parietibus affigenda.

(b) *Unus*) Dicunt alii, Minervæ consilio, lapides aut lapidem inter eos conjecisse Cadmum, qui a se invicem feriri existimantes, mutuam inter se pugnam inierunt. Quam fabulam, de hinc inde, adversus Cadmum repente coactis hominibus, quos ille prudentia sua diviserit & ita superaverit, haud impetite possis exponere.

(c) *Subiti*) Id est, qui ex terra subito nati essent.

(d) *Quinque superstit.*) Creditur Cadmus primus ex Phœnicia litteras in Græciam advexisse, quæ ejus filiæ dictæ sunt. Atque ex eo scripserunt nonnulli per quinque superstites fratres vocales esse intelligendas, mutua cæde sublatis consonis. Adjecit insuper Erasmus serpentinos dentes litteras esse, quibus digladiantur inter se invicem seditiosi & litteratis. Quæ expositiones multum habent equidem subtilitatis, non satis soliditatis potiusque est, ut per istos superstites, indigenas condendæ urbis socios, quos Cadmus sibi conciliaverit, intelligamus.

(e) *Echion*) Quatuor alios Udæum, Chthonium, Hiperenorem, & Pelorem nominat Apollodorus.

(f) *Phœbeis*) Apollinis, cujus oraculum consuluerat Cadmus, ut supra dictum.

II.

II. Jam stabant Thebæ: poteras jam, Cadme, videri
Exsilio felix; soceri tibi (*a*) Marsque Venusque
Contigerant: huc adde (*b*) genus de conjuge tanta,
(*c*) Tot natos, (*d*) natasque, & pignora cara (*e*) nepotes.
Hos quoque jam (*f*) juvenes: sed scilicet (*g*) ultima semper
Expectanda dies homini: dicique beatus
Ante obitum nemo supremaque funera debet.
Prima (*h*) nepos inter tot res tibi, Cadme, secundas
Caussa fuit luctûs, (*i*) alienaque cornua fronti
Addita, vosque (*k*) canes satiatæ sanguine herili.
At bene si quæras; Fortunæ crimen in (*l*) illo,
Non scelus invenies: quod enim scelus error habebat?
(*m*) Mons erat, infectus variarum cæde ferarum;
Jamque dies rerum medias contraxerat umbras;
Et Sol ex æquo (*n*) meta distabat utraque;

INTERPRETATIO.

II. *Jam Thebæ fuerant positæ; poterat jam credi beatus exsilio, Cadme; Mars & Venus tibi obvenerant soceri: adde insuper stirpem de tanta uxore, tot filios, filiasque, & nepotes dilecta pignora: hos quoque jam adultos: sed nimirum novissima semper dies est expectanda homini; & nullus debet prædicari felix ante mortem & ultimas exequias. Nepos, & cornua aliena inducta capiti, fuerunt tibi prima caussa mæroris, Cadme, inter tot res secundas, vos insuper Canes expletæ sanguine Domini. At bene si scruteris, reperies in illo vitium fortunæ, non flagitium: quod enim flagitium erat in ignorantia? Mons erat tinctus sanguine diversarum ferarum; & jam dies arcesserat umbras medias rerum, & Sol aberat æqualiter ab utroque termino;*

NOTÆ.

(a) *Marsque*) Quia Harmoniam, vel ut alii scribunt Hermionem Martis & Veneris filiam, ut plurimis placet, uxorem duxit; in cujus nuptiis Dii omnes relicto cælo adfuerunt, qui sponsam quoque donis cumulaverunt.

(b) *Genus*) Progenies, *scilicet*, fuit nobilissima quæ a Marte & Venere per Harmoniam fluxerit.

(c) *Tot natos*) Unicum Polydorum Apollodorus, Hyginus, aliique memorant; neque scio unde plures fuisse Cadmi filios Poeta intellexerit. Nam, ne forte per natos nepotes aliquis intelligat, ii seorsim nominantur. Atque adeo, nisi forte aliter aliunde Poeta exculpserit, vel ex nepotibus aliquos pro filiis adoptasse Cadmum credendum est; vel Synecdochice loquendo, ut solent in enumerationibus, multitudinis numerum Poetam ad natos etiam, quanquam unicus esset, Cadmi felicitatis augendæ causa, extendisse.

(d) *Natasque*) Quas quatuor dicunt fuisse, Ino, Semelen, Agaven, Autonoen,

(e) *Nepotes*) Quales Bacchus ex Jove & Semele; Pentheus, qui suo tempore Rex Thebarum, ex Echione, & Agave: Actæon, ex Aristæo & Autonoë; Milicerta & Learchus ex Athamante & Ino.

(f) *Juvenes*) Adolescentes & bene natos videre sanum nepotes suos est benedictionum Dei, in hac vita, cumulus.

(g) *Ultima semper*) Fuit hæc Solonis, ex Græciæ sapientibus unius, sententia ad Crœsum, quam prolixe narrat Herodotus.

(h) *Nepos*) Actæon, ad cujus historiam pronam & facilem viam sibi munivit Poeta.

(i) *Aliena*) Quæ non sunt data homini, sed brutis propria. Tangit illud Poeta, quod in cervum fuit mutatus Actæon.

(k) *Canes*) Quibus Actæon præda fuit, ut mox videbimus.

(l) *Illo*) Actæone, *scil.* qui inscius Dianam vidit sine vestibus.

(m) *Mons*) Cithæron, *scil.* ut tradit Apollodorus.

(n) *Meta utraque*) Oriente & Occidente. Meridianam horam describit.

Cum

Digitized by Google

Cum juvenis placido per devia lustra vagantes
Participes operum compellat (*a*) Hyantius ore;
(*b*) Lina madent, comites, ferrumque cruore ferarum;
Fortunæque dies habuit satis: altera lucem
Cum (*c*) croceis invecta rotis Aurora reducet;
Propositum repetamus opus: nunc Phœbus utraque
Distat (*d*) idem terra; finditque vaporibus arva.
Sistite opus præsens: nodosaque tollite lina.
Jussa viri faciunt; intermittuntque laborem.
Vallis erat piceis & acutâ densa cupressu;
Nomine Gargaphie, (*e*) succinctæ sacra Dianæ:
Cujus in extremo est antrum (*f*) nemorale recessu,
Arte laboratum nulla: simulaverat artem
Ingenio Natura suo: nam (*g*) pumice vivo
Et levibus tophis nativum duxerat arcum.
Fons sonat a dextra tenui perlucidus unda,
Margine gramineo patulos incinctus (*h*) hiatus.
Hic Dea silvarum venatu fessa solebat
Virgineos artus (*i*) liquido perfundere rore.

INTERPRETATIO.

cum juvenis Thebanus sic alloquitur ore amico comites laborum errantes per latebras ferarum. Socii, retia & tela sunt madida sanguine ferarum, & dies fuit satis faustus. Cum altera Aurora rediens rotis roseis revehet diem, redeamus ad opus inceptum; nunc Sol distat æqualiter terra utraque, & dividit terram calore. Intermittite opus præsens, & colligite retia intexta. Viri exequuntur mandata, & ab opere desistunt. Vallis erat consita piceis, & cupressu acuta, nomine Gargaphie, sacra Dianæ expeditæ; in cujus ultimo secessu est spelunca arboribus tecta, nulla arte parata: natura imitata erat artem sua industria: nam struxerat fornicem nativum vivo pumice & levibus tophis. Fons perlucidus strepit a dextra aqua exigua, circumdatas habens patentes ripas margine herboso. Hic Dea nemorum lassa venatu consueverat lavare aqua fluente membra virginea.

NOTÆ.

(a) *Hyantius*) Actæonem dicit Bœotium; nam fuerunt Hyantes veteres Bœotiæ populi.

(b) *Lina*) Id est, ex iis facta retia, metonymice.

(c) *Croceis*) Quia ut plurimum croceo colore apparet cælum sub ipso lucis adventu.

(d) *Idem*) Id est, eodem spatio: adeoque calor est vehementior.

(e) *Succinctæ*) Qualem esse decet Deam venatricem, & Deam silvarum.

(f) *Nemorale*) Id est, sylvâ amœnâ superne consitum.

(g) *Pumice*) Est pumex lapis levis, & perforatus, poliendis rebus, eradendis etiam pilis accommodatus, *Pierre-Ponce*, Gall.

(h) *Hiatus*) Ripas intelligit, quà aquæ defluunt. Vide ceterum quomodo ita fontem & locum ipsum descripsit, ut etiam umbræ suavi opacitate, & aquæ grato murmure frui videaris. Imprimis vero proficere cupienti opus est, per verba, usque eò ad ipsissimam rerum naturam pertingere, ut & sensus, tanquam ex se præsenti propemodum moveantur. Per ejusmodi accuratam methodum labili memoriæ succurritur, ingenio acuendo consulitur. Sed tractatum integrum sibi deposcit hæc materia.

(i) *Liquido*) Ne inane credas aquæ epithethon: non est, quanquam nonnullis videbitur: plurima est in aquæ liquiditate & limpiditate amœnitas, cujus forte non omnis homo meminisset.

Quo postquam subiit; Nympharum tradidit uni
Armigeræ jaculum, pharetramque, arcusque (*a*) retentos;
Altera depositæ subjecit brachia pallæ.
(*b*) Vincla duæ pedibus demunt: nam doctior illis
(*c*) Ismenis Crocale, sparsos per colla capillos
Colligit in nodum; (*d*) quamvis erat ipsa solutis.
Excipiunt (*e*) laticem (*f*) Nepheleque, (*g*) Hyaleque, (*h*) Rhanisque,
Et (*i*) Psecas, & (*k*) Phiale; funduntque capacibus urnis.
Dumque ibi perluitur solita (*l*) Titania lympha;
Ecce nepos Cadmi dilata parte laborum
(Per nemus ignotum non certis passibus errans)
Pervenit in lucum: sic illum fata ferebant.
Qui simul intravit rorantia fontibus antra;
Sicut erant, viso nudæ sua pectora Nymphæ
Percussere viro: subitisque ululatibus omne
Implevere nemus: circumfusæque Dianam
Corporibus texere suis: tamen altior illis
Ipsa Dea est, colloque tenus supereminet omnes.
Qui color (*m*) infectis adversi Solis ab ictu
Nubibus esse solet, aut purpureæ Auroræ:

INTERPRETATIO.

Qua postquam intravit, dedit uni Nympharum armigeræ jaculum, & pharetram, & arcus remissos. Alia submisit lacertas pallæ depositæ. Duæ tollunt cothurnos pedibus; nam Crocale Ismeni fluvii filia peritior illis religat comam diffusam per colla, quanquam ipsa erat sparsis crinibus. *Nephele, & Hyale, & Rhanis, & Psecas, & Phiale excipiunt aquas, & fundunt ex amplis situlis. Dumque Titania ibi abluitur aqua consueta, ecce nepos Cadmi, parte operum remissa, ambulans gressibus incautis per silvam minus cognitam pervenit in lucum: fata sic illum agebant. Qui statim atque subiit speluncas aquis stillantes, Nymphæ nudæ sicut erant planxerunt sua pectora viro conspecto, & impleverunt totam silvam repentinis clamoribus, & circumfusæ velaverunt Dianam suis corporibus. Nihilominus ipsa Dea est procerior illis, & apparet supra omnes collo tenus. Color qui consuevit esse nubibus tinctis irradiatione Solis oppositi, aut Auroræ roseæ,*

NOTÆ.

(a) *Retentos*) *Laxatas*, *remissos*; ne vi eorum periret.

(b) *Vincla*) Quibus soleæ aut calcei pedibus adhærent.

(c) *Ismenis*) Ismeni Bœotiæ fluvii filia, cui ex lingua Græca nomen conveniens dedit Poeta; quippe κροκάλη calculus est littoralis, vel qui in amnibus volvitur.

(d) *Quamvis*) Quid hoc sibi vult? Ab imperita est scioli alicujus monachi manu, qui hemistichium, cujusmodi aliquot in Virgilio inveniuntur, attaminavit. Neque vero huc tantum illorum exscriptorum ignorantia afflavit.

(e) *Laticem*) *Aquam*, ex antro scatentem.

(f) *Nephele*) *Nubes*. Atque his omnibus Dianæ comitibus ingeniosa nomina ex Græca lingua affinxit Poeta.

(g) *Hyale*) *Vitrea*, *pellucida*; ab ὕαλος, *vitrum*.

(h) *Rhanisque*) A ῥαίνω, *asperge*.

(*i*) *Psecas*) A ψεκὰς, *guttula roris*.

(k) *Phiale*) Est Phiala vasis genus capacius; unde hujus nymphæ Phiales officium satis intelligitur.

(l) *Titania*) Diana, quæ avum habuit Cœum Titanem, Latonæ patrem.

(m) *Infectis*) *Tinctis*. Rubore suffusæ apparent nubes, cum certo quodam modo Solis radiis illustrantur.

Is

Is fuit in vultu visæ sine veste Dianæ.
Quæ quanquam comitum turbâ stipata suarum;
In latus obliquum tamen adstitit: oraque retro
Flexit: & ut vellet promptas habuisse (*a*) sagittas;
Quas habuit, sic hausit aquas: vultumque virilem
Perfudit: spargensque comas ultricibus undis,
Addidit hæc cladis prænuncia verba futuræ:
Nunc tibi me posito visam velamine narres,
Si poteris narrare, licet: nec plura minata,
Dat (*b*) sparso capiti (*c*) vivacis cornua cervi:
Dat (*d*) spatium collo: summasque (*e*) cacuminat au[illegible]
Cum pedibusque manus, cum longis brachia mutat
Cruribus: & velat maculoso vellere corpus.
Additus & pavor est: fugit (*f*) Autoneius heros:
Et se tam celerem cursu miratur in ipso.
(*g*) [Ut vero solitis sua cornua vidit in undis,]
Me miserum! dicturus erat: vox nulla secuta est.
Ingemuit; vox (*h*) illa fuit; lacrymæque per ora
Non sua fluxerunt: mens tantum pristina mansit.
Quid faciat? repetatne domum & regalia tecta?

INTERPRETATIO.

is fuit in facie Dianæ conspectæ sine amictu. Quæ quamvis pressa choro comitum suarum, tamen stetit in latus obliquum, & vultum retro vertit; & sicuti optaret habuisse sagittas expeditas, sic sumsit aquas quas habuit, & sparsit in os hominis, & perfundens capillos aquis ultricibus, adjecit hæc verba præsaga exitii proximi: Jam renunties me conspectam a te absque amictu; si poteris renuntiare, licet. Neque minata plura affigit capiti aquis *perfuso cornua cervi vivacis; producit collum; & acuit aures extremas; & vertit manus in pedes, & lacertos in crura producta; & tegit corpus variis pilis. Adjectus est & metus. Heros Autoneius vertitur in fugam, & miratur se tam velocem in ipso cursu. Cum autem aspexit sua cornua in aquis consuetis, me infelicem! dicturus erat, nullum verbum prolatum est. Suspiravit, ille fuit sonus; & lacrymæ decurrerunt per faciem non suam. Solus animus prior superfuit. Quid agat? Redeatne domum & in tecta regia?*

NOTÆ.

(a) *Sagittas*) Quibus Actæonem conficeret. Cæterum scripserunt alii, non quia visa, sed quia turpis visa, tam acerbe doluisse Dianam. Alii alia comminiscuntur.

(b) *Sparso*) *Aqua perfuso*.

(c) *Vivacis*). Quem quadriogentos annos implere nonnunquam scripsit Plinius.

(d) *Spatium*) Cervi, *scilicet*, longius est collum quam hominis.

(e) *Cacuminat*) In acutum, ut cervi essent, effingit.

(f) *Auton.*) Autonoës filius.

(g) *Ut vero*) Versus profecto insulsus, Ovidio tollendus, ut optime censuit clariss. Heinsius.

(h) *Illa*) Ingemere, *scilicet*. Fabulæ sensum quod attinet, plerique ad mores detorquent; deque minus scrutandis deorum aut regum consiliis intelligunt; quæ cognita vitam suspicionibus implicant. Palæphati sententiam maxime probavero, qui Actæonem canum studio rem suam dicit neglexisse, eoque periisse: quamvis & revera non Actæonem modo, pelle circumdatum cervina, sed alios etiam venatores furore actis canibus laniatos legimus.

An lateat silvis? timor hoc, pudor impedit illud.
Dum dubitat, videre canes: primusque (*a*) Melampus,
(*b*) Ichnobatesque sagax latratu (*c*) signa dedere;
(*d*) Gnossius Ichnobates, Spartana gente Melampus.
Inde ruunt alii rapida velocius aura,
(*e*) Pamphagus, & (*f*) Dorceus, & (*g*) Oribasus; Arcades omnes:
(*h*) Nebrophonosque valens, & trux cum (*i*) Lælape (*k*) Theron,
Et pedibus (*l*) Pterelas, & naribus utilis (*m*) Agre,
(*n*) Hylæusque fero nuper percussus ab apro,
Deque lupo concepta (*o*) Nape, pecudesque secuta
(*p*) Pœmenis, & natis comitata (*q*) Harpyia duobus,
Et (*r*) substricta gerens (*s*) Sicyonius ilia (*t*) Ladon:
Et (*u*) Dromas, & (*x*) Canace, (*y*) Sticteq; & (*z*) Tigris, & (*aa*) Alce,
Et niveis (*bb*) Leucon, & villis (*cc*) Asbolus atris,

INTERPRETATIO.

An latitet nemoribus? Metus obstat huic rei, pudor illam prohibet. Dum hæret, canes aspexerunt, & primus Melampus, & Ichnobates sagax indicium fecerunt latratu, Ichnobates, inquam, *Gnossius, Melampus stirpe Spartana. Postea alii incurrunt celerius vento ruente, Pamphagus, & Dorceus, & Oribasus, omnes Arcades, & fortis Nebrophonus, & terribilis Theron cum Lælape, & Pterelas strenuus pedibus, & Agre utilis naribus, & Hylæus nuper ictus ab apro sæva, & Nape genita de lupo, & Pœmenis secuta pecudes, & Harpyia stipata duobus filiis, & Ladon Sicyonius habens ilia contracta, & Dromas, & Canace, Sticteque, & Tigris, & Alce, & Leucon pilis candidis, & Asbolus nigris,*

NOTÆ.

(a) *Melampus*) Id est, *Pedibus niger*. Nimium vero videtur Poeta in recensendis aut fabricandis canum nominibus: atque etiam contra venatorum legem peccasse, quibus cautum est paucarum syllabarum nomina, ad pronuntiandum facilia, atque vocalia canibus suis assignare.

(b) *Ichnobat.*) Id est, *per vestigia vadens*.

(c) *Signa dedere*) Reliquas canes feram adesse admonuerunt.

(d) *Gnossius*) *Cretensis*: est nempe Gnossus urbs Cretæ.

(e) *Pamphagus*) *Omnia comedens*.

(f) *Dorceus*) *Acute videns*.

(g) *Oribasus*) *Montes ascendens*.

(h) *Nebrophon.*) *Hinnulos interficiens*.

(i) *Lælape*) Est Lælaps nomen venti procellosi & verticosi, quem Latini vocant turbinem; unde canis hujus velocitas atque impetus intelligitur.

(k) *Theron*) *Ferus*.

(l) *Pterelas*) *Alis impulsus*.

(m) *Agre*) *Inquirens*.

(n) *Hylæus*) *Silvestris*. Quia vero ab Apro percussum dicit, forte ad Hylæum venatorem allusit, qui cum Ancæo ab Apro Calydonio vulneratus interiit, ut scribit Apollodorus.

(o) *Nape*) Quòd in saltibus erraret.

(p) *Pœmenis*) *Pastoralis*.

(q) *Harpyia*) *Rapax*; & rapacissimis Harpyis similis.

(r) *Substricta*) *Contracta*, qualia habent vertagi.

(s) *Sicyonius*) A Sicyone urbe Peloponnesi, ad sinum Corinthiacum.

(t) *Ladon*) Nomen est fluvii Arcadiæ in Peloponneso, a quo huic cani nomen; nisi etymologia Græca est a λάζομαι, *capio*.

(u) *Dromas*) *Cursor*.

(x) *Canace*) Hæc vox græce strepitum significat; quare a strepitu & personanti latratu huic cani nomen inditum.

(y) *Sticta*) Id est *Picta*; a στίζω *distinguo, pungo*.

(z) *Tigris*) *Tigridi velocissimæ feræ similis*.

(aa) *Alce*) *Robusta*.

(bb) *Leucon*) *Albus*. Etymologiam ipse Naso indicavit.

(cc) *Asbolus*) *Fuliginosus*.

Pia-

Digitized by Google

Prævalidusque (*a*) Lacon, & cursu fortis (*b*) Aëllo,
Et (*c*) Thous, & Cyprio velox cum fratre (*d*) Lycisce:
Et nigram medio frontem distinctus ab albo
(*e*) Harpolos, & (*f*) Melaneus, hirsutaque corpore (*g*) Lachne:
Et patre (*h*) Dictæo, sed matre Laconide nati,
(*i*) Labros, & (*k*) Agriodos, & acutæ vocis (*l*) Hylactor:
Quosque referre mora est: ea turba cupidine prædæ
Per rupes, scopulosque, adituque carentia saxa,
Qua via difficilis, quaque est via nulla, feruntur.
Ille fugit, per quæ fuerat loca sæpe secutus.
Heu famulos fugit ipse suos! clamare libebat,
(Actæon ego sum: dominum cognoscite vestrum.)
Verba animo desunt: resonat latratibus æther.
Prima (*m*) Melanchætes in tergo vulnera fecit:
Proxima (*n*) Theridamas; (*o*) Oresitrophus hæsit in armo.
Tardius (*p*) exierant; sed per (*q*) compendia montis
Anticipata via est: dominum retinentibus illis
Cætera turba coit, confertque in corpore dentes.

INTERPRETATIO.

& Lacon fortissimus, & Aëllo valens cursu; & Thous, & celer Lycisca cum fratre Cyprio, & Harpalus distinctam habens frontem atram a candido medio, & Melaneus, & Lachne hispido corpore, & Labros, & Agriodos sati patre Dictæo, sed matre Laconica, & Hylactor vocis acutæ, & quos longum est memorare. Ea caterva ruunt desiderio prædæ per saxa, & præruptas rupes, & petras inaccessas, qua iter asperum, & qua nullum datur. Ille erumpit per loca per quæ sæpe fuerat sequutus cervos. *Heu! ipse vitat ministros suos. Volebat vociferari, Ego sum Actæon, agnoscite* Dominum *vestrum: Voces destituunt mentem, aer personat latratibus. Prima Melanchætes plagam impegit dorso: dein Theridamas; Oresitrophus corripuit humerum. Serius prodierant, sed iter præoccupatum est per compendia montis. Illis cohibentibus dominum cætera turba convenit, & confert dentes in corpore,*

NOTÆ.

(a) *Lacon*) *Sonans, crepans*, a λακέω. Vel a patria Laconia.

(b) *Aëllo*) A procella; quod impetuose ferretur.

(c) *Thous*) Thos, is, inquit Plinius, lupi est genus cæteris procerius, crurumque levitate dissimile, velox saltu, venatu vivens, innocuum homini, per hyemes hirtum, æstate nudum. Atque ab eo luporum genere huic cani nomen videtur datum.

(d) *Lycisce*) Canis est generis, vel formæ lupinæ.

(e) *Harpalos*) *Rapax*.

(f) *Melaneus*) Niger.

(g) *Lachne*) *Hirsuta*. Etymologiam Poeta ipse ad verbum expressit: *Lachne* enim lanugo est, seu villorum densitas.

(h) *Dictæo*) Cretensi.

(i) *Labros*) *Avidus, Vorax, Vehemens, Rapidus*.

(k) *Agriodus*) *Dente agresti aut feroci; vel agrestibus viis*, aptus, *scilicet*.

(l) *Hylactor*) *Latrator*.

(m) *Melanchætes*) *Jubam & pilos habens nigros*.

(n) *Theridamas*) *Feras domans*.

(o) *Oresitrophus*) *In montibus nutritur*.

(p) *Exierant*) *Actæonem in cervum mutatum post alios canes sequi cœperant*.

(q) *Compendia*) Id est, per vias compendiosas. Contrarium appellavit Lucanus *dispendia silvæ*.

Jam

Digitized by Google

Jam loca vulneribus desunt: gemit ille, sonumque,
Et, si non hominis, quem non tamen edere possit
Cervus, habet: mœstisque replet juga nota querelis;
Et genibus supplex pronis similisque roganti,
Circumfert tacitos, tanquam sua brachia, vultus.
At (*a*) comites rapidum solitis (*b*) latratibus agmen
Ignari instigant, oculisque Actæona quærunt;
Et velut absentem certatim Actæona clamant.
Ad nomen caput ille refert: ut abesse queruntur,
Nec capere oblatæ segnem spectacula prædæ.
Vellet abesse quidem; sed adest: velletque videre,
Non etiam sentire canum fera facta suorum.
Undique circumstant: mersisque in corpore rostris
(*c*) Dilacerant falsi dominum sub imagine cervi.
(Nec nisi finita per plurima vulnera vita
Ira pharetratæ fertur satiata Dianæ.)
III. Rumor in ambiguo est: aliis violentior æquo
Visa Dea est: alii laudant, dignamque severa
Virginitate vocant: pars invenit utraque caussas.
(*d*) Sola Jovis conjux non tam culpetne probetne
Eloquitur; quam clade (*e*) domus ab Agenore ductæ
Gaudet: & a (*f*) Tyria collectum pellice transfert

INTERPRETATIO.

Jam loca desunt ad plagas. Ille ducit suspiria, & reddit sonum, si non etiam hominis, quem tamen cervus nequeat reddere, & implet cacumina cognita gemitibus lugubribus: & procumbens in genua posita & similis precanti circumflectis faciem silentem tanquam sua brachia. At comites nescii irritant turbam infestam assuetis ululatibus, & lustrans Actæonem oculis, & vociferantur certatim Actæonem tanquam absentem. Ille reflectit caput ad nomen: dolent tanquam longe esset, & quia tardus non se oblectaret spectacula prædæ oblatæ. Optasset quidem longe esse, sed præsens est, & cuperet spectare, non etiam sentire sævum impetum canum suorum. Sunt undique circumfusi, & rictibus fixis in corpore dilaniant dominum sub specie falsi cervi: Neque ira Dianæ pharetratæ dicitur expleta, nisi vita exhausta per plurimas plagas.

III. *Fama est dubia; Dea credita est ultra modum severa nonnullis; alii celebrant, & appellant dignam rigida virginitate: pars utraque nititur rationibus. Sola uxor Jovis non tam dicit arguatne, an laudes, quam lætatur damna domus ortæ ab Agenore; & transportat odium natum ab adultera Tyria*

NOTÆ.

(a) *Comites*) Qui cum Actæone fuerant.

(b) *Latratibus*) Clamoribus latrantium canum haud absimilibus suorum multitudinem hortabantur Actæonis comites.

(c) *Dilacerant*) Præda ipse est ineptæ voluptatis, quisquis unius voluptatis causa prædam insequitur.

(d) *Sola*) Pertinet istud ad fabulæ sequentis connexionem.

(e) *Domus*) Ex qua Actæon fuit; nam Autonoen Cadmi filiam matrem habuit, Cadmum vero Agenoris filium antea vidimus.

(f) *Tyria*) Europam dicit, Agenoris filiam.

In

In generis socios odium: subit ecce priori
Caussa recens; gravidamque dolet de semine magni
Esse Jovis (*a*) Semelen (*b*): tum linguam ad jurgia solvit.
Profeci quid enim toties per jurgia? dixit.
(*c*) Ipsa petenda mihi est: ipsam, si maxima Juno
Rite vocor, perdam; si me gemmantia dextrâ
Sceptra tenere decet; si sum regina, Jovisque
Et soror & conjux: (*d*) certe soror: at (*e*) puto furto
Contenta: & thalami brevis est injuria nostri.
Concipit; id (*f*) deerat: (*g*) manifestaque crimina pleno
Fert utero: & mater, quod (*h*) vix mihi contigit (*i*) uni,
De Jove vult fieri: (*k*) tanta est fiducia formæ.
(*l*) Fallat eam faxo: (*m*) nec sim Saturnia, si non
Ab Jove mersa (*n*) suo (*o*) Stygias penetrarit in undas.
Surgit ab his solio, furvaque recondita nube
Limen adit Semeles: nec nubes ante removit,
Quam simulavit anum, posuitque ad tempora (*p*) canos:

INTERPRETATIO.

in cognatos. Ecce nova caussa accedit præcedenti, & iniquo animo patitur Semelen esse prægnantem de semine magni Jovis. Tum os aperit ad rixas. Quid vero, ait, promovi toties per rixas? Ipsa est mihi appetenda; ipsam perimam, si vere dicor maxima Juno; si me decet tractare dextrâ sceptra splendentia; si sum regina, & soror & uxor Jovis: Certe soror. At credo expleta est furto; & injuria nostri cubiculi est parva. Concipit; id aberat: & gestat ventre intumescente culpam apertam; &, tanta est confidentia pulchritudinis, vult esse mater de Jove, quod vix mihi uni evenit: faxo eam decipiat: nec sim Saturno orta, si non descendat in aquas infernas deturbata ab Jove suo. Dein descendit solio, & velata furva nube accedit ad ædes Semeles. Neque ante discussit nubes, quam formam induit anus, & affixit temporibus crines albos.

NOTÆ.

(a) *Semelen*) Quem ante Cadmi filiam diximus, Bacchi matrem.

(b) *Tum linguam*) Primo Jovem jurgio adoriri cupit Juno, quod statim, ut iratorum & sui impotentium mos est, improbet, volens ipsa Semelen dolo perdere.

(c) *Ipsa*) Semele, *scil.* pellex.

(d) *Certe soror*) Quasi se non conjugem dicat irata.

(e) *Puto furto*) Id est, *fortitan cum Jove semel concubuisse Semele contenta est.* Quod quidem, ut fortius neget, non sine amarissima Ironia proponit.

(f) *Deerat*) Ultimum innuit esse opprobrium Juno quod sibi oblatæ injuriæ perpetuos indices Semele in lucem proferat.

(g) *Manifestaque*) Bacchum dicit puerum, quo Jovis & Semeles adulteria manifesta fiebant. Argute vero manifeste dicit quæ utero inclusa.

(h) *Vix*) Martem, Vulcanum & Heben Jove & Junone, quidam Junone sola ortos scripserunt. Bene itaque se vix de Jove matrem esse dicit.

(i) *Uni*) Atqui pluribus de Jove matrem esse contigit: adeoque non quod est, sed quod esse deberet, zelotypia commota, & pellices, quasi non essent, contemnens, superba Juno protulit.

(k) *Tanta est*) Exclamatio est ex indignatione.

(l) *Fallat*) Jupiter, *scil.*

(m) *Nec sim*) *Non amplius Saturni filia dici, aut eo honore frui merear.*

(n) *Suo*) *Tam perdite amata.*

(o) *Stygias*) Id est, Infernas: nam Styx inferorum est palus. Pellici ab ipso Jove ruinam minitatur.

(p) *Canos*) Cani appellantur simpliciter albi senum capilli.

Sul-

Digitized by Google

(*a*) Sulcavitque cutem rugis: & curva trementi
Membra tulit passu: vocem quoque fecit anilem.
(*) Ipsaque fit Beroë, Semeles (*b*) Epidauria nutrix.
Ergo ubi, (*c*) captato sermone, diuque loquendo,
Ad nomen venere Jovis, suspirat: &, Optem
Jupiter ut sit, ait: metuo tamen omnia: multi
Nomine Divorum thalamos iniere pudicos.
(*d*) Nec tamen esse Jovem satis est: det pignus amoris;
Si modo verus is est: quantusque & qualis ab alta
Junone excipitur, tantus talisque rogato
Det tibi complexus: suaque ante (*e*) insignia sumat.
Talibus ignaram Juno (*f*) Cadmeida dictis
(*g*) Formarat: rogat illa Jovem (*h*) sine nomine munus.
Cui Deus, Elige, ait: nullam patiere repulsam.
Quoque magis credas; (*i*) Stygii quoque conscia sunto
Numina torrentis: (*k*) timor & Deus ille Deorum.
Læta (*l*) malo, nimiumque potens, perituraque amantis
Obsequio Semele, Qualem Saturnia, dixit,

INTERPRETATIO.

& divisit cutem rugis, & portavit artus flexos, aut incessit *gressu tremulo, finxit insuper vocem anilem. Mutatur in ipsam Beroen, Semeles nutricem Epidauriam. Postquam igitur, colloquio quæsito, & diu confabulando venerunt ad nomen Jovis, gemit; &, Velim, inquit, ut sit Jupiter; tamen omnia reformido. Plurimi Deorum titulo subierunt casta cubicula. Neque etiam satis est esse Jovem: conferat pignus amoris, siquidem saltem is est verus; & orato, ut veniat in tuos amplexus quantus & qualis recipitur ab excelsa Junone, & accipiat prius sua insignia. Juno ejusmodi verbis nesciam filiam Cadmi imbuerat. Illa petit a Jove donum, quod non indicavit. Ad quam Deus respondit, Elige; nullam feres repulsam. Et quo magis fidem adhibeat, numina fluvii Stygii sint etiam testes, ille Metus & Deus Deorum. Semele gestiens damno, & nimium valens, & interitura obsequio amantis, Præbe te, inquit, mihi talem qualem filia Saturni*

NOTÆ.

(a) *Sulcavit*) In sulcorum modum frontem contraxit, ut vetula videretur.

(*) *Ipsaque fit*) Id est, tam accurate nutricis quæcumque essent omnia imitatur, ut ea esse videatur.

(b) *Epidauria*) Ex Epidauro, Argolidis in Peloponneso, urbe Æsculapii templo nobili.

(c) *Captato sermone*) Ille captare sermonem dicitur, qui blande aliquem ad colloquium, aut familiarem sermocinationem allicit.

(d) *Nec tamen*) Quam optime, & ex garrulæ aniculæ ingenio acta hæc verba!

(e) *Insignia*) Fulmen, *scilicet*, & quæcumque deinceps enumerat Poeta.

(f) *Cadmeida*) Semelen Cadmi filiam.

(g) *Formarat dictis*) Id est, ita imbuerat, ut eadem sequi constituisset.

(h) *Sine nomine*) Id est, tacito quid cuperet.

(i) *Stygii*) Jam sæpe de ista inferorum Palude, quam Diis ipsis violare nefas.

(k) *Timor & Deus*) Voluerunt nonnulli Deum a timore Græcis dictum, quia, ut & scripsit Papinius, *Primus in orbe Deos fecit timor*. Ast illud equidem quanquam apud multos verum, est tamen impium; siquidem magis amandus quam metuendus qui natura Bonus, imo tantum Bonus, & bonum summum est.

(l) *Mala*) Quod quidem boni sub specie intuebatur, sese ideo efferens quod votis suis quibuscumque Jupiter indulgeret.

Te

Te solet amplecti, Veneris cum fœdus initis;
Da mihi te talem: voluit Deus ora loquentis
Opprimere: exierat jam vox properata sub auras.
Ingemuit: neque enim non hæc optasse, neque ille
Non jurasse potest: ergo mœstissimus altum
Æthera conscendit; nutuque sequentia traxit
Nubila: quîs nimbos, immistaque fulgura ventis
Addidit, & tonitrus, & inevitabile fulmen.
Qua tamen usque potest, vires sibi demere tentat.
Nec, quo centimanum dejecerat igne (*a*) Typhœa,
Nunc armatur eo: nimium feritatis in illo.
Est (*b*) aliud levius fulmen; cui dextra (*c*) Cyclopum
Sævitiæ flammæque minus, minus addidit iræ:
Tela secunda vocant Superi: capit illa; domumque
Intrat (*d*) Agenoream: corpus mortale (*e*) tumultus
Non tulit æthereos; (*f*) donisque jugalibus arsit.
Imperfectus adhuc (*g*) infans genitricis ab alvo
Eripitur, patrioque tener (si credere dignum)
Insuitur femori; (*h*) maternaque tempora complet.
Furtim illum primis (*i*) Ino matertera cunis

INTERPRETATIO.

consuescit te complecti, cum venitis ad gaudia Veneris. Deus voluit occludere os loquentis: jam vox expedita exierat in aerem. Suspiravit: neque enim illa potest non vovisse ista, neque ille non Sacramento confirmasse. Igitur tristissimus petit supremum cælum, & corripuit nutu sequaces nubes, quibus adjecit nimbos, & fulgura immixta ventis, & tonitrua, & fulmen ineluctabile. Nititur tamen sibi tollere vires quantum potest: neque instruitur ea flamma, qua deturbaverat centimanum Typhœum; nimia erat sævitia in illa. Est aliud fulmen mitius, cui dextra Cyclopum minus apposuit rigoris & ignis & minus excandescentiæ. Dii appellant, Secunda fulmina. Sumit illa; & subit domum Agenoris. Corpus morti obnoxium non potuit pati tempestatem ætheream, & flagravit muneribus jugalibus. Fœtus adhuc immaturus extrahitur ab utero matris, &, si credere fas est, tener insuitur femori patris, & absolvit tempora matris. Ino matertera clam illum educit primis cunis:

NOTÆ.

(a) *Typhœa*) Fuit Typhœus gigas immanis, vertice cælum pertingens, centum draconum capitibus ex humeris pullulantibus, luminibus igneis, ore flammas eructans, aliisque rebus terribilis; quem bello adversus superos congredi ausum Jupiter tandem prostravit, insulaque Sicilia obruit.

(b) *Aliud*) Varia de fulmine scripserunt Physici, quorum nonnulla refert Plinius naturalis historiæ lib. 2. cap. 51. quæ, si lubet, apud illum legere poteris.

(c) *Cyclopum*) Vulcani in fabricandis fulminibus ministrorum.

(d) *Agenoream*) Semeles, cui avus fuit Agenor.

(e) *Tumultus*) Ex fulmine & reliquo Jovis apparatu.

(f) *Donis jugal.*) Fulmine, iterum, aliisque supra recensitis, quæ amoris testimonia Semele a Jove expetierat.

(g) *Infans*) Bacchus scil.

(h) *Materna*) Decem menses Lunares; quàm diu in utero materno, ut plurimum, fœtus fovetur.

(i) *Ino*) Quam ante Semeles sororem, Cadmi filiam vidimus.

Educat: inde datum Nymphæ (*a*) Nyseides antris
Occuluere suis; lactisque alimenta dedere.
IV. Dumque ea per terras fatali lege geruntur;
Tutaque (*b*) bis geniti sunt incunabula Bacchi:
Forte Jovem memorant diffusum nectare curas
Seposuisse graves, vacuâque agitasse (*c*) remissos
Cum Junone jocos: &, Major vestra profecto est,
Quam quæ contingit maribus, dixisse, voluptas.
Illa negat, placuit quæ sit sententia (*d*) docti
Quærere (*e*) Tiresiæ. (*f*) Venus huic erat utraque nota.

INTERPRETATIO.

deinde Nymphæ Nyseides abdiderunt traditum suis specubus, & præbuerunt lac in alimentum.

IV. *Et dum ea fiunt lege fatali per terras, & incunabula Bacchi bis geniti sunt secura; Jovem dicunt delibutum nectare dimisisse curas asperas, & otiose lusisse cum otiosa Junone, & dixisse, sane vestra gaudia sunt majora, quam quæ eveniunt maribus. Illa diffitetur. Convenerunt petere quod sit judicium Tiresiæ. Utraque voluptas erat ei perspecta.*

NOTÆ.

(a) *Nyseides*) Plures Bacchi, plures Nysæ urbes fuerunt; ex quo in unum congestas Græcorum fictiones ad aliquam veritatis speciem difficile sit reducere. Plinius Nysam Indiæ montem indicat, quem Strabo & Ælianus Meron, id est, *femur* vocitant, ad cujus radices Urbs Nysa. Cum vero in illo monte Bacchum nutritum fuisse fabulata sit antiquitas, atque ille Jovi mons sacer fuerit, non abs re hinc Græcos mentiendi licentiam traxisse crediderim, ut in Jovis Mero seu femore Bacchum suum nutritum fuisse dixerint. Nolunt alii, qui plures fuisse Bacchos non cogitant, tam longe abstractum, quem in Græcia natum existimant; ideoque nympharum antrum in Parnassi altero vertice Nysa nomine collocant; quem Baccho sacrum nonnulli scripserunt. Alii in Heliconia, aut Citheronia quæsiverunt. Lucianus, alii aliter, qui & diversas Baccho assignant nutrices. Ut ut sit, a Jove patre & Nymphis istis aut monte quem incoluerunt ipsi Baccho nomen Dionysus aut Dionysius datum est, ut quidem nonnullis placet. Fabulæ sensum quod attinet, Semelen vitem esse volunt, cujus filius vinum, quod Jovis & caloris beneficio, primo in ipsa vite, deinde in dolio maturescat. Nymphis traditum dicunt, ut aque diluendum merum significetur. Pleraque tandem quæ in natura, vel historia fundamentum non habent ad mores detorquent: quod quidem haudquaquam difficile. Videsis, inter cæteros, Netalem Comitem; &, si forte monitore eges, cave ultra quam satis est figmentis pondus addas. Hactenus probavero fabulam, quoad oblectando, crassiori sub forma, & ad sensus movendos efficaciori, tardas & cæcas hominum mentes, ipso eorum vitio ad virtutem & scientiam pellicit. Ineptum vero fuerit fabulam sine fabula quærere; vel, quod idem est, veritatem ab ipso velamine non distinguere: quod tamen male perspicaces nonnulli factitant, candelâ Solem accendentes.

(b) *Bis*) Semel ex matris utero, deinde ex Jovis femore; unde & *Dithyrambus* dictus.

(c) *Remissos*) Id est, qui remissorum sunt & otii abundantium.

(d) *Docti*) Utpote *Experti*, quod mox patebit.

(e) *Tiresiæ*) Vates fuit Thebanus Everi filius, quem nonnulli ideo excæcatum volunt quod Palladem nudam vidisset. A Pallade autem vel a Junone damnum istud acceperit; certe divinis rebus mortales sese immiscere, aut terrenis oculis eas velle intueri exemplo suo dehortabitur. Non potest lumen sine lumine, nec Sol sine Sole videri: Atque adeo a summo patre luminum tum demum internus mentis oculus ad cœlestia illustretur, cum externus propriis, Deo repugnantibus, & perversis tenebris potius quam luce, fuit spoliatus.

(f) *Venus*) Vel quæ ab ee in utroque sexu voluptas.

Nam

Digitized by Google

Nam duo magnorum viridi coeuntia silvâ
Corpora serpentum baculi violaverat ictu:
Deque viro factus (mirabile) fœmina, septem
Egerat (*a*) autumnos: octavo rursus eosdem
Vidit: &; Est (*b*) vestræ si tanta potentia plagæ,
Dixit, ut auctoris sortem in (*c*) contraria mutet;
Nunc quoque vos feriam: percussis anguibus îsdem
Forma prior rediit; (*d*) genitivaque venit imago.
Arbiter hic igitur sumtus de lite jocosa,
Dicta Jovis firmat: gravius Saturnia justo,
(*e*) Nec pro materia fertur doluisse: suique
Judicis æterna damnavit lumina nocte.
At pater omnipotens (neque enim licet irrita cuiquam
Facta Dei fecisse Deo) pro lumine adempto
Scire futura dedit: pœnamque levavit honore.
V. Ille per (*f*) Aonias fama celeberrimus urbes
Irreprehensa dabat populo responsa petenti.
Prima fide vocisque (*g*) ratæ tentamina sumsit
Cærula (*h*) Liriope: quam quondam flumine (*i*) curvo
Implicuit; clausæque suis Cephisos in undis
Vim tulit: enixa est utero pulcherrima pleno
Infantem, Nymphis jam tunc qui posset amari;

INTERPRETATIO.

Nam vulneraverat virente baculo duo corpora coeuntia magnorum anguium, & mutatus in fœminam de masculo (stupendum) traduxerat septem Autumnos. Rursus octavo intuitus est eosdem: &, inquit, si tanta est vis vestri vulneris, ut fugat sortem auctoris ejus *in opposita, nunc quoque vos percutiam. Serpentibus iisdem verberatis, forma pristina rediit, & species nativa successit. Hic ergo judex lectus de jurgio jocoso, confirmat sententiam Jovis. Filia Saturni dicitur tulisse iniquius nec pro caussa: & addixit oculos sui arbitri tenebris æternis. At pater omnipotens (nam nefas est cuiquam Deo rescindere facta* cujusquam *Dei) dedit nosse futura pro oculis sublatis, & minuit supplicium honore.*

V. Ille notissimus fama per urbes Aonias reddebat certa oracula populo petenti. Cærulea Liriope prima tentavit fidem vocis certæ; quam Liriopen *Cephisus olim clausit amne obliquo, & vitiavit implicitam in suis aquis. Formosissima emisis ventre gravido puerum, qui jam tum posset amari a Nymphis,*

NOTÆ.

(a) *Autumnos*) Per septem annos mansit fœmina.

(b) *Vestræ*) *Cum violati fuistis.*

(c) *Contraria*) *Atque ex mari fias fœmina, & ex fœmina mas.* Qua in fabula latere aliquid magni suspicor.

(d) *Genitiva*) Qua natus Tiresias.

(e) *Nec pro materia*) Quia jocosa erat.

(f) *Aonias*) *Bœotias:* Est enim Aonis Bœotiæ regio montana, ab Aone Neptuni filio, qui illic imperavit, sic dicta; quæ pro Bœotia tota persæpe sumitur.

(g) *Ratæ*) *Cujus responsa rata & certa essent.*

(h) *Liriope*) Nympha fuit Oceani & Tethyos filia, a Cephisso Bœotiæ fluvio compressa, unde & Narcyssi Cephisii mater facta est. A Lilio autem apud Græcos Narcissi matri congruum nomen habuit.

(i) *Curvo*) Sinuosus vero admodum in tabulis nostris pingitur Cephisus, cujus cursus modo in Orientem, deinde Septentrionem, omnes denique mundi partes flectitur.

(*a*) Narcissumque vocat: de quo consultus, an esset
Tempora maturæ visurus longa senectæ:
Fatidicus vates, (*b*) Si se non noverit, inquit.
Vana diu visa est vox auguris: exitus illam,
Resque probat, letique genus, novitasque furoris.
(*c*) Jamque ter ad quinos unum Cephisius annum
Addiderat: (*d*) poteratque puer, juvenisque videri.
Multi illum juvenes, multæ cupiere puellæ.
Sed fuit in tenera tam dira superbia forma;
Nulli illum juvenes, nullæ tetigere puellæ.
Aspicit hunc, trepidos agitantem in retia cervos,
(*e*) Vocalis Nymphe; quæ nec reticere loquenti,
Nec prior ipsa loqui didicit, resonabilis Echo.
(*f*) Corpus adhuc Echo, (*g*) non vox erat: & tamen usum
Garrula non alium, quam nunc habet, oris habebat;
Reddere de multis ut verba novissima posset.
Fecerat hoc Juno: quia, cum deprendere posset
Sub Jove sæpe suo Nymphas in (*h*) monte jacentes,
Illa Deam longo prudens sermone tenebat,
Dum fugerent Nymphæ: postquam Saturnia sensit;

INTERPRETATIO.

& appellat Narcissum: de quo vates fatidicus interrogatus an esset venturus ad tempora longa maturæ senectutis, respondit, Si se non viderit. Responsum vatis creditum est diu inane: eventus & res illud confirmat, itemque genus mortis, & novitas amoris. Jamque filius Cephisi adjecerat unum annum ad decimum quintum, & poterat videri puer & adolescens. Multi adolescentes, multæ virgines illum exoptarunt. Verum ferocitas fuit usque adeo crudelis in tenera pulchritudine, ut *nulli adolescentes, nullæ virgines illum moverint. Echo sonora Nympha garrula quæ neque didicit silere ad loquentem, neque prior loqui, hunc vidit agentem pavidos cervos in plagas. Echo erat adhuc corpus, non sonus, & tamen loquax nullum alium habebat usum oris quam nunc obtinet, ut posset repetere ultimas voces de multis. Juno istud fecerat; quia cum posset sæpe corripere Nymphas stratas sub Jove suo in collibus, illa de industria remorabatur Deam prolixa oratione, donec Nymphæ sese subducerent. Postquam Saturnia advertit,*

NOTÆ.

(a) *Narcissum*) Quasi cito marcescentem; Nugæ. Etymologia est Græca. Quanquam verum & de flore, & de juvene Narcisso, quod cito marcescant.

(b) *Si se non noverit*) Quia postquam se vidit, sui ipsius cæco amore contabuit. Quale periculum quotusquisque effugit? Quamquam tamen vera sui cognitio, sui odium, deinde sapientiam parit.

(c) *Jamque ter*) Adeoque annos natus 16.

(d) *Poteratque*) Et puer & juvenis erat; neuter, sed utriusque particeps.

(e) *Vocalis Nymphe*) Echo est garrulæ, inanis jactantiæ symbolum, quam spernit quilibet

(f) *Corpus*) Quia illi non corpus sed vocis usus a Junone ademptus; quod jam narrabit Poeta.

(g) *Non vox*) Echo dicitur Sonus repercussus, aut Vox quam reddunt loca quædam concava. In ejusmodi Vocem nondum transmutatam fuisse dicit Echo nympham, cum tamen oris non alium usum haberet, quam habet nunc, nec prior loqui, sed ultima verba tantum referre posset.

(h) *Monte*) Sæpissime vero in montibus Echo resonat.

Hu-

Digitized by Google

Hujus, ait, linguæ, qua sum delusa, potestas
Parva tibi dabitur, vocisque brevissimus usus.
Reque minas firmat: tamen hæc in fine loquendi
Ingeminat voces: auditaque verba reportat.
Ergo ubi Narcissum per devia lustra vagantem
Vidit, & incaluit; sequitur vestigia furtim.
Quoque magis sequitur, flamma propiore calescit.
Non aliter, quam cum summis circumlita tædis
Admotam rapiunt vivacia sulfura flammam.
O quoties voluit blandis accedere dictis,
Et molles adhibere preces! natura repugnat;
Nec sinit incipiat; sed quod sinit, illa parata est
Exspectare sonos, ad quos sua verba remittat.
Forte (*a*) puer, comitum (*b*) seductus ab agmine fido,
Dixerat, Ecquis adest? &, Adest, responderat Echo.
Hic stupet: utque aciem partes divisit in omnes;
Voce, Veni, clamat magna: (*c*) vocat illa vocantem.
Respicit: & nullo rursus veniente, Quid, inquit,
Me fugis? & totidem, quot dixit, verba recepit.
Perstat; & alternæ deceptus imagine vocis,
Huc coeamus, ait: nullique libentius unquam
Responsura sono, Coeamus rettulit Echo:
Et verbis (*d*) favet ipsa suis; egressaque silvis
Ibat, ut injiceret sperato brachia collo.

INTERPRETATIO.

Potestas, inquit, hujus linguæ qua ego sum decepta exigua tibi concedetur, & usus vocis brevissimus. Et certas facit minas ea ipsa. Hæc tamen iterat verba in fine sermonis, & reddit voces acceptas. Cum vidit igitur Narcissum errantem per silvas invias, & amore correpta est, furtim legit gressus. Et quo magis sequitur, igne ardentiore uritur: non secus ac cum viva sulfura circumducta extremis tædis corripiunt ignem appositum. O quoties subiit admovere ea suavibus verbis, & addere blandas preces! Natura negat, nec patitur tentet: sed quod fert, illa instituit expectare voces, ad quas reddat suos sonos. Forte adolescens digressus a turba fideli comitum dixerat, Ecquis hic est? & Echo retulerat Hic est. Hic miratur; & postquam oculos vertit in omnes partes, vociferatur voce elata, Veni: illa arcessit arcessentem. Respicit; & cum nullus adesset, Quamobrem, ait, me vitas? & repetiit tot voces quot protulit. Pergit; & delusus similitudine soni reciproci, Huc, inquit, jungamur: & Echo nulli unquam voci libentius responsura respondit, jungamur: Et ipsa obsequitur suæ voci, & egressa silvis ibat, ut immitteret lacertos collo sperato.

NOTÆ.

(a) *Puer*) Narcissus, *scil.* quem potius puerum amatorie nominat.

(b) *Seductus*) Non possunt vero ante ganeones & assentatores garruli adolescentulos ad nequitiam suam perducere, quam ab amicorum & monitorum fido consortio eos seduxerint.

(c) *Vocat illa*) Quia Narcissi verbum repetit *Veni*.

(d) *Favet*) Quia ad Narcissum accedit.

Ille

Digitized by Google

Ille fugit: fugiensque, manus complexibus aufer:
Ante, ait, emoriar, quam sit tibi copia nostri.
Rettulit illa nihil; nisi, Sit tibi copia nostri.
Spreta latet silvis: pudibundaque frondibus ora
Protegit: & solis ex illo vivit in (*a*) antris.
Sed tamen hæret amor, crescitque dolore repulsæ.
Attenuant vigiles corpus miserabile curæ:
Adducitque cutem macies; & in aera succus
Corporis omnis abit; vox tantum, atque ossa supersunt.
Vox manet: ossa ferunt lapidis traxisse figuram.
(Inde latet silvis, nulloque in monte videtur;
Omnibus auditur: sonus est, qui vivit in illa.)
VI. Sic hanc, sic alias undis aut montibus ortas
Luserat (*b*) hic Nymphas; sic cœtus ante viriles.
Inde manus aliquis despectus ad æthera tollens
Sic, amet iste licet, sic non potiatur amato,
Dixerat: assensit precibus (*c*) Rhamnusia justis.
(*d*) Fons erat illimis, nitidis argenteus undis,
Quem neque pastores, neque pastæ monte capellæ
Contigerant, aliudve pecus: quem nulla volucris,
Nec fera turbarat, nec lapsus ab arbore ramus.
Gramen erat circa, quod proximus humor alebat:
Silvaque, sole (*e*) lacum passura tepescere nullo.

INTERPRETATIO.

Ille exsilit, & fugiens, Tolle, inquit, manus ab amplexu, prius peream, quam me patiaris. Illa nihil respondit, nisi, Me potiaris. Contempta se abdit silvis, & verecunda occulit ora foliis, & ab eo tempore *ætatem agit in speluncis. Sed tamen amor restat, & augetur indignatione repulsæ. Solititudo assidua minuit luctuosum corpus: & macies contrahit cutem, & omnis humor corporis vanescit in auras. Sonus tantum atque ossa sunt reliqua. Sonus restat; dicunt ossa induisse formam saxi. Inde latitat in nemoribus, nec conspicitur in ullo monte. Auditur ab omnibus, vox est quæ vivit in illa.*

VI. *Ista sic fefellerat hanc nympham, sic* feſellerat *alias ortas ex aquis aut ex collibus; sic* feſellerat *antea turbas masculas. Quamobrem aliquis contemtus tollens manus ad astra, dixerat, Pari modo iste, quanquam diligat, pari modo non potiatur dilecto.* R*hamnusia annuit justis petitionibus. Fons erat sine luto, clarissimus lymphis, quem neque pastores, neque capræ pastæ in collibus, aut aliud pecus tetigerant, quem nulla avis nec fera turbaverat, neque ramus lapsus ab arbore.* Cin*ctus erat herba quam vicina aqua nutriebat, atque nemore, quod non sinebat stagnum ullo sole calescere.*

NOTÆ.

(a) *Antris*) In illis vero fiant vocis repercussus, quos *Echo*, id est Sonos vocamus.

(b) *Hic*) Narcissus, *scilicet*, Nympharum amoribus parum propitius.

(c) *Rhamnusia*) Nemesin dicit, potentem deam, scelerum & superbiæ ultricem, innocentiæ & modestiæ assertorem, Jovis & Necessitatis filiam, quæ Rhamnunte Atticæ pago templum habuit, unde Rhamnusia dicta.

(d) *Fons erat*) Ad Narcissi pœnam festinat Poeta, fonte descripto, ubi in sui amorem incidit.

(e) *Latum*) Quem fons efficiebat.

Hic

Digitized by Google

Hic puer, & studio venandi lassus & æstu,
Procubuit; faciemque loci, fontemque (*a*) secutus.
Dumque sitim sedare cupit; sitis (*b*) altera crevit.
Dumque bibit, visæ correptus imagine formæ,
Rem sine corpore amat: corpus putat esse, quod umbra est.
(*c*) Adstupet ipse sibi: vultuque immotus eodem
Hæret, ut e (*d*) Pario formatum marmore signum.
Spectat humi positus (*e*) geminum sua lumina sidus,
Et dignos Baccho, dignos & Apolline crines;
Impubesque genas, & eburnea colla, decusque
Oris, & in niveo mistum candore ruborem:
Cunctaque miratur; quibus est mirabilis ipse.
Se cupit imprudens: &, qui probat, ipse probatur.
Dumque petit, petitur, pariterque incendit, & ardet.
Irrita fallaci quoties dedit oscula fonti!
In mediis quoties visum captantia collum
Brachia mersit aquis; nec se deprendit in illis!
Quid videat nescit: sed quod videt, uritur illo:
Atque oculos idem, qui decipit, incitat error.
Credule, quid frustra simulacra fugacia captas?
Quod petis, est nusquam: quod amas, (*f*) avertere, perdes.

INTERPRETATIO.

Juvenis defessus & studio venandi, & vehementi calore hic se in terram dedit, sequutus speciem loci & fontem. Et dum optat levare sitim, alia sitis aucta est, & dum potat, tactus simulacro pulchritudinis conspectæ diligit rem sine corpore, arbitratur esse corpus quod est umbra. Ipsemet seipsum admiratur, & torpet defixus in eodem facie, tanquam statua cæsa ex marmore Pario. Stratus humi contemplatur suos oculos duo astra, & comam dignam Baccho, dignam etiam Phœbo, & malas imberbes, & colla nivea, & os pulchrum, & ruborem suffusum in niveo candore; & omnia suspicit, quibus est ipse mirabilis. Inscius se exoptat; & ipse, qui laudat, laudatur: Et, dum poscit, poscitur, pariterque inflammat & flagrat. Quoties obtulit vana suavia fonti doloso! Quoties tinxit in aquis mediis lacertos captantes collum conspectum; neque se cognoscit in illis! Ignorat quid cernat; cæterum amat illud quod cernit: atque idem error, qui fraudat oculos movet. Credule, quamobrem captas in cassum vanas imagines? Nullibi est quod cupit: fuge, quod amat dilabetur.

NOTÆ.

(a) *Secutus*) Oculis, *scil.* admirando, amœnitate captus.

(b) *Altera*) Amor sui *scil.* qui quidem amor in genere nihil est aliud quam sitis aut cupiditas re quapiam potiundi.

(c) *Adstupet*) *Suam ipse admiratur pulchritudinem.*

(d) *Pario*) Pro quovis marmore candido, quale ex Paro Ægæi maris insula exportabatur.

(e) *Geminum sydus*) Ut hinc pulcherrimos fuisse oculos intelligatur.

(f) *Avertere*) *Recede*, & nulla erit umbra quæ te fallat. Lascivit Poeta & ingenio indulget forte nimium in hoc Narcisso: nisi quod ingeniosissima sunt quæ fingit, eademque jucundissima. Sane equidem utilissimum est, & prope summum amoris remedium quod jam tangit, fugere.

Ista repercussæ, quam cernis, imaginis umbra est.
Nil habet ista sui: tecum venitque, manetque:
Tecum discedat, si tu discedere possis.
Non illum (*a*) Cereris, non illum cura quietis
Abstrahere inde potest: sed opaca fusus in herba
Spectat (*b*) inexpleto mendacem lumine formam:
Perque oculos perit ipse suos: paulumque levatus,
Ad circumstantes tendens sua brachia silvas;
Ecquis, io silvæ, crudelius, inquit, amavit?
Scitis enim, & multis latebra opportuna fuistis.
Ecquem, cum vestræ tot agantur sæcula vitæ,
Qui sic tabuerit, longo meministis in ævo?
Et placet, & video: sed quod videoque, placetque,
Non tamen invenio: tantus tenet error amantem.
Quoque (*c*) magis doleam; nec nos mare separat ingens,
Nec via, nec montes, nec clausis mœnia portis.
Exigua prohibemur aqua: cupit ipse teneri.
Nam quoties liquidis porreximus oscula lymphis;
Hic toties ad me resupino nititur ore.
Posse putes tangi: minimum est quod amantibus obstat.
Quisquis es, huc exi: quid me, puer (*d*) unice, fallis?
Quove petitus abis? certe nec forma, nec ætas
Est mea, quam fugias: & amarunt me quoque Nymphæ.
Spem mihi nescio quam vultu promittis amico:

INTERPRETATIO.

Ista est umbra imaginis remissa quam vides. Ista nihil habet sui: accedit & perstat tecum. Tecum abeat, si tu abire possis. Neque tibi appetentia, neque desiderium somni potest illum inde avellere: sed stratus in gramine umbroso contemplatur oculis avidis speciem dolosam: & ipse marcescit per oculos suos, & paulum erectus, porrigens sua brachia ad arbores circumfusas, Ecquis, ait, Io arbores, iniquius amavit? Novistis etenim, & fuistis plurimis latebula commoda: Ecquem recordamini, cum tot sæcula vestræ vitæ prætereant, qui ita maceratus fuerit in longo ævo? Et gratum est, & intueor; sed quod intueor & gratum est, non tamen repperio: tantus error obsidet amantem. Et quo magis urar, neque vastum mare nos disjungit, neque via, neque montes, neque muri valvis obseratis. Separamur paucula aqua: ipse exoptat comprehendi. Nam quoties obtulimus suavia fluidis aquis, hic toties ad me contendit ore reflexo. Credas posse tangi: tenuissimum est quod prohibet amantes. Quisquis es huc prodi, quare me decipis, puer excellens? vel quo fugis arcessitus? profecto neque pulchritudo mea, neque ætas est quam spernas; & Nymphæ me quoque dilexerunt. Spem mihi facis nescio quam facie amica;

NOTÆ.

(a) *Cereris*) *Panis, edendi cupiditas.*

(b) *Inexpleto*) Aspectu non poterant satiari ejus oculi. Maxima vero est in videndo jucunditas, si cui obtigerint saltem paulo acutiores & doctiores oculi: ut ars sit non levis naturæ posse oculorum beneficio frui voluptate castissima.

(c) *Magis doleam*) Vehementior fit, proximo objecto, cupiditas.

(d) *Unice*) Pertinet istud ad formæ commendationem. *Deleo omnes dehinc ex animo mulieres*, inquit ille alter Terentianus Chæres Pamphilæ amore perditus.

Cum.

Cumque ego porrexi tibi brachia, porrigis ultro:
Cum risi, arrides: lacrymas quoque sæpe notavi
Me lacrymante tuas: nutu quoque signa remittis:
Et, quantum motu formosi suspicor oris,
Verba refers aures non pervenientia nostras.
(*a*) In te ego sum, sensi: nec me mea fallit imago.
Uror amore mei: flammas moveoque feroque.
Quid faciam? roger, anne rogem? quid deinde rogabo?
Quod cupio mecum est: (*b*) inopem me copia fecit.
O utinam nostro secedere corpore possem!
Votum in amante novum; vellem, quod amamus, abesset.
Jamque dolor vires adimit: nec tempora vitæ
Longa meæ superant: primoque extinguor in ævo.
Nec mihi mors gravis est posituro morte dolores.
Hic, qui diligitur, vellem diuturnior esset.
Nunc duo concordes anima moriemur in una.
Dixit, & ad (*c*) faciem rediit male sanus eandem;
Et lacrymis turbavit aquas: obscuraque moto
Reddita forma lacu est: quam cum vidisset abire,

INTERPRETATIO.

& cum tetendi tibi lacertos, tendis sponte; cum risi, arrides; observavi insuper fletus tuos, me flente; reddis etiam indicia nutu; & quantum conjicio agitatione pulchri oris, reddis voces non pertingentes aures nostras. Ego sum in te, adverti; neque mea species me decipit. Ardeo mei amore: incendia moveo, & patior. Quid agam? Poscar, an poscam? quid orem postea? Quod opto mecum est; abundantia me reddit egenum. O utinam liceat sejungi a nostro corpore! Desiderium inauditum amantis; optarem quod amplectimur longe esset. Jamque ærumna tollit vires; neque spatium meæ vitæ longum restat; & morior in flore juventæ. Neque obitus est mihi molestus, qui obitu ab ærumnis absolvar. Optarim hic qui amatur esset ævi longioris. Nunc duo consentientes extinguemur in una anima. Dixit, & insanus revertitur ad eamdem imaginem; & lacrymis miscuit aquas; & species repræsentata est confusa agitato stagno: quam cum vidisset evanescere,

NOTÆ.

(a) *In te ego sum*) Errorem agnoscit denique, sed frustra. Quam vero difficile est improbum sui amorem deponere! Atqui in eo Salus posita: neque Christo Magistro opus est qui nos nostri abnegationem doceat. Natura ipsa quæ cunctos una & simul in suo ventre tam arcte conjunxit ibidemque porro fovet, a se, aliosque ab aliis invicem pendere, omnes omnibus vicissim subjici, nos denique communi amore complecti, vel invitos cogit: Ut perditissimi sint omnium nomine tenus Christiani, qui sponte nolunt vitæ æternæ & temporalis pacis præmio, illud ipsum quod propemodum velle, qualiscumque boni specie coguntur. Sed ea est illorum contemtorum justo Dei judicio cæcitas.

(b) *Inopem me*) Optime inopem definiverunt nonnulli philosophi, non cui parum esset, sed cui non esset quod cuperet. Adeoque verissimum est quod Poetæ verba repugnantia præ se ferunt, ut in maxima copia maxima esse possit inopia. Quotusquisque vero reperitur satis perspicax ut ne Narcissi fabulam veritate comprobet? Quærimus nos prope omnes quod ideo tantum non possumus habere, quia jam in nobis est; nec aliud sæpe nos urget malum quam cæcitas prava, œstrum quidem terribile.

(c) *Faciem*) De sui loquitur imagine, quæ in fonte aut lacu repræsentabatur.

Quo

Quo fugis? oro, mane; nec me, crudelis, amantem
Desere, clamavit: liceat, quod tangere non est,
Adspicere; & (*a*) misero præbere alimenta furori.
Dumque dolet, summa vestem (*b*) deduxit ab ora,
Nudaque marmoreis percussit pectora palmis.
Pectora traxerunt tenuem percussa ruborem.
Non aliter, quam poma solent; quæ candida parte,
Parte rubent: aut ut (*c*) variis solet uva racemis
Ducere purpureum, nondum matura, colorem.
Quæ simul aspexit (*d*) liquefactâ rursus in unda;
(*e*) Non tulit ulterius: sed, ut intabescere flavæ
Igne levi ceræ, matutinæve pruinæ
Sole tepente solent, sic attenuatus amore
Liquitur; & cæco paulatim carpitur igni.
(*f*) Et neque jam color est misto candore rubori;
Nec vigor, & vires, & quæ modo visa placebant,
Nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.
Quæ tamen ut vidit, quamvis irata memorque,
Indoluit: quotiesque puer miserabilis, Eheu,
Dixerat; hæc resonis iterabat vocibus, Eheu.
Cumque suos manibus percusserat ille lacertos,
Hæc quoque (*g*) reddebat sonitum plangoris eundem.

INTERPRETATIO.

Quo te surripis, exclamat, consiste, obsecro, neque me amantem destitue, rigida. Concedatur intueri quod non liceat tangere, & suppeditare fomenta infelici amori. Et dum queritur, lacerat amictum ab ora suprema, & planxit pectora nuda palmis candidis. Pectora verberata induerunt exiguum ruborem; non aliter quàm poma consueverunt, quæ parte alba, parte sunt rubra: vel ut uva nondum matura consuevit contrahere colorem purpureum racemis versicoloribus. Quæ statim atque rursus vidit in aqua quieta & composita, non passus est amplius; sed quemadmodum ceræ rubicundæ solent liquescere igne modico, vel pruinæ matutinæ Sole levi, sic maceratus amore diffluit; & paulatim absumitur secreto igne. Et neque jam color est albus confusus cum rubore; neque vigor & vires, & quæ nuper conspecta grata erant, neque corpus consistit quod Echo olim dilexerat. Quæ tamen cum aspexit, quamquam infensa & memor ingemuit; & quoties deflendus adolescens Eheu! dixerat, hæc repetebat verbis repercussis, Eheu! Et cum ille planxerat lacertos suos manibus, hæc etiam referebat eundem sonum percussionis.

NOTÆ.

(a) *Misero*) Ab effectu, quia miseros facit amantes. Metonymia est.

(b) *Deduxit*) Ut nudaretur pectus: qui gestus est dolentium vehementissime.

(c) *Variis*) *Vario colore distinctis*.

(d) *Liquefactâ*) Turbatam dixit supra, quomodo aqua crassior apparet; quæ liquescere quodammodo videatur dum sedatur, & componitur: Ut non modo bene, contra quam opinatus est clariss. Heinsius, sed eleganter loquutum crediderim Poetam.

(e) *Non tulit*) *Dolorem ulterius ferre non potuit*. Locutio elegans Virgilio familiaris.

(f) *Et neque*) Quia totus pallidus & macie confectus. Hinc vero discant qui nimio sui amore & fiducia correpti magnifica omnia primo ostentant, mature stultitiæ suæ nuntium remittere; ne sero destituti jaceant.

(g) *Reddebat*) Quid tum, inquies? istud frigidum. Non est: quippe, ex Poetæ fictione, credenda Echo pectus pariter percutere.

Ulti-

Ultima vox solitam fuit hæc spectantis in undam,
Heu frustra dilecte puer! totidemque (*a*) remisit
Verba locus: dictoque Vale, Vale inquit & Echo.
Ille caput viridi fessum submisit in herba.
Lumina nox claudit domini mirantia formam.
(*b*) Tum quoque se, postquam est inferna sede receptus,
In Stygia spectabat aqua: planxere sorores
(*c*) Naïdes: & (*d*) sectos fratri posuere capillos.
Planxere & Dryades: plangentibus assonat Echo.
Jamque rogum, (*e*) quassasque faces, (*f*) feretrumque parabant:
Nusquam corpus erat: croceum pro corpore (*g*) florem
Inveniunt, foliis medium cingentibus albis.
VII. Cognita res meritam (*h*) vati per Achaidas urbes
Attulerat famam: nomenque erat auguris ingens.
Spernit (*i*) Echionides tamen hunc, ex omnibus unus
Contemtor Superûm Pentheus: præsagaque ridet
Verba senis: (*k*) tenebrasque & cladem lucis ademtæ
Objicit. Ille movens albentia tempora canis,

INTERPRETATIO.

Hæc novissima fuerunt verba intuentis in aquam consuetam, Heu juvenis nequicquam amate! & cavernæ reddiderunt totidem voces; & prolato Vale, Vale etiam respondit Echo. Ille posuit caput lassum in virente gramine. Mors pressit oculos stupidos in pulchritudine domini. Tum etiam, postquam est admissus in sedes Stygias, aspiciebat se in stagnis infernis. Sorores Naïades percusserunt pectora; *& dederunt fratri crines detonsos. Dryades quoque percusserunt: Echo respondet sono plangentibus. Jamque adornabant rogum & tædas scissas, & feretrum: Corpus nullibi erat; reperiunt florem puniceum pro corpore, foliis albis circumdantibus medium.*

VII. *Res vulgata fecerat famam meritam auguri* Tiresiæ *per urbes Græcas; & gloria vatis erat maxima. Attamen Pentheus Echionis filius maximus contemtor Deorum hunc despicit; & irridet voces prænuntias senis; & exprobrat caliginem, & damnum luminis sublati. Ille concutiens tempora cana candidis capillis,*

NOTÆ.

(a) *Remisit*) Ita tamen ut pro se dicta intelligantur.

(b) *Tum quoque*) Voluit Plato quascumque curas aut studia, a natura, affectibus, aut vitæ ratione quilibet in hac vita contraxerit, easdem retinere etiam cum corpus exuerit. A quo non multum recedit Spiritus Sanctus, qui nostra nos sequi opera disertissime pronuntiat.

(c) *Naides*) Cephisi & Liriopes vidimus antea filium fuisse Narcissum: ejus adeoque sorores fuerunt fontium & fluviorum Nymphæ.

(d) *Sectos*) Usque ab Homero ad Romanos, in acerbissimo luctu mos ille manavit, ut mulieres saltem crines detonderent, atque etiam in defuncti corpus deponerent.

(e) *Quassasque*) *Scissas*. Noctu vero quia efferebatur corpus, facibus ad funera utebantur.

(f) *Feretrum*) Capulus est, seu lectus quo mortui cadaver efferebatur.

(g) *Florem*) Narcissum dicit, qui quidem evanidus est, nec ullum ex se fructum relinquit; quare & merito Diis inferis sacer. Atque ea res ineptissimos & turpissimos sui Amatores ad laborem & bonam frugem deberet compellere.

(h) *Vati*) Tiresiæ, *scil.* de quo supra.

(i) *Echionides*) Pentheus est Echionis & Agaves filius, ad cujus fabulæ narrationem artificiose descendit Poeta.

(k) *Tenebrasque*) Cæcitatem dicit.

Quàm felix esses, si tu quoque luminis hujus
Orbus, ait, fieres, ne Bacchia sacra videres!
Jamque dies aderit, jamque haud procul auguror esse;
Qua (*a*) novus huc veniat (*b*) proles Semeleia Liber.
Quem nisi templorum fueris dignatus honore,
Mille lacer spargêre locis: & sanguine silvas
Fœdabis, (*c*) matremque tuam, matrisque sorores.
(*d*) Evenient, neque enim dignabere numen honore;
Meque sub his tenebris nimium vidisse (*e*) quereris.
Talia dicentem proturbat Echione natus.
Dicta fides (*f*) sequitur; responsaque vatis (*g*) aguntur.
Liber adest: festisque fremunt (*h*) ululatibus (*i*) agri.
Turba ruunt: mistæque viris matresque nurusque,
Vulgusque, proceresque, (*k*) ignota ad sacra feruntur.
Quis furor, (*l*) anguigenæ, proles Mavortia, vestras

INTERPRETATIO.

Quàm beatus esses, inquit, si tu etiam hac luce privareris, ne sacra Bacchi cerneres. Jamque dies adventat, jamque prædico non longe abesse, qua Bacchus nuperus filius Semeles huc pergat, quem nisi colueris honore templorum, dilaniatus in mille loca disjicieris, & inficies silvas cruore, & matrem tuam, & materteras. Hæc *fient: neque enim honorabis Dei potentiam; & dolebis me nimium intuitum esse sub hac caligine. Filius Echionis profligat talia proferentem. Fides sequitur vocem, & oracula auguris exitum sortiuntur,* aut re comprobantur. *Bacchus venit; & campi personant festis clamoribus. Agmen cum impetu feruntur, & matres, & nurus confusæ cum maribus, & plebs, & primores concurrunt ad sacra inusitata. Quæ vesania, inquit Pentheus, perculit vestros animos,*

NOTÆ.

(a) *Novus*) Quanquam plurimi fuerunt Bacchi, non tamen eo respexisse Poetam credideris, ut scripsit Commentator. Novum itaque clarum expono, vel simpliciter novum; nondum Deum cognitum.

(b) *Proles Semeleia*) Huic Jovis & Semeles filio quæcumque ab aliis Bacchis facta, attributa sunt.

(c) *Matrem*) Agaven, cujus sorores fuerunt Ino & Autonoë.

(d) *Evenient*) Quæcumque prædico, *scil.*

(e) *Quereris*) Quis vellet omnino Pentheus cæcum fuisse, nec Bacchum vidisse cujus causa discerptus fuit. Adeoque acutissime adversario invidendum proponit Tiresias illud ipsum quod sibi vitio & damno objiciebat.

(f) *Sequitur*) Quia eventu firmantur quæ prædixerat vates.

(g) *Aguntur*) *Suo ordine geruntur quæcumque dicta fuerant.*

(h) *Ululantibus*) De Bacchanalibus, seu Bacchi festo scelerum omnium scaturigine, incondito ejus strepitu, dissonis clamoribus, infandis stupris & nefandis cædibus non modo Patres, sed & ipsos Ethnicos conquestos legimus, donec etiam, Romam translata, edicto Senatus nulli non cognita furialia sacra sublata sunt.

(i) *Agri*) Bacchantes nempe, fœminæ præsertim thyrsis instructæ, furibundæ, saltantes, vociferantes, in silvas, & montes, loca avia, quocumque denique insania, stupri aut cædis furor raperet, ferebantur.

(k) *Ignota*) Quippe quibus nunquam interfuerant. Sed magis ignota, quia scire non possit ullus homo quodnam in barathrum eos rapiat spiritus impurus, qui rationis lumine & freno abjecto cæcæ & perversæ suæ naturæ sequuntur impetum.

(l) *Anguigenæ*) Thebanos compellat Pentheus, quos vidimus antea ex Draconis Marti dicati dentibus, a Cadmo seminatis, ortos. Optime vero, quanquam infeliciter, generis eorum commemoratione, prudentes & Martios viros, a turpi mollium & ebriosorum homuncionum, aut certe muliercularum consortio studet retrahere.

At

Attonuit mentes? Pentheus ait: (*a*) ærane tantum
Ære repulsa valent? & adunco tibia cornu?
Et magicæ fraudes? ut quos non belliger ensis,
Non tuba terruerint, non strictis agmina telis;
Fœmineæ voces, & mota insania vino,
(*b*) Obscœnique greges, & inania tympana vincant?
Vosne senes, mirer? qui longa per æquora vecti
Hac (*c*) Tyron, hac profugos posuistis sede Penates;
Nunc sinitis sine Marte capi? vosne, acrior ætas,
O juvenes, propiorque meæ; quos arma tenere,
Non thyrsos, galeaque tegi, non fronde decebat?
Este, precor, memores, qua sitis stirpe creati:
Illiusque animos, qui multos perdidit unus,
Sumite serpentis: pro (*d*) fontibus ille lacuque
Interiit: at vos pro fama vincite vestra.
Ille dedit leto fortes: vos pellite molles,
Et patrium revocate decus: si fata vetabant
Stare diu Thebas; utinam (*e*) tormenta virique
Mœnia diruerent: ferrumque ignisque sonarent!
Essemus miseri sine crimine: sorsque querenda,
Non celanda foret; lacrymæque pudore carerent.

INTERPRETATIO.

serpente orti, progenies Martia? Tantumne possunt æra percussa ære, & tibia cornu curvo; & incantationes sortilegæ; ut quos non gladius bellicus, non tuba, non acies expeditis missilibus moverint, ululatus fœminei, & furor excitus mero, & turba infamis, & tympana vacua superent? Hæreamne in vobis, senes, qui adducti per vastum mare, statuistis Tyrum & Penates exules in his mansionibus; nunc patimini superari sine pugna: an vos, o Juvenes, ætas violentior, & propior meæ, quos decorum erat tractare arma non thyrsos, & velari galea non frondibus? Mentem vestram subeat, quæso, quo genere sitis sati: & induite iras illius draconis qui solus peremit multos. Ille periit pro fontibus & stagno: at vos vincite pro vestra gloria. Ille morti opposuit strenuos; vos fugate effeminatos; & renovate laudem patriam. Si fata prohibebant Thebas diu manere, utinam machinæ bellicæ, & viri muros dejicerent, & ferrum & flamma streperent? Essemus infelices sine culpa, & sors esset deflenda non tegenda, & fletus essent sine dedecore.

NOTÆ.

(a) *Ærane tantum ære*) *Tympana ærea æreis bacillis pulsata*. Cæterum emphasis est in his verbis; ut strepitum edere intelligat turbam inconditam, & id tantum. Quod quidem verissimum est, modo aliquis primum rabiosæ turbæ impetum eludere sciverit, & ante compositis & disjectis bonas leges posuerit.

(b) *Obscœnique greges*) *Turpis & libidine corrupta multitudo*; in qua & Satyri, Bacchi Sacerdotes, obscœnissimum genus.

(c) *Tyron*) Tyro aut Sidone antiquissimis Phœniciæ urbibus oriundum vidimus antea Cadmum, qui cum sociis Thebas Bœoticas condidit: adeoque vere nunc Pentheus ad illos senes *Hac Tyron*, &c. Dictum vero istud, ut illud Virgilii.

Ilium in Italiam transfer, victosque penates.

(d) *Fontibus*) Ex quibus aquam socii Cadmi haurire jussi.

(e) *Tormenta*) Instrumenta sunt aut machinæ bellicæ, lapidibus, aliisque torquendis missilibus aptæ.

At

At nunc a puero Thebæ capientur inermi :
Quem neque bella juvant, nec tela, nec usus equorum ;
Sed madidus myrrhâ crinis, mollesque coronæ,
Purpuraque, & pictis intextum vestibus aurum.
Quem quidem ego actutum (modo vos absistite) cogam
(a) Assumtumque patrem commentaque sacra fateri.
An satis (b) Acrisio est animi, contemnere vanum
Numen, & Argolicas venienti claudere portas ;
Penthea terrebit cum totis (c) advena Thebis ?
Ite citi, (famulis hoc imperat) ite, ducemque
Attrahite huc vinctum, jussis mora segnis abesto.
Hunc (d) avus, hunc (e) Athamas, hunc cætera turba suorum
Corripiunt dictis : frustraque inhibere laborant.
Acrior admonitu est ; irritaturque retenta
Et crescit rabies : remoraminaque ipsa (f) nocebant.
Sic ego torrentem, qua nil obstabat eunti,
Lenius, & modico strepitu decurrere vidi.
At, quacunque trabes obstructaque saxa tenebant,
Spumeus, & fervens, & ab objice sævior ibat.
Ecce (g) cruentati redeunt : &, Bacchus ubi esset,
Quærenti domino, Bacchum vidisse negarunt.

INTERPRETATIO.

At nunc Thebæ invadentur a puero armis destituto, quem neque acies, neque arma, aut usus equorum capit, sed coma delibuta myrrha, & effœminata serta, & purpura, & aurum implicitum versicoloribus indumentis. Quem quidem ego confestim adigam (vos tantum quiescite) agnoscere & patrem fictum & sacra per dolum excogitata. An satis est virtutis Acrisio spernere futilem Deum, & obserare valvas Argolicas accedenti; peregrinus tremefaciet Pentheum cum totis Thebis? Properate, (hoc jubet ministros) properate: & huc per vim adducite ducem catenis constrictum: nulla mollis cunctatio differat mandata. Avus hunc coarguit verbis, hunc coarguit Athamas, & reliquum agmen suorum, & conantur frustra absterrere. Violentior est hortatu, & vesania correpta acuitur & augetur, & retardatio ipsa oberat. Sic ego adverti torrentem defluere lenius & exiguo murmure qua parte nihil impediebat ruentem. At quacumque tigna, & lapides congesti obstabant, spumeus & æstuosus ruebat fervidior ab impedimentis. Ecce sanguinolenti revertuntur; & abnuerunt se vidisse Bacchum interrogati a Domino, ubi is esset.

NOTÆ.

(a) *Aſſumtum*) Jovem dicit, quem falso suum patrem Bacchus jactaret, uti quidem ipse Pentheus prædicabat.

(b) *Acrisio*) Fuit Acrisius Abantis Argivorum regis filius, pater Danaës, qui neque Bacchum Deum, neque ejus sacra admisit.

(c) *Advena*) Bacchum dicit.

(d) *Avus*) Cadmum intellige ; namque ejus filia fuit Agave Penthei mater : Scripsitque Euripides in Bacchis neque Cadmum, neque Tiresiam audire voluisse Pentheum.

(e) *Athamas*) Æoli fuit filius, Cadmi gener.

(f) *Nocebant*) Adeoque cautione & prudentia maxima opus ad bene consulendum.

(g) *Cruentati*) Quos Bacchæ male exceperant.

Hunc

(*a*) Hunc, dixere, tamen comitem, famulumque sacrorum
Cepimus: & tradunt manibus post terga ligatis.
(Sacra Dei quondam (*b*) Tyrrhena gente secutum.)
VIII. Aspicit hunc oculis Pentheus, quos ira tremendos
Fecerat: &, quanquam pœnæ vix tempora differt,
O periture; tuâque aliis documenta dature
Morte, ait, ede tuum nomen, nomenque parentum,
Et patriam; morisque novi cur sacra frequentes.
Ille metu vacuus, Nomen mihi, dixit, Acœtes;
Patria (*c*) Mœonia est: humili de plebe parentes.
Non mihi, quæ duri colerent pater arva juvenci,
Lanigerosve greges, non ulla armenta reliquit.
Pauper & ipse fuit: linoque solebat & hamis
Decipere, & calamo salientes ducere pisces.
Ars illi sua census erat: cum traderet artem;
Accipe, quas habeo, studii successor & hæres,
Dixit, opes: moriensque mihi nihil ille reliquit
Præter aquas: unum hoc possum appellare paternum.
Mox ego, ne scopulis hærerem semper in îsdem,
Addidici regimen, dextra moderante, carinæ
Flectere; & (*d*) Oleniæ sidus pluviale capellæ,

INTERPRETATIO.

Nihilominus, inquiunt, apprehendimus hunc comitem & ministrum sacrorum natione Tyrrhenum secutum olim sacra Dei: & illum offerunt manibus revinctis a tergo.

VIII. *Pentheus illum intuetur oculis, quos furor horrendos reddiderat; &, quamvis ægre dimittit momenta supplicis, O, inquit, moriture, & exhibiture aliis monumenta tuâ morte, dic tuum nomen, & nomen parentum, & patriam, & quamobrem colas sacra nuperorum rituum. Ille timore exanimis, Nomen, inquit, Acœtes; patria est Mæonia, parentes de plebe infima. Mihi non reliquit pater campos quos fortes juvenci subigerent, vel greges lanigeros, neque ulla armenta. Ipse etiam fuit pauper, & consueverat fallere pisces filo & hamis, & extrahere saltantes virga. Sua ars erat illi reditus. Cum me doceret artem suam, sume, ait, divitias, quas consequutus sum, successor & hæres artis meæ; & moriens ille nihil mihi reliquit præter aquas: possum vocare hoc solùm patrium. Ego deinde, ne semper manerem affixus iisdem petris, doctus sum moderari clavum navis, dextra ministrante: & observavi oculis sidus pluviale capræ Oleniæ,*

NOTÆ.

(a) *Hunc dixere*) Aliter tamen Euripides in Bacchis, qui Bacchum simpliciter dicit adductum, quem hic noster sub Acœtis imagine fingit latentem.

(b) *Tyrrhena*) Hetruscum aut Thuscum dicit fuisse hunc Acœten. Notissima est autem Hetruria Italiæ regio, a qua Hetruscum seu Tyrrhenum mare nomen habuit.

(c) *Mæonia*) Quia, scil. ex Mæonia seu Lydia prodierant coloni, qui Hetruriam tenuerunt; unde & Mæonios populos habet Silius in Tuscia.

(d) *Olenia*) Amaltheam dicit, Jovis nutricem, Oleniam ab Oleno Bœotiæ urbe, ubi nutrita, sic appellatam; vel ab eo quod in Aurigæ ulnas ὠλένας cælo recepta sit. Ortu vero & occasu pluvias inducere voluerunt.

Tay-

(*a*) Taygetenque, (*b*) Hyadasque oculis (*c*) Arctonque notavi,
Ventorumque (*d*) domos, & portus puppibus aptos.
Forte petens (*e*) Delon (*) Diæ telluris ad oras
Applicor, & (*f*) dextris adducor littora remis:
Doque leves saltus: udæque immittor arenæ.
Nox ubi consumta est: Aurora rubescere primum
Cœperat: exsurgo, (*g*) laticesque inferre recentes
Admoneo; monstroque viam, quæ ducat ad undas.
Ipse, quid aura mihi tumulo promittat ab alto,
Prospicio: comitesque voco, repetoque carinam.
Adsumus en, inquit, sociorum primus Opheltes:
Utque putat, prædam deserto nactus in agro,
Virgineâ puerum ducit per littora formâ.
Ille, mero somnoque gravis, titubare videtur;
Vixque sequi: specto cultum, faciemque, gradumque:
Nil ibi, quod posset credi mortale, videbam.
Et sensi, & dixi sociis, Quod numen in isto
Corpore sit dubito; sed corpore numen in isto est.
Quisquis es, ô faveas, nostrisque laboribus adsis.
His quoque des veniam. Pro nobis mitte precari,
(*h*) Dictys ait: quo non alius conscendere summas

INTERPRETATIO.

& Taygeten, & Hyadas, & Ursam, & sedes ventorum, & portus idoneos navibus. Forte cum cursus mihi esset Delon, appello ad littus Diæ insulæ, & promoveor in arenam dextris remis, & leviter exsilia, & me dedo in terram humidam. Postquam tenebræ sunt discussæ, Aurora cœperat primum rubere: excitor, & hortor apportare novas aquas, & ostendo iter, quod ducat ad eas. Ipse speculor ab excelso colle quid ventus mihi polliceatur, & arcesso socios, & denuo conscendo navem. Ecce, adsumus, ait primus comitum Opheltes; &, sicuti arbitratur, nactus prædam in campo vacuo, trahit per littora juvenem specie virginea. Ille tardus somno & vino videtur vacillare, & vix sequi. Aspicio ornatum, & vultum, & incessum: Nihil in eo inveniebam quod posset credi morti obnoxium. Et adverti, & indicavi comitibus, Nescio quæ Deorum potestas sit in isto corpore; sed potestas Deorum est in isto corpore. Quisquis es, ô propitius sis, & nostros labores adjuves: ignosce etiam istis. Desine orare pro nobis, inquit Dictys, quo non alius velocior scandere supremas

NOTÆ.

(a) *Taygeten*) Quæ una est ex Pleiadibus, Atlantis filiabus, in cælum translatis: de quibus antea.

(b) *Hyadas*) Stellæ sunt 7. in capite Tauri a pluendo Græcis, Latinis suculæ dictæ, quod luto tanquam sues gaudere videantur. Nutrices volunt fuisse Bacchi, *Dodonides* nomine, quas Jupiter in cælum transtulerit. Alii aliter.

(c) *Arcton*) *Ursam*, quam præsertim nautas, cursus suos dirigendi causa, observare diximus.

(d) *Domos*) Mundi dicit quatuor partes, Orientem, Occidentem, Meridiem, & Septentrionem, unde flant quatuor, quos vocant, ventos cardinales.

(e) *Delon*) Ægæi insulam, Apollini sacram, e regione Atticæ.

(*) *Diæ*) Eadem est quæ Naxus, Baccho sacra insula, juxta Delon ad meridiem.

(f) *Dextris*) *Ad dextram partem navem inflectentibus*; fuit nempe Dia insula, seu Naxus Delon eunti ad dexteram.

(g) *Laticesque*) *Aquam*.

(h) *Dictys*) Nomen est unius ex Acœtis sociis, quem alii malunt Prothin dictum. 20. autem hic noster, Hyginus tantum 12. memorat.

Ocior

Ocior antenras, prensoque rudente relabi.
Hoc Libys, hoc flavus proræ tutela Melanthus,
Hoc probat Alcimedon: &, (*a*) qui requiemque modumque
Voce dabat remis, animorum hortator Epopeus:
Hoc omnes alii: prædæ tam cæca cupido est.
Non tamen hanc sacro (*b*) violari pondere pinum
Perpetiar, dixi: (*c*) pars hìc mihi maxima juris.
Inque aditu obsisto: furit audacissimus omni
De numero Lycabas: qui Thusca pulsus ab urbe
Exsilium, dira pœnam pro cæde, luebat.
Is mihi, dum resto, juvenili guttura pugno
Rupit: & excussum misisset in æquora, si non
Hæsissem, quamvis amens, in fune retentus.
IX. Impia turba probat factum: tum denique Bacchus,
(Bacchus enim fuerat) veluti clamore solutus
Sit (*d*) sopor, eque mero redeant in pectora sensus;
Quid facitis? quis clamor, ait? qua, dicite, nautæ,
Huc ope perveni? quo me deferre paratis?
Pone metum, (*e*) Proreus, & quos contingere portus
Ede velis, dixit; terra sistere petita.
Naxon, ait Liber, cursus advertite vestros.
Illa mihi domus est: vobis erit hospita tellus:
Per mare fallaces, perque omnia numina jurant
Sic fore: meque jubent pictæ dare vela carinæ.
Dextera Naxos erat: dextrâ mihi lintea danti,

INTERPRETATIO.

antennas, & descendere fune correpto. Libys hoc laudat, flavus Melanthus proreta hoc probat, *itemque Alcimedon, & Epopeus portisculus, qui incendens animos, verbis dabat remigibus requiem & modum. Cæteri idem* faciunt; *tam cæcum est desiderium prædæ. Non tamen, dixi, sinam violari hanc navem sacro onere: hic mihi pars maxima juris: & contra nitor in ingressu. Lycabas omnium violentissimus, qui ejectus ab urbe Thusca pendebat pœnas, pro crudeli nece, exsilium, rabiem exercebat. Is, dum repugno, fregit mihi collum forti pugno;* & me *proturbatum ejecisset in mare, nisi utut exanimis adhæsissem retentus in rudente.*

IX. *Perfidum agmen laudat acta. Tum denique Bacchus, is enim erat, tanquam somnus sit excussus clamore, & sensus redeant in pectus ex vino, Quid agitis, inquit, Quis fremitus, quo auxilio huc perveni, dicite nautæ, quo me vultis vehere? Omitte timorem, inquit ille qui proræ præerat, & dic quos portus cupias intrare: duceris in terram optatam. Dirigite, inquit Bacchus, cursus vestros Naxon. Illæ sunt meæ sedes, terra erit vobis amica. Mendaces jurant per æquor, & per omnes Deos sic futurum, & imperant me pandere carbasa pictæ navis. Naxus erat dextra: cum ego dextrâ vela expedirem,*

NOTÆ.

(a) *Qui requiemque*) Portisculum dicit, *le Comite.*

(b) *Violari*) Adeoque socios deinceps Bacchum in navem tollere prohibebit. *Inque aditu obstitit*, inquit.

(c) *Pars hic*) Navis bona pars ad illum pertinebat; atque adeo Gubernator erat, ut scripsit Homerus.

(d) *Sopor*) Ebrietas, quam ille simulaverat.

(e) *Proreus*) Ille est qui proræ præest.

Quid facis, o demens? quis te furor, inquit, Acœte,
(*a*) Pro se quisque, tenet? levam pete: maxima nutu
Pars mihi significat; pars, quid velit, aure susurrat.
(*b*) Obstupui: Capiatque alius moderamina, dixi:
Meque ministerio scelerisque artisque removi.
Increpor a cunctis; totumque immurmurat agmen.
E quibus Æthalion, Te (*c*) scilicet omnis in uno
Nostra salus posita est? ait: & subit ipse, meumque
Explet opus; Naxoque petit diversa relicta.
X. Tum Deus illudens, tanquam modo denique fraudem
Senserit, e puppi pontum prospectat adunca.
Et flenti similis, Non hæc mihi littora, nautæ,
Promisistis, ait: non hæc mihi terra rogata est.
Quo merui pœnam facto? quæ gloria vestra est,
Si puerum juvenes, si multi fallitis unum?
Jamdudum (*d*) flebam: lacrymas manus impia nostras
Ridet: & impellit properantibus æquora remis.
Per tibi nunc ipsum (nec enim præsentior illo
Est Deus) adjuro, tam me tibi vera referre,
(*e*) Quàm veri majora fide: stetit æquore puppis
Haud aliter, quàm si siccum (*f*) navale teneret.
Illi admirantes remorum in verbere perstant:
Velaque deducunt: (*g*) geminaque ope currere tentant.
Impediunt hederæ remos, (*h*) nexuque recurvo

INTERPRETATIO.

Quid agis, insane, quæ vesania te obsidet, Acœte, exclamant pro se singuli? Verte ad sinistram. Pars maxima mihi indicat signa quid cupiat, pars in aurem obmurmurat. Hæsi, & inquam, alius regat: & me subduxi servitio flagitii & doli. Arguor ab omnibus, & tota turba oggannit: e quibus Æthalion, nimirum, inquit, omnis nostra salus a te solo pendet? & ipse succedit; & officio meo fungitur; & in partem diversam abit, Naxo omissa.

X. *Tum Deus imponens, sicuti nunc denique dolum cognoverit, prospicit mare e puppi curva, & similis lacrymanti, Non, inquit, nautæ, polliciti estis mihi hæc litora; hæc terra non est exoptata a me. Qua re dignus sum mulcta? quænam est laus vestra, si adulti decipitis puerum, si multi unum? Jamdiu lacrymabar. Turba scelesta irridet meos fletus; & pulsat aquas remis festinantibus. Nunc tibi juro per ipsum (neque vero est Deus illo præsentior) me tibi tam certa narrare, quàm majora fide veri. Non aliter repressa est navis in mari, quam si esset in sicco navali. Illi stupentes pergunt insistere remis, & expandunt carbasa, & nituntur currere duplici auxilio. Hederæ implicant remos, & diffunduntur nodis aduncis,*

NOTÆ.

(a) *Pro se quisque*) *Cavebat*, intellige, ne Naxon veherentur.

(b) *Obstupui*) Quia nempe perfidos videbat aliud polliceri, aliud præstare, atque adeo cum illis nolebat facere.

(c) *Scilicet*) Increpantis est & irridentis.

(d) *Flebam*) Nimius est Poeta, nisi forte major est fabulosis hominibus humanitas quam inter veros reperitur.

(e) *Quam veri majora fide*) *Sunt*, supple, aut *videntur*.

(f) *Navale*) Navalia dicuntur loca, in quibus stant, aut construuntur naves.

(g) *Gemina*) Remorum *scil.* & venti.

(h) *Nexuque*) Optime profecto hederæ Baccho dicatæ naturam expressit his verbis.

Ser-

Serpunt; & gravidis (*a*) distringunt vela (*b*) corymbis.
Ipse, racemiferis frontem circumdatus uvis,
(*c*) Pampineis agitat velatam frondibus hastam.
Quem circa (*d*) tigres, simulacraque inania lyncum,
Pictarumque jacent fera corpora pantherarum.
Exsiluere viri; sive hoc insania fecit,
Sive timor: primusque Medon nigrescere pinnis
Corpore depresso, & spinæ (*e*) curvamina flecti
Incipit: huic Lycabas, In quæ miracula, dixit,
Verteris? & lati rictus, & (*f*) panda loquenti
Naris erat, squammamque cutis durata trahebat.
At Libys, obstantes dum vult obvertere remos,
In spatium resilire manus breve vidit; & illas
Jam non esse manus: jam pinnas posse vocari.
Alter ad intortos cupiens dare brachia funes,
Brachia non habuit; (*g*) truncoque repandus in undas
Corpore desiluit: falcata novissima cauda est;
Qualia dividuæ sinuantur cornua Lunæ.
Undique dant saltus: (*h*) multaque aspergine rorant:
Emerguntque iterum: redeuntque sub æquora rursus:
Inque chori ludunt speciem: lascivaque jactant
Corpora; & acceptum patulis mare naribus efflant.
De modo viginti (tot enim ratis illa ferebat)

INTERPRETATIO.

& contrahunt lintea ponderosis corymbis. Ipse redimitam habent frontem uvis racemiferis hastam quatit obductam frondibus pampineis: circa quem tigres, & vanæ imagines lyncum, & maculatarum pantherarum ferocia corpora sternuntur. Viri emicuerunt, seu hoc præstitit vesania seu pavor; & Medon cœpit prior nigrescere pinnis corpore submisso, & flexus spinæ curvari: ad quem Lycabas, in quæ monstra mutaris, dixit? & os vastum, & patulæ erant nares loquentis, & cutis rigens induebat squammas. At dum Libys tentat convertere remos obstantes, advertit manus reflecti in exiguum spatium, & jam non esse manus, jam posse dici pinnas. Alius nitens inferre lacertos ad funes implicitos non habuit lacertos, & curvatus exsiluit in aquas corpore mutilato: ultima cauda est in modum falcis figurata: quomodo cornua Lunæ dimidiæ curvantur. Undiquaque prosiliunt, & multo rore aspergunt. Erumpunt iterum, & sese rursus immergunt aquis; & ludunt in modum chori, & concutiunt luxuriantia corpora, & emittunt aquam haustam patentibus naribus. Solus supereram de modo viginti; nam illa navis tot habebat.

NOTÆ.

(a) *Distringunt*) *Impediunt & colligunt.*

(b) *Corymbis*) Eo nomine appellantur uvæ quas fert hedera..

(c) *Pampineis*) *Thyrsum quatit.*

(d) *Tigres*) Sunt istæ omnes feræ Baccho sacræ, quibus ebriosorum hominum sæpissime ingenium simile.

(e) *Curvamina flecti*) Græcismus est, qualem supra vidimus

Partes quascumque sedendo flectimur.

(f) *Panda*) *Recurva*, qualis est Delphini.

(g) *Trunco*) Quia brachiis mutilatum.

(h) *Multaque*) Delphinorum describit naturam, qui ludere, sese in gyrum versare, aquam etiam solent non agitare modo, sed longe emittere.

Restabam solus: pavidum, gelidumque trementi
Corpore, vixque (*a*) meum firmat Deus, Excute, dicens,
Corde metum, Diamque (*b*) tene: delatus in illam
Accensis aris Baccheia sacra frequento.
Præbuimus longis Pentheus ambagibus aures,
Inquit: ut ira morâ vires (*c*) absumere posset.
Præcipitem famuli rapite hinc: cruciataque diris
Corpora tormentis (*d*) Stygiæ dimittite nocti.
Protinus abstractus solidis Tyrrhenus Acœtes
Clauditur in tectis: & dum crudelia jussæ
Instrumenta necis ferrumque ignesque parantur;
Sponte sua patuisse fores, lapsasque lacertis
Sponte sua, fama est, nullo solvente catenas.
(*e*) Perstat Echionides: nec jam jubet ire, sed ipse
Vadit, ubi electus facienda ad sacra (*f*) Cithæron
Cantibus & clara bacchantum voce sonabat.
Ut fremit acer equus, cum bellicus ære canoro
Signa dedit tubicen, pugnæque assumit amorem:
Penthea sic ictus longis (*g*) ululatibus æther
Movit: & audito clangore recanduit ira.
Monte fere medio est, cingentibus (*h*) ultima silvis,
Purus ab arboribus, spectabilis undique campus.
Hîc oculis illum cernentem sacra profanis

INTERPRETATIO.

Deus erigit me tremefactum, & torpentem corpore trementem, & vix meum, dicens, Ejice metum animo, & Naxum sequere. Illic appulsus celebro Orgia aris incensis. Commodavimus, inquit Pentheus, aures prolixis verborum anfractibus; ut ira posset exhaurire suas *vires cunctatione. Lictores tollite hinc sublimem ocyus; & deturbate corpora torta horrendis cruciatibus ad tenebras infernas. Continuo Acœtes Tyrrhenus abreptus coercetur firmis carceribus; & dum sæva instrumenta constitutæ mortis, & ferrum & flammæ adornantur, rumor invaluit portas ultro apertas esse, & ultro vincula soluta esse brachiis, nullo expediente. Pentheus obfirmat animum; neque nunc imperat ire, sed ipse it ubi Cithæron delectus ad sacra peragenda fremebat cantibus & elata voce bacchantum. Quemadmodum generosus equus fremit, cum bellicus tubicen fecit indicia ære personante, & ducitur amore certaminis, sic aer concussus repetitis clamoribus perculit Pentheum; & furor novatus est auditis ululatibus. Planities est undique aperta fere in monte medio, vacua arboribus, quæ circumdant extremas partes* montis. *Hic mater prima cernit illum spectantem sacra oculis profanis,*

NOTÆ.

(a) *Meum*) *Mei compotem.*

(b) *Tene*) *Illuc cursum tuum dirige.*

(c) *Absumere*) Ut ne videatur iratus Pentheus hunc Acœtem damnare.

(d) *Stygiæ nocti*) Id est morti: Styx enim inferorum palus.

(e) *Perstat*) Obstinate Bacchum ejusque sacra contemnit.

(f) *Cithæron*) Mons Bœotiæ, Bacchi sacris inclytus.

(g) *Ululatibus*) Bacchantum, *scilicet*. Quæ res profecto cordati viri iram maxime movere possit: tametsi tunc maxime prudentia magis opus sit.

(h) *Ultima*) *Extremas montis partes.*

Pri-

Prima videt, prima est insano concita motu,
Prima suum misso violavit Penthea thyrso
Mater: Io, (*a*) geminæ, clamavit, adeste sorores.
Ille (*b*) aper, in nostris errat qui maximus agris,
Ille mihi feriendus aper: ruit omnis in unum
Turba furens: cunctæ coeunt, cunctæque sequuntur
Jam trepidum, jam verba minus violenta locutum,
Jam se damnantem, jam se peccasse fatentem.
Saucius ille tamen, Fer opem, matertera, dixit,
Autonoë: (*c*) moveant animos Actæonis umbræ.
Illa quid Actæon nescit; dextramque precanti
Abstulit: (*d*) Inoo lacerata est altera raptu.
Non habet infelix quæ matri brachia tendat:
Trunca sed ostendens disjectis corpora membris;
Adspice, mater ait: visis ululavit Agave;
Collaque jactavit, movitque per aera crinem:
Avulsumque caput digitis complexa cruentis
Clamat, Io comites, opus hæc victoria nostrum est.
Non citius frondes (*e*) autumno frigore tactas,
Jamque male hærentes alta rapit arbore ventus;
Quàm sunt membra viri manibus direpta nefandis.
Talibus exemplis monitæ nova sacra frequentant,
Thuraque dant, sanctasque colunt (*f*) Ismenides aras.

INTERPRETATIO.

prima est impulsa furore insano, prima appetiit suum Pentheum thyrso jaculato: Io vociferata est, accurrite ambæ sorores. Ille aper vastissimus qui vagatur in nostris campis, ille aper est mihi mactandus. Totum agmen rabiosum irruit in unum: omnes concurrunt, & omnes sequuntur nunc paventem, nunc proferentem voces minus feroces, nunc se coarguentem, nunc se male fecisse confitentem. Ille tamen vulneratus, Veni, inquit, in auxilium matertera Autonoë: umbræ Actæonis flectant corda. Illa ignorat quid sit Actæon, & abripuit dextram oranti: Altera est avulsa raptu Inoo. Miser non habet lacertos quos porrigat matri; sed exhibens corpus mutilatum, artubus discerptis, vide, mater, inquit. Agave ululavit visis; & excussit collum, & jactavit comam per aerem; & tenens caput abstractum digitis sanguinolentis, Io comites, exclamat, hæc victoria est opus nostrum. Ventus non citius deripit arbore excelsá folia usta frigore per Autumnos, & tunc leviter affixa, quàm artus viri sunt dilaniati manibus impiis. Thebanæ doctæ ejusmodi exemplis celebrant nova sacra, & thura præbent, & venerantur sacra altaria.

NOTÆ.

(a) *Geminæ*) Ino & Autonoë.

(b) *Aper*) Pentheum Aprum esse credit mater Bacchi plena: quo errore quid vinum possit, quantaque sit virtus Temperantia intelligitur.

(c) *Moveant*) *Ad misericordiam tuum animum flectant*. Fuit veru Autonoë Actæonis mater, quam filii non absimilis casus, nisi vinum omnem rationem & memoriam sustulisset, mitiorem præstitisset.

(d) *Inoo*) Manum itaque alteram Autonoë, alteram Ino abstulit.

(e) *Autumno*) Pro Autumnali.

(f) *Ismenides*) Thebanæ mulieres, ab Ismeno Bœotiæ fluvio, sic dictæ.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER IV.

ARGUMENTUM.

Alcithoë tamen, una cum sororibus, constanter ea contemnebat. Adeo ut in festo varias ad colum historias illæ sibi invicem narrare cœperint; partim de moris denigratis, partim de Apolline in Eurynomen verso, ut cum Leucothoë concumberet: quamobrem Clytie zelotypa in Heliotropium fuerit mutata: partim etiam de Hermaphrodito & Salmacide nympha in unum corpus concretis. Quo facto, sorores ipsæ in vespertiliones, earumque telæ in vitem & pampinos transformatæ sunt. Hac de re cum Agave lætaretur, magnus ei dolor oblatus est, quando Ino & Athamas in mare per insaniam prosiluerunt, & facti sunt dii marini. Quos dum mulieres Thebanæ pro mortuis deplorant, in saxa & volucres commutantur. Cadmus quoque hac calamitate commotus, relictis Thebis, in Illyriam cum uxore profectus est, ubi uterque anguineam formam accepit. Solus itaque restabat Bacchi de contemptoribus Acrisius, avus Persei, qui Gorgonis caput amputavit. E cujus guttis in terram delapsis angues exorti sunt, & Atlantem in montem, virgasque, post Andromedam liberatam, in lapides convertit. Orto deinde in nuptiis tumultu, Phineum cum suis, unaque Prœtum & Polydectem, saxeos reddidit.

I. AT non (*a*) Alcithoë Minyeias (*b*) orgia censet
Accipienda Dei: sed adhuc temeraria Bacchum
Progeniem negat esse Jovis: sociasque (*c*) sorores
Impietatis habet: festum celebrare sacerdos,
Immunesque operum dominas famulasque suorum
(*d*) Pectora pelle tegi, crinales solvere vittas,
(*) Serta comâ, manibus frondentes sumere thyrsos,
Jusserat: & sævam læsi fore numinis iram
Vaticinatus erat: parent matresque nurusque;
Telasque, calathosque, infectaque pensa reponunt:

INTERPRETATIO.

I. *AT Alcithoë Minyeias non opinatur orgia Dei esse admittenda; sed insana profitetur adhuc Bacchum non esse filium Jovis; & habet sorores participes impietatis. Sacerdos monuerat frequentare festum, & dominas & ancillas vacantes a suis operibus velari pectora pellibus, solvere vittas crinales, impedire capillos coronis, & manus thyrsis frondosis; & prædixerat ardorem Dei spreti fore violentum. Et matres, & nurus obtemperant, & omittunt telas, & qualos, & pensa inexpleta;*

NOTÆ.

(a) *Alcithoe*) Minyæ fuit filia: de qua vide, si placet, doctissimam claris. Heinsii notam.

(b) *Orgia*) Bacchi sacra fuerunt, alio nomine Dionysia; itemque Bacchanalia dicta.

(c) *Sorores*) Leuconoën solam nomine distinguit Ovidius. Antoninus tres omnino facit, Leucippam, Arsippam, quam alii Aristippan, alii Arsinoën vocant, & Alcithoën.

(d) *Pectora pelle*) Totum describit Bacchantium fœminarum habitum.

(*) *Serta*) Ex pampinis.

Thu-

Thuraque dant:(*a*)Bacchumq; vocant,(*b*)Bromiumque,(*c*)Lyæumq;
(*d*) Ignigenamque, satumque (*e*) iterum, solumque bimatrem.
Additur his (*f*) Nyseus, (*g*) indetonsusque (*h*) Thyoneus,
Et cum (*i*) Lenæo (*k*) genialis consitor uvæ,
(*l*) Nycteliusque (*m*) Eleleusque parens & (*n*) Iacchus, (*o*) & Evan:
Et quæ præterea per Graias plurima gentes
Nomina, Liber, habes: tibi enim inconsumta (*p*) Juventas;
Tu puer æternus, tu (*q*) formosissimus alto
Conspiceris cælo: tibi, cum sine (*r*) cornibus adstas,
Virgineum caput est: (*s*) Oriens tibi victus, adusque
(*t*) Decolor extremo quæ cingitur India (*) Gange:

INTERPRETATIO.

& immittunt thura; & citant Bacchum, & Bromium, & Lyæum & Ignigenam, iterumque genitum, & solum bimatrem. Adjicitur his Nyseus, & Thyoneus indetonsus, & cum Lenæo genialis inventor uvæ, & Nyctelius, & pater Eleleus, & Jacchus, & Evan, & insuper nomina plurima, quæ consecutus es inter nationes Græcas, o Liber. Tibi enim integra Juventus: Tu puer æternus, tu es pulcherrimus in excelso cælo: tibi est caput puellæ, cum te offers sine cornibus. Oriens a te superatus, usque ad Indiam, quæ fusca circumdatur ultimo Gange.

NOTÆ.

(a) *Bacchumque*) Omnibus nominibus Deos religiose appellare solebant, eorumque acta recensere; quod illis gratissimum arbitrabantur.

(b) *Bromium*) Id est, *frementem*: ἀπὸ τῶν βρέμειν.

(c) *Lyæum*) Ἀπὸ τῶν λύειν, a solvendo, quod vinum curas solvat: unde etiam Latinis *Liber pater*.

(d) *Ignigenam*) Quia fulminis ictu editus, ut vidimus antea.

(e) *Iterum*) Quia Jovis femori inclusus, quod illi alterius matris loco fuit, unde & *bimater*.

(f) *Nyseus*) A Nysa nutrice, vel Nysa monte, apud quem educatus, vel Nysa Indiæ urbe quam Bacchus ædificavit.

(g) *Indetonsus*) Quippe Apollinem & Bacchum eundem esse, semper juvenem nonnulli voluerunt.

(h) *Thyoneus*) A matre Semele, quæ etiam *Thyone* dicta.

(i) *Lenæo*) A torcularis lacu, qui ληνὸς Græcis dicitur.

(k) *Genialis*) Genio & voluptati maxime accommodatæ.

(l) *Nyctelius*) A nocturnis festis.

(m) *Eleleusque*) A clamore Orgia celebrantium, & hortantis voce ἐλελεῦ, bello giganteo usurpata, qua in hymnis, Pæanibus, itemque hortationibus bellicis utebantur.

(n) *Iacchus*) A clamoribus & vociferatione.

(o) *Evan*) Vox fuit bacchantium, qua ipse Bacchus intelligitur.

(p) *Juventas*) Quæ Hebe est juventutis dea; quam pro ipsa juventute ponunt Poetæ, Baccho & Soli perpetua.

(q) *Formosissimus alto*) Satis patet per Bacchum, Poetam Solem in cælo intelligere.

(r) *Cornibus*) Baccho attributa cornua, vel a poculis quæ primis temporibus cornua erant; vel a bobus, quos aratro jungere Bacchus apud Ægyptios docuit; vel a galea capitis arietini forma, qualem & Turno tribuit Virgilius; vel ab ebriorum hominum Poetis decantata protervitate.

(s) *Oriens*) Primus creditus Indiam cædibus vexasse Bacchus & victoriis peragrasse ubi columnas statuit, sicuti Hercules in Hispania.

(t) *Decolor*) Quia fusco sunt colore Indi.

(*) *Gange*) Fluvius est Indiæ maximus citeriorem, tantum fere veteribus cognitam, ab ulteriore dividens.

Pen-

Penthea tu, venerande, bipenniferumque (*a*) Lycurgum
(*b*) Sacrilegos mactas: (*c*) Thyrrenaque mittis in æquor
Corpora: tu (*d*) bijugum pictis insignia frænis
Colla premis lyncum: Bacchæ (*e*) Satyrique sequuntur:
(*f*) Quique senex ferulâ titubantes ebrius artus
Sustinet: & pando non fortiter hæret asello.
Quacumque ingrederis; clamor juvenilis, & una
Fœmineæ voces, impulsaque tympana palmis,
(*g*) Concavaque æra sonant, longoque foramine (*h*) buxus.
(*i*) Pacatus mitisque, rogant Ismenides, adsis:
Jussaque sacra colunt: solæ Minyeides intus,
Intempestivâ turbantes festa (*k*) Minervâ,
Aut (*l*) ducunt lanas, aut stamina pollice versant,
Aut hærent telæ, famulasque laboribus urgent.
E quibus (*m*) una levi deducens pollice filum:
Dum cessant aliæ, commentaque sacra frequentant,
Nos quoque, quas Pallas melior Dea detinet, inquit,
Utile opus manuum vario sermone levemus:

INTERPRETATIO.

Tu, venerande, male perdis Pentheum & Lycurgum bipenniferum impios; & deturbas in mare corpora Thusca. Tu urges colla lyncum bijugum speciosa pictis frænis: Bacchæ & Satyri comitantur: & senex vini plenus, qui sustentat membra vacillantia ferulâ, & non bene insidet curvo asello. Quacumque te confers, clamor juvenilis, & simul voces muliebres, & tympana percussa palmis & æra concava obstrepunt, itemque buxus producto foramine. Ismenides orant adsis propitius, & suavis; & frequentant sacra indicta. Solæ Minyeides violantes festa domi operibus parum convenientibus, aut trahunt lanas, aut torquent stamina pollice, aut insistunt telæ, & premunt ancillas operibus. Inter quas una trahens filum agili pollice, Dum, inquit, aliæ opus intermittunt, & celebrant festa fictitia, nos quoque, quas Minerva Dea optima detinet, levamus opus utile manuum diverso sermone;

NOTÆ.

(a) *Lycurgum*) Rex fuit Thraciæ, quem bipenni, qua vites cæderet, sibi corporis extremas partes abscidisse fabulatus est Apollodorus.

(b) *Sacrileges*) Dicitur Bacchus orbem terrarum sacrilegis & Deorum contemtoribus purgasse.

(c) *Thyrrenaque*) Nautas dicit, de quibus antea.

(d) *Bijugum lyncum*) Sunt lyncea animalia Africæ familiaria, maculatâ pelle, & mirâ oculorum acie prædita, a quibus Bacchi currum trahi voluerunt.

(e) *Satyrique*) Satyri, ut refert Plinius, nihil aliud hominis quàm figuram habent. In Æthyopia nascuntur, aduncis naribus, aspera cornibus fronte, pedes caprinos habentes. Non sunt vero illi aliud quam Poetarum opus, ad brutorum tamen & ferorum hominum imaginem effictum.

(f) *Quique senex*) Silenum dicit Bacchi nutritium, pædagogum & comitem assiduum, semper ebrium, cujus gestamen baculus ex ferula arbore. Atque illum tanquam parentem Satyri observabant, qui & ipsi senes facti Sileni dicebantur.

(g) *Concava*) Cymbala dicit ærea, quibus & furentes ad insanum strepitum utebantur.

(h) *Buxus*) Pro tibia, quam etiam ex buxo conficiebant. Metonymia est materiæ.

(i) *Pacatus*) . . . . *parce Liber*

Parce, gravi metuende Thyrso,

inquit Horat. Carm. lib. 1. Ode 19.

(k) *Minervâ*) Id est, a Minerva inventis artibus, quas Baccho festo die exercere nefas esset.

(l) *Ducunt lanas*) *Subtemen trahunt.*

(m) *Una*) Aliqua ex illis puellis.

Per-

Digitized by Google

Perque vices aliquid, quod tempora longa videri
Non sinat, in medium vacuas referamus ad aures.
Dicta probant; primamque jubent narrare (*a*) sorores.
Illa, quid e multis referat (nam plurima norat)
Cogitat; & dubia est, de te, Babylonia, narret,
(*b*) Derceti, quam versâ, squamis velantibus artus,
Stagna (*c*) Palæstini credunt (*d*) celebrasse figurâ:
An magis ut sumtis illius filia (*e*) pennis
Extremos albis (*f*) in turribus egerit annos.
(*g*) Naïs an ut cantu, nimiumque potentibus herbis,
Verterit in tacitos juvenilia corpora pisces;
Donec idem passa est: an, quæ poma alba ferebat,
Ut nunc nigra ferat contactu sanguinis (*h*) arbor.

INTERPRETATIO.

& narremus alternis vicibus auribus otiosis quod non patiatur tempora videri longa. Sorores laudant ejus *verba, & impetant priorem aliquid referre. Illa dispicit quid narret e multis: (nam multa sciebat) & incerta est loquatur de te Derceti Babylonia, quam Palæstini arbitrantur frequentasse lacus mutata figura, squamis tegentibus membra: an potius ut filia illius adepiatis pennis traiecerit ævum ultimum in candidis turribus: an ut Naïs mutaverit in mutos pisces cantu, & graminibus nimium efficacibus corpora juvanilia, donec idem experta est: an ut arbor, quæ producebat poma alba emittat nunc atra contactu cruoris.*

NOTÆ.

(a) *Sorores*) Minyaides, *scilicet*.

(b) *Dereeti*) Hanc vel Ethnico homini contamtam dasm animus non est ex tenebris, in quibus falsa omnis numina utinam in parpetuum jscerant sepults, aruere. Imo nec facile est illam in fsbulis ostendere, Scriptoribus diversissima plane da sa refarentibus. Veneria filiam sut Venerem ipsam esse nonnulli, Terram slii, alil Reginsm quandam, Semiramidis matrem, finxerunt; cujus imago suparne mulierem, ioferna piscem refarabat, in quem mutatam illem variis de causis fabulati sunt, unde & Atargatis dicta. Ab Assyriis, aliisque populis culta fuit.

(c) *Palæstini*) Pslæstinæ, Syriæ Provinciæ, populi.

(d) *Calabrasse*) Juxte Ascalonem Syriæ urbem Dio stagnum esse scripsit seu lacum, in quam Dercetis, pudoris amissi dolore, sb adolescente quodam, Veneris instinctu, compressa, postquam filiam Semiramidem peperisset, sesa conjecit. Cujus rei causa Syros piscibus illius stagni, in piscam, juxta illorum opinionem mutata Dea, abstinuisse, templumque illi juxta lacum ædificassa scripsit Diodorus. Vide, si tanti videtur, Lucianum de dea Syria.

(e) *Pennis*) Hanc Samiremidem Dercetis filiam, quæ Babylonem ampliavit, in columbam fuissa mutatam nonnulli tradidaerunt, quos saquutus est Ovidius. Illam quidem primo a matra expositsm a columbis nutritam voluarunt; ex quo illi nomen Semirsmis, quod lingua Syria Columbam montanam significat. Habuarunt præterea columbam in suis vexillis Babylonii, Diodoro Siculo teste. Ex quibus omnibus pronum est conjicere quomodo plebs credula & adulatrix reginsm suam in columbam mutatam, pariter deam factsm credidarit: cum præsertim filii fraude evanuisse eam nonnulli scripserint.

(f) *In turribus*) Ubi nidificere solent columbæ. Quo, si sd historiam raferss, Semiramidem sesa recepisse, vel filium ejus eandam conclusisse, haud absurde cradideris.

(g) *Naïs*) Nympha hæc Solis insulsm, cui & nomen *Nosala*, & *Nympharum cubila*, inter Taprobanam & Carmaniam sitam, incoluit; quæ juvenes advenas, quibuscum rem habuissat, vanaficiis in pisces mutabat. Deinde & ipsa e Sole, Terræ sibi sacratæ vindice, in piscem varsa est.

(h) *Arbor*) Morum dicit, quam per periphrasim descripsit.

Hæc placet: hanc, quoniam vulgaris fabula non est,
Talibus orsa modis, (*a*) lana sua fila sequente:
IV. Pyramus & Thisbe, juvenum pulcherrimus alter,
Altera, quas Oriens habuit, prælata puellis,
Contiguas tenuere domos: ubi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis (*b*) urbem.
Notitiam (*c*) primosque gradus vicinia fecit.
Tempore crevit amor: (*d*) tædæ quoque jure coissent;
Sed vetuere patres, (*e*) quod non potuere vetare.
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnis abest: nutu signisque loquuntur.
Quoque magis tegitur, tectus magis æstuat ignis.
Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim,
Cum fieret, paries domui communis utrique.
Id vitium nulli per sæcula longa notatum;
(Quid non sentit amor?) primi sensistis amantes,
Et voci fecistis iter: tutæque per illud
Murmure blanditiæ minimo transire solebant.
Sæpe ut constiterant, hinc Thisbe, Pyramus illinc;
Inque vicem fuerat captatus anhelitus oris;
Invide, dicebant, paries, quid amantibus obstas?

INTERPRETATIO.

Hæc arridet: hanc, siquidem fabula non est trita, sic narrare occepit, *lana sequente sua fila.*

IV. *Pyramus & Thisbe, alter elegantissimus juvenum, altera formosissima virginum quas Oriens habuit, incoluerunt domos conterminas ubi Semiramis dicitur clausisse excelsam urbem lateribus excoctis. Vicinia stravit primam viam &* conciliavit *consuetudinem. Amor auctus est mora; faces etiam jure convenissent, sed patres prohibuerunt, quod non potuerunt prohibere. Uterque pariter incensi erant animis correptis. Omnis arbiter abest; verba faciunt nutu & notis; & quo magis ignis obducitur, magis obductus incalescit. Murus medius inter utramque domum hiabat exigua fissura, quam quondam traxerat, cum strueretur. Ille defectus a nemine observatus per diutina tempora; (quid non cognoscit amor?) a vobis amantibus primo fuit cognitus; & fecistis viam voci; & securæ blanditiæ solebant transire per eam, tenuissimo strepitu. Sæpe postquam convenissent, hinc Thisbe, Pyramus illinc, & spiritus oris esset utrobique captatus, Livide mure, dicebant, quamobrem prohibes amantes?*

NOTÆ.

(a) *Lana*) *Toujours en filant sa quenouille.*

(b) *Urbem*) Babylonem dicit urbem maximam ad Euphratem sitam a Semiramide auctam & muro lateritio clausam, qui inter septem orbis miracula recensetur.

(c) *Primosque gradus*) Ad amorem, *scilic.* Notum illud Terentii,

Si non tangendi copia est,
Ehe ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit: certe extremâ lineâ
Amare haud nihil est.

(d) *Tædæ jure*) Pro ipsarum nuptiarum jure, in quarum pompa faces adhibebantur.

(e) *Quod non potuere*) Quia tametsi corporum, non tamen animorum poterant prohibere conjugium.

Quan-

(*a*) Quantum erat, ut sineres nos toto corpore jungi!
Aut hoc si nimium, vel ad oscula danda pateres!
Nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
Quod datus est verbis ad amicas transitus aures.
Talia (*b*) diversa nequicquam sede locuti;
Sub noctem dixere Vale: partique dedere
Oscula quisque suæ, non pervenientia (*c*) contra.
(*d*) Postera nocturnos Aurora removerat ignes,
Solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
Ad solitum coiere locum: tum murmure parvo
Multa prius (*e*) questi, statuunt, ut nocte silenti
Fallere custodes, foribusque excedere tentent:
Cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquant:
Neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
Conveniant ad (*f*) busta Nini: lateantque sub umbra
Arboris: arbor ibi niveis uberrima pomis
Ardua morus erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent: & lux tarde discedere visa
Præcipitatur aquis, & aquis nox surgit ab îsdem.
Callida per tenebras, (*g*) versato cardine, Thisbe
Egreditur, fallitque suos: adopertaque vultum
Pervenit ad tumulum; dictaque sub arbore sedit.
Audacem faciebat amor: venit ecce recenti
Cæde leæna boum spumantes oblita rictus,

INTERPRETATIO.

Quàm parum esset, ut patereris nos convenire toto corpore! Aut si hoc nimium, saltem apertus esses ad jungenda suavia! Neque sumus ingrati. Nos agnoscimus tibi debere, quòd via facta est vocibus ad aures amicas. Postquam ejusmodi frustra e diverso loco dixissent, adventante nocte dixerunt Vale; & quisque obtulerunt basia suæ parti, non prætereuntia in alteram. Sequens Aurora fugaverat sydera nocturna, atque Sol exsiccaverat gramina pruina conspersa radiis; convenerunt in eundem locum. Tum prius conquesti plurima voce summissa, decernunt, ut nocte intempesta conentur fallere janitores, & valvis egredi; & postquam domo prodierint, egrediantur insuper urbe; & ne opus sit vagari per vastos agros, coeant ad tumulum Nini, & latitent sub umbra arboris. Ibi erat morus arbor procera fœcundissima pomis candidis, proxima fonti frigidissimo. Conditiones probantur, & dies sero credita transire præcipitatur in aquas, & nox excitatur ab iisdem aquis. Solers Thisbe erumpit per opaca noctis, cardine dimoto, & suos decipit, & velatum os habens pervenit ad sepulchrum, & substitit sub præstituta arbore. Amor præstabat audentem. Ecce leæna adest infectum habens os æstuans recenti cæde boum,

NOTÆ.

(a) *Quantum*) Quasi dicat *minimum*.

(b) *Diversa*) Quia hinc Thisbe, illinc Pyramus sedebat.

(c) *Contra*) Id est, *ad alteram partem*: quæ locutio non admodum placet.

(d) *Postera*) Matutinum tempus describit, quo Aurorâ, seu majori Solis luce, stellarum non sentitur lumen.

(e) *Questi*) De parentibus suis, *scilicet*, aut fati iniquitate.

(f) *Busta*) Ad Nini sepulcrum seu locum ubi ustus & sepultus fuerat, ubique, Diodoro teste, moles instar arcis cujusdam, multis stadiis distans ab urbe.

(g) *Versato cardine*) *Aperta janua*.

Depositura sitim vicini fontis in unda.
Quam procul ad Lunæ radios Babylonia Thisbe
Vidit; & obscurum timido pede fugit in antrum:
Dumque fugit, tergo velamina lapsa relinquit.
Ut lea sæva sitim multa compescuit unda,
Dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
Ore cruentato tenues laniavit amictus.
Serius egressus vestigia vidit in alto
Pulvere certa feræ, totoque expalluit ore
Pyramus: ut vero vestem quoque sanguine tinctam
Repperit; Una duos nox, inquit, perdet amantes:
E quibus illa fuit longa dignissima vita.
(*a*) Nostra nocens anima est: ego te, miseranda, peremi,
In loca plena metus qui jussi nocte venires;
Nec prior huc veni: nostrum divellite corpus,
Et scelerata fero consumite viscera morsu,
O quicunque sub hac habitatis rupe, leones.
Sed (*b*) timidi est optare necem: velamina Thisbes
Tollit, & ad pactæ secum fert arboris umbram.
Utque dedit notæ lacrymas, dedit oscula vesti:
Accipe nunc, inquit, nostri quoque sanguinis haustus,
Quoque erat accinctus, dimittit in ilia ferrum.
Nec mora; ferventi moriens e vulnere traxit.
Ut jacuit resupinus humi; cruor emicat alte:
Non aliter, quam cum vitiato fistula plumbo
Scinditur, & tenues stridente foramine longe

INTERPRETATIO.

sedatura sitim aqua fontis proximi. Quam Thisbe Babylonia intuita est e longinquo ad lucem Lunæ, & pede tremente dilabitur in tenebrosam speluncam: & fugiendo omittit a tergo lapsa velamina. Postquam crudelis leæna sedavit sitim multa aqua, dum revertitur in nemus, forte discerpit rictu sanguinolento subtilia vela reperta sine Thisbe. Pyramus qui tardius exierat aspexit in ultimo pulvere indubitata vestigia feræ, & toto vultu expalluit. Postquam autem invenit amictum infectum etiam cruore, Una nox, inquit, conficiet duos amantes, e quibus illa fuit dignissima producta vita. Anima nostra est in culpa. Ego te perdidi, defienda, qui monui ut venires noctu in loca pavore obsita, neque primus huc adfui. O Leones, quicumque incolitis hæc saxa convellite impia præcordia sævo morsu. Sed projecti est animi mortem cupere. Colligit velum Thisbes, & portat secum ad umbram arboris constitutæ. Et sicuti dedit lacrymas, dedit quoque *suavia amictui; deinde, inquit, habeas nunc etiam undas nostri sanguinis; & infigit gladium, quo erat instructus, in latus; & sine cunctatione, moriens educit e vulnere exæstuante. Cum stratus fuit humi resupinus, sanguis exilit in altum, non aliter quam cum tubus aperitur læso plumbo, & longe expuit subtiles aquas foramine*

NOTÆ.

(a) *Nostra nocens*) Vide annon hic versus egregie Pyrami dolorem proferat.

(b) *Timidi*) Quia ex Stoicorum sententia in manu est cujusque.

Eja-

Digitized by Google

Ejaculatur aquas; atque ictibus aera rumpit.
Arborei fœtus aspergine (*a*) cædis in atram
Vertuntur faciem: madefactaque sanguine radix
Puniceo tingit pendentia mora colore.
Ecce, metu nondum posito, ne fallat amantem,
Illa redit: juvenemque oculis, animoque requirit:
Quántaque vitarit narrare pericula (*b*) gestit.
Utque locum, & versam cognovit in arbore formam;
(Sic facit incertam pomi color) hæret an hæc sit.
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
Membra solum; retroque pedem tulit; oraque buxo
Pallidiora gerens, exhorruit æquoris instar,
Quod fremit, exigua cum summum stringitur aura.
Sed postquam remorata suos cognovit (*c*) amores;
Percutit indignos (*d*) claro plangore lacertos:
Et laniata comas; amplexaque corpus amatum,
Vulnera supplevit lacrymis; fletumque cruori
Miscuit: & gelidis in vultibus oscula figens,
Pyrame, clamavit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde: tua te, carissime, Thisbe
Nominat: exaudi: vultusque attolle jacentes.
Ad nomen Thisbes oculos jam morte gravatos
Pyramus erexit, visaque recondidit illa.
Quæ postquam (*e*) vestemque suam cognovit, & ense
Vidit (*f*) ebur vacuum; Tua te manus, inquit, amorque

INTERPRETATIO.

strepente, atque impetu aerem verberat. Fructus arboris mutantur rore sanguinis in nigrum colorem, & radix cruore imbuta inficit mora pendentia colore rubro. Ecce illa, ne decipiat amantem, revertitur, pavore nondum sedato: & vestigat juvenem oculis & mente, & lætatur referre quantum discrimen effugerit. Et postquam cognovit locum, & formam mutatam in arbore, dubitat an hæc sit, ita color fructus facit incertam. Dum hæret, aspicit artus trementes quatere terram sanguinolentam; & gressum repressit, & vultus habens pallidiores buxo, exhorruit sicut mare quod strepit, cum superficies impellitur levi vento. Sed postquam per temporis spatium suum amatorem agnovisset, plangit immerita brachia magnis ictibus, & discerpens capillos, & complexa corpus dilectum opplevit plagas lacrymis, & miscuit fletum sanguini: & deosculans os frigidum, Pyrame clamavit, quod infortunium te mihi sustulit? Pyrame responde; tua Thisbe te vocat, suavissime, exaudi, & erige vultus languentes. Pyramus aperuit oculos jam morte pressos ad nomen Thisbes: & ea conspecta clausit. Quæ postquam & agnovit velum suum, & vidit eburneam vaginam inanem gladio, Manus tua, inquit, & amor te

NOTÆ.

(a) *Cædis*) Pro *sanguinis*. Metonymia est.

(b) *Gestit*) Amoris sui commendandi caussa, *scilicet*.

(c) *Amores*) Pro amato Pyramo. Metonymia est.

(d) *Claro*) Id est, cum magno ejulatu, & plangendo pectus.

(e) *Vestem*) Velaminis, quæ supra lapsa reliquisse Thisben Poeta memoravit; ex quibus a Pyramo collectis concludit ipsa eum sese perditam aut laniatam credidisse, quare & idem in propria viscera sævierit.

(f) *Ebur*) Pro vagina ex ebore.

Per-

Perdidit, infelix: est & mihi fortis in unum
(*a*) Hoc manus: est & amor: dabit hic in vulnera vires.
Persequar exstinctum: letique miserrima dicar
Caussa comesque tui: quique a me morte revelli
Heu solà poteras, poteris nec morte revelli.
Hoc tamen amborum verbis estote rogati,
O multum miseri meus illiusque parentes,
Ut, quos certus amor, quos hora novissima junxit,
(*b*) Componi tumulo non invideatis eodem.
At tu, quæ ramis arbor miserabile corpus
Nunc tegis unius, mox es tectura duorum;
Signa tene cædis: pullosque, & luctibus aptos
Semper habe fœtus gemini monumenta cruoris.
Dixit: & aptato pectus mucrone sub imum
Incubuit ferro; quod adhuc a cæde tepebat.
Vota tamen tetigere Deos, tetigere parentes:
Nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater:
Quodque rogis superest, una requiescit in urna.
V. (*c*) Desierat: (*d*) mediumque fuit breve tempus; & orsa est
Dicere Leuconoë: vocem tenuere sorores.
Hunc quoque, siderea qui temperat omnia luce
Cepit amor Solem. Solis referemus amores.
Primus adulterium Veneris cum Marte putatur
Hic vidisse Deus: videt hic Deus omnia primus.

INTERPRETATIO.

mactavit, miser. Manus est etiam mihi strenua ad hoc unum; est etiam amor: hic sufficiet vires ad plagas. Prosequar mortuum, & infelicissima dicar caussa & socia tuæ mortis; & qui, heu! poteras sejungi a me sola morte, neque poteris sejungi morte. Attamen, o parentes meus & illius valde infelices, estote rogati amborum nomine, ut non prohibeatis condi eodem sepulcro quos amor verus, quos hora ultima in unum coegit. At tu, arbor, quæ nunc operis ramis corpus luctuosum unius, mox es opertura duorum, habe indicia necis, & serva fructus nigros & idoneos luctibus, documenta duplicis sanguinis. Dixit, & cuspide accommodato ad infimum pectus immisit se gladio, qui adhuc calidus erat a sanguine Pyrami. *Cæterum preces moverunt Deos, moverunt parentes. Nam color est niger in fructu* mori, *ubi ad maturitatem pervenit: & quod reliquum est ex pyræ compositum est in una urna.*

V. *Absolverat: & tempus medium fuit breve; & Leuconoë incepit narrare: sorores conticuerunt. Amor corripuit etiam hunc Solem, qui cuncta moderatur lumine sidereo: narrabimus Solis amores. Hic Deus creditur primus conspexisse furtum Martis cum Venere: hic Deus primus intuetur omnia.*

NOTÆ.

(a) *Hoc*) Ut nempe, me mea manu perdam, siquidem & amo.

(b) *Componi*) *Eandem in urnam colligi.*

(c) *Desierat*) Leucothoë, *scilicet*, quæ Pyrami & Thisbes fabulam narravit.

(d) *Medium*) Quod in Pyrami & Thisbes narranda fabula absumptum est.

In-

Indoluit facto: (*a*) Junonigenæque marito
Furta tori, furtique locum monstravit: at illi
Et mens, & quod opus (*b*) fabrilis dextra tenebat,
Excidit: extemplo graciles ex ære catenas,
Retiaque, & laqueos, quæ lumina fallere possint,
Elimat: non illud opus tenuissima (*c*) vincant
Stamina, non summo quæ pendet aranea tigno.
Utque (*d*) leves tactus, momentaque parva sequantur,
Efficit: & lecto circumdata collocat apte.
Ut venere torum (*e*) conjux & adulter in unum;
Arte viri, vinclisque (*f*) nova ratione paratis,
In mediis ambo deprensi amplexibus hærent.
(*g*) Lemnius extemplo valvas patefecit eburnas:
Admisitque Deos: illi jacuere ligati
(*h*) Turpiter: atque (*i*) aliquis de Dîs non tristibus optet

INTERPRETATIO.

Tristis fuit facto, & indicavit marito Junonis filio stupra & locum adulteriorum. At animus & opus quod dextra fabrilis tractabat excidit. Continuo limâ perficit ex ære vincula tenuissima, & retia, & laqueos, qui possint decipere oculos. Neque filum subtilissimum, neque tela aranearum quæ pendet summa trabe possit superare illud opus. Atque dat operam ut cedant minime tactu & re levissima flectantur, & toro circumfusa accommodat. Cum mœchus & uxor coiverunt in unum lectum, uterque manent correpti in mediis complexibus industria viri, & catenis intextis novo modo. Continuo Lemnius aperuit fores eburneas, & introduxit Deos. Illi strati erant indecore vincti: atque nonnullus Deorum minus severorum cupiat

NOTÆ.

(a) *Junonigenæque*) Vulcanum dicit, Veneris maritum, quem solum Junonis & Jovis nonnulli, alii Junonis unius filium fabulati sunt.

(b) *Fabrilis*) Est nempe Vulcanus Deorum faber.

(c) *Vincant*) Adeoque tenuissima erant retia.

(d) *Leves*) Ita ut facile & levissimo contactu resolvi posset, intenta machina: non enim placet Regii explicatio, qui flexibilia admodum retia, ut ne sentiri possent, aut facile rebus omnibus cederent hoc versu indicasse Poetam tantum arbitratus est.

(e) *Conjux*) Venus, *scil.* Vulcano nupta.

(f) *Nova*) Certe quidem nova, vixque cuiquam cognoscenda, si in fabula hæreas.

(g) *Lemnius*) Vulcanus, quem in Lemnon Ægæi maris insulam Thraciæ oppositam alii a Junone ob deformitatem, alii a Jove cum matri opem ferret, dejectum voluerunt.

(h) *Turpiter*) Qua re Homerus ad vitæ innocentiam, & sanctitatem homines compellit, ne videlicet magna, quamquam lento pede procedente, Deorum ira deprehendantur, quemadmodum a tardissimo Vulcano Mars impetuosissimus correptus est. Quod vero in adulterio Martem & Venerem Vulcani arte irretitos fabulati sunt, Arnobius iram atque cupiditatem vi pressas consilioque rationis exponit. Sed, fabulæ titulo siquidem constet veteres non modo quæ ad mores spectarent hominum, aut eorum res gestas scripsisse, imo potius abscondita naturæ a quibus impuram plebem arcerent, dignis proposuisse, optime profecto rem totam paucula verbis exposuit clarissimus Vir Farnabius. *Ignea Martis stella*, inquit, *significat calorem, Veneris autem stella humorem temperatum: ex horum conjunctione constat generatio: Quos Sol aspectu suo elicit detegitque; Vulcani immeditus calor impedit; Neptunus, ut habet Homerus 8. Odyss. ligatos solvit: aqua scilicet extinguit calorem: Symmetria hinc Physica*. Cæterum, haud equidem scio annon majora adhuc hac fabula contineantur, quæ qui rejiciunt videant ipsi an satis intelligant.

(i) *Aliquis*) Mercurium eum fuisse jocatus est Lucianus: quod forte non temere jocatus.

Sic

Digitized by Google

Sic fieri turpis. Superi risere, diuque
Hæc fuit in toto notissima fabula cælo.
Exigit indicii memorem (*a*) Cythereia pœnam:
Inque vices illum, tectos qui læsit amores,
Lædit amore pari: quid nunc, (*b*) Hyperione nate,
Forma, calorque tibi, radiataque lumina prosunt?
Nempe tuis omnes qui terras ignibus uris,
Ureris igne novo: quique omnia cernere debes,
(*c*) Leucothoën spectas: & virgine figis in una,
Quos mundo debes, oculos: modo surgis Eoo
(*d*) Temporius cælo: modo serius incidis undis;
(*e*) Spectandique mora (*f*) brumales porrigis horas.
Deficis interdum: vitiumque in lumina mentis
Transit; & obscurus mortalia pectora (*g*) terres.
(*h*) Nec, tibi quod Lunæ terris propioris imago
Obstiterit, palles: facit hunc amor iste colorem.
Diligis hanc unam: nec te (*i*) Clymeneque, (*k*) Rhodosque,
Nec tenet (*l*) Ææa genitrix pulcherrima Circes,

INTERPRETATIO.

ita dedecorari. Dii illuserunt, & hæc fabula fuit diu vulgatissima in toto cælo. Cythereia repetit supplicium insigne accusationis, & pariter urit simili amore illum qui violavit amores occultos. Quid nunc te juvant, fili Hyperionis, species, & ignes, & splendidi radii? Tu nimirum, qui incendis totum orbem tuis flammis, ardes recenti flamma: & qui teneris cuncta intueri, vides Leucothoën: & intentos habes oculos in una puella, quos debes orbi. Nunc oreris maturius in cælo orientali; nunc tardius te immergis aquis, & producis horas hyemales per spatium contemplandi. Deliquium pateris nonnunquam; & defectus mentis porrigitur ad lucem; & caliginosus terrorem incutis animis hominum. Neque expallescis quod Luna vicinior terris obfuerit: hic amor parit hunc colorem. Amas hanc solam: neque Clymene, neque Rhodus, neque formosissima mater Circes Ææa te movet,

NOTÆ.

(a) *Cythereïa*) Venus, a Cytheris, insula contra Cretam, quo primum appulsam eam e mari egredientem nonnulli fabulati.

(b) *Hyperione*) Hunc Hyperionem Cœli filium Hesiodus & Apollodorus scripserunt quoque Solis Patrem, quem pro Sole ipso positum non semel reperies.

(c) *Leucothoën*) Orchami Babyloniorum regis filiam, Soli adamatam, de qua deinceps.

(d) *Temporius*) *Maturius, Citius*. Adverbium est ab adverbio *Tempori*.

(e) *Spectandi mora*) *Dum Leucothoës formâ oculos pascis*.

(f) *Brumales*) Breviores horas, adeoque & dies.

(g) *Terres*) Quippe solent homines solis mutationibus terreri: quæ certe, quanquam huic aut illi non tam certe portendant, quas quisquam cognoscere possit, calamitates, in terras tamen sæpe multas malignas transmittunt affectiones.

(h) *Nec, tibi*) Solem negat ex interpositione Lunæ pati deliquium, quod illi quandoque accidit, sed magis Leucothoës præcordia tenente imagine, obnubilari.

(i) *Clymene*) Phaëtontis mater, de qua jam sæpe, Oceani filia.

(k) *Rhodos*) Puella fingitur fuisse Rhodia, Neptuni &, secundum aliquos, Veneris filia, Phœbo in primis adamata, ex qua septem genuit filios.

(l) *Ææa genitrix*) Persa est Oceani filia. Dicitur vero Circe *Ææa* ab Ææâ urbe seu Peninsula Colchidis; quanquam alii aliter.

Quæ

Quæque tuos (*a*) Clytie, quamvis despecta, petebat
Concubitus; ipsoque illo (*b*) grave vulnus habebas
Tempore: Leucothoë multarum oblivia fecit;
Gentis (*c*) odoriferæ quam formosissima partu
Edidit Eurynome, sed postquam filia crevit,
Quam mater cunctas, tam matrem filia vincit.
Rexit (*d*) Achæmenias urbes pater Orchamus: isque
Septimus a prisci numeratur origine (*e*) Beli.
(*f*) Axe sub Hesperio sunt pascua Solis equorum:
Ambrosiam pro gramine habent; ea fessa diurnis
Membra ministeriis nutrit, reparatque labori.
Dumque ibi quadrupedes cælestia pabula carpunt:
Noxque vicem peragit; thalamos Deus intrat amatos
Versus in Eurynomes faciem genitricis: & inter
Bis sex Leucothoën famulas ad limina cernit
Lævia versato ducentem stamina fuso.
Ergo ubi, ceu mater, caræ dedit oscula natæ;
Res, ait, arcana est: famulæ, discedite: neve
Arripite arbitrium matri secreta loquenti.
Paruerunt: thalamoque Deus sine teste relicto,
Ille ego sum, dixit, qui longum metior annum,
Omnia qui video; per quem videt omnia tellus:
Mundi oculus: mihi crede, places: pavet illa, metuque
Et colus & fusus digitis cecidere remissis.

INTERPRETATIO.

neque Clytie, quæ quantumvis neglecta optabat tuos complexus; & illa ipse tempore graviter amore alio *vulneratus eras. Leucothoë delevit multas animo; quam Eurynome pulcherrima nationis odoriferæ peperit; sed postquam nata adolevit, tantum filia superat matrem, quantum mater* superat *cæteras. Orchamus parens imperium tenuit in urbes Achæmenias, atque is censetur septimus a primo* atque *antiquo Belo. Pascua equorum Solis sunt sub regione occidentali: habent Ambrosiam pro pabulo. Ea alit artus lassos laboribus diurnis, & restituit in ministerium. Et dum quadrupedes pascuntur cibis cælestibus, & nox vicem absolvit, Deus subit cubiculum dilectum, mutatus in vultus matris Eurynomes; & videt ad januam inter duodecim ancillas Leucothoën trahentem fila tenuia fuso versato. Postquam igitur obtulit suavia tanquam mater dilectæ filiæ, Rem, ait, habeo secretam; ancillæ abite, neve velitis esse testes matri aperienti arcana. Obtemperaverunt, & Deus, arbitris cubiculo remotis, dixit, Ego sum ille qui modum facio longo anno, qui cuncta intueor, per quem terra cuncta cernit, orbis lumen: mihi fidem adhibeas, grata es. Illa metuit; & colus, & fusus exciderunt digitis laxatis timore.*

NOTÆ.

(a) *Clytie*) Una ex Oceani nymphis, Phœbo etiam dilecta, quam deinde odio maximo prosequutus est, ut infra videbimus.

(b) *Grave vulnus*) Ex alicujus puellæ amore.

(c) *Odoriferæ*) Babylonicæ, *scilicet*, seu Arabicæ, suis odoribus inclytæ.

(d) *Achæmenias*) Persicas, Arabiæ finitimas, quibus imperavit Achæmenes, a quo pars Persidis Achæmenia dicta est.

(e) *Beli*) Is fuit Rex primus Assyriorum Nini pater.

(f) *Axe*) Pro Cæli seu mundi parte posuit occidentali.

Ipse timor decuit: nec longius ille moratus,
In veram rediit faciem, solitumque nitorem.
At virgo, quamvis inopino territa visu,
Victa nitore Dei, positâ vim passa querelâ est.
Invidit Clytie, (*a*) [neque enim moderatus in illa
Solis amor fuerat] stimulataque (*b*) pellicis irâ
Vulgat adulterium: diffamatumque parenti
Indicat: ille ferox immansuetusque precantem,
Tendentemque manus ad lumina Solis, &, Ille
Vim tulit invitæ, dicentem, defodit alta
Crudus humo: tumulumque super gravis addit arenæ.
Dissipat hunc radiis Hyperione natus: iterque
Dat tibi, quo possis defossos promere vultus.
Nec tu jam poteras enectum pondere terræ
Tollere, Nympha, caput: corpusque exsangue jacebas.
Nil illo fertur (*c*) volucrum moderator equorum
Post Phaëthonteos vidisse dolentius (*d*) ignes.
Ille quidem gelidos radiorum viribus artus,
Si queat, in vivum tentat revocare colorem.
Sed, quoniam tantis fatum conatibus obstat,
Nectare odorato spargit corpusque locumque:
Multaque præquestus, Tanges tamen æthera, dixit.
Protinus imbutum cælesti nectare corpus
(*e*) Delicuit, terramque suo madefecit (*f*) odore:

INTERPRETATIO.

Ipse metus decorus fuit; neque ille diutius hæsit: induit sinceros vultus, & consuetum splendorem. At puella, quanquam tremefacta insperato visu, superata splendore Dei, vim tulit sine querimonia. Clytie invidit, (neque enim amor Solis fuerat mediocris in illa) & inducta irá in adulteram propalat adulterium, & vulgatum patri aperit. Ille crudelis, & inhumanus, & ferus tegit alta terra orantem, & porrigentem manus ad lumina Solis, & dicentem, Ille violavit repugnantem; & superinjicit cumulum ponderosæ arenæ. Filius Hyperionis hunc discutit radiis; & tibi viam facit, qua possis emittere sepultam faciem. Neque, tu Nympha, jam poteras erigere caput interfectum onere terræ: & jacebas corpus exanime. Nihil rector equorum alatorum dicitur vidisse iniquius post flammas Phaëthontis. Ille quidem nititur reducere, si possit, ad vivum calorem membra frigida virtute radiorum. Sed, quia fatum impedit tantos nisus, imbuit nectare odorato & corpus & locum, & prius multa conquestus, nihilominus, inquit, penetrabis cælum. Continuo corpus delibutum cælesti nectare emollitum est, & imbuit terram suo odore;

NOTÆ.

(a) *Neque enim*) Istud additum ne quis forte Apollinis furta Clytiæ cogitet mirator.

(b) *Pellicis irâ*) Irà, intellige qua in Leucothoën pellicem Clytie relicta flagrabat.

(c) *Volucrum moderator*) Sol ipse, seu Apollo.

(d) *Ignes*) Fulmina, quibus a Jove tactus Phaëthon.

(e) *Delicuit*) Præteritum a deliquesco, *Molle & liquidum factum est corpus*, inquit.

(f) *Odore*) Quia in arbusculam mutata est, ex cujus inciso cortice thus exsudat, quod gummi foco appositum Dilagratissimum præbet odorem, atque adeo æthera tangit.

Vir-

Virgaque per glebas sensim radicibus actis
Thurea surrexit: tumulumque cacumine rupit.
VI. At Clytien (quamvis amor excusare dolorem,
(a) Indiciumque dolor poterat) non amplius auctor
Lucis adit: Venerisque modum sibi fecit in illa.
Tabuit ex illo (b) dementer amoribus usa,
(c) Nympharum impatiens, & sub Jove nocte dieque
Sedit humo nuda nudis incomta capillis.
Perque novem luces expers undæque cibique
Rore mero, lacrymisque suis jejunia pavit:
Nec se movit humo: tantum spectabat euntis
Ora Dei: vultusque suos flectebat ad illum.
Membra ferunt hæsisse solo: partemque coloris
Luridus exsangues pallor convertit in herbas.
Est in parte rubor: violæque simillimus ora
(d) Flos tegit: illa suum, quamvis radice tenetur,
Vertitur ad Solem: mutataque servat amorem.
VII. Dixerat: & factum mirabile ceperat aures.
Pars fieri potuisse negant; pars omnia veros
Posse Deos memorant: (e) sed non & Bacchus in illis.
(f) Poscitur Alcithoë, postquam siluere sorores:
Quæ (g) radio stantis percurrens stamina telæ,

INTERPRETATIO.

& surculus thurifer prodiit, radicibus porrectis paulatim per cæspitem, & divisit arenæ aggerem in fastigio.

VI. *At pater luminis non amplius accedit ad Clytien: (quanquam amor poterat excusare dolorem, & dolor indicium) & abstinuit Venere in illa.* Clytie *stultissime usa amoribus consumpta est ab illo tempore, Nymphas fugiens; & comam gerens inornatam atque nudam, jacet humi sub dio, & nocte & die: & per novem dies sine aqua & sine alimentis distinuit jejunia solo rore, & suis lacrymis: neque se movit terra: intuebatur solummodo vultus Dei prætereuntis, & convertebat suam faciem ad illum. Dicunt artus* ejus *adhæsisse terræ; & pallor fuscus mutavit in herbas exsangues partem coloris. Est rubor in parte; & flos simillimus violæ occulit os. Illa, tametsi compescitur radice, flectitur ad Solem suum: & mutata tuetur suum amorem.*

VII. *Absolverat: & factum stupendum demulserat aures. Pars diffitentur fieri potuisse; pars dicunt veros Deos omnia posse: sed non* est *etiam Bacchus ex eo numero. Alcithoë petitur, postquam sorores conticuerunt; quæ telam texens jugo alligatam*

NOTÆ.

(a) *Indiciumque*) Quod Orchamo, Leucotheës patri, fecerat.

(b) *Dementer usa*) Dolore amens, quod se ab Apolline prorsus derelictam sentiret.

(c) *Nympharum impat.*) *Consortionem humanam omnem fugiens.*

(d) *Flos tegit*) Heliotropium describit, quod se cum Sole circumagere, illumque sequi creditum, in quod mutata Clytie.

(e) *Sed non & Bacchus*) Non imperite profecto istud a Poeta additum, ut Bacchi refricetur memoria, ad quem tandem redeundum, ut apte inter se cohæreant hæ fabularum narrationes.

(f) *Poscitur*) Ut etiam fabellam aliquam narret.

(g) *Radio stantis*) Id est, *quæ telam radio texens.* Radium autem dicimus; *Une navette de tisseran.*

Vulgatos taceo, dixit, pastoris amores
(*a*) Daphnidis (*b*) Idæi: quem Nymphe pellicis irâ
Contulit in saxum: tantus dolor urit amantes.
VIII. Nec loquor, ut quondam naturæ jure novato
Ambiguus fuerit modo vir, modo fœmina, (*c*) Scython.
IX. Te quoque, nunc adamas, quondam fidissime parvo,
(*d*) Celmi, Jovi: largoque satos (*e*) Curetas ab imbri.
X. Et Crocon in parvos versum cum (*f*) Smilace flores
Prætereo: dulcique animos novitate tenebo.
XI. Unde sit (*g*) infamis; quare (*) male fortibus undis
Salmacis enervet, tactosque remolliat artus,
Discite: caussa latet; vis est notissima fontis.

INTERPRETATIO.

Tritos, inquit, prætereo amores Daphnidis pastoris Idæi, quem Nympha mutavit in lapidem dolore adulteræ: tanta ira instigat amantes.

VIII. *Neque dico, ut olim Scython fuerit ambiguus, nunc mas, nunc fœmina, jure naturæ mutato.*

IX. *Omitto te etiam Celmi, jam adamas, olim fidelissime parvo Jovi; & Curetas ortos ex ubere pluvia.*

X. *Et Crocon mutatum in tenues flores cum Smilace: & morabor mentes grata novitate.*

XI. *Audite quamobrem Salmacis sit dedecorata; quare vires auferat male potentibus aquis, & enervet membra contacta. Caussa ignoratur: potentia fontis est vulgata.*

NOTÆ.

(a) *Daphnidis*) Fuit is Mercurii filius, cujus interitum Virgilius quoque post Theocritum deflevit. Illius historiam alii aliter narrant: Verum Christiano homine maxime videtur indignum anilibus nulliusque usus fabellis, Ethnico etiam contemtis, cogitationem suam conspurcare. Quod quidem semel, occasione data, annotare libuit, ut, si forte ad nonnullos quisquiliarum consarcinatores, quales quidem nonnullos novi, hæ nostræ notæ perveniant, quam misellos, eo majores sciant habere studii sui contemtores. Id omne sciunt plurimi quod obliviscendum, quod in totum nescire fuisset utile: nihil illius sciunt quod solum scire utile non satis scite est inutile. Usque adeo in sua sapientia errant Sapientes.

(b) *Idæi*) Phrygii, vel Cretensis: quippe & in Phrygia & in Creta mons Ida. Siculum hunc fecerunt alii, nisi forte plures fuerunt.

(c) *Scython*) De quo nihil quicquam reperire potui: quod certe factum tanto melius.

(d) *Celmi*) Fuit hic unus ex Idæis Dactylis, Jovis nutritius, cui quidem parvulo multum dilectus, a quo postea, quod mortalem eum vulgavisset, in adamantem mutatus est.

(e) *Curetas*) Fuerunt Curetes Cretenses populi, ab Ætolis, ut nonnullis placet, oriundi, *Corybantes* etiam & *Idæi Dactyli* vulgo appellati, quanquam a nonnullis distinguuntur; dæmones itemque, aut Dii crediti. Jovis fuerunt nutritii, & Cybeles Sacerdotes, de quorum origine diversissima scripserunt Mythologi, atque alia omnia quam quæ hic profert Ovidius. De iis prolixe Natalis Comes.

(f) *Smilace*) Puella est, quæ Crocon amavit, quo cum potiri non posset in Smilacis, quæ hederæ similis est planta, florem mutata est, sicuti & Crocus in Crocum: quanquam non hunc ex Amore in florem defecisse, sed a Mercurio, a quo per lusum incautus disco interceptus fuerat, mutatum fuisse quidam tradiderunt. Quæ omnia referre & pudet & piget, siquidem ejusmodi ventosis ineptiis currente interim caducâ vitæ rotâ dum huc illuc impellimur, a recto solidæ & æternæ veritatis tramite, in qua sola quies & summum bonum, avocamur.

(g) *Infamis.*) Fuit Salmacis fons Cariæ, in quem quicumque vir descenderet ita mollis fiebat, & fœminæ naturam inducebat, ut inde *Hermaphroditus*, hoc est utrumque sexum habens, exiret: qua re fons infamis factus. Unde vero illi tanta vis, melius erit ex ipso Poeta cognoscere.

(*) *Male*) Quia viros in fœminas partim transformabat, quod profecto non leve vitium videbitur cuicumque fœminas in totum non ignoraverit.

Mer-

Mercurio (*a*) puerum diva Cythereide natum
Naïdes (*b*) Idæis enutrivere sub antris.
Cujus erat facies, in qua materque paterque
Cognosci possent: nomen quoque traxit ab illis.
Is (*c*) tria cum primum fecit quinquennia; montes
Deseruit patrios: Idaque altrice relicta
Ignotis errare locis, ignota videre
Flumina gaudebat; studio minuente laborem.
Ille etiam (*d*) Lycias urbes, Lyciæque propinquos
(*e*) Caras adit: videt hîc stagnum lucentis ad imum
Usque solum lymphæ: non illic canna palustris,
Nec steriles ulvæ, nec acuta cuspide junci.
Perspicuus liquor est: stagni tamen ultima vivo
Cespite cinguntur, semperque virentibus herbis.
Nympha colit: sed nec venatibus apta, nec arcus
Flectere quæ soleat, nec quæ contendere cursu:
Solaque Naïadum celeri non nota Dianæ.
Sæpe suas illi fama est dixisse sorores:
Salmaci, vel jaculum, vel pictas sume pharetras;
Et tua cum duris venatibus otia misce.
Nec jaculum sumit, nec pictas illa pharetras:
Nec sua cum duris venatibus otia miscet.
Sed modo fonte suo formosos perluit artus:
Sæpe (*f*) Cythoriaco deducit pectine crines;

INTERPRETATIO.

Naïades aluerunt sub speluncis Idæis puerum natum Mercurio ex diva Cythereide; cujus vultus erat, in quo pater & mater possent dignosci: habuit etiam nomen ab illis. Is, statim atque implevit annum decimum quintum, destituit montes paternos, & Ida nutrice omissa, gestiebat vagari per ignota loca, & cernere fluvios ignotos, cupiditate levante laborem. Ille etiam invisit urbes Lycias, & Caras conterminos Lyciis. Hic aspicit lacum aquæ perspicuæ usque ad ultimum fundum. Illic neque arundo palustris, neque ulvæ inutiles, neque junci acuta cuspide. Aqua est pellucida. Margo tamen stagni circumdatur gleba virente, & gramine semper viridi. Nympha frequentat, sed neque apta venationi, nec quæ consueverit curvare arcus, nec certare cursu, & sola Naïadum non cognita veloci Dianæ. Fama est suas sorores sæpe illi dixisse, Salmaci, cape jaculum, vel pharetras versicolores, & misce tua otia cum laboriosis venatibus. Neque illa cepit jaculum, neque pictas pharetras, neque miscet sua otia cum laboriosis venatibus. Sed tantum lavat pulchra membra in fonte suo; sæpe pectit capillos pectine buxeo;

NOTÆ.

(*a*) *Puerum*) Hermaphroditum dicit formosissimum eundemque castissimum Mercurii & Veneris filium, cui patris & matris nomina unum nomen illud fecerunt apud Græcos.

(b) *Idæis*) Idæ Phrygiæ montis decantatissimi.

(c) *Tria cum*) Cum primum decimum quintum annum attigisset.

(d) *Lycias*) Est Lycia Asiæ minoris Provincia ad mare Mediterraneum, aut ejus partem, quod a Lycia *Lycium* dicitur.

(e) *Caras*) Accusativus græcus. Sunt autem Cares Cariæ incolæ, juxta Lyciam.

(f) *Cythoriaco*) *Buxeo*, a Cythoro Galatiæ monte buxo celebri.

Et

Et quid se deceat, spectatas consulit undas.
Nunc perlucenti circumdata corpus amictu
Mollibus aut foliis, aut mollibus incubat herbis.
Sæpe legit flores: & tunc quoque forte legebat,
Cum puerum vidit: visumque optavit habere.
Nec tamen ante adiit, etsi properabat adire,
Quam se composuit, quam circumspexit amictus,
Et finxit vultum; & meruit formosa videri.
Tunc sic orsa loqui: Puer o dignissime credi
Esse Deus, seu tu Deus es, potes esse Cupido:
Sive es mortalis; qui te genuere beati:
Et frater felix, & fortunata profecto
Si qua tibi soror est, & quæ dedit ubera nutrix.
Sed longe cunctis longeque potentior illis,
Si qua tibi sponsa est; si quam dignabere tæda.
Hæc tibi sive aliqua est; mea sit furtiva voluptas:
Seu nulla est; ego sim: thalamumque ineamus eundem.
Naïs ab his tacuit: pueri rubor ora notavit
Nescia quid sit amor: sed & erubuisse decebat.
Hic color aprica pendentibus arbore pomis,
Aut ebori tincto est, aut sub candore rubenti,
(*a*) Cum frustra resonant æra auxiliaria, Lunæ.
Poscenti Nymphæ sine fine (*b*) sororia saltem
Oscula, jamque manus ad eburnea colla ferenti,
Desinis? an fugio, tecumque, ait, ista relinquo?

INTERPRETATIO.

& consulit aquas spectatas, quid sibi conveniat: interdum induta corpus vestitu pellucido sternitur vel in teneris frondibus, vel in teneris graminibus. Sæpe colligit flores; & tum quoque forte colligebat, cum aspexit juvenem, & cupivit frui conspectu. Neque tamen prius accessit, quanquam festinabat accedere, quam se ornavit, quam circumspexit vestitus, & composuit faciem, & digna fuit videri pulchra. Tunc sic occœpit loqui, O Juvenis dignissime haberi Deus; seu tu Deus es, potes esse Cupido: seu es mortalis, qui te produxerunt sunt *felices: frater* est *quoque beatus, & sane soror, si quam habet* est *felix; & nutrix quæ* tibi *admovit mammam. Sed, si quam habes sponsam, si quam dignam credideris face*, ea *longe multoque fortunatior illis omnibus. Seu aliquam habet, voluptas sit mihi secreta: seu nullam habes, ego ea sim, & conveniamus in unum cubiculum. Post hæc Naïas siluit: rubor tinxit vultus adolescentis ignorantis quid sit amor: sed etiam decorum erat pudore suffusum fuisse. Hic est color pomis adhærentibus arbori Soli expositæ, aut ebori colore infecto, aut Lunæ rubenti sub albedine, cum æra opifera nequicquam obstrepunt. Omittis? an excedo, & destituo ista* loca *tecum? dixit Nymphæ petenti indesinenter saltem suavia sororia, jamque manus ad candidum collum injicienti.*

NOTÆ.

(a) *Cum frustra*) Id est, cum propter eclipsim Luna rubicunda non sine pallore apparet. Æra auxiliaria quod attinet, sciendum est solitas esse mulierculas astrologiæ peritas, quo fidem sibi apud vulgus facerent, appropinquante Lunæ defectu fingere se carminibus magicis illi ruborem inducere, eandemque de cælo posse deducere: quod cum vulgo esset persuasum, laboranti Lunæ auxiliari se credebant, si maximo pelvium tinnitu aut tubarum strepitu carminibus obstreperent, ne a Luna exaudirentur.

(b) *Sororia*) Qualia sorori frater honeste dare potest.

Sal-

Salmacis extimuit, Locaque hæc tibi libera trado,
Hospes, ait: simulatque gradu discedere verso.
Tum quoque respiciens, fruticumque recondita silva
Delituit: flexumque genu submisit: at ille
Ut puer, & vacuis ut inobservatus in herbis,
Huc it, & hinc illuc: & in alludentibus undis
Summa pedum, taloque tenus vestigia tingit.
Nec mora; temperie blandarum captus aquarum,
Mollia de tenero velamina corpore ponit:
Tum vero obstupuit, nudæque cupidine formæ
Salmacis exarsit: (*a*) flagrant quoque lumina Nymphes;
Non aliter, quam cum puro nitidissimus orbe
Opposita speculi referitur imagine Phœbus.
Vixque moram patitur: vix jam sua gaudia differt.
Jam cupit amplecti: jam se male continet amens.
Ille, cavis velox applauso corpore palmis,
Desilit in latices: (*b*) alternaque brachia ducens
In liquidis translucet aquis: ut eburnea si quis
Signa tegat claro, vel candida lilia, vitro.
Vicimus, en meus est, exclamat Naïs: &, omni
Veste procul jacta, mediis immittitur undis:
Pugnacemque tenet: luctantiaque oscula carpit:
Subjectatque manus, invitaque pectora tangit:
Et nunc hâc juveni, nunc circumfunditur illac.
Denique nitentem contra, elabique volentem

INTERPRETATIO.

Salmacis expavit: &, inquit, Hospes, tibi loca hæc do libera; & fingit abire gressu averso. Tum etiam respectans, & tecta copiâ fruticum se occultavit, & posuit genu flexum. At ille, ut puer, & ut minus visus in gramine relicto, huc vadit, & hinc illuc, & mergit ultimam partem pedum & plantam usque ad talos in aquis alludentibus. Et sine cunctatione, delinitus tepore adblandientium aquarum, exuit tenues amictus a molli corpore. Tum vero Salmacis hæsit, & incaluit amore nudæ formæ. Oculi etiam Nymphæ ardent, non aliter quam cum Sol splendidus orbe nitida repercutitur objecto speculo. Vixque moram tolerat, vix jam prorogat suam voluptatem. Jam optat complecti, vix jam furens se reprimit. Ille celer prorumpit in aquam, corpore leviter percusso palmis; & movens lacertos per vices in aquis perlucidis translucet; quemadmodum si quis operiat imagines, vel alba lilia vitro perlucido. Vicimus, exclamat Naïas, Ecce meus est; & omni amictu longe omisso, sese injicit in medias aquas; & urget reluctantem, & deosculatur nolentem, & subjicit manus, & tangit pectora invita, & modo hâc circumcingit puerum, modo illac. Denique impedit reluctantem, & studentem diffugere,

NOTÆ.

(a) *Flagrant*) Amore, scilicet, qui oculos vix prius quam cor invadit.

(b) *Alternaque*) Natantium more.

Im-

Implicat, ut serpens, quam (*a*) regia sustinet ales:
Sublimemque rapit: (*b*) pendens caput illa, pedesque
Alligat: & caudâ spatiantes implicat alas.
Utve solent hederæ longos intexere truncos:
Utque sub æquoribus deprensum (*c*) polypus hostem
Continet, ex omni dimissis parte flagellis.
Perstat (*d*) Atlantiades; sperataque gaudia Nymphæ
Denegat: illa premit; commissaque corpore toto
Sicut inhærebat, Pugnes licet, improbe, dixit,
Non tamen effugies: ita Dî jubeatis, & istum
Nulla dies a me, nec me seducat ab isto.
Vota suos habuere Deos: nam mista duorum
Corpora junguntur: faciesque inducitur illis
Una: velut si quis (*e*) conducta cortice ramos
Crescendo jungi, pariterque adolescere cernat.
Sic ubi complexu coierunt membra tenaci,
Nec duo sunt, & forma duplex, nec fœmina dici,
Nec puer ut possint; neutrumque, & utrumque videntur.
Ergo ubi se liquidas, quo vir descenderat, undas
Semimarem fecisse videt, mollitaque in illis
Membra; (*f*) manus tendens, sed jam non voce virili,

INTERPRETATIO.

sicut anguis, quem avis regia tenet, & aufert sublimem: ille pendens implicat caput & pedes, & caudâ involvit alas extensas. Vel ut hederæ consueverunt implicare productos stipites; & ut Polypus coercet hostem correptum sub aquis, cirris seu pedibus *hinc inde sparsis. Atlantiades perseverat, & recusat Nymphæ voluptatem expectatam. Illa urget, & effusa toto corpore quemadmodum affixa erat, Quamvis, inquit, reluctaris, pessime, non tamen dilaberis: ita velitis, Dii, neque ulla dies hunc disjungat a me, nec me ab eo. Preces invenerunt Deos propitios: nam corpora confusa duorum connectuntur, atque unus vultus illis tribuitur: quemadmodum, si quis videat ramos coalescere crescendo cortice connexo, & simul augeri. Sic postquam artus coaluerunt firmo complexu, neque duo sunt, & forma duplex, ut neque possint appellari fœmina, neque mas, & videntur neutrum & utrumque. Cum igitur Hermaphroditus cernit aquas fluidas, quo vir intraverat, reddidisse semivirum, & artus esse effœminatos in illis, porrigens manus dixit, sed non jam sono masculo,*

NOTÆ.

(a) *Regia ales*) Aquila, Jovis, in cujus tutela est, armiger.

(b) *Pendens caput*) Serpens caput alligat & pedes aquilæ.

(c) *Polypus*) Piscis est a pedum multitudine, quos Plinius crines & cirros, Noster flagella appellat, sic dictus; quibus quamlibet prædam aut hostem implicat. De eo Plinius, Ælianus, alii.

(d) *Atlantiades*) Hermaphroditus pronepos Atlantis; Hic nempe Majam, Maja Mercurium, Mercurius genuit Hermaphroditum.

(e) *Conducta*) Quomodo in unum coalescat surculi insiti cortex cum cortice arboris, nullus non novit: Atque illud est quod nunc intelligit Poeta.

(f) *Manus tendens*) Ad sydera, *scilicet*, qui precantium mos est.

Her-

Hermaphroditus ait, Nato date munera vestro,
Et pater & genitrix, amborum nomen habenti:
Quisquis in hos fontes vir venerit, exeat inde
Semivir; & tactis subito mollescat in undis.
Motus uterque parens nati rata vota biformis
Fecit, & incerto fontem medicamine (a) tinxit.
XII. Finis erat dictis; & adhuc Minyeia proles
Urget (b) opus, spernitque Deum, festumque profanat;
Tympana cum subito non apparentia raucis
Obstrepuere sonis: & adunco tibia cornu,
Tinnulaque æra sonant: redolent (c) myrrhæque, crocique:
Resque fide major, cœpere virescere telæ,
Inque hederæ faciem pendens frondescere (d) vestis.
Pars abit in vites: & quæ modo fila fuerunt,
Palmite mutantur: de stamine pampinus exit:
(e) Purpura fulgorem pictis accommodat uvis.
Jamque dies exactus erat, tempusque subibat,
Quod tu nec tenebras, nec posses dicere lucem;
Sed cum luce tamen dubiæ confinia noctis;
Tecta repente quati, pinguesque ardere videntur
Lampades, & rutilis collucere ignibus ædes:
Falsaque sævarum simulacra ululare (f) ferarum:

INTERPRETATIO.

O pater & mater facite in gratiam filii qui habet nomen utrinsque, ut quicumque mas descenderit in hos fontes, egrediatur inde semivir; & repente emolliatur in aquis tactis. Parens uterque annuens firmavit preces filii ambigui, & infecit fontem ignoto veneno.

XII. *Absolverant suas narrationes, & adhuc Minyeia progenies promovet opus, & aspernatur Deum, & violat festum, cum repente tympana non extantia personant rauco strepitu; & tibia curvo cornu, & æra stridula obstrepunt: & myrrhæ, & croci exhalant: resque incredibilis, telæ cœperunt virere, & tela pendens frondescere in modum hederæ. Pars mutatur in vites: & quæ modo fuerunt fila vertuntur in palmitem: pampinus prodit ex stamine; purpura dat splendorem uvis rubro colore distinctis. Jamque dies effluxerat, & tempus aderat, quod neque tu possis vocare caliginem, neque lucem, sed tamen conjunctionem incertæ noctis cum luce: subito tecta videntur concuti, & pingues lampades lucere, & domus splendescere rubicundis flammis, & fictas imagines crudelium ferarum ululare.*

NOTÆ.

(a) *Tinxit*) Falso creditum esse venerea mollitie implicare Salmacidem eos qui ex suo fonte bibissent scripsit Vitruvius: atque ait idem fabulæ locum dedisse, quod ab Argis sedibus pulsi Cares cum ex montibus ubi latrocinia exercebant ad notum fontem descenderent, ibi in Græcorum consuetudinem & suavitatem sua voluntate seducti fuerint. Divitias & victus intemperantiam veram dicas Salmacidem.

(b) *Opus*) Telam, die Baccho sacro, nectit, lanificium exercet; quod ante vidimus.

(c) *Myrrhæque*) Quibus fingitur Bacchus esse delibutus.

(d) *Vestis*) Tela, & quicquid est ex illo genere, lana etiam.

(e) *Purpura*) Color lanarum purpureus, vel simpliciter color insitus uvis purpureus.

(f) *Ferarum*) Tigres dicit & Lynces quæ Bacchi dicuntur currum trahere.

Fumida jamdudum latitant per tecta sorores;
Diversæque locis ignes ac lumina vitant.
Dumque petunt latebras (*a*) parvos membrana per artus
Porrigitur; tenuique inducit brachia (*b*) pennâ.
Nec qua perdiderint veterem ratione figuram
Scire sinunt tenebræ: non illas pluma levavit:
Sustinuere tamen se (*c*) perlucentibus alis.
Conatæque loqui, minimam pro corpore vocem
Emittunt; peraguntque leves stridore querelas.
Tectaque, non silvas, celebrant: lucemque perosæ
Nocte volant: seroque trahunt a vespere nomen.
XIII. Tum vero totis Bacchi memorabile Thebis
Numen erat; magnasque novi (*d*) matertera vires
Narrat ubique Dei: de totque sororibus (*e*) expers
Una doloris erat, nisi quem fecere sorores.
Aspicit hanc natis, thalamoque (*f*) Athamantis habentem
Sublimes animos, & alumno numine Juno;
Nec tulit: & secum, Potuit de pellice (*g*) natus
Vertere (*h*) Mæonios, pelagoque immergere, nautas,
Et laceranda suæ (*i*) nati dare viscera matri;
Et triplices operire novis Minyeidas alis:
Nil poterit Juno, nisi inultos flere dolores?

INTERPRETATIO.

Jam diu sorores sese abdunt per domum fumo plenam, & in varia loca dispersæ effugiunt flammas atque lucem. Et dum quærunt latibula, membrana extenditur per exilia membra, & involvit brachia subtili penna. Neque tenebræ patiuntur cognoscere quomodo amiserint priorem formam. Pluma illas non sustulit: attamen sustentatæ sunt alis perlucidis: & cum tentarent loqui, efferunt exiguum sonum pro ratione corporis; & queruntur tenui stridore; & frequentant tecta; non silvas; & exosæ lucem nocte volant, & ducunt nomen a vespere.

XIII. *Tum vero potestas Bacchi erat celebris totis Thebis; & matertera refert ubique magnam potentiam novi Dei; & sola de tot sororibus erat ærumnarum vacua, nisi quas sorores creaverant. Juno hanc videt elatam filiis, & conjugio Athamantis, & Deo alumno; nec tulit; & secum* dixit, *Ortus ex adultera potuit transformare nautas Mæonios, & immergere mari, & tradere præcordia filii discerpenda suæ genitrici, & tegere tres Minyeidas novis alis; Juno nihil poterit, nisi plorare multas ærumnas?*

NOTÆ.

(a) *Parvos*) Quia in vespertiliones sorores mutatæ, qui alarum loco membranam quandam habent, quæ illis etiam pedum usum præbet.

(b) *Pennâ*) Dociter admodum per pennas membranam illam intelligas qua instructos dicit vespertiliones alarum loco.

(c) *Perlucentibus*) Quia valde tenues.

(d) *Matertera*) Ino, soror Semeles, Bacchi nutrix: quod ex sequentibus apparet.

(e) *Expers una*) Quippe Semele extincta, Autonoë filium Actæonem in cervum mutatum viderat, filium Penthea Agave discerpserat.

(f) *Athamantis*) Fuit Athamas Æoli filius, rex Thebarum.

(g) *Natus*) Bacchus Semeles ex Jove filius.

(h) *Mæonios*) Tyrrhenos, de quibus supra, qui a Mæonia Asiæ minoris Provincia erant oriundi.

(i) *Nati*) De quo jam sæpe: nam de Pentheo a matre lacerato loquitur.

Ja

Idque mihi satis est? hæc una potentia nostra est?
(a) Ipse docet quid agam: fas est & ab hoste doceri.
Quidque furor valeat, Pentheâ cæde satisque
Ac super ostendit: (b) cur non stimuletur, eatque
Per (c) cognata suis exempla furoribus Ino?
Est via declivis funestâ nubila (d) taxo:
Ducit ad infernas per muta silentia sedes.
Styx nebulas exhalat iners: umbræque recentes
Descendunt illac, simulacraque (e) functa sepulcris.
Pallor Hiemsque tenent late loca (f) senta; novique,
Qua sit iter, manes, Stygiam quod ducit ad urbem;
(g) [Ignorant: ubi sit nigri fera regia Ditis]
Mille capax aditus, & apertas undique portas
Urbs habet: utque fretum de tota flumina terra,
Sic omnes animas locus accipit ille; (h) nec ulli
Exiguus populo est, turbamve accedere sentit.
Errant exsangues sine corpore & ossibus umbræ:
Parsque (i) forum celebrant, pars imi tecta tyranni;
Pars alias artes antiquæ imitamina vitæ.
Sustinet ire illuc cælesti sede relictâ.

INTERPRETATIO.

Atque id mihi satis est? hæc est sola nostra potentia? Ipse edocet quid faciam: licet etiam doceri ab hoste: & satis superque monstrat nece Penthei quid furor possit. Quamobrem Ino non percellatur, & eat per exempla similia suis furoribus? Est iter depressum obductum taxo pestifera; ducit ad sedes Stygias, per muta silentia. Pigra palus Stygia emittit nebulas; & umbræ novæ & imagines sepulcris functæ descendunt illac. Horror & frigus, & recentes Manes obsident late loca squalida, qua est via quæ ducit ad urbem infernam. Urbs magna habet mille aditus, & fores undique patentes: & quemadmodum mare recipit amnes totius terræ, sic ille locus omnes animas, neque est parvus ulli multitudini, aut sentit agmina venire. Umbræ exsangues vagantur sine corpore & ossibus; & pars addicti sunt foro, pars domui inferni regis, pars aliis studiis & imaginibus veteris vitæ. Juno Saturnia non veretur illuc descendere, cælesti domo destituta,

NOTÆ.

(a) *Ipse*) Bacchus, *scilicet*.

(b) *Cur non stimuletur*) Habent profecto hi versus magnum dolorem & magnam indignationem.

(c) *Cognata*) Illis similis, quibus correptæ & Ino & Agave Pentheum laniaverunt.

(d) *Taxo*) Arbor est venenata, abieti similis, quam dicimus gallice *yf*.

(e) *Functa*) Non enim insepultorum simulacris seu Umbris, aut Animabus Stygem paludem fas erat transire.

(f) *Senta*) Quippe inertia & quiete, quo nullus Solis radius pervadere potest.

(g) *Ignorant*) Vix me continui, quin ineptissimum versum, omnino tollendum, eraserim.

(h) *Nec ulli exiguus*) Quia nempe nullum spatium occupant Animæ, quæ in Deo vivunt, in Abysso tenebrarum vel luminis.

(i) *Forum*) Ubi litigent, causas agant, &c. Quippe apud Inferos iisdem tenari studiis homines voluerunt Ethnici, quibus in hac vita delectarentur: A quo non in totum Scriptura abludit, quæ opera nostra nos sequi affirmat. Sed ex secretiori & sanctiori Theologia, non ex garrula illa, quæ omnem prope orbem Christianum invasit, horum cognitio est repetenda.

(Tantum odiis iræque (*a*) dabat) Saturnia Juno.
Quo simul intravit, sacroque a corpore pressum
Ingemuit limen; tria (*b*) Cerberus extulit ora:
Et tres latratus simul edidit: illa sorores
(*c*) Nocte vocat genitas, grave & implacabile numen.
Carceris ante fores clausas (*d*) adamante sedebant:
Deque suis atros pectebant crinibus angues.
Quam simul agnorunt inter caliginis umbras;
Surrexere Deæ: sedes (*e*) Scelerata vocatur.
Viscera præbebat (*f*) Tityos lanianda; (*g*) novemque
Jugeribus* distentus erat: tibi, (*h*) Tantale, nullæ
Deprenduntur aquæ: quæque imminet, effugit (*i*) arbos.

INTERPRETATIO.

(Tantum concedebat dolori atque odiis.) Quo statim atque subiit, & fores impulsæ a sacro corpore strepitum fecerunt, Cerberus erexit tria capita, & simul tres emisit latratus. Illa arcessit sorores nocte ortas, numen sævum & inexorabile. Sedebant ante januam carceris obseratam adamante, & pectebant nigros serpentes ex suis capillis. Quam cum primum Deæ agnoverunt inter tenebras opacas, surrexerunt. Locus appellatur Sceleratus. Tityus dabat præcordia discerpenda, & occupabat novem jugera. Tantale, nullæ aquæ a te inveniuntur, & arbor quæ impendet, recedit.

NOTÆ.

(a) *Dabat*) Juno, *scil.* quæ dignitatis oblita, ad Inferos descendere non reformidavit.

(b) *Cerberus*) Ditis aulæ janitor Canis centiceps, ut Horatio visum, triceps secundum alios, leonis, lupi, & canis ore gerens, collo anguibus, villorum loco, horrido.

(c) *Nocte genitas*) Furias dicit, Acherontis & Noctis filias. Tres fuisse dicuntur, Tisiphone, Alecto, & Megæra, quas non male Superbia, Cupiditate, & Libidine, omnes ignorantia satas, sorores conjunctissimas, & unum numen pravum crediderit.

(d) *Adamante*) Id est seris firmissimis: ut nulla ratione Pœnam effugere valeant conscii, in quorum mente sua fraus & suus terror, suæ denique pravæ cogitationes ita excubant, ut semper tumultuentur.

(e) *Scelerata*) Quia ibi plectuntur scelerati.

(f) *Tityos*) Jovis fuit & Elaræ filius, quem ob corporis immensam magnitudinem Terrâ, quo Elaram matrem Jupiter Junonis metu occultaverat, genitum fuisse fabulati sunt. Hic Latonam de stupro appellare ausus, sagittis Apollinis ad inferos detrusus est, ubi jecur perpetuo renascens vulturi, seu vulturibus assidue præbet exedendum. Quam fabulam, quod nostrâ parum refert, alii ad historiam, alii non sine plurimis machinis ad res naturales retrahunt, quidam ad mores referunt, ut per vultures amor, curæ, itemque admissorum scelerum recordatio intelligatur.

(g) *Novemque*) Placuit istud Poetis prope omnibus; atque his novem jugeribus terram in genere intelligi voluerunt Mythologi, quam Tityus seu Tritici calamus occupat, quem in cælum insurgentem Sol ita ad maturitatem perducit, ut tandem a messoribus prosternatur.

(h) *Tantale*) Fuit hic averi loco detestatissimus Tantalus Jovis ex Plote nympha filius, qui propter garrulitatem, Deorum secreta in vulgus prolata, vel quia Pelopem filium diis epulandum apposuit, hac pœna apud Inferos est multatus, ut inter epulas fame, in mediis aquis siti torqueatur, silice insuper cadenti simili imminente.

(i) *Arbor*) Vel poma, quæ ille studet carpere.

Aut

Digitized by Google

Aut petis, aut urges ruiturum, (*a*) Sisyphe, saxum.
Volvitur (*b*) Ixion: (*c*) & se sequiturque fugitque.
Molirique suis letum patruelibus ausæ,
Assiduæ repetunt, quas perdant, (*d*) Belides undas.
Quos omnes acie postquam Saturnia torvâ
Vidit, & (*e*) ante omnes Ixiona; rursus ab illo
Sisyphon aspiciens, Cur hic e fratribus, inquit,
Perpetuas patitur pœnas; Athamanta superbum
Regia dives habet: qui me cum (*f*) conjuge semper
Sprevit? & exponit caussas odiique viæque;
Quidque velit: quod vellet, erat, ne regia Cadmi
Staret; & in facinus traherent Athamanta (*g*) Sorores.
Imperium, promissa, preces confundit in unum:
Sollicitatque Deas: sic hæc Junone locuta,
Tisiphone canos, ut erat, turbata capillos
Movit: & obstantes rejecit ab ore (*h*) colubras.
Atque ita, Non longis opus est ambagibus, infit:

INTERPRETATIO.

Aut petis, aut promoves lapidem ruiturum, Sisyphe. Ixion rotatur, & se vitat & urget. Et Belides non veritæ parare necem suis patruelibus intentæ repetunt aquas, quas profundant. Quas omnes postquam Saturnia aspexit infensis oculis, & ante omnes Ixionem; rursus ab illo spectans Sisyphon, Quamobrem, ait, iste ex fratribus luit pœnas æternas, regia opulenta tenet ferocem Athamantem, qui semper me despexit cum uxore? & narrat caussas & odii & itineris, & quid cupiat. Quod optaret erat, ne regia Cadmi maneret, & sorores raperent Athamantem in flagitium. Cogit in unum jussa, pollicitationes, preces, & urget Deas. Postquam Juno ita hæc protulisset, Tisiphone confusam gerens comam albam, eam concussit, & dimovit ab ore serpentes molestos, atque ita incipit, Non opus est prolixis verborum amfractibus;

NOTÆ.

(a) *Sisyphe*) Æoli fuit filius latrocinio infamis, quem Theseus detrusit ad inferos, ubi saxum habet ad montis verticem devolvendum, quod simul ac in ascendendo elapsum est cogitur *repetere*. Qua fabulâ non male plurimorum hominum damnatur insania, qui fratribus suis infesti sibi ipsis invisi vitam suam misere per nullius usus latrocinia disperdunt.

(b) *Ixion*) De hoc Phlegiæ filio sic Tibullus,

Illic Junonem tentare Ixionis ausi
Versantur celeri noxia membra rota.

Atque hanc ambitiosi Ixionis historiam partim, partim fabulam argutissime volunt ejusmodi hominum miseram & ridiculam sortem exprimere.

(c) *Et se seq.*) Vide quæso quam bene rotæ actæ miserrimo homini affixo, atque eidem stultissimo ambitioso istud congruat.

(d) *Belides*) Beli dicit neptes, Danai filias quinquaginta, quæ, excepta una Hypermnæstra Lynceo suo non sic crudeli, sicuti in ejus epistola vidimus, omnes patrueles suos quibus nupserant, patris monitu jugulaverunt; quamobrem dolium perforatum aqua ex profundissimo puteo petita apud inferos habent replendum. Quam fabulam Lucretius ad hanc vitam retraxit, siquidem ejus fructibus nunquam replemur.

(e) *Ante omnes*) Propter oblatum stuprum, *scilicet*.

(f) *Conjuge*) Ino *scil.* quam Athamas, Sisyphi frater duxerat uxorem.

(g) *Sorores*) Furiæ, quibus Athamas in rabiem actus nefas aliquod patraret.

(h) *Colubras*) Quas partim pro capillis gerunt furiæ.

Fa-

Facta puta, quæcumque jubes: inamabile regnum
Desere: teque refer cæli melioris ad auras.
Læta redit Juno: quam cælum intrare parantem
Roratis lustravit aquis (*a*) Thaumantias Iris.
Nec mora; Tisiphone madefactam sanguine sumit
Importuna facem: fluidoque cruore rubentem
Induitur pallam; tortoque incingitur angue:
Egrediturque domo. Luctus comitantur euntem,
Et Pavor, & Terror, trepidoque Insania vultu.
Limine constiterat: postes tremuisse feruntur
(*b*) Æolii, pallorque fores infecit acernas:
Solque locum fugit: monstris exterrita (*c*) conjux,
Territus est Athamas; tectoque exire parabant;
Obstitit infelix, aditumque obsedit, Erinnys:
Nexaque vipereis distendens brachia nodis,
Cæsariem excussit: motæ sonuere colubræ.
Parsque jacens humeris; pars circum tempora lapsæ
Sibila dant, saniemque vomunt, linguasque coruscant.
Inde duos mediis abrumpit crinibus angues;
Pestiferaque manu raptos immisit: at illi
Inoosque sinus Athamanteosque pererrant:
(*d*) Inspirantque graves animas: nec vulnera membris
Ulla ferunt: mens est, quæ diros sentiat ictus.
Attulerat secum liquidi quoque monstra veneni,

INTERPRETATIO.

credito peracta quæcumque imperas: relinque regnum odiosum, & redi in aerem cæli melioris. Juno revertitur hilaris, quam Iris Thaumantias purgavit aquis aspersis, cum cælum subire vellet. Sine cunctatione gravis Tisiphone corripit tædam imbutam cruore, & tegitur palla rubente sanguine liquido, & circumdatur serpente intorto: & domo exit. Dolor, & Pavor, & Terror, & Vesania timida facie sequuntur discedentem. Ad fores pervenerat: postes Æolii dicuntur fuisse concussi, & pallor fœdavit portam acernam. Sol etiam vitat locum. Athamas expavit prodigiis, ejus uxor expavit, & quærebant egredi domo. Pestifera furia prohibuit, & occupavit introitum; & porrigens brachia implicita nodis vipereis, comam agitavit. Serpentes agitati strepitum fecerunt: & pars in humeros sparsi, pars fluentes circum tempora sibila edunt, & tabum eructant, & emicant linguis. Postea revellit ex mediis capillis duos serpentes: & revulsos conjecit letali manu. At illi excurrunt gremium Inûs & Athamantis, & immittunt pestiferos halitus: nec lædunt artus ullo modo: animus est, qui patiatur crudeles plagas. Apportaverat etiam secum horrendum virus fluidum,

NOTÆ.

(a) *Thaumantias*) Thaumantis & Electræ filia, Deorum in malis nuncia, Junonis præsertim famula.

(b) *Æolii*) Athamantis Æoli filii.

(c) *Conjux*) Ino, *scilicet*.

(d) *Inspirant graves*) Mentem pestifero afflatu turbabant, quod pejus adhuc fuit quam si moribus miseros vexassent.

Oris

Oris Cerberei spumas, & virus (*a*) Echidnæ;
(*b*) Erroresque vagos, cæcæque oblivia mentis,
Et scelus, & lacrymas, rabiemque, & cædis amorem;
Omnia trita simul: quæ sanguine mista recenti
Coxerat ære cavo, viridi versata cicutâ.
Dumque pavent illi, vertit furiale venenum
Pectus in amborum: præcordiaque intima movit.
Tum face jactata per eundem sæpius orbem
(*c*) Consequitur motos velociter ignibus ignes.
Sic victrix, (*d*) jussique potens, ad inania magni
Regna redit Ditis: sumtumque recingitur anguem:
Protinus (*e*) Æolides media furibundus in aula
(*f*) Clamat, Io, comites, his retia pandite silvis:
Hic modo cum gemina visa est mihi prole leæna.
Utque feræ, sequitur vestigia conjugis amens:
Deque sinu matris ridentem & parva Learchum
Brachia tendentem rapit, & bis terque per auras
More rotat fundæ: rigidoque infantia saxo
Discutit ossa ferox: tum denique concita mater,
(Seu dolor hoc fecit, seu sparsi causa veneni;)
Exululat; passisque fugit male sana capillis.
Teque ferens parvum nudis, (*g*) Melicerta, lacertis,
Evohe, Bacche, sonat: Bacchi sub nomine Juno

INTERPRETATIO.

spumas rictus Cerberei, & toxicum Echidnæ: & incertas fluctuationes, & oblivia caliginosæ mentis, & nefas, & fletus, & furorem, & desiderium stragis, omnia simul mixta; quæ confusa cum cruore recenti coxerat ære capaci, mixta cicutâ virescente. Et dum illi tremunt, immittit tetrum toxicum in sinus amborum; & perculit ultima viscera. Tum tædâ motâ sæpius per eundem circulum, persequitur celeriter flammas excussas flammis. Sic voti compos, & Junonis *mandato peracto, revertitur ad sedes exiles magni Plutonis, & resolvit serpentem quo cincta erat. Continuo filius Æoli sæviens in aula vociferatur, Io, socii tendite plagas his silvis: leænam hîc conspexi modo cum duobus catulis. Atque rabidus insistit vestigiis uxoris tanquam fera: & vellit ex gremio matris Learchum ridentem & porrigentem breves ulnas; & crudelis bis terque in orbem jactat per aerem in modum fundæ, & disjicit ossa infantis* impecta *dura petræ. Tum denique mater furiata, seu dolor hoc præstitit, seu diffusum virus causa fuit, exululat; & vesana prorumpit sparsa coma. Et gestans te pusillum, Melicerta, brachiis nudis; Evohe, Bacche, clamat. Juno risit ad nomen Bacchi;*

NOTÆ.

(a) *Echidnæ*) Latine Vipera est fœmina. Sumitur vero sæpius pro Hydra Lernæa, Echidna, quæ virgo partim, partim serpens fuit, & Typhone gigante, una cum Cerbero, aliisque monstris genita: deinde etiam pro quovis maxime venenoso serpente usurpatur.

(b) *Errores*) Venena quæ errandi & discurrendi furorem inspirarent.

(c) *Consequitur*) Reos perterrefaciendi causa facem in orbem jactabat Tisiphone.

(d) *Jussi potens*) Postquam effecisset quod jusserat Juno.

(e) *Æolides*) Athamas Æoli filius.

(f) *Clamat*) Inani specie delusus veneni efficaciâ.

(g) *Melicerta*) Alterum filium.

Ri-

Risit: &, (*a*) Hos usus præstet tibi, dixit, (*b*), alumnus.
Imminet æquoribus (*c*) scopulus: pars ima cavatur
Fluctibus, & tectas defendit ab imbribus undas:
Summa riget, frontemque in apertum porrigit æquor.
Occupat hunc (vires insania fecerat) Ino:
Seque super pontum, nullo tardata timore,
Mittit, (*d*) onusque suum: percussa recanduit unda.
At Venus immeritæ (*e*) neptis miserata labores,
Sic (*f*) patruo blandita suo est: O numen aquarum,
Proxima cui cælo cessit, Neptune, potestas:
Magna quidem posco: sed tu miserere meorum,
Jactari quos cernis in (*g*) Ionio immenso:
Et Dîs adde tuis: aliqua & mihi gratia ponto est;
(*h*) Si tamen in dio quondam concreta profundo
Spuma fui, Graiumque (*i*) manet mihi nomen ab illa.
Annuit oranti Neptunus; & abstulit illis,
Quod mortale fuit, majestatemque verendam
Imposuit; nomenque simul faciemque novavit:
(*k*) Leucothoëque Deum cum matre Palæmona dixit.

INTERPRETATIO.

& inquit, alumnus tibi referat hunc fructum. Promontorium impendet mari: pars infima excavatur undis: & tuetur fluctus a pluvia: suprema prærupta est, & promovet verticem in profundum mare. Ino illuc ascendit; (vesania dederat vires) & nullo metu repressa injicit & se & suum onus in mare. Aqua impulsa albicavit. At Venus miserata dolores neptis immeritæ, ita demulsit patruum suum: O Neptune numen aquarum, cui obtigit potestas proxima cælo, rogo equidem ingentia: sed tu miserere meorum, quos vides agitari in vasto Ionio; & adjice Diis tuis. Est etiam mihi aliqua gratia in mari; si tamen olim nata in divo ponto spuma fui, & Græcum nomen mihi est ab illa. Neptunus assensus est precanti, & illis ademit quod fuit morti obnoxium, & addidit majestatem tremendam, & mutavit simul nomen & vultus; & vocavit Deum Palæmonem cum matre Leucothoë.

NOTÆ.

(a) *Hos usus*) Ut tanquam Baccho plena, hac rabie tenearis.

(b) *Alumnus*) Bacchus, *scil.* quam jam sæpe Inûs alumnum vidimus.

(c) *Scopulus*) *Moluris* a Pausania appellatur, qui Athamantis insaniam ad Phryxi & Helles, quos illi Nephele genuerat, exilium transfert.

(d) *Onus*) Melicertam filium, qui antore Pausania a Delphinis exceptus, & in Isthmum Corinthium expositus, in deorum marinorum numerum relatus est, dictusque Palæmon seu Portumnus.

(e) *Neptis*) Quia Inûs mater fuit Harmonia Cadmi uxor, quam Venus ex Marte genuerat.

(f) *Patruo*) Neptuno, *scil.* Jovis fratri, quem Jovem Venus pro patre agnoscit.

(g) *Ionio*) Mare est Ionium ad Occasum Epiri & Peloponnesi: atque adeo multum diuque suos undis jactari sivit Venus, aut plane nescio unde illos præcipites dederit Poeta.

(h) *Si tamen*) Plures fuisse Veneres atque earum unam ex maris spuma ortam Cicero aliique scripserunt. Non imperite igitur nunc arripit illa quod sibi a Poetis tributum, seque in profundo vult genitam, ut facilius quod cupit a Neptuno consequatur.

(i) *Manet*) Ἀφροδίτη enim dicitur Græcis a maris spuma.

(k) *Leucothoe*) Quæ Matuta Latinis dicta est; de qua prolixe Natalis Comes, quem, si tanti ducis, consule.

XIV.

XIV. (*a*) Sidoniæ comites, quantum valuere, secutæ
Signa pedum, primo videre novissima saxo:
Nec dubium de morte ratæ, (*b*) Cadmeida palmis
Deplanxere domum scissæ cum veste capillos.
Utque parum justæ, nimiumque in (*c*) pellice sævæ
Invidiam fecere Deæ; convicia Juno
Non tulit: &, Faciam vos ipsas maxima, dixit,
Sævitiæ monumenta meæ: res dicta secuta est.
Nam quæ præcipue fuerat pia, Persequar, inquit,
In freta reginam, saltumque datura, moveri
Haud usquam potuit: scopuloque affixa cohæsit.
Altera dum solito tentat plangore ferire
Pectora, tentatos sentit riguisse lacertos.
Illa, manus ut forte tetenderat in maris undas,
Saxea facta manus in easdem porrigit undas.
Hujus, ut arreptum laniabat vertice crinem,
Duratos subito digitos in crine videres.
Quo quæque in gestu deprenditur, hæsit in illo.
Pars volucres factæ; quæ nunc quoque gurgite in illo
Æquora distringunt sumtis (*d*) Ismenides alis.
XV. Nescit (*e*) Agenorides (*f*) natam parvumque nepotem
Æquoris esse Deos: luctu serieque malorum
Victus, & ostentis, quæ plurima (*g*) viderat, exit
Conditor urbe sua; tanquam Fortuna locorum,

INTERPRETATIO.

XIV. *Comites Sidoniæ secutæ vestigia quantum potuerunt, viderunt ultima in extrema rupe, & credentes nullo modo esse eorum mortem dubiam laceratis crinibus & vestibus defleverunt palmis percussis domum Cadmeiam. Et cum odium dixissent Deæ parum æquæ, & nimium crudelis in adulteram, Juno non passa est probra; &, inquit, Reddam vos ipsas maxima documenta meæ crudelitatis. Res prolata evenit. Nam quæ fuerat præsertim pia, Prosequar, ait, reginam in mare: & cum voluisset se immittere nusquam potuit moveri, & mansit alligata saxo. Altera nitens plangere pectus ictu consueto, videt brachia conata obduruisse. Illa, ut forte porrexerat manus in fluctus maris, mutata in rupem, extendit manus in eosdem fluctus. Cerneres digitos hujus, ut discerpebat comam dereptam vertice, diriguisse repente in coma. Singulæ manserunt in illo gestu quo correptæ sunt. Pars mutatæ in alites, quæ Ismenides radunt nunc etiam aquas in illo mari alis sumtis.*

XV. *Filius Agenoris ignorat filiam & parvum nepotem esse Deos marinos. Superatus ærumnis, & numero malorum, & prodigiis, quæ viderat plurima, ædificator egreditur urbe sua, quasi sors locorum*

NOTÆ.

(a) *Sidoniæ*) Thebanæ, quæ Cadmi, Sidone oriundi, sociis nupserant.

(b) *Cadmeida*) Ino est Cadmi filia.

(c) *Pellice*) Semele, Bacchi matre, cujus ejus universam Bacchi familiam infestissimo odio Juno persequebatur.

(d) *Ismenides*) Thebanæ, ut jam diximus, ab Ismeno fluvio sic dictæ.

(e) *Agenorides*) Cadmus Agenoris filius.

(f) *Natam*) Ino est, de qua modo.

(g) *Viderat*) Vidimus nos quoque supra, Poeta ipso illa referente.

Non sua se premeret: longisque erratibus actus
Contigit (*a*) Illyricos profuga cum conjuge fines.
Jamque malis annisque graves, dum prima retractant
Fata domus, releguntque suos sermone labores;
(*b*) Num sacer ille mea trajectus cuspide serpens,
Cadmus ait, fuerit, tum, cum Sidone profectus
Vipereos sparsi per humum nova semina dentes?
Quem si cura Deûm tam certâ vindicat irâ,
Ipse precor, serpens (*c*) in longam porrigar alvum.
Dixit: &, ut serpens, in longam tenditur alvum:
Duratæque cuti squamas increscere sentit,
Nigraque cæruleis variari corpora (*d*) guttis:
In pectusque cadit pronus: commissaque in unum
Paulatim tereti sinuantur acumine crura.
Brachia jam restant: quæ restant brachia tendit:
Et lacrymis per adhuc humana fluentibus ora,
Accede, o conjux, accede, miserrima, dixit:
Dumque aliquid superest de me, me tange: manumque
Accipe, dum manus est; dum non totum occupat anguis.

INTERPRETATIO.

non sua se urgeret, & pressus longis erroribus venit ad oras Illyricas cum uxore exule. Et jam fessi ætate & ærumnis, dum revolvunt primam sortem domus, & recolunt oratione suos labores; Anne, inquit Cadmus, ille draco transfixus meo mucrone, tum cum Sidone egressus mandavi terræ dentes vipereos, novum semen, sacer fuerit? Quem si cura Deorum ulciscitur tam certa ira, ipse oro, ut anguis extendar in productum ventrem. Dixit, & tanquam anguis porrigitur in productum ventrem; & advertit squamas innasci rigenti cuti, & corpus atrum distingui notis cæruleis; & dejicitur in ventrem, & pedes in unum concreti paulatim curvantur acumine tereti. Supersunt jam lacerti: porrigit lacertos qui supersunt; & lacrymis currentibus per faciem adhuc humanam, Ades, o uxor infelicissima, ades, inquit: & quandiu aliquid restat de me, me tange, & tene manum dum manus est, dum serpens non habet me *totum.*

NOTÆ.

(a) *Illyricos*) Illyridis accolas, quæ regio est ad mare Adriaticum Italiæ opposita. Plurima vero narrant de hac Cadmi profectione, quæ profecto satius est omnino nescire. Atque equidem sæpius de hac salutari ignorantia Tyrones velim admonitos, ne perniciabili, quali multos torqueri video, nugarum siti ab optimarum rerum cognitione, quibus imbutum esse decet virum Deo natum, abstrahantur.

(b) *Num sacer*) Sacrum fuisse Draconem suspicatur Cadmus, quem olim interfecit; cujus causa Deorum iram sit expertus.

(c) *In longam*) Qualem serpentes gerunt. Cur vero in serpentem dicatur mutatus Cadmus, hanc rationem reddit summus Bochartus. Cadmonæi seu Orientales, de quibus Gen. 15. 19. qui, ut ex Josue cap. 11. 3. Chanaam terræ partem maxime Orientalem occupaverant, ad montem Hermonem, (a quo Harmonia Cadmi uxor,) cum Hevæis una gens fuerunt: *Hevæus* vero Syrie est serpens. Alii volunt huic fabulæ locum præbuisse Cadmi inopiam, qui in exilio suo latuit, aut barbarorum moribus sese accommodavit; vel in serpentem mutatum fuisse, quod Illyriis plurimis ad quos ille pervenit oculi fuerint pupula duplici, qui quos diutius irati viderent interimere potuerint, ut refert Gellius.

(d) *Guttis*) Maculis subviridibus, quales in quorundam serpentum squamis conspiciuntur.

Il-

Ille quidem vult plura loqui : sed lingua repente
In partes est fissa (*a*) duas : nec verba volenti
Sufficiunt : quotiesque aliquos parat edere questus ;
Sibilat : hanc illi vocem Natura relinquit.
Nuda manu feriens exclamat pectora conjux,
Cadme, mane : teque his, infelix, exue monstris.
Cadme, quid hoc? ubi pes? ubi sunt humerique, manusque?
Et color, & facies, &, dum loquor, omnia? cur non
Me quoque, cælestes, in eundem vertitis anguem?
Dixerat : ille suæ lambebat conjugis ora :
Inque sinus caros, veluti cognosceret, ibat ;
Et dabat amplexus, assuetaque colla petebat.
Quisquis adest (aderant comites) terretur : at illi
Lubrica permulcent cristati colla draconis,
Et subito duo sunt ; junctoque volumine serpunt ;
Donec in appositi nemoris subiere latebras.
Nunc quoque nec fugiunt hominem, nec vulnere lædunt :
Quidque prius fuerint, placidi meminere dracones.
XVI. Sed tamen ambobus versæ solatia formæ
Magna (*b*) nepos fuerat, quem debellata colebat
India : quem positis celebrabat (*c*) Achaia templis.
Solus (*d*) Abantiades ab (*e*) origine cretus eadem
Acrisius superest, qui mœnibus (*f*) arceat (*g*) urbis

INTERPRETATIO.

Ille quidem cupit plura proferre : sed lingua subita est divisa in duas partes ; nec verba succurrunt cupienti ; & quoties aggreditur emittere aliquam querimoniam, ducit sibila : Natura illi permisit eum sonum. Uxor plangens nuda pectora manu, vociferatur, Resiste, Cadme, & miser exime te his monstris. Quid istud, Cadme? Ubi pes? ubi sunt & humeri, & manus, & color, & omnia, dum verba fundo? Quamobrem, Dii, non mutatis me etiam in eundem Serpentem? Absolverat. Ille lingua demulcebat vultus suæ uxoris, & serpebat in dilectos sinus tanquam cognosceret : & amplectebatur, & ferebatur in collum consuetum. Quisquis adstat (adstabant socii) expavescit. At dracones gerentes colla lubrica cristis insignita permulcent illos, & repente duo sunt : & obrepunt spiris concordibus, donec intraverunt in cavernas silvæ vicinæ. Nunc etiam neque vitant hominem, neque mordent, & mites serpentes recordantur quid antea fuerint.

XVI. *Sed tamen nepos fuerat utrique magnæ consolationi mutatæ figuræ ; quem India victa venerabatur ; quem Achaia colebat extructis delubris. Solus restat Acrisius Abantis filius ductus ab eadem stirpe, qui proterreat Deum a muris urbis*

NOTÆ.

(a) *Duas*) Usque adeo piscatilis est serpentum lingua, tantaque eam celeritate vibrant, ut bifida aut etiam trifida videatur.

(b) *Nepos*) Bacchus, *scil.* ex Semele.

(c) *Achaia*) Quæ pars est Græciæ, in qua Bœotia sita est : nisi mavis pro Græcia ipsa positam esse, ut sæpe alibi.

(d) *Abantiades*) Acrisius est Abantis filius, rex Argivorum, illius Danaës pater quæ Perseum peperit, a quo postea ipse Acrisius disco per imprudentiam interfectus est.

(e) *Origine eadem*) Voluerunt quippe nonnulli Abantem, Acrisii patrem, Beli fuisse filium, cui Belo Jupiter pater fuit.

(f) *Arceat*) Bacchum nempe Deum esse negabat.

(g) *Urbis Arg.*) Argos est ipsa, urbs Peloponnesi, quæ interdum plurali numero *Argi* dicitur, & pro tota Græcia ponitur.

Argolicæ, contraque Deum ferat arma, genusque
Non putet esse Jovis: neque enim Jovis esse putabat
(*a*) Persea; quem pluvio Danaë conceperat auro.
Mox tamen Acrisium (tanta est præsentia veri,)
Tam violasse Deum, quam non agnosse nepotem,
(*b*) Pœnitet: impositus jam cælo est alter: at alter
Viperei referens spolium memorabile (*c*) monstri
Aera carpebat tenerum stridentibus (*d*) alis.
Cumque super Libycas victor penderet arenas;
Gorgonei capitis guttæ cecidere cruentæ:
Quas humus exceptas varios (*e*) animavit in angues.
Unde frequens illa est infestaque terra colubris.
XVII. Inde per immensum ventis discordibus actus
Nunc huc, nunc illuc exemplo nubis aquosæ,
Fertur; & ex alto seductas æthere longe
Despectat terras; totumque supervolat orbem.
Ter gelidas Arctos, ter Cancri brachia vidit:
Sæpe sub occasus, sæpe est ablatus in ortus.
Jamque cadente die veritus se credere nocti

INTERPRETATIO.

Argolicæ, & induat arma adversus illum, *neque credat esse sobolem Jovis. Neque etiam arbitrabatur Perseum esse Jovis filium, quem Danaë conceperat auro pluviali. Brevi tamen Acrisium pœnitet, (tanta est vis veri) tam læsisse Deum, quam non agnovisse nepotem. Jam unus receptus est cælo; at alius reportans insignes exuvias monstri viperei agitabat mollem aerem alis strepentibus. Cumque voti compos immineret arenis Libycis, guttæ cruoris defluxerunt ex capite Gorgoneo, quas exceptas terra excitavit in diversos serpentes: ex quo illa terra est crebra & infesta serpentibus.*

XVII. *Inde vectus ventis dissentientibus per vastum* aerem, *nunc huc, nunc illuc trahitur sicut nubes aquosa; & ex sublimi aere despicit terras longe dissitas, & volat super totum terrarum ambitum. Ter conspexit frigidas ursas, ter lacertos* Cancri. *Sæpe abreptus est sub occasus, sæpe in ortus. Jamque die occidente metuens se committere tenebris,*

NOTÆ.

(a) *Persea*) Cognoverat oraculo Acrisius se a nepote aliquando occisum iri; quamobrem filiam Danaën ahenea turri subterranea inclusit. Illuc in imbrem aureum conversus Jupiter penetravit, qui puellam gravidam fecit. Re cognita in Jovem facti culpam rejicit Danaë; sed durus & sibi metuens pater illi fidem non habuit, quin eam cum filio Perseo una in arca lignea inclusam in mare dejecit; quæ tamen a piscatore quodam extracta Pilumno regi data est, cui nupsit.

(b) *Pœnitet*) Quia alterum, Bacchum, *scil.* Cælo receptum, nepotem Perseum Jove digna gessisse accipiebat.

(c) *Monstri Spolium*) Caput dicit Medusæ, vipereis capillis formidabile, quod Plutonis galea, Minervæ ægide, & falce adamantina instructus Perseus amputavit, Minervæ scuto deinde aptavit, cujus obtentu plurimos in saxa convertit. Fuerunt autem Medusa una cum Sthenio & Euryale Phorci Cetique filiæ, de quibus si plura cupis, passim invenies.

(d) *Alis*) Talaribus, quæ a Nymphis, ut scribit Apollodorus, aut a Mercurio, ut placet aliis, Perseus acceperat.

(e) *Animavit*) Fictum ex eo videtur istud quòd plurimis serpentibus infesta sit Africa.

Con-

Digitized by Google

Constitit Hesperio regnis (*a*) Atlantis in orbe;
Exiguamque petit requiem, (*b*) dum Lucifer ignes
Evocet Auroræ; currus Aurora diurnos.
Hîc hominum cunctos ingenti corpore præstans
Japetionides Atlas fuit: (*c*) ultima tellus
Rege sub hoc & pontus erat: qui Solis anhelis
Æquora (*d*) subdit equis, & fessos excipit axes.
Mille greges illi, totidemque armenta per herbas
Errabant: & humum (*e*) vicinia nulla premebant.
Arboreæ frondes auro radiante nitentes
Ex auro ramos, ex auro (*f*) poma tegebant.
Hospes, ait Perseus illi, seu gloria tangit
Te generis magni: generis mihi Jupiter auctor:
Sive es (*g*) mirator rerum; mirabere nostras.
Hospitium requiemque peto: memor ille vetustæ
Sortis erat [(*h*) Themis hanc dederat Parnasia sortem:]
Tempus, Atla, veniet, tua quo spoliabitur auro
Arbor: (*i*) & hunc prædæ titulum Jove natus habebit.

INTERPRETATIO.

requievit in parte orbis occidua, & regno Atlantis, & quærit brevem somnum, donec Lucifer arcessat lumen Auroræ, Aurora currus diei. Hic Atlas Japeti filius praecelluit omnibus hominibus proceritate corporis. Terra extrema & mare ultimum *quod subjicit aquas equis Solis exhaustis, & excipit currus lassos, fuit sub hoc rege. Mille greges & totidem armenta illi vagabantur per gramina; & nulla vicinia colebat terram. Folia arborum splendentia auro micante, poma aurea ornabant ramos aureos. Hospes, inquit illi Perseus, seu gloria magnæ originis te movet, Jupiter est auctor meæ originis; seu es admirator rerum, admiraberis nostras: posco hospitium & quietem. Ille recordabatur antiqui fati: (Themis Parnasia hoc fatum aperuerat:) Atla, dies aderit, quo arbor tua destituetur auro: & filius Jovis consequetur laudem rapti.*

NOTÆ.

(a) *Atlantis*) Hic fuit Atlas Promethei frater Japeti filius, rex Mauritaniæ, qui sibi a quodam Jovis filio exitium imminere, a Themide monitus, neminem prorsus hospitio accipiebat. Hunc objecto clypeo Perseus ædibus excludens in montem mutavit, qui propter altitudinem cælum pertingere, atque adeo sustinere creditus: Cui fabulæ locum dedit rerum Astronomicarum peritia, qua Atlas ille excelluit.

(b) *Dum Lucifer*) Id est, donec dies illucescat. Est autem Lucifer Veneris stella quæ prima post Solis occasum apparet, tumque dicitur Hesperus; ultima ejus ortum, atque adeo Auroram antegreditur, diciturque Phosphorus seu Lucifer.

(c) *Ultima*) Mauritaniam dicit, ad mare Atlanticum porrectam.

(d) *Subdit*) Quia in illud Sol sese condere videtur.

(e) *Vicinia nulla*) Adeoque solus ibi rex fuit potentissimus.

(f) *Poma*) Hesperidum, quæ Hesperi filiæ fuerunt fratris Atlantis, fuisse & poma hæc, & hortum plerique tradiderunt: perque ea mala Citria vel Medica, nonnulli oves, alii quæ eodem nomine μῆλα Græce appellantur, quidam Aurifodinas intellexerunt.

(g) *Mirator*) Optime vero arcanorum naturæ scrutatorem curiositate studet commovere.

(h) *Themis*) Cæli & Terræ filia, quam ante Apollinem Delphis oracula edidisse, quodque fas fuerit præcepisse, fabulati sunt.

(i) *Et hunc*) Hercules vero Jovis filius poma illa rapuit, ut ex fabulis notissimum.

Id

Id metuens, solidis pomaria clauserat Atlas
Mœnibus, & vasto dederat servanda (*a*) draconi:
Arcebatque suis externos finibus omnes.
Huic quoque, Vade procul, (*b*) ne longe gloria rerum,
Quas mentiris, ait, longe tibi Jupiter absit.
Vimque minis addit: foribusque expellere tentat
Cunctantem, & placidis miscentem fortia dictis.
Viribus inferior, (*c*) (quis enim par esset Atlanti
Viribus?) At quoniam parvi tibi gratia nostra est;
Accipe munus, ait: lævaque a parte Medusæ
Ipse (*d*) retroversus squallentia prodidit ora.
Quantus erat, mons factus Atlas: jam barba comæque
In silvas abeunt; juga sunt, humerique manusque.
Quod caput ante fuit, summo est in monte cacumen;
Ossa lapis fiunt: tum partes auctus in omnes
Crevit in immensum (sic Dî statuistis,) & omne
Cum tot sideribus cælum requievit in illo.
XVIII. Clauserat (*e*) Hippotades (*f*) æterno carcere ventos:
Admonitorque operum cælo clarissimus alto
Lucifer ortus erat: (*g*) pennis ligat ille resumtis
Parte ab utraque pedes; (*h*) teloque accingitur unco:
Et liquidum motis talaribus aera findit.

INTERPRETATIO.

Atlas id pavens cinxerat pomaria firmis muris, & tradiderat custodienda ingenti draconi; & probibebat omnes peregrinos suis finibus. Dixit quoque huic, Discede, ne gloria rerum, quas fingis, te destituat, ne Jupiter tibi sit longe. Atque vi auget minas, & nititur ejicere valvis hærentem, & miscentem verba aspera mitibus. Minor viribus, (nam quis æqualis esset Atlanti viribus?) At quandoquidem, inquit, gratia nostra tibi est parvi, donum habe: & ipse retro aspiciens ostendit a parte sinistra vultus horridos Meduæ. Atlas quantus erat mutatus in montem. Jam barba & capilli fiunt silvæ: humeri & manus sunt vertices. Quod fuit ante caput, est fastigium in ultimo monte. Ossa mutantur in saxa. Tum auctus in omne latus surrexit in immensum, (ita voluistis Dii) & totum cælum cum tot astris requievit in illo.

XVIII. *Hippotades oppresserat omnes ventos carcere æterno; & Lucifer hortator operum surrexerat splendidissimus in sublimi cælo. Ille pennis resumptis constringit pedes ab utraque parte, & accingitur ense falcato; & dividit aerem fluidum talaribus agitatis.*

NOTÆ.

(a) *Draconi*) Ladonis nomine, quem fluvium seu fossam circum hortos in Serpentis modum ductam interpretantur.

(b) *Ne longe*) Adeoque adversus Atlantis impetum inutilis.

(c) *Quis enim*) Cælum sustentare Atlantem vidimus.

(d) *Retroversus*) Ne pariter in saxum, viso monstro, mutaretur.

(e) *Hippotades*) Æolus, Jovis ex Acesta Hippotæ, a quo Hippotades filius, ut placet nonnullis; ventorum rex ideo creditus, quod Astronomiæ peritissimus de eorum natura dissereret, futurasque tempestates prædicaret.

(f) *Æterno*) Firmissimo quo olim solitus illos coercere.

(g) *Pennis*) Talaribus, de quibus supra.

(h) *Telo unco*) Ense falcato, seu Harpe. *Cimeterre*, *Sabre*.

Gen-

Gentibus innumeris circumque infràque relictis,
Æthiopum populos (*a*) Cepheia conspicit arva.
Illic immeritam maternæ pendere (*b*) linguæ
Andromedam pœnas injustus jusserat (*c*) Ammon.
Quam simul ad duras religatam brachia cautes
Vidit Abantiades; nisi quod levis aura capillos
Moverat; & trepido manabant lumina fletu;
Marmoreum ratus esset opus: (*d*) trahit inscius ignes,
Et stupet; &, visæ correptus imagine formæ,
Pæne suas quatere est oblitus in aere pennas.
Ut stetit, O, dixit, non istis digna catenis;
Sed quibus inter se cupidi junguntur amantes;
Pande requirenti nomen terræque, tuumque;
Et cur vincla geras: primo silet illa, nec audet
Appellare virum virgo: manibusque modestos
Celasset vultus, si non religata fuisset.
Lumina, quod potuit, lacrymis implevit obortis.
Sæpius instanti, (*e*) sua ne delicta fateri
Nolle videretur, nomen terræque, suumque,

INTERPRETATIO.

Nationibus plurimis circum & infra omissis, intuetur campos Cepheios & populos Æthiopum. Illic iniquus Ammon coegerat Andromedam insontem exsolvere pœnas jactantiæ maternæ. Quam statim atque Abantiades conspexit vinctos habentem lacertos ad rigidam rupem, arbitratus esset signum fuisse marmoreum, nisi quod parvus ventus agitaverat comam, & oculi emittebant lacrymas timidas. Incautus concipit flammas; & hæret, &, sublatus specie pulchritudinis conspectæ, propemodum non meminit agitare alas in aere. Postquam adstitit, O, inquit, immerita ejusmodi vincula, sed quibus amantes avidi inter se copulantur, dic petenti nomen patriæ & tuum, & quamobrem feras catenas. Primo illa obticet, neque virgo audet alloqui virum; & velasset faciem pudicam manibus, si non fuisset vincta. Quod licuit, opplevit oculos lacrymis erumpentibus. Ne crederetur nolle agnoscere sua peccata, profitetur nomen patriæ & suum,

NOTÆ.

(a) *Cepheia*) Cephei, Phœnicis filii, Andromedæ patris, regis Æthiopum.

(b) *Linguæ*) Quippe sua Cassiope, Andromedæ mater, de pulchritudine cum Nereidibus contendere.

(c) *Ammon*) Jupiter est, quem *arenarium* Græculi vocavarunt, aut vocatum voluerunt, qui in Libyæ desertis sub arietis forma ideo colebatur, ut visum iisdem quod ea forma sitienti Baccho apparuerit, eidemque pedis ictu fontem aperuerit; vel ut placet aliis, quod galea uteretur in bello, cujus insigna esset caput arietis: Sed verius filium Noe *Ham*, vel *Cham* pro Deo, in Libya cultum, credideris; siquidem illam terram ejus posteri incoluerunt; nisi forte Solem, (qui idem atque Jupiter,) propter radios (eadem voce qua cornua Hebræis appellatos) cornutum Hammonem, a voce *Hammah calere*, cum Fallero fuisse malueris. Ille, quicumque tandem fuerit, de marino monstro, quod Nereidum precibus, Neptunus adversus Æthiopas immiserat, consultus, Cephei Cassiopesque progeniem monstro objiciendam responderat: quod quidem jam, non sine causa, Poetæ injustum videtur, cum mater non filia in culpa fuisset.

(d) *Trahit inscius*) Andromedam nescius quæ esset, amávit.

(e) *Sua ne*) Atque adeo ipsa sibi conscia videretur.

Quum-

Quantaque maternæ fuerit fiducia formæ,
Indicat: &, nondum memoratis omnibus, unda
Insonuit: veniensque immenso (*a*) bellua ponto
Eminet; & latum sub pectore possidet æquor.
Conclamat virgo: genitor lugubris, & amens
Mater adest; ambo miseri, sed justius illa.
Nec secum auxilium, sed dignos tempore fletus,
Plangoremque ferunt: vinctoque in corpore adhærent.
Cum sic hospes ait: Lacrymarum longa manere
Tempora vos poterunt, ad opem brevis hora ferendam est.
Hanc ego si peterem Perseus Jove natus, & (*b*) illâ
Quam clausam implevit fœcundo Jupiter auro,
Gorgonis anguicomæ Perseus superator, & alis
Æthereas ausus jactatis ire per auras;
Præferrer cunctis certe gener? addere tantis
Dotibus & meritum (faveant modo numina) tento.
Ut mea sit, servata meâ virtute, paciscor.
Accipiunt legem, (quis enim dubitaret?) & orant,
Promittuntque super regnum dotale, parentes.
Ecce velut navis præfixo concita rostro
Sulcat aquas, juvenum sudantibus acta lacertis;
Sic fera dimotis impulsu pectoris undis
Tantum aberat (*c*) scopulis, quantum (*d*) balearica (*e*) torto
Funda potest plumbo medii transmittere cæli.

INTERPRETATIO.

& quanta fuerit confidentia pulchritudinis maternæ: &, nondum omnibus enarratis, aqua strepitum edidit; & monstrum accedens ex alto mari apparet, & occupat vastum spatium maris sub pectore. Puella exclamat: pater tristis, & mater insana præsens est, uterque miseri, sed æquius illa. Neque opem ferunt secum, sed lacrymas congruas tempestati, & planctus; & connectuntur corpori religato. Cum sic hospes loquitur: Poterit vobis longum dari spatium flendi; exigua est mora ad opem præstandam. Si ego Perseus Jovis filius, atque eâ quam inclusam Jupiter gravidam fecit auro fœcundo, Perseus victor Gorgonis anguicomæ, nec veritus iter facere per aerem alis agitatis, si inquam *istam poscerem in matrimonium, anteponererne gener sine dubio cunctis? Conor cumulare tantas dotes etiam beneficio, modo Dii annuant. Transigo ut mea sit defensa mea fortitudine. Probant conditionem, (quis enim abnueret?) & parentes precantur, & pollicentur insuper regnum dotale. Ecce, sicuti velox navis findit aquas rostro præfixo, impulsa brachiis sudantibus juvenum, sic bellua, aquis repulsis motu pectoris, tantum distabat a rupe, quantum funda Balearica potest transgredi medii aeris;*

NOTÆ.

(a) *Bellua*) Cujus ossa Romam ex oppido Judeæ Joppe allata ostendit M. Scaurus, longitudine pedum 40. altitudine costarum Indicos elephantes excedente, spinæ crassitudine sesquipedali; ut Plinius & Solinus referunt.

(b) *Illâ*) Danaë *scil.* Persei matre, de qua supra. Optime vero sese ignotus, & brevissima oratione, utpote monstro & tempore urgente, commendat Perseus.

(c) *Scopulis*) Illis, *scilicet*, quibus religata Andromede.

(d) *Balearica*) A Balearium insularum, Hispaniæ, in Mediterraneo mari objectarum, incolis, qui peritissimi habiti funditores.

(e) *Torto*) In orbem acto: qui mos est funditorum.

Cum

Cum subito juvenis pedibus tellure repulsa
Arduus in nubes abiit: ut in æquore summo
Umbra viri visa est, visam fera sævit in umbram.
Utque Jovis (*) præpes, vacuo cum vidit in arvo
Præbentem Phœbo liventia terga draconem,
Occupat aversum: neu sæva retorqueat ora,
Squamigeris avidos figit cervicibus ungues.
Sic celeri fissum (a) præpes per inane volatu
Terga feræ pressit; dextroque frementis in armo
(b) Inachides ferrum curvo tenus abdidit hamo.
Vulnere læsa gravi modo se sublimis in auras
Attollit: modo subdit aquis: modo more ferocis
Versat apri, quem turba canum circumsona terret.
Ille avidos morsus velocibus effugit alis:
Quaque patent, nunc terga cavis super obsita (c) conchis,
Nunc laterum costas, nunc qua tenuissima cauda
Desinit in piscem, falcato vulnerat ense.
Bellua puniceo mistos cum sanguine fluctus
Ore vomit: maduere graves aspergine pennæ.
Nec bibulis ultra Perseus talaribus ausus
Credere; conspexit (d) scopulum, qui vertice summo
Stantibus extat aquis; operitur ab æquore moto.
Nixus eo, rupisque tenens juga prima sinistrâ,
Ter quater exegit repetita per ilia ferrum.

INTERPRETATIO.

cum repente juvenis terra repressa pedibus, sublimis exiliit in aerem. Cum umbra viri conspecta est in supremo mari, bellua furit in umbram conspectam. Et sicut Jovis ales, cum intuitus est serpentem obvertentem subnigrum dorsum Soli, in vasto agro, corripit aversum; & ne reflectat fera ora, immitsis acres ungues collo squamifero: Sic velox Inachides præcipiti volatu per aerem divisum irruit in dorsum belluæ; & condidit ensem in armo dextro furentis capulo tenus. Alte vulnerata, interdum se excelsa erigit in aerem, interdum mergitur aquis; interdum versatur in modum asperi apri, quem multitudo allatrantium canum tremefacit. Ille vitat morsus asperos citis alis; & modo lædit recurvo gladio dorsum tectum testis cavis, qua apertum est, modo costas laterum, modo qua cauda subtilior terminatur in piscem. Fera expuit ore rubente undas missas cum sanguine. Pennæ irroratæ fuerunt graves respersione. Atque Perseus non ausus amplius confidere talaribus madidis, intuitus est saxum, quod eminet supremo cacumine, aquis tranquillis, tegitur a mari agitato. Stans eo, & apprehendens supremum cacumen saxi sinistrâ, ter quaterque feræ repetita ilia ense transegit.

NOTÆ.

(*) *Præpes*) Aquilam dicit, Jovis alitem, serpentibus, uti quidem volunt, maxime infestam.

(a) *Præpes*) Id est, Velociter, opportune, & facili lapsu ex superiori loco involans.

(b) *Inachides*) Perseus, Argivus ab Inacho prisco Argivorum rege, quibus Acrisius avus imperabat, sic dictus.

(c) *Conchis*) Ea voce usus, ut squamarum indicet duritiem.

(d) *Scopulum*) Opportunus esset nimium, nisi superius non longe a scopulis & littore abfuisse belluam monuisset.

Littora cum plausu clamor superasque Deorum
Implevere domos: gaudent, generumque salutant,
Auxiliumque domûs servatoremque fatentur
Cassiope, Cepheusque pater: resoluta catenis
Incedit virgo pretiumque & caussa laboris.
Ipse manus hausta victrices abluit unda:
Anguiferumque caput nudâ ne (*a*) lædat arenâ,
Mollit humum foliis: natasque sub æquore virgas
Sternit, & imponit (*b*) Phorcynidos ora Medusæ.
Virga recens, bibulâque etiamnum viva medullâ,
Vim rapuit (*c*) monstri, tactuque induruit hujus:
(*d*) Percepitque novum ramis & fronde rigorem.
At Pelagi Nymphæ factum mirabile tentant
Pluribus in virgis, & idem contingere gaudent:
(*e*) Seminaque ex illis iterant jactata per undas.
Nunc quoque curaliis eadem natura remansit,
Duritiem tacto capiant ut ab aere; quodque
Vimen in æquore erat, fiat super æquora saxum.
XIX. Dîs (*f*) tribus ille focos totidem de cespite ponit;
(*g*) Lævum Mercurio, dextrum tibi, bellica virgo;
Ara Jovis media est: mactatur vacca Minervæ;
Alipedi vitulus; taurus tibi, summe Deorum.

INTERPRETATIO.

Vociferatio cum applausu impleverunt littora, & supremas domos Deorum: Cassiope, & pater Cepheus lætantur, & salutant generum; & agnoscunt columen & servatorem domus. Puella liberata vinculis exspoliatur præmium & caussa laboris. Ipse lavat manus victrices aqua sumta. Et sternit terram frondibus, ne caput anguiferum prematur nuda glarea; & supponit virgas natas in mari, & imponit caput Medusæ Phorcynidos. Virga recens atque etiam viva traxit vim monstri medulla bibula, & diriguit hujus contactu; & accepit novam duritiem ramis & frondibus. At Nymphæ maris, periculum faciunt facti mirabilis in pluribus virgis, & lætantur idem evenire; & renovant ex illis semina sparsa per aquas. Nunc quoque eadem natura est curaliis, ut rigescant ab aere tacto, & quod erat vimen in mari, lapidescat super mari.

XIX. *Ille statuit tribus Diis totidem altaria de glebis, sinistrum Mercurio, dextrum tibi, virgo bellica; altare Jovis medium est. Junix immolatur Palladi, vitulus alipedi; taurus tibi, maxime Deorum.*

NOTÆ.

(a) *Lædat*) Cavit Perseus ne arena nuda læderetur caput Medusæ, foliis substratis.

(b) *Phorcynidos*) Phorci Filiæ.

(c) *Monstri*) Medusæ capitis *scilicet*, cui innata vis viventia pleraque indurandi.

(d) *Percepit*) Ad coralii naturam alludit, quod in mari molle, extractum non multo post durescit.

(e) *Seminaque*) Id est, Nymphæ pluribus virgis vim Monstri gaudent experiri, ut cum illæ virgæ in coralium mutatæ fuerint, seminis loco illud idem per vastum mare propagent.

(f) *Tribus*) Illis agit gratias numinibus, quorum ope potissimum in mactando monstro usus fuerat.

(g) *Lævum*) Quem medio, honore proximum scripsit Lipsius.

Pro-

Digitized by Google

Protinus Andromedan & (*a*) tanti præmia facti
(*b*) Indotata rapit: (*c*) tædas (*d*) Hymenæus Amorque
Præcutiunt: (*e*) largis satiantur odoribus ignes:
Sertaque dependent tectis: (*f*) lotique, lyræque,
Tibiaque, & cantus, animi felicia læti
Argumenta, sonant: reseratis aurea valvis
Atria tota patent, pulchroque instructa paratu.
(*g*) [Cepheni proceres ineunt convivia regis.]
Postquam epulis functi, generosi munere Bacchi
(*h*) Diffudere animos: cultusque habitusque locorum
Quærit Abantiades; quærenti protinus unus
(Narrat (*i*) Lyncides, moresque habitusque virorum.)
Quæ simul edocuit, Nunc, o fortissime, dixit,
Fare precor, Perseu, quanta virtute, quibusque
Artibus abstuleris crinita draconibus (*k*) ora.
Narrat Abantiades, gelido sub Atlante jacentem
Esse locum, solidæ tutum munimine molis:
Cujus in introitu geminas habitasse sorores
(*l*) Phorcydas, (*m*) unius partitas luminis usum:

INTERPRETATIO.

Continuo abripit Andromedam, & mercedem indotatam tanti facinoris. Hymenæus & Amor ante movent faces: foci implentur multis odoribus: & corollæ dependent tectis: & loti, & lyræ, & tibia, & cantus, indicia festivi animi personant. Tota atria aurea, & ornata speciose apparatu aperta sunt, foribus patentibus. Optimates Cepheni frequentant convivia regis. Postquam epulati essent, exhilararunt corda beneficio præstantissimi vini: & Abantiades esciscitatur ritus & mores locorum: continuo quidam Lyncides refert sciscitanti ritus & mores hominum. Quæ statim atque enarravit, Nunc, inquit, o strenuissime Perseu, narra, quæso, quanta fortitudine, & quibus dolis abripueris caput serpentibus hispidum. Abantiades memorat, locum esse porrectum sub frigido Atlante securum septo vasti muri: in cujus ingressu sedem habuisse duas sorores Phorcydas, partitas usum unius oculi:

NOTÆ.

(a) *Tanti facti*) De monstrj occisione loquitur.

(b) *Indotata*) Quæ sine dote poposcerat, ut virum fortem, atque adeo heroem decuit.

(c) *Tædas*) Quas nuptiis adhibere solebant, ut jam toties vidimus; quæque adeo pro ipsis sæpe solitæ.

(d) *Hymenæus*) Deus, de quo jam toties, quem in nuptiis appellare solebant.

(e) *Largis*) Non sine sacrificiis, *scilicet*, nuptiarum cæremoniæ absolvebantur.

(f) *Lotique*) Id est tibiæ ex loto frutice, de quo in Amoribus: quanquam mallem *citharæ* quod in quibusdam reperitur, nisi Heinsio & Gronovio viris clarissimis aliter videretur.

(g) *Cepheni*) Qui Cephei aulam frequentabant.

(h) *Diffudere*) Id est, Cor dilataverunt, exhilararunt; nam lætitiæ auctor Bacchus, qui curis aut mœstitia contractum resolvit.

(i) *Lyntides*) Lyncei filius, nisi nomen est proprium. Sed locus est procul dubio corruptus, de quo videsis clariss. Heinsii castigationem accuratam, si tanti est.

(k) *Ora*) Medusæ caput serpentibus horridum, ut supra vidimus.

(l) *Phorcydas*) Gorgonas dicit Pephredo & Enyo, quibus addunt nonnulli Dino, Phorci filias, quas, quod canæ natæ fuerint *Græas* vocitaverunt, quarum sorores fuerunt aliæ Medusa, Sthenio & Euryale. De quibus monstris consulere non pœnitebit Natalis Comitis Mythologiam, præsertim Palæphatum, itemque Apollodorum.

(m) *Unius luminis*) *Oculi*, quo per vices ute-

Id se solerti furtim, dum traditur, astu
Supposita cepisse manu: perque abdita longe,
Deviaque, & silvis horrentia saxa fragosis
(*a*) Gorgoneas tetigisse domos: passimque per agros,
Perque vias vidisse hominum simulacra ferarumque,
In silicem ex ipsis visâ conversa Medusâ:
Se tamen horrendæ clypei, quod læva gerebat,
(*b*) Ære repercusso formam aspexisse Medusæ:
Dumque gravis somnus colubrasque ipsamque tenebat,
Eripuisse caput collo: pennisque fugacem
(*c*) Pegason & fratrem matris de sanguine natos.
Addidit & longi (*d*) non falsa pericula cursus:
Quæ freta, quas terras sub se vidisset ab alto;
Et quæ jactatis tetigisset sidera pennis.
(*e*) Ante exspectatum tacuit tamen: excipit unus
E numero procerum, quærens, cur sola sororum
Gesserit alternis immistos crinibus angues.
Hospes ait, Quoniam scitaris digna relatu,
Accipe quæsiti caussam: clarissima formâ,
Multorumque fuit spes invidiosa procorum
Illa: nec in tota conspectior ulla capillis

INTERPRETATIO.

se eum corripuisse clanculum callido dolo, manu submissa, dum porrigitur; & cubiisse sedes Gorgoneas per loca *longe remota, & devia, & rupes horridas silvis sonoris, & invenisse hinc inde per campos & per vias imagines virorum & belluarum mutatas ex ipsis in saxa, conspecta Medusa: se tamen vidisse speciem terribilis Medusæ ære reflexo clypei, quem ferebat sinistra: & dum sopor altus haberet & ipsam & serpentes, abstulisse caput collo: & Pegason celerem pennis, & fratrem Chrysaorem genitos de sanguine matris. Adjecit etiam non ficta discrimina prolixi itineris, quæ maria, quas terras intuitus esset sub se ab excelso* cælo*: & quibus sideribus admotus fuisset pennis agitatis. Siluit tamen citius quam desideraretur. Unus ex primoribus interrogat, exquirens, quamobrem sola sororum habuerit serpentes immistos pilis alternis. Hospes, inquit, quandoquidem petis digna memorari; habe rationem postulati. Illa fuit insignis pulchritudine, & spes invidiosa multorum procorum: neque pars ulla fuit speciosior in* illâ *tota crinibus.*

NOTÆ.

utebantur; atque equidem eum Consiliarium volunt fuisse qui fabulam ad historiam referunt; Prudentiam vero, (qua opus potissimum ad negotia externa) qui ad mores.

(a) *Gorgoneas*) In quibus Medusa Sthenio & Euryale degebant. Jam monui; consulendus omnino Natalis Comes qui hanc fabulam egregie ad mores accommodat.

(b) *Ære repercusso*) Ne si ipsam Medusam sine clypeo, quo speculi loco usus est, incauta aspexisset, in saxum obriguisset. Non sunt voluptates sine Sapientiæ clypeo & speculo adeundæ; quo earum serpens venenum cognoscitur & vitatur.

(c) *Pegason*) Equus fuit alatus quem cum Chrysaore fratre, homine quidem, si Diis placet, ex Medusæ sanguine in terram delapso, ad fontes Oceani, a quibus nomen, natum voluerunt.

(d) *Non falsa*) Quippe fugientem persequutæ sunt Sthenio & Euryale alatæ, manibusque ferreis a natura instructæ: sed illum Plutonis obscura galea, quam circum nox plurima, protexit.

(e) *Ante exspect.*) Ut hinc gratissimam credas fuisse Persei orationem.

Para

Digitized by Google

Pars fuit: inveni, qui se vidisse referrent.
Hanc pelagi rector templo vitiasse Minervæ
Dicitur: aversa est, & castos ægide vultus
(a) Nata Jovis texit: neve hoc impune fuisset,
Gorgoneum turpes crinem mutavit in hydros.
(b) Nunc quoque, ut attonitos formidine terreat hostes,
Pectore in adverso, quos fecit, sustinet angues.

INTERPRETATIO.

Vidi qui dicerent se aspexisse. Deus maris dicitur hanc violasse in templo Minervæ. Filia Jovis sese avertit, & operuit pudicum os ægide: & ne hoc fuisset inultum, vertit comam Gorgonis in horrendos serpentes. Nunc etiam, ut tremefaciat hostes stupidos gerit in pectore opposito serpentes quos producit.

NOTÆ.

(a) *Nata Jovis*) Pallas *scilicet*.
(b) *Nunc quoque*) Jam diximus supra Medusæ caput Minervæ scuto aptatum, quo hostes in saxa transformet.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER V.

ARGUMENTUM.

Tum Pallas, quæ illi hactenus comes fuerat, ipso relicto in Heliconem se confert, ut Hypocrenen inspiciat. Ibi narrant illi Musæ de Pyreneo, & Pieridibus in picas conversis, postquam cantu de variis transformationibus instituto, cum ipsis contendissent.

DUmque ea Cephenum medio (a) Danaëius heros
Agmine commemorat; fremidâ (b) regalia turbâ
Atria complentur: nec conjugalia festa
Qui canat, est clamor; sed qui fera nunciet arma.
Inque repentinos convivia versa tumultus
Assimilare freto possis: quod sæva quietum
Ventorum rabies motis exasperat undis.

INTERPRETATIO.

ET dum heros Danaëius ea refert in medio cœtu Cephenum, atria regia implentur turba furente: neque vociferatio est quæ indicet festa connubialia; sed quæ ferat sæva arma. Atque liceat comparare convivia mutata in subitos tumultus, mari, quod tranquillum terribilis impetus ventorum turbat atque eruit *undis agitatis.*

NOTÆ.

(a) *Danaëius*) *Danaës filius*; Perseus, de quo supra.
(b) *Regalia*) Cephei, *scilicet*, Æthiopum regis.

Pri-

Primus in his (*a*) Phineus, belli temerarius auctor,
Fraxineam quatiens æratæ cuspidis hastam;
En, ait, en adsum (*b*) præreptæ conjugis ultor.
Nec mihi te pennæ, nec (*c*) falsum versus in aurum
Jupiter eripient: conanti (*d*) mittere Cepheus,
Quid facis? exclamat: quæ te, germane, furentem
Mens agit in facinus? (*e*) meritisne hæc gratia tantis
Redditur? (*f*) hac vitam servatæ dote rependis?
Quam tibi non Perseus, verum si quæris, ademit:
Sed grave (*g*) Nereidum numen, sed corniger Ammon,
(*h*) Sed quæ (*i*) visceribus veniebat bellua ponti
Exsaturanda meis: illo tibi tempore rapta est,
Quo peritura fuit: nisi si, crudelis, idipsum
Exigis, ut pereat: luctuque levabere nostro.
(*k*) Scilicet haud satis est, quod te spectante revincta est;
Et nullam quod opem patruus sponsusve tulisti:
Insuper a quoquam quod sit servata dolebis;
Præmiaque eripies? quæ si tibi magna videntur;

INTERPRETATIO.

Inter hos prior Phineus, inconsideratus excitator tumultus agitans hastam fraxineam mucrone ærato, Ecce, inquit, ecce hic sum vindex ante ablatæ uxoris. Neque alæ, neque Jupiter mutatus in fictum aurum eripient te mihi. Cepheus exclamat tentanti jacere, Quid agis? quis animus trudit in flagitium te vesanum, o frater? An hæc gratia refertur tantis beneficiis? Compensasne hac dote vitam servatæ? quam, si veritatem amas, non Perseus tibi præripuit; sed infensa potestas Nereidum, sed Ammon corniger, sed fera maris quæ aderat explenda meis præcordiis. Tibi ablata est illo tempore, quo fuit interitura, nisi si idipsum petis, ut intereat, crudelis; & solatium habebis ex luctu nostro. Nimirum parum est, quod religata est te intuente, & quod patruus & sponsus nullum auxilium præbuisti: Grave tibi erit insuper quod sit servata a quoquam; & auferes mercedem? quam si tibi ampla videtur,

NOTÆ.

(a) *Phineus*) Hic Cephei fuit frater, cui desponsata Andromeda antequam Ceto exponeretur. Fuit & alius celeberrimus Argonautarum hospes, de quo postea videbimus.

(b) *Præreptæ*) Andromedæ *scil.* quam quidem stulte veluti suam reposcebat Phineus, postquam a Perseo, monstro atque adeo certissimæ morti erepta esset.

(c) *Falsum*) Spurium innuit fuisse Perseum, qui matris crimini falso Jovis nomen obtenderet.

(d) *Mittere*) Hastam *scilicet*, qua Perseum occideret.

(e) *Meritisne*) Persei, intellige, qui Andromedam liberaverat, ut supra vidimus.

(f) *Hac vitam*) Fratrem damnat qui pro vitæ auxilio Andromedæ allato, Perseo mortem præmium offert.

(g) *Nereidum*) Quæ, ut supra dictum, propter formam a Cassiope spretam, monstrum a Neptuno immiserant, cui Cepheus & Cassiopeæ prolem exponendam Jupiter Ammon responderat.

(h) *Sed quæ*) Quia propter præsentissimum ab ea bellua periculum lubentissimo animo filiam liberandam petenti Perseo in matrimonium collocare coacti sunt parentes.

(i) *Visceribus*) Sunt certe nati parentum suorum viscera. Sed emphasis est, quæ Cepheum excusat, quod alteri, Phineo desponsatam puellam tradiderit.

(k) *Scilicet*) Amara cum Ironia fratri vecordiam objicit.

Ex

Ex illis scopulis, ubi erant affixa, petîsses:
Nunc sine, qui petiit per quem non orba senectus,
Ferre, quod & meritis & voce est pactus: eumque
Non tibi, sed certæ prælatum intellige morti.
(*a*) Ille nihil contra: sed & hunc, & Persea vultu
Alterno spectans, petat hunc ignorat, an illum.
Cunctatusque brevi, contortam viribus hastam,
Quantas ira dabat, nequicquam in Persea misit.
Ut stetit illa toro, (*b*) stratis tum denique Perseus
Exsiluit: teloque ferox inimica remisso
Pectora rupisset, nisi post altaria Phineus
Isset: & (indignum) scelerato profuit ara.
Fronte tamen (*c*) Rhœti non irrita cuspis adhæsit.
Qui postquam cecidit, ferrumque ex osse revulsum est,
Calcitrat, & positas aspergit sanguine mensas.
Tum vero indomitas ardescit (*d*) vulgus in iras:
Telaque conjiciunt: & sunt, qui Cephea dicant
Cum genero debere mori: sed limine tecti
Exierat Cepheus, testatus jusque, fidemque,
(*e*) Hospitiique Deos, ea se prohibente moveri.
Bellica Pallas adest, & protegit ægide (*f*) fratrem;
Datque animos: erat Indus (*g*) Athis, quem flumine (*h*) Gange

INTERPRETATIO.

debuiſſes quærere ex illis rupibus, ubi erat posita: jam omitte habere qui quaesivit, per quem senectus mea *non est destituta, quam pactus est & beneficiis & sermone: & cum scias non tibi prapositum sed morti indubitatæ. Ille nihil contra* respondit: *sed hunc aspiciens & Perseum alternis oculis, nescit istum intentet in hunc an in illum; & aliquantisper commoratus, intorsit frustra in Perseum hastam libratam viribus, quantas ira suppeditabat. Postquam illa affixa est lecto, tum denique Perseus emicat ex mensa, & sævus aperuiſſet pectus inimicum jaculo remiſſa, nisi Phineus effugiſſet pone aram; & (indignum) altare servavit scelestum. Attamen mucro non inutilis infixus est fronti Rhœti: qui postquam prostratus est, & ferrum extractum est ex osse, tundit humum, & inficit cruore mensas admotas. Tum vero cætera turba incenditur ira effræni, & simul mittunt jacula: & sunt qui dicant* Cepheum *debere mortem obire cum genero. Sed Cepheus prodierat extra limen domus, obtestatus & jus, & fidem, & Deos hospitales, ea incepta* esse *se invito. Minerva bellica intervenit, & defendit fratrem ægide: & incendit animos. Erat Athis Indus, quem Limnate orta fluvio Gange*

NOTÆ.

(a) *Ille*) Phineus *scil.*; qui latronum, quales plurimi in magnis etiam urbibus grassantur, pravo quidem sed non minus solenni more, verberibus magis quam verbis quod prostraverunt jus persequuntur.

(b) *Stratis*) Lectis, in quibus cibum sumturi veteres discumbebant,

(c) *Rhœti*) Qui Phinei socius fuit.

(d) *Vulgus*) Quod Phineo aderat, *scil.*

(e) *Hospitiique Deos*) Jovem hospitalem præsertim, de quo Virgilius,

> *Jupiter, hospitibus, nam te dare jura loquuntur, &c.*

(f) *Fratrem*) Perseum *scilicet*, cujus ut & ipsius Palladis pater fuit Jupiter.

(g) *Athis*) Unus ex Phinei sociis.

(h) *Gange*) Qui fluvius est Indorum maximus.

Edi-

Edita (*a*) Limnate (*b*) vitreis peperisse sub antris
Creditur, egregius forma: quam divite cultu
Augebat, bis adhuc octonis integer annis;
Indutus clamydem (*c*) Tyriam, quam limbus obibat
Aureus: ornabant aurata monilia collum;
Et madidos myrrha curvum (*d*) crinale capillos.
Ille quidem jaculo quamvis distantia misso
Figere doctus erat, sed tendere doctior arcus.
Tum quoque lenta manu flectentem (*e*) cornua Perseus
Stipite, qui media positus fumabat in ara,
Perculit; & fractis confudit in ossibus ora.
Hunc ubi laudatos jactantem in sanguine vultus
Assyrius vidit Lycabas; junctissimus illi
Et comes, & veri non dissimulator amoris;
Postquam exhalantem sub acerbo vulnere vitam
Deploravit Athin; quos ille tetenderat, arcus
Arripit: &, Mecum tibi sint certamina, dixit:
Nec longum pueri fato lætabere; quo plus
Invidiæ, quam laudis, habes: hæc omnia nondum
Dixerat: emicuit nervo penetrabile telum:
Vitatumque, tamen sinuosa veste pependit.
Vertit in hunc harpen spectatam cæde Medusæ
Acrisioniades, adigitque in pectus: at ille
Jam moriens, oculis sub nocte natantibus atra,
Circumspexit Athin: seque acclinavit in illum:

INTERPRETATIO.

dicitur peperisse sub speluncis perspicuis, pulchritudine conspicuus; quam majorem faciebat ornatu splendido, florens ætate annis sedecim, tectus chlamyde Tiria quam fascia aurea circumdabat: aurea monilia decorabant collum, & curvum crinale comam delibutam myrrha. Ille equidem didicerat attingere tela jaculato quantumvis remota; sed peritior erat *curvare arcus. Perseus percussit* eum *curvantem quoque manu flexibilia cornua ar*cus, *trunco, qui admotus fumabat in medio altari: & fœdavit vultus in ossibus contritis. Cum Lycabas Assyrius socius ejus amicitia devinctissimus, neque tegens sincerum amorem,* eum *aspexit agitantem pulchram faciem in sanguine, postquam deflevit Athin efflantem vitam sub crudeli plaga, corripit artus, quot ille sinuaverat; &, inquit, Tibi mecum pugnandum erit: neque diu gaudebis morte adolescentis, ex qua plus reportas odii quam gloriæ. Nondum hæc omnia absolverat, sagitta acuta emissa est nervo; & elusa affixa est tamen amictui sinuoso. Filius Acrisii in hunc movet ensem falcatum, insignem morte Medusæ, & immittit in pectus. At ille jam obiens, oculis fluctuantibus in caliginosa morte, circumspexit Athin; & se rejecit in illum;*

N O T Æ.

(a) *Limnate*) Nympha palustris, a palude, ἀπὸ τῆς λιμνῆς, Græce sic dicta.

(b) *Vitreis*) Id est, vitri instar pellucidis.

(c) *Tyriam*) Purpureo colore pretiosissimo; Tyro enim laudatissima purpura petebatur.

(d) *Crinale*) Fascia aliqua cohibendis & ornandis crinibus.

(e) *Cornua*) Pro arcu ipso lento & flexili.

Et

Digitized by Google

Et tulit ad manes junctæ solatia mortis.
Ecce (*a*) Syenites genitus Methione Phorbas,
Et (*b*) Libys Amphimedon, avidi committere pugnam,
Sanguine, quo tellus late madefacta tepebat,
Conciderant lapsi; surgentibus obstitit ensis,
Alterius costis, jugulo Phorbantis adactus.
At non (*c*) Actoriden Erithon, cui lata bipennis
Telum erat, admoto Perseus petit ense: sed altis
Exstantem signis, multæque in pondere massæ,
Ingentem manibus tollit cratera duabus;
Infligitque viro: rutilum vomit ille cruorem,
Et resupinus humum moribundo vertice pulsat.
Inde (*d*) Semiramio Polydæmona sanguine cretum,
(*e*) Caucasiumque Abarin, Sperchionidenque Lycetum,
Intonsumque comas Elycen, Phlegianque, Clytumque
Sternit: & exstructos morientum calcat acervos.
Nec Phineus ausus concurrere cominus hosti,
Intorquet jaculum, quod detulit error in Idan;
(*f*) Expertem frustra belli, & neutra arma secutum.
Ille tuens oculis immitem Phinea torvis;
Quandoquidem in partes, ait, abstrahor, accipe, Phineu,
Quem fecisti hostem; pensaque hoc vulnere vulnus.
Jamque remissurus tractum de corpore telum
Sanguine defectos cecidit collapsus in artus.

INTERPRETATIO.

& tulit ad inferos consolationem sociæ necis. Ecce Phorbas Syenites ortus Methione, & Amphimedon Libys cupidi certamen inire ceciderant, lapsi in sanguine, quo humus late delibuta tepebat: Gladius immissus jugulo Phorbantis, & lateri alterius prohibuit sese erigentes. At Perseus non invadit gladio intentato Erithon Actoriden, qui arma gerebat vastam bipennem; sed sumit utraque manu craterem maximum prominentem signis eminentibus, & magnæ molis in pondere, & mittit in virum. Ille eructat sanguinem rubrum; & resupinus plangit terram capite moribundo. Postea prosternit Polydæmonem ortum sanguine Semiramio; & Abarin Caucasium, & Lycetum Sperchioniden, & Elycen gerentem capillos intonsos, & Phlegian, & Clytum: & premit pedibus tumulos coacervatos obeuntium. Neque Phineus ausus committere certamen propius cum hoste, vibrat telum, quod incerta manus detorsit in Idan, nequicquam immunem a bello, & neutrum certamen tuentem. Ille aspiciens oculis acerbis ferum Phineum, Quandoquidem, inquit, cogor in factionem, habeat hostem, quem parasti, Phineu: & compensa plagam hac plaga. Et jam remissurus jaculum revulsum ex corpore cecidit collapsus in membra destituta sanguine.

NOTÆ.

(a) *Syenites*) Syene, urbe Ægypti ad Nilum, oriundus. Optime vero hos omnes Patronymico aliquo, aut re quapiam distinguit, ne cum aliis cognominibus imperite confundantur.

(b) *Lybis*) Libys Africæ provincia oriundus.

(c) *Actoriden*) *Actoris filium.*

(d) *Semiramio*) Semiramidis reginæ, de qua supra.

(e) *Caucasium*) A Caucaso Scythiæ monte.

(f) *Expertem frustra*) Quia neutras sequutus partes, telo tamen appetitus.

Hîc quoque Cephenum (*a*) post regem primus Odites
Ense jacet Clymeni: Protenora perculit Hypseus:
Hypsea Lyncides: fuit & grandævus in illis
Emathion, æqui cultor, timidusque Deorum:
Quem quoniam prohibent anni bellare, loquendo
Pugnat; & incessit, scelerataque devovet arma.
Huic Chromis (*b*) amplexo tremulis altaria palmis
Demetit ense caput, quod protinus incidit aræ:
Atque ibi semanimi verba exsecrantia linguâ
Edidit, & medios animam exspiravit in ignes.
Hinc gemini fratres, Broteasque & (*c*) cæstibus Ammon
Invicti, vinci si possent cæstibus enses,
Phinea cecidere manu: Cererisque sacerdos
Ampycus, albenti velatus tempora vitta.
Tu quoque, Japetide, non (*d*) hos adhibendus in usus;
Sed qui pacis opus citharam cum voce moveres;
Jussus eras celebrare dapes, festumque canendo.
Cui procul astanti, (*e*) plectrumque imbelle tenenti,
Pettalus; I, ridens, Stygiis cane cætera, dixit,
Manibus: & lævo mucronem tempore figit.
Concidit, & digitis morientibus ille (*f*) retentat
Fila lyræ: casuque canit miserabile carmen.
Non sinit hunc impune ferox cecidisse Lycormas:

INTERPRETATIO.

Hîc etiam Odites secundus regi Cephenâ prostratus est gladio Clymeni: Hypseus prosternit Protenorem: Lyncides Hypseum. Emathion senex fuit etiam inter illos, fautor justitiæ, & vir pius, quem quia senectus non sinit arma movere, verbis certat, & damnat arma nefaria, & illis male precatur. Chromis amputat caput huic complexo aras manibus trementibus, quod statim concidit in altare: atque ibi protulit voces detestantes linguâ semiviva, & efflavit spiritum in medios ignes. Deinde Broteas, & Ammon fratres gemelli invicti cæstibus, si gladii possent superari cæstibus, procubuerunt dextra Phinei, una cum Ampyce Cereris sacerdote circumdata tempora vitta candida. Tu etiam, Japetide, non admovendus ejusmodi occasionibus; sed qui pulsares citharam opus pacis cantando, jussus eras cohonestare convivium ludendo. Cui procul adsistenti, & tractanti plectrum pacificum, Pettalus, ridens, Abi, inquit, Canta reliqua Umbris inferis: & immittit cuspidem in sinistrum tempus. Procumbit, & ille pulsat digitis morientibus chordas lyræ, & forte canit carmen lugubre. Sævus Lycormas non patitur hunc procubuisse inultum.

NOTÆ.

(a) *Post regem*) *Secundus a rege, dignitate seu authoritate proximus.*

(b) *Amplexo*) Præsidii causa, qui mos veteribus, uti vel ex bibliis notum.

(c) *Cæstibus*) Erant Cæstus chirothecæ ex corio bubulo, quibus plumbum assutum, ut pugnis certantes graviores ictus infligerent.

(d) *Hos*) Bellicos, *scilicet*.

(e) *Plectrum*) Instrumentum quo lyra pulsatur.

(f) *Retentat*) *Iterum tangit, & denuo experitur.*

Ra-

Raptaque de dextro robusta (*a*) repagula posti
Ossibus illidit mediæ cervicis: at ille
Procubuit terræ mactati more juvenci.
Demere tentabat lævi quoque (*b*) robora postis
(*c*) Cinyphius Pelates: tentanti dextera fixa est
Cuspide (*d*) Marmaridæ Corythi; lignoque cohæsit.
Hærenti (*e*) latus hausit Abas: nec corruit ille:
Sed retinente manum moriens e poste pependit.
Sternitur & Melaneus Perseia castra secutus,
Et (*f*) Nasamoniaci Dorylas ditissimus agri;
Dives agri Dorylas: quo non possederat alter
Latius, aut totidem tollebat farris acervos.
Hujus in obliquo missum stetit inguine ferrum:
Letifer ille locus: quem postquam vulneris auctor
Singultantem animam, & versantem lumina vidit
(*g*) Bactrius Halcyoneus, Hoc quod premis, inquit, habeto
De tot agris, terræ: corpusque exsangue reliquit.
Torquet in hunc hastam calido de vulnere raptam
Ultor Abantiades: media quæ nare recepta
Cervice exacta est, in partesque eminet ambas.
Dumque manum Fortuna juvat; Clytiumque, Claninque,
Matre satos unâ, diverso vulnere fudit.
Nam Clytii per utrumque gravi librata lacerto

INTERPRETATIO.

& impingit validum vectem avulsum ex dextre poste ossibus mediæ cervicis: At ille concidit in terram, sicuti juvencus mactatus. Pelates Cinyphius conabatur etiam revellere obicem sinistra valvæ. Manus *dextra transverberata est conenti mucrone Corythi Marmaridæ; & commissa est ligno. Abas transfixit latus adhærenti: neque ille cadit; sed ille obiens pependit e poste retinente manum. Melaneus qui defenderat partes Persei cadit etiam; itemque Dorylas ditissimus agri Nasamoniaci, Dorylas dives agri, quo alter non possederat vastius, aut cogebat totidem cumulos frumenti. Jaculum vibratum adhæsit hujus obliquo inguini: Illa pars mortifera. Quem cum Halcyoneus Bactrius auctor plagæ advertit emittentem animam, & torquentem oculos, Obtineas, inquit, hoc quod tegis de tot jugeris terræ: & deseruit corpus inane. Abantiades vindex immittit in hunc hastam avulsam de vulnere tepente; quæ inducta per mediam narem, prodiit cervice, & apparet ex utraque parte. Et fortuna favente manui, deturbat Clytium & Clanin genitos unâ matre diversa plaga. Nam jaculum adactum ſero brachia transfixit femur utrumque Clytii;*

NOTÆ.

(a) *Repagula*) Vectem dicit, seu obicem, qui valvis solet apponi.

(b) *Robora*) Vectem ex robore seu quercu durissima.

(c) *Cinyphius*) A Cinypho Africæ propriæ fluvio.

(d) *Marmaridæ*) Marmari filii.

(e) *Latus hausit*) Sanguine vacuavit.

(f) *Nasamoniaci*) Fuerunt Nasamones populi Libyæ, juxta Syrtes, naufragiis admodum infesti, furto viventes.

(g) *Bactrius*) A Bactris urbe, quæ Bactrianæ, regioni Indiæ conterminæ, nomen quoque dedit.

(*a*) Fraxinus acta femur: jaculum Clanis ore momordit.
Occidit & Celadon (*b*) Mendesius: occidit Astreus,
Matre (*c*) Palæstina, (*d*) dubio genitore creatus.
Æthionque sagax quondam ventura videre;
Nunc ave (*e*) deceptus falsa: regisque Thoactes
Armiger; & cæso genitore infamis Agyrtes.
(*f*) Plus tamen exhausto superest; namque omnibus unum
Opprimere est animus: conjurata undique pugnant
Agmina pro caussa (*g*) meritum impugnante fidemque.
(*h*) Hac pro parte socer frustra pius, & nova conjux,
Cum genitrice, favent; ululatuque atria complent.
Sed sonus armorum superat, gemitusque cadentum:
Pollutosque semel multo (*i*) Bellona Penates
Sanguine perfundit; renovataque prælia miscet.
Circueünt unum Phineus, & mille secuti
Phinea: tela volant hibernâ grandine plura
Præter utrumque latus, præterque & lumen & aures.
Applicat hinc humeros ad magnæ saxa columnæ:
Tutaque terga gerens, adversaque in agmina versus,
Sustinet instantes: instabant parte sinistra
(*k*) Chaonius Molpeus, dextra (*l*) Nabathæus Ethemon.

INTERPRETATIO.

Clanis recepit hastam ore. Celadon Mendesius etiam procubuit: Astreus natus matre Palæstina, ortus patre incerto procubuit: Æthion etiam, olim callidus cognoscere futura, nunc delusus ave mendaci; & Thoactes armiger regis, & Agyrtes famosus patre interfecto. Supersunt tamen plures, quàm sustulit: namque consilium est omnium tollere unum: turba conjurata certant undique pro causa lædente meritum & fidem. Socer nequicquam pius, & recens nupta cum matre stant ab hac parte, & implent aulas clamoribus. Verum strepitus armorum, & gemitus morientium vincit: & Bellona imbuit multo cruore domum semel infectam; & auget certamina renovata. Phineus atque mille sequuti Phineum claudunt unum: plura jacula grandine hiemali volant ab utroque latere, & præter aures & oculos. Dein admovet humeros ad molem vastæ columnæ; & tutus a tergo, & conversus in turbam hostilem stat contra urgentes. Molpeus Chaonius premebant a lævo latere, Ethemon Nabathæus a dextra.

NOTÆ.

(a) *Fraxinus*) Pro hasta ex fraxino per metonymiam.

(b) *Mendesius*) Fuit Mendes urbs Ægypti, ubi Pana & hircus coluerunt, de qua Plinius, unde hic Celadon nomen videtur habuisse.

(c) *Palæstina*) Palæstina Syriæ regione oriunda.

(d) *Dubio genitore*) Adeoque spurius.

(e) *Deceptus*) Quia instans fatum non præviderat, hoc dixit. Pari modo Virgil. de Rhamnete cæso augure,

Sed non augurio potuit depellere pestem.

(f) *Plus*) Hostium *scilicet* Perseo interficiendorum, quàm adhuc mactavisset.

(g) *Meritum*) Persei, intellige, qui Andromedam liberaverat, regisque fidem acceperat.

(h) *Hac*) Persei *scilicet*, cui perverse litem moverat Phineus.

(i) *Bellona*) Belli dea.

(k) *Chaonius*) Sunt Chaoni populi Arabibus contermini, de quibus Plinius: Chaonea Epiri populi. Jam vide utrum malis, corruptamne lectionem dicas, anne Poetam Græcum hominem ad hanc pugnam accessisse credas?

(l) *Nabathæus*) Ex Nabathæa, felicis Arabiæ regione, oriundus.

Ti-

Tigris ut, auditis diversa valle duorum
Extimulata fame mugitibus armentorum,
Nescit utro potius ruat; & ruere ardet utroque:
Sic dubius Perseus, dextra lævane feratur,
Molpea trajecti submovit vulnere cruris;
(*a*) Contentusque fuga est: neque enim dat tempus Ethemon;
Sed furit; &, cupiens alto dare vulnera collo,
(*b*) Non circumspectis exactum viribus ensem
Fregit: & extremâ percussæ parte columnæ
Lamina dissiluit; dominique in gutture fixa est.
Non tamen ad letum caussas satis illa valentes
Plaga dedit: trepidum Perseus, & inermia frustra
Brachia tendentem (*c*) Cyllenide confodit harpe.
Verum ubi virtutem turbæ succumbere vidit,
Auxilium, Perseus, quoniam sic cogitis ipsi,
Dixit, ab (*d*) hoste petam: vultus avertite vestros,
Si quis amicus adest: & Gorgonis extulit ora.
Quære alium, tua quem moveant miracula, dixit
Thescelus: utque manu jaculum fatale parabat
Mittere, (*e*) in hoc hæsit signum de marmore gestu.
Proximus huic Ampyx animi plenissima magni
Pectora Lyncidæ gladio petit: inque petendo
Dextera diriguit, nec citra mota nec ultra.

INTERPRETATIO.

Quemadmodum Tigris pressa fame dubitat utra prius impetum faciat, auditis mugitibus duorum armentorum diversa valle, & flagrat impetum facere utroque; sic incertus Perseus ruatne dextra aut sinistra, sustulit Molpeum plaga cruris transfixi: Et contentus est fuga, neque vero Ethemon spatium concedit: & furit; & intendens infligere plagam excelso collo, fregit gladium impactum viribus incautis; & lamina disjecta est ultima parte columnæ ictæ; & adhæsit jugulo domini. Illud tamen vulnus non fuit caussa satis potens ad mortem. Perseus transfixit acinace Cyllenio turbatum & porrigentem in cassum lacertos vacuos. Verum, postquam Perseus advertit fortitudinem imparem esse agmini, siquidem vos sic impellitis, inquit, advocabo hostem in opem: si quis benevolus hic est, dimovete oculos vestros: & depromsit vultus Gorgonis. Quære alium, inquit Thescelus, quem tua monstra percellant; & cum vellet manu jacere telum mortiferum, constitit in hoc gestu statua de marmore. Ampyx proximus huic insurgit ense contra pectus plenissimum ingentis animi; atque insurgendo dextera obduruit, neque mota citra nec ultra.

N O T Æ.

(a) *Contentus*) Quia Perseum Ethemon urgebat, illi satis fuit quod Molpeus fugeret; cum alias non nisi peremtum dimisisset.

(b) *Non circumspectis*). Cum incaute in Perseum irruisset Ethemon, non ipsum sed columnam cui adstabat, attigit, qua re fracta lamina.

(c) *Cyllenide*) Falcato ense quem a Mercurio in Cyllene, Arcadiæ monte, nato, acceperat.

(d) *Hoste*) Medusæ capite, *scilicet*.

(e) *In hoc*) Statua marmorea factus est, quæ jaculum quasi emittere conaretur.

At

At Nileus, qui se genitum (*a*) septemplice Nilo
Ementitus erat, clypeo quoque flumina septem
Argento partim, partim cælaverat auro.
Aspice, ait, Perseu, nostræ primordia gentis:
Magna feres tacitas solatia mortis ad umbras,
A tanto cecidisse viro: pars ultima vocis
In medio (*b*) suppressa sono est: adapertaque velle
Ora loqui credas; nec sunt ea pervia verbis.
Increpat hos, (*c*) Vitioque animi non crinibus, inquit,
Gorgoneis torpetis, Eryx: incurrite mecum;
Et prosternite humi juvenem magica arma moventem.
Incursurus erat; tenuit vestigia tellus:
Immotusque silex armataque mansit imago.
Hi tamen ex merito pœnas subiere: sed unus
Miles erat Persei, pro quo dum pugnat, Aconteus
Gorgone conspecta saxo concrevit oborto.
Quem ratus Astyages etiamnum vivere, longo
Ense ferit: sonuit tinnitibus ensis acutis.
Dum stupet Astyages; naturam traxit eandem:
Marmoreoque manet vultus mirantis in ore.
Nomina longa mora est mediâ de plebe virorum
Dicere: bis centum restabant corpora pugnæ:
Gorgone bis centum riguerunt corpora visâ.

INTERPRETATIO.

At Nileus qui falso dixerat se ortum Nilo septemfluo, atque etiam insculpterat clypeo septem ostia Nili, *partim argento, partim auro, Vide, inquit, Perseu, initia nostri generis. Portabis apud Manes quietos magnam consolationem necis, occubuisse a tanto viro. Pars novissima vocis interclusa est in medio sono: & arbitreris os apertum optare fari, neque illud est pervium vocibus. Erix objurgat istos: atque, ait, hæretis culpa animi, non capillis Gorgoneis: irruite mecum, & in terram date adolescentem tractantem arma incantata. Parabat iruere; terra compescuit pedes; & basis saxum immobile & signum armatum. Atque hi dederunt pœnas pro merito; sed unus, Aconteus, stabat a partibus Persei, pro quo dum certat, Gorgone visa, obduruit petra innata. Quem cum Astyages crederet adhuc vivere, percutit longo gladio; gladius sonum edidit tinnitibus acutis. Dum Astyages miratur, induit eandem naturam; & facies stupentis hæret in ore marmoreo. Longum est recensere nomina virorum de vulgo. Ducenti homines supererant ex certamine; ducenti obduruerunt conspecta Gorgone.*

NOTÆ.

(a) *Septemplice*) Quia per septem ostia majora subire mare dicitur.

(b) *Suppressa*) Quod superbie & stulte gloriantibus fere accidit, ut sua illos destituat & perdat gloria.

(c) *Vitio animi*) Ad historiam alludit forte: tanta enim dicitur forma præsertim vero crinium pulchritudine Medusa præcelluisse, ut ad ejus conspectum stupidi amantes quasi obrigescerent. Quæ res su quemque admonere debet, ne fraude propria magis quam alieno bono, non in saxum, sed in suem canemve mutetur.

Pœ-

Digitized by Google

Pœnitet injusti nunc denique Phinea belli.
Sed quid agat? simulacra videt diversa figuris;
Agnoscitque suos: & nomine quemque vocatos
Poscit opem: credensque parum, sibi proxima tangit
Corpora: marmor erant: avertitur; atque ita supplex,
Confessasque manus, (a) obliquaque brachia tendens,
Vincis, ait, Perseu: remove fera monstra; tuæque
Saxificos vultus, quæcunque ea, tolle Medusæ.
Tolle, precor: (b) non nos odium regnive cupido
Compulit ad bellum; pro conjuge movimus arma.
Caussa fuit meritis melior tua, (c) tempore nostra.
Non cessisse piget: nihil, o fortissime, præter
Hanc animam, concede mihi: tua cætera sunto.
Talia dicenti, neque eum, quem voce rogabat,
Respicere audenti, Quod ait, timidissime Phineu,
Et possum tribuisse, & magnum munus inerti est,
Pone metum tribuam: nullo violabere (d) ferro.
Quin etiam mansura dabo monumenta per ævum;
Inque domo soceri semper spectabere nostri:
Ut mea se sponsi soletur imagine conjux.
Dixit: & in partem Phorcynida transtulit illam,
Ad qnam se trepido Phineus obverterat ore.
Tum quoque conanti sua flectere lumina cervix
Diriguit, saxoque oculorum induruit humor.

INTERPRETATIO.

Nunc denique Phineum piget iniqui certaminis. Verum quid incipiat? aspicit imagines diversas figuris; & agnoscit suos, & auxilium petit a singulis citatis nomine; & minus credens tangit corpora sibi proxima; erant marmor. Detorquet faciem, atque supplex, & porrigens manus confitentes & brachia obliqua, sic loquitur, Superior stas, Perseu; tolle sæva monstra, atque amolire saxificam faciem tuæ Medusæ, quæcumque ea est. Summove, oro. Non aversatio, aut desiderium regni me traxit in certamen: sumsimus arma pro uxore. Caussa tua fuit potior meritis, nostra tempore. Non molestum est cessisse. Nihil præbe mihi, o strenuissime, præter meam vitam; alia omnia sunto tua. Dabo, inquit, proferenti talia, neque audenti convertere oculos in eum quem precabatur voce, dabo quod possum dare, & magnum est donum ignavo: nullo ferro læderis. Quin etiam præbebo monumenta duratura per ævum, & semper conspicieris in domo nostri soceri, ut mea uxor se soletur specie sponsi. Absolvit, & transportavit caput Medusæ in aliam partem, ad quam Phineus obverterat se ore timido. Tum etiam caput obduruit tentanti detorquere suos oculos, & humor oculorum diriguit silice.

NOTÆ.

(a) *Obliqua*) Quia aversus, ne in Medusæ caput oculi incurrerent, loquebatur.

(b) *Non nos odium*) Crimen vero minuit hæc oratio.

(c) *Tempore*) Quia priori Phineo desponsata Andromeda.

(d) *Ferro*) Monstrum reformidasse se testatus erat Phineus, Perseus ferrum reformidandum innuit, ut ille virtute superiorem hostem confiteatur.

Sed

Sed tamen os timidum, vultusque in marmore supplex,
Submissæque manus, faciesque (*a*) obnoxia mansit.
II. Victor Abantiades (*b*) patrios cum conjuge muros
Intrat: & (*c*) immeritæ vindex ulterque parentis
Aggreditur (*d*) Prœtum: nam fratre per arma fugato
Acrisioneas Prœtus possederat arces.
Sed nec ope armorum, nec, quam male ceperat, arce
Torva colubriferi superavit lumina (*e*) monstri.
III. Te tamen, o parvæ rector (*f*) Polydecta Seriphi,
Nec juvenis virtus per tot spectata labores,
Nec mala mollierant: sed inexorabile durus
Exerces odium: nec iniqua finis in ira est.
Detrectas etiam laudes: fictamque Medusæ
Arguis esse necem. Dabimus tibi pignora veri;
(*g*) Parcite luminibus, Perseus ait: oraque regis
Ore Medusæo silicem sine sanguine fecit.
IV. Hactenus (*h*) aurigenæ comitem (*i*) Tritonia fratri
Se dedit: inde cava circumdata nube Seriphon
Deserit; a dextra (*k*) Cythno Gyaroque relictis.

INTERPRETATIO.

Sed tamen os pavidum, & vultus supplex, & manus victæ, & facies subdita mansit in saxe.

II. *Abantiades potitus victoria subit mœnia patria cum uxore; & vindex & ulter matris immeritæ bellum indicit Præte: nam ille fratre expulsa per arma obtinuerat arces Acrisioneas. Sed neque auxilio armorum, neque arce, quam inique insederat, vicit oculos infestos monstri colubrifri.*

III. *Attamen neque virtus juvenis probata per tot labores, neque mala delinierant te, o Polydecte rex exiguæ insulæ Seriphi; sed crudelis exerces adium infractum; neque finis datur injustæ iræ. Minus etiam laudes: atque impugnat cædem Medusæ esse falsam. Exhibebimus tibi, inquit, Perseus, testimonia veri: avertite oculos; & fecit vultus regis saxum sine sanguine vultu Medusæ.*

IV. *Hactenus Tritania se præbuit comitem fratri aura sata: inde velata nube opaca destituit Seriphon: Cythno Gyaraque emissis a dextra*

NOTÆ.

(e) *Obnoxia*) Dejecta, qualis est hominis sibi conscii, culpam agnoscentis, pœnamque deprecantis.

(b) *Patrios*) Argos.

(c) *Immeritæ*) De Acrisio avo loquitur, qui male de Danaë filia Perseoque nepote meritus, ut supra vidimus.

(d) *Prœtum*) Acrisii fratrem.

(e) *Monstri*) Medusæ capitis.

(f) *Polydecta*) Fuit Polydectes rex Seriphi, insulæ ex Sporadibus, ad quem Perseus una cum matre appulsus, quo tempore ab Acrisio expositi. Hanc ille amavit; quapropter Perseum juvenem, cujus etiam sibi virtus suspecta, æternæ gloriæ consequendæ titulo ad superandam Gorgonem impulit; a quo contumeliose post expeditionem exceptus, in saxum mutatus est.

(g) *Parcite luminibus*) Ut supra,

Vultus avertite vestros,
Si quis amicus adest.

(h) *Aurigenæ*) Perseo, quem Jupiter in pretium seu imbrem aureum conversus, inque Danaës gremium delapsus, genuit.

(i) *Tritonia*) Pallas, quæ a Tritone Africæ palude, ubi educata & primum apparuit, hoc nomen habuit.

(k) *Cythno Gyar.*) Quæ insulæ sunt maris Ægæi ad dextram Seriphi, Minervæ habita ratione quæ ad occasum, Bœotiam versus iter dirigeret.

Qua-

Digitized by Google

Quaque super pontum via visa breviſſima, Thebas,
(a) Virgineumque Helicona petit; quo monte potita
Constitit, & doctas sic est affata (b) sorores:
Fama novi (c) fontis nostras pervenit ad aures,
Dura Medusæi quem præpetis ungula rupit.
Is mihi cauſſa viæ: volui mirabile monstrum
Cernere: (d) vidi ipsum materno sanguine nasci.
Excipit (e) Uranie: Quæcunque est cauſſa videndi
Has tibi, Diva, domos; animo gratiſſima nostro es.
Vera tamen fama est: & Pegasus hujus origo
Fontis: & ad latices deducit Pallada sacros.
Quæ mirata diu factas pedis ictibus undas,
Silvarum lucos circumspicit antiquarum,
Antraque, & innumeris distinctas floribus herbas:
Felicesque vocat pariter studiique locique
(f) Mnemonidas; quam sic affata est una sororum:
O, nisi te virtus opera ad (g) majora tuliſſet,
In partem ventura chori Tritonia nostri,
Vera refers; meritoque probas artesque locumque:
Et gratam sortem, (h) tutæ modo simus, habemus.

INTERPRETATIO.

proficiscitur Thebas & Heliconem virgineum, qua iter visum compendiosiſſimum super mare: in quem montem cum pervenisset constitit, atque sic est alloquuta doctas sorores; fama nuperi fontis delata est ad nostras aures, quem rigida ungula volucris equi *Medusæi aperuit. Is mihi cauſſa itineris: optavi cernere monstrum stupendum: vidi ipsum exoriri sanguine matris. Urania respondet; Quæcumque est tibi cauſſa cernendi has sedes, Diva, es acceptiſſima nostro animo. Cæterum indubitata est fama; atque Pegasus* est *cauſſa hujus fontis: & perducit Minervam ad sacras aquas. Quæ diu admirata aquas eductas percussu pedis, circumlustrat lucos nemorum antiquorum, & speluncas, & gramina exornata innumeris floribus: & dicit beatas Memoriæ filias quoad sedes & studia. Quam sic est alloquuta una sororum: O Tritonia accessura in partem nostri cœtus, nisi virtus genuiſſet te ad majora, vera prædicas; & jure laudas & studia, & sedes: & conditione fruimur læta, modo simus securæ.*

NOTÆ.

(a) *Virgineumque*) Musis virginibus sacrum Heliconem Bœotiæ montem, sicuti & alios, jam sæpe dictum.

(b) *Sorores*) Musas, *scilicet*.

(c) *Fontis*) Hippocrene dictus est, quem ad Heliconis radices, pedis percussu aperuisse Pegasum alatum equum fabulati sunt Poetæ.

(d) *Vidi ipsum*) Adfuisse Minervam, cum ex Medusæ sanguine in terram delapso, natus est Pegasus, nos quoque antea vidimus.

(e) *Uranie*) Quæ Musarum una.

(f) *Mnemonidas*) Musas, Mnemosynes nymphæ, seu potius Memoriæ filias; quas, ut satis superque demonstrent paucula Palladis, seu Sapientiæ, verba, haud immerito ipsa dicit felices.

(g) *Majora*) Sapientissime virtutem supra scientiam extollit Musa, quæ non aliter ipsa sapiens est nec felix, quam quia ad virtutem spectet.

(h) *Tutæ modo*) Cogitent istud Principes, qui saltem ex sapientia, & Musarum scientia, omnia fluere hominibus bonorum genera didicerunt.

Sed (vetitum est adeo sceleri nihil) omnia terrent
Virgineas mentes: dirusque ante ora Pyreneus
Vertitur: & (*a*) nondum me tota mente recepi.
(*b*) Daulia Threicio Phoceaque milite rura
Ceperat ille ferox, injustaque regna tenebat.
(*c*) Templa petebamus Parnasia: vidit euntes:
Nostraque fallaci veneratus numina cultu;
Mnemonides (cognorat enim), consistite, dixit:
Nec dubitate, precor, tecto grave sidus, & imbrem
(Imber erat) vitare meo: subiere minores
Sæpe casas Superi: dictis & tempore motæ
Annuimusque viro, (*d*) primasque intravimus ædes.
Desierant imbres, victoque (*e*) Aquilonibus Austro,
Fusca repurgato fugiebant nubila cælo.
(*f*) Impetus ire fuit: claudit sua tecta Pyreneus:
Vimque parat: quam nos sumtis effugimus alis.
Ipse secuturo similis stetit arduus arce:
Quaque via est vobis, erit & mihi, dixit, eadem.
Seque jacit vecors e summæ culmine turris,
Et cadit in vultus, discussique ossibus oris
Tundit humum moriens scelerato sanguine tinctam.
V. Musa loquebatur: pennæ sonuere per auras:
Voxque salutantum ramis veniebat ab altis.

INTERPRETATIO.

Verum (usque adeo nihil est prohibitum nequitiæ) omnia sunt pavori virgineis animis: atque crudelis Pyreneus obversatur oculis: & nondum ad me redii toto animo. Ille sævus invaserat campos Daulios & Phoceos milite Thracio, & possidebat regna iniqua. Ibamus in templa Parnasia: advertit euntes; & postquam coluisset nostra numina honore doloso, Mnemonides, inquit, nam cognoverat, gradum sistite; neque, quæso, vereamini vitare nebulosum diem, & pluviam, (pluebat) mea domo; sæpe Dii intraverunt exiliores casas. Impulsæ verbis & tempestate & obsequutæ sumus viro, & subiimus primam domum. Pluvia cessaverat, & Noto superato a Borea, nubes opacæ deturbabantur cælo serenato. Voluimus exilire: Pyreneus obserat suam domum, & vim intentat, quam nos vitavimus alis sumtis. Ipse similis secuturo excelsus constitit arce, &, inquit, qua iter est vobis, erit & mihi idem; & vesanus se mittit e fastigio supremæ turris, & ruit in faciem, & moriens ferit terram infectam cruore scelesto ossibus oris fractis.

V. *Musa verba faciebat. Pennæ strepitum fecerunt per aerem: & vox salutantium veniebat ab excelsis ramis.*

NOTÆ.

(a) *Nondum me*) Quia exterrita.

(b) *Daulia*) Fuit Daulis Urbs Phocidis, quam invasisse Pyreneum Thraciæ regem hinc colligas.

(c) *Templa*) Quæ Delphis Apollini sacra.

(d) *Primas*) *Vestibulum*: neque vero unquam impii penetralia subire sapientiam, seu Musas, cuiquam credendum.

(e) *Aquilonibus*) Qui a Septentrione flantes Austrum pluvium ad meridiem suum repulerant.

(f) *Impetus*) Qualis pluvià contra voluntatem retentos solet corripere, cum primum remisit.

Su-

Suspicit ; & linguæ quærit tam certa loquentes
Unde sonent : hominemque putat Jove nata locutum.
Ales erant : numeroque novem sua fata querentes
Institerant ramis imitantes omnia picæ.
Miranti sic orsa (*a*) Deæ Dea : Nuper & istæ
Auxerunt volucrem victæ certamine turbam.
Pieros has genuit (*b*) Pellæis dives in arvis.
(*c*) Pæonis Evippe mater fuit : Illa potentem
(*d*) Lucinam novies, novies paritura, (*e*) vocavit.
(*f*) Intumuit numero stolidarum turba sororum.
Perque tot (*g*) Hæmonias, & per tot (*h*) Achaidas urbes
Huc venit : & tali committunt prælia voce :
Desinite indoctum vana dulcedine vulgus
Fallere : nobiscum, si qua est fiducia vobis,
(*i*) Thespiades certate Deæ : nec voce, nec arte
Vincemur, totidemque sumus : vel cedite victæ
Fonte (*k*) Medusæo, & (*l*) Hyantea (*m*) Aganippe ?
Vel nos Emathiis ad Pæonas usque nivosos
Cedamus campis : (*n*) dirimant certamina Nymphæ.
Turpe quidem contendere erat ; sed cedere visum

INTERPRETATIO.

Sursum intuetur, & quærit unde linguæ tam bene loquentes sonent ; & filia Jovis arbitratur hominem locutum. Erant volucres, atque picæ novem numero imitantes omnia, insederant ramis dolentes suam sortem. Dea sic occœpit Deam alloquens quæ mirabatur. Nuper istæ etiam ampliorem fecerunt numerum avium superatæ certamine. Pierus opulentus in agris Pellæis has genuit. Mater fuit Evippe, Pæonia oriunda. Illa novies fœtus enixura, poposcit novies potentem Lucinam. Agmen stultarum sororum superbia elatum est numero : & huc accesserunt per tot Hæmonias, & per tot Achaidas urbes ; & certamen indicunt ejusmodi verbis, Omittite decipere vulgus ignarum inani suavitate. Deæ Thespiades, siquidem audetis, certamen inite nobiscum : neque superabimur cantu neque arte ; atque sumus pares numero. Vel impares cedite fonte Meduseo, & Aganippe Hyantea ; vel nos cedamus agris Emathiis usque ad Pæonas hibernos. Prælia veniant in arbitrium Nympharum. Indecorum equidem certamen inire : sed cedere visum

NOTÆ.

(a) *Deæ Dea*) Palladi Musæ.

(b) *Pellæis*) Fuit Pella Macedoniæ oppidum, in Emathia regione, Philippi, & Alexandri magni natalibus clara.

(c) *Pæonis*) Ex Pæonia regione Macedoniæ Emathiæ finitima.

(d) *Lucinam*) Juno Lucina, Diana, seu Luna, parturientibus favens Dea, & lucis habens principium.

(e) *Vocavit*) Atque adeo novies peperit.

(f) *Intumuit*) Superbia *scilicet*.

(g) *Hæmonias*) Thessalicas, ab Hæmone Thessaliæ rege.

(h) *Achaidas*) Græcas.

(i) *Thespiades*) A Thespiis Bœotiæ urbe Musis sacra.

(k) *Medusæo*) Hippocrenen dicit, quem Pegasus equus, Medusæ sanguine cretus, aperuit.

(l) *Hyantea*) *Bœotica* ; Dicti enim Bœoti antiquitus *Hyantes*.

(m) *Aganippe*) Qui fons fuit Bœotiæ Musis sacer, juxta Heliconem.

(n) *Dirimant*) Quæ ante judicent utræ melius cecinerint.

 Tur-

Turpius: (*a*) electæ jurant per flumina Nymphæ;
Factaque de vivo pressere sedilia saxo.
Tunc, sine sorte prior quæ se certare professa est,
(*b*) Bella canit Superûm: falsoque in honore (*c*) Gigantas
Ponit, & extenuat magnorum facta Deorum;
Emissumque ima de sede (*d*) Typhoëa terræ
Cælitibus (*e*) fecisse metum: cunctosque dedisse
Terga fugæ: donec fessos Ægyptia tellus
Ceperit, & septem discretus in ostia Nilus.
Huc quoque terrigenam venisse Typhoëa narrat,
Et se mentitis Superos celasse figuris:
(*f*) Duxque gregis, dixit, fit Jupiter; unde recurvis
Nunc quoque formatus Libys est cum cornibus Ammon.
(*g*) Delius in corvo, (*h*) proles Semeleïa capro,
Fele (*i*) soror Phœbi, nivea (*k*) Saturnia vacca,

INTERPRETATIO.

turpius. Nymphæ electæ jurant per flumina, & insiterunt sedilibus paratis de viva rupe. Tunc quæ prior sese dixit velle contendere sine sorte, cantat certamina Deorum, & statuit Gigantes in falso honore, & detrahit facta magnorum Deorum; & Typhæum eductum de sede infima terræ incussisse pavorem cælestibus, & omnes in fugam versos, donec terra Ægyptia, & Nilus divisus in septem flumina acceperit lassos. Dicit insuper Typhœum terra ortum huc accessisse, & Deos se occultasse figuris simulatis; atque, inquit, Jupiter mutatur in arietem; ex quo nunc etiam Ammon Libys effictus est cum cornibus recurvis. Delius delituit in corvo, filius Semeles in capro, soror Apollinis in fele, Saturnia in vacca alba,

NOTÆ.

(a) *Electæ*) Quæ litem dirimerent, atque adeo judices sederent.

(b) *Bella superûm*) De bello isto Poetæ prope omnes, quod etiam Apollodorus lib. I. enarravit.

(c) *Gigantas*) E Terra, Cœlique sanguine concreti dicuntur, quo tempore Saturnus patris pudenda abscidit; qui quidem terribili aspectu, staturæ excelsissimæ, draconum pedibus horribiles, adversus superos etiam bellum movere ausi ut Jovem dejicerent. Qua re libidinosos animi impetus contra rationem insurgentes intellexisse veteres facile crediderim, nisi forte secretiora naturæ miracula implicando exponere voluerint. De quibus omnibus cuivis prout altius naturæ vires rimatus fuerit, plurima licet proferre.

(d) *Typhœa*) His omnium fuit terribilis, quem Terra & Erebo satum Hesiodus, Homerus Terra Junonis jussu ortum fabulatus est. In huns vero quicquid ubique horrendum Poetæ conjecerunt. Centum draconum capita illius humeris affixerunt, ore flammas eructante; caput ad cælum usque sustulerunt, manum alteram ad Orientem, ad Occidentem alteram porrexerunt; impexum crinem, lumina ignea, omnia denique illi ad terrorem tribuerunt.

(e) *Fecisse metum*) Neque vero illud sola Pieris mentita; imo fabulati sunt nonnulli tanto metu correptos fuisse superos, ut ad primum Typhoëi aspectum omnes aufugerint, atque in Ægypto mutata forma delituerint; quo factum ut tot portenta Ægyptii pro diis coluerint.

(f) *Dux gregis*) *Aries*, sub cujus forma sese occultasse Jovem voluerunt, qua re etiam Jupiter Hammon cornutus: Quanquam alias causas alii, nos quoque supra retulimus.

(g) *Delius*) Apollo, a Delo insula, ubi natus, sic dictus.

(h) *Proles*) Bacchus est, Semeles filius.

(i) *Soror Ph.*) Diana.

(k) *Saturnia*) Juno.

Pi-

Digitized by Google

Piſce Venus latuit, (a) Cyllenius (b) Ibidis alis.
Hactenus ad citharam vocalia moverat ora:
(c) Poſcimur (d) Aonides: (e) ſed forſitan otia non ſint;
Nec noſtris præbere vacet tibi cantibus aurem.
Ne dubita, veſtrumque mihi refer ordine carmen,
Pallas ait: nemoriſque (f) levi conſedit in umbra.
Muſa refert: Dedimus ſummam certaminis uni.
Surgit, & (g) immiſſos hederâ collecta capillos
(h) Calliope querulas (i) prætentat pollice chordas:
Atque hæc percuſſis ſubjungit carmina nervis.
VI. Prima (k) Ceres unco glebam dimovit aratro:
Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris,
Prima dedit (l) leges: Cereris (m) ſumus omnia munus.
Illa canenda mihi eſt: utinam modo dicere poſſem
Carmina digna Deæ! certe Dea carmine digna eſt.
Vaſta (n) giganteis ingeſta eſt inſula membris

INTERPRETATIO.

Venus in piſce, Cyllenius in alis Ibidis. Hactenus agitaverat os ſonorum ad citharam: nos Aonides vocamur. Sed forte non detur ſpatium, neque tibi liceat admovere aurem noſtris cantibus. Ne ſis incerta, inquit Pallas, & mihi memora carmen veſtrum ordine; & ſedit in levi umbra ſilvæ. Muſa narrat: Credidimus uni totum certamen. Surgit, & Calliope religatam habens comam neglectem hedera ante experitur pollice nervos ſtridulos, atque ſubjicis hos verſus chordis tactis.

VI. *Prima Ceres fidit glebam curvo aratro: prima præbuit fruges terris, & cibos ſuaves; prima ſanxit leges. Cuncta ſumus donum Cereris. Illa eſt mihi celebranda: utinam tantum poſſem proferre verſus dignos Deâ! profecto Dea digna eſt carmine. Ampla inſula Trinacris impoſita eſt artubus giganteis,*

NOTÆ.

(a) *Cyllenius*) Mercurius, a Cyllene Arcadiæ monte ubi educatus.

(b) *Ibidis*) Eſt Ibis avis immunda, utpote roſtro anum purgens, Ciconiæ ſimilis, Ægypto peculiaris, ſerpentibus infeſta.

(c) *Poſcimur*) Ut ſi quid voce poſſemus, illud proferremus. Note vero Muſarum modeſtiam, per oppoſitionem ad Pieridum impudentiam, quæ, ne jactis quidem ſortibus, priores auſæ canere.

(d) *Aonides*) Muſæ, quæ a Bœotiæ parte montana Aonia dicta hoc nomen ſortitæ.

(e) *Sed forſitan*) Honeſtiſſima Muſæ ad Palladem oratio.

(f) *Levi*) Suavi ac jucunda.

(g) *Immiſſos collecta*) Negligenter compoſitis capillis, ut loqui amamus nos, qua in re ſummo opus eſt artificio.

(h) *Calliope*) Muſarum præſtantiſſima, cui a vocis bonitate nomen inditum.

(i) *Prætentat*) Illud eſt quod dicimus, *jouer un prelude*.

(k) *Ceres*) Frugum dea, Saturno & Ope procreata, de qua toties.

(l) *Leges*) Inde ipſa Ceres *Legifera*, & quædam ejus ſacra ob leges de agrorum terminis latas, emptionibus aliiſque, *Teſmophoria* Græcis appellata.

(m) *Sumus omnia*) Quia frugibus veſcimur.

(n) *Giganteis*) Tiphœi, quem bello giganteo Jupiter proſtravit, Sicilia ſeu Trinacria inſula illi ſuperpoſita, ne quando poſſet reſurgere.

Trir

(*a*) Trinacris, & magnis subjectum molibus urget
Æthereas ausum sperare Typhoëa sedes.
Nititur ille quidem, (*b*) pugnatque resurgere sæpe:
Dextra sed (*c*) Ausonio manus est subjecta Peloro:
Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur:
Degravat (*d*) Ætna caput: sub qua resupinus arenas
Ejectat, flammamque fero vomit ore Typhœëus.
Sæpe remoliri luctatur pondera terræ;
Oppidaque, & magnos evolvere corpore montes.
Inde tremit tellus: & (*e*) Rex pavet ipse silentum,
Ne pateat, latoque solum retegatur hiatu;
Immissusque dies trepidantes terreat umbras.
Hanc metuens cladem tenebrosa sede tyrannus
Exierat: curruque atrorum vectus equorum
Ambibat Siculæ cautus fundamina terræ.
Postquam exploratum satis est, loca nulla labare,
Depositique metus: videt hunc (*f*) Erycina vagantem
Monte suo residens, (*g*) natumque amplexa volucrem;
Arma manusque meæ, mea, nate, potentia, dixit,
Illa, quibus superas omnes, cape tela, Cupido,
Inque Dei pectus celeres molire sagittas,

INTERPRETATIO.

& premit ingenti pondere Typhœum substratum, non veritum animo præsumere sedes cælestes. Ille equidem conatur, & tentat sæpe exsurgere; sed dextra manus est supposita Peloro Ausonio; sinistra tibi, Pachyne; tibiæ urgentur Lilybæo. Ætna premit caput, sub qua resupinus eructat arenas, atque ille emittit ignem ore sævo. Sæpe nititur amoliri molem terræ, & a corpore removere urbes, & vastos montes. Inde Terra tremit; & Deus ipse quiescentium metuit ne fiet, & solum aperiatur vasta rima; & lux introducta metum incutiat timidis Manibus. Rex inferorum *reformidans hanc calamitatem prodierat domo obscura; & vectus curru equorum nigrorum providus circuibat fundamenta telluris Siculæ. Ut provisum est abunde, nulla loca labare, & timor omissus, Erycina stans in monte suo aspicit hunc errantem & complexa filium alatum, Arma, inquit, & manus meæ, mea potentia, fili, Cupido, sume illas sagittas, quibus vincis cunctos, atque dirige tela velocia in pectus Dei,*

NOTÆ.

(a) *Trinacris*) Sicilia est, cui a tribus promontoriis, quæ mox indicaturus est Poeta, hoc nomen inditum.

(b) *Pugnat*) Ad frequentes alludit terræ motus quibus Sicilia quatitur.

(c) *Ausonio*) Italo, quippe quod ad Italiam spectat, quam ab Ausonibus, qui Italiæ extrema littora Siciliam versus olim coluerunt, eo nomine Poetæ appellaverunt.

(d) *Ætna*) Qui mons est Siciliæ notissimus flammas eructans. Atque hinc Poetas naturæ mysteria fabularum titulo involvisse satis patet. Sed majoris sunt disquisitionis quam ut hujusmodi annotatiunculis perpendantur.

(e) *Rex silent.*) Pluto ad quem demitti creduntur fato functi.

(f) *Erycina*) Venus, cui ab Eryce Siciliæ monte, in quo Eryx ejus filius templum nuncupavit, hoc datum nomen.

(g) *Natum*) Cupidinem.

Cui

Cui (*a*) triplicis cessit fortuna novissima regni.
Tu superos, ipsumque Jovem, tu numina ponti
Victa domas, ipsumque, regit qui numina ponti.
Tartara quid cessant? cur non matrisque tuumque
Imperium profers? agitur pars tertia mundi;
Et (*b*) tamen in cælo quoque tanta potentia nostro
Spernitur: ac mecum vires minuuntur Amoris.
Paliada nonne vides, jaculatricemque Dianam
(*c*) Abscessisse mihi? (*d*) Cereris quoque filia virgo,
Si patiemur, erit: nam spes affectat easdem.
At tu, pro socio si qua est mea gratia regno,
Junge Deam (*e*) patruo: dixit Venus: ille pharetram
Solvit: & arbitrio matris de mille sagittis
Unam seposuit: sed qua nec acutior ulla,
Nec (*f*) minus incerta est, nec quæ magis audiat arcum.
(*g*) Oppositoque genu curvavit flexile cornu:
Inque cor hamata percussit arundine Ditem.
Haud procul (*h*) Hennæis lacus est a mœnibus altæ,
Nomine (*i*) Pergus, aquæ: non illo plura (*k*) Caystros
(*l*) Carmina cygnorum labentibus audit in undis.

INTERPRETATIO.

cui sors ultima regni triplicis evenit. Tu superas Deos, & Jovem ipsum, tu superas numina debellata maris, atque ipsum qui temperat numina maris. Cur inferi remorantur? quamobrem non extendis tuum & matris regnum? Pars tertia orbis agitur; & tamen tantum numen contemnitur etiam in cælo nostro, & potentia Amoris frangitur mecum. Annon cernis Minervam, & Dianam venatricem defecisse a me? filia Cereris erit etiam virgo, si indulgeamus; nam & hoc animo præsumit. At tu, si quid valeo apud te pro regna socio, connecte Deam patruo. Absolvit Venus. Ille expedit pharetram; & selegit unum de mille spiculis, ex voluntate matris; sed quo neque ullum acutius, neque minus incertum, neque quod magis obsequatur arcui: atque genu opposito sinuavit lentum cornu, & vulneravit Ditem calamo hamato in cor. Lacus est profundæ aquæ nomine Pergus, non longe a muris Henneis. Caystrus non audit plures cantilenas cygnorum in aquis defluentibus.

NOTÆ.

(e) *Triplicis*) In tres partes nempe regnum inter fratres Jovem, Neptunum & Plutonem divisum, ita ut Jovi cælum, Neptuno mare, Plutoni Tartara, vel ut aliis placet Terra cesserit.

(b) *Tamen*) Correctio est, qua etiam Cupidinem magis ad id quod cupit Venus hortatur.

(c) *Abscessisse*) Quia non Amoribus indulgent.

(d) *Cereris filia*) Proserpina est, cujus huc fabulam maximo cum artificio inseruit.

(e) *Patruo*) Plutoni, qui Proserpinæ patruus, siquidem illa Jovis filia, hic Jovis ejusdem frater.

(f) *Minus incerta*) Id est, quæ rectius ad scopum festinet; nam vacillant nonnullæ, & obliquo motu feruntur, alarum vitio.

(g) *Oppositoque*) Quomodo solent qui arcum intendunt.

(h) *Hennæis*) Urbis Hennæ, quæ Siciliæ est Mediterranea.

(i) *Pergus*) Lacus ad Hennem, circa quem Proserpinam flores legentem Pluto rapuit.

(k) *Caystros*) Est hic Caystros seu Cayster Ioniæ fluvius, Cygnorum copia celebris.

(l) *Carmina*) Placuit etiam fabularum artificibus Poetis mirificam, ne quid plumæ decori abesset, raucissimis cygnis vocem tribuere.

Sil-

Silva coronat aquas, cingens latus omne, suisque
Frondibus, ut velo, (*a*) Phœbeos submovet ignes.
Frigora dant rami, (*b*) Tyrios humus humida flores:
Perpetuum ver est: quo dum Proserpina luco
Ludit, & aut violas, aut candida lilia carpit;
Dumque puellari studio calathosque sinumque
Implet, & æquales (*c*) certat superare legendo,
Pæne simul visa est, dilectaque, raptaque (*d*) Diti:
Usque adeo properatur amor. Dea territa mœsto
Et matrem, & comites, sed matrem sæpius, ore
Clamat: &, ut summa vestem laniarat ab ora,
Collecti flores tunicis cecidere remissis.
Tantaque simplicitas puerilibus adfuit annis:
Hæc quoque virgineum movit jactura dolorem.
Raptor agit currus: & (*e*) nomine quemque vocatos
Exhortatur equos: quorum per colla jubasque
Excutit obscura tinctas ferrugine habenas.
Perque lacus altos, & olentia sulfure fertur
Stagna (*f*) Palicorum ruptâ ferventia terrâ:

INTERPRETATIO.

Nemus cingit aquas, claudens omne latus; & arcet radios solares suis foliis, tanquam velo. Rami creant frigus, terra humida flores purpureos. Ver est perenne. Qua silva dum Proserpina sese oblectat, & legit aut violas, aut alba lilia; & dum implet puellari desiderio & quasillos, & sinum, & studet vincere comites carpendo, propemodum simul conspecta est, & amata, & sublata a Plutone: usque adeo Amor acceleratur. Dea tremefacta vocat tristi ore & matrem, & æquales, sed matrem sæpius: & cum lacerasset amictum ab extrema ora, flores collecti delapsi sunt tunicis laxatis. Et tanta fuit simplicitas annis juvenilibus, hoc etiam damnum fecit dolorem puellarem. Prædo agitat currus, & instigat equos appellatos singulos suo nomine, per quorum colla & jubas movet lora infecta ferrugine subnigra. Atque vehitur per profundos lacus, & stagna Palicorum fœtentia sulphure ejaculantia terrâ apertâ:

N O T Æ.

(a) *Phœbeos*) Solis, qui Phœbus dicitur.

(b) *Tyrios*) Punicei coloris, qualem in violis conspicimus.

(c) *Certat superare*) Ita vero puellæ solent certare inter se, utra plures flores colligat, &c.

(d) *Diti*) Plutoni, qui divitiarum deus.

(e) *Nomine*) Orphnæus, Æthon, Nicteus, & Alastor recensentur a Claudiano.

(f) *Palicorum*) Fuerunt Palici fratres duo Jovis & Taleæ nymphæ filii, ut quibusdam placet, *ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι*, hoc est ab iterum veniendo in vitam, sic dicti, siquidem tamen aliqua Græculis hominibus fides. Nempe, ut illi inquiunt, optavit mater gravida, quo Junonis iram effugeret, sibi terram dehiscere, quæ maturi partus tempore aperta est, ex qua Palici illi eruperunt: qui Dii fuerunt indigenæ extra Siciliam nullibi noti. Fabulam secutus est fabularum maximus auctor. Duos vero ostentabant lacus accolæ, ex quibus emersisse fratres mentirentur, tanta quidem veneratione habitos, ut ad illos jurejurando controversias dirimerent, perjuris in iis pereuntibus, cum illæsi inde innoxii reverterentur. Alia lege apud Macrobium Saturnal. 5.

Et

Et qua (*a*) Bacchiadæ (*b*) bimari gens orta Corintho
Inter (*c*) inæquales posuerunt mœnia portus.
(*d*) Est medium (*e*) Cyanes, & Pisææ (*f*) Arethusæ,
Quod coit angustis inclusum cornibus æquor.
Hîc fuit, a cujus stagnum quoque nomine dictum est,
Inter Sicelidas Cyane celeberrima Nymphas;
Gurgite quæ medio summa tenus exstitit alvo,
Agnovitque Deum: Nec longius ibitis, inquit.
Non potes invitæ Cereris gener esse: roganda,
Non rapienda fuit: quòd si componere magnis
Parva mihi fas est; & me dilexit (*g*) Anapis.
Exorata tamen; nec, ut hæc, exterrita nupsi.
Dixit: &, in partes diversas brachia tendens,
Obstitit: haud ultra tenuit (*h*) Saturnius iram:
Terribilesque hortatus equos, in gurgitis ima
Contortum valido sceptrum regale lacerto
Condidit: icta viam tellus in Tartara fecit:
Et pronos currus medio (*i*) cratere recepit.

INTERPRETATIO.

& qua Bacchiadæ natio orta Corintho bimari, statuerunt muros inter portus inæquales. Est mare medium Cyanes & Arethusæ Pisææ, quod conjungitur comprehensum cornibus angustis. Cyane notissima inter Nymphas Sicelidas, a nomine cujus stagnum etiam appellatum hic fuit, quæ exstitit media in mari suprema parte ventris tenus, & agnovit Deum; Neque, ait, longius ibitis. Non potes esse gener Cereris repugnantis. Fuit roganda, non auferenda. Quod si mihi licet conferre parva cum magnis, Anapis me quoque amavit. Nupta sum nihilominus precibus delinita, neque tremefacta sicuti ista. Dixit; & porrigens ulnas in partes contrarias obnixa est. Saturnius non diutius compescuit iram, & hortatus sævos quadrupedes immisit sceptrum regium impactum strenuo brachio in profundissima abyssi. Terra percussa aperuit iter in inferos, & recipit currus sponte ruentes medio gurgite.

NOTÆ.

(a) *Bacchiadæ*) Archias est, Bacchiadum unus, Bacchis, Dionysii filia oriundus, qui Corintho pulsus Syracusas in Sicilia condidit.

(b) *Bimari*) Quia Ionio simul & Ægæo mari alluitur in Isthmo Peloponnesiaco sita Corinthus.

(c) *Inæquales*) Duos habuerunt portus Syracusæ, majorem alterum, alterum minorem.

(d) *Est medium*) Locum describit, ubi Cyane nympha Plutonem, ne Proserpinam longius abriperet, prohibere voluit.

(e) *Cyanes*) Nomen est nymphæ, cujus obiter ipse Poeta fabulam tangit. Revera fontis est nomen in agro Syracusano qui aquas suas Anapi miscet.

(f) *Arethusæ*) Nympha fuit Arethusa, Dianæ comes, quam cum Alpheus Peloponnesi fluvius juxta Pisas, amore incensus persequeretur, Diana in fontem ejusdem nominis mutavit. Hujus aquis cum suas Alpheus miscere vellet, illa a terra absorta in Siciliam delata est, quo & per cuniculos subterraneos, eamdem secutum fuisse Alpheum Pisæum, & assecutum fabulæ voluerunt. Hinc Arethusa Pisæa. Atque huic fabulæ locum dedit, quòd, ut scripsit Plinius, quæ apud Pisam in Alpheum projiciuntur, eadem in Sicilia ab Arethusa ejiciuntur.

(g) *Anapis*) Fluvius est Siciliæ, qui ideo Cyanen amare fingitur, quòd juncti una in mare defluant.

(h) *Saturnius*) Pluto, Saturni filius.

(i) *Cratere*) Eo nomine voraginem aut terræ hiatum appellat, quo Pluto cum Proserpina absorptus.

At Cyane, raptamque Deam, contemtaque fontis
Jura sui mœrens, inconsolabile vulnus
Mente gerit tacita; lacrymisque absumitur omnis:
Et, quarum fuerat magnum modo numen, in illas
Extenuatur aquas: molliri membra videres:
Ossa pati flexus; ungues posuisse rigorem;
Primaque de tota tenuissima quæque liquescunt;
Cærulei crines, digitique, & crura, pedesque:
Nam brevis in gelidas membris exilibus undas
Transitus est: post hæc tergumque, humerique, latusque,
Pectoraque in tenues abeunt evanida rivos.
Denique pro vivo vitiatas sanguine venas
Lympha subit; restatque nihil, quod prendere possis.
VII. Interea pavidæ nequicquam filia matri
Omnibus est terris, omni quæsita profundo.
Illam non rutilis veniens Aurora capillis
Cessantem vidit, non (a) Hesperus: illa duabus
Flammiferâ pinus manibus (b) succendit ab Ætna;
Perque pruinosas tulit irrequieta tenebras.
Rursus, ubi alma dies hebetarat sidera, natam
Solis ad occasus Solis quærebat ab ortu.
Fessa labore sitim collegerat; oraque nulli
Colluerant fontes; cum tectam stramine vidit
Forte casam; parvasque fores pulsavit: at inde
Prodit anus; Divamque videt; lymphamque roganti,
(c) Dulce dedit, tostâ quod coxerat ante polentâ.

INTERPRETATIO.

At Cyane deflens jura suæ scaturiginis neglecta, & Deam abreptam, fert animo silente plagam immedicabilem, & tota extenuatur fletibus, & defluit in illas aquas, quarum modo fuerat Dea. Cerneres artus emolliri, ossa flecti, ungues amisisse duritiem. Atque subtilissima quæque ex illa prima solvuntur, capilli glauci, & articuli, & tibiæ, & pedes; nam levis est mutatio in aquas frigidas artubus tenuibus; ab his, & dorsum, & humeri, & latera, & pectora defluentia solvuntur in subtiles undas. Denique aqua pura irrepit in venas corruptas pro vivo sanguine, neque quicquam superest quod possis corripere.

VII. *Interea filia frustra est pervestigata omnibus terris, & omnibus aquis, a matre turbata. Aurora coma flava exoriens non invenit illam quiescentem, non Vesperugo. Illa accendit utraque manu tædas ab Ætna ignifera; & anxia gestavit per noctes pruinosas. Rursus, postquam amabilis dies fugaverat stellas, pervestigabat filiam ab ortu solis ad occasus. Defatigata labore contraxerat sitim, neque ulli fontes irrigaverant ora; cum forte aspexit tugurium opertum culmo; atque pepulit tenuem januam: At inde vetula exit; atque aspicit Deam, & obtulit petenti aquam quiddam suave quod ante coxerat polentâ tostâ.*

NOTÆ.

(a) *Hesperus*). Stella Veneria vespertina, de qua jam sæpe.

(b) *Succendit*). Unde & ritus in Cereris sacris cum tædis accensis per trivia discurrendi, Proserpinamque appellandi.

(c) *Dulce*) Potum dicit, quem ex polenta seu farina hordeacea tosta, aqua, melle, & caseo temperata conficiebant.

Dum

Dum bibit illa datum; (*a*) duri puer oris & audax
Constitit ante Deam; risitque, avidamque vocavit.
Offensa est: neque adhuc epotâ parte loquentem
Cum liquido mistâ perfudit Diva polentâ.
Combibit os (*b*) maculas; &, qua modo brachia gessit,
Crura gerit: cauda est mutatis addita membris:
Inque brevem formam, ne sit vis magna nocendi,
Contrahitur: parvaque minor mensura lacerta est.
Mitantem, flentemque, & tangere monstra parantem
Fugit anum; latebramque petit: aptumque colori
Nomen habet, variis (*c*) stellatus corpora guttis.
VIII. Quas Dea per terras, & quas erraverit undas,
Dicere longa mora est: quærenti defuit orbis.
(*d*) Sicaniam repetit: dumque omnia lustrat eundo;
Venit & ad Cyanen: ea, ni mutata fuisset,
Omnia narrasset: sed & os & lingua volenti
Dicere non aderant: nec, quo loqueretur, habebat.
Signa tamen manifesta dedit: notamque parenti
Illo forte loco delapsam gurgite sacro
(*e*) Persephones zonam summis ostendit in undis.
Quam simul agnovit, tanquam tum denique raptam
Scisset, inornatos laniavit Diva capillos:
Et repetita suis percussit pectora palmis.

INTERPRETATIO.

Dum illa potat quod oblatum fuerat, puer impudens & temerarius stetit coram Dea, atque irrisit, & appellavit voracem. Indignata est: neque adhuc exhausta parte, Dea perfudit loquentem polenta intrita cum liquore. Vultus absorbet maculas; & fert crura qua parte modo tulit lacertos: cauda est superinducta artubus transformatis: atque cogitur in parvam figuram, ne sit magna potestas lædendi; & mensura est minor brevi lacerta. Vitat vetulam stupentem, & lacrymantem, & volentem tractare prodigium; & quærit latibulum; & consequutus est nomen idoneum colori, habens corpus distinctum diversis guttis, quasi stellis.

VIII. *Prolixum est tempus narrare per quas terras & per quas aquas Dea vagata sit. Ambitus terrarum destituit pervestigantem. Redit in Siciliam, & dum scrutatur omnia incedendo, accessit quoque ad Cyanen. Nisi ea transformata fuisset, cuncta memorasset: sed os & lingua deerat cupienti loqui, neque aderat quo verba funderet. Attamen fecit indicia aperta: atque monstrat cingulum Persephones in aquis supremis, cognitum matri, quod forte ceciderat ibi in sacris aquis. Quod statim atque Dea agnovit, sicuti tum denique cognovisset sublatam* filiam, *discerpsit comam incompositam, & planxit pectora iterum atque iterum suis manibus.*

NOTÆ.

(a) *Duri*) Id est, impudentis.

(b) *Maculas*) Quales habet Stellio, in quem hic puer mutatus, Abas nonnullis, aliis Ascalabus, id est stellio, dictus.

(c) *Stellatus*) Quia lucidis habet tergus distinctum maculis.

(d) *Sicaniam*) Siciliam dicit, cui & illud fuit vetus nomen, a quibusdam ejus incolis.

(e) *Persephones*) *Proserpinæ*, quæ a Græcis illo appellatur nomine.

Nec scit adhuc ubi sit: terras tamen increpat omnes;
Ingratasque vocat, nec frugum munere dignas;
(*a*) Trinacriam ante alias, in qua vestigia damni
Repperit: ergo illic sævà vertentia glebas
Fregit aratra manu: parilique irata colonos
Ruricolasque boves leto dedit: arvaque jussit
(*b*) Fallere depositum; vitiataque semina fecit.
Fertilitas (*c*) terræ latum vulgata per orbem
Cassa jacet: primis segetes moriuntur in herbis:
Et modo sol nimius, nimius modo corripit imber.
Sideraque, ventique nocent: avidæque volucres
Semina jacta legunt: (*d*) lolium, (*e*) tribulique fatigant
Triticeas messes, & (*f*) inexpugnabile gramen.
Cum caput Elëis (*g*) Alpheias extulit undis:
Rorantesque comas a fronte removit ad aures:
Atque ait: O toto quæsitæ virginis orbe,
Et frugum genitrix, immensos siste labores:
Neve tibi (*h*) fidæ violenta irascere terræ.
Terra nihil meruit: patuitque invita rapinæ.
Nec sum pro patria supplex: huc hospita veni.
(*i*) Pisa mihi patria est: & ab Elide ducimus ortum.
Sicaniam peregrina colo: sed gratior omni

INTERPRETATIO.

Nec novit etiam ubi sit; ceterum objurgat omnes locos, & immemores appellat, neque meritos donum frumenti; Ante cæteros Siciliam, in qua invenit signa damni. Atque adeo illic rupit manu terribili aratra subigentia glebas: atque infensa morti eidem opposuit agricolas, & tauros ruricolas; & coegit agros intercipere depositum, & corrupit semina. Feracitas terræ celebrata per vastum mundum jacet inutilis: segetes pereunt in primis herbis: & modo Sol ardentior, modo imber densior lædit. Et sidera, & venti officiunt; & aves rapaces auferunt semina sparsa: lolium, tribulique & herba nulla arte eradicanda urgent messes triticeas. Cum Alpheias protulit caput ex aquis Eleis, & rejecit in aures capillos stillantes, atque inquit; O mater puellæ pervestigatæ per totum mundum, & mater frugum, finem impone immodicis laboribus; & ne sævâ irâ exæstuee adversus terram tibi fidelem. Terra nihil deseivit, atque nolens aperta est furto. Neque precer pro patria; huc adsum peregrina. Pisa est mihi Patria; & originem habemus ab Elide. Advena incolo Siciliam: sed hæc tellus mihi est magis accepta

NOTÆ.

(a) *Trinacriam*) *Siciliam*, cui a tribus promontoriis illud nomen, ut dictam antea: in qua quidem insula, quæ aliquando *Romanorum horreum* dicta, primo sua sponte natum triticum, ex qua vero Triptolemum serendi artem petiisse, fabulati sunt.

(b) *Fallere*) Ut terræ creditum semen nihil produceret.

(c) *Terræ*) Siciliæ, *scilicet*.

(d) *Lolium*) Nota nimia herba, inter segetes vel etiam ex iis nascens, cujus grana tritico admixta panem efficiunt inebriantem, caputque imo & totum corpus tententem.

(e) *Tribuli*) Herba est quædam humi serpens segetibus infestissima.

(f) *Inexpugnabile*) Quia ubique nascitur, radicibus circumquaque serpentibus foliis tritico similibus.

(g) *Alpheias*) Arethusam dicit, Elidis fontem cum qua Alpheum fluvium suas in Sicilia aquas miscere, supra diximus.

(h) *Fidæ*) Quia feracissima Sicilia.

(i) *Pisa*) Urbs Peloponnesi ad Alpheum fluvium.

Hæc

Hæc mihi terra solo est: hos nunc Arethusa penates,
Hanc habeo sedem; quam tu, mitissima, serva.
Mota loco cur sim, tantique per æquoris undas
Advehar (*a*) Ortygiam, veniet narratibus hora
Tempestiva meis, cum tu curisque levata,
Et vultûs melioris eris: mihi pervia tellus
Præbet iter: subterque imas ablata cavernas
Hîc caput attollo: desuetaque sidera cerno.
Ergo, dum Stygio sub terris gurgite labor,
Visa tua est oculis illic Proserpina nostris.
Illa quidem tristis, nec adhuc interrita vultu;
Sed regina tamen, sed opaci maxima mundi;
Sed tamen inferni pollens matrona tyranni.
Mater ad auditas stupuit, ceu saxea, voces:
Attonitæque diu similis fuit: utque dolore
Pulsa gravi gravis est amentia; curribus auras
Exit in æthereas: ibi toto nubila vultu
Ante Jovem passis stetit invidiosa capillis:
Proque meo veni supplex tibi, Jupiter, inquit,
Sanguine, proque tuo: si nulla est gratia matris;
Nata patrem moveat: neu sit tibi cura precamur
Vilior illius, quòd nostro est edita partu.
En quæsita diu tandem mihi nata reperta est:
Si reperire vocas, (*b*) amittere certius: aut si
Scire ubi sit, reperire vocas: quod rapta, feremus;
Dummodo reddat eam: neque enim prædone marito
Filia digna tua est, si jam mea filia digna est.

INTERPRETATIO.

quàm omnis locus. Ego Arethusa habeo nunc hanc domum, habeo has sedes; quas tu, alma mater, tutas præsta. Quamobrem solum verterim, & appulerim Ortygiam per aquas tanti maris, tempus mihi dabitur narrandi opportunum, cum tu eris libera a curis, & faciei alacrioris. Terra mihi permeabilis dat viam; & fluens per antra inferna hîc caput effero, & video astra desueta. Dum igitur fluo sub terris per abyssum infernam, tua Proserpina conspecta est illic nostris oculis. Illa quidem mœsta, neque adhuc vultu tranquillo, sed tamen regina, sed maxima vasti orbis, sed tamen potens uxor regis Stygii. Mater hæsit tanquam marmorea ad verba audita, & diu par fuit attonitæ: atque ut agitata magno dolore, magna est insania; erumpit in auras æthereas curru: ibi turbata toto vultu invidiosa constitit coram Jove sparsa coma: atque ait, Jupiter, Adsum tibi supplex pro meo sanguine, & pro tuo. Si nullus est favor matris, filia tangat patrem; & oramus ne amor sit tibi minor erga illam, quòd in lucem venerit nostro partu. Ecce diu quæsita filia denique a me est inventa; si appellas invenire certius perdere: aut si appellas invenire cognoscere ubi sit. Patiemur quod sublata; dummodo eam restituat: neque enim filia tua meruit virum prædonem, si jam mea filia meruit.

NOTÆ.

(a) *Ortygiam*) Insula fuit juxta Syracusas olim ponte, deinde aggere juncta continenti, alia a Delo, quæ & Ortygia dicta.

(b) *Amittere certius*) Quod fit cum rem amissam alicubi esse comperimus, unde non possit extrahi.

Jupiter excepit: Commune est pignus onusque
Nata mihi tecum: sed, si modo nomina rebus
Addere vera placet, (*a*) non hoc injuria factum,
Verum amor est: neque erit nobis gener ille pudori.
Tu modo, Diva, velis; ut desint cætera, quantum est
Esse Jovis fratrem! quid quod nec cætera desunt,
Nec cedit nisi (*b*) sorte mihi? sed tanta cupido
Si tibi discidii; repetat Proserpina cælum:
Lege tamen certa; si nullos contigit illic
Ore cibos: nam sic Parcarum fœdere cautum est.
Dixerat: at Cereri certum est educere natam.
Non ita fata sinunt: quoniam jejunia virgo
Solverat, &, cultis dum (*c*) simplex errat in hortis,
Puniceum curva decerpserat arbore pomum:
Sumtaque pallenti septem de cortice grana
Presserat ore suo: solusque ex omnibus illud
Viderat Ascalaphus; quem quondam dicitur Orphne,
Inter (*d*) Avernales haud ignotissima Nymphas,
Ex (*e*) Acheronte suo furvis peperisse sub antris.
Vidit: & (*f*) indicio reditum crudelis ademit.
Ingemuit (*g*) regina Erebi, testemque profanam
Fecit (*h*) avem: sparsumque caput (*i*) Phlegethontide lympha

INTERPRETATIO.

Jupiter respondit: filia est mihi tecum commune pignus & cura: sed, si modo velimus dare certa nomina rebus, hoc inceptum non est injuria, sed amor: neque ille gener nobis erit infamiæ. Modo tu Dea annuas, quanquam alia omnia desiderentur, quantum est esse fratrem Jovis! quid quod neque alia desiderantur, neque cedit sorte nisi mihi? Verum si tantum tibi desiderium divortii. Proserpina repetat cælum, attamen conditione firma, si nullam escam illic tetigit ore: nam sic statutum legibus fati. Absolverat. At Ceres decrevit abducere filiam. Fata non sic patiuntur: quia puella fregerat jejunia; & dum incauta vagatur in hortis cultis, evulserat pomum puniceum arbore curva, & presserat ore suo septem grana excerpta de cortice pallido; atque solus Ascalaphus ex omnibus illud adverterat; quem Orphne non ignobilis inter Nymphas infernas dicitur olim genuisse ex Acheronte suo sub cavernis nigris. Aspexit; & sævus sustulit reditum testimonio. Regina Orci ingemuit, & mutavit indicem in alitem infamem, & transformavit caput irrigatum aqua Phlegethontide

NOTÆ.

(a) *Non hoc inj.*) Argute quidem, non tamen vere: nam & amando maxima potest afferri injuria, imo tanta ut vix ulla major. Sed more suo Poeta.

(b) *Sorte*) Qua Jupiter Cæli, Pluto inferni rex factus, & Deus.

(c) *Simplex*) *Rerum imperita.*

(d) *Avernales*) *Infernas*. Est nempe Avernus Campaniæ lacus prope Baias, quem inferorum limen esse Poetæ fabulati sunt; unde & pro ipsis inferis ponitur.

(e) *Acheronte*) Notissimo inferorum fluvio.

(f) *Indicio*) Indicavit ille Proserpinam de malo puniceo grana aliquot delibasse.

(g) *Regina Erebi*) Proserpina. Erebus enim, qui inferorum deus ex Chao & caligine ortus, pro ipsa inferorum sede sæpius sumitur.

(h) *Avem*) Bubonem, *scilicet*, pessimi ominis, uti quidem illis visum hominibus Ethnicis; certe feralis cantus & funesti. Hanc vero fabulam aliter narrat Apollodorus.

(i) *Phleget.*) Flammis æstuantibus rapidum

In rostrum, & plumas, & grandia lumina vertit.
Ille sibi ablatus fulvis amicitur alis;
Inque caput (*a*) crescit; longosque reflectitur ungues,
Vixque movet natas per inertia brachia pennas:
Fœdaque fit volucris, venturi nuncia luctûs,
Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.
IX. Hic tamen indicio pœnam linguaque videri
Commeruisse potest: vobis, (*b*) Acheloides, unde
Pluma pedesque avium, cum virginis ora geratis?
An quia, cum legeret vernos Proserpina flores,
In comitum numero mistæ, Sirenes, eratis?
Quam postquam toto frustra quæsistis in orbe;
Protinus ut vestram sentirent æquora curam,
Posse super fluctus alarum insistere remis
Optastis: facilesque Deos habuistis, & artus
Vidistis vestros subitis flavescere pennis.
Ne tamen ille (*c*) canor mulcendas natus ad aures,
Tantaque dos oris linguæ deperderet usum;
Virginei vultus, & vox humana remansit.
X. At (*d*) medius fratrisque sui mœstæque sororis
Jupiter (*e*) ex æquo volventem dividit annum.

INTERPRETATIO.

in rostrum, & plumas, & magnos oculos. Ille sibi ademtus tegitur alis fulvis, & augetur in caput, & replicatur in prolixos ungues: atque ægre agitat pigros lacertos per pennas additas: & fit turpis avis, præsaga futuri doloris, bubo iners, crudele præsagium hominibus.

IX. *Cæterum hic potest videri dignus pœna testimonio & lingua. Unde vobis pluma, & pedes volucrum, Acheloides, cum habeatis vultus puellarum? An quia, cum Proserpina colligeret flores vernos, vos Sirenes eratis mistæ in agmine comitum? Quam postquam pervestigastis incassum per omnes terras, repente ut maria cognoscerent vestram solicitudinem, voluistis posse ire super undas remis alarum; & habuistis Deos annuentes, & vidistis vestra membra flavescere pennis repentinis. Ne tamen illa cantandi peritia a natura concessa ad capiendas aures, & tanta dos oris amitteret usum linguæ, facies puellaris, & sonus humanus superfuit.*

X. *At Jupiter arbiter inter fratrem suum & tristem sororem partitus est æqualiter annum currentem.*

NOTÆ.

dum faciunt Phlegethontem ut plurimum, sed & noster Poeta est.

(a) *Crescit*) Quippe capito est *Bubo*, magnumque gerit caput.

(b) *Acheloides.*) Sirenes sunt, Acheloi fluvii & Calliopes Musæ Melpomenes aut Terpsicores, filiæ; de quarum insidiosis cantibus voluptatum naturam declarantibus notior fabula quam ut huc referatur.

(c) *Canor*) Id est, Cantus elegantia a natura insita.

(d) *Medius*) Id est, qui utriusque rationem haberet, nec tamen alterutri in totum faveret.

(e) *Ex æquo*) Ut partim apud inferos, partim apud superos Proserpina, quæ in cœlis Luna, in terris Diana maneret. Fabulæ sensum quod attinet: Ceres Terra ipsa est, cujus filia Proserpina vim insitam seu semen denotat, quod hyeme sub terra latet, æstate erumpit, & ad superos tollitur.

Nunc

Digitized by Google

Nunc Dea regnorum numen commune duorum
Cum matre est totidem, totidem cum conjuge menses.
Vertitur exemplo facies & mentis & oris:
Nam, modo quæ poterat Diti quoque mœsta videri,
Læta Deæ frons est: ut Sol, qui tectus aquosis
Nubibus ante fuit, victis ubi nubibus exit.
Exigit alma Ceres, natâ secura repertâ,
Quæ tibi caussa viæ: cur sis, Arethusa, sacer fons.
Conticuere undæ: quarum (a) Dea sustulit alto
Fonte caput: viridesque manu (b) siccata capillos
Fluminis (c) Elêi veteres narravit amores.
Pars ego Nympharum, quæ sunt in (d) Achaide, dixit,
Una fui: (e) nec me studiosius altera saltus
Legit, nec posuit studiosius altera casses.
Sed quamvis formæ nunquam mihi fama petita est,
Quamvis fortis eram, formosæ nomen habebam:
Nec mea me facies nimium laudata juvabat.
Quaque aliæ gaudere solent, ego (f) rustica dote
Corporis erubui; crimenque placere putavi.
Lassa revertebar (memini) (g) Stymphalide silva.
Æstus erat: magnumque labor geminaverat æstum.
Invenio sine vortice aquas, sine murmure euntes,

INTERPRETATIO.

Nunc Dea numen commune duorum regnorum est totidem menses cum matre, & totidem cum marito. Statim species animi & vultus mutatur: nam facies Deæ quæ poterat videri tristis etiam Plutoni, est alacris; tanquam Sol, qui prius obductus nebulis humidis, cum prodit disjectis nebulis. Blanda Ceres quieta, filia inventa, requirit quæ tibi caussa itineris, Arethusa, quamobrem sis fons sacer. Fluctus siluerunt, ex quorum profundo fonte Dea extulit caput; & postquam exsiccasset comam glaucam, retulit amores antiquos fluvii Elei. Ego, inquit, fui pars una Nympharum, quæ sunt in Achaia: neque alia perlustravit majori affectu nemora, neque alia tetendit plagas majori studio. Sed tametsi nunquam quæsivi laudem pulchritudinis, tametsi strenua essem, consequuta eram famam pulchræ: nec mea forma nimium probata mihi grata erat. Atque ego agrestis rubore sum perfusa dote qua aliæ solent lætari; atque credidi crimen esse placere. Defessa, recordor, redibam silva Stymphalide. Calor erat intensus, & labor auxerat magnum calorem. Reperio latices sine voragine, fluentes sine strepitu,

NOTÆ.

(a) *Dea*) Arethusa, *scilicet*.

(b) *Siccata*) Eorum more, qui ex aquis emergentes, capillos ad exprimendam aquam in unum cogunt, quos deinde in humeros rejiciunt.

(c) *Elêi*) Alphei nempe, quem Elidem Peloponnesi provinciam rigare vidimus.

(d) *Achaide*) *Achaia*, quo nomine non Græciam hoc in loco, sed Peloponnesi regionem intellige Elidi proximam, cui & illud datum nomen.

(e) *Nec me*) Adeoque venatrix fuit, & Dianæ comes fidissima.

(f) *Rustica*) Id est, quæ minus urbanis munditiis, elegantia, & id genus mollioribus jucunditatibus oblectaretur.

(g) *Stymphalide*) Est *Stymphalus* urbis, fluvii, & montis Arcadici nomen, in Peloponneso, juxta Elidem & Achaiam.

Per-

Perspicuas imo; per quas numerabilis altà
Calculus omnis erat: quas tu vix ire putares.
(a) Cana salicta dabant, nutritaque (b) populus undâ
Sponte sua natas ripis declivibus umbras.
Accessi, primumque pedis vestigia tinxi:
Poplite deinde tenus: neque eo contenta, recingor;
Molliaque impono salici velamina curvæ;
Nudaque mergor aquis: quas dum ferioque trahoque
Mille modis labens, excussaque brachia jacto;
Nescio quod medio sensi sub gurgite murmur:
Territaque insisto propioris margine ripæ.
Quò properas, Arethusa? suis Alpheus ab undis,
Quò properas? iterum rauco mihi dixerat ore.
Sicut eram fugio sine vestibus: altera vestes
Ripa meas habuit: tanto magis instat, & ardet:
Et quia nuda fui, sum visa paratior illi.
Sic ego currebam; sic me ferus ille premebat:
Ut fugere accipitrem penna trepidante columbæ,
Ut solet accipiter trepidas agitare columbas.
Usque sub (c) Orchomenon, (d) Psophidaque, (e) Cyllenenque,
Mænaliosque sinus, gelidumque Erimanthon, & Elin
Currere sustinui: nec me velocior ille.
Sed tolerare diu cursus ego viribus impar
Non poteram: longi patiens erat ille laboris.

INTERPRETATIO.

ad imum perlucidos, per quos omnis lapillus erat numerabilis in profunda, quos tu ægre crederes currere. Salicta alba, & populus nutrita aquâ præbebant suapte natura umbras natas ripis declivibus. Adii, atque primo mersi plantam pedis; deinde poplite tenus; neque eo expleta, exuor; atque impono tenues vestes curvæ salici: atque nuda tingor aquis: quas dum plango, moveoque, mille modis me flectens, atque agito meros lacertos, audivi nescio quod murmur sub aquis, & tremefacta innitor margine ripæ propioris. Quo festinas, Arethusa? Quo festinas? iterum dixerat mihi Alpheus rauco ore, ex suis aquis. Aufugio sine amictu sicut eram. Altera ripa habuit mea velamina. Tanto magis urget, & uritur: & quia fui nuda, sum illi visa paratior. Ego sic currebam, ille savus me sic urgebat, ut columbæ solent fugere accipitrem pennis timidis, ut solet accipiter insequi timidas columbas. Ego potui fugere usque sub Orchomenon, & Psophidem, & Cyllenen, & recessus Mænalios, & frigidum Erimanthon, & Elin: neque ille celerior me. Sed ego minor viribus non poteram diu sustinere cursus; ille erat firmus ad longum laborem.

NOTÆ.

(a) *Cana*) Quia salicis folia, ex una parte præsertim, non tam ad viriditatem quam ad alborem accedunt.

(b) *Populus*) Arbor est notissima locis humidis gaudens, cujus generis alba, alia nigra foliorum habita ratione, appellatur.

(c) *Orchomenon*) Arcadicam *scil.* nam alia est urbs ejusdem nominis in Bœotia.

(d) *Psophidaque*) Plures fuerunt eo nomine urbes, Arcadicam intellige.

(e) *Cyllenenque*) Cyllene, Mænalon, & Erimanthon Arcadiæ montes esse jam sæpe diximus.

Per tamen & campos, per opertos arbore montes:
Saxa quoque, & rupes, & qua via nulla, cucurri.
Sol erat a tergo: vidi præcedere longam
Ante pedes umbram: nisi si timor illa videbat.
Sed certe sonituque pedum terrebar; & ingens
Crinales vittas afflabat anhelitus oris.
Fessa labore fugæ, Fer opem, deprendimur, inquam:
Armigeræ, (a) Dictynna, tuæ; cui sæpe dedisti
Ferre tuos arcus, inclusaque tela pharetrâ.
Mota Dea est: spissisque ferens e nubibus unam
Me super injecit: lustrat caligine tectam
(b) Amnis; & ignarus circum cava nubila quærit.
Bisque locum, quo me Dea texerat, inscius ambit:
Et bis, Io Arethusa, Io Arethusa, vocavit.
Quid mihi tunc animi miseræ fuit? anne quod agnæ est,
Si qua lupos audit circum stabula alta frementes?
Aut lepori, qui vepre latens hostilia cernit
Ora canum, nullosque audet dare corpore motus?
Non tamen abscedit: neque enim vestigia cernit
Longius ulla pedum: servat nubemque locumque.
Occupat obsessos sudor mihi frigidus artus;
Cæruleæque cadunt toto de corpore guttæ.
Quaque pedem movi, manat lacus: eque capillis
Ros cadit: & citius, quàm nunc tibi fata renarro,
In laticem mutor: sed enim cognoscit amatas
Amnis aquas, positoque viri, quod sumserat, ore,
Vertitur in proprias, ut se mihi misceat, undas.

INTERPRETATIO.

Nihilominus cucurri per agros, per colles consitos arboribus, saxa etiam, & rupes, & qua nullum erat iter. Sol erat a tergo; aspexi longam umbram antecedere ante pedes, nisi si metus ille cernebat. Sed certe expavescebam etiam strepitu pedum, & fortis spiritus oris afflabat vittas crinales. Lassa labore fugæ, corripimur, dixi, Dictynna succurre armigeræ tuæ, cui sæpe tradidisti tuos arcus portandos, & sagittas inclusas pharetra. Dea tacta est, & admovens unam ex atris nubibus immisit super me. Fluvius quærit obductam nebula, & nescius lustrat circum inanem nubem; & ignarus bis circuit locum quo Dea me occultaverat, & bis clamavit Io Arethusa, Io Arethusa. Quid tunc fuit animi mihi miseræ? anne quod agnæ est, si qua audit lupos rabidos circum excelsa stabula? Aut lepori, qui tectus dumetis videt rictus inimicos canum, neque ulla modo audet movere corpus? Non tamen abit longius; nam nulla cernit signa pedum longius. Custodit & nubem & locum. Sudor gelidus corripit mea membra circumclusa, & guttæ cæruleæ fluunt de toto corpore. Et qua pedem tuli, stagnum oritur, atque ros fluit ex coma; & velocius quam nunc tibi refero fata vertor in aquam. Sed enim fluvius cognoscit latices dilectos, & vultu viri omisso quem induerat, mutatur in suas aquas, ut misceat se mihi.

NOTÆ.

(a) *Dictynna*) Diana; quæ unde hoc nomen habuerit vide supra lib. 2. versu 441.

(b) *Amnis*) Alpheus, *scil.*

De-

(a) Delia rumpit humum: cæcis ego mersa cavernis
Advehor (b) Ortygiam: quæ me (c) cognomine Divæ
Grata meæ superas eduxit prima sub auras.
XI. Hâc Arethusa tenus: geminos (d) Dea fertilis (e) angues
Curribus admovit: frænisque coercuit ora:
Et medium cæli terræque per aera vecta est:
Atque levem currum (f) Tritonida misit in arcem
(g) Triptolemo; partimque (h) rudi data semina jussit
Spargere humo, (i) partim post tempora longa recultæ.
Jam super Europen sublimis & (k) Asida terras
Vectus erat (l) juvenis; Scythicas advertitur oras.
Rex ibi Lyncus erat: regis subit ille penates.
Qua veniat, caussamque viæ, nomenque rogatus,
Et patriam, Patria est claræ mihi, dixit, Athenæ,
Triptolemus nomen: veni nec puppe per undas,
Nec pede per terras: patuit mihi pervius æther.
Dona fero Cereris; latos quæ sparsa per agros
Frugiferas messes, alimentaque mitia reddant.

INTERPRETATIO.

Diana aperit terram: ego absorpta nigris antris appello ad Ortygiam, quæ grata cognomine Deæ meæ prima eduxit me sub auras superas.

XI. *Huc usque Arethusa. Dea frugum adjunxit geminos serpentes currui, & compescuit* eorum *ora frænis, & ablata est per aerem medium cæli & terræ; & misit Triptolemo levem currum in arcem Tritonidem; & imperavit mandare data semina partim terræ novæ, partim iteratæ post longum spatium. Jam adolescens excelsus prætervectus Europam & Asiam, appulit ad terras Scythicas. Ibi regnabat Lyncus. Ille ingreditur domum Regis. Interrogatus unde veniat, & quæ sit caussa itineris, & quod sit nomen, & quæ sit patria, Patria, inquit, est mihi celebres Athenæ, nomen Triptolemus. Neque accessi navi per aquas, neque pede per terras: aer mihi apertus est. Porto munera Cereris, quæ jacta per vastos campos proferant messes frugiferas, & cibos dulces.*

NOTÆ.

(a) *Delia*) Diana, in Delo insula nata.

(b) *Ortygiam*) Quam supra insulam diximus, primo ponte, deinde aggeribus Siciliæ commissam.

(c) *Cognomine*) Dicta est nempe Diana *Ortygia* ab insula Delo; cui quidem insulæ, a coturnicum copia, Ortygiæ nomen apud Græcos.

(d) *Dea*) Ceres quæ frugum Dea.

(e) *Angues*) Quibus ejus trahi currum voluerunt Poetæ, non tam propter signiferi circuli obliquitatem quem dum Sol percurrit semina ex terra excitat, & fruges ad maturitatem perducit, uti quidem nonnulli hanc fabulam exposuerunt, quam virtutis germinandi & crescendi ratione habita, qua quidam virtute paulatim serpente & sese explicante multiplicari omnia intelligimus.

(f) *Tritonida*) Athenas dicit, quæ a Pallade Tritonia, seu ad Tritonem paludem nata, hoc nomen acceperunt.

(g) *Triptolemo*) Hic Eleusii cujusdam, vel ut aliis placet, Celei fuit filius, quem sationis, & totam panificii artem Cererem ideo volunt docuisse, quod ab ejus patre, dum Proserpinam filiam quæreret, benigne hospitio exceptus fuisset. Sed prolixa est de eo fabula, cujus sensum qui penitus rimari cupiat, Natalis Comitis inspiciat mythologiam, ex qua jucundæ eruditionis plurima carpere poterit.

(h) *Rudi*) Utpote antea incultæ.

(i) *Partim post*) Postquam nempe per anni spatium ager requievarit, & denuo cultus fuerit.

(k) *Asida*) Asiam dicit minorem: nam majoris partem tenent Scythæ.

(l) *Juvenis*) Triptolemus, cui ideo currum suum Ceres tradiderat, ut per varias gentes artem quam ab ea didicerat claram faceret.

Barbarus invidit: tantique ut muneris auctor
Ipse sit; hospitio recipit: somnoque gravatum
Aggreditur ferro: conantem figere pectus
(*a*) Lyncea Ceres fecit: rursusque per aera misit
(*b*) Mopsopium juvenem sacros agitare (*c*) jugales.
XII. Finierat dictos e (*d*) nobis maxima cantus.
At (*e*) Nymphæ vicisse Deas (*f*) Helicona colentes
Concordi dixere sono: convicia victæ
Cum jacerent, Quoniam, dixit, certamine vobis
Supplicium meruisse parum est, maledictaque culpæ
Additis, & non est patientia libera nobis;
Ibimus in pœnas; &, qua vocat ira, sequemur.
Rident (*g*) Emathides, spernuntque minacia verba;
Conatæque loqui, & magno clamore protervas
Intentare manus, pennas exire per ungues
Aspexere suos, operiri brachia plumis:
Alteraque alterius rigido concrescere rostro
Ora vident, volucresque novas accedere silvis.
Dumque volunt (*h*) plangi: per brachia mota levatæ
Aere pendebant (*i*) nemorum convicia picæ.

INTERPRETATIO.

Barbarus invidit, & ut ipse sit auctor tanti doni excipit hospitio, & invadit ense somno pressum. Ceres mutavit in Lyncem illum *aegressum fodere pectus; & denuo jussit Mopsopium adolescentem agere sacros dracones per aerem.*

XII. *Maxima e nobis absolverat cantus memoratos. At Nymphæ dixerunt una voce Deas incolentes Heliconem vicisse. Cum victæ maledictis insurgerent, Quandoquidem, inquit, leve est vobis dignas esse pœna per certamen, & augetis delictum conviciis, neque securæ sumus a vobis, confugiemus ad supplicia: & ibimus qua dolor suadet. Emathides irrident, & contemnunt minas; & cum niterentur loqui, & immittere manus petulantes cum ingenti vociferatione, viderunt plumas prodire per ungues suos, & lacertos tegi pennis: & cernunt invicem vultus extendi in durum rostrum, & accedere novas aves silvis. Et dum cupiunt percutere pectora, sublatæ per lacertos agitatos pendebant picæ in aere convicia & jurgia silvarum.*

NOTÆ.

(a) *Lyota*) Accusativus Græcus est: Lynx enim dicitur genus quoddam cervi, visu acutissimo & macullis distincto tergore, cujusmodi Bacchi currum trahunt.

(b) *Mopsopium*) Atheniensem: Mopsopiæ enim a Mopsopo rege Athenæ dictæ, quæ & ab aliis alia nomina acceperunt.

(c) *Jugales*) Dracones dicit, quibus Triptolemi currus trahebatur.

(d) *Nobis*) Musis, *scilic.* quas supra versu 337. pro se respondendi curam adversus Pieri filias Calliopæ Musarum maximæ & præstantissimæ commisisse vidimus.

(e) *Nymphæ*) Quas judices elegerant Musæ itemque Pieri filiæ.

(f) *Helicona colentes*) Musæ, *scilicet*, ut sæpe dictum.

(g) *Emathides*) Pieri filiæ, ab Emathia regione, de qua ipsæ supra.

(h) *Plangi*) Dolentium more, qui pectus manibus percutiunt.

(i) *Nemorum convicia*) Quia jam procul a Musis convicia jactabant, jactare tamen etiamnum videntur.

Nu nc

Nunc quoque in alitibus facundia prisca remansit,
Raucaque garrulitas, studiumque immane loquendi.

INTERPRETATIO.

Nunc etiam antiqua eloquentia superest in avibus, & aspera loquacitas, & desiderium pertinax loquendi.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER VI.

ARGUMENTUM.

Quo exemplo mota Dea, anum se fecit. Itaque inito cum Arachne texendi certamine, postquam utriusque tela varias transformationes repræsentavit, ipsam in araneam mutavit. Nihil tamen hoc Nioben movit, quo minus amissis liberis in saxum obduresceret. Quo quidem cognito, vulgus Lycios rusticos in ranas a Diana versos, & Marsyam ab Apolline excoriatum, in memoriam revocavit. Cum vero ad consolandos Thebanos urbes finitimæ convenissent, soli defuerunt Athenienses, quoniam a Tereo Rege infestabantur. Qui deinde stuprata Philomela, in upupam transformatus fuit: quemadmodum & Philomela in lusciniam, ac Progne in hirundinem. Quæ res Pandioni socero intellecta, mortem attulit. Huic in regno successit Erechtheus; e cujus filia Orithyia, Boreas Calaim procreavit & Zethen. Qui in Argonautarum numero quondam fuerunt; cum Jason, seminatis serpentis dentibus, e quibus homines armati prodierunt, & dracone sopito, vellus aureum retulit.

PRæbuerat dictis Tritonia talibus aurem;
Carminaque Aonidum, justamque probaverat iram.
Tum secum, Laudare parum est; laudemur & ipsæ;
Numina nec sperni sine pœna nostra sinamus.
(*a*) Mæoniæque animum fatis (*b*) intendit Arachnes:
Quam sibi lanificæ (*c*) non cedere laudibus artis
Audierat: non illa (*d*) loco, nec origine gentis

INTERPRETATIO.

TRitonia admoverat aurem ejusmodi sermonibus: & laudaverat versus Musarum, & justam iram. Tum apud se dixit, *leve est celebrare, celebremur Nos etiam: neque patiamur potestatem nostram contemni sine vindicta. Atque recordatur fatorum Arachnes Mæoniæ; quam didicerat sibi non cedere laudibus artis lanificæ. Illa non fuit illustris genere, neque origine familiæ,*

NOTÆ.

(a) *Mæoniæque*) Lydia est minoris Asiæ Provincia inter Mysiam & Cariam, quam a Mæone fluvio Stephanus, a Rege alii sic dictam voluerunt.

(b) *Intendit animum*) *De Arachnes fatis verba facere cogitat.*

(c) *Non cedere*) Quanquam tamen, ut norunt omnes, non belli tantum, sed artium Dea est ipsa Pallas.

(d) *Loco*) Pro parentibus posuit. *Origo* retro ad gentem & majores spectat.

Cla-

Clara, sed arte, fuit: pater huic (*a*) Colophonius Idmon
(*b*) Phocaico bibulas tingebat (*c*) murice lanas.
Occiderat mater: sed & hæc de plebe, suoque
Æqua viro fuerat: Lydas tamen (*d*) illa per urbes
Quæsierat (*e*) studio nomen memorabile: quamvis
Orta domo parva, parvis habitabat (*f*) Hypæpis.
Hujus ut aspicerent opus admirabile, sæpe
Deseruere sui Nymphæ vineta Tymoli:
Deseruere suas Nymphæ (*g*) Pactolides undas.
Nec factas solum vestes spectare juvabat;
Tum quoque, cum fierent, tantus decor affuit arti.
Sive rudem primos lanam glomerabat in orbes;
Seu digitis subigebat opus, (*h*) repetitaque longo
Vellera mollibat nebulas æquantia tractu,
Sive levi teretem versabat pollice fusum;
Seu pingebat acu; (*i*) scires a Pallade doctam.
Quod tamen ipsa negat: tantaque offensa magistra,
Certet, ait, mecum; nihil est quod victa recusem.
Pallas anum simulat: falsosque in tempora canos
Addit, & infirmos baculo quoque sustinet artus.
Tum sic orsa loqui: Non omnia grandior ætas,

INTERPRETATIO.

sed arte. Idmon Colophonius ejus pater imbuebat murice Phocaica lanas bibulas. Mater mortua erat: sed illa quoque fuerat de vulgo, & marito suo æqualis. Illa tamen comparaverat magnam famam sua *arte per urbes Lydas, tametsi orta domo exigua, & maneret exiguis Hypæpis. Nymphæ destituerunt sæpe vineta sui Tymoli, ut viderent opus mirandum. Nymphæ Pactolides destituerunt suas undas. Neque gratum erat tantum inspicere intenta peristromata, tum etiam* gratum erat *cum fierent, tanta fuit artis elegantia. Sive digereret crudam lanam in primos glomos; seu emolliret opus digitis, & sæpius pecteret vellera imitantia nebulas diffusa tractu; seu verteret teretem fusum agili pollice, seu pingeret acu, cognosceres institutam a Minerva. Quod tamen ipsa diffitetur; & læsa tanta magistra, contendas, inquit mecum; nihil est quod abnuam, siquidem discedam inferior. Minerva imitatur anum, atque assumit fictos canos in tempora, & fulcit quoque debilia membra scipione. Tum sic occœpit loqui. Ætas provectior non habet omnia*

NOTÆ.

(a) *Colophonius*) Ex Colophone, Lydiæ urbe, Apollinis oraculo clara.

(b) *Phocaico*) Fuit Phocæa Æolidis civitas, non longe a Lydia, ubi alicujus nominis purpura conficiebatur.

(c) *Murice*) Qui murex piscis fuit ex concharum genere, cujus sanguine lanæ purpureo colore inficiebantur.

(d) *Illa*) Arachne *scilicet*, Idmonis filia.

(e) *Studio*) Quod in lanificio fuit.

(f) *Hypæpis*) Fuit Hypæpa, vel Hypæpæ plur. numero, urbs Lydiæ, Veneri sacra, ad Tmolum montem posita.

(g) *Pactolides*) Fuit Pactolus Lydiæ fluvius non longe a Tmolo, aureas arenas volvens, a quo Nymphæ Pactolides.

(h) *Repetita*) Id est, iterum atque iterum eo modo carminata, & in floccos protractos, & cohærentes pexa, ut nubis speciem præberent.

(i) *Scires*) Pro *cognoscere posses*.

Quæ

Digitized by Google

Quæ fugiamus, habet: (*a*) seris venit usus ab annis.
Consilium ne sperne meum: tibi fama petatur
Inter mortales faciendæ maxima lanæ.
Cede Deæ: veniamque tuis temeraria dictis
Supplice voce roga: veniam dabit illa roganti.
Aspicit hanc torvis, inceptaque fila relinquit;
Vixque manum retinens, confessaque vultibus iram,
Talibus (*b*) obscuram resecuta est Pallada dictis:
Mentis inops, longaque venis confecta senecta,
Et nimium vixisse diu (*c*) nocet: audiat (*d*) istas,
Si qua tibi nurus est, si qua est tibi filia, voces.
Consilii satis est in me mihi: neve monendo
Profecisse putes; eadem sententia nobis.
Cur non ipsa venit: cur hæc certamina vitat?
Tum Dea, Venit, ait: formamque removit anilem;
Palladaque exhibuit: venerantur numina Nymphæ,
(*e*) Mygdonidesque nurus: sola est non territa virgo.
Sed tamen erubuit, subitusque invita notavit
Ora rubor: rursusque evanuit: ut solet aer
Purpureus fieri, cum primum Aurora movetur;
Et breve post tempus candescere Solis ab ictu.
Perstat in incepto, stolidæque cupidine palmæ
In sua fata ruit: neque enim (*f*) Jove nata recusat
Nec monet ulterius: nec jam certamina differt.

INTERPRETATIO.

quæ odio habeamus; experientia oritur ab annis ultimis. Ne contemnas meum monitum: Quære tibi laudem maximam in subigenda lana inter mortales: Cede Deæ: & nimium audax ora verbis supplicibus ut ignoscat tuis sermonibus: illa ignoscet oranti. Intuetur hanc infensis oculis, atque omittit fila incboata; & ægre compescens manus, & prodens iram ore; prosequuta est fictam Minervam hujusmodi oratione: Amens ades, & exhausta nimia senecta, & obest diutius vixisse. Si quam habes nurum, si quam habes filiam, audiat ista verba. Satis est mihi consilii in me: & ne credas promovisse quicquam *hortando; idem est nobis animus. Quamobrem ipsa non adest? quamobrem fugit has contentiones? Tum Dea, Adest, inquit; & deposuit figuram anilem; & ostendit Minervam. Nymphæ & puellæ Mygdonides colunt Deam, sola virgo non est commota. Sed tamen pudore suffusa est: & rubor repentinus invasit vultus invitos, rursusque discussus est; sicuti aer consuevit fieri rubicundus, cum primum stringitur Aurora, & post aliquod spatium albescere ab irradiatione Solis. Obfirmat se in incepto, & properat ad exitium suum stulta desiderio victoriæ: neque enim filia Jovis refugit; neque hortatur amplius; neque jam protrahit certamen.*

NOTÆ.

(a) *Seris venit*) Quod maxime imperitis & temerariis adolescentibus notandum; qui vix tamen aliud quam quod suo damno experti credunt, bene monentium senum præcepta perinde contemnunt ac si veritas una cum illorum artubus tremeret & vacillaret.

(b) *Obscuram*) Sub vetulæ larva latentem.

(c) *Nocet*) Deliram dicit vetulam.

(d) *Istas*) Ineptas, *scilicet*, quibus mihi opus non est.

(e) *Mygdonidesque*) Quæ ex Mygdonia Phrygiæ regiuncula, Lydiæ vicinæ ad Arachnen convenerant.

(f) *Jove nata*) Pallas *scilicet*.

Haud

Haud mora; (*a*) constituunt diversis partibus ambæ,
Et gracili geminas intendunt stamine telas.
Tela (*b*) jugo vincta est: stamen secernit (*c*) arundo:
Inseritur medium (*d*) radiis (*e*) subtemen acutis;
Quod digiti (*f*) expediunt, atque inter stamina ductum
Percusso feriunt insecti pectine dentes.
Utraque festinant: (*g*) cinctæque ad pectora vestes
Brachia docta movent, studio fallente laborem.
Illic & Tyrium quæ purpura sensit (*h*) aenum
Texitur, & (*i*) tenues parvi discriminis umbræ:
(*k*) Qualis ab imbre solet percussis solibus arcus
Inficere ingenti longum curvamine cælum:
In quo diversi niteant cum mille colores
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit,
Usque adeo quod tangit idem est; tamen ultima distant.
Illic & lentum filis immittitur aurum,
Et vetus in tela deducitur argumentum.
IV. (*l*) Cecropia Pallas (*m*) scopulum Mavortis in arce

INTERPRETATIO.

Sinc cunctationc, utraquc statuunt duas telas diverso loco, atque stabiliunt tenui stamine. Tela cst alligata jugo; juncus dividit stamen: subtemen medium intexitur radiis oblongis; quod digiti evolvunt, atque dentes inserti percutiunt diffusum inter stamina, pectine isto. Ambæ properant: & habentes amictus collectos ad pectora, agitant peritos lacertos, affectu dissimulante laborem. Ibi & intexitur purpura quæ sensit ænum Tyrium, & umbræ leves minimæ differentiæ: qualis arcus solct colorare longam aeris partem vasto ambitu, solis radiis fractis a pluvia: in quo cum mille colores varii splendeant, tamen discrimen ipsum decipit oculos intuentes: usque adeo quod contiguum est idem est, tamen extrema differunt. Ibi etiam ductile aurum inseritur, & antiqua fabula effingitur in tela.

IV. *Pallas describit collem Martis in arce Cecropia,*

NOTÆ.

(a) *Constituunt*) Operi sese accingentes ambæ quæcumque opus erant disponunt.

(b) *Juga*) Jugum dicitur in lanificio lignum illud teres, quo telæ stamen alligatur & involvitur. Totam vero texendæ telæ rationem deinceps subnectit Poeta.

(c) *Arundo*) Aut pecten ex arundine confectus.

(d) *Radiis*) *Radius* dicitur instrumentum quo textores subtemen stamini inserunt. *Une navette.*

(e) *Subtemen*) *La Trame.*

(f) *Expediunt*) *Inter staminis divisa fila, radii beneficio celeriter currere & aptari cogunt.*

(g) *Cinctæ*) *Cinctas habentes vestes.* Græcismus.

(h) *Aenum*) In quo lana purpureo colore imbuebatur. Laudatissimam vero fuisse Tyriam purpuram jam dictum sæpe.

(i) *Tenues parvi*) Ex arte Pictorum, quibus necesse per colorum levia discrimina imagines quasi ex umbris educere & oculis exponere.

(k) *Qualis*) Iridis est descriptio, in qua per refractos in nube Solis radios varii, vix tamen oculis diversi, emergunt colores.

(l) *Cecropia*) Atheniensi, a Cecrope Athenarum rege.

(m) *Scopulum*) Per Martis scopulum Areopagum intellige, (nam illa est hujus vocis interpretatio) quo in loco Mars apud 12. deos de cæde Halirrhothii causam dixit, accusante hujus patre Neptuno; ubi & deinceps Areopagitæ judices severissimi maxima cum integritate de causis capitalibus pronuntiaverunt.

Pin-

Digitized by Google

Pingit, & (a) antiquam de terræ nomine litem.
Bis sex cælestes medio Jove sedibus altis
Augusta gravitate sedent: sua quemque Deorum
Inscribit facies: Jovis est regalis imago.
Stare Deum pelagi, longoque ferire tridente
Aspera saxa fecit, medioque e vulnere saxi
Exsiluisse (b) ferum; quo pignore vindicet urbem.
(c) At sibi dat clypeum, dat acutæ cuspidis hastam:
Dat galeam capiti: defenditur ægide pectus.
Percussamque sua simulat de cuspide terram
Prodere cum baccis fœtum canentis olivæ:
Mirarique Deos: operis victoria finis.
Ut tamen exemplis intelligat æmula laudis,
Quod pretium speret pro tam furialibus ausis;
Quattuor in partes certamina quattuor addit
Clara colore suo, brevibus distincta (d) sigillis.
Threiciam (e) Rhodopen habet angulus unus, & Hæmon;
Nunc gelidos montes, mortalia corpora quondam;
Nomina summorum sibi qui tribuere Deorum.
Altera (f) Pygmææ fatum miserabile matris

INTERPRETATIO.

& vetus dissidium de nomine terræ. Duodecim Dii sedent cum augusta gravitate in sedibus excelsis, Jove medio. Suus vultus exprimit quemque Deorum. Facies Jovis est regia. Facit Deum maris stantem, & percutientem longo tridente duram rupem, & equum prodeuntem ex media fissura rupis, quo munere suam faciat urbem. At aptat sibi scutum, aptat hastam mucronis acuti, aptat galeam capiti: pectus tegitur ægide. Atque fingit terram ictam sua hasta edere fœtum albæ olivæ cum baccis: & Deos admirari. Victoria sua finis operis. Ut tamen invida honoris cognoscat exemplis quam mercedem possit animo præsumere pro inceptis tam insanis; adjecit in quatuor angulos quatuor certamina conspicua colore suo, effecta parvis figuris. Una pars habet Rhodopen Thraciam, & Hæmum, nunc montes frigidos, olim corpora mortalia, qui sibi dederunt nomina supremorum Deorum. Alter angulus refert fatum luctuosum matris Pygmææ:

NOTÆ.

(a) *Antiquam*) Quæ inter Neptunum & Palladam mota, utri Cecropiæ urbi nomen imponere jus esset, decreta ante a diis, ut qui humano generi rem commodiorem invenisset, ille urbi nomen imponeret: in quo quidem certamine vicit Minerva, utpote quæ olivam, equo a Neptuno producto, munus hominibus magis acceptum protulit, unde & Athenis nomen suum imposuit.

(b) *Ferum*) Equum, quem protulisse Neptunum, ut suam grato munere urbem vindicaret, modo monuimus.

(c) *At sibi*) Ipsa Pallas sese, ut vulgo etiamnum solent Pictores, cum hasta, galea & ægida, in tela finxerat.

(d) *Sigillis*) In telæ quatuor angulis, quasi appendicis loco, minoribus figuris pinxerat Pallas quæ recenset Poeta.

(e) *Rhodopen*) Strymonis fuit filia, quam Æmus rex Thraciæ duxit uxorem. Hæc vero illa Junonem suam; Jovem suum ille Æmum appellabat: quare in montes mutati.

(f) *Pygmææ*) Hanc fabulam ex Athenæo optime sic retraxit clar. Farnabius. Gerana matrona a popularibus suis Pygmæis pro numine culta Deos præ se contemsit, Junonem maxime & Dianam; quarum indignatione in gruem est conversa infestissimam Pygmæis hostem, qui illam venerati fuerant. Pygmæos quod attinet, alii in India, in Arabia alii, alii alibi collocaverunt, homunculos non ultra duos pedes altos, multis, mihi quidem,

Pars habet: hanc Juno victam certamine jussit
Esse gruem; populisque suis indicere bellum.
Pingit & (*a*) Antigonen ausam contendere quondam
Cum magni consorte Jovis; quam regia Juno
In volucrem vertit: nec profuit Ilion illi,
Laomedonve pater, sumtis quin candida pennis
Ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro.
Qui superest solus (*b*) Cinyran habet angulus orbum:
Isque gradus templi natarum membra suarum
Amplectens, saxoque jacens, lacrymare videtur.
(*c*) Circuit extremas oleis (*d*) pacalibus oras.
Is modus est, operique sua facit arbore finem.
XX. (*e*) Mæonis elusam designat imagine tauri
(*f*) Europen: verum taurum, freta vera putares.
Ipsa videbatur terras spectare relictas,
Et comites clamare suas, tactumque vereri
Assilientis aquæ; timidasque reducere plantas.
Fecit & (*g*) Asterien aquila luctante teneri;
Fecit (*h*) olorinis Ledam recubare sub alis:
Addidit, ut Satyri celatus imagine pulchram

INTERPRETATIO.

Juno imperavit hanc superatam certamine esse gruem, & inferre bellum suis populis. Finxit quoque Antigonen non veritam certare olim cum conjuge magni Jovis, quam Juno regia mutavit in alitem; neque Troja illi opem tulit, neque Laomedon, quin acceptis pennis ipsa alba Ciconia sibi plaudat rostro crepitante. Solus angulus qui restat habet Cinyran filiabus *privatum: atque is amplectens gradus templi* qui ante fuerant *artus suarum filiarum, & stratus in petra videtur flere.* *Cingit ultimas oras oleis paciferis. Is fuit finis: atque absolvit opus sua arbore.*

XX. *Mæonia* Arachne *pingit Europam deceptam forma Tauri: arbitrareris verum taurum, crederes vera maria. Ipsa videbatur respicere terras desertas: & vocare suas æquales, & timere tactum aquæ affluentis, & retrahere plantas pavidas. Finxit quoque Asterien corripi ab aquila certante: finxit Ledam stratam sub alis cygni. Adjecit, ut Jupiter tectus specie Satyri*

NOTÆ.

dem, fabulosos, quos cum gruibus bellum gerere voluerunt Poetæ.

(a) *Antigonen*) Fuit hæc Laomedontis filia, quam spretæ formæ dolore Juno in ciconiam mutavit.

(b) *Cinyran*) Fuit hic Assyriorum rex, (ab illo diversus quem supra vidimus Myrrhæ parentem) qui filias habuit pulcherrimas, atque adeo de more superbia ferocissimas cum Junone de forma contendere ausas. Eas indignata dea in cui templi gradus, patrem frigida filiarum corpora amplectentem in saxum mutavit.

(c) *Circuit*) Mansit hodieque mos idem, ut ad aulæorum seu peristromatum oras, serta & corollæ, aut ejusmodi leviora adjiciantur.

(d) *Pacalibus*) *Pacem significantibus*, & conciliantibus, quam quidem Pallas sapientia sua magis quam armis inter furentes socios constituere.

(e) *Mæonis*) Arachne Lydia, de qua supra

(f) *Europen*) Quam Agenoris filiam supra in Taurum mutatum Jovem rapuisse & in Cretam avexisse legimus.

(g) *Asterien*) Fuit hæc Cœi Titanis filia, quam, deorum miseratione in coturnicem mutatam Jupiter ante amatam sub aquilæ forma rapuit.

(h) *Olorinis*) Jovis in Cygnum mutati, qui ut Ledam Tyndari uxorem violaret eam formam induisse dicitur: quam fabulam supra, non uno loco vidimus.

Ju-

Digitized by Google

Jupiter implerit gemino (*a*) Nyčteida fœtu:
(*b*) Amphitryon fuerit, cum te (*c*) Tirynthia cepit;
(*d*) Aureus ut Danaën, (*e*) Asopida luserit igneus;
(*f*) Mnemosynen pastor: (*g*) varius (*h*) Deoida serpens.
Te quoque mutatum torvo, Neptune, juvenco
Virgine in (*i*) Æolia posuit: tu visus (*k*) Enipeus
Gignis (*l*) Aloidas; aries (*m*) Bisaltida fallis.
Et te, flava comas, (*n*) frugum mitissima mater,
Sensit equum; te sensit avem (*o*) crinita colubris
Mater equi volucris: sensit Delphina (*p*) Melantho.

INTERPRETATIO.

gravidam fecerit formosam Nyčtei filiam gemello fœtu: ut fuerit Amphitryon, cum Tirynthia te cepit: ut aureus fefellerit Danaën, igneus Asopi filiam: pastor Mnemosynen, anguis versicolor Proserpinam. Pinxit te etiam Neptune, versum in juvencum ferum pro virgine Æolia. Tu visus Enipeus gignis Aloidas: aries ludis Bisaltida. Alma mater frugum comam gerens flavam sensit te equum: mater equi alati comam gerens serpentibus horridam te sensit alitem: Melantho sensit Delphinum.

NOTÆ.

(a) *Nyčteida*) Antiopen dixit, Nyčtei filiam, Lyci Thebanorum regis uxorem, quæ Jovi Zathum & Amphionem peperit.

(b) *Amphitryon*) Fuit hic princeps Thebanus, cujus formam, cum foris militarat, Jupiter, ut Alcmena ejus uxore potiretur, sibi aptavit, quo quidam ex concubitu natus Hercules.

(c) *Tirynthia*) Alcmena est, quæ a Tirynthe urbe Argis vicina in qua educatus Hercules, hoc nomen habuit.

(d) *Aureus*) Decantatissima hæc est fabula Jovis in imbrem aureum mutati, ut in Danaës Parael matris gremium veniret.

(e) *Asopida*) Ægina est Asopi Bœotiæ regis filia, quam in ignem (impurissimum certe) mutatus Jupiter compressit; ex qua Æacum suscepit.

(f) *Mnemosynen*) Nympha fuit, quam Latine *Memoriam* dixeris, ex qua novem Musas suscepisse Jovem ideo voluerunt Poetæ, quod memoriæ beneficio scientiæ omnes comparantur & conservantur.

(g) *Varius*) Utpote qui in sinus & orbes sese porrigat: vel potius quia maculis distinctus.

(h) *Deoida*) Proserpinam dicit Cereris filiam, quam quidam Cererem Græci Δηὼ appellavarunt, unde *Deois* patronymicum.

(i) *Æolia*) Arne Æoli filia, de qua Diodorus, Æoli & Bœti matre.

(k) *Enipeus*) Fluvius est Thessaliæ, cujus sub specie Neptunus Tyro Salmonei filiam, illius fluvii amore captam, compressit; unde Pelias & Neleus nati.

(l) *Aloidas*) Othum dicit & Ephialten, Neptuni ex Iphimedia Aloei gigantis conjuge, filios. Fabulas vero confudisse videtur Poeta, qui tacità quæ Iphimediam Neptunus compressit, sub Enipei forma compressisse indicare videtur. Adeoque distinctione opus.

(m) *Bisaltida*) Theophane est, Bysaltidis filia, de qua Higynus fab. 188. arietis illius mater qui Phryxum in Colchos vexit.

(n) *Frugum*) Ceres est, quæ Neptuni fugiens insidias in equam mutata, ab ipso, equo facto, vim passa est: quo ex concubitu equumne, nomine Arionem, an filiam, quam nominare nefas, Ceres pepererit, incertum.

(o) *Crinita*) Medusa est, quam in Palladis templo Neptunus compressit; quamobrem irata dea crines quibus maxime placuerat in angues transmutavit. Atque hinc natum Pegasum, alatum equum nonnulli tradunt, quanquam ex ejusdem Medusæ sanguine ortum volunt alii, quo tempore ejus caput Perseus abscidit.

(p) *Melantho*) Hanc alii Protei, Deucalionis alii filiam scriptitarunt, cui diversi numinis filium tribuerunt. Quarum quidem vanarum & ineptarum fabularum accuratam cognitionem, magno, ut solent nonnulli, conatu exquirere, usque adeo ridiculum Christianoque homine præsertim indignum judico, ut vix aliud ex meo labore sperem compendium, quam ut ab ejusmodi deli-

Omnibus his faciemque suam faciemque locorum
Reddidit: est (*a*) illic (*b*) agrestis imagine Phœbus.
Utque modo accipitris pennas, modo terga leònis
Gesserit: ut pastor Macareida luserit (*c*) Issen.
Liber ut (*d*) Erigonen falsa deceperit uva:
Ut Saturnus (*e*) equo geminum Chirona crearit.
Ultima pars telæ, tenui circumdata limbo,
Nexilibus flores hederis habet intertextos.
III. Non illud Pallas, non illud carpere Livor
Possit opus: doluit successu (*f*) flava virago:
Et rupit pictas (*g*) cælestia crimina vestes.
Utque (*h*) Cytoriaco radium de monte tenebat;
Ter quater Idmoniæ frontem percussit Arachnes.
Non tulit infelix: laqueoque animosa ligavit
Guttura: pendentem Pallas miserata levavit:
Atque ita, Vive quidem, pende tamen, improba, dixit:
Lexque eadem pœnæ, ne sis secura futuri,
Dicta tuo (*i*) generi, serisque nepotibus esto.
Post ea discedens succis (*k*) Hecateidos herbæ

INTERPRETATIO.

Dedit his omnibus & imaginem suam & imaginem locorum. Ibi est Apollo specie rusticus: atque ut habuerit modo pennas accipitris, modo dorsum leonis: ut pastor fefellerit Issen Macarei filiam. Ut Bacchus luserit Erigonen ficta uva: ut Saturnus genuerit Chironem duplicem equo. Extrema pars telæ cincta exiguo limbo continet flores intertos hederis flexilibus.

III. *Neque Minerva, neque Invidia potuit improbare illud opus. Flava virago ingemuit successu, & laceravit telam pictam cælestia crimina. Atque ut tractabat radium de monte Cytoriaco, percussit ter quater frontem Arachnes Idmoniæ. Misera non passa est; & cordata pressit suum jugulum laqueo. Minerva miserata sublevavit pendentem; atque, inquit, Vita fruere equidem, attamen pende: & ne sis secura futuri, lex sit eadem tuæ progeniei, & ultimis nepotibus. Dein proficiscens inficit succo herbæ Heceteidos:*

N O T Æ.

rila deliros alios, quantum queo, ego quem jam diu quisquiliarum hujusmodi piget, pœnitet, pudet, tædet, ad Veritatem æternam revocem.

(a) *Illic*) In Arachnes tela depictum, *scil.*

(b) *Agrestis*) Cum Admeti pavit armenta; quod supra lib. 2. vidimus. Alias Phœbi transmutationes de quibus Poeta vix alibi reperiri posse testati sunt viri docti; quas nedum ego parcissimus fabularum indagator eruerim.

(c) *Issen*) Hanc Lesbiam fuisse, ejus Macarei filiam, de quo Diodorus, qui Jovis & Cyrenes fuit filius, Micyllus arbitratus est.

(d) *Erigonen*) Icarii fuit filia, quem vini usum vitisque propagandæ rationem Liber pater edocuit, ut refert Higynus.

(e) *Equo*) Cujus formam, interveniente Ope conjuge quo tempore cum Philyra Oceani filia rem haberet Saturnus assumsit: unde & filius Chiron parte anteriore hominis, posteriore equi formam referebat.

(f) *Flava*) Pallas *scilicet*.

(g) *Cælestia*) Id est, quæ Deorum adulteria, ab Arachne picta, haberet.

(h) *Cytoriaco*) Pro buxeo posuit, a Cytoro Galatiæ monte buxo abundante, ut ante dictum.

(i) *Generi*) Iilis omnibus qui ex te nascentur.

(k) *Hecateidos*) Aconiti, quod ab Hecate filia Persæ inventum primo scripsit Diodorus.

Spar.

Digitized by Google

Spargit, & extemplo tristi medicamine tactæ
Defluxere comæ: cumque his & naris & auris.
Fitque caput minimum: toto quoque corpore parvæ.
In latere exiles digiti pro cruribus hærent.
Cætera venter habet: de quo tamen illa remittit
Stamen; & antiquas exercet aranea telas.
IV. Lydia tota fremit: Phrygiæque per oppida facti
Rumor it, & magnum sermonibus occupat orbem.
Ante suos Niobe thalamos cognoverat (*a*) illam,
Tum cum Mæoniam virgo (*b*) Sipylumque colebat.
Nec tamen admonita est pœna popularis Arachnes
Cedere cælitibus, verbisque minoribus uti.
Multa dabant animos: sed enim nec (*c*) conjugis artes,
Nec (*d*) genus amborum, magnique potentia regni
Sic placuere illi, quamvis ea cuncta placebant,
Ut sua progenies: & felicissima matrum
Dicta foret Niobe, (*e*) si non sibi visa fuisset.
Nam sata (*f*) Tiresiâ venturi præscia Manto
Per medias fuerat, divino concita motu,
Vaticinata vias: (*g*) Ismenides, ite frequentes:
Et date (*h*) Latonæ, Latonigenisque duobus,

INTERPRETATIO.

& statim capilli infecti noxio veneno, cumque his nasus & auris deciderunt; atque caput fit minimum parvæ etiam toto corpore. Digiti tenues manent in latere pro pedibus. Alvus habet reliqua; ex qua tamen illa educit stamen, & aranea texit veteres telas.

IV. *Tota Lydia tremit, & fama monstri currit per urbes Phrygiæ, & retinet magnum orbem narrationibus. Niobe cognoverat illam ante nuptias suas, tum cum virgo habitabat Sipyli & in Mæonia. Neque tamen est docta pœnâ popularis Arachnes cedere Diis, & loqui modestius. Multa augebant fastus. Verum neque artes mariti, neque stirps utriusque, & vires magni regni tam placuerunt illi, quamvis ea omnia placebant, ut sua soboles: & Niobe dicta fuisset beatissima matrum, nisi visa fuisset sibi. Manto enim filia Tiresiæ fatidica impulsa afflatu divino prædixerat per medias vias, Ismenides, ite omnes, & offerte pia thura Latonæ, & duplici ejus prolis*

NOTÆ.

(a) *Illam*) Arachnen *scilicet*, utpote popularem, quandoquidem Phrygiæ & Lydiæ imperitabat Tantalus Niobes pater.

(b) *Sipylumque*) Fuit Sipylus montis & urbis nomen in Lydis.

(c) *Conjugis*) Amphionis, *scilicet*, cujus virtutem politicam sic quoque celebravit Horatius,

Dictus & Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere sono testudinis, &c.

(d) *Genus*) Quod ad Jovem uterque referebant, siquidem ille Tantalum Niobes patrem ex Plote, Amphionem ex Antiopa susceperat.

(e) *Si non sibi*) Quam vero sæpissime omnique modo potentiæ, scientiæ, divitiarum, virtutis etiam sibi conscium esse, atque in iis gloriari, potius quam Deo gratiam solide acceptam referre, nocet.

(f) *Tiresia*) Qui insignis vates fuit Thebanus, Everi filius.

(g) *Ismenides*) Thebanæ fœminæ, ab Ismeno Bœotiæ fluvio sic dictæ.

(h) *Latonæ*) Quæ Cœi Titanis fuit filia, ex qua Apollinem & Dianam Jupiter suscepit.

Cum

Cum prece thura pia; lauroque innectite crinem.
Ore meo Latona jubet: paretur: & omnes
Thebaides jussis sua tempora frondibus ornant:
Thuraque dant sanctis, & verba precantia, flammis.
Ecce venit comitum Niobe celeberrima turba,
Vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro:
Et, quantum ira sinit, formosa: movensque decoro
Cum capite immissos humerum per utrumque capillos.
Constitit: utque oculos circumtulit alta superbos;
Quis furor auditos, inquit, præponere visis
Cælestes? aut cur colitur Latona per aras;
Numen adhuc sine thure meum est? mihi Tantalus auctor;
Cui licuit soli (*a*) Superorum tangere mensas.
(*b*) Pleiadum soror est genitrix mihi: maximus (*c*) Atlas
Est avus, (*d*) æthereum qui fert cervicibus axem;
Jupiter (*e*) alter avus: (*f*) socero quoque glorior illo.
Me gentes metuunt Phrygiæ: me regia (*g*) Cadmi
Sub domina est: fidibusque mei commissa mariti
Mœnia cum populis a meque viroque reguntur.
In quamcumque domûs adverto lumina partem,

INTERPRETATIO.

cum prece, atque inserite laurum comæ. Latona imperat meo ore. Obsequuntur, & omnes Thebaides decorant sua tempora ramis, & mittunt thura in sacros focos, & preces fundunt. En Niobe adest stipata populo comitum, insignis auro inserto vestibus Phrygiis, & pulchra quantum ira patitur, & agitans cum specioso capite comam sparsam per utrumque humerum. Constitit, & postquam excelsa circumjecit oculos superbia elatos, quæ vesania, inquit, præferre Deos rumore cognitos conspectis? aut quamobrem Latona honoratur per altaria; numen meum est adhuc sine thure? Tantalus est mihi pater, cui soli concessum fuit accedere ad epulas Deorum: Soror Pleiadum est mea mater: maximus Atlas est avus, qui fulcit collo axem cæli: Jupiter alter avus. Efferor quoque illo socero. Nationes Phrygiæ me timent: regia Cadmi est sub me domina: & muri constructi Lyra mei conjugis reguntur a me & conjuge cum populis. In quamcumque partem domus conjicio oculos,

NOTÆ.

(a) *Superorum*) Illos vero hospitio acceptos ad convivium invitavit, in quo Pelopem filium membratim discerptum, eorum divinitatem exploraturus, scelesto consilio admovit: qua re etiam ad Tartara detrusus, ubi æterna fame & siti in mediis aquis & epulis torquetur.

(b) *Pleiadum soror*) Taygete, *scilicet*, una ex Pleiadibus, Atlantis filia. *Pleiades* vero dictæ sunt Græcis a navigando, Atlantis & Pleiones filiæ in cælum relatæ, quas stellas Latini *Vergilias* a verni temporis indicatione, appellaverunt.

(c) *Atlas*) Mauritaniæ rex fuit, Promethei frater, quem a Perseo in saxum & montem Gorgonei capitis ope transmutatum supra lib. 4. vidimus.

(d) *Æthereum*) Dictus est cælum humeris sustentare Atlas, ideo quod rerum cælestium peritissimus fuerit scrutator.

(e) *Alter*) Jupiter enim Tantali pater.

(f) *Socero*) Quippe patrem habuit Jovem Amphion Niobes maritus.

(g) *Cadmi*) Quem ante Thebarum conditorem legimus.

Im-

Immensæ ſpectantur opes: accedit eodem
Digna Deâ facies: huc natas adjice (*a*) ſeptem,
Et totidem juvenes, & mox generosque nurusque.
Quærite nunc, habeat quam nostra ſuperbia causam:
(*b*) Nescio quoque audete ſatam (*c*) Titanida Cœo
Latonam præferre mihi; cui maxima quondam
Exiguam ſedem parituræ terra (*d*) negavit.
Nec cælo, nec humo, nec aquis Dea vestra recepta est.
Exul erat mundi: donec miserata vagantem,
(*e*) Hoſpita tu terris erras, ego, dixit, in undis,
Instabilemque locum Delos dedit: illa duobus
Facta parens: uteri pars est hæc ſeptima nostri.
Sum felix: quis enim neget hoc? felixque manebo:
Hoc quoque quis dubitet? tutam me copia fecit.
Major ſum, quam cui possit Fortuna nocere.
Multaque ut eripiat; multo mihi plura relinquet.
Excessere metum mea jam bona: fingite demi
Huic aliquid populo natorum posse meorum;
Non tamen ad numerum redigar ſpoliata duorum
Latonæ: turbâ (*f*) quo quantum distat ab (*g*) orbâ.

INTERPRETATIO.

*infinitæ divitiæ conspiciuntur. Est mihi quoque forma digna Deâ. Huc adde ſeptem filias, & totidem adolescentes; & mox generos & nurus. Petite jam quam rationem habeat nostra gloria: nec vereamini mihi præponere Latonem Titanidem, filiam nescio cujus Cœi, cui qui*dem Latonæ *paritura vastissima Tellus olim denegavit parvum locum. Vestra Dea neque recepta est cælo, neque terra, neque aquis. Erat exul mundi, donec Delos miserata errantem dixit, Tu vagaris per terras, ego per aquas, & obtulit ſedem fluctuantem. Illa facta est mater duorum: hæc est pars ſeptima nostri ventris. Sum beata; quis enim istud diffiteatur? & perstabo beata. Quis etiam istud inficiatur? Numerus me fecit ſecuram. Major ſum, quam cui fortuna queat obesse: & tametsi multa auferat, sinet mihi plura. Mea bona jam ſuperaverunt timorem. Ponite aliquid posse ſubtrahi huic numero meorum filiorum; nihilominus destituta non cogar ad numerum duorum Latonæ; quo quantum remota est a* me utcumque *privatâ* meo *populo.*

NOTÆ.

(a) *Septem*) Plures illi: quod ideo tantum annoto ut quisquilias esse ejusmodi dicam, e quibus exquisite requirendis ingenuos adolescentes retineham; cum præstantissimos viros, mihi quidem suspiciendos, quo fato nescio operam pretiosissimam quam alibi tam feliciter collocarunt, possunt feliciue in melioribus collocere, circa hæc non sine maximo meo dolore frustra videam conterere.

(b) *Nescio Cœo*) Pro *nescio quo*. Per contemtum loquitur: quanquam tamen Cœus ille gigas fuit Cæli & Terræ filius.

(c) *Titanida*) Cœi Titanis filiam.

(d) *Negavit*) Quippe terras omnes jurejurando Juno obstrinxerat ne parturienti Latonæ locum concederent.

(e) *Hospita*) Consimilis sortis ratione mota insula Delos, quæ sub equis jactabatur emersit, ut Latonæ sedem præberet; quem quidem instabilem Jupiter seu Neptunus jussit consistere. Dicta vero est *Delos* seu *Manifesta*, quod Græcia ortum versus respicientibus maxime appareat; ex quo & tracta fabula quod in ea Sol & Luna cunabula habuerint, cum inde oriri quotidie viderentur; vario eorum per Zodiacum motu ad insulæ fluctuationem attributo.

(f) *Quo*) Numero, *scil.* duorum.

(g) *Orbâ*) Siquidem liberis aliquot Niobe privata fuisset.

Ite

Ite sacris, properate sacris; laurumque capillis
Ponite: deponunt; infectaque sacra relinquunt:
Quodque licet, tacito venerantur murmure numen.
Indignata Dea est: summoque in vertice (*a*) Cynthi
Talibus est dictis gemina cum prole locuta:
En ego vestra parens, vobis animosa creatis,
Et nisi Junoni, nulli cessura Dearum,
An Dea sim, dubitor: perque omnia sæcula cultis
Arceor, o nati, nisi vos succurritis, aris.
Nec dolor hic solus: diro convicia facto
(*b*) Tantalis adjecit: vosque est postponere natis
Ausa suis: & me (quod in ipsam recidat) orbam
Dixit: & exhibuit linguam scelerata (*c*) paternam.
Adjectura preces erat his Latona relatis:
Desine, Phœbus ait (pœnæ mora longa), querelas.
Dixit idem (*d*) Phœbe: celerique per aera lapsu
Contigerant tecti (*e*) Cadmeida nubibus arcem.
Planus erat lateque patens prope mœnia campus,
Assiduis pulsatus equis; ubi turba rotarum,
Duraque (*f*) mollierant subjectas ungula glebas.
Pars ibi de septem genitis Amphione fortes
Conscendunt in equos, Tyrioque (*g*) rubentia fuco
Terga premunt; auroque graves moderantur habenas.

INTERPRETATIO.

Discedite a sacris, festinate; & avellite laurum a comis. Deripiunt, & omittunt sacra imperfecta: &, quod conceditur, colunt numen murmure secreto. Dea inique tulit: & sic affata est duplicem suam *sobolem in cacumine Cynthi. Ecce ego mater vestra magnifica vobis genitis, neque cessura cuiquam Dearum nisi Junoni, arguor an sim Dea; & proterreor ab altaribus honoratis per omne ævum, nisi vos opem feratis, o filii. Neque hic unus est dolor, Tantalis addidit probra sævis factis: neque verita est vobis præferre suos filios: neque insuper, quod in ipsam redundet, appellavit prole destitutam; & scelesta prodidit linguam paternam. Latona parabat addere preces his narratis: Omitte, inquit Apollo, conqueri, (supplicii spatium longum.) Phœbe idem dixit: & obducti nubibus pervenerant ad arcem Cadmeida celeri descensu per aerem. Erat planities vasta non longe a mœnibus proculcata equis frequentibus, ubi numerus rotarum, & rigida ungula subegerant glebas suppositas. Ibi pars filiorum Amphionis fatigant equos, & urgent terga rubentia purpura Tyria; & tractant habenas auro intextas.*

NOTÆ.

(a) *Cynthi*) Qui Deli mons fuit, a quo & Apollo cum Diana Cynthii dicti.

(b) *Tantalis*) Niobe Tantali filia.

(c) *Paternam*) Linguam paternam ideo exprobrat, quod Deorum secreta mortalibus evulgasse dictus Tantalus.

(d) *Phœbe*) Diana Phœbi soror.

(e) *Cadmeida*) Thebanam a Cadmo extructam.

(f) *Mollierant*) Terra pulverulenta erat.

(g) *Rubentia*) Quia purpureis ephippiis & phaleris equi instructi & instrati.

E qui-

E quibus Ismenos, qui matri sarcina quondam
(*a*) Prima suæ fuerat, dum certum flectit in orbem
Quadrupedes curſus, ſpumantiaque ora coercet;
Hei mihi! conclamat; medioque in pectore fixus
Tela gerit; frenisque manu moriente remissis
In latus a dextro paulatim defluit (*b*) armo.
Proximus, audito sonitu per inane pharetræ,
(*c*) Frena dabat Sipylus; veluti cum præscius imbris
Nube fugit visa, pendentiaque undique rector
Carbasa deducit, ne qua levis effluat aura.
Frena dabat: dantem non evitabile telum
Consequitur: summaque tremens cervice sagitta
Hæsit; & exstabat nudum de gutture ferrum.
Ille, ut erat pronus, per (*d*) colla admissa jubasque
Volvitur; & calido tellurem sanguine fœdat.
Phædimus infelix, & aviti nominis hæres
Tantalus, ut solito finem imposuere labori
Transierant ad opus (*e*) nitidæ juvenile palæstræ:
Et jam contulerant arcto luctantia nexu
Pectora pectoribus; cum tento concita cornu,
Sicut erant juncti, trajecit utrumque sagitta.
Ingemuere simul; simul incurvata dolore
Membra solo posuere; simul suprema jacentes
Lumina versarunt; animam simul (*f*) exhalarunt.

INTERPRETATIO.

E quibus Ismenus, qui olim primus onus fuerat suæ matri, dum agit in certum gyrum cursus equi sui, *& reprimit ora spumantia, Hei mihi! vociferatur, & trajectus per medium pectus fert sagittas, & habenis elapsis manu moriente, decidit paulatim in latus a dextro humero. Sipylus proximus admittebat habenas, audito strepitu pharetræ per aerem; veluti cum nauclerus providus nimbi fugit nube conspecta, & explicat vela pendentia undique, ne quis levis ventus elabatur. Admittebat habenas. Sagitta ineluctabilis pertingit admittentem: & tremens adhæsit summæ cervici: & ferrum nudum prominebat ex gutture. Ille, ut erat pronus, defluit per colla* equi *concitati, & jubas; & inficit terram cruore tepido. Miser Phædimus, & Tantalus hæres nominis avi, postquam destitissent a labore solito, transierant ad opus juvenile splendidæ palæstræ: & jam commiserant pectora luctantia pectoribus forti nexu, cum sagitta impulsa arcu adducto transfixit utrumque, sicut erant connexi. Una conquesti sunt, una demiserunt in terram artus prostratos dolore; una prostrati torserunt oculos ultimos; una spiritum efflaverunt.*

NOTÆ.

(a) *Prima*) Primogenitus fuit.

(b) *Armo*) Equi *scilicet*.

(c) *Frena dabat*) Ut fugeret, *scilicet*.

(d) *Colla adm.*) Equi colla in fugam concitata.

(e) *Nitidæ*) Quia oleo perungebantur luctaturi.

(f) *Exhalarunt*) Vim mortis & reluctantia auspiria habet hic spondæus in quinta sede positus.

Aspicit Alphenor, laniataque pectora plangens
Advolat, ut gelidos complexibus allevet artus:
Inque pio cadit officio: nam Delius illi
Intima fatifero rumpit præcordia ferro.
Quod simul eductum, pars est pulmonis in (*a*) hamis
Eruta: cumque anima cruor est effusus in auras.
At non intonsum simplex Damasichthona vulnus
Afficit: ictus erat, (*b*) qua crus esse incipit, & qua
Mollia nervosus facit internodia poples.
Dumque manu tentat trahere exitiabile telum;
Altera per jugulum pennis tenus acta sagitta est.
Expulit hanc sanguis: seque ejaculatus in altum
Emicat, & longe terebratâ prosilit aurâ.
Ultimus Ilioneus non profectura precando
Brachia sustulerat: Dîque o communiter omnes,
Dixerat (ignarus (*c*) non omnes esse rogandos);
Parcite: motus erat, cum jam revocabile telum
Non fuit, (*d*) arcitenens: minimo tamen occidit ille
Vulnere; non altâ percusso corde sagittâ.
Fama mali, populique dolor, lacrymæque suorum
Tam subitæ matrem certam fecere ruinæ,
Mirantem potuisse; irascentemque quod ausi
Hoc essent superi, quod tantum juris haberent.
Nam pater Amphion, ferro per pectus adacto,
Finierat moriens pariter cum luce dolorem.

INTERPRETATIO.

Alphenor intuetur, & percutiens pectus apertum accurrit, ut soleret membra frigida complexibus; & sternitur in pia sedulitate; nam Delius dividit illi intima viscera ferro mortifero. Quod cum extractum est, pars pulmonis est abstracta in uncis, & sanguis est ejectus in aerem cum spiritu. At una plaga non conficit juvenem Damasichthonem. Percussus fuerat qua parte *tibia incipit esse, & qua poples nervosus nectit mollia internodia. Et dum conatur eripere fatale telum manu, alia sagitta est impacta per jugulum pennis tenus. Cruor hanc ejecit: cumque in altum prorumperet exilit, & longe fertur aere disjecto. Ultimus Ilioneus tetenderat in cælum lacertos nihil promoturos orando, & dixerat, o Dii omnes, communiter, nescius non omnes esse orandos, ignoscite. Arcitenens tactus fuerat, cum jam sagitta non fuit revocabilis. Ille tamen procubuit levissimo vulnere, corde afflicta non profunda sagitta. Rumor damni, & dolor plebis, & fletus suorum fecerunt matrem certam cladis repentinæ, quæ stupebat Deos potuisse, & indignabatur non veritos esse hoc,* & *quod tantum haberent potestatis. Nam pater Amphion, ferro trajecto per pectus, obiens simul finem imposuerat vitæ & dolori.*

NOTÆ.

(a) *Hamis*) Hamatis spiculis utebantur veteres, ut ne ex vulneribus revelli possent.

(b) *Qua crus*) Adeoque in genu.

(c) *Non omnes*) Sed Latonam, Apollinem & Dianam: nisi magis credas, hos omnino non esse orandos.

(d) *Arcitenens*) Apollo, *scilicet*.

Heu

Heu quantum (*a*) hæc Niobe Niobe distabat ab illa,
Quæ modo (*b*) Latois populum submoverat aris,
Et mediam tulerat gressus (*c*) resupina per urbem,
Invidiosa suis: at nunc miseranda vel hosti;
Corporibus gelidis incumbit: & ordine nullo
Oscula dispensat natos suprema per omnes.
A quibus ad cælum (*d*) liventia brachia tendens,
Pascere, crudelis, nostro, Latona, dolore;
Pascere, ait, satiaque meo tua pectora luctu:
(Corque ferum satia, dixit: per funera septem)
(*e*) Efferor: exsulta; victrixque inimica triumpha.
Cur autem victrix? miseræ mihi plura supersunt,
Quam tibi felici: post tot quoque funera vinco.
Dixerat: insonuit contento nervus ab arcu;
Qui, præter Nioben unam, conterruit omnes:
Illa malo est audax: stabant cum vestibus atris
Ante (*f*) toros fratrum (*g*) demisso crine sorores.
E quibus una, trahens hærentia viscere tela,
Imposito fratri moribunda relanguit ore.
Altera, solari miseram conata parentem,
Conticuit subito; (*h*) duplicataque vulnere cæco est.
(Oraque non pressit, nisi postquam spiritus exit.)
Hæc frustra fugiens collabitur; illa sorori
Immoritur; latet hæc; illam trepidare videres:

INTERPRETATIO.

Heu! quantum hæc Niobe dispar erat ab illa Niobe, quæ modo arcuerat populum ab altaribus Latonæ, & superba ambulaverat per urbem mediam, suis odiosa; at nunc flenda etiam hosti. Devolvitur in corpora frigida, & passim dat oscula ultima omnibus suis *filiis. A quibus porrigens contusos lacertos ad sydera, Pascere sæva Latona, inquit, nostro dolore, pascere, & exple cor tuum mea ærumna: & exple sæva viscera: abstrahor per septem obitus: exsili, & triumpha hostis superior. Quamobrem vero superior? plura mihi restant infelici, quam tibi beatæ. Superior sum etiam post tot obitus. Absolverat: nervus strepuit ab arcu adducto, qui tremefecit omnes excepta Niobe. Illa est audax dolore. Sorores aderant cum pullis vestibus coma projecta ad lectos fratrum: e quibus una avellens sagittas infixas cordi, moriens defecit ore imposito fratri. Altera aggressa delinire dolorem infelicis matris repente siluit, & est divisa improvisa plaga, neque clausit os nisi postquam anima recessit. Hæc nequicquam fugiens cadit; illa procumbit in sororem; hæc sese occultat; cerneres illam tremere:*

NOTÆ.

(a) *Hæc*) Mœrens, *scil.* non jam, prole extincta, superbiens.

(b) *Latois*) Quæ Latonæ erant.

(c) *Resupina*) Id est, quæ elato & superbo vultu per urbem incesserat.

(d) *Liventia*) Nigricantia ex percussionibus & dolore.

(e) *Efferor*) *Viva ad sepulchrum ferar, filiorum morte.*

(f) *Toros*) In quibus erant compositi ut efferrentur, & in sepulcrum mitterentur.

(g) *Demisso*) Lugentium more.

(h) *Duplicata*) Incurvata est, & in terram prostrata.

Sexque datis leto, diversaque vulnera passis,
Ultima restabat: quam toto corpore mater,
Tota veste tegens, Unam, minimamque relinque;
De multis minimam posco, clamavit, & unam.
Dumque rogat, pro qua rogat, occidit: orba resedit
Exanimes inter natos, natasque, virumque;
Diriguitque malis: nullos movet aura capillos:
In vultu color est sine sanguine: lumina mœstis
Stant immota genis: nihil est in imagine vivi:
Ipsa quoque interius cum duro lingua palato
Congelat, & venæ desistunt posse moveri.
Nec flecti cervix, nec brachia reddere gestus,
Nec pes ire potest: intra quoque viscera saxum est.
Flet tamen, & validi circumdata turbine venti
(a) In patriam rapta est: ibi fixa cacumine montis
Liquitur, & lacrymas etiamnum marmora manant.
V. Tum vero cuncti manifestam numinis iram
Fœmina virque timent: cultuque impensius omnes
Magna (b) gemelliparæ venerantur numina Divæ:
Utque fit, a facto propiore priora renarrant.
E quibus unus ait: (c) Lyciæ quoque fertilis agris
Haud impune Deam veteres sprevere coloni.
Res obscura quidem est ignobilitate virorum.

INTERPRETATIO.

& sex interfectis, & passis varias plagas, ultima supererat; quam mater operiens toto corpore, toto amictu, vociferata est, concede unam & minimam, peto de multis minimam, & unam. Et dum precatur, obit ea pro qua precatur. Orba resedit inter filios mortuos, & filias, & maritum, & indurata est ærumnis. Nullus ventus agitat comam. Color est exsanguis in facie: oculi hærent rigidi in genis tristibus, nihil est vivi in statua. Ipsa quoque lingua diriguit cum duro palato; & venæ non amplius possunt moveri. Neque collum potest flecti, neque lacerti agitari, neque pes incedere. Est lapis etiam intra præcordia. Luget tamen, & correpta turbine potentis venti ablata est in patriam. Ibi destituitur imposita vertici montis, & saxum exstillat etiamnum lacrymas.

V. Tum vero omnes & viri & fœminæ metuunt iram numinis; & omnes magis colunt vastam potestatem Deæ gemelliparæ, atque, ut mos est, recensent præterita a facto recentiore. E quibus unus inquit: incolæ etiam feracis Lyciæ non contempserunt inulti Divam. Factum est quidem minus cognitum contemptu virorum,

NOTÆ.

(a) *In patriam*) Thebis relictis, inquit Apollodorus, vidua jam atque orba Niobe Sipylum ad Tantalum patrem pervenit; ibique Jovem precata in saxum commutata fuit, quæ lacrymas noctes atque dies effundit suo de lapide. Quod ideo fictum volunt nonnulli quod Sipylenum marmor sudare perhibetur: vel etiam quod in Sipylo monte rupes sit quæ procul visentibus lugentis fœminæ speciem præbeat: vel sane quod in liberorum sepulchro statuam lapideam sibi Niobe erexerit. Cæterum plurima habet hæc fabula quæ homines a superbia omnium malorum centro possit revocare.

(b) *Gemelliparæ*) Latonæ, *scilicet*, quæ Apollinem & Dianam uno partu edidit.

(c) *Lyciæ*) Regio est minoris Asiæ ad mare mediterraneum porrecta, infra Lydiam.

Mi-

Mira tamen: vidi præsens stagnumque lacumque
(*a*) Prodigio notum: nam me jam grandior ævo,
Impatiensque viæ genitor deducere lectos
Jusserat inde boves; gentisque illius eunti
(*b*) Ipse ducem dederat: cum quo dum pascua lustro,
Ecce lacûs medio sacrorum nigra favillâ
Ara vetus stabat, tremulis circumdata cannis.
Restitit; & pavido, (*c*) Faveas mihi, murmure dixit
Dux meus: & simili, Faveas, ego murmure dixi.
(*d*) Naiadum, (*e*) Faunine foret tamen ara rogabam,
Indigenæne Dei; cum talia reddidit hospes:
Non hac, o juvenis, montanum numen in ara est.
Illa suam vocat hanc, cui quondam regia Juno
Orbe interdixit: quam vix erratica Delos
Orantem accepit, tum cum levis insula nabat.
Illic, (*f*) incumbens cum (*g*) Palladis arbore palmæ,
Edidit invitâ geminos Latona (*h*) novercâ.
Hinc quoque Junonem fugisse puerpera fertur:
Inque suo portasse sinu duo numina natos.
Jamque (*i*) Chimæriferæ, cum Sol gravis ureret arva,
Finibus in Lyciæ, longo Dea fessa labore,
Sidereo siccata sitim collegit ab æstu;

INTERPRETATIO.

sed tamen stupendum. Vidi ipse & stagnum, & locum cognitum monstro. Nam pater jam ætate provectior, & impar itineri faciundo imperaverat deducere inde boves lectos; & ipse dederat mihi *proficiscenti ducem ex illa natione: cum quo dum viso pascua, ecce antiquum altare stabat in medio stagni, fuscum atro cinere, cinctum arundinibus tremulis. Dux meus constitit, & dixit murmure timido, Adsis, & ego dixi pari murmure, Adsis. Nihilominus exquirebam an altare esset Naiadum an fauni, an Dei indigenæ; cum hospes respondit talia: o Juvenis, non Deus monticola est in hoc altari. Illa dicit hoc suum, quam olim regia Juno orbe expulit; quam precantem vix Delos incerta excepit, tum cum insula levis fluctuabat. Illic Latona innixa palmæ cum arbore Minervæ, protulit gemellos, noverca nolente. Puerpera dicitur etiam hinc fugisse Junonem, & tulisse in suo sinu duo numina ex se orta. Et jam, cum Sol ardens incenderet agros, Dea oppressa longo labore in campis Lyciæ Chimæriferæ, exhausta contraxit sitim a calore Solis;*

NOTÆ.

(a) *Prodigio*) Quod deinceps narrabit Poeta.

(b) *Ipse*) Pater, *scilicet*, hujus qui fabulam narrat, a quo itineris ducem Lycium acceperat.

(c) *Faveas mihi*) Verba sunt ducis numen, cui erecta ara, precantis.

(d) *Naiadum*) Quæ fontium dicuntur Nymphæ.

(e) *Fauni*) Fuerunt Fauni dii agrestes Satyris haud absimiles, de quibus jam sæpe.

(f) *Incumbens*) Parturientium more, quæ proxima quæque valide, ut dolores sublevent, fœtumque expellant, solent apprehendere.

(g) *Palladis arbore*) Oliva, *scilicet*.

(h) *Noverca*) Junonem dicit, Jovis conjugem, quæ adeo Apollinis & Dianæ noverca.

(i) *Chimæriferæ*) Fuit Poetis Chimera monstrum caput habens Leonis, ventrem Capræ, & caudam Draconis; revera autem mons Lyciæ ignivomus, cujus cacumen leonea, medium capræ, radices autem serpentes frequentabant.

Uber-

Uberaque ebiberant avidi lactantia nati.
Forte lacum melioris aquæ prospexit in imis
Vallibus: agrestes illic fruticosa legebant
Vimina cum juncis, gratamque paludibus ulvam.
Accessit, positoque genu Titania terram
Pressit; ut hauriret gelidos potura liquores.
Rustica turba vetant. Dea sic affata vetantes:
Quid prohibetis aquis? usus communis aquarum.
Nec Solem proprium Natura, nec aera fecit,
Nec tenues undas: ad publica munera veni.
Quæ tamen ut detis supplex peto: non ego nostros
Abluere hîc artus, lassataque membra parabam:
Sed relevare sitim: caret os humore loquentis;
Et fauces arent; vixque est via vocis in illis.
Haustus aquæ mihi nectar erit: vitamque fatebor
Accepisse simul; vitam dederitis in unda.
Hi quoque vos moveant, qui nostro brachia tendunt
Parva sinu: & casu tendebant brachia nati.
Quem non blanda Deæ potuissent verba movere?
Hi tamen orantem perstant prohibere: minasque,
Ni procul abscedat, conviciaque insuper addunt.
Nec satis hoc: ipsos etiam pedibusque manuque
Turbavere lacus: imoque e gurgite mollem
Huc illuc limum saltu movere maligno.
Distulit ira sitim: neque enim jam filia Cœi
Supplicat indignis; nec dicere sustinet ultra
Verba minora Deâ: tollensque ad sidera palmas,
Æternum stagno, dixit, vivatis in isto.

INTERPRETATIO.

& filii avidi siccaverant mammas lactantes. Forte vidit e longinquo stagnum aquæ dulcioris in infimis vallibus: rustici sibi colligebant fruticosa vimina cum juncis, & ulvam acceptam paludibus. Titania adivit, & genu flexo demisit se in terram, ut bibitura traheret frigidam aquam. Agreste agmen prohibent. Dea sic est alloquuta prohibentes: quamobrem arceatis ab aquis? usus aquarum est publicus: neque natura addixit cuiquam solem, neque aerem, neque aquas subtiles; accessi ad dona communia. Quæ tamen oro supplex ut concedatis. Ego non volebam hîc lavare membra, & artus lassos, sed sedare sitim: os loquentis est exsiccatum, & guttura arescunt, & vix datur transitus vocis ab illis. Haustus aquæ erit mihi nectar, atque agnoscam simul accepisse vitam: præbueritis vitam in aqua. Isti etiam vos molliant, qui porrigunt parvos lacertos e nostro gremio: & forte filii porrigebant lacertos. Quem non potuisset flectere lenis oratio Deæ? Isti tamen pertinaciter arcent precantem: atque insuper adjiciunt minas, nisi procul eat, & probra. Neque istud satis: lutulenta fecerunt insuper ipsa stagna pedibus & manibus; & huc illuc agitaverunt cœnum ex ultimo gurgite saltu protervo. Ira remisit sitim: neque vero jam filia Cœi precatur immeritos; neque potest amplius proferre voces humiliores Deâ, & porrigens manus ad astra, in omne ævum, inquit, vivatis in isto stagno.

De-

Deveninnt optata Deæ: juvat isse sub undas;
Et modo tota cavâ summergere membra palude;
Nunc proferre caput: summo modo gurgite nare:
Sæpe super ripam stagni considere: sæpe
In gelidos resilire lacus: & nunc quoque turpes
Litibus exercent linguas: pulsoque pudore,
Quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere tentant.
Vox quoque jam rauca est, inflataque colla tumescunt:
Ipsaque dilatant patulos convicia rictus.
Terga caput tangunt; colla intercepta videntur:
Spina viret: venter, pars maxima corporis, albet:
Limosoque novæ saliunt in gurgite ranæ.
VI. Sic ubi nescio quis Lycia de gente virorum
Rettulit exitium; (*a*) Satyri reminiscitur alter:
Quem (*b*) Tritoniaca Latoïs arundine victum
Affecit pœna: Quid me mihi detrahis? inquit.
Ah piget: ah non est, clamabat, tibia tanti:
Clamanti cutis est summos derepta per artus:
Nec quicquam, nisi vulnus, erat: cruor undique manat;
Detectique patent nervi: trepidæque sine ulla
Pelle micant venæ: salientia viscera possis,
Et pellucentes numerare in pectore fibras.
Illum ruricolæ, sylvarum numina, Fauni,
Et Satyri fratres, & tunc quoque clarus (*c*) Olympus,

INTERPRETATIO.

Vota Deæ absolvuntur. Gaudent se condere sub aquas, & nunc tingere totum corpus profundo stagno, nunc exerere caput, nunc notare in supremo lacu, sæpe requiescere ad ripam ejus, sæpe resilire in frigida stagna. Et nunc etiam utuntur obscœnis linguis ad jurgia, & pudore omisso, quanquem sint sub undis, sub undis nituntur convicia jactare. Vox etiam est rauca, & colla tumida inflantur, & ipsa probra diducunt os vastum. Dorsum junctum est capiti, collum videtur sublatum, spina est viridis, alvus, pars maxima corporis, alba est, & recentes ranæ sese jactant in palude lutulenta.

VI. *Postquam nescio quis sic narravit cladem hominum de natione Lycia, alius recordatur Satyri, quem Latoïs mulctavit supplicio postquam illum vicisset calamo Tritoniaco. Quamobrem, ait, me mihi surripis? Ah pœnitet: ah, vociferabatur, fistula non est tanti. Cutis est ablata vociferanti ab extremis membris: neque erat quicquam nisi plaga. Sanguis fluit ex omni parte, & nervi nudati apparent; & venæ trementes sine ulla cute saliunt. Liceat numerare præcordia micantia, & fibras splendentes in pectore. Fauni agrestes Dii nemorum, & fratres Satyri, & Olympus tunc etiam illustris,*

NOTÆ.

(a) *Satyri*) Marsiam, *scilicet*, quem certamine victum Apollo Latonæ filius excoriavit.

(b) *Tritoniaca arundine*) Tibiam dicit, quam a Pallade Tritonia, seu ad Tritonem paludem nata inventam, deinde ab eadem projectam, quod inflando sese deformari advertisset, Marsyas invenit. Usque adeo autem ejus sono sibi placuit, ut Apollinem ipsum ad Musica certamen provocare ausus fuerit.

(c) *Olympus*) Qui Marsiæ fuit discipulus.

Et

Et Nymphæ flerunt: & quisquis montibus illis
Lanigerosque greges, (*a*) armentaque bucera pavit.
Fertilis immaduit, madefactaque terra caducas
Concepit lacrymas, ac venis perbibit imis.
Quas ubi fecit aquam, vacuas emisit in auras.
Inde petens rapidum ripis declivibus æquor,
Marsya nomen habet, Phrygiæ liquidissimus amnis.
VII. Talibus extemplo redit ad præsentia dictis
Vulgus; & extinctum cum stirpe Amphiona lugent.
Mater in invidia est: tamen hanc quoque dicitur unus
Flesse (*b*) Pelops: humeroque suas ad pectora postquam
(*c*) Deduxit vestes, (*d*) ebur ostendisse sinistro.
Concolor hic humerus, nascendi tempore, dextro,
Corporeusque fuit: manibus mox cæsa paternis
Membra ferunt junxisse Deos: aliisque repertis,
(*e*) Qui locus est juguli medius, summique lacerti,
Defuit: impositum est non comparentis in usum
Partis ebur: (*f*) factoque Pelops fuit integer illo.
VIII. Finitimi proceres coeunt: urbesque propinquæ
Oravere suos ire ad solatia reges,
(*g*) Argosque, & Sparte, Pelopeiadesque Mycenæ,

INTERPRETATIO.

& Nymphæ luxerunt, & quisquis pavit greges lanigeros, & armenta cornuta in illis montibus. Terra ferax irrigata est, & irrigata retinuit lacrymas cadentes, ac absorbuit profundis meatibus. Quas ubi fecit aquam, ejecit in aerem inanem. Inde descendens in mare æstuosum per pronas ripas nomen consequutus est Marsya fluvius limpidissimus Phrygiæ.

VII. *Talibus narratis, statim plebs revertitur ad præsentia, & deflent Amphionem sublatum cum prole. Mater est in invidia: cæterum unus Pelops creditur etiam luxisse hanc; atque exhibuisse ebur in humero lævo, postquam deripuit amictus suos ad pectus. Hic humerus fuit corporeus & ejusdem coloris ac dexter quando natus est, dein dicunt Deos conseruisse artus dissectos manibus parentis; cæterisque inventis, pars quæ est inter collum & extremum lacertum desiderata est. Ebur affixum est pro ea parte quæ non inveniebatur; & eo pacto Pelops fuit restitutus.*

VIII. *Optimates proximi conveniunt: & oppida vicina Argos, & Sparta, & Mycenæ Pelopeiades, & Calydon nondum invisa Dianæ infensæ,*

NOTÆ.

(a) *Armenta bucera*) Boves dicit, illi enim cornua gerunt bubula.

(b) *Pelops*) Qui Tantali fuit filius, Niobes frater.

(c) *Deduxit*) Ut purpureis positis lugubres indueret.

(d) *Ebur ostendisse*) Pelopem discerptum Tantalus Diis epulantibus in lancibus obtulerat; quod illi nefas cum advertissent, Pelopis membra iterum composuerunt, nisi quod humeri sinistri loco, quem Ceres comederat, eburneum apposuerunt. Paulo autem durius & ex abrupto videtur hæc Pelopis inculcata fabula.

(e) *Qui locus*) Humerus est.

(f) *Facto*) Aut Deorum beneficio.

(g) *Argos*) Urbs est clarissima Peloponnesi, sicut & Sparta, itemque Mycenæ, quas Pelops vel certe ejus posteri auxisse feruntur.

Et

Et nondum torvæ (*a*) Calydon invisa Dianæ,
(*b*) Orchomenosque ferox, & nobilis (*c*) ære Corinthos,
(*d*) Messeneque ferax, (*e*) Patræque, humilesque (*f*) Cleonæ,
Et (*g*) Nelea Pylos, neque adhuc Pittheia (*h*) Trœzen:
Quæque urbes aliæ (*i*) bimari (*k*) clauduntur ab Isthmo,
Exteriusque sitæ bimari spectantur ab Isthmo.
(*) Credere quis possit? solæ cessatis Athenæ.
Obstitit officio bellum; subvectaque ponto
Barbara (*l*) Mopsopios terrebant agmina muros.
Threicius (*m*) Tereus hæc auxiliaribus armis
Fuderat: & clarum vincendo nomen habebat.
Quem sibi (*n*) Pandion opibusque virisque potentem,
Et genus a magno ducentem forte (*o*) Gradivo,
Connubio (*p*) Procnes junxit: non pronuba (*q*) Juno,

INTERPRETATIO.

& Orchomenus superba, & Corinthus celebris ære, & Messene ferax, & Patræ, & exiguæ Cleonæ, & Pylus Nelea, & Trœzen nondum Pittheia, & urbes aliæ quæ clauduntur ab Isthmo bimari, & positæ exterius conspiciuntur ab Isthmo bimari, rogaverunt suos reges ut accederent consolandi gratia. Quis possit fidem adhibere? Solæ Athenæ deestis humanitatis officio. Bellum impedimento fuit, & exercitus barbarus adductus per mare imminebat muris Mopsopiis; Tereus Thracius hunc fugaverat armis auxiliaribus, & habebat nomen magnum ex victoria. Quem potentem divitiis & viris, & trahentem genus clarum a magno Marte, Pandion sibi devinxit conjugio Procnes. Juno pronuba

NOTÆ.

(a) *Calydon*) Ætoliæ est hæc civitas ad Peloponnesi Septentrionem, in cujus agros torva & irata Diana, quod ab Oeneo rege primitias diis offerenti præterita esset, aprum ferocissimum immisit, quem Meleager mactavit.

(b) *Orchomenus*) Arcadicam dicit, quam feracitate etiam Homerus commendavit, nam alia est Bœotiæ.

(c) *Ære*) Captâ a L. Mummio & incensa Corintho, Achaiæ capite, incendio permistis plurimis statuis atque simulacris, æris, auri, argentique venæ in commune fluxere. Atque hinc toto orbe laudatum æs Corinthium.

(d) *Messene*) Messeniæ est in Peloponneso, cujus incolæ bellis plurimis adversus Lacedæmonios claruerunt.

(e) *Patræ*) Sunt in Achaia, ad Septentrionem.

(f) *Cleonæ*) Oppidulum Argolidis.

(g) *Nelea*) A Neleo Nestoris patre regnata, in Messenia sita: nam plures fuisse jam semel monuimus.

(h) *Trœzen*) Urbs est Argolidis, ubi Pittheus Æthræ, matris Thesei, pater, nondum imperitaverat.

(i) *Bimari*) Isthmus dicitur terra inter duo maria coarctata, atque adeo bimaris; quomodo hic Corinthiacus Ægeo & Ionio alluitur.

(k) *Clauduntur*) Isthmo clausas intellige urbes quas habet Peloponnesus.

(*) *Credere quis*) Hoc ad Atheniensium celeberrimam facit humanitatem.

(l) *Mopsopios*) Athenienses, a Mopsopo rege sic dictos, in quos Amazones illo tempore, auxilio assumtis Scythis, incursarunt; qua de re Justinus.

(m) *Tereus*) Thraciæ rex fuit, Martis filius.

(n) *Pandion*) Rex Atheniensium.

(o) *Gradivo*) Mars est a *gradiendo*, vel ab hastæ vibratione Græce sic dictus.

(p) *Procne*) Quæ Pandionis fuit filia.

(q) *Juno*) Quæ tamen Juga & Pronuba dicta, sine cujus numine nullum posset coalescere conjugium.

Non (*a*) Hymenæus adest, non illi (*b*) Gratia lecto.
(*c*) Eumenides tenuere faces de funere raptas:
Eumenides stravere torum: tectoque profanus
Incubuit bubo, thalamique in culmine sedit.
Hac (*d*) ave conjuncti Procne Tereusque; parentes
Hac ave sunt facti: gratata est scilicet illis
Thracia: Disque ipsi grates egere: diemque,
Quaque data est claro Pandione nata tyranno,
Quaque erat ortus (*e*) Itys, festam jussere vocari.
Usque adeo latet utilitas: jam tempora Titan
Quinque per autumnos repetiti duxerat anni:
Cum blandita viro Procne: Si gratia, dixit,
Ulla mea est, vel me visendæ mitte sorori;
Vel soror huc veniat: redituram tempore parvo
Promittes socero: magni mihi numinis instar
Germanam vidisse dabis: jubet ille carinas
In freta deduci: veloque & remige portus
Cecropios intrat; (*f*) Piræaque littora tangit.
Ut primum soceri data copia, dextraque dextræ
Jungitur; infausto committitur omine sermo.
Cœperat adventus caussam, mandata referre
Conjugis; & celeres (*g*) missæ spondere recursus;
Ecce venit magno dives Philomela paratu:

INTERPRETATIO.

non favet illi toro, neque Hymenæus, neque Gratia. Furiæ admoverunt tædas ablatas ex funere: furiæ adornaverunt lectum: & bubo fœdus insedit tecto, & positus fuit in fastigio thalami. Procne & Tereus commissi hac ave; facti sunt parentes hac ave. Scilicet Thracia gratulata est illis; & ipsi gratias egerunt Diis; & voluerunt appellari diem feriatum quo filia Pandionis concredita est regi illustri, & quo Itys natus est. Usque adeo ignoratur quod bonum est. Jam Titan vexerat tempora per quinque Autumnos anni renovati, cum Procne demulcens maritum, Si, inquit, ulla est mea gratia, vel mitte me sorori visendæ; vel soror huc accedat. Pollicearis socero brevi reversuram. Concedes mihi instar numinis vidisse sororem. Ille imperat nayes provehi in mare, atque init portus Cecropios velis & remigibus, atque appellit ad littora Piræa. Ut primum licuit videre socerum, & dextra data est dextræ, oratio inchoatur infelici præsagio. Cœperat narrare caussam itineris & jussa uxoris, & promittere reditus breves dimissæ; ecce Philomela adest splendida superbo ornatu,

NOTÆ.

(a) *Hymenæus*) Quem jam sæpe ad nuptias invocatum deum diximus.

(b) *Gratia*) Tres fuerunt, perpetuæ Veneris comites, Aglaia, Thalia, Euphrosyne.

(c) *Eumenides*) Furiæ, quæ non geniales a pueris præferri solitas faces, sed furiales admoverint.

(d) *Ave*) Augurio.

(e) *Itys*) Terei & Procnes filius.

(f) *Piræaque*) Fuit Pyræum portus Atheniensia, a Themistocle instructus.

(g) *Missæ*) Siquidem Philomelam ad Procnen sororem mitteret Pandion.

Di-

Digitized by Google

Divitior forma; quales audire solemus
Naidas & (a) Dryadas mediis incedere silvis:
Si modo des illis cultus, similesque paratus.
Non secus exarsit conspecta virgine Tereus,
Quam si quis canis ignem supponat aristis:
Aut frondem, positasque cremet fœnilibus herbas.
Digna quidem facies: sed & hunc innata libido
Exstimulat: pronumque genus regionibus illis
In Venerem est: flagrat vitio gentisque suoque.
Impetus est illi comitum corrumpere curam,
Nutricisque fidem: nec non ingentibus ipsam
Sollicitare datis; totumque impendere regnum;
Aut rapere, & sævo raptam defendere bello.
Et nihil est, quod non effræno captus amore
Ausit; nec capiunt inclusas pectora flammas.
Jamque moras male fert; cupidoque revertitur ore
Ad mandata Procnes; & agit sua vota sub illis.
Facundum faciebat amor.: quotiesque rogabat
Ulterius justo, Procnen ita velle ferebat.
Addidit & lacrymas; tanquam mandasset & illas.
Pro Superi, quantum mortalia pectora cæcæ
Noctis habent! ipso sceleris molimine Tereus
Creditur esse pius: laudemque a crimine sumit.
Quid quod idem Philomela cupit? patriosque lacertis
Blanda tenens humeros, ut eat visura sororem,
Perque suam, contraque suam, petit usque, salutem.

INTERPRETATIO.

plendidior pulchritudine, & quales solemus audire Naiadas & Dryadas ambulare in mediis silvis, si modo addas illis ornatus & similes apparatus. Tereus non aliter incensus est visa puella, quam si quis submittat ignem albis aristis, aut incendat ramusculos & herbas congestas in fœnilibus. Vultus quidem insignis; sed ingenita libido etiam hunc excitat; & in illis terris homines sunt propensi in Venerem. Uritur vitio generis & suo. Impensius stimulatur corrumpere custodiam sanitum, & fidem nutricis, aut etiam delinire illam magnis muneribus, atque absumere totum regnum: vel auferre, & tueri ablatam crudeli bello. Neque quisquam est quod non audeat irretitus immoderato amore: neque pectus est capax reconditi ignis. Jamque inique fert moras, & redit ad jussa Procnes ore cupido, & promovet sua desideria sub illis. Amor præstabat disertum: & quoties orabat plus quam justum esset, dicebat Procnen sic optare. Adjecit etiam lacrymas, sicuti etiam imperasset illas: Proh Dii, quantum corda hominum habent obscuræ cæcitatis! Tereus creditur esse pius ipso conatu facinoris, & habet laudem a crimine. Quid quod Philomela idem optat? & blanda amplectens ulnis humeros patris, poscit usque & per suam & contra suam salutem ut discedat visura suam *sororem.*

NOTÆ.

(a) *Dryadas*) Quæ sylvestres, communiter, proprie sunt nymphæ in quercubus viventes.

Spectat eam Tereus; (*a*) præcontrectatque videndo:
Osculaque, & collo circumdata brachia cernens;
Omnia pro stimulis, facibusque, ciboque furoris
Accipit: & quoties amplectitur illa parentem,
Esse parens vellet: neque enim minus impius esset.
Vincitur ambarum genitor prece: gaudet, agitque
Illa patri grates: & successisse duabus
Id putat infelix, quod erit lugubre duabus.
Jam labor exiguus Phœbo restabat: (*b*) equique
Pulsabant pedibus spatium declivis Olympi.
Regales epulæ mensis, & Bacchus in auro
Ponitur: hinc placido dantur sua corpora somno.
At rex (*c*) Odrysius, quamvis secessit, in illa
Æstuat; & repetens faciem, motusque, manusque,
Qualia vult fingit, quæ nondum vidit: & ignes
(*d*) Ipse suos nutrit, cura removente soporem.
Lux erat: &, generi dextram complexus euntis,
Pandion comitem lacrymis commendat obortis:
Hanc ego, care gener, quoniam pia caussa coegit,
(Et voluere ambæ, voluisti tu quoque, Tereu,)
Do tibi: perque fidem, cognataque pectora supplex,
Per Superos oro, patrio tuearis amore:
Et mihi sollicitæ lenimen dulce senectæ
Quamprimum (omnis erit nobis mora longa) remittas.
Tu quoque quamprimum (satis est procul esse sororem,)
Si pietas ulla est, ad me, Philomela, redito.

INTERPRETATIO.

Tereus eam intuetur, & ante eam demulcet videndo, & cernens suavia, & lacertos circumductos collo, sumit omnia pro aculeis, & tædis, & esca furoris. Et quoties illa complectitur patrem, optaret esse pater; neque enim esset minus impius. Pater superatur prece utriusque. Illa lætatur & gratias agit patri, & misera arbitratur bene id cessisse duabus, quod erit luctuosum duabus. Jam parvus labor supererat Soli, & ejus equi feriebant pedibus spatium proni cœli. Dapes regiæ, & vinum in vasibus auratis apponitur mensis: inde sua corpora committuntur somno suavi. At rex Odrysius, quanquam se recepit, ardet in Philomela; & revolvens mente vultum, & motus, & manus, putat qualia vult, quæ nondum vidit: & ipse alit suas flammas, amore subtrahente somnum. Dies advenerat, & Pandion amplexus dextram generi proficiscentis commendat comitem lacrymis prorumpentibus. Ego, (siquidem utraque exoptavit; & tu cupivisti, Tereu) committo tibi hanc, dilecte gener, quoniam pia caussa suasit: & precor supplex per fidem, & corda cognata, & per Deos ut protegas amore patrio: & remittas mihi ocyus amabile solatium anxiæ senectutis: omne spatium erit nobis longum. Tu quoque, Philomela, si pietas est aliqua, revertere ad me ocyus: satis est sororem esse procul.

NOTÆ.

(a) *Præcontrectat*) Tanto libidinis ardore Philomelam intuetur, ut oculis contrectare videatur.

(b) *Equi*) Qui Solis trahere currum crediti.

(c) *Odrysius*) Tereum dicit, ab Odrysarum Thraciæ gente, sic dictum.

(d) *Ipse*) Ipsi vero certe magis vanà, quam imaginatione fingimus boni specie nobis imponimus, quam objectis ducimur; quod vitium qui effugere studuerit, quantus est.

Man-

Mandabat; pariterque suæ dabat oscula natæ;
Et lacrymæ mites inter mandata cadebant.
Utque fide pignus dextras utriusque poposcit:
Inter seque datas junxit; natamque (*a*) nepotemque
Absentes memori pro se jubet ore salutent:
Supremumque vale, pleno singultibus ore,
Vix dixit; timuitque suæ præsagia mentis.
At simul imposita est pictæ Philomela carinæ;
Admotumque fretum remis, tellusque (*b*) repulsa est;
Vicimus, exclamat: mecum mea vota feruntur.
Exsultatque, & vix animo sua gaudia differt
Barbarus: & nusquam lumen detorquet ab illa.
Non aliter, quam cum pedibus prædator obuncis
Deposuit nido leporem (*c*) Jovis ales in alto:
Nulla fuga est capto; spectat sua præmia raptor.
Jamque iter effectum; jamque in sua littora fessis
Puppibus exierant: cum rex Pandione natam
In stabula alta trahit, silvis obscura vetustis:
Atque ibi pallentem, trepidamque, & cuncta timentem,
Et jam cum lacrymis, ubi sit germana, rogantem
Includit; fassusque nefas, & virginem, & unam
Vi superat; frustra clamato sæpe parente,
Sæpe sorore sua, magnis super omnia Divis.
Illa tremit, velut agna pavens, quæ saucia cani
Ore excussa lupi, nondum sibi tuta videtur:
Utque columba, suo madefactis sanguine plumis,

INTERPRETATIO.

Jubebat: atque simul suavia præbebat suæ filiæ: & suaves lacrymæ fluebant inter jussa. Et postquam petivit dextras utriusque in testimonium fidei, & conseruit datas inter se, mandat salute impertiantur ore memori suis verbis & filiam, & nepotes absentes; atque vix dixit ultimum Vale, ore pleno singultibus: & reformidavit omina suæ mentis. At cum primum Philomela est imposita pictæ navi, & mare intratum remis, & terra relicta, Vicimus, vociferatur, mea desideria avehuntur mecum. Atque barbarus triumphat, & ægre differt animo sua gaudia; & nusquam dimovet oculos ab illa. Non secus ac cum avis Jovis rapax unguibus acutis deposuit leporem in excelso nido; nulla est fuga correpto: avida intuetur suam prædam. Jamque via absoluta; jamque descenderant in sua littora navibus lassis, cum rex ducit filiam Pandionis in excelsa stabula, tecta annosis arboribus; atque ibi includit pallidam, trementem & omnia metuentem, & jam petentem lacrymando ubi sit sua *soror; & postquam aperuisset vera infanda vi vincit puellam & unam, patre sæpe nequicquam citato, sæpe sorore sua, Diis magnis super omnia. Illa trepidat tanquam agna timida, quæ vulnerata erepta faucibus veteris lupi, nondum sibi videtur secura; & tanquam columba, plumis suis irroratis suo sanguine,*

NOTÆ.

(a) *Nepotemque*) Ityn *scilicet*, Prognes filium.

(b) *Repulsa*) Uti quidem referunt oculi.

(c) *Jovis ales*) Aquila.

Hoc-

Digitized by Google

Horret adhuc, avidosque timet, quibus hæserat, ungues.
Mox ubi mens rediit; passos laniata capillos,
(Lugenti similis, cæsis plangore lacertis,)
Intendens palmas, Pro diris, Barbare, factis,
Pro crudelis, ait! nec te mandata parentis
Cum lacrymis movere piis, nec cura sororis,
Nec mea virginitas, nec conjugalia jura?
Omnia turbasti: pellex ego facta sorori:
Tu geminis conjux: (non hæc mihi debita pœna.)
Quin animam hanc (ne quod facinus tibi, perfide, restet)
Eripis? atque utinam fecisses ante nefandos
Concubitus! vacuas habuissem criminis umbras.
Si tamen hæc Superi cernunt; si numina Divûm
Sunt aliquid; si non perierunt omnia mecum;
Quandocunque mihi pœnas dabis: ipsa pudore
Projecto tua facta loquar; si copia detur,
In populos veniam; si silvis clausa tenebor,
Implebo silvas, & conscia saxa movebo.
Audiat hæc æther, & si Deus ullus in illo est.
Talibus ira feri postquam commota tyranni,
Nec minor hac metus est: caussa stimulatus utraque;
Quo fuit accinctus, vagina liberat ensem:
Arreptamque coma, flexis post terga lacertis,
Vincla pati cogit: jugulum Philomela parabat;
Spemque suæ mortis viso conceperat ense.
Ille indignanti, & nomen patris usque vocanti,
Luctantique loqui comprensam forcipe linguam
Abstulit ense fero: radix micat ultima linguæ.

INTERPRETATIO.

timet adhuc atque hoeret ungues asperos intra quos fuerat. Mox ubi animus rediit, discerptam comam habens, similis lugenti, brachiis contusis plangendo, porrigens manus, Pro, inquit, Barbare, nefando facinore, pro fere neque jussa patris cum lacrymis piis te tetigerunt, neque amor sororis, neque mea virginitas, neque fœdera connubialia? Omnia miscuisti. Ego sum facta adultera sorori, tu maritus utrique. Non sum digna hoc supplicio. Quamobrem non eripis hanc animam, ne quod nefas tibi desit, perfide? atque utinam eripuisses ante scelestos concubitus! habuissem Manes sine crimine. Si tamen Dii hæc vident, si potestas eorum est aliquid, si omnia non interierunt mecum, aliquando exsolves mihi pœnas. Ego ipsa propalabo tua facinora pudore neglecto. Siquidem mihi liceat accedam ad homines; si tenebor clausa in nemoribus, implebo nemora, & movebo lapides conscios. Cœlum istud audiat, & si quis Deus est in illo. Postquam ira crudelis tyranni est excita ejusmodi vocibus, *neque timor est levior eâ, impulsus utraque caussa, educit vagina gladium quo fuit instructus, & cogit correptam capillis ferre vincula, brachiis detortis in tergum. Philomela parabat jugulum, & conceperat spem suæ necis gladio conspecto. Ille execuit duro gladio linguam correptam forcipe indignanti & usque citanti nomen parentis, & conanti loqui; ultima radix linguæ movetur.*

Ipsa

Ipsa jacet, terræque tremens immurmurat atræ.
Utque salire solet mutilatæ cauda colubræ,
Palpitat; & moriens dominæ vestigia quærit.
Hoc quoque post facinus (vix ausim credere) fertur
Sæpe sua lacerum repetîsse libidine corpus.
Sustinet ad Procnen post talia facta reverti.
Conjuge quæ viso germanam quærit: at ille
Dat gemitus fictos, commentaque funera narrat.
Et lacrymæ fecere fidem: velamina Procne
Deripit ex humeris auro fulgentia lato:
Induiturque atras vestes: & (*a*) inane sepulcrum
Constituit: (*b*) falsisque piacula manibus infert;
Et luget (*c*) non sic lugendæ fata sororis.
Signa Deus bis sex acto (*d*) lustraverat anno.
Quid faciat Philomela? fugam custodia claudit:
Structa rigent solido stabulorum mœnia saxo:
Os mutum facti caret indice: grande dolori
Ingenium est: miserisque venit sollertia rebus.
Stamina (*e*) barbaricâ suspendit callida telâ:
Purpureasque notas filis intexuit albis
Indicium sceleris: perfectaque tradidit uni:
Utque ferat dominæ gestu rogat: ille rogata
Pertulit ad Procnen: nec scit quid tradat in illis.
Evolvit vestes sævi matrona tyranni,

INTERPRETATIO.

Ipsa jacet, & trepida immurmurat nigræ terræ. Atque ut cauda serpentis mutilati consuevit micare, palpitat; & moriens sectatur vestigia dominæ. Dicitur etiam repetiisse sua libidine corpus mutilatum post hoc scelus: (vix possim credere.) Audet redire ad Procnen post talia facinora: quæ marito conspecto petit sororem: at ille emittit gemitus simulatos, & refert mortem fictam. Et lacrymæ persuaserunt. Procne lacerat ab humeris vestes micantes lato auro. Et tegitur pullo amictu; & ponit vacuum sepulcrum; & infert piacula fictis umbris; & deflet sortem sororis non ita deflendæ. Deus percurrerat duodecim signa exacto anno. Quid agat Philomela? Custodia obstat fugæ: muri stabulorum alti sunt ædificati duris lapidibus: os mutum destitutum est indice facinoris. Acumen est magnum vindictæ; & calliditas adest rebus afflictis. Cauta suspendit stamina tela barbarica, & inseruit signa purpurea filis candidis, indicium facinoris; & postquam absoluta essent, dedit uni, & precatur gestu ut portet dominæ. Ille portavit ad Procnen quæ rogatus fuerat portare, neque novit quid afferat in illis. Conjux crudelis tyranni evolvit telam,

NOTÆ.

(*a*) *Inane*) Cadavere vacuum cenotaphium, quale illis qui peregre interierant ad placandos eorum Manes, transitumque Stygium impetrandum, solebant extruere.

(b) *Falsis*) Quia nondum mortua erat Philomela.

(*c*) *Non sic*) Quia potius erat vindicanda.

(d) *Lustraverat*) Irradiaverat, aut excurrerat.

(*e*) *Barbaricâ*) Telam Phrygio more texuisse dicit, qua fati sui iniquitatem perscripserit.

Ger-

Germanæque suæ carmen miserabile legit:
Et ((*a*) mirum potuisse) silet: (*b*) dolor ora repressit:
Verbaque quærenti satis indignantia linguæ
Defuerunt: nec flere vacat: sed fasque nefasque
Confusura ruit; pœnæque in imagine tota est.
Tempus erat, quo sacra solent (*c*) Trieterica Bacchi
(*d*) Sithoniæ celebrare nurus: (*e*) nox conscia sacris.
Nocte sonat (*) Rhodope tinnitibus (*f*) æris acuti:
Nocte suâ est egressa domo regina: Deique
(*g*) Ritibus instruitur, furialiaque accipit arma.
Vite caput tegitur: lateri cervina sinistro
(*h*) Vellera dependent: humero levis incubat (*i*) hasta.
Concita per silvas turba comitante suarum
Terribilis Procne, furiisque agitata doloris,
Bacche, tuas simulat: venit ad stabula avia tandem:
Exululatque, (*k*) Evoeque sonat, portasque refringit:
Germanamque rapit: raptæque insignia Bacchi
Induit: & vultus hederarum frondibus abdit;
Attonitamque trahens intra sua limina ducit.
Ut sensit tetigisse domum Philomela nefandam,
Horruit infelix; totoque expalluit ore.

INTERPRETATIO.

& legit versus luctuosos suæ sororis: & (mirum potuisse) tacet: dolor occlusit os; & voces satis infensæ destituerunt quærentem: neque spatium datur lugendi. Sed cupiens miscere & fas & nefas prorumpit; & tota est in contemplando supplicio. Tempus erat quo mulieres Thraciæ consueverunt celebrare sacra Trieterica Bacchi. Nox conscia sacris. Rhodope fremit nocte tinnitibus æris sonori: regina est egressa domo sua nocte: & discit ritus Dei; & sumit arma furialia. Caput obducitur pampinis: pellis cervina pendet a lævo latere; hasta levis imponitur humero. Procne furens per silvas, agmine comitante suarum, terribilis, & impulsa furiis iræ, imitatur tuas, Bacche. Pervenit denique ad stabula devia: atque exululat, Evoeque auditur, & proterit portas: & aufert sororem, & aptat sublatæ insignia Bacchi, & tegit faciem foliis hederarum, & ducens stupefactam trahit ad domum suam. Cum misera Philomela advertit se intrasse domum scelestam, fremuit, & expalluit toto vultu.

NOTÆ.

(a) *Mirum potuisse*) Siquidem fœmina, & vehementer dolens.

(b) *Dolor*) Quia maximus, quique ad certam vindictam attentus.

(c) *Trieterica*) Festa, tertio quoque anno, in triennalis expeditionis memoriam, quam in Indiam Bacchus suscepit, nocturno tempore celebrari solita.

(d) *Sithoniæ*) Thraciæ, nam Sithonia pars est Thraciæ.

(e) *Nox conscia*) Nocte, ex Scripturæ sententia, inebriantur qui inebriantur.

(*) *Rhodope*) Mons Thraciæ.

(f) *Æris acuti*) Id est, tympanorum ex ære, acute sonantium, quibus insanientes etiam utebantur. De quibus omnibus supra.

(g) *Ritibus*) Ut ipsa quoque Bacchantium more sese instruxerit.

(h) *Vellera*) Nebrides dicit, seu damarum aut cervorum pelles, quas in Bacchi sacris adhibebant.

(i) *Hasta*) Thyrsum dicit, quod gestamen erat Bacchantium a Baccho mutuatum, hasta pampinis vel hederâ involuta.

(k) *Evoeque*) Vide supra lib. 4. V. 522.

Na-

Nacta (*a*) locum Procne, sacrorum (*b*) pignora demit,
Oraque develat miseræ pudibunda sorori;
Amplexuque petit: sed non attollere contra
Sustinet hæc oculos; pellex sibi visa sororis:
Dejectoque in humum vultu, jurare volenti,
Testarique Deos, per vim sibi dedecus illud
Illatum, pro voce manus fuit: ardet, & iram
Non capit ipsa suam Procne: fletumque sororis
Corripiens, Non est lacrymis hîc, inquit, agendum,
Sed ferro; sed si quid habes, quod vincere ferrum
Possit: in omne nefas ego me, germana, paravi.
Aut ego, cum facibus regalia tecta cremaro,
(*c*) Artificem mediis immittam Terea flammis:
Aut linguam, aut oculos, aut quæ tibi membra pudorem
Abstulerunt, ferro rapiam: aut per vulnera mille
Sontem animam expellam: magnum quodcunque paravi:
Quid sit, adhuc dubito: peragit dum talia Procne;
Ad matrem veniebat Itys: quid possit, (*d*) ab illo
Admonita est: oculisque tuens immitibus, Ah quam
Es similis patri! dixit: nec plura locuta,
Triste parat facinus; tacitâque exæstuat irâ.
Ut tamen accessit natus, matrique salutem
Attulit, & parvis adduxit colla lacertis,
Mistaque blanditiis puerilibus oscula junxit;
Mota quidem est genitrix, (*e*) infractaque constitit ira:

INTERPRETATIO.

Procne nacta locum, deponit instrumenta sacrorum, & aperit vultus verecundos infelicis sororis, & illam amplectitur. Verum hæc non audet contra erigere oculos, sibi visa adultera sororis: atque facie in terram prona, cum vellet jurare & testes Deos citare, illud opprobrium sibi oblatum per vim, manus fuit vocis loco. Procne ipsa æstuat, neque continet iram suam, & carpens lacrymas sororis, Non, ait, hîc est faciendum fletibus, sed ferro, sed, si quid habes quod possit superare ferrum. O soror ego me institui ad omne nefas. Aut, postquam ego incendero domum regiam tædis, injiciam perfidum Tereum in medios ignes: aut ego exsecabo cultro linguam, aut oculos, aut membra quæ tibi rapuerunt pudicitiam; aut deturbabo animam scelestam per mille plagas. Quodcumque institui magnum: nescio adhuc quid sit. Dum Procne talia exequitur, Itys properabat ad matrem: docta est ab illo quid possit: atque illum *adspiciens torvis oculis, Ah, inquit, quam similis es genitori! nec plura locuta luctuosum factum cogitat, & ardet secreta ira. Postquam tamen filius adiit, atque matrem salutavit, & admovit collo parva brachia, & dedit suavia juncta adulationibus puerilibus, mater tacta est equidem, & ira imminuta est.*

NOTÆ.

(a) *Locum*) Secretum dicit.

(b) *Pignora*) Hederas, Nebrides, Hastam.

(c) *Artificem*) Auctorem & nefandi incestus actorem.

(d) *Ab illo*) Quia illo præsente, eundem in dapibus patri apponendum Procnes excogitavit.

(e) *Infracta*) Penitus, aut certe multum fracta.

Invitique oculi lacrymis maduere coactis.
Sed simul ex nimia mentem pietate (*a*) labare
Sensit: ab hoc iterum est ad vultus versa sororis,
Inque vicem spectans ambos, Cur admovet, inquit,
Alter blanditias; raptâ silet altera linguâ?
Quam vocat hic matrem, cur non vocat illa sororem?
Cui sis nupta vide, Pandione nata, marito.
(*b*) Degeneras: scelus est pietas in conjuge Tereo.
Nec mora; traxit Ityn: veluti (*c*) Gangetica cervæ
Lactentem fœtum per silvas tigris opacas.
Utque domûs altæ partem tenuere remotam;
Tendentemque manus, & jam sua fata videntem,
Eia, & jam, mater, clamantem, & colla petentem
Ense ferit Procne, lateri qua pectus adhæret.
Nec vultum avertit: satis illi ad fata vel unum
Vulnus erat: jugulum ferro Philomela resolvit.
Vivaque adhuc, animæque aliquid retinentia membra
Dilaniant: pars inde cavis exsultat aenis;
Pars verubus stridet: manant penetralia tabo.
His adhibet conjux ignarum Terea mensis:
Et patrii moris sacrum mentita, quod uni
Fas sit adire viro, comites famulosque removit.
Ipse sedens solio Tereus sublimis avito
Vescitur: inque suam sua viscera congerit alvum.
Tantaque (*d*) nox animi est, Ityn huc arcessite, dixit.

INTERPRETATIO.

atque oculi coacti humidi facti sunt lacrymis obortis. Sed cum primum advertit mentem flecti ex nimio amore; rursus deflexit oculos a filio ad faciem sororis; & intuens ambos alternis vicibus, quamobrem, ait, unus me demulcet blandimentis, altera tacet sublata lingua? Quamobrem illa non appellat germanam, quam hic dicit genitricem? Cogita, o filia Pandionis, cui viro sis nupta. Desciscis a pristina claritate. Pietas est nefas in marito Terea. Et sine omni cunctatione, corripuit Ityn: veluti cum tigris Gangetica rapit *fœtum lactentem cervæ per tectas silvas. Cumque essent in vastæ domûs parte seposita, Procne percutit gladio* puerum *porrigentem manus, & jam cognoscentem suam mortem, & jam vociferantem, Eia genitrix, & insilientem in collum, qua* parte *pectus committitur lateri. Neque detorquet oculos. Unus ictus satis erat illi ad necem: Philomela aperit ejus jugulum gladio. Atque discerpunt artus adhuc vivos, & habentes adhuc aliquid animæ. Pars ejus agitatur in amplis cacabis; pars crepitat in verubus: pars domus secreta infecta est sanie. Conjux admovet his mensis Tereum nescium; cumque simulasset sacrum ritu patrio, ad quod sit fas uni masculo accedere, arcuit comites & servos. Ipse Tereus positus in excelso atque in solio avito epulatur, & dejicit in suum ventrem sua præcordia: Et tanta est cæcitas mentis, Adducite huc Ityn, inquit.*

NOTÆ.

(a) *Labare*) *Moveri, flecti.*

(b) *Degeneras*) Hoc ideo dicit, quod materno affectu sese ab ulciscenda injuria revocari sentiret.

(c) *Gangetica*) Indica, a Gange maximo Indiæ fluvio.

(d) *Nox*) Pro inscitia, quæ malorum nostrorum origo.

Dis-

Dissimulare nequit crudelia gaudia Procne:
Jamque suæ cupiens exsistere nuntia cladis;
Intus habes, quod poscis, ait: circumspicit ille,
Atque ubi sit, quærit: quærenti, iterumque vocanti,
Sicut erat sparsis furiali cæde capillis,
Prosiliit, Ityosque caput Philomela cruentum
Misit in ora patris: nec tempore maluit ullo
Posse loqui, & (a) meritis testari gaudia dictis.
Thracius ingenti mensas clamore repellit,
(b) Vipereasque ciet Stygia de valle sorores:
Et modo, si possit, reserato pectore diras
Egerere inde dapes, semesaque (c) viscera gestit:
Flet modo, seque vocat bustum miserabile nati:
Nunc sequitur nudo genitas Pandione ferro.
Corpora (d) Cecropidum pennis pendere putares;
Pendebant pennis: quarum petit (e) altera silvas,
Altera tecta subit: neque adhuc de pectore cædis
Excessere notæ; signataque sanguine pluma est.
Ille dolore suo, pœnæque cupidine velox,
Vertitur in (f) volucrem; cui stant in vertice cristæ:
Prominet immodicum pro longa cuspide rostrum.
Nomen Epops volucri: facies armata videtur.

INTERPRETATIO.

Procne nequit tegere feram læticiam; & jam exoptans esse nuntia sui exitii, Habes inquit, intus quod petis. Ille oculos versat in omnes partes, & petit ubi sit. Cum illum quæreret, atque citaret, Philomela, sicut erat disjectâ comâ nefandâ cæde prorupit, & projecit caput sanguinolentum Itys in faciem genitoris: neque unquam magis optavit posse fari, atque indicare lætitiam digna oratione. Thracius rejicit mensas magno clamore, atque vocat sorores vipereas de valle inferna: & nititur, modo ut possit, educere ex pectore aperto cibos, & viscera semesa. Nunc luget, & se appellat triste sepulcrum filii, nunc persequitur gladio filias Pandionis. Arbitrareris harum corpora tolli pennis: sublata erant pennis; quarum una it in nemora, altera se recipit in tecta. Neque adhuc signa necis abierunt a pectore, & pluma est maculata cruore. Ille celer sua ira, & desiderio vindictæ mutatur in avem, in cujus summo capite cristæ eminent. Rostrum nimium extenditur pro longo mucrone. Avis vocatur Upupa; vultus videtur armis instructus.

NOTÆ.

(a) *Meritis*) *Appositis*, *convenientibus*, quæ tantum gaudium, seu vindictæ solatium exposceret.

(b) *Vipereas*) Furias vocat Tereus, quas antea colubris capillorum loco horridas vidimus.

(c) *Viscera*) Ityn filium dicit: Sunt namque nati parentum viscera.

(d) *Cecropidum*) *Atheniensium*, Procnes & Philomelæ.

(e) *Altera sylvas*) Philomela nempe quæ in Lusciniam mutata, sicuti Procne in hirundinem. Quæ quidem Metamorphosis ex celeri illarum fœminarum fuga, & luctu, a Poetis facta.

(f) *Volucrem*) Upupam quæ a Græcis *Epops* dicitur; quam quidem Tereï tempore primo in Daulide, & quidem in Tereï tumulo visam scriptitarunt.

Hic dolor ante diem longæque extrema senectæ
Tempora, Tartareas Pandiona misit ad umbras.
VIII. Sceptra loci, rerumque capit moderamen (*a*) Erechtheus;
Justitia dubium, validisne potentior armis.
Quattuor ille quidem juvenes, totidemque crearat
Fœmineæ sortis; sed erat par forma duarum.
E quibus Æolides (*b*) Cephalus te conjuge felix,
(*c*) Procri, fuit: (*d*) Boreæ Tereus Thracesque nocebant:
Dilectaque diu caruit Deus Orithyia,
Dum rogat, & precibus mavult quam viribus uti.
Ast ubi blanditiis agitur nihil, horridus irâ,
Quæ solita est illi nimiumque domestica vento;
(*e*) Et merito, dixit: quid enim mea tela reliqui,
Sævitiam, & vires, iramque, animosque minaces;
Admovique preces, quarum me dedecet usus?
Apta mihi vis est: vi tristia nubila pello:
Vi freta concutio, nodosaque robora verto,
Induroque nives, & terras grandine pulso.
Idem ego, cum fratres cælo sum nactus aperto,
(Nam mihi campus is est) tanto molimine luctor,

INTERPRETATIO.

Hæc ærumna deturbavit Pandionem ad Manes inferos ante tempus & ultimos dies productæ senectutis.

VIII. *Erechtheus sumit sceptra loci, & imperium:* atque *incertum* fueritne *major æquitate, an armis potentibus. Ille quidem genuerat quatuor mares & totidem conditionis fœmineæ: sed pulchritudo duarum erat æqualis; e quibus Cephalus Æolides fuit beatus te uxore, Procri: Tereus & Thraces oberant Boreæ; & hic Deus diu desideravit amatam Orithyiam, dum orat, & satius credit orare quam vim facere. At postquam nihil promovetur lenibus verbis, atrox irâ, quæ familiaris est & nimium frequens illi vento, Et jure, inquit, quamobrem enim amisi mea arma, feritatem, & potentiam, & iram, & spiritus minaces; atque adhibui blandas voces, quarum usus mihi est indecorus? Violentia me decet, fugo per vim opacas nubes; commoveo mare per vim, & dejicio nodosas quercus, & induro nives, & verbero tellurem grandine. Ego idem, cum incurri in fratres in vasto cælo, nam is mihi est campus, tanto conatu certo,*

NOTÆ.

(a) *Erechtheus*) Qui rex fuit Athenis ante Pandionem posteriorem, Procnes & Philomelæ patrem; ut regum Atheniensium seriem turbasse Poeta videatur, quam Pausanias & Eusebius tradiderunt. Ita enim illa se habet. *Actæus*, ut nonnullis placet, primus Atticam tenuit, deinde *Cecrops*, *Cranaus*, *Amphictyon*, *Erichthonius*, *Pandion*, *Erechtheus*, *Cecrops II. Pandion II. Ægeus* Thesei pater.

(b) *Cephalus*) Dejonei fuit filius ab Æolo avo Æolides dictus.

(c) *Procri*) Quæ altera fuit ex formosis duabus Erechthei filiabus.

(d) *Boreæ*) Qui Ventus violentissimus Strymonia, Thraciæ fluvii, ut placet quibusdam filius, Orithyiæ Erechthei filiæ nuptias ambiens, ob Thracum, Terei præsertim recentem sævitiam, repulsam tulit.

(e) *Et merito*) *Dilectâ*, supple, *careo Orithyia*. Sed terribilis & indignantis venti impetum oportuit præcipiti illa oratione exprimere.

Ut

Digitized by Google

(*a*) Ut medius nostris concursibus intonet æther;
Exiliantque cavis elisi nubibus ignes.
Idem ego, cum subii convexa foramina terræ,
Supposuique ferox imis mea terga cavernis;
Sollicito manes, totumque tremoribus orbem.
Hac ope debueram thalamos petiisse, socerque
Non orandus erat, sed vi faciendus, Erechtheus.
Hæc Boreas, aut his non inferiora locutus;
Excussit (*b*) pennas; quarum jactatibus omnis
Afflata est tellus, latumque perhorruit æquor.
(*c*) Pulvereamque trahens per summa cacumina pallam,
Verrit humum: pavidamque metu caligine tectus
Orithyian amans fulvis amplectitur alis.
Dum volat, arserunt agitati fortius (*d*) ignes.
Nec prius aerii cursus suppressit habenas,
Quàm (*e*) Ciconum tenuit populos & mœnia, raptor.
Illic & gelidi conjux (*f*) Actæa tyranni,
Et genitrix facta est, partus enixa (*g*) gemellos;
Cætera qui matris, pennas genitoris haberent.
Non tamen has una memorant cum corpore natas:
Barbaque dum rutilis aberat subnixa capillis,
Implumes Calaisque puer Zethesque fuerunt.
Mox pariter ritu pennæ cœpere volucrum
Cingere utrumque latus; pariter flavescere malæ.

INTERPRETATIO.

ut aer medius personet nostris certaminibus, & flammæ coactæ erumpant ex amplis nubibus. Ego idem cum intravi cavas speluncas terræ, & asper submisi meum dorsum infimis antris; perterrefacio Umbras & totum mundum. Opus fuerat ambire nuptias his opibus; & Erechtheus erat parandus socer per vim, non rogandus. Postquam Boreas hæc dixisset, aut non minora istis, agitavit pennas; quarum motibus tota terra est afflata, & vastum mare fremuit; atque ducens pallam pulverulentam per suprema fastigia, expurgat terram, & obductus tenebris amans comprehendit nigris alis Orithyiam timore exsanguem. Dum volat, flammæ concussæ validius arserunt: neque ante prædo loræ traxit aut cohibuit cursum aerium, quam pervenit ad populos & muros Ciconum. Ibi Atheniensis facta est & uxor frigidi tyranni, & mater, cum emisisset gemellos, qui habebant pennas patris, reliqua matris. Dicunt tamen has non fuisse ortas simul cum corpore: & Calais & Zethes fuerunt implumes dum barba supposita rubicunda comæ deerat. Mox pennæ cœperunt simul tegere utrumque latus in modum avium, & malæ simul flavescere.

NOTÆ.

(a) *Ut medius*) Plus quam satis sibi plaudit Boreas: sed Philosophorum est tantos ejus animos retundere; a quibus fulminum proprias causas discet qui volet.

(b) *Pennas*) Quas ventis affigere ob celerem motum placitum Poetis.

(c) *Pulveream*) Elegans profecto Boreæ sic venti descriptio.

(d) *Ignes*) Amorem dicit.

(e) *Ciconum*) Qui populi sunt Thraciæ juxta Hebrum.

(f) *Actæa*) Atheniensis Orithyis frigidissimi venti conjux.

(g) *Gemellos*) Calain & Zethen.

Er-

Ergo, ubi concessit tempus puerile juventæ,
(*a*) Vellera cum (*b*) Minyis nitido radiantia villo
Per mare (*c*) non motum primâ petiere carinâ.

INTERPRETATIO.

Ergo ubi ætas pueriliis locum dedit juventuti, iverunt prima navi cum Minyis ad vellera ſulgentia splendente lana, per mare non agitatum.

NOTÆ.

(a) *Vellera*) De aureis illis loquitur arietis, qui Phryxum in Colchos portavit; quæ ille, immolato ariete, in luco Martis suspendit; Argonautæ, Jasone duce, surripuerunt. De quibus deinceps.

(b) *Minyis*) Argonautas dicit, qui a Minyis omnium præstantissimis id nomen habuerunt. Fuerunt autem Minyæ Thessaliæ populi, quibus Minyas Orchomeni fluvii filius nomen imposuit.

(c) *Non motum*) Quia primam longam navem fuisse volunt Argo, quam Argos quidem a nonnullis dicitur texuisse, qui & illi nomen imposuit. Quanquam aliunde alii: ex Hebræa lingua nomen repetivit summus Bochartus: non primam, nequidem apud Græcos voluerunt multi: plures denique ad expeditionem Colchicam profectas non pauci arbitrantur.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER VII.

ARGUMENTUM.

Is postquam domum cum Medea rediit, Æsoni illa juventutem reddidit. Eandemque & Peliæ pollicita, præmisso arietis in agnum reformati specimine, dolo eum occidit. Inde per varia loca multis insignia transformationibus delata; post occisos liberos, Ægeo nupsit. Contra hunc postea bellum movit Minos, collectis undique copiis: ut & e Paro. Quam cum Arne quondam prodidisset, in monedulam fuerat conversa. Æacus vero ab Ægeo stetit, & ad eum Myrmidones suos, e formicis ortos, auxilio misit, duce Cephalo: qui aliquando uxorem suam, mutata sibi forma, in adulterium pellexerat, canemque suum simul cum vulpe in saxa converti viderat.

JAmque fretum Minyæ (*a*) Pagasæa puppe secabant,
(*b*) Perpetuaque trahens inopem sub nocte senectam
Phineus visus erat; (*c*) juvenesque Aquilone creati
(*d*) Virgineas volucres miseri senis ore fugarant;
Multaque perpessi claro sub (*e*) Jasone, tandem

INTERPRETATIO.

ET jam Minyæ sulcabant mare navi Pagasæa; & Phineus visus erat agens vacuam senectam in cæcitate continua; & juvenes Boreæ sati abegerant aves virgineas ab ore infelicis senis: & perpessi plurima sub illustri Jasone,

NOTÆ.

(a) *Pagasæa*) Argo est a Pagasis Thessaliæ urbe, non procul a Pelio monte, juxta quam fabricata est navis sic dicta.

(b) *Perpetua sub nocte*) Quia occæcatus; hæc est enim Phinei fabula. Agenoris, seu Phœnicis fuit filius, rex Arcadiæ vel potius Thraciæ, aut Paphlagoniæ, qui Cleopatra, Boreæ filia, in uxorem sumta, duos quos ex ea susceperat filios Harpalices vel Idææ superinductæ novercæ consilio oculis privavit: quamobrem a diis eo supplicio affectus, ut cæcus ipse Harpyas assiduas haberet sceleris vindices, quæ mensam deprædarentur, & turpissime fœdarent. Argonautas vero cum benigne accepisset, eosdemque de itinere bene admonuisset, tantu malo ab illis liberatus est; quippe qui adversus Harpyias Calaim & Zethen alatos fratres immiserunt, a quibus usque ad Strophadas insulas profligatæ. Diversissima vero de Phineo tradiderunt historice: quæ explicans Palæphatus Regem fuisse contendit, quem senem, fato functis maribus, filiæ expilarent, vicini asseruerint. Ad res naturales alii referunt, in quibus omnibus cuivis quælibet licet comminisci, quæ nobis persequi non licet.

(c) *Juvenes*) Calain dicit & Zethen, quos Boreæ satos ante diximus.

(d) *Virgineas*) Harpyias dicit, quæ vultu virgineo, auribus ursinis, corpore vulturino, manibus uncis, volatiles fictæ Ponti ac Terræ filiæ.

(e) *Jasone*) Qui Argonautarum dux fuit, Æsonis filius, quem, ut ab ejus patre sibi concredito Thessaliæ regno potiretur, patruus Pelias ad expeditionem Colchicam, sub gloriæ comparandæ titulo, tanquam ad certissimum mortis discrimen misit; quod tamen summa cum laude effugit.

Con-

Digitized by Google

Contigerant rapidas limosi (*a*) Phasidos undas.
Dumque adeunt (*b*) regem; (*c*) Phryxeaque vellera poscunt,
Lexque datur (*d*) numeris magnorum horrenda laborum;
Concipit interea validos (*e*) Æetias ignes:
Et luctata diu, postquam ratione furorem
Vincere non poterat; Frustra, Medea, repugnans;
Nescio quis Deus obstat, ait: mirumque, nisi hoc est,
Aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur.
Nam cur jussa patris nimium mihi dura videntur?
Sunt quoque dura nimis: cur, quem modo denique vidi,
Ne pereat, timeo? quæ tanti caussa timoris?
Excute virgineo conceptas pectore flammas,
Si potes, infelix: si possem, sanior essem.
Sed trahit invitam nova vis; aliudque Cupido,
Mens aliud suadet: (*f*) video meliora, proboque,
Deteriora sequor: quid in hospite, regia virgo,
Ureris? & thalamos alieni concipis orbis?
Hæc quoque terra potest, quod ames, dare: vivat, an ille
Occidat, in Dîs est: vivat tamen; idque precari

INTERPRETATIO.

appulerant denique ad fluctus impetuosos lutulenti Phasis. Et dum invisunt regem, atque petunt pellem Phryxi, & conditio tremenda proponitur numero ingentium laborum, interea Æetias admisit violentum amorem: & postquam diu restitisset, neque posset superare ejus æstum ratione; Nequicquam, dicit, resistis, Medea, nescio quis Deus prohibet: mirumque nisi hoc est quod appellatur amare, aut certe aliquid simile huic. Nam quamobrem mandata parentis mihi videntur nimium aspera? Sunt etiam nimium aspera. Quamobrem metuo, ne is, quem modo denique sum intuita, occidat? quæ causa tanti metûs? Misera expello ignes inductos cordi virgineo, si queas. Siquidem liceret, sapientior essem. Sed vis nova rapit nolentem: atque Amor aliud insinuat, mens aliud: video potiora, atque assentior, in pejora ruo. Quamobrem ardes in advena, puella regia, atque cupis thalamos peregrinæ regionis? Hæc quoque regio potest dare quod diligas. Penes Deos est, ille vivat an intereat. Vivat nihilominus; atque licet

NOTÆ.

(a) *Phasidos*) Qui Phasis fluvius est Colchidis.

(b) *Regem*) Æeten Medeæ patrem.

(c) *Phryxeaque*) Pellem dicit arietis, quo Phryxus in Colchos vectus: quem quidem arietem pædagogum fuisse nomine *Crium*, Latine Arietem nonnulli, alii navem volunt fuisse, cujus in prora insigne Aries. Phryxum quod attinet Athamantis fuit & Nepheles filius, cui per multas ambages cum Ino superinducta noverca insidias struxerat, Mater arietem vellere aureo Neptuno & Theophane natum, ut nonnullis placet, tradidit, quo per aera una cum sorore Helle asportarentur. Atque ille quidem incolumis in Colchicam terram pervenit, sorore tamen amissa, quæ periculi magnitudine exterrita in mare decidit, quod ab ea Hellespontus dictum.

(d) *Numeris laborum*) Plurimos superandos esse labores, priusquam vellus aureum deriperet, Æetes Jasoni, illud poscenti, responderat.

(e) *Æetias*) Medea est Æetæ filia, quæ amore flagrans, quo consilio pericula quæ imminebant vitare posset Jasonem perdocuit.

(f) *Video meliora, deteriora sequor*) Hæc est rationis adversus spiritus impuri impetum lucta, cujus quidem quicumque oblitus fuerit, in certissimum exitium sepiendum se prodiderit.

Vel

Digitized by Google

Vel sine amore licet: quid enim commisit Iason?
Quam, nisi crudelem, non tangat Iasonis ætas,
Et genus, & virtus? quam non, ut cætera desint,
Forma movere potest? certe mea pectora movit.
At, nisi opem tulero, (*a*) taurorum afflabitur ore:
Concurretque (*b*) suæ segeti tellure creatis
Hostibus: aut avido dabitur fera præda (*c*) draconi.
Hoc ego si patiar, tum me de tigride natam,
Tum ferrum & scopulos gestare in corde fatebor.
(*d*) Cur non & specto pereuntem? oculosque videndo
Conscelero? cur non tauros exhortor in illum,
Terrigenasque feros, insopitumque draconem?
Dî meliora velint: (*e*) quanquam non ista precanda,
Sed facienda mihi: prodamne ego regna parentis,
Atque ope nescio quis servabitur advena nostrâ,
Ut per me sospes sine me det lintea ventis,
Virque sit alterius; (*f*) pœnæ Medea relinquar?
Si facere hoc, aliamve potest præponere nobis,
Occidat ingratus: sed non is vultus in illo,
Non ea nobilitas animo est, ea gratia formæ,
Ut timeam fraudem, meritique oblivia nostri.

INTERPRETATIO.

id orare sine amore. Nam quid patravit Jason? quem, nisi feram, non moveat juventus Jasonis, & nobilitas, & virtus? quem non possit tangere ejus elegantia, quanquam reliqua desiderentur? Sane tetigit meum cor. At, nisi juvero, inficietur spiritu taurorum, & dimicabit cum hostibus terra genitis suæ segetis, aut objicietur feralis præda rapaci draconi. Si ego hoc tulero, tum me agnoscam ortam ex tigride, & gerere ferrum & silices in corde. Quamobrem etiam non video procumbentem, & reos facio oculos spectando? quamobrem non incendo tauros adversus illum, & crudeles terrigenas, & draconem pervigilem? Dii laetiora concedant. Quanquam non ista mihi roganda, sed facienda. Egone tradam regna genitoris, & nescio quis peregrinus incolumis erit nostro auxilio, ut per me salvus vela tradat ventis sine me, & sit maritus alterius, ego Medea tradar supplicio? Siquidem potest istud præstare, vel præferre nobis aliam, ingratus pereat. Verum non ea est illius facies, non ea generositas in ingenio, aut elegantia pulchritudinis, ut metuam dolum, & contemtum nostri beneficii.

NOTÆ.

(*a*) *Taurorum*) Ignivomi erant, æripedes; domandi, ut iis terra subigeretur; cui draconis dentes Jason concrederet; ex quibus armati terrigenæ erumperent ferro delendi.

(*b*) *Suæ segeti*) De armatis hominibus loquitur, qui ex satis draconis dentibus exsurgentes, Jasonis satoris seges dicuntur.

(*c*) *Draconi*) Immanis ille erat & pervigil, qui vellus aureum custodiebat.

(*d*) *Cur non & specto*) Ingeniosissime seipsam a crudelitate dehortatur Medea, quæ ad usque crudelitatis metas ultimas pervadit quibus terreatur. Quam vero ex plurimis criminibus & miseriis nosmet extricaremus, ea methodo, si extrema quæque percurreremus.

(*e*) *Quanquam non*) Quam vero paucissimis Christianis contigit, sapienter saluti suæ manum admovere, Deique esse administria quem poscunt adjutorem! Perverse eum voluptatum suarum vindicem cupiunt plerique.

(*f*) *Pœnæ*) Quam perfidus pater Æeta infliget.

Digitized by Google

Et dabit ante fidem: cogamque in fœdera testes
Esse Deos: quid tuta times? accingere; & omnem
Pelle moram: tibi se semper debebit Iason,
Te (*a*) face solenni junget sibi: perque (*b*) Pelasgas
Servatrix urbes matrum celebrabere turba.
(*c*) Ergo ego (*d*) germanam, (*e*) fratremque, patremque, Deosque,
Et natale solum ventis ablata relinquam?
(*f*) Nempe pater sævus, nempe est mea barbara tellus,
Frater adhuc infans: stant mecum vota (*g*) sororis.
Maximus intra me Deus est: non magna relinquam;
Magna sequar: titulum servatæ (*h*) pubis Achivæ,
Notitiamque loci melioris, & oppida, quorum
Hic quoque fama viget, cultusque, artesque virorum:
(*i*) Quemque ego cum rebus, quas totus possidet orbis,
Æsonidem (*k*) mutasse velim: quo conjuge felix
Et Dîs cara ferar, & (*l*) vertice sidera tangam.
(*m*) Quid quod nescio qui mediis concurrere in undis
Dicuntur (*n*) montes, ratibusque inimica (*o*) Charybdis

INTERPRETATIO.

Atque prius obstringet fidem: & vocabo Deos testes ad fœdera. Quid metuis cum sis certa? Aggredere, & submove omnem cunctationem. Jason debebit se semper tibi, Te sibi adjunget tæda solenni, & cantaberis a popula per urbes Græcas Servatrix matrum. Ergo ego deseram sororem, & fratrem, & patrem, & Deos, & terram patriam avecta ventis? Scilicet genitor est terribilis, scilicet mea terra est barbara, frater adhuc infans: desideria sororis faciunt mecum. Deus maximus est in me: non omittam magna: sequar magna, laudem liberatæ juventutis Achivæ, & cognitionem terræ mitioris, & urbes, quarum hic etiam laus est clara, & cultus, & artes virorum, & Æsonidem, quem ego optarim mutasse cum opibus quas totus mundus continet; quo marito dicar beata & Diis accepta: & tangam astra capite. Quid quod nescia qui montes dicuntur congredi in mediis aquis, &, Charybdis infensa navibus

NOTÆ.

(a) *Face*) Nuptiis adhiberi solitas sæpius jam admonuimus.

(b) *Pelasgas*) *Græcas*; antiqui enim fuerunt Græciæ populi qui Pelasgi dicti sunt, errabundi, a Pelasgo Jovis filio nonnullis denominati, qui & Pelasgiæ provinciæ infra Macedoniam nomen dederunt.

(c) *Ergo ego*) Seipsam increpat; quod statim mutabit.

(d) *Germanam*) Chalciopen, quæ Phryxo nupserat.

(e) *Fratrem*) Absyrtum.

(f) *Nempe*) Illud est quod dixi, Amore statim immutata est Medea.

(g) *Sororis*) Quæ de filiorum salute anxia, quos Argonautæ naufragium passos cum in Græciam patrimonii repetendi causa navigarent, opportune servaverant, Medeæ sororis opem implorabat. Atque adeo rationes omnes dissolvit Medea quæ suo amori officiebant.

(h) *Pubis Achivæ*) Argonautas dicit ex omni juventute Græca delectos.

(i) *Quem*) Jasonem, *scil.* Æsonis filium.

(k) *Mutasse*) Ut suum faceret intellige: pro quo omnia dedisset.

(l) *Vertice sid.*) Quod de iis dicitur qui ad supremam felicitatem pervenisse crediti.

(m) *Quid quod*) Non his sequendum Jasonem, quod voluit Commentator; imo potius relinquendum sibi suasisse Medeam, arbitror.

(n) *Montes*) Cyaneas dicit seu Symplegades insulas, vel potius scopulos, in ipso Ponti Euxini ostio non magno intervallo distantes, qui oblique navigantibus quia videntur concurrere Poetis fingendi multa licentiam præbuerunt.

(o) *Charybdis*) Gurges est in freto Siculo, obvia quæque absorbens, iterumque revomens.

Nunc

Nunc sorbere fretum, nunc reddere; cinctaque sævis
(a) Scylla rapax canibus Siculo latrare profundo?
(b) Nempe tenens, quod amo, gremioque in Iasonis hærens,
Per freta longa ferar: nihil illum amplexa verebor:
Aut, si quid metuam, metuam de conjuge solo.
Conjugiumne vocas, speciosaque nomina culpæ
Imponis, Medea, tuæ? quin aspice quantum
Aggrediare nefas: &, dum licet, effuge crimen.
Dixit: & ante oculos rectum, pietasque, pudorque
Constiterant: & victa dabat jam terga Cupido.
Ibat ad antiquas (c) Hecates Perseidos aras:
Quas nemus umbrosum, secretaque silva tegebant.
Et jam fortis erat, pulsusque resederat (d) ardor,
Cum videt Æsonidem: extinctaque flamma revixit.
Erubuere genæ; totoque recanduit ore.
Ut solet a ventis alimenta assumere, quæque
Parva sub inducta latuit scintilla favilla,
Crescere, & in veteres agitata resurgere vires:
Sic jam lentus amor, jam quem languere putares,
(Ut vidit juvenem, specie præsentis inarsit.)
Et casu, solito formosior Æsone natus
Illa luce fuit: posses ignoscere amanti.

INTERPRETATIO.

nunc haurire æquor, nunc egerere; & Scylla vorax circumdata feris canibus latrare in mari Siculo? Nimirum amplectens quod amo, & manens in sinu Jasonis vehar per vastum mare: illum tenens nihil timebo: aut si quid verear, verear de solo marito. Atque appellas connubium, Medea, & insignis pulchris nominibus crimen tuum! Immo vide quantum scelus incipias, & dum datur, vita crimen. Absolvit: & Æquum, & Pietas, & Pudor hæserant præ oculis: & Amor jam discedebat victus. Ibat ad vetera altaria Hecates Perseidos, quæ silva opaca, & arbores occulta velabant. Et jam firma erat, & amor deturbatus remissus erat, cum adspicit Æsoniden; & ignis oppressus recanduit. Malæ sunt pudore suffusæ, & rubuit toto vultu. Quemadmodum exigua scintilla, & quæ tecta est sub injecto cinere solet capere escam ab aura, & augeri, & mota renovari in antiquos calores; sic jam segnis amor, quem jam crederes marcescere, excitatus est forma præsentis, postquam aspexit juvenem. Et forte filius Æsonis fuit speciosior solito, illa die. Posses veniam dare amanti.

NOTÆ.

(a) *Scylla*) Scopulus est in freto Siculo e regione Charybdis; quem fecisse volunt Scyllam Phorci filiam, Circes veneficiis in monstrum pulcherrimæ fœminæ specie pectore tenus mutatam, cui canum aut luporum capita vel etiam serpentis cauda addita. Sed de his antea.

(b) *Nempe*) Jam sibi quod objecit infirmat.

(c) *Hecates*) Tam multa & tam diversa tradunt de Hecate ista, ut vix certi quicquam de ea dici possit. Quidam, cum quibus facit Poeta noster, illam Persæ faciunt filiam, quæ Æetæ patruo, Solis filio nupserit, cui Circen, Medeam, & Absyrtum pepererit: atque eam cum Diana Luna & Proserpina confundunt. Absurdissima prorsus, quæ non minus absurde quilibet ad bonam frugem redigere studeat; siquidem Ethnicorum sunt a Vero Deo aversorum deliria.

(d) *Ardor*) Amor.

Digitized by Google

Spectat; & in vultu, veluti nunc denique viso,
Lumina fixa tenet: nec se mortalia demens
Ora videre putat: nec se declinat ab illo.
Ut vero cœpitque loqui, dextramque prehendit
Hospes, & auxilium submissa voce rogavit;
Promisitque torum, lacrymis ait illa profusis:
Quid faciam video: nec me ignorantia (*a*) veri
Decipiet, sed amor: servabere munere nostro:
Servatus promissa dato: per sacra (*b*) triformis
Ille Deæ, lucoque foret quod numen in illo,
Perque patrem (*c*) soceri cernentem cuncta futuri,
(*d*) Eventusque suos, per tanta pericula jurat.
Creditus, accepit cantatas protinus herbas,
Edidicitque usum: lætusque in tecta recessit.
Postera depulerat stellas Aurora micantes:
Conveniunt populi sacrum Mavortis (*e*) in arvum:
Consistuntque jugis: medio Rex ipse resedit
Agmine purpureus, sceptroque insignis eburno.
Ecce (*f*) adamanteis Vulcanum naribus efflant
(*g*) Æripedes tauri: tactæque vaporibus herbæ
Ardent: utque solent pleni resonare camini,
Aut ubi terrena (*h*) silices fornace soluti

INTERPRETATIO.

Intuetur; & habet oculos intentos in ejus faciem quasi nunc primum vidisset: neque arbitratur insana se cernere vultus humanos; neque deflectit ab illo. Postquam autem cœpit loqui hospes, & manum corripuit, & petivit opem verbis supplicibus, & pollicitus est lectum, illa dicit non sine lacrymis prorumpentibus, Quid agam scio, neque ignorantia æqui me fallet sed amor. Tutus eris auxilio nostro: sospes memineris stare promissis. Ille jurat per sacra Deæ triformis, & divinitatem quæ erat in illo luco, & per parentem soceri futuri intuentem omnia, & per successus suos, & per tanta discrimina. Creditus, continuo accepit gramina incantata, & perdoctus est eorum *usum: atque hilaris domum rediit. Sequens Aurora deturbaverat sidera radiantia; populi concurrunt in campum sacrum Martis, & hærent in collibus. Rex ipse purpura indutus, & conspicuus sceptro eburno sedit in media turba. Ecce tauri aheniipedes expirant ignem naribus adamanteis, & gramina afflata igni incenduntur. Et sicuti camini referti consueverunt strepere, aut cum saxa excocta fornace terrena*

INTERPRETATIO.

(a) *Veri*) Pro *æqui*, *boni*, & *honesti*.

(b) *Triformis*) Hecaten dicit, quæ cum una sit, triplex vulgo putatur, Luna in cælo, Diana in terris, & Hecate in inferis: quam etiam triplici capite equi, canis, & hominis, nonnulli, alii aliter finxerunt.

(c) *Soceri*) Solem dicit Æetæ patrem; quanquam propria Æetem ipsum socerum Jason appellare debuisset.

(d) *Eventus*) Quos in tantis periculis perinde sibi lætos optat, ut fidem servabit.

(e) *In arvum*) Campum dicit Marti sacrum, ubi Æripedes tauri domandi, draconis dentes seminandi, terrigenæ prius delendi quam ad lucum Jason pergeret, & ex fago vellus aureum deriperet.

(f) *Adamanteis*) Quas ignis afflatus non posset destruere.

(g) *Æripedes*) Ex ære a Vulcano facto.

(h) *Silices*) Calcem dicit.

Con-

Concipiunt ignem liquidarum aspergine aquarum;
Pectora sic intus clausas volventia flammas,
Gutturaque usta sonant: tamen illis Æsone natus
Obvius it: vertêre truces venientis ad ora
Terribiles vultus, præfixaque cornua ferro;
Pulvereumque solum pede pulsavere bisulco,
Fumificisque locum mugitibus (*a*) implevere.
Diriguere metu Minyæ: subit ille; nec ignes
Sentit anhelatos: tantum medicamina possunt.
Pendulaque audaci mulcet palearia dextrâ:
Suppositosque jugo pondus grave cogit aratri
Ducere, & insuetum ferro proscindere campum.
Mirantur Colchi: Minyæ clamoribus implent,
Adjiciuntque animos: galeâ tum sumit aenâ
(*b*) Vipereos dentes; & aratos spargit in agros.
Semina mollit humus (*c*) valido prætincta veneno:
Et crescunt, fiuntque sati nova corpora dentes.
Utque hominis speciem materna sumit in alvo,
Perque suos intus numeros componitur infans;
Nec nisi maturus communes exit in auras:
Sic ubi visceribus gravidæ telluris imago
Effecta est hominis, fœto consurgit in arvo:
Quodque magis mirum, simul edita concutit arma.
Quos ubi viderunt præacutæ cuspidis hastas
In caput (*d*) Hæmonii juvenis torquere parantes;

INTERPRETATIO.

æstuant irroratione aquarum fluentium; sic pectora volventia intus ignes, & fauces ardentes perstrepunt. Nihilominus filius Æsonis obviam procedit. Feri avertêrunt horrendos oculos, & cornua ferro instructa ad vultus venientis, & percusserunt terram pulverulentam pede bifido, & impleverunt locum mugitibus fumantibus. Minyæ obstupuerunt pavore. Ille accedit, neque tangitur flammis efflatis; tantum valent incantamenta. Atque palpat manu pendentia palearia, & cogit tauros *submissos jugo trahere ponderosum onus aratri, & findere agrum insolitum. Colchi stupent: Minyæ acclamant, atque addunt animos. Tum* Jason *capit ex galea ænea dentes draconis, & jacit in arvum subactum. Terra emollit semina ante imbuta potenti medicamine; & augentur; & dentes sparsi mutantur in nova corpora. Et quemadmodum puerulus induit formam hominis in ventre matris, atque fingitur intus per suos numeros, neque prodit in aerem publicum nisi maturus; sic ubi absoluta est species hominis in visceribus terræ prægnantis, erigitur in campo plena: & quod magis stupendum, movet arma unà nata. Quos ubi Græci conspexerunt nitentes jaculari hastas mucronis exquisiti in caput juvenis Hæmonii;*

NOTÆ.

(a) *Implevere*) Ecquid terribilem & productum audis taurorum mugitum? Eâ gratiâ spondæum in quinta sede posuit Naso.

(b) *Vipereos*) Qui pars erant dentium Draconis a Cadmo interfecti, a Pallade ad Æeten missi, ut quidam tradiderunt.

(c) *Valida*) Quippe quod armatos homines ex dentibus educeret.

(d) *Hæmonii*) Jasonem dicit Thessalum; nam & ab Hæmo monte Thessaliæ vicino, aut Æmone Deucalionis filio Thessalia *Hæmonia* seu *Æmonia* dicta.

De-

Demisere metu vultumque animumque Pelasgi.
Ipsa quoque extimuit, (*a*) quæ tutum fecerat illum:
Utque peti vidit juvenem tot ab hostibus unum,
Palluit: & subito sine sanguine frigida sedit:
Neve parum valeant a se data gramina, carmen
Auxiliare canit; secretasque advocat artes.
Ille, gravem medios silicem jaculatus in hostes,
A se depulsum Martem convertit in ipsos.
Terrigenæ pereunt per mutua vulnera fratres;
Civilique cadunt acie: gratantur Achivi,
Victoremque tenent, avidisque amplexibus hærent.
Tu quoque victorem complecti, barbara, velles;
(Obstitit incepto pudor: at complexa fuisses;)
Sed te, ne faceres, tenuit reverentia famæ.
Quod licet, affectu tacito lætaris: agisque
Carminibus grates, & Dîs auctoribus horum.
Pervigilem superest herbis sopire draconem:
Qui crista linguisque (*b*) tribus præsignis, & uncis
Dentibus horrendus, custos erat arietis aurei.
Hunc postquam sparsit (*c*) Lethæi gramine succi,
Verbaque ter dixit placidos facientia somnos,
(*d*) Quæ mare turbatum, quæ concita flumina sistant;

INTERPRETATIO.

depresserunt faciem & cor pavore. Ipsa etiam quæ illum securum præstiterat, exterrita, atque exanimata est cum advertit juvenem solum impugnari a tot hostibus; & statim gelida, facta est exsanguis. Et ne herbæ a se oblatæ parum possint, cantat carmen opiferum; & accersit artes arcanas. Postquam ille projecisset magnum lapidem in hostes medios, convertit in ipsos aciem a se summotam. Fratres terra sati procumbunt per plagas reciprocas, & intereunt bello sociali. Græci gratulantur, & amplectuntur victorem, & manent in amplexibus. Tu etiam, barbara, cuperes tenere victorem: Verecundia impedivit inceptum: at amplexa esses: sed cura famæ compescuit te ne faceres. Quod conceditur, gaudes secreto amore, & gratias agis incantamentis, & Diis auctoribus eorum. Restat sopire graminibus draconem insopitum, qui quidem crista & tribus linguis conspicuus, atque acutis dentibus terribilis, custos erat velleris aurei. Postquam in hunc injecit herbas succi Lethæi, terque protulit voces inducentes quietum soporem, quæ possint pacare æquor concitum, & flumina agitata,

NOTÆ.

(*a*) *Quæ tutum*) Medea *scil.* quæ lapidem inter armatos conjicere Jasonem docuerat. Quo quidem lapide seditio intelligitur, ex qua bellum, tum, vel etiam potentissimorum, exitium mutuum.

(b) *Tribus*) Trisulca videtur serpentum lingua, quia eam celerrime vibrant.

(c) *Lethæi*) Id est, oblivionem inducentis; somniferi.

(d) *Quæ mare*) Nihil non incantamentis tribuisse veteres in superioribus vidimus.

Som-

Somnus in (*a*) ignotos oculos subrepit; & (*b*) auro
Heros Æsonius potitur: spolioque superbus,
(*c*) Muneris auctorem secum spolia altera portans,
Victor (*d*) Iolciacos tetigit cum conjuge portus.
II. Hæmoniæ matres pro gnatis (*e*) dona receptis,
Grandævique ferunt patres: congestaque flammâ
Thura liquefiunt, (*f*) inductaque cornibus aurum
Victima vota cadit: sed abest gratantibus Æson,
Jam propior leto, fessusque senilibus annis.
Cum sic Æsonides: O cui debere salutem
Confiteor, conjux, quanquam mihi cuncta dedisti,
Excessitque fidem meritorum summa tuorum;
Si tamen hoc possunt; quid enim non carmina possunt?
Deme meis annis, & demtos adde parenti.
Nec tenuit lacrymas: mota est pietate rogantis:
(*g*) Dissimilemque animum subiit Æeta relictus.
Non tamen affectus (*h*) tales confessa, Quod, inquit,
Excidit ore pio, conjux, scelus? ergo ego cuiquam
Posse tuæ videar spatium transcribere vitæ?
Nec sinat hoc Hecate; nec tu petis æqua: sed isto,

INTERPRETATIO.

sopor illabitur in oculos somni nescios; & Heros Æsonius potitur auro; atque elatus spolio, & ferens secum altera spolia auctorem doni, victor appulit ad portus Iolciacos cum uxore.

II. *Matres Hæmoniæ, & senes patres portant munera pro filiis receptis, & thura cumulata liquescunt in igne, & victima promissa habens cornua illita auro mactatur. Sed Æson jam vicinior morti, & confectus senio deest gratulantibus. Cum ita Æsonides, O uxor, cui agnosco me debere salutem, tametsi mihi omnia indulsisti, & numerus tuorum beneficiorum superat fidem, si tamen carmina hoc possunt; quid enim carmina non possunt? tolle de meis annis, & adjice sublatos meo patri. Neque compescuit fletus. Tacta est* Medea *pietate orantis: & Æeta desertus venit in mentem disparem. Non tamen professa ejusmodi affectus, Quod, ait, nefas erupit ex ore tuo, marite? Ego igitur credar posse transportare in quemquam tempus vitæ tuæ? Neque Hecate hoc concedat, neque tu poscis justa:*

NOTÆ.

(a) *Ignotas*) Draconis *scil.* pervigilis.

(b) *Auro*) Vellere aureo, vel auro certe, quod ex Græcis Phryxus abstulisset; vel eo, quod perforatis tabulis, & velleribus, transverso flumine suspensis, Colchi ex suis fluviis, auri ramenta vehentibus, colligere putabantur. Jam diu enim auri sacra fames homines in maxima pericula conjecit. Alii ad mores fabulam referunt, a quibus Medea, ut vox sonat, Consilium intelligitur; quo Animi impetus libidinosique ejus affectus Tauris, armatis hominibus, draconibus quibuslibet pejus homini insidiantes sopiuntur, franguntur & domantur.

(c) *Muneris auct.*) Medeam *scil.* quæ noctu ad velleris aurei custodes per dolum admissa, simul Argonautas introduxit, raptoque vellere cum Jasone aufugit.

(d) *Iolciacos*) *Thessalicos*: Fuit enim Iolcus urbs Thessaliæ, non longe a mari, Jasonis patria.

(e) *Dona*) Adeoque Diis gratias agunt.

(f) *Inducta*) De more in majoribus hostiis.

(g) *Dissimilem*) Utpote impium.

(h) *Tales*) Quales ex pio Jasonis pectore in patrem erumpebant.

Quod

Quod petis, experiar majus dare munus, Iason.
Arte mea soceri longum tentabimus ævum,
Non annis revocare tuis: modo Diva triformis
Adjuvet: & præsens ingentibus annuat ausis.
(a) Tres aberant noctes, ut cornua tota coirent,
Efficerentque orbem: postquam plenissima fulsit,
Ac solidâ terras spectavit imagine Luna:
Egreditur tectis vestes induta recinctas,
(b) Nuda pedem, nudos humeris infusa capillos:
Fertque vagos mediæ per muta silentia noctis
Incomitata gradus: homines, volucresque, ferasque
Solverat alta quies: nullo cum murmure sepes,
Immotæque silent frondes; silet humidus aer.
Sidera sola micant: ad quæ sua brachia tendens
Ter se convertit; ter sumtis flumine crinem
Irroravit aquis; ternis ululatibus ora
Solvit: & in dura submisso poplite terra,
Nox, ait, arcanis fidissima, quæque diurnis
Aurea cum Luna succeditis ignibus astra,
Tuque triceps Hecate, quæ cœptis conscia nostris
Adjutrixque venis, cantusque, artesque magarum,
Quæque magas, Tellus, pollentibus instruis herbis,
Auræque, & venti, montesque, amnesque, lacusque,
Dîque omnes nemorum, Dîque omnes noctis adeste:
Quorum ope, cum volui, ripis mirantibus amnes

INTERPRETATIO.

verum, Jason, nitar exhibere donum majus isto quod petis. Enitemur nostra scientia producere ætatem soceri, non repetere annis tuis; modo Dea triformis faveat, & benigna adsit magnis conatibus. Tres deerant noctes, ut cornua integra Lunæ concurrerent, & implerent Orbem. Postquam plenissima splenduit, ac vidit terras tota forma, prodit domo Medea *tecta amictu soluto, nuda uno pede, sparsam habens comam per humeros nudos; & sola dirigit gressus incertos per alta silentia mediæ noctis. Sopor tranquillus habebat homines, & aves, & feras: sepes sine omni strepitu, & folia quieta tacent; aer madidus tacet, sola astra splendent: ad quæ porrigens suos lacertos ter se convertit; ter aspersit aquis haustis ex fluvio comam; ternis clamoribus aperuit os; atque genu posito in solo arido, Nox, inquit, certissima secretis, atque sidera splendida, quæ succenturiata estis Luci diurnæ cum Luna, Tuque triceps Hecate quæ conscia nostris ausis & opifera ades, & incantamenta, & artes Magarum, & Terra quæ illis præbes potentia gramina, & auræ, & venti, & montes, & fluvii, & stagna, & Dii omnes silvarum, & Dii omnes noctis adeste: quorum beneficio, quando libuit, fluvii recurrerunt in suas scaturigines*

NOTÆ.

(a) *Tres aberant*) Nondum plena erat Luna; quo tempore circiter efficacius *despumat in herbas*, & largius *virus lunare ministrat*; ut scripsit Lucan.

(b) *Nuda pedem*) Ex solenni ritu. Ita & Virgil. *Æneid.* 4.

Unum exuta pedem vinclis in veste recinctâ.

In

In fontes rediere suos: concussaque sisto;
Stantia concutio cantu freta: nubila pello;
Nubilaque induco: ventos abigoque vocoque:
Vipereas rumpo verbis & carmine fauces:
Vivaque saxa, suâ convulsaque robora terrâ,
Et silvas moveo; jubeoque tremiscere montes;
Et mugire solum, manesque exire sepulcris.
Te quoque, Luna, traho, quamvis (*a*) Temesæa labores
Æra tuos minuant: currus quoque carmine nostro
Pallet (*b*) avi; pallet nostris Aurora venenis.
Vos mihi taurorum flammas hebetastis: & unco
Haud patiens oneris collum pressistis aratro.
Vos (*c*) serpentigenis in se fera bella dedistis:
(*d*) Custodemque rudem somni sopîstis: & aurum
Vindice decepto Graias misistis in urbes.
Nunc opus est succis: per quos renovata senectus
In florem redeat, primosque recolligat annos.
Et dabitis: neque enim micuerunt sidera frustra;
Nec frustra volucrum tractus cervice draconum
Currus adest: aderat demissus ab æthere currus.
Quo simul ascendit: frænataque colla draconum
Permulsit, manibusque leves agitavit habenas:
Sublimis rapitur: subjectaque Thessala (*e*) Tempe

INTERPRETATIO.

ripis stupentibus, cohibeo maria quæ mota sunt, & eico quieta carmine: fugo nebulas, & nubes immitto: expello, & arcesso ventos: elido vocibus & cantu gutture serpentum, & quatio vivas rupes, & quercus erutas suo solo, & cogo montes trepidare, & Terram boare, & umbras prodire ex sepulcris. Duco te etiam, Luna, quamvis æra Temesæa leniant tuos labores. Currus etiam avi pallet nostro carmine; Aurora fit pallida nostris succis. Vos mihi oppressistis ignes taurorum, & coegistis collum impatiens jugi ferre curvum aratrum. Vos incendistis invicem anguigenas in sæva certamina: & somnum induxistis custodi pervigili, & misistis aurum in urbes Græcae vindice eluso. Nunc opus est venenis, per quæ senecta reparata revertatur ad florem ætatis, & denuo sumat primos annos. Atque offeretis; nam neque astra in cassum nituerunt: neque currus adductus cervice draconum alatorum frustra adest. Currus devolutus ab aere aderat, in quem statim atque insiliit, atque deliniit colla frænata draconum, & concussit manibus lævia lora, in altum tollitur, & ex sublimi intuetur Thessala Tempe subjecta,

NOTÆ.

(a) *Temesea æra*) Pro quibusvis ex ære ad tinnitum paratis instrumentis posuit; quorum sono vim carminum quæ audire non posset Luna, frangere se veteres arbitrebantur. Est vero Temesa Brutiorum oppidum ære clarum.

(b) *Avi*) Solis nempe, quem curru vehi voluerunt.

(c) *Serpentigenis*) De armatis hominibus loquitur, qui ex draconis a Jasone seminatis dentibus nati erant.

(d) *Custodem*) Draconem pervigilem, de quo supra.

(e) *Tempe*) Eo nomine appellabatur locus Thessaliæ amoenissimus juxta Peneum, supra a Poeta descriptus.

Despicit, & (*a*) creteis regionibus applicat angues:
Et quas (*b*) Ossa tulit, quas altus Pelion herbas,
Othrysque, Pindusque, & Pindo major Olympus,
Perspicit: & placitâ partim radice revellit;
Partim succidit curvamine falcis (*c*) aenæ.
Multa quoque (*d*) Apidani placuerunt gramina ripis,
Multa quoque Amphrysi: neque eras (*e*) immunis, Enipeu,
Nec non Penêæ, nec non Spercheides undæ
Contribuere aliquid, juncosaque littora (*f*) Bœbes.
Carpit & Euboica vivax (*g*) Anthedone gramen,
Nondum mutato vulgatum corpore (*h*) Glauci.
Et jam nona dies curru pennisque draconum,
Nonaque nox omnes lustrantem viderat agros:
Cum rediit: neque erant pasti, nisi odore, dracones:
Et tamen annosæ pellem (*i*) posuere senectæ.
Constitit adveniens citra limenque, foresque,
Et tantum cælo tegitur: refugitque viriles
Contactus: statuitque aras e cespite binas,
Dexteriore Hecates, at læva parte (*k*) Juventæ.
Quas ubi (*l*) verbenis, silvaque incinxit agresti;
Haud procul egestâ scrobibus tellure duabus

INTERPRETATIO.

& admovet dracones regionibus creteis: atque legit gramina quæ Ossa, quæ excelsus Pelion, & Othryt, & Pindus, & Olympus major Pindo protulerunt, & partim revellit radice probata, partim succidit curvamine falcis ærea. Multæ etiam herbæ probatæ sunt in ripis Apidani, multæ etiam Amphrysi; neque eras inutilis, Enipeu: fluvius etiam Peneus, atque Spercheus aliquid contulerunt, nec non littora juncosa Bœbes. Colligit etiam herbam ex Anthedone Euboica nondum cognitam corpore verso Glauci. Et jam nona dies & nona nox conspexerat Medeam *percurrentem campos curru & pennis draconum, cum rediit, neque dracones erant refecti nisi odore, & tamen exuerunt pellem longævæ senectutis. Adveniens substitit citra limen & januam; & tantum cælo velatur, atque secubat a marito, & ponit duo altaria ex cespite, dexteriore Hecates, at parte sinistra Juventæ. Quæ postquam circumdedit verbenis, & frondibus silvestribus, non longe eruta terra, sacra facit*

NOTÆ.

(a) *Creteis*) Creta abundantibus; qualis quidem est Thessalis.

(b) *Ossa.. Pelion*) Sunt hi omnes montes Thessaliæ.

(c) *Aenæ*) Ex veneficarum disciplina.

(d) *Apidani*) Thessaliæ est fluvius, in Peneum influens.

(e) *Immunis*) Quia & Enipeus, cum ceteris quos recenset Naso Thessaliæ fluviis, Medeæ herbas subministravit.

(f) *Bœbes*) Bœbeidis Thessaliæ lacus juxta Bœben, cujus meminit Strabo.

(g) *Anthedone*) Urbs fuit Bœotiæ ad Euripum seu Euboicum sinum posita.

(h) *Glauci*) Qui piscator in Deum marinum mutatus; de cujus metamorphosi infra lib. 13. ỳ. 904.

(i) *Posuere*) Tanta vis erat herbarum.

(k) *Juventæ*) Quæ alio nomine *Hebe* dicitur juventutis dea.

(l) *Verbenis*) Est verbena herba notissima, in sacris assidua, cujus nomine qualibet aris adhibitæ sæpe intelliguntur.

Sa-

Sacra facit: cultroſque in guttura velleris (*a*) atri
Conjicit; & patulas perfundit ſanguine foſſas.
Tum ſuper (*b*) invergens liquidi (*c*) carcheſia Bacchi,
Æneaque invergens tepidi carcheſia lactis;
Verba ſimul fundit, terrenaque numina poſcit:
Umbrarumque rogat (*d*) rapta cum conjuge regem,
Ne properent artus anima fraudare (*e*) ſeniles.
Quos ubi placavit precibuſque & murmure longo;
Æſonis effœtum proferri corpus ad aras
Juſſit: & in plenos reſolutum carmine ſomnos
Exanimi ſimilem ſtratis porrexit in herbis.
Hinc procul Æſoniden, procul hinc jubet ire miniſtros:
Et monet arcanis oculos removere profanos.
Diffugiunt juſſi; paſſis Medea capillis
Bacchantum ritu flagrantes circuit aras:
Multifidaſque faces in foſſa ſanguinis atra
Tingit: & intinctas geminis accendit in aris.
(*f*) Terque ſenem flamma, ter aqua, ter ſulfure luſtrat.
Interea validum poſito medicamen aeno
Fervet, & exſultat; ſpumiſque tumentibus albet.
Illic Hæmoniâ radices valle reſectas,
Seminaque, floreſque, & ſuccos incoquit acres.

INTERPRETATIO.

in duabus foſſis: atque immittit cultros in jugula ovium nigrarum, & ſpargit ſcrobes apertas cruore. Tum ſuper invertens pocula liquidi vini, atque invertens ærea pocula calidi lactis, unà voces profert, & vocat Deos terreſtres, & precatur Deum Umbrarum cum uxore ſublata, ne feſtinent privare anima membra ſenilia. Quos poſtquam delinivit precibus, & longo murmure, imperavit exhauſtum corpus Æſonis produci ad altaria, & extendit in graminibus paſſis alte ſopitum Æſonem & ſimilem mortuo. Cogit Jaſonem, & ſervos hinc procul recedere, atque hortatur avertere oculos profanos a myſteriis. Admoniti abeunt. Medea fluente coma incedit circum altaria incenſa more Bacchantium, & imbuit tædas multifidas in ſcrobe nigra ſanguine, & accendit imbutas in duobus altaribus. Atque ter purgat ſenem igne, ter aqua, ter ſulfure. Interea potens medicamen bullit in admota cacabo, & ſalit, & albitat ſpumis turgeſcentibus. Illic excoquit radices exciſas valle Hæmonia, & ſemina, & flores, & ſuccos acres.

NOTÆ.

(a) *Atri*) Rite hæc omnia: ſacrificium nempe diis inferis de nocte, nigræ pecudes, in foſſam depreſſa earum guttura, vaſa ænea, inverſa omnia.

(b) *Invergens*) *Vergere*, inquit Servius, *eſt converſa in ſiniſtram partem manu ita fundere, ut patera convertatur, quod in ſacris inferis fit: fundere autem eſt ſupina manu libera, quod fit in ſacris ſupernis.*

(c) *Carcheſia*) Pocula ſunt, quæ Græcis tantum nota eſſe ſcripſit Macrobius.

(d) *Rapta cum*) Plutonem dicit cum Proſerpina ab eo rapta, ut ſupra vidimus.

(e) *Seniles*) Æſonis, cujus cauſa hæc omnia Medea paraverat.

(f) *Ter*) *Numero nempe Deus impare gaudet*; atque omnia certis numeris, & certis ritibus abſolvi debere, neque id ſine cauſa, rebantur. Quanquam rebus in ſe ſacris ad execrandas incantationes abuti, quantum ſcelus!

Adjicit extremo lapides Oriente petitos,
Et, quas Oceani refluum mare lavit, arenas.
Addit & exceptas Luna pernocte (*a*) pruinas,
Et (*b*) strigis infames, ipsis cum carnibus, alas;
Inque virum soliti vultus mutare ferinos
(*c*) Ambigui (*d*) prosecta lupi: nec defuit illic
Squamea (*e*) Cinyphii tenuis membrana chelydri,
(*f*) Vivacisque jecur cervi: quibus insuper addit
Ora caputque novem cornicis sæcula passæ.
His & mille aliis postquam sine nomine rebus
Propositum instruxit (*g*) mortali barbara munus;
Arenti ramo jampridem mitis olivæ
Omnia confudit: summisque immiscuit ima.
Ecce vetus calido versatus stipes aeno
Fit viridis primo; nec longo tempore frondem
Induit; & subito gravidis oneratur olivis.

INTERPRETATIO.

Addit lapides allatos ex ultimo Oriente, & arenas quas aquæ recurrentes Oceani abluerunt. Adjicit insuper pruinas collectas Luna pernocte, & alas turpes strigis, cum ipsis carnibus, & intestina lupi dubii soliti mutare faciem feram in hominem. Neque ibi defuit spolium squameum tenuis Chelydri Cinyphii, aut jecur longævi cervi: quibus adhuc adjicit rostrum & caput cornicis passæ novem sæcula. Postquam barbara paravit Æsoni medicamen inceptum his & mille aliis rebus sine nomine, omnia miscet ramo jam diu arido mitis olivæ, atque confudit quæ in profundo erant cum iis quæ erant in summo. Ecce virga immersa fervènti lebeti fit primo viridis: nec multo post emittit folia, & statim tegitur gravibus olivis.

NOTÆ.

(a) *Pruinas*) Illud est proculdubio quod *spumam Lunæ, & Lunare virus* Lucanus vocitat, apud quem magicæ hujusmodi farraginis plurima invenies. Nefandam supellectilem coegerunt plurimi, viri etiam astuti doctique, de quibus Farnabius in indice Poetico sub titulo *Magiæ vis*. Ast vero, nisi aliter usus postulat, optime fecerit qui mature hæc omnia spreverit, nobismet ipsi siquidem effluimus, cum ad insania illa defluimus: nobisque nosmet veræ Magiæ, imo Dei æternæ Sapientiæ, immiscendi nunquam redimendum tempus corripimus.

(b) *Strigis*) Quæ avis est nocturna mali ominis, magno capite, rostro adunco, in cujus generis volucres sagas vetulas infantibus, quorum sanguinem sugerent, vel quibus ubera admovarent, insidiantes, sese vertere fabulati sunt; quamobrem præsertim infames.

(c) *Ambigui*) Quis luporum induere formam quos lycanthropos dixerunt, crediderunt veteres: quæ fabula multorum hodieque credulitatem invasit.

(d) *Prosecta*) Eo nomine, itemque *prosiciæ* appellabantur viscera seu intestina quæ in sacrificiis prosecuissent.

(e) *Cinyphii Chelydri*) Testudinis aquaticæ, cujus generis habet Cinyps Africæ propriæ fluvius.

(f) *Vivacisque*) Ausonius de ætate animalium,

Ter binos, deciesque novem super exit in annos
Justa senescentium quos implet vita virorum:
Hos novies superat vivendo garrula cornix,
Et quater egreditur cornicis secula cervus.

Quæ credat qui poterit.

(g) *Mortali*) *Æsoni scilicet*: non enim placet quod de *mortari* pro mortario conjecit clariss. Heinsius.

At

Digitized by Google

At quacumque cavo spumas ejecit aeno
Ignis, & in terram guttæ cecidere calentes;
(*a*) Vernat humus: floresque, & mollia pabula surgunt.
Quod simul ac vidit; stricto Medea recludit
Ense senis jugulum: veteremque exire cruorem
Passa, replet succis: quos postquam combibit Æson
Aut ore acceptos, aut vulnere, (*b*) barba comæque
Canitie posita nigrum rapuere colorem.
Pulla fugit macies: abeunt pallorque (*c*) situsque;
Adjectoque cavæ supplentur sanguine venæ;
Membraque luxuriant: Æson miratur, & olim
Ante quater denos hunc se reminiscitur annos.
III. Viderat ex alto tanti miracula monstri
Liber: & admonitus juvenes nutricibus annos
Posse suis reddi; capit hoc a (*d*) Tethye munus.
IV. Neve (*e*) doli cessent; odium cum conjuge falsum
(*f*) Phasias assimulat: (*g*) Peliæque ad limina supplex
Confugit: atque illam (quoniam gravis ipse senecta)
Excipiunt natæ: quas tempore callida parvo
(*h*) Colchis amicitiæ mendacis imagine cepit.

INTERPRETATIO.

At quacumque calor excussit spumas profunda cacabo, & guttæ calidæ ceciderunt in terram, ea viret, & flores & tenuia gramina crescunt. Quod statim atque Medea advertit, evaginato gladio aperuit guttur senis, & morata dum vetus sanguis esset exhaustus, implet succis. Quos postquam Aeson absorbuit aut acceptos ore aut plaga, barba & capilli contraxerunt atrum colorem candore amisso. Macies expulsa recessit: pallor & squalor excedunt, & venæ capaces turgescunt cruore addito, & artus luxuriant. Aeson stupet, & se talem recordatur fuisse *ante quadraginta annos.*

III. *Bacchus conspexerat ex cælo prodigia tanti miraculi, & videns ætatem juvenilem posse reponi suis nutricibus, accipit hoc beneficium a Tethy.*

IV. *Neve fraudes omittantur; Phasias fingit odium falsum cum marito; atque fugit supplex ad fores Peliæ: & ejus filiæ, quoniam ipse tardus senio, illam excipiunt: quas brevi astuta Colchis delusit specie ficta benevolentiæ.*

NOTÆ.

(a) *Vernat*) Ut veris tempore solet, virescit.

(b) *Barba*) Medea, inquit Palæphatus, herbam invenit quæ canos capillos in nigros verteret. Prima quoque lavacrum calidum invenit, cujus vis medica vegetiores redderet homines & sanitati restitueret. Eam quoque tentatur Diogenes apud Stobæum, rationem invenisse qua molles & inertes fortes & prudentes fierent. Atque hinc locus datus fabulæ.

(c) *Situs*) Squalorem dicit, seu pædorem, quo senes præsertim, non sine quadam lanugine, qualem in locis sole carentibus conspicimus, solent horrescere.

(d) *Tethye*) Apud quam Oceani uxorem latuisse Bacchum, dum Lycurgum fugerat, fabulæ tradiderunt.

(e) *Doli*) Medeæ *scil.* fraudibus assuetæ.

(f) *Phasias*) Medea ipsa a Phasi Colchorum fluvio sic dicta.

(g) *Peliæ*) Qui Pelias, Æsonis frater, Thessaliæ regnum sibi a fratre commissum quod Jasoni adulto restituerat, per fraudem retinebat: quamobrem, dolis quoque, & simulato Jasonis odio Medea illum de medio tollere aggreditur.

(h) *Colchis*) Medea.

Dum-

Dumque refert, inter (*a*) meritorum maxima, demtos
Æsonis esse (*b*) situs, atque hac in parte (*c*) moratur;
Spes est virginibus Peliâ subjecta creatis,
Arte suum (*d*) parili revirescere posse parentem.
(Idque petunt: pretiumque jubent sine fine pacisci.)
Illa brevi spatio silet; & dubitare videtur:
Suspenditque animos (*e*) ficta gravitate rogantes.
Mox ubi pollicita est, Quo sit fiducia major
Muneris hujus, ait, qui vestras maximus ævo est
(*f*) Dux gregis inter oves, agnus medicamine fiet.
Protinus innumeris effœtus laniger annis
Attrahitur, flexo circum cava tempora cornu:
Cujus ut Hæmonio (*g*) marcentia guttura cultro
Fodit, & (*h*) exiguo maculavit sanguine ferrum;
Membra simul pecudis, validosque venefica succos
Mergit in ære cavo: minuuntur corporis artus,
(*i*) Cornuaque exuitur, nec non cum cornibus annos:
Et tener auditur medio balatus aeno.
Nec mora; balatum mirantibus exsilit agnus:
Lascivitque fuga, lactantiaque ubera quærit.

INTERPRETATIO.

Dumque narrat, atque recenset in numera maximorum beneficiorum, senium Æsonis esse sublatum, atque insistit in hac parte orationis, *spes est injecta filiabus Peliæ, patrem suum posse juvenilibus annis restitui simili arte. Atque id poscunt; & hortantur indesinenter convenire de mercede. Illa aliquantulum tacet; & videtur hærere, atque incertas facit mentes precantium simulata gravitate. Mox postquam promisit, ut fides, inquit, hujus beneficii sit certior, dux gregis, qui est provectior ætate inter oves vestras, fiet agnus medicamenta. Continuo laniger exhaustus multis annis adducitur, cornu sinuato circum vacua tempora: cujus postquam venefica aperuit flaccidum jugulum cultro Hæmonio, & tinxit ferrum pauco cruore, miscet simul artus pecudis & potentes succos in profundo cacabo. Membra corporis contrahuntur, atque spoliatur cornibus & annis cum cornibus; & mollis balatus auditur medio aheno. Nec mora, agnus erumpit stupentibus balatum; & exsultat fuga, & vestigat ubera lactantia.*

NOTÆ.

(a) *Meritorum*) Quibus ingratum Jasonem sibi maxime devincere ſtudueret.

(b) *Situs*) Æsonis dicit senium, de quo ſupra.

(c) *Moratur*) Ut puellis illis ſuum quoque patrem ad juveniles annos revocandi ſtudium injiceret.

(d) *Parili*) Quali arte Æson pristinæ juventuti reſtitutus fuerat.

(e) *Ficta gravitate*) Quasi difficile fuisset tantum beneficium impetrare; quod quidem eo Medea ſimulabat, ut magis rogantium accenderet desiderium, ipsa vero proditionis ſuſpicione liberaretur.

(f) *Dux gregis*) Arietem dicit.

(g) *Marcentia*) Annis senioque flaccida.

(h) *Exiguo*) Non enim sanguine abundant animalia senio confecta.

(i) *Cornua exuitur*) Græcismus est, quo illi quidem gaudent Poetæ.

Ob-

Obstupuere satæ Peliâ; (*a*) promissaque postquam
(*b*) Exhibuere fidem; tum vero impensius instant.
(*c*) Ter juga Phœbus equis in (*d*) Ibero gurgite mersis
Demserat; & quartâ radiantia nocte micabant
Sidera; cum rapido fallax (*e*) Æetias igni
Imponit purum laticem, & sine viribus herbas.
Jamque neci similis, (*f*) resoluto corpore, regem,
Et cum rege suo custodes somnus habebat,
Quem dederant cantus, magicæque potentia linguæ.
Intrarant jussæ cum Colchide limina natæ,
Ambierantque torum: Quid nunc dubitatis inertes?
Stringite, ait, gladios; veteremque haurite cruorem,
Ut repleam vacuas juvenili sanguine venas.
(In manibus vestris vita est ætasque parentis.)
Si pietas ulla est, nec spes agitatis inanes:
Officium præstate patri: telisque senectam
Exigite; & saniem conjecto emittite ferro.
His, (*g*) ut quæque pia est, hortatibus impia prima est:
Et ne sit scelerata, facit scelus: haud tamen ictus
Ulla suos spectare potest; oculosque reflectunt;
Cæcaque dant sævis aversæ vulnera dextris.

INTERPRETATIO.

Filiæ Peliæ admirando hæserunt, & postquam promissa præbuerunt fidem, tum vero acrius urgent. Sol ter exuerat juga equos ingressus Oceanum occidentalem, & astra splendentia radiabant quarta nocte, cum Æetias imponit igni puram aquam, & gramina inutilia. Jamque somnus morti similis oppresserat regem, corpore prostrato, atque custodes cum rege suo, quem quidem somnum *incantamenta, & vis magicæ linguæ creaverat. Filiæ admonitæ subierant cubiculum cum Colchide, atque circumsteterant lectum: Quid nunc hæretis pigræ? Nudate enses, inquit, atque extrahite veterem sanguinem, ut repleam inanes venas sanguine juvenili. Vita atque anni vestri patris sunt in vestris manibus. Si pietas est aliqua, nec spes concepistis frustraneas, bene meremini de parente; atque expellite senium cultris, atque tabum educite immisso ferro. His monitis, ut quæque est pia, prima est impia; & ne sit nefaria, admittit nefas. Nulla tamen potest videre suos ictus; & detorquent oculos; atque aversæ infligunt plagas incertas crudelibus manibus.*

NOTÆ.

(a) *Promissa*) Quibus sese ad restituendam Peliæ juventutem Medea obstrinxerat.

(b) *Exhibuere fidem*) Quandoquidem aries Medeæ operâ agni lasciviam recepisset.

(c) *Ter juga*) Hoc est, *tres dies effluxerunt*. Fingitur vero Sol curru vehi, quem equi quatuor trahunt, nocte postquam ad occiduum mare pervenerunt, in quod Sol ipse mergi videtur, suo jugo solvendi.

(d) *Ibero gurgite*) Oceanum dicit Atlanticum, in quod Iberus Hispaniæ fluvius illabitur.

(e) *Æetias*) Medea, Æetæ filia, fallere assueta.

(f) *Resoluto corpore*). Perinde vero somno jacet corpus, viribusque suis prope destitutum videtur, ac si mortuum foret.

(g) *Ut quæque*) Earum nomina recenset Hyginus, quarum Alcestis sola parentem ferro violare reformidavit.

Ille,

Ille, cruore fluens, cubito tamen allevat artus;
Semilacerque toro tentat consurgere: & inter
Tot medius gladios pallentia brachia tendens;
Quid facitis, gnatæ? quid vos in fata parentis
Armat, ait? cecidere illis animique manusque.
Plura locuturo cum verbis guttura Colchis
Abstulit, & calidis laniatum (*a*) mersit aenis.
V. VI. Quod nisi pennatis serpentibus isset in auras,
Non exemta foret pœnæ: fugit alta superque
Pelion umbrosum (*b*) Philyreia tecta, superque
Othryn, & eventu veteris (*c*) loca nota (*d*) Cerambi.
Hic ope Nympharum sublatus in aera pennis,
Cum gravis infuso tellus foret obruta ponto,
(*e*) Deucalioneas effugit inobrutus undas.
VII. Æoliam (*f*) Pitanen a læva parte relinquit,
Factaque de saxo longi simulacra (*g*) draconis:
(*h*) Idæumque nemus, quo raptum furta (*i*) juvencum

INTERPRETATIO.

Ille tamen in sanguine mersus sustinet membra cubito, & semilacer conatur exsilire lecto, atque medius inter tot enses, porrigens lacertos exsangues, Quid agitis filiæ, inquit; quid vos ad arma compellit contra vitam vestri *patris? Animi & manus earum elanguerunt. Colchis oppressit jugulum & voces plura locuturi, & discerptum projecit in ferventem cacabum.*

V. VI. *Quod nisi in aerem proripuisset alatis draconibus non impune tulisset: sublimis evasit & super Pelion opacum & domum Philyreiam, & super Othryn, & sedes antiqui Cerambi eventu inclytas. Hic raptus in aerem alis, auxilio nympharum, cum gravis terra fuit oppressa mari immisso, vitavit intactus aquas Deucalioneas.*

VII. *Deserit a sinistra parte Pitanen Æoliam, & imaginem oblongi serpentis factam de lapide; & silvam Idæam, qua Bacchus celavit juvencum furtivum*

NOTÆ.

(a) *Mersit*) Atque ibi discerptum reliquit, miserrimis deflendum filiabus. quæ pudore, mœrore & metu sese, Pelia patre sublato in Arcadiam receperunt. De qua fabula Diodorus lib. 5.

(b) *Philyreia tecta*) Quia in illis Thessaliæ montibus versatus Chiron Saturni & Philyræ filius.

(c) *Loca nota*) Parnassum dicit, quo etiam appulisse Deucalionis naviculam finxerunt Poetæ.

(d) *Cerambi*) Hujus obscurissima est fabula, quem in avem nonnulli, melius alii in scarabeum mutatum fuisse tradiderunt.

(e) *Deucalioneas*) Quæ Deucalionis tempore terram devastaverunt, de quibus supra lib. 1.

(f) *Pitanen*) Urbs est Æoliea, haud procul a Caici fluminis ostio, in minore Asia.

(g) *Draconis*) De Lesbio illo loqui videtur, de quo postea Metam. 11. qui, quod Orphei caput in Hebrum abjectum, & ad Lesbum inde delatum, morsu violare tentasset, ab Apolline in saxum mutatus fuit. Atque ita optime locorum ratio se habebit, siquidem juxta Lesbum, vel saltem ex ejus insulæ adversa, sita est Pitane, quæ loca unà cum dracone ad sinistram Medea reliquit.

(h) *Idæumque nemus*) Phrygium dicit; nam & alius in Creta fuit mons Ida, qui non a sinistra Medeæ iter facienti parte cum Lesbo & Pitane stare potuisset.

(i) *Juvencum*) Fuit Thyoneus Bacchi filius, ut scripsit Acro ad Horat. carm. lib. 1. Oden 17. quem Phrygiis pastoribus juvencum volunt abegisse, cujus causa ab illis requireretur: Ipsum vero ne furtum patesceret in venatorem, juvencum in cervum, a Baccho mutatum fuisse.

Digitized by Google

Occuluit Liber falsi sub imagine cervi:
VIII. (*a*) Quaque pater Corythi parva tumulatur arena:
IX. Et quos (*b*) Mæra novo latratu terruit agros.
X. (*c*) Eurypylique urbem, qua Coæ (*d*) cornua matres
Gesserunt, tum cum discederet Herculis agmen:
XI. Phœbeamque (*e*) Rhodon, & (*f*) Ialysios (*g*) Telchinas,
Quorum oculos ipso vitiantes omnia visu
Jupiter exosus fraternis subdidit undis.
XII. Transit & antiquæ (*h*) Cartheia mœnia Ceæ,
Qua pater Alcidamas placidam de corpore natæ
Miraturus erat nasci potuisse columbam.
XIII. Inde (*i*) lacus Hyries videt, & (*k*) Cycneia Tempe,
Quæ subitus celebravit olor: nam Phyllius illic
Imperio (*l*) pueri (*m*) volucresque ferumque leonem

INTERPRETATIO.

sub specie cervi:

VIII. *Et qua genitor Corythi sepultus est exigua arena.*

IX. *Itemque campos quos Mæra tremefecit novo latratu.*

X. Deserit insuper *urbem Eurypyli, qua matres Coæ induerunt cornua, quo tempore exercitus Herculis abiret:*

XI. *& Rhodon Phœbeam, & Telchinas Ialysios, quorum oculos inficientes omnia aspectu Jupiter exosus subjecit aquis fraternis.*

XII. *Præteriit etiam muros Cartheios antiquæ Ceæ, qua pater Alcidamas erat admiraturus mitem columbam potuisse oriri de corpore filiæ.*

XIII. *Postea intuetur stagna Hyries, & Tempe Cycneia, quæ cycnus repentinus frequentavit. Nam Phyllius illic obtulerat alites, & crudelem leonem*

NOTÆ.

(a) *Quaque*) Cebrenam dicit Troadis oppidulum, ubi, Strabone auctore, Paris qui ex Oenone suscepit Corythum sepultus fuit.

(b) *Mæra*) Icarii fuit canis nomine Mæra, quæ Erigonæ patrem a pastoribus peremtum ejulatibus suis indicavit: unde & deorum voluntate in cælum translata, & communiori nomine Caniculæ dicta. Verum de ea hic agi non est verisimile, siquidem in Attica Mæram illam fuisse constat, cum jam quæ ad Medeæ sinistram essent loca, Naso percurrat.

(c) *Eurypyli urbem*) Con dicit in Co Ægæi maris insulæ, quam urbem obsidione cinxisse Herculem, Eurypylumque regem una cum filiis mactasse, ex veteribus in Homerum & Theocritum commentariis constat.

(d) *Cornua gesserunt.*) Junonis, aut Veneris odio: nam de illis diversa tradunt, fabulaque est obscurissima . . . . ..

(e) *Rhodon*) Quæ insula est Mediterranei maris Soli sacra, ejus Colosso olim nobilissima.

(f) *Ialysios*) Qui Jalysum unam ex Rhodi urbibus tenuerunt.

(g) *Telchinas*) Fuerunt Telchines Jelysi incolæ ex Creta profecti, periti artifices, sed fascinatores, quos Jupiter perdidit.

(h) *Cartheia*) A Carthea Ceæ insulæ urbe, quæ quidem Cea Atticæ ab Oriente est opposita in mari Ægæo.

(i) *Lacus Hyries*) Id est, quem fecit Hyria Cygni mater, amissi filii dolore in illum soluta.

(k) *Cycneia Tempe*) Non Thessalica illa celeberrima dicit, sed Bœotica *Teumesia*, a vicino Teumeso monte appellata, quæ a Cycni casu Poetæ jam videtur denominasse.

(l) *Pueri*) Cycni, *scilicet*, cujus amore Phyllius ille tenebatur.

(m) *Volucres*) Vultures dicit, quos amoris præmium Cycnus quoque petiverat, ut ex Antonini Liberalis Metam. didicimus.

Tradiderat domitos: taurum quoque vincere jussus
Vicerat: &, spreto toties iratus amore,
Præmia poscenti taurum suprema negabat.
(a) Ille indignatus, Cupies dare, dixit: & alto
Desiluit saxo: cuncti cecidisse putabant:
Factus olor niveis pendebat in aera pennis.
XIV. At genitrix Hyrie, servari nescia, flendo
Delicuit: stagnumque suo de nomine fecit.
XV. XVI. Adjacet his (b) Pleuron: in qua trepidantibus alis
(c) Ophias effugit natorum vulnera Combe.
XVII. XVIII. Inde (d) Calaureæ (e) Latoidos aspicit arva,
In volucrem versi cum conjuge conscia (f) regis.
Dextera (g) Cyllene est: in qua cum matre Menephron
Concubiturus erat, sævarum more ferarum.
XIX. (h) Cephison procul hinc deflentem fata nepotis
Respicit in tumidam (i) phocen ab Apolline versi:
(k) Eumelique domum lugentis in aere natam.

INTERPRETATIO.

superatos jussu pueri: domuerat etiam taurum coactus domare: atque amore toties contemto indignans nolebat tradere taurum petenti eum *pro ultima mercede. Ille dolens, Voles, inquit, prabere: atque se præcipitem dedit de rupe. Omnes arbitrabantur afflictum esse: mutatus in Cygnum tollebatur in aerem pennis candidissimis.*

XIV. *At mater Hyria ignara* ejus *salutis exhausta est lacrymando, & fecit lacum de sua nomine.*

XV. XVI. *Pleuron posita est ad illum; in qua Combe Ophias vitavit plagas filiarum agitatis alis.*

XVII. XVIII. *Inde videt campos Calaureæ Latoidos, conscios regis mutati in avem cum uxore. Cyllene est dextera: in qua Menephron erat concubiturus cum genitrice, pro consuetudine crudelium ferarum.*

XIX. *Hinc procul spectat* Cephisum *lugentem fata nepotis mutati ab Apolline in grandem vitulum marinum; & domum Eumeli flentis filiam in aere.*

NOTÆ.

(a) *Ille*) Puer Cycnus, *scilicet*.

(b) *Pleuron*) Quæ Ætoliæ est urbs multum ab Hyries lacu & Bœotia dissita; quamobrem *Brauran* reponendum cum viris doctis arbitror, qui Atticæ vicus est Geographis notissimus, Bœotiæ vicinus.

(c) *Ophias*) Ophii filia, cujus hactenus, minimo quidem, aut certe nullo damno, obsoleta fabula.

(d) *Calaurea*) Quæ insula est sinus Argolici, inter Cretam & Peloponnesum, Demosthenis morte nota.

(e) *Latoidos*) Quam Latona pro Delo dicitur cum Neptuno permutasse.

(f) *Regis*) Cujus nequidem nomen scire licet: quanquam ea causa flere non libet.

(g) *Cyllene*) Mons est Arcadiæ.

(h) *Cephison*) Plures fuerunt eo nomine fluvii, sed hic de Bœotio agi verisimile est.

(i) *Phocen*) Vitulum dicit marinum.

(k) *Eumeli domum*) Patras dicit Achaiæ urbem maritimam, in qua regnavit Eumelus, cujus filius Antheas, Triptolemi a patre hospitio accepti currum, dormiente illo, conscendit, ex quo dejectus interiit. Atque adeo pro *natam* natum legendum esse autumant. Antheam insuper Eumeli filiam fuisse dicunt nonnulli, quam in avem mutatam, Eumelum luxisse conjiciunt.

XX.

XX. Tandem vipereis (*a*) Ephyren (*b*) Pirenida pennis
Contigit: hîc ævo veteres mortalia primo
Corpora vulgarunt pluvialibus edita fungis.
XXI. Sed postquam Colchis arsit (*c*) nova nupta venenis,
Flagrantemque domum regis mare vidit (*d*) utrumque:
Sanguine (*e*) natorum perfunditur impius ensis:
(Ultaque se male mater, Iasonis effugit arma.)
Hinc (*f*) Titaniacis ablata draconibus, intrat
(*g*) Palladias arces: quæ te, justissime Phineu,
Teque, senex Peripha, pariter videre volantes,
Innixamque novis neptem (*h*) Polypemonis alis.
XXII. Excipit hanc (*i*) Ægeus, facto damnandus in uno:
Nec satis hospitium est, thalami quoque fœdere jungit.
Jamque aderat Theseus proles (*k*) ignara parenti;
Qui virtute sua bimarem pacaverat (*l*) Isthmon.

INTERPRETATIO.

XX. *Denique* Medea *pervenit Corinthum Pirenida pennis draconum. Antiqui dixerunt corpora humana hîc orta primis temporibus ex fungis pluvialibus.*

XXI. *Sed postquam nova nupta flagravit venenis Colchis, & mare utrumque spectavit domum regis incensam, gladius impius tingitur sanguine filiorum: & mater se male ulta est; vitavit arma Jasonis. Hinc abrepta draconibus Titaniacis, subit arces Palladias, quæ conspexerunt pariter te, æquissime Phineu, teque senex Peripha, volantes, & neptem Polypemonis sustentatam novis alis.*

XXII. *Ægeus hanc accipit vituperandus in* hoc *uno facto: neque hospitium est satis, jungit etiam jure connubii. Jamque Theseus advenerat filius incognitus patri, qui pacem firmaverat in Isthmo bimari sua virtute.*

NOTÆ.

(a) *Ephyren*) Corinthum dicit, ab Ephyre Oceani filia, quæ ibi prima habitavit, sic dictam.

(b) *Pirenida*) A Pirene fonte, qui ad Acrocorinthi montis Corintho imminentis radices situs.

(c) *Nova nupta*) Creusam dicit Creontis Corinthiorum regis filiam, quam tamen alii Glaucen nominant. Ad eam vero Medea, quod sibi a Jasone præposita esset, dolens; coronam itemque vestem venenis imbutam misit, quæ vel longius positum ignem conciperent, ex quo non Creusa modo sed Creontis regia tota deflagravit.

(d) *Utrumque*) Inter quæ posita est Corinthus.

(e) *Natorum*) Mermeri & Pheretis, quos ex Medea Jason susceperat, ipsa dolore amens in patris vindictam mactavit. Quanquam a Corinthiis trucidatos alii voluerunt.

(f) *Titaniacis*) Ex Titanum sanguine ortis; vel quos a Titane, seu Sole Medea cum curru acceperat.

(g) *Palladias*) Athenas dicit, cui urbi nomen suum imposuisse Minervam sæpe jam diximus.

(h) *Polypemonis*) Cui & *Procustes* nomen fuit, quem quidem latronem Theseus occidit. De nepti, ut neque de Peripha & Phineo, non habeo quod referre possim.

(i) *Ægeus*) Qui Thesei pater.

(k) *Ignara*) Quia Æthram uxorem apud Pittheum patrem Trœzene commorantem, non ante filium, siquidem eum pareret, ad se mittere Ægeus jusserat, quam saxum cui calceos & ensem subjecerat, per se adultus revolvere posset.

(l) *Isthmon*) Corinthiacum dicit, quem latrones insederant a Theseo peremti, ut in epistolis vidimus.

Hujus in exitium miscet Medea, quod olim
Attulerat secum Scythicis (*a*) aconiton ab oris.
Illud (*b*) Echidnææ memorant e dentibus ortum
Esse canis: (*c*) specus est tenebroso cæcus hiatu;
Est via declivis, per quam (*d*) Tirynthius heros
Restantem, contraque diem radiosque micantes
Obliquantem oculos, nexis adamante catenis,
Cerberon abstraxit: rabidâ qui concitus irâ
Implevit pariter (*e*) ternis latratibus auras:
Et ſparsit virides spumis albentibus agros.
Has concresse putant; nactasque alimenta feracis
Fœcundique soli, vires cepisse nocendi.
Quæ quia nascuntur dura vivacia caute,
Agrestes (*f*) aconita vocant: ea (*g*) conjugis astu
Ipse parens Ægeus nato porrexit, ut hosti.
Sumserat ignarâ Theseus data pocula dextrâ;
Cum pater in capulo gladii cognovit eburno
(*h*) Signa sui generis: (*i*) facinusque excussit ab ore.

INTERPRETATIO.

Medea parat in hujus cladem aconiton quod olim advexerat secum a regionibus Scythicis. Illud dicunt satum ex dentibus canis Echidnææ. Est antrum obscurum caliginoso aditu; est iter devexum, per quod heros Tirynthius abstraxit vinculis implicitis adamante Cerberum reluctantem, & detorquentem oculos a die & radiis splendidis; qui impulsus ira rabiosa simul replevit aerem triplici latratu; & infecit virentes campos spumis albis. Has credunt coactas, & nactas succum feracis & fœcundæ terræ, assumsisse potentiam nocendi. Quæ vivacia, quia progerminant in dura rupe, rustici appellant aconita. Ipse pater Ægeus illa obtulit filio tanquam hosti, uxoris dolo. Theseus nescius acceperat oblata pocula dextrâ; cum parens cognovit in capulo eburno ensis indicia suæ stirpis, & depulit scelus ab ore.

NOTÆ.

(a) *Aconiton*) Herba veneni, ut ajunt, præsentissimi, quem quidem ex Cerberi canis, ad superos ab Hercule tracti, bile natam fuisse voluit.

(b) *Echidnææ*) Quia ex Echidne monstro natus Cerberus.

(c) *Specus*) Eum dicit per quam ad inferos descendisse Herculem fabulæ finxerunt, quæ apud Heracleam Ponticam ostenditur, ubi copiose Aconitum nasci scripsit Plinius.

(d) *Tirynthius heros*) Herculem dicit a Tirynthe patria.

(e) *Ternis*) Ex ejus triplici ore erumpentibus.

(f) *Aconita vocant.*) Etymologiâ quidem Græcâ, ἀπὸ τῆς ἀκόνης, a Cote, quod in cotibus nascatur.

(g) *Conjugis*) Medeæ *scilicet*, quæ ut regni successionem ad filium Medum derivaret, advenientem Theseum e medio tollere properabat.

(h) *Signa sui generis*) Id est, quibus prolem suam cognoscere ante instituerat, cum saxo ensem cum calceis supposuit.

(i) *Facinus*) Aconitum nempe quod ipse Theseo propinaverat.

Digitized by Google

Effugit illa necem, (*a*) nebulis per carmina motis.
XXIII. At genitor, quanquam lætatur sospite nato;
Attonitus tantum leti discrimine parvo
(*b*) Committi potuisse nefas, fovet ignibus aras,
Muneribusque Deos implet: feriuntque secures
Colla torosa boum vinctorum cornua vittis.
Nullus (*c*) Erechthidis fertur celebratior illo
Illuxisse dies: agitant convivia patres,
Et medium vulgus: nec non & carmina, vino
Ingenium faciente, (*d*) canunt: te, maxime Theseu,
Mirata est (*e*) Marathon (*f*) Cretæi sanguine tauri:
Quodque (*g*) suis securus arat Cromyona colonus,
Munus opusque tuum est: (*h*) tellus Epidauria per te
Clavigeram vidit Vulcani occumbere (*i*) prolem:
Vidit & immitem (*k*) Cephesias ora (*l*) Procrusten:
(*m*) Cercyonis letum vidit (*n*) Cerealis Eleusin.

INTERPRETATIO.

Illa vitavit mortem, nebulis actis per cantus.

XXIII. *At pater* Ægeus, *quamvis gaudet filio incolumi, stupent tantum facinus potuisse patrari, levi intervallo mortis, incendit altaria; & cumulat Deos donis; & secures percutiunt colla nervosa taurorum habentium cornua religata tæniis. Nullus dies dicitur illuxisse majori cultu feriatus Erechthidis illo. Patres & ipsa plebs frequentant epulas; atque Baccho stimulante ingenium cantant versus. Te mirata est Marathon, maxime Theseu, sanguine tauri Cretæi; & tuum est donum, atque opus quod agricola tutus ab apro Cromyonio colit* agros. *Terra Epidauria vidit progeniem clavigeram Vulcani a te obrutam: Regio Cephesias vidit quoque ferum Procrustem* peremtum: *Eleusis Cerealis vidit mortem Cercyonis.*

NOTÆ.

(a) *Nebulis*) Quibus illa delituit.

(b) *Committi*) Vide annon cæsura in quartam sedem rejecta facinoris & stuporis faveat atrocitati.

(c) *Erechthidis*) *Atheniensibus*, ab Erechtheo rege sic dictis.

(d) *Canunt carmina*) Quibus quidem Thesei virtutem celebrabant. Poeta fabulas suas ingeniose connectit.

(e) *Marathon*) Urbs est agri Attici.

(f) *Cretæi*) Taurum dicit efferatum, Cretam infestantem, quem domandum Eurystheus Herculi proposuit. Illum vero ad se perductum Eurystheus dimisit, quem cum Atticam davastaret Theseus mactavit.

(g) *Suis*) Cromyoniam dicit suam a Theseo interfectam, quæ Cromyonem agri Corinthiaci vicum infestabat.

(h) *Tellus Epidauria*) Fuit Epidaurus Peloponnesi oppidum Æsculapii templo clarum.

(i) *Prolem*) Periphetam dicit circa Epidaurum latrocinia sua exercentem, qui a κορύνῃ seu clavâ *Corynetes* dictus est.

(k) *Cephesias ora*) Cephisi oram intellige, qua Eleusim præterfluit, ubi Procrustem latronem Theseus occidit.

(l) *Procrusten*) Hic hospites in lecto quodam prostratos, longiores decurtabat, breviores extendebat.

(m) *Cercyonis*) Qui viatores in palæstra victos, aut etiam certare recusantes interficiebat.

(n) *Cerealis*) Quia in illo Atticæ vico majora Cereris mysteria celebrabantur.

Or-

Occidit ille (a) Sinis, magnis male viribus usus;
Qui poterat curvare trabes: & agebat ab alto
Ad terram late sparsuras corpora pinus.
Tutus ad (b) Alcathoën (c) Lelegeia mœnia limes
(d) Composito Scirone patet: sparsique latronis
Terra negat sedem, sedem negat ossibus unda:
Quæ jactata diu fertur durasse vetustas
In scopulos: (e) scopulis nomen Scironis inhæret.
Si titulos annosque tuos numerare velimus;
(f) Facta premant annos: pro te, fortissime, (g) vota
Publica suscipimus: Bacchi tibi sumimus haustus.
Consonat assensu populi, precibusque faventum
Regia: nec tota tristis locus ullus in urbe est.
XXIV. Nec tamen (usque adeo nulli est sincera voluptas,
Sollicitique aliquid lætis intervenit) Ægeus
Gaudia percepit nato secura recepto.
Bella parat (h) Minos: qui quanquam milite, quanquam
Classe valet; patria tamen est firmissimus ira:
Androgeique necem justis ulciscitur armis.
Ante tamen bellum vires acquirit amicas:
Quaque potens habitus, volucri freta classe pererrat.

INTERPRETATIO.

Ille Sinis interiit, perverse usus ingentibus viribus; qui poterat flectere firmas *arbores; & cogebat a fastigio ad terram pinus late disjecturas corpora* hominum. *Iter ad Alcathoën* & *muros Lelegeios est securum & apertum Scirone occiso: & Terra, & Aqua recusat locum ossibus disjecti latronis, quæ diu agitata tempus dicitur mutasse in Petras:* & *nomen Scironis illis manet. Si velimus recensere laudes tuas & annos tuos,* præclara *gesta superent annos. Concepimus vota publica pro te, o invicte: in tui gratiam indulgemus Baccho. Regia* domus *personat acclamationibus populi, & precibus benevolentium; neque locus ullus lugubris est in tota urbe.*

XXIV. *Neque tamen (usque adeo nulli lætitia pura, atque aliquid tristis objicitur festivit) Ægeus sensit voluptatem sutam, filio recuperato. Minos vocat ad arma; qui tametsi potens est militibus, & navibus, est tamen tutissimus ira patria; & vindicat mortem Androgei æquis armis. Tamen ante bellum comparat copias auxiliares, & qua creditur est valere, percurrit maria celeri classe.*

NOTÆ.

(a) *Sinis*) Latro fuit Isthmum obsidens, qui obvios quosque ad diversas pinus vi maxima inflexas alligabat, quibus emissis miseri distraherentur. Pari vero supplicio a Theseo affectum fuisse eum refert Pausanias.

(b) *Alcathoen*) Megara dicit, urbem inter Peloponnesum Atticam & Bœotiam ab Alcathoo Pelopis filio restitutam.

(c) *Lelegeia*) A Lelege ædificata.

(d) *Composita Scirone*) Quia hunc Scironem in illis locis grassantem, quæ ab eo *Scironia saxa* dicta sunt, ex iisdem scopulis Theseus in mare deturbavit, ex quibus alios latro ille pedibus, quos sibi lavari jubebat, præcipites dare solitus fuerat.

(e) *Scopulis*) *Scironides petræ* dicuntur.

(f) *Facta premant*) Id est, *Annos numero facta superabunt*.

(g) *Vota*) Theseia significat, quæ ab Atheniensibus in Thesei honorem festa instituta.

(h) *Minos*) Jovis filius rex Cretæ, qui Atheniensibus pestem imprecatus quod filium Androgeum per invidiam occidissent, grave quoque adversus eosdem bellum excitavit.

Hunc

Digitized by Google

Hinc (*a*) Anaphen sibi jungit, & (*b*) Astypaleia regna;
Promissis Anaphen, regna Astypaleia bello:
Hinc humilem (*c*) Miconon, cretosaque rura (*d*) Cimoli,
Florentemque (*e*) Cythnon, Scyron, planamque Seriphon,
Marmoreamque Paron, (*f*) quâque impia prodidit arcem
(*g*) Sithonis accepto, quod avara poposcerat, auro.
(*h*) Mutata est in avem, quæ nunc quoque diligit aurum;
(*i*) Nigra pedem; nigris velata monedula pennis.
XXV. At non (*k*) Oliaros, Didymæque, & Tenos, & Andros,
Et (*l*) Gyaros, nitidæque ferax (*m*) Peparethos olivæ,
(*n*) Gnossiacas juvere rates: latere inde sinistro
(*o*) Oenopiam Minos petit (*p*) Æacideia regna.
Oenopiam veteres appellavere: sed ipse
Æacus Æginam genitricis nomine dixit.
Turba ruit, tantæque virum cognoscere famæ
Expetit: occurrunt illi (*q*) Telamonque minorque
Quam Telamon, Peleus, & proles tertia Phocus.

INTERPRETATIO.

Hinc sibi adjungit Anaphen & regna Astypaleia, Anephen pollicitis, regna Astypaleia bello: hinc parvam Myconon, & campos cretosos Cimoli, & claram Cythnon, Scyron, & Seriphon planam, & Paron marmoream, & quâ impia Sithonis prodidit arcem, auro sublato, quod avara expetierat. Versa est in avem, quæ etiamnum amat aurum; atra pedibus; monedula tecta atris pennis.

XXV. *At non Oliaros, & Didymæ, & Tenos, & Andros, & Gyaros, & Peparethos fertilis splendidæ olivæ opem tulerunt navibus Cretensibus. Postea Minos venit Oenopiam regna Æacideia, a parte læva. Antiqui dixerunt Oenopiam; sed ipse Æacus vocavit Æginam, nomine matris. Populus accurrit, & optat cernere virum tantæ existimationis. Telamon, & Peleus junior quam Telamon, & Phocus tertius filius, obviam illi procedunt.*

NOTÆ.

(a) *Anaphen*) Cretici pelagi est insula.

(b) *Astypaleia*) Ab Astypalæa insula superiori vicina.

(c) *Myconon*) Est Mycone seu Myconus Ægæi insula una ex Cycladibus.

(d) *Cimoli*) Quæ insula est in Cretico mari inter Sporadas.

(e) *Cythnon*) Hæc cum tribus sequentibus inter Cycladas recensetur.

(f) *Quâque*) Locus hic procul dubio corruptus, cui salutiferam manum admovere ob fabulæ obscuritatem prorsus difficile.

(g) *Sithonis*) Thracia aliqua mulier, a Sithonia Thraciæ parte.

(h) *Mutata*) Vides locum corruptum esse, nec satis hæc inter se cohærere.

(i) *Nigra*) Rubris pedibus esse monedulas, quibus monetæ amor & furacitas nomen dedit, scripserunt alii.

(k) *Oliaros*) Sunt hæ omnes ex Cycladibus.

(l) *Gyaros*) Hanc inter Sporadas recensent nonnulli, quæ ad Cycladas referri debet. Sterilissima fuit, quò etiam noxios Romani deportabant.

(m) *Peparethos*) Inter Cycladas etiam numeratur.

(n) *Gnossiacas*) Minoia, *scilicet*, cui Gnossus urbs Cretica regia fuit.

(o) *Oenopiam*) Æginam dicit insulam in Sinu Saronico, Æacidarum origine marisque imperio olim nobilis, cujus nomen mutavit Ægina Asopi filia Æaci mater, illuc a Jove translata.

(p) *Æacideia*) Ubi Æacus Jovis filius regnavit.

(q) *Telamon*) Æaci filius.

Ipse

Digitized by Google

Ipse quoque egreditur tardus gravitate senili
Æacus: & quæ sit veniendi caussa requirit.
Admonitus patrii (*a*) luctûs suspirat, & illi
Dicta refert (*b*) rector populorum talia centum:
Arma juves oro pro gnato sumta; piæque
Pars sis militiæ: tumulo (*c*) solatia posco.
Huic (*d*) Asopiades, Petis irrita, dixit, & urbi
Haud facienda meæ: neque enim conjunctior ulla
(*e*) Cecropidis hac est tellus: ea fœdera nobis.
Tristis abit, Stabuntque tibi tua fœdera magno,
Dixit: & utilius bellum putat esse minari,
Quam gerere, atque suas ibi præconsumere vires.
Classis ab Oenopiis etiamnum (*f*) Lyctia muris
Spectari poterat: cum pleno concita velo
Attica puppis adest, in portusque intrat amicos:
Quæ (*g*) Cephalum, patriæque simul mandata ferebat.
Æacidæ longo juvenes post tempore visum
Agnovere tamen Cephalum; dextrasque dedêre:
Inque patris duxere domum: spectabilis heros,
Et veteris retinens etiamnum pignora formæ,
Ingreditur; ramumque tenens (*h*) popularis olivæ
A dextra lævaque duos ætate minores.

INTERPRETATIO.

Ipse etiam Æacus lentus tarditate senili egreditur, & petit quæ sit caussa adventus. Rex centum civitatum recordans luctus paterni suspirat, & illi narrat talia: Precor ut tueatis arma capta pro filio, & sis pars pii exercitus; peto consolationem sepulcro. Ad quem Asopiades respondit, Poscis impossibilia, & non admittenda meæ civitati; neque enim ulla est terra magis amica hac Cecropidis: ea fœdera nobis. Mœstus discedis, atque, inquit, Magno tibi constabunt tua fœdera: & satius ducit esse bellum minitari quam intentare, atque ibi ante perdere suas opes. Classis Lyctia poterat videri ex mœnibus Oenopiis; cum navis Attica impulsa pleno velo appellit, & subit portus amicos, quæ vehebat Cephalum, atque unà jussa patriæ. Æacidæ juvenes agnoverant Cephalum quamvis non visum a longo tempore, & dextras junxerunt, & duxerunt domum genitoris. Heros clarissimus, & habens etiamnum indicia pristinæ formæ ingreditur; & gerens ramum olivæ domesticæ, ætate provectior, habet a dextra & sinistra

NOTÆ.

(a) *Luctûs*) Propter Androgeum Minois filium interfectum.

(b) *Rector*) Minos, Cretæ insulæ centum urbibus olim celebris, Rex ipse celeberrimus.

(c) *Solatia*) Quippe Manibus gratissima olim credita necis vindicta.

(d) *Asopiades*) Æacus ex Ægina Asopi filia ortus.

(e) *Cecropidis*) Atheniensibus, quibus a Cecrope rege illud nomen.

(f) *Lyctia*) Cretensis, in qua quidem classe Lyctus etiam urbs Cretæ suos habebat milites.

(g) *Cephalum*) Dejonis, vel ut alii volunt, Mercurii & Herses quam Cecrops genuit, filium, virum formosissimum, quem etiam Aurora amavit.

(h) *Popularis*) Quam quidem olivam, pacis signum, Athenis Minerva jucundissimum munus olim exhibuit, cum nomen suum urbi imposuit.

Ma-

(*a*) Major habet Clyton & Buten, (*b*) Pallante creatos.
Postquam congressus primi sua verba tulerunt;
Cecropidum Cephalus peragit mandata, rogatque
Auxilium; (*c*) fœdusque refert, & jura parentum:
Imperiumque (*d*) peti totius Achaidos addit.
Sic ubi mandatam juvit facundia caussam;
Æacus in capulo sceptri nitente sinistra,
Ne petite auxilium, sed sumite, dixit, Athenæ.
Nec dubie vires, quas hæc habet insula, vestras
Ducite, & omnis eat rerum status iste mearum.
Robora non desunt: superat (*e*) mihi miles, & hosti.
Gratia Dîs; felix & inexcusabile tempus.
Immo ita sit, Cephalus, crescat tua civibus opto
Res, ait: adveniens equidem modo gaudia cepi,
Cum tam pulchra mihi, tam par ætate juventus
Obvia processit: multos tamen inde requiro,
Quos quondam vidi vestra prius urbe receptus.
Æacus ingemuit; tristique ita voce locutus:
Flebile principium (*f*) melior fortuna sequetur.
Hanc utinam possem vobis memorare! sine ullo
Ordine nunc repetam: neu longa ambage morer vos;
Ossa cinisque jacent, memori quos mente requiris.
Et quota pars illi rerum periere mearum!

INTERPRETATIO.

duos juniores Clyton & Buten Pallante satos. Postquam primi congressus exhauserunt suam orationem, Cephalus exponit jussa Atheniensium, & petit auxilium; & memorat fœdus, & jura majorum; atque adjicit imperium totius Achaiæ affectari. Postquam ita defendisset caussam concreditam eloquio, Æacus, læva posita in capulo sceptri, Ne, inquit, opem poscite, Athenæ, sed accipite. Neque credite hæsitanter opes quas hæc insula habet, esse vestras; immo omnis iste splendor rerum mearum discedat. Non careo viribus: superest mihi miles, atque in hostem. Diis gratia, tempus est prosperum & inexcusabile. Immo, inquit Cephalus, ita eveniat, voveo ut tuæ opes augeantur civibus. Equidem modo appellens lætatus sum, cum tam elegans juventus, tam similis ætate mihi occurrit: attamen multos inde exquiro, quos vidi olim ante receptus vestra urbe. Æacus suspiravit, atque sic locutus est lugubri sono: Lætior fortuna sequetur triste principium. Utinam possem vobis hanc referre! nunc narrabo sine ullo ordine: & ne vos detineam prolixo verborum anfractu, quos expetis mente memori jacent ossa & cinis: & illi quota pars occiderunt rerum mearum:

NOTÆ.

(a) *Major*) Ipse Cephalus natu grandior.

(b) *Pallante*) Qui Pallas Pandionis Athenarum regis fuit filius.

(c) *Fœdus*) Quod Æginetas inter & Athenienses percussum fuerat.

(d) *Peti*) A Minoë scilicet. Quod, ut caussæ suæ faveret, Æacumque periculi metu moveret, Cephalus addebat.

(e) *Mihi*) In propriam custodiam.

(f) *Melior*) Quia postquam suorum jacturam enarraverit Æacus Jovis beneficium memorabit.

Dira

Dira (*a*) lues irâ populis Junonis iniquæ
Incidit exosæ dictas a (*b*) pellice terras.
Dum visum mortale malum, tantæque latebat
Caussa nocens cladis; pugnatum est arte medendi.
Exitium superabat opem; quæ victa jacebat.
Principio cælum spissa caligine terras
Pressit; & ignavos inclusit nubibus æstus.
Dumque quater junctis implevit cornibus orbem
Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
Letiferis calidi spirarunt flatibus Austri.
Constat & in fontes vitium venisse, lacusque;
Milliaque incultos serpentum multa per agros
Errasse; atque suis fluvios temerasse venenis.
Strage canum primâ, volucrumque, oviumque, boumque,
Inque feris subiti deprensa potentia morbi.
Concidere infelix validos miratur arator
Inter opus tauros: medioque recumbere sulco.
Lanigeris gregibus balatus dantibus ægros
Sponte sua lanæque cadunt, & corpora tabent.
Acer equus quondam, magnæque in (*c*) pulvere famæ,
Degenerat palmas; veterumque oblitus honorum,
Ad præsepe gemit, morbo moriturus inerti.
Non aper irasci meminit; non fidere cursu
Cerva; nec armentis incurrere fortibus ursi.
Omnia languor habet: silvisque, agrisque, viisque
Corpora fœda jacent: vitiantur odoribus auræ.

INTERPRETATIO.

Crudelis pestis immissa est populis irâ Junonis infensæ odio persequentis tellurem appellatam ab adultera. Quandiu strages credita terrestris, & prava caussa tanti mali nos fugit, certatum est arte medendi. Clades vincebat auxilium, quod superatum vanum erat. Initio aer incubuit terris opaca caligine, & inclusit calores inertes nubibus. Et dum Luna quater implevit orbem cornibus concurrentibus, & quater diminuta dissolvit orbem plenum, noti repentes flaverunt auris pestiferis. Certum est malum irrepsisse in fontes, & stagna, atque multa millia anguium serpsisse per campos desertos; & infecisse flumina suis venenis. Vis mali præcipitis cognita primo interitu canum & avium, & ovium, & boum itemque ferarum. Miser agricola stupet fortes tauros procumbere inter opus, atque cadere in media lira. Vellera ultro defluunt gregibus laniferis emittentibus balatus languentes, & corpora extenuantur. Equus nuper generosus, & multæ laudis in certamine contemnit victoriam: atque immemor honorum præteritorum gemit ad præsepe periturus morbo ignavo. Aper oblitus est frendere: Cerva non credere cursu; neque ursi invadere valida armenta. Morbus retinet omnia; atque corpora horrenda strata sunt per nemora, per campos, & per vias. Aer est infectus odoribus.

NOTÆ.

(a) *Lues*) Pestem dicit, cujus descriptionem plerique omnes Poetæ ex Homeri Iliados primo vel etiam ex Thucydide desumserunt.

(b) *Pellice*) Ægina, scil. Æaci matre, cui, sicuti & aliis omnibus Juno infensissima.

(c) *Pulvere*) Qui in certaminibus præsertim pedum attritu excitabatur.

Mira

Mira loquor: non illa canes, avidæque volucres,
Non cani tetigere lupi: (*a*) dilapsa liquescunt;
Afflatuque nocent; & agunt contagia late.
Pervenit ad miseros damno graviore colonos
Pestis, & in magnæ dominatur mœnibus urbis.
Viscera torrentur primo: flammæque latentis
Indicium rubor est, & ductus anhelitus ægre.
Aspera lingua tumet; trepidisque arentia venis
Ora patent: auræque graves captantur hiatu.
Non stratum, non ulla pati velamina possunt:
Dura sed in terra ponunt præcordia: nec fit
Corpus humo gelidum, sed humus de corpore fervet.
Nec (*b*) moderator adest: inque ipsos sæva medentes
Erumpit clades; (*c*) obsuntque auctoribus artes.
Quo propior quisque est, servitque fidelius ægro;
In partem leti citius venit: utque salutis
Spes abiit; finemque vident in funere morbi;
Indulgent animis: & nulla, quid utile, cura est.
Utile enim nihil est: passim, positoque pudore,
Fontibus, & fluviis, puteisque capacibus hærent:
Nec prius est extincta sitis, quam vita, bibendo.
(Inde graves multi nequeunt consurgere, & ipsis
Immoriuntur aquis: (*d*) aliquis tamen haurit & illas.)
Tantaque sunt miseris invisi tædia lecti;

INTERPRETATIO.

Stupenda dico. Neque canes, neque aves rapaces, neque lupi cani illa attigerunt: liquefacta diffluunt, atque officiunt halitu, & spargunt late contagia. Lues dimanavit ad infelices agricolas clade majore, atque grassatur intra muros magnæ urbis. Primo præcordia æstuant: atque rubor est signum ignis inclusi, cum difficili respiratione. Lingua aspera turget, atque ora exsiccata hiant venis exsultantibus, & aer infectus attrahitur hiatu. Nequeunt tolerare suppositas vestes, aut ullos amictus: sed immittunt pectora in durum solum: neque corpus refrigeratur terra, sed terra ardet ex corpore. Neque medicus opem fert, & ipsa fera lues invadit eos; atque artes nocens iis qui illas profitentur. Quo quisque propius accedit, & fidelius fert opem morbido, celerius descendit in partem mortis. Et cum spes salutis recessit, & cognoscunt finem mali in obitu, obsequuntur appetitui; neque ullo modo sunt solliciti de eo quod juvet; nihil enim juvat. Hinc inde, & pudore objecto consistunt ad fontes, & flumina, & amplos puteos: neque ante est sitis oppressa potando, quam vita. Multi oppressi non possunt inde sese tollere; atque pereunt in ipsis aquis: nonnullus tamen etiam illas trahit. Et tanta sunt tædia odiosi tori infelicibus,

NOTÆ.

(a) *Dilapsa liquescunt*) Pro *dilabuntur & liquescunt*.

(b) *Moderator*) Medicum dicit.

(c) *Obsunt*) Quia dum apud ægros versantur, peste quoque corripiuntur.

(d) *Aliquis*) Quivis æger post aliorum mortem adveniens, quem nequidem immortua cadavera ab aquis, ob ardentem sitim, arcerent.

Digitized by Google

Prosiliunt: aut, si prohibent consistere vires,
Corpora devolvunt in humum; fugiuntque penates
Quisque suos: sua cuique domus funesta videtur.
(Et quia causa latet, locus est in crimine notus.)
Semanimes errare viis, dum stare valebant,
Aspiceres; flentes alios, terræque jacentes;
Lassaque versantes supremo lumina motu.
(Membraque pendentis tendunt ad sidera cæli,
Hic, illic ubi mors deprenderat, exhalantes.)
Quid mihi tunc animi fuit? an, quod debuit esse,
Ut vitam odissem, & cuperem pars esse meorum?
Quo se cunque acies oculorum flexerat; illic
Vulgus erat stratum: veluti cum putria motis
Poma cadunt ramis, agitataque ilice glandes.
Templa vides (*a*) contra gradibus sublimia longis;
(*b*) Jupiter illa tenet: quis non altaribus illis
Irrita thura tulit? quoties pro conjuge conjux,
Pro gnato genitor, dum verba precantia dicit,
Non exoratis animam finivit in aris:
Inque manu thuris pars inconsumta reperta est!
Admoti quoties templis, dum vota sacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum,
(*c*) Haud exspectato ciciderunt vulnere tauri!
Ipse ego sacra Jovi pro me, patriaque, tribusque
Cum facerem natis, mugitus victima diros
Edidit; & subito collapsa sine ictibus ullis
Exiguo tinxit subjectos sanguine cultros.

INTERPRETATIO.

prorumpunt; vel si vires impediunt stare, dejiciunt corpora in terram, & quisque vitant suas domos; suæ sedes cuique videntur exitiales. Et quia caussa ignoratur, locus est cognitus in vitio: Cerneres semivivos vagari per vias, dum poterant consistere: alios lugentes, & humi stratos, & torquentes oculos ultimo motu. Atque hinc inde ubi mors corripuerat efflantes animam, *tollunt artus ad astra cæli imminentis. Quid mihi fuit tunc mentis? an, quod oportuit esse, ut vitam odio haberem, & optarem esse pars meorum? In quamcumque partem acumen oculorum sese obverterat, ibi erat plebs jacens: quemadmodum cum poma putrida defluunt ramis agitatis, aut glandes quercu concussa. Cernis e regione templa excelsa longis gradibus: Jovi dicata sunt. Quis non immisit thura vana illis aris? Quoties dum consors tori fundit preces pro consorte, pater pro filio, efflavit spiritum ad altaria surda: atque pars thuris inventa est integra in manu! Quoties boves adducti ad templa procubuerunt non expectato ictu, dum sacerdos fundit preces, & spargit vinum purum inter cornua! Cum ipse ego sacra facerem Jovi pro me, pro patria, atque tribus filiis, victima emisit horrendos mugitus; atque statim procumbens sine ullis ictibus infecit cultros immissos pauco sanguine.*

NOTÆ.

(a) *Contra*) *In conspectu, e regione.* Adverbium est.

(b) *Jupiter tenet*) *Jovi sunt sacra.*

(c) *Haud exspectato*) Lue, *scilicet*, non securi ceciderunt.

(*a*) Fibra quoque ægra notas veri, monitusque Deorum
Perdiderat: triſtes penetrant ad viſcera morbi.
Ante ſacros vidi projecta cadavera poſtes:
Ante ipſas, quo mors foret invidioſior, aras.
Pars animam laqueo claudunt; (*b*) mortiſque timorem
Morte fugant: ultroque vocant venientia fata.
Corpora miſſa neci (*c*) nullis de more feruntur
Funeribus: neque enim capiebant funera portæ.
Aut inhumata premunt terras: aut dantur in altos
(*d*) Indotata rogos: & jam reverentia nulla eſt:
Deque rogis (*e*) pugnant, alieniſque ignibus ardent.
Qui lacryment, deſunt: indefletæque (*f*) vagantur
Natorumque virûmque animæ, juvenumque ſenumque.
Nec locus in tumulos, nec ſufficit arbor in ignes.
Attonitus tanto miſerarum turbine rerum,
Jupiter o, dixi, ſi te non falſa loquuntur
Dicta ſub amplexus Æginæ Aſopidos îſſe:
Nec te, magne pater, noſtri pudet eſſe parentem;
Aut mihi redde meos, aut me quoque conde ſepulcro.

INTERPRETATIO.

Fibra etiam morbida amiſerat ſigna veri, atque juſſa Deorum: fera lues graſſatur in præcordia. Conſpexi cadavera proſtrata ad ſacra limina; immo *ad altaria ipſa, ut mors eſſet magis odioſa. Pars ſuffocant ſpiritum fune, atque depellunt metum obitus obitu, & arceſſunt fata ſponte accedentia. Corpora morti tradita nullis exſequiis efferuntur pro more: neque enim valvæ erant capaces exſequiarum. Vel ſternuntur humi abſque ſepultura; vel inhonorata tolluntur in excelſos rogos. Neque jam ulla eſt veneratio: atque certant de rogis, & comburuntur alienis flammis. Nulli ſunt qui lugeant: atque animæ nullis lacrymis honoratæ liberorum, & virorum, & juvenum & ſenum errant. Neque locus eſt ſatis vaſtus ad ſepulcra, neque ligna ſatis copioſa ad ignes. Stupens tanto impetu rerum miſerarum, o Jupiter, dixi, ſiquidem non falſo dicunt te veniſſe in amplexus Æginæ Aſopidos, neque te pudet eſſe noſtrum patrem, magne pater; vel reſtitue mihi meos, vel compone me etiam tumulo.*

NOTÆ.

(*a*) *Fibra*) Per viſcerum partes extremas futurorum veritatem ſimeri ſolebant Sacerdotes; quæ quidem partes cum morbo abſorptæ eſſent nullum indicium hebebant.

(*b*) *Mortiſque*) *Annon hic furor eſt ne moriare mori?* Martialis. Non abſimilis fuit tamen Perſæ regis Macedonum; *Cujus*, ut refert Florus, accedentibus Romanis *tanta trepidatio fuit, ut pecuniam omnem in mare juſſerit mergi ne periret; claſſem cremari, ne incenderetur.*

(*c*) *Nullis de more*) Nullo exequiarum honore honeſtata dicit cedevere, cum ea nequidem portæ capere potuiſſent quæ efferre ſtuduiſſent.

(*d*) *Indotata*) Nec thure in rogum ingeſto, nec ab amicis collatis muneribus: contra quam vulgo fiebat.

(*e*) *Pugnant*) Quia cujus eſſent rogi in tanta multitudine minus dignoſcebatur.

(*f*) *Vagantur*) Ex fatuorum Ethnicorum opinione, qui inſepultorum vel minus ſplendide compoſitorum umbras errare dictitabant.

Ille

Ille (*a*) notam fulgore dedit, tonitruque secundo.
Accipio, sintque ista precor felicia mentis
Signa tuæ, dixi: quod das mihi, pigneror omen.
Forte fuit juxta patulis rarissima ramis
Sacra Jovi quercus (*b*) de semine Dodonæo.
Hîc nos frugilegas aspeximus agmine longo
Grande onus exiguo formicas ore gerentes,
Rugosoque suum servantes cortice callem.
Dum numerum miror, Totidem, pater optime, dixi,
Tu mihi da cives: & inania mœnia reple.
(*c*) Intremuit, ramisque sonum sine flamine motis
Alta dedit quercus: pavido mihi membra timore
Horruerant, stabantque comæ: tamen oscula terræ,
Roboribusque dedi: (*d*) nec me sperare fatebar;
Sperabam tamen: atque animo mea vota fovebam.
Nox subit: & curis exercita corpora somnus
Occupat: ante oculos eadem mihi quercus adesse,
Et ramos totidem, totidemque animalia ramis
Ferre suis visa est; parilique tremiscere motu:
Graniferumque agmen subjectis spargere in arvis.
Crescere quod subito, & majus majusque videri,
Ac se tollere humo: (*e*) rectoque adsistere trunco;
Et maciem numerumque pedum, nigrumque colorem
Ponere, & humanam membris inducere formam.

INTERPRETATIO.

Ille indicium fecit fulgure, & tonitru secundo. Admitto, inquam, atque ore ista sint læta indicia tuæ voluntatis: in pignus accipio præsagium quod mihi offers. Forte adstitit quercus de semine Dodonæo, Jovi sacra, rarissima vastis ramis. Nos ibi vidimus formicas frugilegas trahentes parvo ore longo ordine magnum pondus, atque tenentes suam semitam per asperum corticem quercus. *Cum copiam admirarer, Totidem, inquam, concede mihi cives, Parens optime, atque imple muros vacuos. Quercus excelsa concussa est, atque strepitum edidit, ramis agitatis sine vento. Artus fremuerant mihi timido, & capilli erant erecti horrore. Nihilominus deosculatus sum terram atque quercum: neque testabar me sperare, sperabam tamen, atque servabam mente mea desideria. Nox ingruit; atque sopor invadit corpora defatigata solicitudinibus. Eadem quercus visa est mihi adesse coram oculis, totidem habens ramos, & totidem animalia ramis; atque tremere eadem agitatione; atque diffundere in proximos campos turbam graniferam. Quæ repente visa est augeri, & major atque major fieri, & se efferre supra terram, & stare erecto corpore, & deponere gracilitatem, & copiam pedum, & colorem atrum, & induere figuram humanam per artus.*

NOTÆ.

(a) *Notam*) Favoris signum.

(b) *De semine Dodonæo*) Id est ex illarum quercuum genere, quæ in silva Jovi sacra, apud Dodonam Epiri urbem, visebantur: quas quidem quercus vocales fuisse, & oracula edidisse nonnulli fabulati sunt.

(c) *Intremuit*) Firmandi ominis causa.

(d) *Nec me sp.*) Splendide profecto hominem in re tali, ejusque animi motus pesscribit Poeta; maximaque est ejus in his perspicacitas, & diligentia.

(e) *Recto*) Qualis est hominum.

So-

Somnus abit: damno vigilans mea visa: querorque
In Superis opis esse nihil; at in ædibus ingens
Murmur erat: vocesque hominum exaudire videbar,
Jam mihi (*a*) desuetas: dum suspicor has quoque (*b*) somni;
Ecce venit Telamon properus: foribusque reclusis,
Speque fideque, pater, dixit, majora videbis.
Egredere: egredior: qualesque in imagine somni
Visus eram vidisse viros, ex ordine tales
Aspicio, agnoscoque; adeunr, regemque salutant.
Vota Jovi solvo, populisque recentibus urbem
Partior, & vacuos priscis cultoribus agros,
(*c*) Myrmidonasque voco: nec origine nomina fraudo.
Corpora vidisti: mores, quos ante gerebant,
Nunc quoque habent: parcumque genus, patiensque laborum,
Quæsirique tenax, & qui quæsita reservent.
Hi te ad bella pares annis animisque sequentur;
Cum primum, qui te feliciter attulit, Eurus
(Eurus enim attulerat) fuerit mutatus in (*d*) Austros.
XXVI. Talibus atque aliis longum sermonibus illi
Implevere diem: lucis pars ultima mensæ
Esr data: nox somnis: jubar aureus extulerat Sol:
Flabat adhuc Eurus; redituraque vela tenebat.

INTERPRETATIO.

Sopor excutsus est. Experrectus contemno mea somnia; atque dalea nihil esse auxilii a Diis. At murmur magnum erat in regia mea, *atque videbar audire sonos virorum jam mihi insolitorum. Dum dubito ne & hi sint ex sopore, ecce Telamon adest festinans, atque januâ apertâ, genitor, inquit, comperies majora spe atque fide* tua. *Prodi: Prodea, atque video & cognosco tales viros singulatim, quales credideram vidisse per simulacra soporis. Accedunt, & salutans* me *tanquam* suum *regem. Rependo vota Jovi, & divido urbem atque arva orba antiquis colonis in novos populos; atque appello Myrmidonas; neque spolia nomina origine. Aspexisti corpora. Iisdem vivunt moribus quibus prius imbuti erant: gens parsimoniæ studens, & labori addicta, & servans quod lucrifecit, & reponens parta in futurum. Hi, annis atque audaciâ similes comitabuntur te ad pugnas, statim atque Subsolanus, qui te feliciter adduxit, (Subsolanus enim adduxerat) fuerit versus in Notos.*

XXVI. *Illi exhauserunt longum diem hujusmodi atque aliis colloquiis. Pars diei novissima concessa est epulis, nox sopori. Sol splendidus advexerat lucem; Subsolanus adhuc spirabat, atque impediebat carbasa reversura.*

NOTÆ.

(a) *Desuetas*) Quia omnes prope tabe interierant.

(b) *Somni*) Quia nempe res videbatur incredibilis.

(c) *Myrmidon.*) Μύρμηξ nempe Græcis formica dicitur. Revera vero illud ideo nomen Æginetis impositum quod formicarum more, prædonum metu in antris degerent, terram foderent & agriculturam exercerent: qui Æaci precibus in homines mutati, quòd docente illo, naves ædificare, hostibus resistere, in hominum denique conspectum prodire inceperint.

(d) *Austros*) Quibus ex Ægina Athenas navigatio opportuna.

Ad

Ad Cephalum Pallante sati, cui grandior ætas,
Ad regem Cephalus, simul & Pallante creati
Conveniunt: sed adhuc regem sopor altus habebat.
Excipit Æacides illos in limine Phocus;
Nam Telamon (*a*) fraterque viros ad bella legebant.
Phocus in interius spatium pulchrosque recessus
Cecropidas ducit: cum quîs simul ipse resedit,
Aspicit (*b*) Æoliden ignora ex arbore factum
Ferre manu jaculum; cujus fuit aurea cuspis.
Pauca prius (*c*) mediis sermonibus ille locutus,
Sum nemorum studiosus, ait, cædisque ferinæ:
Quâ tamen e (*d*) silvâ teneas hastile recisum,
Jamdudum dubito: certe, si fraxinus esset,
Fulva colore foret: si cornus, nodus inesset.
Unde sit ignoro: sed non formosius isto
Viderunt oculi telum jaculabile nostri.
Excipit Actæis e fratribus (*e*) alter: & usum
Majorem specie mirabere, dixit, in isto.
Consequitur, quodcunque petit: Fortunaque missum
(*f*) Non regit; & revolat nullo referente cruentum.
Tum vero juvenis (*g*) Nereius omnia quærit:
Cur sit, & unde datum; quis tanti muneris auctor.
Quæ petit, ille refert; sed, quæ narrare pudori est,

INTERPRETATIO.

Filii Pallantis coeunt ad Cephalum, qui provectior erat ætate; Cephalus & filii Pallantis unà adeunt regem: sed somnus gravis adhuc illum tenebat. Phocus excipit illos ad fores: nam Telamon atque ejus frater habebant delectum virorum pro militia. Phocus ducit Athenienses in penetralia, atque ornatos secessus regiæ: cum quibus statim atque sedit, videt Æoliden gerere manu telum paratum ex ligno ignoto, cujus mucro fuit aureus. Ille prius pauca præfatus ex usu communi, sum, inquit, amans silvarum, atque necis ferinæ; quo tamen ex ligno sit desumtum jaculum, quod tractas, jam diu incertus sum: certe si esset ex fraxino, esset colore flavo; si ex corno, nodus inesset: nescio ex quo ligno sit; sed nostri oculi non aspexerunt hastile missile pulchrius isto. Unus ex fratribus Atheniensibus respondet: Atque, inquit, miraberis in isto præstantiam majorem forma. Attingit quicquid appetit; & sors non illi moderatur; & redit sanguine infectum nemine referente. Tum vero juvenis Nereius percunctatur cuncta; quamobrem, & unde oblatum; quis auctor tanti doni. Ille reddit quæ poposcit; sed tacet quæ indecorum est referre,

NOTÆ.

(a) *Fraterque*) Peleus, *scilicet*.

(b) *Æoliden*) Cephslum Deionis filium, Æoli nepotem, siquidem Deionem Apollodorus inter Æoli liberos recenset.

(c) *Mediis*) Id est, quæ in medium sine omni peculiari scopo proferri solent.

(d) *Silvâ*) Pro *Ligno*.

(e) *Alter*) Clytus nempe, seu Butes, de quibus supra.

(f) *Non regit*) Levis fortunæ vicibus obnoxium negat jaculum, quod semper ad scopum perveniret.

(g) *Nereius*) Phocus, *stilicet*, quem ex Psamathe Nerei filia Æacus sustulit.

Qua

Qua tulerit (*a*) mercede, silet: tactusque dolore
Conjugis amissæ, lacrymis ita fatur obortis:
Hoc me, nate (*b*) Deâ, (quis possit credere?) telum
Flere facit; facietque diu; si vivere nobis
Fata diu dederint: hoc me cum conjuge cara
Perdidit: hoc utinam caruissem munere semper!
Procris erat (si forte magis pervenit ad aures
(*c*) Orithyia tuas) raptæ soror Orithyiæ.
Si faciem moresque velis conferre duarum;
Dignior ipsa rapi: pater hanc mihi junxit Erechtheus:
Hanc mihi junxit Amor: felix dicebar, eramque:
(Non ita Dîs visum est) ac nunc quoque forsitan essem.
Alter agebatur post pacta jugalia mensis,
Cum me cornigeris tendentem retia cervis
Vertice de summo semper florentis (*d*) Hymetti
Lutea mane videt pulsis Aurora tenebris;
Invitumque (*e*) rapit: liceat mihi vera referre,
Pace Deæ; quòd sit roseo spectabilis ore,
Quòd teneat lucis, teneat confinia noctis,
Nectareis quòd alatur aquis; (*f*) ego Procrin amabam:
Pectore Procris erat, Procris mihi semper in ore.
Sacra tori, coitusque novos, thalamosque recentes,

INTERPRETATIO.

& qua mercede acceperit; atque mœrore commotus propter uxorem perditam, sic incipit lacrymis profluentibus. Hoc jaculum, nate Dea, (quis possit fidem adhibere?) mihi movet fletus, & movebit diu, si fata nobis concesserint vivere diu. Hoc me prodidit cum dilecta uxore: utinam caruissem semper isto dono! Procris (si forte potius Orithyia pervenit ad aures tuas) erat soror Orithyiæ ablatæ. Atque equidem *ipsa dignior abripi, si velis componere formam & mores utriusque. Pater Erechtheus mihi hanc dedit conjugem*; *Amor hanc mecum sociavit. Beatus credebar, atque eram: (Non ita placitum Diis) & nunc etiam essem forte. Secundus mensis erat post sponsalia, cum Aurora rutila me conspicit mane disjectis tenebris ex fastigio Hymetti semper florentis, qui ponebam plagas cervis cornutis: atque* me *aufert repugnantem. Concedatur mihi narrare vera, sine adio Deæ, quòd sit pulcherrima facie rosea; quòd habeat confinia diei & noctis, quòd vivat liquore nectareo, ego amabam Procrin: Procris erat semper mihi in corde, Procris* erat *in ore. Ingerebam sacra lecti, & recentes concubitus, & nuptias nuperas,*

NOTÆ.

(a) *Mercede*) Procri nempe uxori pro communicato lecto jaculum ab ipsa Cephalus accepit: cum sese illa in hospitem mutasset; suam vero esse Cephalus non cognovisset.

(b) *Deâ*) Psamathe nympha, *scilicet*, quam Phoci matrem diximus.

(c) *Orithyia*) Erechthei Atheniensium regis filia, quam ob formam Boreas rapuisse dicitur.

(d) *Hymetti*) Qui Atticæ mons est, thymo, melle, apibus, & marmore nobilis.

(e) *Rapit*) Formosissimi juvenis amore incensa.

(f) *Ego Procrin*) Quam verecunde non amatam Auroram dicit!

Primaque deserti referebam & (*a*) fœdera lecti.
Mota Dea est: &, Siste tuas, ingrate, querelas;
Procrin habe, dixit: quòd si mea provida mens est;
Non habuisse voles: meque illi irata remisit.
Dum redeo, mecumque Deæ memorata retracto;
Esse metus cœpit, ne jura jugalia conjux
Non bene servasset: faciesque ætasque jubebant
Credere adulterium: prohibebant credere mores.
Sed tamen abfueram: sed & hæc erat, unde redibam,
Criminis exemplum; sed cuncta timemus amantes.
Quærere, quo doleam, studeo; donisque pudicam
Sollicitare fidem: favet huic Aurora timori:
Immutatque meam (videor sensisse) figuram.
(*b*) Palladias ineo non cognoscendus Athenas;
Ingredior que domum: culpâ domus ipsa carebat;
Castaque signa dabat: dominoque erat anxia rapto.
Vix aditu per mille dolos ad (*c*) Erechthida facto;
Ut vidi, obstupui: meditataque pæne reliqui
Tentamenta (*d*) fide: male me, quin vera faterer,
Continui; male quin, ut oportuit, oscula ferrem.
Tristis erat: sed nulla tamen formosior illâ
Esse potest tristi; desiderioque calebat
Conjugis abrepti: tu collige, qualis in illa,
Phoce, decor fuerit; quam sic dolor ipse decebat.

INTERPRETATIO.

& prima jura tori destituti. Dea est facta; atque, inquit, reprime tuas querimonias, ingrate, Procrin obtineat. Quòd si meus animus aliquid prospicit, optabis non habuisse: atque irata me illi reddidit. Dum revertor, atque revolvo mecum Deæ monita, occœpi timere, ne uxor non bene custodisset fœdera socia; atque pulchritudo & anni suadebant credere furtum: mores dehortabantur credere. Verum tamen discesseram; verum & hæc, a qua revertebar, erat exemplum adulterii: verum nos amantes omnia reformidamus. Nitor fingere quod me sollicitet; atque tentare muneribus fidem pudicitiæ. Aurora favet huic pavori; atque vertit meam formam, (videor sensisse.) Subeo Athenas Palladias nulli cognoscendus, atque intro domum. Ipsa domus vacabat crimine, & indicia faciebat castitatis, atque erat solicita domino ablato. Accessu vix dato ad Erechthei filiam per mille artes, cum intuitus sum obstupui: atque propemodum deserui fidei experimenta animo instituta: ægre me repressi, quin agnoscerem vera; ægre quin, ut decuit, suavia darem. Mœsta erat: verum tamen nulla potest esse pulchrior illâ mœstâ; atque flagrabat desiderio mariti sublati. Tu, Phoce, conjice, qualis fuerit vis boni in illa, quam ærumna ipsa sic decebat.

NOTÆ.

(a) *Fœdera*) Quibus se totum Procridi devinxerat, sicuti & illa se totam amanti voverat; ita factum referente Hygino.

(b) *Palladias*) Quibus Pallas seu Minerva nomen suum Græce imposuit, ut jam sæpe dictum.

(c) *Erechthida*) Quæ ipsa Procris est Erechthei filia.

(d) *Fide*) Pro *fidei*: Antique.

Quid

Quid referam, quoties tentamina nostra pudici
Reppulerint mores? quoties, Ego, dixerit, uni
Servor, ubicunque est: uni mea gaudia servo?
Cui non ista (*a*) fide satis experientia sano
Magna foret? non sum contentus; & in mea pugno
Vulnera; dum (*b*) census dare me pro nocte paciscor.
Muneraque augendo tandem dubitare coegi.
Exclamo: Male tectus ego en, male pactus adulter
Verus eram conjux; me, perfida, teste teneris.
Illa nihil: tacito tantummodo victa pudore
Insidiosa malo cum conjuge limina (*c*) fugit;
(*d*) Offensaque mei genus omne perosa virorum
Montibus errabat (*e*) studiis operata Dianæ.
Tum mihi deserto violentior ignis ad ossa
Pervenit: orabam veniam; & peccasse fatebar.
Et potuisse datis simili succumbere culpæ
Me quoque muneribus; si munera tanta darentur.
(*f*) Hoc mihi confesso, læsum prius ulta pudorem,
Redditur, & dulces concorditer exigit annos.
Dat mihi præterea, tanquam se parva dedisset
Dona, canem munus: quem cum sua traderet illi
(*g*) Cynthia, Currendo superabit, dixerat, omnes.

INTERPRETATIO.

Quamobrem dicam, quoties honesti mores coarguerint nostros conatus? quoties dixerit, Ego servor uni, ubicumque est; servo meam voluptatem uni? Cui sapienti istud periculum fidei non sit satis tutum? Non sum expletus: & tendo in meum exitium: dum spondeo pretium pro nocte, atque cumulando dona, subegi denique vacillare. Vociferor; Ecce ego male occultus, male promissus adulter, eram verus maritus: coargueris me teste, infida. Illa nihil: sed tantum superata secreto pudore vitat domum insidiosam cum perverso conjuge, atque odio habens totam gentem virorum mea injuria, per montes vagabatur studens ministeriis Dianæ. Tum amor acrior pervadit ossa derelicti: precabar ut ignosceret, & agnoscebam me *in culpa esse: & potuisse etiam in ejusmodi crimen venire oblatis donis, siquidem tanta dona offerrentur. Redit ad me postquam ea agnovissem, ante ulta pudorem offensum; atque unanimis transmittit annos amabiles. Dat mihi insuper, (sicuti dedisset se* tanquam *exiguum munus,) canem, quem cum sua Diana illi daret, dixerat, antevertet cunctos cursu.*

NOTÆ.

(a) ***Fide***) Pro *fidei*, iterum; nisi mavis cum — uno Vaticano *Cui non ista satis fidei*.

(b) *Census*) Amplas suas divitias pro concubitu.

(c) *Fugit*) Atque tum ad Minoëm Cretæ regem pervenit, a quo jaculum inevitabile & canem Lælape accepit, quem nulla fera posset evitare; quibus quidem muneribus ipsa quoque, specie mutata, Cephalum mercitum ad fictum adulterium pellexit, quod & pariter deprehenso exprobravit. Quanquam aliter Hyginus, itemque Ovidius noster.

(d) *Offensaque mei*) *Quòd me offendisset*, nam active vox illa plerumque sumitur, offensio passive. Cæterum ea est verecundæ mentis ratio, ut magis quæ culpam arguunt quam quæ lædunt, fugiat.

(e) *Studiis*) Venationi, *scilicet*.

(f) *Hoc*). Non temen satis aperte, neque uti supra indicavimus: Sese a Procri deceptum ingeniosissime, et obscure fatetur.

(g) *Cynthia*) Diana, *a* Cyntho Deli insulæ monte, ubi nata dicitur.

Dat simul & jaculum, manibus quod (cernis) habemus.
XXVII. Muneris (*a*) alterius quæ sit fortuna requiris?
Accipe: mirandi novitate movebere facti.
(*b*) Carmina (*c*) Laiades non intellecta priorum
Solverat ingeniis; & præcipitata jacebat.
Immemor ambagum (*d*) vates obscura suarum.
Scilicet alma (*e*) Themis non talia linquit inulta.
Protinus (*f*) Aoniis immittitur altera Thebis
(*g*) Pestis; & exitio multi pecorumque suoque
Rurigenæ (*h*) pavere feram: vicina juventus
Venimus; & latos (*i*) indagine cinximus agros.
Illa levi velox superabat retia saltu:
Summaque transibat positarum (*k*) lina plagarum.
Copula detrahitur canibus, quos illa sequentes
Effugit, & volucri non secius alite ludit.
Poscor & ipse meum consensu (*l*) Lælapa magno.

INTERPRETATIO.

Tradit mihi *unà telum, quod*; ut *vides, tractamus manibus.*

XXVII. *Poscis quæ sit sors alterius doni? Audi. Tangeris novitate facti stupendi. Laiades explicuerat versus non comprehensos acumine priorum, atque vates ambigua dejecta strata erat oblita ænigmatum suorum. Nimirum alma Themis non sinit talia impunita. Extemplo aliud monstrum excitatur in Thebis Aoniis; atque plurimi coloni aluerunt feram damno pecorum atque suo. Proxima juventus accurrimus; atque circumdedimus vastos campos indagine. Illa agilis superabat plagas facili saltu; atque transgrediebatur supremos funes retium extensorum. Canes solvuntur, quos insequentes illa prævertit, neque aliter frustratur quam avis volatilis. Meus Lelaps petitur a me unanimi voto.*

NOTÆ.

(a) *Alterius*) Canis nempe.

(b) *Carmina*) Quibus Sphingis monstri ex Typhone & Echidna nati ænigma continebatur. Montem Sphingium juxta Thebas Sphinx illa insederat, onde in viatores impetum facere solebat. *Quodnam illud esset animal quod mane quadrupes, meridie bipes, vesperi tripes esset?* interrogabat: cui rei cum nullus posset satisfacere, imperitos laniabat. Ænigma vero dissolvit Oedipus, qui *Hominem animal illud esse dixit* de quo Sphinx loquebatur, *siquidem ille in infantia manibus & pedibus repens verius quam incedens, quadrupes videretur, cum adolescens bipes, senio confectus & baculo nitens tripes dici mereretur.* Atque hujus solutionis dolore sese Sphinx de saxo præcipitem dedit.

(c) *Laiades*) Oedipus Laii Thebanorum regis filius.

(d) *Vates obscura*) Sphinx monstrum, capite & vultu puellam, alis avem, reliquo corpore leonem referens, a Junone adversus Thebanos immissum.

(e) *Themis*) Cæli ac Terræ filia, quæ homines quod fas sit servare docebat, cujus vetustissimum fuit in Bœotia oraculum.

(f) *Aoniis*) *Bœotiis*, est enim Aonia Bœotiæ pars montana.

(g) *Pestis*) De Vulpe intelligit; quomodo & alibi *pestis Nemæa* pro Leone sumitur.

(h) *Pavere*) Non modo eam feram pueros rapuisse, sed ei trigesimo quoque die unum expositum fuisse, quem ablatum devorabat, narrat Ant. Liberalis.

(i) *Indagine*) Hoc est, Hominum, plagarum, retium, formidinum circumductu.

(k) *Lina*) Funes ex lino. Metonymia est.

(l) *Lelapa*) Qui canis fuit Cephalo a Procri datus, ab impetu & velocitate sic dictus.

Mu-

Muneris hoc nomen: jamdudum vincula pugnat
Exuere ipse sibi, colloque morantia tendit.
Vix bene missus erat; nec jam poteramus, ubi esset,
Scire: pedum calidus vestigia pulvis habebat.
Ipse oculis ereptus erat: non ocior illo
Hasta, nec excussæ contorto (*a*) verbere glandes,
Nec (*b*) Gortyniaco calamus levis exit ab arcu.
Collis apex medii subjectis imminet arvis:
Tollor eò, capioque novi spectacula cursûs:
(*c*) Quà modo deprendi, modo se subducere ab ipso
Vulnere visa fera est: nec limite callida recto,
In spatiumque fugit; sed decipit ora sequentis;
Et redit in gyrum, (*d*) ne sit suus impetus hosti.
Imminet hic, sequiturque parem: similisque tenenti
Non tenet, & vacuos exercet in aera morsus.
Ad jaculi vertebar opem: quod dextera (*e*) librat
Dum mea; dum digitos amentis indere tento;
Lumina deflexi: revocataque rursus eodem
Rettuleram, medio (mirum) duo (*f*) marmora campo
Aspicio; fugere hoc, illud latrare putares.

INTERPRETATIO.

Hoc erat *nomen dono. Jam diu ipse nititur sese expedire loris, atque tendit collo prohibentia. Vix bene solutus eras, neque jam poteramus nosse ubi esses. Pulvis calidus retinebat impressionem pedum: ipse erat sublatus ab oculis. Jaculum non fertur velocius illo, neque globi emissi icta contorto, neque levis arundo ab arcu Gortyniaco. Culmen montis medii tollitur super campos subjectos. Illuc ascendo, atque specto novos cursus: unde fera conspecta est interdum corripi, nunc se subtrahere ab ipso vulnere. Neque vafra fugit recto calle, & in campum, sed eludis rictus insequentis: & recurrit in circulum, ne hostis utatur suis viribus. Hic urget, & sequitur æqualem; atque similis corripienti, non corripit, atque intentat morsus inanes in aerem. Confugiebam ad auxilium teli: quod dum dextra sustentat; dum conor inserere digitos in amenta, dimovi oculos; atque reflexeram rursus reductos eodem, video (monstrum) duo saxa in media planitie: crederes hoc fugere, illud latrare.*

NOTÆ.

(a) *Verbere*) *Funda*.

(b) *Gortyniaco*) *Cretensi*; *Gortyn* enim, quæ & *Gortys* dicitur, Cretæ insulæ urbs est, sagittaria arte celeberrimæ.

(c) *Quà*) Pro, *Unde*, *ex quo loco*.

(d) *Ne sit suus*) Non enim possunt toto impetu currere canes, cum tergiversantem perque varios orbes sese morsibus subtrahentem feram persequuntur.

(e) *Librat*) Jaculum librare ille dicitur, qui eo ad aurem admoto quomodo vi summa & ad scopum illud amittat, quærit.

(f) *Marmora*) In quæ fera & canis mutati, uti quidem Nasoni placuit; nam alii aliter. Fabulæ sensum quod attinet, Alopeca quemdam volunt fuisse, qui Thebanis ob astutiam suspectus & urbe pulsus, valida manu collem quemdam *Teumessum* nomine occupaverit; ubi Cephali ope a Thebanis fuerit mactatus. Tzetzes, Canem Lælaps virum fuisse scripsit, quo ad conciliandos Cephali & Procridis animos usus Minos fuerit, qui cum, veloci triremi, Alopeca insequeretur unà cum ipso in petris marinis navi fractâ perierit.

Sci-

Scilicet invictos (*a*) ambo certamine cursûs
Esse Deus voluit; si quis Deus (*b*) adfuit illis.
XXVIII. Hactenus: & tacuit. Jaculo quod crimen in ipso?
Phocus ait: jaculi sic crimina reddidit ille.
Gaudia principium nostri sint, Phoce, doloris.
Illa prius referam: juvat o meminisse beati
Temporis, (*c*) Æacida, quo primos rite per annos
Conjuge eram felix, felix erat illa marito.
Mutua cura duos, & amor socialis habebat.
Nec Jovis illa meo thalamos præferret amori:
Nec me quæ caperet, non si Venus ipsa veniret,
Ulla erat: æquales urebant pectora flammæ.
Sole fere radiis feriente cacumina primis,
Venatum in silvas juveniliter ire solebam:
Nec mecum famulos, nec equos, nec naribus acres
Ire canes, nec lina sequi nodosa sinebam.
Tutus eram jaculo: sed cum satiata ferinæ
Dextera cædis erat: repetebam frigus, & umbras,
Et, quæ de gelidis halabat vallibus, auram.
Aura petebatur medio mihi lenis in æstu:
Auram exspectabam: requies erat illa labori.
Aura (recordor enim) venias, cantare solebam;
Meque juves, intresque sinus, gratissima, nostros;
Utque facis, relevare velis, quibus urimur, æstus.
Forsitan addiderim (sic me mea fata trahebant)
Blanditias plures: &, Tu mihi magna voluptas,
Dicere sim solitus; tu me reficisque fovesque:

INTERPRETATIO.

Nempe Deus voluit utrumque indomitum in contentione cursûs; si quis Deus adfuit illis.

XXVIII. *Huc usque* Cephalus; *deinde siluit. Quæ culpa teli ipsius, inquit Phocus? Ille sic exposuit culpam teli. Voluptas sit initium nostræ ærumnæ, Phoce: eam prius narrabo. Gratum est, o Æacida, recordari felicis temporis, quo eram certe beatus uxore primis annis; illa erat beata viro. Sollicitudo reciproca, atque amor conjugalis tenebat ambos: neque illa anteponeret lectum Jovis meo amori; neque ulla erat, quæ me tangeret, non si Venus ipsa adesset. Par amor flagrabat in corde. Sole illustrante fastigia primis radiis, fere consueveram proficisci ad venationem in nemora: neque patiebar servos, neque equos, neque canes odoros mecum venire, neque retia nodosa sequi. Securus eram telo. Sed cum manus expleta erat nece ferina, me recipiebam ad frigus & umbras, atque auram, quæ oriebatur ex frigidis vallibus. Suavis aura a me requirebatur in medio calore. Exspectabam auram: illa erat recreatio a labore. Consueveram canere, (nam memini) Accedas aura; atque mihi sis solatio; subeas gremium nostrum, amabilis; atque ut soles, velis lenire calores quibus ardemus. Forte adjecerim plura lenocinia, (ita me fata cogebant) atque consueverim dicere, Tu mihi summa voluptas; tu me restituis, atque solaris;*

NOTÆ.

(a) *Ambo*) Pro ambos: antique.

(b) *Adfuit*) *Auxilio fuit*.

(c) *Æacida*) Phocum alloquitur Æaci filium.

Tu facis, ut silvas, ut amem loca sola: meoque
Spiritus iste tuus semper captatur ab ore.
Vocibus ambiguis deceptam præbuit aurem
Nescio quis: nomenque auræ tam sæpe vocatum
Esse putans Nymphæ, Nympham mihi credit amari.
Criminis extemplo ficti temerarius index
Procrin adit: linguâque refert audita susurrâ.
Credula res amor est: subito collapsa dolore,
Ut sibi narratur, cecidit: longoque refecta
Tempore, se miseram, se fati dixit iniqui:
Deque fide questa est: & crimine concita vano,
Quod nihil est, metuit; metuit sine corpore nomen:
Et dolet infelix veluti de pellice vera.
Sæpe tamen dubitat; speratque miserrima falli:
Indicioque fidem negat; &, nisi viderit ipsa,
Damnatura sui non est delicta mariti.
Postera depulerant Auroræ lumina noctem;
Egredior, silvasque peto: (*a*) victorque per herbas,
Aura veni, dixi, nostroque medere labori.
Et subito gemitus inter mea verba videbar
Nescio quos audisse: Veni, tamen, optima, dixi.
Fronde levem rursus strepitum faciente caducâ,
Sum ratus esse feram: telumque volatile misi,
Procris erat: medioque tenens in pectore vulnus,
Hei mihi! conclamat: vox est ubi cognita fidæ
Conjugis; ad vocem præceps amensque cucurri.
Semanimem, & sparsas fœdantem sanguine vestes,

INTERPRETATIO.

Tu facis ut diligam nemora, & loca deserta; & tuus halitus semper captatur ab ore mea. Nescio quis arrexit aures falsas sonis ancipitibus; atque credens nomen auræ toties citatum esse Nymphæ, arbitratur Nympham a me diligi. Continuo inconsultus accusator falsi criminis adoritur Procrim, atque narrat quæ audierat lingua trepida. Amor est res credula. Cum sibi referretur, procubuit oppressa dolore repentino: & restituta post longum tempus, se infelicem, se perversi fati prædicavit, atque conquesta est de fide mea, *atque impulsa falso delicto, timet quod nihil est; timet nomen sine re; atque misera solicita est tanquam de certa adultera. Attamen sæpe hæret, atque infelicissima sperat decipi, & tollit fidem accusationi, &, nisi ipsa conspexerit, non est damnatura crimina sui viri. Sequens Auroræ lumen fugaverat tenebras, discedo, atque me confero in nemora; & voti compos, atque stratus in herba, Aura ades, dixi, atque succurre nostro labori. Atque repente videbar audisse nescio quos gemitus inter meas voces; Accede tamen, optima, dixi. Cum denuo folia cadentia levem strepitum ederent, credidi adesse feram* aliquam: *atque impuli jaculum volatile. Procris erat; atque habens plagam in medio pectore, Hei mihi! exclamat. Postquam ego cognovi vocem fidæ uxoris, accurri festinans atque exanimis ad vocem. Infelix reperio semivivam, & inficientem amictus disjectos*

NOTÆ.

(a) *Victor*) *Ferarum cæde satiatus.*

Et

Digitized by Google

Et sua (me miserum!) de vulnere dona trahentem
Invenio: corpusque meo mihi carius ulnis
Sontibus attollo: scissaque a pectore veste
Vulnera sæva ligo, conorque inhibere cruorem:
Neu me morte sua sceleratum deserat, oro.
Viribus illa carens, & jam moribunda, coegit
Hæc se pauca loqui: Per nostri fœdera lecti,
Perque Deos supplex oro, superosque, (*a*) meosque;
Per si quid merui de te bene; perque manentem
Nunc quoque, cum pereo, caussam mihi mortis, amorem,
Ne thalamis Auram patiare innubere nostris.
Dixit: & (*b*) errorem tum denique nominis esse
Et sensi, & docui: sed quid docuisse juvabat?
Labitur; & parvæ fugiunt cum sanguine vires.
Dumque aliquid spectare potest, me spectat; & in me
Infelicem animam (*c*) nostroque exhalat in ore:
Sed vultu meliore mori (*d*) secura videtur.
Flentibus hæc lacrymans heros memorabat; & ecce
Æacus ingreditur (*e*) duplici cum prole, novoque
Milite; quem Cephalus cum fortibus accipit armis.

INTERPRETATIO.

suo *cruore, atque avellentem sua munera ex plaga; & cubleva corpus mihi carius meo manibus scelestis; & amictu derepto a pectore curavi crudele vulnus; atque nitor reprimere sanguinem, & precor ne me scelestum destituat suo obitu. Illa exhausta viribus, & jam obiens, sibi vim fecit, ut hæc pauca proferret; Precor humilis per Deos cælestes, & meos, per si quid bene sum merita de te, & per amorem mihi caussam necis, nunc etiam perstantem cum morior, ne sinas Auram succedere nostris thalamis. Absolvit; & tum denique & cognovi, & admonui aberrationem esse de nomine. Verum quid proderat admonuisse? Deficit, & exiguæ vires dissipantur cum cruore. Et dum licet aliquid intueri, me intuetur; atque exspirat miseram animam in me, & in nostro ore. Verum secura videtur obire facie minus inquieta. Lugens* Cephalus *narrabat ista lugentibus, & ecce Æacus intrat cum duobus filiis, atque milite recenter conscripto; quem* Cephalus *accipit cum strenuis viris.*

N O T Æ.

(a) *Meos*) Inferos dicit ad quos descendebat.

(b) *Errorem nominis*) Credidit nempe Procris Auram, quod lenis venti, amicæ nomen esse, quæ sibi suum Cephalum subtraheret.

(c) *Nostroque*) Ad veterum alludit morem, quibus, prout quisque moribundo charissimus, solemne fuit expirantis fugientem animam & extremum halitum excipere, oculos claudere.

(d) *Secura*) Cum ipsam a pellice illæsam Cephalus docuisset: qui non amicæ sed venti opem contra æstum implorasset.

(e) *Duplici*) Telamone, *scilicet*, & Peleo, qui copias, Atheniensibus auxilium conscripserant.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER VIII.

ARGUMENTUM.

Minos interim Alcathoën obsidet, qua capta, Nisus in Halyæetum & Scylla in Cirin fuerunt translati. Hinc in Cretam ille reversus est, ubi Minotaurus labyrintho erat inclusus. Quem cum Theseus deinde de medio sustulisset, cum Ariadne in patriam rediens, eam in itinere dereliquit. Hinc eam Bacchus assumpsit, ejusque coronam inter sidera collocavit. Icarus vero, cum ex insula conaretur post patrem evolare, submersus est; ejusque exsequias celebrantem patrem vidit perdix, e Talo nuper transformata. Theseus interea cum valde celebris jam esset, ad aprum Calydonium, cujus interfectore sublato, sorores ejus in Meleagrides aves mutatæ sunt, fuit convocatus. Inde ad Acheloum divertitur, & Echinades insulas conspicit, in quas Naiades erant conversæ. Quod ita fieri potuisse, Lelex primum Baucidis & Philemonis probat exemplo, qui in arbores fuerint commutati: sicut & domus ipsorum in templum, ac pagus ipse in stagnum. Achelous deinde Protei & Mestræ transformationes adjicit, ac suas denique, quibus usus quondam fuerat, cum ipsum premeret Hercules, gratia Dejaniræ.

I. JAM nitidum retegente diem, noctisque fugante
Tempora Lucifero, (*a*) cadit Eurus: & (*b*) humida surgunt
Nubila: dant placidi cursum redeuntibus Austri
(*c*) Æacidis, Cephaloque; quibus feliciter acti
Ante exspectatum portus tenuere petitos.
Interea Minos (*d*) Lelegeia littora vastat:
Prætentatque sui vires (*e*) Mavortis in urbe
(*f*) Alcathoë, quam (*g*) Nisus habet; cui splendidus (*h*) ostro

INTERPRETATIO.

I. LUcifero jam aperiente clarum diem, atque depellente tempora noctis, Subsolanus flare desinit; atque nubes humidæ ingruunt. Noti lenes parant reditum Æacidis revertentibus atque Cephalo: a quibus feliciter impulsi, appulerunt ad portus optatos priusquam exspectarentur. Interea Minos depopulatur oras Lelegeias, & periculum facit virium suarum bellicarum in urbe Alcathoë, quam Nisus obtinet; cui pilus insignis colore purpurea

NOTÆ.

(a) *Cadit Eurus*) Flare desinit ventus ab ortu spirans, qui Cephalo ex Ægina insula Athenas redituro adversus erat.

(b) *Humida*) Quæ quidem secum rapiebat ventus e meridie & mari in illas terras excurrens.

(c) *Æacidis*) Militibus ab Æaco in auxilium Athenas missis, & Cephalo datis.

(d) *Lelegeia*) Megarensia dicit, Atticis proxima, quibus a Lelege Ægyptio advena, qui Megara instauravit, illud nomen impositum.

(e) *Mavortis*) Id est, *Belli*: cui Mars seu Mavors præest.

(f) *Alcathoë*) Megara dicit ab Alcathoo Pelopis filio restaurata & munita.

(g) *Nisus*) Pandionis, Athenarum regis filius, cui in divisione regni a patre factâ Megara obtigerunt.

(h) *Ostro*) Hoc est, purpureo colore.

Inter honoratos medio de vertice canos
Crinis inhærebat magni (*a*) fiducia regni.
(*b*) Sexta resurgebant orientis cornua (*c*) Phœbes,
Et pendebat adhuc belli Fortuna; diuque
Inter utrumque volat (*d*) dubiis Victoria pennis.
Regia turris erat (*e*) vocalibus addita muris;
In quibus auratam (*f*) proles Latoia fertur
Deposuisse lyram: saxo sonus ejus inhæsit.
Sæpe illuc solita est ascendere (*g*) filia Nisi;
Et petere exiguo resonanria saxa lapillo,
Tum cum pax esset: bellum quoque sæpe solebat
Spectare, eque illâ rigidi certamina Martis.
Jamque morâ belli procerum quoque nomina norat,
Armaque, equosque, habitusque, (*h*) Cydoneasque pharetras.
Noverat ante alios faciem ducis (*i*) Europæi;
(*k*) Plus etiam, quam nosse sat esr: hac judice Minos,
Seu caput abdiderat cristatâ casside pennis,
In galea formosus erat: seu sumpserat auro
Fulgentem clypeum, clypeum sumsisse decebat.
Torserat adductis hastilia lenta lacertis;
Laudabat virgo junctam cum viribus artem.
Imposito patulos calamo sinuaverat arcus:

INTERPRETATIO.

de medio vertice inter venerandos canos erat firmamentum potentis regni. Sexta cornua Lunæ resurgentis renovabantur, & belli eventus erat adhuc incertus: & Victoria diu fertur inter utrumque incertis pennis. Turris regia erat adjuncta muris resonantibus, in quibus filius Latonæ dicitur deposuisse lyram: sonus ejus mansit in lapidibus. Nata Nisi consueverat illuc sæpe ascendere, atque tangere vocales lapides parvo silice tempore pacis. Consueverat quoque sæpe inde intueri exercitus, & pugnas duri Martis. Jamque etiam didicerat per diuturnitatem belli nomina primorum, & arma, & equos, & cultus, & pharetras Cretenses. Noverat præsertim vultus ducis Europæi, plus etiam quam nosse expedit. Ejus arbitrio, seu Minos texerat caput galeâ comante pennis, in galea pulcher erat; seu corripuerat clypeum radiantem auro, pulchrum erat corripuisse clypeum. Vibraverat longa jacula brachiis ictum librantibus, puella probabat industriam additam viribus. Adduxerat arcus curvatos aptatâ sagittâ;

NOTÆ.

(a) *Fiducia*) Siquidem illum crinem quandiu Nisus haberet, regno privari non posset; quod erat in fatis. Per illum vero crinem arcanum intellige consilium, quod in summo capitis recessu latere debet, proditum ruinam trahit.

(b) *Sexta*) Adeoque sextus mensis currebat ab incepta obsidione.

(c) *Phœbes*) *Lunæ*; quæ Phœbi soror.

(d) *Dubiis*) Quibus modo in hanc modo in adversam partem inclinare solet.

(e) *Vocalibus*) *Resonantibus*. Quam quidem resonandi facultatem muri, ab Apollinis illic impositâ lyrâ acceperant, dum Alcathoo Megaræ mœnibus cingenti Deus ille suam præstat operam.

(f) *Proles*) Apollo est Latonæ filius.

(g) *Filia Nisi*) Scylla est.

(h) *Cydoneasque*) *Cretenses* Minois, a Cydone Cretæ urbe.

(i) *Europæi*) Minois, Europæ ex Jove filii.

(k) *Plus*) Quia ejus amore correpta, ad patriæ proditionem pellecta fuit.

Sic

Sic Phœbum sumtis jurabat stare sagittis.
Cum vero faciem demto nudaverat ære,
Purpureusque albi stratis insignia pictis
Terga premebat equi, spumantiaque ora regebat;
Vix sua, vix sanæ virgo Niseia compos
Mentis erat: felix jaculum, quod tangeret ille,
Quæque manu premeret, felicia fræna vocabat.
Impetus est illi, (liceat modo) ferre per agmen
Virgineos hostile gradus; est impetus illi
Turribus e summis in (*a*) Gnossia mittere corpus
Castra: vel æratas hosti recludere portas:
Vel si quid Minos aliud velit: utque sedebat
Candida (*b*) Dictæi spectans tentoria regis,
Læter, ait, doleamne geri lacrymabile bellum,
In dubio est: doleo quod Minos hostis amanti est.
Sed nisi bella forent, numquid mihi cognitus esset?
Me tamen accepta poterat deponere bellum
Obside: me comitem, me pacis pignus habere.
Si, (*c*) quæ te peperit, talis, pulcherrime rerum,
Qualis es ipse, fuit; merito Deus arsit in illa.
O ego ter felix, si pennis lapsa per auras
Gnossiaci possem castris insistere regis:
Fassaque (*d*) me, flammasque meas, qua dote, rogarem,
Vellet emi! tantum patrias ne posceret arces.

INTERPRETATIO.

jurabat Apollinem sic consistere sagittis correptis. Cum vero retexerat vultus deposita galea, atque purpurâ indutus insidebat dorso equi candidi decorato pictis phaleris, & moderabatur ori æstuanti, vix puella Niseia erat sua, vix temperans animo. Dicebat telum beatum, quod ille tractaret, & habenas beatas, quas manu teneret. Optat, modo concedatur, inferre gressus virgineos in exercitum hostilem: optat impellere corpus suum *ex culmine turris in castra Gnossia; vel aperire valvas æratas hosti: vel si Minos aliquid aliud cupiat. Cumque sederet aspiciens alba tentoria regis Dictæi, Nescio, inquit, gaudeam an molestum sit bellum luctuosum geri. Molestum est quod Minos est hostis amanti. Verum, nisi bellum esset, anne mihi esset notus? Nihilominus poterat amittere bellum me accepta obside, habere me comitem, & pignus pacis. Si illa quæ te genuit, formosissime* omnium *rerum, fuit talis qualis tu es, jure Deus illam perdite amavit. O ego ter beata, si vecta pennis per aerem, possim pervenire ad castra regis Gnossiaci, & confessa quæ ego sim, & qualis sit meus amor, vellet emi, qua dote cuperem! Tantum ne peteret arces patrias.*

NOTÆ.

(a) *Gnossia*) Minoïs, *scilicet*, cui Gnossus, Cydon, Gortyn, centum denique, ut volunt, Cretæ urbes serviebant, a quibus Poetæ sua sumserunt insulæ epitheta.

(b) *Dictæi*) Minoïs iterum, a Dycte Cretæ monte sic dicti.

(c) *Quæ*) Europa, *scilicet*, ex qua Jupiter Minoem cum Radamanto & Sarpedone suscepit.

(d) *Me*) Quod Nisi regis esset filia.

Digitized by Google

Nam pereant potius sperata cubilia, quam sim
Proditione potens: (*a*) quamvis sæpe utile vinci
Victoris placidi fecit clementia multis.
Justa gerit certe pro nato bella peremto:
In caussaque valet, caussamque tuentibus armis.
Ut puto, vincemur: qui si manet exitus urbem;
Cur suus hæc illi reserabit mœnia Mavors,
Et non noster amor? melius sine cæde, moraque,
Impensaque sui poterit superare cruoris.
Quam metuo certe, nequis tua pectora, Minos,
Vulneret imprudens! quis enim tam dirus, ut in te
Dirigere immitem, nisi nescius, audeat hastam?
Cœpta placent, & stat sententia tradere mecum
Dotalem patriam; finemque imponere bello.
Verum velle parum est: aditus custodia servat:
Claustraque portarum genitor tenet: hunc ego solum
Infelix timeo: solus mea vota moratur.
Dî facerent, sine patre forem! (*b*) sibi quisque profecto
Fit Deus: ignavis precibus (*c*) Fortuna repugnat.

INTERPRETATIO.

Nam dejiciantur potius thalami expetiti, quam votis potiar proditione: quanquam elementia victoris modesti caussa est ut bonum fuerit multis subigi. Profecto arma infert justa pro filio occiso, atque potentior est caussâ, & armis defendentibus caussam. Credo equidem superabimur: qui finis si manet urbem; quamobrem suus Mars aperiet illi istos muros, & non noster Amor? Melius poterit vincere sine strage, & cunctatione, & dispendio sui sanguinis. Quam timeo certe, ne aliquis temerarius lædat tuum cor, Minos! quis enim tam crudelis, ut, nisi ignarus, non vereatur intendere in te sævum hastile? Institutum mihi probatur, & decrevi offerre meeum patriam dotalem, atque modum statuere bello. At leve est vovere. Præsidia custodiunt ingressus: & pater habet firmamenta valvarum. Misera hunc unum reformido: ille unus obstat meis desideriis. Utinam sine parente essem! quilibet sane sibi fit Deus; fortuna resistit votis inertibus.

NOTÆ.

(a) *Quamvis*) Titubat, atque adeo victa est: nam in amore, cum recta ratione insanire studet, qui aliter quam fugâ sibi consulit.

(b) *Sibi quisque*) Quanquam apertissima est sententia, prolixa tamen eget enarratione hic locus, propter iniquissimam quam arcessunt superbi & Deum calumniantes homunculi, cæcitatam supinam. A se est nemo: sed neminem juvare potest Gratia Dei quæ obstinate rejiciatur: ut sua per illam unusquisque fortunæ sit artifex. Cæterum perversissime ista in Amoris gratiam detorsit amens puella, quæ tacite Deos sperneit; seque solam sibi Dei loco sperat futuram.

(c) *Fortuna*) Imo Deus ipse, qui sibi hominem, quamquam ex se nihil est gloriâ conjunxit. Sed a quo tempore benedictus in æternum Dei filius vitam in humanum genus morte sua inspiravit, quasi mortem attulisset, otiari & putrescere plerique didicerunt, nisi quòd mundum universum unà cum fratribus absorbere festinant. Aliter olim Ethnicus homo, (Catonem dico) in Senatu: *Non votis*, inquit, *neque suppliciis muliebribus auxilia deorum parantur: vigilando, agendo, bene consulendo, prospere omnia cedunt; Ubi socordiæ te, atque ignaviæ tradideris, nequicquam deos implores: irati infestique sunt.* Orandum & laborandum, quomodo olim filii Dei. Moses precabatur, Josue hostes persequebatur: itaque victoria potiti sunt. Ex. 17.

Alte-

Altera jamdudum succensa Cupidine tanto
Perdere gauderet, quodcunque obstaret amori.
Et cur ulla foret me fortior? ire per ignes,
Per gladios ausim: neque in hoc tamen ignibus ullis,
Aut gladiis opus est: opus est mihi crine paterno.
Illa mihi est auro pretiosior, illa beatam
Purpura me, votique mei factura potentem.
Talia dicenti, curarum maxima nutrix
Nox intervenit; tenebrisque audacia crevit.
Prima quies aderat, quà curis fessa diurnis
Pectora somnus habet: thalamos taciturna paternos
Intrat: & (heu facinus!) fatali nata parentem
Crine suum spoliat, prædâque potita nefandâ
(Fert secum spolium celeris; progressaque portâ
Per medios hostes (*a*) (meritis fiducia tanta est)
Pervenit ad regem: quem sic affata paventem:
Suasit amor facinus: proles ego regia Nisi
Scylla, tibi trado patriosque meosque Penates.
Præmia nulla peto, nisi te: cape pignus amoris
Purpureum crinem: nec me nunc tradere crinem,
Sed patrium tibi crede caput: scelerataque dextrâ
Munera porrexit: Minos porrecta (*b*) refugit.
Turbatusque novi respondit imagine facti;
Dî te submoveant, o nostri infamia sæcli,

INTERPRETATIO.

Alia æstuans tam gravi amore jam diu lætaretur prodere quidquid moraretur amorem. Et quamobrem ulla esset me cordatior? Non reformidem incedere per flammas aut *per enses. Neque tamen ad hoc egeo ullis flammis aut ensibus; egeo pilo paterno. Ille* pilus *ruber est mihi carior auro, ille me faciet felicem & compotem mei desideris. Nox maxima fautrix solicitudinum corripuit talia volventem; atque confidentia aucta ets caligine. Primum tempus somni aderat, quo sopor retinet corpora defatigata solicitudinibus diurnis. Subit cubiculum patris sine strepitu; &, (heu nefas!) filia revellit patri pilum fatalem: & compos rapinæ nefariæ (secum portat prædam festine, & egressa portâ) tanta est spes beneficii, per medios hostes accedit ad regem; quem trepidantem sic alloquuta est. Amor auctor fuit facinoris. Ego Scylla filia regia Nisi tibi prodo Deos patrios & meos. Nullam opto mercedem præter te. Sume pilum rubrum pignus amoris. Neque arbitreris me nunc tibi offerre pilum, sed caput patris. Atque obtulit manu* sua *dona nefanda. Minos aversatur oblata: atque territus cogitatione inauditi sceleris, Dii, inquit, te tollant suo polo, o dedecus nostri ævi,*

NOTÆ.

(a) *Meritis*) Cum Minoï patrem patriamque perfida proderet.

(b) *Refugit*) Quippe justitiæ famâ apud inferos constitutum judicem denique, tantum scelus admittere dedecuisset. Neque vero Poetarum fuit commentum ejusmodi Ethnicorum virtus; illius exempla plurima habent Historici. Verum ne apud inferna quidem justitiæ laudem quærunt Christiani plurimi, nomen quod profitentur dehonestantes.

Orbe

Orbe suo: tellusque tibi pontusque negentur.
Certe ego non patiar Jovis (*a*) incunabula Creten,
Quæ meus est orbis, tantum contingere monstrum.
Dixit: &, ut leges captis justissimus auctor
Hostibus imposuit, classi retinacula solvi
Jussit; & æratas impelli remige puppes.
Scylla, freto postquam deductas nare carinas,
Nec præstare ducem sceleris sibi præmia vidit;
Consumtis precibus violentam transit in iram:
Intendensque manus, passis furibunda capillis,
Quo fugis, exclamat, meritorum auctore relicta,
O patriæ prælate meæ, prælate parenti?
Quo fugis, immitis? cujus victoria nostrum
Et scelus & meritum est: nec te data munera, nec te
Noster movit amor; nec quod spes omnis in unum
Te mea congesta est? nam quo deserta revertar?
In patriam? superata jacet: sed finge manere:
Proditione meâ clausa est mihi: patris ad ora?
Quæ tibi donavi: cives odere merentem:
Finitimi exemplum metuunt: obstruximus orbem
Terrarum nobis, ut Crete sola pateret.
Hac quoque sic prohibes? sic nos, ingrate, relinquis?
(*b*) Non genitrix (*c*) Europa tibi, sed inhospita (*d*) Syrtis,

INTERPRETATIO.

terraque & aqua tibi interdicantur. Profecto, inquit, ego non feram tantum monstrum tangere Creten cunas Jovis, quæ meum est regnum; & postquam legislator æquissimus dedisset leges devictis hostibus, imperavit vincula classis solvi, & naves ære instructas agi. Cum Scylla advertit puppes immissas pelago natare, neque ducem sibi reddere mercedem flagitii, exhaustis precibus decurrit in acrem iram, & votans porrigens manus sparsa coma vociferatur; Quo fugis, o præposite patriæ meæ, præposite patri, caussâ destituta beneficiorum? Quo fugis, fere? cujus victoria est nostrum flagitium & beneficium. Neque oblata dona, neque noster amor tetigit te; neque quod omnis spes mea posita est in te solo? Nam quo redeam destituta? In patriam? Victa jacet. At pone stare: mihi est denegata meâ proditione. In conspectum patris? quem tibi tradidi. Cives odio prosequuntur me quæ digna sum. Vicini reformidant exemplum. Exulamus orbe, ita ut sola Crete ex toto mundo nobis aperta esset. Sic arces etiam ab ea? Sic nos deseris ingrate? Europa non te genuit, sed Syrtis inhospita,

NOTÆ.

(a) *Incunabula*) Quia in Ida Cretæ monte natus & educatus Jupiter.

(b) *Non genitrix*) Eadem prope habet Virgilii Dido. Æneid. 4. ab Homero mutuata.

(c) *Europa*) Terra quæ mitibus moribus generabat homines olim.

(d) *Syrtis*) Syrtes dicuntur loca illa vadosa & scopulosa littoris Afri, cujus incolæ feri & peregrinis infestissimi habiti sunt: ut ex illis ejecti crudeliores adhuc existimentur. Egregie Catul.

Quænam te genuit sola sub rupe leæna?
Quod mare conceptum spumantibus expuit undis?
Quæ Syrtis, quæ Scylla vorax, quæ vasta Charybdis?

Ar-

(*a*) Armeniæve tigres, Austrove agitata Charybdis.
Nec Jove tu natus; nec mater imagine (*b*) tauri
Ducta tua est: generis falsa est ea fabula vestri.
Et ferus, & captus nullius amore juvencæ,
Qui te progenuit, taurus fuit: exige pœnas,
Nise pater: gaudete malis modo prodita nostris
Mœnia: nam fateor, merui; & sum digna perire.
Me tamen ex illis aliquis, quos impia læsi,
Me perimat: cur, qui vicisti crimine nostro,
Insequeris crimen? scelus hoc patriæque patrique,
Officium tibi sit: (*c*) te vere conjuge digna est,
(*d*) Quæ torvum ligno decepit adultera taurum;
Dissortemque utero fœtum tulit: ecquid ad aures
Perveniunt mea dicta tuas? an inania venti
Verba ferunt; ĩdemque tuas, ingrate, carinas?
Jam jam Pasiphaen non est mirabile taurum
Præposuisse tibi: tu plus feritatis habebas.
Me miseram! properare (*e*) juvat: divulsaque remis
Unda sonat: (*f*) mecum simul ah mea terra recedit.
Nil agis, o frustra meritorum oblite meorum.
Insequar invitum: puppimque amplexa recurvam,
Per freta longa trahar: vix dixerat, insilit undas;

INTERPRETATIO.

& tigres Armeniæ, vel Charybdis Noto vexata. Neque tu Jove satus, neque mater tacta est specie tauri; ea fabula vestræ stirpis est ficta. Taurus qui te genuit & fuit ferus, & nullius juvencæ amore tactus. Pater Nise repete pœnas. Muri modo traditi exultate gaudia ex nostris ærumnis: agnosco enim, merui, & sum digna occidere. Cæterum aliquis ex illis, quos offendi impia me interficiat: quamobrem tu, qui victoria potitus es nostra scelere persequeris scelus? Hoc flagitium in patriam atque parentem sit tibi beneficium. Adultera quæ fero tauro imposuit, ligno, atque fœtum gestavit dissimilem, ventre, vere digna est te marito. Pertinguntne tuas aures mea verba? an venti auferunt ea irrita, iidemque tuas naves, ingrate? Jam jam non est mirum Pasiphaen pluris fecisse taurum quam te: tu plus habebas ferocitatis. Me infelicem! festinare tibi *est gratum; atque fluctus erati remis strepitum edunt: ah meum solum fugit unà mecum. Frustra laboras, o in cassum immemor beneficiorum meorum. Persequar nolentem; atque correpta curva navi, abripiar per vastum mare. Vix desierat, sese immittit in aquas;*

NOTÆ.

(*a*) *Armeniave tigres*) Quæ in Armenia Asiæ regione ferocissimæ inveniuntur.

(b) *Tauri*) Pulcherrimi tauri formam induisse Jovem, quam Europa mirata, quâque capta, sua rapta est, supra vidimus.

(c) *Te vere*) Vide quam optime turbatæ & amentis puellæ huc illuc fluctuans & hinc inde saliens ingenium pingitur.

(d) *Quæ torvum*) Pasiphaë est, Minois conjux, cui, Tauri amore incensæ, vaccam ligneam Dædalus fabricavit, cujus ope cum bruto corpus commiscuit: unde Minotaurus, monstrum medis parte hominem, reliqua taurum referens, procreatus est.

(*e*) *Juvat*) Minoem festinantem secedentem quia videt, hoc dicit.

(f) *Mecum simul*) Videtur enim moveri etiam terra quam præterlabitur navis.

(Con-

(Consequiturque rates faciente Cupidine vires,)
Gnossiacæque hæret comes invidiosa carinæ.
Quam pater ut vidit: (nam jam pendebat in auras,
Et modo factus erat fulvis (*a*) Halyæetos alis)
Ibat, ut hærentem rostro laniaret adunco.
Illa metu puppim dimittit: at aura cadentem
Sustinuisse levis, ne tangeret æquora, visa est.
Pluma fuit: plumis in avem mutata vocatur
Ciris: & a (*b*) tonso est hoc nomen adepta capillo.
II. Vota Jovi Minos taurorum corpora centum
Solvit, ut egressus ratibus (*c*) Curetida terram
Contigit; & (*d*) spoliis decorata est regia fixis.
Creverat (*e*) opprobrium generis; fœdumque patebat
Matris adulterium monstri novitate biformis.
Destinat hunc Minos thalamis removere pudorem,
(*f*) Multiplicique domo, cæcisque includere tectis.
(*g*) Dædalus ingenio fabræ celeberrimus artis.

INTERPRETATIO.

& pertingit naves, Amore præbente vires: & comes odiosa affixa est navi Gnossiacæ. Quam postquam parens intuitus est, (nam jam sese librabat in aere, & modo mutatus fuerat in Halyæeton rufis alis) accedebat, ut discerperet navi affixam rostro recurvo. Illa dimisit puppim timore: at levis aer visus est sustentasse ruentem, ne in mare decideret. Pluma fuit: facta avis per plumas appellatur Ciris: atque illud nomen habuit a tonsa coma.

II. *Postquam Minos egressus navibus appulit ad terram Curetum persolvit Jovi vota centum corpora taurorum; atque basilica ornata est appositis spoliis. Dedecus gentis auctum erat; & turpe adulterium matris manifestum erat novitate monstri bimembris. Minos constituit tollere illud probrum ex cubiculis, atque retinere domo sinuosa, & obscuris tectis. Dædalus insignis peritiâ artis fabrilis*

NOTÆ.

(a) *Halyæetos*) Quoddam genus est aquilæ piscibus, aut certe Ciri cujus formam induit Scylla, ut scribit Hyginus, invigilans; quem piscem si quando ea avis natantem conspexerit, mittit se in aquam, raptumque unguibus dilaniat. Quanquam, non in piscem Cirin, sed in avem mutatam Scyllam alii voluerunt: diversissima insuper nonnulli tradiderunt.

(b) *Tonso*) Ἀπὸ τ͂ κείρειν, a tondendo, quod patris crinem purpureum totondisset. Ipsam quod attinet plurimi alaudam esse volunt; alii solitariam avem vertice in medio cristam habentem purpuream cæteris plumis varie coloratis, quæ in rupibus scopulis itemque solis littoribus ævum exigat.

(c) *Curetida*) Cretam dicit, quam incoluerunt olim Curetes nutritii Jovis.

(d) *Spoliis*) De more; quibus quidem Victoria virtus decorabatur, posteri ad egregia facinora incitabantur: antiquitate venerationem & majestatem iisdem conciliante.

(e) *Opprobrium*) De Minotauro loquitur: quem non ex Tauro, ut fabulati sunt, sed ex quodam Minoïs scriba seu duce Pasiphaë conceperat.

(f) *Multiplici*) De labyrintho loquitur, plurimis sinuosis excursibus viarumque irremeabilibus ambagibus, a Dædalo constructo, in quem Minotaurum monstrum Minos concludi jussit.

(g) *Dædalus*) Faber fuit Atheniensis, qui statuas etiam usque adeo mirabilis structuræ dicitur fecisse, ut spirare & ambulare possent.

Po-

Ponit opus: turbatque (*a*) notas, & lumina flexum
Ducit in errorem variarum ambage viarum.
Non secus ac liquidus Phrygiis (*b*) Mæandros in arvis
Ludit, & (*c*) ambiguo lapsu refluitque fluitque;
Occurrensque sibi venturas aspicit undas:
Et nunc ad fontes, nunc in mare versus apertum,
Incertas exercet aquas: ita Dædalus implet
Innumeras errore vias: vixque ipse reverti
Ad limen potuit: tanta est fallacia tecti.
Quo postquam (*d*) tauri geminam juvenisque figuram
Clausit; & (*e*) Actæo bis pastum sanguine monstrum
Tertia sors (*f*) annis domuit repetita novenis;
Utque ope (*g*) virgineâ (*h*) nullis iterata priorum
Janua difficilis filo est inventa (*i*) relecto;
Protinus (*k*) Ægides, rapta (*l*) Minoide, (*m*) Dian
Vela dedit; comitemque suam crudelis in illo
Littore deseruit: (*n*) desertæ, & multa querenti,

INTERPRETATIO.

struit opus, & confundit indicia, & inducit oculos in errorem ancipitem flexu diversarum viarum. Quemadmodum fluidus Mæander ludit in campis Phrygiis, atque currit & recurrit fluxu dubio, & sibi obviam procedens videt fluctus venturos, & modo flexus ad scaturigines, modo ad mare agit aquas ambiguas: ita Dædalus cumulat infinitas vias fallaciis; atque ipse ægre potuit redire ad januam, tantus est error domus. Quo postquam conjecit duplicem formam tauri & hominis: & tertia sors iterata annis novenis superavit monstrum bis refectum sanguine Atheniensi; & porta abstrusa nullis repetita priorum reperta est auxilio puellæ, filo relecto, statim Ægides carbasa explicuit in Dian abductâ Minoide: atque ferus destituit sociam in illo littore. Bacchus auxilium atque amplexus tulit

NOTÆ.

(a) *Notas*) Quibus aliquis labyrinthum ingressus iter relegere posset, seu exitum invenire.

(b) *Mæandros*) Fluvius est Phrygiæ in minore Asia, qui ita sinuosus, ut sæpe ad caput recurrere videatur; unde & pro perplexis & involutis rebus significandis, quas *Mæandros* dicimus, usurpatur.

(c) *Ambiguo*) Quia quorsum fluat ambigitur.

(d) *Tauri geminam*) Minotaurum monstrum ambiguum.

(e) *Actæo*) *Atheniensi*. Durissima enim lege tenebantur Athenienses Androgei interfecti causa quotannis, ut quibusdam placet, septem puberes mares sorte delectos, a Minotauro vorandos, totidemque virgines ex nonnullorum sententia, tributi loco in Cretam mittere.

(f) *Annis novenis*) *Nono quoque anno*: Quanquam quotannis repetitum fuisse tributum alii scripserunt.

(g) *Virgineâ*) Ariadnes, *scilicet*, Minoïs filiæ, quæ Theseo filum tradidit, cujus, ad limen annexi, ope, sese ille ex labyrintho expediret.

(h) *Nullis*) Quia a Minotauro vorati.

(i) *Relecto*) Ad limen filum altera extremitate alligare doctus fuerat, quod continuum progrediendo evolvens, regressus indicem sequeretur.

(k) *Ægides*) Theseus Ægei filius, qui juvenes liberandi causa, in Cretam cum illis navigaverat.

(l) *Minoide*) Ariadna, Minoïs filia.

(m) *Dian*) Insula est una ex Cycladibus, quæ & *Naxus* dicitur, multis itemque aliis nominibus insignita, in qua Ariadne, Bacchi admonitu, ut nonnullis placet, a Theseo relicta.

(n) *Desertæ*) In patris domo a Baccho vitiatam, quo tempore ad Minoa pervenit, coronæ pretio illectam, quidam prodidit qui conscripsit Cretica.

Amplexus & opem Liber tulit: utque perenni
(*a*) Sidere clara foret, sumtam de (*b*) fronte coronam
Immisit cælo: tenues volat illa per auras:
Dumque volat, gemmæ subitos vertuntur in ignes:
Consistuntque loco, specie remanente Coronæ,
(*c*) Qui medius (*d*) nixique genu est, (*e*) anguemque tenentis,
III. Dædalus interea Creten longumque perosus
(*f*) Exsilium, tactusque soli natalis amore,
Clausus erat (*g*) pelago: Terras licet, inquit, & undas
Obstruat; at cælum certe patet: ibimus illac.
Omnia possideat; non possidet aera Minos.
Dixit: & ignotas animum dimittit in artes:
Naturamque (*h*) novat: nam (*i*) ponit in ordine pennas,
A minima cœptas, longam breviore sequente;
Ut clivo crevisse putes: sic rustica quondam
Fistula disparibus paulatim surgit avenis.
Tum lino (*k*) medias, & ceris alligat imas:
Atque ita compositas parvo curvamine flectit,

INTERPRETATIO.

destitutæ & multa dolenti: atque ut esset illustris immortali sidere, jecit in cælum coronam dereptam fronte. Illa volat per subtilem aerem: & dum volat, uniones mutantur in flammas repentinas, & forma Coronæ remanente, stant in loco qui medius est insistentis genu, & tractantis serpentem.

III. *Interea Dædalus exosus Creten & longum exsilium, & ductus amore terræ patriæ retentus erat mari. Quanquam, ais, claudat terras & aquas, at profecto aer est apertus. Discedemus illac, Minos imperet cunctis, non imperium obtinebit in aerem. Dixit, & convertit ingenium ad artes inauditas, & novat naturam: nam concinnat pennas cœptas a minima, breviore sequente longam; ut credas in collem auctas esse. Pari modo fistula agrestis sensim fuit olim composita inæqualibus arundinibus. Tum connectit medias lino, & infimas ceris: atque ita constructas curvat exiguo flexu,*

NOTÆ.

(a) *Sidere*) Corona est signum Boote ab humero sinistro proximum, novem in orbem dispositis stellis lucidum. Illam vero dicitur Vulcanus ex auro & gemmis Indicis fabricasse, quarum splendore dicitur Theseus labyrinthi tenebras discussisse. De qua alia alii scripserunt.

(b) *Fronte*) Ariadnes, *scilicet*, cui a Baccho data.

(c) *Qui*) Locus, *scilicet*, in quo Corona est, inter Herculem & Ophiuchum.

(d) *Nixi*) De Hercule loquitur, qui dextero genu nixus in cælo figuratus, draconem hesperidum custodem interficere tentans. Qua de re videsis Hyginum.

(e) *Anguemque*) Ophiuchus Græcis dicitur, sydus cæleste, quem nonnulli Æsculapium, alium alii in cælum translatum comminiscuntur.

(f) *Exsilium*) Athenis enim profugerat, cædis reus, ob interfectum per invidiam discipulum, quem nonnulli sororis filium scripserunt.

(g) *Pelago*) Nam in Creta insula erat, clausus insuper labyrinthi sui custodiâ, quo, propter navatam Pasiphaæ in amoribus operam, a Minoë detrusus.

(h) *Novat*) Quia, ut inquit Horatius,

Expertus vacuum Dædalus aera
Pennis non homini datis.

(i) *Ponit*) Quomodo alitibus natura aptavit, ut aerem valide possint impellere.

(k) *Medias*) Id est, Pennarum mediam partem, sicuti & per *Imas* infimam intellige,

Ut

Ut veras imitentur aves: puer Icarus unà
Stabat: &, ignarus sua se tractare pericla,
Ore renidenti, modo quas vaga moverat aura,
Captabat plumas: flavam modo pollice ceram
Mollibat; lusuque suo mirabile patris
Impediebat opus: postquam manus ultima cœptis
Imposita est; geminas opifex libravit in alas
Ipse suum corpus: motaque pependit in aura.
(*a*) Instruit & natum: Medioque ut limite curras,
Icarè, ait, moneo: ne, si demissior ibis,
(*b*) Unda gravet pennas; si celsior, ignis adurat.
Inter utrumque vola: nec te spectare (*c*) **Booten**,
Aut Helicen jubeo, strictumque (*d*) Orionis ensem.
Me duce carpe viam: pariter præcepta volandi
Tradit; & ignotas humeris accommodat alas.
Inter opus monitusque genæ (*e*) maduere seniles;
Et patriæ tremuere manus; dedit oscula nato
(*f*) Non iterum repetenda suo: pennisque levatus
Ante volat; comitique timet, velut ales, ab alto
Quæ teneram prolem produxit in aera nido.
Hortaturque sequi; (*g*) damnosasque erudit artes:
Et movet ipse suas, & nati respicit alas.
Hos aliquis, tremula dum captat arundine pisces,

INTERPRETATIO.

ut imitentur veras aves. Puer Icarus unà aderat; & nescius se tenere sua discrimina, nunc læta vultu corripiebat pennas, quas ventus mobilis abstulerat; nunc subigebat flavam ceram pollice, atque morabatur opus admirandum parentis suo ludo. Postquam novissima manus addita inceptis, ipse artifex commisit suum corpus in alas, & sustentatus est aere agitato. Accommodat etiam alas *filio: atque inquit, hortor te, Icare, ut voles medio spatio: ne si inferior eas, aqua impediat pennas, si altior, ignis inflammet: Vola inter utrumque. Neque impero te intueri Booten aut Ursam, & gladium evaginatum Orionis: tene iter me duce. Docet similiter leges volandi; & aptat humeris alas ignotas. Genæ seniles humidæ sunt factæ inter opus & præcepta; atque manus patriæ trepidarunt. Obtulit suavia filio suo non iterum renovanda: atque pennis sustentatus ante volat; & metuit comiti, sicut avis quæ protulit mollem progeniem in aerem ab excelso nido. Admonet sequi; & docet artes noxias; & ipse agitat suas, & respicit alas filii. Dum aliquis piscatur virga tremula.*

NOTÆ.

(a) *Instruit*) Omnibus quæ ad evadendum erant necessaria *scilicet*.

(b) *Unda*) Aqua e terra Solis radiis ad aliquam altitudinem sublata.

(c) *Booten*) Signum cæleste, sicut & Helice seu Ursa, de quibus antea; quibus quidem nautæ iter suum solebant dirigere.

(d) *Orionis*) Qui ex Jovis, Neptuni & Mercurii urina natus, in cælum translatus, clavam manu tenens, ut scripsit Hyginus, vel ensem, ut aliis visum.

(e) *Maduere*) Lacrymis *scilicet* periculi novitate exterritus, quod puero præsertim imminere sentiebat.

(f) *Non iterum*) Quod quidem nesciebat Pater Dædalus, sed ex ingenio est Poetæ.

(g) *Damnosas*) Quia per illas Icarum filium perdidit Dædalus.

Digitized by Google

Aut pastor baculo, stivave innixus arator,
Vidit; & obstupuit: quique æthera carpere possent,
Credidit esse Deos: & jam (a) Junonia lævâ
Parte Samos fuerant, (b) Delosque, Parosque relictæ:
Dextra (c) Lebynthos erat, fœcundaque melle Calymne.
Cum (d) puer audaci cœpit gaudere volatu;
Deseruitque ducem: cælique cupidine tactus
Altius egit iter: rapidi vicinia Solis
Mollit odoratas pennarum vincula ceras.
Tabuerant ceræ: nudos quatit ille lacertos:
(e) Remigioque carens non ullas percipit auras.
Oraque cæruleâ patrium clamantia nomen
Excipiuntur (f) aquâ: quæ nomen traxit ab illo.
At pater infelix, nec jam pater, Icare, dixit,
Icare, dixit, ubi es? qua te regione requiram?
Icare, dicebat: pennas aspexit in undis.
Devovitque suas artes; corpusque sepulcro
Condidit; & tellus a nomine dicta sepulti.
Hunc miseri tumulo ponentem corpora nati
Garrula ramosâ prospexit (g) ab ilice perdix:

INTERPRETATIO.

aut pastor fultus scipione, vel arator stiva, intuitus est istos; & miratus est; atque arbitratus est esse Deos, qui possent tenere aerem. Et jam Samos Junonia, & Delos, & Paros fuerant præteritæ a parte sinistra: Lebynthos & Calymne melle affluens erant a dextra: cum adolescens cœpit exultare volatu temerario, & reliquit ducem, atque impulsus desiderio cæli carpsit viam sublimius. Propinquitas Solis fervidi liquefacit ceras odoratas quæ erant vincula pennarum. Ceræ tabuerant; ille movet brachia nuda, & destitutus remigio, nullo sustentatur aere: & ora citantia nomen patrium excipiuntur aqua cærulea, quæ habuit nomen ab illo. At miser parens, neque jam parens, Icare inquit, Icare inquit, Ubi es? qua ora te vestigem? Icare, dicebat; vidit pennas inter fluctus, & maledixit suis artibus; & sepulturæ mandavit corpus; atque terra appellata est a nomine conditi; Perdix loquax prospexit ab ilice frondosa hunc sepelientem corpus infelicis filii;

NOTÆ.

(a) *Junonia*) Junoni ibi natæ, educatæ, & Jovi in uxorem traditæ, sacra; Cariæ adjacens; nam de hac Samo hoc in loco agitur, non de illa altera Septentrionali quæ *Samothracia* dicitur.

(b) *Delos, Paros*) Ægæi insulæ Cyclades, ut sæpe dictum.

(c) *Lebynthos*) Hanc cum sequente alii inter Cyclades, inter Sporadas alii recensent.

(d) *Puer*) Icarus, *scilicet*, Dædalum patrem sequi contemnens.

(e) *Remigio*) Alarum remigio usus quoque Virgilius; non abs se profecto, siquidem non alis, sed navi, velis novi cujusdam artificii instructâ, sagiam Minois classem Dædalus effugarit, quæ tamen Icarum scopulo cum navi impactum corripuit. Ad mores vero referunt alii hanc fabulam, qui mediocritatem omnibus hominibus, modestiam adolescentibus præsertim per Icarum inculcare voluerunt.

(f) *Aqua*) Mari, *scilicet*, quod ab Icaro Icarium dictum est, sicuti & insula Samo proxima ab eodem Icariæ nomen accepit.

(g) *Ab ilice*) Quanquam rarissime arboribus perdices insident.

Et

Et plausit pennis, testataque gaudia cantu est:
Unica tunc volucris, nec visa prioribus annis,
Factaque nuper avis, (*a*) longum tibi, Dedale, crimen.
Namque huic tradiderat fatorum ignara, docendam
Progeniem germana suam, natalibus actis
Bis puerum senis, animi ad præcepta rapacis.
Ille etiam medio spinas in pisce notatas
(*b*) Traxit in exemplum: ferroque incidit acuto
Perpetuos dentes; & serræ repperit usum.
Primus & (*c*) ex uno duo ferrea brachia nodo
Vinxit; ut, æquali spatio distantibus illis,
Altera pars staret; pars altera duceret orbem.
Dædalus invidit; sacraque ex arce Minervæ
Præcipitem mittit, lapsum mentitus: at illum,
Quæ favet ingeniis, excepit Pallas: avemque
Reddidit: & medio velavit in aere pennis.
Sed vigor ingenii quondam velocis in alas,
Inque pedes abiit: nomen, quod & ante, remansit.
Non tamen hæc alte volucris sua corpora tollit,
Nec facit in ramis altoque cacumine nidos;
Propter humum volitat: ponitque in sepibus ova:
Antiquique memor metuit sublimia casûs.
IV. Jamque fatigatum (*d*) tellus Ætnæa tenebat
Dædalon: & sumtis pro supplice (*e*) Cocalus armis

INTERPRETATIO.

& alas concussit, & indicia fecit lætitiæ, cantu: Perdix quidem *tunc avis unica, neque conspecta superiore ætate, & nuper facta avis, tibi magnum probrum, Dædale.* Namque soror ejus, *fati nescia, huic dederat suum filium instituendum, puerum natum annos duodecim, ingenii ad artes facilis. Ille etiam sumsit in exemplum spinas observatas in medio pisce: atque incidit ferro acuto dentes continuos; & invenit usum serræ. Primus etiam junxit duo brachia ferrea ex uno nodo; ut illis dissitis æquali spatio, pars altera hæreret, pars altera describeret circulum. Dædalus livore tactus est, atque* illum *dejecit ex sacra arce Minervæ, falso prædicans incaute cecidisse. At Pallas quæ amplectitur virtute præditos illum excepit, & mutavit in alitem, & induit pennis in medio aere. Sed vis ingenii olim celeris concessit in alas atque pedes: nomen quod etiam ante remansit. Ea tamen avis non effert suum corpus in sublime, neque struit nidos in ramis & excelso fastigio: volitat juxta terram, & deponit ova in sepibus: & recordans veteris lapsus timet excelsa.*

IV. *Jamque terra Ætnæa habebat Dædalum defessum: & Cocalus habebatur lenis armis captis in gratiam*

NOTÆ.

(a) *Longum*) Quippe perdicem, quem alii Calum, diversis itemque nominibus nonnulli appellant, sororis filium, Dædalus per invidiam, quod multo ingenio valeret, de tecto dejecit: quem quidem excipiens Minerva in perdicem avem mutavit.

(b) *Traxit*) Quia ad spinæ exemplum serram invenit.

(c) *Ex uno*) Circinum invenit.

(d) *Tellus*) Sicilia est, in qua flammarum eructationibus notissimus mons Ætna.

(e) *Cocalus*) Siciliæ rex, qui & Minoëm dicitur sustulisse, cum, inito, de reddendo Dædalo, pacto, in urbem receptus fuisset.

Mi-

Mitis habebatur: jam lamentabile Athenæ
Pendere desierant Theseâ (*a*) laude tributum.
Templa coronantur: bellatricemque Minervam
Cum Jove Dîsque vocant aliis: quos sanguine (*b*) voto,
Muneribusque datis, & acerris thuris adorant.
Sparserat Argolicas nomen vaga Fama per urbes
Theseos: & populi, quos dives Achaia cepit,
Hujus opem magnis imploravere periclis:
Hujus opem (*c*) Calydon, quamvis (*d*) Meleagron haberet,
Sollicitâ supplex petiit prece: caussa petendi
Sus erat, infestæ famulus vindexque Dianæ.
Oenea namque ferunt, pleni (*e*) successibus anni,
Primitias frugum Cereri, sua vina (*f*) Lyæo,
(*g*) Palladios flavæ latices libasse Minervæ.
Cœptus ab (*h*) agricolis Superos pervenit ad omnes
Invidiosus honos: solas sine thure relictas
Præteritæ cessasse ferunt Latoidos aras.
Tangit & ira (*i*) Deos. At non impune feremus;
Quæque inhonoratæ, non & dicemur inultæ,
Inquit: & Oeneos ultorem spreta per agros

INTERPRETATIO.

supplicis. Jam Athenæ omiserant solvere luctuosum tributum virtute Thesei. Templa decorantur; atque invocant Palladem belli potentem cum Jove & cæteris Diis, quos honorant sanguine promisso & donis exhibitis, & acerris thuris. Fama levis impleverat urbes Argolicas laudibus Thesei: & populi quos dives Achaia habuit ejus petiverunt auxilium in urgentibus discriminibus: Calydon supplex imploravit prece anxia ejus auxilium, quamvis haberet Meleagron. Aper minister & ultor Dianæ infensæ erat caussa petendi. Namque ajunt Oeneum ob fertilitatem anni copiâ redundantis obtulisse primitias, frumentum Cereri, sua vina Baccho, oleum flavæ Minervæ. Honor invidiosus ortus ab ruricolis permanavit ad omnes Deos: ajunt sola altaria Dianæ neglecta vacua fuisse, sine thure. Dii etiam moventur ira. At, ait, non inultæ patiemur; & quæ contemtæ, non appellabimur etiam sine vindice: atque contemta excitavit per campos Oeneos suem ultorem,

NOTÆ.

(a) *Laude*) Thesei virtute, qui Minotaurum interfecerat.

(b) *Voto*) Quo tempore ab Atheniensibus ad Minoëm tributum cum Theseo missum, & tauros & multa alia pro discedentium incolumitate voverant, *scilicet*.

(c) *Calydon*) Urbs Ætoliæ, contra quam Aprum ferocissimum seu potius latronem immitissimum Diana in sacrificio quodam ab Oeneo rege neglecta immisit.

(d) *Meleagron*) Virum fortem Oenei regis filium.

(e) *Successibus*) De frugum copia loquitur.

(f) *Lyæo*) Latine *Libero* patri, Baccho; cui vinum dicatum, sicuti Minervæ oleum, frumenta Cereri.

(g) *Palladios latices*) Oleum dicit, ex baccis, quas fert arbor a Pallade producta, expressum.

(h) *Agricolis*) Agricolae vocat Deos, agriculturæ, aut certe earum rerum quæ per agriculturam comparantur tutores.

(i) *Deos*) Non quidem sicuti homines, ita Deus ira turbatur, quanquam ob iræ similes effectus irasci dicitur. At vero dii, quos vocant, quam animo imbecilles, tam vero ad iram, vel ob levissimam causam, sunt propensi.

Mi-

Digitized by Google

Misit aprum, quanto majores herbida tauros
Non habet (*a*) Epiros; sed habent Sicula arva minores.
Sanguine & igne micant oculi, riget horrida cervix:
(Et setæ densis similes hastilibus horrent:)
Stantque velut vallum, velut alta hastilia setæ.
Fervida cum rauco latos stridore per armos
Spuma fluit: dentes æquantur dentibus (*b*) Indis.
(*c*) Fulmen ab ore venit: frondes afflatibus ardent.
Is modo crescenti segetes proculcat in herba:
Nec matura metit (*d*) fleturi vota coloni:
Et Cererem in spicis intercipit: (*e*) area frustra,
Et frustra exspectant promissas horrea messes.
Sternuntur (*f*) gravidi longo cum palmite fœtus,
Baccaque cum ramis semper frondentis olivæ.
Sævit & in pecudes: non has pastorve canesve,
Non armenta truces possunt defendere tauri.
Diffugiunt populi: nec se, nisi mœnibus urbis,
Esse putant tutos: donec Meleagros, & unà
Lecta manus juvenum coiere cupidine laudis.
(*g*) Tyndaridæ gemini, spectatus (*h*) cæstibus alter,
Alter equo; (*i*) primæque ratis molitor Iason,

INTERPRETATIO.

quanto Epirus herbosa non habet tauros majores; sed agri Siculi habent minores. Oculi rubent sanguine & igne, cervix horrenda stat erectis setis, & illæ rigent pares speciei spiculis: & sunt sicuti vallum, sicuti excelsæ lanceæ. Spuma bullione currit per vastos armos cum magno strepitu: dentes sunt pares dentibus Indis. Fulmen erumpit ex ore: folia incenduntur anhelitu. Is modo quatit segetes in herba crescente; & resecat spes agricolæ ploraturi nondum maturas: atque præoccupat Cererem in spicis. Area & granaria exspectant in cassum messes promissas. Fœtus pleni prosternuntur cum longo palmite, atque bacca cum ramis olivæ semper virescentis. Rabiem etiam exercet in pecora. Neque Pastor, neque canes, neque torvi tauri possunt tueri armenta. Populi diffugiunt: neque esse securos arbitrantur nisi intra muros urbis, donec Meleager atque simul delecta cohors juvenum convenerunt desiderio gloriæ. Ambo Tyndaridæ, alter insignis cæstibus, alter equo, & Iason auctor primæ navis,

NOTÆ.

(a) *Epiros*) Quæ regio ab ortu est Græciæ finitima.

(b) *Indis*) Elephantorum Indorum.

(c) *Fulmen*) De dentibus loquitur ex apri ora prominentibus, quibus fulminis in modum obvia quælibet frendens proterit.

(d) *Fleturi*) Postquam perditam messem cognoverit.

(e) *Area*) In qua triticum exteritur & ventilatur.

(f) *Gravidi fœtus*) Racemi acinis & liquore graves.

(g) *Tyndaridæ*) Castorem dicit & Pollucem, de quibus toties, vulgo Tyndari creditum; cum tamen Jovis posterior esset, qui in Cycnum mutatus Ledæ, Tyndari uxori, vitium obtulit.

(h) *Cæstibus*) Fuerunt cæstus lora quædam cruda, insutis plumbeis glandibus rigentia; vel etiam laminæ ferreæ, quibus manus, seu brachia induti pugiles, ad certamen descendebant. Eo autem certaminis genere potissimum claruit Pollux; sicuti in equis domandis laudatus fuit Castor.

(i) *Primæ*) Argo nempe, ut Poetis libitum; quam sæpe jam ad expeditionem Colchicam duxisse Jasonem Æsonis filium supra vidimus.

Et

Et cum (*a*) Pirithoo felix concordia Theseus,
Et duo (*b*) Thestiadæ, prolesque Aphareia (*c*) Lynceus,
Et velox (*d*) Idas, & jam non fœmina (*e*) Cæneus,
(*f*) Leucippusque ferox, jaculoque insignis (*g*) Acastus,
(*h*) Hippothoosque, Dryasque, & cretus Amyntore (*i*) Phœnix,
(*k*) Actoridæque pares, & missus ab Elide (*l*) Phyleus.
Nec (*m*) Telamon aberat, magnique (*n*) creator Achillis:
Cumque (*o*) Pheretiade & Hyanteo (*p*) Iolao
Impiger (*q*) Eurytion, & cursu invictus (*r*) Echion,
Naryciusque (*s*) Lelex (*t*), Panopeusque, (*u*) Hyleusque, feroxque
(*x*) Hippasus, & primis etiamnum (*y*) Nestor in armis.

INTERPRETATIO.

& Theseus amicitia conjunctissimus cum Pirithoo, & duo Thestiadæ, & Lynceus filius Apharei, & citus Idas, & Cæneus nunc non fœmina, & sævus Leucippus, & Acastus spectatus jaculo, & Hippothoos, & Dryas, & Phœnix filius Amyntoris, & Actoridæ pares, & Phyleus missus ab Elide. Neque Telamon aberat, & pater magni Achillis, & acer Eurytion cum Pheretiade & Iolao Hyantea, & Echion invictus cursu, & Lelex Naryeius, & Panopeus, & Hyleus, & ferox Hippasus, & Nestor adhuc in primis armis,

NOTÆ.

(a) *Pirithoo*) Ixionis fuit filius, firmissimo amicitiæ fœdere cum Theseo conjunctus.

(b) *Thestiadæ*) Toxeum dicit & Plexippum, Thestii filios, Althææ fratres, Meleagri avunculi, quos ipse postea interfecit; quemadmodum in sequentibus videbimus.

(c) *Lynceus*) Apharei fuit filius, qui propter eximiam rerum cælestium & terreatrium, astrorum præsertim & metallorum notitiem, treus æthera, terræque barathra, visu penetrasse dicitur. Argonauta etiam fuit.

(d) *Idas*) Lincei fuit frater.

(e) *Cæneus*) Fuit Cænis Elati filia, in marem à Neptuno, pro dereptæ virginitatis pretio, mutata: cujus fuse historiam Metam. 12. a 179. versu, refert Poeta.

(f) *Leucippus*) Apharei fuit frater, Perierei seu Perieris filius, pater Phœbes & Elairæ, quas Castor & Pollux rapere conati sunt.

(g) *Acastus*) Peliæ Thessalorum regis fuit filius.

(h) *Hippothoos*) Hujus, ut & Dryeotis, 173. capite meminit Hyginus. Illum autem Geryonis facit filium; cum *Cercyonis*, ex Pausania legendum sit.

(i) *Phœnix*) Hic, postquam metris sussu, cum ejus pellica rem habuisset, patris iram effugiens ad Peleum pervenit, a quo perbenigne acceptus Achillis institutioni præfectus fuit.

(k) *Actoridæ*) Actoris Eliensis par fratrum dicit Eurytum & Cteatum ab Hercule postea occisos,

(l) *Phyleus*) Augeæ fuit filius, quem Hercules, patre occiso, quod purgati stabuli mercedem denegeret, ejus loco regnare jussit.

(m) *Telamon*) Rex fuit Salaminis, Æaci filius, Ajacis pater.

(n) *Creator*) Peleum dicit Telamonis fratrem.

(o) *Pheretiade*) Admetum intellige, Pheratis filium, Alcestis maritum, cujus historiam nostra quoque theatra celebraverunt.

(p) *Iolao*) Hunc Iphicli filium Hercules in interficienda hydra socium habuit. *Hyanteus* dicitur quia Bœoticus: Hyantes enim Bœotiæ populi.

(q) *Eurythion*) Argonauta, Iri filius, qui fuit Actoris, ut ex Apollonio colligitur.

(r) *Echion*) Hujus etiam meminit idem Apollonius, qui eum Mercurii facit filium.

(s) *Lelex*) Locrenses, qui Narycem urbem antiquissimam obtinuernot, a Plinio & Strabone *Leleges* etiam dicuntur; nomine forsitan, ut conjecit Commentator, ab isto Lelege mutuato.

(t) *Panopeus*) Phoci videtur esse filius, a quo *Panopæa* urbs Phocidis nomen habuit; ut notet Pausanias.

(u) *Hyleus*) Hic unà cum Rhœto ab Atalanta, cui vim afferre paraverat, occisus.

(x) *Hippasus*) Hunc quoque Euryti filium Hyginus inter Apri venatores recenset.

(y) *Nestor*) Hic ille est, postea senex; cujus tantopere prudentia longâ acquisita ætate a Poetis commendatur.

Et

Digitized by Google

Et quos (*a*) Hippocoon antiquis misit (*b*) Amyclis;
(*c*) Penelopesque socer, cum Parrhasio (*d*) Ancæo,
(*e*) Ampycidesque sagax, & adhuc a conjuge tutus
(*f*) Oeclides, nemorisque decus (*g*) Tegeæa (*h*) Lycæi.
Rasilis huic summam mordebat fibula vestem:
Crinis erat simplex nodum collectus in unum:
Ex humero pendens resonabat eburnea lævo
(*i*) Telorum custos: arcum quoque læva tenebat.
Talis erat cultus: facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.
Hanc pariter vidit, pariter (*k*) Calydonius heros
Optavit (*l*) renuente Deo: flammasque latentes
Hausit, &, O felix, si quem dignabitur, inquit,
Ista virum! nec plura sinunt tempusque pudorque
Dicere: majus opus magni certaminis urget.
Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat ætas,
Incipit a plano, devexaque prospicit arva.
Quo postquam venere viri; pars retia tendunt:
Vincula pars adimunt canibus: pars pressa sequuntur

INTERPRETATIO.

& quos Hippocoon misit antiquis Amyclis, & socer Penelopes, cum Ancæo Parrhasia, & callidus Ampycides, & Oeclides adhuc securus ab uxore, & Tegeæa bonos nemoris Lycei. Fibula expolita huic compescebat extremam vestem; Capillus erat simplex coactus in unum nodum: Pharetra eburnea pendens ex humero sinistro strepebat; sinistra etiam tractabat arcum. Hujusmedi erat ornatus: vultus, quem vere posses appellare virgineum in puero, puerilem in virgine. Heros Calydonius hanc simul intuitus est, & simul cupivit, Deo averso; atque traxit ignem secretum, & ait, O beatus si ista aliquem virum respexerit! neque tempus & pudor patiuntur plura proferre: instat opus majus ingentis pugnæ. Silva spissa arboribus, quam nullum ævum rescinderat, incipit a plano, & prospicit declives campos. Quo postquam viri adventarunt, pars ponunt plagas, pars tollunt vincula canibus, pars legunt

NOTÆ.

(a) *Hippocoon*) Lacedæmonius fuit, cujus filios Enæsimum, Alcona, Amycum & Dexippum, priore excepto, qui ab apro interiit, Hercules unà cum patre occidit.

(b) *Amyclis*) Fuerunt Amyclæ urbs Laconiæ, ab Amycla Lacedæmonis filio ædificatæ & cognominatæ.

(c) *Penelopesque socer*) Laertes est Ulyssis pater.

(d) *Ancæo*) Huic Lycurgum patrem assignaverunt Apollonius & Hyginus in venatorum catalogo. Arcas fuit: nam Parrhasia urbs est & Arcadiæ regiuncula.

(e) *Ampycides*) Mopsus est Ampyci filius, ideo sagax quod vates fuit.

(f) *Oeclides*) Amphiaraum intellige Oeclei filium; qui vaticinandi peritissimus cum a Thebano bello se non rediturum cognovisset, ita, ne eo proficisceretur, latitavit, ut tamen uxori Eriphylæ, quam fidissimam credebat, omnia indicaverit. Illa vero aureo monili ab Adrasto corrupta maritum prodidit; qui Thebanum agrum ingressus unà cum curru a tellure fuit absorptus.

(g) *Tegeæa*) Atalantam dicit, formosissimam puellam, Tegæâ Arcadiæ urbe oriundam.

(h) *Lycæi*) Qui Arcadiæ est.

(i) *Telorum custos*) Pharetram dicit.

(k) *Calydonius heros*) Meleagrum intellige, Calydone oriundum, ut supradictum.

(l) *Renuente*) Illi enim male suus Amor cessit, ut infra patebit.

Signa pedûm: cupiuntque (*a*) suum reperire periclum.
Concava vallis erat: qua se demittere rivi
Assuerant pluvialis aquæ: tenet ima lacunæ
Lenta salix, ulvæque leves, juncique palustres,
Viminaque, & longa parvæ sub arundine cannæ.
Hinc aper excitus medios violentus in hostes
Fertur, ut excussis elisi nubibus ignes.
Sternitur incursu nemus; & propulsa fragorem
Silva dat: exclamant juvenes: prætentaque forti
Tela tenent dextrâ, lato vibrantia ferro.
Ille ruit; spargitque canes, ut quisque ruenti
Obstat: & obliquo latrantes dissipat ictu.
Cuspis (*b*) Echionio primum contorta lacerto
Vana fuit, truncoque dedit leve vulnus acerno.
Proxima, si nimiis mittentis viribus usa
Non foret, in tergo visa' est hæsura petito:
Longius it: auctor teli (*c*) Pagasæus Iason.
Phœbe, ait Ampycides, si te colui, coloque,
Da mihi, quod petitur, certo contingere telo:
Qua potuit, precibus Deus annuit: ictus ab illo,
Sed sine vulnere aper: ferrum Diana volanti
Abstulerat jaculo: lignum sine acumine venit.
Ira feri mota est, nec fulmine lenius arsit:
Lux micat ex oculis, spiratque e pectore flamma.
Utque volat (*d*) moles adducto concita nervo,

INTERPRETATIO.

vestigia pedum, atque optant invenire suum discrimen. Vallis erat curva, quo cogebantur rivi aquæ pluvialis. Salix flexilis, & leves ulvæ, & junci palustres, & vimina, & parvæ cannæ sub longa arundine sunt in parte infima lacunæ. Sævus aper inde excitatus ruit in hostes confertos, tanquam ignis excussus nubibus disjectis. Arbores proteruntur impetu, & impulsæ personant. Juvenes vociferantur, & tenent strenua manu hastilia opposita radiantia amplo ferro. Ille ruit, & proturbat canes, ut quisque sese opponit ruenti; & lacerat latrantes ictu obliquo. Mucro primò impulsus brachio Echionio fuit inutilis, & leviter vulneravit stipitem acernum. Proximus, nisi impulsus esset nimiis viribus jaculantis, visus fuit hæsurus in tergo petito: fertur longius: Iason Pagasæus jaculatus fuerat. Phœbe, inquit Ampycides, si te honoravi, atque honoro, concede mihi ferire certo jaculo quod petitur. Deus favit precibus qua licuit. Aper fuit tactus ab illo, sed sine vulnere: Diana revellerat ferrum telo volanti: hastile sine mucrone accessit. Ira feri excitata est, neque mitius efferbuit fulmine: ignis splendet ex oculis, & æstus prodit ex pectore: Et quemadmodum glans impulsa nervo circumacto volat,

N O T Æ.

(a) *Suum periculum*) Aprum nempe, a quo sibi periculum immineret.

(b) *Echionio*) Echionis, de quo supra.

(c) *Pagasæus*) Pro Thessalo; a Pagasis Thessaliæ urbe, haud procul a monte Pelio.

(d) *Moles*) Saxa intelligit, vel ejusmodi alia, balistâ aut simili machinâ emissa.

Cum

Cum petit aut muros, aut plenas milite turrès;
In juvenes certo sic impete vulnificus sus
Fertur, & (*a*) Eupalamon Pelagonaque dextra tuentes
(*b*) Cornua prosternit: socii rapuere jacentes.
At non letiferos effugit Enæsimus ictus
Hippocoonte satus: trepidantem, & terga parantem
Vertere succiso liquerunt poplite nervi.
Forsitan & (*c*) Pylius citra Trojana perîsset
Tempora: sed sumto posita conamine ab hasta,
Arboris insiluit, quæ stabat proxima, ramis:
Despexitque loco tutus, quem fugerat, hostem.
Dentibus ille ferox in querno stipite tritis
Imminet exitio, fidensque recentibus armis
(*d*) Othriadæ magni rostro femur hausit adunco.
At (*e*) gemini nondum cælestia sidera fratres,
Ambo conspicui nive candidioribus alba
Vectabantur equis: ambo vibrata per auras
Hastarum tremulo quatiebant spicula motu.
Vulnera fecissent; nisi (*f*) setiger inter opacas
Nec jaculis isset nec equo loca pervia silvas.
Persequitur Telamon: studioque incautus eundi,
Pronus ab arborea cecidit radice retentus.

INTERPRETATIO.

cum petit aut mœnia, aut turres confertas milite; sic aper vulnera intentans ruit in juvenes certo impetu; atque proterit Eupalamon & Pelagonem defendentes dextrum cornu. Commilitones abstulerunt protritos. At Enæsimus filius Hippocoontis non vitavit ictus mortiferos. Nervi destituerunt trementem & conantem tergum vertere, poplite afflicto. Forte etiam Pylius occidisset citra tempora Trojana, sed nisu petito ab hasta impacta immisit se in ramos arboris quæ erat proxima; atque securus loco contemsit hostem quem fugerat. Ille sævus dentibus acutis in trunco querno minatur cladem, & confidens armis recentibus laceravit femur magni Othriadæ rostro recurvo. At fratres gemelli, nondum astra cælestia, ambo insignes vehebantur equis candidioribus nive alba, ambo librabant agitatione tremula hastilium mucrones actos per aerem. Infixissent plagas nisi sus transiisset inter obscuras arbores & loca invia telis & equis. Telamon persequitur; & improvidus desiderio currendi cecidit pronus, correptus radice arboris.

NOTÆ.

(a) *Eupalamon*) Ignobiliores fuerint hi duo verisimile est, siquidem non aliter quam sua morte, quod quidem sciam, cogniti.

(b) *Cornua*) Aciem nempe in aprum instruxerant, in cujus dextro cornu duo isti fato iniquo reperti sunt.

(c) *Pylius*) Nestorem dicit, qui Pylo Messeniæ urbi imperavit; quanquam Thersitæ factum istud vetus Homeri commentator attribuit.

(d) *Othriadæ*) Quis hic fuerit, vel unde nomen habuerit juxta cum ignarissimis ignoro: neque maximum est dispendium.

(e) *Gemini fratres*) Castorem dicit & Pollucem, deinde in cælum & Zodiacum Jovis beneficio relatos.

(f) *Setiger*) Aper setas gerens.

Dum levat hunc Peleus; celerem Tegeæa sagittam
Imposuit nervo, sinuatoque expulit arcu.
Fixa sub aure feri summum destringit arundo
Corpus: & exiguo rubefecit sanguine setas.
Nec tamen illa sui successu lætior ictus,
Quam Meleagros erat: primus vidisse putatur;
Et primus sociis visum ostendisse cruorem:
Et, Meritum, dixisse, feres virtutis honorem.
Erubuere viri: seque exhortantur; & addunt
Cum clamore animos: jaciuntque sine ordine tela.
Turba nocet jactis; &, (a) quos petit, impedit ictus.
Ecce furens contra sua fata bipennifer Arcas,
Discite fœmineis quam tela virilia præstent,
O juvenes, operique meo (b) concedite, dixit.
Ipsa suis licet hunc (c) Latonia protegat armis;
Hunc tamen invitâ perimet mea dextra Dianâ:
Talia magniloquo tumidus memoraverat ore:
Ancipitemque manu tollens utraque securim,
Institerat (d) digitis primos suspensus in artus.
Occupat audacem: quaque est via proxima leto,
Summa ferus geminos direxit in inguina dentes.
Concidit Ancæus: glomerataque sanguine multo
Viscera lapsa fluunt: madefactaque terra cruore est.
Ibat in adversum proles Ixionis hostem
Pirithous, validâ quatiens venabula dextrâ.

INTERPRETATIO.

Dum Peleus hunc tollit, Tegeæa aptavit nervo expeditam sagittam, & impulit arcu curvato. Sagitta affixa sub aure feræ leviter vulneravit corpus extremum, & rubefecit setas pauco cruore. Neque tamen illa erat alacrior successu sui ictûs quam Meleager. Creditur advertisse primus, & primus monstrasse sociis sanguinem aspectum; & dixisse, Reportabis gloriam qua digna est tua *virtus. Viros puduit; seque exhortantur, & incendunt animos cum vociferatione, & vibrant jacula sine ordine. Numerus obest immissis, & prohibet ictus, quos studet infligere. Ecce Arcas bipenni instructus incensus contra sua fata, Cognoscite, inquit, o juvenes, quantum arma virilia antecellant fœmineis: & locum date meo incœpto. Quamvis ipsa Diana hunc tueatur suis armis, tamen manus mea hunc mactabit nolente Diana. Talia inflatus protulerat ore superbe, & tollens bipennem ambabus manibus, innixus erat digitis elatus in extremos artus. Trux* aper *prævertit audentem, & qua iter est morti proximum, immisit geminos dentes in extrema inguina. Ancæus lapsus est, & intestina involuta multo cruore loco mota sparguntur: atque humus infecta est sanguine. Pirithous filius Ixionis ferebatur in hostem oppositum, agitans spicula forti manu.*

NOTÆ.

(a) *Quos petit*) Quia in se invicem tela incurrebant.

(b) *Concedite*) Gloriosi est oratio, sese inaniter jactantis.

(c) *Latonia*) Diana Latonæ filia.

(d) *Digitis*) Pedum intellige. Ita vero in illos solent insurgere qui totis viribus ictum nituntur impingere.

Cui

Cui procul (*a*) Ægides, O me mihi carior, inquit,
Pars animæ consiste meæ; licet eminus esse
Fortibus: Ancæo nocuit temeraria virtus.
Dixit: & ærata torsit grave cuspide (*b*) cornum:
Quo bene librato, votique potente futuro,
Obstitit esculea frondosus ab arbore ramus.
Misit & (*c*) Æsonides jaculum: quod casus ab illo
Vertit in immeriti fatum latrantis, &, inter
Ilia conjectum, tellure per ilia fixum est.
At manus (*d*) Oenidæ variat: missisque duabus,
Hasta prior terrâ, medio stetit altera tergo.
Nec mora: dum sævit, dum corpora versat in orbem,
Stridentemque novo spumam cum sanguine fundit;
Vulneris auctor adest: hostemque irritat ad iram:
Splendidaque adversos venabula condit in armos.
Gaudia testantur socii clamore secundo;
Victricemque petunt dextræ conjungere dextram:
Immanemque ferum multa tellure jacentem
Mirantes spectant; neque adhuc contingere tutum
Esse putant: sed tela tamen sua quisque cruentant.
Ipse pede imposito caput exitiabile pressit:
Atque ita, Sume mei spolium, (*e*) Nonacria, (*f*) juris,
Dixit: & in partem veniat mihi gloria tecum.
Protinus exuvias rigidis horrentia setis

INTERPRETATIO.

Ad quem Ægides e longinquo, o, ait, Pars animæ meæ mihi carior me, mane; non dedecet strennos longe esse, virtus imprudens obfuit Ancæo. Dixit; & jaculatus est hastile corneum instructum mucrone æneo. Cui bene vibrato, atque futuro desiderii compote, ramus frondosus esculi nocuit. Æsonides jaculatus est etiam telum, quod fors ab illo detorsit in exitium canis indigni, & actum inter ilia, fixum est per ilia in terram. At dextra Oenidæ diversa est: & duobus jaculis libratis, prius adhæsit solo, alterum tergo medio feri: & sine cunctatione, dum furit, dum torquet corpus in gyrum, & emittit spumam stridentem cum novo cruore, caussa plagæ adest, atque provocat hostem ad iram; & immittit coruscantem hastam in armos oppositos. Comites indicant lætitiam favente vociferatione; atque optant conserere dextram cum dextra victrice: & stupentes intuentur ingentem aprum porrectum vasto spatio: neque arbitrantur adhuc secure tangi posse: sed tamen singuli cruore inficiunt sua jacula. Ipse ursit caput horrendum pede imposito, atque ita, Accipe, inquit, Nonacria, exuvias mei juris, & mihi sit laus communis tecum. Continuo porrigit tergora spolia rigentia setis horridis,

NOTÆ.

(a) *Ægides*) Theseus Ægei filius.

(b) *Cornum*) Hastile ex corno arbore factum.

(c) *Æsonides*) Jason Æsonis filius.

(d) *Oenidæ*) Meleagri, Oenei filii.

(e) *Nonacria*) Atalanta, a Nonacri Arcadiæ monte Stygis aquâ frigidissimâ famosissimo, sic dicta.

(f) *Juris mei*) Quia aprum occiderat.

Ta-

(*a*) Terga dat, & magnis insignia dentibus ora.
Illi lætitiæ est cum munere muneris auctor.
Invidere alii; totoque erat agmine murmur.
E quibus ingenti tendentes brachia voce,
Pone age, nec titulos intercipe fœmina nostros,
(*b*) Thestiadæ clamant: neu te fiducia formæ
Decipiat; (*c*) longeque tuo sit captus amore
Auctor: & huic adimunt munus, jus muneris illi.
Non tulit; & tumidâ frendens (*d*) Mavortius irâ,
Discite raptores alieni, dixit, honoris,
Facta minis quantum distent: hausitque (*e*) nefando
Pectora Plexippi, nil tale timentia, ferro.
Toxea, quid faciat, dubium, pariterque volentem
Ulcisci fratrem, fraternaque fata timentem,
Haud patitur dubitare diu: calidumque priori
Cæde recalfecit consorti sanguine telum.
Dona Deûm templis nato victore ferebat,
Cum videt extinctos fratres Althæa referri.
Quæ plangore dato, mœstis ululatibus urbem
Implet: & auratis mutavit vestibus atras.
At simul est auctor necis editus; excidit omnis
Luctus: & a lacrymis in pœnæ versus amorem est.
Stipes erat; quem, cum partus enixa jaceret

INTERPRETATIO.

& caput conspicuum magnis dentibus. Auctor doni illi gratus est cum dono. Cæteri livore tacti sunt, & murmur erat per totum cœtum. E quibus Thestiadæ porrigentes brachia cum magno clamore, Omitte, age, mulier, neque præripe nostram gloriam: neve confidentia pulchritudinis tibi imponas, & auctor muneris *tactus tuo amore procul eat. Atque huic tollunt donum, & jus illud offerendi illi.* Vir *bellicosus non passus est, & fremens ira ardente, Discite,* inquit, *prædones gloriæ alienæ, quantum differant acta a minis: atque aperuit exitiali ense pectus Plexippi nihil simile reformidans. Non sinit hærere* diu *Toxeum dubitantem quid agat, atque æqualiter cupientem ulcisci fratrem, & metuentem cladem fraternam, atque recalefecit gladium calidum nece priori cruore fraterno. Althæa portabat in templa munera Diis filio victoria potito, cum intuetur fratres mortuos. Quæ plangens implet urbem tristibus clamoribus: & induit vestes pullas positis aura intextis. At statim atque causa mortis indicio patuit, omnis mœror omissus est, & mutatus est a fletibus in desiderium vindictæ. Caudex erat, quem, cum Thestias discumberet*

NOTÆ.

(a) *Terga*) Tergora seu pellem apri unà cum capite Atalantæ, honoris causa, Meleager tradidit.

(b) *Thestiadæ*) Plexippus & Toxeus, Thestii filii, Meleagri avunculi.

(c) *Longe*) *Ut ejusmodi te decorandi munera Meleagro tua nec jus sit nec liceat.*

(d) *Mavortius*) Bellicosus, vel ex Marte genitus; siquidem unà & eadem nocte, referente Hygino, Mars & Oeneus cum Althæa concubuerunt.

(e) *Nefando*) Quia eo avunculum suum Meleager appetiit. Quæ re quantum possit, & obesse valeat amor, cuivis licet conjicere.

The-

(*a*) Thestias, in flammam (*b*) triplices posuere sorores.
Staminaque impresso fatalia pollice nentes;
Tempora, dixerunt, eadem lignoque tibique,
O modo nate, damus: quo postquam carmine dicto
Excessere Deæ; flagrantem mater ab igne
Eripuit torrem: sparsitque liquentibus undis.
Ille diu fuerat penetralibus abditus imis:
Servatusque tuos, juvenis, servaverat annos.
Protulit hunc genitrix, tædasque in fragmina poni
Imperat: & positis inimicos admovet ignes.
Tum conata quater flammis imponere ramum,
Cœpta quater tenuit: (*c*) pugnant materque sororque,
Et diversa trahunt unum duo nomina pectus.
Sæpe metu sceleris pallebant ora futuri:
Sæpe suum fervens oculis dabat ira ruborem.
Et modo nescio quid similis crudele minanti
Vultus erat; modo quem misereri credere posses.
Cumque ferus lacrymas animi siccaverat ardor;
Inveniebantur lacrymæ tamen: utque carina,
Quam ventus, ventoque rapit contrarius æstus,
Vim geminam sentit, paretque incerta duobus:
Thestias haud aliter dubiis affectibus errat,
Inque vices ponit, positamque resuscitat iram.

INTERPRETATIO.

puerum enixa, tres sororee injecerunt in ignem: atque trahentes fila fatalia admoto pollice, dixerunt, o modo in lucem edite, præstamus eadem tempora tibi & ligna. Qua sententia prolata postquam Deæ abierunt, mater abstulit lignum ardens a flamma, atque irroravit aquis fluentibus. Ille titio fuerat diu occultus intimis penetralibus, atque custoditus defenderat tuam vitam, o adolescens. Mater hunc deprompsit, atque jussit ligna scindi in assulas, & supponit flammam infensam compositis. Tum enixa quater immittere titionem in ignem, quater ab incœpto destitit. Mater & soror certant, & duo nomina diversa distrahunt unum pectus. Sæpe vultus expallescebat timore facinoris futuri: sæpe ira ardens spargebat suum ruborem in oculos. Et nunc facies erat similis minanti nescio quid atrox, nunc quam posses arbitrari tangi misericordia. Et postquam sævus ardor mentis siccaverat lacrymas, tamen lacrymæ reperiebantur: & quemadmodum navis, quam aura, atque fluctus contrarius auræ aufert, patitur duplicem violentiam, atque fluctuans obsequitur duobus, similiter Thestias dubitat incertis animi motibus; atque alternis vicibus omittit iram, & excitat omissam.

N O T Æ.

(a) *Thestias*) Althæa Thestii filia.

(b) *Triplices*) Parcæ, de quibus toties, quæ, referente Hygino, ita Meleagri fata cecinerunt. Clotho eum generosum fore dixit; Lachesis fortem; Atropos titionem ardentem in foco aspexit; & ait: *Tamdiu hic vivet, quam diu hic titio consumptus non fuerit.*

(c) *Pugnant*) Suadebat dolor, ut Meleagrum fratrum interfectorem soror ulcisceretur: Dolori obstabat quod in filium mater sæviret.

In-

Digitized by Google

Incipit esse tamen (*a*) melior germana parente:
Et, consanguineas ut sanguine leniat umbras,
Impietate pia est: nam postquam pestifer ignis
Convaluit; Rogus iste cremet mea viscera, dixit.
Utque manu dira lignum fatale tenebat;
Ante (*b*) sepulcrales infelix adstitit aras.
Pœnarumque Deæ triplices furialibus, inquit,
(*c*) Eumenides, sacris vultus advertite vestros.
Ulciscor facioque (*d*) nefas: mors morte pianda est:
In scelus addendum scelus est, in funera funus.
Per coacervatos pereat domus impia luctus.
An felix Oeneus nato victore fruetur:
(*e*) Thestius orbus erit? melius lugebitis ambo.
Vos modo fraterni manes, animæque (*f*) recentes,
Officium sentite meum: (*g*) magnoque paratas
Accipite (*h*) inferias, uteri mala pignora nostri.
Hei mihi! (*i*) quo rapior? fratres (k) ignoscite matri.
Deficiunt ad cœpta manus: meruisse fatemur
Illum, cur pereat: mortis mihi displicet (*l*) auctor.
Ergo impune feret; vivusque, & victor, & ipso
Successu tumidus regnum Calydonis habebit?

INTERPRETATIO.

Nihilominus soror incipit esse fortior matre, & ut mulceat Manes cognatos sanguine pia est impietate. Nam postquam exitiales flammæ auctæ sunt, Pyra ista, inquit, depascat mea præcordia. Utque tractabat stipitem fatalem sæva manu, misera stetit ad altaria sepulcralia; atque, inquit, Tres furiæ Deæ pœnarum, convertite vestros oculos ad sacra feralia. Punio atque admitto scelus: funus est expiandum funere: facinus est adjiciendum pro facinore, mors pro morte. Domus nefaria disjiciatur per mœrores cumulatos. An beatus Oeneus gaudebit filio victore, Thestius erit filiis privatus? Uterque justius flebitis. Vos tantum Umbræ fraternæ, atque animæ recens in Orcum admissæ experimini meum officium; atque sumite inferias magno inventas, mala pignora nostri ventris. Hei mihi! quo auferor? fratres parcite matri. Manus sunt ineptæ ad ausus meos. *Agnoscimus illum dignum esse, qui occidat; caussa mortis mihi displicet. Adeoque inultus discedet, atque vivus & victor & inflatus læto eventu obtinebit regnum Calydonis?*

NOTÆ.

(a) *Melior*) Quia filium perdere statuit.

(b) *Sepulcrales aras*) Rogum dixit, in quem stipitem, quo filii fata continebantur, conjectura erat; quem quidem rogum venusta aram dicit, ubi occisis fratribus viscera sua immolabat.

(c) *Eumenides*) Furiæ, Alecto, Tisiphone, & Megæra, Noctis & Acheronte satæ, malefactorum infernales ultrices.

(d) *Nefas*) Quod Meleager in interficiendis avunculis nefas patraverat dum Althæa ulciscitur, aliud in occidendo filio admittit.

(e) *Thestius*) Althææ, itemque Plexippi & Toxei, quos Meleager interfecerat, pater.

(f) *Recentes*) Novi Orci incolæ, recens ad inferos depulsi.

(g) *Magno*) Siquidem filium, contra jus naturæ, occidendo.

(h) *Inferias*) Eo nomine appellantur, quæ Manibus fiebant, sacrificia.

(i) *Quo rapior*) Rursus in quod ruebat nefas incerta Althæa damnat.

(k) *Ignoscite*) Ita loquitur mater quæ fratribus filium immolare veretur.

(l) *Auctor*) Se filium negat, utcumque meritum, morti posse tradere.

Vos

Digitized by Google

Vôs cinis exiguus, (*a*) gelidæque jacebitis umbræ?
Haud equidem patiar: pereat sceleratus: & (*b*) ille
Spemque patris, regnique trahat, patriæque ruinam.
Mens ubi materna est? ubi sunt pia jura parentum?
Et, quos sustinui, (*c*) bis mensum quinque labores?
O utinam (*d*) primis arsisses ignibus infans:
Idque ego passa forem! vixisti munere nostro:
Nunc merito moriere tuo: cape præmia facti:
Bisque datam, primum partu, mox stipite rapto,
Redde animam: vel me fraternis adde sepulcris.
Et (*e*) cupio, & nequeo: quid agam? modo vulnera fratrum
Ante oculos mihi sunt, & tantæ cædis imago:
Nunc animum pietas, maternaque nomina frangunt.
Me miseram! (*f*) male vincetis: sed vincite, fratres:
Dummodo, quæ dedero vobis solatia, vosque
Ipsa sequar, dixit: dextrâque aversa trementi
Funereum torrem medios conjecit in ignes.
Aut dedit, aut visus gemitus est ille dedisse,
Stipes: & invitis correptus ab ignibus arsit.
Inscius atque absens flamma Meleagros ab illa
Uritur: & (*g*) cæcis torreri viscera sentit
Ignibus: at magnos superat virtute dolores.

INTERPRETATIO.

Vos jacebitis cinis paucus & manes frigidi? Non equidem feram. Occidat scelestus; atque ille rapiat spem patris, & cladem regni & patriæ. Ubi est animus maternus? ubi sunt pia jura parentum? & labores decem mensium quos tuli? O utinam infans combustus fuisses primis ignibus, atque ego id tulissem! Vita fruitus es nostro beneficio: jam obibis merito tuo: sume mercedem facinoris: atque redde spiritum bis datum, primo partu, deinde torre ablata; vel me adjice bustis fraternis. Et voveo, & nequeo. Quid faciam? Nunc plagæ fratribus impactæ, & simulacrum tantæ stragis obversatur meis oculis: Nunc pietas & nomina materna molliunt mentem. Me infelicem! Prave vincetis: sed vincite fratres: dummodo, inquit, ego sequar vos & solatia quæ vobis præbuero: atque aversa immisit in flammas medias manu trepida titionem funestum. Aut ille caudex ingemuit, aut visus est ingemiscere, atque correptus ab ignibus cunctantibus flagravit. Meleager ignarus atque absens absumitur eo igne; atque sentit præcordia uri secreta flamma: at vincit ingentes cruciatus virtute.

NOTÆ.

(a) *Gelidæ*) Quia corpora gelida fuerant Althææ fratres, postquam eorum a Meleagro ad inferos animæ deturbatæ essent.

(b) *Ille*) Alios quidem filios habuit Oeneus, sed Meleagro longe dispares, quique in bello, ob Plexippi & Toxei mortem orto, perierunt.

(c) *Bis quinque*) Lunares intellige.

(d) *Primis*) Quo tempore torrem pueri fata continentem submonentibus Parcis Althæa flammis subtraxerat.

(e) *Cupio*) Fratres ulcisci; & vice versa filium servare. Neutrum potest quia utrumque per alterum impeditur. Quæ misera animi fluctuatio quoties nobis nesciis & imperitis accidit?

(f) *Male vincetis*) Male fratres dicit vincere, quos ut ulciscatur, filium perdere statuit.

(g) *Cæcis*) Maximis, internis, occultis, quorumque causam ignorabat.

Quod tamen ignavo cadat, & sine sanguine leto,
Mœret: & Ancæi felicia vulnera dicit.
Grandævumque patrem, (a) fratremque, (b) piasque sorores
Cum gemitu, (c) sociamque tori vocat ore supremo;
Forsitan & matrem: crescunt ignisque dolorque;
Languescuntque iterum: simul est extinctus uterque,
Inque leves abiit paulatim spiritus auras:
Alta jacet Calydon: lugent juvenesque senesque:
Vulgusque, proceresque gemunt: scissæque capillos
Planguntur matres Calydonides (d) Eveninæ.
Pulvere canitiem genitor vultusque seniles
Fœdat humi fusus; (e) spatiosumque increpat ævum.
Nam de matre manus, diri sibi conscia facti,
Exegit pœnas, acto per viscera ferro.
Non mihi si centum Deus ora sonantia, linguæ
Ingeniumque capax, totumque (f) Helicona dedisset;
Tristia persequerer miserarum dicta sororum.
Immemores decoris liventia pectora tundunt:
Dumque manet corpus, corpus refoventque foventque:
Oscula dant ipsi, posito dant oscula lecto.
Post cinerem, cineres haustos ad pectora versant:
Affusæque jacent tumulo: signataque saxo
Nomina complexæ, lacrymas in nomina fundunt.
Quas, (g) Parthaoniæ tandem Latoia clade

INTERPRETATIO.

Dolet tamen quod pereat morte segni & sine sanguine: atque ait plagas Ancæi esse beatas. Et appellat patrem ætate provectum cum gemitu, & fratrem, & pias sorores, & consortem lecti ultima voce: forsitan & matrem. Flamma & cruciatus augentur; minuuntur denuo: ambo unà sunt exhausti; & spiritus paulatim disjectus est in tenuem aërem. Excelsa Calydon prostrata est: juvenes & senes mærent: plebs & primores gemunt: matres Calydonides Eveninæ laceras habentes comas se tundunt. Pater humi jacens dehonestat canos & faciem senilem pulvere; atque damnat longam ætatem. Namque matrem quod attinet, manus sibi conscia repetivit pœnas facinoris, ense trajecto per præcordia. Si Deus præbuisset mihi centum ora loquentia, & linguæ ingenium capax, & universum Heliconem, non enarrarem lugubres sermones infelicium sororum. Illæ oblitæ decoris plangunt livida pectora: & quandiu corpus superest, fovent atque refovent corpus. Illud deosculantur, deosculantur lectum appositum. Postquam in cinerem redactum esset cadaver, pressant cinerem collectum ad pectora, atque jacent porrectæ ad sepulcrum: & complexæ nomen insculptum lapidi fundunt lacrymas in nomen. Quas tandem Latonia expleta exitio

NOTÆ.

(a) *Fratrem*) Tydeum intelligo; quanquam alios Oeneo assignat Anton. Liberalis.

(b) *Pias*) Quod quidem eventus comprobabit.

(c) *Sociam tori*) Uxorem dicit Cleopatram.

(d) *Eveninæ*) Eveni, Ætoliæ fluvii, accolæ.

(e) *Spatiosum*) Quia si maturius obiisset filii mortem non vidisset.

(f) *Helicona*) Pro Musarum favore, illum Bœotiæ montem incolentium.

(g) *Parthaoniæ*) Oenei est, a patre Parthaone sic dicta.

Ex-

Digitized by Google

Exsatiata domûs, præter Gorgenque (a) nurumque
Nobilis Alcmenæ, natis in corpora pennis
Allevat; & longas per brachia (b) porrigit alas;
Corneaque ora facit, versasque per aera mittit.
II. Interea Theseus sociati parte (c) laboris
Functus, (d) Erechtheas (e) Tritonidos ibat ad arces.
Clausit iter, fecitque moras (f) Achelous eunti,
Imbre tumens. Succede meis, ait, inclyte, tectis,
(g) Cecropida; nec te committe rapacibus undis.
Ferre trabes solidas, obliquaque volvere magno
Murmure saxa solent: vidi contermina ripæ
Cum gregibus stabula alta trahi: nec fortibus illic
Profuit armentis, nec equis velocibus esse:
Multa quoque hic torrens nivibus de monte solutis
Corpora turbineo juvenilia vortice mersit.
Tutior est requies; solito dum flumina currant
Limite; dum tenues capiat suus alveus undas.
Annuit (h) Ægides: Utarque, Acheloe, domoque
Consilioque tuo, respondit: & usus utroque est.

INTERPRETATIO.

domus Parthaoniæ tollit pennis genitis in corpore, præter Gorgen & nurum celebris Alcmenæ; atque extendit prolixas alas per lacertos, & facit ora cornea; & ablegat mutatas per aerem.

II. *Interea Theseus defunctus parte laboris communis revertebatur ad arces Erechtheas Minervæ. Achelous auctus pluvia obstruxit viam, & remoratus est redeuntem. Subito domum meam, inquit, illustris Cecropida; neque te objice undis furentibus. Consueverunt abripere tigna integra, & devolvere moles transversas cum magno sonitu. Vidi excelsa stabula propinqua ripæ avelli cum gregibus: neque illic ullius usus fuit armentis esse validis, neque equis esse celeribus. Hic etiam torrens, nivibus liquefactis de monte, absorbuit multa corpora juvenilia vortice turbineo. Quies est tutior, donec fluenta ferantur consueto alveo; donec sua fossa contineat paucas aquas. Ægides attensus est, & inquit, utar, Acheloe, & domo & suasu tuo; atque usus est utroque.*

NOTÆ.

(a) *Nurum*) Dejanira est, uxor Herculis.

(b) *Porrigit*) In aves sunt mutatæ, quas a Meleagro fratre Meleagrides dixerunt; quas quidem cum gallinis Numidicis seu Africanis nonnulli confuderunt, alii cæruleis cristis distinxerunt. Ideo vero Meleagri nomine insignitæ illæ aves, quod certis quibusdam temporibus in Bœotiam ex Africa circa Meleagri tumulum convolarent.

(c) *Laboris*) In interficiendo Apro.

(d) *Erechtheas*) In quibus olim Erechtheus regnaverat.

(e) *Tritonides*) Palladem dicit, cui, ut sæpe dictum, a Tritone Libyæ palude, ubi primum apparuit & educata est, hoc nomen impositum. Athenis vero suum dedisse illam nihil est opus toties repetere.

(f) *Acheleus*) Fluvius Acarnaniam ab Ætolia dividens. Vel igitur multum ad occasum expatiatus erat Aper, nec Calydone venire Theseum est arbitrandum; vel circa locorum situm multum errasse Poetam est confitendum: nam Calydone Athenas petenti nullo modo obstare potest Achelous, qui hinc longe magis ad occasum aquas suas devolvit.

(g) *Cecropida*) Atheniensis; a Cecrope primo Atheniensium rege.

(h) *Ægides*) Theseus Ægei filius.

Pumice multicavo, (*a*) nec lævibus atria tophis
Structa subit: molli tellus erat humida musco.
Summa (*b*) lacunabant alterno murice conchæ.
Jamque (*c*) duas lucis partes (*d*) Hyperione menso,
Discubuere toris Theseus comitesque laborum.
Hac (*e*) Ixionides, illa (*f*) Trœzenius heros
Parte Lelex, raris jam sparsus tempora canis.
Quosque alios parili fuerat dignatus honore
Amnis Acarnanum, lætissimus hospite tanto.
Protinus appositas (*g*) nudæ vestigia Nymphæ
Instruxere epulis mensas: dapibusque remotis
In (*h*) gemma posuere merum: tum maximus heros
Æquora prospiciens oculis subjecta, Quis, inquit,
Ille locus? digitoque ostendit: &, Insula nomen
Quod gerat illa, doce: quanquam non una videtur.
Amnis ad hæc, Non est, inquit, quod cernimus, unum.
Quinque jacent terræ: (*i*) spatii discrimine fallunt.
Quoque minus spretæ (*k*) factum mirere Dianæ;
(*l*) Naides hæ fuerant: quæ cum bis quinque juvencos
Mactassent; rurisque Deos ad sacra vocassent;
Immemores nostri festas duxere choreas.

INTERPRETATIO.

Intrat atria parata pumice multicavo, & tophis asperis. Terra erat madida lenta musco. Conchæ distinguebant supremum lacunar alterno murice. Jamque Sole mensæ duas partes diei, Theseus & socii laborum sese composuerunt in lectis; hac parte Ixionides, illa Lelex heros Trœzenius, jam distincta habens tempora paucis canis; aliique quos fluvius Acarnanum festivissimus tanto hospite dignos judicaverat eo honore. Continuo Nymphæ nudæ pedibus apposuerunt dapes mensis admotis, & epulis sublatis fuderunt vinum in gemmam. Tum heros maximus procul videns maria oculis obversa, Quis, ait, ille locus? & indicat digito: atque assigna nomen quod illa insula habeat: quanquam non videtur sola. Ad hæc fluvius, Non est, inquit, solum quod videmus. Quinque terræ sunt porrectæ: decipiunt parva *differentia intervelli. Atque ut minus stupeas vindictam Dianæ neglectæ; hæ* insulæ *fuerant Naiades: quæ cum immolassent decem juvencos, atque invitassent Deos ruris ad sacra, agitaverunt choreas festas nostri oblitæ.*

NOTÆ.

(a) *Nec levibus*) Tophus nempe lapis asper & cavernosus.

(b) *Lacunabant*) Laquear muricibus, qui cochleæ sunt genus, itemque conchis alternis distinctum, & quasi tessellatum erat.

(c) *Duas*) Ut tertia reliqua esset, qua fere Romani, cibum sumturi, ad quorum morem videtur alludere Poeta, solebant discumbere.

(d) *Hyperione*) Sole; qui a patre Hyperione Cœli filio illud etiam nomen habuit.

(e) *Ixionides*) Pirithous, Ixionis filius, Thesei perpetuus comes.

(f) *Trœzenius*) Sic dictus Lelex a Trœzene ubi Pittheus regnavit, ille vero habitavit; cujus quidem valde obscura est historia.

(g) *Nudæ vestigia*) Pedes nudos habentes.

(h) *Gemma*) Vase vinario ex gemma confecto.

(i) *Spatii discrimine*) Quia parvum, vixque e longinquo prospicientibus conspicuum.

(k) *Factum*) De quo supra, in Oeneo per Aprum ulciscendo.

(l) *Naides*) Fontium sunt Nymphæ.

In-

(*a*) Intumui: quantusque feror, cum plurimus unquam;
Tantus eram: pariterque animis immanis & undis
A silvis silvas, & ab arvis arva revelli.
Cumque loco Nymphas, memores (*b*) tum denique nostri,
In freta provolvi: fluctus nosterque marisque
Continuam diduxit humum; partesque resolvit
In totidem, mediis quot cernis (*c*) Echinadas undis.
III. Ut tamen ipse vides procul, en procul una recessit
Insula grata mihi: Perimelen navita dicit.
Huic ego (*d*) virgineum dilectæ nomen ademi.
Quod pater Hippodamas ægre tulit: inque profundum
Propulit e scopulo pariturae corpora natæ.
Excepi; nantemque ferens, O proxima cælo
Regna vagæ, dixi, sortite (*e*) tridentifer, undæ,
In quo desinimus, quo sacri currimus amnes,
(Huc ades, atque audi placidus, Neptune, precantem.)
Huic ego, quam porto, nocui: si mitis, & æquus,
Si pater Hippodamas, aut si minus impius esset;
Debuit illius misereri; ignoscere nobis.
Affer opem; mersæque precor feritate paterna
Da, Neptune locum: vel sit locus ipsa licebit.
Hanc quoque (*f*) complectar: (*g*) movit caput æquoreus rex:
Concussitque suis omnes assensibus undas.

INTERPRETATIO.

Inflatus sum, atque excurro quantus cum maximus unquam; tantus eram; & æqualiter terribilis ira & fluctibus abripui nemora a nemoribus, & campos a campis. Et protraxi in mare Nymphas tum denique nostri non oblitas, cum loco. Unda nostra & freti divellit solum conjunctum, atque divisit in totidem partes, quot vides Echinadas in mediis fluctibus.

III. *Ceterum uti cernis ipse procul, ecce una insula mihi accepta procul abiit. Nautæ vocant Perimelen. Ego sustuli huic amatæ nomen virgineum. Quod parens Hippodamas iniquo animo passus est: & deturbavit ex caute corpus filiæ fœtum enixuræ. Excepi; & sustentans natantem, o dixi, tridentifer, qui consecutus es sorte imperium in aquas incertas proximum cælo, in quo nos fluvii sacri subsistimus, in quem fluimus, huc adsis; atque æquus ausculta oranti, Neptune. Ego obfui huic quam fero. Si parens Hippodamas esset lenis & justus, aut minus impius, debuit illius misereri, nobis parcere. Subveni, & præbe sedes, quæso, submersæ sævitia paterna: vel concedatur ipsa sit sedes. Complectar hanc etiam. Deus maris capite annuit, atque movit omnes aquas suo nutu.*

NOTÆ.

(a) *Intumui*) Optime vero eo verbo usus est Poeta, quod pariter & fluvii iram, & ejus erumpentem impetum ob oculos ponit.

(b) *Tum*) Cum ipsius iram sentirent.

(c) *Echinadas*) Quæ insulæ sunt ad Acheloi ostium, ex limo ab eo devecto conflatæ; quibus quidem vel ab Echinis quibus abundare dicuntur, vel ab Echino quodam vate, ut sensit Apollodorus, nomen illud impositum.

(d) *Virgineum*) Illam vitiavit.

(e) *Tridentifer*) Neptunum dicit, cui tridens pro sceptro attributum.

(f) *Complectar*) Illam vero, sicuti & reliquas vicinas Echinadas Achelous alluit.

(g) *Movit caput*) Annuendi causa.

Ex-

Extimuit Nymphe: (*a*) nabat tamen: ipse natantis
Pectora tangebam trepido salientia motu:
Dumque ea contrecto, totum durescere sensi
Corpus, & inductâ condi præcordia terrâ.
(Dum loquor; amplexa est artus nova terra natantes,
Et gravis increvit mutatis insula membris.)
IV. Amnis ab his tacuit: factum mirabile cunctos
Moverat. Irridet credentes: utque Deorum
Spretor erat, mentisque ferox (*b*) Ixione natus;
Ficta refers, nimiumque putas, Acheloe, potentes
Esse Deos, dixit; si dant adimuntque figuras.
Obstupuere omnes: nec talia dicta probarunt:
Ante omnesque Lelex, animo maturus & ævo,
Sic ait: Immensa est, finemque potentia cæli
Non habet: & quidquid Superi voluere, peractum est.
Quoque minus dubites; tiliæ contermina quercus
Collibus est Phrygiis, modico circumdata muro.
Ipse locum vidi; nam me (*c*) Pelopeia Pittheus
Misit in arva, suo quondam regnata parenti.
Haud procul hinc stagnum: tellus habitabilis olim;
Nunc celebres mergis (*d*) fulicisque palustribus undæ.
Jupiter huc, specie mortali, cumque (*e*) parente

INTERPRETATIO.

Nympha exterrita est; nihilominus natabat: egomet tangebam pectus natantis micans motu timido: & dum illud tango, adverti universum corpus indurari, & viscera premi terra apposita. Dum verba facio; nova terra complexa est membra nantia, & insula ponderosa adnata est versis artubus.

IV. *Post hæc fluvius siluit. Factum mirandum omnes tetigerat. Filius Ixionis exsibilat fidem adhibentes: atque ut erat Deorum contemtor & superbo animo, Vana memoras, inquit, atque credis Deos nimium posse, Acheloe, siquidem præbent atque tollunt formas. Omnes mirati sunt; neque ejusmodi verbis faverunt; & Lelex ante omnes, mente sapiens atque ætate, sic dicit: Potestas Deorum est infinita, neque terminis ullis comprehenditur: & quodcumque Dii cupierunt absolutum est. Et ut minus hæsites, quercus est proxima tiliæ in vallibus Phrygiis cincta parvo muro. Ego vidi locum: nam Pittheus misit me in agros Pelopeios, qui olim sub potestate fuerant sui patris. Non longe inde lacus; terra olim hospitalis: nunc aquæ frequentatæ a mergis, & fulicis palustribus. Jupiter figura humana & caducifer Atlantiades*

NOTÆ.

(a) *Nabat tamen*] Modum quo insulæ nonnunquam ex advectis varii generis quisquiliis, tignis, &c. intermixto fluctuante limo formantur, planissime sub fabulæ titulo descripsit Poeta.

(b) *Ixione natus*] Pirithous, ex Centaurorum, Superûm contemtorum, genere.

(c) *Pelopeia*] Phrygiam dicit, Asiæ minoris regionem, Tantalo Pelopis patri regnatam, in quam a Pittheo Pelopis filio Lelex dimissus.

(d) *Fulicis*] Aves sunt aquaticæ notissimæ, quas dicimus nos *des Poules d'eau*.

(e) *Parente*] Majâ *scilicet* Atlantis filiâ, a qua Mercurius Atlantiades dicitur.

Ve-

(*a*) Venit Atlantiades (*b*) positis caducifer alis.
(*c*) Mille domos adiere, locum requiemque petentes:
Mille domos clausere seræ: tamen una recepit,
(*d*) Parva quidem, stipulis & canna tecta palustri:
Sed pia Baucis anus, parilique ætate (*e*) Philemon
Illâ sunt annis juncti juvenilibus; illâ
Consenuere casâ: paupertatemque (*f*) fatendo
Effecere levem, nec iniqua mente ferendam.
Nec refert, dominos illic, famulosne requiras;
Tota domus, duo sunt: idem parentque jubentque.
Ergo ubi Cælicolæ parvos tetigere penates;
Submissoque humiles intrarunt vertice postes:
Membra senex posito jussit relevare sedili:
Quo superinjecit textum rude sedula Baucis.
Inde foco tepidum cinerem dimovit: & ignes
Suscitat hesternos; foliisque & cortice sicco
Nutrit; & ad flammas anima producit anili;
Multifidasque faces, ramaliaque arida tecto
Detulit, & minuit, parvoque (*g*) admovit aeno:

INTERPRETATIO.

descendit cum patre, omissis alis. Accesserunt ad mille domos, rogantes hospitium & requiem: Obices obseraront mille domos. Tamen una accepit illos, *exigua quidem, tecta stipulis & arundine palustri. Verum Baucis pia vetula, atque Philemon in illa convenerunt ætate integra: ille tugurio senectutem contraxerant: & inopiam agnoscendo reddiderunt* eam *facilem, neque tolerandam aversa animo. Neque interest ibi voces heros an servos: universa familia duo sunt; idem & imperant & obtemperant. Postquam igitur Dii adierunt exiguam casam, atque subierunt parvam januam capite inclinato, senex hortatus est quietem præbere artubus, oblato sedili, quod officiosa Baucis sternit crasso texto. Deinde abstulit calidum cinerem foco, atque excitat ignes hesternos, atque fovet frondibus & cortice arido, & perducit ad flammas spiritu anili; & attulit ligna in multa segmenta divisa, & ramusculos siccos tecto dereptos, & fregit, & admovit exiguo cacabo;*

NOTÆ.

(a) *Venit*) Fabulam inceptat Poeta, quæ prorsus ex Lothi historia Genes. 19. exscalpta videtur: ut ejus scopum nihil necesse sit Christianis inculcare.

(b) *Positis*) Neque vero quinam essent Angeli, quos nescientes exceperunt viri Sancti, ipsi testabantur: neque jam, cum Majestatis Insignibus JESUS crucifixus nequissimos hypocritas a viris bonis segregaturus totam terram peterrei. Accline ad corpus mortuum infames corvi ingruerent, quam advolant perspicaces aquilæ, siquidem quod his intus servatur illis profunderetur.

(c) *Mille domos*) Cujus vero domum, mentem, Animum, cor ipsum non obsidet, Dei gratia, in quo vivimus, movemur, & sumus? Sed proh dolor! *Mille seræ clausere domos.*

(d) *Parva*) Quid enim parvis potentes facerent? Moles eos moveri non patitur: neque ad infima respicient, qui ex superbiæ solio cuncta despiciunt.

(e) *Philemon*) Hunc Poetæ villicum fuisse nonnulli volunt.

(f) *Fatendo*) Si quidem non aliud homines malum urgeat, quam optata non posse consequi; haud ego scio quibus incommodis magis quam divites pauperes vexentur, qui quod non sunt stulte videri velle, ut plurimis placet, sapienter omiserunt.

(g) *Admovit*) Annon eâ curâ mores totamque aniculæ rationem ob oculos ponit Poeta, ut ipsam coram cernere videaris? Ideo autem in re tam facili pedem sisto,

ut

Digitized by Google

Quodque suus conjux riguo collegerat horto,
Truncat olus foliis: furca levat ille bicorni
Sordida terga suis, nigro pendentia tigno:
Servatoque diu resecat de tergore partem
Exiguam; sectamque domat ferventibus undis.
Interea (*a*) medias fallunt sermonibus horas:
Sentirique moram prohibent: erat alveus illic
Fagineus, curva clavo suspensus ab ansa:
Is tepidis impletur aquis; artusque (*b*) fovendos
Accipit: in medio torus est de mollibus ulvis
Impositus lecto, sponda pedibusque salignis.
Vestibus hunc velant; quas non nisi tempore festo
Sternere consuerant: sed & hæc vilisque vetusque
Vestis erat, lecto non indignanda saligno.
(*c*) Accubuere Dei: mensam succincta tremensque
Ponit anus: mensæ sed erat pes tertius impar:
(*d*) Testa parem fecit: quæ postquam subdita (*e*) clivum
Sustulit; æquatam (*f*) mentæ tersere virentes.
Ponitur hîc (*g*) bicolor (*h*) sinceræ bacca Minervæ,
Conditaque in liquidâ corna (*i*) autumnalia fœce,

INTERPRETATIO.

& concidit olera quæ suus conjux collegerat in horto riguo. Ille deripit furca bicorni turpia terga porci pendentia trabe fumida; atque abscindit de tergo diu servato parvam partem: & mollit abscissam aquis bullientibus. Interea tædium tollunt temporis interjecto colloquio, & faciunt ne cunctatio molesta sit. Ibi erat crater fagineus suspensus clavo ab ansa curva: is impletur aquis calidis, atque accipit membra lavanda. In medio erat torus de lentis ulvis impositus lecto, sponda & pedibus salignis. Hunc sternunt tapete, quem non nisi tempore festo soliti erant depromere: sed & ille tapes & vilis & vetus erat, non erubescendus lecto saligno. Dii accubuerunt. Anus accincta & tremens admovet mensam; verum pes tertius mensæ erat dissidens; later fecit æqualem: qui postquam subjectus demsit inæqualitatem, mentæ virides effinxerunt æquatam. Tum apponitur bacca bicolor intemerata Palladis, & corna autumnalia defruto condita,

NOTÆ.

ut tyronem ex hujusmodi descriptionibus parem sibi in scribendo seu loquendo comparare diligentiam & elegantiam adhortet.

(a) *Medias*) Donec fumosum & durum lardum domitum & coctum esset.

(b) *Fovendos*) Sacris etiam litteris commendatus utilissimus ille mos, hospitum pedes lavare.

(c) *Accubuere Dei*) Utinam vero isto exemplo quam Deo gratæ virtutes frugalitas & hospitalitas, quam in se utiles, quam, vel nullo Deo inhabitante, & pulchræ, & jucundæ sint, hominibus liceret seu potius liberet perspicere.

(d) *Testa*) Fragmentum aliquod testæ, quod, ne mensa titubaret, pedis brevitati mederetur.

(e) *Clivum*) Non quidem quod esset, verum quod ob pedis brevitatem esse videretur.

(f) *Menta*) Quæ attritu gratum odorem emitterent.

(g) *Bicolor*) Alia parte virescentibus, altera nigricantibus.

(h) *Sincera*) Quia Minerva, in cujus tutelâ oliva, quam produxit, virgo est castissima.

(i) *Autumnalia*) Quæ Autumno maturescunt; tunc etiam, sicuti & alia, musto condiuntur.

In-

Digitized by Google

(*a*) Intubaque, & (*b*) radix, & (*c*) lactis massa coacti;
Ovaque, non acri leviter versata favillâ;
Omnia fictilibus: post hæc cælatus eâdem
Sistitur argillâ crater; fabricataque fago
Pocula, qua cava sunt, flaventibus illita (*d*) ceris:
Parva mora est; (*e*) epulasque foci misere calentes:
Nec longæ rursus referuntur vina senectæ;
Dantque locum mensis paulum seducta secundis.
Hîc nux, hîc mista est rugosis (*f*) carica (*g*) palmis,
Prunaque, & in patulis redolentia mala canistris,
Et de purpureis collectæ vitibus uvæ.
Candidus in medio favus est: super omnia vultus
Accessere boni: (*h*) nec iners pauperque voluntas.
Interea, quoties haustum cratera repleri
Sponte sua, per seque vident succrescere vina,
Attoniti novitate pavent, manibusque supinis
Concipiunt Baucisque preces timidusque Philemon:
Et veniam dapibus, nullisque paratibus orant.
Unicus anser erat, minimæ (*i*) custodia villæ:

INTERPRETATIO.

& cicoreum, & raphanus, & caseus recens, & ova leviter versata in tepido cinere, atque hæc *omnia in vasibus terreis. Postea sculptus urceus ex eadem terra apponitur, & pocula facta ex fago, obducta ceris flavis, qua parte sunt cava. Breve est tempus, & foci dederunt dapes calidas: neque rursus apponitur vinum vetus. Atque* hæc *paulum seposita vicem præstant bellariis. Tum nux, tum ficus aridæ junctæ sunt corrugatis dactylis, itemque pruna & mala fragrantia in corbibus, cum racemis collectis ex rubris vitibus. Favus albus est in medio. Læta facies addita est super omnia, & voluntas neque segnis neque parca. Interea cum advertunt urceum repleri per se quoties vacuus esset, atque ultro vina augeri; stupentes novitate timent, & Baucis & pavidus Philemon ad preces confugiunt manibus in cælum sublatis, & veniam implorant epulis, atque exiguo apparatui. Unicus anser erat, custos vilissimæ villæ,*

NOTÆ.

(a) *Intuba*) Est intubus seu intubum genus herbæ, sub quo cichoreum etiam intelligitur. *Endive, Chicorée.*

(b) *Radix*) Raphanus a Græcis dicitur. *Des Raiforts.*

(c) *Lactis coacti*) Casei recentis.

(d) *Ceris*) Multus est nimirum in ligno expoliendo ceræ usus.

(e) *Epulas*) Lardum nempe cum oleribus. Cæterum, utut apparatus levis, & cibi tenues, more tamen Romano ordinata cœna; ut ejus ineuntis ferculum, deinde solidiores cibi, novissime Bellaria apposita fuerint.

(f) *Carica*) Eo nomine appellantur ficus, cujus generis in Syria esse Plinius meminit.

(g) *Palmis*) *Dactylos* vulgo vocitant. *Des Dattes.*

(h) *Nec iners voluntas*) Ea vero est quæ apud nos ponit beneficium: nam de vana illa & mendaci, quam garrulis officiorum pollicitationibus ineptis gesticulationibus male simulare didicerunt plerique nostri homines, ab omni re bona alieni, de urbano illo latrocinio, inquam, non possit sine odio vir bonus cogitare.

(i) *Custodia*) Anseres etiam in Capitolio, quod sopitos custodes ad arcis defensionem adversus Gallos excitavissent, publice ali ex Plutarcho discimus.

Quem Dîs hospitibus domini mactare parabant :
Ille celer penna tardos ætate fatigat ;
Eluditque diu : tandemque est (*a*) visus ad ipsos
Confugisse Deos . Superi vetuere necari ;
Dîque sumus ; meritasque luet vicinia pœnas
Impia , dixerunt : vobis immunibus hujus
Esse mali dabitur : modo vestra relinquite tecta ;
Ac nostros (*b*) comitate gradus ; & in ardua montis
Ite simul : parent ambo , baculisque levati
(*c*) Nituntur longo vestigia ponere clivo .
Tantum aberant summo , quantum semel ire sagitta
Missa potest : flexere oculos , & mersa palude
Cætera prospiciunt : tantum sua tecta manere .
VIII. IX. Dumque ea mirantur ; dum deflent fata suorum :
Illa vetus dominis etiam casa parva duobus ,
(*d*) Vertitur in templum : furcas subiere columnæ ;
Stramina (*e*) flavescunt ; adopertaque (*f*) marmore tellus ,
Cælatæque fores , aurataque tecta videntur .
Talia cum placido (*g*) Saturnius edidit ore :
Dicite , juste senex , & fœmina conjuge justo
Digna , quid optetis : cum Baucide pauca locutus ,
Consilium Superis aperit commune Philemon :

INTERPRETATIO.

quem domini volebant occidere in gratiam Deorum hospitum . Ille velox pennis lassae lentos annis , & diu effugit : atque tandem visus est confugiste ad Deos ipsos . Illi probibuerunt occidi , Dîque sumus , inquiunt , & vicinia impia dobit pœnas quas meruit : vobis concedetur esse expersibus hujus cladis : Deserite tantum vestras sedes , atque sequimini nostra vestigia , & venite unà in cacumen montis . Uterque obsequuntur , & sustentati scipionibus conantur ascendere excelsum montem . Tantum distabant a cacumine quantum jactus sagittæ potest comprehendere : converterunt oculos , & prospiciunt suam domum solam residuam , alia omnia absorpta lacu .

VIII. IX. *Ee dum ea stupent ; dum lugent sortem suorum , illud antiquum tugurium etiam angustum duobus dominis mutatur in ædem : columnæ vices præstiterunt furcarum , tectum flavescit , & terra conspicitur strata marmore , janua sculpta , & domus auro oblita . Cum Jupiter ejusmodi protulit amico ore : Aperite juste senex , & fœmina digna juste marite , quid voveatis . Postquam Philemon pauca locutus esset cum Baucide , Diis patefacit commune desiderium :*

NOTÆ.

(a) *Visus*) Quia tendem ad illos qui se non ineectabantur evasit.

(b) *Comitate*) Antique ; pro *comitamini* .

(c) *Nituntur longo*) Nimirum difficile est admodum ab improborum commercio , deinde & pœnis sese extricare : quanquam pro viribus niti si quis cogitat , utcumque ad montis ardua Deus ascendere jubeat , vel in medio clivo possit servari.

(d) *Vertitur*) Non est hæc fabula , siquidem bene intelligas : historia est vera , quæ quotidie renovatur , & in æternum manebit . Templa enim fiunt denique , in quibus Spiritus Dei habitat , quicumque eum in suo ex argilla teuui ergastulo excipere satagunt.

(e) *Flavescunt*) Quia in aurum mutata.

(f) *Marmore*) Templi solum marmore stratum .

(g) *Saturnius*) Jupiter *scilicet* Saturni filius.

Esse

(*a*) Esse sacerdotes, delubraque vestra tueri
Poscimus: & quoniam concordes egimus annos;
Auferat hora duos eadem: nec conjugis unquam
Busta meæ videam, neu sim tumulandus ab illa.
Vota fides sequitur: templi tutela fuere
Donec vita data est; annis ævoque soluti
Ante gradus sacros cum starent forte, locique
Narrarent casus; frondere Philemona Baucis,
Baucida conspexit senior frondere Philemon.
Jamque super geminos crescente cacumine vultus,
Mutua, dum licuit, reddebant dicta; Valeque,
O conjux, dixere simul: simul abdita texit
Ora (*b*) frutex: ostendit adhuc (*c*) Tyaneius illic
Incola de gemino vicinos corpore truncos.
Hæc mihi non vani (neque erat cur fallere vellent)
Narravere senes: equidem pendentia vidi
Serta super ramos: ponensque recentia, dixi,
Cura pii Dîs sunt, &, qui coluere, coluntur.
X. Desierat: cunctosque & res & moverat auctor;
Thesea præcipue: quem facta audire volentem
Mira Deûm, nixus cubito Calydonius amnis
Talibus alloquitur: Sunt, o fortissime, quorum
Forma semel mota est, & in hoc renovamine mansit.

INTERPRETATIO.

Petimus esse Sacerdotes, & servare vestra templa; & quoniam ætatem transegimus unanimes, eadem hora utrumque tollat; neque unquam aspiciam sepulcrum meæ uxoris, neve sim sepeliendus ab illa. Eventus respondet desideriis; fuerunt æditui quandiu vita concessa est. Confecti annis atque senio cum forte essent ante gradus sacros, & referrent fortunam loci, Baucis vidit Philemonem frondescere, Philemon senex Baucidem. Jamque fastigio crescente super utriusque faciem mutuos commutabant sermones, dum licuit; & dixerunt simul, Vale Consors; simul arbor obduxit ora condita. Incola Tyaneius ibi adhuc monstrat stipites propinquos factos *ex duobus corporibus. Senes nequaquam mendaces mihi ista retulerunt: neque erat cur vellent mentiri. Equidem vidi corollas pendentes ex ramis, atque affigens novas dixi, Pii sunt curæ Diis, & qui* eos *honoraverunt honorantur.*

X. *Absolverat; & factum, & ejus caussa omnes tetigerat; præsertim Theseum; quem cupientem audire miracula a* Diis *exhibita fluvius* Calydonius *cubito incumbens ita affatur. Sunt, o generose, quorum figura mutata est semel, atque perstitit in hac mutatione.*

NOTÆ.

(a) *Esse Sacerdotes*) Stulta porcis, cujusmodi terra est obruta, petitio videbitur, qui non aliud quam se luto & voluptatibus involvere & ingurgitare cupiunt: quibus quidem, modo paululum expectent, sua portio non deerit. Ast enim illis qui, a quo habent omnia, verum Deum cognoscunt, nihil majus videri potest quam cum eo esse, ab illo moveri, illius obsequi voluntatibus, ab ejus nutu pendere, Dei esse, Deum habere, Deos esse denique: quæ omnia & infinita alia ita res una sunt & eadem, in apertissimo sole piis posita, ut ad illa impii planissime cæcutiant.

(b) *Frutex*) Pro stirpe posuit. Mutatus enim est Philemon in quercum, Baucis in tiliam.

(c) *Tyaneius*) Tyanâ Cappadociæ urbe in Phrygiam advecto.

Sunt, quibus in plures jus est transire figuras:
Ut tibi, (*a*) complexi terram maris incola, (*b*) Proteu:
Nam modo te juvenem, modo te videre leonem;
Nunc violentus aper, nunc, quem tetigisse timerent,
Anguis eras; modo te faciebant cornua taurum.
Sæpe lapis poteras, arbor quoque sæpe videri.
Interdum, faciem liquidarum imitatus aquarum,
Flumen eras: interdum undis contrarius ignis.
XI. Nec minus (*c*) Autolyci conjux Erisichthone nata
Juris habet: pater hujus erat, qui numina Divûm
Sperneret; & nullos aris adoleret honores.
Ille etiam (*d*) Cereale nemus violasse securi
Dicitur; & lucos ferro temerasse vetustos.
Stabat in his ingens annoso robore quercus;
Una nemus: vittæ mediam, (*e*) memoresque tabellæ,
Sertaque cingebant voti argumenta potentis.
Sæpe sub hac (*f*) Dryades festas duxere choreas:

INTERPRETATIO.

Sunt quibus est potestas concedere in plures formas; quemadmodum tibi, Proteu, habitator æquoris cingentis tellurem. Nunc enim te conspexerunt hominem, nunc leonem; modo eras sus ferus, modo serpens quem metuerunt tangere; quandoque cornua te fingebant taurum. Sæpe poteras speciem induere saxi, sæpe etiam arboris. Nonnunquam simulans vultus fluidarum aquarum eras fluvius; nonnunquam ignis contrarius aquis.
XI. *Neque Autolyci uxor, filia Erisichthonis, minori gaudet potestate. Parentem habebat, qui negligeret Deorum imperia, neque præberet ulla thura altaribus. Ille quoque creditur temerasse silvam Cereri sacram bipenni; atque vastasse lucos antiquos securi. Quercus vasta antiquo ligno in his erat, sola instar silvæ: Vittæ, & tabulæ grati animi indicia, & corollæ, quæ signa erant desideriorum expletorum, complectebantur mediam. Dryades agitaverunt sæpe festivas choreas sub ea.*

NOTÆ.

(a) *Complexi*) Nam terra omnium elementorum infima, quam aqua ambit.

(b) *Proteu*) Quis fuerit Proteus iste formam identidem immutans, haud facile est assequi. Deum marinum Neptuni & Phœnices filium faciunt nonnulli; alii Oceani & Tethyos; Herodotus regem dicit fuisse Ægypti, qui Trojani belli temporibus floruerit. Quisquis ille fuerit non modo varias formas induisse, sed aliis alias induxisse videtur, qui de ejus mutationibus diversissima prodidere. Illas nonnulli Deo, qui Proteus sit, idem in rebus diversissimis, attribuunt: alii materiæ, quæ per varias formas distinguatur: quidam intellectui, qui in res omnes quas cogitat sese immutat; vel etiam veritati, quæ priusquam qualis est menti sese offerat, variis illi phantasmatibus illudat. Proteum deinde mimum artificiosissime quosvis imitantem; vel nautam ventis omnibus utentem: Sophistam, præterea Philosophum, Magum, Politicum præsertim rebus omnibus sese accommodantem hic aut illa scripserunt; ut Proteo mutabiliorem esse oporteat qui innumeros quos unus afficit ad omnia velit comitari.

(c) *Autolyci*) Fuit Autolycus Anticleæ, quæ Ulyssem peperit, genitor; furandi scientia a Mercurio donatus; cujus quidem uxor, nomine *Metra*, Erisichthonis filia varias quoque induere formas solita.

(d) *Cereale*) Cereri frugum deæ consecratum.

(e) *Memores*) Gratum eorum animum significantes, qui, Nymphæ, in quercu habitantis, seu magis Cereris beneficio, votorum compotes facti fuerant. Qui mos quidem memores tabellas Diis ex arboribus suspendendi ex Poetis passim cognoscitur.

(f) *Dryades*) Nymphæ silvas incolentes, quarum vita in quercubus præsertim, a quibus nomen acceperunt.

Sæ-

Sæpe etiam, manibus nexis ex ordine, trunci
Circuiere modum; mensuraque roboris ulnas
Quinque ter implebat; nec non & cætera tanto
Silva sub hac, silvâ quanto jacet herba sub omni.
Non tamen idcirco ferrum (*a*) Triopeius illâ
Abstinuit; famulosque jubet succidere sacrum
Robur: & ut jussos cunctari vidit, ab uno
Edidit hæc raptâ sceleratus verba securi:
Non dilecta (*b*) Deæ solum, sed & ipsa licebit
Sit Dea, jam tanget frondente cacumine terram.
Dixit: &, obliquos dum telum librat in ictus,
Contremuit, gemitumque dedit (*c*) Deioia quercus:
Et pariter frondes, pariter pallescere glandes
Cœpere; ac longi sudore madescere rami.
Cujus ut in trunco fecit manus impia vulnus,
Haud aliter fluxit discussa cortice sanguis;
Quam solet, ante aras ingens ubi victima taurus
Concidit, abrupta cruor e cervice profusus.
Obstupuere omnes; (*d*) aliquisque ex omnibus audet
Deterrere nefas, sævamque inhibere bipennim.
Aspicit hunc, Mentisque piæ cape præmia, dixit
(*e*) Thessalus: inque virum convertit ab arbore ferrum;
Detruncatque caput: repetitaque robora cædit.
Editus e medio sonus est cum robore talis:
Nympha sub hoc ego sum Cereri gratissima ligno,

INTERPRETATIO.

Sæpe etiam manibus conjunctis ex ordine, complexæ sunt magnitudinem stipitis, & mensura ejus exæquabat quindecim ulnas: atque reliquæ arbores non minus huic inferiores erant, quam herba est infra omnes arbores. Non tamen ideo Triopeius avertit securim ab illa; atque servis imperat excindere sacrum lignum: atque ut vidit jussos morari, correpta securi ab uno protulit has voces: Quanquam non modo sit Dea Nympha *cara, sed & ipsa Dea, jam feriet solum frondoso culmine. Dixit, &, dum tollit bipennem in ictus obliquos, quercus Deioia contremuit & gemuit: & folia simul & glandes cœperunt pallescere, & rami protensi humescere sudore. In cujus stipite postquam manus impia impegit plagam, non aliter cruor manavit disjecto cortice, quam solet sanguis emissus ex cervice aperta, cum taurus magnus procubuit victima pro altaribus. Omnes admirati sunt; atque aliquis inter cæteros non veretur dehortari flagitium, atque removere securim. Thessalus hunc intuetur, atque, inquit, Sume mercedem animi pii; & convertit bipennem ab arbore in virum, & abscindit caput, & abscindit quercum repetitam. Vox ejusmodi prodiit e media arbore: Ego sum Nympha carissima Cereri sub hoc ligno,*

NOTÆ.

(a) *Triopeius*) Erisichthon Triopæ filius.

(b) *Deæ*) Cereri, *scilicet*.

(c) *Deioia*) Cerealis, ἀπὸ τῆς Δηοῦς, a Cerere.

(d) *Aliquis*) Ex servis, *scilicet*: quanquam aliter Callimachus.

(e) *Thessalus*) Erisichthon.

Quæ

Quæ tibi factorum pœnas instare tuorum
Vaticinor moriens nostri solatia leti.
Persequitur scelus ille suum: labefactaque tandem
Ictibus innumeris, adductaque funibus arbor
Corruit, & multam prostravit pondere silvam.
Attonitæ Dryades damno nemorisque suoque,
Omnes germanæ, Cererem cum vestibus atris
Mœrentes adeunt; pœnamque Erisichthonis orant.
Annuit his: capitisque sui pulcherrima motu
Concussit gravidis oneratos messibus agros:
Moliturque genus pœnæ (*a*) miserabile, si non
Ille suis esset nulli miserabilis actis,
Pestifera lacerare Fame: quæ quatenus ipsi
Non adeunda Deæ, (*b*) (neque enim Cereremque Famemque
Fata coire sinunt) montani numinis unam
Talibus agrestem compellat (*c*) Oreada dictis:
Est locus extremis (*d*) Scythiæ glacialis in oris,
Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore, tellus;
Frigus iners illic habitant, Pallorque, Tremorque,
Et jejuna Fames: ea se in præcordia condat
(*e*) Sacrilegi scelerata jube: nec copia rerum
Vincat eam; superetque (*f*) meas certamine vires.
Neve viæ spatium te terreat, accipe currus:

INTERPRETATIO.

quæ obiens tibi prædico pœnas tuorum scelerum adesse, quæ sunt *consolatio nostræ mortis. Ille perficit facinus suum, atque arbor denique evicta ictibus innumeris, & attracta funibus collapsa est, & dejecit multas arbores pondere. Dryades exterritæ strage silvæ & sua, omnes sorores accedunt ad Cererem lugentes cum pullis vestimentis; atque rogant supplicium Erisichthonis. Illis assentitur, & formosissima agitavit campos graves messibus copiosis nutu sui capitis: atque parat genus mortis miserandum, nisi ille nulli esset flendus suis flagitiis;* parat *discerpere fame crudeli. Quæ quia non convenienda ipsi Divæ, neque enim fata patiuntur Cererem & famem concurrere, alloquitur ejusmodi verbis unam Oreadem agrestem potentiæ montanæ. Est locus in ultimis regionibus gelidæ Scythiæ, Solum lugubre, terra infœcunda, sine segete, sine arboribus: frigus ignavum, & pallor & tremor illic sedes habent, cum vacua fame: fac ea se abdat in viscera impii. Neque bonorum affluentia eam superet; & vincat meam potentiam contentione. Ne vero loci distantia te moveat, sume currus,*

NOTÆ.

(a) *Miserabile*) Quod ad misericordiam quovis commoveret.

(b) *Neque enim*) Utinam vero Christianis nostris, quod Ethnicus docuit, liberet cognoscere; Christianis, inquam, qui Deo conjuncti, ut sese falso gloriantur, illi juxta sibique ejusmodi non verentur aggregare, quæ referre injurium videtur.

(c) *Oreada*) Montanam nympham. Ἀπὸ τοῦ ὄρους, a monte enim quasdam cognominavit superstitiosa antiquitas.

(d) *Scythiæ*) Quæ Europæ est regio in Asiam vastissime prorumpens.

(e) *Sacrilegi*) Erisichthonis, *scil.*

(f) *Meas*) Quæ in alendo & exsaturando sitæ sunt.

Ac-

Accipe, quos frænis (*a*) alte moderere, (*b*) dracones.
Et dedit: illa dato subvecta per aera curru
Devenit in Scythiam: rigidique cacumine montis
(*c*) (Caucason appellant) serpentum colla levavit:
Quæsitamque Famem lapidoso vidit in agro,
Unguibus & raras vellentem dentibus herbas.
Hirtus erat crinis; cava lumina: pallor in ore:
Labra incana situ: scabræ rubigine fauces:
Dura cutis, per quam spectari viscera possent:
Ossa sub incurvis exstabant arida lumbis:
Ventris erat pro ventre locus: pendere putares
Pectus, & a (*d*) spinæ tantummodo crate teneri.
(*e*) Auxerat articulos macies, genuumque rigebat
Orbis, & immodico prodibant tubera talo.
Hanc procul ut vidit, (neque enim est accedere juxta
Ausa) refert mandata Deæ; paulumque morata,
Quanquam aberat longe, quanquam modo venerat illuc,
Visa tamen sensisse Famem; retroque dracones
Egit in (*f*) Hæmoniam versis sublimis habenis.
XII. Dicta Fames Cereris (*g*) (quamvis contraria semper
Illius est operi) peragit; perque aera vento
Ad jussam delata domum est: & protinus intrat

INTERPRETATIO.

Sume dracones, quos potenter regas frænis: atque dedit. Illa vecta curru oblato per aerem pervenit in Scythiam: atque levavit cervices draconum in vertice montis prærupti (vocant Caucason) atque intuita est famem expetitam in campo saxis obsito, quæ carpebat unguibus & dentibus rara gramina. Capillus erat hispidus; oculi depressi; pallor in vultu; labia albicantia squallore; fauces asperæ rubigine; pellis dura, per quam præcordia possent cerni: ossa exsiccata eminebant sub lumbis gibbosis. Locus alvi erat pro alvo: crederes pectus esse suspensum, & teneri tantum a texto spinæ; Macies amplificaverat nodos; & orbis genuum tumebat, & tubera extabant immenso talo. Cum advertit eam procul, (neque enim aura est propius accedere) memorat jussa Deæ; & cum paululum substitisset, tametsi longe stabat, tametsi modo venerat illuc, visa tamen sensisse famem; & excelsa retro flexit serpentes in Thessaliam mutatis habenis.

XII. *Fames exequitur jussa Cereris, quanquam est semper opposita illius actioni: atque vecta est vento per aerem ad domum præscriptam; & statim subit*

NOTÆ.

(a) *Alte*) Per aara nempe, ut ad Scythlam altissimam regionam pervaniret.

(b) *Dracones*) Qui Cararia jugalas, ejus currum trabare finguntur.

(c) *Caucason*) Qui Scythiæ mons est altissimus, perpetuis nivibus horridus.

(d) *Spinæ crate*) Pro ipsa dorsi spina, in cratis modum compacta.

(e) *Auxerat*) Aucti nampe videntur, cum aina adjunctia carnibus conspiciuntur.

(f) *Hæmoniam*) Thessaliam dicit, quæ a suis regibus Palasgicum, Argos, Hallas, Driopis, aliis itamque nominibus Insignita.

(g) *Quamvis*) Assiduum enim famis opus Cararia fruges, quibus alma Dea voracem profligat, avide consumere, illarumque vires Infringare.

Sa-

Sacrilegi thalamos: altoque sopore solutum
(Noctis erat tempus) geminis amplectitur (*a*) alis:
Seque viro inspirat; faucesque, & pectus & ora
Afflat; & in vacuis spargit jejunia venis.
Functaque mandato fœcundum deserit orbem;
Inque domos inopes assueta revertitur arva.
Lenis adhuc somnus placidis Erisichthona pennis
Mulcebat: petit ille dapes sub imagine somni:
Oraque (*b*) vana movet, dentemque in dente fatigat;
Exercetque cibo delusum guttur inani:
Proque epulis tenues nequicquam devorat auras.
Ut vero est expulsa quies; furit ardor edendi:
Perque avidas fauces, immensaque viscera regnat.
Nec mora: quod pontus, quod terra, quod educat aer,
Poscit, & appositis queritur jejunia mensis:
Inque epulis epulas quærit: quodque urbibus esse,
Quodque satis populo poterat, non sufficit uni.
Plusque cupit, quo plura suam demittit in alvum.
Utque fretum recipit de totâ flumina terrâ;
Nec satiatur aquis; peregrinosque ebibit amnes:
Utque rapax ignis non unquam alimenta recusat;
Innumerasque trabes cremat; &, quo copia major
Est data, plura petit; turbaque voracior ipsa est:
Sic epulas omnes Erisichthonis ora profani
Accipiunt, poscuntque simul: cibus omnis in illo
Caussa cibi est: semperque locus fit inanis edendo.

INTERPRETATIO.

cubiculum sceleſti, & fovet ambabus alis virum pressum profundo somno: (tempus erat noctis) & se insinuat in illum, & infistit anhelitu & gulam, & pectus & ora, & effundit famem per inanes venas: & postquam jussa perfecisset, recedit ab ora fertili, & redit ad sedes vacuas & campos solitos. Placidus sopor reficiebat adhuc Erisichthonem mitibus pennis. Ille flegitat epulas per simulacra soporis, & agitat os vacuum, & lassat dentem in dente, & negotium fecessit gutturi decepto esca vana, & frustra absorbet subtilem ventum pro dapibus. Postquam vero sopor excussus est, desiderium vorandi sævit, & imperium habet & in gulam famelicam & in præcordia voraginosa. Et sine cunctatione petit quod mare, quod tellus, quod aer pascit, & queritur de fame mensis stratis, & quærit dapes in dapibus. Atque soli non est satis quod poterat esse satis civitatibus & plebi. Et quo plura devolvit in abdomen plura optat. Atque ut mare recipit amnes de universa terra, neque cumulatur aquis, & absorbet fluvios dissitos; & sicut ignis vorax nunquam respuit escam, & consumit infinita tigna; & quo major abundantia est concessa, plura poscit, & est rapacior ipso numero; ita os impii Erisichthonis capit omnes dapes, atque simul petit. Omnes epulæ sunt caussa epularum in illo; & spatium fit semper vacuum vorando.

NOTÆ.

(a) *Alis*) Apposite profecto; ut edendi impetus, qui aliis hominibus remissior, Erisichthonem, quem nunquam desereret, celeriter invaderet.

(b) *Vana*) Quæ inania frustra movebat.

Jam

Jamque fame patrias altique voragine ventris
Attenuarat opes: sed inattenuata manebas
Tum quoque, dira fames; implacatæque vigebat
Flamma gulæ: tandem, demisso in viscera censu,
Filia restabat, non illo digna parente.
Hanc quoque vendit inops: dominum generosa recusat:
Et vicina suas tendens super æquora palmas,
Eripe me domino, qui raptæ præmia nobis
Virginitatis habes, ait: hæc Neptunus habebat;
Qui prece non spreta, quamvis modo visa sequenti
Esset (*a*) hero; formamque novat, vultumque virilem
Induit, & cultus piscem capientibus aptos.
Hanc dominus spectans, O qui pendentia parvo
Æra cibo (*b*) celas, moderator arundinis, inquit,
Sic mare compositum, sic sit tibi piscis in unda
Credulus, & nullos, nisi fixus, sentiat hamos:
Quæ modo cum vili turbatis veste capillis
Littore in hoc steterat, (nam stantem in littore vidi)
Dic ubi sit: neque enim vestigia longius exstant.
Illa Dei munus bene cedere sentit: & a se
Se quæri gaudens, his est resecuta rogantem:
Quisquis es, ignoscas; in nullam lumina partem
Gurgite ab hoc flexi: studioque operatus inhæsi.
Quoque minus dubites, sic has Deus æquoris artes
Adjuvet, ut nemo jamdudum littore in isto,
(Me tamen excepto) nec fœmina constitit ulla;

INTERPRETATIO.

Jamque minuerat divitias a patre acceptas fame & ingluvie immensi abdominis: sed fames crudelis tum quoque integra supereras, & ardor ventris impatientis vigebat. Denique reditu in præcordia deturbato, nata supererat, non merita ejusmodi patrem. Egenus hanc etiam vendit. Cordata abhorret ab hero, atque porrigens suas manus super maria proxima, O, inquit, qui gaudes præmio virginitatis nobis sublatæ, vindica me a domino. Neptunus iis gaudebat: qui prece nequaquam neglecta, quanquam nunc conspecta esset, a domino comitante, & mutat figuram, & faciem virilem tradit, & cultus idoneos piscatoribus. Herus hanc aspiciens, O, inquit, gubernator virgæ qui tegis hamos pendentes exigua esca, sic æquor sit tibi *placidum, sic sit tibi piscis facilis in aqua, neque ullos uncos sentiat nisi correptus; Aperi ubi sit* puella, *quæ modo erat in hoc littore cum amictu tenui coma incondita, (namque intuitus sum stantem in littore) neque enim pedum signa longius apparent. Illa advertit* Dei *donum in usum verti, atque lætans se a se expeti, ita respondit petenti: Quisquis es veniam concedas; in nullam partem detorsi oculos ab isto mari, atque affixus sum operi*, illi *studens. Et quo minus diffidas, Ita Deus maris faveat isti* meo *studio, ut nullus jam diu, neque ulla puella constitit in littore, si me excipias.*

NOTÆ.

(a) *Hero*) Domino, cui a Patre Mestra vendita.

(b) *Celas*) Ita vero piscibus illudunt piscatores, æreum seu ferreum hamum esca aliqua tegere soliti.

Credidit; & verso dominus pede pressit arenam;
Elususque abiit: illi sua reddita forma est.
Ast ubi habere suam transformia corpora sentit,
Sæpe pater dominis (*a*) Triopeida vendit: at illa
Nunç equa, nunc ales, modo bos, modo cervus (*b*) abibat:
Præbebatque avido (*c*) non justa alimenta parenti.
Vis tamen illa mali postquam consumserat omnem
Materiam, dederatque gravi nova pabula morbo;
Ipse suos artus lacero divellere morsu
Cœpit: & (*d*) infelix minuendo corpus alebat.
Quid (*e*) moror externis? etiam mihi sæpe novandi
Corporis, o juvenes, (*f*) numero finita potestas.
Nam modo, quod nunc sum, videor: modo flector in anguem:
Armenti modo dux vires in cornua sumo.
Cornua, dum potui: nunc pars caret altera (*g*) telo
Frontis, ut ipse vides: gemitus sunt verba secuti.

INTERPRETATIO.

Herus fidem adhibuit, & calcavit arenam pede reflexo, & deceptus excessit. Sua figura est illi restituta. At postquam parens advertit suam filiam habere corpus mutabile sæpe vendit dominis, & illa nunc equa, nunc avis, vacca nonnunquam, interdum cervus discedebat, & exhibebat cibos injustos famelico patri. Postquam tamen illa morbi rabies exhauserat omnem copiam, atque auxerat vim atrocis mali, ipse occœpit discerpere sua membra morsu voraci, & miser sustentabat corpus destruendo. Quamobrem hæreo in alienis? Mihi quoque est vis numero statuta sæpe mutandi corporis. Nam aliquando conspicior quod nunc sum, nunc vertor in serpentem: nunc dux armenti induo vires in cornua. Cornua quandiu licuit: nunc pars una frontis spoliata est armis suis, *ut ipse cernis. Gemitus sunt secuti voces.*

NOTÆ.

(a) *Triopeida*) Metram dicit, ipsius Erisichthonis filiam, Triopæ neptim.

(b) *Abibat*) Varias hujus Metræ mutationes nonnulli ad magicas artes referunt, vel ad formam qua Procis illudebat Tzetzes ad varia dona, quæ, nondum vulgato pecuniæ usu, ab illis accipiebat; quorum quidem donorum non inepte formam induisse Metram Thessali dicebant; siquidem pro illis turpiter veniebat. Alii aliter exponunt, qui diversis Metræ mutationibus diversa liberorum erga parentes officia, quæ tamen illibata vitæ castitate sint præstanda, volunt intelligi. Atque quidem suum usum possunt hæ omnes habere explicationes.

(c) *Non justa*) Quia dolo malo & furtis quæsita.

(d) *Infelix*) Quamobrem atrocissimo supplicio mactatum impium Erisichthonem Poetæ ad posteros transmiserint, supervacaneum est dicere. Illud magis annotandum Erisichthones esse quicunque ventri dediti non alium vitæ finem, non alium quam voluptatem Deum agnoscunt; quos quidem sua ingluvie male perituros, utut ipsum ventrem Deus non destrueret, res ipsa vociferatur. Multa insuper ut non unius generis esse quos vanarum rerum fames inexplebilis non sine Dei contemtu torquent, mihi essent proferenda: sed admonuisse, pio qui, nisi summi Boni & Dei causa, rem nullam curat, satis fuerit.

(e) *Moror*) Achélous, de quo supra Theseum & Lelegem alloquitur.

(f) *Numero*) Ternario nempe; non enim quamlibet, ut alii, sed hominis, draconis, tauri denique tantum formam Acheloua fatetur induisse.

(g) *Telo*) Cornu nimirum, quod Acheloo Achilles eripuit, ut in sequentibus videbimus.

P. OVI-

Digitized by Google

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER IX.

ARGUMENTUM.

Hac illi postea vestem misit, qua periit (postquam Lichas in scopulum fuit translatus) & in cælum traductus est. Tum vero Alcmena ad Iolen se contulit: eique Galanthidem in mustelam, & illa vicissim sororem suam in arborem conversam narravit. Interim supervenit ipsis Iolaus, reparata per Heben juventute. Id quod non posse omnibus contingere, Jupiter Æaci exemplo docet. Hunc fugiens Miletus, in Asiam discessit, & Byblidem procreavit atque Caunum: cujus illa amore tabefacta, in fontem periit. Qua quidem res magis mira omnibus visa fuisset; nisi paulo ante Iphis, ipso nuptiarum die, virilem sexum accepisset.

QUÆ gemitûs, (*a*) truncæque Deo (*b*) Neptunius heros
Caussa rogat frontis: cum sic (*c*) Calydonius amnis
Cœpit, inornatos redimitus (*d*) arundine crines:
Triste petis munus: quis enim (*e*) sua prælia victus
Commemorare velit? referam tamen ordine: nec tam
Turpe fuit vinci, quam contendisse decorum est:
Magnaque dat nobis (*f*) tantus solatia victor.
Nomine si (*g*) qua suo (*h*) tandem pervenit ad aures
(*i*) Deianira tuas, quondam pulcherrima virgo,
Multorumque fuit spes invidiosa procorum.
Cum quibus ut soceri domus est intrata petiti;
Accipe me generum, dixi, (*k*) Parthaone nate.

INTERPRETATIO.

HEros Neptunius petit quæ sit caussa gemitus Deo, & frontis mutilatæ: cum fluvius Calydonius sic orsus est, cinctos habens crines incomtus junco: Poscis lugubre officium: quis enim superatus velit narrare sua certamina? Tamen narrabo ordine: neque tam dedecori fuit superari, quam gloria certasse; & tantus victor nobis præbet magnam consolationem. Si quadam Dejanira tandem pervenit ad aures tuas suo nomine, fuit olim puella formosissima, & spes invidiosa multorum amatorum. Cum quibus ut subii domum soceri expetiti, Habeto me generum, dixi, fili Parthaonis.

NOTÆ.

(*a*) *Truncæ*) Quia cornu altero carebat.

(b) *Neptunius*) Theseus est Neptuni, ab Ægeo patre, nepos.

(c) *Calydonius*) Achelous nempe, ut jam sæpe vidimus.

(d) *Arundine*) Coronâ, ex arundinibus, quibus fere fluviorum ripæ abundant.

(e) *Sua prælia commem.*) Quod tamen Acheloo faciendum, ut ex sequentibus patebit.

(f) *Tantus*) Quantus fuit Hercules, a quo superatus Achelous.

(g) *Qua*) Redundare videtur vox ista, quæ tamen aliquam habet emphasim.

(h) *Tandem*) Pro *aliquando*, sed magis servit affectui.

(i) *Deianira*) Oenei Ætoliæ regis filia, deinde Herculis uxor.

(k) *Parthaone nate*) Oeneus est, cui tamen Homerus Portheum patrem assignat.

Digitized by Google

(*a*) Dixit & Alcides: alii (*b*) cessere duobus.
Ille Jovem (*c*) socerum dare se, famamque (*d*) laborum,
Et superata suæ referebat jussa (*e*) novercæ.
Contra ego: (turpe Deum mortali cedere duxi:
(*f*) Nondum erat ille Deus) Regem me cernis aquarum
Cursibus obliquis inter (*g*) tua regna fluentem:
Nec gener externis hospes tibi missus ab oris,
Sed popularis ero, & rerum pars una tuarum.
(*h*) Tantum ne noceat, quod me nec regia Juno
Odit, & omnis abest jussorum (*i*) pœna laborum.
Nam quod te jactas (*k*) Alcmena matre creatum;
Jupiter aut falsus pater est, aut crimine verus.
Matris adulterio patrem petis: elige, fictum
Esse Jovem malis, an te per dedecus ortum.
Talia dicentem jamdudum lumine torvo
Spectat, & accensæ non fortiter imperat iræ;
Verbaque tot reddit: Melior mihi dextera linguâ.
Dummodo pugnando superem: tu vince loquendo.
Congrediturque ferox: puduit modo magna locutum
Cedere: rejeci (*l*) viridem de corpore vestem;

INTERPRETATIO.

Alcides dixit etiam: cæteri cesserunt duobus. Ille dicebat se offerre Jovem socerum, & gloriam laborum, & mandata suæ novercæ evicta. Ego contra: (Indecorum credidi Deum cedere mortali: Ille nondum erat Deus) Vides me moderatorem aquarum currentem fluxu obliquo per tuum regnum: neque ero gener peregrinus tibi missus a regionibus exteris, sed popularis, & pars una rerum tuarum. Solummodo ne obsit, quod neque regia Juno me odio habet, & omnis pœna laborum præscriptorum abest. Nam quod gloriaris te natum Alcmena matre: aut Jupiter est pater fictus, aut verus flagitio. Vocas patrem stupro matris. Dispice an malis Jovem esse fictum, an te natum per opprobrium. Aspicit me *jam diu talia proferentem infensis oculis, neque satis reprimit ardentem iram; atque tot voces reponit; Manus mihi* est *fortior lingua: dummodo vincam certando, tu prior esto fabulando. Atque sævus* me *adoritur. Puduit modo professum magna cedere. Deripui amictum glaucum a corpore,*

N O T Æ.

(a) *Dixit*) Ut se, *scilicet*, generum acciperet.

(b) *Cessere*) Ut jam Dejeniram uxorem non peterent.

(c) *Socerum*) Siquidem enim Jupiter Herculis genitor, Dejeniræ socer fuisset.

(d) *Laborum*) Decantatos illos in sequentibus videbimus.

(e) *Novercæ*) Junonis, *scil.* quæ Jovis conjux, cujus jussu, per Eurystheum, tot labores subivit Hercules.

(f) *Nondum*) Nam postea in cælum relatum videbimus.

(g) *Tua*) Achelous nempe Ætoliæ est fluvius, quam ab Acarnania dividit.

(h) *Tantum ne*) Acutissime ea excusat quæ sibi laudi, Herculi probro ducenda videbantur.

(i) *Pœna*) Odio enim tantis laboribus Herculem Juno objecit, ut postea videbimus.

(k) *Alcmena*) Cum qua Electryonis filiâ, Amphitryonis vero uxore Jupiter mariti formam indutus rem habuit: unde natus Hercules.

(l) *Viridem*) Qui color fluvio convenientissimus.

Brachiaque opposui: tenuique a pectore varas
In statione manus; & pugnæ membra paravi.
Ille cavis hausto (*a*) spargit me pulvere palmis:
Inque vicem fulvæ jactu (*b*) flavescit arenæ.
Et modo cervicem, modo crura (*c*) micantia captat;
Aut captare putes: omnique a parte lacessit:
Me mea defendit gravitas; frustraque petebar.
Haud secus ac moles, quam magno murmure fluctus
Oppugnant; manet illa; suoque est pondere tuta.
Digredimur paulum: rursumque ad bella coimus;
Inque gradu stetimus, certi non cedere; eratque
Cum pede pes junctus: totoque ego pectore pronus
Et digitos digitis, & frontem fronte premebam.
Non aliter fortes vidi concurrere tauros,
Cum pretium pugnæ toto nitidissima saltu
Expetitur conjux: spectant armenta, paventque
Nescia quem maneat tanti victoria regni.
Ter sine profectu voluit nitentia contra
Rejicere (*d*) Alcides a se mea pectora: quarto
Excutit amplexus, (*e*) adductaque brachia solvit:
Impulsumque manu (certum mihi vera fateri)
Protinus avertit: tergoque onerosus inhæsit.
Si qua fides, (neque enim fictâ mihi gloria voce
Quæritur) imposito pressus mihi monte videbar.

INTERPRETATIO.

atque opposui lacertos, & tenui paratas ulnas incurvatas a pectore; & institui artus ad prælium. Ille me tegit pulvere capto manibus capacibus; & vicissim flavescit jactu flavæ arenæ. Atque jam insurgit in collum, jam corripere nititur crura salientia, aut velle corripere credas: & fatigat omni ex parte. Meum pondus me texit, & incassum appetebar. Non aliter quam moles, quæ undis pulsatur cum magno sono: illa stat, & secura est sua gravitate. Divellimur paululum; & rursum concurrimus ad certamen, & stetimus invicti, obfirmati non cedere; atque pes erat connexus cum pede; & ego incumbens toto pectore & urgebam digitos digitis, & frontem fronte. Non aliter aspexi validos tauros congredi, cum compar petitur pulcherrima toto nemore, præmium certaminis. Armenta intuentur, atque timent, ignara ad quem spectet victoria tanti regni. Alcides ter nixus est a se dimovere mea pectora contra luctantia: quarto se expedit ab amplexu, & avellit lacertos affixos, atque continuo me avertit a se impulsu manus: (constitui agnoscere vera) atque ponderosus dorso incubuit. Si qua fides, (neque enim honorem aucupor falsis sermonibus) mihi videbar onustus monte.

NOTÆ.

(a) *Spargit*) Ut firmius & validius antagonistæ corpus possèt apprehendere. Solebant enim luctaturi ut corpus agile & lubricum fieret, firmaretur cutis adversus seris injurias; pori, roboris causa, stiparentur, oleo seu ceromate sese perungere.

(b) *Flavescit*) Quia & Achelous arena Herculem sparsit.

(c) *Micantia*) Quæ lubrica prehendentis manibus effluebant.

(d) *Alcides*) Hercules, cui a robore, ἀπὸ τῆς ἀλκῆς apud Græcos illud datum nomen.

(e) *Adducta*) Quibus Herculem Achelous complectebatur premebatque.

Vix

Digitized by Google

Vix tamen exserui sudore fluentia multo
Brachia; vix solvi duros a corpore nexus.
Instat anhelanti; prohibetque resumere vires:
Et cervice mea potitur: tum denique tellus
Pressa genu nostro est, & arenas ore momordi.
Inferior virtute meas devertor ad (*a*) artes;
Elaborque viro longum formatus in anguem.
Qui postquam flexos sinuavi corpus in orbes;
Cumque fero movi linguam stridore bisulcam;
Risit, & illudens nostras (*b*) Tirynthius artes,
(*c*) Cunarum labor est angues superare mearum,
Dixit: &, ut (*d*) vincas alios, Acheloe, dracones;
Pars quota Lernææ serpens eris unus (*e*) Echidnæ?
Vulneribus fœcunda suis erat illa: nec ullum
De (*f*) centum numero caput est impune recisum;
Quin gemino cervix hærede valentior esset.
Hanc ego ramosam natis e cæde colubris,
Crescentemque malo, domui; domitamque peremi.
Quid fore te credas, falsum qui versus in anguem
Arma aliena moves? quem forma precaria celat?

INTERPRETATIO.

Vix tamen exsolvi lacertos madidos multo sudore; vix explicui pressos nodos a corpore. Urget me *ægre respirantem; atque impedit resumere vires: & tenet meum collum. Tum denique terra impulsa est genu nostro, & tetigi pulverem ore. Minor viribus recurro ad meas artes, atque viro effluo mutatus in oblongum serpentem. Qui ut flexi corpus in gyros, & linguam bifidam agitavi cum terribili sibilo, risit Tirynthius, atque contemnens nostras artes, Labor est, ait, incunabulorum meorum elidere serpentes: & quamvis superes cæteros angues, Acheloe, quota pars eris solus Echidna Lernææ? Illa erat dives suis plagis; neque ullum caput ex centum numero est abscissum frustra, quin collum esset fortius duplici* capite *succrescente. Ego hanc superavi multiplicem serpentibus ortis ex mutilatione, & validiorem detrimento; atque occidi superatam. Quid speres futurum de te, qui mutatus in falsum serpentem tractas arma aliena? Quem figura emendicata tegit?*

NOTÆ.

(a) *Artes*) Quibus quidem si bonæ sunt primo utendum non vi; nem stoitum per plura, quæ per pauca licet, exequi.

(b) *Tirynthius*) Hercules est a Tirynthe Argis urbe vicina, in qua educatus, sic dictus.

(c) *Cunarum*) Duos e Junone immissos dracones infantem Herculem elisisse jam ante in epistolis vidimus.

(d) *Vincas*) *Astutia, viribus, &c. eis metuendus.*

(e) *Echidna*) Quæ *vipera* Latine. De illa autem hoc in loco agitur ab Hercule sublata, quæ Lernæam Argivi agri paludem infestabat.

(f) *Centum*) Septem, novem, quinquaginta capita alii hydræ assignant: centum plerique, quibus certe tot licuit, siquidem ex uno amputato, duo renascerentur, donec subinde repullulantia igne edomare Hercules commentus fuerit. Qua quidem fabule vel arcem indicare voluerunt ab Hercule expugnatam, unde plures subinde propugnatores erumperent; vel ad omne flagitium proclive humanum ingenium, in novas fraudes usque & usque fœcundum.

Di-

Dixerat: & summo digitorum vincula collo
Injicit: angebar, seu guttura forcipe pressus;
Pollicibusque meas pugnabam evellere fauces.
Sic quoque devicto restabat tertia tauri
Forma trucis: tauro mutatus membra rebello.
Induit ille toris a læva parte lacertos;
Admissumque trahens sequitur: deprensaque durâ
Cornua figit humo; meque alta sternit arena.
Nec satis id fuerat: rigidum fera dextera cornu
Dum tenet, infregit; truncaque a fronte revellit.
Naides hoc, pomis & odoro flore repletum,
Sacrarunt; divesque meo bona (*a*) Copia cornu est.
Dixerat; at Nymphe ritu succincta Dianæ
Una ministrarum, fusis utrimque capillis,
Incessit, totumque tulit prædivite cornu
(*b*) Autumnum, & mensas felicia poma secundas.
Lux subit: &, primo feriente cacumina Sole,
Discedunt juvenes: neque enim dum flumina pacem,
Et placidos habeant lapsus, motæque residant,
Opperiuntur, aquæ: vultus Achelous agrestes

INTERPRETATIO.

Dixerat; & immittit nodos articulorum suorum *supremis cervicibus. Urgebar, quasi habuissem collum constrictum forcipe: & nitebar exsolvere meas cervices pollicibus. Tertia figura sævi tauri superérat* mihi *sic etiam superato: transformatus in artus tauri resisto. Ille injicit brachia in toros a parte sinistra; & trahens* me *sequitur concitum, atque affigit duræ terræ cornua correpta, & me dejicit in suprema arena. Neque id satis fuerat, sæva manus rumpit durum cornu dum tractat, & abripit a fronte mutila. Naiades sacrum fecerunt repletum pomis & floribus odoriferis, & bona Abundantia est opulenta meo cornu. Absolverat; at Nympha una famularum collectas habens vestes more Dianæ, coma utrimque sparsa, venit, & portavit totum Autumnum cornu copiosissimo, & poma optima pro bellariis. Dies succedit, & juvenes abeunt, Sole primulum illustrante vertices* montium: *neque vero exspectant donec torrentia subsidant & placide fluant, & aqua rapida quiescant. Achelous occultavit cornu*

N O T Æ.

(a) *Copia*) Non hoc Acheloi, sed Amalthea capræ cornu, Copiæ dicatum fingit noster idem Poeta Fastor. 5. Acheloi fabulam quod attinet, sensum habet prorsus historicum. Illum nempe Ætoliæ regem volunt fuisse qui Thoanti fluvio in quo submersus nomen suum imposuerit. Unà cum Hercule Dejaniræ nuptias nonnullis dicitur ambivisse cum homo esset; atque ex eo mutationum earum famam consecutum quod non vi aperta, sed dolis uteretur: qui tandem tamen bonam regni sui partem, quam cornu Copiæ vocitarunt, amiserit. Alii Acheloum fluvium ideo Dejaniram dicunt cupivisse, quod in ejus regna frequens irrumperet: Hominis formam illi attributam quod aliquando leniter flueret; Serpentis, quod obliquo cursu; Tauri, quod cum mugitu tumidus ferretur. Ab Hercule præterea faciunt superatum, quod ab illo in multos rivos divisus ab agrorum vastatione fuerit prohibitus: Cornu denique ablatum, Copiæ volunt dicatum, quod agri aquâ ex Acheloo derivatâ irrigui fertiliores esse multo quam ante cœperint.

(b) *Autumnum*) Fructus quoscumque fert Autumnus.

Et lacerum cornu mediis caput abdidit undis.
Hunc tamen ablati domuit jactura decoris;
Cætera sospes erat: capitis quoque, fronde saligna;
Aut super imposita celatur arundine damnum.
II. At te, (*a*) Nesse ferox, ejusdem virginis ardor
Perdiderat volucri trajectum terga sagittâ.
Namque, nova repetens patrios cum conjuge muros,
Venerat (*b*) Eveni rapidas Jove natus ad undas.
Uberius solito nimbis hiemalibus auctus,
Vorticibusque frequens erat, atque impervius amnis.
Intrepidum pro se, curam de conjuge agentem
Nessus adit, membrisque valens, scitusque vadorum;
Officioque meo ripa sistetur in illa
Hæc, ait, Alcide: tu viribus utere nando.
(Pallentemque metu, fluviumque, ipsumque timentem)
Tradidit (*c*) Aonius pavidam (*d*) Calydonida Nesso.
Mox, ut erat, pharetraque gravis, spolioque leonis,
(Nam clavam, & curvos trans ripam miserat arcus)
Quandoquidem cœpi, superentur flumina, dixit.
Nec dubitat; nec qua sit clementissimus amnis
Quærit: & obsequio deferri spernit aquarum.
Jamque tenens ripam, missos cum tolleret arcus,
Conjugis agnovit vocem: Nessoque parante
(*e*) Fallere depositum, Quo te fiducia, clamat,

INTERPRETATIO.

& mutilum caput mediis aquis. Attamen movebatur solo *dispendio laudis sublatæ; cætera erat incolumis: vitium etiam capitis tegitur foliis salignis, aut juncis superstratis.*

II. *At, Nesse improbe, amor ejusdem puellæ te occiderat cum gereres dorsum transfixum levi arundine. Namque filius Jovis revertens ad patria mœnia cum nova nupta, devenerat ad aquas furentes Eveni. Fluvius erat tumidior solito imbribus hyemalibus, multus voraginibus, atque invius. Nessus corpore strenuus, & cognoscens vada accedit ad* Herculem *nihil sibi timentem,* sed *de uxore anxium; atque, inquit, Hæc tibi reddetur mea opera ad illam ripam, o Alcide: tu utere viribus natando. Aonius credidit* Nesso *timidam Calydonidem, pallidam pavore, atque metuentem & torrentem, & ipsum* Nessum. *Dein, sicuti erat, onustus pharetra, & exuviis leonis, (nam jecerat clavam, & sinuatos arcus trans ripam) quandoquidem, inquit, institui, fluenta vincantur. Neque hæsitat, neque curat qua fluvius sit levissimus: & negligit transmitti obsequia aquarum. Jamque ad ripam appulsus, cum colligeret arcus trajectos agnovit vocem uxoris: atque* Nesso *studente retinere depositum, Quo, vociferatur, inutilis confidentia*

NOTÆ.

(a) *Nesse*) Unus fuit ex Centauris, Ixionis filius, adeoque biformis, parte altera homo, altera equus.

(b) *Eveni*) Qui Ætoliæ est fluvius, ante *Lycormas* dictus.

(c) *Aonius*) Hercules, Thebis Bœotiæ, cujus montana pars *Aonia* dicitur, oriundus.

(d) *Calydonida*) Dejaniram, Calydone oriundam.

(e) *Fallere depositum*) Hoc est Herculem concreditâ Dejanirâ fraudare.

Vana

Vana pedum, violente rapit? tibi, Nesse biformis,
Dicimus; exaudi: nec res intercipe nostras.
Si te nulla mei reverentia movit; at (*a*) orbes
Concubitus vetitos poterant inhibere paterni.
Haud tamen effugies, quamvis ope fidis equina.
Vulnere, non pedibus te consequar, ultima dicta
Re probat: & missâ fugientia terga sagittâ
Trajicit: exstabat ferrum de pectore aduncum.
Quod simul evulsum est, sanguis per utrumque foramen
Emicuit, mistus Lernæi tabe (*b*) veneni.
Excipit hunc Nessus; Neque enim moriemur inulti,
Secum ait: & calido (*c*) velamina tincta cruore
Dat munus raptæ, velut (*d*) irritamen amoris.
III. Longa fuit (*e*) medii mora temporis: actaque magni
Herculis implerant terras, odiumque (*f*) novercæ.
Victor ab (*g*) Oechalia (*h*) Cenæo sacra parabat

INTERPRETATIO.

pedum te abripit? Te alloquor, Nesse ambigue; responde; neque suffurator res nostras. Si nullus mei timor te retinuit; at rota cui pater tuus affixus est, poterat dehortari a stupro. Nequaquam tamen elaberis, quanquam confidis viribus equinis. Te corripiam non pedibus sed plaga: Confirmat novissima verba reipsa; & transfigit dorsum fugiens sagitta impulsa. Ferrum recurvum prominebat ex pectore. Quod statim atque extractum est, cruor exsiliit per utrumque foramen, confusus cum veneno Lernææ pestis. Nessus illum excipit. Neque, apud se dicit, occidemus inulti: & offert in donum Dejanitæ *sublatæ indutium infectum sanguine tepido, tanquam philtrum amatorium.*

III. *Spatium temporis medii longum fuit; & facta magni Herculis vulgata fuerent per orbem, sicut & odium novercæ. Domitor Oechaliæ adornabat sacra promissa Jovi Cenæo,*

NOTÆ.

(a) *Orbes*) Rotam dicit, cui indesinenter in inferis circumactæ ideo affixum fabulati sunt Ixionem, quod Junonem postquam de stupro interpellasset, ideoque de cælo dejectus esset, apud homines de vitio cælorum reginæ oblato gloriaretur.

(b) *Veneni*) Quo tinctæ Herculis sagittæ, ut eorum vulnera immedicabilia essent.

(c) *Velamina*) Indusium nempe; quanquam aliter Diodorus, quem adi, si tanti est: namque, circumfluentibus rebus optimis, ineptiarum libros identidem in unum cogere, deinde in plures dividere plenissime nugatorium, & dispendiosum, in tanta vitæ brevitate præsertim videtur.

(d) *Irritamen*) Quod ad amandum posset pellicere.

(e) *Medii*) Id est, quod hæc inter, & ea quæ novissime de isto amoris irritamine & Nessi indusio acta sunt.

(f) *Novercæ*) Junonis; quæ pellicibus omnibus infensa, Jovis quoque adulterio ortam sobolem perdere quoad licuit nunquam destitit. Cæterum, utut Herculem per Eurystheum, cui illum per dolum subjecit, in primis vexaverit, non aliud consequuta, quam ut ab Hercule superatis omnibus difficultatibus, & exantlatis laboribus, major illi novercalibus odiis gloria accreverit.

(g) *Oechalia*) Plures fuere urbes hujus nominis: quamobrem inter se authores de ea quam Hercules diruit, non consentiunt. Euboicam tamen fuisse, ut scripsit Strabo, Cenæum promontorium, ubi Hercules vota parabat, quod in Euboea, mihi quidem, pro rei dignitate satis comprobat. Illam vero urbem ideo expugnavit Hercules, quod Iolen præstanti formæ filiam, quam illi, qui se aut filios sagittandi peritia superasset, Oechaliæ rex Eurytus sponsam promiserat, sibi victori denegasset.

(h) *Cenæo*) Cui a Cenæo Eubœæ promontorio cognomen.

Digitized by Google

Vota Jovi, cum Fama loquax præcessit ad aures,
Dejanira, tuas, (quæ veris addere falsa
Gaudet, & e minima sua per (*a*) mendacia crescit)
(*b*) Amphitryoniaden Ioles ardore teneri.
Credit (*c*) amans: (*d*) Venerisque novæ perterrita famâ
Indulsit primo lacrymis; flendoque dolorem
(*e*) Diffudit miseranda suum: mox deinde, Quid autem
Flemus, ait? pellex lacrymis (*f*) lætabitur istis:
Quæ quoniam adventat, properandum, aliquidque novandum est,
Dum licet; & nondum thalamos tenet altera nostros.
Conquerar, an sileam? repetam Calydona, morerne?
Excedam tectis? an, si nihil amplius, (*g*) obstem?
Quid si, me, Meleagre, tuam memor esse sororem,
Forte paro facinus; quantumque injuria possit,
(*h*) Fœmineusque dolor, jugulata pellice, testor?
(*i*) In cursus animus varios abit: (*k*) omnibus (*l*) illi
Prætulit imbutam Nesseo sanguine vestem
Mittere; quæ vires defecto reddat amori:

INTERPRETATIO.

cum fama garrula, quæ amat adjicere ficta veris, & ex parvula augetur per sua mendacia, antevenis ad aures suas, o Dejanira, Amphitryoniaden correptum esse amore Ioles. Amans fidem adhibuis, atque exterrita fama novi amoris, primo convertit se ad lacrymas, atque miserabilis minuit mœstitiam suam lacrymando: mox deinde, quamobrem vero, inquit, lacrymas diffundimus, adultera gaudebit isto fletu? Quæ quoniam accedit, festinandum est, atque aliquid incipiendum quandiu concessum est, neque adhuc alia regnat in nostris conclavibus. Propalabone an taceam? redeamne Calydonem, an maneam? Egrediarne domo, an, si nihil amplius, obnitar? Quid, si recordans me esse tuam germanam, Meleagre, virile decerno factum, & indico quantum injuria & mœror fœmineus possit, mactata adultera? Mens fertur in diversas cogitationes. Præposuit omnibus illi mittere subuculam tinctam sanguine Nesseo, qua redintegret vires amoris languentis:

NOTÆ.

(a) *Mendacia.* Ut stultissimi sint effœminati homunciones, qui jam satis suis vitiis, vecordiaque vexati, sibi insuper atrocissimos qui nunquam fuerunt hostes, mendacibus rumoribus, vel sua etiam phantasia arcessunt.

(b) *Amphitryoniaden*) Herculem, qui Amphitryonis ideo dictus filius, quod Alcmenam ejus matrem, cum qua Jupiter rem habuit, duxisset uxorem.

(c) *Amans*) Facile credidit quia timuit, timuit quia amavit; atque adeo amori male creditur qui mentem turbat.

(d) *Veneris*) Amorum, quibus Herculem indulgere audierat.

(e) *Diffudit*) Atque adeo minuit, aut minuere visa est; nam ut ipse Naso alicubi,

Flendo certe diffundimus iram.

(f) *Lætabitur*) Quia nempe, utut solatio esse videantur lacrymæ, prostrati & devicti animi sunt magis indicia, quam resipiscentiæ & convalescentiæ.

(g) *Obstem*) Pellicis intellige, præsertim, tum etiam Herculis voluptatibus.

(h) *Fœmineus*) Qui tanto gravior & impotentior quanto fœminis animus imbecillior & levior.

(i) *In cursus*) Verba sunt Poetæ.

(k) *Omnibus*) Quæ animo volverat Dejanira.

(l) *Illi*) Herculi, *scilicet*.

Igna-

Ignaroque (*a*) Lichæ, quid tradat nescia, luctus
Ipsa (*b*) suos tradit: blandisque miserrima verbis
Dona det illa viro, mandat: (*c*) capit inscius heros;
Induiturque humeris Lernææ (*d*) virus Echidnæ.
Thura dabat primis, & verba precantia, flammis;
Vinaque marmoreas paterâ fundebat in aras:
Incaluit (*e*) vis illa mali; resolutaque flammis
Herculeos abiit late diffusa per artus.
Dum potuit, solita gemitum virtute repressit.
Victa malis postquam patientia, reppulit aras;
Implevitque suis nemorosum vocibus (*f*) Oeten.
Nec mora; letiferam conatur scindere vestem:
Qua trahitur, trahit illa cutem; (*g*) fœdumque relatu,
Aut hæret membris frustra tentata revelli;
Aut laceros artus, & grandia detegit ossa.
Ipse cruor, gelido ceu quondam lamina candens
Tincta lacu, stridet; coquiturque ardente veneno.

INTERPRETATIO.

atque imprudens quid det, ipsa dat suum mœrorem inscio Lichæ; atque jubet lenibus verbis tradat marito suo *illa infelicissima munera. Heros ignarus sumit, atque aptat humeris venenum Echidnæ Lernææ. Immittebat thura primis ignibus, &* fundebat *preces, atque spargebat vinum patera in altaria marmorea: Illa potentia veneni excitata est, & fusa igne sparsa late fluxit per membra Herculis. Quatenus licuit, cohibuit gemitum virtute consueta. Postquam patientia superata doloribus, deturbat altaria, atque implevit Oeten frondosum suis clamoribus. Et continuo nititur lacerare amictum fatalem. Ille, qua discerpitur, discerpit pellem, atque, dictu horrendum, aut affixus est artubus nequicquam tentatus exscindi, aut nudat membra discerpta, & magna ossa. Ipse sanguis crepitat, sicut aliquando bractea ignita mersa in stagno frigido, & torretur furente tabo.*

NOTÆ.

(a) *Licha*) Herculis servo; quem ille, ut sibi vestem, qua in sacris uti consueverat, a Dejanira afferret, in Trachiniam ad ipsam miserat.

(b) *Suos*) Ita vero, siquidem per indusium quod marito mittebat, illum perdidit.

(c) *Capit*) Porrigente Licha, *scilicet*.

(d) *Virus*) Quo imbutam tunicam supra vidimus.

(e) *Vis illa*) De veneno loquitur, quod cum tunica induerat.

(f) *Oeten*) Qui mons est Thessaliæ, ubi Hercules Apollinis jussu, quem de morbi remedio per Iolaum & Lycimnium interrogaverat, pyram de Jovis voluntate struxit, in qua quicquid mortale habuit, ipso in Deorum numerum translato, reliquit. Festinat autem admodum Ovidius, qui, omissis omnibus quæ interim ab Hercule gesta sunt, repente eum ex Eubœa in Oeten transfert. Consulto ab ipso factum, qui sibi omnia, quæ de pluribus memorata in unum Jovis & Alcmenæ Herculem congesta sunt, jam referre operæ pretium non duxit. Atque equidem, cum omnis generis doctrinam ab unius Herculis fabula seu historia fluere videamus, illum unum nobis Historicum, Philosophum, Politicum, Mathematicum, prope in singulis, mythologi exhibuerint, apud nos quoque Poetæ judicium valebit, ut neglectis iis, quæ remotiora vel minus utilia, delibatis insuper, in quibus diutius immorari non sinit hæc scribendi ratio, ad scopum properemus.

(g) *Fœdum*) Atqui omnes propemodum eatenus sumus Hercules, qui stultissime corpus pro tunica induti, vel nobismetipsi per illud infelicem animam discerpimus, vel aliis lacerandam exhibemus, donec, non in Oeta cum Hercule, sed in Moria cum Abrahamo, vel in Golgotha cum Christo quamcumque pellem exuerimus.

Nec modus est: sorbent avidæ præcordia flammæ:
Cæruleusque fluit toto de corpore sudor:
Ambustique sonant nervi: cæcaque medullis
Tabe liquefactis, tendens ad sidera palmas,
Cladibus, exclamat, (*a*) Saturnia, pascere nostris:
(*b*) Pascere: & hanc pestem specta, crudelis, ab alto:
Corque ferum satia: vel (*c*) si miserandus & hosti;
(Hostis enim tibi sum) diris cruciatibus ægram,
Invisamque animam, (*d*) natamque laboribus, aufer.
Mors mihi munus erit: decet hæc dare dona novercam.
(*e*) Ergo ego fœdantem peregrino templa cruore
(*f*) Busirin domui? sævoque alimenta parentis
(*g*) Antæo eripui? nec me (*h*) pastoris Iberi
Forma triplex; nec forma triplex tua, (*i*) Cerbere, movit?

INTERPRETATIO.

Neque mensura est: ignis rapax exhaurit viscera; & sudor ater manat ex toto corpore; & nervi tosti strident; & medullis fluentibus latente peste, tolleas manus ad astra exclamat, Gaude Saturnia nostris infortuniis; atque sæva contemplare hanc rabiem ab excelso: & exple cor crudele: vel si miserandus & hosti, (namque sum tibi hostis) tolle animam exhaustam crudelibus doloribus, atque odiosam, & factam ad labores. Letum erit mihi beneficium; pulchrum est novercæ ejusmodi præbere munera. Ego igitur superavi Busirin polluentem templa sanguine hospitum? atque sustuli crudeli Antæo auxilium matris? neque triplex corpus pastoris Iberi, neque figura tua triformis me perculit, Cerbere?

NOTÆ.

(a) *Saturnia*) Juno est, Saturni filia, cui nocituræ, ratione forsitan ex naturæ visceribus depromta illud plerumque a Poetis nomen assignatur.

(b) *Pascere*) Vim habet maximam hujus verbi repetitio.

(c) *Si miserandus & hosti*) Quæ extrema est miseria.

(d) *Natamque laboribus*) Quales quoque sunt omnes, nisi in inferis malunt in omne ævum cruciari.

(e) *Ergo*) Indignationem maximam habet hæc vocula.

(f) *Busirin*) Ægypti rex fuit Busiris Neptuni ex Libya filius, qui ad provocandam Nili inundationem, hospites aris admovebat; hac una in parte justus, quod Thrasium quendam tam atrocis facinoris authorem primum immolavit. Illum autem super iisdem aris, quibus scelestus solebat peregrinos, Hercules jugulavit.

(g) *Antæo*) Hunc volunt fuisse gigantem in Libya, qui peregrinos quoslibet ad luctam provocatos, dein victos, interficiebat. Cum terræ esset filius vires ab illa quotiescumque sterneretur accipiebat; quamobrem gravis quoque Herculi fuit cum illo pugna. Dolo tamen cognito e terra sublatum invictus heros suffocavit. Sensum quod attinet fabulæ, alii ad historicum referunt, qui ideo a parente Antæum vires dicunt accepisse, quod locorum peritia, & commeatus abundantia, &c. fretum non nisi extra patriam Hercules potuerit superare. Alii remotiori quidem, sed utiliori senso, ad mores retrahunt. Per Antæum animi affectus ex sensibus indesinenter exorientes intelligunt; quos quicunque cupiat tollere, necesse habeat illum a terrenis abstrahere, ad cælestia extollere.

(h) *Pastoris*) Geryonem dicit, ideo tricorporem a Poetis dictum, quod tria in Iberia aut Hispania regna, seu adjacentibus insulis cum duobus fratribus concordissime administraret.

(i) *Cerbere*) Qui canis fuit triceps, nonnullis centiceps, inferorum custos, Eurysthei jussu ad superos pertractus. Per illum autem alii Serpentem intelligunt in Tænaro Laconiæ promontorio, per quod ad inferos aditum esse fabulati sunt, latitantem. Alii vero Gulam, Luxuriam, Avaritiam, & ejusmodi vitia

Digitized by Google

Vosne manus validi pressistis cornua (*a*) tauri?
(*b*) Vestrum opus Elis habet, vestrum (*c*) Stymphalides undæ,
(*d*) Partheniumque nemus? vestra virtute relatus
(*e*) Thermodontiaco cælatus balteus auro,
(*f*) Pomaque ab insomni male custodita dracone?
Nec mihi (*g*) Centauri potuere resistere, nec mî
Arcadiæ vastator (*h*) aper? nec profuit (*i*) Hydræ
Crescere per damnum, geminasque resumere vires?
Quid? cum (*k*) Thracas equos humano sanguine pingues,
Plenaque corporibus laceris præsepia vidi,
Visaque dejeci, dominumque ipsosque peremi?

INTERPRETATIO.

Vosne manus ligattis cornua fortis tauri? Elis fruitur vestro facto, aquæ Stymphalides insuper, & silva Parthenia? Balteus distinctus auro Thermodontiaco reportatus est vestra virtute, itemque mala a pervigili serpente male servata? Neque Centauri valuerunt stare contra me; neque sus populator Arcadiæ? Neque util- fuit Echidnæ augeri per dispendia, & colligere duplas vires? Quid? quod intuitus sum equos Diomedis saginatos sanguine humano, & stabula referta corporibus discerptis, atque dirui ea conspecta, atque illos cum hero jugulavi?

NOTÆ.

vitia in diverss cepita prngerminantia exponunt.

(a) *Tauri*) Ignivomum illum dicit Neptuni irâ adversus Minoem immissum, quem ad se adducere Herculem jussit Euryathene.

(b) *Vestrum*) Augiæ nempe regis Elidis, in Peloponneso, stabulum, in quo tria boum millie per annos triginta, nunquem egesto fimo, stebulata fuerant, uno die, immisso Alpheo, ab Hercule expurgatum. Quam quidem historiam, ei illam febulam este credie, haud incommode de vitiis in hujus Principis aule regnantibus intellexerie.

(c) *Stymphalides*) Fuit Stymphalus seu Stymphalis agri Arcadici lacus & fluvius, ubi aves fuerunt miræ magnitudinis, rostro, unguibus & pennis ferreis, humanis vescentes carnibus, quas Hercules occidit partim, partim æris tinnitu fugavit.

(d) *Parthenium*) Quod etiam Arcadiæ est, in quo eximiæ velocitatis cervem Dianæ sacram pedibus æreis, aureis cornibus, Herculas taudem currendo est essecutus.

(e) *Thermodentiace*) Id est, quod Amazonum esset, juxta Thermodonte Scythiæ fluvium bebitantium. Herculem enim jusserat Euryetheus Hippolytæ, Amazonum reginæ balteum ad se adferret; quamobrem illas debellevit.

(f) *Poma*) Hesperidum, quæ Hesperi, Atlentis fratris, filiarum, dicta sunt, a dracone pervigili servata; quo occiso ab Hercule rapta eunt, & ed Eurysthaum delata. Hanc autem fabulam ita Varro exponit, ut, si vera est ejus explicatio, multo callidiores quam revere fuerint antiqui in multis efficere videamur. Ex vocis ambiguitate natam credit fabulam; cumque uno & eodem nomine oves & poma Græci Μῆλα vocitent, pro pomis ille oves intelligit, quas in Græciam Hercules exporteverit. Per Draconem vero, vel Pastorem a sævitia cognominatum, vel maris flexuosum sinum Hesperidum hortos cingentem, procul visentibus serpentis speciem exhibentem, intellexerunt.

(g) *Centauri*) Qui Thessaliæ populi anteriore parte viri, posteriore equi ideo crediti, quod primi equos domare, ex illis pugnare cœperint. Illos Hercules, cum in Pholi Centauri domum, a quo hospitio exceptus fuerat, vini odore illecti impetum fecisseut, non modo profligavit, sed insuper eorum multos solus mactavit.

(h) *Aper*) Quem in Erymantho Arcadiæ monte latentem, magnitudine & feritate terribilem Hercules vinctum ad Eurystheum deduxit.

(i) *Hydra*) De ea supra 70. V.

(k) *Thracas*) Diomedis fuerunt Thraciæ regis quos ille hospitum carnibus alebat: quem quidem tyrannum Hercules iisdem equis discerpendum objecit.

His

His elisa jacet (*a*) moles Nemeæa lacertis?
Hac (*b*) cælum cervice tuli? defessa (*c*) jubendo est
Sæva Jovis conjux: ego sum indefessus agendo.
Sed nova pestis adest: cui nec virtute resisti,
Nec telis armisve potest: pulmonibus errat
Ignis edax imis, perque omnes pascitur artus.
(*d*) At valet Eurystheus: (*e*) & sunt, qui credere possint
Esse Deos? dixit: perque altum saucius Oeten
Haud aliter graditur, quam si venabula taurus
Corpore fixa gerat, (*f*) factique refugerit auctor.
Sæpe illum gemitus edentem, sæpe frementem,
Sæpe retentantem totas infringere vestes,
Sternentemque trabes, irascentemque videres
Montibus, aut (*g*) patrio tendentem brachia cælo.
Ecce Lichan trepidum, & latitantem rupe cavata
Adspicit; utque dolor rabiem collegerat omnem;
Tune, Licha, dixit, feralia dona tulisti?

INTERPRETATIO.

ingens Leo Nemeæus nullus est sublatus meis brachiis? fulsi cælum hoc collo? Crudelis uxor Jovis defatigata est imperando: ego sum integer laborando. Verum inauditum malum me urget, contra quod neque licet stare fortitudine, neque jaculis, neque armis. Ardor repex volvitur per intimum pulmonem, atque fovetur per omnia membra. At Eurystheus prospera fruitur valetudine: & conspiciuntur, inquit, qui possint credere Deos esse? Atque afflictus haud aliter fertur per excelsum Oeten, quam si Taurus ferat jacula impacta corpori, & auctor vulneris sese subduxerit. Sæpe illum cerneres gementem, sæpe frementem, sæpe iterum conantem discerpere amictum totum, & proterentem arbores, & objurgantem montes, vel tollentem lacertos ad cælos patrios. En videt Lychan trementem & sese tegentem rupe arcuata; atque ut dolor coegerat omnem furorem; Tune, Lycha, ait, obtulisti munera fatalia?

NOTÆ.

(a) *Moles Nem.*) Leonem illum ingentem dicit, ferro omnique telo inviolabilem, qui Argivi agri Nemæam silvam infestabat. Illum autem in spelunca, cujus alterum aditum obstruxerat, Hercules comprehendit & suffocavit; cujus detractam pellem deinceps corpori munimentum, & insigne gestavit.

(b) *Cælum*) Illud in gratiam Atlantis Mauritaniæ regis a quo hospitio exceptus fuerat humeris sustentavit. Quod quidem idcirco fictum est quod ab Atlante Astrologiam Hercules didicerit.

(c) *Jubendo*) Per Eurystheum, *scil.* Sthenelli filium, Mycenarum regem, qui Junonis odio obsequens, Herculem ad difficillima quæque coegit: cum ille Jovis edicto & Apollinis monitu persuasus libens labores omnes exhauriret.

(d) *At valet*) Indignationem habet maximam hæc Eurysthei hominis iniquissimi vigentis tamen commemoratio. Neque vero Herculem modo, sed viros sanctissimos etiam in stuporem perduxerunt bonorum res adversæ, malorum secundæ: quanquam in suorum salutem Deum dirigere omnia, sui tandem apertissime cognoscunt.

(e) *Et*) Indignationi maxime servit hæc vocula.

(f) *Factique*) Quod præsertim ad exacerbandam feræ iram facit.

(g) *Patrio*) Mirum profecto quod ex hac vita excedere vix unquam aliter quam ingratiis cælo exulibus libeat; cum tamen ea miseriarum sit vallis, præcepsque ad inferos descensus, nisi per eam ad superos ascendere, atque in patriam festinare hilari conatu indefesse cogitemus.

Tune

Tunc meæ necis auctor eris? tremit ille, pavetque
Pallidus; & timide verba excusantia dicit.
Dicentem, (*a*) genibusque manus adhibere parantem,
Corripit Alcides; & terque quaterque rotatum
Mittit in (*b*) Euboicas, tormento fortius, undas.
Ille per aerias pendens induruit auras:
Utque ferunt imbres gelidis concrescere ventis;
Inde nives fieri; nivibus quoque molle rotatis
Adstringi & spissa glomerari grandine corpus;
Sic illum validis actum per inane lacertis,
Exsanguemque metu, nec quicquam humoris habentem,
In rigidos versum silices prior edidit ætas.
Nunc quoque in Euboico scopulus brevis emicat alte
Gurgite: & humanæ (*c*) servat vestigia formæ.
Quem (*d*) quasi sensurum, nautæ calcare verentur;
Appellantque Lichan: at tu, Jovis inclyta proles,
Arboribus cæsis, quas ardua gesserat Oete,
Inque pyram structis, arcus, pharetramque capacem,
Regnaque (*e*) visuras iterum Trojana sagittas,
Ferre jubes (*f*) Pæante satum: quo flamma ministro
Subdita: dumque avidis comprenditur ignibus (*g*) agger,

INTERPRETATIO.

tune eris causa meæ mortis? Ille exsanguis tremit & timet, & pavide profert voces supplices. Hercules tollit loquentem, & conantem admovere manus genibus, & jacit fortius machina terque quaterque circumactum in mare Euboicum. Ille sublatus diriguit per aerem. Atque ut dicunt nimbos coalescere ventis frigidis; inde nives procreari; nivibus insuper circumactis per gravitatem, coarctari, & corpus conglobari densa grandine; ita veteres dixerunt, illum missum per vacuum aerem *fortibus brachiis, exhaustum pavore, neque habentem quicquam humidi, mutatum fuisse in durum saxum. Nunc etiam extat parvus scopulus in mari Euboico: atque retinet signa figuræ humanæ; quem, quasi sensurum, nautæ timent tangere, & vocant Lychan. At tu clare Jovis fili, arboribus excisis, quas excelsa Oete produxerat, iisque compositis in rogum, imperas filio Pæantis tollere arcum & vastam pharetram, & spicula visura denuo regna Trojana; quo famulo ignis suppositus est: & dum strues corripitur flammis rapacibus,*

NOTÆ.

(a) *Genibus*) Quibus quia advolvuntur supplices, misericordiæ sedes dicta sunt.

(b) *Euboicas*) Quæ inter Cenæum promontorium, ubi Hercules facturus sacrum, & Oetam montem ubi cremandus, extendebantur. De Euboico mari loquitur.

(c) *Servat*) Ut monumentum videatur, quam tutum & suave sit in Potentium servitio senescere, qui non semel postquam miserorum viribus ad nefas sunt abusi, exhaustos impotentissime & per injuriam a se depellunt.

(d) *Quasi sensurum*) Imo quia sensuri ipsi: *Lichas* enim Græcis abruptum dicitur seu truncum: ut scopulum fuisse Licham intelligamus a reliquo Cenæo divisum.

(e) *Visuras iterum*) Namque sine illis Trojam capi non posse erat in fatis; quapropter Philoctetem unà cum sagittis ad bellum Græci perduxerunt. Illas autem Troja ante senserat, cum Laomedontis perfidia accensus Hercules, qui ab illo sibi promissam filiam Hesionen a Ceto liberatam non posset impetrare, urbem totam diripuit.

(f) *Pæante*) Philoctetem dicit, Herculis comitem, Pæantis filium, qui illius rogo flammam supposuit.

(g) *Agger*) Pro lignorum strue posuit; quanquam proprie terræ est congeries.

Con-

Congeriem (*a*) silvæ Nemeæo vellere summam
Sternis: & imposita clavæ cervice recumbis,
Haud alio vultu, quam si conviva jaceres
Inter plena meri redimitus pocula sertis.
IV. Jamque valens, & in omne latus diffusa sonabat,
(*b*) Securosque artus, contemtoremque petebat
Flamma suum: timuere Dei pro (*c*) vindice terræ.
Quos ita (sensit enim) læto Saturnius ore
Jupiter alloquitur: (*d*) Nostra est timor iste voluptas,
O Superi: totoque libens mihi pectore grator,
Quod memoris populi dicor rectorque paterque:
Et mea progenies vestro quoque tuta favore est.
Nam quanquam ipsius datur hoc immanibus actis;
Obligor ipse tamen: sed enim, ne pectora vano
Fida metu paveant, Oetæas spernite flammas.
Omnia qui vicit, vincet, quos cernitis, ignes;
Nec nisi (*e*) materna Vulcanum parte potentem
Sentiet: æternum est, a me quod traxit, & expers
Atque immune necis, nullaque domabile flamma.

INTERPRETATIO.

imponis ultimo cumulo lignorum pellem Nemeæam, & capite in clavam demisso non alio vultu decumbis, quam si accumberes conviva ornatus coronis inter crateres vino plenos.

IV. *Et jam flamma fortis, atque sparsa in omnes partes strepebat, & ferebatur in membra tranquilla, & suum contemtorem. Dii metuerunt pro ultore Terræ. Quos (nam advertit) Jupiter Saturnius sic compellat vultu hilari: Hic metus nobis est gratissimus, o Cælicolæ, atque ultro gaudeo toto corde, quod perhibeor & rex & pater populi haud ingrati, & mea soboles secura quoque est vestra benevolentia. Nam siquidem istud conceditis ejus factis incredibilibus, nihilominus ego acceptum habeo: cæterum ne cara pectora extimescant nulla causa, contemnite ignes Oetæos: qui superavit omnia, superabit etiam flammas quas videtis. Neque nisi parte materna experietur validum ignem: Quod habuit a me est æternum, & intactum atque inaccessum morti, & nullo igne superandum.*

NOTÆ.

(a) *Silvæ*) Lignorum, ex quibus rogus constabat, super quæ Nemæi leonis pellem, in qua moriturus decumberet, Hercules stravit. Virtutis autem ejus unà cum clava insigne fuit & monumentum, quibus quidem in morte, sicuti in vita est usus, ut eadem arma quibus in extremis vincamus, eandemque virtutem, qua nos denique involvamus per totam vitam, quod ille fecerat, paranda & tractanda esse intelligamus.

(b) *Securos*) Namque vel difficillima grata etiam animo obfirmato videntur: ut animum vincere, & ratione superare maximus sit labor. Verum enim solemus nos tergiversari & nobis imponere: voluptatem virtutis specie amplectimur; a qua postea cum divelli necesse est, ipsi nobis mori videmur.

(c) *Vindice*) Hercule nimirum, qui omnes terras a monstris, latronibus, & nefariis hominibus purgabat.

(d) *Nostra*) Jovi nempe gratum fuit Deos Herculi filio faventes, & erga se benevolos, cernere.

(e) *Materna*) Quæ nobis omnibus eadem est terrestris, illa & vere mortus sensui & voluptati affixa; quam flagitiosissimam & Deo aversam, nisi divitiis spretis, honoribus, ejusque fulcimentis quibuscumque, serio & toto corde exuerimus, ad veram Dei vitam emergere non licet.

I i.

Idque ego defunctum terrâ cælestibus oris
Accipiam, cunctisque meum lætabile factum
Dîs fore confido: si quis tamen Hercule, si quis
Forte Deo doliturus erit, data præmia nolet;
Sed meruisse dati sciet, invitusque probabit.
Assensere Dei: (*a*) conjux quoque regia visa est
Cætera non duro, duro tamen ultima vultu
Dicta tulisse Jovis; seque indoluisse notatam.
Interea, quodcunque fuit populabile flammæ,
(*b*) Mulciber abstulerat; nec cognoscenda remansit
Herculis effigies; nec quidquam ab imagine ductum
Matris habet: tantumque Jovis (*c*) vestigia servat.
Utque novus serpens, positâ cum pelle senectâ,
Luxuriare solet; squamaque nitere recenti;
Sic, ubi mortales Tirynthius exuit artus;
Parte sui meliore viget; majorque videri
Cœpit; & augusta fieri gravitate verendus.
Quem pater omnipotens, inter cava nubila raptum,
Quadrijugo curru radiantibus intulit astris.
V. Sensit (*d*) Atlas pondus: neque adhuc Sthenelejus iras
Solverat Eurystheus: odiumque in prole paternum
Exercebat atrox: at longis anxia curis
Argolis Alcmene, questus ubi ponat aniles,
Cui referat nati testatos orbe labores,

INTERPRETATIO.

Atque ego id admittam in cælum defunctum terra; & credo meum facinus futurum gaudio omnibus Diis. Si quis tamen erit ægre passurus Herculem, si quis forte Deum; nolet mercedem sollatam; at sciet meruisse conferri, & nolens assentietur. Dii annuerunt; Uxor etiam regia visa est accepisse alia omnia verba Jovis facie non aversa, postrema tamen facie aversa: atque ægre tulisse se tactam. Interea Vulcanus rapuerat quicquid fuit igni delendum; neque forma Herculis remansit cognoscenda; neque habet quicquam ortum a forma matris, & servat tantum imaginem Jovis. Atque ut anguis novus consuevit exsilire, senio omisso cum exuviis, & micare squama nova; ita postquam Tirynthius deposuit membra morti obnoxia, viget parte sui potiore, & cœpit videri major, & fieri colendus veneranda gravitate. Quem pater omnipotens sublatum curru quadrijugo inter opacas nubes, collocavit inter splendentia sidera.

V. *Atlas sensit onus: neque adhuc Eurystheus Sthenelejus odium expleverat; & sævus exercebat iram paternam adversus filium. At Alcmene Argolica sollicita assiduis curis habet Iolen cui credat querimonias aniles, cui narret labores filii* toto *orbe cantatos,*

NOTÆ.

(a) *Conjux*) Juno est Herculi semper infensa, quam oblique tetigit Jupiter.

(b) *Mulciber*) Vulcanus est, a mulcendo ferro, qui pro igne sæpissime ponitur.

(c) *Vestigia*) Animam a Jove ortam, vel quod in Hercule immortale erat intelligit.

(d) *Atlas*) Qui Mauritaniæ rex cælum ob Astrologiæ peritiam sustentare dictus est.

Cuive suos casus, (*a*) Iolen habet: Herculis illam
Imperiis, thalamoque animoque receperat Hyllus:
Impleratque uterum generoso germine: cui sic
Incipit Alcmene: Faveant tibi numina saltem;
Corripiantque moras, tum cum matura vocabis
Præpositam timidis parientibus (*b*) Ilithyiam;
Quam mihi difficilem Junonis gratia fecit.
Namque laboriferi cum jam natalis adesset
Herculis, & (*c*) decimum premeretur sidere signum,
Tendebat gravitas uterum mihi: quodque ferebam,
Tantum erat, ut posses auctorem dicere tecti
Ponderis esse Jovem: nec jam tolerare labores
Ulterius poteram: quin nunc quoque frigidus artus,
Dum loquor, horror habet; parsque est meminisse doloris.
Septem ego per noctes, totidem cruciata diebus,
Fessa malis, tendensque ad cælum brachia, magno
Lucinam (*d*) Nixosque pares clamore vocabam.
Illa quidem venit, sed præcorrupta, meumque
Quæ donare caput Junoni vellet iniquæ.
Utque meos audit gemitus; subsedit in illa
Ante fores ara: dextroque a poplite lævum
Pressa genu, digitis inter se pectine junctis,
(*e*) Sustinuit partus: tacita quoque carmina voce
Dixit; & inceptos tenuerunt carmina partus,

INTERPRETATIO.

vel suos casus. Hyllus illam acceperat lecto & animo jussu Herculis; & impleverat alvum semine nobili; cum Alcmene sic incipit; Dii tibi sint saltem auxilia, & tunc tollant moras, cum parturiens appellabis Ilithyiam numen habentem in pavidas puerperas, quam Junonis potestas mihi reddidit minus æquam. Namque, cum jam natalis Herculis laboriferi appropinquaret, & decimum sydus urgeretur a Sole, gravitas tendebat mihi ventrem; & quod gestabam, erat tantum, ut pronum esset dicere auctorem tectæ sarcinæ esse Jovem: neque jam poteram amplius pati labores: quin nunc etiam gelidus timor habet membra, dum verba facio, & recordari est pars laboris. Ego torta per septem noctes, atque totidem dies, defatigata doloribus, & tendens brachia ad cælum, vocabam magno clamore Lucinam ad impeditos partus. Illa quidem accessit, sed præcorrupta, & quæ cuperet meam vitam prodere infestæ Junoni. Et cum audivit meos gemitus, constitit ad illud altare pro foribus, & imposuit dextrum poplitem sinistro genu; atque digitis inter se connexis ad modum pectinis, remorata est partus; protulit quoque carmina voce summissa: atque carmina cohibuerunt partus inchoatos.

NOTÆ.

(a) *Iolen*) Quæ Euryti Oechaliæ regis filia, ab Hercule adamata, deinde Hyllo filio in uxorem tradita.

(b) *Ilithyiam*) Dianam volunt esse, & Junonem Lucinam, quæ parturientibus opifera adveniat.

(c) *Decimum*) Sol nimirum singulis mensibus singula Zodiaci signa perlustrat: ut per decimum decimus mensis intelligatur.

(d) *Nixos*) Duos fratres nixuum seu partuum adjutores, de quibus Festus, qui tres tamen fuisse scribit.

(e) *Sustinuit*) Pro *retardavit*. Tali autem gestu impediri partus scripsit quoque Plinius.

Ni-

Nitor, & ingrato facio convicia demens
Vana Jovi: cupioque mori; moturaque duros
Verba queror silices: matres (*a*) Cadmeides adsunt;
Votaque suscipiunt; exhortanturque dolentem.
Una ministrarum media de plebe Galanthis,
Flava comas, aderat, faciendis strenua jussis:
Officiis dilecta suis: ea sensit iniquâ
Nescio quid Junone geri: dumque exit, & intrat
Sæpe fores, (*b*) Divam residentem vidit in ara;
Brachiaque in genibus digitis connexa tenentem:
Et, quæcunque es, ait, dominæ gratare; levata est
Argolis Alcmene, potiturque puerpera voto.
Exsiluit, junctasque manus pavefacta remisit
Diva (*c*) potens uteri: vinclis levor ipsa remissis.
VI. Numine decepto risisse Galanthida fama est.
Ridentem, prensamque ipsis Dea sæva capillis
Traxit, & e terra corpus relevare volentem
Arcuit: inque pedes mutavit brachia primos.
Strenuitas antiqua manet; nec (*d*) terga colorem
Amisere suum: forma est diversa priori.
Quæ, quia mendaci parientem juverat ore,
(*e*) Ore parit: nostrasque domos, ut & ante, frequentat.
VII. Dixit: &, admonitu veteris commota ministræ,
Ingemuit: quam sic (*f*) nurus est affata dolentem:

INTERPRETATIO.

Contendo, & amens jacio inania convitia in Jovem immemorem, & opto obire, & conqueror vocibus tactûris rigida saxa. Matronæ Cadmeides adstant; & concipiunt preces, & animos augent laborantis. Una famularum Galanthis nomine ex media plebe, flavos habens capillos, sedula in mandatis exequendis, amata suis officiis, adstabat: ea intellexit nescio quid agi Junone aversa, & dum prodit sæpius, atque subit januam, advertit Deam sedentem super altari, atque habentem lacertos genibus commissos digitis. Et, quæcunque es, inquit, gratulare dominæ; Alcmene Argolica liberata est, & fœtum enixa fruitur voto. Dea ventri præposita emicuit, atque exterrita solvit manus commissas: ego absolvor vinculis solutis.

VI. *Ajunt Galanthida risisse numine eluso. Dea crudelis prostravit ridentem & correptam ipsa coma, atque prohibuit conantem tollere corpus ex terra: & convertit brachia in pedes anteriores. Vetus agilitas superest; neque dorsum deposuit suum colorem: figura alia est a priore. Quæ quia opem tulerat parienti ore fallaci, fœtus emittit ore; atque colit nostras domos, ut & prius* colebat.

VII. *Absolvit; & tacta recordatione veteris famulæ, indoluit: quam gementem nurus sic alloquuta est:*

NOTÆ.

(a) *Cadmeides*) Thebanæ, a Cadmo Thebarum ædificatore.

(b) *Divam*) Lucinam, *scil.* seu Ilithyiam.

(c) *Potens uteri*) Lucinam dicit, quæ parturientibus adest.

(d) *Nec terga*) Mustela nempe cujus formam induit Galanthis, sicuti ipsa flava comas, colore est flavo.

(e) *Ore parit*) Hoc ideo fictum quod ore catulos suos subinde ex uno loco in alium transferat.

(f) *Nurus*) Iole est, Hylli, Herculis filii uxor; ut supra annotatum.

Te tamen, o genitrix, alienæ sanguine vestro
(a) Rapta movet facies; quid si tibi mira sororis
Fata meæ referam? quanquam lacrymæque, dolorque
Impediunt, prohibentque loqui: fuit unica matri
(Me pater ex alia genuit) notissima formâ
(b) Oechalidum (c) Dryope; quam virginitate carentem,
Vimque Dei passam, (d) Delphos (e) Delonque tenentis,
Excipit Andræmon; & habetur conjuge felix.
Est lacus, acclivi devexo margine formam
Littoris efficiens: summum myrteta coronant.
Venerat huc Dryope fatorum nescia; quoque
Indignere magis, Nymphis latura coronas.
Inque sinu puerum, qui nondum impleverat annum,
Dulce ferebat onus: tepidique ope lactis alebat.
Haud procul a stagno, Tyrios imitata colores,
In spem baccarum florebat aquatica (f) lotos.
Carpserat hinc Dryope, quos oblectamina nato
Porrigeret, flores: & idem factura videbar;
Namque aderam: vidi guttas e flore cruentas
Decidere; & tremulo ramos horrore moveri.
Scilicet, ut referunt (g) tardi nunc denique agrestes,

INTERPRETATIO.

Attamen, o mater, vultus sublatus alienæ a nostra sanguine te tangit: Quid si tibi narrem stupendam sortem meæ sororis? Tametsi fletus & mæror obstant, & impediunt sermonem. Dryope pulchritudine notissima Oechalidum fuit sola genitrici: pater me suscepit ex alia. Andræmon illam duxit spoliatam virginitate, & violatam a Deo obtinente Delphos & Delon: atque creditur beata marito. Est stagnum præbens figuram littoris acclivis margine declivi: myrteta cingunt extremum. Dryope ignara sortis huc appulerat, & quo magis doleas portatura serta Nymphis. Atque gestabat ulnis gratum onus puerum qui nondum absolverat annum: & nutriebat auxilio lactis tepidi. Non longe a lacu Lotos aquatica exhibens colores Tyrios florebat in spem baccarum. Dryope inde decerpserat flores, quos afferret filio ad oblectationem: atque videbar idem factura, nam adstabam. Adverti guttas sanguinolentas defluere ex flore, & comas agitari horrore trepido. Nempe, uti seri rustici nunc denique memorant,

NOTÆ.

(a) *Rapta*) De Galanthide loquitur, quæ in Mustelam conversa.

(b) *Oechalidum*) Id est, puellarum Oechalia oriundarum. Patronymica forma usus est poeta pro patria.

(c) *Dryope*) Quæ Euryti Oechaliæ regis filia.

(d) *Delphos*) In hac enim Phocidis urbe ad Parnassum montem commune humani generis oraculum tenuit Apollo.

(e) *Delon*) Quæ Cycladum omnium insula clarissima, ubi Apollinem & Dianam Latona enixa: quamobrem & Diis illis sacra.

(f) *Lotos*) Quæ arbor est Africæ familiaris, baccas ferens tam grati saporis, ut hospitibus patriæ oblivionem injicere dicatur. A quo fabula non abludit.

(g) *Tardi*) Qui arborem sacram fuisse ante admonere debuissent, nisi, ut solent, tardi ingenii fuissent.

Lo-

Lotis in hanc Nymphe, fugiens obscœna (*a*) Priapi,
Contulerat versos servato nomine vultus.
VIII. Nescierat soror hoc; quæ cum perterrita retro
Ire, & adoratis vellet discedere Nymphis;
Hæserunt radice pedes: convellere pugnat:
Nec quicquam, nisi summa, movet: succrescit ab imo,
Totaque paulatim lentus premit inguina cortex.
Ut vidit; conata manu laniare capillos,
Fronde manum implevit: frondes caput omne tenebant.
At puer Amphissos (namque hoc avus Eurytus illi
Addiderat nomen) materna rigescere sentit
Ubera: nec sequitur ducentem lacteus humor.
Spectatrix aderam fati crudelis: opemque
Non poteram tibi ferre, soror: quantumque valebam,
Crescentem truncum ramosque amplexa, morabar:
Et (fateor) volui sub eodem cortice condi.
Ecce vir Andræmon, (*b*) genitorque miserrimus, adsunt,
Et quærunt Dryopen: Dryopen quærentibus illis
Ostendi loton: tepido dant oscula ligno:
Affusique (*c*) suæ radicibus arboris hærent.
Nil nisi jam faciem, quod non foret arbor, habebas,
Cara soror: lacrymæ verso de corpore factis
Irrorant foliis: ac, dum licet, oraque præstant
Vocis iter, tales effundit in aera questus:

INTERPRETATIO.

Nympha Lotis vitans pudenda Priapi commiserat faciem mutatam huic arbori, *nomine retento.*

VIII. *Soror* mea *istud ignoraverat; quæ tremefacta, cum niteretur refugere, & excedere Nymphis adoratis, pedes correpti sunt radice. Tentat avellere; neque quicquam movet nisi suprema: cortex mollis adnascitur ab ima parte, & paulatim tegit tota inguina. Postquam advertit, tentans discerpere comam manu, implevit manum foliis: folia occupabant totum caput. At puer Amphissus (namque avus Eurytus illi imposuerat hoc nomen) sentit mammam maternam indurescere: neque succus lacteus sequitur lactentem. Adstabam spectatrix duræ sortis; neque tibi poteram auxilio esse, soror: atque amplexa retardabam stipitem crescentem & ramos quantum poteram: & agnosco, optavi velari sub eodem cortice. Ecce Andræmon* illius *maritus, & pater infelicissimus adveniunt, & quærunt Dryopen: cum quærerent Dryopen ostendi illis loton: præbent suavia ligno calido: & manent porrecti ad radices suæ arboris. Nihil jam tibi supererat, quod non esset arbor, præter vultus, dilecta soror. Lacrymæ destuunt in frondes natas ex corpore mutato: & dum datur, atque os præbet viam voci, emittit ejusmodi querimoniam in auras:*

NOTÆ.

(a) *Priapi*) Qui Bacchi & Veneris fuit filius, Inguine, pro quo etiam sumitur, famosus, ob fœcunditatem, Hortorum deus fabricatus.

(b) *Genitor*) Eurytus, qui Dryopes pater.

(c) *Suæ*) Eadem nimirum Driope Euryti filia, & Andræmonis conjux, utriusque, quanquam jure diverso, erat.

Si qua fides miseris, hoc me, per numina juro,
Non meruisse nefas: patior sine crimine pœnam.
Viximus innocuæ: si mentior, arida perdam,
Quas habeo, frondes; & cæsa securibus urar.
Hunc tamen infantem maternis demite ramis;
Et date nutrici: nostraque sub arbore sæpe
Lac facitote bibat; nostraque sub arbore ludat.
Cumque loqui poterit, matrem facitote salutet:
Et tristis dicat, Latet hoc sub stipite mater.
Stagna tamen timeat; nec carpat ab arbore flores:
Et frutices omnes corpus putet esse Dearum.
Care, vale, conjux, & tu germana, paterque,
Quîs si qua est pietas, ab acutæ vulnere falcis,
A pecoris morsu frondes defendite nostras.
Et quoniam mihi fas ad vos incumbere non est;
Erigite huc artus, & ad oscula nostra venite,
Dum tangi possunt, parvumque attollite natum.
Plura loqui nequeo: nam jam per candida mollis
Colla liber serpit: summoque cacumine condor.
Ex oculis removete manus: (*a*) sine munere vestro
Contegat inductus morientia lumina cortex.
Desierant simul ora loqui, simul esse: diuque
Corpore mutato rami caluere recentes.
IX. Dumque refert Iole fatum miserabile, dumque
(*b*) Eurytidos lacrymas admoto pollice siccat
Alcmene, flet & ipsa tamen; compescuit omnem

INTERPRETATIO.

Si qua est fides miseris, juro per Deos me non admisisse nefas: do pœnas sine crimine. Vitam egimus innocentem; si fallo, sicca amittam folia quæ gero; atque excisa securibus incendar. Cæterum tollite ex ramis maternis puerum, & committite nutrici, atque curate, ut bibat sæpe lac sub nostra arbore, & sub eadem sese oblectet: & cum didicerit fari, facite ut salutet matrem: & mœstus dicat, Genitrix conditur sub hoc trunco. Caveat tamen a lacubus, neque deripiat flores ab arbore, atque arbitretur omnes frutices esse corpus Dearum. Valeas, dilecte marite, & tu soror atque genitor: quibus si quæ est pietas, tuta præstate nostra folia a plaga acutæ falcis, & a morsu pecoris. Et siquidem mihi non licet ad vestros amplexus flecti, tollite huc membra, atque accedite ad nostra suavia, dum possunt sentiri, atque admovete parvum filium. Non possum plura proferre: nam jam lentus cortex currit per collum album, & tegor summo fastigio. Tollite manus ab oculis: liber adnatus condat sine vestro officio oculos morientes. Os simul desierat verba fundere atque esse: & rami novi diu calidi fuerunt corpore verso.

IX. *Et dum Iole narrat sortem lugubrem, & dum Alcmene abstergit lacrymas Eurytidos pollice admoto, & ipsa tamen lacrymatur, res nova submovit omnem mœstitiam:*

NOTÆ.

(a) *Sine munere*) Pietatis fuisse officium, quod ad sanguine vel affinitate Proximos spectaret, morientium claudere oculos, jam aliquoties vidimus.

(b) *Eurytides*) Ioles, Euryti filiæ.

Res

Res nova tristitiam: nam limine constitit alto
Pæne puer, (*a*) dubiaque tegens lanugine malas
Ora reformatus primos (*b*) Iolaus in annos.
X. Hoc illi dederat Junonia muneris (*c*) Hebe,
Victa viri precibus: quæ cum jurare pararet
Dona tributuram posthac se (*d*) talia nulli,
Non est passa (*e*) Themis: (*f*) Nam jam discordia Thebæ
Bella (*g*) movent, dixit: (*h*) Capaneusque nisi ab Jove vinci
Haud poterit: ibuntque pares in vulnera (*i*) fratres:
Seductaque suos manes tellure (*k*) videbit
Vivus adhuc vates: (*l*) ultusque parente parentem
Natus, erit facto pius & sceleratus eodem:

INTERPRETATIO.

namque Iolaus propemodum adolescentulus velans maxillas incerta lanugine, vultus habens restitutos in primos annos sese obtulit ad excelsas fores.

X. *Hebe Junonia, pellecta precibus mariti, illi præbuerat hoc beneficium, quæ cum velles sacramento sese abstringere, se nulli præbituram posthac ejusmodi munera, Themis non sivit. Nam jam Thebæ, inquit, cient bella discordia: & Capaneus non poterit superari nisi a Jove: & fratres descendent æquales in plagas: & vates etiam vivus adspiciet suos manes terra aperta; & filius ultus patrem matre, erit pius & scelestus eodem facinore:*

NOTÆ.

(a) *Dubia*) Quam vix esse crederes, ita primulum apparabat.

(b) *Iolaus*) Qui Iphicli Herculis fratris fuit filius, ideo juvenili ætati restitutus, quod in senecta multa egregia facinora præstitisset.

(c) *Hebe*) Quæ Junonis filia, juventutis Dea, Junone etiam assentiente Herculi in cælum recepto nupsit. Apposite profecto, siquidem fortitudinis, quam per Herculem significari voluerunt, comes esse solet juventus.

(d) *Talia*) Ut quempiam juventuti restitueret.

(e) *Themis*) Justitiæ dea, quæ fas jubet, nefas vetat, nihil impunitum sinit, vaticiniis & religioni præest.

(f) *Nam*) Multa vaticinatur Themis quæ futura erant, ut ad rem possit descendere, cujus causa a jurando Heben absterruerat,

Dona tributuram posthac se talia nulli: ut lectori ad versum usque 416. ante pervenire oporteat, quam Deæ scopum assequatur.

(g) *Movent*) Authores ejus fuerunt Eteocles & Polynices, Oedipi ex Jocasta matre & uxore filii; qui se cum ex nefariis nuptiis ortos cognoscerent, regnum eo fœdere diviserunt, ut alternis annis imperarent. Prior Eteocles natu major solium occupat: verum exacto anno fratri regnum reposcenti non tradit. Polynices ad Adrastum Argivorum regem confugit; hinc bellum.

(h) *Capaneus*) Unus e septem ducibus ad Thebas, Deorum contemtor maximus, qui cum mœnia scalis conscendere tentasset, lapidibus a propugnantibus est obrutus: quapropter fulmine tactum fabulati sunt.

(i) *Fratres*) Eteocles nempe & Polynices, qui mutuis tandem vulneribus ceciderunt.

(k) *Videbit*) Enimvero Amphiaraus, Oeclei filius, vates ille de quo hic agitur, vivus ad Manes, hiatu terræ absorptus, descendit.

(l) *Ultus*) Præviderat Amphiaraus se a bello Thebano non reversurum; quamobrem nullis precibus a Polynice adduci poterat, ut ad illud proficisceretur. Eriphyla vero ab Adrasto aureo monili corrupta quod Hermiona a Venere acceperat, maritum & prodidit, & ad bellum compulit: qua re ab Amphiarao intellecta Alcmæoni filio mandavit ut suæ mortis authorem Eriphylen occideret. Patri obsequens Alcmæon in matrem crudelis factus est; nam illam quidem sustulit. Atque ea res nunc agitur.

At.

Digitized by Google

Attonitusque malis, exul mentisque domûsque;
Vultibus (*a*) Eumenidum, matrisque agitabitur umbris;
(*b*) Donec eum conjux fatale poposcerit aurum:
Cognatumque latus Phegeius hauserit ensis.
Tum demum magno petet (*c*) hos Acheloia supplex
Ab Jove Callirhoe natis infantibus annos.
Jupiter his motus, (*d*) privignæ (*e*) dona nurûsque
Præcipiet: facietque viros impubibus annis.
XI. Hæc ubi faticano venturi præscia dixit
Ore Themis; vario Superi sermone fremebant:
Et, cur non aliis eadem dare dona liceret,
Murmur erat: queritur veteres (*f*) Pallantias annos
(*g*) Conjugis esse sui: queritur canescere mitis
(*h*) Iasiona Ceres: repetitum (*i*) Mulciber ævum

INTERPRETATIO.

& stupefactus malis, inops mentis & sedis, vexabitur facie furiarum, & Manibus genitricis, donec uxor ab eo petiverit aurum pestiferum, & gladius Phegeius transfixerit latus consanguineum. Tum denique Callirhoe Acheloia supplex poscet summum Jovem hanc ætatem filiis infantibus. Jupiter tactus his præfiniet munera privignæ & nurus; & præstabit viros ætate imberbi.

XI. *Postquam Themis prudens futuri hæc dixit ore fatidica, Dii murmurabant diversa oratione: & fremitus erat quamobrem non fas esset præbere aliis eadem munera. Pallantias queritur ætatem sui mariti esse exhaustam; alma Ceres queritur Jasionem canescere; Vulcanus petit annos*

NOTÆ.

(a) *Eumenidum*) Furiarum, quibus vexatus fuit Alcmæon parricida.

(b) *Donec*) Furiis agitatus Alcmæon ad Phegeum confugit a quo purgatur; filiamque ejus Alphesiboeam duxit uxorem, cui monile matri detractum obtulit. Cum autem apud Phegeum furoris remedium non invenisset, consulto oraculo se ad Acheloum contulit: ubi pariter Callirhoes Acheloi filiæ amore captus, fatale aurum, de quo hoc in loco agitur, ab ea poscitur. Ineptissimus homo sese monile daturum pollicetur, atque ea causa ad Alphesiboeam repetiturus illud contendit; verum a Phegei filiis est occisus.

(c) *Hos*) Juveniles nempe ad quos reductus fuerat Iolaus, ut præproperata illis juventute patris necem ulcisci possent.

(d) *Privignæ*) Hebes, *scilicet*, quæ Junonis cum fuerit filia, Jovis privigna dicitur; nurus vero siquidem ejusdem filio Herculi nupserit.

(e) *Dona*) Juventutem *scilicet*, Alcmæonis filiis.

(f) *Pallantias*) Auroram dicit, Hyperionis filiam, Pallantis gigantis Craosati sororam patruelem.

(g) *Conjugis*) Tithoni *scilicet*, Laomedontis, Trojanorum regis, filii, cui a Parcis immortalitatem, oblita perpetuam juventutem poscere, Aurora impetraverat; qui senio confectus in cicadam mutatus est.

(h) *Iasiona*) Jovis ex Electra filium, Cereri adamatum, cui Plutum divitiarum deum cæcum, claudum, timidumque peperit.

(i) *Mulciber*) Vulcanus; ex cujus semine in terram prolapso, cum Minervæ castitatem temerare intentasset, Erichthonius, puer draconis pedibus horribilis, natus est. Quæ quidem fabulâ haud scio annon maxima de hominis lapsu mysteria Ethnici attigerint; de quibus etiamnum aperte scribere satis tutum apud ignarissimos plerosque Christianos ventri destruendo unice deditos, non ego quidem opinor, qui nuper iterum per Invidorum tetras Calumnias tantum non sum feris objectus. Sed brevi Jesus noster aderit.

Po-

Poscit Erichthonio. Venerem quoque cura futuri
Tangit, & (*a*) Anchisæ renovare paciscitur annos.
Cui studeat, Deus omnis habet: crescitque (*b*) favore
Turbida seditio: donec sua Jupiter ora
Solvit: &, O, nostri si qua est reverentia, dixit,
Quo ruitis? tantumne sibi quis posse videtur,
(*c*) Fata quoque ut superet? fatis Iolaus in annos,
Quos egit, rediit: fatis juvenescere debent
Callirhoë geniti; (*d*) non ambitione, nec armis.
Vos etiam, quoque hoc animo meliore feratis,
(*e*) Me quoque fata regunt: quæ si mutare valerem,
Nec (*f*) nostrum seri (*g*) curvarent Æacon anni:

INTERPRETATIO.

renovatos Erichthonio. Solicitudo de futuro movet etiam Venerem, & spondes reparare annos Anchisæ. Quilibet Deus habet cui faveat: & tumultuosa seditio augetur favore, donec Jupiter os suum aperuit; atque, o, inquit, si quis est metus nostri, Quo ferimini? tantumne posse aliquis sibi videtur, ut vincat etiam fata? Iolaus repetivit per fata annos quos exegit: filii Callirhoes debent revirescere per fata; non per ambitionem, neque per arma. Fata imperant quoque vobis, &, ut patiamini æquiore mente, mihi etiam; quæ si possem mutare, neque ætas adulta flecteret nostrum Æacum,

NOTÆ.

(a) *Anchisa*) Quem Æneæ patrem Venerem amasse Virgiliano carmine notius est quam ut sit exponendum.

(b) *Favore*) Dum quisque huic aut illi favet, & juventutem poscit.

(c) *Fata*) Fatum, id omne esse quod a Deo constitutum & designatum ut eveniat, definivit Cicero. Chrysippus indeclinabilem rerum seriem & catenam dixit, sese volventem & implicantem per æternos consequentiæ ordines e quibus connexa est. Absurdissima porro circa fatum non Ethnici modo, sed Christiani plerique tradiderunt: ut vix ex iis qui de fato seu Dei voluntate loquuntur, millesimum fas sit reperire, qui non Deum ter optimum maximum, supremum omnium rerum Regnatorem ex homuncionis modulo, ut est impudentia, metiri satagat; illique Potentiæ seu Gloriæ titulo, indigna prorsus non tribuat. Ea omnia ad Veritatis normam exequi neque locus, neque vires nostræ sinunt: attamen melius esse silere, atque Deum cum ignorantia adorare, quam per superbiam amendicatâ scientiâ blasphemiis impetere, non possum non profiteri.

(d) *Non ambit.*) Neque volentis neque currentis, sed Dei miserentis, inquit Paulus: quanquam homini quoque datum ut velit denique, & quasi per vim plurima a Deo consequatur. Quod pessimi latrones suis devoti voluptatibus nolunt agnoscere: ne saluti suæ invigilare teneantur scilicet.

(e) *Me quoque*) *Si tu vis*, dicebat olim, atque etiam nunc dicit hominibus, Christus Deus; ut, nisi volentibus nobis, nedum ipse quædam possit edere miracula. Quod præsertim nefariis monstris quibusdam, Deo exosis, qui in illum omne suum transmittunt nefas, est sedulo perpendendum. A Deo, atque illius nutu volumus, neque a nobis quicquam possumus. At siquidem in nobis atque pro nobis etiam vult Deus, nosque velle quod ille vult intendit; quod ille vult a nobis sine nostro Velle in æternum præstari non potest. Istud vero altius relinquo bipedum pessimis rimandum, qui id unum a Domino postulant ut voluntate sua usque abutendo illius benevolentia fruantur.

(f) *Nostrum*) Filium supple. Tres vero suos Jupiter memorat, post fata ob justitiam apud Inferos constitutos judices.

(g) *Curvarent*) Incurvi vero senectute fiunt homines.

Perpetuumque ævi florem Rhadamanthus haberet
Cum Minoë meo, qui propter amara senectæ
Pondera despicitur; nec quo prius, ordine regnat.
Dicta Jovis movere Deos: nec sustinet ullus
(Cum videant fessos Rhadamanthon & Æacon annis,
Et Minoa) queri, qui, dum fuit integer ævi,
Terruerat magnas ipso quoque nomine gentes.
(*a*) Tunc erat invalidus; (*b*) Deionidenque juventæ
Robore Miletum, Phœboque parente superbum,
Pertimuit: credensque suis insurgere regnis,
Haud tamen est patriis arcere penaribus ausus.
Sponte fugis, Milete, tuâ; celerique carina
(*c*) Ægæas metiris aquas; & in Aside terrâ
Mœnia constituis, positoris habentia nomen.
Hic tibi, dum sequitur patriæ curvamina ripæ,
Filia (*d*) Mæandri toties redeuntis eodem,
Cognita (*e*) Cyanee, præstanti corpora formâ,
Byblida cum Cauno prolem est enixa gemellam.
Byblis in exemplo est, ut (*f*) ament concessa puellæ:
Byblis (*g*) Apollinei correpta cupidine fratris,
Non soror ut fratrem, nec qua debebat, amavit.
Illa quidem (*h*) primo nullos intelligit ignes:

INTERPRETATIO.

& Rhadamanthus frueretur flore ætatis minime marcescente, cum Minoë meo, qui propter triste onus senectutis contemnitur, neque imperium obtinet ea dignitate qua ante valebat. *Verba Jovis tetigerunt Deos: neque quisquam audet conqueri, cum cernant Rhadamanthon, & Æacon, ætate defatigatos, Minoëm insuper, qui dum vixit ætate integra, metu perculsit validas nationes vel sola fama. Tunc erat infirmus, & extimuit Miletum Deioniden elatum viribus juventutis, & patre Apolline: atque fidem habens eum invehi in suum regnum, non tamen sustinuit prohibere sedibus patriis. Discedis ultro, Milete, atque transis mare Ægæum veloci navi, & ponis muros in terra Asia obtinentes nomen Ædificatoris. Hic Cyanea nata Mæandri toties recurrentis eodem* fuit *tibi cognita, dum sequitur flexus ripæ patriæ: peperit Byblidem atque Caunum, geminam sobolem,* atque *corpore eximiâ formâ. Byblis exempla est, ut puellæ ament licita. Byblis flagrans desiderio fratris Apollinei non dilexit fratrem ut soror, nec quo* amore *decebat. Illa quidem primo nullum amorem cognoscit,*

NOTÆ.

(a) *Tunc*) Cum Jupiter loqueretur.

(b) *Deionidem*) Deiones filium, ut suspicari licet, namque huic aliam matrem, patrem tamen eodem Apolline, alii assignant. Cretæ regnum invadere molitus fuerat: sed a Jove Minois patre deterritus in Asiam navigavit, ubi Miletum Cariæ urbem celeberrimam condidit.

(c) *Ægæas*) Mare Ægæum, quod Mileto Asiam petenti trajiciendum erat.

(d) *Mæandri*) Qui Phrygiæ sinuosus fluvius nobis quoque jam sæpe occurrit.

(e) *Cyanee*) Aliam alii: Eidotheam Cariæ regis filiam, Cauni & Byblidis matrem fecit Antoninus Liberalis.

(f) *Ament*) Imo & caute intueantur, ne amare, servas fieri, perire denique metuunt.

(g) *Apollinei*) Cui Apollo avus.

(h) *Primo*) Amor igitur ut maximum, ita & maxime metuendum malum, siquidem incognitum irrepit.

Nec

Digitized by Google

Nec peccare putat, quod sæpius oscula jungat:
Quod sua fraterno circumdet brachia collo:
(*a*) Mendacique diu pietatis fallitur umbrâ.
Paulatim (*b*) declinat amor; visuraque fratrem
Culta venit; nimiumque (*c*) cupit formosa videri:
Et, si qua est illic formosior, invidet illi.
Sed nondum (*d*) manifesta sibi est; nullumque sub (*e*) illo
Igne facit votum: veruntamen æstuat intus.
Jam (*f*) dominum appellat: jam nomina sanguinis odit:
Byblida jam mavult, quam se vocet ille sororem.
Spes tamen obscœnas animo dimittere non est
Ausa suo vigilans: placidâ resoluta quiete
Sæpe videt, quod amat: visa est quoque jungere fratri
Corpus: (*g*) & erubuit, quamvis sopita jacebat.

INTERPRETATIO.

neque arbitratur male facere, quod sæpius præbeat suavia; quod amplectatur collum fraternum suis lacertis, & diu decipitur specie ficta pietatis. Amor paulatim flectitur in fratrem, atque eum visura adest exornata, & perdite optat videri pulchra: & si qua est ibi pulchrior, illi invidet. Sed nondum est sibi perspecta, neque quicquam optat sub ille ardore; verumtamen torretur intus. Jam Dominum vocat; jam refugit nomina consanguinitatis: jam mavult ille appellet se Byblidem quam sororem. Verita est tamen experrecta vota turpia objicere menti suæ: cernit sæpe quod amat superata leni somno. Visa est etiam jungere corpus fratri; & pudore suffusa est, quanquam dormiens jacebat.

NOTÆ.

(a) *Mendacique*) Prima mali nostri labes Error, quem sequitur nostrimet interitus. Hinc Diabolus, Calumniator, hominumque Deique hostis primo loco Mendax, cujus naturam propriam nomen ipsum, quanquam oscitanter advertimus, Deo admonente, indicat. Hinc Servator Iesus qui Patris virtutem, in nobis mendacio oppressam, excitat, VERBUM dicitur; a quo Lumen, Sapientiam, Veritatem mutuari, cui, quantumvis refragrante carne diaboli consciâ, credere tenetur quisquis vel pietatis nomine a Deo desciscere metuit.

(b) *Declinat*) Augetur; ad nefandam flectitur libidinem.

(c) *Cupit form.*) Sciunt nempe Evæ filiæ falsa boni specie lapsum Adamum.

(d) *Manifesta*) Quinam essent motus sui, aut quo spectarent nesciebat. Non minus peribit tamen; ut ineptissimi videantur qui adolescentibus naturæ male, in quæ nescientes incidunt, verentur, præcavendi causa, indicare.

(e) *Ille*) Amore nondum satis emanti manifesto

(f) *Dominum*) Ergo ipsa serva fuit: ut ex ejusmodi amoris transmutationibus qualis ipsa credendus, pronum sit intelligere. Quanquam tamen suave malum, nisi Dei amore sublatus nullus possit effugere: usque adeo in nostram perniciem omnes conjuravimus.

(g) *Et erubuit*) Vim boni itaque sitius humanæ menti impressam credidit Poeta, quam vulgo solent quidam qui se Theologos dici amant. Neque vero istorum animus somniculosus aut superbia pertinax Dei veritatem possit evertere, qui sese in hominibus boni & mali indicem & dicit & facit. At enim vincit falsitas & malum. Verum est; sed hominis perversâ oscitantiâ, qui tum denique se non potuisse aut nescivisse caussatur, cum viribus omnibus Deique lumine ad nefas exhaustis, levissima se mentitur non potuisse quæ omnino neglexit, vel etiam noluit. Fugiendo, tacendo, quiescendo, non cogitando difficillima etiam possumus: quis ista non possit, si modo matuere vel puerulus voluerit; quod sero aut nunquam gigas tentaverit. Is certe non potest qui non vult; nam per voluntatem nostram omnia efficimus. At cum aliquid no-

Somnus abit: silet illa diu, repetitque (*a*) quietis
Ipsa suæ speciem; dubiâque ita mente profatur:
Me miseram! tacitæ quid vult sibi noctis imago?
Quam nolim rata sit: cur hæc ego somnia vidi?
Ille quidem est oculis quamvis, formosus, iniquis:
Et placet, & possum, si non sit frater, amare:
Et me dignus erat: verum nocet esse sororem.
Dummodo tale nihil vigilans committere tentem;
Sæpe (*b*) licet simili redeat sub imagine somnus.
Testis abest somno; nec abest imitata voluptas.
(*c*) Pro Venus, & tenera volucer cum matre Cupido,
(*d*) Gaudia quanta tuli! quam me manifesta libido
Contigit! ut jacui totis resoluta medullis!
Ut meminisse juvat! quamvis brevis illa voluptas,
Noxque fuit præceps, & cœptis invida nostris.
O ego, si liceat mutato nomine jungi,
Quam bene, Caune, tuo poteram nurus esse parenti!
Quam bene, Caune, meo poteras gener esse parenti!
Omnia, Dî facerent, essent communia nobis,
Præter avos: tu me vellem (*e*) generosior esses.

INTERPRETATIO.

Sopor discutitur: illa diu obmutescit, atque revolvit imaginem sui somni, atque ita loquitur animo incerto. Me infelicem! quid portendit simulacrum noctis tranquillæ? quod nolim sit verum. Quamobrem ego intuita sum hæc somnia? Ille quidem est pulcher, etiam oculis infensis: & gratus est, &, nisi germanus sit, possum amare: & me dignus erat: at obest esse germanam. Dummodo nihil ejusmodi coner admittere experrecta, licet somnus recurrat sæpe sub ejusmodi specie. Testis nullus est sopori; neque deest simulata voluptas. Pro, Venus, & Amor alate cum matre molli, quantam sensi voluptatem! quam aperta libido me contigit! ut jacui resoluta totis medullis! ut prodest recordari! quanquam illa gaudia momentanea, atque nox fuit velocissima, & invida nostris cœptis. O, si fas sit convenire nomine mutato, quam bene ego poteram esse nurus tuo patri, Caune! Quam bene poteras esse gener meo patri, Caune! Dî annuerent, omnia essent nobis communia præter avos: optarem tu me esses stirpe nobiliori.

NOTÆ.

nolumus non id quæritur an id possimus, verum an penes nos fuerit velle, aut flectendam permittere voluntatem ut possemus. Sed de his alias.

(a) *Quietis*) Cujus tempore nisi sobrie utaris, diabolus accedit, qui malum semen brevi omne bonum oppressurum spargit.

(b) *Licet*) Animi tamen, a diabolo victi est iste assensus: quem quidem animum a servo corpore proditum neque istud curabit, neque poterit erigere.

(c) *Pro Venus*) Non aliter ille uritur qui in apertum & nudum pectus prunas immittit, quam qui vacuo atque incustodito animo istiusmodi nequitias legit. Tutissimum prunas non attingere: tutissimum istiusmodi fugere. Animo facile est; nisi mavis, papilionum more, gratæ flammæ impetum tuo damno experiri.

(d) *Gaudia*) Annon te jamdudum, Adami more, Deum credis contemsisse, quiaquia serpentis ex voluptatis arbore blande sibilantis voci, non aures modo, sed etiam blanditiarum spectatorem attentum præbuisti? Quam vix aliter quam experiundo gaudia cognoscuntur. Quam pene ea amamus, cupimus, sequimur, quæ phantasiæ grata obversantur.

(e) *Generosior*) Nobiliori, atque adeo alia stirpe oriundus: ut nullum conjugii quod optabat Byblis esset per sanguinem, impedimentum.

Ne-

Nescio quam facies igitur, pulcherrime, matrem:
At mihi, quæ male sum, quos tu, sortita parentes,
Nil nisi frater eris: quod obest, id habebimus unum.
Quid mihi significant ergo mea visa? quod autem
Somnia pondus habent? an habent & somnia pondus?
Dî melius! (*a*) Dî nempe suas habuere sorores.
Sic Saturnus (*b*) Opim junctam sibi sanguine duxit,
Oceanus (*c*) Tethyn, Junonem rector Olympi.
(*d*) Sunt Superis sua jura: quid ad cælestia ritus
Exigere humanos, (*e*) diversaque fœdera tento?
Aut nostro vetitus de corde fugābitur ardor:
Aut, hoc si nequeo, peream precor ante; toroque
Mortua componar: positæque det oscula frater.
(*f*) Et tamen arbitrium quærit res ista duorum.
Finge placere mihi: scelus esse videbitur illi.
At non (*g*) Æolidæ thalamos timuere sororum.
Unde sed hos novi? cur hæc exempla paravi?
Quo feror? obscœnæ procul hinc discedite flammæ:
Nec, nisi qua fas est germanæ, frater ametur.
Si tamen ipse mei captus prior esset amore,
Forsitan illius possem indulgere furori.

INTERPRETATIO.

Nescio quam igitur præstabis matrem, formosissime; at mihi, quæ male habui eosdem parentes quos tu sortitus es, *nihil eris nisi frater. Habebimus id unum quod nocet. Quid ergo mihi designant mea visa? Quam vim autem habent somni imagines? an & somni imagines vim habent? Dii melius! Dii nimirum duxerunt suas sorores. Sic Saturnus habuit Opim sibi conjunctam sanguine, Oceanus Tethyn, Moderator Olympi Junonem. Dii habent sua jura; quamobrem compono consuetudines humanas cum cælestibus, atque ambio aliena fœdera? Vel amor prohibitus abjicietur ex nostro corde: vel, si istud non licet, oro prius interream, & mortua lecto condar, & frater offerat suavia compositæ. Et tamen res ista indiget voluntate duorum. Puta placere mihi; videbitur illi esse nefas. At Æolidæ non metuerunt connubia sororum. Sed unde hos novi? quamobrem adornavi ista exempla? Quo ruo? Turpes amores vos hinc procul amolimini: neque frater ametur, nisi quantum licet sorori. Si tamen ipse esset prior correptus mei amore, forte possem favere illius ardori.*

NOTÆ.

(a) *Dî nempe*) Mire fluctuantis & æstuantis animum expressit Poeta, cum ita presse annuentem & abnuentem excogitavit.

(b) *Opim*) Quæ Cœli filia, aliis nominibus *Cybele*, *Rhea*, *Magna mater* vocata, fratri Saturno nupsit.

(c) *Tethyn*) Quæ Cœli & Vestæ filia Oceano fratri nupsit.

(d) *Sunt superis*) Deos sibi exemplo esse debere negat. An ex animo mox patebit.

(e) *Diversa*) Alia enim Deorum, alia hominum.

(f) *Et tamen*) Latet sensus sub his particulis. Perinde est ac si diceret: *quanquam ego amorem istum nollem extinguere, eam rem tamen aegerer omittere quæ ab alio pendet.*

(g) *Æolidæ*) Plures equidem memorat Æoli filios Homerus; attamen Macareum solum cum sorore rem habuisse ex eo colligitur quod in hujus epistola vidimus, Æolum nempe indignatum filiæ gladium quo sibi mortem consciseret, misisse. Verum criminis auctoritatem quærenti puellæ pronum fuit numero uti multitudinis.

Ergo

Ergo ego, quem fueram non rejectura petentem,
Ipsa petam? poterisne loqui? poterisne fateri?
Coget amor; potero, vel, si pudor ora tenebit,
Littera celatos arcana fatebitur ignes.
Hæc placet, hæc dubiam vincit sententia mentem.
In latus erigitur; cubitoque innixa sinistro,
(a) Viderit: insanos, inquit, fateamur amores.
Hei mihi! quo labor? quem (b) mens mea concipit ignem?
Et meditata manu componit verba trementi.
Dextra tenet ferrum: vacuam tenet altera ceram.
Incipit; & dubitat: scribit; damnatque tabellas:
Et notat; & delet; mutat, culpatque, probatque:
Inque vicem sumtas ponit, positasque resumit.
Quid velit, ignorat: quicquid factura videtur,
Displicet: in vultu est audacia mista pudori.
Scripta soror fuerat: visum est delere sororem,
Verbaque correctis incidere talia ceris:
Quam, nisi tu dederis, non est habitura salutem,
Hanc tibi mittit amans: pudet ah, pudet edere nomen!
Et, si quid cupiam, quæris; sine nomine vellem
Posset agi mea caussa meo: nec cognita Byblis
Ante forem, quam spes votorum certa fuisset.
Esse quidem læsi poterant tibi pectoris index,
Et color, & macies, & vultus, & humida sæpe
Lumina, nec caussâ suspiria mota patenti;

INTERPRETATIO.

Ego igitur ipsa requiram, quem non essem repulsura si posceret? Poterisne fari? Poterisne confiteri? Amor vim faciet; potero: vel si pudor os comprimet, littera secreta agnoscet amores occultos. Hæc sententia insidet animo, hæc superat mentem incertam; exsurgit in latus, atque recumbens in lævum cubitum, Quicquid sit, inquit, profiteamur violentos ardores. Hei mihi! quo ruo? quem ardorem concipit mens mea? Atque ordinat voces conquisitas trepidante manu: Dextra manus *tractat stilum, altera ceram vacuam. Incipit, & hæret: pingit, & arguit tabellas: & signat, & abstergit; invertit, & damnat, & laudat: atque vicissim omittit acceptas, & denuo capit omissas. Nescit quid cupiat: quicquid videtur factura displicet: est audacia in facie confusa cum pudore. Soror fuerat exarata; placuit expungere sororem, atque insculpere ejusmodi verba ceris correctis: Amans tibi mittit hanc salutem, quam non est habitura nisi tu dederis. Pudet ah, pudet proferre nomen! Atque si poscis, quid velim: optarem mea caussa posset defendi sine nomine: neque essem Byblis prius cognita, quam spes votorum fuisset tuta. Et color, & macies, & facies, & oculi sæpe madidi, & gemitus ducti caussa latente, & frequentes amplexus, & suavia, quæ si forsitan observasti,*

NOTÆ.

(a) *Viderit*) Caunus, vel quispiam alius, utilitas, ipse rei eventus, formula est loquendi; quomodo etiam in incertis nostris solemus dicere, *Nous verrons. Il en sera ce qui pourra.*

(b) *Mens mea*) Vides, vel scelestissima puella fatente, per naturam cognitum esse quod Dominus docuit, jam diu peccasse illum qui animo flagitium concepit?

E:

Digitized by Google

Et crebri amplexus; & quæ, si forte notasti,
Oscula sentiri non esse sororia possent.
Ipsa tamen, quamvis animo grave vulnus habebam,
Quamvis intus erat furor igneus, omnia feci,
(Sunt mihi Dî testes) ut tandem sanior essem:
Pugnavique diu violenta Cupidinis arma
Effugere infelix: & plus, quam ferre puellam
Posse putes, ego dura tuli: superata fateri
Cogor, opemque tuam timidis exposcere votis.
Tu servare potes, tu perdere solus amantem.
Elige utrum facias: non hoc inimica precatur:
Sed quæ, cum tibi sit junctissima, junctior esse
Expetit; & vinclo tecum propiore ligari.
Jura senes norint: & quid liceatque, nefasque,
Fasque sit, inquirant; legumque examina servent:
Conveniens Venus est annis temeraria nostris.
Quid liceat, (*a*) nescimus adhuc: & cuncta licere
Credimus: & sequimur magnorum exempla Deorum.
Nec nos aut durus pater, aut reverentia famæ,
Aut timor impedient, (*b*) tantum absit caussa timendi.
Dulcia fraterno sub nomine furta tegemus.
Est mihi libertas tecum secreta loquendi.
Et damus amplexus; & jungimus oscula coram.
(*c*) Quantum est, quod desit! miserere fatentis amorem,

INTERPRETATIO.

possent sentiri non esse sororia, poterant quidem tibi esse signa cordis vulnerati. Quanquam tamen ego graviter animo læsa eram, quanquam intus erat ardor igneus, omnia tentavi, (Dii sunt conscii) ut denique essem sanior; atque misera diu conata sum evitare sæva arma Amoris; atque ego plus passa sum, quam credas puellam posse pati. Victa cogor confiteri, & petere tuum auxilium votis dubiis. Tu solus potes incolumem præstare, tu solus *perdere amantem. Elige utrum facias. Non hostis istud orat, sed quæ, cum sit tibi conjunctissima, optat tibi esse conjunctior, atque connecti tibi copula arctiore. Senes cognoscant jura, atque perscrutentur quid liceat, quid sit fas, aut nefas, & observent decreta legum: Venus inconsiderata apta est nostræ ætati. Ignoramus adhuc quid fas sit, atque existimamus omnia esse concessa; & sequimur exempla magnorum Deorum. Neque aut pater severus, aut pudor famæ, aut metus nobis obstabunt: absit tantum caussa timendi. Velabimus jucunda furta sub nomine fraterna. Licet mihi tecum arcana communicare, Et nos amplectimur, & conserimus suavia palam. Quantum est quod desideratur! miserere agnoscentis amorem,*

NOTÆ.

(a) *Nescimus*) Ita loquuntur omnes, se nescire dicunt quod votis suis sciunt adversari. Interea eo gravius sunt decepti qui sponte sua sunt decepti.

(b) *Tantum absit*) Sensus est, *Nulla est causa timendi*, ut quidem fingebat cœca puella voluptati serviens: *nullam fingemus*.

(c) *Quantum*) Post Visum enim, Colloquium, Tactum, Oscula, unus tantum ex quinque decantatis illis amoris gradibus, seu lineis superest.

Et

Et non fassuræ, nisi cogeret ultimus ardor:
(Neve merere, meò subscribi causa sepulcro.)
Talia nequicquam perarantem plena reliquit
Cera manum: summusque in margine versus adhæsit.
Protínus impressâ signat sua crimina gemmâ;
Quam tinxit lacrymis: linguam defecerat humor.
Deque suis unum famulis pudibunda vocavit:
Et pavidum (*a*) blandita, Fer has, fidissime, nostro,
Dixit, & adjecit post longo tempore, fratri.
Cum daret; elapsæ manibus cecidere tabellæ.
Omine turbata est: misit tamen: apta minister
Tempora nactus adit; traditque latentia verba.
Attonitus subita juvenis (*b*) Mæandrius ira,
Projicit acceptas, lecta sibi parte, tabellas:
Vixque manus retinens trepidantis ab ore ministri,
Dum licet, o vetitæ scelerate libidinis auctor,
Effuge, ait: qui, si nostrum tua fata pudorem
Non traherent secum, pœnas mihi morte dedisses.
Ille fugit pavidus: dominæque ferocia Cauni
Dicta refert: palles audita, Bybli, repulsa:
Et pavet obsessum glaciali frigore pectus.
Mens tamen ut rediit: pariter rediere furores:
Linguaque vix tales icto dedit aere voces:
Et (*c*) merito; quid enim temeraria vulneris hujus
Indicium feci? quid, quæ celanda fuerunt,
Tam cito commisi properatis verba tabellis?

INTERPRETATIO.

neque agnitura, nisi extremus æstus vim faceret. Neve merearis subscribi causa meo tumulo. Plena tabella destituis frustra scribentem talia: atque novissimus versus inscriptus est margini. Continuo sigillum apponit suo crimini gemma impressa: quam madefecit lacrymis: humor destituerat linguam. Atque verecunda accessivit unum ex servis suis; & blandita timido, Porta, inquit, fidissime, nostro, &, longo post tempore, addidit, fratri. Cum offerret tabellæ elapsæ exciderunt manibus. Turbata est præsagio; attamen misit. Famulus nactus tempus opportunum accedit, & porrigit verba secreta. Juvenis Mæandrius stupens repentina ira abjicit tabellas acceptas parte a se lecta: atque ægre compescens manus a facie trementis famuli, Dum licet, inquit, proripe te, o auctor nefariæ libidinis prohibitæ: qui nisi mors tua secum duceret nostrum honorem, morte mihi exsolvisses pœnas. Ille prorumpit timidus, atque reportat dominæ sæva verba Cauni. Expallescis, Bybli, cognita repulsa; atque cor oppressum frigore gelido pavet. Postquam tamen mens rediit, simul amor rediit: atque lingua ægre protulit hos sonos aere percusso: Atque jure; quamobrem enim inconsiderata professa sum istud vulnus? Cur credidi tam cito voces tegendas acceleratis tabellis?

NOTÆ.

(a) *Blandita*) Ut mos est illis qui alienâ operâ indigent.

(b) *Mæandrius*) Caunus *scilicet* Mæandri nepos, ut ex superioribus patet.

(c) *Merito*) *Repulsam tuli*, supple: sed majorem vim habet hæc ellipsis, quæque adeo Byblidis statum & furorem manifestiorem facit.

An-

Ante erat ambiguis animi sententia dictis
Prætentanda mihi: ne non sequeretur euntem,
Parte aliqua veli, qualis foret aura, notare
Debueram; tutoque mari decurrere: quæ nunc
Non exploratis implevi lintea ventis.
(a) Auferor in scopulos igitur, submersaque toto
Obruor Oceano: neque habent mea vela recursus.
Quid quod & ominibus certis prohibebar amori
Indulgere meo, tum cum mihi ferre jubenti
Excidit, & fecit spes nostras cera caducas?
Nonne vel illa dies fuerat, vel tota voluntas,
Sed potius mutanda dies? Deus ipse monebat;
Signaque certa dabat: si non male sana fuissem.
Et tamen ipsa loqui, nec me committere ceræ
Debueram; præsensque meos aperire furores.
Vidisset lacrymas: vultus vidisset amantis.
Plura loqui poteram, quam quæ cepere tabellæ.
Invito potui circumdare brachia collo:
Amplectique pedes: affusaque poscere vitam:
Et, si rejicerer, potui moritura videri.
Omnia fecissem: quorum si singula duram
Flectere non poterant, potuissent omnia, mentem.
(b) Forsitan & missi sit quædam culpa ministri.
Non adiit apte: non legit idonea, credo,
Tempora: nec petiit horamque animumque vacantem.
Hæc nocuere mihi: neque enim de tigride natus,

INTERPRETATIO.

Animi sententia erat mihi ante cognoscenda verbis incipientibus. Debueram observare parte aliqua veli, qualis esset ventus, ne non sequeretur discedentem; atque ire certo mari, quæ nunc implevi vela non prætentatis ventis. Abstrahor ergo in cautes, atque submersa obruor toto mari; neque mea carbasa habent reditus. Quid quod etiam absterrebar favere meo amori indubitatis præsagiis, tum cum tabella exciderunt mihi imperanti eas deferre, & fecerunt spes nostras inanes. Annon vel illa dies fuerat mutanda, vel omne votum, sed potius dies mutanda? Deus ipse hortabatur, atque præbebat fida indicia; nisi fuissem vecors. Et tamen ipsa debueram loqui, neque me credere tabellis, atque præsens indicare meos amores. Vidisset fletus, vidisset faciem amantis. Poteram plura dicere, quam quæ tabella habuerunt. Potui amplecti collum invitum brachiis, atque comprehendere pedes, atque projecta petere vitam; &, si repellerer, potui videri mortem obitura. Omnia fecissem: quorum si singula non poterant mollire asperum animum, omnia potuissent. Forte & aliquod sit peccatum famuli missi. Non accessit opportune: credo non dispexit tempora apta: neque petiit horam & animum vacuum. Ista mihi obfuerunt. Neque enim ille ortus ex tigride,

NOTÆ.

(a) *Auferor*) Prolixe lascivit Poeta, materiam sequacem nactus, & suo ingenio accommodatam.

(b) *Forsitan &*) Persæpe nimirum, captata occasione, in tempora advenire, in rebus etiam maximis prope unicus labor.

Nec rigidas silices, solidumve in pectore ferrum
Aut adamanta gerit: nec lac bibit ille leænæ.
Vincetur: repetendus erit: nec tædia cœpti
Ulla mei capiam; dum spiritus iste manebit.
Nam primum (si fata mihi revocare liceret)
Non cœpisse fuit: (*a*) cœpta expugnare, secundum est,
Quippe nec ille potest (ut jam mea vota relinquam)
Non tamen ausorum semper memor esse meorum.
Et, quia desierim, leviter voluisse videbor;
Aut etiam tentasse illum insidiisque petisse.
Vel certe non hoc, qui plurimus urit & ussit
Pectora nostra, (*b*) Deo, sed victa libidine credar.
(*c*) Denique jam nequeo nil commisisse nefandum.
Et scripsi, & petii: temerata est nostra voluntas.
Ut nihil adjiciam, non possum innoxia dici.
Quod superest, multum est in vota, in crimina parvum.
Dixit: & (incertæ tanta est discordia mentis)
Cum pigeat tentasse, libet tentare; modumque
Exit; & infelix committit sæpe repelli.
Mox ubi finis abest; patriam fugit ille, nefasque:
Inque peregrinâ ponit nova (*d*) mœnia terrâ.

INTERPRETATIO.

neque habet dura saxa, aut ferrum rigidum aut adamantem in pectore: neque suxit lac leænæ. Flectetur. Repetendus erit: Neque me tædebit unquam mei incœpti, dum anima ista supererit. Nam primum fuit non incepisse, si fas esset mihi revocare fata; alterum est absolvere institutum. Namque, tametsi nunc mea desideria omittam, neque ille potest tamen non recordari inceptorum meorum; & quia omiserim, videbor parum optasse, vel etiam illum tentasse, & fraudibus adortam esse; vel certe non credar superata hoc Deo, qui violentissimus torruit & torret, verum libidine. Denique nunc non possum nihil patrasse nefandum. Et scripsi, & poposci: votum nostrum est emissum, quamvis nihil addam, non possum dici innocens. Quod restat multum est in desideria, exiguum in crimina. Absolvit: &, tanta est fluctuatio mentis dubiæ, cum pœniteat tentasse, libet tentare; & modum transgreditur, & misera committit sæpe rejici. Dein ubi finis nullus est, ille fugit patriam & nefas, & statuit novam urbem in terra extranea.

NOTÆ.

(a) *Cœpta expug.*) Prius equidem quam incipias consulito; ubi consulueris mature facto opus est. At enim cum primum male consuluisse nos advertimus, ab incœpto desistere secundum nobis esse debet: ut, mihi quidem, omnium stultissimi videantur, qui se ita compositis & subductis ad vitam rationibus esse autumant, ut neque dies, neque locus, neque res ulla denique illos quicquam admonere possit. Quin illum contra firmâ & bene constitutâ mente vivere crediderim, qui subinde sese ad tempus accommodare, sententiamque pro re nata mutare didicerit. Sibi, suo sensu optimam posuit legem, qui sibi nullam ponere constituit; quæ virorum sanctorum sors est.

(b) *Deo*) Sic solemus omnes vitia nostra honestis nominibus excusare. Quasi vero Deus ille non sit Libido ipsa, unum idemque propemodum totius generis humani incendium, quod, præter lacrymas, nulla aqua possit extinguere.

(c) *Denique jam*) Ergo, ut vides, Lector, Primum & secundum, tertium etiam si vis omnino prava non incipere, quæ, postquam viam præcipitem sumus ingressi, vel invitos deinceps trahunt.

(d) *Mœnia*) Caunum *scilicet*, Cariæ urbem.

Tum

Tum vero mœstam tota (*a*) Miletida mente
Defecisse ferunt: tum vero a pectore vestem
Deripuit; planxitque suos furibunda lacertos.
(*b*) Jamque palam est demens; inconcessamque fatetur
Spem Veneris; sine qua patriam, invisosque penates
Deserit, & profugi sequitur vestigia fratris.
Utque tuo motæ, (*c*) proles Semeleia, (*d*) thyrso
(*e*) Ismariæ celebrant repetita (*f*) triennia Bacchæ;
Byblida non aliter latos ululasse per agros
(*g*) Bubasides videre nurus: quibus illa relictis
Caras, & armiferos (*h*) Lelegas, (*i*) Lyciamque pererrat.
Jam (*k*) Cragon, & (*l*) Lymiren, (*m*) Xanthique reliquerat undas,
Quoque (*n*) Chimæra jugo mediis in partibus ignem,
Pectus & ora leæ, caudam serpentis habebat.
Deficiunt silvæ: cum tu lassata sequendo
Procidis; &, dura positis tellure capillis,
Bybli, taces; frondesque tuo premis ore caducas.
Sæpe etiam Nymphæ teneris (*o*) Lelegeides ulnis
Tollere conantur: sæpe, ut moderetur amori,

INTERPRETATIO.

Tum vero ajunt tristem Mileti filiam defesisse animo. Tum vero detraxit amictum a pectore, atque furore correpta percussit sua brachia. Jamque aperte est vesana, atque agnoscit spem denegatam Veneris; sine qua destituit patriam atque domum infestam; atque legit vestigia fratris exulis. Et quemadmodum, o nate Semeles, Bacchæ Thraciæ tactæ tuo thyrso frequentant trieterica renovata, sic puellæ Bubasides viderunt Byblidem vociferantem per vastos campos; quibus omissis percurrit Caras, & Lelegas armiferos, & Lyciam. Jam præterierat Cragon, & Lymiren, & aquas Xanthi, & montem, quo Chimæra habebat ignem in mediis partibus, pectus & vultum leænæ, & caudam draconis. Nemora te destituunt, tum defessa sequendo cadis, Bybli, atque obmutescis, crinibus demissis in terra rigida; atque urges tuo ore folia jacentia. Sæpe etiam Nymphæ Lelegeides nituntur erigere mollibus brachiis; sæpe hortantur ut minuat amorem,

NOTÆ.

(a) *Miletida*) Byblida Mileti filiam.

(b) *Jamque palam*) Atque leve est quodcumque erumpit: intus eluntur ementium amantum furores.

(c) *Proles Semeleia*) Bacchus est, cui a Semele matre illud datum nomen.

(d) *Thyrso*) Per quem thyrsum, quæ hasta erat hedera seu pampino vestita, Bacchi Bacchantiumque gestamen, vini furor intelligitur.

(e) *Ismariæ*) Thraciæ; ab Ismaro Thraciæ monte sic dictæ.

(f) *Triennia*) *Trieterica*, festa quæ tertio quoque anno recurrebant; de quibus supra lib. 6.

(g) *Bubasides*) Cariæ; Bubasus enim Cariæ est regio, cujus etiam Plinius meminit.

(h) *Lelegas*) Qui Cariæ populi bellicosissimi ex Græcia illuc advecti.

(i) *Lyciam*) Quæ Provincia est minoris Asiæ, Cariæ adjacens, ad ortum sita.

(k) *Cragon*) Qui Lyciæ mons est.

(l) *Lymiren*) Lyciæ urbem juxta Cragon.

(m) *Xanthi*) Qui fluvius est Lyciæ maximus.

(n) *Chimæra*) Mons fuit Lyciæ ignivomus, in cujus cacumine Leones, in medio, ubi pascua, capræ, in radicibus serpentes frequentes erant; unde locus datus fabulæ.

(o) *Lelegeides*) Quæ in Lelegum terra habitabant.

Præcipiunt; (*a*) surdæque adhibent solatia menti.
Muta jacet; viridesque suis terit unguibus herbas
Byblis: & humectat lacrymarum gramina rivo.
Naidas his (*b*) venam, quæ nunquam arescere posset,
Supposuisse ferunt: (*c*) quid enim dare majus habebant?
Protinus, ut secto piceæ de cortice guttæ,
Utve tenax gravida manat tellure (*d*) bitumen;
Utve sub adventum spirantis lene Favoni
Sole remollescit, quæ frigore constitit unda,
Sic lacrymis consumta suis Phœbeia Byblis
Vertitur in fontem, qui nunc quoque vallibus illis
Nomen habet dominæ: nigraque sub ilice manat.
  XII. Fama novi centum (*e*) Cretæas forsitan urbes
Implesset monstri; si non miracula nuper
Iphide mutata Crete propiora tulisset.
Proxima (*f*) Gnossiaco nam quondam (*g*) Phæstia regno
Progenuit tellus ignoto nomine Ligdum;
Ingenua de plebe virum: nec census in illo
Nobilitate sua major; sed vita fidesque
Inculpata fuit: gravidæ qui conjugis aures
Vocibus his movit, cum jam prope partus adesset:

INTERPRETATIO.

& præbent solatia surdo animo. Muta Byblis prostrata est, atque vellit virentia gramina suis unguibus: atque ea irrigat torrente lacrymarum. Dicunt Naiades his subiecisse venam, quæ nunquam posset exsiccari. Quid enim habebant majus? Continuo, sicuti guttæ piceæ fluunt de cortice scisso, vel glutinosum bitumen ex terra tumida, vel aqua quæ conglaciata est frigore liquescit Sole sub adventum favonii leniter flantis, sic Byblis Phœbeia exhausta suis lacrymis mutatur in fontem, qui hodie etiam habet nomen dominæ in illis vallibus, atque fluit sub atra quercu.

XII. *Fama recentis prodigii implevisset urbes Cretenses; nisi Creta nuper tulisset monstra propiora Iphide transmutata. Nam terra Phæstia vicina regno Gnossiaco progenuit olim Ligdum, nomine ignobili, virum de plebe honesta. Neque illi opes majores sua stirpe; sed vita & fides fuit integra; qui perculit aures uxoris gravidæ his verbis, cum jam prope partus adesset:*

NOTÆ.

(a) *Surdæ*) Quis vero animo amore ægro possit succurrere? Perpende, quæso, Lector, num in te suis limitibus definitum appetitum habeas, anne quod infinitum est requiras. Modo ne, quod stultissimum fatere, tibi ipsi ames imponere, scio quod posterius affirmabis. Penes te esse infinitum illud quod cupis sanus non dixeris. Si igitur cæco impetu correptus cujusquam animus, alicubi esse maximum illud quod quærit autumat, satis illum credis periisse, nisi consequatur.

(b) *Venam*) In fontem mutata est, aptissima profecto metamorphosi: ut hinc discant qui vitiis suis favent, qualem stultitiæ suæ debeant expectare exitum.

(c) *Quid enim*) Nimirum flere volenti maximum fuit beneficium juges ministrare lacrymas. Neque absimili ratione omnes denique improbi punientur.

(d) *Bitumen*) Limus videtur esse tenax, quanquam sulphurei odoris, de quo prolixe Plinius lib. 35. cap. 15.

(e) *Cretæas*) Unde Miletus excesserat.

(f) *Gnossiaco*) Fuit Gnossus una ex centum præstantissimis Cretæ urbibus, si modo oppidula fuerint plerasque.

(g) *Phæstia*) Phæstus urbs quoque fuit Cretæ, a Minoë ædificata.

Quæ

Digitized by Google

Quæ voveam duo sunt: minimo ut relevere labore;
Utque marem parias: onerosior (*a*) altera sors est:
Et vires Natura negat: (*b*) quod abominor, ergo
Edita forte tuo fuerit si fœmina partu;
(Invitus mando: pietas, ignosce) necetur.
Dixerat: & lacrymis vultum lavere profusis,
Tam qui mandabat, quam cui mandata dabantur.
Sed tamen usque suum vanis Telethusa maritum
Sollicitat precibus, ne spem sibi ponat in arcto.
Certa sua est Ligdo sententia: jamque ferendo
Vix erat illa gravem maturo pondere ventrem,
Cum medio noctis spatio sub imagine somni
(*c*) Inachis ante torum, pompâ comitata suorum,
Aut stetit, aut visa est: inerant lunaria fronti
Cornua, cum spicis nitido flaventibus auro,
Et regale decus; cum qua latrator (*d*) Anubis,
Sanctaque (*e*) Bubastis, variusque coloribus (*f*) Apis;

INTERPRETATIO.

Duo sunt quæ votis poscam; ut absolvaris minimo labore; & ut marem in lucem emittas. Sors altera est molestior; atque natura subtrahit opes. Ergo, quod minus ominosum precor, si forsitan fœmina fuerit prodita tuo partu, (jubeo invitus: Pietas da veniam): morti tradatur. Dixerat, & tam qui jubebat, quam cui jussa dabantur, tinxerunt faciem lacrymis prorumpentibus. Sed tamen Telethusa usque pellicit maritum suum inutilibus precibus, ne sibi spem figat in angusto. Sua est sententia firma Ligdo. Jamque illa vix par erat gestando gravidam alvum onere maturo, cum media noctis tempore, Inachis stipata pompa suorum aut stetit, aut visa est consistere ante lectum, sub specie somni. Cornua lunaria erant affixa fronti cum spicis flaventibus puro auro, & honor regius; cum qua Anubis latrator, & sacra Bubastis, & Apis distinctus coloribus,

NOTÆ.

(a) *Altera sors*) Fœminea nempe.

(b) *Quod abominor*) Quod omen Dii avertant oro.

(c) *Inachis*) Io est Inachi filia Jovi adamata, quæ postquam ob Junonis zelotypism in vaccam mutata fuit, furiisque agitata, sicuti in primo Metam. vidimus, pristinæ formæ restituta, Isidis nomine apud Ægyptios pro Dea culta est. Eam vero nonnulli Cererem, plerique Lunam, alii aliam fuisse scripserunt. De qua & Osiride Plutarchus libellum composuit, Herodotus, Diodorus, plurimi alii mentionem fecerunt.

(d) *Anubis*) Hunc Semicanem Deum, Mercurium volunt fuisse, quem canino capite ideo ab Ægyptiis coli quidam scriptitarunt, quod canibus ad Osiridis a Triphone fratre interfecti corpus investigandum Isis ejus conjux & soror usa fuerit. Quanquam alii Anubim Osiridis filium volunt fuisse, patrem ad bella secutum, qui cum Galeam ejus insignem gestaret, canino capite fingi meruerit.

(e) *Bubastis*) Dianam esse scripsit Herodotus; quanquam pro ipsa quoque Iside accipitur, ut ex Diodoro patet.

(f) *Apis*) Osiris ipse esse a multis creditur, cujus sepulto cadavere, cum præstanti specie Ægyptiis bos quidam apparuisset, illum Osirim rati pro Deo coluerunt, & *Apim*, hoc est eorum lingua *Bovem* appellarunt. Epaphum Isidis filium facit Herodotus; cui cætera nigro, in fronte maculam albam formæ quadratæ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos tribuit. Aliter eum describit Plinius, itemque Solinus; variusque a variis habitus, quem Bacchum, Plutonem, Ammonem, Solem, Jovem quoque fecerunt, nec non etiam Josephum esse non sine gravi causa scripserunt.

Qui-

(*a*) Quique premit vocem, digitoque silentia suadet;
(*b*) Sistraque erant, (*c*) nunquamque satis quæsitus Osiris,
Plenaque somniferi (*d*) serpens peregrina veneni.
Cum velut excussam somno, & manifesta videntem
Sic affata Dea est: Pars o Telethusa mearum,
Pone graves curas; mandataque falle mariti.
Nec dubita, cum te partu (*e*) Lucina levarit,
Tollere (*f*) quicquid erit: Dea sum (*g*) auxiliaris, opemque
Exorata fero: nec te coluisse quereris
Ingratum numen: monuit, thalamoque recessit.
Læta toro surgit, purasque ad sidera supplex
Cressa manus tollens, rata sint sua visa precatur.
Ut (*h*) dolor increvit; seque ipsum (*i*) pondus in auras
Expulit, & nata est ignaro fœmina patri;
Jussit ali mater, puerum mentita: fidemque
Res habuit: neque erat facti nisi conscia nutrix.
(*k*) Vota pater solvit, nomenque imponit avitum.

INTERPRETATIO.

& qui compescit vocem, & consulit silentia digito. Sistra insuper aderant, & Osiris nunquam satis quæsitus, & anguis extranea turgida veneno soporifero. Cum Dea sic alloquuta est veluti experrectam, atque intuentem evidentia: o Telethusa pars mearum, omitte molestas solicitudines, atque elude jussa viri: neque cunctator educere quicquid erit, cum Lucina te absolverit a partu. Sum Dea opifera, atque auxilium præbeo propitia: neque indignaberis te honorasse ingratam Deam. Monuit & excessit cubiculo Cretensis: læta exsurgit lecto, atque supplex porrigens innocentes manus ad astra, orat sua visa sint firma. Ut dolor auctus est, atque ipsum onus sese protrudit in aerem, & puella nata est nescio parente, genitrix imperavit tolli, mentita marem esse: atque res invenit fidem: neque erat conscia facti nisi nutrix. Pater exsolvit vota, & dat nomen avitum.

NOTÆ.

(a) *Quique*) Harpocrates, Deus taciturnitatis, qui digito ori admoto indicere videbatur, ne quis homines fuisse argueret quos tam turpi idololatria venerabantur. Quoquidem admonente Christiani nefandorum idolorum cunabula scrutari utiuem desiiesent.

(b) *Sistra*) Crepitacula erant ænea, quorum agitatione strepitum in sacris Isidis edebant.

(c) *Nunquam*) A Triphone fratre occisum Osirim jam supra diximus. Illum autem diu quæsivit Isis conjux, quem tandem canum sagacitate usa invenit, & monumento intulit. Atque hinc apud Ægyptios sacerdotes ritus manavit, ut singulis sacris cum fletu emissum Osirim quæsituri prodirent, mox cum lætitia, tanquam recuperato Deo, redirent; ut sic nunquam satis quæsitus esset. Nobis vero satis fuerit, quos jam diu in execrandis figmentis immorari & pœnitet & pudet.

(d) *Serpens*) Micyllus crocodilum Ægypti indigenam suspicatur intelligendum: alii autem aspidem eidem regioni familiarem, cujus morsus letiferum somnum induat.

(e) *Lucina*) Diana est, quæ Juno quoque *Lucina* dicta est, parturientibus opem ferre solita.

(f) *Quicquid erit*) Seu mas seu fœmina.

(g) *Auxiliaris*) Talem vero prædicabant Isidem, quæ plurima bona in hominum genus contulerit, per somnos etiam multis opem tulerit.

(h) *Dolor*) Qui partum comitatur.

(i) *Pondus*) Infans scilicet.

(k) *Vota*) Quibus, ut puer augeretur, Diis sese obstrinxerat.

Iphis avus fuerat: gavisa est nomine mater,
Quod (*a*) commune foret, nec quenquam falleret illo.
Impercepta piâ mendacia fraude latebant.
Cultus erat pueri: facies, quam sive puellæ,
Sive dares puero, fieret formosus uterque.
Tertius interea decimo successerat annus;
Cum pater, Iphi, tibi flavam despondet Ianthen:
Inter Phœstiadas quæ laudatissima formæ
Dote fuit virgo, (*b*) Dictæo nata Teleste.
Par ætas, par forma fuit: primasque magistris
Accepere artes elementa ætatis ab îsdem.
Hinc amor ambarum tetigit rude pectus: & æquum
Vulnus utrique tulit: sed erat fiducia (*c*) dispar.
Conjugii pactæque exspectat tempora (*d*) tædæ;
Quamque virum putat esse, suum fore credit Ianthe:
Iphis amat, qua posse frui desperat, & auget
Hoc ipsum flammas: ardetque in virgine virgo.
Vixque tenens lacrymas, Quis me manet exitus, inquit,
Cognita quam nulli, quam prodigiosa, novæque
Cura tenet Veneris? si Dî mihi parcere vellent;
(Perdere debuerant: si non & perdere vellent;)
Naturale malum saltem & de more dedissent.
Nec vaccam vaccæ, nec equas amor urit equarum.
Urit oves aries: sequitur sua fœmina cervum.
Sic & aves coeunt: interque animalia cuncta
Fœmina fœmineo correpta cupidine nulla est.

INTERPRETATIO.

Iphis fuerat avus. Mater læta est nomine, quod esset ambiguum, nec quenquam deciperet illo. Mendacia incognita tegebantur pio dolo. Cultus erat maris: vultus, quem sive dares fœminæ, sive puero, uterque esset elegans. Interea tertius annus supervenerat decimo, cum parens despondet tibi flavam Ianthen, Iphi; quæ puella fuit dote formæ pulcherrima inter Phœstiadas, nata Teleste Dictæo. Anni pares, forma fuit æqualis: atque habuerunt ab iisdem magistris elementa ætatis primas artes. Hinc amor permulsit imperitum pectus utriusque; & inussit eandem plagam ambabus. Sed spes erat dissimilis. Ianthe expectat tempus connubii & facis promissæ, & credit suum fore quam credit esse virum. Iphis amat, qua desperat posse potiri, atque hoc ipsum irritat ignem, & puella flagrat in puella. Atque ægre compescens lacrymas, quæ sors, inquit, mihi futura est, quam cura inauditæ Veneris, nulli cognita, & monstrosa tenet? Si Dii mihi vellent parcere debuerant perdere; si non & vellent perdere, dedissent saltem malum naturale, atque solitum. Neque amor vaccæ incendit vaccam, neque amor equarum incendit equas. Aries incendit oves; sua fœmina sequitur cervum. Aves etiam sic junguntur; atque inter omnia animalia nulla fœmina est tacta amore fœmineo.

NOTÆ.

(a) *Commune*) Quod pariter masculis & fœminis imponi posset.

(b) *Dictæo*) Cretensi; a Dicte Cretæ monte.

(c) *Dispar*) Quia se viri partes tueri posse Iphis diffidebat; viro vero maturam se Ianthe sentiebat.

(d) *Tædæ*) Pro nuptiis, in quibus tædæ adhibebantur.

Vel-

Vellem nulla forem: ne non tamen omnia Crete
Monstra ferat; taurum dilexit (*a*) filia Solis,
Fœmina nempe marem: meus est furiosior illo,
Si verum profitemur, amor: tamen illa secuta est
Spem Veneris: tamen illa dolis & imagine vaccæ
Passa bovem est: & erat, qui deciperetur, (*b*) adulter.
Huc licet e toto sollertia confluat orbe,
Ipse licet revolet ceratis (*c*) Dædalus alis;
Quid faciet? num me puerum de virgine doctis
Artibus efficiet? num te mutabit Ianthe?
Quin animum firmas, teque ipsa recolligis, Iphi:
Consiliique inopes & stultos excutis ignes?
Quid sis nata vide (*d*) (nisi te quoque decipis ipsam:)
Et pete quod fas est: & ama, quod fœmina debes.
(Spes est quæ capiat; spes est quæ pascat amorem,)
Hanc tibi res adimit: non te custodia caro
Arcet ab amplexu, nec cauti cura mariti;
Non patris asperitas, non se negat ipsa roganti:
Nec tamen est potiunda tibi: nec, ut omnia fiant;
Esse potes felix; ut Dîque hominesque laborent.
(Nunc quoque votorum pars nulla est vana meorum:
Dîque mihi faciles, quidquid valuere, dederunt.)
Quodque ego, vult genitor, vult ipsa, socerque futurus:
At non vult Natura, potentior omnibus istis;

INTERPRETATIO.

Optarem nulla essem. Ne tamen Creta non habeat monstra omnis generis, filia Solis amavit taurum: nempe fœmina marem. Amor meus est insanior illo, si verum agnoscimus. Tamen illa secuta est spem Veneris: tamen illa tulit taurum fraudibus, & specie vaccæ, & erat adulter qui deluderetur. Tametsi astutia huc concurrat ex toto mundo; quanquam ipse Dædalus revolet ceratis alis, quid agat? num me præstet marem de puella doctis artibus? num te mutet Ianthe? Quin roboras mentem, atque te ipsa recolligis, Iphi, atque abjicis amores insanos & expertes consilii? Adspice quid sis nata; nisi etiam teipsam ludis; atque posce quod licitum est, & dilige puella quod debes. Spes est quæ concipiat, spes est quæ alat amorem. Res tibi hanc tollit: non custodia te prohibet ab amplexu caro, neque solicitudo callidi viri; non parentis duritas, non ipsa se recusat oranti. Neque tamen est potienda tibi: neque potes esse beata, tametsi omnia eveniant, atque Dii & homines in id incumbant. Nunc etiam nulla pars meorum desideriorum est inanis, & Dii mihi propitii indulserunt quicquid potuerunt. Et quod ego cupio, *pater cupit, ipsa cupit, & socer futurus; at Natura fortior istis omnibus quæ sola mihi obest,*

NOTÆ.

(a) *Filia Solis*) Pasiphaë, Minoïs uxor, cujus fabulam libro superiore vidimus.

(b) *Adulter*) Taurus nempe, quem lignee vaccæ, a Dædalo fabricatæ, ope, inclusa Pasiphäe delusit.

(c) *Dædalus*) Decantatus ille faber Atheniensis, qui ex labyrintho ab ipso fabricato, in quo a Minoë conclusus fuerat, unà cum Icaro filio, alarum beneficio sese extricarit.

(d) *Nisi te*) Quæ Ianthen decipiebat sibi ipsi imponere stultissimum ducebat; quanquam nosmetipsi fere semper fallimus, aliis nunquam quin nobis prius fucum faciamus.

Quæ

Quæ mihi sola nocet: venit ecce optabile tempus,
Luxque jugalis adest, ut jam mea fiat Ianthe;
Nec mihi continget: mediis sitiemus in undis.
(*a*) Pronuba quid Juno, quid ad hæc, Hymenæe, venitis
Sacra; quibus qui ducat abest, ubi nubimus ambæ?
Pressit ab his vocem: nec lenius altera virgo
Æstuat: utque celer venias, Hymenæe, precatur.
Quod petit hæc, Telethusa timens, modo tempora differt;
Nunc ficto languore moram trahit; omina sæpe,
Visaque caussatur: sed jam consumserat omnem
Materiam ficti: dilataque tempora tædæ
Institerant; unusque dies restabat: at illa
Crinalem capiti (*b*) vittam natæque sibique
Detrahit: & passis aram complexa capillis,
Isi, (*c*) Paræonium, (*d*) Mareoticaque arva, (*e*) Pharonque
Quæ colis, & septem digestum in (*f*) cornua Nilum;
Fer, precor, inquit, opem: nostroque medere timori.
Te Dea, te quondam, tuaque (*g*) hæc insignia vidi:
Cunctaque cognovi; comitesque, facesque, sonumque
Sistrorum: memorique animo tua jussa notavi.
Quod videt hæc lucem, quod non ego (*h*) punior ipsa;

INTERPRETATIO.

non patitur. Ecce tempus amabile appropinquat, & dies nuptialis instat, ut Ianthe jam fiat mea; neque mihi eveniet: arescemus in mediis aquis. Juno pronuba, tuque *Hymenæe, cur acceditis ad hæc sacra, quibus abest qui ducat, ubi utraque caput obvelamus? Postea conticuit. Neque alia puella mitius uritur: & orat ut velox accedas Hymenæe. Telethusa metuens quod hæc poscit, nunc prorogat tempus, nunc nectit moras simulato morbo. Sed jam contriverat omnem caussam simulationis: atque tempora protracta facis* nuptialis *urgebant, & unus dies supererat: at illa sibi deripit vittam crinalem & capiti filiæ; & complexa altare crinibus solutis, Isi, ait, quæ tenes Parætonium, & Campos Mareoticos, & Pharon, & Nilum divisum in septem ostia, succurre, oro, atque solatium præbe nostro pavori. Vidi te olim o Dea, atque hæc tua signa, & agnovi omnia, & comites, & tædas, & strepitum sistrorum: atque observavi tua jussa mente attenta. Quod hæc fruitur die, quod ego ipsa non male mulctor,*

NOTÆ.

(a) *Pronuba*) Quæ nuptiis præsidere credebatur, quæque cum Hymenæo invocabatur.

(b) *Vittam detrahit*) Luctus testificandi caussa.

(c) *Parætonium*) Oppida ubi potissimum Isis colebatur de more commemorat supplex Telethusa. Fuit autem Parætonium Ægypti urbs ampla cum portu vastissimo.

(d) *Mareotica*) Quæ Mareotidi lacui juxta Alexandriam proxima.

(e) *Pharon*) Alexandriæ objectam insulam dicit, ubi celeberrima fuit turris illa & specula lucernis instructa; quarum beneficio nautæ portum ingressuri iter suum noctu inter cautes & brevia dirigebant.

(f) *Cornua*) Ostia dicit majora per quæ maximus ille Ægypti fluvius maria subit.

(g) *Hæc*) Quæ jam in ara apposita supplex Telethusa intuebatur; olim per somnum viderat.

(h) *Punior*) A marito, *scilicet*, qui sequioris sexus prolem tollendam prohibuerat.

Digitized by Google

Consilium, monitumque tuum est: miserere duarum,
Auxilioque juva: lacrymæ sunt verba secutæ.
Visa Dea est movisse suas (& moverat) aras.
Et templi tremuere fores: imitataque Lunam
Cornua fulserunt, crepuitque sonabile sistrum.
Non secura quidem, fausto tamen omine læta,
Mater abit templo: sequitur comes Iphis euntem,
Quam solita est, (*a*) majore gradu: nec candor in ore
Permanet; & vires augentur, & acrior ipse est
Vultus: & incomtis brevior mensura capillis.
Plusque vigoris adest, habuit quam fœmina jam: quæ
Fœmina nuper eras, puer es: date munera templis,
Nec timida gaudete fide: dant munera templis.
Addunt & titulum: titulus breve carmen habebat:
Dona puer solvit, quæ fœmina voverat, Iphis.
Postera lux radiis latum patefecerat orbem,
Cum Venus, & Juno, (*b*) sociosque Hymenæus ad ignes
Conveniunt: potiturque sua puer Iphis Ianthe.

INTERPRETATIO.

est consilium & jussum tuum. Miserere duarum, atque tuere succurrendo: lacrymæ comites fuerunt verborum. Dea visa est concussisse suum altare, atque concusserat. Atque valvæ templi tremuerunt, & cornua similia Lunæ micuerunt, sistrum tinnulum strepuit. Mater non tranquilla quidem, sed tamen bilaris felici præsagia discedis a templo. Iphis comes sequitur discedentem passu majore quam consuevit: neque albus color perstat in vultu, & vires crescunt, & facies est ferocior, & modus minor impexæ comæ. Atque plus inest vigoris, quam habuit puella: jam quæ modo eras puella es puer. Persolvite dona templis, neque lætamini dubia fide. Persolvunt dona templis. Adjiciunt quoque inscriptionem. Inscriptio habebat brevem versum; Iphis puer præbet munera, quæ promiserat puella. Sol alter manifestum fecerat vastum mundum radiis, cum Venus, & Juno, & Hymenæus coeunt ad amores conjugales: & puer Iphis gaudet sua Ianthe.

NOTÆ.

(a) *Majore*) Quia in marem mutata. Qua quidem fabula seu naturæ vires, quæ post aliquod tempus latentem maris formam ex puella possit educere, seu pietatis miracula Naso exposuit.

(b) *Socios*) Qui Diis illis conjugalibus de more in aris accendebantur.

Digitized by Google

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON

LIBER X.

ARGUMENTUM.

His porro nuptiis qui interfuerat Hymeneus, ad Orpheum inde se contulis; sed malo omine, quandoquidem mox obiit Eurydice, & postea secundo. Cum quidem non aliter obstupuit Orpheus, quam qui Cerbero conſpecto saxeus est effectus. Postea cum in monte quodam varias transformationes lyra exprimeret, accurrerunt ad eum arbores omnes, & inter cæteras pinus ex Aty, & cupressus e Cyparisso mutata.

I. INde per immenſum (*a*) croceo velatus amictu
Aera digreditur, (*b*) Ciconumque Hymenæus ad oras
Tendit; & (*c*) Orpheâ (*d*) nequicquam voce vocatur.
Adfuit ille quidem: ſed nec (*e*) ſolennia verba,
Nec lætos vultus, nec felix attulit omen.
(*f*) Fax quoque, quam tenuit, (*g*) lacrymoſo ſtridula fumo,
Utque fuit, (*h*) nullos invènit motibus ignes.
Exitus auſpicio gravior: nam nupta per herbas
(*i*) Dum nova Naiadum turbâ comitata vagatur,

INTERPRETATIO.

I. *HYmenæus tectus veste flava inde abis per vastum aerem, & petit regionem Ciconum: atque frustra citatur voce Orphei. Ille quidem adfuit; ast neque attulit voces solennes, neque faciem hilarem, neque lætum præsagium. Tæda etiam quam tractavit crepitans fumo lacrymas ciente, & sicuti fuit, nullam flammam concepit concussione. Eventus tristior omine; nam dum nova nupta stipata cœtu Naiadum ambulat per gramina,*

NOTÆ.

(a) *Croceo*) Qui flammeo concolor seu velo, lutei coloris, cujusmodi assidue gerebant flaminum uxores, cum quibus divortium facere maritis non licebat; quo quidem flammeo pudoris & boni ominis causa nubens velabatur.

(b) *Ciconum*) Populi fuerunt Thraciæ ad Hebrum lacumque Bistonidem.

(c) *Orpheâ*) Orphei, Apollinis ex Calliope Musa filii, qui a patre lyra accepta mira quæ deinceps videbimus patravit.

(d) *Nequicquam*) Quia infeliciter cesserunt nuptiæ.

(e) *Solennia*) Quæ festivitatis gratia ab Hymenæo proferrentur; qualia hæc essent, *faustæ feliceſque sint hæ nuptiæ*, &c.

(f) *Fax*) Faces in nuptiis adhiberi solitas jam toties vidimus, ut tædio sit repetere.

(g) *Lacrymosa*) Qui Orpheo præsertim lacrymas excuteret.

(h) *Nullos*) Quanquam concussione & frequenti ventilatione ignis solet accendi, flammaque excitari.

(i) *Dum*) Dum fugeret Aristæum scripsit Virgilius. Quam fabulam ita exponunt, ut per Eurydicen Anima intelligatur, quæ corporis amore decepta fallacibus hujus voluptatibus tanquam evanescentium florum amœnitate delinita, Aristæum hoc est Bonum quod per illud, ut fert vocis Etymologia, intelligitur, maximo suo damno refugit. Anne istud significare voluerint Poetæ parum interest: maximum est quod revera se ita res habet: ut si quis ex veteris serpentis exitiali peste, qua omnes infecti fuimus, esse liberare voluerit, illum non Orpheo modo seu rectæ rationi, spretis corporis lenociniis, sed Christo Domino, ad Inferos pro nobis delapso, auscultare oportest.

Occidit, in talum serpentis dente recepto.
Quam satis ad superas postquam (*a*) Rhodopeius auras
Deflevit vates; ne non tentaret & umbras,
Ad (*b*) Styga (*c*) Tenariâ est ausus descendere porta.
Perque (*d*) leves populos simulacraque functa sepulcris
(*e*) Persephonen adiit, inamœnaque regna tenentem
(*f*) Umbrarum dominum: pulsisque ad carmina nervis
Sic ait: O positi sub terra numina mundi,
In quem recidimus quicquid mortale creamur;
Si licet, &, falsi positis ambagibus oris,
Vera loqui sinitis; non huc, ut opaca viderem
Tartara, descendi; nec uti villosa colubris
Terna (*g*) Medusæi vincirem guttura monstri.
Caussa viæ conjux: in quam calcata venenum
Vipera diffudit; crescentesque abstulit annos.
Posse pati volui: nec me tentasse negabo.
Vicit Amor: (*h*) supera Deus hic bene notus in ora est.
An sit & hîc, dubito: sed & hîc tamen auguror esse:
Famaque si veteris non est mentita (*i*) rapinæ,
Vos quoque junxit Amor: per ego hæc loca plena timoris,
Per Chaos hoc ingens, vastique silentia regni,

INTERPRETATIO.

interiit, dente anguis admisso in talum. Quam ubi vates Rhodopeius satis deploravit ad aerem superum, ne non etiam exploraret Manes, sustinuit descendere ad Stygem porta Tænaria. Atque accessit ad Proserpinam, & regem Umbrarum, habentem imperia tristia, per exiles populos, & imagines potitas tumulis, atque chordis tactis ad versus sic inquit: O Dii mundi siti sub terra, in quem recidimus quicquid producimur morti obnoxium, si conceditur, & patimini dicere vera, omissis anfractibus ficti oris, non huc descendi ut cernerem atra Tartara, neque ut constringerem tres fauces monstri Medusæi hispidas anguibus. Uxor est caussa itineris, in quam vipera pressa sparsit venenum, atque rapuit annos venientes. Cupivi posse sufferre, neque diffitebor me conatum esse; Amor potior fuit. Hic Deus est bene notus in regionibus superis: nescio an sit etiam hic, sed conjicio tamen etiam hic esse. Et si fama antiqui raptus non est falsa, Amor etiam vos sociavit. Ego oro per loca plena pavoris, per hoc vastum Chaos, & pacem ampli imperii,

NOTÆ.

(a) *Rhodopeius*) Orpheus Thracius: nam Thraciæ mons est Rhodope altissimus.

(b) *Styga*) Quæ inferorum palus, pro inferis ipsis posita.

(c) *Tænaria*) Est Tænarus promontorium Laconiæ; ubi antrum, cujus vastus hiatus, gravis ex eo erumpens odor, strepitus insuper fabulantibus occasionem dedit fingendi hac ad Inferos patere descensum.

(d) *Leves*) Umbras dicit seu Manes mortuorum, qui exilem Ditis regiam frequentant.

(e) *Persephonen*) Proserpina est, inferorum regina, Ditis seu Plutonis conjux.

(f) *Umbrar. dom.*) Plutonem *scilicet*.

(g) *Medusæi*) Cerberum dicit inferorum canem tricipitem, anguibus villorum loco horridum, Echidnæ ex Typhaone progeniem, a Medusæ sanguine ortam.

(h) *Supera*) Neque insuper aut Mars aut ipse Jupiter Cupidinis sagittas effugere potuerunt.

(i) *Rapinæ*) Supra lib. 5. Proserpinam vidimus a Plutone raptam.

Eu-

Eurydices oro properata (*a*) retexite fila.
Omnia debemur vobis: paulumque morati,
Serius aut citius sedem properamus ad unam.
Tendimus huc omnes: hæc est domus (*b*) ultima: vosque
Humani generis (*c*) longissima regna tenetis.
Hæc quoque, cum (*d*) justos matura peregerit annos,
Juris erit vestri: pro munere poscimus usum.
Quod si fata negant veniam pro conjuge, certum est
Nolle redire mihi: leto gaudete duorum.
Talia dicentem, (*e*) nervosque ad verba moventem,
Exsangues (*f*) flebant animæ: nec (*g*) Tantalus undam
Captavit refugam: stupuitque (*h*) Ixionis orbis.
Nec carpsere jecur (*i*) volucres: urnisque vacarunt
(*k*) Belides: inque tuo sedisti, (*l*) Sisyphe, saxo.
Tum primum lacrymis victarum carmine fama est
(*m*) Eumenidum maduisse genas: nec (*n*) regia conjux
Sustinet oranti, nec qui regit ima, negare:
Eurydicenque vocant: umbras erat illa recentes
Inter: & incessit passu de vulnere tardo.

INTERPRETATIO.

revolvite fila accelerata Eurydices. Cuncta debemur vobis; & paululum morati festinamus tardius aut maturius ad unam hanc *demum. Omnes huc collimamus, hæ sunt sedes novissimæ, vosque habetis vastissima imperia generis humani. Hæc etiam, cum matura absolverit annos debitos erit vestræ ditionis: petimus usum pro beneficio. Quod si fata recusant potestatem pro uxore, constitui non reverti: fruimini morte duorum. Animæ pallidæ lugebant talia proferentem, & pulsantem chordas ad dicta. Neque Tantalus captavit aquam effluentem: & rota Ixionis constitit. Neque aves laniarunt jecur: & Belides abstinuerunt urnis; & Sisyphe requievisti super tuo silice. Tum primum ajunt maxillas furiarum delinitarum versibus irrigatas fuisse lacrymis; neque uxor regia, neque qui imperat inferis potest repellere precantem: & arcessunt Eurydicen. Illa erat inter novas Umbras, atque accessit gressu lento ex plaga.*

NOTÆ.

(a) *Retexite*) Metaphora est e trium Parcarum lanificio petita, quæ hominum vitam & fata unicuique per illud assignare sunt creditæ.

(b) *Ultima*) Quia nempe Piis, diverso a turba scelesta itinere, aliæ sunt post mortem descriptæ sedes; vel ex Ethnicorum gente testibus plurimis. Quæ quidem Sedes ultimæ mirum est quam paucos e flegitiis absterreant, quam paucos ad bonam frugem reducant.

(c) *Longissima*) Imo æternæ, Ethnicis, qui revocationem ad vitam ignoraverunt.

(d) *Justos*) Quos ante exhaustas vires homines rescindi nolunt.

(e) *Nervos*) Citharæ chordas pulsantem.

(f) *Flebant*) Durius videtur istud; nisi quod, non sine magno mysterio, nobis jam revelato, opera nostra nos ad Manes prosequuntur.

(g) *Tantalus*) Vide lib. 4. V. 457.

(h) *Ixionis*) De eo supra Metam. 4. V. 460.

(i) *Volucres.*) Quæ Titii jecur exedunt; de quo etiam Metam. 4. V. 456.

(k) *Belides*) Vide iterum Metam. 4. V. 462.

(l) *Sisyphe*) Metam. 4. V. 459.

(m) *Eumenidum*) Metam. 4. V. 451.

(n) *Regia conj.*) Proserpina, Plutonis uxor.

Hanc

Hanc simul, & legem (*a*) Rhodopeius accipit heros,
Ne flectat retro sua lumina; donec (*b*) Avernas
Exierit valles: aut irrita dona futura.
Carpitur acclivus per muta silentia trames,
Arduus, obscurus, caligine densus opaca.
Nec procul abfuerunt telluris margine summæ.
Hic, ne deficeret, metuens, avidusque videndi,
Flexit (*c*) amans oculos: & protinus illa relapsa est.
Brachiaque intendens, prendique & prendere certans;
Nil nisi cedentes infelix arripit auras.
Jamque iterum moriens non est de conjuge quicquam
Questa suo: (*d*) quid enim sese quereretur amatam?
Supremumque vale, quod jam vix auribus ille
Acciperet, dixit: revolutaque rursus eodem est.
Non aliter stupuit gemina nece conjugis Orpheus;
Quam tria (*e*) qui timidus, (*f*) medio portante catenas,
Colla canis vidit: quem non pavor ante reliquit,
Quam natura prior, saxo per corpus oborto:
(*g*) Quique in se crimen traxit; voluitque videri
Olenos esse nocens: tuque o confisa figuræ,

INTERPRETATIO.

Heros Rhodopeius simul accipit hanc, & legem, ne retrorsum ferat suos oculos, donec egressus sit ex vallibus Avernis; vel munera fore inania. Callis acclivis, arduus, caliginosus, plenus densis tenebris calcatur per tacita silentia. Neque longe distabant ab oris supremæ terræ. Tum timens amans ne illa aberraret, atque cupidus videndi retorsit oculos, & continuo illa revoluta est: atque porrigens brachia, & nitens corripere atque corripi, miser nihil capit nisi mobilem aerem. Jamque iterum fato fungens nihil quicquam est questa de suo marito; quamobrem enim quereretur se se dilectam? atque dixit ultimum Vale, quod jam vix ille apprehenderet auribus; rursusque eodem relapsa est. Orpheus non aliter attonitus est duplici morte uxoris, quam qui pavidus intuitus est tria colla canis, medio gerente vincula; quem timor non prius omisit quam natura prior, silice per membra coacto: vel Olenus, qui in se derivavit culpam, & voluit videri reus; tuque o misera Lethæa confisa formæ tuæ,

NOTÆ.

(a) *Rhodop.*) Orpheus *scilicet*, ut supra annotatum.

(b) *Avernas*) Fuit Avernus Lacus Campaniæ quem Plutoni vetustas fabulosa, propter sulphureas quas emittit exhalationes, dicatum credidit.

(c) *Amans*) Orpheus *scilicet*. Cæterum, ut ingenue quod ego credo in medium proferam, ex Loti historia hanc detortam fuisse fabulam arbitror. Atque hinc quam periculosum sit retro in hac inferna valle Animam servare cupienti respicere, cuivis facile est colligere. Ad æterna futuræ vitæ indesinenter anhelet, hujus exilii caduca contemnat, Eurydices seu Loti conjugis meminerit oportet quicumque Animam seu ex Sodomæ valle seu ex Inferorum faucibus cupit eripere.

(d) *Quid enim*) Imo perverse sese amatam potuit queri; quod multis eveniet.

(e) *Qui timidus*) Vir quidam fuit qui cum metu Herculis in speluncam sese recepisset, unde capite inclinato prospiceret, viso Cerbero quem ille trahebat, diriguit.

(f) *Medio*) Cerberi collo, *scilicet*.

(g) *Quique*) Olenus est Lethææ conjux, uxoris crimen, quæ se pulchritudine deabus præponere ausa fuerat, non veritus suum facere; quamobrem unà cum illa in lapidem versus.

In-

Digitized by Google

Infelix Lethæa, tuæ; junctiſſima quondam
Pectora, nunc lapides, quos humida ſuſtinet (a) Ide.
Orantem, fruſtraque iterum tranſire volentem,
(b) Portitor arcuerat: ſeptem tamen ille diebus
Squallidus in (c) ripa (d) Cereris ſine munere ſedit:
Cura dolorque animi, lacrymæque alimenta fuere.
Eſſe Deos (e) Erebi crudeles queſtus, in altam
Se recipit Rhodopen, pulſumque Aquilonibus (f) Hæmon.
(g) Tertius æquoreis incluſum Piſcibus annum
Finierat Titan: omnemque refugerat Orpheus
Fœmineam Venerem; ſeu quod male ceſſerat illi;
Sive (h) fidem dederat: multas tamen ardor habebat
Jungere ſe vati: multæ doluere repulſæ.
Ille etiam Thracum populis fuit auctor, amorem
In teneros (i) transferre mares: citraque juventam
Ætatis breve ver, & primos carpere flores.
II. Collis erat, collemque ſuper planiſſima campi
Area: quam viridem faciebant graminis herbæ:
Umbra loco deerat: qua poſtquam parte reſedit
(k) Dîs genitus vates, & (l) fila ſonantia movit;

INTERPRETATIO.

olim junctiſſima pectora, nunc ſaxa, quæ Ide aquoſa ſuſtinet. Portitor prohibuerat precantem, & fruſtra denuo tranſire nitentem. Ille tamen ſedit ſeptem diebus ad ripam, ſentus, ſine pane. Solicitudo, & mœror animi, atque lacrymæ fuerunt in eſcam. Poſtquam queſtus eſſet Deos Inferorum eſſe ſævos, ſe recipit in excelſam Rhodopen, & Hæmum agitatum Borea. Sol tertio abſolverat annum comprehenſum piſcibus æquoreis; & Orpheus ſibi temperaverat ab omni fœminea Venere, ſive quod male illi verterat, ſive fidem obſtrinxerat. Multæ tamen magnopere cupiebant copulari cum vate, multæ neglectæ ægre paſſæ ſunt. Ille etiam ſuaſit Thracibus populis amorem tranſmittere in molles pueros, & decerpere primos flores citra juventutem & breve ver ætatis.

II. *Mons erat, & ſuper montem ſpatium campi planiſſimum, quod graminibus vireſcebat. Umbra deſiderabatur loco: ubi poſtquam Diis ortus vates conſedit, & pulſavit nervos ſonoros,*

NOTÆ.

(a) *Ide*) Mons Phrygiæ plurimis fontibus ſcatens.

(b) *Portitor*) Charon *ſcilicet*, qui Inferorum portui præeſt.

(c) *Ripa*) Stygiæ inferorum paludis, *ſcil.*

(d) *Cereris munere*) Pane: Ceres enim frugum Dea, quæ pro ipſa ſumitur.

(e) *Erebi*) Ex Chao & caligine progenitus fuit hic Lethi pater, qui ſæpiſſime pro ipſa Inferorum ſede a Poetis ſumitur.

(f) *Hæmon*) Qui cum aſperiore mons eſt Thraciæ, Boreæ, Septentrionali vento, maxime obnoxius.

(g) *Tertius*) Id eſt, Jam ter Zodiacum, in quo ultimum & hybernale ſignum Piſces numerantur, Sol emenſus fuerat. Uno verbo, Tertius annus elapſus erat.

(h) *Fidem dederat*) Sive, inquit Poeta, infelicis conjugii dolore, ſive quod ita uxori pollicitus eſſet, nullam fœminam mortua Eurydice Orpheus attigerat.

(i) *Transferre*) Hac execranda libidine famoſus vixit vir cætera omni genere virtutum inſignis; ſi modo is aliquid præter Poetarum figmenta ex Moſe tamen expreſſa, fuit.

(k) *Dîs genitus*) Apolline ſcilicet & Muſa Calliope, ut plurimis placet.

(l) *Fila ſon.*) Cytharæ chordas intelligit.

Um-

Digitized by Google

(*a*) Umbra loco venit: non (*b*) Chaonis abfuit arbos,
Non (*c*) nemus Heliadum, non frondibus (*d*) esculus altis,
Nec tiliæ molles, nec fagus, & (*e*) innuba laurus.
Et coryli fragiles, & fraxinus utilis hastis,
Enodisque abies, curvataque glandibus ilex,
Et platanus (*f*) genialis, acerque (*g*) coloribus impar,
Amnicolæque simul salices, & aquatica (*h*) lotos,
Perpetuoque virens buxus, tenuesque (*i*) myricæ,
Et bicolor (*k*) myrtus, & baccis cærula (*l*) tinus:
Vos quoque (*m*) flexipedes hederæ venistis, & unà
Pampineæ vites, & (*n*) amictæ vitibus ulmi:
(*o*) Ornique, & piceæ, pomoque onerata rubenti
Arbutus, & (*p*) lentæ victoris præmia palmæ:
Et (*q*) succincta comas, hirsutaque vertice pinus,

INTERPRETATIO.

umbra adfuit loco. Non arbor Chaonia defuit, non silva Heliadum, non esculus excelsis foliis, nec tilia voluptariæ, nec fagus, & casta laurus, & coryli fragiles, & fraxinus idoneus jaculis, & abies enodis, & ilex sinuata glandibus, & platanus genialis, & acer discolor, & simul salices aquaticæ, & lotos juxta aquas nascens, & Buxus semper virens, & exiles myricæ, & myrtus bicolor, & tinus cærulea baccis. Vos etiam hederæ flexipedes adfuistis, & unà vites pampineæ, & ulmi maritatæ vitibus, & Orni, & piceæ, & arbutus onusta pomo rubenti; & palmæ flexiles præmia victoris, & pinus succincta comas, atque hispida in fastigio,

NOTÆ.

(a) *Umbra*) Quia Arbores, cantus dulcedine illectæ, illuc confluxerunt.

(b) *Chaonis*) Quercum dicit, cujus generis arboribus Chaonia Epiri provincia, in qua etiam vocalibus quercubus celeberrima sylva Dodonæa, in primis abundat.

(c) *Nemus Heliad.*) Populos dicit, in quas Heliades seu Solis filias Phaëtontis sorores mutatas fuisse supra lib. 2. vidimus.

(d) *Esculus*) Arbor est glandifera, Jovi sacra, cujus glandibus, nondum inventis frugibus, primi mortales pro esca utebantur.

(e) *Innuba*) Quia, ut in superioribus legimus, Daphne quæ in laurum mutata nunquam Apollinis amoribus aurem præbere voluit.

(f) *Genialis*) Genio ac voluptati dicata; quo genere arborum hodie etiam ambulacra opacata habemus.

(g) *Coloribus impar*) Quapropter etiamnum hodie in pretio. Gall. dicitur *Erable*.

(h) *Lotos*) Arbor est Africæ familiaris fructum ferens adeo gratum, ut hospitibus patriæ oblivionem inducere dicatur.

(i) *Myricæ*) Virgulti est species, quam nos vocamus *Des bruyeres. Du Tamarix*.

(k) *Myrtus*) Arbuscula est Veneri dicata, cujus altera parte folia paulo ad nigritiem vergunt.

(l) *Tinus*) Laurus est sylvestris cærulea bacca, ut refert Plinius.

(m) *Flexipedes*) Hedera vero, quæ Baccho sacra, nodosis & errabundis flagellis tanquam flexis & curvis pedibus serpit.

(n) *Amictæ*) Quia vites ulmis fulcire consueverant.

(o) *Orni*) Eo nomine montanæ arbores quælibet intelliguntur, in specie tamen fraxinus sylvestris.

(p) *Lentæ*) Flexiles equidem Palmæ rami, attamen oneri cedere nescii; unde & victoribus honoris causa tribuebantur.

(q) *Succincta*) Quia in vertice tantum frondes Pinus emittit.

Gra-

Grata (*a*) Deûm matri: siquidem Cybeleius (*b*) Attis
Exuit hac hominem, truncoque induruit illo.
III. Adfuit huic turbæ (*c*) metas imitata cupressus,
(*d*) Nunc arbor, puer ante Deo dilectus ab illo,
Qui citharam nervis, & nervis temperat arcus.
Namque sacer Nymphis (*e*) Carthæa tenentibus arva
Ingens cervus erat: lateque patentibus altas
Ipse suo capiti præbebat cornibus umbras:
Cornua fulgebant auro: demissaque in armos
Pendebant tereti gemmata monilia collo.
Bulla super frontem parvis argentea loris
Vincta movebatur: parilique ex ære nitebant
Auribus in geminis circum cava tempora baccæ.
Isque metu vacuus, naturalique pavore
Deposito, celebrare domos, mulcendaque colla
Quamlibet ignotis manibus præbere solebat.
Sed tamen ante alios, (*f*) Ceæ pulcherrime gentis,
Gratus erat, Cyparisse, tibi: tu pabula cervum
Ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undam:

INTERPRETATIO.

placens matri Deorum; siquidem Attis Cybeleius spoliatus est hac homine, & diriguit illo stipite.

III. *Cupressus speciem exhibens pyramidum, nunc arbor, prius puer amatus ab illo Deo qui modum facit citharæ nervis, & modum facit arcui nervis, fuit ex eo numero. Namque vastus cervus erat dicatus Nymphis tenentibus agros Carthæos; atque ipse præstabat excelsas umbras suo capiti vastis cornibus. Cornua radiabant auro, atque torques gemmati pendebant ex collo tereti defluentes in armos. Bacca argentea alligata fronti tenuibus loris agitabatur; atque bullæ ex eodem ære fulgebant in ambabus auribus circum depressa tempora. Atque is expers timoris, & omisso naturali metu consueverat colere domos, & exhibere collum palpandum etiam manibus ignotis. Sed tamen tibi placebat præ cæteris, Cyparisse formosissime ex natione Cea. Tu agebas cervum ad intacta pabula, & ad aquas puri fontis.*

NOTÆ.

(a) *Deûm matri*) Quæ Cybele est, seu Rhea, plurimis itemque aliis nominibus insignita.

(b) *Attis*) Qui puer Cybele adamatus, sectisque suis ea lege præpositus, ut castitatem servaret, cum in Sagarithide nympha peccasset, in furorem versus sese exsecuit. Sibi insuper manus violentas parabat; verum Deæ miseratione in Pinum mutatus.

(c) *Metas*) Ejusmodi etiamnum hodie pyramidatâ formâ in hortis conspicimus.

(d) *Nunc arbor*) Fuit Cyparissus puer formosissimus, Apollini gratus, qui cervum quem in deliciis habebat cum imprudens occidisset, tanto est affectus dolore ut mori omnino vellet; quamobrem in Cupressum ab Apolline mutatus. Quæ quidem fabula levis est momenti & allusio nominis quod Græce puero & arbori idem est; nisi forte quis Cyparissus doctus fuit, illum ideo Deo acceptum credideris, namque Dei cognitio Amorem mutuum parit. Nec ita Cyparissi incongrua erit Metamorphosis in eam arborem, cujus omnes rami cælum versus, nullo in terram recurvo, simul contendunt.

(e) *Carthæa*) Id est, quæ ad Carthæam urbem spectarent. Fuit autem Carthæa una ex quatuor Ceæ insulæ urbibus, Cyparissi patria.

(f) *Ceæ*) Quæ Cycladum est una in mari Ægæo.

Tu modo texebas varios per cornua flores:
Nunc, eques in tergo residens, huc latus & illuc
Mollia purpureis frænabas ora capistris.
Æstus erat, mediusque dies: Solisque vapore
Concava littorei fervebant brachia (*a*) Cancri.
Fessus in herbosa posuit sua corpora terrâ
Cervus: & arborea ducebat frigus ab umbra.
Hunc puer imprudens jaculo Cyparissus acuto
Fixit: &, ut sævo morientem vulnere vidit,
Velle mori statuit: quæ non solatia (*b*) Phœbus
Dixit? & ut leviter, (*c*) pro materiaque doleret,
Admonuit: gemit ille tamen: munusque supremum
Hoc petit a Superis, ut tempore lugeat omni.
Jamque, per immensos egesto sanguine fletus,
In viridem verti cœperunt membra colorem;
Et modo, qui nivea pendebant fronte capilli,
Horrida cæsaries fieri: sumtoque rigore
Sidereum gracili spectare cacumine cælum.
Ingemuit, tristisque (*d*) Deus, Lugebere nobis,
e) Lugebisque alios, aderisque dolentibus, inquit.
IV. Tale nemus vates attraxerat: inque ferarum
Concili● medius, turba volucrumque (*f*) sedebat.

INTERPRETATIO.

Tu modo inserebas varios flores cornibus: modo eques sedens in dorso, huc & illuc vectus fræna adbibebas ori facili capistris purpureis. Calor erat intensus, & dies medius, atque brachia sinuosa Cancri littorei æstuabant. Cervus lassus demisit corpus suum in terram gramineam: & captabat frigus ab umbra arborea. Puer Cyparissus nescius hunc transfixit telo acuto; atque ut vidit obeuntem crudeli plaga, decrevit velle obire. Quam consolationem Apollo non insinuavit? & hortatus est ut parce lugeret, & pro causa. Ille tamen suspirat, & poscit hoc ultimum donum a Diis, ut semper fleat. Jamque sanguine exhausto per immoderatas lacrymas, artus cœperunt mutari in viridem colorem; & crines qui modo pendebant ex fronte candida, mutari in comam hispidam, atque duritie induta ferri versus cælum sidereum tenui fastigio. Deus mœstus indoluit; atque, inquit, Deploraberis a nobis, & deplorabis alios, & aderis lugentibus.

IV. *Poeta allexerat ejusmodi silvam, & sedebat medius in contextu ferarum, & turba avium.*

N O T Æ

(a) *Cancri*) Syderis cælestis, quod postquam Sol est ingressus, excitantur æstus vehementissimi.

(b) *Phœbus*) Apollo cui Cyparissus puer dilectus.

(c) *Pro materia*) Cervo nimirum, cui non absimilem reperire, cujus insuper amissi dolorem plurimis aliis rebus lenire posset.

(d) *Deus*) Apollo *scilicet*.

(e) *Lugebis*) Hoc ex Romanorum consuetudine desumtum, qui cupressi, Diti sacræ arboris ramos ante fores ejus domus in qua cadaver esset, apponebant; rogis insuper eosdem, gravis ex cadavere odoris amovendi causa, adhibebant.

(f) *Sedebat*) Quibus figmentis, agrestes ferosque homines ad humaniorem vitam ab Orpheo Sapienti & Politico viro illectos antiqui significare voluerunt.

L:

Ut satis impulsas tentavit pollice chordas;
Et sensit varios, quamvis diversa sonarent,
Concordare modos; hoc vocem carmine movit:
Ab Jove, Musa (*a*) parens (cedunt Jovis omnia regno)
Carmina nostra move: Jovis est mihi sæpe potestas
Dicta prius: cecini plectro (*b*) graviore (*c*) Gigantas,
Sparsaque (*d*) Phlegræis victricia fulmina campis.
Nunc opus est (*e*) leviore lyra: puerosque canamus
Dilectos Superis: inconcessisque (*f*) puellas
Ignibus attonitas meruisse libidine pœnam.
Rex Superûm Phrygii quondam (*g*) Ganymedis amore
(*h*) Arsit: & inventum est aliquid, quod Jupiter esse,

INTERPRETATIO.

Postquam satis tentavit nervos motos pollice, atque cognovit tonos diversos convenire, quanquam varie sonarent, flexit vocem hoc carmine: Musa mater, fac initium nostris versibus ab Jove; omnia cedunt Jovis imperio. Jovis numen sæpe cantatum est a me antehac. Cantavi plectro severiore Gigantas, & fulmina victricia disjecta per campos Phlegræos. Nunc opus est lyra molliore; atque dicamus pueros amatos a Diis: atque puellas correptas amoribus nefandis meruisse pœnam libidine. Rex Deorum olim flagravit desiderio Ganymedis Phrygii: atque aliquid est repertum quod Jupiter mallet esse,

NOTÆ.

(a) *Parens*) Calliopen Musam Orphei matrem fuisse supra diximus.

(b) *Graviore*) Quali bella cantari decet.

(c) *Gigantas*) Qui adversus Deos bellum movere non sunt veriti, sicuti in primo vidimus.

(d) *Phlegræis*) Quos alii in ea Macedoniæ parte quæ *Pallene* postea dicta est, in peninsula ad sinum Thermaicum; alii in Thessalia, in Thracia, in Campania denique collocant.

(e) *Leviore*) Amoribus convenienti sono molliore.

(f) *Puellas*) Qualis fuit Myrrha, de qua in sequentibus. Plurima vero fœminarum odio ab Orpheo facta Poeta memorat, ut postea commodius ad ejus fata descendat.

(g) *Ganymedis*) Qui Trois Phrygiæ regis fuit filius.

(h) *Arsit*) Impurissimum Amorem vel ipsi Ethnici verecundiores in hominibus ita damnaverunt, ut Poetas profligandos censuerint, qui nefanda audacia suo Jovi nequitias istiusmodi attribuerunt. Ex illorum numero fuit Cicero, qui insuper eò ducente nomine ipso Ganymedis, per hujus pueri fabulam Dei cum Sapientum mentibus commercia hominibus inculcata esse voluit. Sederent profecto Ethnici judices contra nos, nisi ab execrandis perditorum hominum libidinibus oculos averteremus. Atque adeo, sive a Jove per navam, sive per legiones, quibus insigne fuerit Aquila Ganymedes raptus fuerit, eo omisso, ad ea quæ nobis sunt propiora mentem convertamus. Sunt omnes quotquot homines sancti vivunt, & consilii & sapientiæ curam habent, vere Ganymedes & regii pueri: Qui nos amat verus Deus est. Sitit ille semper, & cupit ut Sapientiæ nectar sibi ministremus. Quæ nos in cælum transferat Aquila & ad corpus mortuum congreget fides requiritur. Illam Deus homo factus ita mentibus ingenerat, ut ipsius virtute ex terra auferamur. De his cogitandum. Meliusque erit ejusmodi curis operam dare, ut cælestia ad nos derivando ad superos transvehamur, quam ut terrestria in cælum transmittendo ad Inferos deturbemur.

Quam quod erat, mallet: nulla tamen alite verti
Dignatur; nisi (*a*) quæ possit sua fulmina ferre.
Nec mora: percusso mendacibus aere pennis
Abripit (*b*) Iliaden: qui nunc quoque pocula miscet,
(*c*) Invitaque Jovi nectar Junone ministrat.
V. Te quoque, (*d*) Amyclide, posuisset in æthere Phœbus,
Tristia si spatium ponendi fata dedissent.
Qua licet, æternus tamen es: quotiesque repellit
Ver hiemem, Piscique (*e*) Aries succedit aquoso;
Tu toties oreris: viridique in cespite (*f*) flores.
Te meus ante alios (*g*) genitor dilexit: & orbis
In medio positi caruerunt præside (*h*) Delphi;
Dum Deus (*i*) Eurotan, (*k*) immunitamque frequentat
Sparten; nec (*l*) citharæ, nec sunt in honore sagittæ.

INTERPRETATIO.

quam quod erat. In nullam tamen avem vult mutari, nisi quæ possit gestare sua fulmina. Nec mora, aere acto simulatis pennis aufert Iliaden: qui nunc etiam temperat pocula, atque offert nectar Jovi nolente Junone.

V. *Apollo te etiam statuisset in cælo, Amyclide, si fata tristia tempus indulsissent statuendi. Tamen immortalis es, quatenus licet; & quoties Ver fugat hyemem, atque Aries subsequitur piscem aquosum, tu toties appares, & flores in viridi gleba. Meus pater te amavit præ ceteris, & Delphi siti in media orbe destituti sunt rectore. Dum Deus celebrat Eurotan, & Spartam nullis muris cinctam, neque citharæ neque sagittæ coluntur.*

NOTÆ.

(a) *Quæ possit*) Aquila est, quæ in volucrum divisione Jovi cessit, altius quam ceteræ aves volat; Solem fixis oculis audet intueri; fulmine non tangitur; imo Jovi fulmina ministrasse dicitur cum adversus Titanas proficisceretur; quæ denique in cælum relata fulmen unguibus tenera fingitur. Atqui hæc sunt pleraque fabulæ. Fabula non est quod nisi Aquilæ corpus suum verus Deus exhibet: atque eo assurget quisquis illius filius fuerit, cui alæ datæ ab ipso grandia Aquilæ.

(b) *Iliaden*) Ganymedem dicit Ili fratrem, Ilio oriundum.

(c) *Invita*) Tum propter filiam Heben a Jovis poculis, Ganymedis causa remotam; tum propter Amores.

(d) *Amyclida*) Hyacinthus est Amyclæ, Amyclarum in Laconia conditoris, filius.

(e) *Aries*) Qui sydus est in Zodiaco quod, relictis piscibus, postquam Sol est ingressus, benignius radios suos ad nos transmittit, vernalemque tempestatem inchoat.

(f) *Flores*) Quia in florem mutatus Hyacinthus.

(g) *Genitor*) Apollo quem sæpius Orphei patrem diximus.

(h) *Delphi*) Urbs fuit Phocidis in Achaia ad Parnassum montem, Apollinis oraculo clarissima, quam umbilicum terræ, & commune quondam humani generis oraculum antiqui vocitarunt. Fabulam de ea Græci consignaverunt, quam Claudianus hisce versiculis comprehendit:

Jupiter, ut perhibent, spatium cum discere velles
Naturæ, regni nescius ipse sui,
Armigeros utrimque duas æqualibus alis
Misit ab Eois, occiduisque plagis.
Parnassus geminas fertur junxisse volatus,
Contulit alternas Pythius axis aves.

(i) *Eurotan*) Qui fluvius est Laconiæ, Amyclas Hyacinthi patriam præterfluens.

(k) *Immunitam*) Quippe quam satis civium virtute custoditam Lacedæmonii diu arbitrati sunt.

(l) *Citharæ & sagittæ*) Quæ sunt Apollinis insignia.

Im-

Digitized by Google

Immemor ipse sui non retia ferre recusat;
Non tenuisse canes; non per juga montis iniqui
Isse comes: longaque alit assuetudine flammas.
Jamque fere medius (*a*) Titan venientis & actæ
Noctis erat, spatioque pari distabat utrimque;
Corpora veste levant, & succo pinguis olivi
Splendescunt, latique ineunt certamina (*b*) disci.
Quem prius aerias libratum Phœbus in auras
Misit, & oppositas disjecit pondere nubes.
Recidit in solidam longo post tempore terram
Pondus: & exhibuit junctam cum viribus (*c*) artem.
Protinus imprudens, actusque cupidine ludi,
Tollere (*d*) Tænarides orbem properabat: at illum
Dura repercussum subjecit in aera tellus
In vultus, Hyacinthe, tuos: expalluit æque,
Ac puer, ipse (*e*) Deus: collapsosque excipit artus:
Et modo te refovet: modo tristia vulnera siccat:
Nunc animam admotis fugientem sustinet herbis.
Nil prosunt artes: erat immedicabile vulnus.
Ut si quis violas, riguove papaver in horto,
Liliaque infringat, fulvis hærentia virgis;
Marcida demittant subito caput illa gravatum;
Nec se sustineant: spectentque cacumine terram:

INTERPRETATIO.

Ipse sui oblitus non renuit portare plagas, non tenuisse canes, non ivisse comes per cacumina montis asperi: atque fovet amorem longa assuetudine. Jamque Sol erat fere medius noctis præterita & subsequentis, & distabat utrimque æquali intervallo. Tollunt amictum a corpore, & fulgent humore pinguis olivi, atque veniunt in certamen vasti disci. Quem ante libratum Apollo sustulit in aerem & discussit nubes objectas pondere. Pondus recidit in duram terram longo post tempore, & ostendit peritiam additam viribus. Continuo temerarius Tænarides, impulsus desiderio ludi festinabat tollere discum; at solida terra remisit sublatum in aerem in faciem tuam, Hyacinthe. Ipse Deus æque expalluit ac puer; & tollit membra collapsa: & modo te reficit; modo abstergit luctuosas plagas; modo retinet spiritum erumpentem graminibus adhibitis. Artes nullius sunt auxilii. Vulnus erat insanabile. Quemadmodum si quis atterat violas, vel papaver in horto riguo, aut lilia juncta subnigris caulibus, illa flaccida statim deprimant caput lassum, neque se sustineant, & respiciant terram fastigio

NOTÆ.

(a) *Titan*) Sol ipse est Hyperionis Titanis filius; quem venientis & actæ noctis medium cum fingit Poeta, meridiem fuisse statuit.

(b) *Disci*) Qui Orbis fuit ex ferro, ære, lapide, ligno etiam; quem medium loro, amenti vice trajectum ita in sublime jaci oportebat, ut intra præscriptos fines decideret.

(c) *Artem*) Quia ad scopum, utcumque in altum & in gyrum actus discus pervenit.

(d) *Tænarides*) Hyacinthus Lacon, a Tænaro Laconiæ promontorio sic dictus.

(e) *Deus*) Apollo, qui mactatum puerum vidit.

Sic

Digitized by Google

Sic vultus moriens jacet; & defecta vigore
Ipsa sibi est oneri cervix; humeroque recumbit.
Laberis, (*a*) Oebalide, primâ fraudate juventâ,
Phœbus ait: videoque tuum mea crimina vulnus.
Tu dolor es, facinusque meum: mea dextera leto
(*b*) Inscribenda tuo est: ego sum tibi funeris auctor.
Quæ mea culpa tamen? nisi si lusisse, vocari
Culpa potest: nisi culpa potest, & amasse, vocari;
Atque utinam pro te vitam, tecumve liceret
Reddere! sed quoniam fatali lege tenemur;
Semper eris mecum, memorique hærebis in ore.
Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt;
(*c*) Flosque novus scripto gemitus imitabere nostros.
Tempus & illud erit, quo se fortissimus (*d*) heros
Addat in hunc florem, folioque legatur eodem.
Talia dum (*e*) vero memorantur Apollinis ore,
Ecce cruor, qui fusus humi signaverat herbam,
Desinit esse cruor; (*f*) Tyrioque nitentior ostro
Flos oritur; formamque capit, quam lilia; si non
Purpureus color huic, argenteus esset in illis.
Non satis hoc Phœbo est: is enim fuit auctor honoris.

INTERPRETATIO.

sic facies moribunda languet, & cervix destituta viribus ipsa est sibi oneri, & recidit in humerum. Cadis, Oebalide, private prima juventute, inquit Apollo, atque intueor tuam plagam meum crimen. Tu es dolor & flagitium meum: mea manus est insimulanda de morte tua: ego sum tibi causa obitus. Quod tamen est meum flagitium? nisi si potest dici flagitium lusisse; nisi si etiam potest dici flagitium dilexisse. Atque utinam concessum esset reddere vitam pro te, vel tecum! sed quoniam obstringimur lege fatali, semper eris mecum, atque manebis in ore non oblivioso. Lyra tacta manu, versus nostri se laudabunt, & flos novus repræsentabis scripta nostros gemitus. Tempus etiam erit, quo heros strenuissimus se adjiciat in hunc florem, & legatur eodem folio. Dum talia referuntur ore veridico Apollinis; ecce sanguis qui sparsus per terram infecerat herbam, cessat esse sanguis; & flos splendidior purpura Tyria nascitur, atque induit formam quam lilia, nisi color esset purpureus huic, niveus esset in illis. Non satis est istud Apollini; namque is fuit caussa honoris.

NOTÆ.

(a) *Oebalide*) Hyacinthum compellat, cui ab Oebalia Laconiæ urbe nomen illud patronymica forma, cum Oebalium dicere debuisset, licentia Poetica assignavit.

(b) *Inscribenda*) Ut mortis caussa habeatur.

(c) *Flosque*) Videtur namque syllaba *ai*, seu interjectio gemitum significans, in Hyacintho flore quodammodo inscripta: quæ res fabulæ duplici de Hyacintho, itemque Ajace, de quo in 13. ansam præbuit. Testatur autem Lazarus Bonamicus Italus, ad Virgilii Georgica, se qualem describunt Poetæ, Venetiis Alexandria allatum Hyacinthum vidisse: ut frustra ejusmodi inveniri florem alii negaverint.

(d) *Heros*) Ajacem dicit Telamonium, cujus nomen duabus prioribus litteris *ai* intelligitur.

(e) *Vere*) Quippe qui Delphis oracula tenebat.

(f) *Tyrio*) Id est pulcherrimo, cujusmodi Tyro Phœniciæ urbe celeberrima olim petebatur.

Ipse

Ipse suos gemitus foliis inscribit; & ai ai
Flos habet inscriptum: funestaque littera ducta est.
Nec genuisse pudet (*a*) Sparten Hyacinthon: honorque
Durat in hoc ævi: celebrandaque more priorum
Annua prælatâ redeunt (*b*) Hyacinthia pompâ.
VI. At si forte roges fœcundam (*c*) Amathunta metalli,
An genuisse velit (*d*) Propœtidas; abnuat æque,
Atque illos, gemino quondam quibus aspera cornu
Frons erat; unde etiam nomen traxere (*e*) Cerastæ.
Ante fores horum stabat (*f*) Jovis hospitis ara,
Lugubris sceleris: quam si quis sanguine tinctam
Advena vidisset; mactatos crederet illic
Lactentes vitulos, Amathusiacasve bidentes:
Hospes erat cæsus. Sacris offensa nefandis,
Ipsa suas urbes, (*g*) Ophiusiaque arva parabat
Deserere alma Venus. Sed quid loca grata, quid urbes
Peccavere meæ? quod crimen, dixit, in illis?
Exsilio pœnam potius (*h*) gens impia pendat,
Vel nece; vel si quid medium mortisque fugæque.
Idque quid esse potest, nisi versæ pœna figuræ?
Dum dubitat, quo mutet eos; ad cornua vultum
Flexit: & admonita est hæc illis posse relinqui:

INTERPRETATIO.

Ipse inscribit suos gemitus foliis: & flos habet inscriptum ai, ai, & tristis littera exarata est. Neque Sparten pudet tulisse Hyacinthen: & gloria perstat in hoc tempus: atque Hyacinthia annua celebranda ritu veterum recurrunt præcedente pompa.

VI. *At si forte exquiras ab Amathunte metallo abundante, an cupiat produxisse Propœtidas, perinde neget atque illos, quibus olim frons erat scabra duplici cornu, unde etiam nomen habuerunt Cerastæ. Altare Jovis hospitalis erat ante horum ostia, triste flagitiis: quod si quis peregrinus vidisset infectum cruore, arbitraretur vitulos latentes, vel oves Amathusiacas illic cæsas: advena erat jugulatus. Ipsa alma Venus læsa sacris horrendis volebat destituere campos Ophiusios & suas urbes. Verum, ait, quid loca dilecta, quid urbes meæ deliquerunt? quod vitium in illis? Gens scelesta exsolvat potius pœnas exsilio, vel morte, vel si quid medium mortis & exsilii. Atque id quid potest esse, nisi pœna mutatæ formæ? Dum incerta est, quo vultu eos vertat, detorquet faciem ad cornua, atque admonita est hæc posse illis relinqui:*

NOTÆ.

(a) *Sparten*) Quod nomen non modo Hyacinthi patriæ seu urbi Spartæ, sed ejusdem aviæ Lacedæmonis uxori a Pausania datum.

(b) *Hyacinthia*) In Hyacinthi honorem quotannis celebrata.

(c) *Amathunta*) Cypri urbem ærifodinis cum tota insula clarem.

(d) *Propœtidas*) Vide infra Ỽ. 338.

(e) *Cerastæ*) *Cerastis* dicta est olim insula Cyprus ob multa *κέρατα* seu promontoria: ex quo forte datus locus fabulæ: quamquam alii ex incolarum feritate, vel etiam ex tumoribus, quos illi in capite cornuum vice gerebant, tractam crediderunt.

(f) *Jovis*) Qui hospitibus, quos in tutela habet, jure dare creditur: unde & Hospitalis dictus.

(g) *Ophiusia*) Cyprus intelligit, ut patet; quamquam ratio hujus appellationis, neque apud Geographos, neque apud Interpretes usquam apparet, quod sciam.

(h) *Gens impia*) Cerastæ.

Gren-

Grandiaque in torvos transformat membra (*a*) juvencos.
VII. Sunt tamen obscœnæ Venerem Propœtides ausæ
Esse negare Deam: pro quo sua, numinis ira,
Corpora cum forma primæ (*b*) vulgasse feruntur.
Utque pudor cessit, sanguisque (*c*) induruit oris,
In rigidum parvo silicem discrimine versæ.
VIII. Quas quia Pygmalion ævum per crimen agentes
Viderat, offensus vitiis, quæ plurima menti
Fœmineæ Naturâ dedit, sine conjuge cælebs
Vivebat: thalamique diu consorte carebat.
Interea niveum mira feliciter arte
Sculpit ebur: formamque dedit, qua fœmina nasci
Nulla potest: operisque sui concepit amorem.
Virginis est veræ facies, quam vivere credas:
Et, (*d*) si non obstet reverentia, velle moveri.
Ars adeo latet arte sua: miratur, & haurit
Pectore Pygmalion (*e*) simulati corporis ignes.
Sæpe manus operi tentantes admovet, an sit
Corpus, an illud ebur: nec ebur tamen esse fatetur.
Oscula dat, reddique putat: loquiturque, tenetque:
Et credit tactis digitos insidere membris:
Et metuit, pressos veniat ne livor in artus.

INTERPRETATIO.

& mutat vastos artus in truces juvencos.

VII. *Tamen turpes Propœtides non sunt veritæ inficiari Venerem esse Deam: quamobrem ejus ira dicuntur primæ in propatulo habuisse corpora cum pulchritudine. Postquam autem pudor ejectus est, & sanguis oris diriguit, mutatæ sunt in durum saxum levi discrimine.*

VIII. *Quas quia Pygmalion viderat ætatem transigentes per crimen, deterritus vitiis, quæ natura indidit plurima ingenio muliebri, vivebat cælebs sine uxore, atque diu carebat socia thalami. Interea sculpit feliciter ebur candidum mira arte, atque addidit speciem, qua nulla puella potest nasci; & tactus est amore sui operis. Vultus est veræ puellæ, quam arbitreris vivere, &, nisi prohibeat modestia, velle moveri: usque adeo ars celatur arte sua. Pygmalion miratur, & pectore concipit ardores corporis ficti. Sæpe admovet operi manus explorantes an illud est corpus an ebur; neque tamen agnoscit esse ebur. Offert suavia, & credit reponi: & affatur, & tangit: & putat digitos infigi artubus tactis, & timet ne livor succedat in membra pressa.*

NOTÆ.

(a) *Juvencos*) Quia ad aratrum coacti in juvencos mutatos nonnulli voluerunt.

(b) *Vulgasse*) Fabulæ locum dedit Cypriarum puellarum turpitudo, quæ, ut Herodotus & Justinus referunt, corporis quæstu dotem comparare solitæ erant. Ex eo autem quod illæ Veneris ira ad flagitium dicuntur prostitutæ, Deum sui contemptores per libidinem punire, cui illos permittit, licet colligere.

(c) *Induruit*) Ut hinc non prius a Deo homines scias destitui, quam in suis criminibus obduruerint.

(d) *Si non obstet*) Argute profecto & ad hujus simulacri statuendam elegantiam apposite, quod non naturâ, sed pudore immotum facit.

(e) *Simulati*) Ad virginis similitudinem sculpti.

Et

Et modo blanditias adhibet: modo grata puellis
Munera fert illi conchas, teretesque lapillos,
Et parvas volucres, & flores mille colorum,
Liliaque, pictasque pilas, & ab arbore lapsas
(a) Heliadum lacrymas; ornat quoque vestibus artus:
Dat digitis gemmas; dat longa monilia collo.
Aure leves baccæ, redimicula pectore pendent.
Cuncta decent: nec nuda minus formosa videtur.
Collocat hanc stratis (b) concha Sidonide tinctis;
Appellatque tori sociam: acclinataque colla
Mollibus in plumis, tanquam sensura, reponit.
Festa dies Veneri, tota celeberrima Cypro,
Venerat: & pandis inductæ cornibus aurum
Conciderant ictæ nivea cervice juvencæ;
Thuraque fumabant: cum munere functus ad aras
Constitit, & timide, Si Dî dare cuncta potestis,
Sit conjux opto, non ausus, eburnea virgo,
Dicere Pygmalion, similis mea, dixit, eburneæ.
Sensit, ut ipsa suis aderat Venus aurea festis,
Vota quid illa velint; & amici numinis omen
Flamma ter accensa est; apicemque per aera duxit.
Ut rediit, simulacra suæ petit ille puellæ:
Incumbensque toro dedit oscula: visa tepere est.
Admovet os iterum: manibus quoque pectora tentat;

INTERPRETATIO.

Et nunc blanditiis utitur, nunc illi porrigit conchas, & lapillos expolitos, dona accepta puellis, itemque aviculas, & flores mille colorum, & lilia, & pilas pictas, & lacrymas lapsas ab arbore Heliadum. Decorat quoque membra vestibus; inserit gemmas articulis, aptat amplos torques collo. Expolitæ margaritæ pendent ex auribus, redimicula ex pectore. Omnia sunt decori, neque minus pulchra videtur nuda. Hanc componit in stratis infectis concha Sidonia, & vocat consortem lecti, atque collocat collum demissum tanquam sensurum in mollibus plumis. Dies Veneri sacra, celeberrima tota Cypro aderat: & vaccæ candida colla habentes cornua variis circumdata auro, percussæ procubuerant; & thura fumabant: cum donis exhibitis constitit Pygmalion ad altaria, atque pavide, si Dii potestis omnia præbere, cupio sit uxor, non ausus est dicere puella eburnea, dixit similis eburneæ. Cum Venus splendida adesset suis sacris, cognovit quid illa vota significent; atque in præsagium benevoli numinis flamma ter emicuit, & impulit apicem per aerem. Postquam ille rediit, adit effigiem suæ virginis: atque devolutus in lectum obtulit suavia. Visa est tepere. Denuo os admovet; explorat etiam pectus manibus;

NOTÆ.

(a) *Heliadum lac.*) Succina, quæ e populis, in quas Phaëthontis sorores mutatæ, defluere dicuntur: quanquam pinei generis esse arbores ex quibus succinum manat Plinius, hodierni etiam Medici attestantur.

(b) *Concha*) Purpura Sydonis seu Tyria, quam laudatissimam Tyro seu Sidone peti, jam toties diximus.

Tentatum mollescit ebur: positoque rigore
Subsidit digitis, ceditque: ut (*a*) Hymettia sole
Cera (*b*) remollescit, tractataque pollice multas
Flectitur in facies, ipsoque fit utilis usu.
Dum stupet; & timide gaudet; fallique veretur;
Rursus amans, rursusque manu sua vota retractat.
Corpus erat: saliunt tentatæ pollice venæ.
Tum vero (*c*) Paphius plenissima concipit heros
Verba, quibus Veneri grates agat: oraque tandem
Ore suo non falsa premit: dataque oscula virgo
Sensit, & erubuit: timidumque ad limina lumen
Attollens, pariter cum cælo vidit amantem.
Conjugio, quod fecit, adest Dea: jamque coactis
Cornibus in plenum novies lunaribus orbem,
Illa Paphon genuit; de quo tenet insula nomen.
IX. Editus hac ille est, qui, si sine prole fuisset,
Inter felices Cinyras potuisset haberi.
Dira canam: procul hinc natæ, procul este parentes:
Aut, mea si vestras mulcebunt carmina mentes,
Desit in hac mihi parte fides; nec credite factum:
Vel, si credetis, facti quoque credite pœnam.
Si tamen admissum sinit hoc natura videri;
Gentibus (*d*) Ismariis, & nostro gratulor orbi,

INTERPRETATIO.

ebur exploratum mollescit, atque amissa duritie flectitur & cedit digitis, sicut cera Hymettia remollescit sole, atque ficta pollice ducitur in multas figuras, & fit utilis ipso usu. Dum hæret & cunctanter lætatur, & timet decipi, rursus amans, rursus retentat manu sua desideria. Erat corpus, venæ exploratæ pollice micant. Tum vero heros Paphius comprehendit voces perfectissimas, quibus gratias agat Veneri; & denique urget ora non ficta ore suo: atque puella sensit suavia oblata, & erubuit; & erigens oculos timidos versus ostium spectavit simul amantem cum cælo. Dea adest connubia, quod paravit; atque illa, cornibus lunaribus jam novies coactis in plenum orbem, peperit Paphon, de quo insula habet nomen.

IX. *Ille est hac genitus, qui, si fuisset sine prole, Cinyras potuisset reponi inter beatos. Horrenda referam. Filiæ, hinc longe state: longe* este *parentes, Vel, si mei versus tangant vestros animos, ne mihi credite in hac parte, neque fidem habete facto; vel si fidem habeatis, credite etiam pœnam facti. Si tamen natura patitur hoc videri patratum, gratulor populis Thracibus & nostris oris,*

NOTÆ.

(a) *Hymettia*) Ab Hymetto Atticæ monte optimi & laudatissimi mellis fertilissimo, dicta cera *Hymettia*.

(b) *Remollescit*) Non hæc una fuit eburnea seu marmorea puella, quæ obsequio & assiduis precibus emollita.

(c) *Paphius*) Pygmalion *scilicet*: quanquam per prolepsim ita appellatur; siquidem a Papho filio Paphus urbs Cypri deinde ædificata.

(d) *Ismariis*) Thraciis, ab Ismaro Thraciæ monte: qua quidem ex regione oriundum Orpheum supra vidimus.

Gra-

Digitized by Google

Gratulor huic terræ, quod (*a*) abest regionibus illis,
Quæ tantum genuere nefas: sit dives (*b*) amomo,
Cinnamaque, (*c*) costumque suam, sudataque ligno
Thura ferat, floresque alios (*d*) Panchaia tellus,
Dum ferat & Myrrham: (*e*) tanti nova non fuit arbos.
Ipse negat nocuisse tibi sua tela Cupido,
Myrrha: facesque suas a crimine vindicat isto.
(*f*) Stipite te Stygio tumidisque afflavit (*g*) Echidnis
E tribus una (*h*) soror: scelus est odisse parentem:
Hic amor est odio majus scelus: undique lecti
Te cupiunt proceres; totoque Oriente juventus
Ad thalami certamen adest: ex omnibus unum
Elige, Myrrha, tibi, dum ne sit in omnibus (*i*) unus.
Illa quidem sentit; fœdoque repugnat amori:
Et secum, quo mente feror? quid molior? inquit.
Dî, precor, & Pietas, sacrataque jura parentum,
Hoc prohibete nefas, scelerique resistite tanto;
Si tamen hoc scelus est: sed enim damnare negatur
Hanc Venerem pietas: coeuntque animalia nullo
Cætera delectu: nec habetur turpe (*k*) juvencæ
Ferre patrem tergo: fit equo sua filia conjux;

INTERPRETATIO.

gratulor huic terræ, quod distat ab illis regionibus quæ protulerunt tantum monstrum. Terra Panchaia sit opulenta amomo, & producat cinnama, & costum suam, & thura stillata ex ligno, & flores alios, modo protrudat etiam Myrrham: Nova arbor non fuit tanti. Ipse amor diffitetur sua spicula tibi obfuisse, Myrrha, atque immunes præstat suas tædas ab isto scelere. Altera ex tribus sororibus tetigit te torre Stygio & viperis turgidis. Nefas est odio habere patrem: hic amor est majus flagitium odio. Dynastæ undique lecti te optant: atque juventus concurrit ad pugnam pro tuo thalamo ex toto Oriente. Despice unum tibi ex omnibus, Myrrha, modo ne sit unus inter omnes. Illa quidem cognoscit, atque resistit turpi amori; atque apud se, inquit, Quorsum abeo votis? quid conor? Dii, oro, atque Pietas; & jura sacra parentum avertite hoc nefas. Verum enim Pietas dicitur minime improbare hunc Amorem; aliaque omnia animantia junguntur nullo discrimine: Neque videtur fœdum junici sustinere patrem tergo; sua filia fit uxor equo;

NOTÆ.

(a) *Abest*) Quantum enim Thracia a Cypro, Arabiâ deinde quo confugit Myrrha, dissita est?

(b) *Amomo*) Qui frutex est exoticus laudatissimi odoris.

(c) *Costum*) Frutex est etiam gratissimi odoris.

(d) *Panchaia*) Arabiæ est felicis pars felicissima, non procul a Sinus Arabici ostio.

(e) *Tanti*) Ut per nefandam libidinem in eam arborem Myrrha mutaretur.

(f) *Stipite*) Face infernali.

(g) *Echidnis*) Viperis, quibus furiæ caput præsertim habent horridum.

(h) *Soror*) Tisiphone, Alecto, seu Megæra.

(i) *Unus*) Pater scilicet.

(k) *Juvencæ*) Usque adeo omnem exuisse rationem vides quisquis obscœnis amoribus indulget, ut nequidem brutorum naturam induere sibi turpe reputet.

Quasque creavit, init pecudes, caper: ipsaque cujus
Semine concepta est, ex illo concipit ales.
Felices, quibus ista licent! humana malignas
Cura dedit leges: & quod Natura remittit,
Invida jura negant: (*a*) gentes tamen esse feruntur,
In quibus & nato genitrix, & nata parenti
Jungitur; & pietas geminato crescit amore.
Me miseram, quod non nasci mihi contigit illic,
Fortunaque loci lædor! quid in ista revolvor?
Spes interdictæ discedite: dignus amari
Ille, sed ut pater, est: ergo si filia magni
Non essem Cinyræ, Cinyræ concumbere possem.
Nunc quia tam (*b*) meus est, non est (*c*) meus; ipsaque damno
Est mihi proximitas: aliena potentior essem.
Ire libet procul hinc, patriosque relinquere fines,
Dum scelus effugiam: retinet malus error amantem;
Ut præsens spectem Cinyram; tangamque, loquarque,
Osculaque admoveam, si nil conceditur ultra.
Ultra autem sperare aliquid potes, impia virgo?
Nec, quot (*d*) confundas & jura & nomina, sentis?
Tune eris & matris pellex, & adultera patris?
Tune soror gnati, genitrixque vocabere fratris?

INTERPRETATIO.

atque caper insilit in pecora quæ genuit; & volucris concipit ex illo cujus semine creata est. Beati quibus ista sunt concessa! Sollicitudo humana invexit leges perversas: & jura livida recusant quod natura concedit. Dicuntur tamen esse nationes inter quas & mater rem habet cum filio, & filia cum patre; atque pietas augetur duplici amore. Me infelicem, quod mihi non obvenit illic gigni, atque male mihi est sorte loci! quamobrem ea cogito? Spes prohibitæ procul abite. Ille est dignus diligi, sed tanquam genitor. Adeoque nisi essem nata magni Cinyræ, possem jungi cum Cinyra. Nunc quia tam ad me spectat, ad me non spectat: atque ipsa propinquitas est mihi dispendio. Essem validior si essem aliena. Fert animus hinc longe discedere, atque deserere fines patrios, donec vitem nefas. Prava vesania retinet amantem, ut adstans videam Cinyram, & tangam, & colloquar, & adhibeam suavia, si nihil præterea permittitur. Potes autem sperare aliquid aliud puella scelesta? Neque sentis quot perturbes jura & nomina? Tune eris & pellex genitricis, & adultera patris? Tune soror filii, atque diceris mater fratris?

NOTÆ.

(a) *Gentes*) In quibus Troglodytæ Æthyopiæ gens fera, ad sinum Arabicum.

(b) *Meus*) Pater nempe.

(c) *Meus*) Conjux *scilicet*.

(d) *Confundas*) Seipsa vero optime per hoc vocabulum increpat. Enimvero per distinctionem cuique rei sua natura constat; singula etiam Deus per distinctionem creavit: quod maxime ignaris & brutis hominibus, cujusmodi Terra hodie est obruta, præsertim foret inculcandum.

Nec

Nec metues atro crinitas angue (*a*) sorores,
Quas facibus sævis oculos atque ora petentes
Noxia corda vident? at tu, dum corpore non es
Passa, nefas animo ne concipe: neve petentis
Concubitu vetito Naturæ pollue fœdus.
(*b*) Velle puta: res ipsa vetat: pius ille memorque
Juris: & o vellem similis furor esset in illo!
Dixerat: at Cinyras, quem copia digna procorum,
Quid faciat, dubitare facit, scitatur ab ipsa,
Nominibus dictis, cujus velit esse mariti.
Illa silet primo: patriisque in vultibus hærens,
Æstuat: & tepido suffundit lumina rore.
Virginei Cyniras hæc credens esse timoris,
Flere vetat; siccatque genas; atque oscula jungit.
Myrrha datis nimium gaudet: consultaque, qualem
Optet habere virum; Similem tibi, dixit: at ille
(*c*) Non intellectam vocem collaudat; &, Esto
Tam pia semper, ait: pietatis nomine dicto,
Demisit vultus, sceleris sibi conscia, virgo.
Noctis erat medium, curasque, & pectora somnus
Solverat: at virgo Cinyreia pervigil igni
Carpitur indomito; furiosaque vota retractat.
Et modo desperat; modo vult tentare: pudetque,

INTERPRETATIO.

Neque seformidabis sorores comatas nigris serpentibus, quas pectora conscia vident irruentes in oculos atque vultus tedis feralibus? At tu dum non admisisti scelus corpore, ne admitte animo; neve fœda jura naturæ invictæ coitu prohibito. Pone te cupere: res ipsa prohibet. Ille sanctus, & servantissimus æqui: & o cuperem par esset vesania in illo. Absolverat: at Cinyras quem magnus numerus procorum cogit ambigere quid agat, exquirit ab ipsa, prolatis nominibus, cujus viri optet esse. Illa primo tacet, atque stupens in facie paterna, ardet, & supplet oculos calido humore. Cinyras putans hæc esse metus puellaris, jubet a lacrymis temperare, & abstergit genas, atque dat suavia. Myrrha effuse lætatur datis; atque interrogata qualem maritum cupiat habere, Tibi parem, ait. At ille probat verba non intellecta; atque, inquit, Esto semper tam pia. Puella sibi conscia flagitii depressit faciem ad prolatum nomen pietatis. Nox erat media; atque sopor oppresserat solicitudines & pectora. At puella Cinyreia experrecta æstuat flamma sæva, & revolvit desideria insana. Et modo despondet animo; modo vult periculum facere: & pudet,

NOTÆ.

(a) *Sorores*) Furiæ, de quibus non multo ante; quas scelerum ultrices vere ex Cicerone cognosces. *Nolite*, inquit ille pro Roscio Amerino, *putare, quemadmodum in fabulis videtis, eos, qui aliquid impie scelerateque commiserint, agitari & perterreri furiarum tædis ardentibus. Sua quemque fraus, & suus terror maxime vexat: suum quemque scelus agitat, amentiaque afficit*, &c.

(b) *Velle*) *Te* supple, non *patrem*.

(c) *Non intellectam*) Non eo quidem sensu quo dicebat Myrrha.

Et

Et cupit; &, quod agat, non invenit: utque securi
Saucia trabs ingens, ubi plaga novissima restat,
Quo cadat, in dubio est, omnique a parte timetur;
Sic animus vario labefactus vulnere nutat
Huc levis, atque illuc; momentaque sumit utroque.
Nec modus aut requies, nisi mors, reperitur amoris.
Mors placet: erigitur: laqueoque innectere fauces
Destinat: &, zonâ summo de poste revinctâ,
Care vale (a) Cinyra, caussamque intellige mortis,
Dixit: & aptabat pallenti vincula collo.
Murmura verborum fidas nutricis ad aures
Pervenisse ferunt, limen servantis alumnæ.
Surgit anus, reseratque fores: mortisque paratæ
(b) Instrumenta videns, spatio conclamat eodem,
Seque ferit, scinditque sinus, ereptaque collo
Vincula dilaniat: tum denique flere vacavit;
Tum dare complexus, laqueique requirere caussam.
Muta silet virgo, terramque immota tuetur:
Et deprensa dolet tardæ conamina mortis.
Instat anus; canosque suos, & inania nudans
Ubera, per cunas alimentaque prima precatur,
Ut sibi committat, quicquid dolet: illa rogantem
Aversata gemit: certa est exquirere nutrix;
Nec solam spondere fidem: Dic, inquit, opemque
Me sine ferre tibi: (c) non est mea pigra senectus.

INTERPRETATIO.

& vovet: neque reperit quod incipiat. Atque ut alta pinus vulnerata bipenni, incerta est quo parte ruat, cum ictus ultimus superest, atque metuitur ab omni latere; ita mens incerta diversis plagis emota, huc atque illuc vacillat, & impellitur utraque. Neque modus aut requies amoris invenitur nisi obitus. Obitus placet. Exsurgit, atque parat gulam premere laqueo: & cingulo ad supremum postem alligato, Dilecte Cinyra vale, inquit, atque crede caussam esse necis: atque accommodabat laqueum collo pallenti. Ajunt strepitum vocum permeasse ad fideles aures nutricis custodientis fores alumnæ. Exilit anus, atque aperit januam; & intuens instrumenta necis decreta, eodem tempore vociferatur, seque plangit, & vestes discerpit, atque frangit laqueos dereptos collo. Tum denique spatium fuit ejulandi, & amplectendi, atque petendi caussam suspendii. Puella muta tacet, atque hærens spectat terram, & correpta mœsta est ob conatum seræ necis. Urget vetula; atque detegens capillos suos albos & vacuas mammas, orat per incunabula & prima nutrimenta; ut sibi credat quicquid ægre est. Illa repellens orantem suspirat. Nutrix obfirmata est sciscitari; neque modo promittere fidem. Indica, ait, atque patere me tibi succurrere: Mea senectus non est iners.

NOTÆ.

(a) *Cinyra*) Amatorie: nam patris nomen amenti invidiosum.

(b) *Instrumenta*) Zonam, *scilicet*, summo de poste revinctam.

(c) *Non est*) Imo incredibile est quantum in promovendis flagitiis valeant improbæ ejusmodi vetulæ. Illas mittere dicunt dæmonem quo ire non conceditur.

Sed

Seu furor est; habeo quæ carmine sanet, & herbis.
Sive aliquis nocuit; magico lustrabere ritu.
Sive est ira Deûm, sacris placabilis ira.
Quid rear ulterius? certe fortuna domusque
Sospes, & in cursu est: vivunt genitrixque, paterque.
Myrrha, patre audito, suspiria duxit ab imo
Pectore: nec nutrix etiamnum concipit ullum
Mente nefas: aliquemque tamen præsentit amorem.
Propositique tenax, quodcunque sit, orat, ut ipsi
Indicet: & gremio lacrymantem tollit anili:
Atque ita complectens infirmis colla lacertis,
Sensimus, inquit, amas: & in hoc mea (pone timorem)
Sedulitas erit apta tibi: nec sentiet unquam
Hoc pater: exsiluit furibunda, torumque
(a) Ore premens, Discede, precor; miseroque pudori
Parce, ait: instanti, Discede, aut desine, dixit,
Quærere quid doleam; scelus est, quod scire laboras.
Horret anus; tremulasque manus annisque metuque
Tendit: & ante pedes supplex procumbit alumnæ.
Et modo blanditur; modo, si non conscia fiat,
Terret; & indicium laquei, cœptæque minatur
Mortis: & officium commisso spondet amori.
Extulit illa caput, lacrymisque implevit obortis
Pectora nutricis: conataque sæpe fateri,
Sæpe tenet vocem; pudibundaque vestibus ora
Texit: &, O, dixit, felicem conjuge matrem!

INTERPRETATIO.

Sive est Amor; habeo quæ medeatur carmine & graminibus. Sive aliquis obfuit, purgaberis ritu magico. Sive est ira Deorum, ira est mollienda sacris. Quid amplius conjiciam? Certe fortuna & domus est integra, atque florens: pater & mater vivunt. Myrrha trahit gemitus ab infimo pectore, audito patre, neque nutrix adhuc intelligit animo ullum scelus: nihilominus prævidet aliquem amorem: atque obfirmata mente precatur ut sibi confiteatur quodcumque sit, atque tollit flentem sinu vetulo: & sic complectens collum debilibus brachiis, Advertimus, ait, Amore correpta es: &, omitte metum, mea industria tibi erit utilis ad hanc rem: neque parens unquam istud advertet. Vesana sese proripuit ex sinu, & urgens lectum facie, quæso, inquit, egredere, & ignosce deflendo pudori. Egredere, inquit, cum magis illa urgeret, aut omitte sciscitari quamobrem mihi ægre sit: quod cupis cognoscere, est nefas. Vetula exhorrescit, & tollit manus trementes ætate & timore; & supplex devolvitur ante pedes alumnæ. Et nunc blanditur; nunc metum injicit, nisi fiat conscia, & minatur indicium suspendii & necis tentatæ: atque pollicetur obsequium amori concredito. Illa erexit cervicem, & implevit gremium nutricis lacrymis prorumpentibus; & cum sæpe tentasset confiteri, sæpe opprimit vocem; & velavit vultus verecundos amictu; &, o, inquit, beatam matrem marito!

NOTÆ.

(a) *Ore premens*) Adverte, quæso, quam bene Poetæ perspecta affectuum indoles.

Hactenus; & gemuit: gelidos nutricis in artus,
Ossaque (sensit enim) penetrat tremor: albaque toto
Vertice canities rigidis stetit hirta capillis.
Multaque, ut excuteret diros, si posset, amores,
Addidit: at virgo scit se (*a*) non falsa moneri;
Certa mori tamen est, si non potiatur amaro.
Vive, ait hæc; potiere tuo; non ausa, parente,
Dicere, conticuit: promissaque numine firmat.
Festa piæ Cereris celebrabant annua matres
(*b*) Illa, quibus niveâ velatæ corpora veste
Primitias frugum dant spicea serta suarum;
Perque novem noctes Venerem tactusque viriles
In vetitis numerant: turbâ (*c*) Cenchreis in illâ
Regis abest conjux: (*d*) arcanaque sacra frequentat.
Ergo legitima vacuus dum conjuge lectus;
Nacta gravem vino Cinyram male sedula nutrix,
Nomine mentito, veros exponit amores:
Et faciem laudat: quæsitis virginis annis,
Par, ait, est Myrrhæ: quam postquam adducere jussa est,
Utque domum rediit, Gaude mea, dixit, alumna;
Vicimus: infelix non toto corpore sentit
Lætitiam virgo; præsagaque pectora mœrent.
Sed tamen & gaudet: tanta est discordia mentis.
Tempus erat quo cuncta silent; interque (*e*) Triones

INTERPRETATIO.

Hactenus: & suspiravit. Pavor currit per membra frigida & per ossa nutricis, namque rem *cognovit: & candida coma stetit arrecta toto capite rigidis crinibus. Atque plurima subjecit, ut si liceret, depelleret nefandos amores. At puella conscia est se non moneri falsa; tamen constituit mori, nisi potiatur dilecto. Vive, inquit hæc, potieris tuo, verita dicere, patre, obmutuit, & confirmat promissa sacramento. Matres celebrabant solennia illa sacra piæ Cereris, quibus indutæ corpus candido amictu offerunt coronas spiceas primitias suarum frugum: atque recensent inter prohibita Venerem & tactus viriles per novem noctes. Cenchreis regis uxor abest per illam turbam, atque celebrat festa secreta. Dum igitur torus vacuus legitima compare, perverse officiosa nutrix nacta Cinyram vino oppressum indicat veros amores nomine ficto; & prædicat formam. Ætate puella* ab eo *petita, similis est Myrrhæ, inquit: Quam postquam jussa est adducere, atque rediit domum, Lætare, ait, mea alumna, Vicimus. Misera puella non sentit gaudium per totum corpus; & pectus ominosum luget. Sed tamen etiam gaudet: tanta est dissentio animi. Tempus erat quo omnia conticescunt; & Bootes vertebat currum*

NOTÆ.

(a) *Non falsa*) Quippe utile fuisset nefandis amoribus abstinuisse.

(b) *Illa*) Nam diversa fuerunt.

(c) *Cenchreis*) Nomen est uxoris Cinyræ.

(d) *Arcana*) Namque tanta in Cereris sacris taciturnitas, ut quidpiam evulgare nefas duceretur.

(e) *Triones*) Redi ad lib. 2. v. 171.

Fle-

Digitized by Google

Flexerat obliquo plauſtrum temone (*a*) Bootes.
Ad facinus venit illa ſuum: (*b*) fugit aurea cælo
Luna: tegunt nigræ latitantia ſidera nubes;
Nox caret igne ſuo: primos tegis, (*c*) Icare, vultus:
Erigoneque pio ſacrata parentis amore.
Ter pedis offenſi (*d*) ſigno eſt revocata: ter omen
Funereus bubo letali carmine fecit.
It tamen: & tenebræ minuunt, noxque atra pudorem.
Nutricisque manum læva tenet; altera motu
Cæcum iter explorat: thalami jam limina tangit;
Jamque fores aperit; jam ducitur intus: at illi
Poplite ſuccidu genua intremuere; fugitque
Et color, & ſanguis: animuſque relinquit euntem.
Quoque ſuo propior ſceleri, magis horret, & auſi
Pœnitet; & vellet non cognita poſſe reverti.
Cunctantem (*e*) longæva manu deducit; & alto
Admotam lecto cum traderet, Accipe, dixit,
Iſta (*f*) tua eſt, Cinyra: (*g*) devotaque corpora junxit.
Accipit obſcœno genitor ſua viſcera lecto,
Virgineoſque metus levat; hortaturque timentem.
Forſitan ætatis quoque nomine, Filia, dicat:

INTERPRETATIO.

temone obliquo inter boves. Illa accedit ad flagitium ſuum. Luna aurea diſcedit ex cælo: nubes atræ condunt aſtra latitantia; nox caret luce ſua. Icare velas primos vultus; tuque Erigone ſacrata pio amore patris. Ter fuit repreſſa indicio pedis impacti; ter bubo feralis præſagio fuit cantu funereo. Nihilominus abit: & tenebræ atque nox caliginoſa minuunt pudorem. Atque tenet manum nutricis ſiniſtra; altera tentat viam obſcuram agitatione. Jam tangit oſtium cubiculi; jamque aperit januam; jam introducitur: at genua illi tremuerunt poplite vacillante; atque color & ſanguis evaneſcit, & animus deſtituit accedentem. Et quo vicinior flagitio magis timet: & pœnitet incœpti, & cuperet poſſe redire non cognita. Perducit dubitantem anili manu; & cum daret admotam ſublimi lecto, Accipe, inquit, iſta tua eſt, Cinyra, & junxit corpora execranda. Pater excipit turpi toro ſua præcordia, atque minuit timorem puellarem, & animos addit metuenti. Forte & vocet filiam nomine ætatis;

NOTÆ.

(a) *Bootes*) De eo etiam lib. 2. ℣. 176. Mediæ autem noctis tempus hac periphraſi indicatur.

(b) *Fugit*) Quaſi, ne tantum Myrrhæ ſcelus videret, inter nubes ſe ſe occultavit.

(c) *Icare*) Icarius ab aliis dicitur pater Erigones, qui a Paſtoribus occiſus huic tam aſperi doloris fuit cauſa, ut ſibi laqueo mortem conſciverit. Ille autem Jovis miſeratione in cælum tranſlatus ſignum effecit quem Booten appellamus; Erigone vero Virginem. Nota autem quod pios & caſtos Poeta elegit, qui tantum nefas Myrrhæ perhorreſcerent.

(d) *Signo*) Ex ejuſmodi enim caſibus multa ſolebant veteres captare auguria.

(e) *Longæva*) Nutrix, *ſcilicet*.

(f) *Tua*) Ludere ubicumque licet verborum ſenſu multiplici Poeta ingenioſus geſtit: quod ex verbis *Tua*, *filia*, *Pater*, quilibet facile poſſit cognoſcere.

(g) *Devota*) *In incœpta ſua execranda*.

Dicat & illa, Pater, sceleri ne nomina desint.
Plena patris thalamis excedit: & impia diro
Semina fert utero, conceptaque crimina portat.
Postera nox facinus geminat: nec finis in illa est.
Cum tandem Cinyras, avidus cognoscere amantem
Post tot concubitus, illato lumine vidit
Et scelus, & natam: verbisque dolore retentis,
Pendenti nitidum vagina deripit ensem.
Myrrha fugit, tenebris & cææ munere noctis
Intercepta neci: latosque vagata per agros,
Palmiferos (*a*) Arabas, Panchæaque rura relinquit.
Perque novem erravit redeuntis cornua Lunæ;
Cum tandem terrâ requievit fessa (*b*) Sabæâ.
Vixque uteri portabat onus: tum (*c*) nescia voti,
Atque inter mortisque metus, & tædia vitæ,
Est tales complexa preces: O si qua patetis
Numina confessis; merui, nec triste recuso
Supplicium: sed, ne violem vivosque superstes,
Mortuaque exstinctos, ambobus pellite regnis:
Mutatæque mihi vitamque necemque negate.
Numen confessis aliquod patet: ultima certe
Vota suos habuere Deos: nam crura loquentis
Terra supervenit; ruptosque obliqua per ungues
Porrigitur radix longi firmamina trunci:

INTERPRETATIO.

atque illa appellet patrem, ne desiderentur nomina flagitio. Gravida ex patre discedit ex cubiculo, & gestat alvo semina nefanda, atque fert flagitia concepta. Nox sequens iterat flagitium: neque est finis in illa. Cum denique Cinyras cupidus cognoscere amantem post tot congressus, admoto lumine spectavit & nefas & filiam: atque sermone represso per dolorem, deripit gladium coruscum vagina pendenti. Myrrha prorumpit, sublata morti tenebris & beneficio caliginosæ noctis: atque errans per vastos campos, præteriit Arabas palmiferos & agros Panchæos. Atque vagata est per novem cornua Lunæ concurrentis, cum denique lassa requievit in tellure Sabæa: Vixque gestabat pondus alvi. Tum imprudens desiderii, atque inter pavores mortis, & tædia vitæ, hujusmodi concepit preces; O si qui Dii estis propitii confitentibus, digna sum atroci supplicio, neque detrecto. Verum ne & offendam vivos vita fruens, & mortua fato functos, excludite utroque regno, atque tollite mihi transformatæ & vitam & mortem. Aliquis Deus fovet confessis. Certe novissimæ preces nactæ sunt suos Deos: nam terra inducta est pedibus loquentis, & radix tortuosa firmitas proceri stipitis serpit per ungues divisos;

N O T Æ.

(*a*) *Arabas*) Qui Asiæ sunt populi Cypro insulæ oppositi, apud quos Palmarum copia.

(*b*) *Sabæa*) Quæ Asiæ est regio, ad sinum Arabicum, thuris, myrrhæ, aliorumque odorum fertilis.

(*c*) *Nescia*) Ex ipso patebit: lege modo.

Osse-

Ossaque (*a*) robur agunt: mediâque manente medullâ
Sanguis it in succos; in magnos brachia ramos;
In parvos digiti: duratur cortice pellis.
Jamque gravem crescens uterum perstrinxerat arbor;
Pectoraque obruerat; collumque operire parabat;
Non tulit illa moram: venientique obvia ligno
(*b*) Subsedit; mersitque suos in cortice vultus.
Quæ, quanquam amisit veteres cum corpore sensus,
(*c*) Flet tamen; & tepidæ manant ex arbore guttæ.
Est honor & lacrymis: stillataque cortice Myrrha
Nomen herile tenet, nullique tacebitur ævo.
X. At male conceptus sub robore creverat infans,
Quærebatque viam, qua se, genitrice relicta,
Exsereret: media gravidus tumet arbore venter.
Tendit onus matrem: (*d*) nec habent sua verba dolores:
Nec Lucina potest parientis voce vocari.
Nitenti tamen est similis, curvataque crebros
Dat gemitus arbor, lacrymisque cadentibus humet.
Constitit ad ramos mitis (*e*) Lucina dolentes:
Admovitque manus, & verba puerpera dixit.

INTERPRETATIO.

& ossa protrudunt lignum, & medulla permanente media sanguis mutatur in humorem, lacerti in vastos ramos, digiti in tenues: cutis induratur cortice. Jamque arbor crescens coarctaverat plenum ventrem, & oppresserat pectus, atque festinabat obvolvere collum. Illa non est passa retardationem; atque se demisit occurrens ligno succrescenti: & occuluit suam faciem in libro. Quæ tametsi perdidit antiquos sensus cum corpore, nihilominus lacrymatur, & guttæ calidæ exsudant ex arbore. Est quoque laus lacrymis; & Myrrha expressa libro habet nomen Dominæ, neque silentio premetur ulla ætate.

X. *At puer flagitiose concretus auctus erat sub ligno, & quærebat iter, quo prorumperet matre destituta. Plenus uterus turgescit in media arbore. Sarcina infestat matrem; neque dolores habent suas voces: neque Lucina potest appellari verbis parturientis. Similis est tamen enitenti; & arbor curvata frequenter gemit, & irrigatur lacrymis defluentibus. Lenis Lucina adfuit ramis pressis, & adhibuit manus, & pronunciavit voces fœtum expellentes.*

NOTÆ.

(a) *Robur agunt*) Id est, Quod in arbore firmum, lignum, *scilicet*, efficiunt.

(b) *Subsedit*) Moræ impatiens seipsam Myrrha præ dolore sub corticem occultavit; Ut hinc quis sit criminis exitus, qualis insuper esse debeat pœnitentia peccatorem destruens, liceat cognoscere.

(c) *Flet*) Ad Myrrhæ arboris naturam alludit, quæ arbor sponte etiam & illæsa guttas quas *Stactas* vocant, pretiosissimamque Myrrham amittit. Hanc autem inter dona sua Magi ab Oriente Christo attulerunt; ut Pœnitentiæ fructum, non minus forte fratribus nostris quam aliorum virtutem utilem, Deo fragrantissimi odoris esse intelligamus.

(d) *Nec habent*) Crescente enim post pœnitentiâ immutatam matrem, Diis caro Adonide, usque adeo resipiscentem non pœnitet indoluisse, ut dolere insuper voluptati reputet.

(e) *Lucina*) De ea Junone Lucina, seu Diana parturientibus opem ferente jam sæpius egimus.

Arbor agit rimas; & fissa cortice vivum
Reddit onus; vagitque puer: quem mollibus herbis
Naides impositum lacrymis unxere parentis.
Laudaret faciem Livor quoque: qualia namque
Corpora nudorum tabulâ pinguntur Amorum,
Talis erat: sed, ne faciat discrimina cultus,
Aut huic adde leves, aut illis deme pharetras.
Labitur occulte, fallitque volatilis ætas:
Et nihil est annis velocius: ille sorore
Natus avoque suo, qui conditus arbore nuper,
Nuper erat genitus; modo formosissimus infans,
Jam juvenis, jam vir, jam se formosior ipso est:
Jam placet & Veneri, matrisque (*a*) ulciscitur (*b*) ignes.
Namque pharetratus dum dat (*c*) puer oscula matri,
Inscius exstanti destrinxit arundine pectus.
Læsa manu natum Dea reppulit: altius actum
Vulnus erat specie, primoque fefellerat ipsam.
Capta viri formâ non jam (*d*) Cythereia curat
Littora; non alto repetit Paphon æquore cinctam,
Piscosamque (*e*) Cnidon, gravidamve Amathunta metalli;
Abstinet & cælo: (*f*) cælo præfertur Adonis.

INTERPRETATIO.

Arbor diffinditur, & diviso libro profert sarcinam; atque infans vagit, quem Naiades imbuerunt lacrymis matris, postquam collocassent in molli gramine. Invidia deprædicaret etiam vultus. Nimirum talis erat, qualia corpora nudorum Amorum exhibentur in tabula picta. Sed ne ornatus pariat differentiam, vel adjice huic leves pharetras, aut tolle illis. Anni volucres tacite effluunt nobis non cogitantibus, neque est quicquam illis celerius. Ille ortus sorore atque avo suo, qui nuper abditus arbore, nuper erat in lucem editus, modo puer pulcherrimus, nunc juvenis, nunc vir, nunc pulchrior est seipso, nunc etiam gratus est Veneri, atque vindicat amores genitricis. Namque dum puer pharetratus prabet suavia parenti, imprudens vulneravit ejus pectus sagitta prominente. Dea vulnerata manu rejecit filium. Plaga erat profundior quam videbatur, atque primo ipsam latuerat. Correpta pulchritudine viri jam contemnit oras Cythereias: non revertitur Paphon circumdatam profundo mari; aut Cnidon piscosam, aut Amathunta abundantem metallo. Relinquit etiam cælum: Adonis anteponitur cælo.

NOTÆ.

(a) *Ulciscitur*) Quia amanti Veneri doloris plurimi causa fuit.

(b) *Ignes*) Quos, ut refert Apollodorus, Venus Myrrhæ, a qua contemnebatur, immiserat.

(c) *Puer*) Amor, Veneris filius.

(d) *Cythereia*) Sæpe Cythera insulam juxta Cretam, quo primum Dea ex mari prodiens appulit, Veneri sacram dilectamque vidimus.

(e) *Cnidon*) Urbs fuit in Cariæ promontorio, Veneri sacra, quo ad videndum Deæ signum quod sculpserat Praxiteles, undique olim confluebant.

(f) *Cælo*) Non tam Adonis Myrrhæ filius, quam voluptas ex amore; quæ quidem ex 100. hominibus 99. eo certius in barathrum protraxit, quo magis eos in Paradisum evehere se persuasit.

Hunc

Hunc tenet: huic comes est: assuetaque semper in umbra
Indulgere sibi, formamque augere colendo,
(a) Per juga, per silvas, dumosaque saxa vagatur,
Nuda genu, vestem ritu succincta Dianæ:
Hortaturque canes; tutæque animalia prædæ,
Aut (b) pronos lepores, aut (c) celsum in cornua cervum,
Aut agitat damas: a fortibus abstinet apris;
Raptoresque lupos, armatosque unguibus ursos
Vitat, & armenti saturatos cæde leones.
Te quoque, ut hos timeas (si quid prodesse monendo
Possit), Adoni, monet: Fortisque fugacibus esto,
Inquit: in audaces non est audacia tuta.
Parce meo, juvenis, temerarius esse periclo:
Neve feras, quibus arma dedit Natura, lacesse;
Stet mihi ne magno tua gloria: non movet ætas,
Nec facies, nec quæ Venerem movere, leones,
Setigerosque sues, oculosque, animosque ferarum.
(d) Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri;
Impetus est fulvis & vasta leonibus ira:
Invisumque mihi genus est. Quæ caussa, roganti,
Dicam, ait; & veteris monstrum mirabere culpæ.

INTERPRETATIO.

Hunc tenet, huic est comes: & quæ solita erat semper sibi placere in umbra, & otio, atque augere pulchritudinem colendo, errat per cacumina montium, *per nemora, & rupes sentibus hispidas, nuda genu, atque habens vestes collectas ad modum Dianæ. Atque instigat canes, & persequitur animalia securæ prædæ, aut veloces lepores, aut cervum in cornua sublimem, aut damas; recedit a trucibus apris, effugit lupos rapaces, & ursos instructos unguibus, & leones expletos cæde armenti. Hortatur te etiam, Adoni, ut hos metuas, si quid possit promovere hortando. Atque inquit, Esto acer in timidos: fortitudo non est secura adversus audaces. Noli esse imprudens meo damno, juvenis: neve irrita feras, quibus natura obtulit tela; ne tua laus mihi magno veniat. Neque anni, neque forma, neque ea quæ Venerem demulserunt, tangunt leones, & apros setosos, & oculos & ferocitatem ferarum. Sues asperi gerunt fulmen in obliquis dentibus; est impetus & acris ira fulvis leonibus; atque genus est mihi odiosum. Quamobrem, afferam rationem petenti, inquit; & miraberis prodigium ex antiquo scelere* ortum.

NOTÆ.

(a) *Per juga*) Immutatis adeoque moribus, se totam Venus Amasio tradit: ut ex effectis qualis sit cordis affectus liceat cognoscere.

(b) *Pronos*) In fugam propensos: quibus etiam natura pedes anteriores finxit breviores.

(c) *Celsum*) Nam sese elatus cervus in cornua videtur erigere.

(d) *Fulmen*) Quia vis fulminea esse videtur, ita obvia quæque dentibus apri protetunt.

Sed

Sed labor insolitus jam me lassavit; & ecce
Opportuna suâ blanditur populus umbrâ:
Datque torum cespes: libet hac requiescere tecum,
Et requievit, humo: pressitque & gramen, & ipsum.
Inque sinu juvenis posita cervice reclinis
Sic ait: ac mediis interserit oscula verbis.
XI. Forsitan audieris aliquam certamine cursus
Veloces superasse viros: non fabula rumor
Ille fuit; superabat enim: nec dicere posses,
Laude pedum, formæne bono præstantior esset.
Scitanti Deus huic de conjuge; Conjuge, dixit,
Nil opus est, (*a*) Atalanta, tibi: fuge conjugis usum.
Nec tamen effugies: (*b*) teque ipsâ viva carebis.
Territa (*c*) sorte Dei per opacas innuba silvas
Vivit: & instantem turbam violenta procorum
Conditione fugat: Nec sum potiunda, nisi, inquit,
Victa prius cursu: pedibus contendite mecum.
Præmia veloci conjux thalamique dabuntur;
Mors pretium tardis: ea lex certaminis esto.
Illa quidem immitis: sed (tanta potentia formæ est)
Venit ad hanc legem temeraria turba procorum.
Sederat Hippomenes cursus spectator iniqui,

INTERPRETATIO.

Verum labor insuetus jam me defatigavit; atque ecce Populus idonea invitat sua umbra: & cespes præbet lectum. Placet requiescere tecum in hoc solo; atque requievit: & in herbam atque in ipsum recubuit. Atque festiva demisso capite in gremio juvenis, sic ait; ac interponit suavia mediis verbis.

IX. *Forte audieris quandam* puellam *vicisse viros celeres certamine cursus. Illa fama non fuit fabula; vicit enim. Neque posses cognoscere essetne melior virtute pedum, an laude pulchritudinis. Cum interrogares Deum de marito; nihil inquit tibi opus est marito, Atalanta. Vita usum mariti. Neque tamen vitabis: atque viva carebis te ipsa. Attonita responso Dei, vitam agis cælibem per obscura nemora; atque sæva repellit importunum numerum procorum lege; neque, ait, sum obtinenda, nisi ante superata cursu. Certate mecum pedibus. Uxor & thalami exhibebuntur in mercedem celeris: mors erit præmium lentis: ea sit conditio contentionis. Illa quidem dura; sed, tanta est vis pulchritudinis, caterva imprudens procorum accessit ea lege. Hippomenes sederat spectator cursus iniqui,*

NOTÆ.

(a) *Atalanta*) Hæc Schœnei fuit filia, quanquam cum alia Jasci ita confuderunt Authores, ut utrius fuerit difficile sit cognoscere.

(b) *Te ipsâ carebis*) Quia in Leænam mutata: cum insuper non admodum sui juris esse videatur quæcumque cum conjuge jungitur.

(c) *Sorte Dei*) Apollinis responso.

Et,

Et, Petitur cuiquam per tanta pericula conjux?
Dixerat: ac nimios juvenum damnarat amores.
(*a*) Ut faciem, & posito corpus velamine vidit,
Quale meum, vel quale tuum, si fœmina (*b*) fias;
Obstupuit: tollensque manus, Ignoscite, dixit,
Quos modo culpavi: nondum mihi præmia nota,
Quæ peteretis, erant: laudando concipit ignem;
Et, ne quis juvenum currat velocius, optat;
Invidiaque timet. Sed cur certaminis hujus
Intentata mihi fortuna relinquitur? inquit.
Audentes Deus ipse juvat: dum talia secum
Exigit Hippomenes; passu volat alite virgo.
Quæ quanquam (*c*) Scythicâ non secius ire sagittâ
(*d*) Aonio visa est juveni; tamen ille decorem
Miratur magis: & cursus facit ipse decorem.
Aura refert oblata citis (*e*) talaria plantis:
Tergaque jactantur crines per eburnea, quæque
Poplitibus suberant picto genualia limbo:
Inque puellari corpus candore ruborem

INTERPRETATIO.

atque dixerat: Uxor a quoquam expetitur per tanta discrimina? atque arguerat immodicos amores juvenum. Postquam spectavit vultus, & corpus derepto amictu, quale meum, vel quale tuum ei muteris in puellam, attonitus est; & tendens manus, Parcite, inquit, quos modo damnavi: merces, quam cuperetis, nondum erat mihi perspecta. Probando admittit Amorem, atque cupit ne quis juvenum currat celerius, & metuit præ livore. Verum, ait, quamobrem sors hujus certaminis a me omittitur inexperta. Deus ipse auxilio est audacibus. Dum Hippomenes talia secum volvit, puella transcurrit gressu alato. Quæ quamvis visa est non aliter ferri quam telum Scythicum Aonio juveni, tamen ille magis stupet in formosa, & cursus ipse reddit formosam. Ventus occurrens levibus pedibus retrofert talaria; & capilli fluitant per dorsum eburneum, itemque genualia quæ suberant poplitibus versicolori fascia: atque corpus contraxerat ruborem virgineo candore,

NOTÆ.

(a) *Ut vidit*) Si itaque per Atalantam voluptatem significari libeat, quanto studio monstrum eitendum sit ex Hippomene cognoscis: ut si eadem puella tibi potius pro virtute habeatur, eâdem qua Hippomenes alacritate, non minoribus laboribus, pari divitiarum contemptu, comparandam esse intelliges, si denique in virum fortem evadere cupis. Quamobrem vero ad salutem seguius quam ad exitium quisquam festineret?

(b) *Fias*) Adonim Venus alloquitur.

(c) *Scythicâ*) Quam Scythæ Europæ itemque Asiæ populi Septentrionales maximis viribus & summa arte solent emittere.

(d) *Aonio*) Bœotico: namque *Aonia* dicta est Bœotiæ regio montana. Bœoticum autem fuisse Hippomenem in sequentibus patebit.

(e) *Talaria*) Ut alatos calceos intelligas.

Traxerat: haud aliter, quam cum super atria velum
Candida purpureum similatas inficit umbras.
Dum notat hæc (*a*) hospes; decursa novissima meta est:
Et tegitur festâ victrix Atalanta coronâ.
Dant gemitum victi; penduntque ex fœdere pœnas.
Non tamen eventu juvenum deterritus horum
Constitit in medio; vultuque in virgine fixo,
Quid facilem titulum superando quæris inertes;
Mecum confer, ait: seu me fortuna potentem
Fecerit; a tanto non indignabere vinci:
Namque mihi genitor Megareus, (*b*) Onchestius illi;
Est Neptunus avus: pronepos ego regis aquarum:
Nec virtus citra genus est: seu vincar, habebis
Hippomene victo magnum & memorabile nomen.
Talia dicentem molli Schœneia vultu
Aspicit: & dubitat, superari an vincere malit.
(*c*) Atque ita; Quis Deus hunc formosis, inquit, iniquus
Perdere vult? caræque jubet discrimine vitæ
Conjugium petere hoc? non sum me judice tanti.
Nec forma tangor: poteram tamen hac quoque tangi:
Sed quod adhuc puer est: non me movet ipse, sed ætas.
Quid, quod inest virtus, & mens interrita leti?
Quid, quod ab (*d*) æquorea numeratur origine quartus?

INTERPRETATIO.

non secus ac cum linteum purpureum tingit imagines pictas supee atria alba. Dum hospes hac observat, ultima meta est præterita: & Atalanta superior velatur corona gratabunda. Superati suspirant, atque exsolvunt pœnas ex pacto. Non tamen hæsit in medio repulsus exitio horum juvenum; atque oculis fixis in puella: Quamobrem, ait, sectaris facilem gloriam vincendo ignavos? Mecum congredere. Sive fortuna me præstiterit superiorem, non dolebis a tanto superari. Namque mihi pater est Megareus, illi Onchestius: Neptunus est avus: ego pronepos Dei aquarum: neque virtus est inferior nobilitate. Sive sim inferior, reportabis magnam & æternam laudem Hippomene superato. Schœneia intuetur talia proferentem languentibus oculis; & incerta est malit vinci an vincere. Atque ita inquit; Quis Deus infensus pulchris cupit istum perimere? atque cogit quærere hoc connubium periculo vitæ? Non sum tanti, me judice. Neque moveor pulchritudine: attamen poteram etiam moveri ista. Verum quia adhuc est adolescens: ipse non me tangit, sed adolescentia. Quid quod virtute est præditus, & animus mortis contemptor? Quid quod recensetur quartus a stirpe æquorea?

NOTÆ.

(a) *Hospes*) Hippomenes *scil.* in Scyron delatus.

(b) *Onchestius*) Megareo tamen Hyginus Neptunum patrem assignat.

(c) *Atque ita*) *Et secum loquuta est.*

(d) *Æquorea*) Neptuni, Hippomenes avi.

Quid,

Quid, quod amat, tantique putat connubia nostra,
Ut pereat, si me Fors illi dura negarit?
Dum licet, hospes, abi; thalamosque relinque cruentos.
Conjugium crudele meum est: tibi nubere nulla
Nolet: & optari potes a sapiente puella.
Cur tamen est mihi cura tui, tot jam ante peremtis?
(a) Viderit: intereat: quoniam tot cæde procorum
Admonitus non est; agiturque in tædia vitæ.
(b) Occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum?
Indignamque necem pretium patietur amoris?
Non erit invidiæ victoria nostra ferendæ.
Sed non culpa mea est: utinam desistere velles!
Aut, quoniam es demens, utinam velocior esses!
At quam virgineus puerili vultus in ore est!
Ah, miser Hippomene, nollem tibi visa fuissem!
Vivere dignus eras: quod si felicior essem,
Nec mihi conjugium fata importunâ negarent;
Unus eras, cum quo sociare cubilia possem.
Dixerat: utque rudis, primoque Cupidine tacta,
Quid facit ignorans, amat, & non sentit amorem.
Jam solitos poscunt cursus populusque paterque;
Cum (c) me sollicitâ proles Neptunia voce
Invocat Hippomenes: (d) Cythereia comprecor, ausis
Adsit, ait, nostris; &, quos dedit, adjuvet ignes.

INTERPRETATIO.

Quid quod amat, & tanti ducit nostra conjugia, ut intereat, si crudelis fortuna me illi sustulerit? Quando concessum est, peregrine, discede, atque desere thalamos sanguinolentos. Meum connubium est ferale. Nulla non cupiat tibi nubere; & potes desiderari a prudenti virgine. Quamobrem tamen sim de te solicita, tot jam ante occisis? Cogitet ipse: *pereat; siquidem non est deterritus nece tot procorum; atque fertur in odium vitæ. Adeoque hic mactabitur, quia cupivit vita frui mecum? atque immeritam patietur mortem præmium amoris? Victoria nostra non poteris sustinere invidiam. At vitio non fit meo. Utinam velles inceptum omittere? Vel, siquidem es insanus, utinam esses celerior! At quam levis est vultus in facie puerili! Ah infelix Hippomene, nollem a te conspecta fuissem! Meritus eras vivere. Quod si essem beatior, neque sors molesta me prohiberet a nuptiis, unus eras cum quo possem communes habere thalamos. Absolverat: atque tanquam inexperta, & primo Amore correpta, nesciens quid agat, amat, neque sentit amorem. Jam populus & parens flagitant cursus consuetos, cum Hippomenes filius Neptuni me precatur verbis anxiis: Cythereia, quæso, adjuvet nostra incœpta; & tueatur amores quos movit.*

NOTÆ.

(a) *Videris*) Formula solennis, ubi ulterius aliquid nolumus seu non licet curare.

(b) *Occidet*) Correctio, in quibus ingenium suum maxime excrit Poeta.

(c) *Me*) Loquitur Venus, quæ Atalantæ historiam Adonidi refert.

(d) *Cythereia*) Venus a Cytheris insulâ sic dicta, ut non multo ante vidimus.

Detulit aura preces ad me non invida blandas:
Motaque sum, fateor: nec opis mora longa dabatur.
Est ager, indigenæ (*a*) Tamasenum nomine dicunt;
Telluris Cypriæ pars optima: quem mihi prisci
Sacravere senes: templisque accedere dotem
Hanc jussere meis: medio nitet arbor in arvo;
Fulva comam, fulvo ramis crepitantibus auro.
Hinc tria forte meâ veniens decerpta ferebam
Aurea poma manu: nullique videnda, nisi ipsi,
Hippomenen adii; docuique, (*b*) quis usus in illis.
(*c*) Signa tubæ dederant; cum carcere pronus uterque
Emicat, & summam celeri pede libat arenam.
Posse putes illos sicco freta radere passu,
Et segetis canæ stantes percurrere aristas.
Adjiciunt animos juveni clamorque favorque,
Verbaque dicentum, Nunc, nunc incumbere tempus,
Hippomene; propera; nunc viribus utere totis.
Pelle moram; vinces: dubium Megareius heros
Gaudeat, an virgo magis his Schœneia dictis.
O quoties, cum jam posset transire, morata est;
Spectatosque diu vultus invita reliquit!
Aridus e lasso veniebat anhelitus ore;
Metaque erat longe: tum denique de tribus unum
Fœtibus arboreis proles neptunia misit.

INTERPRETATIO.

Ventus ſecundus pertulit ad me humilem orationem; atque tacta sum, agnosco. Neque longum tempus concedebatur ad auxilium ferendum. Est arvum pars optima terræ Cypriæ, accolæ appellant Tamasenum; quod antiqui senes mihi sacrum fecerunt; atque voluerunt hoc donum jungi meis templis. In medio campo splendet arbor flavas habens frondes, ramis strepentibus fulvo auro. Inde rediens forte portabam tria poma aurea decerpta mea manu; atque nemini inspicienda, nisi ipsi, ad Hippomenen accessi, atque indicavi quæ eorum esset utilitas. Tubæ indicium fecerant, cum uterque parati evolant repagulo, atque stringunt supremam arenam veloci pede. Crederes illos posse percurrere æquora sicco passu, atque incedere super spicas stantes flavæ segetis. Clamor & favor addunt animos juveni, itemque voces dicentium, Nunc, nunc tempus instandi, Hippomene: festina. Nunc utere totis viribus. Tolle moras, victor eris. Incertum est heros Megareius, an puella Schœneia magis lætetur his verbis. O quoties distulit, cum jam posset præterire, atque ægre deseruit faciem diu spectatam! Siccus spiritus prodibat ex defesso ore, atque meta procul stabat. Tum denique filius Neptuni abjecit unum ex fructibus arboreis.

NOTÆ.

(a) *Tamasenum*) Tamaseum in quindecim Cypri oppidis a Plinio, itemque aliis recensetur. Verum non inde, sed ex Hesperidum hortis Theocriti interpres hæc mala allata scripsit.

(b) *Quis usus*) Peritissime festinat Poeta, qui sibi non multum ad narrandum spatium esse cognoscit.

(c) *Signa*) Quibus currendi tempus significaretur.

Ob-

Obstupuit virgo; nitidique cupidine pomi
Declinat cursus; aurumque volubile tollit.
Præterit Hippomenes: resonant spectacula plausu.
Illa moram celeri, cessataque tempora cursu
Corrigit: atque iterum juvenem post terga relinquit.
Et rursus pomi jactu remorata secundi,
Consequitur transitque virum: pars ultima cursus
Restabat: Nunc, inquit, ades, Dea muneris auctor:
Inque latus campi, quo tardius illa rediret,
Jecit ab obliquo nitidum juveniliter aurum.
An peteret, virgo visa est dubitare: coegi
Tollere; & adjeci sublato pondera malo:
(a) Impediique oneris pariter gravitate moraque.
Neve meus sermo cursu sit tardior illo;
Præterita est virgo: duxit sua præmia victor.
Dignane, cui grates ageret, cui thuris honorem
Ferret, Adoni, fui? nec grates immemor egit:
Nec mihi thura dedit: subitam convertor in iram:
Contemnique dolens, ne sim spernenda futuris
Exemplo caveo: meque ipsam exhortor in ambos.

INTERPRETATIO.

Puella mirata est, atque desiderio pulchri pomi deflectit a cursu, & colligit aurum rotundum. Hippomenes antevertit. Spectacula personant plausu. Illa resarcit moram, & tempora omissa veloci cursu: atque iterum deserit juvenem a tergo: atque rursus cohibita jactu secundi pomi assequitur & præterit virum. Pars novissima cursus supererat; Jam, inquit, propitia esto Dea auctor doni; atque, ut illa serius reverteretur, misit strenue splendidum pomum ab obliquo. Puella visa est ambigere an peteret: coegi colligere, atque addidi gravitatem pomo correpto, atque obstiti pariter pondere oneris, & mora. Neve mea oratio sit longior illo cursu, puella est pone relicta: victor duxit sua præmia. Dignane fui, cui gratias ageret, cui præberet honorem thuris, Adoni? Neque ingratus egit gratias, neque mihi thura obtulit. Continuo irascor, atque indignans me negligi, caveo exemplo nè sim contemnenda posteris: atque meipsam incendo adversus utrumque.

NOTÆ.

(a) *Impedii*) Puellæ siquidem levitatem aurum potuit vincere, urbes totas melius expugnare idem posse quam moles ferreas pro certo habeto. Horatius:

Inclusam Danaen turris ahenea
Robustæque fores, & vigilum canum
Tristes excubiæ, munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pavidum Jupiter & Venus
Risissent: fore enim tutum iter & patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo.

Vim quoque aurum frangit animi; mentem a vero detorquet; ut si virtuti etiam ex illo metallo corona ad metam exhibeatur, properantes nimio fulgore excæcatos a recto tramite demoveat, virtutem ipsam e medio tollat. Quæ quidem res viris Principibus præsertim animo perpendenda, ut inopes si qui sunt virtute præditi ita sustentent, ne sua beneficia mercedi, quam virtus respuit, esse videantur; magisque nebulones & adulatores, quam veros homines ad sese pelliciant.

Templa (*a*) Deûm Matri, quæ quondam clarus (*b*) Echion
Fecerat ex voto nemorosis abdita silvis
Transibant; & iter longum requiescere suasit.
Illic concubitus intempestiva cupido
Occupat Hippomenen, a numine concita nostro.
Luminis exigui fuerat prope templa recessus,
Speluncæ similis, nativo pumice tectus;
Religione sacer priscâ: quo multa sacerdos
Lignea contulerat veterum simulacra Deorum.
Hunc init; & vetito temerat sacraria probro.
(*c*) Sacra retorserunt oculos: (*d*) turritaque Mater,
An (*e*) Stygiâ sontes, dubitavit, mergeret undâ.
Pœna levis visa est: ergo (*f*) modo lævia fulvæ
Colla jubæ velant: digiti curvantur in ungues:
Ex humeris armi fiunt: in pectora totum
Pondus abit: summæ caudâ verruntur arenæ.
Iram vultus habet: pro verbis murmura reddunt:
Pro thalamis celebrant silvas: aliisque timendi
Dente (*g*) premunt domito Cybeleia fræna leones.
Hos tu, (*h*) care mihi, cumque his genus omne ferarum,
Quæ non terga fugæ, sed pugnæ pectora præbent,
Effuge: ne virtus tua sit damnosa duobus.

INTERPRETATIO.

Præteribant delubra, quæ olim inclytus Echion posuerat ex voto matri Deorum in nemore opaco: atque longa via coegit requiescere. Ibi importunum desiderium concubitus immissum a nostro numine invadit Hippomenen. Secessus antro similis pauco lumine illustratus erat prope templum, obductus nativo pumice, sacer antiqua religione: quo Sacerdos comportaverat plurimas effigies ligneas antiquorum Deorum. Hunc subit, atque violat sacraria dedecore prohibito. Sacra reflexerunt oculos. Mater turrita incerta fuit an deturbaret noxios ad Tartara. Supplicium visum est parvum. Adeoque fulvæ jubæ tegunt cervicem modo teretem, digiti sinuantur in ungues: armi fiunt ex humeris: tota moles ducitur in pectus: ultima terra tangitur cauda. Facies profert iram: emittunt murmura pro vocibus, pro cubiculis colunt nemora; atque leones aliis metuendi mandunt fræna Cybeleia dente mansueto. Tu, mihi dilecte, hos vita: & cum his omne genus ferarum quæ non dant terga fugæ, sed pectora certamini; ne tua virtus sit luctuosa ambobus.

NOTÆ.

(a) *Deûm matri*) Quam Cybelem sæpius diximus.

(b) *Echion*) Qui unus fuit ex Cadmi sociis.

(c) *Sacra*) Deorum simulacra.

(d) *Turrita*) Cybele est, quam turrigeram, seu turritâ coronâ ideo ornatam voluerunt, quod cum sit Terra ipsa turribus munitas urbes sustineat, vel, ut in Fastis ipse docet Ovid.

Quod primis turres urbibus illa dedit.

(e) *Stygiâ*) Id est, ad inferos, quorum Styx palus esse dicitur, ulciscendi causa demitteret.

(f) *Modo*) Priusquam forma mutata esset, Leonumque formam induerent Hippomenes & Atalanta, tum ingrati animi vitio, tum sua libidine ad brutorum naturam depulsi.

(g) *Premunt*) Hoc ideo dicit quod Cybeles currum a leonibus trahi Antiqui voluerint.

(h) *Care*) Adonim Venus alloquitur.

XII. XIII. Illa quidem monuit; junctisque per aera (*a*) cygnis
Carpit iter: sed stat monitis contraria virtus.
Forte suem latebris vestigia certa secuti
Excivere canes; silvisque exire parantem
Fixerat obliquo juvenis Cinyreius ictu.
Protinus excussit pando venabula rostro,
Sanguine tincta suo: trepidumque, & tuta petentem
Trux (*b*) aper insequitur: totosque sub inguine dentes
Abdidit; & fulvâ moribundum stravit arenâ.
Vecta levi curru medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum pervenerat alis.
Agnovit longe gemitum morientis: & albas
Flexit aves illuc: utque æthere vidit ab alto
Exanimem, inque suo jactantem sanguine corpus;
Desiluit: pariterque sinus, pariterque capillos
Rupit; & (*c*) indignis percussit pectora palmis.
Questaque cum fatis, At non tamen omnia vestri
Juris erunt, inquit: luctûs monumenta manebunt
Semper, Adoni, mei: repetitaque mortis imago
Annua plangoris peraget (*d*) simulamina nostri.
At cruor in florem mutabitur: an tibi quondam
Fœmineos artus in olentes vertere menthas,
(*e*) Persephone, licuit? nobis Cinyreius heros

INTERPRETATIO.

XII. XIII. *Illa quidem hortata est; atque cygnis admotis viam ingreditur per aerem: sed virtus stat adversâ monitis. Forte canes insistentes certis vestigiis exciverunt aprum latibulis; & juvenis Cinyreius vulneraverat ictu obliquo volentem egredi silvis. Continuo sævus aper excussit venabula infecta suo sanguine rostro adunco; atque persequitur pavidum & quærentem* locum *securum, & infixit totos dentes sub inguine: & prostravit moribundum in flavam arenam. Nondum Cytherea vecta levi curru per medium aerem alis cygnorum appulerat Cyprum; agnovit longe gemitum morientis; atque illuc flexit candidas volucres: & cum vidit exsanguem ab excelso aere, & quatientem corpus in suo cruore, propere descendit, atque simul discerpsit vestes & comam, & planxit pectus manibus iramevitis. Atque objurgans fata, Attamen, ait, cuncta non erunt vestræ ditionis: semper supererunt indicia mei doloris: atque annua celebratio mortis exhibita absolvet imaginem nostri luctus. At sanguis vertetur in florem. Potuistine olim, Proserpina, mutare membra muliebria in fragrantes menthas? Heros Cinyreius*

NOTÆ.

(a) *Cygnis*) Quibus, ut & Columbis, Veneris currus trahitur.

(b) *Aper*) Cujus formam Martem volunt induisse, ut puerum, sibi in Amoribus importunum, inscia Venere, occideret. Discant autem ex Adonide scioli, non majora incipere quam quæ ferunt humeri.

(c) *Indignis*) Id est, indigne.

(d) *Simulamina*) *Adonia* vocabantur sacra, quæ in Adonidis honorem quotannis celebrabantur.

(e) *Persephone*) Proserpina est Ditis conjux, quæ pellicem Mentham in cognominem herbam mutavit.

In-

Invidiæ mutatus erit? sic fata, cruorem
Nectare odorato spargit: qui tactus ab illo
Intumuit; sic, ut pluvio perlucida cælo
Surgere bulla solet: nec plenâ longior horâ
Facta mora est; cum flos e sanguine concolor ortus.
Qualem, quæ lento celant sub cortice granum,
Punica ferre solent: (*a*) brevis est tamen usus in illo.
Namque male hærentem, & nimia levitate caducum
Excutiunt idem, qui præstant nomina, venti.

INTERPRETATIO.

transformatus erit livori? Sic loquuta injicit nectar odoratum in sanguinem: qui ab illo tinctus inflatus est, quemadmodum bulla pellucida consuevit excitari cælo pluvio. Neque spatium longius fuit integrâ horâ, cum flos ejusdem coloris natus est ex cruore. Qualem Punica consueverunt producere, quæ tegunt granum sub molli cortice: cæterum brevis est ejus usus; namque venti iidem, qui illi præbent nomen, dejiciunt parum firmum, & fragilem nimiâ levitate.

NOTÆ.

(a) *Brevis*) Anemone est, cui a vento, quod spirante eo aperiatur, ut docet Plinius, nomen datum fuit; ἄνεμος enim ventus est. Ex eo autem quod brevis usus; formæ gloriam fluxam atque caducam esse meminisse decet adolescentulos præsertim, elegantiæ suæ nimis ut plurimum confidentes, quos non sæpius vel ipsi venti secundi in portum quam in cautes impellunt.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER XI.

ARGUMENTUM.

Hinc cum Thraciæ mulieres illum discerpsissent, in arbores mutatæ sunt. Tum Bacchus e Thracia recessit, & Midæ pro Sileno restituto auri copiam fecit; cujus cum illum pœniteret, in Pactolo lotus, arenas ejus aureas reddidit. Postea Phœbus pro iniquo judicio aures illi asininas tribuit. Quo facto, Trojæ mœnia, humanam indutus formam, exstruxit. Hanc urbem postquam cœpit Hercules, Hesionem Telamoni uxorem dedit: quandoquidem Peleus jam Thetidem post multas ejus transformationes duxerat; & ad Ceycem postea profectus, Dædalionem in accipitrem, & lupum in lapidem conversum, partim intellexerat, partim ipse viderat. Accidit deinde, ut Alcyone, marito post naufragium sub Morphei figura per somnum conspecto, in avem, sicut & maritus, mutaretur. Quos in aere volantes cum animadvertissent quidam, Æsacum quondam in mergum, qui tum forte aderat, meminerunt transformatum.

I. CArmine dum tali silvas, animosque ferarum
Threicius (*a*) vates, & saxa sequentia ducit:
Ecce (*b*) nurus Ciconum tectæ lymphata ferinis
Pectora velleribus, tumuli de vertice cernunt
Orphea percussis sociantem carmina nervis.
E quibus una, levem jactato crine per auram,
En, ait, (*c*) en hic est nostri contemtor: & hastam
Vatis Apollinei vocalia misit in ora.
Quæ (*d*) foliis præsuta notam sine vulnere fecit.
Alterius telum lapis est: qui missus, in ipso
Aere concentu (*e*) victus vocisque lyræque est;

INTERPRETATIO.

I. *DUM Poeta Thracius trahit ejusmodi carmine nemora, atque ferocitatem brutorum, cum silicibus obsequentibus; ecce Cicones mulieres habentes pectora attonita velata pellibus ferinis, advertunt Orpheum jungentem versus chordis tactis de cacumine collis. Ex quibus una capillis agitatis leni vento, Ecce, inquit, ecce, hic est nostri contemtor; atque intersit jaculum in os sonorum Poetæ Apollinei. Quod tectum frondibus inussit signum sine plaga. Saxum est missile alterius, quod jactum superatum est in ipso aere concentu vocis & lyræ;*

NOTÆ.

(a) *Vates*) Orpheus *scilicet*, quem Thracie oriundum libro superiore vidimus.

(b) *Nurus Ciconum*) Pro bacchantibus Threiciis mulieribus posuit: sunt enim Cicones Threciæ populi ad Ismarum montem.

(c) *En hic est*) Ea est omnino furiosorum ubique hominum oratio, cum bene monentes sapientes viros, perversæ tamen naturæ adversos, perdere constituerunt.

(d) *Foliis*) Thyrsos seu hastas Baccharum hedere vel pampino vestitas jam sæpe vidimus.

(e) *Victus*) Ut hinc quantum ad mitigandos ferorum hominum animos valeat eloquentia, liceat colligere.

Ac

Ac veluti supplex pro tam furialibus ausis,
Ante pedes jacuit: sed enim temeraria crescunt
Bella: modusque abiit: insanaque regnat (*a*) Erynnis.
Cunctaque tela forent cantu mollita: sed ingens
(*b*) Clamor, & inflato (*c*) Berecynthia tibia cornu,
Tympanaque, plaususque, & Bacchêi ululatus
Obstrepuere sono citharæ: tum denique saxa
Non exauditi rubuerunt sanguine vatis.
Ac primum attonitas etiamnum voce canentis
Innumeras volucres, anguesque, agmenque ferarum,
(*d*) Mænades Orphei titulum (*e*) rapuere theatri:
Inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris:
Et coeunt, ut aves, si quando luce vagantem
(*f*) Noctis avem cernunt: (*g*) structoque utrimque theatro
Ceu matutina cervus periturus arena,
Præda canum est: vatemque petunt: & fronde virenti
Conjiciunt thyrsos, (*h*) non hæc in munera factos.
Hæ glebas, illæ direptos arbore ramos,
Pars torquent silices: neu desint tela furori,
Forte boves presso subigebant vomere terram;
Nec procul hinc multo fructum sudore parantes
Dura lacertosi fodiebant arva coloni.

INTERPRETATIO.

ac veluti supplex pro talibus inceptis jacuit ante pedes. Verum tumultus audax augetur: & modus nullus est; atque vesana furia imperium tenet. Atque omnia jacula essent superata cantu; sed insana vociferatio, & tibia Berecynthia, cornu inflato, & tympana, & plausus, & Bacchei ululatus obstiterunt sono citharæ. Tum denique lapides rubuerunt cruore Poetæ non exauditi. Ac primum Bacchæ disjecerunt aves innumeras, & serpentes, & turbam ferarum, etiamnum admirantium vocem cantantis, quæ gloria erant theatri Orphei: inde vertuntur in Orpheum manibus sanguinolentis: atque concurrunt ut aves, si quando vident noctuam errantem de die: atque ut utrinque spectaculo posito cervus periturus in arena matutina est præda canum, & invadunt Poetam, & simul mittunt thyrsos foliis virentibus, neutiquam paratos in hos usus. Hæ jaciunt cespites, illæ ramos excisos ex arboribus, pars saxa. Neve arma desint vesaniæ, forte tauri arabant vomere impacto; nec longe hinc fortes agricolæ eruebant terram asperam parantes fructum multo sudore.

NOTÆ.

(a) *Erynnis*) Quæ Latinis furis dicitur.

(b) *Clamor*) Actum est, cum primum per tumultum & strepitum os politico viro obstruitur.

(c) *Berecynthia*) Cujusmodi in sacris Cybeles, quæ Berecynthia a Berecyntho Phrygiæ monte dicitur, uti consueverant.

(d) *Mænades*) Bacchæ, quibus ἀπὸ τῶ μαίνεσθαι, a furendo, illud datum nomen.

(e) *Rapuere*) Solent vero seditiosi homines in illos primum furere qui Sapientibus aurem præbent facilem, ut tandem hos quoque rescindant.

(f) *Noctis avem*) Noctuam, bubonem, aut hujus generis aliquam.

(g) *Structo*) Amphitheatri est periphrasis.

(h) *Non hæc*) Sed magis ad lætitiæ usus.

Ag-

Agmine qui viso fugiunt, operisque relinquunt
Arma sui: vacuosque jacent dispersa per agros
Sarculaque, rastrique graves, longique ligones.
Quæ postquam rapuere feræ, cornuque minaci
(a) Divellere boves; ad vatis fata recurrunt:
Tendentemque manus, atque illo tempore primum
Irrita dicentem, nec quicquam voce moventem,
Sacrilegæ perimunt: perque os (proh Jupiter!) illud,
Auditum saxis, intellectumque ferarum
Sensibus, in ventos anima exhalata recessit.
Te mœstæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi silices, tua carmina sæpe secutæ
Fleverunt silvæ: positis te frondibus arbos
Tonsa comam luxit: lacrymis quoque flumina dicunt
Increvisse suis: obscuraque carbasa pullo
(b) Naides & (c) Dryades, passosque habuere capillos.
Membra jacent diversa locis: caput, (d) Hebre, lyramque
Excipis; & (mirum) medio dum labitur amne,
Flebile nescio quid queritur lyra, flebile lingua
Murmurat exanimis: respondent flebile ripæ.
Jamque mare invectæ flumen populare relinquunt;
Et (e) Methymnææ potiuntur littore (f) Lesbi.
Hic ferus expositum peregrinis anguis arenis
Os petit, & sparsos stillanti rore capillos.

INTERPRETATIO.

Qui visa turba evadunt, & abjiciunt instrumenta sui laboris: atque sarcula & ponderosa rastra, & longi ligones jacent eparsi per latos campos. Quæ postquam sævæ Bacchæ *abstulerunt, atque sustulerunt cornua minacia tauris, recurrunt ad necem Poetæ: atque sceleratæ mactant porrigentem manus, & tunc primum vana proferentem, nec quicquam promoventem voce: & (proh Jupiter!) spiritus emissus in auras abiit per illud os observatum a silicibus, atque intellectum sensibus ferarum. Tristes aves, agmina ferarum, dura saxa, nemora sæpe flexa tuis versibus, te luxerunt, Orpheu: Arbores habentes comam tonsam te fleverunt foliis amissis: ferunt etiam amnes auctos fuisse suis fletibus: & Naiades & Dryades gestaverunt vela obscura nigra colore, & comam scissam. Artus jacent locis dispersi. Hebre, excipis caput & citharam: atque, mirum, dum ea fertur medio flumine, queritur nescio quid lugubre, lingua exanguis murmurat lugubre: ripæ reddunt lugubre. Jamque perductæ ad mare deserunt amnem patrium, & fruuntur littore Lesbi Methymnææ. Hic sævus serpens vultum appetit porrectum in sabulo extero, & comam madidam defluente aqua.*

NOTÆ.

(a) *Divellere*) Qui fuit ritus in Bacchi sacris.

(b) *Naides*) Fontium & fluviorum nymphæ.

(c) *Dryades*) Nymphæ sylvarum incolæ.

(d) *Hebre*) Qui fluvius est Thraciæ.

(e) *Methymnææ*) Fuit Methymna urbs Lesbi optimo vino celebris.

(f) *Lesbi*) Est Lesbos Ægæi insula clarissima, Thraciæ opposita, quam hodie Mitylenem ab urbis nomine appellant.

Tandem (*a*) Phœbus adest; morsusque inferre parantem
Arcet; & in lapidem rictus serpentis apertos
Congelat; & patulos (ut erant) indurat hiatus.
Umbra subit terras: &, quæ loca viderat (*b*) ante,
Cuncta recognoscit: quærensque per (*c*) arva piorum
Invenit Eurydicen, cupidisque amplectitur ulnis.
Hîc modo conjunctis spatiantur passibus ambo:
Nunc præcedentem sequitur, nunc prævius anteit:
Eurydicenque suam jam (*d*) tutò respicit Orpheus.
II. Non impune tamen scelus hoc sinit esse (*e*) Lyæus:
Amissoque dolens sacrorum (*f*) vate suorum,
Protinus in silvis matres (*g*) Edonidas omnes,
Quæ fecere nefas, torta radice ligavit.
Quippe pedum digitos, in quantum quæque secuta est,
Traxit: & in solidam detrusit acumine terram.
Utque suum laqueis, quos callidus abdidit auceps,
Crus ubi commisit volucris, sensitque teneri;
Plangitur; ac trepidans adstringit vincula motu:
Sic, ut quæque solo defixa cohæserat harum;
Exsternata fugam frustra tentabat; at illam
Lenta tenet radix, exsultantemque coercet.
Dumque ubi sint digiti, dum pes ubi quærit, & ungues,
Aspicit in teretes lignum succedere suras.

INTERPRETATIO.

Apollo adest denique, atque prohibet nitentem admovere dentes: & indurat in saxum os apertum anguis, & congelat rictus apertos, quales erant. Umbra pervadit terras, & relegit omnia loca quæ ante conspexerat: atque lustrans campos piorum reperit Eurydicen, & amplectitur avidis brachiis. Hic modo uterque ambulans æquis gressibus: modo sequitur antecedentem: modo præcedens antevertit: atque Orpheus jam retorquet visum in suam Eurydicen secure.

II. *Non tamen Bacchus patitur hoc flagitium esse inultum; atque indignans vate sublato sacrorum suorum, repente compescuit sinuosa radice in silvis omnes mulieres Thracias, quæ admiserunt scelus. Namque corripuit digitos pedum, sicuti qualibet secuta est, & immisit in terram duram acumine. Et sicubi avis cum implicuit suum pedem laqueis, quos subdolus auceps texit, & advertit se captam esse, sese torquet, & sese agitans coarctat laqueos motu: sic, ut qualibet harum terræ affixa cohæserat, attonita incassum meditabatur fugam, quippe radix flexilis illam impedit, & reprimit sese jactantem. Et dum scrutatur ubi sint articuli, ubi pedes, & ungues, advertit lignum supervenire in suras & pedes politos.*

NOTÆ.

(a) *Phœbus*) Apollo Orphei pater; qui filii curam post fata suscepit: Qua ex re integritatis suæ vindicem adesse Deum colligere debent sapientes.

(b) *Ante*) Cum Eurydicen uxorem repetiturus Orpheus ad inferos descenderat, ut supra vidimus.

(c) *Arva piorum*) Quos campos Elysios vocitare consueverunt.

(d) *Tutò*) Cum olim eandem videndi desiderio perdidisset, ut superiori libro vidimus.

(e) *Lyæus*) Liber est Pater, seu Bacchus, qui curas solvit.

(f) *Vate*) Orpheus enim plurimos in Bacchum pulcherrimos hymnos conscripserat; atque insuper sacra ejus in Græciam invexerat.

(g) *Edonidas*) Thracies; Edones namque populi sunt Thraciæ.

Et

Et conata femur mœrenti plangere dextra,
Robora percussit; pectus quoque robora fiunt:
Robora sunt humeri: porrectaque brachia veros
Esse putes ramos; & non fallare putando.
III. Nec satis hoc Baccho est: ipsos quoque deserit agros:
Cumque choro meliore sui vineta (*a*) Timoli,
(*b*) Pactolonque petit: quamvis (*c*) non aureus illo
Tempore, nec caris erat invidiosus arenis.
Hunc assueta cohors Satyri, Bacchæque frequentant:
At (*d*) Silenus abest: titubantem annisque meroque
Ruricolæ cepere (*e*) Phryges: vinctumque coronis
Ad regem traxere (*f*) Midan: cui Thracius Orpheus
(*g*) Orgia tradiderat cum (*h*) Cecropio (*i*) Eumolpo.
Qui simul agnovit socium comitemque sacrorum,
Hospitis adventu festum genialiter egit
Per bis quinque dies, & junctas ordine noctes.
Et jam stellarum sublime (*k*) coegerat agmen
Lucifer undecimus, Lydos cum lætus in agros
Rex venit; & juveni Silenum reddit (*l*) alumno,

INTERPRETATIO.

Cumque tentasset percutere femur manu lugenti, percussit lignum: pectus etiam mutatur in lignum: humeri sunt lignum: & credas lacertos extensos esse veros ramos; neque decipiaris credendo.

III. *Neque istud satis est Baccho: destituit etiam ipsos campos; atque concedit cum agmine meliore in vineta sui Timoli & ad Pactolum; quanquam neque tunc erat aureus, neque invidiosus pretiosis arenis. Hunc comitantur turba solita Satyri & Bacchæ: At Silenus desideratur. Agrestes Phryges comprehenderunt vacillantem ætate & vino; atque duxerunt coronatum sertis ad regem Midan; quem Orpheus Thracius docuerat Orgia cum Eumolpo Atheniensi. Qui statim atque cognovit sodalem & conscium sacrorum, festum celebravit per voluptatem hospitis adventu, decem diebus & continuis noctibus. Et jam Phosphorus undecimus congregaverat excelsum chorum stellarum, cum Rex hilaris ivit in agros Lydos, & restituit Silenum juveni alumno.*

NOTÆ.

(a) *Timoli*) Qui mons est Lydiæ optimi vini fertilis.

(b) *Pactolon*) Fluvius est Lydiæ aureis arenis notissimus.

(c) *Non aureus*) Quod ex sequentibus cognoscetur.

(d) *Silenus*) Bacchi fuit nutritius & pædagogus, ejusdem comes assiduus, semper ebrius, pando asello vehi solitus: de quo jam supra lib. 4.

(e) *Phryges*) Qui populi fuerunt minoris Asiæ Lydis finitimi.

(f) *Midan*) Phrygiæ rex fuit per avaritiam factus opulentissimus, auri pretio jura omnia exæquare solitus: ex quo locus datus fabulæ.

(g) *Orgia*) Eo nomine Græcis a furore dicta sunt Bacchi Sacra, de nocte maximis clamoribus, & pudore omni posthabito, celebrari solita; de quibus lib. 3.

(h) *Cecropio*) Atheniensi; a Cecrope primo Atheniensium rege: fuit & alius Eumolpus Thracensis, Neptuni filius.

(i) *Eumolpo*) Hic Orphei fuit discipulus, quem Suidas Musæi facit filium.

(k) *Coegerat*) Id est, undecimus dies advenerat. Fingitur autem stellas cogere Lucifer seu Veneris stella, quod ultima, advententa die, luceat.

(l) *Alumno*) Baccho, *stillset*.

Huic Deus optandi gratum, sed inutile, fecit
Muneris arbitrium, gaudens (*a*) altore recepto:
Ille (*b*) male usurus donis, ait, Effice, quicquid
Corpore contigero, fulvum vertatur in aurum.
Annuit optatis: nocituraque munera solvit
Liber; & indoluit, quod non meliora petîsset.
Lætus abit; gaudetque malo (*c*) Berecynthius heros:
Pollicitamque fidem tangendo singula tentat.
Vixque sibi credens, non alta fronde virentem
Ilice detraxit virgam: virga aurea facta est.
Tollit humo saxum; saxum quoque palluit auro.
Contigit & glebam: contactu gleba potenti
(*d*) Massa fit: arentes Cereris decerpsit aristas:
Aurea messis erat: demtum tenet arbore pomum:
(*e*) Hesperidas donasse putes: si postibus altis
Admovit digitos; postes radiare videntur.
Ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis,
Unda fluens palmis (*f*) Danaën eludere posset.
Vix spes ipse suas animo capit, (*g*) aurea fingens
Omnia: gaudenti mensas posuere ministri,
Exstructas dapibus, nec tostæ frugis egentes.
Tum vero, sive ille suâ Cerealia dextrâ
Munera contigerat, Cerealia dona (*h*) rigebant.

INTERPRETATIO.

Deus lætus nutritio recuperato potestatem dedit gratam, sed frustraneam, petendi quodvis donum. Ille male collocaturus beneficium, Fac, inquit, ut quicquid attigero corpore mutetur in flavum aurum. Bacchus favet votis, atque expendit dona obfutura, atque indoluit, quod non poposcisset potiora. Heros Berecynthius discedit hilaris, & lætatur malo, & periculum facit fidei promissæ quælibet tangendo. Atque ægre sibi confidens, decerpsit quercu humili virgam virentem foliis: virga facta est aurea. Tollit humo silicem: silex etiam flavet auro. Tetigit etiam cespitem, cespes mutatur in massam potenti contactu. Detraxit spicas aridas frumenti, messis erat aurea. Tractat pomum decerptum ex arbore, credas Hesperidas dedisse. Si admovit digitos excelsis postibus, postes videntur micare. Cum ille insuper abluerat manus aquis liquidis, aqua liquida posset decipere Danaën. Vix ipse continet mente spes suas, fingens omnia aurea. Famuli admoverunt lætanti mensas congestas epulis, neque vacuas panis. Tum vero, sive ille attigerat sua manu dona Cerealia, dona Cerealia dura fiebant.

NOTÆ.

(a) *Altore*) Sileno.

(b) *Male usurus*) Ut postmodum patebit.

(c) *Berecynthius*) Midas rex Phrygiæ a Berecyntho monte sic dictus.

(d) *Massa*) Eaque aurea.

(e) *Hesperidas*) Quas Hesperi filias hortos, aureis pomis pretiosos, habuisse antea vidimus.

(f) *Danaën*) Quæ Acrisii filia imbre aureo, in quem Jupiter mutatus, elusa fuit: ut dictum in superioribus.

(g) *Aurea*) Vel hoc uno exitium aurea meruit homo insanus; ex cujus tamen brevi exorituro exitio, magis a Deo quæ ipse nobis bona esse novit, quam quæ imperite concupiscimus petenda esse, discere non pœnitebit.

(h) *Rigebant*) Quia in aurum mutabantur.

Sive

Sive dapes avido convellere dente parabat,
Lamina fulva dapes admoto dente nitebant.
Miscuerat puris (*a*) auctorem muneris undis,
Fusile per rictus aurum fluitare videres.
Attonitus novitate mali, (*b*) divesque, miserque
Effugere optat opes: &, quæ modo voverat, odit.
Copia nulla famem relevat: sitis arida guttur
Urit, & inviso meritus torquetur ab auro.
Ad cælumque manus, & splendida brachia tollens,
Da veniam, (*c*) Lenæe pater; peccavimus, inquit:
Sed miserere, precor; (*d*) speciosoque eripe damno.
Mite Deûm numen Bacchus peccasse (*e*) fatentem
Restituit, pactamque fidem data munera solvit.
Neve male optato maneas circumlitus auro,
Vade, ait, ad magnis vicinum (*f*) Sardibus amnem;
Perque jugum montis labentibus obvius undis
Carpe viam; donec venias ad fluminis ortus.
Spumiferoque tuum fonti, qua plurimus exit,
Subde caput: corpusque simul, simul elue crimen.
Rex jussæ succedit aquæ: vis aurea tinxit
Flumen, & humano de corpore cessit in amnem.
Nunc quoque jam veteris percepto semine venæ
Arva rigent, auro madidis pallentia glebis.

INTERPRETATIO.

Sive cupiebat frangere epulas dente famelico, epulæ radiabant flava lamina dente admoto. Temperaverat Bacchum auctorem doni aquis limpidis, cerneres aurum liquidum per os currere. Exsternatus novitate mali, & opulentus, & infelix cupit vitare divitias, atque aversatur quæ modo expetiverat. Nulla affluentia minuit famem: Sitis urens inflammat fauces, & meritus cruciatur ab auro invidioso. Atque tendens palmas & splendida brachia ad cælum, Ignosce, ait, pater Lenæe, deliquimus; Sed, oro, miserere, atque subtrahe ruinæ splendidæ. Bacchus lene Deorum numen reficit agnoscentem deliquisse, & solvit fidem promissam doneque exhibita. Neve, inquit, sis obductus auro prave desiderato, ito ad fluvium proximum claris Sardibus, atque incede occurrens aquis fluentibus per cacumen montis, usquedum pervenias ad fontes fluvii: & submitte tuum caput scaturigini spumanti qua uberrima erumpit: & ablue simul corpus & crimen. Rex adit aquam indictam. Vis aurea infecit fluvium, & transiit a corpore humano in flumen. Nunc etiam campi pallidi glebis plenis auro induruerunt semine admisso venæ jam veteris.

NOTÆ.

(a) *Auctorem mun.*) Bacchum *scilicet*, per quem vinum intelligitur.

(b) *Divesque*) Quot ejusmodi Midæ Tantalique avari & sordidi vivunt, auro semper inhiantes, de eo vix unquam delibantes! Taudem tamen Midas quas tantopere opes expetiverat odit. At vero istis multo magis deeat quod habent quam quod non habent; qui eò graviore amittendi metu torquentur, quò sunt beatiores,

(c) *Lenæe*) Bacche: nam id illi apud Græcos a torculari datum nomen.

(d) *Specioso*) Atqui ejusmodi est quodcumque homines in barathrum proiicit.

(e) *Fatentem*) Ea est prima conditio sine qua fieri nequit, ut quisquam a malo liberetur.

(f) *Sardibus*) Fuit Sardis seu Sardes urbs Lydiæ Crœsi regia, quam Pactolus præterfluebat.

IV. Ille perosus opes, silvas & rura colebat,
(a) Panaque montanis habitantem semper in antris.
Pingue sed ingenium mansit: nocituraque, ut ante,
Rursus erant domino stolidæ præcordia mentis.
Nam freta prospiciens late riget arduus alto
Tmolus in adscensu; clivoque extentus utroque,
Sardibus hinc, illinc parvis finitur (b) Hypæpis.
Pan ibi dum teneris jactat sua carmina Nymphis,
Et leve (c) cerata modulatur arundine carmen;
Ausus Apollineos præ se contemnere cantus,
Judice sub (d) Tmolo certamen venit ad impar.
Monte suo senior judex consedit; & aures
Liberat arboribus: quercu coma cærula tantum
Cingitur; & pendent circum cava tempora glandes.
Isque Deum pecoris spectans, In judice, dixit,
Nulla mora est: calamis agrestibus insonat ille:
Barbaricoque Midan (aderat nam forte canenti)
Carmine delinit: post hunc sacer ora retorsit
Tmolus ad os Phœbi: vultum sua silva secuta est.
Ille caput flavum lauro (e) Parnaside vinctus
Verrit humum Tyrio (f) saturatâ murice pallâ:
Instructamque (g) fidem gemmis & (h) dentibus Indis
Sustinet a læva: tenuit manus altera plectrum.

INTERPRETATIO.

IV. *Ille exosus divitias, frequentabat silvas & arva, & Pana degentem semper in speluncis montanis. Sed indoles crassa permansit; & cor fatuum denuo obfuturum domino ut prius. Nam Tmolus excelsus difficili adscensu riget late prospiciens maria; & porrectus colle utroque hinc terminatur Sardibus, illinc exiguis Hypæpis. Dum Pan ibi jactat suos versus mollibus nymphis, & canit tenuem cantilenam fistula cera compacta, non veritus est spernere carmina Apollinea præ se; Descendit ad iniquum certamen Tmolo arbitro. Arbiter ætate provectior sedit super suo monte, & removet arbores ab auribus: Capilli cærulei tantum sunt redimiti quercu, & glandes pendent circum depressa tempora. Isque intuens Deum pecoris, nulla, inquit, est cunctatia in arbitro. Ille intonat arundinibus campestribus, atque demulcet Midan (nam forte præsens erat cantanti) cantu inculto. Post hunc Tmolus sacer convertit vultus ad ora Apollinis: sua silva secuta est vultus. Ille habens caput aureum redimitum lauro ex Parnasso petitâ radit terram palla imbuta murice Tyria; atque tenet a sinistra lyram decoram gemmis & ebore: manus altera tractavit plectrum.*

NOTÆ.

(a) *Panaque*) Fuit Pan pastorum Deus, semicaper, & cornutus, de quo Metam. 1.

(b) *Hypæpis*) Fuerunt Hypæpæ seu Hypæpa in singulari numero, ut alii efferunt, urbs Lydiæ Veneri sacra.

(c) *Cerata*) Cerâ compactis calamis.

(d) *Tmolo*) Tmoli montis Deo præside.

(e) *Parnaside*) Ex Parnasso Apollinis sacro monte decerpta.

(f) *Saturatâ*) Dibapham seu bis tinctam purpuram intelligit; quam pretiosissimam Tyro Phœniciæ urbe peti jam sæpe diximus. Phœbi autem habitum ornatumque habes quoque apud Tibullum lib. tertii Elegiâ quartâ.

(g) *Fidem*) Seu potius citharam. Synecdoche est.

(h) *Dentibus*) Ebore.

Ar-

Artificis status ipse fuit: tum (*a*) stamina docto
Pollice sollicitat: quorum dulcedine captus
Pana jubet Tmolus citharæ submittere (*b*) cannas.
Judicium sanctique placet sententia montis
Omnibus: arguitur tamen, atque injusta vocatur
(*c*) Unius sermone Midæ: nec (*d*) Delius aures
Humanam (*e*) stolidas patitur retinere figuram:
Sed trahit in spatium: villisque albentibus implet;
Instabilesque imo facit; & dat posse moveri.
Cætera sunt hominis: partem damnatur in unam:
Induiturque aures lente gradientis aselli.
V. Ille quidem celat, turpique onerata pudore
Tempora purpureis tentat velare tiaris.
Sed, solitus longos ferro resecare capillos,
Viderat hoc famulus: qui, cum nec prodere visum
Dedecus auderet: cupiens efferre sub auras,
(*f*) Nec posset reticere tamen, secedit; humumque
Effodit: &, domini quales aspexerit aures,
Voce refert parvâ; terræque immurmurat haustæ.
Indiciumque suæ vocis tellure regestâ
(*g*) Obruit; & scrobibus tacitus discedit opertis,

INTERPRETATIO.

Ipse fuit status artificis. Tum tangit chordas perito pollice; quarum suavitate delinitus Tmolus, Pan cogitur subjicere fistulam lyræ: atque judicium & arbitrium sancti montis probatur omnibus. Improbatur tamen, & dicitur iniquum oratione solius Midæ; atque Delius prohibet aures fatuas servare formam humanam; sed amplas facit, atque implet pilis albis; & reddit mobiles ab infima parte; & caussa est posse agitari. Reliqua sunt hominis. Multatur uno membro, & onevatur auribus asini tarde incedentis.

V. Ille quidem occultat, atque conatur tegere tiaris purpureis tempora gravata pudende probro. At minister qui consueverat ferro tondere prolixos crines istud spectaverat: qui cum vereretur propalare spectatum probrum, cupiens emittere in aerem, neque tamen posset silentio premere, seorsum abit, & eruit terram, & narrat exiguo sono quales viderit aures Domini, & immurmurat terræ erutæ: atque tegit indicium suæ vocis terrâ repulsâ, & fossis tectis, silens abit.

NOTÆ.

(a) *Stamina*) Pro chordis posuit.

(b) *Cannas*) Ex quibus constabat victi Dei fistula.

(c) *Unius*) Plures sunt hodie, quos magis vel canum etiam latratus, quam Apollinis cantus demulceant: quibus quidem asinorum aures si succrescerent, Peritia saltem non oblatrarent.

(d) *Delius*) Apollo in Delo insula natus.

(e) *Stolidas*) Quæ stolidi & bruti sunt asini. Atque hæc Midæ aurium metamorphosis, vel ex earum naturali proceritate, vel ex eo quod hinc inde & ubique Corycæos haberet omnie subauscultentes quæ sibi referrent, nata videtur. Cæterum appositissime ea parte mulctatus Midas qua deliquerat, nec aliter evenire potest.

(f) *Nec posset*) Impotentia animi *scilicet*, quæ usque adeo impotentem non excusat, ut majori supplicio merito illum addicat, qui majori veniam petit.

(g) *Obruit indicium*) Quod tamen in auras erumpet; ut tacenda quæ sunt omnino proferenda non esse mortales edoceat.

Cre

Creber arundinibus tremulis ibi surgere lucus
Cœpit: &, ut primum pleno maturuit anno,
Prodidit (*a*) agricolam: leni nam motus ab Austro
Obruta verba refert; dominique coarguit aures.
VI. (*b*) Ultus abit Tmolo, liquidumque per aera vectus
Angustum citra pontum Nepheleidos (*c*) Helles
(*d*) Laomedonteis (*e*) Latoius adstitit arvis.
Dextera (*f*) Sigæi, Rhœtæi læva profundi
Ara (*g*) Panomphæo vetus est sacrata Tonanti.
Inde novæ primum moliri mœnia Trojæ
Laomedonta videt: susceptaque magna labore
Crescere difficili; nec opes exposcere parvas.
Cumque (*h*) tridentigero tumidi genitore profundi
Mortalem induitur formam; (*i*) Phrygioque tyranno
(*k*) Ædificant muros, pacto pro mœnibus auro.
Stabat opus: pretium rex inficiatur; & addit
Perfidiæ cumulum falsis perjuria verbis.

INTERPRETATIO.

Silva spissa mobilibus tannis ibi cœpis crescere: atque, ubi primum maturuit exacto anno, indicavit cultorem: namque agitata a miti noto reddit votes defossas, & culpat aures domini.

VI. *Latoius ultus discedit a Tmolo, atque sustentatus acre fluido substitit citra angustum mare Helles Nepheleidos in campis Laomedonteis. Vetus est altare dicatum Jovi Panomphæo inter* promontorium *Sigæum a dextra*, & *altum Rhœtæum a sinistra. Inde adspicit Laomedontem primum statuentem muros novæ Trojæ: atque* videt *magna incœpta tolli labore immenso; neque requirere exiguas divitias. Atque assumit figuram humanam cum patre tridentifera turgidi abyssi: & struunt mœnia regi Phrygia, auro promissa pro muris. Opus absolutum erat, tyrannus recusat mercedem, atque cumulat perfidiam fictis vocibus & perjurio.*

NOTÆ.

(a) *Agricolam*) Tonsorem *scilicet*, seu potius Midæ quem ille asini aures habere terræ immurmuraverat. Qua ex fabula omnes, servis plerumque infidis diffidendum; reges præsertim nihil turpe in se admittendum, quod statim atque terrâ conditi fuerint historicorum calami referant, apertissime possunt cognoscere.

(b) *Ultus*) Apollo *scilicet*, qui Midæ aures protraxerat.

(c) *Helles*) Quæ Athamantis & Nepheles fuit filia, Phrixi soror, quocum novercæ insidias velleris aurei ariete fugiens, in mare decidit, quod ab ea Hellespontus dictus est.

(d) *Laomedonteis*) Quæ Laomedontis erant Trojanorum regis.

(e) *Latoius*) Apollo Latonæ filius.

(f) *Sigæi*) Sigæum & Rhœtæum notissima sunt Trojæ promontoria, inter quæ Ara Jovi Panomphæo fuerat erecta.

(g) *Panomphæo*) Id est, Eustathio interprete, qui omnium voces audiat, vel omnium voce colatur.

(h) *Tridentigera*) Neptuno *scilicet*, cujus insigne Tridens.

(i) *Phrygio*) Qui Phrygiæ minori, quæ & Troas dicitur, imperavit.

(k) *Ædificant*) Fictum istud ex eo volunt nonnulli, quod, ut scripsit Herodotus, Neptuni & Apollinis templa Laomedon ad Trojæ extruenda mœnia expilaverit: quanquam alii Neptuni & Apollinis opem ad aquam referunt & calorem, quarum rerum beneficio lateritia mœnia illa idem rex excitavit.

Non

(*a*) Non impune feres, rector maris inquit: & omnes
Inclinavit aquas ad avaræ littora Trojæ.
Inque freti formam terras convertit; opesque
Abstulit agricolis; & fluctibus obruit arva.
Pœna neque hæc satis est: Regis quoque (*b*) filia monstro
Poscitur æquoreo: quam dura ad saxa revinctam
Vindicat (*c*) Alcides; promissaque munera dictos
Poscit (*d*) equos: tantique operis mercede negata,
(*e*) Bis perjura capit superatæ mœnia Trojæ.
Nec pars militiæ Telamon (*f*) sine honore recessit:
Hesioneque datâ potitur: nam conjuge (*g*) Peleus
Clarus erat Divâ: nec avi magis ille superbit
Nomine, quam (*h*) soceri: siquidem Jovis esse nepoti
Contigit haud uni: conjux Dea contigit uni.
VII. Namque senex Thetidi (*i*) Proteus, Dea, dixerat, undæ,
Concipe: mater eris juveni, qui fortibus actis
Acta patris vincet; majorque vocabitur illo.
Ergo, ne quicquam mundus Jove majus haberet;
Quamvis (*k*) haud tepidos sub pectore senserat ignes
Jupiter æquoreæ Thetidis connubia (*l*) vitat,

INTERPRETATIO.

Non discedes inultus, inquit moderator æquoris: atque impulit omnes aquas ad littora sordidæ Trojæ. Et mutat solum in speciem æquoris, & rapuit divitias colonis; & premit campos undis. Neque hæc vindicta satis est; filia etiam tyranni petitur monstro marino. Quam rupi rigidæ alligatam Hercules liberat; atque petit equos monstratos mercedem promissam; & præmio negato tanti operis potitur muris bis perjuris Trojæ victæ. Neque Telamon pars exercitus abiit sine gloria: & gaudet Hesione tradita. Nam Peleus inclytus erat Deâ uxore: neque ille magis gloriatur nomine avi quam soceri: siquidem non soli evenit esse nepoti Jovis: Dea uxor contigit soli.

VII. *Namque senex Proteus prædixerat undæ Thetidi, concipe; eris genitrix juvenis, qui superabit facinora patris strenuis facinoribus, & dicetur major illo. Adeoque, ne mundus quicquam haberet maius Jove, quanquam Jupiter corde arsisset flamma violenta, fugit conjugium Thetidis marinæ,*

NOTÆ.

(a) *Non impune*) Quemobrem beneficiis acceptis, non modo Deum omnium rerum fabricatorem non opus est contemnere; quin insuper adversus omnes gratum animum testari decet.

(b) *Filia*) Hesione est.

(c) *Alcides*) Hercules est, cui a robore apud Græcos illud quoque datum nomen.

(d) *Equos*) Quos quidem ex Solis equorum progenie esse dicebant.

(e) *Bis*) In Deos primo, deinde in Herculem.

(f) *Sine honore*) Huic namque, Æaci filio, Hercules Hesionem, ob rem præclarissime gestam præmii loco dedit: ex qua Teucrum suscepit.

(g) *Peleus*) Qui Telamonis frater Jovisque nepos Thetidi, Nerei & Doridis filiæ, matrimonio est conjunctus.

(h) *Soceri*) Nerei scilicet: Oceani & Tethyos filii, Vatis, Deique antiquissimi.

(i) *Proteus*) Deus marinus fuit, Neptuni filius, Phocarum seu vitulorum marinorum Pastor.

(k) *Haud tepidos*) Nam Thetidis amore Jupiter correptus fuerat.

(l) *Vitat*) Jovi enim qui ignis est, cum aqua seu Thetide coire non licet. Quanquam majora, atque etiam abstrusissima naturæ sub hac contineri fabula arbitror.

In suaque Æaciden succedere vota (*a*) nepotem
Jussit; & amplexus in virginis ire marinæ.
Est sinus (*b*) Hæmoniæ curvos falcatus in arcus:
Brachia procurrunt: ubi, si foret altior unda,
Portus erat: summis inductum est æquor arenis.
Littus habet solidum, quod nec vestigia servet,
Nec remoretur iter; nec opertum (*c*) pendeat (*d*) algâ.
Myrtea silva subest bicoloribus obsita baccis.
Est specus in medio; natura factus, an arte,
Ambiguum; magis arte tamen: quo sæpe venire
Frænato delphine sedens, Theti, nuda solebas.
Illic te Peleus, ut somno vincta jacebas,
Occupat: & quoniam precibus tentata repugnas;
Vim parat, innectens ambobus colla lacertis.
Quod nisi venisses variatis sæpe figuris
Ad solitas artes; auso foret ille potitus.
Sed modo tu volucris (volucrem tamen ille tenebat);
Nunc gravis arbor eras; hærebat in arbore Peleus.
Tertia forma fuit maculosæ tigridis: illâ
Territus Æacides a corpore brachia solvit.
Inde Deos pelagi, vino super æquora fuso,
Et (*e*) pecoris fibris, & fumo thuris adorat.
Donec (*f*) Carpathius medio de gurgite vates,

INTERPRETATIO.

& imperavit Æaciden nepotem succedere in sua vota, & venire in amplexus puellæ æquoreæ. Est sinus in Thessalia curvatus in arcus flexos; extrema protenduntur: ubi, si fluctus essent tumidiores, erat portus: mare est extensum super extremis arenis. Habet littus firmum, quod neque accipiat pedum signa, neque impediat incessum, neque sit molle tectum algâ. Silva Myrtea illud cingit operta baccis bicoloribus. Est antrum in medio: dubium paratumne arte an natura; magis arte tamen: quo sæpe venire consueveras nuda, Theti, vecta delphine frænato. Peleus illic te invadit cum strata esses sopore superata: & quoniam precibus delinita recusas, vim intentat, complectens colla ambobus brachiis. Quod nisi confugisses ad consuetas artes formis sæpe mutatis, ille voto potitus esset. Varium tu nunc avis; (tamen ille prehendebat avem) nunc magna eras arbor: Peleus stabat in arbore. Tertia figura fuit tigridis maculatæ: Æacides illâ tremefactus tollit lacertos a corpore. Tum sacrum facit Diis maris, mero sparso super maria, & fibris pecudum, & fumo thuris: donec vates Carpathius dixit de medio abysso,

NOTÆ.

(a) *Nepotem*) Peleum scilicet Æaci filium, quem quidem Æacum Jupiter ex Ægina Asopi filia suscepit.

(b) *Hæmoniæ*) Quam Thessaliam esse jam sæpe diximus.

(c) *Pendeat*) Pendere videtur littus cum alga opertum est, quæ pedibus cedit.

(d) *Alga*) Herba est nullius pretii, quæ in aquis marinis nascitur, pedes eorum alligans qui vada tentant, aut per ea incedunt.

(e) *Pecoris fibris*) Sacrificiis nempe marinorum Deorum favorem sibi conciliare studuit.

(f) *Carpathius*) Proteus est, qui in Carpathio mari, a Carpatho insulâ dicto, habitat: de quo Virgilius, Georgic. 4.

Est in Carpathio Neptuni gurgite Vates
Cæruleus Proteus.

Æa-

Æacide, dixit, thalamis potiere petitis.
Tu modo, cum gelido sopita quiescet in antro,
Ignaram laqueis vincloque innecte tenaci.
Nec te decipiat centum mentita figuras:
Sed preme quicquid erit: dum, quod fuit ante, reformet.
Dixerat hæc Proteus; & condidit æquore vultum;
Admisitque suos in verba novissima fluctus.
Pronus erat Titan, inclinatoque tenebat
Hesperium temone (*a*) fretum: cum pulchra relicto
(*b*) Nereis ingreditur consueta cubilia ponto.
Vix bene virgineos Peleus invaserat artus;
Illa novat formas; donec (*c*) sua membra teneri
Sentit: & in partes diversas brachia tendi.
Tum demum ingemuit: (*d*) Neque, ait, sine numine vincis:
(*e*) Exhibita estque Thetis: confessam amplectitur heros,
Et potitur votis; ingentique implet Achille.
VIII. Felix & nato, felix & conjuge Peleus;
Et cui, si demas jugulati crimina (*f*) Phoci,
Omnia contigerant: fraterno sanguine sontem,

INTERPRETATIO.

Æacide, gaudebis votis thalamis. Tu tantum, cum dormiens jacebis in spelunca frigida, ligato nesciam funibus, & firmis vinculis. Neque te fallat mutata in mille formas; sed urge quicquid eris, donec restituat quod prius fuit. Proteus hæc fatus erat; & abdidit faciem in mari; & recepit suas undas in verba ultima. Sol vergebat ad occasum, & tenebat mare occiduum curru prono, cum formosa Nereis, mari omisso, subit lectos solitos. Vix Peleus bene occupaverat membra virginea, illa mutat figuras, donec sentit suos artus esse ligatos, & porrigi lacertos in partes varias. Tum demum ingemuit; Neque, inquit, es fortior sine Deo, atque est Thetis reddita. Heros amplectitur confessam, & fruitur desiderio, & gravidam fecit magno Achille.

VIII. *Peleus & beatus filio, & beatus uxore; & cui, si tollas flagitium Phoci mactati, omnia bene cesserant. Terra Trachinia excipit*

NOTÆ.

(a) *Fretum*) Atlanticum mare dicit ad occasum porrectum, in quod condi videtur Sol vespertinus.

(b) *Nereis*) Thetis *scil.* Nerei filia.

(c) *Sua membra*) In aqua fiunt generationes, cujus cum terrâ nulla nisi per minimas partes fieri potest conjunctio. Cæterum hanc alii fabulam ad historiam referunt; qui variarum insularum reginam Thetidem plurimis effugiis Pelei connubia vitasse volunt donec incautam rapuerit. Fœminarum insuper levitatem constantiâ superandam hujus exemplo alii coarguunt: occasionem præterea subinde aliam atque aliam, quam captare quàque sapienter uti oporteat, per Thetidem significari autumant.

(d) *Neque*) Spiritum namque Dei opus est super aquas ferri, ut ex iis aliquid excernatur.

(e) *Exhibita*) Formæ suæ restituta est; lubensque & facilis facta.

(f) *Phoci*) Quem Æaci filium fuisse lib. 7. vidimus; atque adeo, quanquam alia matre, Psamathe nimirum Nerei filiâ, Pelei fratrem esse constat. Sævus fuit; quamobrem disco per quinquertii ludum a Peleo matri suæ gratificato occisus.

Expulsumque domo patriâ (*a*) Trachinia tellus
Accipit: hîc regnum sine vi, sine cæde, tenebat
Lucifero genitore satus, patriumque (*b*) nitorem
Ore ferens Ceyx: illo qui tempore mœstus,
(*c*) Dissimilisque sui, (*d*) fratrem lugebat ademtum.
Quo postquam Æacides fessus curaque viaque
Venit; & intravit paucis comitantibus urbem;
Quosque greges pecorum, quæ secum armenta trahebat,
Haud procul a muris sub opaca valle reliquit;
Copia cum facta est adeundi prima tyranni,
(*e*) Velamenta manu prætendens supplice, qui sit,
Quoque satus memorat: tantum sua crimina celat.
Mentitusque fugæ caussam petit urbe vel agro
Se juvet: hunc contra placido (*f*) Trachinius ore
Talibus alloquitur: (*g*) Mediæ quoque commoda plebi
Nostra patent, Peleu, nec inhospita regna tenemus.
Adjicis (*h*) huic animo momenta potentia clarum
Nomen, avumque Jovem: nec tempora perde precando:
Quod petis, omne feres: tuaque hæc pro parte videto,
Qualiacunque vides: utinam meliora videres!
Et flebat: moveat quæ tantos caussa dolores,
Peleusque comitesque rogant: quibus ille profatur:

INTERPRETATIO.

reum necis fraternæ, atque exulem domo patria. Ceyx genitus Patre Phosphoro, atque vultu referens splendorem paternum hic habebat imperium sine vi, sine cæde; qui eo tempore tristis, atque sui dispar flebat fratrem sublatum. Quo postquam Æacides lassus solicitudine & itinere accessit, atque subiit urbem paucis stipantibus, & relictis gregibus pecudum; & armentis quæ secum ducebat non longe a mœnibus in obscura valle; cum primum datus est locus conveniendi regis, porrigens velamina manu supplice, quis sit refert, & quo patre *genitus; tantum tacet sua flagitia: atque fingens caussam exilii poscit ut sibi auxilium præbeat urbis vel agri. Trachinius huic vicissim respondet leni vultu: Nostra bona concessa sunt etiam tenui populo, Peleu, neque possidemus imperium barbarum. Addis huic indoli validas rationes, nomen illustre, & Jovem avum: neque abutere tempore orando: habebis quodcumque poscis: atque credas hæc qualiacumque cernis tua esse pro parte: utinam potiora cerneres! Atque lacrymabatur. Peleus & socii exquirunt quæ caussa cieat tantos mœrores. Quibus ille respondet:*

NOTÆ.

(*a*) *Trachinia*) Quæ Thesseliæ est regiuncula, in qua urbe Trechin ab Hercule ædificate.

(b) *Nitorem*) Luciferi enim stella valde clara est & radiens.

(c) *Dissimilis*) Nam præ ee antea animi quandam hilaritatem ferre consueverat.

(d) *Fratrem*) Dædalionem *scilicet*, hominem violentum, cujus postmodum fata Poeta enarrebit.

(*e*) *Velamenta*) Oleæ nimirum remos leneie vittis obvolutos, pacie symbolum.

(f) *Trachinius*) Ceyx *scilicet*.

(g) *Mediæ*) Ut multo magis Peleo ejusque comitibus Ceycis regnum patere intelligatur.

(h) *Huic*) Nostro per se & sponte in omnes benigno.

For-

Forsitan hanc (*a*) volucrem, rapto quæ vivit, & omnes
Terret aves, semper pennas habuisse putetis.
(Vir fuit: & tanta est animi constantia, quantum)
Acer erat, belloque ferox, ad vimque paratus,
Nomine Dædalion; illo genitore creatus
(*b*) Qui vocat Auroram, cæloque novissimus exit.
Culta mihi pax est; pacis mihi cura tenendæ,
Conjugiique fuit: fratri fera bella placebant.
(Illius virtus reges, gentesque subegit:
Quæ nunc (*c*) Thisbeas agitat (*d*) mutata columbas.)
Nata erat huic Chione: quæ dotatissima formâ
Mille procis placuit, bis septem nubilis annis.
Forte revertentes Phœbus, (*e*) Maiaque creatus,
Ille suis (*f*) Delphis, hic vertice (*g*) Cyllenæo,
Videre hanc pariter, pariter (*h*) traxere calorem.
Spem Veneris differt in tempora noctis Apollo;
Non tulit ille moras: (*i*) virgaque movente soporem
Virginis os tangit: tactu jacet illa potenti:
Vimque Dei patitur. Nox cælum sparserat astris;
Phœbus anum simulat; (*k*) præceptaque gaudia sumit.

INTERPRETATIO.

Forte existimetis hanc avem quæ vescitur præda, & fugat omnes aves semper tectam fuisse plumis. Homo fuit, nomine Dædalion, & tantum est mentis robur, quantum sævus erat, & bello acer, atque expeditus ad cædem, genitus illo patre qui arcessit Auroram, & ultimus excedit cælo. Ego pacem amavi, sollicitus fui pacis servandæ atque connubii: crudelia bella grata erant fratri. Illius virtus vicit reges & nationes, quæ nunc transformata vexat columbas Thisbeas. Filia ei fuit Chione: quæ pulcherrima placuit mille rivalibus, viro matura quatuordecim annis. Forte Apollo, & filius Maiæ redeuntes, ille suis Delphis, hic cacumine Cyllenæo, hanc simul adspexerunt, simul amore correpti sunt. Apollo producit spem Veneris in tempus noctis; ille non passus est cunctationem, atque tangit os puellæ baculo conciliante somnum. Illa sternitur tactu potenti; & violatur a Deo. Nox sparserat cælum sideribus, Apollo fingit se anum, atque capit gaudia ante rapta.

NOTÆ.

(a) *Volucrem*) De accipitre loquitur, in quem Ceycis frater Dædalion mutatus.

(b) *Qui vocat*) Periphrasis est Luciferi, qui appropinquante Aurora, quam vocare videatur, *Cæli statione novissimus exit*.

(c) *Thisbeas*) Quæ in Thisbe Bœotiæ urbe erant.

(d) *Mutata*) In Accipitrem mutatum Dædalionem Ceycis fratrem diximus.

(e) *Maia*) Mercurius est Jovis ex Maia Atlante sata filius.

(f) *Delphis*) Quam urbem ad Parnassi radices sitam, Apollinis oraculo clarissimam toties jam diximus.

(g) *Cyllenæo*) Cyllene Arcadiæ monte, in quo Mercurius natus dicitur.

(h) *Traxere calorem*) Chionen amare cœperunt.

(i) *Virgaque*) Alata ea fuit, duobusque implicita serpentibus, quam *Caduceum* vocitarunt.

(k) *Præcepta*) A Mercurio *scilicet*. Atque equidem huic fabulæ duo Chiones mariti, quorum alter prædo & furax, mos Mercurii, alter probus & scientiis deditus sicuti Apollo, fecisse locum videntur.

Ut

Digitized by Google

Ut sua maturus complevit tempora venter;
(*a*) Alipedis de stirpe Dei versuta propago
Nascitur Autolycus, furtum ingeniosus ad omne:
Qui facere assuerat, patriæ non degener artis,
(*b*) Candida de nigris, & de candentibus atra.
Nascitur e Phœbo (namque est enixa gemellos)
Carmine vocali clarus, citharaque (*c*) Philammon.
Quid peperisse duos, & Dîs placuisse duobus;
Et forti genitore, & (*d*) progenitore Tonanti
Esse satam prodest? an obest quoque gloria multis?
Obfuit huic certe: quæ se præferre Dianæ
Sustinuit; faciemque Deæ culpavit: at illi
Ira ferox mota est: Factisque placebimus, inquit.
Nec mora; curvavit cornu: nervoque sagittam
Impulit; & meritam trajecit arundine linguam.
Lingua tacet: nec vox tentataque verba sequuntur:
Conantemque loqui cum sanguine vita reliquit.
Quem (*e*) (misera o pietas!) ego tum patruoque dolorem
Corde tuli, fratrique pio solatia (*f*) dixi.
Quæ pater haud aliter, quam cautes murmura ponti,
Accipit: & natam delamentatur ademtam.

INTERPRETATIO.

Postquam alvus matura absolvit sua tempora, Autolycus nascitur proles astuta de stirpe Dei alipedis, versutus ad omne furtum, qui non alienus ab arte paterna solitus erat vertere alba in atra, atque atra in alba. Philammon insignis carmine sonoro, atque lyra, nascitur ex Apolline. (Namque emisit geminos.) Cujus usus genuisse duas, & gratam fuisse duobus Diis, & esse genitam strenuo patre, & avo Tonanti? An etiam gloria multis nocet? Nocuit certe huic; quæ non verita est se anteponere Dianæ, atque reprehendit vultus Deæ. At illa incensa est ira crudeli: atque, inquit, Placebimus factis. Nec mora, sinuavit arcum, atque emisit sagittam nervo, & transfixit calamo linguam meritam. Lingua silet, neque vox, neque verba tentata sequuntur; & vita destituit cum sanguine nitentem loqui. Quem dolorem (o infelix Pietas!) ego tum passus sum animo patruo; & consolationes obtuli pio fratri. Quas pater non secus audit quam rupes audiunt strepitum maris, atque usque luget filiam sublatam.

NOTÆ.

(a) *Alipedis*) Mercurii, *scilicet*, cujus talaria ideo alata finguntur, quod omnium planetarum sit velocissimus.

(b) *Candida*) Referri debent ista ad Mercurii Planetæ naturam; namque utut multi non agnoscant, certissimum est tamen plurimum ad corporum indolem valere sydera, ea potissimum quæ in cujusque natalibus dominantur.

(c) *Philammon*) Huic, ut & fratri alium alii patrem assignavere. Verum ineptissimum videtur nugas ejusmodi commemorare, ex quibus contemtus tantum fructus inanis remanet.

(d) *Progenitore*) Jove *scilicet*, qui Luciferi pater, Dædalionis avus, Chiones fuit proavus, quanquam Progenitorem, seu avum, licentia familiari dixit Poeta.

(e) *Misera*) Est profecto quatenus naturâ conjuncti tot omnium mala ferre tenemur.

(f) *Dixi*) Flentem eam supra vidimus, cum primo Peleum est alloquutus.

Ut

Ut vero ardentem vidit; quater impetus illi
In medios fuit ire rogos: quater inde repulsus
Concita membra fugæ mandat: similisque juvenco
Spicula crabronum pressa cervice gerenti,
Qua via nulla (*a*) ruit: jam tum mihi currere visus
Plus homine est: alasque pedes sumsisse putares.
(Effugit ergo omnes; veloxque cupidine leti)
Vertice Parnassi potitur: miseratus Apollo,
Cum se Dædalion saxo misisset ab alto,
Fecit avem, & subitis pendentem sustulit alis;
Oraque adunca dedit, curvos dedit unguibus hamos,
Virtutem antiquam, majores corpore vires.
Et nunc accipiter, nulli satis æquus, in omnes
Sævit aves; aliisque (*b*) dolens fit caussa dolendi.
IX. Quæ dum Lucifero genitus miracula narrat
De (*c*) consorte suo; cursu festinus anhelo
Advolat armenti custos (*d*) Phoceus Anetor.
Heu Peleu, Peleu, magnæ tibi nuncius adsum
Cladis, ait! quodcunque ferat, jubet edere Peleus:
(Pendet & ipse metu trepidat Trachinius heros.)
Ille refert: Fessos ad littora curva juvencos
Appuleram, (*e*) medio cum Sol altissimus orbe
Tantum respiceret, quantum superesse videret.
Parsque boum fulvis genua inclinarat arenis,

INTERPRETATIO.

Cum vero adspexit flagrantem, quater ille conatus est sese immittere in medios rogos; quater inde prohibitus in fugam versis artus admissos; atque similis juvenco ferenti cervice onusta aculeos crabronum, qua nullum iter prorumpit. Jam tum mihi visus est currere plus quam homo; atque crederes pedes induisse alas. Adeoque sese subtraxit omnibus; & celer mortis desiderio pervenit ad cacumen Parnassi. Cum Dædalion se dedisset præcipitem ab excelsa rupe, Apollo miseratus mutavit in alitem, & levavit cadentem repentinis alis; atque adjectis uncos hamatos unguibus, virtutem veterem, vires ampliores corpore. Atque nunc accipiter nulli satis amicus feritatem exercet in omnes aves; & dolens est caussa dolendi aliis.

IX. *Quæ monstra dum filius Phosphori refert de suo fratre, Anetor Phoceus Pastor armenti properans cursu anhelo adcurrit. Heu, Peleu, Peleu, inquit, hic sum tibi nuntius magni damni! Peleus hortatur aperire quodcumque habeat. Ipse heros Trachinius incertus est, & tremit timore. Ille narrat: Egeram tauros lassos ad obliqua littora, cum Sol excelsissimus medio orbe tantum retro cerneret quantum videret superesse. Atque pars juvencorum genua flexerat in flavis arenis,*

NOTÆ.

(a) *Ruit*) Hinc igitur tyranni, jure suo quosvis spoliare soliti, naturæ jura, per quæ eodem in se quo in alios furore sæviunt, discant revereri.

(b) *Dolens*) Nulli quam sibi iniquior est homo violentus, qui ita feri naturam induit.

(c) *Consorte*) Dædalione fratre *scil.*

(d) *Phoceus*) Ex Phocide Achaiæ regiuncula oriundus.

(e) *Medio cum*) Periphrasis est meridiei.

La-

Latarumque jacens campos spectabat aquarum:
Pars gradibus tardis illuc errabat, & illuc:
Nant alii, celsoque exstant super æquora collo.
Templa mari subsunt, nec marmore clara, nec auro;
Sed trabibus densis, lucoque umbrosa vetusto.
Nereides Nereusque tenent: hos navita templi
Edidit esse Deos, dum retia littore siccat.
Juncta (*a*) palus huic est densis obsessa salictis,
Quam restagnantis fecit maris unda paludem.
Inde fragore gravi strepitans loca proxima terret
Bellua vasta lupus, silvisque palustribus exit,
Oblitus & spumis & spisso sanguine rictus
Fulmineos; rubrâ suffusus lumina flammâ.
Qui, quanquam sævit pariter rabieque fameque,
Acrior est rabie: neque enim jejunia curat
Cæde boum, diramque famem satiare, sed omne
Vulnerat armentum, sternitque hostiliter omne.
Pars quoque de nobis funesto saucia morsu,
Dum defensamus, leto est data: Sanguine littus
Undaque prima rubent, (*b*) demugitæque paludes.
Sed mora damnosa est, nec res dubitare remittit.
Dum superest aliquid, cuncti coeamus, & arma,
Arma capessamus, conjunctaque tela feramus.
Dixerat agrestis: nec Pelea damna movebant:

INTERPRETATIO.

& recubans prospiciebat æquor vastarum aquarum: pars huc & illuc vagabatur lentis passibus: alii natant, & eminent altis cervicibus super aquas. Templum adjacet mari, neque marmore insigne, neque auro; sed opacum spissis arboribus & antiquo luco. Nereidibus & Nereo sacrum. Nauta qui siccat retia in littore dixit hos esse Deos templi. Palus consita spissis salictis est huic proxima, quam aqua maris redundantis fecit. Lupus ingens fera os habens sævum madens spumis & crasso tabo, atque oculos plenos rutilante igne, erumpit silvis palustribus cum ingenti strepitu; atque frendens terrorem incutit locis proximis. Qui tametsi simul furit fame atque rabie, vehementior est rabie. Neque enim intendit explere jejunia & acrem famem morte taurorum, sed mactat totum armentum, & omne prosternit hostiliter. Pars etiam nostrûm vulnerata letali morsu dum conamur arcere, neci est tradita. Littus & prima aqua & paludes demugitæ rubent sanguine. Sed cunctatio est perniciosa, neque res sinit hæsitare. Quandiu aliquid restat, omnes conveniamus, & arma, arma induamus, & feramus jacula socia. Rusticus absolverat. Neque clades tangebat Peleum;

NOTÆ.

(a) *Palus*) Locum luporum latebris accommodatissimum describit.

(b) *Demugitæ*). Contra Grammatices rationem formatum est participium; at enim quam optime hanc totam stragem cogitationi subjicit! Exterrita armenta cernere, reboantia littora audire videor.

Sed

Digitized by Google

(a) Sed memor admissi (b) Nereida colligit orbam
Damna sui inferias exstincto mittere Phoco.
Induere arma viros, violentaque sumere tela
(c) Rex jubet Oetæus; cum quîs simul ipse parabat
Ire: sed Halcyone conjux excita tumultu
Prosilit, &, nondum totos ornata capillos,
Disjicit hos ipsos: colloque infusa mariti,
Mittat ut auxilium sine se, verbisque precatur
Et lacrymis; animasque duas ut servet in una.
Æacides illi, Pulchros, Regina, piosque
Pone metus: plena est promissi gratia vestri.
Non placet arma mihi contra nova monstra moveri.
Numen (d) adorandum pelagi est: erat ardua turris,
Arce (e) focus summâ; fessis loca grata carinis.
Adscendunt illuc, stratosque in littore tauros
Cum gemitu aspiciunt, vastatoremque cruento
Ore ferum, longos infectum sanguine villos.
Inde manus tendens in aperti littora ponti,
Cæruleam Peleus Psamathen, ut finiat iram,
Orat; opemque ferat: nec vocibus illa rogantis
Flectitur Æacidæ: Thetis hanc pro (f) conjuge supplex

INTERPRETATIO.

Verum recordans facinoris patrati, conjicit Nereidem filio privatam mittere Phoco mactato inferias ex suis dispendiis. Rex Oetæus imperat viros sumere arma, & capere sæva missilia; cum quibus ipse volebat proficisci. Sed uxor Halcyone impulsa strepitu prorumpit, &, nondum compositos habens omnes capillos, disturbat hos ipsos, atque projecta in collum conjugis, orat voce atque lacrymis ut mittat auxilium sine se, & ut tueatur duas animas in una. Æacides illi dixit, Omitte Regina, honestos & pios timores: gratia vestri promissi est integra. Mihi non est animus arma parari adversus nova monstra. Deus maris est adorandus. Erat turris excelsa, atque focus suprema arce; loca jucunda navibus lassis. Illuc scandunt, atque vident cum dolore boves mactatos in littore, atque sævum populatorem rictu sanguinolento, gerentem prolixos pilos inquinatos sanguine. Inde porrigens manus in littora vastissimi maris, precatur glaucam Psamathen, ut ponat iram, atque præbeat auxilium. Neque illa movetur precibus Æacidæ orantis. Thetis supplex impetravit hanc veniam

NOTÆ.

(a) *Sed memor*) Hinc vides nec conscientiæ stimulos nec seipsum quemquam posse effugere; Justitiamque divinam suos eius satellitibus comprehendere.

(b) *Nereida*) Psamathen dicit Nerei filiam Phoci matrem, quam nato credit inferias mittere.

(c) *Rex Oetæus*) Ceyx rex Thrachinis, quam urbem Hercules sub Oete monte condidit.

(d) *Adorandum*) Non aliis, quam poenitentia & preces adversus Deum arma movenda; quæ cum sint ab ipso in potestate omnium semperque victricia, pertinacibus omnibus & socordibus omnem prorsus excusationis locum adimunt.

(e) *Focus*) In quo nocturni ignes, quorum beneficio nautæ iter suum ad portum dirigerent.

(f) *Conjuge*) Peleo *scilicet*, cui Thetiden matrimonio conjunctam vidimus.

Accepit veniam: sed enim irrevocatus ab acri
Cæde lupus perstat, dulcedine sanguinis asper;
Donec inhærentem laceræ cervice juvencæ
(*a*) Marmore mutavit: corpus præterque colorem
Omnia servavit: lapidis color indicat illum
Jam non esse lupum, jam non debere timeri.
Nec tamen hac profugum consistere Pelea terrâ
Fata sinunt: (*b*) Magnetas adit vagus exsul, & illic
Sumit ab Hæmonio purgamina cædis (*c*) Acasto.
X. Interea (*d*) fratrisque sui, (*e*) fratremque secutis
Anxia prodigiis turbatus pectora Ceyx,
Consulat ut sacras hominum (*f*) oblectamina sortes,
Ad (*g*) Clarium parat ire Deum: nam (*h*) tempia profanus
Invia cum (*i*) Phlegyis faciebat Delphica (*k*) Phorbas.
Consilii tamen ante sui, fidissima, certam
Te facit, Halcyone: cui protinus intima frigus

INTERPRETATIO.

pro marito. At enim lupus acer dulcedine sanguinis perstat, nequaquam prohibitus a violenta strage, donec vertit in saxum affixum collo dilaniatæ juventæ: atque corpus retinuit omnia præter colorem. Color saxi declarat illum jam non esse lupum, jam non debere reformidari. Neque tamen fata patiuntur Peleum manere in hac terra. Ergo profugus pergit ad Magnetes, atque ibi purgatur ab Acasto Thessalico.

X. Interea Ceyx attonitus, & habens pectus solicitum monstris fratris sui, & secutis fratrem, constituit proficisci ad Deum Clarium, ut consulat sacrum oraculum, solatium hominum; nam impius Phorbas reddebat templa Delphica inaccessa cum Phlegyis. Attamen, Halcyone fidelissima, is sibi antea indicat sententiam suam; cujus statim tremor

NOTÆ.

(a) *Marmore*) Hoc ideo fictum quod vel lupus, vel aliquis parricidii ultor quod in fratre Peleus admiserat, placata Psamathe ab eo persequendo destiterit.

(b) *Magnetas*) Fuerunt Magnetes Thessaliæ populi, equorum domitores clarissimi, Magnesiæ regionis incolæ.

(c) *Acasto*) Qui Peliæ filius, cum falso Peleum uxorem suam Hippolyten de stupro interpellasse credidisset, atque ea causa ad venationem eductum, dein armis spoliatum in monte Pelio feris lacerandum præbuisset, a Peleo tandem, cui Mercurius seu Chiron opem tulerat, unà cum uxore est interfectus. Hinc illud Horatii:

Narrat pene datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens.

(d) *Fratris*) Dædalionis scilicet, qui in accipitrem mutatus.

(e) *Fratrem secutis*) Interfecta utpote a Diana Chione, fratris filia: quibus adde quæ Pelei causa evenerant.

(f) *Oblectamina*) Inexperto incredibile est quanti possit esse solatii Dei cognoscere in malis nostris voluntatem. Non modo tamen lætissimum videtur, quod nos tandem ab omnibus liberatum iri certo scimus: gratissimum est insuper quod malorum moderatorem Supremum numen intelligimus.

(g) *Clarium*) Ad Apollinis Clarii oraculum. Fuit namque Claros Ioniæ civitas juxta Colophonem Apollinis oraculo nobilis.

(h) *Templa*) Quæ quidam, cum propiora essent, breviori tempore & minori labore, nisi Phorbas obstitisset, Ceyx adire potuisset.

(i) *Phlegyis*) Populi fuerunt Thessaliæ sacrilegi, templum etiam Delphicum spoliare aggressi, qui tandem ab irato Neptuno diluvio sunt perditi.

(k) *Phorbas*) Thessalus, Lapithæ filius, latro ferox, qui obvios ad pugilatum cogebat, & interficiebat. Deos quoque provocare ausus, donec ab Apolline superatus morte est mulctatus.

Om-

Digitized by Google

Ossa receperunt; buxoque simillimus ora
Pallor obit: lacrymisque genæ maduere profusis.
Ter conata loqui, ter fletibus ora rigavit:
Singultuque pias interrumpente querelas,
Quæ mea culpa tuam, dixit, carissime, mentem
Vertit? ubi est, quæ cura mei prius esse solebat?
(a) Jam potes Halcyone securus abesse relicta.
Jam via longa placet: jam sum tibi carior absens.
At (puto) per terras iter est, tantumque dolebo;
Non etiam metuam: curæque timore carebunt.
Æquora me terrent, & ponti tristis imago.
Et laceras nuper tabulas in littore vidi,
Et sæpe in (b) tumulis sine corpore nomina legi.
Neve tuum fallax animum fiducia tangat;
Quod socer (c) Hippotades tibi sit; qui carcere fortes
Contineat ventos; &, cum velit, æquora placet.
Cum semel emissi tenuerunt æquora venti,
Nil illis vetitum est; (d) incommendataque tellus
Omnis, & omne fretum: cæli quoque nubila vexant,
Excutiuntque feris rutilos concursibus ignes.
Quo magis hos novi, (nam novi, & sæpe paternâ
Parva domo vidi), magis hoc reor esse timendos.

INTERPRETATIO.

occupavit ima præcordia; & pallor simillimus buxo vultum invasit; & genæ irrigatæ sunt fletibus profluentibus. Ter conata fari, ter irroravit faciem lacrymis, & singultu intermittente pios questus, Quodnam meum crimen, inquit, dilectissime, mutat animum tuum? Ubi est solicitudo de me, quæ antea esse consueverat? Nunc potes absens esse quietus Halcyone destituta. Nunc longum iter est gratum. Nunc sum tibi dilectior absens. At, credo, via est per tellurem, & tantum tristis ero: non insuper timebo; & solicitudines erunt sine metu. Maria & luctuosa cogitatio æquoris me terrefaciunt. Atque nuper spectavi disjectas tabulas in littore; & legi sæpe nomina in sepulcris sine corpore. Neve spes mendax moveat tuam mentem, quod Hippotades sit tibi socer, qui reprimat ventos vehementes claustris, & componat maria cum libet. Postquam venti semel laxati invaserunt maria, nihil illis est sacrum; neque ulla terra aut ullum mare illis curæ est. Agitant etiam nubes cæli, atque cient ignes coruscos sævis certaminibus. Quo magis eos novi, (nam novi, & parva spectavi sæpe in domo paterna) eo magis credo esse metuendos.

NOTÆ.

(a) *Jam potes*) Magnum affectum habent hæc omnia quæ non sine querimonia recenset Halcyone.

(b) *Tumulis*) Cenotaphia dixerunt tumulos inanes quos honoris causa illis struebant quorum corpora inveniri non possent. Invaluerat insuper insulsa Ethnicorum opinio, eorum Animas, quorum corpora omni exequiarum honore caruissent, diutissime ad Inferorum paludem, quam trajicere non possent, non sine dolore maximo errare.

(c) *Hippotades*) *Æolus*, rex ventorum, Hippotæ Trojani ex filia Segesta, quam Jupiter compressit, nepos: quem quidem Æolum Halcyone patrem habuit, siquidem Nasoni nostro fides; nam alia alii tradidere.

(d) *Incommend.*) Ut passim sine omni respectu obvia quæque venti prosternant.

Quod tua si flecti precibus sententia nullis,
Care, potest, conjux; nimiumque es certus eundi;
Me quoque tolle simul: certe jactabimur unà:
Nec, (*a*) nisi quæ patiar, metuam: pariterque feremus
Quicquid erit: pariter super æquora lata feremur.
Talibus Æolidos dictis lacrymisque movetur
(*b*) Sidereus conjux: neque enim minor ignis in ipso est:
Sed neque propositos pelagi dimittere cursus,
Nec vult Halcyonen in partem adhibere pericli:
Multaque respondit timidum solantia pectus.
Nec tamen idcirco caussam probat: addidit illis
Hoc quoque lenimen, quo solo flexit amantem:
Longa quidem nobis omnis mora: sed tibi juro
Per patrios ignes (si me modo fata remittent)
Ante reversurum, quam Luna bis impleat orbem.
His ubi promissis spes est admota recursûs;
Protinus eductam navalibus æquore tingi,
Aptarique suis pinum jubet armamentis.
Quâ rursus visâ, veluti præsaga futuri,
Horruit Halcyone, lacrymasque emisit obortas:
Amplexusque dedit: tristique miserrima tandem
Ore, Vale, dixit: collapsaque corpore tota est.
Ast juvenes, quærente moras Ceyce, (*c*) reducunt
Ordinibus geminis ad fortia pectora remos:
(*d*) Æqualique ictu scindunt freta: sustulit illa
Humentes oculos: stantemque in puppe recurva,

INTERPRETATIO.

Quod si mens tua nulla oratione mutari potest, dilecte marite; & certo decrevisti proficisci, me etiam tecum avehe. Nempe agitabimur unà; neque timebo, nisi quæ feram, & simul patiemur quicquid erit, simul vehemur super vasta maria. Maritus sidereus flectitur talibus verbis & fletibus Æolidos: neque enim minori amore tenetur. Sed neque vult omittere iter constitutum per mare; neque vult admittere Halcyonen in societatem discriminis, atque retulit multa lenientia cor pavidum. Neque tamen ideo votum approbat. Adjecit illis hoc quoque solamen, quo solo movit amantem: Omnis quidem cunctatio nobis tædiosa; sed tibi juro per ignes patrios (si modo fata me reducant) prius rediturum, quam Luna bis coeat pleno orbe. Postquam spes est facta reditus promissis, statim imperat navem extractam navalibus mergi æquore, atque instrui suis instrumentis. Quâ visâ rursus Halcyone quasi prudens futuri expavit, atque emisit fletus erumpentes, & amplexa est; & infelicissima denique Vale dixit mœsto ore; & collapsa est tota corpore. Ast remiges, Ceyce fingente impedimenta, attrahunt remos geminis ordinibus ad valida pectora, & frangunt fluctus pari impulsu. Illa levavit oculos madidos, atque adspicit conjugem stantem in puppe repanda,

NOTÆ.

(a) *Nisi quæ pat.*) Cum absens fictie etiam periculis terreretur.

(b) *Sydereus*) *Ceyx Luciferi filius*, per cujus ignes mox jurabit.

(c) *Reducunt*) Qui gestus est remigantium.

(d) *Æquali*) Concordes enim remiges remos & tingunt & tollunt.

Con-

Concussaque manu dantem sibi signa maritum
Prima videt: redditque notas: ubi terra recessit
Longius, atque oculi nequeunt cognoscere vultus;
Dum licet, insequitur fugientem lumine pinum.
Hæc quoque ut haud poterat spatio submota videri;
Vela tamen spectat summo fluitantia malo.
Ut nec vela videt, vacuum petit anxia lectum:
Seque toro ponit: renovat lectusque locusque
Halcyonæ lacrymas: & (a) quæ pars admonet absit.
Portubus exierant: & moverat aura rudentes;
(b) Obvertit lateri pendentes navita remos:
(c) Cornuaque in (d) summâ locat arbore; totaque malo
Carbasa deducit; venientesque accipit auras.
Aut minus, aut certe medium non amplius æquor
Puppe secabatur, longeque erat (e) utraque tellus,
Cum mare sub noctem tumidis albescere cœpit
Fluctibus; & præceps spirare valentius Eurus.
Ardua, jamdudum, demittite cornua, rector
Clamat; & antennis totum subnectite velum.
Hic jubet; impediunt adversæ jussa procellæ;
Nec sinit audiri vocem fragor æquoris ullam.
Sponte tamen properant alii subducere remos;
Pars munire latus; pars ventis vela negare.
Egerit hic (f) fluctus; æquorque refundit in æquor:
Hic rapit antennas: quæ dum sine lege geruntur,

INTERPRETATIO.

& facientem sibi prima indicia manu agitata: atque reddit signa. Postquam tellus est remotior, atque oculi non possunt cognoscere faciem, quatenus licet insequitur oculis navem abeuntem. Cum hæc etiam submota non posset dignosci propter distantiam, attamen intuetur carbasa volitantia extrema malo. Postquam neque cernit carbasa, sollicita secedit in inanem torum, seque in eo collocat. Et torus & locus revocat fletus Halcyonæ, atque indicio est quæ pars desideretur. Exierant portubus; & ventus agitaverat crassos funes, & nautæ vertunt in latus remos pendentes; & statuunt antennarum extrema in supremo malo, & eo expediunt tota vela, atque excipiunt ventos afflantes. Aut minus, aut certe medium mare non amplius navi sulcabatur, atque utraque terra erat remota, cum æquor cœpit albicare sub noctem fluctibus turgidis, & Eurus celer flare violentius. Jamdudum nauclerus vociferatur, Deorsum trahite excelsa cornua, atque alligate tota carbasa antennis. Hic imperat; procellæ contrariæ obstant mandatis; neque maris mugitus patitur ullam vocem audiri. Alii tamen ultro festinant retrahere remos, alii defendere latus, pars subducere lintea ventis. Hic haurit aquam, atque rejicit eam in mare; hic celeriter detrahit antennas. Quæ cum sine ordine fiunt,

NOTÆ.

(a) *Quæ pars*) Ceyx maritus *scilicet*.

(b) *Obvertit*) In latus convertit; quod quidem inter remigandum fieri solet.

(c) *Cornua*) Antennarum, *scilicet*.

(d) *Summâ*) Ut majorem ventum accipiant vela.

(e) *Utraque*) Et a qua discesserat Trachinia, & quam Ceyx petebat Ionia.

(f) *Fluctus*) Qui in naves per tempestatem solent insilire.

Aspe-

Aspera crescit hyems; omnique e parte feroces
Bella gerunt venti; fretaque indignantia miscent.
Ipse pavet; nec se, qui sit status, ipse fatetur
Scire ratis rector; nec quid jubeatve, vetetve:
Tanta mali moles, totâque potentior arte est.
Quippe sonant clamore viri, stridore rudentes,
Undarum incursu gravis unda, tonitribus æther.
Fluctibus erigitur, cælumque æquare videtur
Pontus; & inductas aspergine tangere nubes.
Et modo, cum fulvas ex imo verrit arenas,
Concolor est illis: Stygiâ modo nigrior undâ;
Sternitur interdum, spumisque sonantibus albet.
Ipsa quoque his agitur vicibus Trachinia puppis:
Et modo sublimis veluti de vertice montis
Despicere in valles, imumque (*a*) Acheronta videtur:
Nunc, ubi demissam curvum circumstetit æquor,
Suspicere inferno summum de gurgite cælum.
Sæpe dat ingentem fluctu latus icta fragorem:
Nec levius pulsata sonat, quam ferreus olim
Cum laceras (*b*) aries ballistave concutit arces.
Utque solent, sumtis in cursu viribus, ire
Pectore in arma feri, prætentaque tela leones:
Sic ubi se ventis admiserat unda coortis,
Ibat in (*c*) arma ratis: multoque erat altior illis.
Jamque labant (*d*) cunei, spoliataque tegmine (*e*) ceræ

INTERPRETATIO.

sæva procella augetur, & venti ex omni parte vehementer certant, & turbant æquora furentia. Ipse navicularius terrore concutitur, & fatetur se nescire qui sit status, nec quid imperare aut prohibere debeat: tanta vis mali, & fortior est tota arte. Namque viri obstrepunt vociferationibus, rudentes stridore, vasti fluctus collisione fluctuum, aer tonitribus. Mare tollitur undis, & videtur par esse cælo, atque tangere nubila superstrata aspersione. Et nunc cum eruit flavas arenas ex alto est illis concolor, nunc nigrior aqua Stygia: nonnunquam expanditur, atque albicat spumis stridentibus. Ipsa etiam navis Trachinia jactatur his vicissitudinibus; & nunc excelsa videtur despicere in valles & infimum Acherontem, veluti de apice montis, nunc, ubi mare sinuatum circumfluit depressam, suspicere supremum cælum de abysso inferorum. Sæpe verberata undis a latere reddit magnum sonitum; neque impulsa minus sonat, quam cum aliquando ferreus aries, vel ballista quatit arces ruinosas. Et quemadmodum sævi leones auctis viribus in cursu consueverunt ruere pectore in arma & venabula opposita; sic ubi fluctus prorueerant ventis confligentibus ferebantur adversus armamenta navis; atque erant multo altiores illis. Jamque subscudes solvuntur; & hiatus destituti linimine ceræ

NOTÆ.

(a) *Acheronta*) *Infernum*: Ex ejus enim fluviis Acheron est unus.

(b) *Aries*) Instrumentum erat bellicum, quo ad diruendos muros utebantur.

(c) *Arma*) Quæ supra armamenta dixit: instrumenta etiam nominantur.

(d) *Cunei*) Quibus navium tabulæ inter se committuntur.

(e) *Ceræ*) *Picis*; qua navium rimæ obducuntur.

Rima patet; præbetque viam letalibus undis.
Ecce cadunt largi resolutis nubibus imbres:
Inque fretum credas totum descendere cælum:
Inque plagas cæli tumefactum adscendere pontum.
Vela madent nimbis; & cum cælestibus undis
Æquoreæ misceantur aquæ: caret (*a*) ignibus æther;
Cæcaque nox premitur tenebris hyemisque suisque.
Discutiunt tamen has, præbentque micantia lumen
Fulmina; fulmineis ardescunt ignibus undæ.
Dat quoque jam saltus intra cava texta carinæ
Fluctus: &, ut miles numero præstantior omni,
Cum sæpe assiluit defensæ mœnibus urbis,
Spe potitur tandem; laudisque accensus amore
Inter mille viros, murum tamen occupat unus.
Sic ubi pulsarunt acres latera ardua fluctus,
Vastius insurgens (*b*) decimæ ruit impetus undæ:
Nec prius absistit fessam oppugnare carinam;
Quam velut in captæ descendat mœnia navis.
Pars igitur tentabat adhuc invadere pinum;
Pars maris intus erat: trepidant haud segnius omnes,
Quam solet urbs, aliis murum fodientibus extra,
Atque aliis murum, trepidare, tenentibus intus.
Deficit ars; animique cadunt; totidemque videntur,
Quot veniant fluctus, ruere atque irrumpere mortes.
Non tenet hic lacrymas: stupet hic: vocat ille beatos,
(*c*) Funera quos maneant: hic votis numen adorat,

INTERPRETATIO.

apparent; & aditum faciunt fluctibus mortiferis. Ecce densi imbres decidunt nubibus solutis; atque arbitreris totum cælum ruere in mare, & mare tumidum adscendere in regionem cæli. Lintea stillant imbribus, & aquæ marinæ confunduntur cum cælestibus. Aer nullis sideribus illustratur; & nox opaca obscuratur caligine sua & procella. Tamen fulgura splendentia hanc resolvunt, & fœnerantur lucem: fluctus incenduntur ignibus fulmineis. Undæ etiam insiliunt in curvas compages navis; atque ut miles strenuissimus omni numero, cum sæpe impetiit muros defensæ urbis, spe potitur denique, & flagrans desiderio gloriæ inter mille viros, tamen solus invadit mœnia; sic postquam violentæ undæ vexarunt excelsa latera, latius incurrens furit impetus fluctus decumani: neque ante omittit appetere oppressam navim, quam defluat velut in muros navis subditæ. Pars ergo maris nitebatur adhuc opprimere navem, pars erat intus. Non minus tremunt omnes quam urbs consuevit tremere, cum hostes alii suffodiunt mœnia extrinsecus, atque alii potiuntur mœnibus intrinsecus. Ars succumbit, & animus deficit; & quot undæ incurrunt, totidem mortes videntur impetere & irruere. Hic non temperat a fletibus; hic stupet; hic dicit felices, qui exequiarum honore non priventur; hic Deum veneratur precibus,

NOTÆ.

(a) *Ignibus*) *Stellis*, quæ nubibus velantur.

(b) *Decimæ*) Quæ & decumana nominatur, id est maxima; quomodo & ova, poma, aliaque ob denarii numeri perfectionem decumana cum maxima sunt dicimus.

(c) *Funera*) Qui exequiarum honore non priventur.

Era-

Brachiaque ad cælum, quod non videt, irrita tollens
Poscit opem: subeunt illi fratresque parensque;
Huic cum pignoribus domus, & quod cuique relictum est.
Halcyone Ceyca movet: Ceycis in ore
Nulla nisi Halcyone est: &, cum desideret unam,
Gaudet abesse tamen: patriæ quoque vellet ad oras
Respicere; inque domum supremos vertere vultus.
Verum ubi sit nescit: tanta vertigine pontus
Fervet: & inductâ piceis e nubibus umbrâ
Omne latet cælum: duplicataque noctis imago est.
Frangitur incursu nimbosi turbinis arbos:
Frangitur & regimen: spoliisque animosa superstans
Unda, velut victrix, sinuatas despicit undas.
Nec levius, quam si quis (a) Athon Pindumve revulsos
Sede suâ totos in apertum everterit æquor,
Præcipitata ruit: pariterque & pondere & ictu
Mergit in ima ratem: cum qua pars magna virorum
Gurgite pressa gravi, neque in aera reddita, fato
Functa suo est: alii partes & membra carinæ
Trunca tenent: tenet ipse manu, qua sceptra solebat,
Fragmina navigii Ceyx: (b) socerumque (c) patremque
Invocat (heu!) frustra: sed plurima nantis in ore
Halcyone conjux: illam meminitque refertque;
Illius ante oculos ut agant sua corpora fluctus,
Optat; & exanimis manibus tumuletur amicis:
Dum natat, absentem, quoties sinit hiscere fluctus,

INTERPRETATIO.

atque porrigens lacertos inutiles ad cælum quod non cernit petit auxilium. Pater & germani veniunt in mentem illius; domus & filii in animum *hujus, & quicquid a quoquam relictum est. Halcyone tangit Ceycem; nulla est in ore Ceycis nisi Halcyone; & cum cupiat solam, tamen lætatur abesse. Optaret etiam convertere oculos ad littora patria, & dirigere ultimos adspectus domum versus: verum ubi sit ignorat: tanta perturbatione mare percellitur, & omne cælum subducitur caligine immissa ex nebulis, & nox aucta est. Malus rumpitur impetu vorticis nimbosi: gubernaculum etiam rumpitur; & fluctus ferox eminens, quasi victoria potitus, despicit undas curvas. Neque præceps minori fertur impetu, quam si quis dejecerit in vastum mare Athon & Pindum sedibus suis erutos; & deturbat simul incursu & gravitate navem in profundum: cum qua bona pars hominum absorpta altis aquis, neque remissa in aerem, mortem oppetiit. Alii navis innituntur partibus & membris laceris. Ceyx ipse tenet fragmentum navis dextra qua consueverat* tractare *sceptrum; atque, heu! incassum orat & socerum & patrem. At uxor Halcyone sæpius recurrit in os natantis. Ejus recordatur, atque illam memorat; desiderat ut undæ vehant suum corpus ante oculos illius, & exanguis condatur manibus amicis. Dum nat, quoties unda spatium concedit os aperiundi,*

NOTÆ.

(a) *Athon.*) Hunc montem Macedoniæ esse, Pindum Thessaliæ jam sæpe diximus.

(b) *Socerum*) Æolum.

(c) *Patrem*) Luciferum.

No-

Nominat Halcyonen, ipsisque immurmurat undis.
Ecce super medios fluctus (*a*) niger arcus aquarum
Frangitur: & ruptâ mersum caput obruit undâ.
Lucifer obscurus, nec quem cognoscere posses,
Illa nocte fuit: quoniamque excedere (*b*) Olympo
Non licuit, densis texit sua nubibus ora.
(*c*) Æolis interea tantorum ignara malorum
Dinumerat noctes: & jam, quas induat ille,
(*d*) Festinat vestes; jam quas, ubi venerit ille,
Ipsa gerat: reditusque sibi promittit inanes.
Omnibus illa quidem Superis pia thura ferebat:
Ante tamen cunctos Junonis templa colebat:
Proque viro, qui nullus erat, veniebat ad aras,
Utque foret sospes conjux suus, utque rediret;
Optabat; nullamque sibi præferret: at illi
Hoc de tot votis poterat contingere solum.
At Dea non ultra pro functo morte rogari
Sustinet; utque manus (*e*) funestas arceat aris;
Iri, meæ, dixit, fidissima nuncia vocis,
Vise soporiferam Somni velociter aulam:
Extinctique jube Ceycis imagine mittat
Somnia ad Halcyonen veros narrantia casus.

INTERPRETATIO.

citat Halcyonen, & immurmurat ipsis fluctibus. Ecce ater arcus aquarum rumpitur super medias undas, & involvit caput obrutum aqua proturbata. Lucifer caliginosus fuit ea nocte, nec quem liceret cognoscere; & quandoquidem non concessum fuerit descendere cælo, velavit suam faciem opacis nubilis. Interea Æolis nescia tantæ cladis dinumerat noctes: & jam urget amictus quos ille assumat: jam quos ipsa induat, ubi ille redierit: & sibi pollicetur recursus vanos. Illa quidem offerebat pia thura singulis Diis; celebrabat tamen præ aliis templa Junonis; & ibat ad altaria pro marito, qui nullus erat. Atque vovebat ut maritus suus esset incolumis, & ut reverteretur; nullamque sibi præponeret. At hoc solum votum poterat illi evenire de tam multis. At Dea non potest amplius orari pro mortuo; & ut prohibeat ab altaribus manus funere pollutas, Iri, ait, nuncia certissima meæ orationis, Adi propere sedes soporiferas Somni, atque hortare mittat sub specie Ceycis oppressi somnia ad Halcyonen exhibentia veros eventus.

NOTÆ.

(a) *Niger arcus*) Unda decumana ex imo gurgite cum limo subiens: vel potius nubes atra aquis gravida, cujusmodi nos non sine maximo fragore, non semel de cælo ruere ipsi vidimus.

(b) *Olympo*) Cælo: ex quo siquidem Lucifero non licuit descendere, ut filio Ceyci opem ferret, vultus saltem, ne ejus casus cerneret, nubibus obduxit.

(c) *Æolis*) Halcyone *scilicet*, quam Æoli filiam antea vidimus.

(d) *Festinat*) Moris fuit apud priscas matronas viris suis, fratribus, &c. manu sua vestes texere. Imo Augustus ipse temere non alia est usus, quam quæ ab uxore, sorore, filiave confecta esset.

(e) *Funestas*) Funere & mariti morte pollutas.

Dixerat: induitur velamina mille colorum
Iris, & arquato cælum curvamine signans
Tecta petit jussi sub rupe latentia regis.
Est prope (*a*) Cimmerios longo spelunca recessu,
Mons cavus, ignavi domus & penetralia Somni;
Quo nunquam radiis oriens mediusve cadensve
Phœbus adire potest: nebulæ caligine mistæ
Exhalantur humo: dubiæque crepuscula lucis.
Non vigil (*b*) ales ibi cristati cantibus oris
Evocat Auroram: nec voce silentia rumpunt
Sollicitive canes, canibusve (*c*) sagacior anser,
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami,
Humanæve sonum reddunt convicia linguæ.
Muta quies habitat: (*d*) saxo tamen exit ab imo
Rivus aquæ (*e*) Lethes: per quem cum murmure labens
Invitat somnos crepitantibus unda lapillis.
Ante fores antri fœcunda (*f*) papavera florent,
Innumeræque herbæ: quarum de lacte soporem
Nox legit, & spargit per opacas humida terras.
Janua, quæ verso stridorem cardine reddat,
Nulla domo totâ; custos in limine nullus.
At medio torus est, ebeno sublimis in atra,

INTERPRETATIO.

Dixerat. Iris tegitur amictu mille colorum, & imprimens arcum in aere proficiscitur domum regis aitignati sub rupe conditam. Est juxta Cimmerios antrum remoto recessu, mons cavus, aula & adytum inertis Somni, quo nunquam Sol oriens, meridianus, vel occidens potest accedere radiis. Nebulæ confusæ cum caligine exsurgunt ex terra: & crepusculis incerti luminis. Ales experrecta cristati capitis non ibi arcessit Auroram cantibus; neque canes custodes, aut anser sagacior canibus turbant silentia voce. Non fera, non pecora, non frondes agitata ventis, vel probra linguæ humanæ edunt strepitum. Quies muta permanet. Nihilominus rivus aquæ Lethes, per quem aqua fluens cum susurro, lapillis strepentibus, conciliant soporem. Papavera fertilia & innumera gramina, de quorum lacte nox humida parat somnum & spargit per caliginosas terras, florent in aditu speluncæ. Nullæ valvæ in tota domo, quæ strideant moto cardine: nullæ excubiæ ad fores. At in medio est lectus sublatus super nigra ebeno,

N O T Æ.

(a) *Cimmerios*) Populi fuerunt Sarmatiæ ad paludem Mœoticam & Bosphorum quod ab ipsis *Cimmerium* appellatur. Accommodatissime autem Somni regiam in frigidam, tenebrosam & humidam regionem Poeta removit.

(b) *Ales crist.*) Galli est periphrasis, qui adventantem diem cantu prænuntiare solet.

(c) *Sagacior*) Hanc præcipue laudem meruerunt anseres qui clangore suo sopitos Capitolii custodes excitaverunt, deque ingruentibus Gallis admonuerunt: quam quidem historiam jam semel attigimus.

(d) *Saxo tamen*) Quia somnum quoque inducere solet aquarum murmur.

(e) *Lethes*) Id est, oblivionis: per somnum enim vitæ videmur oblivisci. Ad inferorum vero fluvium Lethen respexit Poeta, cujus aquam si quis gustasset, præteritorum omnium statim oblivisci voluerunt.

(f) *Papavera*) Quorum vis est soporifera.

Pla-

Plumeus, atricolor, pullo velamine tectus:
Quo cubat ipse Deus; membris languore solutis.
Hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana jacent totidem, quot messis aristas,
Silva gerit frondes, ejectas littus arenas.
Quo simul intravit, manibusque obstantia (*a*) virgo
Somnia dimovit; vestis fulgore reluxit
Sacra domus: tardaque Deus gravitate jacentes
Vix oculos tollens; iterumque iterumque relabens,
Summaque percutiens nutanti pectora mento,
Excussit tandem sibi se; cubitoque levatus,
Quid veniat (cognorat enim) scitatur: at illa:
Somne, quies rerum, placidissime Somne Deorum,
Pax animi, quem cura fugit, qui corda diurnis
Fessa ministeriis mulces, reparasque labori;
Somnia, quæ veras æquent imitamine formas,
Herculeâ Trachine jube, sub imagine (*b*) regis,
Halcyonen adeant; simulacraque naufraga fingant.
Imperat hoc Juno: postquam mandata peregit
Iris, abit: neque enim ulterius tolerare vaporis
Vim poterat; (*c*) labique ut Somnum sensit in artus,
Effugit; & remeat per quos modo venerat arcus.
At (*d*) pater e populo natorum mille suorum
Excitat artificem (*e*) simulatoremque figuræ

INTERPRETATIO.

plumeus, ater, stratus nigris vestibus; super qua ipse Deus decumbit, artubus pressis languore. Circa hunc somnia inania exhibentia diversas species tot hinc inde sunt strata, quot messis habet spicas, silva folia, littus arenas expulsas. Quo statim atque Dea accessit, & discussit manu somnia obstantia, sacra domus fulsit splendore amictus: atque Deus ægre aperiens oculos gravatos segni languore, iterum atque iterum recidens, & percutiens supremum pectus nutanti mento sese denique sibi corripuit; atque sustentatus cubito, petit quamobrem accesserit; nam cognoverat. At illa, Somne, Pax rerum, Somne mitissime Deorum, solatium mentis, quem solicitudo vitat, qui lenis pectora pressa laboribus diurnis, atque restituis ad munus; fac somnia, quæ imitentur veras figuras rerum accedant ad Halcyonen Trachine Herculea sub forma regis, atque exhibeant imaginem naufragam. Juno hoc jubet. Iris discedit, postquam jussa perfecit; neque enim poterat sufferre amplius vim vaporis: & ut advertit soporem influere in membra, prorumpit, & revertitur per arcus per quos modo accesserat. At pater excutit ex turba mille suorum filiorum Morpheum artificem & imitatorem figurarum.

NOTÆ.

(a) *Virgo*) Iris *scil.* Junonis nuncia.

(b) *Regis*) Ceycis *scil.* quem Trachine ab Hercule ædificata regnasse diximus.

(c) *Labique*) Ita & Cereris nympha l. 8. fame affecta. Omnium denique formam induimus quæ vel sola cogitatione attingimus; quod nugarum helluonibus, quales plurimos inter doctos præsertim videre est, maturè fuisset perpendendum. Sed nihil illi, nisi quod suum, esse volunt aliquid.

(d) *Pater*) Somnus *scil.* somniorum pater.

(e) *Simulator*) Morphei nomen hæ voces interpretantur.

Morphea: non illo jussos solertius alter
Exprimit incessus, vultumque modumque loquendi.
Adjicit & vestes, & consuetissima cuique
Verba: sed hic solos homines imitatur: at alter
Fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens.
Hunc (*a*) Icelon Superi, mortale (*b*) Phobetora vulgus
Nominat: est etiam diversæ tertius artis
(*c*) Phantasos: ille in humum, saxumque, undamque, trabemque,
Quæque vacant animâ feliciter omnia transit.
Regibus hi, ducibusque suos ostendere vultus
Nocte solent; populos alii plebemque pererrant.
Præterit hos (*d*) senior: cunctisque e fratribus unum
Morphea, qui peragat (*e*) Thaumantidos edita, Somnus
Eligit: & rursus molli languore solutum
Deposuitque caput, stratoque recondidit alto.
Ille volat, nullos strepitus facientibus alis,
Per tenebras: intraque moræ breve tempus in (*f*) urbem
Pervenit Hæmoniam: positisque e corpore pennis
(*g*) In faciem Ceycis abit: formaque sub illa
Luridus, exangui similis, sine vestibus ullis,
Conjugis ante torum miseræ stetit: uda videtur
Barba viri, madidisque gravis fluere unda capillis.
Tum lecto incumbens, fletu super ora refuso,
Hæc ait: Agnoscis Ceyca, miserrima conjux?

INTERPRETATIO.

Alius non imitatur accuratius præscriptos incessus, & faciem, & modum loquendi. Addit & amictus & voces cuique usitatissimos. Atque hic exhibet solos homines: at alius fit fera, fit ales, fit anguis longo corpore. Dii hunc appellant Icelon, gens humana Phobetorem. Phantasos est tertius diversæ etiam artis. Ille mutatur facile in terram, lapidem, aquam, arborem, atque omnia, quæ sunt inanima. Isti consueverunt exhibere suum faciem Tyrannis & Imperatoribus de nocte: alii vagantur per populos & vulgus. Senex Somnus hos omittit, atque eligit unum Morpheum ex cunctis fratribus qui exequatur jussa Thaumantidos; & rursus demisit caput oppressum suavi sopore, & texit denuo altis vestibus. Ille volat per caliginem, alis nullum sonum reddentibus, & intra exiguum spatium temporis pervenit in urbem Hemoniam, & pennis ex corpore sublatis induit vultus Ceycis, & sub illa specie lividus, inanimi similis, & sine omni amictu constitit ad lectum infelicis uxoris. Barba viri videtur madida, & gravis aqua stillare ex uvidis crinibus. Tum super toro stratus, lacrymis expressis super ora, hæc dicit, Cognoscis Ceycem, uxor infelicissima?

NOTÆ.

(a) *Icelon*) Similem interpretaberis.

(b) *Phobetora*) Hoc est Perterrefacientem, seu Perterricrepum.

(c) *Phantasos*) Imaginatorem diceres, nisi prohiberent Grammatici. Pro triplici autem rerum natura, quæ phantasiam per somnos turbare solent, apposite Poeta tres Somni filios fecit.

(d) *Senior*) Somnus *scilicet*.

(e) *Thaumantidos*) Iridis Thaumantis filiæ jussa.

(f) *Urbem*) Trachinem *scil.* ubi Halcyone habitabat.

(g) *In faciem*) Ceycis figuram induit: atque ita, ut si modo attendas, ipsum esse tibi fingas.

An

An mea mutata est facies nece? respice; nosces;
Invenìesque tuo pro conjuge conjugis umbram.
Nil opis, Halcyone, nobis tua vota tulerunt.
Occidimus: falsæ tibi me promittere noli.
Nubilus (*a*) Ægæo deprendit in æquore navim
(*b*) Auster, & ingenti jactatam flamine solvit;
Oraque nostra tuum frustra clamantia nomen
Implerunt fluctus: non hæc tibi nunciat auctor
Ambiguus: non ista vagis rumoribus audis:
Ipse ego fata tibi præsens mea naufragus edo.
Surge, age: da lacrymas; lugubriaque indue; nec me
(*c*) Indeploratum sub inania Tartara mitte:
Adjicit his vocem Morpheus, quam conjugis illa
Crederet esse sui: fletus quoque fundere veros
Visus erat: gestumque manus Ceycis habebant.
(Ingemit Halcyone lacrymans, motatque lacertos
Per somnum, (*d*) corpusque petens amplectitur auras:
Exclamatque, Mane: quo te rapis? ibimus unà.)
Voce sua specieque viri turbata soporem
Excutit; & primo si sit circumspicit illic,
Qui modo visus erat; nam moti voce ministri
Intulerant lumen: postquam non invenit usquam,
Percutit ora manu; laniatque a pectore vestes:
Pectoraque ipsa ferit: nec crinem solvere curat,

INTERPRETATIO.

an meus vultus est deformatus morte? Intuere; agnosces, atque reperies pro tuo marito umbram mariti. Tuæ preces, Halcyone, nobis nullo auxilio fuerunt. Periimus. Ne me speres deceptа. Auster pluvius corripuit navem in mari Ægæo, & disiecit agitatam spiritu vehementi, & undæ impleverunt os nostrum citans frustra nomen tuum. Nuncius incertus non tibi hæc refert, non accipis ista per dubios rumores. Ego ipse naufragus tibi adstans tibi narro meam sortem. Erige te, quæso, exhibe fletus, atque assume luctuosa; neque me mitte non defletum sub exilia Tartara. Morpheus his addidit vocem, quam illa arbitraretur esse sui mariti. Visus erat etiam emittere veras lacrymas; & manus imitabantur gestum Ceycis. Halcyone flens suspirat, & movet brachia dormiendo, & quærens corpus amplectitur aerem, atque vociferatur, Mane: quo profugis? proficiscemur unà. Tremefacta sua voce, & imagine mariti, excutit somnum; atque primo circumspicit num is adsit qui modo erat visus: nam famuli excitati voce admoverant luminaria. Cum nusquam inveniret, percussit faciem manu, & discerpit amictus a pectore, & plangit ipsum pectus; neque meminit solvere comam,

NOTÆ.

(a) *Ægæo*) Cui mari se, Trachine in Ioniam iturus, Ceyx crediderat.

(b) *Auster*) Eurum primo tempestatis concitorem Poeta 48. V. memoravit: ne omnia vera esse quæ per somnia videris, credas.

(c) *Indeploratum*) Multæ etiam utilitatis credebant esse apud Inferos, plurimos habuisse in Superis qui sublatum flevissent.

(d) *Corpus*) Ceycis sui, quem per somnum Morphei ope viderat.

Scin-

Scindit: & altrici, quæ luctûs caussa, roganti,
Nulla est Halcyone, nulla est, ait: occidit unà
Cum Ceyce suo: solantia tollite verba.
Naufragus interiit: vidi, agnovique; manusque
Ad discedentem, cupiens retinere, tetendi.
Umbra fugit: sed & umbra tamen manifesta, virique
Vera mei: non ille quidem, si quæris, habebat
Assuetos vultus: nec quo prius ore nitebat:
Pallentem, nudumque, & adhuc humente capillo
Infelix vidi: stetit hoc miserabilis ipso
Ecce loco: & (*a*) quærit vestigia si qua supersint.
Hoc erat, hoc animo quod divinante timebam;
Et (*b*) ne me fugiens ventos sequerere rogabam.
At certe vellem, quoniam periturus abibas,
Me quoque duxisses: tecum fuit utile, tecum
Ire mihi: (*c*) neque enim de vitæ tempore quicquam
Non simul egissem: nec mors discreta fuisset.
Nunc absens pereo, jactor nunc fluctibus absens:
Et, sine me, me pontus habet: crudelior ipso
Sit mihi mens pelago, si vitam ducere nita
Longius: & tanto pugnem superesse dolori.
Sed neque pugnabo: nec te, miserande, relinquam:
Et tibi nunc saltem veniam comes; inque sepulcro,
(*d*) Si non urna, tamen junget nos (*e*) littera: si non
Ossibus ossa meis, at nomen nomine tangam.

INTERPRETATIO.

dilaniat: atque inquit nutrici petenti caussam doloris, Halcyone nulla est, Nulla est: interiit cum Ceyce suo. Abstinete sermonibus consolatoriis. Naufragus obiit. Adspexi, atque cognovi, & obtuli manus abeunti, volens retinere. Umbra fuit; sed Umbra tamen clara & vera mei mariti. Si exquiras, ille quidem non habebat faciem solitam; neque lucebat eodem vultu qua antea. Misera intuita sum pallidum, nudumque, & coma adhuc madida. Ecce constitit flebilis hoc ipso loco: atque lustrat si qua supersint indicia. Hoc erat, hoc quod metuebam mente præsaga, atque orabam ne fugiens me te crederes ventis: At certe optarem, siquidem discedebas interiturus me etiam duxisses. Mihi bonum fuit tecum, tecum proficisci. Neque enim quicquam non unà transmisissem de tempore vitæ: neque mors fuisset divisa; nunc remota intereo, nunc remota agitor undis; & mare me habet sine me. Meus animus sit mihi sævior ipso mari, si cupiam vivere diutius, & coner superesse tanto dolori. Verum neque conabor, neque te destituam deflende: & saltem nunc te comitabor; atque in tumulo si urna non copulet nos, attamen epitaphium id præstabit*: si non tangam ossa meis ossibus, at* tangam *nomen nomine.*

N O T Æ.

(a) *Quærit*) Halcyone *scilicet*.

(b) *Ne sequer.*) Qualis affectus, quantus impetus in hac apostrophe!

(c) *Neque enim*) Hoc est, tecum omne vitæ tempus exegissem, tecumque fuissem.

(d) *Si non urna*) Quia Ceycis corpus desiderabatur.

(e) *Littera*) *Epitaphium*.

Pin-

Plura dolor prohibet; verboque intervenit omni
Plangor, & attonito gemitus e corde trahuntur.
Mane erat: egreditur tectis ad littus: & illum
Mœsta locum repetit, de quo spectarat euntem:
Dumque, (*a*) Moratus ibi; dumque, Hîc retinacula solvit,
Hoc mihi discedens dedit oscula littore, dicit:
(Dumque notata oculis reminiscitur acta, fretumque)
Prospicit; in liquida spatio distante tuetur
Nescio quid, quasi corpus, aqua; primoque quid illud
Esset, erat dubium: postquam paulo appulit unda;
Et, quamvis aberat, corpus tamen esse liquebat;
Qui foret, ignorans, quia naufragus, omine mota est:
Et, tanquam ignoto lacrymam daret, Heu miser, inquit,
Quisquis es, & si qua est conjux tibi! fluctibus actum
Fit propius corpus; quod quo magis illa tuetur,
Hòc minus, & minus est amens sua: jamque propinquæ
Admotum terræ, jam quod cognoscere posset,
Cernit: erat conjux. Ille est, exclamat: & unà
Ora, comas, vestem lacerat: tendensque trementes
Ad Ceyca manus, Sic, o carissime conjux,
Sic ad me, miserande, redis? ait: adjacet undis
Facta manu moles, quæ primas æquoris iras
Frangit; & incursus quæ (*b*) prædelassat aquarum.
Insilit huc; mirumque fuit potuisse; volabat:
Percutiensque levem (*c*) modo natis aera pennis,
Stringebat summas ales miserabilis undas.

INTERPRETATIO.

Mœror obstat pluribus, & se percutit ad singulas voces: & gemitus ducuntur e corde stupefacto. Mane erat; domo proficiscitur ad littus, & tristis redit ad illum locum, de quo intuita erat discedentem: Atque, inquit, Dum ibi cunctatus, dum hic solvit vincula, proficiscens mihi obtulit suavia hoc littore. Et dum relegit oculis facta quæ observaverat, atque prospicit mare, videt longe in aqua fluida nescio quid quasi corpus; atque prima incertum erat quid esset. Postquam fluctus paulum appulit, & tametsi longe erat, constabat tamen esse corpus, nesciens quis esset, quia naufragus, præsagio tacta est; & quasi peregrino fletus indulgeret, Heu, Infelix, ait, quisquis es, & si qua uxor est tibi! Corpus vectum undis accedit propius. Quod quo magis illa adspicit, hoc minus atque minus vesana est sui compos. Jamque appulsum terræ proximæ, jam spectat quod posset cognoscere: maritus erat. Ille est, vociferatur; atque simul dilaniat faciem, capillos, amictum: & porrigens manus pavidas ad Ceycem, Ita, inquit, o marite dilectissime, ita reverteris ad me, deflende? Agger arte structus junctus est fluctibus, qui minuit primam vim maris, quique frangit impetum aquarum. Huc adscendis; atque mirum fuit potuisse; volabat: & verberans tenues auras pennis modo ortis, avis luctuosa radebat extremas aquas.

NOTÆ.

(a) *Moratus ibi*) Vesba sunt Halcyones, quæ extra narrationis seriem ex ejus persona interseruntur.

(b) *Prædelassat*) Lassos & debiles reddit.

(c) *Modo natis*) Nam in Halcyonem mutata.

Dum-

Dumque volat, mœſto ſimilem, plenumque querelæ
Ora dedere ſonum tenui crepitantia roſtro.
(Ut vero tetigit murum & ſine ſanguine corpus;
Dilectos artus amplexa recentibus alis,
Frigida nequicquam duro dedit oſcula roſtro.)
Senſerit hoc Ceyx, an vultum motibus undæ
Tollere ſit viſus, populus dubitabat: at ille
(*a*) Senſerat: & tandem, Superis miſerantibus, ambo
Alite mutantur: fatis obnoxius iſdem
Tunc quoque manſit amor: (*b*) nec conjugiale ſolutum
Fœdus in alitibus: coeunt, fiuntque parentes:
Perque dies placidos hyberno tempore (*c*) ſeptem
Incubat Halcyone pendentibus æquore (*d*) nidis.
Tum via tuta maris; ventos cuſtodit, & arcet
Æolus egreſſu: præſtatque (*e*) nepotibus æquor.
XI. Hos aliquis ſenior circum freta lata volantes
Spectat: & ad finem ſervatos laudat amores.
Proximus, aut idem, ſi fors tulit, Hic quoque, dixit,
Quem mare carpentem ſubſtrictaque crura gerentem
Aſpicis (oſtendens ſpacioſum guttura mergum),
Regia progenies: &, ſi deſcendere ad ipſum
Ordine perpetuo quæris, (*f*) ſunt hujus origo

INTERPRETATIO.

Et dum volat, facies ſtridula emiſit ſonum exigua roſtro æquaiem lugubri, & plenum querimoniæ. Cum vero tetigit corpus mutum & exſangue, amplexa novis alis membra cariſſima, fruſtra obtulit gelida ſuavia rigido roſtro. Vulgus incertum erat an Ceyx iſtud adverterit, an ſit viſus erigere faciem agitatione fluctuum: at ille ſenſerat: & denique, Diis miſereſcentibus, uterque vertuntur in aves. Amor ſuperſuis tunc etiam ſubditus iiſdem fatis, neque fœdus connubiale diremtum in avibus, Junguntur, fiuntque parentes; atque Halcyone incubat per ſeptem dies quietos tempore hyemis nidis natantibus ſuper mari. Tum navigatio ſecura per æquora: Æolus compeſcit auras, & prohibet exſpatiari, atque concedit mare nepotibus.

XI. *Senex aliquis adſpicit volantes circum vaſta maria: atque laudibus extollit amores inviolatos. Proximus, aut forte idem, Hic etiam, inquit, quem vides ſtringentem æquor, atque habentem tibias exiles (oſtendens mergum qui habet fauces amplas) eſt ex prole regia, &, ſi cupis devenire ad ipſum ſerie continua, ſunt hujus majores*

NOTÆ.

(a) *Senſeras*) Incredibile eſt iſtud equidem: at enim amoris potentia quantum valeat inter viros nulli licet ſatis oſtendere.

(b) *Nec conjug.*) Locum fecit fabulæ aliqua ex parte Halcyonum mutuus amor; quem uſque adeo celebrem voluerunt veteres, ut honoris cauſa hyemales dies per quos nidulantur, Dii tranquillos ſanxerint.

(c) *Septem*) Novem alii, itemque undecim aſſignent.

(d) *Nidis*) Eorum habes deſcriptionem apud Plinium. Sed Plutarchum adi præſertim de Halcyonibus.

(e) *Nepotibus*) Ex Halcyone filiâ procreatis.

(f) *Sunt hujus*) Ilus Aſſaracus & Ganymedes fratres fuerunt, filii Troïs. Ex Ilo natus Laomedon, ex Laomedonte Priamus, qui Æſaci ſeu mergi, de quo nunc agitur, fuit pater; ut ex Homero liquet.

Ilus,

Ilus, & Assaracus, raptusque Jovi Ganymedes,
Laomedonque senex, Priamusque (*a*) novissima Trojæ
Tempora sortitus: frater fuit (*b*) Hectoris iste:
Qui, nisi sensisset primâ nova fata juventâ,
Forsitan inferius non Hectore nomen haberet:
Quamvis est illum (*c*) proles enixa Dymantis.
Æsacon umbrosa furtim peperisse sub Ida
Fertur (*d*) Alexirhoë Granico nata bicorni.
Oderat hic urbes: nitidaque remotus ab aula
Secretos montes, & inambitiosa colebat
Rura: nec Iliacos cœtus, nisi rarus, adibat.
Non agreste tamen, nec inexpugnabile Amori
Pectus habens, silvas captatam sæpe per omnes
Aspicit Hesperiem patriâ (*e*) Cebrenida ripâ,
Injectos humeris siccantem sole capillos.
Visa fugit Nymphe: veluti perterrita fulvum
Cerva lupum, longeque (*f*) lacu deprensa relicto
Accipitrem fluvialis anas: quam Troïus heros
Insequitur: celeremque metu celer urget amore.
Ecce latens herbâ coluber fugientis adunco
Dente pedem stringit: virusque in corpore linquit.
Cum vita suppressa fuga est: amplectitur (*g*) amens
Exanimem: clamatque, Piget, piget esse secutum:

INTERPRETATIO.

Ilus, & Assaracus, & Ganymedes sublatus a Jove, & senex Laomedon, & Priamus, ultimus rex Trojæ per fata. Iste fuit consors Hectoris, qui nisi expertus esset sortem inauditam prima juventute, forte non consequutus esset minorem famam quam Hector, quanquam filia Dymantis illum peperit. Alexirhoë filia bicornis Granici dicitur Æsacon enixa furtim sub Ida opaca. Hic odio persequebatur urbes, atque dissitus a splendida regia sequebatur remotos montes, & campos ab ambitione alienos; neque accedebat frequens ad turbas Trojanas. Non gerens tamen cor rusticum, neque Amori inaccessum, videt Hesperiem Cebreni filiam quæsitam sæpe per omnes silvas, quæ exsiccabat ad Solem comam sparsam per humeros in ripa patria. Nympha visa prorumpit tanquam cerva exterrita fulvum lupum, aut anas fluvialis correpta procul a stagno relicto fugit accipitrem. Quam heros Trojanus persequitur, & levis amore premit levem timore. Ecce anguis tectus graminibus vulnerat dente recurvo pedem fugientis, atque spargit venenum in corpus. Fuga repressa est cum vita. Insanus complectitur exsanguem, atque clamat, Pœnitet pœnitet esse persequutum:

NOTÆ.

(a) *Novissima*) Nam regnante illo a Græcis funditus deleta.

(b) *Hectoris*) Qui fortissimus fuit Priami filius.

(c) *Proles*) Hecubam dicit Priami uxorem, Dymantis filiam, ut scripsit Homerus; quanquam Cissei Thracum regis eandem voluit Euripides.

(d) *Alexirhoë*) Nympha fuit Granici, ex Ida Phrygiæ monte profluentis fluvii, orta, Æsaci mater.

(e) *Cebrenida*) Cebreni ignobilis Troadis rivuli filiam.

(f) *Lacu*) Ad quem, ut se aquis immergat non segniter anas confugit.

(g) *Amens*) Æsacus scil.

Sed non hoc timui: nec erat mihi vincere tanti.
Perdidimus miseram nos te duo: vulnus ab angue,
A me caussa data est: ego sim sceleratior illo,
Ni tibi morte meâ mortis solatia mittam.
Dixit; & e scopulo, quem rauca subederat unda,
(a) Se dedit in pontum. Tethys miserata cadentem
Molliter excepit: nantemque per æquora pennis
Texit: & optatæ non est data copia mortis.
Indignatur amans invitum vivere cogi;
Obstarique animæ (b) misera de sede volenti
Exire: utque novas humeris assumserat alas,
Subvolat: atque iterum corpus super æquora mittit.
Pluma levat casus: furit Æsacos: inque profundum
(c) Pronus abit, letique viam sine fine retentat.
Fecit amor maciem: longa internodia crurum,
Longa manet cervix: caput est a corpore longe.
Æquor amat: nomenque manet, quia mergitur illi.

INTERPRETATIO.

Verum istud non reformidavi; neque mihi erat tanti superiorem esse. Nos duo te infelicem perdidimus. Plaga impacta est a serpente, ego occasionem præbui. Ego sim facinorosior illo, nisi tibi offeram consolationem necis mea clade. Dixit: & immisit se in mare ex promontorio, quod aqua sonora corroderat. Tethys miserata labentem excepit leniter, & operuit pennis natantem per mare: neque concessus est obitus desideratus. Amans irascitur volentem cogi vitam ducere, atque animam prohiberi cupientem excedere habitatione lugenda. Atque ut induerat recentes alas humeris sursum volat, atque denuo præcipitat corpus in mare. Pluma sustentat casum: Æsacus indignatur; & præceps ruit in altum, atque mortem experitur indesinenter. Amor induxit maciem: internodia crurum sunt longa, collum est longum: caput longe est a corpore. Amat æquor, & nomen habet quia in illud mergitur.

NOTÆ.

(a) *Se dedit*) Ex quo prodesse parum videas aliorum hominum consortia fugiamus, nisi insuper a nobis ipsis tanquam ab infensissimis hostibus caveamus.

(b) *Misera*) Corpore *scil.* quod quidem ergastulum animæque sepulcrum plerique omnes vocitent, paucissimi tamen esse sciunt: cum tamen in eo pars maxima sit posita salutis.

(c) *Pronus*) Quomodo ex scopulo sese in aquas Æsacus dederat, sic & mergus: atque ita eleganter hujus avis naturam Poeta describit.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS

METAMORPHOSEON

LIBER XII.

ARGUMENTUM.

Huic tum Priamus pater, tanquam mortuo, exequias fecit unà cum filiis, excepto tamen Paride qui in Græciam profectus erat: quemque deinde persecuti Græci, draconem Aulide lapideum viderunt redditum. Inde Cygnus ab Achille occisus in avem vertitur, cum invulnerabilis fuisset. Sic ut & Cænis olim in Cæneum, & postea in avem commutata. Quod cum narrasset Nestor, Periclymeni quoque transformationes adjunxit.

I. NEscius assumtis Priamus pater Æsacon alis
Vivere, lugebat: (*a*) tumulo quoque nomen habenti
(*b*) Inferias dederat cum fratribus Hector (*c*) inanes.
Defuit officio (*d*) Paridis præsentia tristi:
Postmodo qui rapta longum cum (*e*) conjuge bellum
Attulit in patriam: (*f*) conjurataque sequuntur
(*g*) Mille rates, gentisque simul (*h*) commune (*i*) Pelasgæ.
Nec dilata foret vindicta; nisi æquora sævi
Invia fecissent venti; (*k*) Bœotaque tellus
Aulide piscosâ puppes tenuisset ituras.

INTERPRETATIO.

I. *PRiamus ignorans Æsacon vita frui alis indutis, mœrebat: Hector etiam præbuerat inferias inutiles cum consortibus sepulcro nomen habenti. Paris non adfuit luctuoso honori; qui paulo post advexit in patriam longum bellum cum uxore rapta: & mille naves conjuratæ sequuntur, atque unà populus ex omni Græcia. Neque ultio longius abiisset, nisi venti terribiles reddidissent maria inaccessa; & terra Bœotia retinuisset naves discessuras Aulide piscosa.*

NOTÆ.

(a) *Tumulo*) *Cenotaphio*, in quo Æsaci nomen sine corpore erat.

(b) *Inferias*) Tumulis enim lac, mel, vinum, lacrymas, sanguinem, flores, thura, alia insuper honoris causa vel etiam ad lætiorem defuncti statum apud Inferos, ingerere solebant. Atque hæc demortuis sacrificia *Inferiæ* dicabantur.

(c) *Inanes*) Quia tumulus inanis.

(d) *Paridis*) Priami quoque filii, qui ad rapiendam Helenam in Græciam profectus fuerat.

(e) *Conjuge*) Helena *scilicet*.

(f) *Conjuratæ*) In Aulide enim bellum adversus Trojam conjuraverant Græciæ Principes.

(g) *Mille*) Numero quidem, ut loqui amant, rotundo: namque Homero 1186. Dycti 1225. Dareti Phrygio 1140. dicitur.

(h) *Commune*) Pro populo universo; quo sensu Cicero Verr. 4. *Statua a communi Siciliæ data*.

(i) *Pelasgæ*) Pro Græcia universis sæpissime venit gens Pelasga, quæ Thessaliam, cui & Pelasgiæ datum nomen, incoluit.

(k) *Bœota*) Bœotia, Græciæ regio, in qua urbs Aulis Chalcidi finitima, ubi non parvo tempore per tempestatem Græcorum naves manserunt.

Hic patrio de more Jovi cum sacra paraſſent;
Ut vetus accenſis incanduit ignibus ara;
Serpere cæruleum Danai videre draconem
In platanum, cœptis quæ ſtabat proxima ſacris.
Nidus erat (*a*) volucrum bis quattuor arbore ſumma;
Quas ſimul, & matrem circum ſua damna volantem,
Corripuit ſerpens; avidaque recondidit alvo.
Obſtupuere omnes: at veri providus augur
(*b*) Theſtorides, Vincemus, ait: gaudete, Pelaſgi.
Troja cadet; ſed erit noſtri mora longa laboris.
Atque (*c*) novem volucres in belli digerit annos.
Ille, ut erat virides amplexus in arbore ramos,
Fit lapis, & ſervat ſerpentis imagine ſaxum.
II. (*d*) Permanet Aoniis Nereus violentus in undis;
Velaque non transfert: & ſunt, qui parcere Trojæ
Neptunum credant; quia mœnia fecerit urbi.
At non Theſtorides: nec enim neſcitve, tacetve
Sanguine virgineo placandam virginis iram
Eſſe (*e*) Deæ: poſtquam pietatem publica cauſſa,
(*f*) Rexque patrem vicit: caſtumque datura cruorem
Flentibus ante aram ſtetit Iphigenia miniſtris;

INTERPRETATIO.

Cum Græci ibi adornaſſent ſacra Jovi ritu patrio, cum vetus altare micuit ignibus accenſis, viderunt ſerpentem cæruleum repere in platanum, quæ erat proxima ſacris cœptis. Nidus erat octo pullorum ſuprema arbore, quos anguis corripuit unà cum matre volitante circum ſuam cladem, & abdidit in rapacem ventrem. Omnes obſtupuerunt. At Theſtorides vates, veri prudens, Vincemus, inquit, exultate, Græci. Ilium ruet; ſed ſpatium noſtri laboris erit longum; atque ſtatuit novem volucres pro annis belli. Ille, ſicuti erat amplexus ramos virides in arbore, mutatur in petram, & manet petra ſpecie anguis.

II. *Nereus ſtat acer in fluctibus Aoniis; neque transfert naves; & ſunt qui arbitrentur Neptunum ignoſcere Trojæ, quod illam muris cinxerit. At non Theſtorides; neque enim aut ignorat, aut tegit iram Deæ virginis eſſe mulcendam ſanguine virgineo. Poſtquam cauſſa communis ſuperavit pietatem, rexque patrem, atque Iphigenia conſtitit pro altari, famulis mœrentibus,*

NOTÆ.

(a) *Volucrum*) Paſſeres dixit Homerus ex cujus Iliados 2. deſumta fabula.

(b) *Theſtorides*) Calchas eſt Theſtoris filius, Græcorum vates, genus ducens ab Apolline.

(c) *Novem*) 40. olim Palæſtinis Deus dederat ad pœnitentiam; nec ab illo fulmen tantum ſine fulgure vibratur.

(d) *Permanet*) Id eſt, ſævit mare quod Bœotiæ adjacet. Aoniam namque Bœotiæ montanam partem; Nereum maris Deum ſæpe diximus.

(e) *Deæ*) Dianæ ſcilicet, cujus cervam Agamemnon imprudens occiderat: quæ & tempeſtatis & peſtis cauſa fuit.

(f) *Rex*) Agamemnon, qui Iphigeniæ patrem ſe eſſe quodammodo oblitus eſt, cum illam aris addixit ut regis nomine Græcis omnibus conſuleret. Cujus quidem pravo exemplo nonnulli inepte reges ad impia facta, ſubditorum cauſa, videntur hortari.

Vi-

(*a*) Victa Dea est: nubemque oculis objecit; & inter
Officium turbamque sacri, vocesque precantum,
Suppositâ fertur mutasse (*b*) Mycenida cervâ.
Ergo ubi, qua decuit, lenita est cæde Diana;
Et pariter (*c*) Phœbes, pariter maris ira recessit;
Accipiunt ventos a tergo mille carinæ:
Multaque perpessæ (*d*) Phrygiâ potiuntur arenâ.
Orbe locus medio est inter terrasque, fretumque,
Cælestesque plagas, (*e*) triplicis confinia mundi;
Unde, quod est usquam, quamvis regionibus absit,
Inspicitur; penetratque cavas vox omnis ad aures.
Fama tenet, summaque domum sibi legit in arce:
Innumerosque aditus, ac mille foramina tectis
Addidit, & nullis inclusit limina portis.
Nocte dieque patent: tota est ex ære sonanti:
Tota fremit; vocesque refert: iteratque quod audit.
Nulla quies intus, nullaque silentia parte.
Nec tamen est clamor, sed parvæ murmura vocis:
Qualia de pelagi, si quis procul audiat, undis
Esse solent: qualemve sonum, cum Jupiter atras
Increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
Atria turba tenent: veniunt leve vulgus, euntque.
Mistaque cum veris passim commenta vagantur
Millia rumorum, confusaque verba volutant.

INTERPRETATIO.

Dea lenita est: & velavit oculos nube, & dicitur transformasse Mycenæam cerva adhibita inter ministerium & turbam sacri, & voces precantium. Postquam igitur Diana est placata nece, qua par fuit, & simul furor ejus & æquoris compositus est, mille naves accipiunt ventos a tergo, & plurima parte appellunt ad littora Phrygia. Locus est in medio mundo inter tellurem & mare, & oras sidereas, fines triplicis orbis, unde spectatur quodcumque est uspiam, tametsi distet regionibus; & omnis sonus permeat ad sinuosas aures. Fama illum *obtinet, atque posuit sibi sedem in supremo fastigio: & dedit innumeros ingressus, ac mille ostia domui: nullisque portis obturavit aditus. Pervii sunt die & nocte. Tota est ex ære acuto; tota fremit; & reddit sonos, & repetit quod audit. Nulla quies intus, & nullibi silentium. Neque tamen est vociferatio, sed susurri submissæ vocis: qualis solet esse fremitus fluctuum æquoris, si quis ex longinquo accipiat: vel qualem strepitum ultima tonitrua reddunt cum Jupiter perculit nebula. Multitudo occupat atria; plebs intrat atque prodit. Mille rumores falsi hinc inde errant unà cum veris, & voces permistæ volvuntur.*

NOTÆ.

(a) *Victa*) Ut hinc, sed multo magis ex Abrahamo, cujus cultro Isaacum filium Angelus subtraxit, Deum peccantium morte nequaquam gaudere intelligatur.

(b) *Mycenida*) Iphigeniam Mycenis ortiun'am; quam quidem in Tauricam regionem avectam scripsit Euripides; alii negant.

(c) *Phœbes*) Dianæ, quæ Phœbi soror.

(d) *Phrygia*) Minore *scilicet*, quæ & *Troas* dicitur.

(e) *Triplicis*) In tres partes divisi, cælum, mare, & terram.

E qui-

E quibus hi vacuas implent sermonibus auras:
Hi narrata ferunt aliò: mensuraque ficti
Crescit; & auditis aliquid novus adjicit auctor.
Illic Credulitas, illic temerarius Error,
Vanaque Lætitia est, consternatique Timores;
Seditioque repens, dubioque auctore Susurri.
(a) Ipsa quid in cælo rerum, pelagoque geratur,
Et tellure, videt; totumque inquirit in orbem.
III. Fecerat hæc notum, Grajas cum milite forti
Adventare rates: neque inexspectatus in armis
Hostis adest: prohibent aditu, Littusque tuentur
Troes: & Hectoreâ primus (b) fataliter hastâ,
Protesilae, cadis: commissaque prælia magno
Stant Danais, (c) fortesque animæ, neque cognitus Hector.
Nec (d) Phryges exiguo, quid Achaia dextera posset,
Sanguine senserunt: & jam (e) Sigæa rubebant
Littora: jam leto proles Neptunia Cygnus
Mille viros dederat: jam curru stabat Achilles:
Troaque (f) Peliacæ sternebat cuspidis ictu
Agmina: perque acies aut Cygnum aut Hectora quærens,

INTERPRETATIO.

Atque ex omnibus hi refereiunt inanem aerem sermonibus: alii portant aliò quæ prolata sunt, & modus falsi augetur; atque aliquis auctor aliquid addit acceptis. Illic est Credulitas, illic Error imprudens, & inane Gaudium, & Pavores attoniti, & Seditio serpens, & Susurri incerto auctore. Ipsa cernit quid rerum agatur in cælo, & in mari, & sollicita est de toto mundo.

III. *Hæc vulgaverat, naves Græcas adesse cum strenua manu: neque hostis accedit non exspectatus in armis. Trojani prohibent eum accessu, & defendunt littus: atque primus occumbis fataliter jaculo Hectoreo, Protesilae; & prælia incæpta, & strenuæ animæ, nec dum cognitus Hector magno venerunt Græcis. Neque Trojani senserunt pauco sanguine quid Græca manus posset. Et jam littora Sigea rubebant sanguine: jam Cygnus filius Neptuni morti opposuerat mille viros. Achilles jam insidebat curriu, & conficiebat catervas Trojanas ictu mucronis Peliaci: atque lustrans per agmina aut Cygnum aut Hectorem,*

NOTÆ.

(a) *Ipsa quid*) Famigerationis filios cœnipetas forenses belle depingit Megaronides in Plauti Trinummo;

Sciunt id, quod in aurem rex reginæ dixeris.
Sciunt quod Juno fabulata est cum Jove.
Sciunt quæ neque futura, neque facta sunt,
Tamen illi sciunt, &c.

(b) *Fataliter*) Oraculo monitus fuerat ne ad Trojanum bellum proficisceretur; ibi namque periturum: Atque in fatis erat occubiturum illum qui primus ex Græcis in littus Trojanum excederet.

Sors quoque nescio quem fato designat, &c.
Epistolâ Laodamiæ.

(c) *Fortesque*) Trojanos dicit fortes magno Danais constitisse. Vide Interpretationem; deinde & clariss. Heinsii notas.

(d) *Phryges*) Seu Trojani, quos Phrygiam minorem seu Troadem tenuisse jam sæpe diximus.

(e) *Sigea*) Promontorium Trojæ vidimus quoque Sigæum.

(f) *Peliacæ*) Ex Pelio monte recisæ: quæ Pelias ideo dicitur; &,

Ipse suas quamvis vires inhiberet Achilles,
Missa graves ictus Pelias hasta dabat.

Con-

Digitized by Google

Congreditur Cygno: (*a*) decimum dilatus in annum
Hector erat: tum colla jugo candentia pressos
Exhortatus equos, currum direxit in hostem:
Concutiensque suis vibrantia tela lacertis,
Quisquis es, o juvenis, solatia mortis habeto,
Dixit, ab Hæmonio quod sis jugulatus Achille.
Hactenus (*b*) Æacides: vocem gravis hasta secuta est.
Sed quanquam certa nullus fuit error in hasta;
Nil tamen emissi profecit acumine ferri:
Utque hebeti pectus tantummodo contudit ictu;
Nate Dea (nam te fama prænovimus), inquit
Ille, quid a nobis vulnus miraris abesse?
(Mirabatur enim): non hæc, quam cernis, (*c*) equinis
Fulva jubis cassis, neque onus cava parma sinistræ
Auxilio mihi sunt: decor est quæsitus ab istis.
Mars quoque ob hoc capere arma solet: removebitur omne
Tegminis officium; tamen indestrictus abibo.
Est aliquid, non esse satum (*d*) Nereide, sed qui
Nereaque, & natas, & totum temperet æquor.
Dixit: & hæsurum clypei curvamine telum
Misit in Æaciden: quod & æs, & proxima rupit
(*e*) Terga novena boum: decimo tamen orbe moratum
Excutit hoc heros: rursusque trementia forti
Tela manu torsit: rursus sine vulnere corpus,

INTERPRETATIO.

incurrit in Cygnum: Hector erat servatus in annum decimum. Tum mulcens equos habentes albas cervices anustas jugo, direxit currum in hostem; atque librans trement hastile suis brachiis, Quisquis es, inquit, o Juvenis, habeto solamen obitus, quod sis mactatus ab Achille. Hactenus Æacides. Ponderosum hastile excutum est vocem. Sed quamvis nullum vitium fuit in certo tela, nihil tamen promovit mucrone ferri impulsi: atque ut percussit tantum pectus ictu vano, Fili Deæ, ait ille, nam te ante cognovimus fama, cur stupes quod intacti simus? (namque stupidus hærebat.) Non hæc galea flava, quam vides, equinis jubis, neque scutum curvum onus sinistræ sunt mihi ad utilitatem; decorum est petitum per ista. Mars etiam ea gratia consuevit induere arma. Omne auxilium armorum tolletur; tamen discedam invulneratus. Est aliquid non esse natum Nereide, sed qui regat Nereum, & ejus filias, & universum mare. Dixit, & intorsit in Æaciden jaculum adhæsurum umboni clypei; quod penetravit & æs, & coria novem boum: e decimo tamen tegmine repressum, heros illud excutit, rursusque impulit strenua dextera vibrans hastile; rursus corpus fuit integrum

N O T Æ.

(a) *Decimum*) Decennalis fuit Trojæ obsidio.

(b) *Æacides*) Achilles est, Pelei & Thetidis filius, Æacides ab Avo Æaco dictus.

(c) *Equinis jubis*) Iis vero galearum cristas decorare quoque solebant heroes: hinc illud Virgil.

— *cristaque hirsutus equina.*

(d) *Nereide*) Qualis fuit Thetis Achillis mater; quam gloriam Cycnus, qui Neptunum ipsum patrem haberet, quanquam modeste, extenuat tamen.

(e) *Terga*) Id est novem terga quibus clypeus constabat.

Sin-

Sincerumque ſuit, nec tertia cuspis apertum,
Et se præbentem valuit destringere Cygnum.
Haud secus exarsit, quam Circo taurus aperto
Cum sua terribili petit irritamina cornu
(*a*) Pœniceas vestes, elusaque vulnera sentit.
Num tamen exciderit ferrum considerat hastæ.
Hærebat ligno. Manus est mea debilis ergo;
Quasque, ait, ante habuit vires effudit in (*b*) uno.
Nam certe valuit, vel cum (*c*) Lyrnesia primus
Mœnia disjeci; vel cum (*d*) Tenedonque, suoque
(*e*) Eëtioneas implevi sanguine Thebas.
Vel cum purpureus populari cæde (*f*) Caycus
Fluxit; opusque meæ bis sensit (*g*) Telephus hastæ.
Hîc quoque tot cæsis, quorum per littus acervos
Et ſeci, & video, valuit mea dextra, valetque.
Dixit: &, ante actis veluti male crederet, hastam
Misit in adversum (*h*) Lycia de plebe Menœten:
Loricamque simul, subjectaque pectora rupit.
Quo plangente gravem moribundo vertice terram,
Extrahit illud idem calido de vulnere telum:

INTERPRETATIO.

sine plaga: neque tertius mucro potuit vulnerare Cygnum se exhibentem. Non aliter excanduit, quam taurus Circo spatioso, cum incurrit cornu fulminea in vestes purpureas sua irritamenta, & sentit impetum deceptum. Respicit tamen num ferrum hastæ lapsum sit. Ligno affixum erat. Mea igitur dextera est infirma: atque emisit in una vires quibus pollebat. Nam profecto fortis fuit, vel cum primus dirui muros Lyrnesios: vel cum sparsi Tenedon, & Thebas Eëtioneas suo sanguine; vel cum Caycus fluxit ruber cruore populari, & Telephus bis expertus est vim meæ lanceæ. Manus mea etiam hic potens fuit, tot interfectis, quorum feci cumulos per littus & cerno; atque fortis est. Dixit; & quasi parum confideret ante factis, impulit hastam in adversum Menœten, ex plebe Lycia, atque transfixit simul thoracem, & pectus subjectum. Quo obeunte & percutiente durum solum capite, eripit illud idem hastile ex vulnere calido.

NOTÆ.

(a) *Pœniceas*) Effigies hominum coccineis seu inutilis indutas vestibus, quas stramento aut fœno farciebant, tauris in arena objectare sunt soliti, quo eos ad pugnam irritarent.

(b) *Una*) Cycno *scilicet*.

(c) *Lyrnesia*) Fuit Lyrnessus urbs Troadis Hippodamiæ Briseïdos patris; de qua multa in præcedentibus vidimus.

(d) *Tenedon*) Quæ insula Trojano littori opposita, decennali illo bello cum multis aliis a Græcis fuit direpta.

(e) *Eëtioneas*) Thebas dicit Ciliciæ, in quibus regnavit Eëtion Andromaches pater; pro Trojanis enim arma sumserunt.

(f) *Caycus*) Fluvius Mysiæ; nam & hanc regionem Græci cum multis aliis, ne Trojanis auxilio essent, devastarunt.

(g) *Telephus*) Herculis fuit filius ex Auge nympha, Mysorum rex, qui cum Græcos ad Trojam proficiscentes transitu prohiberet ab Achille est vulneratus. Insanabile erat vulnus; quamobrem ille ad oraculum confugit a quo, eâdem qua vulneratus fuerat hastâ sanandum esse vulnus edoctus, Achilli reconciliatus cuspidis ærugine pristinæ valetudini restitutus est.

(h) *Lycia*) Nam & Lycii, tametsi in diversa ora & ad Mediterraneum siti, Trojanis auxilio erant.

At

Atque ait; Hæc manus est, hæc, qua modo vicimus, hastâ,
Utar in hunc iisdem: sit in hoc precor exitus idem.
Sic fatus, Cygnumque petit, nec (*a*) fraxinus errat:
Inque humero sonuit non evitata sinistro.
Inde, velut muro, solidave a caute, repulsa est.
Qua tamen ictus erat, signatum sanguine Cygnum
Viderat, & frustra fuerat gavisus, Achilles.
Vulnus erat nullum: sanguis fuit ille Menœtæ.
Tum vero præceps curru fremebundus ab alto
Desilit: & nitido securum cominus hostem
Ense petens, parmam gladio, galeamque cavari
Cernit, & in duro lædi quoque corpore ferrum.
Haud tulit ulterius: clypeoque adversa reducto
Ter quater ora viri, capulo cava tempora pulsat.
Cedentique sequens instat: (*b*) turbatque, ruitque;
Attonitoque negat requiem: pavor occupat illum,
Ante oculosque natant tenebræ: retroque ferenti
Aversos passus medio lapis obstitit arvo.
Quem super impulsum resupino pectore Cygnum
Vi multa vertit, terræque adflixit Achilles.
Tum, clypeo genibusque premens præcordia duris,
Vincla trahit galeæ, quæ presso subdita mento
Elidunt fauces; & respiramen iterque
Eripiunt animæ: victum spoliare parabat,

INTERPRETATIO.

atque, inquit, Hac est dextra, hac est lancea, qua modo vicimus: Utar in hunc iisdem, oro idem sit successus contra hunc. Sic loquutus, & petit Cygnum, neque hasta aberrat, atque non elusa strepitum edidit in sinistro humero. Inde repulsa est tanquam a muro aut rupe firma. Achilles tamen adverterat Cygnum infectum sanguine qua parte tactus fuerat, & in cassum lætatus erat. Plaga nulla erat; ille fuit sanguis Menœtæ. Tum vero furens præceps descendit ab excelso curru, atque petens cominus gladio corusco hostem tutum, videt scutum atque cassidem penetrari gladio, & ferrum etiam retundi in rigido corpore. Non amplius passus est, & clypeo repetito ter quater percutit vultum viri, & depressa tempora capulo. Atque persequens urget cedentem, atque turbat, & agit, & recusat quietem exterrito. Pavor illum corripit, & caligo obversatur oculis: & saxum in medio campo obstitit retro ferenti aversos gressus. Super quem Achilles dejecit magno nisu impulsum Cygnum pectore resupino, atque in terram dedit. Tum urgens pectus clypeo & validis genibus, trahit retinacula cassidis, quæ subjecta mento presso frangunt gulam, atque tollunt spiritum & viam anhelitus. Volebat exuere victum,

NOTÆ.

(a) *Fraxinus*) Hasta ex fraxino decisa.

(b) *Turbat*) Etiamnum hodie nonnullos dicunt carminibus & amuletis ita adversus vim omnem quæ eminus paretur esse præmunitos, ut nisi cominus opprimendo & suffocando superari queant. Quanquam per virtutem inviolabiles suos heroas finxisse veteres magis crediderim.

Arma relicta videt: corpus Deus æquoris album
Contulit in (*a*) volucrem, cujus modo nomen habebat.
IV. V. Hic labor, hæc requiem multorum pugna dierum
Attulit: & positis pars utraque substitit armis.
Dumque vigil Phrygios servat custodia muros;
Et vigil (*b*) Argolicas servat custodia fossas:
Festa dies aderat, qua Cygni victor Achilles
Pallada vittatæ placabat sanguine vaccæ.
Cujus ut imposuit (*c*) prosecta calentibus aris;
Et Dîs acceptus penetravit in æthera nidor:
Sacra tulere suam: (*d*) pars est data cætera mensis.
Discubuere toris proceres; & corpora (*e*) tostâ
Carne replent: vinoque levant curasque sitimque.
Non illos citharæ, non illos carmina vocum,
Longave multifori delectat tibia buxi;
Sed noctem sermone trahunt: (*f*) virtusque loquendi
Materia est: pugnam referunt hostisque suamque.
(*g*) Inque vices adita atque exhausta pericula sæpe
Commemorare juvat: quid enim loqueretur Achilles?
Aut (*h*) quid apud magnum potius loquerentur Achillem?

INTERPRETATIO.

advertit arma relicta. Deus maris mutavit corpus in avem candidam, cujus modo habebat nomen.

IV. V. *Hic labor, hoc certamen causa fuit induciarum multorum dierum; & pars utraque requievit, omissis armis. Et dum vigile præsidium custodit mœnia Trojana, & vigil custodia servat munitiones Græcas, festa dies erat, qua Achilles victoriâ potitus adversus Cygnum sacrum faciebat Minervæ sanguine vaccæ vittatæ. Cujus postquam imposuit exta calidis altaribus, & nidor Diis gratus pervenit in cælum, sacra habuerunt suam partem: reliqua est adhibita mensis. Accubuerunt excelsis lectis; & satiaverunt corpora carnibus assis, & leniunt mero & solicitudines & sitim. Neque lyræ, neque carmina cantata, vel longa tibia buxi multifori illos oblectat: sed transigunt noctem colloquiis; atque virtus est materia discursus. Narrant certamina hostium atque sua. Atque gratum est vicissim narrare discrimina crebro tentata atque exacta. Quid enim diceret Achilles? vel quid potius memorarent apud magnum Achillem?*

NOTÆ.

(a) *Volucrem*) Cygnum *scil.* cujus alitis Cygnum alium Stheneli filium l. 2. formam quoque induisse vidimus. Ex hac autem transmutatione, post fata maxime vivere bonos, quorum virtutibus nihil amplius aut invidia aut inimicorum impetus possint detrahere, proclive est mente consequi.

(b) *Argolicas*) Fuit Argolis regio Peloponnesi, quæ pro tota Græcia, sicuti & ejus populi pro omnibus Græcis, nonnunquam sumitur.

(c) *Prosecta*) Exta dicit quæ primo resecta Diis adolebant.

(d) *Pars est data*) Solebant enim veteres sacrificiis peractis ad epulas & convivia sese convertere, Deorum laudem cum lætitia celebrantes.

(e) *Tosta*) Namque elixâ heroicis temporibus non vescebantur.

(f) *Virtus*) Utinam vero nostris hominibus plerisque, quod Ethnicis solenne fuit, alicujus momenti esse videretur.

(g) *Inque vices*) Sua quisque suo ordine commemorabat.

(h) *Quid apud*) Quando eveniet istud inter Christianos plurimos, ut, suæ originis memores, lædi se credant, cum turpe quid coram illis, aut admittitur, aut narratur?

Pro-

Digitized by Google

Proxima præcipue domito victoria Cygno
In sermone fuit : visum mirabile cunctis,
Quòd juveni corpus nullo penetrabile telo,
Invictumque ad vulnera erat, ferrumque terebat.
Hoc ipsum Æacides, hoc mirabantur (*a*) Achivi.
Cum sic (*b*) Nestor ait. Vestro fuit unicus ævo
Contemtor ferri, nulloque forabilis ictu
Cygnus : at ipse olim patientem vulnera mille
Corpore non læso (*c*) Perrhæbum (*d*) Cænea vidi :
Cænea Perrhæbum ; qui factis inclytus (*e*) Othryn
Incoluit : quoque id mirum magis esset in illo,
Fœmina natus erat : monstri novitate moventur
Quisquis adest : narretque rogant : quos inter Achilles,
Dic age, (*f*) (nam cunctis eadem est audire voluntas)
O facunde senex, ævi prudentia nostri,
Quis fuerit Cæneus, cur in (*g*) contraria versus;
Quâ tibi militiâ, cujus certamine pugnæ,
Cognitus ; a quo sit victus, si victus ab ullo est.
Tum senior : Quamvis obstet mihi tarda vetustas;
Multaque me fugiant primis spectata sub annis;
Plura tamen memini : nec, quæ magis hæreat illâ,
Pectore res nostro est, inter bellique domique

INTERPRETATIO.

Ultima victoria præsertim victo Cygno commemorata fuit. Visum mirabile omnibus quod corpus esset juveni nullo jaculo violabile, neque plagis obnoxium, atque ferrum retunderet. Æacides hoc mirabatur, Græci hoc admirabantur: cum ita Nestor loquitur: Cygnus fuit solus vestra ætate securus ferri, & nullo ictu penetrabilis. At ego quondam adspexi Cæneum Perrhæbum ferentem mille ictus corpore illæso: qui celeberrimus actis frequentavit Othryn; & ut illud magis esset stupendum in eo, natus erat fœmina. Quicumque adest tanguntur novitate prodigii, atque orant ut referat. Inter quos Achilles: Narra, quæso, o diserte senex, prudentia nostri sæculi, (nam omnes cupiunt cognoscere eadem) quis fuerit Cæneus; quamobrem in aliam formam mutatus; quo bello, cujus contentionis discrimine tibi cognitus; a quo sit superatus, si a quoquam est domitus. Tum senex. Quanquam mihi obsit longa senectus, multorumque sim oblitus quæ vidi prima ætate, recordor tamen plurimorum: neque est quicquam quod tenacius affixum sit memoriæ nostræ inter tot facta pace & bello, quam illud.

NOTÆ.

(a) *Achivi*) Græci, qui & Achæi ab Achaia quam incoluerunt.

(b) *Nestor*) Nelei fuit filius, rex Pyli, ætate, eloquentia & prudentia sua clarus.

(c) *Perrhæbum*) Fuerunt Perrhæbi Thessaliæ populi, qui, a Lapithis devicti, in Pindi montana confugerunt.

(d) *Cænea*) Elati Lapitharum regis fuit filia, in marem mutata Cænis; cujus ex Poeta jucundius poteris cognoscere historiam.

(e) *Othryn*) Qui mons est Thessaliæ.

(f) *Nam cunctis*) Satis credis Græcorum Romanis perspectam fuisse urbanitatem, quæ nescio quam, ut vocant, Christianorum plurimorum *Charitatem* superet? Re ipsa homines saltem fuerunt Ethnici; nostri pleique fictis nominibus superbiunt; atque verbis inanibus maxima quæque agunt.

(g) *Contraria*) In marem.

Acta tot: ac si quem potuit spatiosa senectus
Spectatorem operum multorum reddere; vixi
Annos (*a*) bis centum: nunc tertia vivitur ætas.
Clara decore fuit proles Elateia Cænis,
Theſſalidum virgo pulcherrima; perque propinquas,
Perque tuas urbes (tibi enim popularis, Achille)
Multorum frustra votis optata procorum.
Tentasset Peleus thalamos quoque forsitan illos:
Sed jam aut contigerant illi connubia matris,
Aut fuerant promissa, tuæ: nec Cænis in ullos
Denupsit thalamos: secretaque littora carpens
Æquorei vim passa Dei est: (*b*) ita Fama ferebat.
Utque novæ Veneris Neptunus gaudia cepit;
Sint tua vota licet, dixit, secura repulsæ;
Elige quid voveas: eadem hoc quoque Fama ferebat.
Magnum, Cænis ait, facit hæc injuria votum,
Tale pati nil posse mihi: da fœmina ne sim,
Omnia præstiteris: (*c*) graviore novissima dixit
Verba sono: poteratque viri vox illa videri,
Sicut erat: nam jam voto Deus æquoris alti
Annuerat: dederatque super, ne saucius ullis
Vulneribus fieri, ferrove occumbere posset.
Munere lætus abit: studiisque virilibus ævum

INTERPRETATIO.

Et si longa vetustas potuit præstare aliquem testem multorum factorum, vixi annos ducentos; nunc tertia ætas agitur. Cænis Elati filia inclyta fuit forma, puella pulcherrima Thessalarum: & frustra fuit petita votis multorum procorum per urbes vicinas, & per tuas, Achille, namque tibi fuit *popularis. Forte etiam Peleus petiisset illos thalamos: sed aut jam illi obtigerant conjugia genitricis tuæ, aut fuerant concessa. Neque Cænis nupta est in ullos thalamos: atque ambulans in littore remoto compressa est a Deo maris potenti. Sic rumor increbuerat. Et postquam Neptunus potitus est voluptate novæ Veneris, Tua desideria, inquit, conceditur, sint tuta ab omni repulsa, Dispice quid cupias. Idem rumor etiam istud prædicabat. Hoc dedecus, inquit Cænis, facit magnum votum, me nihil posse pati simile. Fac ne sim fœmina, omnia feceris. Protulit ultimas voces voce majore, atque ille sonus poterat videri masculi, qualis erat. Nam jam Deus profundi maris audierat vota: atque insuper fecerat, ne posset vulnerari ullo modo, vel ataidi ferro. Hilaris dono discedit; atque Atracius transigit ætatem*

NOTÆ.

(a) *Bis centum*) Ut ita falsoa liqueat qui tria Nestoris ætatea per 30. annorum secula minora. metiuntur; nisi ipsa Poeta falsua est.

(b) *Ita fama*) Ecce prudentiam senis, qui certa quæ satis non videbantur ad famæ fidem remittit.

(c) *Graviore*) Quia in marem mutata: hoc est, quia affœminatus qui erat, graviores viri mores induit. Qua ex fabula ab hominis voluntate pendere per Deum ipsum quæcumque ad bonum suum spectant non male colligas: Namque Deus volentem a se non modo non destituit, quin insuper ut ea velle porro quæ ipsa fecit, hortatur.

Exi-

Exigit (*a*) Atracides, (*b*) Peneïaque arva pererrat.
Duxerat (*c*) Hippodamen (*d*) audaci Ixione natus,
(*e*) Nubigenasque feros, positis ex ordine mensis,
Arboribus tecto discumbere jusserat antro.
Hæmonii proceres aderant; aderamus & ipsi:
Festaque confusâ resonabat regia turbâ.
Ecce canunt (*f*) Hymenæon & (*g*) ignibus atria fumant:
Cinctaque adest virgo matrum nuruumque catervâ
Præsignis facie: felicem diximus illa
Conjuge Pirithoum: quod pœne (*h*) fefellimus omen.
Nam tibi, sævorum sævissime Centaurorum
Euryte, quam vino pectus, tam virgine visa
Ardet: & ebrietas (*i*) geminata libidine regnat.
Protinus eversæ turbant convivia mensæ:
Raptaturque comis per vim nova nupta prehensis.
Eurytus Hippodamen, alii, quam quisque probarant,
Aut poterant, rapiunt: captæque erat urbis imago.
Fœmineo clamore sonat domus: ocius omnes
Surgimus: & primus, Quæ te vecordia, Theseus,
Euryte, pulsat, ait; qui me vivente lacessas
(*k*) Pirithoum, violesque duos ignarus in uno?

INTERPRETATIO.

studiis virilibus, & exspatiatur per campos Peneios. Filius temerarii Ixionis duxerat Hippodamen, atque curaverat sævos nubigenas discumbere mensis ex ordine constitutis in spelunca velata arboribus. Thessali principes coierant; nos quoque aderamus: atque aula festa personabat confusa turba. Ecce cantant Hymenæum: atque atria fumant ignibus: & puella vultu pulcherrima accedit stipata turba matronarum & puellarum. Beatum prædicavimus Pirithoum illa uxore: quod præsagium prope falsum fuit. Namque, Euryte, crudelissime crudelium Centaurorum, tam tibi cor uritur puella conspecta quam mero; & ebrietas duplicata libidine imperium tenet. Continuo mensæ dejectæ fœdant convivia; atque recens nupta trahitur per vim capillis correptis. Eurytus tollit Hippodamen, alii quam quisque laudaverant, aut poterant rapere: atque erat species urbis direptæ. Domus personat ululatibus muliebribus. Confestim omnes exsurgimus, atque prior Theseus, Quæ, inquit, vesania te urget, Euryte, qui me vivo lædas Pirithoum, atque nescius duos violes in uno?

NOTÆ.

(a) *Atracides*) *Cæneus Thessalus*: fuit enim *Atrax* seu *Atracia* Thessaliæ oppidum.

(b) *Peneia*) Per quæ Peneus Thessaliæ fluvius volvitur.

(c) *Hippodamen*) Jam exponit Nestor qua militia Cæneum cognoverit.

(d) *Audaci*) Pirithoum dicit Ixionis filium; qui quidem Ixion Junonem etiam de stupro interpellare est ausus; qua re a Jove intellecta nubem illi Junonis specie supposuit, unde nati Centauri.

(e) *Nubigenas*) Centauros nube genitos.

(f) *Hymenæon*) Nuptiale carmen frequentabant; Hymenæumque nuptiarum Deum celebrabant.

(g) *Ignibus*) Qui aris adhibiti.

(h) *Fefellimus*) Propter ortam rixam deinde & pugnam.

(i) *Geminata*) Nam Baccho & Venere ine briati. Quæ duo numina quantum prodesse possint hominibus qui illa suspiciunt, vel ex hac fabula liquet.

(k) *Pirithoum*) Proverbio etiam cognita Thesei & Pirithoi mutua amicitia.

Neve

Neve ea magnanimus frustra memoraverit heros;
Submovet instantes, raptamque furentibus aufert.
Ille nihil contra: neque enim defendere verbis
Talia facta potest: sed vindicis ora protervis
Insequitur manibus, generosaque pectora pulsat.
Forte fuit juxta signis extantibus asper
Antiquus crater, quem vastum vastior ipse
Sustulit (*a*) Ægides; adversaque misit in ora.
Sanguinis ille globos pariter, cerebrumque, merumque,
Vulnere & ore vomens, madidâ resupinus arenâ
Calcitrat: ardescunt germana cæde (*b*) bimembres,
Certatimque omnes uno ore, Arma, arma loquuntur.
Vina dabant animos: & primâ pocula pugnâ
Missa volant, fragilesque cadi, curvique lebetes:
Res epulis quondam, nunc bello & cædibus, aptæ.
Primus (*c*) Ophionides Amycus (*d*) penetralia donis
Haud timuit spoliare suis; & primus ab æde
Lampadibus densum rapuit (*e*) funale coruscis:
Elatumque alte, veluti qui candida tauri
Rumpere sacrificâ molitur colla securi;
Illisit fronti (*f*) Lapithæ Celadontis: & ossa
Non agnoscendo confusa reliquit in ore.
Exsiluere oculi; disjectisque ossibus oris,
Acta retro naris, medioque infixa palato est.

INTERPRETATIO.

Neve heros fortissimus nequicquam ea dixerit, repellit violentos, atque avellit sublatam furentibus. Ille nihil contra: neque enim potest tueri vocibus ejusmodi facinora; sed insurgit in vultum ultoris manibus temerariis, & impetum facit contra magnanimum pectus. Forte prope fuit vetus crater, durus signis prominentibus; quem magnum ipse major Ægides corripuit, atque jecit in faciem adversam. Ille eructans simul grumos sanguinis, & cerebrum, & vinum per os atque per plagam, resupinus percutit terram humidam calcibus. Omnes biformes Centauri *incensi nece fratris, certatim uno ore clamant, ad arma, ad arma. Merum augebat animos: atque primo certamine pocula jacta, & cadi fragiles, & cavi lebetes, res olim idoneæ conviviis, nunc bello & cædibus, volant. Amycus Ophionides primus non veritus est tollere munera sua ex penetralibus: atque primus sustulit ex sacrario candelabrum instructum lucernis splendentibus: & mittit alte sublatum in frontem Lapithæ Celadontis, veluti qui conatur frangere cervicem albam tauri sacrifica bipenni; atque reliquit ossa quassata in facie non agnoscenda. Oculi sunt eruti, & ossibus oris sparsis, naris retro pressa est, atque infixa medio palato.*

NOTÆ.

(a) *Ægides*) Theseus Ægæi filius.

(b) *Bimembres*) Centauri biformes, media parte homines, altera equi.

(c) *Ophionides*) Ophionis filius.

(d) *Penetralia*) Sacrarium dicit, seu locum ubi sacra reponerentur, sacrificia etiam peragerentur.

(e) *Funale*) Lychnuchum aut candelabrum intelligo, de laqueari forte pendentem.

(f) *Lapithæ*) Thessaliæ fuerunt populi, Pindum & Othryn montes præsertim incolentes, Pirithoi olim imperio parentes.

Hunc

Hunc pede convulso mensæ (*a*) Pellæus acernæ
Stravit humi Belates, dejecto in pectora mento:
Cumque atro mistos sputantem sanguine dentes,
Vulnere Tartareas geminato mittit ad umbras.
Proximus ut steterat, spectans altaria vultu
Fumida terribili, Cur non, ait, utimur istis?
Cumque suis Gryneus immanem sustulit aram
Ignibus, & medium Lapitharum jecit in agmen:
Depressitque duos, Brotean, & Orion. Orio
Mater erat Mycale: (*b*) quam deduxisse canendo
Sæpe reluctanti constabat cornua Lunæ.
Non impune feres, teli modo copia detur,
Dixerat Exadius: telique habet instar, in alta
Quæ fuerant pinu, votivi cornua cervi.
Figitur huic duplici Gryneus in lumina ramo,
Eruiturque oculos: quorum pars cornibus hæret,
Pars fluit in barbam; concretaque sanguine pendet.
Ecce rapit mediis flagrantem Rhœtus ab aris
(*c*) Primitium torrem: dextraque a parte Charaxi
Tempora perfringit fulvo protecta capillo.
Correpti rapidâ, veluti seges arida, flammâ
Arserunt crines: & vulnere sanguis inustus
Terribilem stridore sonum dedit; ut dare ferrum
Igne rubens plerumque solet, quod forcipe curva
Cum faber eduxit, lacubus demittit: at illud
Stridet: & in trepida submersum sibilat unda.

INTERPRETATIO.

Belates Pellæus, pede mensæ acernæ extracto, hunc dejecit in terram, mento excusso in pectus: atque ictu repetito dimittit ad Manes inferos exspuentem dentes confusos cum nigro sanguine. Gryneus cum proximus esset, adspiciens aram fumantem oculis atrocibus, Quamobrem, inquit, non utimur istis? atque sustulit ingens altare cum suis ignibus, & immisit in mediam turbam Lapitharum; & prostravit duos, Brotean & Orion. Orius matrem habebat Mycalen; quam certum erat crebro subtraxisse incantationibus cornua Lunæ resistenti. Non discedes inultus, modo inveniam aliquod telum, dixerat Exadius: atque invenit præstantiam armorum in cornibus cervi votivi, quæ pendebant ab excelsa pinu. Gryneus figitur ab eo duplici ramo in oculos; atque iis privatur; quorum pars hæret cornibus; pars fluit in barbam, & coagulata sanguine pendet. Ecce Rhœtus tollit ex medio altari magnum stipitem ardentem; & mulcat a dextra parte tempora Charaxi abducta flavis crinibus. Coma incensa igne fervido flagravit sicuti messis sicca: & sanguis adustus ictu strepitum fecit horrendum crepitando, qualem fere ferrum candens consuevit reddere, quod cum faber extraxit forcipe adunca, injicit in labrum. At illud mersum crepitat, atque sibilat in aqua tremente.

NOTÆ.

(a) *Pellæus*) Pellâ Thessaliæ urbe, ut verosimile est, oriundus: quanquam plures Pellæ fuerunt.

(b) *Quam*) Ad id alludit quod veneficiis & incantationibus infames præsertim mulieres Thessalæ.

(c) *Primitium*) Majorem.

Sat-

Saucius hirsutis avidum de crinibus ignem
Excutit, inque humeros limen tellure revulsum
Tollit, onus plaustri: quod ne permittat in hostem,
Ipsa facit gravitas: socium quoque saxea moles
Oppressit spatio stantem propiore Cometem:
Gaudia nec retinet Rhœtus: Sic comprecor, inquit,
Cætera sit fortis castrorum turba tuorum;
Semicremoque novat repetitum stipite vulnus:
Terque quaterque gravi juncturas verticis ictu
Rupit; & in liquido sederunt ossa cerebro.
Victor ad Evagrum, Corythumque, Dryantaque transit.
E quibus ut prima tectus lanugine malas
Procubuit Corythus; Puero quæ gloria fuso
Parta tibi est? Evagros ait: nec dicere Rhœtus
Plura sinit: rutilasque ferox in aperta loquentis
Condidit ora viri, perque os in pectora, flammas.
Te quoque, sæve Drya, (*a*) circum caput igne rotato
Insequitur: sed non in te quoque constitit idem
Exitus: assiduæ successu cædis ovantem,
Qua juncta est humero cervix, sude (*b*) figis obusta.
Ingemuit, duroque sudem vix osse revellit
Rhœtus; & ipse suo madefactus sanguine fugit.
Fugit & Orneus, Lycabasque, & saucius armo
Dexteriore Medon, & cum Pisenore Thaumas:
Quique pedum nuper certamine vicerat omnes
Mermeros; accepto nunc vulnere tardius ibat:

INTERPRETATIO.

Vulneratus excutit ignem rapacem de coma hispida; atque tollit in humeros saxum ex terra extractum, onus plaustri, quod ne jacias in hostem ipsa gravitas prohibet. Pondus lapidis oppressit etiam Cometem propius stantem. Neque Rhœtus dissimulat lætitiam. Ita oro, ait, sit validum reliquum agmen tuorum sociorum; atque geminet plagam renovatam torre semiusto, & perfregit terque quaterque commissuras capitis sævo ictu, & ossa manserunt in fluido cerebro. Victor transit ad Evagrum, Corythumque, atque Dryanthem: e quibus postquam Corythus velatas habens maxillas prima lanugine humi stratus est, Quæ laus tibi comparata, inquit Evagrus, adolescente prostrato? Neque Rhœtus patitur plura proferre: atque sævus immisit ignes coruscos in os apertum viri loquentis, & per os in pectus. Persequitur te etiam, crudelis Drya, flamma circum caput acta: verum successus non fuit etiam idem in te: vulneras pertica præusta triumphantem successu cædis continuæ qua parte collum commissum est humero. Rhœtus ingemuit, vixque excussit perticam osse rigido, & ipse conspersus suo sanguine profugit. Recedit etiam Orneus, atque Lycabas, & Medon vulneratus humero dextro, itemque Thaumas cum Pisenore, atque Mermerus, qui nuper superaverat omnes certamine pedum, jam plaga impacta segnius incedebat,

N O T Æ.

(*a*) *Circum caput*) Quo motu gravior & paratior fit ictus.

(*b*) *Figis*) Dryantem alloquitur, cujus quoque Homerus meminit.

Et

Et Pholus, & Melaneus, & Abas prædator aprorum:
Quique suis frustra bellum dissuaserat augur
Astylos: ille etiam metuenti vulnera Nesso,
Ne fuge; ad Herculeos, inquit, (*a*) servaberis arcus.
At non Eurynomus, Lycidasque, & Areos & Imbreus
Effugere necem: quos omnes dextra Dryantis
Perculit adversos: adversum tu quoque, quamvis
Terga fugæ dederas, vulnus, Crenæe, tulisti.
Nam grave (*b*) respiciens inter duo lumina ferrum,
Qua naris fronti committitur, accipis, imæ.
In tanto fremitu ductis sine fine jacebat
Sopitus vinis, & inexpertectus Aphidas,
Languentique manu (*c*) carchesia mista tenebat,
Fusus in (*d*) Ossææ villosis pellibus ursæ.
Quem procul ut vidit frustra nulla arma moventem,
Inserit (*e*) amento digitos, Miscendaque, dixit,
Cum Styge vina bibas, Phorbas: nec plura moratus
In juvenem torsit jaculum: ferrataque collo
Fraxinus, ut casu jacuit resupinus, adacta est.
Mors caruit sensu: plenoque e gutture fluxit
Inque toros, inque ipsa niger carchesia sanguis.
Vidi ego Petræum conantem evellere terra
Glandiferam quercum: quam dum complexibus ambit,

INTERPRETATIO.

& Pholus, & Melaneus, & Abas venator aprorum, & Astylus vates, qui nequicquam dehortatus erat suos a pugna. Ille quoque dixit Nesso sibi caventi a vulneribus, Ne aufugias; servaberis arcui Herculeo. At Eurynomus, & Lycidas, & Areus, & Imbreus non vitaverunt mortem, quos omnes appositos dextra Dryantis prostravit. Tu quoque Crenæe, quanquam terga verteras in fugam, accepisti plagam in parte anteriore; nam retro spectans accipis ferrum inter duos oculos qua nasus jungitur infimæ fronti. Aphidas, mero hausto sine modo, stratus erat somno victus neque excitatus tanto strepitu, atque tractabat manu sopita carchesia temperata, porrectus super pelle hispida ursæ Ossææ. Quem Phorbas ut adspexit procul, nequicquam bello carentem, aptat amentum digitis, atque, inquit, Haurias merum cum Styge: neque diutius cunctatus, jecit hastile in virum; cumque forte stratus esset resupinus, jaculum infixum est collo. Mors fuit sine sensu; atque cruor ater manavit ex collo in lectos, inque ipsa pocula. Ipse vidi Petræum nitentem revellere solo quercum glandiferam; quam dum complectitur,

NOTÆ.

(a) *Servaberis*) Jam Nessum illum Dejanisæ vim parantem ab Hercule interfectum vidimus.

(b) *Respiciens*) Ad historiam forte alludit quam refert Quintilianus. Pomponius quidam vulnus in ore acceperat, quod Cæsari ostentabat: *Ne unquam igitur*, inquit ille, *fugiens respexeris*.

(c) *Carchesia*) Eo nomine appellantur pocula procera, & circa mediam partem compressa, quorum ansæ a summo ad imum pertinent. Carchesium autem hoc in loco pro vino ipso positum.

(d) *Ossææ*) Ex Ossa monte petitæ.

(e) *Amento*) Lorum erat, quo jaculum medium, seu hasta, ut jaci longius posset, religabatur.

Et quatit huc illuc, labefactaque robora jactat,
Lancea Pirithoi costis immissa Petræi
Pectora cum duro luctantia robore fixit.
Pirithoi virtute Lycum cecidisse ferebant:
Pirithoi cecidisse Chromin: sed uterque minorem
Victori titulum, quam Dictys Helopsque, dederunt.
Fixus Helops jaculo, quod pervia tempora fecit;
Et missum a dextra lævam penetravit in aurem.
Dictys ab ancipiti delapsus acumine montis,
Dum fugit instantem trepidans Ixione natum,
Decidit in præceps: & pondere corporis ornum
Ingentem fregit; suaque induit ilia fractæ.
Ultor adest Aphareus: saxumque e monte revulsum
Mittere conatur: conantem stipite querno
Occupat Ægides; cubitique ingentia frangit
Ossa: nec ulterius dare corpus inutile leto
Aut vacat, aut curat: tergoque Bianoris alti
Insilit, (*a*) haud solito quenquam portare, nisi ipsum,
Oppositque genu costis: prensamque sinistra
Cæsariem retinens, vultum, minitantiaque ora
(*b*) Robore nodoso, præduraque tempora fregit.
Robore Nedymnum, jaculatoremque Lycotan
Sternit, & immissâ protectum pectora barbâ
Hippason, & summis exstantem Riphea silvis;
Tereaque, Hæmoniis qui prensos montibus ursos
Ferre domum vivos, indignantesque solebat.

INTERPRETATIO.

& huc illuc impellit, atque agitat arborem concussam, hasta Pirithoi impacta costis Petræi, commisit pectora pugnantia cum rigido ligno. Aiebant Lycum peremtum viribus Pirithoi, Pirithoi quoque Chromin: sed uterque minorem laudem attulerunt quam Dictys & Helops. Helops fossus fuit hastili, quod transegit tempora, & impulsum a dextra pervasit in aurem sinistram. Dictys delapsus a dubio vertice montis dum pavidus vitat filium Ixionis urgentem, cecidit in præruptum, & rupit vastam ornum gravitate corporis: atque ejus latera affixa ruptæ. Aphareus vindex adest, atque nititur jacere lapidem ex monte extractum. Ægides prævertit nitentem vecte querno, atque quassat vasta ossa cubiti; neque amplius moratur, aut conceditur mittere Orco corpus mutilum; atque ipse immittit dorso excelsi Bianoris, non assueto quemquam vehere præter ipsum: & pressit costas genibus, atque comprimens jubas sinistra correptas, quassavit faciem atque vultum minitantem, & tempora rigida clava nodosa. Prosternit clava Nedymnum, & Lycotan jaculatorem, & Hippasum habentem pectus velatum barba promissa, & Ripheum manentem in altis silvis; & Tereum, qui consueverat portare domum ursos vivos atque ringentes, correptos in montibus Thessalis.

NOTÆ.

(a) *Haud solito*) In duplici Centaurorum natura ludit Naso.

(b) *Robore*) Clava nodis plena.

Haud

Haud tulit utentem pugnæ successibus ultra
Thesea Demoleon: solidoque revellere dumo
Annosam pinum magno molimine tentat.
Quod quia non potuit, præfractam misit in hostem.
Sed procul a telo Theseus veniente recessit,
Pallados admonitu: (*a*) credi sic ipse volebat.
Non tamen arbor iners cecidit: Nam Crantoris alti
Abscidit jugulo pectusque humerumque sinistrum.
Armiger ille tui fuerat genitoris, Achille:
Quem (*b*) Dolopum rector bello superatus Amyntor
Æacidæ dederat pacis pignusque fidemque.
Hunc procul ut fœdo disjectum vulnere Peleus
Vidit, At inferias, juvenum gratissime Crantor,
Accipe, ait: validoque in Demoleonta lacerto
Fraxineam misit, (*c*) mentis quoque viribus, hastam,
Quæ laterum cratem perrumpit: & ossibus hærens
Intremuit: trahit ille manu sine cuspide lignum:
Id quoque vix sequitur: cuspis pulmone retenta est.
Ipse dolor vires animo dabat: æger in hostem
Erigitur: pedibusque (*d*) virum proculcat equinis.
Excipit ille ictus galea clypeoque sonantes,
Defensatque humeros, prætentaque sustinet arma:
Perque armos uno (*e*) duo pectora perforat ictu.

INTERPRETATIO.

Demoleon non passus est ulterius Theseum utentem successibus certaminis: atque nititur extrahere magno conatu spissa silva veterem pinum. Quod quia non potuit, jecit ruptam in hostem. Ast Theseus vitavit telum e longinquo veniens hortatu Minervæ. Ipse volebat sic credi. Arbor non tamen cecidit inutilis; nam revulsit pectus & humerum sinistrum collo excelsi Crantoris. Achille, ille fuerat armiger tui patris, quem Amyntor rex Dolopum bello victus dederat Æacidæ in obsidem & fidem pacis. Cum Peleus illum procul adspexit lacerum horrendo vulnere, At, inquit, inferias accipe, Crantor dilectissime juvenum: atque intorsit in Demoleontem forti brachio, atque etiam animi impetu hastile fraxineum, quod perfregit texturam laterum, atque ossibus infixum contremuit. Ille arripit manu lignum sine mucrone: atque id ægre cedit. Ferrum retentum est pulmone. Ipse dolor dabat vires animo. Vulneratus insurgit in hostem, & proterit virum pedibus equinis. Ille eludit ictus strepentes casside & clypeo, & tegit humeros, & sustinet arma opposita; & transfigit uno ictu duo pectora per armos.

NOTÆ.

(a) *Credi*) Cautus est admodum Nestor, ut vides. Cæterum non abs *re* supra pectore maxim*e* hæsisse hanc pugnam admonuit; nam fabula prolixa, & multis nominibus implicita.

(b) *Dolopum*) Fuerunt Dolopes Thessalæ populi, in Phthiotidis extremis finibus: qui nonnunquam etiam pro Græcis sumuntur.

(c) *Mentis*) *Mentis indignatione*: nonnunquam enim sine odio, aut omni etiam animi perturbatione certatur.

(d) *Virum*) Peleum, *scilicet*.

(e) *Duo*) Equi, *scilicet* & hominis: nam Centaurus fuit.

Ante tamen leto dederat Phlegræon, & Hylen
Eminus: Hiphinoum (*a*) collato Marte, Claninque.
Additur his Dorylas, qui tempora tecta gerebat
Pelle lupi, sævique vicem præstantia teli
Cornua vara boum multo rubefacta cruore.
Huic ego, nam vires animus dabat, Aspice, dixi,
Quantum concedant nostro tua cornua ferro:
Et jaculum torsi: quod cum vitare nequiret,
Opposuit dextram passuræ vulnera fronti.
Affixa est cum fronte manus: fit clamor: at illum
Hærentem Peleus, & acerbo vulnere victum
(Stabat enim propior) mediam ferit ense sub alvum.
Prosiluit, terraque ferox sua viscera traxit:
Tractaque calcavit: calcataque rupit: & illis
Crura quoque impediit; & inani concidit alvo.
Nec te pugnantem tua, (*b*) Cyllare, forma redemit,
Si modo naturæ formam concedimus illi.
Barba erat incipiens: barbæ color aureus: aureaque
Ex humeris medios coma dependebat in armos.
Gratus in ore vigor: cervix, humerique, manusque,
Pectoraque artificum laudatis proxima signis,
Et qua parte viri est: nec equi mendosa sub illâ
Deteriorque viro facies: da colla, caputque;
Castore dignus erit: sic tergum sessile, sic stant
Pectora celsa toris: totus pice nigrior atra.
Candida cauda tamen: color est quoque cruribus albus.

INTERPRETATIO.

Nihilominus prius morti opposuerat eminus Phlegræum & Hylen, atque Hiphinoum & Clanin cominus. His adjicitur Dorylas, qui habebat tempora velata pelle lupi, atque cornua vara taurorum usum præbentia duri teli multo sanguine tincta. Ego huic dixi, Vide quantum tua cornua sint inferiora nostro ferro; atque immisi telum; quod cum non posset effugere, objecit dextram fronti accepturæ plagam. Manus juncta est fronti. Exclamat; at Peleus (nam erat proximus) percutit gladio sub medio ventre illum stantem, & domitum sæva plaga. Emicuit, atque ferus raptavit sua interanea; & protrivit raptata, & discerpsit protrita: atque impedivit etiam pedes illis; tum procubuit vacuo ventre. Neque, Cyllare, tua pulchritudo vendicavit se certantem, si modo tribuimus pulchritudinem illi naturæ. Facies habebat lanuginem; lanuginis color flavus; flavi insuper capilli fluebant ex humeris in armos medios. Jucunda alacritas in vultu, collum, humeri, manus, pectora & partes, quibus est homo, haud absimiles signis probatis artificum: neque equi species culpanda sub illa forma, aut pejor homine. Adjice collum & caput, dignus erit Castore; ita dorsum sessile, ita elata pectora consistunt toris; totus nigrior pice atra. Attamen cauda alba; color est etiam albus pedibus.

NOTÆ.

(a) *Collato Marte*) *Cominus.*

(b) *Cyllare*) Fuit & istud nomen equi a Castore domiti: ad quem etiam Poeta allusit, ut mox videbimus.

Nul-

Multæ illum petiere sua de gente; sed una
Abstulit Hylonome: qua nulla decentior inter
Semiferos altis habitavit fœmina silvis.
Hæc & blanditiis, & amando, & amare fatendo
Cyllaron una tenet: cultus quoque quantus in illis
Esse potest membris; ut sit coma pectine lævis,
Ut modo (*a*) rore maris, modo se violave rosave
Implicet: interdum candentia lilia gestet:
Bisque die lapsis (*b*) Pagasææ vertice silvæ
Fontibus ora lavet, bis flumine corpora tingat.
Nec, nisi quæ deceant electarumque ferarum,
Aut humero, aut lateri prætendat (*c*) vellera lævo.
Par amor est illis: errant in montibus unâ:
Antra simul subeunt: & tum (*d*) Lapitheia tecta
Intrarant pariter; pariter fera bella gerebant.
(*e*) Auctor in incerto est: jaculum de parte sinistra
Venit; & inferius, quam collo pectora subsunt,
Cyllare, te fixit: parvo cor vulnere læsum
Corpore cum toto post tela educta refrixit.
Protinus Hylonome morientes excipit artus:
Impositaque manu vulnus fovet; oraque ad ora
Admovet: atque animæ fugienti obsistere tentat.
Ut videt exstinctum: dictis, quæ clamor ad aures
Arcuit ire meas, telo, quod inhæserat illi,

INTERPRETATIO.

Plurimæ de gente sua illum optaverunt; sed sola Hylonome illum devinxit, qua nulla fæmina formosior mansit inter semibrutos in excelsis silvis. Ista & lenibus verbis, & amando, & amare agnoscendo sola tenet Cyllaron. Ornatus etiam quantus esse licet in istiusmodi artubus; ut capilli sint pectine nitidi, ut nunc se impediat rore marino, nunc viola aut rosa; nonnunquam ferat lilia alba; bisque die abluat faciem ad fontes fluentes ex cacumine silvæ Pagaseæ, bis lavet corpus flumine: neque tegat aut humeros, aut latus sinistrum nisi pellibus ferarum delectarum. Est illis amor æqualis; vagantur unà per montes: unà etiam intrant speluncas; atque tum simul venerant in ædes Lapitheias, & pariter sæva bella exercebant. Auctor est dubius: Telum actum est a parte sinistra; & te vulneravit, Cyllare, inferius quam pectora subjecta sunt collo: Cor destrictum levi plaga diriguit cum toto corpore post jaculum extractum. Continuo Hylonome excipit membra cadentia, atque fingit plagam manu admota; & jungit os ori, & nititur retinere spiritum effluentem. Postquam cognoscit esse mortuum, & dixit quæ vociferatio prohibuit pervenire ad aures meas, jecit se in jaculum quod illum

NOTÆ.

(a) *Rore maris*) Rosmarinus & rosmarinum quoque dicitur; qui frutex est nullibi non obvius.

(b) *Pagasææ*) Pagasis Thessaliæ Urbi, fontibus abundanti, vicinæ.

(c) *Vellera*) *Pelles*, quibus sinistrum latus velasse fingit Poeta.

(d) *Lapitheia*) De quibus supra, ubi Pirithoi Lapitharum regis celebratæ sunt nuptiæ.

(e) *Auctor*) *Ecce viro stridens alis delapsa sagitta est:*

Incertum qua pulsa manu, quo turbine adacta.

Virgilius.

In-

Incubuit; moriensque suum complexa maritum est.
Ante oculos stat & ille meos, qui sena leonum
Vinxerat inter se connexis vellera nodis
Phæocomes, hominemque simul protectus equumque.
Codice qui misso, quem vix juga bina moverent
Juncta, Phonolenidem a summo vertice fregit.
Fracta volubilitas capitis latissima: perque os,
Perque cavas nares, oculosque, auresque cerebrum.
Molle fluit: veluti concretum vimine querno
Lac solet; utve liquor rari sub pondere cribri
Manat; & exprimitur per densa foramina spissus.
Ast ego, dum parat hunc armis nudare jacentem,
(Scit tuus hoc genitor) gladium spoliantis in ima
Ilia dimisi. Chthonius quoque Teleboasque
Ense jacent nostro: ramum prior ille bifurcum
Gesserat; hic jaculum: jaculo mihi vulnera fecit.
Signa vides: apparet adhuc vetus ecce cicatrix.
(*a*) Tunc ego debueram capienda ad (*b*) Pergama mitti:
Tunc poteram magni, si non superare, morari
Hectoris arma meis: illo sed tempore nullus,
Aut puer, Hector erat: nunc me mea deficit ætas.
Quid tibi victorem (*c*) gemini Periphanta Pyreti;
Ampyca quid referam? qui (*d*) quadrupedantis Oecli
Fixit in adverso (*e*) cornum sine cuspide vultu.

INTERPRETATIO.

transfoderat, & moriens amplexa est suum virum. Ille etiam Phæocomes meis oculis obversatur, qui junxerat nodis inter se complicatis sex pelles leonum, velatus simul qua parte homo, & qua parte equus erat; qui jacto stipite, quem non facile quatuor boves traherent, divisit Phonolenidem a summo capite. Rotunditas vasta capitis quassata, & tenerum cerebrum emittitur per os, per cavum nasum, & oculos, & aures; ut lac coagulatum consuevit excerni vimine querno; vel uti liquor fluit sub onere rari cribri, & crassus exsudat per spissa foramina. At ego, dum conatur spoliare armis hunc prostratum, abdidi gladium in extrema latera spoliantis. Pater tuus scit istud. Chthonius etiam, & Teleboas occubuerunt nostro gladio. Ille prior instructus erat sude bifida, iste jaculo. Me vulneravit jaculo. Cernis vestigia: ecce antiqua cicatrix adhuc conspicitur. Tunc ego debueram mitti ad Trojam eruendam; tunc poteram, si non vincere, at detinere arma fortis Hectoris meis. Verum illa tempestate, aut Hector non erat; aut puer erat. Nunc mei anni me destituunt. Cur tibi narrem Periphantem domitorem duplicis Pyreti? cur Ampycem? qui fixit in faciem oppositam Oecli quadrupedantis hastile sine mucrone.

N O T Æ.

(a) *Tunc ego*) Quia jam nihil possunt senes, jactantiâ sui contemtum, quem maxime metuunt, solent fere amoliri.

(b) *Pergama*) Eo nomine appellatæ sunt arces Trojanæ, quæ pro Ilio & urbe Troja sæpissime sumuntur.

(c) *Gemini*) Quia Centaurus bimembris.

(d) *Quadruped.*) Equorum more quatuor pedibus currentis.

(e) *Cornum*) Telum ex Cornu arbore.

Ve-

Digitized by Google

Vecte (*a*) Pelethronium Macareus in pectus adacto
Stravit Erygdupum: memini & venabula condi
Inguine, Nesseis manibus conjecta, Cymeli.
Nec tu credideris tantum cecinisse futura
Ampycidem (*b*) Mopsum. Mopso jaculante biformis
Occubuit, frustraque loqui tentavit Odites,
Ad mentum lingua, mentoque ad guttura fixo.
Quinque neci (*c*) Cæneus dederat, Stiphelumque, Bromumque
Antimachumque, Helimumque, securiferumque Pyracmon.
Vulnera non memini: numerum, nomenque notavi.
Provolat (*d*) Emathii spoliis armatus Halesi,
Quem dederat leto, membris & corpore Latreus
Maximus: huic ætas inter juvenemque, senemque,
Vis juvenilis erat: variabant tempora cani.
Qui clypeo, galeaque, (*e*) Macedoniaque (*f*) sarissa
Conspicuus, faciemque obversus in agmen utrumque
Armaque concussit, certumque (*g*) equitavit in orbem:
Verbaque tot fudit vacuas animosus in auras:
Et te, Cæni, feram? nam tu mihi fœmina semper,
Tu mihi Cænis eris: nec te natalis origo
Comminuit? mentemque subit, quo præmia facto,
Quaque viri falsam speciem (*h*) mercede pararis?

INTERPRETATIO.

Macareus interfecit Erygdupum Pelethronium stipite fixa in pectus. Recordor etiam jaculum missum manibus Nesseis abditum fuisse in inguine Cymeli. Neque arbitratus fueris Mopsum Amyciden tantum prædixisse ventura. Mopso adigente Odites bimembris prostratus est, & frustra conatus est loqui, lingua cum mento commissa, & mento cum faucibus. Cæneus morti tradiderat quinque, Stiphelum, & Bromum, & Antimachum, & Helimum, & Pyracmum bipennigerum. Non recordor plagarum; observavi numerum & nomen. Latreus vastissimus artubus, atque corpore, instructus exuviis Halesi, quem mactaveras, accurrit. Huic ætas inter juvenem & senem, vires erant juveniles. Capilli albi distinguebant tempora. Qui insignis clypeo, & casside, & Macedonia hasta, & vultus habens conversos in utrumque exercitum, & agitavit arma, & equitavit in certum gyrum, atque ferox tot emisit voces in inanem aerem; Te insuper feram, Cæni? Namque tu semper mihi fœmina, tu mihi eris Cænis. Neque natalis origo tibi animum infregit? aut in mentem venit, quo facinore quæsieris mercedem, aut quo præmio fictam formam maris?

NOTÆ.

(a) *Pelethronium*) Qui Lapitha Pelethronii Thessaliæ montis juxta Pelium accola, ejusdemque nominis urbis incola.

(b) *Mopsum*) Qui vates Ampyci filius Lapitha fuit, cum aliis duobus non confundendus.

(c) *Cæneus*) Jam diu certe istum exspecto: nec quenquam credo non delassatum tanta senis garrulitate.

(d) *Emathii*) Proprie Emathis Macedonia est: sed suo quodam jure Poetæ pro Thessalia vicinitatis specie sumunt.

(e) *Macedonia*) Secundam hujus vocis produxit syllabam, quam alii in primitivo corripiunt.

(f) *Sarissa*) Hasta est Macedonum.

(g) *Equitavit*) Quippe Centaurus fuit.

(h) *Mercede*) Stupri scil. a Neptuno oblati.

Vel

Vel quid nata vide, vel quid sis passa: columque,
I, cape cum calathis; & stamina pollice torque:
Bella relinque viris: jactanti talia Cæneus
Extentum cursu missâ latus eruit hastâ,
Qua vir equo commissus erat: furit ille dolore:
Nudaque (*a*) Phyllei juvenis ferit ora sarissa.
Non secus hæc resilit, quam tecti a culmine grando.
Aut si quis parvo feriat cava tympana saxo.
Cominus aggreditur: laterique recondere duro
Luctatur gladium: gladio loca pervia non sunt.
Haud tamen effugies: medio jugulaberis ense,
Quandoquidem mucro est hebes, inquit; & in latus ensem
Obliquat: longâque amplectitur ilia dextrâ.
Plaga facit gemitus, ceu corpore marmoris icti:
Fractaque dissiluit (*b*) percusso lamina collo.
Ut satis illæsos miranti præbuit artus;
Nunc age, ait Cæneus, nostro tua corpora ferro
Tentemus: capuloque tenus dimisit in armos
Ensem fatiferum: cæcamque in viscera movit,
Versavitque manum: (*c*) vulnusque in vulnere fecit.
Ecce ruunt vasto rabidi de more bimembres;
Telaque in hunc omnes unum mittuntque feruntque.
Tela retusa cadunt: manet imperfossus ab omni,
(*d*) Inque cruentatus Cæneus Elateius ictu.

INTERPRETATIO.

Adspice vel quid sis nata, vel quid sis passa; atque abi, sume colum cum quasillis, & torque fila pollice. Concede arma viris. Cæneus effodit jaculo intorta latus jactantis talia extentum cursu qua parte *homo conjunctus erat equo. Ille furit dolore, atque vibrat hastam in faciem apertam juvenis Phyllei. Non aliter ea recussa est, quam grando a fastigio tecti; vel si quis percutiat cava tympana exiguo lapide. Cominus invadit, atque nititur abdere ensem rigido lateri. Loca non sunt penetrabilia ensi. Non tamen evades, ait, mactaberis medio gladio, siquidem cuspis est retusa; atque adigit transversum gladium in costas, & amplectitur ilia longa dextra. Ictus strepitum facit, tanquam a corpore marmoris percussi; & lamina fracta est percussa colla. Postquam satis abtulit membra inoffensa admiranti, Nunc age, inquit Cæneus, tentemus tuum corpus nostro ense; atque abdidit gladium letiferum capula tenus in humeros; & agitavit & versavit manum cæcam per præcordia, & fecit plagam in plaga. Ecce* Centauri *biformes cum impetu feruntur suo crasso more, atque omnes jaciunt & ferunt arma in hunc unum. Jacula obtusa cadunt. Cæneus Elateius stat inoffensus atque incruentatus ab omni ictu.*

NOTÆ.

(a) *Phyllei*) Phyllo Thessaliæ oppido oriundi.

(b) *Percusso*) In Centauri collum lamina resiluit.

(c) *Vulnus*) Manum enim versando, nova vulnera faciebat.

(d) *Inque cruent.*) Pro *&* incruentatus, per Tmesin.

Fece-

Fecerat attonitos nova res. Heu dedecus ingens!
Monychus exclamat: populus superamur ab uno,
Vixque viro: (*a*) quanquam ille vir est; nos segnibus actis,
Quod fuit ille, sumus: quid membra immania prosunt?
Quid geminæ vires? quid, quod fortissima rerum
In nobis natura duplex animalia junxit?
Nec nos matre (*b*) Deâ, nec nos Ixione natos
Esse reor; qui tantus erat, Junonis ut altæ
Spem caperet: nos semimari superamur ab hoste.
Saxa, trabesque super, totosque involvite montes:
Vivacemque animam missis elidite silvis.
Silva premat fauces: & erit pro vulnere pondus.
Dixit: & insani dejectam viribus Austri
Forte trabem nactus, validum conjecit in hostem.
Exemplumque fuit: parvoque in tempore nudus
Arboris Othrys erat: nec habebat Pelion umbras.
Obrutus immani cumulo, sub pondere Cæneus
Æstuat arboreo: congestaque robora duris
Fert humeris: sed enim postquam super ora caputque
Crevit onus: neque habet, quas ducat, spiritus auras;
Deficit interdum: modo se super aera frustra
Tollere conatur, jactasque evolvere silvas.
Interdumque movet; veluti, quam cernimus ecce,
Ardua si terræ quatiatur motibus (*c*) Ide.
Exitus in dubio est: alii sub inania corpus
Tartara detrusum silvarum mole ferebant.

INTERPRETATIO.

Nova res rapuerat illos in admirationem. Heu ingens opprobrium! exclamat Monychus, una *gens vincimur ab uno, vixque viro. Tametsi ille est vir, nos sumus inertibus factis quod ille fuit. Cujus usus artus ingentes? Quid prosunt duplices vires? Quid quod natura duplex commisit in nobis validissima animalia omnium? Neque arbitror nos natos matre Dea, nec Ixione: qui tantus erat, ut spem conciperet Junonis excelsæ. Nos vincimur ab hoste semiviro. Dejicite super* illum *lapides, arbores, & montes integros, atque opprimite animam vivacem immissis silvis. Silva opprimat jugulum, & onus erit pro vulnere. Dixit; & casu nactus arborem prostratam impetu furentis Austri, misit in strenuum hostem: atque exemplo fuit: & brevi Othrys erat spoliatus arboribus; neque Pelion habebat umbras. Cæneus oppressus insana congerie æstuat sub onere arboreo, & fert fortibus humeris ligna congesta. Verum enim vero postquam pondus additum est super os atque caput, neque anima habet aerem quem hauriat, nonnunquam deliquium patitur, interdum in cassum tentat sese erigere in aerem, atque excutere immissas arbores. Atque interdum movet; tanquam Ide quam videmus, en tibi, si agitetur motibus terræ. Eventus incertus est. Nonnulli dicebant corpus coactum ad Inferos exiles pondere arborum.*

NOTÆ.

(a) *Quanquam*) Centaurorum magis arguit turbam hac correctione, quam Cæneum laudat.

(b) *Deâ*) Quam Junonem stulte gloriabantur.

(c) *Ide*) Mons Phrygiæ.

Digitized by Google

Abnuit (*a*) Ampycides: medioque ex aggere (*b*) fulvis
Vidit avem pennis liquidas exire sub auras:
Quæ mihi tunc primùm, tunc est conſpecta supremùm.
Hanc ubi lustrantem leni sua castra volatu
Mopsus, & ingenti circum clangore sonantem
Adspexit, pariterque oculis animoque secutus;
O salve, dixit, Lapithææ gloria gentis,
Maxime vir quondam, sed nunc avis (*c*) unica, Cæneu.
Credita res (*d*) auctore suo est: dolor addidit iram:
Oppressumque ægre tulimus tot ab hostibus unum.
Nec prius abstitimus ferrum exercere cruore;
Quam data pars leto, partem fuga noxque diremit.
VI. Hæc inter Lapithas, & semihomines Centauros
Prælia (*e*) Tlepolemus (*f*) Pylio referente dolorem
(*g*) Præteriti Alcidæ tacito non pertulit ore:
Atque ait; Herculeæ mirum est oblivia laudis
Acta tibi, (*h*) senior: certe mihi sæpe referre
Nubigenas domitos a se pater ipse solebat.
Tristis ad hæc Pylius: Quid me meminisse malorum
Cogis; & obductos annis rescindere luctus?
Inque tuum genitorem odium, (*i*) offensasque fateri?

INTERPRETATIO.

Ampycides diffitetur; atque vidit alitem pennis subflavis mittere se in aerem fluidum ex medio cumulo, quæ a me tum primum, tum novissime est visa. Cum Mopsus eam vidit obeuntem sua agmina leni volatu, & circumstrepentem magna voce, prosequutus simul oculis & mente, o, inquit, salve Cæneu, gloria nationis Lapithææ, olim vir maxime, sed nunc avis unica. Res fidem invenit auctore suo. Dolor adjecit iram, atque iniquo animo passi sumus unum obrutum a tot hostibus. Neque ante omisimus ferro sanguinem profundere, quam pars interfecta, nox & fuga disjecit partem.

VI. Pylio narrante hæc certamina inter Lapithas & semiferos Centauros, Tlepolemus non passus est ore muto dolorem ex Hercule neglecto: atque inquit, Mirum est, senex, te oblivioni tradidisse gloriam Herculeam. Sane pater consueverat mihi dicere nube genitos a se victos. Ad hæc Pylius mæstus; Quamobrem cogis me recordari malorum, & refricare dolores delinitos tempore? atque agnoscere odium in tuum patrem, & ejus injurias?

NOTÆ.

(a) *Ampycides*) Mopsus Ampyci filius, de quo supra.

(b) *Fulvis*) In equilam mutatum fuisse volunt Cæneum. Quæcumque autem ille avis fuerit nostrà parum interest. Maximum est quod Cænei exemplo, nullo hominum utcumque brutorum impetu virtutem proculcari posse videmus; quæ ut maxime deprimitur eo validius ad astra tollitur. Neque aliam quis tutos esset a Neptuno vim accepisse Cæneum cuiquam credibile est.

(c) *Unica*) Propter virtutem, & peculiarem metamorphosim. Quanquam in equilam mutatum fuisse Cæneum minus constat.

(d) *Auctorem*) Mopso, *scilicet*, vate.

(e) *Tlepolemus*) Herculis fuit filius ex Astioche, qui ægre prætermissam a Nestore patris gloriam tulit.

(f) *Pylio*) Nestore Pyli rege.

(g) *Præteriti*) De Hercule enim ne verbum quidem Nestor protulerat; cum tamen in fugandis Centauris laudem primam meruisset.

(h) *Senior*) Nestorem appellat.

(i) *Offensas*) Injurias quas Nestori Hercules obtulerat.

Ille

Ille quidem majora fide (*a*) (Dî !) gessit ; & orbem
Implevit meritis ; quod mallem posse negari :
Sed neque (*b*) Deiphobum , nec (*c*) Pulydamanta , nec ipsum
Hectora laudamus ; quis enim laudaverit hostem ?
Ille tuus genitor (*d*) Messenia mœnia quondam
Stravit : & immeritas urbes (*e*) Elinque Pylonque
Diruit : inque meos ferrum flammamque penates
Impulit : utque alios taceam , quos ille peremit ,
Bis sex (*f*) Nelidæ fuimus conspecta juventus ,
Bis sex Herculeis ceciderunt , me minus uno ,
Viribus : atque alios vinci potuisse ferendum est .
Mira (*g*) Periclymeni mors est : cui posse figuras
Sumere quas vellet , rursusque reponere sumtas
Neptunus dederat , Nelei sanguinis auctor .
Hic , ubi nequicquam est formas variatus in omnes ,
Vertitur in faciem volucris , (*h*) quæ fulmina curvis
Ferre solet pedibus , divûm gratissima Regi .
Viribus usus avis , pennis rostroque redunco ,
Hamatisque viri laniaverat unguibus ora .
Tendit in hunc nimium certos (*i*) Tirynthius arcus ,
Atque inter nubes sublimia membra ferentem ,
Pendentemque ferit , lateri qua jungitur ala .

INTERPRETATIO.

Ille quidem (Dii !) fecit exsuperantia fidem , atque cumulavit mundum beneficiis ; quod mallem posse dissimulari : sed neque laudibus extollimus Deiphobum , nec Polydamantem , nec ipsum Hectorem : quis enim laudaverit hostem ? Ille tuus pater olim diruit muros Messenios , atque delevit urbes immeritas & Elin , & Pylen : atque immisit ferrum & ignem in meam domum . Atque ut silentio prætermittam ceteros , quos ille leto dedit , duodecim fuimus Nelei filii juventus conspicua , duodecim occubuerunt viribus Herculeis , me excepto . Atque tolerandum est ceteros potuisse superari . Mors Periclymeni est admiranda , cui Neptunus auctor Nelei sanguinis concesserat posse induere quas formas vellet , rursusque exuere indutas . Hic , postquam frustra est immutatus in omnes figuras , induit vultum avis , quæ dilectissima consuevit gerere aduncis unguibus fulmina regis Deorum . Usus viribus avis , pennis , & rostro curvo , & unguibus uncinatis discerpserat vultum viri . Tirynthius in hunc dirigit arcus nimium certos , atque attingit agentem excelsa membra inter nubes , & libratum , qua ala committitur lateri .

NOTÆ.

(a) *Di*) Non tam laudantis , quam conquerentis , aut apud Deos solatium quærentis , hæc parenthesis .

(b) *Deiphobum*) Qui Priami fuit filius .

(c) *Pulydamanta*) Nobilis fuit Trojanus inter fortissimos , Priami gener .

(d) *Messenia*) *Messena Messeniæ* urbis in Peloponneso , a qua non multum distabat Pylus Nestoris .

(e) *Elin*) Quæ urbs fuit Elidis , etiam in Peloponneso .

(f) *Nelidæ*) Nelei , Neptuno sati , filii .

(g) *Periclymeni*) Qui frater Nestoris .

(h) *Quæ fulm.*) Aquilam dicit ; quanquam in muscam mutatum Periclymenum scripsit Apollonii interpres : dignâ profecto metamorphosi ; siquidem per illum , fraudem , sicuti per Herculem , Virtutem significari concedis . Minimis certe solent esse affixi qui per cuniculos seu dolos grassantur , in quibus tandem opprimuntur .

(i) *Tirynthius*) *Hercules* ; a Tirynthe patria , urbe Peloponnesi , non longe ab Argis .

Nec grave vulnus erat: sed rupti vulnere nervi
Deficiunt, motumque negant viresque volandi.
Decidit in terram, non concipientibus auras
Infirmis pennis: & qua levis hæserat alæ,
Corporis affixi pressa est gravitate sagitta;
Perque latus summum jugulo est exacta sinistro.
Num videor debere tui præconia rebus
Herculis, o (*a*) Rhodiæ ductor pulcherrime classis?
Ne tamen ulterius, quam fortia facta silendo,
Ulciscar fratres, solida est mihi gratia tecum.
Hæc postquam dulci Neleius edidit ore;
A sermone senis repetito munere Bacchi,
Surrexere toris: nox est data cætera somno.
VII. At Deus æquoreas qui (*b*) cuspide temperat undas,
In (*c*) volucrem corpus nati Stheneleida versum
Mente dolet patria: sævumque perosus Achillem
Exercet memores, plus quam civiliter, iras.
Jamque fere tracto duo per quinquennia bello,
Talibus intonsum compellat (*d*) Smynthea dictis:
O mihi de (*e*) fratris longe gratissime natis,
Irrita qui mecum posuisti mœnia Trojæ;
Ecquid, ut has jam jam casuras aspicis arces,

INTERPRETATIO.

Neque plaga erat alta; sed nervi fracti vulnere illum destituunt, atque subtrahunt motum & vires volandi. Decidit in terram, pennis debilibus non capientibus aerem; & calamus qui leviter infixus fuerat alæ, impactus est pondere corporis effixi, & eductus est jugulo sinistra parte per supremum latus. Num videor debere laudes factis tui Herculis, o dux spectatissime classis Rhodiæ? Ne tamen ulciscar fratres amplius quam tacendo pulchra facinora, gratia est mihi integra tecum. Postquam Neleius hæc protulit suavi ore, dono Bacchi repetito ab oratione senioris, a mensa recesserunt. Reliqua nox est concessa sopori.

VII. *At Deus qui moderatur tridente fluctibus marinis, dolet animo paterno corpus filii mutatum in avem Sthenelciam; atque exosus crudelem Achillem exercet hostiliter iras memores. Jamque bello fere producto per decem annos, affatur Smyntheum intonsum hujusmodi verbis, O mihi carissime omnium fratrum meorum, qui mecum statuisti muros inutiles Trojæ; Ecquid doles, cum vides has arces jam jam ruituras?*

NOTÆ.

(a) *Rhodiæ*) In Rhodum insulam, interfecto Licymnio matris germano, Tiepolemus unà cum multis comitibus profugerat, ubi imperium adeptus est: Atque adeo inde cum novem navibus ad bellum Trojanum est profectus, a Sarpedone interficiendus.

(b) *Cuspide*) *Tridente*, qui Neptuni sceptrum.

(c) *Volucrem Sthenelcida*) Cygnum dicit, in quem mutatus Stheneli filius; cujus etiam volucris Cycnum Neptuni filium formam induisse supra vidimus.

(d) *Smynthea*) Apollinem dicit, cui a muribus, qui Cretensium lingua *σμίνθαι* appellantur, illud nomen impositum. Nugacissimas ejus cognominis rationes seu fabulas, quas piget exscribere, apud Lil. Gyraldum Syntagm. 7. habes.

(e) *Fratris*) *Jovis* scilicet.

In-

Digitized by Google

Ingemis? aut ecquid tot defendentia muros
Millia cæsa doles? ecquid (ne persequar omnes)
Hectoris umbra subit circum sua Pergama (*a*) tracti?
Cum tamen ille ferox, belloque cruentior ipso,
Vivit adhuc (*b*) operis nostri populator Achilles.
Det mihi se: faxo, triplici quid cuspide possim,
Sentiat: at quoniam concurrere cominus hosti
(*c*) Non datur, occultâ necopinum perde sagitta.
Annuit: atque animo pariter (*d*) patruoque suoque
(*e*) Delius indulgens, nebula velatus in agmen
Pervenit Iliacum; mediaque in cæde virorum
Rara per ignotos spargentem cernit Achivos
Tela Parin: fassusque Deum, Quid spicula perdis
Sanguine plebis? ait; si qua est tibi cura tuorum,
Vertere in Æaciden, cæsosque ulciscere fratres.
Dixit: & ostendens sternentem Troia ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum:
Certaque letiferâ (*f*) direxit spicula dextrâ.
Quo Priamus gaudere senex (*g*) post Hectora posset,
Hoc fuit: ille igitur tantorum victor Achilles,
Vinceris a timido (*h*) Grajæ raptore maritæ?

INTERPRETATIO.

vel ecquid luges tot millia mactata tuentia muros? Ecquid (ne omnes recenseam) umbra Hectoris raptati circum muros patrios recurrit? cum tamen ille sævus Achilles, & truculentior ipso bello vastator nostri operis adhuc fruitur vita. Occurrat mihi: faxo sentiat quid valeam tridente. At siquidem non licet congredi cominus cum hoste, confice eum nihil tale metuentem calamo occulto. Assentitur: atque Delius obsequens simul suæ iræ & patrui, tectus nube descendit in castra Trojana; & videt Paridem in media strage virorum disperdentem pretiosa tela inter vulgus Græcorum: atque indicans se Deum, Quamobrem, inquit, tela spargis in funera plebis? Si sollicitus es pro tuis, converte te in Æaciden, atque ulciscere fratres peremtos. Dixit: & monstrans Peliden prosternentem ferro viros Trojanos, intendit arcum in illum, & direxit certam sagittam manu fatifera. Hoc fuit, quo Priamus senex posset lætari post Hectorem cæsum. Tu igitur Achilles domitor tantorum heroum, *cadis per timidum prædonem puellæ Græcæ?*

NOTÆ.

(a) *Tracti*) Bigis raptatum, & circum muros Iliacos ab Achille tractum Hectorem in superioribus etiam vidimus.

(b) *Operis*) *Murorum*, scilicet, *Trojanorum*, de quibus lib. superiore.

(c) *Non datur*) Quia tum Achilles non navigabat.

(d) *Patruo*) Cycni enim Neptuni filii patruelis fuit Apollo: qui iræ indulgens ob Hectorem clientesque Trojanos occisos, patrui Neptuni animum quoque induit cum Achillem ulciscitur.

(e) *Delius*) *Apollo*; quem toties in Delo insula natum diximus.

(f) *Direxit*) Ut ita non tam a Paride quam ab Apolline ipso, ut Calaber indignatur, occisus videatur Achilles. Cæterum per insidias in Apollinis Thymbræi templo, quo ad Polyxenæ nuptias invitatus fuerat, ab eodem tamen Paride post simulacrum latente, alii interfectum scripserunt. Deo vero, sagittam dirigente opus fuit, siquidem ille calcaneum duntaxat vulnerabile habuit, qua parte infantem Stygiis undis immergens mater prehenderat.

(g) *Post Hectora*) *Postquam ille sublatus esset*.

(h) *Grajæ*) *Helenæ*, scilicet.

Ad

At si (*a*) fœmineo fuerat tibi Marte cadendum,
(*b*) Thermodontiaca malles cecidisse bipenni.
Jam timor ille Phrygum, decus, & tutela Pelasgi
Nominis Æacides, caput insuperabile bello,
Arserat; armarat (*c*) Deus idem, idemque cremarat.
Jam cinis est; & de tam magno restat Achille
(*d*) Nescio quid, parvam quod non bene compleat urnam.
At vivit, totum quæ (*e*) gloria compleat orbem.
Hæc illi mensura viro respondet: & hac est
Par sibi Pelides: nec inania Tartara sentit.
Ipse etiam, ut cujus fuerit cognoscere possis,
(*f*) Bella movet clypeus: deque armis arma feruntur.
Non ea (*g*) Tydides, non audet (*h*) Oileos Ajax,
Non (*i*) minor Atrides, non bello (*k*) major & ævo.
Poscere, non alii: soli (*l*) Telamone creato
(*m*) Laertaque fuit (*n*) tantæ fiducia laudis.
A se (*o*) Tantalides onus invidiamque removit:
(*p*) Argolicosque duces mediis considere castris
Jussit: & arbitrium litis trajecit in (*q*) omnes.

INTERPRETATIO.

At si tibi fuerat occumbendum manu fœminea, malles occubuisse securi Thermodontiaca. Jam ille terror Trojanorum Æacides, honor & præsidium gloriæ Græcæ, vir bello invictus, crematus erat: idem Deus armis instruxerat, atque idem usserat. Jam cinis est, & de tanto Achille superest nescio quid, quod non satis impleat parvam urnam. At laus permanet, quæ impleat totum mundum. His modus convenit illi viro; atque eo sibi est Achilles æqualis, neque tangitur exilibus Inferis. Ipse etiam clypeus, ut prænum sit cognoscere cujus fuerit, ciet certamina, atque arma feruntur armorum causa. Tydides non audet ea petere, non etiam Oileus, non Atrides minor, nen major ætate & belli peritia, non alii: spes tantæ gloriæ movit filium solum Telamonis, atque Laertæ. Tantalides a se depulit onus & odium; atque voluit duces Græcos sedere in mediis castris, & transmisit in omnes judicium litis.

NOTÆ.

(a) *Fœmineo Marte*) *Bella & viribus muliebribus.*

(b) *Thermodontiaca.*) *Qualem gerebat Penthesilea, Amazonum, Thermodontis Scythiæ fluvii accolarum, regina.*

(c) *Deus.*) *Vulcanus*, scilicet, qui Thetidis rogatu Achilli arma fabricaverat.

(d) *Nescio quid*) Hæc est quoque sors heroum; ut brutis sint stupidiores qui in tanta omnium rerum externarum tenuitate & fragilitate, animum ad sublimiora & firmiora non curent attollere.

(e) *Gloria*) Namque omnibus prope Poetis Achilles decantatus.

(f) *Bella movet*) Gravissimæ enim inter Ajacem Telamonis & Ulyssem de Achillis armis contentiones ortæ.

(g) *Tydides*) Diomedes est Tydei filius, unus ex Græcia principibus.

(h) *Oilees*) *Oilei Locrorum regis filius.*

(i) *Minor*) *Menelaus*, scilicet Atrei, filius.

(k) *Major*) *Agamemnon*, frater Menelai.

(l) *Telamone creato*) *Ajaci*, scilicet, qui patrem habuit Telamonem, Æaci filium.

(m) *Laerta*) Ulysses Laerta creatus fuit.

(n) *Tantæ*) *Ut Achillis armis potirentur.*

(o) *Tantalides*) *Agamemnon* Atrei filius, a Proavo Tantalo Pelopis patre sic dictus, qui prudentissime judex inter tantos dissidentes solus sedere noluit.

(p) *Argolicos*) Pro Græcis omnibus posuit: Est autem Argolis Peloponnesi regio, in qua Agamemnon regnavit.

(q) *Omnes*) Trojanis captivis dirimendæ hujus litis provinciam datam alii scripserunt. Qua ex re non parvum documentum desumere possunt viri Principes.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER XIII.

ARGUMENTUM.

Neptunus deinde Achilli mortem procurat. De cujus armis Ajax & Ulysses post mortem contendunt. Ajace vero hac de causa mortuo, sanguis ejus in hyacinthum convertitur. Capta postea Troja, Hecuba in canem mutata est. Cujus fortunam cum Dii omnes deplorarent, Aurora sola Memnonem duntaxat, avem jam factum, lugebat. Æneas autem profugus ad Anium, cujus filiæ in columbas erant conversæ, aliaque deinceps leta transformationibus celebrata delatus est. In Latium denique ut venit, bellum cum Turno suscepit.

I. COnsedere duces: &, vulgi stante corona,
Surgit ad hos clypei dominus (*a*) septemplicis (*b*) Ajax.
Utque erat impatiens iræ; (*c*) Sigeia torvo
Littora respexit, classemque in littore vultu:
Intendensque manus, (*d*) Agimus, pro Jupiter, inquit,
Ante (*e*) rates caussam, (*f*) & mecum confertur Ulysses!
At non Hectoreis dubitavit cedere flammis:
Quas ego sustinui; quas hac a classe fugavi.
Tutius est (*g*) fictis igitur contendere verbis,
Quam pugnare manu: sed nec mihi dicere promptum;

INTERPRETATIO.

I. *DUces consederunt: atque, multitudine circum stante, Ajax dominus clypei septemplicis, ad hos surgit. Atque ut erat iræ impatiens, respexit littora Sigeia, & classem in littore oculis indignantibus; atque porrigens manus, Proh! Jupiter, inquit, Dicimus causam in conspectu navium, & Ulysses mecum componitur! At non puduit cedere ignibus Hectoreis; quos ego sustinui, quos depuli ab hac classe. Adeoque magis expedit certare fucatis verbis, quam dimicare dextra. Sed neque mihi facile est orationem habere;*

NOTÆ.

(a) *Septemplicis*) *Ex taurorum septem tergoribus facti.*

(b) *Ajax*) *Telamonius* scilicet homo vehemens, quem primum causam suam dicere prudens voluit Poeta. Quanquam autem bellicosi magis quam eloquentis viri personam tuetur Ajax, caveas ideo inconditam ejus orationem, ut quidam arbitrati sunt, animo præsumseris. Vicit equidem, nec immerito, Ulyssis facundia; at certe, ut videtur, non magis facundia ipsa quam causa.

(c) *Sigeia*) A Sigeo Trojæ promontorio.

(d) *Agimus*) Commentatorem miror, qui omni artificio carere Ajacis orationem scripsit. Imo in eo est maximum quod nullum appareat: nec artificio quod ille videtur desiderare quicquam fingi posset putidius. Exordium abruptum est, maxime ex personæ militaris, ejusdemque non sine causa indignantis decoro; atque idem causæ convenientissimum. Sed quorsum hic hæremus: me jam diu Rei exspectatio trahit.

(e) *Rates*) A quibus Hectoris faces Ajax (tunc temporis propter Briseida irato Achille) solus repulit.

(f) *Et*) Indignationem habet maximam hoc in loco hæc vocula.

(g) *Fictis*) *Ut solet veterator Ulysses*, supple.

Nec

Digitized by Google

Nec facere est (*a*) isti: quantumque ego Marte feroci,
Quantum acie valeo, tantum valet iste loquendo.
Nec memoranda tamen vobis mea facta, Pelasgi,
Esse reor; vidistis enim: (*b*) sua narret Ulysses;
Quæ sine teste gerit, quorum (*c*) nox conscia sola est.
Præmia (*d*) magna peti fateor: sed demit honorem
(*e*) Æmulus Ajaci: non est tenuisse superbum,
Sit licet hoc ingens, quidquid speravit Ulysses.
Iste tulit pretium jam nunc certaminis hujus;
Quo cum victus erit, mecum certasse feretur.
Atque ego, si virtus in me dubitabilis esset,
Nobilitate potens essem, Telamone creatus:
Mœnia qui forti Trojana sub Hercule (*f*) cepit:
Littoraque intravit (*g*) Pagasæâ (*h*) Colcha carinâ.
Æacus (*i*) huic pater est: (*k*) qui jura silentibus illic
Reddit, ubi Æoliden saxum grave (*l*) Sisyphon urget.
Æacon agnoscit summus, prolemque fatetur
Jupiter esse suam: sic ab Jove tertius Ajax.
Nec tamen hæc series in caussa prosit, Achivi,
Si mihi cum magno non est communis Achille.

INTERPRETATIO.

neque isti rem gerere: & quantum ego possum sævo bello, atque certamine, tantum iste potest dictis. Neque tamen opinor, Græci, mea facinora vobis esse referenda; namque spectastis. Ulysses memoret sua, quæ gessit sine arbitro, quorum nox sola est testis. Agnosco ingentem mercedem posci: sed competitor Ajacis tollit laudem. Quantumvis aliquid sit magnum, non est gloriosum consequutum esse, siquidem Ulysses illud speravit. Iste jam nunc mercedem reportavit hujus contentionis, ex qua cum superatus discesserit, dicetur mecum contendisse. Atque ego, si virtus mea esset incerta, valerem genere, ortus ex Telamone: qui potitus est muris Iliacis sub strenuo Hercule, atque adiit littora Colcha navi Pagasæa. Æacus est huic pater, qui jus dicit mortuis illic ubi saxum ingens solicitat Sisyphum Æoliden. Supremus Jupiter confitetur Æacum esse filium suum. Atque ita Ajax est tertius a Jove. Neque tamen hic ordo caussam juvet, o Græci, nisi mihi sit communis cum illustri Achille.

N O T Æ.

(a) *Isti*) Per contemtum maximum.

(b) *Sua narret*) Acumen est profecto hoc in loco elegantissimum.

(c) *Nox*) Ut aut nulla sint Ulyssis facta, aut qualia ignavus quisque approbet.

(d) *Magna*) Quippe arma Achillis a Vulcano fabricata.

(e) *Æmulus*) *Ulysses* scilicet.

(f) *Cepit*) Telamonem Ajacis patrem primum Trojæ muros superasse, quo tempore ab Hercule expugnata, supra vidimus.

(g) *Pagasæa*) *Thessalica*; a Pagasis Thessaliæ urbe.

(h) *Colcha*) In Colchos enim cum Jasone profectum Telamonem notum ex superioribus.

(i) *Huic*) *Telamoni* scilicet.

(k) *Qui jura*) Apud inferos judicem constitutum fuisse Æacum sæpius monuimus.

(l) *Sisyphon*) Latro fuit Sisyphus, a Theseo occisus, cui in inferis id supplicii datum, ut ingens saxum ad excelsi montis verticem provolvat, quod simul ac cacumen attigit continuo deorsum revolvitur. Hujus autem hoc in loco Ajax meminit pro Ulyssis opprobrio; namque ejus matrem Anticleam compressisse Sisyphum priusquam ad Laerten duceretur, nonnulli scripserunt.

Digitized by Google

(*a*) Frater erat: fraterna peto: quid sanguine cretus
Sisyphio, furtisque, & fraude simillimus illi,
(*b*) Inserit Æacidis alienæ nomina gentis?
An quod in arma prior, nulloque sub (*c*) indice veni,
Arma neganda mihi? potiorque videbitur ille,
Ultima qui cepit; detrectavitque furore
Militiam ficto: donec sollertior isto,
Sed (*d*) sibi inutilior timidi commenta retexit
(*e*) Naupliades animi, vitataque traxit in arma?
(*f*) Optima nunc sumat, qui sumere noluit ulla,
Nos inhonorati, & donis patruelibus orbi,
Obtulimus qui nos ad prima pericula, simus.
(*g*) Atque utinam aut verus furor ille, aut creditus, esset;
Nec comes hic Phrygias unquam venisset ad arces
Hortator scelerum! non te, (*h*) Pœantia proles,

INTERPRETATIO.

Erat patruelis; posco patruelia. Quamobrem ortus ex sanguine Sisyphio, atque illi simillimus dolis & furtis immiscet Æacidis nomina peregrinæ nationis? An arma mihi submovenda quia prior accessi, atque nulla indice? Atque ille dignior videbitur, qui cepit novissima, atque abnuit bellum simulata insania, donec callidior illo, sed sibi inutilior Naupliades prodidit figmenta ingenii meticulosi, atque rapuit in arma vitata? Nunc consequatur præstantissima qui recusavit capere ulla: Nos contenti simus, atque spoliati muneribus patruelibus, qui nos objecimus primis discriminibus. Atque utinam, aut hæc vesania vera fuisset, aut credita; neque hic suasor flagitiorum unquam accessisset socius ad arces Trojanas! fili Pœantis,

NOTÆ.

(a) *Frater*) *Patruelis*, scilicet: Fratres namque erant Telamon Ajacis, & Peleus Achillis pater.

(b) *Inserit*) Ille vero in familiam aliquam cooptari videtur, qui ejus bona appetit.

(c) *Indice*) Ulyssi tacite exprobrat, quod coactus ad bellum Trojanum venerit. Is enim, ut scripserunt Tragici, uxoris amore detentus, insaniæ simulatione littus, diversi generis junctis animalibus, proscindens, salemque frugum loco spargens, militiam subterfugere voluit. Quæ techna Palamedem virum prudentissimum nequaquam latuit: qui insuper dolosum virum in suis ipsius dolis, vomeri in sulcum objecto Telemacho, corripuit. Ille enim aratrum a filii corpore avertit; quo argumento facile viri simulatam esse insaniam deprehensum est.

(d) *Sibi inutilior*) Solertia enim sua Ulyssem contra se irritavit Palamedes, qui illius deinde dolis hoc modo sublatus. Litteras finxit Ulysses a Priamo ad Palamedem, quibus ob præstitam operam huic transmissum auri pondus commemorabat; illudque idem Ulysses per servos corruptos in Palamedis tentorio defodi curaverat. Perlatis ad Agamemnonem litteris, Palamedes proditionis arguitur. Ibi tum reo adesse simulans Ulysses hosti fidem non habendam esse contendit, reipsa fraudem posse coargui siquidem aurum nullum apud Palamedem inveniretur, &c. Missi itaque qui ejus tentorium perscrutarentur, a quibus aurum inventum: quamobrem Palamedes, innocens que immeritus, lapidibus obrutus est.

(e) *Naupliades*) Palamedes est Nauplii Eubœæ regis filius.

(f) *Optima*) Ironia est cum indignatione maxima.

(g) *Atque utinam*) Hactenus in contemtum, nunc in odium Ajax Ulyssem adducere nititur.

(h) *Pœantia*) Philocteten dicit Pœantis filium, cui Hercules in Oeta arsurus Lernææ hydræ felle tinctas sagittas, sine quibus Troja capi non posset, dederat. Illa autem unius sagittæ casu vulnere pene immedicabili pede saucius, cum propter fœtorem a Græcis ferri, aut propter dolorem navigare non posset, in Lemno insula, Ulyssis præsertim suasu, est relictus.

Expositum (*a*) Lemnos nostro cum crimine haberet.
(*b*) Qui nunc (ut memorant) silvestribus abditus antris
Saxa moves gemitu: Laertiadæque precaris,
Quæ meruit: quæ Dî, Dî dent non vana preceris.
Et nunc ille eadem nobis juratus in arma,
(Heu !) pars una ducum, quo successore sagittæ
Herculis utuntur, fractus morboque fameque,
(*c*) Velaturque aliturque avibus; volucresque petendo
(*d*) Debita Trojanis exercet spicula fatis.
Ille tamen vivit, quia non comitavit Ulyssen.
Mallet & infelix Palamedes esse relictus.
Viveret, aut certe letum (*e*) sine crimine haberet.
Quem male convicti nimium memor iste (*f*) furoris
Prodere rem Danaam finxit: fictumque probavit
Crimen, & ostendit, quod jam præfoderat, aurum.
Ergo aut (*g*) exsilio vires subduxit Achivis,
Aut (*h*) nece: sic pugnat, sic est metuendus Ulysses.
Qui, licet eloquio fidum quoque Nestora vincat;
Haud tamen efficiet, (*i*) desertum ut Nestora crimen
Esse rear nullum: qui, cum imploraret Ulyssen
Vulnere tardus equi, fessusque senilibus annis,

INTERPRETATIO.

Lemnos non te haberet expositum per nostrum flagitium. Qui nunc, (ut referunt) occultatus speluncis silvestribus tangis silices questibus; atque optas Laertiadæ quibus dignus est: quæ Dii, Dii faciant non frustra voveas. Et nunc ille, qui nobiscum juraverat in eadem arma, Heu! pars una ducum, quo successore sagittæ Herculis utuntur, confectus morbo & fame, & tegitur & sustentatur avibus, atque utitur sagittis debitis excidio Trojano alitibus prædandis. Ille tamen vita fruitur quia non comitatus est Ulyssem. Miser Palamedes mallet etiam esse destitutus. Viveret; aut certe mortem oppetiisset sine crimine. Quem iste nimium memor vesaniæ infeliciter proditæ, commentus est prodere rem Græcam; atque confirmavit inventum crimen; & monstravit aurum quod ante humo texerat. Adeoque detraxit vires Græcis aut exsilio, aut morte. Ulysses sic certat, sic est reformidandus. Qui quamvis superet etiam fidelem Nestorem verbis, non tamen præstiterit, ut credam nullum esse flagitium destituisse Nestorem. Qui lentus vulnere equi, & confectus ætate provecta, cum opem peteret ab Ulysse,

NOTÆ.

(a) *Lemnos*) Quæ insula est e regione Thraciæ.

(b) *Qui nunc*) Philoctetæ miserias, ut majorem Ulyssi conciliet invidiam, oratoris amplificat.

(c) *Velatur*) Pennarum contextu corpori tegumenta fecisse Philocteten ex Attio Poeta, quam & citat Cicero, confirmatur.

(d) *Debita*) Quia sine illis capi Troja non poterat.

(e) *Sine crimine*) Cum proditionis insimulatus, tanquam manifestus lapidibus obrutus fuerit.

(f) *Furoris*) Diximus supra, Insaniam simulasse Ulyssem ne ad bellum cogeretur; a Palamede postea deprensum.

(g) *Exsilio*) Quod Philoctetæ exemplo comprobatum.

(h) *Nece*) Quod per extinctum Palamedem liquet.

(i) *Desertum*) Frustra insuper Ulyssem ad auxilium Nestori ferendum Diomede inclamante; cum, cæteris quoque Græcis Jovis fulminibus exterritis & fugatis, Nestor, vulnerato altero jugali, fuga sibi consulere non posset. Quod Il. 8. narrat Homerus, ex quo desumta hæc prope omnia.

Pro-

Digitized by Google

Proditus a socio est: non hæc mihi crimina fingi
Scit bene (*a*) Tydides: qui nomine sæpe vocatum
Corripuit; trepidoque fugam exprobravit amico.
Aspiciunt oculis Superi mortalia justis.
En eget auxilio, qui non tulit: utque reliquit,
Sic linquendus erat: legem sibi dixerat ipse.
Conclamat socios: adsum; videoque trementem,
Pallentemque metu, & trepidantem morte futura.
Opposui molem clypei; texique jacentem;
Servavique animam (minimum est hîc laudis) inertem.
Si perstas (*b*) certare, locum redeamus in illum:
Redde hostem, (*c*) vulnusque tuum, solitumque timorem:
Post (*d*) clypeumque late: & mecum contende sub illo.
At postquam eripui; cui standi vulnera vires
Non dederant, nullo tardatus vulnere fugit.
Hector adest: secumque (*e*) Deos in prælia ducit.
Quaque ruit, non tu tantum terreris, Ulysses;
Sed fortes etiam: tantum trahit ille timoris.
Hunc ego sanguineæ successu cædis ovantem
Cominus ingenti resupinum (*f*) pondere fudi.
Hunc ego poscentem, cum quo concurreret, unus
Sustinui: (*g*) sortemque meam vovistis, Achivi:

INTERPRETATIO.

destitutus est a comite. Tydides novit certo hæc probra a me non excogitari; qui prehendit sæpe citatum nomine suo, *atque coarguit fugam timidi amici. Dii vident terrestria oculis justis. Ecce qui non opem tulit opus habet auxilio: atque ut destituit ita erat destituendus. Ipse sibi posuerat legem. Vocat comites. Accedo, & invenio pavidum, & exsanguem timore, atque trementem instanti morte. Objeci vastum clypeum, & defendi prostratum: atque servavi animam (hic minimum est gloriæ) socordem. Si pergis contendere, revertamur in illum locum: pone denuo hostem, atque plagam tuam, & metum consuetum: atque latita pone scutum* meum, *& certa mecum sub illo. At postquam retraxi; cui vulnera non concesserant facultatem consistendi, prorupit nullo impeditus vulnere. Hector adest, atque rapit secum Deos in certamina; & qua fertur non tu modo trepidas, Ulysses, sed etiam strenui; tantum ille vehit pavoris. Ego prostravi eum resupinum comminus saxo, cum triumpharet successu stragis cruentæ. Ego solus steti adversus eum petentem cum quo certaret, & optastis mihi sortem, o Græci;*

NOTÆ.

(a) *Tydides*) Diomedes est Tydei filius.

(b) *Certare*) *Ut Achillis armis, meo damno, potiaris*, supple.

(c) *Vulnus*) Quod a Soco Ulysses acceperat, priusquam illum interfecisset, ut refert Homerus.

(d) *Clypeum*) Quo Ajax vulneratum Ulyssem protexit.

(e) *Deos*) Non semel a Jove sustentatos fuisse Trojanos scripsit Homerus, qui idem, Iliados 15. ab illo missum dicit Apollinem qui fractos adversus Danaos restitueret.

(f) *Pondere*) Saxo nimirum, quo Hectoris pectus ita percussit, ut cum ingenti armorum strepitu illum terræ afflixerit.

(g) *Sortemque*) Græcos omnes ad certamen singulare Hector provocaverat: quamobrem Nestoris consilio novem eorum fortissimi sortiti sunt uter cum illo congrederetur, voventibus interea Achivis omnibus ut Ajacis Telamonii, aut Ajacis Oilei, aut Agamemnonis sors exiret. Quæ omnia ex Homero transumpta.

Digitized by Google

Et vestræ valuere preces: si quæritis hujus
Fortunam pugnæ; non sum superatus ab illo.
Ecce ferunt Troes ferrumque, ignemque, (*a*) Jovemque
In Danaas classes: ubi nunc facundus Ulysses?
Nempe ego mille meo protexi pectore puppes,
Spem vestri reditûs: date tot pro navibus arma.
(*b*) Quod si vera licet mihi dicere; quæritur istis,
Quam mihi, major honos: conjunctaque gloria nostra est.
Atque Ajax armis, non Ajaci arma petuntur.
Conferat his (*c*) Ithacus (*d*) Rhesum, imbellemque (*e*) Dolona,
Priamidenque (*f*) Helenum rapta cum (*g*) Pallade captum.
Luce nihil gestum, nihil est Diomede remoto;
Si semel ista datis meritis tam vilibus arma;
Dividite: & major pars sit Diomedis in illis.
Quo tamen hæc Ithaco? qui clam, qui semper inermis
Rem gerit; & furtis incautum decipit hostem?
Ipse nitor galeæ claro radiantis ab auro
Insidias prodet, manifestabitque latentem.
Sed neque (*h*) Dulichius sub Achillis casside vertex
Pondera tanta feret: nec non onerosa gravisque
(*i*) Pelias esse potest imbellibus hasta lacertis.

INTERPRETATIO.

& vota vestra steterint. Si petitis eventum hujus certaminis: non sum victus ab illo. Ecce Trojani ferunt ferrum, & ignem, & Jovem in naves Græcas. Ubi nunc disertus Ulysses? Nempe ego defendi meo pectore mille naves, spem vestri recursus. Concedite arma pro tot navibus. Quod si mihi licet profiteri vera, magis decus istis quam mihi quæritur, & honor noster conjunctus est: atque Ajax armis, non Ajaci arma petuntur. Ithacus componat cum istis Rhesum, & Dolonem inermem, atque Helenum Priamidem raptum cum Minerva. Nihil est factum de die, nihil absente Diomede. Si aliquando conceditis ista arma factis tam levibus; dividite, & pars major eorum sit Diomedis. Qua gratia tamen hæc Ithaco? qui furtim, qui semper inermis rem gerit, atque clanculum fallit hostem improvidum? Ipse splendor cassidis lucentis ex micante auro manifestos faciet dolos, & reteget occultum. Sed neque caput Dulichium sub galea Achillis feret tantum onus: neque hasta Pelias potest non esse gravis atque molesta brachiis imbellibus.

NOTÆ.

(a) *Jovem*) *Jovis auxilium Hectori faventis.*

(b) *Quod si vera*) Ajax est fortissimus in furore qui hæc dicit: nam minus verecunda videntur.

(c) *Ithacus*) *Ulysses*, quem non sine contemtu a parva insula in qua ille imperabat, eo nomine appellat.

(d) *Rhesum*) *Regem Thraciæ*, qui ea nocte qua Trojanis in auxilium venerat a Diomede & Ulysse fuit interemtus, ut diximus etiam ad epistolam Penelopes.

(e) *Dolona*) Qui ab Hectore speculatum missus, a Diomede & Ulysse interceptus atque interfectus est.

(f) *Helenum*) Qui Priami filius a Diomede & Ulysse captus, arcana Trojanorum fata Græcis revelavit.

(g) *Pallade*) Palladium dicit, seu Minervæ simulacrum, cælo delapsum, quo maxime Trojæ fata continebantur: ut Sapientiâ, quam Palladis nomine intellexerunt, & a Deo solo est, conservari imperia cognoscas.

(h) *Dulichius*) Ulysses est, qui Dulichii Ionis maris insulæ [illegible] regnum tenuit.

(i) *Pelias*) *Achillis hasta*, quam ex Pelio monte recisam Chiron Peleo illius patri dederat.

Nec

Digitized by Google

Nec clypeus (*a*) vasti (*b*) cælatus imagine mundi
Conveniet timidæ, natæque ad furta (*c*) sinistræ.
Debilitaturum quid te petis, improbe, munus?
Quod tibi si populi donaverit (*d*) error Achivi,
Cur spolieris, erit, non cur metuaris ab hoste.
Et fuga (qua sola cunctos, timidissime, vincis)
Tarda futura tibi est gestamina tanta (*e*) trahenti.
Adde, quod iste tuus, tam raro prælia passus,
Integer est clypeus: nostro, qui tela ferendo
Mille patet plagis, novus est successor habendus.
Denique, quid verbis opus est? spectemur agendo.
Arma (*f*) viri fortis medios mittantur in hostes:
Inde jubete peti: & referentem ornate relatis.
Finierat Telamone satus; (*g*) vulgique secutum
Ultima murmur erat: donec (*h*) Laertius heros
Adstitit: atque oculos paulum tellure (*i*) moratos
Sustulit ad proceres; (*k*) exspectatoque resolvit
Ora sono: neque abest facundis gratia dictis.
Si mea cum vestris valuissent vota, Pelasgi,
Non foret ambiguus tanti certaminis hæres:

INTERPRETATIO.

Neque scutum gerens sculptam imaginem immensi orbis aptum erit lævæ sinistræ & institutæ ad furta. Quamobrem poscis, proterve, donum tibi obfuturum? quod si populi Græci nescii tibi indulserint, erit cur exuaris, non cur timearis ab hoste. Atque fuga, qua sola antecellis omnibus, ignavissime, lenta tibi futura est trahenti tanta gestamina. Adde quod iste tuus clypeus tam raro certaminibus objectus, est integer intactus. Novus successor est quærendus nostro, qui ferendo tela apertus est mille vulneribus. Denique quid opus est verbis? Aspiciamur agendo: Arma viri strenui jactantur in medios hostes; jubete inde peti; atque decorate reportantem reportatis.

Filius Telamonis absolverat, & fremitus populi sequutus erat postrema; donec heros Laertius constitit: atque sustulit ad primarios oculos paulum terræ affixos; atque aperuit os voce exspectata; neque desideratur lepos disertæ orationi. Si mea desideria valuissent cum vestris, o Græci, successor tantæ contentionis non esset dubius;

NOTÆ.

(a) *Vasti*) Vastum mundum vidit, & id unum miles Ajax in clypeo: singula excutiet prudens Ulysses.

(b) *Cælatus*) Hujus clypei fabricam & cælaturam habes Iliad. 18. de quo etiam Silius lib. 7.

(c) *Sinistræ*) Acute Naso ex militis persona; quanquam inepti hujuscemodi homines qui id omne vituperant quod consilio non vi aperta geritur.

(d) *Error*) Sibi ominosum istud protulit Ajax, judicibusque invidiosum. Caveas autem ea causa Poetam damnaveris: summa arte violentum Ajacem ita finxit animatum.

(e) *Trahenti*) Multo ingenio hæc & proxime sequentia Ajaci attribuit Poeta, quæ tamen ad obtinendam causam nequaquam, nisi forte a militibus, spectant.

(f) *Viri*) Achillis scilicet.

(g) *Vulgi*) Quod stolidum prima rerum specie ducitur.

(h) *Laertius*) Ulysses scilicet Laertæ filius.

(i) *Moratos*) Ut scilicet artificiosissimæ orationi, qualem prudentissimi Ulyssis esse decuit, actio sua responderet. Morâ enim illâ dicturi cura indicatur, quæ maxime auditoria, quem ille revereri videtur, benevolentiam conciliat.

(k) *Exspectato*) Atque adeo expetito, quemque avide curiosus auditor excipiat.

Tu-

Tuque tuis armis, nos te potiremur, Achille.
Quem quoniam non æqua mihi vobisque negarunt
Fata, (manuque simul (*a*) veluti lacrymantia tersit
Lumina) quis magno melius succedat Achilli;
Quam (*b*) per quem magnus Danais successit Achilles?
Huic modo (*c*) ne prosit, quod, ut est, hebes esse videtur,
Neve mihi noceat, quod vobis semper, Achivi,
Profuit ingenium: meaque hæc facundia, (*d*) si qua est,
Quæ nunc pro domino, pro vobis sæpe locuta est,
Invidia careat: bona nec sua quisque recuset.
Nam genus, & proavos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco: sed enim, quia rettulit Ajax
Esse Jovis pronepos, nostri quoque sanguinis auctor
Jupiter est: totidemque gradus distamus ab illo.
Nam mihi Laertes pater est, Arcesius illi,
Jupiter huic: neque in his quisquam (*e*) damnatus & exsul.
Est quoque per matrem (*f*) Cyllenius addita nobis
Altera nobilitas. Deus est in utroque parente.
Sed neque materno quod sum generosior ortu,

INTERPRETATIO.

tuque gauderes tuis armis, nos te fruemur, Achille. Quem quoniam sors iniqua mihi atque vobis non indulsit, (atque simul abstersit oculos quasi lacrymantes) quis æquius succedat forti Achilli, quam per quem magnus Achilles successit Græcis. Modo ne huic prosit, quod, ut est, videtur esse stupidus: neu mihi obsit solertia, quæ vobis semper utilis fuit, Græci; atque hæc mea eloquentia, si qua est, quæ nunc dicit pro domino, sæpe dixit pro vobis, invidia careat: neque ullus abjiciat sua bona. Nam vix dico nostra stirpem & majores, & quæ ipsi non gessimus. Verum enimvero, quia Ajax memoravit se esse pronepotem Jovis, Jupiter est etiam auctor nostræ stirpis: & distamus ab illo totidem gradus. Nam patrem habeo Laerten, ille Arcesium, hic Jovem: neque inter illos quisquam damnatus & profugus. Cyllenius est etiam alia nobilitas nobis adjecta per matrem. Deus est in utroque parente. Verum neque posco arma de quibus agitur,

NOTÆ.

(a) *Veluti*) Ut neque Oratorem irasci, ita nec flere decet, simulare non dedecet.

(b) *Per quem*) *Ulyssem* scilicet, qui inter Lycomedis Scyri insulæ regis filias latitantem Achillem deprehendit, ut infra videbimus.

(c) *Ne prosit*) Atqui non alia magis causa a stultis plurimis diserti & sapientes viri damnantur, quam quod sese tales, per illos non tales cognoscunt. Vir prudens fatuo est lumen per quod videri metuit quod ipse nunquam damnare non possit.

(d) *Si qua est*) Optime vero versutus homo eloquentiam suam extenuat, ne in se invidiam odiumque auditorum transferat: ita namque perversæ animati sunt plerique homines ut superbia sua & sui pravo amore quodcumque in se non vident bonum in aliis, odio, perdere festinent.

(e) *Damnatus*) Tacite Ajaci, Pelei patrui, ut & Telamonis ejusdem patris crimen objectat: Phocum namque fratrem ab utroque interfectum nonnulli scripserunt.

(f) *Cyllenius*) *Mercurius*, a Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus dicitur. Anticlea autem Ulyssis mater Autolyci fuit filia, Autolycus Mercurii ex Chione Dædalionis.

Nec

Digitized by Google

Nec mihi quod pater est fraterni sanguinis insons,
Proposita arma peto: meritis expendite caussam.
Dummodo quod fratres Telamon Peleusque fuerunt,
(*a*) Ajacis meritum non sit: nec sanguinis ordo,
Sed virtutis honos spoliis quæratur in istis.
Aut si proximitas primusque requiritur hæres;
Est genitor Peleus, est Pyrrhus filius (*b*) illi.
Quis locus Ajaci? (*c*) Phthian (*d*) Scyronve ferantur.
Nec minus est isto (*e*) Teucer patruelis Achilli.
Num petit ille tamen, num sperat ut auferat arma?
Ergo (*f*) operum quoniam nudum certamen habetur;
Plura quidem feci, quam quæ comprehendere dictis
In promtu mihi sit: rerum tamen ordine ducar.
Præscia venturi genitrix (*g*) Nereia leti
Dissimulat cultu natum: deceperat omnes,
In quibus Ajacem, sumtæ fallacia vestis.
Arma ego fœmineis animum motura virilem
Mercibus inserui: neque adhuc projecerat heros
Virgineos habitus; cum parmam hastamque (*h*) tenenti,
Nate Deâ, dixi; tibi se peritura reservant
Pergama: quid dubitas ingentem evertere Trojam?
Injecique manum; fortemque ad fortia misi.

INTERPRETATIO.

quia sum nobilior origine materna, neque quia habeo patrem insontem fraterni sanguinis: dirimite litem meritis. Modo ne sit meritum Ajacis, quod Telamon & Peleus fuerunt fratres; neque series consanguinitatis, sed decus virtutis quæratur in istis exuviis. Vel si propinquitas & proximus hæres requiritur, ille habet patrem Peleum; habet filium Pyrrhum. Quis locus Ajaci? ferantur Phthian, vel Scyron. Neque Teucer est minus patruelis Achilli quam iste. An tamen ille poscit, an sperat consequi arma? Adeoque, siquidem agitur tantum de factis, equidem plura peregi, quam quæ mihi sit facile oratione assequi. Attamen dirigar serie rerum. Mater Nereia prudens futuri obitus, occulit filium ornatu. Fraus amictus ceperat fefellerat omnes, in quibus Ajacem. Ego immiscui mercibus muliebribus arma tactura cor virile. Neque adhuc heros deposuerat ornatus puellæ; cum dixi tractanti scutum & lanceam, fili Deæ, Ilium ruiturum se tibi reservat. Quamobrem differs delere magnam Trojam? Atque immisi manum, & duxi strenuum ad ardua.

N. O T Æ.

(a) *Ajacis*) Qui sanguinis jure patruelis armis potius quam Ulysses potiri debuerat.

(b) *Illi*) *Achilli* scilicet.

(c) *Phthian*) Quæ urbs fuit Thessaliæ, ubi Peleus Achilli pater commorabatur.

(d) *Scyron*) Pyrrho Achillis filio servanda arma dicit, qui in Scyro insula, ubi Deidamia mater Lycomedis filia tunc temporis imperium habebat.

(e) *Teucer*) Qui Ajacis frater.

(f) *Operum*) Quibus Græcorum exercitum quisque demeruerit.

(g) *Nereia*) *Thetis* Nerei filia Achillis mater, quæ cum filium bello Trojano periturum cognovisset, muliebri habitu illum inter Lycomedis regis filias occultandum tradidit.

(h) *Tenenti*) Arma enim, neglectis muliebribus omnibus quæ puellæ ceteræ sibi delegerant, Achilles corripuit: qua ex re Ilium esse compertum est.

Ergo

Ergo opera illius mea sunt: ego (*a*) Telephon hasta
Pugnantem domui: victum orantemque refeci.
Quod (*b*) Thebæ cecidere, meum est: me credite (*c*) Lesbon,
Me (*d*) Tenedon, (*e*) Chrysenque, & Cyllan Apollinis urbes,
Et (*f*) Syron cœpisse: meâ concussa putate
Procubuisse solo (*g*) Lyrnesia mœnia dextrâ.
Utque alias taceam; qui sævum perdere posset
Hectora, nempe dedi: per me jacet inclytus Hector.
Illis hæc armis, (*h*) quibus est inventus Achilles,
Arma peto: vivo dederam, post fata reposco.
Ut dolor (*i*) unius Danaos pervenit ad omnes;
(*k*) Aulidaque Euboicam complerunt mille carinæ;
Exspectata diu, nulla aut contraria classi,
Flamina sunt: duræque jubent Agamemnona sortes
Immeritam sævæ natam mactare Dianæ.
Denegat hoc genitor: Divisque irascitur ipsis:
Atque in rege tamen (*l*) pater est: ego mite parentis
Ingenium verbis ad publica commoda verti.

INTERPRETATIO.

Adeoque illius facta mea sunt. Ego vici Telephum certantem, hasta: sanavi domitum atque supplicem. Meum est, quod Thebæ sunt dirutæ. In animum inducite me expugnasse Lesbon, & Tenedon, & Chrysen, & Cyllan urbes Apollinis, & Syron. Existimate muros Lyrnesios funditus deletos fuisse mea manu. Atque ut prætermittam alies; Scilicet obtuli qui posset vincere ferocem Hectorem; fama celebratus Hector per me occubuit. Posco hæc arma illis armis quibus Achilles est inventus. Dederam vivo, repeto post mortem. Postquam dolor unius pervenit ad omnes Græcos; atque mille naves impleruni Aulidem Euboicam, venti diu exspectati, aut nulli sunt aut adversi navibus; & crudelia oracula volunt Agamemnonem immolare infensæ Dianæ filiam immeritam. Pater istud recusat; atque adversus Deos ipsos insurgit: & tamen parens est in rege. Ego oratione compuli lenem animum patris ad communia commoda.

NOTÆ.

(a) *Telephon*) *Herculis filium*, de quo supra; quem a Trojanorum partibus stantem Achilles vulneravit, deinde tamen sanavit. Apposite autem sibi ea tribuit Ulysses quæ ab Achille facta; nec immerito, siquidem illum ad bellum perduxerit.

(b) *Thebæ*) *Ciliciæ* scilicet, de quibus libro superiori, quas Achilles diripuit.

(c) *Lesbon*) Quæ insula, Troadi propemodum opposita, ab Achille direpta.

(d) *Tenedon*) *Troiæ proximam insulam*.

(e) *Chrysen & Cyllan*) Quæ Troadia urbes.

(f) *Syron*) Insula est Ægæi equidem eo nomine; verum inter Cycladas recensetur, quas expugnasse Græcos nullibi legitur. Quare nisi in voce mendum irrepsit, haud absurdum videtur credere Syron unam esse ex urbibus undecim quas ante expugnationem Trojæ Achilles cepisse dicitur.

(g) *Lyrnesia*) *Lyrnessi* Troadis urbis, ex qua Hippodamia seu Briseis abducta.

(h) *Quibus*) Redi ad versum 165.

(i) *Unius*) *Menelai*, scilicet; cui a Paride adempta conjux Helena.

(k) *Aulida*) Fuit Aulis urbs Bœotiæ juxta Chalcidem, portum habens amplissimum, quo ex tota Græcia naves ad bellum Trojanum convenerunt.

(l) *Pater*) Qui filiæ plus quam digniteti consulat.

Digitized by Google

Nunc equidem fateor, faſſoque ignoſcat Atrides;
Difficilem tenui ſub (*a*) iniquo judice cauſſam.
Hunc tamen utilitas populi, fraterque, (*b*) datique
Summa movet ſceptri; laudem ut cum ſanguine penſet.
Mittor & ad matrem: quæ non hortanda, ſed aſtu
Decipienda fuit: quo ſi Telamonius iſſet,
(*c*) Orba ſuis eſſent etiamnum lintea ventis.
Mittor & Iliacas audax orator ad arces:
Viſaque & intrata eſt altæ mihi curia Trojæ.
Plenaque adhuc erat illa viris: interritus egi,
Quam mihi mandarat communis Græcia, cauſſam:
Accuſoque Parin: (*d*) prædamque, Helenamque repoſco:
Et moveo Priamum, Priamoque (*e*) Antenora junctum.
At Paris, & fratres, & qui rapuere ſub illo,
Vix tenuere manus (ſcis hoc, Menelae) (*f*) nefandas:
Primaque lux noſtri tecum fuit illa pericli.
Longa referre mora eſt, quæ conſilioque manuque
Utiliter feci ſpatioſi tempore belli.
Poſt acies primas, urbis ſe mœnibus hoſtes
Continuere diu; nec aperti copia Martis
Ulla fuit: decimo demum pugnavimus anno.
Quid facis interea, qui nil niſi prælia noſti?
Quis tuus uſus erat? nam ſi mea facta requiris,

INTERPRETATIO.

Nunc equidem agnoſco, atque Atrides percat confitenti; obtinui cauſſam difficilem ſub judice adverſo. Attamen commoda populi, & frater, & auctoritas collati ſceptri illum tangit, ut expendat gloriam ſanguine. Mittor etiam ad genitricem, quæ non fuit inducenda, ſed fallenda. Quo ſi Telamonius iviſſet, carbaſa etiamnum forent deſtituta ventis ſecundis. Mittor etiam orator intrepidus ad arces Trojanas: & aula ſuperbæ Trojæ a me eſt ſpectata & penetrata. Atque erat adhuc referta illis viris. Impavidus dixi cauſſam, quam tota Græcia mihi commiſerat: & accuſo Paridem, & repeto Helenam raptam; & capio Priamum, & Antenorem unà cum Priamo. At Paris & fratres, & qui prædati ſunt ſub illo, ægre compeſcuerunt manus ſcelestas: (Tibi iſtud compertum eſt, Menelae) atque ille fuit primus dies noſtri diſcriminis tecum. Longum eſt tempus memorare quæ in rem exegi conſilio & facto per ſpatium longi belli. Poſt primam pugnam hoſtes ſe continuerunt diu intra urbis muros: neque locus ullus datus eſt aperto certamini. Certavimus denique anno decimo. Quid agis interea, qui nihil ſcis præter certamina? Quæ tua utilitas? nam ſi interrogas de meis factis,

NOTÆ.

(a) *Iniquo*) *Agamemnone* patre, quem filiæ amor tenebat.

(b) *Dati*) Rex enim regum dictus Agamemnon, qui omnibus de voluntate eorum imperabat.

(c) *Orba*) Quia nunquam a Clytemneſtræ amplexibus Iphigeniam hebes Ajax evelliſſet: neque adeo ad Dianæ aras admota, neque Dea placata fuiſſet.

(d) *Prædam*) Anne Prædam Helenam ipſam, quam prædo Paris avexit; anne prædam quæ cum Helena abducta?

(e) *Antenora*) Qui quidem, cum ex Trojanorum principibus eſſet, referente quoque Horatio,

— — *cenſet belli præcidere cauſſam.*

(f) *Nefandas*) Siquidem, jure gentium, Legatos inviolatos eſſe decet.

Hostibus insidior: (*a*) fossas munimine cingo:
Consolor socios, ut longi tædia belli
Mente ferant placida: doceo quo simus alendi
Armandique modo: (*b*) mittor quo postulat usus.
Ecce Jovis monitu deceptus imagine somni
(*c*) Rex jubet incepti curam dimittere belli.
Ille potest (*d*) auctore suam defendere caussam.
Non sinat hoc Ajax: delendaque Pergama poscat:
Quodque potest, pugnet: cur non remoratur ituros?
Cur non arma capit? dat, quod vaga turba sequatur?
Non erat hoc nimium, nunquam nisi magna loquenti.
Quid, quod & ipse fugis? vidi, puduitque videre,
Cum tu terga dares, inhonestaque vela parares.
Nec mora, Quid facitis? quæ vos dementia, dixi,
Concitat, o socii, captam dimittere Trojam?
Quidve domum fertis decimo, nisi dedecus, anno?
Talibus atque aliis, in quæ (*e*) dolor ipse disertum
Fecerat, aversos profuga de classe reduxi.
Convocat (*f*) Atrides socios terrore paventes:
Nec (*g*) Telamoniades etiam nunc hiscere quicquam
Ausit: at ausus erat reges incessere dictis
(*h*) Thersites, etiam per me (*) haud impune, protervis.

INTERPRETATIO.

insidias struo hostibus, munio fossas, sum solatio sociis, ut patiantur æquo animo tædia longi belli: ostendo quomodo simus sustentandi atque armis instruendi: mittor quo usus requirit. Ecce Rex falsus specie somni Jovis instinctu, hortatur omittere curam belli incepti. Ille potest tueri suam caussam auctore. Ajax ne istud patiatur, atque instet Trojam esse evertendam; & quod potest, certet. Quamobrem non retinet discessuros? Cur non sumit arma? incipit quod incertum vulgus imitetur? Hoc non erat difficile nunquam nisi magna dicenti. Quid quod & ipse fugis? Spectavi, atque puduit spectare, cum tu pedem retro ferres, atque adornares indecora lintea. Nec mora, Quid agitis? dixi; quæ vesania vos cogit, o comites, relinquere Trojam captam? aut quid exportatis in patriam anno decimo nisi opprobrium? Talibus atque aliis, in quæ ipse dolor fecerat facundum, reduxi nolentes de classe fugiente. Atrides arcessit comites pavore territos: neque Telamonis filius etiam nunc audeat quicquam dicere. At Thersites non veritus erat conviciis lacessere reges, etiam haud impune petulantibus per me:

NOTÆ.

(a) *Fossas*) Ad illam respicere videtur, quæ a Græcis ante navium stationem ducta & muro cincta fuit, quam postea Neptunus immissis Phrygiæ fluminibus deluvit.

(b) *Mittor*) Verbi gratia ad Chryseïn Apollinis Sacerdotem, cui filiam restituit.

(c) *Rex*) Agamemnon, qui ut suorum animos tentaret, de reditu a Jove per somnos admonitum esse simulavit.

(d) *Auctore*) *Jove* scilicet.

(e) *Dolor*) Non sine artificio maximo dolori attribuit quod arrogantiæ videri potuisset: eumque ita ex eo quod invidiosissimum fuit sibi gratiam conciliavit.

(f) *Atrides*) *Agamemnon*.

(g) *Telamoniad.*) *Ajax* Telamonis filius.

(h) *Thersites*) Invidiosissimi & in Ajacem acerbissime turpissimi istius & protervissimi hominis hoc in loco meminit Ulysses.

(*) *Haud impune*) Graviter namque ab Ulysse percussus fuit homo impudens & ineptus.

Eri-

Erigor: & trepidos cives exhortor in hostem:
Amissamque mea virtutem voce reposco.
Tempore ab hoc quodcumque (*a*) potest fecisse videri
Fortiter iste, meum est; quem dantem terga retraxi.
Denique de Danais quis te laudatve petitve?
At sua Tydides mecum communicat acta:
Me probat: & socio semper confidit Ulysse.
Est aliquid, de tot Graiorum millibus, unum
A Diomede legi: (*b*) nec me sors ire jubebat:
Sic tamen & spreto noctisque hostisque periclo,
Ausum (*c*) eadem, quæ nos, Phrygiâ de gente Dolona
Interimo: non ante tamen, quam cuncta coegi
Prodere, & edidici quid perfida Troja pararet.
Omnia cognoram: nec, quod specularer, habebam:
Et jam præmissa poteram cum laude reverti.
Haud contentus eâ, petii tentoria (*d*) Rhesi:
Inque suis ipsum castris comitesque peremi.
Atque ita captivo victor votisque potitus
Ingredior curru lætos imitante triumphos.
(*e*) Cujus equos pretium pro nocte poposcerat hostis,
Arma (*f*) negate mihi: fueritque benignior Ajax.

INTERPRETATIO.

Exurgo; atque exigo in hostem socios timidos, & accendo virtutem extinctam mea voce. Quicquid iste, quem fugientem reduxi, potest videri fecisse ab eo tempore, meum est. Denique quis ex Græcis te probat aut quærit? At Tydides me participem facit suorum factorum: me laudat, & semper bene sperat Ulysse comite. Est aliquid deligi solum a Diomede inter tot millia Græcorum. Neque sors cogebat me proficisci: sic tamen & neglecto discrimine noctis & hostis, conficio Dolonem de natione Trojana conantem eadem quæ nos: neque tamen prius quam coegi omnia aperire, & pernovi quid infida Troja conaretur. Cuncta resciveram: neque supererat quod explorarem: & jam poteram redire cum gloria antecedente. Non expletus eâ, adii tentoria Rhesi, atque mactavi ipsum cum comitibus in suis castris: atque ita victor & voti compos ingredior curru imitante festivos triumphos. Negate mihi arma, cujus equos hostis petierat mercedem pro nocte: atque Ajax fuerit beneficentior.

NOTÆ.

(a) *Potest*) Non dixit *fecit*, aut *fecisse videtur*, sed *potest videri fecisse*: ut maxima sit factorum Ajacis extenuatio.

(b) *Nec me sors*) Veteratorie profecto quod laudi erat adversario, in sese Ulysses cum illius diminutione derivat. Tacite enim Ajacem quasi sorte coactum cum Hectore congressum innuit; cum ipse sponte sua pericula subiret.

(c) *Eadem*) Hostium scilicet *castra speculandi causa subire*.

(d) *Rhesi*) *Thraciæ regis*, de quo supra.

(e) *Cujus*) *Achillis* scilicet: namque ejus equos speculationis suæ pretium Dolon poposcerat.

(f) *Negate*) Ironia est, quam mox comitatur irrisio.

Quid Lycii referam (*a*) Sarpedonis agmina ferro
Devastata meo? cum multo sanguine fudi
Cœranon (*b*), Iphitiden, & Alastoraque, Chromiumque,
Alcandrumque, Haliumque, Noemonaque, Prytaninque,
Exitioque dedi cum Chersidamante Thoona,
Et Charopen, fatisque immitibus Ennomon actum:
Quique minus celebres nostra sub mœnibus urbis
Procubuere manu: sunt & mihi vulnera, cives,
Ipso pulchra (*c*) loco: nec vanis credite verbis.
Aspicite en: vestemque manu deducit, &, Hæc sunt
Pectora semper, ait, vestris exercita rebus.
At nihil impendit per tot Telamonius annos
Sanguinis in socios: & habet (*d*) sine vulnere corpus.
Quid tamen hoc refert; si se pro classe Pelasgâ
Arma tulisse refert contra Troasque Jovemque?
Confiteorque, tulit: (*e*) neque enim benefacta maligne
Detrectare meum est: sed nec communia solus
Occupet: atque aliquem (*f*) vobis quoque reddat honorem.
Reppulit (*g*) Actorides sub imagine tutus Achillis
Troas ab arsuris cum (*h*) defensore carinis.

INTERPRETATIO.

Cur memorem agmina Sarpedonis Lycii prostrata meis armis? Profligavi cum multa strage Cœranon & Iphitiden, & Alastorem, & Chromium, & Alcandrum, & Halium, & Noemonem, & Prytanin; atque perdidi Thoonem cum Chersidamante, & Charopen, & Ennomon impulsum sorte iniqua: & qui minus inclyti interierunt nostra dextra ad muros urbis. Neque desunt mihi plagæ, o socii, decoræ ipso loco. Neque fidem habete inanibus verbis. Videte, ecce: Atque submovet amictum manu, &, Hæc sunt, inquit, pectora semper sollicita in vestrum commodum. At Telamonius nihil fudit sanguinis per tot annos pro commilitibus: & habet corpus sine plaga. Quid tamen istud interest, si narrat se gessisse arma pro classe Græca contra Trojanos & Jovem? Atque agnosco, gessit: neque enim meum est detrahere perverse præclare gestis. Sed neque solus suum faciat quod omnium est; atque tribuat etiam vobis aliquam laudem. Actorides securus sub specie Achillis repulit Trojanos cum suo vindice a navibus deflagraturis;

NOTÆ.

(a) *Sarpedonis*) Qui Jovis fuit ex Europa filius, rex Lyciæ, Trojanis favens, a Patroclo post multos ex ejus sociis ab Ulysse mactatos, tandem interfectus.

(b) *Iphitiden*) Iphiti filium Sarpedonis unà cum sequentibus comitem.

(c) *Loco*) Adverso scilicet corpore.

(d) *Sine vulnere*) Invulnerabilis enim magna corporis parte factus fuerat ab Hercule, qui cum aliquando Salaminem ad Telamonem divertisset Ajacem adhuc infantem Leonis pelle circumdederat, precatus ut qua parte tegeretur eâ inviolabilis foret. Quod quidem ita factum; latere tamen quod tectum non fuerat ferro patente.

(e) *Neque enim*) Imo veterator est in eo vaferrimus quod maligne laudat, ut securius postea vituperet.

(f) *Vobis*) Faventes procudubio habuit hac in parte Græcos omnes vir astutus.

(g) *Actorides*) Patroclus Actoris nepos, armis indutus Achillis, quem denique Hector interfecit.

(h) *Defensore*) Hectore scilicet.

Au-

Ausum etiam Hectoreo solum concurrere Marti
Se putat, oblitus (a) regisque, ducumque, meique,
Nonus in officio & prælatus munere sortis.
Sed tamen eventus vestræ, (b) fortissime, pugnæ
Quis fuit? Hector abit violatus vulnere nullo.
Me miserum, quanto cogor meminisse dolore
Temporis illius, quo Graiûm murus Achilles
Procubuit! nec me lacrymæ, luctusque, timorve
Tardarunt, quin corpus humo sublime (c) referrem.
His humeris, his, inquam, humeris ego corpus Achillis
Et simul arma tuli: quæ nunc quoque (d) ferre laboro.
Sunt mihi, quæ valeant in talia pondera, vires:
Est animus vestros certe sensurus (e) honores.
Scilicet idcirco pro gnato (f) cærula mater
Ambitiosa suo fuit, ut cœlestia dona,
Artis opus tantæ, rudis & sine pectore miles
Indueret? neque enim clypei (g) cælamina norit,
Oceanum, & terras, cumque alto sidera cælo,

INTERPRETATIO.

Arbitratur etiam se solum ausum congredi bello cum Hectore, immemor & regis, & ducum, & mei, cum fuerit nonus præpositus in hoc *munere beneficio sortis. At tamen strenuissime, quis fuit successus vestri certaminis? Hector discessit ab omni plaga intactus. Me infelicem, quanto cum mœrore cogor recordari illius temporis, quo Achilles propugnaculum Græcorum occubuit! Neque fletus, aut mœror, aut pavor me retinuerunt, quin reportarem corpus terra sublatum. His humeris, his, inquam, humeris ego gestavi corpus Achillis, unà cum armis, quæ nunc etiam auferre cupio. Sunt mihi vires, quæ sufficiant in ejusmodi onera: est animus certe sensurus vestros honores. Nimirum mater cærulea ideo fuit curiosa pro suo filio, ut miles hebes & sine ingenio ferret munera cælestia, opus tantæ artis? Neque vero intellexerit sculpturam clypei, Oceanum & terras, atque astra cum excelso cælo.*

NOTÆ.

(a) *Regis*) *Agamemnonis* scilicet, quem, si sors tulisset, juxta cum octo aliis adversus Hectorem singulari certamine pugnaturum, supra diximus.

(b) *Fortissime*) Ironia est; quanquam benigna: non minus enim fortis fuit Ajax, quod fortissimum inconarit: quin imo fortissimus judicandus, qui fortissimo par fuerit. Ulysses profecto intactus ex ejusmodi pugna non rediisset. Non male tamen Ajaci pugnæ eventus objicitur, siquidem de ea, non sine aliorum contemptu, gloriatus esset.

(c) *Referrem*) Non illi soli eam gloriam Calaber tribuit, qui a Principibus Græcorum communiter relatum testatur.

(d) *Ferre laboro*) *A Græcis consequi enitor*. Sed amphibologiæ aliquo modo locum præbuit, qua uti potuisset Ajax, minusque placet.

(e) *Honores*) Siquidem Achillis arma sibi concederent, *scilicet*.

(f) *Cærula*) Thetis est mater Achillis, quæ Vulcanum rogavit ut filio arma fabricaret.

(g) *Cælamina*) Quæ ex Iliad. 18. ab Ovidio desumpta Principum oculis nusquam non debent observari; ut Sapientiâ & Prudentiâ suâ præsertim gerenda esse bella, eaque Pacis & servandi ordinis causa quem in natura Deus constituit semper meminerint.

Ple-

Digitized by Google

(a) Pleiadasque, Hyadasque immunemque æquoris (b) Arcton,
Diversasque (c) urbes, nitidumque (d) Orionis ensem.
Postulat ut capiat, quæ non intelligit arma.
Quid? quod me duri fugientem munera belli
Arguit incepto serum accessisse (e) labori?
Nec se magnanimo (f) maledicere sentit Achilli?
Si simulasse vocat crimen; simulavimus ambo.
Si mora pro culpa est; ego sum (g) maturior illo.
Me pia detinuit conjux: pia mater Achillem:
Primaque sunt (h) illis data tempora, cætera vobis.
Haud timeo, si jam nequeo defendere crimen
Cum tanto commune viro: deprensus Ulyssis
Ingenio tamen ille; at non Ajacis Ulysses.
Neve in me stolidæ convicia fundere linguæ
Admiremur eum: vobis quoque digna pudore
Objicit: an falso Palameden crimine turpe
Accusasse mihi, vobis damnasse decorum est?
Sed neque (i) Naupliades facinus defendere tantum,
Tamque patens valuit: nec vos audistis in illo
Crimina; vidistis: pretioque objecta patebant.

INTERPRETATIO.

& Pleiadas atque Hyadas, & Arcton expertem maris, & urbes varias, & gladium coruscum Orionis. Optat habere arma quæ non capit. Quid? quod reprehendit, me detrectantem officia belli tarde venisse ad inceptum laborem? neque videt se coarguere generosum Achillem? Si vocat flagitium finxisse; uterque finximus. Si cunctatio vitio vertitur, ego sum celerior illo. Uxor pia me prohibuit; mater pia Achillem: atque primo tempora sunt concessa illis, reliqua vobis. Nequaquam metuo, quanquam jam non possem diluere crimen commune cum tanto viro. Ille tamen correptus solertia Ulyssis; at non Ulysses Ajacis. Neve admiremur eum jacere in me probra linguæ hebetis; exprobrat vobis etiam digna dedecore. An mihi flagitiosum est arguisse Palameden ficti facinoris, vobis honestum damnasse? At neque Nauplíades potuit refellere tantum crimen tamquam manifestum; neque vos fando accepistis illius facinora; spectastis, atque ea quæ exprobrata sunt comprobata erant auro.

N O T Æ.

(a) *Pleiadas*) *Vergilias* dicunt Latini, Atlantis ex Pleione Nympha filias cælo relatas, quas ut ait Ovidius in Fastis.

Ore micant Tauri septem radiantia flammis
Sydera, quæ Hyadas Graius ab imbre vocat.

(b) *Arcton*) Ursam majorem & Helicen, seu minorem & Cynosuram, de quibus jam sæpe; ideo autem æquoris signo immunis, quod nobis versus polum Septentrionalem constitutis nunquam occidant, adeoque in Oceanum mergi oculis non videantur.

(c) *Urbes*) Duas memorat Homerus, in quarum altera convivia, nuptiæ, aliaque Pacis exercentur; cum altera obsidione premitur.

(d) *Orionis*) Qui Dianæ comes post mortem ab ipsa in cælum translatus & gladio cinctus, pulcherrimum 17. stellarum sydus juxta Taurum efficit.

(e) *Labori*) *Bello*, scilicet, *Trojano*.

(f) *Maledicere*) Namque & Achilles bellum detrectaverat; ut supra vidimus.

(g) *Maturior*) Qui insuper Achillem ad idem bellum protraxit.

(h) *Illis*) Vide quam callide per Achillem sese Ulysses excuset; imo & ejus laudem in se transmoveat.

(i) *Naupliades*) *Palamedes Nauplii filius.*

Nec

Nec (*a*) Pœantiaden quod habet (*b*) Vulcania Lemnos,
Esse reus merui: factum defendite veſtrum:
Conſenſiſtis enim: nec me ſuaſiſſe negabo;
Ut ſe ſubtraheret bellique viæque labori,
Tentaretque feros requie lenire dolores.
Paruit, & vivit; non hæc ſententia tantum
Fida, ſed & felix; cum (*c*) ſit ſatis eſſe fidelem.
(*d*) Quem quoniam vates delenda ad Pergama poſcunt;
Ne mandate mihi: (*e*) melius Telamonius ibit:
Eloquioque virum morbis iraque furentem
Molliet: aut aliqua producet callidus arte.
Ante retro (*f*) Simois fluet & ſine frondibus (*g*) Ide
Stabit, & auxilium promittet (*h*) Achaia Trojæ,
Quam, ceſſante meo pro veſtris pectore rebus,
Ajacis ſtolidi Danais ſollertia proſit.
Sis licet infeſtus ſociis, (*i*) regique, mihique,
Dure Philoctete; licet exſecrere, meumque
Devoveas ſine fine caput: cupiaſque dolenti
Me tibi forte dari; noſtrumque haurire cruorem;
(Utque tui mihi, ſic fiat tibi copia noſtri:)
Te tamen aggrediar: (mecumque reducere nitar.)

INTERPRETATIO.

Neque dignus fui reprehenſione, quod Lemnos Vulcania habet Pœantiaden. Aſſerite veſtrum factum; namque annuiſtis. Neque inficiabor me conſuluiſſe,, ut ſe redimeret a labore belli atque itineris, & conaretur minuere per quietem acres dolores. Obſequutus eſt, atque vita fruitur. Hoc conſilium non modo fidele, ſed & fauſtum; quanquam ſatis ſit eſſe fidele. Quem quoniam vates petunt ad diruendam Trojam, ne mihi imperate: Telemonius aptius proficiſcetur; atque deliniet facundia virum ferocem morbis atque ira, vel ſolers protrahet aliqua aſtutia. Prius Simois retro curret, & Ida erit ſine foliis, & Græcia promittet opes Trojæ, quam animo meo omittente veſtra commoda, prudentia hebetiſ Ajacis juvet Græcos. Quanquam, ſæve Philoctete, ſis iniquus ſociis, atque regi, mihique; quanquam deteſteris, & uſque diris addicas meum caput, atque optes me caſu tibi iraſcenti occurrere, & fundere noſtrum ſanguinem; utque fiat copia tui mihi, ſic fiat copia noſtri; te tamen adoriar: & conabor reducere mecum.

NOTÆ.

(a) *Pœantiaden*) Philoctetes eſt Pœantis filius.

(b) *Vulcania*) In quam Vulcanus, cælo, ob deformitatem deſpectus, præcipitatus eſt, ubique ferrariam exercuit.

(c) *Sis ſatis*) Nam, ut dici ſolet, *Conſilii non fraudulenti nulla cautio.*

(d) *Quem*) In fatis erat, ſine Herculis ſagittis, quas Philoctetes habebat, Trojam capi non poſſe.

(e) *Melius*) Ajacem, tanquam inſulſum, & nullius conſilii hominem irridet.

(f) *Simois*) Troadis rivus.

(g) *Ide*) Mons ejuſdem Phrygiæ.

(h) *Achaia*) *Græcia*, quæ Trojam obſidione premebat.

(i) *Regi*) *Agamemnoni*. Ad Sophoclis autem fabulam alludit Poeta, in qua Philoctetes tum illum, tum Ulyſſem præſertim plurimis inſectari verbis fingitur.

Tam-

Tamque tuis potiar (faveat Fortuna) sagittis;
Quam sum (*a*) Dardanio, quem cepi, vate potitus;
Quam responsa Deûm, Trojanaque fata retexi:
Quam rapui Phrygiæ (*b*) signum penetrale Minervæ
Hostibus e mediis: (*c*) & se mihi comparat Ajax?
Nempe capi Trojam prohibebant fata sine illo.
Fortis ubi est Ajax? ubi sunt (*d*) ingentia magni
Verba viri? cur hîc metuis? cur audet Ulysses
Ire per excubias, & se committere nocti?
Perque feros enses, non tantum mœnia Troüm,
Verum etiam summas arces intrare: suaque
Eripere æde Deam: raptamque efferre per hostes?
Quæ nisi fecissem; (*e*) frustra Telamone creatus
Gestasset lævâ (*f*) taurorum tergora septem.
Illâ nocte mihi Trojæ victoria parta est:
Pergama tum vici, cum vinci posse coegi.
Desine Tydiden vultuque & murmure nobis
(*g*) Ostentare meum: pars est sua laudis in illis.
Nec tu, cum socia clypeum pro classe tenebas,
Solus eras; tibi turba comes, mihi contigit unus.

INTERPRETATIO.

tamque obtineba tua spicula, (modo fortuna sit propitia) quam sum potitus vate Dardanio quem cepi; quam aperui oracula Deorum & fata Trajana; quam sustuli Phrygiæ ex mediis hostibus simulacrum penetrale Minervæ. Atque se Ajax mecum confert? Nempe fata negabant Trojam capi sine illo. Ubi est strenuus Ajax? Ubi sunt magnifica verba fortis viri? Quamobrem hic times? Quamobrem Ulysses non reformidat pervadere vigilias, & se credere nocti? atque subire per sævos gladios, non modo muros Iliacos, verum etiam supremas arces, atque revellere Deam sua templo, & efferre sublatam per hostes? Quæ nisi fecissem, filius Telamonis nequicquam tulisset sinistrâ terga septem boum. Victoria Trojæ mihi parta est illa nocte: tum domui Pergama, cum coegi posse subigi. Omitte nobis ostentare oculis & susurris meum Tydidem, sua est pars gloriæ in illis. Neque tu solus eras, cum tractabas scutum pro navibus sociis: tibi agmen erat opife·mn, mihi unus obtigit.

NOTÆ.

(a) *Dardanio*) *Heleno*, scilicet, Priami filio, vate insigni, quem cepit Ulysses; omniaque Trojanorum fata revelare coegit.

(b) *Signum*) Palladium dicit, seu Minervæ simulachrum, cœlo delapsum, quo potissimum, seu potius sapientiâ, quæ per illud significabatur, Trojæ fata continebantur.

(c) *Et se*) Vel per fuste ipsa quæ maxime Ulyssi Ajax exprobraverat, ecce Ulysses Ajace multo majorem contendit; idque jure optimo.

(d) *Ingentia verba*) Vide quam acute Ulysses Ajacis molem viumque consilii expertem exagitat: quamque callide, derivatâ in ea, si quæ fuit, Ajacis virtute, vaniloquentiam quam hic objeceret in eundem cum ipsius rusticitate rejicit.

(e) *Frustra*) Quia Troja, antequam ablatum esset Palladium capi non poterat.

(f) *Taurorum*) Ex quibus Ajacis scutum constabat. Nota autem de industria multitudinis numero unum Ulyssem, ut bajulum magis quam militem adversarium irrideret.

(g) *Ostentare*) Diomedem comitem habuit Ulysses prope in omnibus: quamobrem id sibi vultu aut gestu objicere Ajacem finxit.

Qui

Digitized by Google

Qui, nisi pugnacem sciret sapiente minorem
Esse, nec (*a*) indomitæ deberi præmia dextræ,
Ipse quoque hæc peteret: peteret moderatior (*b*) Ajax,
(*c*) Eurypilusque ferox, claroque Andremone (*d*) natus:
Nec minus (*e*) Idomeneus, patriaque creatus eadem
(*f*) Meriones: peteret majoris (*g*) frater Atridæ.
Quippe manu fortes (nec sunt tibi Marte secundi)
Consiliis cessere meis: tibi dextera bello
Utilis; ingenium est, quod eget moderamine nostri.
Tu vires sine mente geris: mihi cura futuri est.
Tu pugnare potes; pugnandi tempora mecum
Eligit (*h*) Atrides: tu tantum corpore prodes;
Nos animo: quantoque ratem qui temperat, anteit
Remigis officium; quanto dux milite major;
Tanto ego te supero: nec non in corpore nostro
Pectora sunt potiora manu: vigor omnis in illis.
At vos, o proceres, vigili date præmia vestro;
Proque tot annorum cura, quos anxius egi,
Hunc titulum meritis pensandum reddite nostris.
Jam (*i*) labor in fine est: obstantia fata removi:
Altaque, posse capi faciendo, Pergama cepi.

INTERPRETATIO.

qui nisi intelligeret pugnacem esse inferiorem sapienti; neque præmia deberi manui invictæ, ipse etiam hæc posceret: Ajax lenior posceret, atque sævus Eurypilus, & filius illustris Andremonis: neque minus Idomeneus, & Meriones eodem loco oriundus; frater majoris Atridæ posceret. Quippe manu strenui (neque sunt tibi inferiores bello) cesserunt consiliis meis. Habes manum bello utilem; ingenium est quod opus habes regimine nostri. Tu geris vires sine prudentia; ego curam habeo futuri. Tu potes certare: Atrides eligit mecum tempora certandi. Tu utilis es tantum corpore, nos ingenio: & quanto qui moderatur navi præponitur muneri remigis; quanto dux præstantior milite, tanto ego tibi præcello: neque non est animus excellentior manu in nostro corpore. Vis omnis in illo. At vos, o Optimates, conferte mercedem in vestrum vigilem; & pro sollicitudine tot annorum, quos transmisi irrequietus, concedite hunc honorem expendendum nostris beneficiis. Jam labor in fine est. Sustuli fata obnitentia; & cepi excelsa Pergama faciendo posse capi.

NOTÆ.

(a) *Indomitæ*) Honesto verbo usus est propter Diomedem: qui nisi obstaret per indomitam dextram vires sine ratione intelligeremus.

(b) *Ajax*) Oilei filius, qui inter fortissimos numerabatur. Vide autem quam artificiose judicum favorem sibi conciliet Ulysses.

(c) *Eurypilus*) Hic Evæmonis fuit filius ex Ormenio Thessaliæ urbe, qui, ut scripsit Homerus, cum 40. navibus Agamemnonem in expeditionem Trojanam est secutus.

(d) *Natus*) Thoas est princeps Ætolorum, qui cum 40. navibus itidem ad bellum Trojanum est profectus.

(e) *Idomeneus*) Rex fuit Cretensium, qui se quoque fortissime in bello Trojano gessit.

(f) *Meriones*) Fortissimus fuit Idomenei auriga, Marti ipsi comparandus.

(g) *Frater*) *Menelaus* Agamemnonis frater, Atrei quoque filius.

(h) *Atrides*) *Agamemnon*, rex regum.

(i) *Labor*) Quo in evertenda Troja opus fuit.

Per spes nunc socias, casuraque mœnia Troüm,
Perque Deos oro, (*a*) quos hosti nuper ademi;
Per, (*b*) si quid superest, quod sit sapienter agendum;
Si quid adhuc audax, ex præcipitique petendum;
Si Trojæ fatis aliquid restare putatis;
Este mei memores: aut si mihi non datis arma;
Huic date: & ostendit signum fatale Minervæ.
Mota manus procerum est: &, quid facundia posset,
Re patuit; fortisque viri (*c*) tulit arma disertus.
Hectora qui solus, qui ferrum, ignemque, Jovemque,
Sustinuit toties; (*d*) unam non sustinet iram:
(*e*) Invictumque virum vincit (*f*) dolor: arripit ensem:
Et, (*g*) Meus hic certe est: an & hunc sibi poscet Ulysses?
Hoc, ait, utendum est in me mihi: quique cruore
Sæpe Phrygum maduit, domini nunc cæde madebit:
(*h*) Ne quisquam Ajacem possit superare, nisi Ajax.
Dixit: & in pectus tum denique vulnera passum,
Quà patuit ferro, letalem condidit ensem:
Nec valuere manus infixum educere telum.

INTERPRETATIO.

Precor nunc per spes communes, & muros ruituros Trojanorum, & per Deos, quos nuper sustuli hosti, per si quid est reliquum quod sit prudenter & caute exequendum, si quid adhuc audax, & petendum ex difficili, si quid existimatis superesse fatis Trojæ, estote mei memores: vel si non conceditis mihi arma, concedite huic: atque monstrat simulacrum fatale Minervæ.

Primarii tacti sunt; & re ipsa apparuit quid eloquentia posset, & facundus reportavit arma viri strenui. Qui solus toties sustinuit ferrum, & ignem, & Jovem, est impar ferendæ iræ: & dolor superat virum indomitum. Corripit gladium; atque, Hic certe meus est. An Ulysses etiam sibi hunc petet? Hoc, inquit, est mihi utendum in me; & qui sæpe tinctus est sanguine Phrygum, nunc tingetur nece domini; ne quisquam valeat vincere Ajacem, nisi Ajax. Dixit; & abdidit gladium letiferum in pectus tum denique passum plagas, qua apertum fuit ferro: neque manus potuerunt extrahere gladium impactum;

NOTÆ.

(a) *Quos*) De Palladio loquitur.

(b) *Si quid superest*) Quam opportune sub finem orationis de usu futuro admonuit! Nulla potior ratio apud homines, qui ut plurimum ob præterita beneficia sunt infensi.

(c) *Tulit*) Ut hinc æquissimo Ethnicorum judicio Sapientiam fortitudini antecellere intelliges. Ille equidem maximus videtur qui & bonus consilio, & manu promptus est; verum inter duos si unius virtutes diviseris, fortis Sapientis servus fuerit: virtute vera in centro irradiante.

(d) *Unam*) Atque adeo in nobis ipsis sunt nostri hostes maximi; quos qui superaverit, utcumque quiescendo id fiat, fortissimus fuerit. Sed enim abstrusissima opus est speculatione priusquam animæ centrum a corporis ambitu tueri quisquam didicerit.

(e) *Invictumque*) A cæteris intellige.

(f) *Dolor*) Proximus & potentissimus cujusque hostis suus dolor, quo tamen perniciosior est voluptas.

(g) *Meus*) Dono ab Hectore acceperat, cui vicissim balteum funestum dederat, quo circum muros Iliacos ab Achille raptatus fuit.

(h) *Ne quisquam*) Ea est fere semper ferocium stultorum oratio, qui sese dum nulli superandos cogitant, omnibus sese mactatos tradunt.

Ex.

(*a*) Expulit ipse cruor: rubefactaque sanguine tellus
Purpureum viridi genuit de cespite florem,
Qui prius (*b*) Oebalio fuerat de vulnere natus.
Littera communis mediis (*c*) pueroque viroque
Inscripta est foliis: hæc nominis, illa querelæ.
II. Victor ad (*d*) Hypsipyles patriam clarique Thoantis,
Et veterum terras infames (*e*) cæde virorum,
Vela dat; ut referat (*f*) Tirynthia tela sagittas.
Quæ postquam ad Graios (*g*) domino comitante revexit;
Imposita est fero tandem manus ultima bello.
Troja simul Priamusque cadunt: Priameia (*h*) conjux
Perdidit infelix hominis post omnia formam,
(*i*) Externasque novo latratu terruit auras.
Longus in angustum (*k*) qua clauditur Hellespontus,
Ilion ardebat; neque adhuc consederat ignis;
(*l*) Exiguumque senis Priami Jovis ara cruorem
Combiberat: tractata comis (*m*) antistita Phœbi
Non profecturas tendebat ad æthera palmas.

INTERPRETATIO.

Ipse sanguis ejecit: & terra rubefacta cruore produxit florem rubrum de cespite viridi, qui antea fuerat ortus ex plaga Oebalia. Littera communis puero & viro insculpta est foliis, hæc nominis, illa querimoniæ.

II. *Victor navem vertit ad patriam Hypsipyles, & inclyti Thoantis, & tellurem infamem nece antiquorum virorum, ut revehat spicula missilia Tyrinthia. Quæ postquam reduxit ad Græcos, domino comitante, finis denique impositus est sævo bello. Troja & Priamus unà pereunt: misera uxor Priami post omnia amisit figuram humanam; atque tremefecit aerem peregrinum nova latratu. Troja flagrabat qua Hellespontus longus terminatur in angustum, neque flamma adhuc oppressa erat; & altare Jovis sorbuerat pauculum sanguinem Priami senis. Sacerdos Phœbi raptata capillis porrigebat ad cælum manus non profecturas.*

NOTÆ.

(a) *Expulit*) Audacior hyperbole.

(b) *Oebalio*) Hyacinthi Oebalii seu Laconis intellige, quem lib. 10. a versu 195. in Hyacinthum florem mutatum vidimus: ut hinc & formæ & virium gloriam fluxam fragilemque intelliges; cum animi virtus clara æternaque habeatur.

(c) *Puero*) *Hyacintho*, scilicet, aut certe de eo Apollinis querelis.

(d) *Hypsipyles*) Lemnon dicit insulam, ubi Hypsipyle Thoantis filia regnavit.

(e) *Cæde*) Viros enim suos omnemque prolem masculam Lemniades, zelotypia actæ, vel, ut alii scribant, maritis propter fœtorem a Venere irata immissum fastiditæ, mactaverunt.

(f) *Tirynthia*) *Herculis*, *Tirynthe Peloponnesi urbe nutriti*.

(g) *Domino*) *Philoctete* scilicet, cui sagittas suas Hercules dederat.

(h) *Conjux*) *Hecuba*, scilicet, de cujus Metamorphosi in sequentibus.

(i) *Externas*) *Thracias* nimirum, ut videbimus postea; quanquam diversa alii scripserunt.

(k) *Qua*) Angustatur maxime Hellespontus ubi olim Sestos & Abydos fuerunt: protenditur autem ad Troadem usque, in qua fuit Ilium, seu Trojana civitas.

(l) *Exiguum*) Quem in Jovis ara, ad quam stabat Priamus, Pyrrhus effudit.

(m) *Antistita*) Cassandram dicit Apollinis Sacerdotem, Priami filiam; de qua hæc eadem Virgil. 2. Æn.

(*a*) Dardanidas matres patriorum signa Deorum
Dum licet amplexas, succensaque templa tenentes.
Invidiosa trahunt victores præmia Graii.
Mittitur (*b*) Astyanax illis de turribus, unde
Pugnantem pro se, proavitaque regna tuentem,
Sæpe videre patrem monstratum a matre solebat.
Jamque viam suadet (*c*) Boreas, flatuque secundo
Carbasa mota sonant: jubet uti navita ventis.
Troja, vale: rapimur, clamant: dantque oscula terræ
Troades: & patriæ fumantia tecta relinquunt.
Ultima conscendit classem (miserabile visu)
In mediis Hecube natorum inventa sepulcris.
Prensantem tumulos, atque ossibus oscula dantem
(*d*) Dulichiæ traxere manus: tamen unius hausit,
Inque sinu cineres secum tulit Hectoris haustos.
Hectoris in tumulo canum de vertice crinem,
Inferias inopes, crinem lacrymasque relinquit.
Est, ubi Troja fuit, Phrygiæ contraria tellus,
(*e*) Bistoniis habitata viris: (*f*) Polymestoris illic
Regia dives erat, cui te commisit alendum
Clam, (*g*) Polydore, pater, Phrygiisque removit ab armis.
Consilium sapiens: sceleris nisi præmia magnas
Adjecisset opes, animi irritamen avari.

INTERPRETATIO.

Græci victores potiti templis incensis rapiunt matronas Trojanas amplexas simulacra Deorum patriorum dum conceditur, præmia invidiosa. Astyanax dejicitur ex illis turribus, unde consueverat sæpe cernere parentem monstratum a matre certantem pro se, atque tuentem regna antiqua. Jamque Aquilo invitat ad discessum, & vela agitata flamine propitio strident; nauta hortatur uti ventis. Troja, vale; auferimur, clamant Trojanæ, atque deosculantur solum; & deserunt domos fumantes patriæ. Hecuba reperta in mediis tumulis filiorum, novissima ascendit navem (visu lamentabile) Manus Ulyssis abripuerunt complectentem sepulcra, atque deosculantem ossa. Attamen sumsit cineres unius Hectoris, & portavit secum sumptos in gremio. Relinquit in sepulcro Hectoris comam albam recisam ex capite, comam atque fletus inferias pauperiorum. Est terra adversa Phrygiæ, ubi Troja fuit, culta a viris Thracibus. Illic erat opulenta aula Polymestoris, cui pater, te dedit clam educandum, Polydore, & removit ab armis Phrygiis. Institutum prudens: nisi addidisset magnas divitias mercedem flagitii, & irritamentum mentis avaræ.

NOTÆ.

(a) *Dardanidas*) *Trojanas*. Atque hæc omnia a Virgilio mutuatus videtur Poeta.

(b) *Astyanax*) Hectoris ex Andromache filius.

(c) *Boreas*) Qui ventus e Septentrione spirans Græcis in Patriam reversuris secundus erat.

(d) *Dulichiæ*) *Ulyssis Dulichii insulæ regis.*

(e) *Bistoniis*) Thraciæ est periphrasis Synecdochica: Bistonia enim Threciæ urbs fuit, e Bistone Martis & Callirhoes filio cognominete.

(f) *Polymestoris*) Thraciæ tyranni, Priami generi, avaritie & Polydori cæde famosissimi.

(g) *Polydore*) Priami fuit filius, natu minimus, quem cum magnis divitiis belli incertus pater nefario amico & hospiti infeliciter crediderat.

Ut

Ut cecidit Fortuna Phrygum, capit impius ensem
Rex Thracum, juguloque sui defigit alumni:
Et, (a) tanquam tolli cum corpore crimina possent,
Exanimem e scopulo subjectas (b) misit in undas.
Littore Threicio classem religarat (c) Atrides,
Dum mare pacatum, dum ventus amicior esset.
Hic subito, quantus cum viveret esse solebat,
Exit humo late rupta; similisque minaci
Temporis illius vultum referebat Achilles,
(d) Quo ferus injusto petiit Agamemnona ferro.
Immemoresque mei disceditis, inquit, Achivi?
Obrutaque est mecum virtutis gratia nostræ?
Ne facite: utque meum non sit sine honore sepulcrum,
Placet Achilleos mactata (e) Polyxena manes.
Dixit: &, immiti sociis parentibus umbræ,
Rapta sinu matris, quam jam prope (f) sola fovebat,
Fortis, & infelix, &, plusquam fœmina, virgo
Ducitur ad (g) tumulum; diroque fit hostia busto.
Quæ memor ipsa sui, postquam crudelibus aris
Admota est; sensitque sibi fera sacra parari;

INTERPRETATIO.

Postquam fortuna Phrygum eversa est, rex sceleratus Thracum sumit gladium, atque demisit faucibus sui alumni; & quasi flagitia possent removeri cum corpore, impulit exsanguem ex caute in aquas suppositas. Atrides appulerat littori Thracio, donec mare tranquillum, donec ventus esset mitior. Hic repente Achilles, quantus esse solebat, cum in vivis esset, prodit, terra late aperta, atque similis minanti exhibebat faciem temporis illius, quo sævus insurrexit iniquo ense adversus Agamemnonem: atque, inquit, proficiscimini, o Græci, mei obliti? Atque gratia nostræ virtutis est sepulta mecum? Ne facite: atque ut tumulus meus ne sit absque honore, Polyxena jugulata leniat umbram Achillis. Dixit, & sociis obsequentibus manibus Achillis, puella generosa atque misera, & plusquam fœmina sublata ex gremio matris, quam jam prope sola amplectebatur, rapitur ad sepulcrum, & fit victima crudeli tumulo. Quæ non oblita sui, postquam admota est feris altaribus, atque cognovit sibi dira sacra adornari;

NOTÆ.

(a) *Tanquam tolli*) Quod secus evenit: nam, utcumque atrocissimus sit conscientiæ sibi ipsi stimulos inurentis cruciatus, nemini tamen sibi licet non esse conscio.

(b) *Misit*) Euripidem secutus est noster, nam terra obrutum Polydorum narrat Virgilius.

(c) *Atrides*) *Agamemnon* in Græciam post Trojæ excidium revertens.

(d) *Quo ferus*) Talis fuit umbra Achillis parum memorem animum Græcis objectantis, qualem ipsum Agamemnon videret, cum olim ob sibi raptam Briseidem in illum gladium strinxit, ut in primo Iliados ab Homero narratur.

(e) *Polyxena*) Priami & Hecubæ fuit filia, quam vivus amaverat Achilles, mortuus sibi immolari jubet. Mitiores vero non sunt plurimi Amantes: non sunt pro certo, credito, & tibi cave. Seipsos amant unice prope omnes, non alios, neque temere formidolosiorem quenquam invenias, quam qui te maxime amare profitetur. Rarissimus est qui vere amet.

(f) *Sola*) Utpote cæteris liberis orba.

(g) *Tumulum*) Achillis dicit sepulcrum: quod in Sigæo Trojæ promontorio fuit.

Ur-

Utque (*a*) Neoptolemum stantem, ferrumque tenentem,
Inque suo vidit figentem lumina vultu:
Utere jamdudum (*b*) generoso sanguine, dixit.
Nulla mora est: at tu jugulo vel pectore telum
Conde meo: jugulumque simul pectusque retexit.
Scilicet aut ulli servire (*c*) Polyxena ferrem,
(*d*) Aut per tale sacrum numen placabitur ullum.
Mors tantum vellem matrem mea fallere posset.
Mater obest; minuitque necis mihi gaudia; quamvis
Non mea mors illi, verum sua vita gemenda est.
Vos modo, ne Stygios adeam non libera manes,
Este procul; si justa peto: tactuque viriles
Virgineo removete manus: acceptior illi,
Quisquis is est, quem cæde mea placare paratis,
Liber erit sanguis: si quos tamen ultima nostri
Vota movent oris; Priami vos filia regis,
(*e*) Non captiva, rogat, genitrici corpus inemptum
Reddite: neve auro redimat jus triste sepulcri,
Sed lacrymis; tunc, cum poterat, redimebat & auro.
Dixerat: at populus lacrymas, quas illa tenebat,
Non tenet: ipse etiam flens invitusque sacerdos
Præbita conjecto rupit præcordia ferro.
Illa, super terram defecto poplite labens,
Pertulit intrepidos ad fata novissima vultus.

INTERPRETATIO.

& postquam advertit Neoptolemum stantem & tractantem cultrum, & torquentem oculos in suam faciem, Utere, inquit, jam diu sanguine nobili. Nulla est cunctatio per me. *At tu, abde cultrum jugulo vel pectore: atque simul nudavit collum & pectus. Quasi vero aut Polyxena possem cuiquam servire; aut ullus Deus leniatur per ejusmodi sacrum. Optarem tantum mors mea posset latere matrem. Mater nocet, atque minuit mihi solatia mortis: quanquam non meus obitus, sed sua vita est illi lugenda. Vos tantum, ne non visam libera umbras inferas, longe estote, si postulo æqua, atque arcete manus a contactu virgineo. Liber sanguis erit gratior illi, quisquis est, quem instituitis delinire mea morte. Attamen, si preces novissimæ nostri oris tangunt aliquos, filia regis Priami, non captiva, vos orat. Restituite corpus inemptum matri; neve redimat auro, sed fletibus, jus luctuosum tumuli. Tunc cum poterat redimebat etiam pretio. Absolverat. At populus non compescit fletus, quas illa compescebat. Ipse etiam Sacerdos lacrymans atque coactus aperuit viscera oblata cultro immisso. Illa cadens in terram poplite flexo, vultus gessit interritos ad fata ultima.*

NOTÆ.

(a) *Neoptolemum*) Pyrrhus est Achillis filius, cui & illud nomen a Græcis impositum, quod juvenis admodum ad bellum profectus fuerit.

(b) *Generosa*) De suo loquitur.

(c) *Polyxena*) Quasi diceret, Regia puella, Hectoris soror, &c. emphasis est.

(d) *Aut per tale*) Optime profecto ejusmodi sacrum quod lubentis non fit animi nullius momenti apud Deos profitetur.

(e) *Non captiva*) *Non tanquam a captiva, sed a regis filia vos meæ preces moveant.*

Tunc

Tunc quoque cura fuit (*a*) partes velare tegendas,
Cum caderet; castique decus servare pudoris.
Troades excipiunt: deploratosque recensent
Priamidas: & quid dederit domus una cruoris.
Teque gemunt, virgo; teque, o modo (*b*) regia conjux,
Regia dicta parens, Asiæ florentis imago;
Nunc etiam prædæ (*c*) mala sors: quam victor Ulysses
Esse suam nollet, nisi quod tamen Hectora partu
Edideras: dominum matri vix repperit Hector.
Quæ corpus complexa animæ tam fortis inane,
Quas toties patriæ dederat, natisque, viroque,
Huic quoque dat lacrymas; lacrymas in vulnera fundit,
Osculaque ore legit, consuetaque pectora plangit:
Canitiemque suam concreto in sanguine verrens,
Plura quidem, sed & hæc, laniato pectore dixit:
Nata tuæ (quid enim superest?) dolor ultime matri,
Nata, jaces: videoque tuum mea vulnera vulnus.
En, ne perdiderim quenquam sine cæde meorum,
Tu quoque vulnus habes: at te, quia fœmina, rebar
A ferro tutam: cecidisti & fœmina ferro.
Totque tuos idem fratres, te perdidit idem,
Exitium Trojæ nostrique orbator, Achilles.
At postquam cecidit Paridis (*d*) Phœbique sagittis;
Nunc certe, dixi, non est metuendus Achilles.

INTERPRETATIO.

Tunc etiam, cum laberetur, curavit tegere partes tegendas; & custodire honorem pudicæ verecundiæ. Trojanæ excipiunt, atque dinumerant infelices Priamidas, & quantum una domus dederit sanguinis. Teque flent, puella; teque, o modo appellata uxor regia, regia mater, imago Asiæ florentis: nunc etiam sors prædæ contemnenda, quam Ulysses victor vellet non esse suam, nisi quod tamen enixa eras Hectorem partu. Vix Hector invenit dominum genitrici. Quæ complexa corpus exsangue animæ tam generosæ, dat etiam huic fletus quos toties dederat patriæ, & filiis, & marito. Irrigat vulnus lacrymis, & deosculatur os, & percutit pectus solitum, atque inficiens suos canos sanguine coagulato, dixit quidem plura, sed hæc etiam pectore discerpto; filia, dolor novissime matri, (quid enim restat?) filia extincta es; atque cerno tuam plagam, meas plagas. Ecce, ne amiserim quemquam meorum sine cæde, tu etiam geris vulnus. At te putabam securam ferri, quia fœmina: occubuisti etiam fœmina ferro: Idemque Achilles clades Trojæ, & noster orbator exitio dedit eos fratres tuos, idem se afflixit. At postquam occubuit spiculis Paridis & Apollinis, nunc certe, dixi, Achilles non est reformidandus.

NOTÆ.

(a) *Partes velare*) Quam curam Julio quoque Cæsari fuisse narrat Tranquillus.

(b) *Regia conjux*) Hecubam dicit.

(c) *Mala sors*) Quippe quam, ob canitiem, vix quisquam Græcorum sibi contingere optaret.

(d) *Phœbi*) Qui Paridis sagittam direxisse dicitur.

Nunc

Nunc quoque mî metuendus erat: cinis ipse sepulti
In (*a*) genus hoc sævit: (*b*) tumulo quoque sensimus hostem:
(*c*) Æacidæ fœcunda fui: jacet Ilion ingens:
Eventuque gravi finita est publica clades:
Si finita tamen: (*d*) soli mihi Pergama restant:
In cursuque meus dolor est: modo maxima rerum,
(*e*) Tot generis natisque potens, nuribusque, viroque,
Nunc trahor exsul, inops, tumulis avulsa meorum,
(*f*) Penelopæ munus: quæ me data pensa trahentem
Matribus ostendens Ithacis, Hæc Hectoris illa est
Clara parens: hæc est, dicet, Priameia conjux.
Postque tot amissos tu nunc, quæ sola levabas
Maternos luctus, hostilia busta piasti.
Inferias hosti peperi: quo (*g*) ferrea resto?
Quidve moror? quo me servas, damnosa senectus?
Quid, Dî crudeles, nisi quo nova funera cernam,
Vivacem differtis anum? quis posse putaret
Felicem Priamum post diruta Pergama dici?
Felix morte sua, nec te, mea nata, peremptam
Aspicit; & vitam pariter regnumque reliquit.
At (puto) (*h*) funeribus dotabere, regia virgo;

INTERPRETATIO.

Nunc etiam mihi erat reformidandus. Ipse cinis conditi furit in hanc progeniem: experta sumus etiam hostem ex sepulcro. Fui fœcunda Æacidæ. Superba Troja prostrata est, & commune exitium absolutum est tristi exitu, siquidem absolutum tamen. Troja mihi soli superest; atque ærumna mea est in cursu. Modo maxima rerum, pollens tot generis, tot filiis, & filiabus, atque marito, nunc rapior extorris, egena, tracta a sepulcris meorum, donum Penelopæ. Quæ monstrans me trahentem pensa exhibita fœminis Ithacensibus, Hæc, inquiet, illa est mater inclyta Hectoris; hæc est uxor Priami. Atque tu, quæ nunc sola leniebas mœrores maternos post tot perditos, placasti sepulcra hostilia. Enixa sum inferias hosti. Quorsum superstes sum dura? Vel quid exspecto? quo me servas senectus damnosa? Quamobrem, Dii sævi, producitis vivacem anum, nisi ut videam nova funera? Quis crederet Priamum posse vocari beatum post Trojam eversam? Beatus morte sua, neque te cernit mactatam, mea filia: atque deseruit simul vitam & regnum. At (credo) ornaberis exequiis, puella regia:

NOTÆ.

(a) *Genus hoc*) *Priamidas*, scilicet.

(b) *Tumulo quoque*) *Habet hoc Montanus vitium*, inquit Seneca, *Sententias suas repetendo corrumpit*, &c. *Solebat itaque Scaurus eum inter Oratores Ovidium vocare. Nam & Ovidius nescit quod bene cessit relinquere.* Ovidium autem asserunt H. Stephanus lib. de Criticis, & Joh. Passeratius præfat. in armorum judicium.

(c) *Æacidæ*) Id est, *Ut essent quos Achilles Æaci nepos mactaret*.

(d) *Soli mihi*) Quia sicuti belli tempore suos sanguis profundebatur.

(e) *Tot*) Priami 54. liberorum nomina habes apud Hyginum & Apollodorum; quorum decem masculos septem fœminas ex Hecuba susceptos cognoscas.

(f) *Penelopæ*) Quia Ulyssi Penelopes marito sorte Hecuba obtigerat.

(g) *Ferrea*) Quæ per tot calamitates extingui non potuit.

(h) *Funeribus*) *Exequiarum magnifico apparatu*. Ironice autem loquitur.

Con-

Digitized by Google

Condeturque tuum monumentis corpus avitis.
Non hæc est fortuna domus: tibi munera matris
Contingent fletus, peregrinæque haustus (*a*) arenæ.
Omnia perdidimus: superest cur vivere tempus
In breve sustineam, proles gratissima matri
Nunc solus, quondam minimus de stirpe virili,
Has datus (*b*) Ismario regi Polydorus in oras.
Quid moror interea crudelia vulnera lymphis
Abluere, & sparsos immiti sanguine vultus?
Dixit: & ad littus passu processit anili,
Albentes laniata comas: Date Troades, urnam,
Dixerat infelix, liquidas hauriret ut undas:
(*c*) Aspicit ejectum Polydori in littore corpus,
Factaque (*d*) Threiciis ingentia vulnera telis.
Troades exclamant: obmutuit illa dolore;
Et pariter vocem, lacrymasque introrsus obortas
Devorat ipse dolor: duroque simillima saxo
Torpet: & adversa figit modo lumina terra;
Interdum torvos sustollit ad æthera vultus;
Nunc positi spectat vultum, nunc vulnera, nati:
Vulnera præcipue: seque armat & instruit irâ.
Qua simul exarsit, tanquam regina maneret,
Ulcisci statuit; (*e*) pœnæque in imagine tota est.
Utque furit catulo lactente orbata leæna,

INTERPRETATIO.

atque tuum corpus sepelietur tumulis avitis. Non ea est sors domus. Tibi obvenient dona matris lacrymæ, atque injectio pulveris peregrini. Omnia amisimus. Restat Polydorus filius acceptissimus matri, nunc solus, olim minimus de prole mascula, concreditus regi Thracio in istis regionibus, quamobrem possim vivere in exiguum temporis spatium. Quamobrem cesso interea lavare aqua pura sæva vulnera, & faciem infectam fœdo cruore? Absolvit; atque accessit gressu anili ad littus discerptos habens crines albos. Trojanæ, dixerat ærumnosa, admovete situlam, ut sumeret aquas puras: Videt corpus Polydori repulsum ad littus, & plagas vastas impactas ferro Thracio. Trojanæ vociferantur: illa obmutuit dolore, & ipse dolor simul absorbet vocem & fletus introrsum excitos: atque simillima rigido silici riget; & nunc demittit oculos in terram oppositam; nunc tollit ad cælum infensam faciem, nunc aspicit vultum, nunc plagas filii jacentis, plagas præsertim: seque armat & instruit ira. Qua statim atque excanduit, quasi esset adhuc regina, decrevit ulcisci, atque tota est in cogitatione pœnæ. Et sicut leæna privata catulo lactente furit,

NOTÆ.

(a) *Arenæ*) Quæ eruitur, deinde super cadaver injicitur.

(b) *Ismario*) *Polymestori Thraciæ regi*; Ismarus enim Threciæ mons est.

(c) *Aspicit*) Diversa est Euripidis œconomia, qui ancillam inducit Polydori corpus pallio involutum pro aqua ad dominam referentem.

(d) *Threiciis*) Polydorum enim Polymestor Thraciæ tyrannus juguleverat.

(e) *Pœnæ*) Qua Polymestorem afficeret.

Signaque nacta pedum sequitur, quem non videt, hostem:
Sic Hecube, postquam cum luctu miscuit iram,
Non oblita animorum, annorum oblita suorum,
Vadit ad artificem diræ Polymestora cædis;
Colloquiumque petit: nam se monstrare relictum
Velle latens illi, quod nato redderet, aurum.
Credidit (*a*) Odrysius: prædæque assuetus amore
In secreta venit: cum blando callidus ore,
Tolle moras, Hecube, dixit: da munera nato.
Omne fore illius quod das, quod & ante dedisti,
Per superos juro: spectat truculenta loquentem,
Falsaque jurantem, tumidaque exæstuat ira.
Atque ita correptum captivarum agmine matrum
Involat, & digitos in perfida lumina condit,
Exspoliatque genas oculis, (facit ira potentem)
Immergitque manus: fœdataque sanguine sonti
Non lumen, neque enim superest, loca luminis haurit.
Clade sui Thracum gens irritata tyranni
(*b*) Troada telorum lapidumque incessere jactu
Cœpit: at hæc missum rauco cum murmure saxum
(*c*) Morsibus insequitur; rictuque in verba parato
Latravit conata loqui: locus exstat, & ex re
Nomen habet: veterumque diu memor illa malorum,
Tum quoque (*d*) Sithonios ululavit mœsta per agros.

INTERPRETATIO.

& nacta vestigia sequitur hostem quem non videt; sic Hecuba postquam miscuit iram cum luctu, non immemor animorum, immemor senectutis, it ad Polymestorem auctorem crudelis necis, & poscit affari: quia cuperet illi ostendere aurum relictum occultum, quod traderet filio. Thracius fidem habuit: atque concessit in secretum assuetus cupidine prædæ. Noli cunctari, Hecuba, inquit versutus mollibus verbis: porrige dona filio. Juro per Deos, omne quod offers, & quod antea obtulisti futurum illius. Atrox aspicit loquentem, & ficta jurantem, atque fervit ira turgida. Et injicit secum turba fœminarum captivarum in illum prehensum, & abdit digitos in perfidos oculos, & illos revellit ex genis, (ira ministrat vires) & inficit manus, & eruit non oculos, neque enim restant, sed sedes oculorum. Natio Thracia offensa damno sui regis, cœpit invadere Trojanam jactu saxorum & missilium. At hæc persequitur lapides jactos morsibus cum murmure rauco: & conato fari ore in verba parato, latravit. Locus superest & habet nomen ex re: atque illa diu recordans antiquarum ærumnarum, tum etiam tristis ululavit per campos Sithonios.

NOTÆ.

(a) *Odrysius*) *Polymestor Thracius: sunt* enim Odrysæ Thraciæ populi.

(b) *Troada*) *Hecubam Trojanam.*

(c) *Morsibus*) In canem propter animi rabiem & acerbitatem mutatam volunt Hecubam, nisi forte per contemtum ita appellatam credideris. Utut sit, ejus sepulcrum, quod in Chersoneso Thraciæ juxta Seston Strabo collocat, *canis sepulcrum*, κυνὸς σῆμα, dicitur, Principibus præsertim monumentum.

(d) *Sithonios*) *Thracios;* quorum pars fuerunt Sithonii.

Illius

Illius Troasque suos hostesque Pelasgos,
Illius Fortuna Deos quoque moverat omnes:
Sic omnes, ut & (*a*) ipsa Jovis conjuxque sororque
Eventus Hecubam meruisse negaverit illos.
III. Non vacat Auroræ, quamquam (*b*) isdem faverat armis,
Cladibus & casu Trojæque Hecubæque moveri.
Cura Deam propior, luctusque domesticus angit
Memnonis amissi; Phrygiis quem (*c*) lutea campis
Vidit Achilleâ pereuntem cuspide mater.
Vidit; & ille color, quo matutina rubescunt
Tempora, palluerat: latuitque in nubibus æther.
At non impositos supremis ignibus artus
Sustinuit spectare parens; sed crine soluto,
Sicut erat, magni genibus procumbere non est
Dedignata Jovis, lacrymisque has addere voces:
Omnibus inferior, quas sustinet aureus æther,
(Nam mihi sunt totum rarissima templa per orbem)
Diva tamen venio: non ut delubra, diesque
Des mihi sacrificos, caliturasque ignibus aras.
Si tamen aspicias, quantum tibi fœmina præstem,
Tum cum (*d*) luce nova noctis confinia servo;
Præmia danda putes: sed non ea cura, neque hic est
Nunc status Auroræ, meritos ut poscat honores.
Memnonis orba mei venio, qui fortia frustra
Pro (*e*) patruo tulit arma suo: primisque sub annis
Occidit a forti (*f*) (sic vos voluistis) Achille.

INTERPRETATIO.

Sors illius tetigerat & Trojanos, & Græcos hostes; atque omnes Deos insuper: ita omnes, ut & ipsa Jovis uxor & soror dixerit Hecubam non esse dignam hujusmodi exitus.

III. *Non est otium Auroræ, tametsi fautrix fuerat eorumdem armorum, tangi damnis, atque interitu Trojæ, atque Hecubæ. Solicitudo propior, & mœror domesticus Memnonis perditi movet Deam, quem mater crocea vidit occumbentem in agris Trojanis mucrone Achilleo. Aspexit, & ille color, quo tempora matutina rubent, palluerat: atque cælum obscuratum est nebulis. At mater non potuit intueri membra imposita ultimis flammis; sed coma lacera, sicut erat, non abnuit sese demittere ad genua magni Jovis, atque adjicere hæc verba fletibus: Minor omnibus, quas cælum splendidum habet, (nam mihi sunt rarissima templa in orbe) attamen Dea accedo, non ut mihi tribuas delubra & dies sacros, aut altaria calitura. Si tamen consideres, quantum tibi tribuam fœmina, tum cum custodio fines noctis luce nova, arbitreris mercedem rependendam. Verum non ea solicitudo, neque hic est nunc status Auroræ, ut petat dignos honores. Adsum privata meo Memnone, qui nequicquam gessit generosa arma pro patruo suo, atque (ita vobis volentibus) ineunte juventute mactatus est a strenuo Achille.*

NOTÆ.

(a) *Ipsa*) Utcumque Trojanis infensissima.

(b) *Isdem*) *Trojanis*, scilicet, propter Tithonum maritum, Laomedontis filium Priamique fratrem.

(c) *Lutea*) Aurora enim Memnonis mater rutila ac rubicunda apparet.

(d) *Luce nova*) Quæ noctem ulterius progressuram prohibet. Poetice autem hæc dicuntur.

(e) *Patruo*) *Priamo*, scilicet.

(f) *Sic vos*) Ut non inferior Memnon manu Achillis cecidisse videatur.

Da, precor, huic aliquem, solatia mortis, honorem,
Summe Deum rector: maternaque vulnera leni.
Jupiter annuerat; cum Memnonis arduus alto
Corruit igne rogus: nigrique volumina fumi
Infecere diem: veluti cum flumina natas
Exhalant nebulas, nec Sol admittitur infra.
Atra favilla volat: glomerataque corpus in unum
Densatur; faciemque capit: sumitque calorem
Atque animam ex igni: (*a*) levitas sua præbuit alas.
Et primo similis volucri, mox vera volucris
Insonuit pennis: pariter sonuere sorores
Innumeræ: quibus est eadem natalis origo.
Terque rogum lustrant: & consonus exit in auras
Ter clangor: quarto seducunt castra volatu.
Tum (*b*) duo diversa populi de parte feroces
Bella gerunt: rostrisque, & aduncis unguibus iras.
Exercent; alasque adversaque pectora lassant.
Inferiæque cadunt cineri cognata sepulto
Corpora: seque viro forti meminere creatas.
Præpetibus subitis nomen facit auctor; ab illo
Memnonides dictæ, cum Sol duodena peregit
Signa, (*c*) parentali perituræ Marte rebellant.

INTERPRETATIO.

Concede, quæso, aliquem honorem huic, in consolationem obitus, supreme arbiter Deorum, atque mitiga plagas maternas. Jupiter annuerat; cum excelsa pyra Memnonis subsedit sublimi igne; & vortices fumi atri obscuraverunt diem: veluti cum fluvii emittunt nebulas ortas, neque Sol infra recipitur. Nigra favilla volat, atque conglobata in unum corpus firmatur, & formam induit, atque capit calorem & animam ex igne. Levitas sua dedit alas: Atque prima similis avi, mox vera avis strepitum fecit pennis: simul sorores innumeræ strepitum fecere, quibus est eadem origo natalis. Terque circumvolant pyram; & ter clamor consonus prorupit in aerem. Quarto volatu dividunt agmen. Tum duo sævi populi bella gerunt ex diversa parte: atque exercent iras rostris & curvis unguibus; & fatigant alas & pectora adversa; atque corpora cognata decidunt inferiæ condito cineri; & recordantur se ortas ex strenuo viro. Auctor dedit nomen avibus repentino natis; quæ ab illo Memnonides dicuntur, morituræ bellum gerunt Marte parentali, cum Sol permeavit duodecim signa.

NOTÆ.

(a) *Levitas*) Acute dixit, namque in altum tanquam alas haberent tolluntur quæ levia sunt.

(b) *Duo*) Quia in duas partes divisi; ut Gladiatorum modo, qui in funeribus patriciis exhiberi solebant, Memnonis funera cohonestarent. Fabulam autem quod attinet, inde natam volunt, quod ex Æthiopia, quæ magis ad ortum & Auroram spectat, aves quædam quotannis aut certe, ut aliis placet, quinto quoque anno, in Phrygiam advolarent; quas quidem aves ibi Memnoni ideo parentare voluerunt, quod illic sepultus esset rex Æthiopicus. Quod si ad mores fabulam accommodaveris, per Aves præclara Memnonis facta ut intelligas, quibus certatim celebratus fuerit, nihil prohibet.

(c) *Parentali*) Parentalia sacrificia erant proprie quæ Manibus fiebant.

Ergo aliis latrasse (*a*) Dymantida flebile visum :
Luctibus est Aurora suis intenta ; piasque
Nunc quoque dat lacrymas : & toto (*b*) rorat in orbe.
IV. (*c*) Nec tamen eversam Trojæ cum mœnibus esse
Spem quoque fata sinunt : (*d*) sacra, & (*e*) sacra altera patrem
Fert humeris, venerabile onus, (*f*) Cythereius heros.
De tantis opibus prædam pius eligit illam ;
(*g*) Ascaniumque suum : profugaque per æquora classe
Fertur ab (*h*) Antandro, (*i*) scelerataque limina Thracum,
Et Polydoreo manantem sanguine terram
(*k*) Linquit : & utilibus ventis æstuque secundo
Intrat (*l*) Apollineam sociis comitantibus urbem.
Hunc (*m*) Anius, quo rege homines, antistite Phœbus
Rite colebantur, temploque domoque recepit :
Urbemque ostendit, delubraque vota, duasque
Latonâ quondam (*n*) stirpes pariente retentas.
Thure dato flammis, vinoque in thura profuso,
Cæsorumque boum fibris de more crematis,

INTERPRETATIO.

Adeoque aliis visum lugubre Hecubam latrasse : Aurora est intenta suis doloribus, & nunc etiam amittit pios fletus, & rorem spargit toto orbe.

IV. *Neque tamen fata patiuntur spem Trojæ periisse cum muris. Heros Cythereius portat sacra, & patrem altera sacra humeris, pondus venerabile. Ille pius eligit illam prædam de tantis divitiis, atque suum Iulum : & vehitur ab Antandro classe exule per maria : atque deserit oras facinorosas Thracum, & tellurem perfusam cruore Polydorea ; & ventis secundis æstuque favente subit urbem Apollineam unà cum comitibus. Anius, quo rege homines, Sacerdote Apollo bene colebantur, eum excepit delubro & domo : atque monstravit urbem, & templa dedicata, & duas arbores olim correptas a Latona pariente. Thure admoto ignibus, & mero sparso in thura, atque extis taurorum mactatorum igne consumtis de more,*

NOTÆ.

(a) *Dymantida*) *Hecubam Dymantis filiam* Homero ; Cissai autem Thraciæ regis Euripidi.

(b) *Rorat*) Poetica phantasie rorem Auroræ lacrymas dixit.

(c) *Nec tamen*) Vide quam apte fabulas suas connectat Poeta.

(d) *Sacra*) *Sacra suosque tibi commendat Troja Penates*, per somnum Æneæ dixerat Hector apud Virgilium.

(e) *Sacra*) Patrem dicit sacrum neque temere ; namque nulla est imago Dei magis expressa patre.

(f) *Cythereius*) *Æneas Veneris*, quæ Cytherea, a Cytheris insula contra Cretam : de quibus sæpius.

(g) *Ascanium*) Filium Æneæ nullus nescit : qui & *Iulus* dictus est.

(h) *Antandro*) Quæ urbs est Phrygiæ minoris, ad radices Idæ montis, ubi Æneas classis fabricata. Hodie *S. Dimitri*.

(i) *Scelerata*) Quia ibi per scelus mactatus Polydorus Priami filius.

(k) *Linquit*) Quanquam ibi urbem Æneam ædificaverat.

(l) *Apollineam*) *Delum*, scilicet, Apollinis oraculo insignem.

(m) *Anius*) *Hominum Phœbique sacerdos* a Marone dicitur : cujusmodi omnes Christiani esse deberent, siquidem pro Phœbo verum Deum colerent.

(n) *Stirpes*) Arbores dicit, quas amplexa Latone Apollinem & Dianam peperit : ut habet fabula.

Re-

Regia tecta petunt: positique tapetibus altis
Munera cum liquido capiunt (a) Cerealia Baccho.
Tum pius Anchises: O Phœbi lecte sacerdos,
Fallor? an & natum, cum primum hæc mœnia vidi,
Bisque duas natas, quantum reminiscor, habebas?
Huic Anius niveis circumdata tempora vittis
Concutiens, & tristis, ait: Non falleris, heros
Maxime: natorum vidisti quinque parentem.
Quem nunc (tanta homines rerum inconstantia versat)
Pæne vides orbum: quid enim mihi filius absens
Auxilii? quem dicta suo de nomine tellus
(b) Andros habet, pro patre locumque & regna tenentem.
(c) Delius augurium dedit huic: dedit altera (d) Liber
Fœmineæ sorti voto majora fideque
Munera: nam tactu natarum cuncta mearum
In segetem, laticemque meri, (e) baccamque Minervæ
(f) Transformabantur: divesque erat usus in illis.
Hoc ubi cognovit Trojæ populator (g) Atrides,
(Ne non ex aliqua vestram sensisse procellam
Nos quoque parte putes) armorum viribus usus
Abstrahit invitas gremio genitoris: alantque
Imperat Argolicam cælesti munère classem.

INTERPRETATIO.

concedunt in sedec regiat: & postquam consedissent in excelsis tapetibus, cumunt dona Cerealia cum Vino liquido. Tum pius Anchises, o delecte antistes Apollinis, Decipior? an, cum primum invisi hanc urbem, habebas, quantum recordor, & filium, & quatuor filiac? Anius concutiens tempora cincta vittis candidis, atque mæstus hæc *reddit; Non deceptus es, heros maxime: Vidisti* me *patrem quinque liberorum: quem nunc cernis prope orbum: tanta mutabilitas rerum agitat hominec. Quid enim filius absens mihi* adfert *opis? quem habentem locum & imperium pro patre, terra appellata ejus nomine retinet. Delius huic præbuit vaticinium: Bacchus præbuit alia dona, supra desideria & fidem, sorti fæmineæ: namque omnia mutabantur tactu filiarum mearum in frumentum, & liquorem vini, & olivas Minervæ; atque usus erat dives in illis. Postquam Atrides vastator Trojæ hoc compertum habuit, (ne credas noc etiam non expertos esse aliquo modo vestrom cladem) usus viribus armorum abstrahit nolentes ex cinu patris, atque jubet pascant classem Græcam dono cælesti.*

NOTÆ.

(a) *Cerealia*) *Panem* scilicet: de quo toties.

(b) *Andros*) Maris Ægæi insula, prima inter Cycladas: quæ hodie *Andra*.

(c) *Delius*) *Apollo*, in Delo insula natus, ubi & celeberrimum habuit oraculum: quod Anii filio concreditum.

(d) *Liber*) *Bacchus*.

(e) *Baccam*) Olivam dicit: Minervæ ideo sacram quod Olivam arborem, hasta in terram impacta, pacis insigne produxerit, cum de nomine Athenis imponendo inter eam & Neptunum ageretur.

(f) *Transformabantur*) Inde nata fabula, quod ejus generis fructuum vim magnam ex donis Apollini oblatis colligeret Sacerdos Anius; ejus filiæ asservarent.

(g) *Atrides*) *Agamemnon* Atrei filius.

Effu-

Digitized by Google

Effugiunt quo quæque potest: (*a*) Eubœa duabus,
Et totidem (*b*) natis Andros fraterna petita est.
Miles adest: &, ni dedantur, bella minatur.
Victa metu pietas consortia pectora (*c*) pœnæ
Dedit: & ut timido possis ignoscere fratri;
Non hic Æneas, non, qui defenderet Andron,
Hector erat: per quos decimum durastis in annum.
Jamque parabantur captivis vincla lacertis.
Illæ tollentes etiamnum libera cælo
Brachia, Bacche pater, fer opem, dixere: tulitque
Muneris auctor opem: si miro perdere more
Ferre vocatur opem: nec qua ratione figuram
Perdiderint, potui scire, aut nunc dicere possim.
Summa mali nota est: pennas sumsere; (*d*) tuæque
Conjugis in volucrem niveas abiere columbas,
V. Talibus atque aliis postquam convivia dictis
Implerunt; mensa somnum petiere remota.
Cumque die surgunt: adeuntque oracula Phœbi.
Qui petere (*e*) antiquam matrem, cognataque jussit
Littora: prosequitur Rex, & dat munus ituris;
Anchisæ sceptrum, chlamydem pharetramque (*f*) nepoti,
Cratera Æneæ; quem quondam miserat illi
Hospes ab (*g*) Aoniis Therses (*h*) Ismenjus oris.

INTERPRETATIO.

Dilabuntur quo cuique licet. Duæ meæ filiæ iverunt in Eubœam, atque totidem concesserunt *in Andran a fratre suo possessam. Classis inimica appellit: & nisi reddantur, intentat bellum. Pietas superata pavore objecit sorores pœnæ: atque, ut possis veniam dare fratri pavido, non ibi erat Æneas, non Hector, per quos mansistis in annum decimum, qui posset tueri Andron. Jamque funes adornabantur brachiis captivis. Illæ obtendentes lacertos etiamnum liberos cælo, Bacche pater, dixerunt, ades in auxilium: Atque Auctor doni adfuit in auxilium: siquidem perdere inaudito modo. dicitur adesse in auxilium. Neque licuit cognoscere, quomodo amiserint formam, aut nunc possim aperire. Caput damni perspectum est. Induerunt pennas: atque mutatæ sunt in columbas albas aves tuæ uxoris.*

V. Postquam absolverunt convivia talibus atque aliis sermonibus, concesserunt ad somnum mensa sublata. Et surgunt cum die; & accedunt ad oracula Apollinis: qui hortatus est quærere veterem matrem, & littora socia. Rex comitatur, & offert dona discessuris; Anchisæ sceptrum, chlamydem & pharetram nepoti, craterem Æneæ, quem Therses Ismenius hospes illi olim miserat a regionibus Bœotiis.

NOTÆ.

(a) *Eubœa*) Quæ insula est maxima maris Ægæi, a Bœotia Euripo admodum angusto dirempta. Hodie *Negrepont*.

(b) *Natis*) Pro *natabus*.

(c) *Pœnæ*) Agamemnoni tradidit, ut de captiva faceret quod vellet; siquidem ei resistere non posset.

(d) *Tuæ*) Quia cum Venere Anchises concubuisse dicitur, ex qua Æneas ortus est.

(e) *Antiquam*) *Italiam*, scilicet, unde Dardanus in Phrygiam fuerat profectus.

(f) *Nepoti*) Iulo *scil.* seu Ascanio Æneæ filio.

(g) *Aoniis*) Pars Bœotiæ montana *Aonia* dicta est.

(h) *Ismenius*) *Thebanus*, ab Ismeno Bœotiæ fluvio.

Mi-

Miserat hunc illi Therses, fabricaverat (*a*) Alcon
(*b*) Myleus, & longo cælaverat argumento.
Urbs erat: & septem posses ostendere portas.
(*c*) Hæ pro nomine erant; &, quæ foret illa, docebant.
Ante urbem exequiæ, tumulique, ignesque rogique,
Effusæque comas, & apertæ pectora matres
Significant (*d*) luctum: Nymphæ quoque flere videntur,
Siccatosque (*e*) queri fontes: sine frondibus arbos
Nuda riget: rodunt arentia saxa capellæ.
Ecce facit mediis natas Orione Thebis,
Hanc non fœmineum jugulo dare pectus aperto,
Illam dimisso per fortia vulnera telo
Pro populo cecidisse suo; pulchrisque per urbem
Funeribus ferri, celebrique in parte cremari:
Tum de virginea geminos exire favilla,
Ne genus intereat, juvenes, quos fama (*f*) Coronas
Nominat, & cineri materno ducere pompam.
VI. VII. (*g*) Hactenus antiquo signis fulgentibus ære,
Summus inaurato crater erat asper (*h*) acantho.

INTERPRETATIO.

Therses illi hunc miserat, Alcon Myleus fabricaverat, atque sculpserat prolixa historia. Urbs erat; atque facile erat monstrare septem portas. Hæ erant loco nominis, & indicabant, quænam illa esset: funera ante urbem, & sepulcra, & flammæ, & pyræ, & matronæ habentes capillos sparsos, & pectora nuda designant mœrorem. Nymphæ videntur etiam lacrymari, & fontes ejulare. Arbor spoliata foliis nuda stat: capræ vellicant cautes siccas. Ecce sculpsit mediis Thebis filias Orionis, hanc exhibentem pectus non muliebre nudato collo, illam accumbentem pro gente sua cultro adacto per generosas plagas; & elatam magnificis exequiis per urbem, atque crematam in platea celebri: tum duos adolescentes prodeuntes ex cinere virgineo, ne stirps pereat; quos fama appellat Coronas, atque ducentes pompam favillæ maternæ.

VI. VII. *Hactenus signis splendentibus vetert ære; extrema ora crateris erat aspera acantho inaurato,*

NOTÆ.

(a) *Alcon*) Qui aurifex atque sculptor insignis, fuit & alius sagittandi peritia celebris, de quo Virgilius.

(b) *Myleus*) Qui Mylas patriam habuit. Duæ autem fuerunt; hæc in Thessalia, altera in Sicilia.

(c) *Hæ*) Quia Thebæ Bœotiæ septem habuerunt portas.

(d) *Luctum*) Tum propter pestem grassantem, tum propter fatale sacrum duarum Orionis filiarum, quæ se sponte pro patriæ saluta davoverant. Cum enim pestilentia laborarent Thebani, oraculo admoniti fuerunt eam cessaturam, si se duæ virgines pro populo traderent.

(e) *Queri*) Nam & in illis Nymphæ.

(f) *Coronas*) Græcis *Stephani* dicuntur. Atqua ax hac fabula Gloriam fortis facti manere quivis ex se intelligat.

(g) *Hactenus*) Signa, inquit, hactanus recensita in antiquo ære sculpta arant; ast crateris ora aurato acantho cingebatur.

(h) *Acantho*) Frutex est axoticus, semper frondens, floribus albis, quem *Acaciam* essa volunt.

Nec

Nec leviora datis Trojani dona remittunt:
Dantque sacerdoti custodem thuris acerram;
Dant pateram, claramque auro gemmisque coronam.
Inde recordati Teucros a sanguine (*a*) Teucri
Ducere principium, (*b*) Creten tenuere; locique
Ferre diu nequiere (*c*) Jovem, (*d*) centumque relictis
Urbibus, (*e*) Ausonios optant contingere portus.
Sævit hyems, jactatque viros: (*f*) Strophadumque receptos
Portubus infidis exterruit ales (*g*) Aello.
Et jam (*h*) Dulichios portus, (*i*) Ithacamque, (*k*) Samenque,
(*l*) Neritiasque domos, regnum fallacis Ulyssei,

INTERPRETATIO.

Neque Trojani remittunt munera minora oblatis; atque offerunt Sacerdoti acerram thuri servando, offerunt pateram, atque coronam fulgentem auro atque gemmis. Tum memores Teucros repetere originem a sanguine Teucri, Cretam petiverunt; neque valuerunt diu pati aerem regionis: & centum omissis oppidis, cupiunt appellere ad portus Italos. Tempestas furit, & agitat viros; atque volucris Aello exterruit appulsos portubus male fidis Strophadum. Jamque præterierant portus Dulichios, & Ithacam, & Samum, & domos Neritias, regnum perfidi Ulyssis;

NOTÆ.

(a) *Teucri*) Hic Scamandri Cretensis fuit filius, qui inopia compulsus ad novas sedes quærendas in Phrygiam appulit. Ejus filiam Dardanus, a Tuscis pulsus quod fratrem Jasium occidisset, uxorem duxit. Adeoque proles fuit ambigua & parentes gemini, ut habet Virgilius; quod quidem Anchisem atque Æneam in errorem induxit: quanquam ex Cassandræ vaticiniis, & Creusæ verbis rem totam facile potuissent dijudicare, nisi fuissent immemores.

(b) *Creten*) Quæ insula est celeberrima maris Mediterranei, inter Ægæum & Libycum mare; unde Teucrum ortum esse modo vidimus.

(c) *Jovem*) *Aerem*. Namque gravissima pestilentia laborarunt.

(d) *Centum*) Numerus certus pro incerto; nam neque ipse Homerus, cui ἑκατόμπολις dicitur Creta, tot illi ubique tribuit.

(e) *Ausonios*) *Italos*: namque ab Ausoniis antiquissimis populis, qui extrema Italiæ littora coluerunt, Italia tota, a Poetis præsertim, *Ausonia* dicta est.

(f) *Strophadum*) Sunt insulæ duæ in mari Ionio, juxta Zacynthum; quæ Græcis a conversione ἀπὸ τῆς τροφῆς nomen habuerunt, quod eo usque Calais atque Zetes Harpyias ex Phinei regno depulsas persequuti sint, deinde Jovis monitu retrocesserint.

(g) *Aello*) Unius est Harpyiæ nomen, quæ, ex Hesiodo, duæ, ex aliis tres habui; sorores, quibus diversa insuper data sunt nomina. *Cetæa* memoratur a Virgilio. Aliæ dictæ sunt *Ocypete*, *Iris*, *Alope*, *Thyella*, &c. Sive unica fuerit diversis nominibus, sive plures; per eas videntur intelligere Poetæ in terris quæ sunt *Furiæ* in inferis, & *Diræ* apud Superos. Ponti ac Terræ fuerunt filiæ volatiles, auribus ursinis, corpore vulturino, vultu virgineo, manibus uncis. Quæ omnia non sine judicio fuerunt conficta: ut cuivis ex Mythologia patebit.

(h) *Dulichios*) Dulichium una est ex Echinadibus insulis; quæ olim sub ditione fuit Ulyssis, in mari Ionio.

(i) *Ithacam*) Insula fuit inter Dulichium & Cephaleniam, Ulyssis patria. Hodie *Val di compare*.

(k) *Samen*) Hæc insula est etiam maris Ionii, quæ olim Ulyssi paruit, alio nomine dicta *Cephalenia*, quod hodieque retinet. Alia fuit Thraciæ adjacens, quæ & Samothrace dicta. Alia in mari Icario: plures aliæ. Namque Phœnicibus, qui primi in Græciam colonias deduxerunt, sua lingua Σάμαι loca celsa dicebantur.

(l) *Neritias*) De Nerito videtur agere, quæ urbs fuit Leucadis: namque ea insula a dextra Æneæ in Italiam tendenti post Samum occurrit.

Præter erant vecti: (*a*) certatam lite Deorum
(*b*) Ambraciam, versique vident sub imagine saxum
(*c*) Judicis, (*d*) Actiaco quæ (*e*) nunc ab Apolline nota est,
Vocalemque suâ terram (*f*) Dodonida quercu,
(*g*) Chaoniosque sinus: ubi nati rege (*h*) Molosso
Irrita subjectis fugere incendia pennis.
VIII. Proxima (*i*) Phæacum felicibus obsita pomis
Rura petunt: (*k*) Epiros ab his, regnataque vati
(*l*) Buthrotos Phrygio, simulataque Troja tenentur.
Inde futurorum certi, quæ cuncta fideli
Priamides Helenus monitu prædixerat, intrant
(*m*) Sicaniam: tribus hæc excurrit in æquora (*n*) linguis.
E quibus imbriferos obversa Pachynos ad Austros:
Mollibus expositum Zephyris Lilybæon; at Arcton
(*o*) Æquoris expertem spectat Boreanque Peloros.

INTERPRETATIO.

Cernunt Ambraciam agitatam lite Deorum, quæ nunc est celebris ab Apolline Actiaco, & cautem sub specie arbitri transformati; itemque terram Dodonæam vocalem sua quercu; & sinus Chaonios; ubi filii regis Molossi vitarunt ignes vanos pennis additis.

VIII. *Tendunt in campos proximos Phæacum consitos mitibus pomis. Deinde appellunt ad Epirum, & regnum possessum a vate Phrygio, & Trojam repræsentatam. Inde securi futurorum, quæ Helenus Priami filius prædixerat, adeunt Siciliam. Hæc protenditur in mare tribus promontoriis: ex quibus Pachynus porrectum ad Notos pluviales; Lilybæum patet mitibus Zephyris; at Pelorus vergit ad Aquilonem & Ursam a mari vacantem.*

NOTÆ.

(a) *Certatam*) Participium contra leges Grammaticas.

(b) *Ambraciam*) Urbs fuit Epiri celeberrima, Pyrrhi regia, ad sinum cui nomen dedit.

(c) *Judicis*) Quis ille fuerit, quive Dii de Ambracia certaverint, ignoratur. Ne tamen ideo lugeas. Maximum esset lucrum plurima hujus generis in tanta meliorum ignorantia, ævo insuper tam celeriter labente, prorsus nescisse.

(d) *Actiaco*) *Qui Actii colebatur*. Fuit autem Actium Epiri oppidum & promontorium, victoria, quam ibi adversus Antonium Augustus reportavit, celeberrimum.

(e) *Nunc*) Quia Augustus Apollinis templum amplificavit; ei naves plurimas consecravit; ludos insuper magna celebritate, in victoriæ suæ memoriam, ibi instituit.

(f) *Dodonida*) A Dodone Epiri urbe, apud quam nemus quernum Jovi sacrum, unà cum delubro atque oraculo vetustissimo. Immo vocales etiam arbores fuisse volunt; de quibus Natalem Comitem consuluisse non pœnitebit.

(g) *Chaonios*) Chaones populi fuerant Epiri; a quibus *Chaonia* dicta, quam etiam Æneas iter persequens offendit.

(h) *Molosso*) In aves mutatos dicit Molossi regis filios; quæ etiam fabula obscurior.

(i) *Phæacum*) Populi fuerunt Corcyræ, a Phæace Neptuni filio sic dicti. Insula hodie dicitur *Corfù*, biferis Alcinoi pomariis olim nobilitata.

(k) *Epiros*) Quæ regio in Italiam a Corcyra navigantibus occurrit.

(l) *Buthrotos*) Urbs est Epiri, quæ hodie *Butrinto*; ubi olim Helenus, Priami filius, idemque vates, regnavit.

(m) *Sicaniam*) Quæ alio nomine *Sicilia* dicitur, itemque *Triquetra*, *Trinacria*, Mediterranei maris insula notissima.

(n) *Linguis*) Promontoria ita appellavit, quorum *Pachynus* Græciam, *Lilybæum* Africam, *Pelorus* Italiam spectat.

(o) *Æquoris expert.*) Quia circum polum Septentrionalem volvitur: de quo in Superioribus.

Hæc

Digitized by Google

Hac subeunt Teucri: remisque æstuque secundo
Sub noctem potitur (*a*) Zanclæâ classis arenâ.
(*b*) Scylla latus dextrum, lævum irrequieta (*c*) Charybdis
Infestant: vorat hæc raptas removitque carinas:
Illa feris atram canibus succingitur alvum;
Virginis ora gerens: & (si non omnia vates
Ficta reliquerunt) aliquo quoque tempore (*d*) virgo.
Hanc multi petiere proci; quibus illa repulsis
Ad Pelagi Nymphas, pelagi gratissima Nymphis,
Ibat: & elusos juvenum narrabat amores.
Quam dum pectendos præbet (*e*) Galatea capillos,
Talibus alloquitur, repetens suspiria, dictis:
Te tamen, o virgo, genus haud immite virorum
Expetit: utque facis, potes his impune negare.
At mihi, cui pater est Nereus, quam cærula Doris
Enixa est; quæ sum turbâ quoque tuta sororum,
Non nisi per fluctus licuit (*f*) Cyclopis amorem
Effugere: & lacrymæ vocem impediere loquentis.
Quas ubi marmoreo detersit pollice virgo,
Et solata Deam est; Refer, o carissima, dixit:
Neve tui caussam tege (sum tibi fida) doloris.

INTERPRETATIO.

Trojani intrant per istud; & remis, atque æquo motu maris, classis admovetur terræ Zanclææ ingruente nocte. Scylla vexat partem dextram. Charybdis agitata sinistram. Hæc absorbet atque rejicit naves tractas. Illa habet nigra inguina circumdata trucibus canibus, exhibens vultus puellæ: &, si Poetæ non dixerunt omnia falsa, fuit *etiam aliquando puella. Multi proci hanc ambiverunt; quibus spretis, illa acceptissima nymphis maris concedebat ad Nymphas maris; atque referebat amores deceptos adolescentium. Quam Galatea, dum dat comam pectendam, talibus verbis alloquitur, ingeminans suspiria: Attamen, o puella, genus lene hominum te cupit; atque ut facis, potes recusare his secure. At mihi, cui Nereus est genitor, quam Doris glauca genuit, quæ sum etiam potens agmine consortium, non datum fuit vitare amorem Cyclopis nisi per undas: & fletus obstiterunt voci loquentis. Quos postquam puella detersit pollice candido, & solata est Deam, Narra, inquit, o dilectissima, neve mihi cela materiam tuæ molestiæ: sum tibi fidelis.*

N O T Æ.

(a) *Zanclæâ*) Siciliæ urbs fuit, in penitissimo Pelori sinu, quæ postea a Messeniis instaurantibus *Messana* dicta est.

(b) *Scylla*) Monstrum in freto Siculo, de quo jam sæpius; quod ipse Poeta in principio sequentis libri plenissime describit.

(c) *Charybdis*) Furacissima fuit meretrix, quæ cum Herculi boves surripuisset, ab illo in fretum projecta, vel ut aliis placet a Jove fulmine icta, in monstrum marinum, vel potius voraginem ex Siciliæ latere fuit conversa. Quæ fabula ex maris æstu in illis angustiis vehementissimo, ventis præsertim a meridie adversus illum ruentibus, detorta est.

(d) *Virgo*) Phorci nempe filia.

(e) *Galatea*) Quæ nympha fuit seu Dea, Nerei & Doridis filia.

(f) *Cyclopis*) Polyphemum dicit; cujus amplam satis a Galatea ipsa habes descriptionem.

Nereis his contra resecuta (*a*) Cratæide natam:
Acis erat Fauno Nymphaque (*b*) Symæthide cretus,
Magna quidem patrisque sui matrisque voluptas,
Nostra tamen major: nam me sibi junxerat uni
Pulcher: &, octonis iterum natalibus actis,
Signarat dubia teneras lanugine malas.
Hunc ego, me Cyclops, nullo cum fine petebat.
Nec, si quæsieris odium Cyclopis, amorne
Acidis in nobis fuerit præsentior, edam.
Par utrimque fuit: prô quanta potentia regni
Est, Venus alma, tui! nempe ille immitis, & ipsis
Horrendus silvis, & visus ab hospite nullo
Impune, & magni cum Dîs contemtor Olympi;
Quid sit amor sentit: nostrique cupidine captus
Uritur; oblitus pecorum antrorumque suorum.
Jamque tibi formæ, jamque est tibi cura placendi:
Jam rigidos pectis rastris, Polypheme, capillos:
Jam libet hirsutam tibi falce recidere barbam:
Et spectare feros in aqua, & componere, vultus.
Cædis amor, feritasque, sitisque immensa cruoris
Cessant: & (*c*) tutæ veniunt abeuntque carinæ.
(*d*) Telemus interea Siculam delatus ad Ætnen,
Telemus Eurymides, quem nulla fefellerat (*e*) ales,
Terribilem Polyphemon adit; lumenque quod unum
Fronte geris media, rapiet tibi, dixit, Ulysses.

INTERPRETATIO.

Nereis contra sic respondit filiæ Cratæidis. Acis erat filius Fauni & nymphæ Symæthidis, deliciæ quidem parentum, sed magis nostræ: namque amabilis sese mihi soli devinxerat: & decimo sexto anno prætervito sparserat molles maxillas incerta lanugine. Ego semper illum consectabar, Cyclops me. Neque, si petiveris odium Cyclopis an amor Acidis fuerit vehementior, aperiam. Æqualis fuit utrimque. Proh! Venus amabilis, quantæ sunt vires tui imperii. Nimirum ille sævus, atque formidabilis ipsis silvis, neque impune cognitus ulli peregrino, & spretor magni Cæli & Deorum, experitur quid sit amor: & flagrat tactus nostri desiderio: immemor pecorum & suarum speluncarum. Jamque, Polypheme, est tibi studium pulchritudinis; jamque studes *placere: jam fingis crines hirsutos rastris; jam amas tondere barbam hispidam falce, & contemplari sævam faciem in aqua, atque lenire. Amor stragis, & sævitia, & cupido immoderata sanguinis omittuntur; atque naves accedunt atque recedunt intactæ. Interea Telemus vectus ad Ætnam Siculam, Telemus Eurymides, quem nulla avis deceperat, accedit ad horrendum Polyphemum; atque, inquit, Ulysses eruet tibi unum oculum quem habes in fronte media.*

NOTÆ.

(a) *Cratæide*) Fuit Cratæis Scyllæ mater, ut Homero etiam libitum est: quanquam alii alias meminerunt.

(b) *Symæthide*) Symæthi, Siciliæ fluvii prope Catanam, filia.

(c) *Tutæ*) Cum prius omnes diriperet, atque vectores trucidaret.

(d) *Telemus*) Eurymi fuit filius, inter Cyclopas Vates egregius.

(e) *Ales*) Quarum volatu & garritu futura expiscari conabantur insanientes Ethnici.

Ri-

Risit, &, O vatum stolidissime, falleris, inquit:
(*a*) Altera jam rapuit: sic frustra vera monentem
Spernit: & aut gradiens ingenti littora passu
Degravat; aut fessus sub opaca revertitur antra.
Prominet in pontum cuneatus acumine longo
Collis: utrumque latus circumfluit æquoris unda.
Huc ferus adscendit Cyclops; mediusque resedit.
Lanigeræ pecudes nullo ducente secutæ.
Cui postquam (*b*) pinus, baculi quæ præbuit usum,
Ante pedes posita est, antennis apta ferendis;
Sumtaque arundinibus compacta est fistula centum;
Senserunt toti pastoria sibila montes;
Senserunt undæ: latitans ego rupe, meique
Acidis in gremio residens, procul auribus hausi
Talia dicta meis, auditaque mente notavi.
Candidior nivei folio, Galatea, (*c*) ligustri,
Floridior pratis, longa procerior (*d*) alno;
Splendidior vitro; tenero lascivior hœdo;
Lævior assiduo detritis æquore conchis;
Solibus hibernis, æstiva gratior umbra;
Nobilior pomis; platano conspectior alta;
Lucidior glacie; matura dulcior uva;
Mollior & cygni plumis, & lacte coacto;
Et, si non fugias, riguo formosior horto.

INTERPRETATIO.

Risit, atque, o Vatum, inquit, stultissime, hallucinaris, alia jam sustulit. Ita contemnit frustra prædicentem vera: atque aut premit littora incedens vasto gressu; aut lassus redit in umbrosas speluncas. Collis extat in mare porrectus longo acumine: maris aqua circumlavit utrumque latus. Sævus Cyclops huc adscendit, atque in medio resedit. Pecudes laniferæ sequutæ nullo agente. Et quo, postquam pinus idonea ferendis antennis, quæ fuit pro scipione, ante pedes est posita, & fistula juncta centum calamis capta est, toti montes personuerunt sibilis pastoritiis. Fluctus personuerunt. Ego tecta rupe, atque sedens in sinu mei Acidis, procul excepi auribus meis hujusmodi verba, atque animo signavi accepta. Galatea est candidior folio albi ligustri, floridior pratis, erectior procera alno, lucidior vitro, alacrior tenero hœdo, politior conchis expolitis fluctibus continuis, gratior solibus hibernis, atque *umbra æstiva, splendidior pomis, pulchrior excelsa platano, nitentior glacie, mitior racemo maturo, tenerior & plumis Cygni, & lacte densato, &, nisi fugias, formosior horto riguo.*

NOTÆ.

(a) *Altera*) Ut, fetente etiam stupidissimo Cyclope, occæcetos intelligas quicumque Amori serviendo sese produnt.

(b) *Pinus*) Quantus fuerit Polyphemus ex baculo licet colligere. Neque temere de gigentibus multa prodiderunt Poetæ; siquidem & hodie illorum apparent vestigia in Sicilia, uti quidem referunt viatores.

(c) *Ligustri*) *Du Troesne*. Cujus quidem flores, non folia alba sunt. Sed Polyphemo Poetæ plura fuerint licita, ut mox patebit.

(d) *Alno*) Arbor est ripis fluminum gaudens. *Aulne* Gall.

Sa-

Sævior indomitis eadem Galatea juvencis;
Durior annosa quercu; fallacior undis;
(*a*) Lentior & salicis virgis, & vitibus albis;
His (*b*) immobilior scopulis; violentior amne;
Laudato pavone superbior; acrior igni;
Asperior tribulis; fœta truculentior ursa;
Surdior (*c*) æquoribus; calcato immitior hydro:
Et, quod præcipue vellem tibi demere possem,
Non tantum cervo claris latratibus acto,
Verum etiam ventis volucrique fugacior aura.
At, bene si noris, pigeat fugisse: (*d*) morasque
Ipsa tuas damnes: & me retinere labores.
Sunt mihi pars montis vivo (*e*) pendentia saxo
Antra; quibus nec Sol medio sentitur in æstu,
Nec sentitur hyems: sunt poma gravantia ramos:
Sunt auro similes longis in vitibus uvæ:
Sunt & purpureæ: tibi & has servamus, & illas.
Ipsa tuis manibus silvestri nata sub umbra
Mollia fraga leges: ipsa autumnalia corna,
Prunaque non solum nigro liventia succo,
Verum etiam generosa, novasque imitantia ceras.
Nec tibi castaneæ, me conjuge, nec tibi deerunt
(*f*) Arbutei fœtus: omnis tibi serviet arbos.

INTERPRETATIO.

Eadem Galatea ferocior juvencis indomitis; rigidior veteri quercu, fraudulentior fluctibus, flexibilior & virgis salicis, & vitibus albis, immobilior his saxis, impetuosior torrente, elatior laudato pavone, violentior flamma, asperior carduis, terribilior ursa quæ enixa est fœtus, surdior mari, sævior serpente presso, &, quod maxime a te cuperem removere, non modo fugacior cervo agitata sonoris latratibus, verum etiam ventis atque levi aura. At, si bene cognoveris, pœnitaat fugisse, & ipsa arguas tuas cunctationes, & studeas me retinere. Sunt mihi speluncæ concameratæ in viva rupe pars montis, in quibus neque Sol sentitur per intentos calores, neque frigus sentitur. Sunt poma curvantia ramos; sunt uvæ similes auro in productis vitibus; sunt & rubræ: tibi asservamus & has, & illas. Ipsa colliges tuis manibus tenera fraga nata sub umbra silvestri; ipsa decerpes *corna autumnalia, & pruna, non tantum nigricantia succo atro, verum etiam nobilia, atque exhibentia recentes ceras. Neque castaneæ, neque fructus arbutei tibi deerunt me marito. Omnis arbor tua erit.*

NOTÆ.

(a) *Lentior*) Ideo flexibiliorem dicit Galateam salicis virgis, quod astuta calliditate sese ex Poliphemi insidiis expediret.

(b) *Immobilior*) Quia nullis Polyphemi neque blanditiis, neque minis movabatur.

(c) *Æquoribus*) Quæ cum tumultuantur & mugiunt, vix alium audiri sonum patiuntur.

(d) *Moras*) *Quæ facinnt ne statim meis amoribus fruaris.*

(e) *Pendentia*) Ita videntur, quando pars ima rupis est erosa, superiore in modum tecti protensa atque imminente.

(f) *Arbutei*) Fructus qui ex arbuto arbore deripiuntur sunt valde aspeii; quamobrem etiam *unedones* a Plinio nuncupantur, quod plures edi non possint. At Arbor ipsa antiquis in deliciis fuit propter umbram & foliorum amœnitatem.

Hoc

Digitized by Google

Hoc pecus omne meum est: multæ quoque vallibus errant:
Multas silva tegit; multæ stabulantur in antris.
Nec, si forte roges, possim tibi dicere, quot sint.
Pauperis est numerare pecus: de laudibus harum
Nil mihi credideris; præsens potes ipsa videre,
Ut vix sustineant distentum cruribus uber.
Sunt fœtura minor tepidis in ovilibus agni:
Sunt quoque par ætas aliis in ovilibus hœdi.
Lac mihi semper adest niveum. Pars inde bibenda
Servatur: partem liquefacta (*a*) coagula durant.
Nec tibi deliciæ faciles, vulgataque tantum
Munera contingent, damæ, leporesque, capræque,
Parve columbarum, demtusve cacumine nidus;
Inveni geminos, qui tecum (*b*) ludere possint,
Inter se similes, vix ut dignoscere possis,
Villosæ catulos in summis montibus ursæ.
Inveni: & dixi, Dominæ servabimus istos.
Jam modo cæruleo nitidum caput exsere ponto:
Jam, Galatea, veni: nec munera despice nostra.
Certe ego me novi, liquidæque in imagine vidi
Nuper aquæ · (*c*) placuitque mihi mea forma videnti.
Adspice, sim quantus: non est hoc corpore major
Jupiter in cælo: nam vos narrare soletis
Nescio quem regnare Jovem: coma plurima torvos
Prominet in vultus, humerosque, ut lucus, obumbrat.

INTERPRETATIO.

Omnes hæ pecudes meæ sunt; multæ quoque vagantur per valles: silva occulit multas: multæ jacent in speluncis, neque tibi possim dicere quot sint, si exquiras. Est miseri in numero habere pecus. Nil mihi crediderit de laudibus harum: ipsa præsens potes cernere, ut vix ferant pedibus uber turgidum. Sunt agni fœtus minores in ovilibus calidis: sunt etiam hœdi ejusdem ætatis in caprilibus. Semper habeo lac candidissimum: cujus pars servatur bibenda, coagula immixta condensant partem. Neque tantum epulæ obviæ, & dona communia tibi obvenient, aut damæ, aut lepores, aut capreæ, aut par columbarum, aut nidus petitus ex vertice: inveni in excelsis montibus, qui possint ludere tecum, duos catulos ursæ hispidæ inter se ita similes, ut ægre possis dignoscere. Inveni, atque dixi; servabimus istos Dominæ. Nunc tantum tolle pulchrum caput super mare glaucum: nunc ades, Galatea; neque contemne dona nostra. Certe ego me novi, & nuper sum intuitus in specie aquæ puræ: mea figura arrisit mihi spectanti. Vide quam sim vastus. Jupiter in cælo non est major hoc corpore: nam vos consuevistis dicere nescio quem Jovem regnum tenere. Spissi capilli porriguntur in truculentam faciem, atque tegunt armos tanquam silva.

NOTÆ.

(a) *Coagula*) *De la Pressure*. Illud vero dilutum in lac infunditur, atque cum eo miscetur ut condensetur, & in caseum abeat.

(b) *Ludere*) Annon elegantulus tibi videtur Polyphemus cum suis ursis? Atqui hodieque obvios ejusmodi nullo negotio reperias.

(c) *Placuitque*) Illud vero unum aberat. Cæterum maxime vellem omnibus Polyphemis contingeret hanc sui descriptionem perlegere. Forte omnes sibi cum isto non placerent.

Nec

Nec mihi quod rigidis horrent densissima setis
Corpora, turpe puta: turpis sine frondibus arbos:
Turpis equus, nisi colla jubæ flaventia velent.
Pluma tegit volucres: ovibus sua lana decori est:
Barba viros, hirtæque decent in corpore (*a*) setæ.
Unum est in media lumen mihi fronte, sed instar
Ingentis clypei: quid, non hæc omnia magno
Sol videt e cælo? Soli tamen unicus orbis.
Adde, quod in vestro genitor meus æquore regnat.
Hunc tibi do socerum: tantum miserere, precesque
Supplicis exaudi: tibi enim succumbimus uni.
Quique Jovem, & cælum sperno, & penetrabile fulmen,
(*b*) Nerei, te vereor: tua fulmine sævior ira est.
Atque ego contemtûs essem patientior hujus,
Si fugeres omnes: sed cur, Cyclope repulso,
Acin amas, præfersque meis amplexibus Acin?
Ille tamen placeatque sibi, placeatque licebit,
Quod nollem, Galatea, tibi, modo copia detur,
Sentiet esse mihi tanto pro corpore vires.
Viscera viva traham, divulsaque membra per agros
Perque tuas spargam (sic se tibi misceat) undas.
Uror enim; læsusque exæstuat acrius ignis:
Cumque suis videor translatam viribus Ætnam
Pectore ferre meo: nec tu, Galatea, moveris.
Talia nequicquam questus (nam cuncta videbam)
Surgit: & ut taurus vacca furibundus adempta
Stare nequit, silvaque & notis saltibus errat.

INTERPRETATIO.

Neque indecorum crede quod corpus riget spissisimum horridis setis. Arbor indecora sine foliis; equus indecorus, nisi juba tegant colla flava. Pluma velat aves; sua lana est decori ovibus. Barba est honori viris: Setæ horridæ in corpore gratæ sunt. *Unus est mihi oculus in media fronte, sed instar vasti clypei. Quid? annon Sol adspicit hæc omnia ex vasto cælo? Unicus est oculus Soli. Adde, quod pater meus imperium habet in vestro mari. Eum tibi offero socerum: tantum miserere, atque exaudi preces orantis: namque tibi soli servimus. Quique contemno Jovem, & cælum, & fulmen subtile, te veneror, Nerei filia: tua ira est terribilior fulmine. Atque ego facilius ferrem istam negligentiam, si contemneres omnes: verum quamobrem, Cyclope spreto, diligis Acin, atque anteponis Acin meis amplexibus? Ille tamen & sibi probetur, & quod nollem, licebit tibi probetur, Galatea, modo occurrat, experietur vires mihi esse pro tanto corpore. Abripiam viva præcordia, atque abjiciam artus distractos in agros, atque in tuas aquas: ita tecum rem habeat. Namque ardeo; & offensus amor violentius sævit; & videor gerere meo corde transportatam Ætnam cum suis ignibus: neque tu curas, Galatea. Talia frustra questus surgit; (nam omnia conspiciebam) & tanquam taurus furens vacca surrepta non valet consistere, atque vagatur per nemora & notos saltus;*

NOTÆ.

(a) *Setæ*) Neque hodie homines quosdam pudet porcos esse, quos appellare pudet.

(b) *Nerei*) Vocativi casus.

Cum

Cum ferus ignaros, nec quicquam tale timentes,
Me videt atque Acin: Videoque, exclamat; & ista
Ultima sit, faciam, Veneri concordia vestræ.
Tantaque vox, quantam Cyclops iratus habere
Debuit, illa fuit: clamore perhorruit Ætne.
Ast ego vicino pavefacta sub æquore mergor.
Terga fugæ dederat conversa (*a*) Symæthius heros;
Et, Fer opem, Galatea, precor, mihi; ferte parentes;
Dixerat: & vestris periturum admittite regnis.
Insequitur Cyclops: partemque e monte revulsam
Mittit; & extremus quamvis pervenit ad illum
Angulus e saxo, totum tamen obruit Acin.
At nos, quod fieri solum per fata licebat,
Fecimus; ut (*b*) vires adsumeret Acis avitas.
Puniceus de (*c*) mole cruor manabat: & intra
Temporis exiguum rubor evanescere cœpit:
Fitque color primo turbati fluminis imbre;
Purgaturque mora: tum moles jacta dehiscit:
Vivaque per rimas, proceraque surgit arundo:
Osque cavum saxi sonat exsultantibus undis:
Miraque res; subito media tenus exstitit alvo
Incinctus juvenis flexis nova (*d*) cornua cannis.
Qui, nisi quod major, quod toto cærulus ore est,

INTERPRETATIO.

Cum sævus me adspicis atque Acin inscios, neque quicquam simile reformidantes: atque vociferatur, intueor; & faxo ista sit novissima concordia vestræ Veneri. Atque illa vox tanta fuit quantam infensus Cyclops debuit habere. Ætna fremuit vociferatione. At ego tremefacta me condo sub mari proximo. Heros Symæthius in fugam dederat terga conversa; atque dixerat, succurre mihi, Galatea, quæso, succurrite parentes: atque admittite interiturum vestris regnis. Cyclops persequitur, atque jacit fragmentum dereptum ex monte, & quamvis extremus angulus saxi illum attigit, tamen obruit totum Acin. At nos præstitimus quod solum per fata concessum fuit, ut Acis colligeret vires avitas. Sanguis purpureus fluebat de saxo: & rubor cœpit evanescere intra breve spatium temporis; atque apparet color primo fluvii pluvia turbidi, & fit limpidus tempore. Tum saxum impulsum aperitur, & canna viva, atque erecta nascitur ex hiatibus; & alta rima lapidis strepit aquis salientibus: resque stupenda, juvenis habens cornua recentia circumdata intentis arundinibus repente emersit usque ad medium ventrem. Qui, nisi quod major, quod est glaucus tota vultu,

N O T Æ.

(a) *Symæthius*) Symæthidis nymphæ filium fecit Acis avum Poeta: fuitque insuper Symæthus Siciliæ fluvius maximus.

(b) *Vires*) Id est, *in fluvium verteretur*. Istud autem ideo fictum, quia Acis fluvius ex Ætnæ monte tanto impetu decurrit ut inde fuerit appellatus. Ἀκὶς enim sagitta est Græcis.

(c) *Mole*) A Polyphemo in Acin jacta, qua obrutus fuit.

(d) *Cornua*) Nimirum cornuti esse debuerunt Dii fluviales, propter aquarum circumflexiones præsertim, quas etiam cornua vocant. Cannæ additæ, quia circa amnes plerumque nascuntur.

Acis erat : sed sic quoque erat (*a*) tamen Acis in amnem
Versus : & antiquum tenuerunt flumina nomen.
IX. Desierat Galatea loqui : cœtuque soluto
Discedunt : placidisque natant Nereides undis.
Scylla redit : (neque enim medio se credere ponto
Audet) & aut bibulâ sine vestibus errat arenâ ;
Aut ubi lassata est, seductos nacta recessus
Gurgitis, inclusâ sua membra refrigerat undâ.
Ecce fretum findens alti novus incola ponti,
Nuper in (*b*) Euboica versis (*c*) Anthedone membris,
(*d*) Glaucus adest ; visæque cupidine virginis hæret ;
Et, quæcumque putat fugientem posse morari,
Verba refert : fugit illa tamen : veloxque timore
Pervenit in summum positi prope littora montis.
Ante fretum est ingens apicem collectus in unum
Longa sine arboribus convexus ad æquora vertex.
Constitit hîc : & tuta loco, monstrumne, Deusne
Ille sit ignorans, admiraturque colorem,
Cæsariemque humeros subjectaque terga tegentem,
Ultimaque (*e*) excipiat quod tortilis inguina piscis.
Sentit : & innitens, quæ stabat proxima, moli,
Non ego prodigium, non sum fera bellua, virgo ;
Sum Deus, inquit, aquæ : nec majus in æquora (*f*) Proteus
Jus habet, & (*g*) Triton, Athamantiadesque (*h*) Palæmon.

INTERPRETATIO.

erat Acis. Verum sic etiam, erat nihilominus Acis mutatus in fluvium; & amnis retinuit vetus nomen.

IX. *Galatea finem fecerat dicendi, & cœtu soluto abeunt, & Nereides nant in aquis quietis. Scylla revertitur: neque enim audet se committere medio mari: atque, aut expatiatur sine amictu in bibula arena, aut postquam defessa est, incidens in aliquos recessus maris, tingit suos artus aqua inclusa. Ecce Glaucus novus incola profundi maris, artubus nuper mutatis Anthedone Euboica, dividens pontum accedit: atque consistit amore conspectæ puellæ: & dicit quæcumque autumat posse retinere fugientem. Illa tamen prorumpit, atque levis metu pervenit ad fastigium montis siti ad littus. Est vertex sine arboribus inclinatus in mare reductus in unum cacumen juxta vastum æquor. Hîc substitit; atque secura loco, nesciens an ille Deus esset, an prodigium, admiratur & colorem, & capillos velantes humeros, & dorsum submissum, & quod piscis flexilis subjiciatur extremis inguinibus. Advertit* Glaucus, *atque innitens scopulo qui prope erat, Ego, ait, non sum monstrum,* o *puella, non sum aspera bellua, sum* Deus *maris; neque Proteus, & Triton, & Palæmon Athamantiades majorem habet potestatem in maria.*

NOTÆ.

(a) *Tamen*) Qui Galateam non amplius curabat.

(b) *Euboica*) Quia Eubœa, quæ Ægæi est insula, a Bœotia parvo Euripo tantum diremta est.

(c) *Anthedon.*) Urbs est Bœotiæ maritima.

(d) *Glaucus*) Deus maris factus ex homine; quod ipse modo narrabit: lege tantum.

(e) *Excipiat*) Atrum desinebat in piscem.

(f) *Proteus*) Deus maris Neptuni & Phœnices filius, in omnes formas mutabilis, Phocarum pastor.

(g) *Triton*) Neptuni ejusdem ex Amphitritæ filius, atque tubicen; de quo Metam. lib. I.

(h) *Palæmon*) *Portumnus* a Latinis dictus est hic Athamantis & Inûs filius: cujus metamorphosim vidimus lib. 4.

Ante

Ante tamen mortalis eram: sed scilicet altis
Deditus æquoribus, (a) jam tum exercebar in illis.
Nam modo ducebam ducentia retia pisces;
Nunc in mole sedens moderabar arundine linum.
Sunt viridi prato confinia littora, quorum
Altera pars undis, pars altera cingitur herbis:
Quas neque cornigeræ morsu læsere juvencæ;
Nec placidæ carpsistis oves, hirtæve capellæ.
Non apis inde tulit collectos sedula flores:
Non data sunt capiti genialia serta: nec unquam
Falciferæ secuere manus: ego primus in illo
Cespite consedi, dum lina madentia sicco.
Utque recenserem captivos ordine pisces;
Insuper exposui, quos aut in retia casus,
Aut sua credulitas in aduncos egerat hamos.
Res similis fictæ: (sed quid mihi fingere prodest?)
Gramine contacto cœpit mea præda moveri,
Et mutare latus; terraque, ut in æquore, niti.
Dumque moror, mirorque simul, fugit omnis in undas
Turba suas: dominumque novum, littusque relinquunt.
Obstupui: dubiusque diu, quæ caussa, requiro:
Num Deus hoc aliquis, num succus fecerit herbæ.
Quæ tamen has, inquam, vires habet herba? manuque
Pabula decerpsi, decerptaque dente momordi.
Vix bene combiberant ignotos guttura succos:
Cum subito trepidare intus præcordia sensi;
Alteriusque rapi naturæ pectus amore.

INTERPRETATIO.

Prius tamen eram homo: verum enim vero studiosus profundarum aquarum, jam tum natabam in illis. Nunc enim trahebam retia trahentia pisces; nunc quiescens super scopulo flectebam filum virga. Sunt littora contermina prato virenti, quorum pars alia cingitur aquis, pars alia graminibus, quæ neque juvencæ cornutæ decerpserunt morsu, neque mites pecudes aut hispidæ capræ totondistis. Apis diligens non inde exportavit flores libatos; coronæ voluptariæ non sunt oblatæ capiti, neque unquam manus falce instructæ exciderunt. Ego primus requievi in illo cespite, dum exsicco lina humida. Atque ut numerarem singulatim pisces captos, insuper exposui quos aut fors duxerat in retia, aut sua credulitas in curvos hamos. Res similis falsæ: verum quid meâ refert fallere? Herbâ contactâ mea præda cœpit moveri, atque exsilire in latera, & micare in terra sicut in mari. Dumque maneo, & simul stupeo, omnis multitudo prorumpit in aquas suas, atque deserunt novum dominum cum littore. Obstupui, atque diu incertus perpendo quæ caussa, num Deus aliquis, num succus graminis hoc præstiterit. Quod tamen gramen, dixi, pollet his viribus? atque revelli herbas manu, & dente momordi revulsas. Vix fauces satis degustaverant succos inexpertos, cum statim sensi viscera intus salire, & cor tangi amore alterius naturæ

N. O. T Æ.

(a) *Jam tum*) Istud cogitent qui aliquando cælo recipi cupiunt.

Digitized by Google

Nec potui restare loco: Repetendaque nunquam
Terra, vale, dixi: corpusque sub æquora mersi.
Dî maris exceptum socio dignantur honore:
Utque mihi, quæcumque feram, mortalia demant,
Oceanum (*a*) Tethynque rogant: ego lustror ab illis;
Et purgante (*b*) nefas novies mihi carmine dicto
Pectora fluminibus jubeor supponere centum.
Nec mora: diversis lapsi de fontibus amnes,
Totaque vertuntur supra caput æquora nostrum.
Hactenus acta tibi possum memoranda referre:
Hactenus & memini: nec mens mea cætera sensit.
Quæ postquam rediit; alium me corpore toto,
Ac fueram nuper, nec eundem mente recepi.
Hanc ego tum primum viridem ferrugine barbam,
Cæsariemque meam, quam longa per æquora verro,
Ingentesque humeros, & cærula brachia vidi,
Cruraque pinnigero (*c*) curvata novissima pisce.
Quid tamen hæc (*d*) species, quid Dîs placuisse marinis,
Quid juvat esse Deum, si tu non tangeris istis?
Talia dicentem, dicturum plura reliquit
Scylla Deum: furit ille, irritatusque repulsâ
(*e*) Prodigiosa petit (*f*) Titanidos atria (*g*) Circes.

INTERPRETATIO.

Neque potui consistere in loco, atque dixi, Tellus nunquam adeunda, vale; & immisi corpus sub maria. Dii maris decorant exceptum honore communi: & orant Oceanum atque Tethyn ut mihi auferant omnia quæ habeam morti obnoxia. Ego purgor ab illis; atque jubeor submittere pectora centum fluviis, carmine a me novies prolato quod delet nefas. Et sine dilatione, fluvii fluentes ex diversis scaturiginibus, & totum mare excurrit supra caput nostrum. Hactenus tibi possum narrare facta digna memoria, hactenus quoque recordor: neque animus meus advertit reliqua. Qui postquam rediit, recollegi me toto corpore alium ac fueram nuper, neque eundem ingenio. Ego tum primum spectavi glaucam hanc barbam atque subnigram, & meos capillos, quos traho per vasta maria, & magnos humeros, & lacertos cæruleos, & pedes ultimo sinuatos in piscem pinniferum. Quid tamen prodest hæc forma, quid gratum fuisse Diis marinis, quid esse Deum, si tu non moveris istis? Scylla destituit Deum talia proferentem, & plura prolaturum. Ille insanit, atque impulsus contemtu adit aulam Circes monstris plenam.

NOTÆ.

(a) *Tethyn*) Quæ uxor Oceani, Cœli & Terræ filia, nequaquam cum Thetide Nerei confundenda.

(b) *Nefas*) Quodcumque ex humana labe profectum, impietas præsertim. Qua fabula puros esse debere qui cum Deo vivere volunt; atque insuper minimos, & ex humili plebe delectos illi acceptos esse, modo sint pii, quivis facile colliget. Cæterum Palæphatus ad Historiam refert cujusdam piscatoris natandi peritissimi, quem huc prolixius transcribere supervacaneum videtur.

(c) *Curvata*) Nimirum curva & plicatilis est piscis cauda.

(d) *Species*) Eaque egregia, si Diis placet. Verum ita quisque propemodum sibi placet: illi maxime qui maxime bruti.

(e) *Prodigiosa*) Quia monstris plena ex veneficiis Circes.

(f) *Titanidos*) *Titani Solis filiæ.*

(g) *Circes*) Quæ veneficiis & incantamentis ab omnibus cognita meretrix, mox sese insuper prodet.

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER XIV.

ARGUMENTUM.

Is cum per Venulum peteret auxilium a Diomede, cujus socii in aves fuerant mutati, repulsam passus est: redeunte Venulo per ea loca in quibus pastor quondam in oleastrum erat conversus. Postea naves Æneæ in prælio Nymphæ fiunt. Sicut & Ardea post occisum Turnum, avis; atque Æneas ipse, Indiges. Successerunt huic Reges alii. Quorum inter cæteros sub Proca floruit Pomona; quam cum amaret Vertumnus, sumpta primum anus forma, & Anaxaretes in saxum conversæ exemplo usurpato; deinde rursum juvenis factus, voto potitur. Inde sub Numitore aquæ frigidæ redduntur calidæ. Cui qui successit Romulus, factus est Quirinus: ejusque uxor, Ora dea.

I. JAmque (*a*) Giganteis injectam faucibus Ætnen,
Arvaque (*b*) Cyclopum, quid rastra, quid usus aratri
Nescia, nec quicquam junctis (*c*) debentia bubus,
Liquerat (*d*) Euboicus tumidarum cultor aquarum:
Liquerat & Zanclen, adversaque mœnia (*e*) Rhegi,
Navifragumque (*f*) fretum, gemino quod littore pressum
(*g*) Ausoniæ Siculæque tenet confinia terræ.
Inde, manu magna (*h*) Tyrrhena per æquora lapsus;
Herbiferos adiit colles, atque atria Glaucus
Sole satæ Circes, variarum plena ferarum.

INTERPRETATIO.

I. *JAmque Euboicus sulcator aquarum æstuosarum prætererat Ætnam impositam cervicibus giganteis, atque agros Cyclopum intactos rastris atque aratro, nec quicquam debentes bobus jugo pressis. Prætererat etiam Zanclen, & muros oppositos Rhegio, & fretum naufragum, quod coarctatum duplici littore fines facit terræ Italæ & Siculæ. Inde Glaucus natans vasta manu per maria Tusca, accedit ad montes herbidos, atque aulam Circes filiæ Solis refertam feris diversi generis.*

NOTÆ.

(a) *Giganteis*) Non modo Ætna capiti Tiphœi Gigantis, sed tota insula Sicilia quam late patet illi monstro imposita; ut alibi cecinit Naso.

(b) *Cyclopum*) Qui Neptuni & Amphitrites filii in Sicilia ferrariam sub Vulcano exercuerunt, Jovis præcertim fabricandis fulminibus intenti.

(c) *Debentia*) Quia nunquam aratro subacta.

(d) *Euboicus*) Glaucus Anthedonius scil. de quo supra, qui Deus factus marinus maria natendo sulcabat.

(e) *Rhegi*) Rhegium urbs est in extremis finibus Calabriæ, qua parte Sicilia ab Italia impetu maris distracta dicitur: unde & Græce nomen istud habuit.

(f) *Fretum*) Siculum dicit, propter æstus violentiam atque augustias maris, scopulos, itemque ventorum impetum, maxime naufragum.

(g) *Ausoniæ*) Quem ab Ausonibus populis Italiam esse supra diximus.

(h) *Tyrrhena*) Tyrrhenum & Tuscum dicitur mare quod Italiæ maximam partem a latere meridionali alluit.

Quem

Quam simul aspexit; dicta acceptaque salute,
Diva, Dei miserere, precor: nam sola levare
Tu potes hunc, dixit, (videar modo dignus) amorem.
Quanta sit herbarum, (*a*) Titani, potentia nulli
Quam mihi cognitius, qui sum mutatus ab illis.
Neve mei non nota tibi sit caussa furoris;
Littore in Italico Messenia mœnia contra
Scylla mihi visa est: pudor est promissa, precesque,
Blanditiasque meas, contemtaque verba referre.
At tu, sive aliquid regni est in carmine; carmen
Ore move sacro: sive expugnacior herba est;
Utere tentatis operosæ viribus herbæ.
Nec medeare mihi, sanesque hæc vulnera mando:
Fineque nil opus est: partem ferat (*b*) illa caloris.
At Circe (neque enim flammis habet (*c*) aptius ulla
Talibus ingenium; seu caussa est hujus in ipsa;
Seu Venus (*d*) indicio facit hoc offensa paterno)
Talia verba refert: Melius sequerere volentem,
Optantemque eadem, parilique cupidine captam.
Dignus eras; ultro poteras certeque rogari:
Et si spem dederis, mihi crede, rogaberis ultro.
Neu dubites, absitque tuæ fiducia formæ:
En ego, cum Dea sim, nitidi cum filia Solis,
Carmine cum tantum, tantum cum gramine possim;

INTERPRETATIO.

Quam statim atque vidit, salute ablata atque accepta, Dea, inquit, oro, miserere Dei: nam sola potes opem ferre huic amori, modo videar dignus. O filia Titanis, nulli est magis perspectum quam mihi qui sum versus ab illis quanta sit vis graminum: Neve nescias caussam mei amoris, Scylla conspecta est a me in littore Italico ex adverso murorum Messeniorum. Me pudet narrare pollicitationes, & preces, & mea lenocinia, & dicta neglecta. At tu, seu est aliqua potentia in incantationibus, profer incantamenta ore sacro: sive gramen est efficacius, utere viribus probatis graminis efficacis. Neque hortor ut mihi remedium admoveas, aut consolides has plagas: nam finem non quæro: Illi sit pars æqua amoris. At Circe (neque enim ulla prædita est animo promtiore ad ignes hujus generis, seu caussa istius rei est in ipsa, seu Venus læsa indicio paterno hoc præbet) reddit talia verba: Sapientius amaveris cupientem, atque quærentem eadem, & irretitam simili amore. Meritus eras: atque certe poteras rogari: & si spem indulseris, mihi fidem habe, sponte rogaberis. Neve sis incertus, aut diffidas de tua elegantia, ecce ego, cum Dea sim, cum filia splendidi Solis, cum tantum valeam incantamentis, cum tantum herbis,

NOTÆ.

(a) *Titani*) Vocativus est Græcus: Titanis namque fuit Circe Solis Titanis filia.

(b) *Illa*) *Scylla* scilicet; quam pari amore correptam cupit Glaucus.

(c) *Aptius*) Ut satis superque constat insignem fuisse meretricem.

(d) *Indicio*) Solem vidimus antea, Circes patrem, qui Veneris cum Marte adulterium deprehendit, atque insuper Vulcano indicavit.

Ut

Ut tua sim, voveo: spernentem sperne: sequenti
(*a*) Redde vices: unoque (*b*) duas ulciscere facto.
Talia tentanti, Prius, inquit, in æquore frondes,
Glaucus, & in summis nascentur montibus (*c*) algæ;
Sospite quam Scillâ nostri mutentur amores.
Indignata Dea est: & lædere quatenus ipsum
Non poterat, nec vellet amans; irascitur illi,
Quæ sibi prælata est: Venerisque offensa repulsa,
Protinus horrendis infamia pabula succis
Conterit: & tritis (*d*) Hecateia carmina miscet;
(*e*) Cærulaque induitur velamina: perque ferarum
Agmen adulantum media procedit ab aula:
Oppositumque petens contra Zancleia saxa
Rhegion ingreditur ferventes æstibus undas:
In quibus, ut solidâ ponit vestigia ripâ;
Summaque decurrit pedibus super æquora siccis.
Parvus erat gurges curvos sinuatus in arcus,
Grata quies Scyllæ; quo se referebat ab æstu
Et maris & (*f*) cœli, medio cum plurimus orbe
Sol erat, & minimas a vertice fecerat umbras:
Hunc Dea prævitiat; portentiferisque venenis
Inquinat: huic (*g*) fusos latices radice nocenti
Spargit: & obscurum verborum ambage novorum
Ter novies carmen magico demurmurat ore.

INTERPRETATIO.

percupio tuam esse. Contemne negligentem: par pari refer amanti, atque vindica duas uno facto. Glaucus respondet talia conanti, Ante rami crescent in mari, & algæ in excelsis collibus, quam nostri amores mutentur Scylla incolumi. Dea irata est; & siquidem non poteret ipsum offendere, neque amans id cuperet, odium exercet in illam quæ sibi præposita est: atque læsa repulsa Veneris continuo terit herbas damnatas succis abhorrendis: & addit contritis incantationes Hecateias: & sumit pullos amictus, & egreditur ex media regia per turbam ferarum adblandientium, & tendens Rhegium obversum petris Zancleis intrat aquas agitatas æstibus: in quibus firmat pedes tanquam in duro littore, & fertur super ultima maria siccis plantis. Exiguus erat gurges curvatus in arcus tenses, acceptum otium Scyllæ, quo se recipiebat a furore maris & caloris, cum Sol erat intensus in medio cœlo, & signabat brevissimas umbras a capite. Dea ante inficit gurgitem, atque fœdat venenis monstriferis: in hunc immittit succos expressos ex radicibus noxiis; & demurmurat ter noviis ore magica incantamentum obscurum ambitu vocum inauditorum.

N O T Æ.

(a) *Redde vices*) *Me pariter redama.*

(b) *Duas*) Scyllam quæ amori non respondebat, deserendo: Circem quæ opem denegabat, spem illi injiciendo amoris, ut eo torqueretur.

(c) *Algæ*) Quæ herba est nullius valoris, maris ejectamentum.

(d) *Hecateia*) *Incantamenta ab Hecate matre accepta.*

(e) *Cærula*) Pro nigris videntur posita.

(f) *Cœli*) Cum Solis ardor intensissimus est æstuare etiam dicitur.

(g) *Fusos*) Succos dicit ex venenatis herbis expressos.

Scyl-

Scylla venit, mediaque tenus descenderat alvo;
Cum sua fœdari latrantibus inguina (*a*) monstris
Aspicit: ac primo non credens corporis illas
Esse sui partes, refugitque, abigitque, timetque
Ora proterva canum: sed quos fugit, attrahit una.
Et corpus quærens femorum, crurumque, pedumque,
(*b*) Cerbereos rictus pro partibus invenit illis.
Statque canum rabies: subjectaque terga ferarum
Inguinibus (*c*) truncis uteroque exstante cohærent.
II. (*d*) Flevit amans Glaucus: nimiumque hostiliter usæ
Viribus herbarum fugit connubia Circes.
Scylla loco mansit: cumque est data copia primum,
In (*e*) Circes odium sociis (*f*) spoliavit Ulyssen.
Mox eadem (*g*) Teucras fuerat mersura carinas;
Ni prius in (*h*) scopulum, qui nunc quoque saxeus exstat,
Transformata foret, scopulum quoque navita vitat.
III. Hanc ubi Trojanæ remis (*i*) avidamque Charybdin
Evicere rates; cum jam prope littus adessent.

INTERPRETATIO.

Scylla adest, atque progressa erat usque ad medium ventrem, cum videt sua inguina dedecorari monstris latrantibus: & primo non putans eas esse partes sui corporis, & vitat, & repellit, & metuit rictus pervicaces canum. Verum secum rapit quos vitat; atque lustrans corpus femorum & tibiarum & pedum, reperit ora canum loca illarum partium. Atque manet canum rabies, & terga subdita ferarum junguntur inguinibus mutilatis atque ventri prominenti.

II. *Glaucus amans lacrymatus est, atque vitavit conjugium Circes usæ nimis hostiliter viribus herbarum. Scylla ibi mansit; & cum primum occasio oblata est, privavit Ulyssem comitibus in odium Circes. Brevi eadem fuerat perditura naves Trojanas, nisi ante mutata fuisset in scopulum, qui nunc quoque saxeus eminet: nauta etiam effugit scopulum.*

III. *Postquam naves Trojanæ remis effugerunt hanc, atque rapacem Charybdim; cum jam pene appulissent ad littus*

NOTÆ.

(a) *Monstris*) *Canibus* scilicet, *atque lupis*.

(b) *Cerbereos*) *Cerberi inferorum canis similes*.

(c) *Truncis*) Quia in canes fuerunt mutata. Qua ex re, quid denique hominibus turpis voluptas afferat, quæ per Circen est intelligenda, quivis possit cognoscere. Quanquam paulo aliter alii hujus fabulæ sensum expiscari conantur.

(d) *Flevit*) Quod fere illis evenit qui incaute ab obviis quibusque amicis consilium vel auxilium petunt: namque rarissimis contingit veros atque fideles hac tempestate præsertim nancisci.

(e) *Circes*) Quam Scylla Ulyssis amore teneri resciverat: sibi namque invicem insidiantur inimici.

(f) *Spoliavit*) Plurimos eorum in freto Siculo amisisse Ulyssem scripsit Homerus in Odyssea.

(g) *Teucras*) Æneæ, qui per fretum Siculum iter habebat.

(h) *Scopulum*) Inde nata fabula, quod procul visentibus promontorium appareat ex parte Italiæ specie mulieris; ad cujus radices aqua æstu atque ventorum impetu allisa latrantium canum voces reddere videatur.

(i) *Avidam*) Quia a latere Siciliæ mare vorticosum ex repulsu atque collisione fluctuum, qui in oppositos scopulos Italiæ per vim ventorum irruerunt: quo efficitur ut naves illac transeuntes trahi videantur, quæ æstu abripiuntur.

Auso-

Ausonium, (*a*) Libycas vento referuntur ad oras.
(*b*) Excipit Ænean illic animoque domoque,
(*c*) Non bene diſcidium Phrygii latura mariti,
(*d*) Sidonis; inque pyrâ (*e*) sacri sub imagine factâ
Incubuit ferro: (*f*) deceptaque (*g*) decipit omnes.
Rurſus (*h*) arenoſæ fugiens nova mœnia terræ,
Ad ſedemque (*i*) Erycis fidumque relatus (*k*) Aceſten
Sacrificat; (*l*) tumulumque sui genitoris honorat.
Quaſque rates (*m*) Iris Junonia pæne cremarat,
Solvit: & (*n*) Hippotadæ regnum, (*o*) terraſque calenti
Sulfure fumantes, (*p*) Acheloiadumque relinquit
Sirenum ſcopulos: orbataque (*q*) præſide pinus

INTERPRETATIO.

Italum, revehuntur vento ad littora Africa. Dido *Sidonia, non æquo animo paſſura divortium viri Trojani, illic excipit mente & hoſpitio Æneam: atque ſeſe injecit in enſem ſuper rogo ſtructo ſub ſpecie sacri; & eluſa omnes eluſit. Rurſus vitans recentes muros terræ arenoſæ, & revectus ad ſedes Erycis & fidelem Aceſtem, ſacrum facit, atque veneratur ſepulcrum sui patris: & ſolvit naves quas Iris Junonia prope cremaverat: atque prætergreditur regnum Hippotadæ & terras fumantes ſulfure calido, & cautes Sirenum Acheloidum: & navis ſpoliata nauclero*

NOTÆ.

(a) *Libycas*) *Africanas*: In Africam nempe tempeſtate delatus ad Didonem Æneas pervenit: quod fuſe perſequutus eſt Maro.

(b) *Excipit*) Scilicet illum exceperit quæ nondum nata, atque poſt 286. annos in lucem edita! Æneæ errores deſcribit Poeta, ut commode ad Pithecuſam inſulam deſcendat, atque Cercopum metamorphoſim deſcribat.

(c) *Non bene*) Namque Ænea profecto ſeſe ipſa Dido amoris impatientia jugulavit.

(d) *Sidonis*) *Dido*, Sidone oriunda.

(e) *Sacri*) Quod pluribus perſequitur Maro Æneid. 4.

(f) *Decepta*) Ab Ænea, qui ſpem fecerat fi narum nuptiarum.

(g) *Decipit*) Neminem omnque, nequidem Annam ſororem fecit ſuæ necis conſciam:

Non tamen Anna novis prætexere funera ſacris
Germanam credit: nec tantos mente furores
Concipit. Virgil.

(h) *Arenoſæ*) *Libycæ* ſcil. de qua Hiarbas apud Virgilium, de Didone loquens:

.... *cui littus arandum*
Dedimus.

(i) *Erycis*) Qui mons eſt Siciliæ, ab Eryce Veneris filio ibi ſepulto ſic dictus, niſi Etymologia eſt Punica.

(k) *Aceſten*) Qui Trojano a ſanguine cretus, per Egeſtam matrem, atque Segeſtæ imperium tenens quam ipſe condiderat, benigniſſime antea hoſpitio Æneam exceperat.

(l) *Tumulum*) Namque patri in Sicilia ſepulto Æneas anniverſarium ſacrum inſtituerat; in cujus etiam honorem ludos Trojani celebrarunt: ut prolixe a Marone hæc omnia narrantur.

(m) *Iris*) Quæ Junonis nuncia matribus Trojanis juſſit, ut ignem navibus injicerent, ne ulterius poſſet Æneas progredi, aut in Latio *Romanam condere gentem*.

(n) *Hippotadæ*) Æolus eſt Hippotæ Trojani filius, qui optimus Princeps, atque Aſtronomiæ peritiſſimus in Æoliis inſulis imperavit, quæ inter Siciliam atque Italiam jacent, alio nomine dictæ *Vulcaniæ*.

(o) *Terras*) Vulcani inſulas dicit.

(p) *Acheloidum*) Sirenes, quas jam toties vidimus, *Acheloides* a patre *Acheloo* dictæ ſunt: quarum deſcriptionem vide Metam. 5. ỽ. 552. Tres fuerunt *Parthenope*, *Lygia*, & *Leucoſia*; quæ in Sirenuſis ſaxis, ſeu Pæſtani ſinus inſulis, ſedem habuerunt.

(q) *Præſide*) *Palinuro* ſcil. quem Somnus Deus

.... *cum puppis parte revulſâ*
Cumque gubernaclo liquidas projecit in undas.

ut habet Virgil. priuſquam Sirenum ſcopulos eſſet prætervectus.

(*a*) Inarimen,* (*b*) Prochytenque legit, sterilique locatas
Colle (*c*) Pithecusas, habitantum nomine dictas.
Quippe Deûm genitor fraudem, & perjuria quondam
(*d*) Cercopum exosus, gentisque admissa dolosæ;
In deforme viros animal mutavit: ut idem
Dissimiles homini possent, similesque videri.
Membraque contraxit: naresque a fronte resimas
Contudit, & rugis peraravit anilibus ora.
Totaque velatos flaventi corpora villo
Misit in has sedes: nec non prius abstulit usum
Verborum, & natæ dira in perjuria linguæ.
(*e*) Posse queri tantum rauco stridore relinquit.
IV. Has ubi præteriit; & (*f*) Parthenopeia dextrâ
Mœnia deseruit: læva de parte canori
(*g*) Æolidæ tumulum, & loca fœta palustribus (*h*) ulvis
Littora Cumarum, (*i*) vivacisque antra (*k*) Sibillæ

INTERPRETATIO.

attingit Inarimen, & Prochyten, & Pithecusas positas in monte infœcundo, appellatas nomine incolentium. Namque pater Deorum perosus dolos & perjuria, & facinora nationis fraudulentæ veterum Cercopum transformavit homines in turpe animal; ut iidem possent videri similes atque dissimiles homini: atque coarctavit artus, & depressit nasum retusum a fronte, & signavit vultus rugis anilibus: & mitit in has sedes habentes totum corpus tectum pilis subfuscis; quin etiam antea ademit usum vocis, & linguæ factæ ad execranda perjuria. Permittit tantum posse conqueri rauco stridore.

IV. *Postquam has reliquit, atque prætergressus est a dextra muros Parthenopeios, adit a parte sinistra sepulcrum Æolidæ tubicinis, & littora Cumarum loca consita ulvis palustribus, atque speluncas vivacis Sibyllæ,*

NOTÆ.

(a) *Inarimen*) Insula est contra Campaniam, quæ & *Ænaria*, atque *Ischia* dicta.

(b) *Prochyten*) Alia est insula a præcedenti terræmotu divulsa; unde & nomen habuit; πρόχυσις enim est *Profundo*.

(c) *Pithecusas*) Quæ urbs est in Pithecusa insula supra Neapolim ad occasum; a Simiis, qui Græcis πίθηκοι dicuntur, sic appellata.

(d) *Cercopum*) Candulus atque Atlas, inquit Suidas, fratres fraudulentissimi fuerunt, qui propter sceleslos mores, Jovem ipsum ausi etiam decipere, Cercopes, hoc est Deceptores dicti sunt.

(e) *Posse queri*) Jove nihil opus est ad pœnas facinorosis hominibus irrogandas. Ipsum crimen per sese non dedecorat modo naturam, sed insuper in certissimum exitium dehonestatam trahit. Quod maxime perfidis adulatoribus, simiis, aut hominum larvis, hypocritis esset perpendendum.

(f) *Parthenopeia*) Neapolis est a Parthenope Sirene ibi sepulta sic dicta.

(g) *Æolidæ*) Misenum dicit Æoli filium,
...... *quo non præstantior alter*
Ære ciere viros, Martemque accendere cantu.

ut cecinit Virgil. Æn. 6.

(h) *Ulvis*) Stagnorum est alga, herba nullius usus.

(i) *Vivacis*) Quamobrem postea dicetur.

(k) *Sibyllæ*) Cumæam dicit, quæ inter decem a Lactantio recensitas, novem oraculorum voluminibus quæ Tarquinio Prisco obtulit, maxime celebris. Quanquam eorum omnium vanitatem prolixe Blondellus, aliique viri magni coarguerunt.

In-

Intrat; &, ut manes adeat per (*a*) Averna paternos,
Orat: at illa diu vultus tellure moratos
Erexit: tandemque (*b*) Deo furibunda recepto,
Magna petis, dixit, vir factis maxime, cujus
Dextera per ferrum, pietas spectata per ignes.
Pone tamen, Trojane, metum: potiere petitis:
(*c*) Elysiasque domos, & regna (*d*) novissima mundi
Me duce cognosces, simulacraque cara parentis.
Invia virtuti nulla est via: dixit: & auro
Fulgentem (*e*) ramum (*f*) silva Junonis Avernæ
Monstravit: jussitque suo (*g*) devellere trunco.
Paruit Æneas: & formidabilis (*h*) Orci
Vidit (*i*) opes, atavosque suos, umbramque senilem
Magnanimi Anchisæ: didicit quoque (*k*) jura locorum;
Quæque (*l*) novis essent adeunda pericula bellis.

INTERPRETATIO.

& precatur ut veniat ad Manes paternos per Averna. At illa sustulit oculos diu affixos terræ; & denique turbata Deo admisso: Ingentia poscis, inquit, vir clarissime facinoribus, cujus dextra cognita per ensem; pietas per flammas. Omitte tamen timorem, Trojane: frueris votis, & me duce vises sedes Elysias, & regna ultima mundi, & dilectam imaginem genitoris. Nulla est via inaccessa virtuti, ait: atque ostendit ramum in silva Deæ Inferorum splendentem auro: & imperavit deripere suo stipite. Æneas obsequutus est, & intuitus est divitias tremendi Plutonis, & majores suos, & Manes veteres generosi Anchisæ: edoctus est etiam jura locorum, & quæ discrimina essent subeunda novis bellis.

NOTÆ.

(a) *Averna*) *Avernus* in singul. seu *Averna* in plur. lacus fuit non longe a Puteolano Campaniæ sinu, profundissimus, cinctus olim inaccessis silvis, atque præruptis collibus: qui ex re, cumque insuper totus ille terræ tractus cavernosus, sulphure atque bitumine abundans esset, maxime factum, ut Latini Poetæ hîc etiam in Inferos descensum patere scripserint.

(b) *Deo*) *Apolline*, scilicet.

(c) *Elysiae*) Elysium, Campi Elysii, aut Domus Elysiæ, sedes fuerunt beatorum apud Inferos, ex Poetarum maxime, atque Ethnicorum sententia: ubi omnis generis voluptatibus securi post mortem fruerentur.

(d) *Novissima*) Quæ infra Cœlum, quod Jovi, atque Aquas, quæ Neptuno, Plutoni tertio illorum fratri obtigerunt.

(e) *Ramum*) Credenti atque Volenti omnia equidem sunt prona:

---- *Invia virtuti nulla est via.*

Verissime dixit Sibylla. At enim, seu per virtutem Fidem, Sapientiam, aut Veritatem ipsam intelligas, nulla earum in homine, sine præsentissimo Dei numine, quod per ramum Junonis intelligas, potest consistere. Cæterum haud equidem scio, annon arcana quædam naturæ mysteria hîc attingat Poeta.

(f) *Silva*) Quæ Proserpinæ Inferorum reginæ sacra.

(g) *Devellere*) Utinam vero nostris hominibus liberet etiam sua fide suum parare verum Deum; quem non aliæ re magis contemnunt, quam quod pro libitu quovis tempore jam diu paratum credunt.

(h) *Orci*) Plutonem dicit, qui diversis de causis diversa etiam habuit nomina, quæ passim ex Lexicis licet cognoscere.

(i) *Opes*) Divitiarum namque Deus est Plutus.

(k) *Jura*) Quique adeo hîc aut illic essent, plecterentur, aut oblectarentur: &c. quæ fuse persequitur Virg. Æn. 6.

(l) *Novis*) Quæ adversus Turnum præsertim gessit Æneas.

Inde ferens lassos (*a*) averso tramite passus,
Cum duce Cumæa fallit sermone laborem.
Dumque iter horrendum per opaca (*b*) crepuscula carpit:
Seu Dea tu præsens, seu Dîs gratissima, dixit,
Numinis instar eris semper mihi: meque fatebor
Muneris esse tui; quæ me loca mortis adire,
Quæ loca me visæ voluisti evadere mortis.
Pro quibus aerias meritis evectus ad auras
Templa tibi statuam; tribuam tibi thuris honorem.
Respicit hunc vates, & suspiratibus haustis,
Nec Dea sum, dixit; nec sacri thuris honore
Humanum dignare caput: neu nescius erres,
(*c*) Lux æterna mihi, cariturаque fine dabatur,
Si mea virginitas Phœbo patuisset amanti.
Dum tamen hanc sperat, dum præcorrumpere donis
Me cupit; Elige, ait, virgo Cumæa, quid optes:
Optatis potiere tuis: ego pulveris hausti
Ostendens cumulum, quot haberet corpora pulvis,
Tot mihi natales contingere vana rogavi.
(*d*) Excidit optarem juvenes quoque protinus annos.
Hos tamen ille mihi dabat, æternamque juventam,
Si Venerem paterer: contemto munere Phœbi
Innuba permaneo: sed jam felicior ætas
Terga dedit, (*e*) tremuloque gradu venit ægra senectus,

INTERPRETATIO.

Inde regreditur aversa via, cum duce Cumæa defessus decipit laborem colloquio. Et dum iter facit tremendum per obscuram lucem, Seu, inquit, tu Dea propitia, seu Diis dilectissima, eris semper mihi tanquam Dea: & agnoscam me vivere ex tuo beneficio, quæ voluisti me visere sedes mortis, quæ voluisti me effugere sedes conspectæ mortis. Pro quibus beneficiis sublatus ad oras superas, tibi ponam delubra, tibi præbebo cultum thuris. Sibylla respicit hunc, & suspiriis ex imo pectore ductis, Neque, inquit, Dea sum: neque honora caput humanum sacro thure. Neve pecces ignorans, vita æterna mihi præbebatur sine fine, si mea virginitas fuisset permissa amanti. Quandiu tamen hanc sperat, quandiu optat me ante captare muneribus; Dispice, inquit, puella Cumæa, quid voveas, frueris tuis votis. Ego monstrans cumulum arenæ correptæ, inscious petivi tot mihi annos venire, quot pulvis haberet atomos. Oblita sum vivere etiam continuo annos juveniles. Ille tamen mihi offerebat hos, atque juventutem illibatam, si paterer concubitus. Permaneo cælebs, dono Apollinis neglecto. Verum jam anni lætiores præterierunt; & tristis senectus venit passu tremulo,

NOTÆ.

(a) *Averso*) Cum rursus ad superas auras Æneas atque Sibylla redirent.

(b) *Crepuscula*) Id est per lucem dubiam, qualem decet esse apud inferos.

(c) *Lux*) *Vita*; quam quidem Castitatis dispendio noluit Sibylla consequi.

(d) *Excidit*) Neque cuiquam unquam satis compertum fuit, quid quisque optare debeat: ut satius sit id totum Deo concredere.

(e) *Tremula*) Immo maxime festino venit, sed tremula est ipsa senectus.

Digitized by Google

Quæ patienda diu est: nam jam mihi sæcula septem
Acta vides: superest, numeros ut pulveris æquem,
Tercentum messes, tercentum musta videre.
Tempus erit, cum me de tanto corpore parvam
Longa dies faciat: consumptaque membra senectâ
Ad minimum redigantur onus; nec amata videbor,
Nec placuisse Deo: Phœbus quoque forsitan ipse
Vel non agnoscet, vel dilexisse negabit.
Usque adeo mutata ferar: nullique videnda,
(a) Voce tamen noscar: vocem mihi fata relinquent.
V. Talia (b) convexum per iter memorante Sibylla,
Sedibus (c) Euboicam (d) Stygiis emergit in urbem
Troius Æneas: sacrisque e more (e) litatis,
Littora adit nondum (f) nutricis habentia nomen.
Hic quoque substiterat post tædia longa laborum
(g) Neritius Macareus, comes (h) experientis Ulyssei.
Desertum quondam mediis qui rupibus Ætnæ
Noscit (i) Achæmeniden: improvisoque repertum

INTERPRETATIO.

quæ diu est ferenda. Nam jam cernis mihi septem sæcula præterita: restat adspicere tercentum messes, & tercentum vindemias, ut impleam numerum glareæ. Dies erit, cum diuturnitas temporis reddat me exiguam de tanto corpore, & artus exhausti senectute redigantur ad minimum pondus: neque videbor dilecta, neque gratam fuisse Deo. Apollo etiam ipse forte non cognoscet, vel inficiabitur me amasse. Usque adeo dicar mutata, neque ulli quam conspicienda; cognoscar tamen voce. Fata mihi relinquent vocem.

V. Sibylla talia referente per tramitem arduum, Æneas Phrygius prodit in urbem Euboicam ex locis inferis; & sacrificiis feliciter absolutis secundum ritus, pervenit ad oras nondum habentes nomen nutricis. Macareus Neritius socius perspicacis Ulyssis hic etiam requieverat post longa tædia laborum; qui agnoscit Achæmeniden olim destitutum in mediis cautibus Ætnæ; & stupens quod ex improviso repertus

NOTÆ.

(a) *Voce*) Ut hinc sapientes viros consignatis scriptis immortales esse intelligas; quique suis consiliis superstites bene semper admoneant. Scirent vero omnes velim quid Vox, Veritas, aut Sapientia sit ex sese sine omni ambitionis & stoliditatis humanæ fuco!

(b) *Convexum*) *Ascensu arduum.*

(c) *Euboicam*) *Cumas* Chalcidensium coloniam: Chalcis enim Eubœæ fuit civitas.

(d) *Stygiis*) *Inferis*; a Styge Inferorum palude.

Di cujus jurare timent & fallere numen.

(e) *Litatis*) *Feliciter peractis.*

(f) *Nutricis*) *Cajeta*; quæ ibi sepulta promontorio atque urbi nomen dedit, in ea Neapolitani regni parte, quæ hodie *Terra di lavoro* dicitur. Quanquam aliunde alii nominis istius rationem deducunt.

(g) *Neritius*) *Ithacensis*: fuit namque Neritus mons Ithacæ Ulyssis Patriæ. Hujus autem Macarei melius ab ipso post modum nosces historiam.

(h) *Experientis*) *Qui domitor Trojæ multorum providus urbes*

Et mores hominum inspexit, latumque per æquor,
Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
Pertulit, adversis rerum immersabilis undis. Horat.

(i) *Achæmeniden*) Ulyssis socius, Polyphemi Cyclopis timore in Sicilia ab Ulysse relictus, qui mox casus suos Macareo petenti narrabit.

Vi-

Digitized by Google

Vivere miratus, Qui te casusque Deusve
Servat, Achæmenide? cur, inquit, (*a*) barbara Grajum
Prora vehit? petitur vestræ quæ terra carinæ?
Talia quærenti jam non (*b*) hirsutus amictu,
Jam (*c*) suus, & spinis conserto tegmine (*d*) nullis,
Fatur Achæmenides: Iterum Polyphemon, & illos
Aspiciam fluidos humano sanguine rictus;
(*e*) Hac mihi si potior domus est Ithaceque carinâ;
Si minus Ænean veneror genitore: nec unquam
Esse satis potero, præstem licet omnia, gratus.
Quod loquor, & spiro; cælumque, & sidera Solis
Respicio, (possimne ingratus, & immemor esse?)
Ille dedit: quod non anima hæc Cyclopis in ora
Venit: &, ut lumen jam nunc vitale relinquam,
Aut tumulo, aut certe non illa condar in alvo.
Quid mihi tunc animi (nisi si timor abstulit omnem
Sensum animumque) fuit, cum vos petere alta relictus
Æquora prospexi? volui inclamare; sed hosti
Prodere me timui: vestræ quoque (*f*) clamor Ulyssis
Pæne rati nocuit: vidi, cum monte revulso
Immanem scopulum medias permisit in undas.
Vidi iterum, veluti tormenti viribus acta,
Vasta giganteo jaculantem saxa lacerto.

INTERPRETATIO.

in vivis esset, Qua fortuna, inquit, vel quis Deus te custodit, Achæmenide? Quamobrem navis Phrygia habet Græcum? qua tellus quæritur vestra navi? Achæmenides nunc non hispidus vestitu, nunc suus, & vestibus nullis spinis obsitis, talia refert petenti. Videam denuo Polyphemum, atque illud os madens sanguine humano, si Ithaca est mihi carior domus hac navi, si minus honoro Ænean quam patrem: neque unquam potero esse satis memor, quamvis faciam omnia. Ille præbuit quod verba facio, & vivo, & intueor cælum & Solem; quod hic homo non datus est in rictus Cyclopis: (possimne esse immemor & ingratus?) & quamquam jam nunc desero lumen vitale, aut componar in sepulcrum, aut certe non in illum ventrem. Quid tum mihi fuit consilii (nisi si pavor ademit omnem sensum & consilium) cum destitutus prospexi vos provehi in vasta maria? Subiit vociferari: verum metui me detegere hosti: vociferatio Ulyssis propemodum etiam obfuit vestræ navi. Aspexi, cum rupe derepta jecit in medios fluctus saxum ingens. Aspexi projicientem iterum ingentes lapides brachio giganteo, tanquam impulsi essent viribus tormenti.

NOTÆ.

(a) *Barbara*) *Trojana* scilicet. Cæteros enim Græci barbaros vocitare solebant.

(b) *Hirsutus*) Qualem optime describit Maro: quem vide.

(c) *Suus*) Cum antea Polyphemi potius mactanda victima sibi videretur.

(d) *Nullis*) Cum prius lacera ex spinis hispida per dumos latitantis vestis esset.

(e) *Hac*) *Qua nunc vehor Æneæ.*

(f) *Clamor*) Ad illud alludit, quod apud Homerum fingitur Odyss. 9. ubi Ulysses navi aufugiens, Polyphemum clamando, atque indicando quinam ipse vere esset, qui se prius *neminem* dixerat, in sese irritat. Quare, ingentis saxi jactu, pene & ipse & tota navis ab eodem Polyphemo oppressa,

Et,

Et, ne deprimeret fluctusve lapisve carinam,
Pertimui; jam me non esse (*a*) oblitus in illa.
Ut vero fuga vos ab acerba morte removit;
Ille quidem totam fremebundus obambulat Ætnam,
(*b*) Prætentatque manu silvas; & luminis orbus
Rupibus incursat: fœdataque brachia tabo
In mare protendens, gentem (*c*) exsecratur Achivam.
Atque ait: O si quis referat mihi casus Ulyssen,
Aut aliquem e sociis, in quem mea sæviat ira,
Viscera cujus edam, cujus viventia dextrâ
Membra meâ laniem, cujus mihi sanguis inundet
Guttur, & elisi trepident sub dentibus artus;
(*d*) Quam nullum, aut leve sit damnum mihi lucis ademptæ!
Hæc, & plura ferox: me (*e*) luridus occupat horror,
Spectantem vultus etiamnum cæde madentes,
Crudelesque manus, & inanem luminis orbem,
Membraque, & humano concretam sanguine barbam.
Mors erat ante oculos: minimum tamen illa malorum.
Et jam prensurum, jam jam mea viscera rebar
In sua mersurum; mentique hærebat imago
Temporis illius, quo vidi bina meorum
Ter quater affligi sociorum corpora terræ.
Quæ super ipse jacens, hirsuti more leonis,
Visceraque, & carnes, oblisisque ossa medullis,

INTERPRETATIO.

Atque metui ne saxum vel unda obrueret navim, immemor me jam non esse in illa. Postquam autem fuga vos seduxit a violenta nece; ille quidem rabiosus excurrit totam Ætnam, atque prætentat manu arbores, & privatus oculo impingit in saxa, atque porrigens in æquor lacertos infectos sanie, detestatur nationem Græcam. O, etiam dicit, si quæ fors mihi reddat Ulyssen, vel aliquem ex comitibus, in quem mea ira exæstuet, cujus laniem præcordia, cujus sanguis mihi irriget fauces, & membra fracta frement sub dentibus, quam nullum, vel parvum sit mihi dispendium oculi effossi. Sævus hæc & plura dixit*: pallidus metus me invadit, qui cernerem faciem etiamnum fluentem sanguine, & truculentas manus, & circulum orbatum oculo, & artus, & barbam squalentem sanguine humano. Mors erat præ oculis, illa tamen minimum malorum. Atque cogitabam* illum *modo correpturum* me*, jamjam deturbaturum mea præcordia in sua: & species illius temporis manebat in animo, qua intuitus sum duo corpora meorum sodalium ter quater allidi solo: super quæ ipse immissus tanquam hispidus leo, profundebat in ventris voraginem præcordia, & carnes, & ossa*

NOTÆ.

(a) *Oblitus*) Hinc maximus Achæmenidis in suos illustratur affectus.

(b) *Prætentat*) Cæcorum more, aut eorum qui per tenebras ambulant.

(c) *Exsecratur*) Id unum reliquum illis qui potentia sua abusi per sævitiam, vesaniæ suæ tandem pœnas luunt.

(d) *Quam nullum*) Jam fabulæ color sublatus: ipsissimam vides feritatis humanæ, qua nulla alia est major, horrendam indolem.

(e) *Luridus*) Qui luridos atque livore pallentes efficit.

Sema-

Semanimesque artus avidam condebat in alvum.
Me tremor invasit: stabam sine sanguine mœstus:
Mandentemque videns, ejectantemque cruentas
Ore dapes, & frusta mero glomerata vomentem,
Talia fingebam misero mihi fata parari.
Perque dies multos latitans; omnemque tremiscens
Ad strepitum, mortemque timens, cupidusque (*a*) moriri,
Glande famem pellens, & mistâ frondibus herbâ,
Solus, inops, exspes, leto pœnæque relictus,
Haud procul adspexi longo post tempore navim:
Oravique (*b*) fugam gestu, ad littusque cucurri:
Et movi: (*c*) Graiumque ratis Trojana recepit.
Tu quoque pande tuos, comitum gratissime, casus,
Et ducis, & turbæ, quæ tecum credita ponto est.
Æolon ille refert (*d*) Tusco regnare profundo;
Æolon Hippotaden, cohibentem carcere ventos:
Quos bovis (*e*) inclusos tergo memorabile munus
Dulichium sumsisse ducem: flatuque secundo

INTERPRETATIO.

expressis medullis, & membra semiviva. Horror me corripuit. Tristis eram atque exsanguis, aspiciens manducantem, & ejicientem rictu escas sanguinolentas, & vomentem partes vino immistas, credebam ejusmodi sortem manere me infelicem. Atque latitans per multos dies, & fremens ad omnem motum, pavens & optans mori, frangens famem glandibus, & gramine misto foliis, solus, egenus, sine spe, traditus morti & supplicio, post longum tempus non longe vidi navim, atque precatus sum discessum gestu, & excurri ad littus: eamque movi etiam; & navis Trojana recepit Græcum. Tu etiam dilectissime sociorum expone tuam sortem, & ducis, & agminis, quod tecum commissum est Pelago.

Ille narrat Æolum Hippotæ filium, retinentem ventos carcere, imperium habere in Tuscum mare: quos coactos in pelle Tauri ducem Dulichium cepisse donum magnificum; atque progressum esse

NOTÆ.

(a) *Moriri*) Secundum quartam conjugationem verbum inflexit, quod sæpius secundum tertiam invenitur. *Moriri* insuper pro *moriendi* positum, syntaxi Græca.

(b) *Fugam*) Gestu indicavit se miserum ibi relictum, atque in navim percupere recipi.

(c) *Graium*) Ut hinc Æneæ, aut certe Poetæ humanitas sit maxime conspicua, qui hostem miseria atque periculis liberat. *Splendidum peccatum* tamen fuerit, loquacitati suæ omnia condonata atque concessa putant: atque id tantum quibusdam qui nihil ipsi quam blaterare volunt. Quasi vero fictum suum sine re Charitatis nomen, illos beneficiis Ethnicis anteponat, quos jam diu hujusmodi nebulonum judices ipse Christus Jesus assignavit.

(d) *Tusco*) *In mare Tuscum, ubi Æolias insulas sitas esse supra vidimus, imperium tenere.*

(e) *Inclusos*) Possintne magica arte coerceri venti, vel pro voto ab hac aut ab illa parte emitti, ut quidam dicunt, mihi quidem videtur dubium; quamquam neque impossibile. Æolo ea potestas data est, quod certissime eorum tempora atque impetum cognosceret, aliisque indicaret. Fabulam ad mores si transferas, dubium non est, quin, maxima ex parte saltem, affectus, qui hominum mentes concutiunt, & persæpe convellunt, Ratione, quæ per Æolum significatur, possint reprimi, atque utiliter suo loco immitti. Per ventos insuper, Aura quavis leviores populos, si malis intelligere, quid ex eorum æstibus oriatur, qua insuper prudentia regendi, fabula docebit.

La-

Digitized by Google

Lucibus iſse novem, & terram aſpexiſſe petitam.
Proxima poſt nonam cum ſeſe Aurora moveret;
Invidia ſocios prædæque cupidine ductos,
Eſſe ratos aurum, demſiſſe (*a*) ligamina ventis:
Cum quibus iſſe retro, per quas modo venerat undas,
Æoliique ratem portus repetiſſe tyranni.
Inde (*b*) Lami veterem (*c*) Læſtrygonis, inquit, in urbem
Venimus: (*d*) Antiphates terra regnabat in illa.
Miſſus ad hunc ego ſum, numero comitante duorum.
Vixque fugâ quæſita ſalus comitique mihique.
Tertius e nobis Læſtrygonis impia tinxit
Ora cruore ſuo: fugientibus inſtat, & agmen
Concitat Antiphates; coeunt, & ſaxa trabeſque
Continuant: merguntque viros, merguntque carinas.
Una tamen, quæ nos ipſumque vehebat Ulyſſen,
Effugit: amiſſa ſociorum parte, dolentes,
Multaque conqueſti terris allabimur illis,
(*e*) Quas procul hinc cernis: procul hinc tibi (cerne) videnda eſt
Inſula, viſa mihi; tuque, o juſtiſſime Troüm,
Nate Dea (neque enim finito Marte vocandus
Hoſtis es, Ænea) moneo, fuge littora Circes.

INTERPRETATIO.

novem diebus flamine propitio, & intuitum eſſe terram deſideratam: cum Aurora prima poſt nonam ſeſe exhiberet, comites impulſos invidia, & deſiderio prædæ, putantes eſſe aurum, ſolviſſe vincula ventis; cum quibus retroceſſiſſe per aquas per quas modo venerat, atque navem relatam ad portus regis Æoli. Inde, ait, venimus in antiquam urbem Lami Læſtrygonis. Antiphates imperium tenebat in illa regione. Ego ſum miſſus ad hunc duobus comitantibus, & vix ſalus parta ſocio atque mihi fuga: tertius ex nobis imbuit rictus impios Læſtrygonis ſuo ſanguine. Antiphates perſequitur fugientes, & provocat turbam. Conveniunt, neque omittunt ingerere lapides & arbores: atque obruunt viros, obruunt naves. Una tamen elapſa eſt, quæ ferebat nos atque ipſum Ulyſſem. Parte comitum amiſſa, indignantes & multa conqueſti devenimus ad illas terras quas vides hinc procul. Aſpice, hinc tibi eſt procul cernenda inſula a me conſpecta. Tuque, o æquiſſime Trojanorum, fili Deæ, (neque enim finito bello appellandus es hoſtis, o Ænea,) Hortor, vita littora Circes.

NOTÆ.

(a) *Ligamina*) Ne igitur ait affectus rationis, aut Populi legum *ligamina* ſatagant frangere, niſi res ſuas diſtrahi cupiunt.

(b) *Lami*) Qui Neptuni filius, docente Horatio, Formiarum dicitur mœnia tenuiſſe, late tyrannus, in Campania.

(c) *Læſtrygonis*) Fuerunt illi antiquiſſimi poſt Cyclopes Siciliæ populi, qui etiam ſub Lamo in urbe cognomine, atque Formiis habitaverunt.

(d) *Antiphates*) Crudeliſſimus fuit anthropophagus ex Lami poſteris: cujus a quoquam non melius cognoſcas feritatem quam a Naſone noſtrò.

(e) *Quas*) Circæum promontorium digito oſtendebat Macareus, olim inſulam, nunc continenti junctum, ut patet ex Virg. Æn. 7. Situm eſt autem in Latii extrema ora, ortum verſus: atque ibi urbs fuit *Circæi*, a Circe ſic dicta.

Nos quoque Circæo religata in littore pinu
Antiphatæ memores, immansuetique Cyclopis,
Ire negabamus, & tecta ignota subire.
Sorte sumus lecti; sors me, fidumque Polyten,
Eurylochumque simul, nimiique Elpenora vini,
(a) Bisque novem socios Circæa ad mœnia misit.
Quæ simul attigimus, stetimusque in limine tecti;
Mille lupi, mistæque lupis ursæque leæque
Occursu fecere metum: sed nulla timenda,
Nullaque erat nostro factura in corpore vulnus.
Quin etiam blandas movere per aera caudas,
Nostraque adulantes comitant vestigia; donec
Excipiunt famulæ, perque atria marmore tecta
Ad dominam ducunt; pulchro sedet illa recessu,
Solenni solio; pallamque induta nitentem,
Insuper aurato circumvelatur amictu.
Nereides Nymphæque simul, quæ vellera motis
(b) Nulla trahunt digitis, nec fila sequentia ducunt,
Gramina disponunt; sparsosque sine ordine flores
Secernunt calathis, variasque coloribus herbas.
Ipsa, quod hæ faciunt, opus exigit: ipsa quid usus
Quoque sit in folio, quæ sit concordia mistis
Novit; & advertens pensas examinat herbas.
Hæc ubi nos vidit, dicta acceptaque salute
(c) Diffudit vultus, & reddidit omnia votis.

INTERPRETATIO.

Nos etiam navi vincta in litore Circæo, non obliti Antiphatæ, & Cyclopis crudelis recusabamus ire, atque intrare domos incognitas. Delecti fuimus sorte. Sors misit me atque fidelem Polyten, & unà Eurylochum, & Elpenorem nimium mero, cum octodecim sodalibus ad urbem Circæam. Ad quam statim atque pervenimus, & stetimus ad limen domus, mille lupi, atque ursæ & leænæ mistæ lupis incusserunt timorem occursu: sed nulla metuenda, nullaque erat impactura plagam nostro corpori. Quin etiam agitaverunt mites caudas per aerem, atque adblandientes prosequuntur nostra vestigia, donec ministræ nos *excipiunt, & deducunt ad dominam per aulas marmore obductas. Illa sedet in pulchro secessu super solio conspicuo; & tecta palla splendenti, circumvelatur insuper veste aurata. Nereides mistæ puellis, quæ nullas trahunt lanas agitatis digitis, neque ducunt fila sequacia, herbas in ordinem ponunt, atque dividunt in quasillos flores confuse positos, atque gramina distincta coloribus. Ipsa excutit opus quod hæ faciunt, ipsa etiam scit quæ sit virtus cujusque herbæ, quæ sit vis conjunctarum; atque sedulò discutit gramina expensa. Postquam illa nos intuita est, salute oblata atque reddita exhilaravit faciem, & respondet omnia pro voto.*

NOTÆ.

(a) *Bisque*) Homerus viginti duos memorat.

(b) *Nulla*) Quomodo hodieque plurimæ solent vivere, id unum curantes ut suis illecebris obvios quosque ad venenum sui amorem perducant.

(c) *Diffudit*) Quia formæ suæ plurimum valere intelligunt mulieres, ideo in ea concilianda sunt maxime intentæ. Ex eo vero veneficæ famam Circe, quanquam & ideo Solis filia dicta sit, non sine causa comparavit.

Nec

Nec mora: misceri tosti jubet hordea grani,
Mellaque, vimque meri, cum lacte coagula passo:
Quique sub hac lateant furtim dulcedine, succos
Adjicit: accipimus sacrâ data pocula dextrâ.
Quæ (*a*) simul arenti sitientes hausimus ore,
Et tetigit summos virgâ Dea dira capillos;
(Et pudet, & referam) setis horrescere cœpi,
Nec jam posse loqui; pro verbis edere raucum
Murmur; & in terram toto procumbere vultu:
Osque meum sensi pando occallescere rostro;
Colla tumere toris: & qua modo pocula parte
Sumta mihi fuerant, illâ vestigia feci.
Cumque eadem passis (tantum (*b*) medicamina possunt)
Claudor harâ: solumque suis caruisse figurâ
Vidimus Eurylochum: solus data pocula fugit.
Quæ nisi vitasset, pecoris pars una maneret
Nunc quoque setigeri: nec tantæ cladis ab illo
Certior ad Circen ultor venisset Ulysses.
Pacifer huic dederat florem (*c*) Cyllenius (*d*) album;
Moly vocant Superi: nigra radice tenetur.
Tutus eo, (*e*) monitisque simul cælestibus intrat
Ille domum Circes: & ad insidiosa vocatus

INTERPRETATIO.

Atque omissa cunctatione, imperat misceri hordea tosta, & mella, & copiam vini, cum lacte passo coagulum: & admiscet succos, qui clam sint sub hac dulcedine. Sumimus pocula exhibita sacra manu. Quæ statim atque siti compulsi bibimus ore sicco, & Dea crudelis attigit extremos capillos baculo; (Et pudet, & narrabo) cœpi rigere setis, neque jam posse verba facere; loco vocum proferre raucum murmur; & dilabi in solum tota facie: atque sensi meum os pollere curvo rostro; colla turgere toris; & qua parte pocula a me accepta fuerant, illa signavi vestigia. Et, (tantum valent medicinæ) concludor suili; atque advertimus unicum Eurylochum in porcum non fuisse mutatum: unicus vitavit exhibita pocula. Quæ nisi effugisset, esset nunc etiam pars una pecoris setiferi: neque Ulysses edoctus tantum exitium ab illo vindex adiisset Circen. Cyllenius pacis conciliator illi dederat florem candidum: Dii appellant Moly. Alitur radice atra. Ille securus ea, atque simul documentis cælestibus subit domum Circes: atque illectus ad dolosa

NOTÆ.

(a) *Simul*) Quam periculosum sit Cupidinis motibus obsequi David's prophetæ, itemque Salomonis ejusdem filii clades indicant: ut tutissimum sit, ne dicam oculis, sed nequidem cogitatione ad istos scopulos deflectere.

(b) *Medicamina*) Imo eorum stultitia, qui sese fucatis iisdemque fugacibus deliciis labefactari sinunt.

(c) *Cyllenius*) Mercurius est a Cyllene Arcadiæ monte, ubi educatus; qui *Moly* repperisse dicitur ab Homero.

(d) *Album*) Scripsit Plinius luteum pingi a Græcis auctoribus, qui sibi ex Campania herbarum laudatissimam Homero, specie illa qua ab eo describitur, allatam dicit; radice rotunda, nigraque, magnitudine cæpæ, folio scyllæ. Effodi difficulter addit, utpote quæ inter difficultates saxeas serpat, atque ita abrupta in maximam longitudinem porrigatur.

(e) *Monitis*) Sapientiæ, atque Veritati obsequi, est optimum Moly: quanquam & præsentissima esse remedia adversus incantationes & veneficia experti docent.

Digitized by Google

Pocula, conantem virga mulcere capillos
Reppulit; & stricto pavidam deterruit ense.
Inde fides, dextræque (*a*) datæ: thalamoque receptus
Conjugii dotem (*b*) sociorum corpora poscit.
VI. Spargimur innocuæ succis melioribus herbæ,
Percutimurque caput conversæ verbere virgæ:
Verbaque dicuntur dictis contraria verbis.
Quo magis illa canit, magis hoc tellure levati
Erigimur: setæque cadunt, bifidosque relinquit
Rima pedes: redeunt humeri: subjecta lacertis
Brachia sunt; (*c*) flentem flentes amplectimur illum:
Hæremusque ducis collo: nec verba locuti
Ulla priora sumus, quam nos testantia (*d*) gratos.
Annua nos illic tenuit mora; multaque præsens
Tempore tam longo vidi: multa auribus hausi.
Hoc quoque cum multis, quod clam mihi rettulit una
Quattuor e famulis, ad talia sacra paratis.
Cum duce namque meo Circe dum sola moratur,
Illa mihi niveo factum de marmore signum
Ostendit juvenile, gerens in vertice picum,
Æde sacra positum, (*e*) multisque insigne coronis.

INTERPRETATIO.

pocula, reppulit illam *nitentem tangere comam bacillo, & prohibuit trementem evaginato gladio. Inde fides & dextræ junctæ; atque admissus in lectum petit in dotem connubii corpora comitum.*

VI. *Irrigamur succis melioribus graminis innexii, atque verberamur per caput ictu virgæ conversæ; & voces contrariæ vocibus prolatis proferuntur. Quo magis illa cantat, eo magis tollimur sublati ex terra, & setæ decidunt, & fissura deserit pedes bifidos. Humeri redduntur, brachia submittuntur lacertis.* Nos *lacrymantes amplectimur illum lacrymantem, atque manemus fusi in collo ducis; neque protulimus ullas voces priores quam significantes nos* fore *memores. Ibi mansimus per annum: & cum tam diu adfuerim vidi plurima, accepi plurima auribus.* Audivi *hoc etiam cum plurimis, quod una ex ancillis institutis ad ejusmodi sacra mihi narrabit: namque, dum Circe sola est cum meo duce, illa mihi monstrat statuam juvenis sculptam ex candido marmore, ferentem picum in vertice, collocatam in sacello, atque conspicuam multis sertis.*

NOTÆ.

(a) *Datæ*) Adeoque Veneri etiam suus locus, modo ne quis abutatur per impotentiam.

(b) *Sociorum*) Qui, cognita voluptatis turpitudine, ad meliorem mentem compulsi, eo in libertatem ab Ulysse vindicati dicuntur.

(c) *Flentem*) Ex commiseratione status adhuc quasi præsentis sociorum per turpitudinem amissorum.

(d) *Grates*) Paucissimos reperire licet, qui erga illos gratum animum testentur, a quibus asserti sunt. Voluptas quia grata est, placent etiam quæcumque probra ad eam perducunt: odio habentur qui illa improbando, voluptatem etiam tollere videntur.

(e) *Multis*) Ni fallor aliquid magnum latet sub hac fabula: cum præsertim Marti Picus sacer esse dicatur; qui hominibus herbam eam indicasse dicitur, cujus tactu seræ resolvuntur. Illam namque volunt eum petere, si clavis aut quibuscumque ferramentis, nidi ejus quem in cavis arborum struit, aditus præcludatur. Ipse Horatius de Circe Solis filia male sensit. Cæterum quid agat cum illa hominum versutissimus per annum integrum non facile assequor si meretrix fuit, atque id tantum. Quid si, eo in sues & canes dicitur Ulyssis socios transformasse, quod sapientiâ suâ eos tales ostenderet, quos deinde ad meliorem frugem reduxerit?

Quis.

Quis foret, & quare sacra coleretur in æde,
Cur hanc ferret avem, quærenti, & scire volenti,
Accipe, ait, Macareu: dominæque potentia quæ sit
Hinc quoque disce meæ: tu dictis adjice mentem.
VII. Picus in (*a*) Ausoniis proles Saturnia terris
Rex fuit, utilium bello studiosus equorum.
Forma viro, (*b*) quam cernis, erat; licet ipse decorem
Aspicias, fictaque probes ab imagine veram.
Par animus formæ: (*c*) nec adhuc spectasse per annos
Quinquennem poterat Graia quater (*d*) Elide pugnam.
Ille suos (*e*) Dryadas Latiis in montibus ortas
Verterat in vultus: illum fontana petebant
Numina Naiades; quas (*f*) Albula, quasque (*g*) Numici,
Quasque (*h*) Anienis aquæ, cursuque brevissimus (*i*) Almo,
(*k*) Narque tulit præceps, & amœnæ (*l*) Farfarus umbræ:
Quæque colunt (*m*) Scyticæ regnum nemorale Dianæ,
Finitimosque lacus: spretis tamen omnibus unam

INTERPRETATIO.

Cum exquirerem, & nosse cuperem quisnam is esset, & quamobrem coleretur in æde sacra, quare gereret hanc volucrem, audi, inquit, Macareu; atque hinc cognosce etiam quæ sit potestas meæ dominæ. Tu attentum praba animum meis *sermonibus.*

VII. *Picus filius Saturni rex fuit in terris Italis cupidus equorum generatorum. Species erat viro quam vides. Potes ipse spectata pulchritudinem, atque laudare veram a simulacro ficto. Animus similis pulchritudini: neque adhuc poterat per ætatem vidisse quater certamen quinquennale in Græca Elide. Ille traxerat in suam faciem Dryadas natas in collibus Latinis: Naiades Deæ aquaticæ, quas Tibris, & quas aqua Numici, & quas* aquæ *Anienis, & Almo brevissimus cursu, & Nar celer habuit, & Farfarus grata umbra, & quæ frequentant regnum nemorale Dianæ Scythicæ, & stagna proxima illum cupiebant. Ille tamen, contemtis cæteris*

NOTÆ.

(a) *Ausoniis*) *Italis*, ut sæpe dictum.

(b) *Quam*) Statuam & signum Pici ostendebat.

(c) *Nec adhuc*) Nondum natum fuisse dicit 20. annos.

(d) *Elide*) Quæ regio est Peloponnesi, in qua Pisa seu Olympia ad Alpheum fluvium, ubi ludi Olympici quinto quoque anno celebrati.

(e) *Dryadas*) Nymphas dicit, quæ in silvis vivere credebantur, Pici amore fuisse correptas.

(f) *Albula*) Tybris est, qui prius ab aquæ colore eo nomine appellatus.

(g) *Numici*) Fluvius est Laurentis agri, in quem Ænean cecidisse ferunt.

(h) *Anienis*) *Anio* fluvius est Latii non longe ab urbe in Tyberim defluens.

(i) *Almo*) Hic etiam rivus haud longe ab urbe Roma Tyberim ingreditur.

(k) *Nar*) Umbriæ hic est in Tyberim quoque labens.

(l) *Farfarus*) Sabinorum est, qui per valles stagnans ripas habet plurimis arboribus consitas, a quibus amœnæ umbræ.

(m) *Scythicæ*) In Chersoneso Taurica sanguine exterorum qui illuc appellebant colebatur Diana; quæ ab Oreste, ut quibusdam placet, Ariciam Latii oppidum oraculi jussu translata, tanta ibi non culta fuit immanitate. Servus tantum aliquis fugitivus, qui *rex nemoralis* aut *nemorensis* a nemore templo adjacenti dicabatur, sacerdotio fungebatur, qui ab alio fugitivo provocatus ad certamen, aut ipse mactabatur, aut illum jugulabat, qui regno suo succedere cupierat.

Illa

Ille fovet Nymphen, quam quondam in colle (a) Palati
Dicitur (b) Ionio peperisse (c) Venilia Iano.
Hæc, ubi nubilibus primum maturuit annis,
Præposito cunctis (d) Laurenti tradita Pico est:
Rara quidem facie, sed rarior arte canendi;
Unde Canens dicta est: silvas & saxa movere,
Et mulcere feras, & flumina longa morari
Ore suo, volucresque vagas retinere solebat.
Quæ dum fœminea modulatur carmina voce,
Exierat tecto Laurentes Picus in agros,
Indigenas fixurus apros: tergumque premebat
Acris equi; lævâque hastilia bina ferebat,
Pœniceam fulvo chlamydem (e) contractus ab auro.
Venerat in silvas & (f) filia Solis easdem;
Utque novas legeret fœcundis collibus herbas,
Nomine dicta suo Circæa reliquerat arva.
Quæ (g) simul ac juvenem virgultis abdita vidit,
Obstupuit; cecidere sinu, quas legerat, herbæ;

INTERPRETATIO.

amat unam Nympham, quam Venilia dicitur peperisse olim Iano Ionio in monte Palatino. Postquam hæc rara quidem formâ, sed rarior peritiâ cantandi, ex quo vocata est Canens, *primum pervenit ad ætatem nubilem, data est Pico Laurenti anteposito omnibus. Consueverat agere arbores & lapides, & delinire feras, & sistere suo cantu longos fluvios, & corripere aves fugaces. Quæ dum modulatur versus voce muliebri. Picus prodierat domo in campos Laurentes trajecturus apros indigenas; atque equo insidebat generoso, & gerebat sinistrâ duo venabula, collectam habens chlamidem purpuream fibula auri flavi. Filia Solis venerat etiam in eadem nemora; atque ut carperet varas* quasdam *herbas in fertilibus montibus deseruerat agros Circæos appellatos suo nomine. Quæ tecto frondibus statim atque aspexit juvenem, hæsit attonita: gramina quæ carpserat exciderunt sinu;*

NOTÆ.

(a) *Palati*) Palatium mons fuit unus ex septem Romæ maxime conspicuus, ubi Augustus Apollini ædem porticibus & Bibliotheca celeberrimam excitavit.

(b) *Ionio*) Janus, qui antiquissimus rex fuit Italiæ, atque idem prudentissimus, ideo *Ionius* dicitur, quod Perrhebus, atque adeo Ionio mari vicinus, illud superandum habuerit cum in Italiam venit. Inspice modo tabulas Geographicas, sine quibus vix unquam Lector cautus librum aperuerit.

(c) *Venilia*) Soror una dicitur Amatæ Latini uxoris, & mater Turni a Virgilio; quæ quomodo Iani uxor esse potuerit non video. Sed neque Ianus ullus fuit. Sunt hæ obscurissimæ veritatis larvæ; quæ utinam nullæ unquam extitissent.

(d) *Laurenti*) Qui Laurenti Latii oppido ab ipso condito, Laurentibus non procul a Lavinio imperabat.

(e) *Contractus*) Illud est quod Maro ita expressit, Æn. 5.

------ lato quam circum amplectitur auro
Balteus, & tereti subnectis fibula gemmâ.

(f) *Filia*) *Circe* scilicet.

(g) *Simul*) Maximum est periculum ex visu, ut carnis; at certe imparatis, & libidini suæ obsequentibus. Ille facile vincitur, imo jam victus est, qui vinci cupit. At certe qui periculum timet, eoque cavet libertati, non ita corripitur. Reflexu *scil.* radiorum lippiunt amatores oculi, &,

Dum spectant læsos, læduntur & ipsi.

Verum, *Carpit enim vires paulatim, uritque videndo fœmina*: quam si fugeris, *Tutus eris*, ipso docente Ovidio.

Flam-

Flammaque per totas visa est errare medullas.
Ut primum valido mentem collegit ab æstu;
Quid cuperet, fassura fuit: ne posset adire,
Cursus equi fecit, (*a*) circumfususque satelles.
Non tamen effugies, vento rapiare licebit,
Si modo me novi; si non evanuit omnis
Herbarum virtus, & me mea carmina fallunt,
Dixit: & effigiem nullo cum corpore falsi
Finxit apri; præterque oculos transcurrere regis
Jussit, & in densum trabibus nemus ire videri,
Plurima qua silva est, & equo loca pervia non sunt.
Haud mora: continuo prædæ petit inscius (*b*) umbram
Picus: equique celer fumantia terga relinquit.
Spemque sequens vanam, silva pedes errat in alta.
Concipit illa preces; & verba venefica dicit:
Ignotosque Deos (*c*) ignoto carmine adorat,
Quo solet & niveæ vultum confundere Lunæ,
Et (*d*) patrio capiti bibulas subtexere nubes.
Tum quoque cantato (*e*) densatur carmine cælum,
Et nebulas exhalat humus; cæcisque vagantur
Limitibus comites; & abest custodia regi.
Nacta locum tempusque, Per o tua lumina, dixit,

INTERPRETATIO.

& ignis visus est currere per totas medullas. Postquam primum resipuit a potenti flamma, voluit agnoscere quid optaret. Impetus equi, & ministri circumfusi causæ fuerunt ne posset accedere. Non tamen elaberis, inquit, *quanquam ventis auferreris, si saltem mihi perspecta sum, si omnis potentia graminum non effluxit, & mea carmina* non *me decipiunt. Dixit; & formavit speciem ficti apri sine omni corpore; atque imperavit transcurrere præter oculos regis, & videri subire silvam spissam arboribus, qua ea est maxime opaca, & loca non sunt pervia equo. Sine cunctatione, Picus nescius confestim persequitur umbram prædæ: atque propere deserit dorsum fumans equi; & sequens spem inanem vagatur pedes in excelsa silva. Illa concipit preces, & profert incantamenta, & veneratur Deos ignotos ignoto carmine, quo & consuevit obscurare faciem Lunæ splendidæ, atque inducere nubila bibula capiti paterno. Tum etiam aer cogitur carmine cantato, & tellus emittit vapores; atque comites errant per obscuras vias, & rex caret satellitibus.* Circe *nacta locum & tempus, o, inquit, per tuos oculos,*

NOTÆ.

(a) *Circumfususque*) Non modo celerrimus equus Picum a Circes oculis abstulerat; verum ut maxima constitisset, facile non erat coram comitum latera stipantium agmine, de amore illum compellare.

(b) *Umbram*) Aprum *scilicet* Circes veneficiis simulatum: cujusmodi simulacra, num per artes magicas excitari possint, miror viros etiam præstantissimos dubitasse.

(c) *Ignoto*) Namque nullus est in totum hujuscemodi artes nefarias ignorare.

(d) *Patrio*) *Soli*: fabulam autem videtur exponere ipse Poeta. Neque vero magis difficile est nubes ciere, aut tempestates movere: siquidem tamen dæmonis scientia uti liceat.

(e) *Densatur*) *In nubem cogitur aer*, ut inquit Virgilius.

Quæ

Quæ (*a*) mea ceperunt, perque hanc, pulcherrime, formam,
Quæ facit ut supplex tibi sim Dea, consule nostris
Ignibus; & socerum, qui pervidet omnia, Solem
Accipe: nec durus (*b*) Titanida despice Circen.
Dixerat: ille ferox ipsamque precesque repellit:
Et, quæcumque es, ait, non sum tuus: altera captum
Me tenet: & teneat per longum comprecor ævum.
Nec Venere externâ socialia fœdera lædam;
Dum mihi Janigenam servabunt fata Canentem.
Sæpe retentatis precibus Titania frustra,
Non impune feres, neque enim reddêre Canenti:
(*c*) Læsaque quid faciat, quid amans, quid fœmina, disces
Rebus, ait: sed amans, & læsa, & fœmina (*d*) Circe.
Tum bis ad occasum, bis se convertit ad ortus:
Ter juvenem baculo tetigit: tria carminà dixit.
Ille fugit: sese solito velocius ipse
Currere miratus, pennas in corpore vidit:
Seque novam subito Latiis accedere silvis
Indignatus avem, duro fera robora rostro
Figit; & (*e*) iratus longis dat vulnera ramis.
Purpureum chlamydis pennæ traxere colorem:
Fibula quod fuerat, vestemque momorderat aurum,

INTERPRETATIO.

qui corripuerunt meos, & per hanc speciem, formosissime, quæ caussa est, ut Dea te precer, fave nostro Amori, atque sume in socerum Solem, qui pervides omnia; neque immitis sperne Circen Titanida. Dixerat: ille sævus rejecit & ipsam & preces; atque, inquit, Quæcumque es, non sum tuus: alia tenet me captum, & oro ut illa teneat per longum tempus: neque violabo jura connubialia Venere peregrina, quandiu fata mihi indulgebunt Canentem Jani filiam. Titania precibus sæpius iteratis frustra, Non inultus discedes, inquit; neque vero reverteris ad Canentem: & scies experientia quid offensa præstet, quid amans, quid fœmina; atque Circe & offensa, & amans, & fœmina. Tum bis se convertit ad occasum, bis se contorquet ad ortum; ter tetigit juvenem virga; protulit tria carmina. Ille fugit: ipse miratus sese ferri celerius solito, advertit pennas in corpore; atque ægre ferens se repente accedere novam volucrem silvis Latinis, percutit duras arbores sævo rostro, atque infensus impingit plagas oblongis ramis. Pennæ ceperunt colorem coccineum chlamydis: quod aurum fuerat uncinus, atque contraxerat amictus,

NOTÆ.

(a) *Mea*) *Ipsi tui oculi per meos oculos ad intima delapsi præcordia, meis medullis acerrimum commovent incendium*, inquit Apuleius Metam. l. 10. Quodque de puellis prædicavit Propertius, cum dixit,

Cynthia prima suis miserum me cepit ocellis:

de viris etiam dici potest.

(b) *Titanida*) *Titani Solis filiam*.

(c) *Læsaque*) Pulcherrima, si uspiam aliqua est gradatio.

(d) *Circe*) Non sine lepore atque maxima emphasi ultimo nominata Circe.

(e)) *Iratus*) Castus equidem fuerat Picus, at supra modum ferox: ut hinc præ studio nimios non esse decere omnes possint intelligere.

Pi-

Pluma fit: & fulvo cervix præcingitur auro.
Nec quicquam antiqui Pico, nisi nomina, restat.
VIII. Interea comites, clamato sæpe per agros
Nequicquam Pico, nullaque in parte reperto,
Inveniunt Circen; (nam jam (*a*) tenuaverat auras;
Paſſaque erat nebulas ventis ac sole resolvi)
Criminibusque premunt veris, regemque reposcunt,
Vimque ferunt; sævisque parant incessere telis.
Illa nocens spargit virus, succosque veneni:
Et Noctem, Noctisque Deos (*b*) Ereboque (*c*) Chaoque
Convocat: & magicis (*d*) Hecaten ululatibus orat.
Exsiluere loco (dictu mirabile) silvæ:
Ingemuitque solum, vicinaque palluit arbos;
Sparsaque sanguineis maduerunt pabula guttis;
Et lapides visi mugitus edere raucos;
Et latrare canes; & humus serpentibus atris
(*e*) Squallere, & (*f*) tenues animæ volitare silentum.
Attonitum monstris (*g*) vulgus pavet: illa paventum
Ora venenatâ (*h*) tetigit mirantia virgâ.
Cujus ab attactu variarum monstra ferarum
In juvenes veniunt: (*i*) nulli sua mansit imago.

INTERPRETATIO.

fit pluma, & collum circumdatur flavo auro: nec quicquam superest antiqui Pico, præter nomen.

VIII. *Interea comites, Pico sæpe vocato frustra per campos, neque ullibi invento, incidunt in Circen (jam enim tenuaverat aerem, atque passa erat nubila dispergi ventis ac Sole) atque coarguunt veris accusationibus, & repetunt regem, vimque intentant, & volunt irruere feris hastilibus. Illa spargit perniciosum virus & succos venenatos, & cogit Caliginem & Deos Caliginis & Erebi & Chaos, atque precatur Hecaten magicis ululatibus. Silvæ (mirabile dictu) loco motæ sunt; & terra ingemuit, & arbores proximæ palluerunt; & gramina humida facta sunt sparsa guttis cruentis: & saxa visa proferre raucos mugitus; & canes latrare; & terra sudare nigris anguibus; & exiles umbræ mortuorum volitare. Vulgus attonitum prodigiis tremit. Illa tetigit vultus attonitos trementium baculo incantato: ex cujus contactu prodigia diversarum ferarum invadunt juvenes. Nulli stetit sua forma.*

NOTÆ.

(a) *Tenuaverat*) Coactas nubes & densatum aerem solverat.

(b) *Erebo*) Quæ profundissima est Inferorum sedes; ubi etiam Erebus Deus ex Chao & Caligine procreatus.

(c) *Chao*) Quod omnium rerum confusa moles, ex qua omnia derivata: vel etiam Deorum omnium antiquissimus ex quo cæteri propagati.

(d) *Hecaten*) Dianam dicit, quæ veneficiis atque incantamentis, imo & omnibus propemodum rebus, præesse credita, mutatis tamen nominibus.

(e) *Squallere*) Mire horrorem veneficii istud indicat.

(f) *Tenues*) Umbras dicit sine corpore.

(g) *Vulgus*) De Pici comitibus sermo est.

(h) *Tetigit*) Neque hodiernæ veneficæ, nisi singulatim aut peculiari quodam modo singulis attributo veneno nocere videntur.

(i) *Nulli*) Adeoque suis Principibus mature debent consulere Populi, ne illorum in sese redundet clades. Possunt insuper omnes ex hac fabula cognoscere, quam periculosum sit sese perditis aliorum rebus immiscere: tametsi, vel certissimo exitio, officio suo quisque fungi debet.

Digitized by Google

IX. Preſſerat occiduus (*a*) Tarteſsia littora Phœbus;
Et frustra conjux oculis animoque Canentis
Exspectatus erat: famuli populusque per omnes
Discurrunt silvas; atque (*b*) obvia lumina portant.
Nec satis est Nymphæ flere, & lacerare capillos,
Et dare plangorem; facit hæc tamen omnia: sese
Proripit; ac Latios errat vesana per agros.
Sex illam noctes, totidem redeuntia Solis
Lumina viderunt, inopem somnique cibique,
Per juga, per valles, qua fors ducebat, euntem.
Ultimus aspexit fessam luctuque viaque
Tibris, & in gelida ponentem corpora ripa.
Illic cum lacrymis ipsos modulata dolores,
Verba sono tenui mœrens fundebat; ut olim
Carmina jam moriens (*c*) canit exsequialia cygnus.
Luctibus extremum tenues liquefacta medullas
Tabuit: inque leves paulatim (*d*) evanuit auras.
Fama tamen signata loco est; quem rite Canentem
Nomine de Nymphæ veteres dixere Camœnæ.
Talia multa mihi (*e*) longum narrata per annum,
Visaque sunt; (*f*) resides & desuetudine tardi
Rursus inire fretum, rursus dare vela jubemur.

INTERPRETATIO.

IX. *Sol occidens tetigerat littora Tartessia; & maritus nequicquam erat exspectatus oculis atque menti Canentis. Ministri unà cum plebe discurrunt per omnes silvas, atque ferunt lucernas obvias. Neque satis est Nymphæ ejulare, & discerpere comam, & sese plangere; quanquam facit hæc omnia: exsilit, atque amens vagatur per campos Latinos; Sex noctes, & totidem dies Solis revertentis conspexerunt illam expertem somni & alimenti errantem per cacumina* montium *& per valles, qua fortuna ferebat. Tibris novissimus vidit illam exhaustam mœrore & itinere, atque demittentem artus in ripa frigida. Ibi lugens modulata ipsos mœrores proferebat voces sono exiguo cum fletibus; ut aliquando cygnus jam moriturus modulatur cantus exsequiales. Denique habens medullas extenuatas fletibus deficit, & paulatim disjecta est in subtilem aerem. Fama tamen mansit loco, quem antiquæ Musæ appellarunt Canentem, ut par fuit, de nomine Nymphæ. Multa ejusmodi mihi relata atque visa per longum annum: segnes atque ignavi desuetudine denuo jubemur inire mare, atque pandere carbasa.*

NOTÆ.

(a) *Tartessia*) *Occidentalia. Tartessia* enim, vel *Carteia*, ut alii vocant, Hispaniæ sunt Bœticæ a Tarthesso oppido. Videtur autem Sol in Oceanum mergi ex littore Hesperio prospicientibus.

(b) *Obvia*) *Pico* scilicet, si forte repperissent.

(c) *Canit*) Mirum est, quod non Poetæ modo, sed Oratores, Philosophi insuper hanc eandem fabulam de Cycni ferali cantu inculcaverint, qui non aliam quam raucam vocem solitus est prodere. Placuit credo illis qualiscumque pulcherrimæ, atque ut videtur sapientis avis, sonus.

(d) *Evanuit*) Aptissima certe metamorphosi, siquidem Vocis ea sit natura, ut post breve aliquod temporis spatium *tenues vanescat in auras*. Cæterum, cum ea sit conditio rebus humanis, ut pulcherrima quæque atque florentissima citius pereant, delicatulis atque bellulis homunculis terribilem canit Canens cantilenam.

(e) *Longum*) Quo apud Circen Macareus unà cum Ulysse atque sociis commoratus erat.

(f) *Resides*) Quibusque *Patriâ potior fuit interdicta voluptas*, ut cecinit Flaccus.

An-

(*a*) Ancipitesque vias, & iter (*b*) Titania vastum
Dixerat; & sævi restare pericula ponti.
Pertimui, fateor; nactusque hoc littus adhæsi.
X. Finierat Macareus: urnâque (*c*) Æneia nutrix
Condita marmoreâ tumulo breve carmen habebat:
Hîc me Caieten notæ pietatis alumnus
Ereptam (*d*) Argolico, quo (*e*) debuit igne cremavit.
Solvitur herboso religatus ab aggere (*f*) funis:
Et procul insidias, infamatæque relinquunt
Tecta Deæ; lucosque petunt, ubi nubilus umbrâ
In mare cum flava prorumpit Tibris arena.
(*g*) Faunigenæque domo potitur (*h*) nataque Latini;
Non sine (*i*) Marte tamen: bellum cum gente feroci
Suscipitur; (*k*) pactaque furit pro conjuge Turnus.
Concurrit Latio (*l*) Tyrrhenia tota: diuque
(*m*) Ardua sollicitis victoria quæritur armis.
Auget uterque suas externo robore vires:
Et multi (*n*) Rutulos, (*o*) multi Trojana tuentur

INTERPRETATIO.

Titania admonuerat de itinere dubio atque de ejus longitudine, & superesse discrimina asperi maris. Agnosco expavi, atque nactus has oras hic *mansi.*

X. *Macareus absolverat: atque nutrix Æneia composita in urna marmorea habebat brevem titulum sepulcro: Alumnus celebris pietatis cremavit hic igne quo debuit me Caietam servatam ab* igne *Græco. Vincula nexa expediuntur ab aggere gramineo, atque longe deserunt insidias & domum Deæ famosæ, & accedunt ad lucos, ubi Tibris opacus nebulis defluit in mare cum fulva glarea. Atque Æneas potitur domo Faunigenæ & filia Latini, non tamen sine bello. Bellum geritur cum natione sæva; & Turnus sævit pro sponsa promissa. Tota Tuscia congreditur cum Latio; & victoria difficilis diu quæritur armis anxiis. Uterque auget suas opes viribus peregrinis; & multi stant a partibus Rutulorum, multi a partibus Trojanorum.*

NOTÆ.

(a) *Ancipites*) *Multis periculis obsitas.*

(b) *Titania*) Circe est.

(c) *Æneia*) *Caietæ*; quæ ibi sepulta portui & urbi nomen suum dedit, quod hodieque permanet.

(d) *Argolico*) A Græcis namque incensa Troia, ibi cum multis aliis potioris sortis perire debuisset Caieta.

(e) *Debuit*) Priscis temporibus defunctorum corpora igne a consanguineis, aut proximis quibusque, cremanda curari notius est, quam ut me monitore indigeat.

(f) *Funis*). Quo Æneæ naves religatæ erant.

(g) *Faunigenæ*). Fauno enim & Marica genitus Latinus.

(h) *Nata*) *Lavinia*.

(i) *Marte*) Namque gravissimum bellum adversus Turnum & Rutulos, gentem ferocem, gessit.

(k) *Pacta*) Lavinia est, quam mater Amata, ut est fœminarum pervicacia, Turno, invitis Fauni oraculis, quæ illam externo marito addicebant, Latino insuper marito reluctante, promiserat.

(l) *Tyrrhenia*) Quæ Trojanis favit adversus Turnum; ut canit Virgilius.

(m) *Ardua*) Siquidem Dii ipsi sæpius de ea contenderint, Junona Turno, Venere suo præsertim favente Æneæ.

(n) *Rutulos*) Latii fuerunt populi Turni subditi.

(o) *Multi*) Recensentur omnes a Marone Æn. 7. a v. 794.

Castra: neque Æneas (a) Evandri ad limina frustra,
At (b) Venulus frustra profugi (c) Diomedis ad urbem
Venerat: ille quidem sub (d) Iapyge maxima Dauno
Mœnia condiderat: (e) dotaliaque arva tenebat.
Sed Venulus Turni postquam mandata peregit,
Auxiliumque petit; vires (f) Ætolius heros
Excusat: nec se soceri committere pugnæ
Velle sui populos; nec, quos e gente suorum
Armet, habere viros: Neve hæc commenta putetis;
(Admonitu quanquam luctus renovantur amaro)
Perpetiar memorare tamen; postquam alta cremata est
Ilion; & Danaas paverunt Pergama flammas;
(g) Naryciusque heros, a (h) virgine, (i) virgine rapta,
Quam meruit solus pœnam, digessit in omnes;
Spargimur: & ventis inimica per æquora rapti,
Fulmina, noctem, imbres, iram cælique marisque
Perpetimur Danai, cumulumque (k) Capharea cladis.

INTERPRETATIO.

Neque Æneas accesserat in cassum ad ædes Evandri: at Venulus frustra venerat ad urbem profugi Diomedis. Ille quidem posuerat vastissimos muros sub Dauno Iapyge, & possidebat agros dotales. Sed postquam Venulus enarravit jussa Turni, & poposcit suppetias, heros Ætolius excusat opes: neque se cupere ad bellum mittere subditos suos soceri: neque habere viros ex numero suorum quos armare possit. Neve credatis hæc esse ficta, tametsi mœror redintegratur crudeli admonitu, sustineam tamen referre. Postquam sublimis Troja deflagravit, & arces Iliacæ pabulo fuerunt igni Græco, & heros Narycius, Virgine sublata, sparsit in omnes a virgine pœnam qua solus dignus fuit, nos Græci divellimur, & abrepti ventis per infesta maria, ferimus fulmina, caliginem, nimbos, iram cæli, & oceani, & in cumulum exitii Caphareum.

NOTÆ.

(a) *Evandri*) Rex fuit Arcadiæ, qui cum patrem imprudens occidisset, atque regno pulsus esset, Carmentæ matris fatidicæ hortatu in Italiam venit, atque victis Aborriginibus ea loca tenuit ubi postea Roma condita fuit. Is Ænean consiliis, atque copiis auxiliaribus juvit.

(b) *Venulus*) Qui a Turno ad Diomedem missus orator, frustra auxilium petivit.

(c) *Diomedis*) Rex fuit Ætoliæ, idemque bello fortissimus, qui a bello Trojano reversus, cum adulteram sibique insidiantem Ægialen uxorem cognovisset, in Italiam profugit; ubi Dauni Apuliæ regis filiam cum parte regni suam fecit, Argyrippem insuper condidit.

(d) *Iapyge*) Qui in Iapygia seu Appulia regnum obtinebat.

(e) *Dotalia*) In dotem uxoris a socero Dauno accepta.

(f) *Ætolius*) *Diomedes*, scilicet; quem antea in Ætolia imperium habuisse diximus.

(g) *Narycius*) Locrensis: fuit enim *Naryx*, quæ & *Narycium* & *Naryce* dicitur, urbs Locridis. De Aiace autem Oilei hic agitur, qui ob stupratam Cassandram regiam virginem in ipso Minervæ templo, non in se tantum, sed in omnes Græcos numinis iram concitavit. Nam in patriam navigantes, & ipse, maxima orta tempestate, fulmine percussus est, & alii per maria fuere disjecti: ut vix unus & alter domum redire potuerint.

(h) *Virgine*) *Minerva*.

(i) *Virgine*) *Cassandra*.

(k) *Capharea*) Illud EubϾ promontorium Virgilius hac causa ultorem dixit. Nauplius Palamedis filii mortem iniquo animo ferens, Minervæ suasu, Græcis tempestate laborantibus faces quasi portus signa ex Caphareo extulit, quo cum appellere niterentur in cautes Euboicas naufragi interierunt.

Ne-

Neve morer referens tristes ex ordine casus;
Græcia tum potuit (*a*) Priamo quoque flenda videri.
Me tamen (*b*) armiferæ servatum cura Minervæ
Fluctibus eripuit: patriis sed rursus ab (*c*) Argis
Pellor: & antiquo memores de (*d*) vulnere pœnas
Exigit alma Venus: tantosque per alta labores
Æquora sustinui, tantos terrestribus armis;
Ut mihi felices sint illi sæpe vocati,
Quos communis hyems, importunisque Caphareus
Mersit aquis: vellemque horum pars una fuiſſem.
Ultima jam paſſi comites belloque fretoque,
Deficiunt; finemque rogant (*e*) erroris: at Agmon
Fervidus ingenio, tum vero & cladibus asper,
Quid superest, quod jam patientia vestra recuset
Ferre, viri? dixit: quid habet (*f*) Cytherea, quod ultra
(Velle puta) faciat? nam dum pejora timentur,
Est in vota locus: sors autem ubi peſſima rerum;
Sub pedibus timor est, (*g*) securaque summa malorum.
Audiat ipsa, licet; licet, ut facit, oderit omnes
Sub Diomede viros; odium tamen illius omnes
Spernimus, & (*h*) magno stat magna potentia nobis.

INTERPRETATIO.

Neve detineam vos memorans singulatim luctuosos eventus, Græcia tum potuit videri lugenda etiam Priamo. Favor tamen armiferæ Palladis sustulit ex undis me custoditum. Verum rursus rejicior ab Argis patriis; atque alma Venus recordans vulneris antiqui a me *allati reposcit pœnas: & passus sum tantos labores per profunda maria, tantos armis terrestribus, ut illi sint sæpe dicti beati a me, quos publica tempestas & Caphareus absorbuit aquis molestis; optaremque* ut *fuissem pars una eorum. Socii jam passi extrema bello & mari deficiunt, & orant finem itineris. At Agmon vehemens anima, tum vero etiam sævus ex malis, Quid restat, inquit, quod vestra virtus jam non patiatur, viri? quid habet Cytherea, quod amplius faciat, posito quod cupiat? nam dum graviora metuuntur, locus est precibus; cum vero sors omnium gravissima, pavor protritus est, & summa malorum minime timenda. Quanquam ipsa audiat; tametsi, ut facit, odio habeat omnes viros sub Diomede, nihilominus omnes contemnimus illius odium, & contra magnum est nobis magna vis.*

NOTÆ.

(a) *Priamo*) Utcumque infensissimo hosti: siquidem a Græcis regno, liberis, vita denique spoliatus.

(b) *Armiferæ*) Nam & Dea belli.

(c) *Argis*) Argos enim Peloponnesi urbem Tydeus, Ætoliæ regno pulsus, ad Adrastum confugerat; ubi ex Deiphyle hujus filia Diomedem suscepit.

(d) *Vulnere*) Namque ipsam Deam Venerem sagitta a Diomede vulneratam, quæ Æneæ suo cum ipso congresso opem ferebat, scripserunt Poetæ. Qua re irata Dea a Diomede uxoris animum sic abalienavit, ut illum ab excidio Trojano reversum accipere noluerit.

(e) *Erroris*) Eo nomine etiam appellantur itinera quæ per incertum mare suscipiuntur.

(f) *Cytherea*) Venus Diomedi infensa, de qua jam toties, a Cytheris sic dicta, in quam insulam illa primum conchâ marinâ dicitur advecta.

(g) *Secura*) *Fortuna miserrima tuta est*, ut alibi dixit noster.

(h) *Magno*) Hoc sibi vult, ni fallor, majoribus Veneris insultibus, majorem suam cognosci potentiam.

Ta-

Talibus invitam Venerem (*a*) Pleuronius Agmon
Instimulat verbis: (*b*) veteremque resuscitat iram.
Dicta placent paucis: numeri majoris amici
Agmona corripimus: cui respondere paranti
Vox pariter, vocisque via est tenuata: comæque
In plumas abeunt: plumis nova colla teguntur,
Pectoraque, & tergum: majores brachia pennas
Accipiunt: cubitique leves sinuantur in alas.
Magna pedum digitos pars occupat: oraque cornu
Indurata rigent, finemque in acumine ponunt.
Hunc Lycus, hunc Idas, & cum Rhetenore Nycteus,
Hunc mirantur Abas: & dum mirantur, eandem
Accipiunt faciem, numerusque ex agmine major
Subvolat, & remos plausis circumsonat alis.
Si volucrum quæ sit subitarum forma requiris;
Ut non cygnorum, sic albis proxima (*c*) cygnis.
Vix equidem has sedes, & Iapygis arida Dauni
Arva gener teneo minima cum parte meorum.
XI. Hactenus (*d*) Oenides: Venulus (*e*) Calydonia regna,
(*f*) Peucetiosque sinus, (*g*) Meſſapiaque arva relinquit:

INTERPRETATIO.

Agmon Pleuronius talibus verbis provocat Venerem nolentem, & accendit antiquam iram. Hæc verba *probantur a paucis. Plures amici arguimus Agmonem, cujus volentis respondere vox simul & meatus vocis est diminutus: & capilli vertuntur in plumas, novum collum velatur plumis cum pectore & dorso: lacerti induunt majores pennas, & leves cubiti curvantur in alas; magna pars pedum corripit digitos, & os cornu rigidum induratur, & desinit in acumen. Lycus, atque Idas, & Nycteus cum Rhetenore hunc mirantur; & dum stupent assumunt eosdem vultus; & potior numerus ex turba evolat, & strepit circum remos percussis alis. Si petis quænam sit facies avium repentinarum: Sicut non cygnorum, sic simillima candidis cygnis. Ægre equidem gener Dauni Iapygis servo hanc habitationem, & agros aridos cum minima parte meorum.*

XI. *Hactenus Oenides. Venulus deserit regna Calydonia, & sinus Peucetios, atque campos Messapios:*

NOTÆ.

(a) *Pleuronius*) *Ex Pleurone Ætoliæ oppido oriundus.*

(b) *Veterem*) Ob vulnus sibi a Diomeda impactum.

(c) *Cygnis*) Ardeæ sunt, seu Erodii. *Des Herons.* Mirum autem cui videri possit, quod beneficio Deorum nonnulli, alii autem eorumdem ira in aves mutati fuerint: nam utcumque hæ sint fabulæ, non tamen sine aliquo sensu & judicio fuerunt confictæ. Hinc ergo pronum est intelligere humana omnia ex Dei numine atque nutu pendere, quæ bene aut male cedunt, prout ex ejus benevolentia aut indignatione oriuntur, & quisque utitur vel abutitur.

(d) *Oenides*) *Diomedes* Oenei nepos.

(e) *Calidonia*) Ea pars Appuliæ quam in dotem Diomedes a Dauno acceperat eo nomine appellatur, quia ille rex olim Ætoliæ *Calydonius* etiam a Calydone Ætoliæ urbe dicebatur.

(f) *Peucetios*) *Appulos.* Namque in duas partes divisa Appulia, quarum alia ad ortum *Peucetia*, alia ad occasum *Daunia* appellatur. Utraque ad mare Adriaticum porrecta, atque Aufido, acri fluvio divisa.

(g) *Messapia*) In quibus Calabri atque Salantini, in peninsula ultima Italiæ quæ ad ortum magis spectat, a parte Septentrionali.

In

In quibus antra videt: quæ multâ nubila silvâ,
Et levibus (*a*) guttis manantia, semicaper (*b*) Pan
Nunc tenet; at quodam tenuerunt tempore Nymphæ.
Appulus has illa pastor regione fugatas
Terruit; & primo subita formidine movit;
Mox, ubi mens rediit, & (*c*) contempsere sequentem;
Ad numerum motis pedibus duxere choreas.
Improbat has pastor; saltuque imitatus agresti
Addidit obscœnis convitia rustica dictis.
Nec prius obticuit, quam guttura condidit arbor.
Arbore enim succoque licet cognoscere mores.
Quippe (*d*) notam linguæ baccis oleaster amaris
Exhibet: asperitas verborum ceſſit in illas.
XII. Hinc ubi legati rediere, negata ferentes
Arma (*e*) Ætola sibi, Rutuli sine viribus illis
Bella instructa gerunt: multumque ab utraque cruoris
Parte datur: fert ecce avidas in (*f*) pinea Turnus
Texta faces: ignesque timent, quibus unda pepercit.
Jamque picem, & ceras, alimentaque cætera flammæ
(*g*) Mulciber urebat, perque altum ad carbasa malum

INTERPRETATIO.

in quibus cernit speluncas, multis arboribus opacas, & stillantes levibus guttis, quas Pan semicaper nunc possidet; at Nymphæ olim obtinebant. Pastor Appulus tremefecit illas fugatas illa regione, atque primo movit repentino metu: mox, postquam collegerunt animum, & spreverunt persequentem, agitaverunt choreas ad numerum motis pedibus. Pastor has arguit; atque illas simulans saltu rustico adjecit probra insulsa turpibus verbis. Neque ante siluit, quam arbor obduxit fauces. Facile vero intelligere mores ex arbore atque ejus *fructu: namque oleaster indicat probrum linguæ baccis austeris. Acerbitas dictorum transiit in illas.*

XII. *Postquam legati inde reversi sunt dicentes arma sibi denegata, Rutuli gerunt bella parata sine illis copiis; & multum sanguinis funditur ab utraque parte. Ecce Turnus infert rapaces tædas in rates pineas; & quibus fluctus non nocuerunt reformidant flammas. Jamque ignis incendebat picem, & ceras, & reliqua fomenta flammæ, atque scandebat ad lintea per excelsum malum,*

NOTÆ.

(a) *Guttis*) Hanc ex vulgatis libris lectionem, admonente subactissimi judicii viro Tanag. Fabro, præceptore olim meo charissimo, revocavi. *Stagnis* enim nulla Mss. ſevitatem possint asserere. Verum licet ipse inspicias quæ ille Epistolarum lib. 2. pag. 320. consignavit. Neque vero operæ pœnitest.

(b) *Pan*) De isto naturæ totius auctore, si fabulis credimus, jam sæpe dictum. Verum ne parce inculcatus a nobis videatur, consule si placet nobilissimi Huetii reconditissimæ eruditionis opus, Demonstrationem Evangelicam; unde quod sit satis easumas.

(c) *Contempsere*) Nullum est aliud præsentius remedium adversus perversorum irrisorum atque calumniatorum virus, quam Neglectus. Sic & illi denique obmutescunt, patientia & invicta virtute superati, quæ bonis præsidium fuit.

(d) *Notam*) Pejus urit lingua quam ignis; attamen virtutem & veritatem nequit in omne tempus evertere.

(e) *Ætola*) *Diomedis Ætoli*.

(f) *Pinea*) Naves indicat Æneæ, in quas Turnus ignem immisit.

(g) *Mulciber*) *Vulcanus*, qui a mulcendo ferro ita dictus. Atque is pro igne ponitur.

Ibat

Ibat: & incurvæ fumabant (*a*) transtra carinæ:
Cum memor has pinus (*b*) Idæo vertice cæsas
Sancta Deûm (*c*) genitrix, (*d*) tinnitibus aera pulsi
Æris, & inflati complevit murmure buxi.
Perque leves domitis invecta leonibus auras,
Irrita sacrilegâ jactas incendia dextrâ
Turne, ait: eripiam; nec me patiente cremabit
Ignis edax nemorum partes & membra meorum.
Intonuit dicente Dea: tonitrumque secuti
Cum saliente graves ceciderunt grandine nimbi:
Aeraque, & subitis tumidum concursibus æquor
(*e*) Astræi turbant, & eunt in prælia, fratres.
E quibus alma (*f*) parens unius viribus usa,
Stuppea prærumpit Phrygiæ retinacula classis:
Fertque rates pronas; imoque sub æquore (*g*) mergit.
Robore mollito, lignoque in corpora verso,
In capitum faciem puppes mutantur aduncæ.
In digitos abeunt, & crura natantia, remi:
Quodque prius fuerat, latus est: mediisque carina
Subdita navigiis, (*h*) spinæ mutatur in usum.
Lina comæ molles, (*i*) antennæ brachia fiunt.

INTERPRETATIO.

& transtra cavæ navis fumum emittebant: cum sancta mater Deorum recordans has arbores fuisse excisas jugis Idæis, implevit aerem tinnitibus æris percussi, & sono tibiæ inflatæ: atque vecta per tenuem aerem leonibus sub jugum missis, frustra, inquit, immittis ignes manu impia, Turne; Auferam, neque me sinente, flamma rapax absumet partes & membra mearum silvarum. Æther insonuit, Dea verba faciente; & densi imbres secuti tonitru cum grandine saltente: & fratres Astræi confundunt aerem, & mare inflatum repentinis concursibus, & inter se concurrunt. E quibus alma mater usa impetu unius, prius divellit vincula Phrygiæ classis, & rapit naves pronas, & depressit in profundum mare. Duritie emollita, atque ligno mutato in artus, puppes curvæ vertuntur in vultus capitum, remi mutantur in digitos & pedes natantes; &, quod fuerat antea, est latus; & carina substrata mediis navibus vertitur in usum spinæ. Carbasa abeunt in flexiles capillos, antennæ in lacertos.

NOTÆ.

(a) *Transtra*) *Les bancs des rameurs*.

(b) *Idæo*) *Ida*, montis Phrygiæ.

(c) *Genitrix*) *Cybela est*: de qua jam sæpius.

(d) *Tinnitibus*) Illud habuit cum Baccho commune bona hæc mater, ut incondito tympanorum & fistularum strepitu furialique ululatu, omnia ejus fierent.

(e) *Astræi*) *Venti*, Astræi gigantis & Auroræ filii.

(f) *Parens*) *Cybele* scilicet.

(g) *Mergit*) Ex eo quod aquis extinctus ignis a Turno Æneæ navibus immissus fabulam contexuit Virgilius, eas in Nymphas esse conversas.

(h) *Spinæ*) Carina, quæ pars est navis infima, seu trabes, cui cæteræ adhærent, in spinam dorsi fuit mutata.

(i) *Antennæ*) Forte non abs re fuerit observare quomodo in his transmutationibus singula quæque huic aut illi naturæ viciniora in eas vertantur: ut hinc sibi quisque bona omnia comparare in futurum studeat.

Cæ-

Cærulus, ut fuerat, color est; quasque ante timebant,
Illas virgineis exercent lusibus undas
Naides æquoreæ: durisque in montibus ortæ
Molle fretum celebrant: nec eas sua tangit origo.
Non tamen oblitæ, quam multa pericula sævo
Pertulerint pelago, jactatis sæpe carinis
Supposuere manus: nisi si qua vehebat Achivos.
XIII. Cladis adhuc (a) Phrygiæ memores, odere Pelasgos;
(b) Neritiæque ratis viderunt fragmina lætis
Vultibus; & lætæ videre rigescere puppim
Cautibus (c) Alcinoi; saxumque increscere ligno.
XIV. Spes erat in Nymphas animata classe marinas
Posse metu monstri Rutulum desistere bello.
Perstat, habetque Deos (d) pars utraque: quique Deorum
Instar, habent animos: nec jam dotalia regna,
Nec sceptrum (e) soceri, nec te, Lavinia virgo,
Sed vicisse petunt; deponendique pudore
Bella gerunt: tandemque Venus victricia (f) nati
Arma videt: (g) Turnusque cadit; cadit (h) Ardea Turno
Sospite dicta potens; quam postquam barbarus ignis
Abstulit, & tepidâ latuerunt tecta favillâ;

INTERPRETATIO.

Color est cyaneus, ut fuerat: atque Naiades marinæ agitant lusibus virgineis illos fluctus quos antea reformidabant: & natæ in asperis collibus frequentant molle æquor, neque illæ curant suam originem. Non tamen immemores, quam multa discrimina sint perpessæ in mari tumultuoso, submiserunt crebro manus navibus agitatis, nisi si qua ferret Græcos.

XIII. *Nondum oblitæ Phrygii excidii, odio persequuntur Achivos; atque spectaverunt hilari facie fragmenta navis Neritiæ: & hilares viderunt puppim Alcinoi verti in scopulum.*

XIV. *Spes erat, classe animata in Nymphas æquoreas, Rutulum posse omittere bellum timore prodigii. Pergit; atque pars utraque habet Deos; & habent animos qui instar Deorum, neque jam quærunt regna dotalia, nec sceptrum soceri, nec te, virgo Lavinia; sed victoria potiros esse; & gerunt bella pudore amittendi. Atque tandem Venus cernit arma victricia filii; & Turnus procumbit: Ardea, vocata potens Turno incolumi, ruit; quam postquam sævus ignis consumpsit, & domus sunt absconditæ sub calido cinere,*

NOTÆ.

(a) *Phrygiæ*) Quasi Nymphæ Græcos Trojani excidii auctores ulcisci cuperent.

(b) *Neritiæ*) *Ulyssis*, qui Ithacæ regnavit, ubi mons Neritus.

(c) *Alcinoi*) Qui rex Phæacum Ulyssem e naufragio enatantem hospitio excepit, navique instruxit qua in Ithacam veheretur: quam quidem Neptunus Polyphemi filii ultor in scopulum mutavit; ut refert Homer. Odyss. 13.

(d) *Pars*) Trojana scilicet, atque Rutulis; hinc stante Turno, illinc Ænea: quorum uterque suos habebat Deos, ut supra dictum, latiusque ex Maronis Æneide patet. Quem vide: nam & illorum altercationibus, quod raro evenit, voluptatem, non sine fructu, capies.

(e) *Soceri*) *Latini regis*, scil.

(f) *Nati*) *Æneæ*.

(g) *Turnus*) Quem Æneas interfecit, ut ex Marone intelligitur.

(h) *Ardea*) Quæ urbs Latii Turni regia.

Congerie e media tum primum cognita (*a*) præpes
Subvolat: & cineres plausis everberat alis.
Et sonus, & macies, & pallor, & omnia, captam
Quæ deceant urbem, nomen quoque mansit in illa
Urbis: & ipsa suis deplangitur Ardea pennis.
XV. Jamque Deos omnes, ipsamque Æneia virtus
Junonem veteres finire coegerat iras:
Cum, bene (*b*) fundatis opibus crescentis Iuli,
Tempestivus erat cælo (*c*) Cythereius heros;
Ambieratque Venus Superos: colloque (*d*) parentis
Circumfusa sui, Nunquam mihi, dixerat, ullo
Tempore dure pater, nunc sis mitissimus oro;
Æneæque meo, qui te de sanguine nostro
Fecit avum, quamvis parvum, des, optime, numen;
Dum modo des (*e*) aliquod: satis est inamabile (*f*) regnum
Aspexisse semel; Stygios semel isse per amnes.
Assensere Dei: nec conjux regia vultus
(*g*) Immotos tenuit: placatoque annuit ore.
Tum pater, Estis, ait, cælesti munere digni,
Quæque petis, pro quoque petis: cape, gnata, quod optas:
Fatus erat: gaudet, gratesque agit illa parenti:
Perque leves auras junctis invecta (*h*) columbis

INTERPRETATIO.

præpes tum primum cognita evolat e medio cumulo, atque excutit favillas alis percussis. Et vox, & macies, & pallor & omnia quæ conveniant urbi dirutæ nomen etiam urbis illi mansit, atque ipsa Ardea deplangitur suis pennis.

XV. *Jamque virtus Æneæ coegerat omnes Deos ipsamque Junonem finem imponere antiquæ iræ, cum opibus Ascanii crescentis bene constitutis, heros Cythereius erat maturus cælo: Atque Venus ambierat Deos; & projecta in collum sui patris, Nunquam, dixerat, mihi immitis pater ullo tempore, precor sis nunc benignissimus, atque optime præbeas numen quantumvis exiguum dummodo aliquid præbeas meo Æneæ, qui fecit te avum de nostro sanguine. Satis est vidisse semel regnum horrendum, transivisse semel per fluvios inferos. Dii annuerunt: neque uxor regia habuit faciem immotam, annuit etiam vultu placato. Tum pater, Estis, inquit, digni dono cælesti, & quæ poscis, & pro quo poscis: sume filia quod cupis. Absolverat. Illa agit gratias patri; atque læta per subtilem aerem junctis columbis,*

NOTÆ.

(a) *Præpes*) *Avis*, quæ altius volat, ut solent Ardeæ. In auguriis felices aves *præpetes* dicuntur.

(b) *Fundatis*) Turno occiso Laviniam duxerat uxorem Æneas, qui Latino socero mortuo imperium in Latio obtinuit, ubi & Lavinium ædificavit.

(c) *Cythereius*) *Æneas*, *Veneris Cythereæ filius*.

(d) *Parentis*) *Jovis* scilicet.

(e) *Aliquod*) Indiges Deus factus est; quem etiam *Jovem* indigetem appellatum fuisse testatur Livius.

(f) *Regnum*) Plutonis *scilicet* quod Sibyllæ ope, patris videndi causa, Æneas subierat.

(g) *Immotos*) Quod faciunt qui annuere, ut supra vidimus, solent.

(h) *Columbis*) A quibus Veneris currum trahi voluerunt Poetæ; propter earum libidinem scilicet.

Lit-

(*a*) Littus adit Laurens; ubi tectus arundine serpit
In freta flumineis vicina (*b*) Numicius undis.
(*c*) Hunc jubet Æneæ, quæcumque obnoxia morti,
Abluere, & tacito deferre sub æquora cursu.
(*d*) Corniger exsequitur Veneris mandata: suisque,
Quicquid in Ænea fuerat mortale, repurgat,
Et respergit aquis: pars (*e*) optima restitit illi.
Lustratum genitrix divino corpus odore
Unxit, & (*f*) ambrosiâ cum dulci nectare mistâ
Contigit os; fecitque Deum: quem turba (*g*) Quirini
Nuncupat (*h*) Indigetem; (*i*) temploque arisque recepit.
XVI. Inde sub Ascanii ditione (*k*) binominis (*l*) Alba

INTERPRETATIO.

accedit ad littus Laurens, ubi fluvius Numicius velatus cannis volvitur in mare fluctibus flumineis. Huic imperat repurgare quæcumque Æneæ subjecta morti, & vehere sub maria leni fluxu. Corniger perficit jussa Veneris, atque abluit suis aquis quicquid Æneæ fuerat morti obnoxium, atque respergit. Pars optima illi permansit. Mater imbuit corpus purgatum divino odore, & tetigit faciem ambrosia mista cum suavi nectare; atque fecit Deum: quem populus Romanus vocat Indigetem, & recepit in templa atque altaria.

XVI. *Postea Alba atque res Romana fuit sub potestate*

NOTÆ.

(a) *Littus*) Quod non longe a Lavinio ubi Æneas regnabat: a Laurento vicina urbe sic dictum.

(b) *Numicius*) Rivulus Latii in quo Æneæ repertum cadaver. Atque hinc locus datus fabulæ, quæ illum in eo ab omni humana labe purgatum finxit. Cæterum fabula non est, quanquam plus quam fabula a plerisque Christianis contemnatur, quod virtute sua ad superos transferuntur, qui per totum vitæ suæ curriculum eo contendunt. Per solam Dei miserentis Gratiam, cui soli erat Gloria in omne ævum, fit istud. At fit tamen, idque ab eo per nos, per nostram fidem, per nostra opera: neque alios adhibere possit, qui Christum, meritum nostrum, pro nobis induunt.

(c) *Hunc*) Scilicet per mortem, quicquid morti obnoxium deponimus. Neque revera est mors quam plerique mortales timent. Ejus est larva tantum. Sed enim, Bone Deus! quales sunt de vita, de morte, de corpore suo, de ejus resurrectione, de sexcentis hujuscemodi, non dicam belluarum, sed Doctorum uti videri volunt quorundam opiniones! O insulsissimos atque in supina sua ignorantia pervicacissimos homines! At qui periculum est ab illis maximum, si quis illorum hispidas setas vel leviter tangat.

(d) *Corniger*) *Numicius*. Diximus enim sæpius, propter divergentem cursum, fluviis cornua tribui.

(e) *Optima*) *Anima* scil. afflavium Divinitatis; cujus utinam aliquem sensum haberent tot servati, seu potius cœno obruti nomine tantum homines.

(f) *Ambrosiâ*) Quæ cibus est Deorum jucundissimus; sicut *nectar* eorundem potus suevissimus. Utrumque immortalitatem significat, & sæpe confunduntur.

(g) *Quirini*) *Romuli*: quem in cælo Quirinum vocari scripsit Florus. Atque per eum Romani intelliguntur.

(h) *Indigetem*) Quos sua merita, ut inquit Tullius, in cælum vocarunt & Diis adscripserunt, illi, quod, ante in terris agentes, nunc nullius rei egentes in Diis agerent, *Indigetes* dicti sunt.

(i) *Templo*) Æneæ tanquam Heroi Latini sacellum dicaverunt.

(k) *Binominis*) Nam & *Iulus* dictus.

(l) *Alba*) Quam Ascanius condidit, Lavinio novercæ relicto.

Resque Latina fuit: succedit (*a*) Silvius illi:
Quo satus, antiquo tenuit (*b*) repetita Latinus
Nomina cum sceptro: clarum subit Alba Latinum:
Epitos ex illo est: post hunc Capetusque, Capysque:
Sed Capys ante fuit: regnum Tiberinus ab illis
Cepit; & in (*c*) Tusci demersus fluminis undis
Nomina fecit aquæ: de quo Remulusque feroxque
Acrota sunt geniti: Remulus maturior annis
Fulmineo periit (*d*) imitator fulminis ictu.
Fratre suo sceptrum moderatior Acrota forti
Tradit (*e*) Aventino: qui quo regnarat, eodem
Monte jacet positus; tribuitque vocabula monti.
Jamque Palatinæ (*f*) summam Proca gentis habebat.
Rege sub hoc (*g*) Pomona fuit; qua nulla Latinas
Inter (*h*) Hamadryadas coluit solertius hortos,
Nec fuit arborei studiosior altera fœtus:
Unde tenet nomen: non silvas illa, nec amnes;
Rus amat, & ramos felicia poma ferentes.

INTERPRETATIO.

Iuli binominis: Silvius succedit illi; cujus filius Latinus sumsit nomina iterata cum veteri sceptro. Alba succedit illustri Latino: tum subit Epitus: Capetus & Capys hunc sequuntur; sed Capys fuit prior. Tiberinus sumsit sceptrum post illos; atque extinctus in fluctibus fluvii Tusci dedit nomen aquæ. Ex quo & sævus Remulus & Acrota sunt orti. Remulus ætate major simulator fulminis interiit ictu fulmineo. Acrota lenior fratre suo dedit sceptrum strenuo Aventino, qui sepultus in eodem colle in quo regnaverat, atque imposuit nomen colli. Jamque Proca obtinebat imperium in gentem Palatinam. Sub hoc rege Pomona vixit, qua nulla inter Hamadryadas Latinas coluit hortos majori industria; neque alia fuit magis dedita fructibus arboreis, a quibus habes nomen. Illa non diligit nemora, neque fluvios, sed campos, & arbores proferentes poma felicia.

NOTÆ.

(a) *Silvius*) Tantis tenebris involuta sunt rei Romanæ primordia, ut neque sibi constent ipsi auctores qui de iis scripserunt: ne miretur quisquam ab hoc nostro Dionysium, ab utroque Livium in recensenda Albanorum regum genealogia dissentire. Hanc habet posterior. Ascanius primus est; 2. Sylvius Posthumus Æneæ filius; 3. Æneas Sylvius: mansit enim *Sylvius*, postea omnibus Albanis regibus cognomen, sicut *Cæsar* Romanis Imperatoribus; 4 Latinus; 5 Alba; 6 Atis; (Dionysio Capetus, nostro Epitus). 7 Capis; 8 Capetus, seu Calpetus; 9 Tiberinus; 10 Remulus; 11 Agrippa, qui nostro Acrota; 12 Aventinus; 13 Procas; 14 Amulius, Numitor.

(b) *Repetita*) Latinum habuimus supra Laviniæ patrem.

(c) *Tusci*) *Albulæ*, scilicet, cui a submerso Tyberino, *Tibris* datum nomen.

(d) *Imitator*) Fragoribus atque simulatis fulguribus Deorum contemtor, quasi Deus fuisset ipse, terrorem hominibus incutere satagebat: qui vero fulmine interiit.

(e) *Aventina*) Qui unus est ex septem Romæ celebrioribus montibus.

(f) *Summam gentis*) Pro *Imperio* in eam gentem quæ circa Palatium & ea loca, ubi postea Roma est condita.

(g) *Pomona*) Pomorum Dea: a quibus nomen habuit. *Poma* autem dicuntur quoscumque fructus arbores, seu plantæ esui aptos profundunt.

(h) *Hamadryadas*) Eo nomine, a Græcis mutuato, appellantur Nymphæ, quæ singulis addictæ quercubus, unà cum iis & oriuntur & occidunt.

Nec

Nec jaculo gravis est, sed adunca dextera falce:
Qua modo (*a*) luxuriem premit, & spatiantia passim
Brachia (*b*) compescit: fissa modo cortice virgam
Inserit: & succos alieno præstat (*c*) alumno.
Nec patitur sentire sitim; bibulæque recurvas
Radicis (*d*) fibras labentibus irrigat undis.
Hic amor, hoc studium; Veneris quoque nulla cupido.
Vim tamen agrestum metuens, pomaria claudit
Intus: & accessus prohibet refugitque viriles.
Quid non & (*e*) Satyri saltatibus apta juventus
Fecere, & pinu præcincti cornua Panes,
Silvanusque suis semper (*f*) juvenilior annis,
Quique (*g*) Deus fures vel falce vel inguine terret,
Ut poterentur ea? sed enim superabat amando
Hos quoque (*h*) Vertumnus: neque erat felicior illis.
O quoties habitu duri messoris aristas
Corbe tulit, verique fuit messoris imago!
Tempora sæpe gerens fœno religata recenti,
Desectum poterat gramen versasse videri.
Sæpe manu stimulos rigida portabat; ut illum
Jurares fessos modo disjunxisse juvencos.

INTERPRETATIO.

Neque manus est impedita venabulo, sed curva falce, qua nunc coerces luxuriem, & reprimis ramos passim porrectos: nunc immittit surculum in divisum corticem, & præbet humorem alieno alumno. Neque sinit sitire, & irrigat fibras sinuosas siticulosæ radicis aquis fluentibus. His amor, hoc studium; nullum etiam desiderium connubii. Nihilominus reformidans impetum rusticorum claudit intus pomaria, & impedit atque vitat accessus viriles. Quid non fecerunt & Satyri juventus prona in saltationes, & Panes habentes cornua circumdata pinu, & Silvanus semper levior suis annis, & Deus qui tremefacit fures vel falce vel pudendis, ut eam consequerentur? Verum enim vero Vertumnus præcellebat etiam illis amando; neque erat beatior illis. O quoties portavit aristas corbe, specie asperi messoris, & fuit imago veri messoris! Sæpe habens tempora vincta novo fœno, poterat videri vertisse herbas recisas. Sæpe ferebat aculeos manu dura, ut assereres illum modo jugo levasse tauros lassos.

NOTÆ.

(a) *Luxuriem*) Luxuriari dicuntur arbores, quæ nimias frondes protrudunt.

(b) *Compescit*) Exponit quod prius dixit; namque destringendo ramos (*ex eleganti*) luxuries compescitur arborum.

(c) *Alumno*) *Surculo* nempe ex alia arbore derepto.

(d) *Fibras*) Eo nomine appellantur subtiliores radices, quæ præsertim terræ humorem exsugunt.

(e) *Satyri*) De Satyris, Silvanis, atque omni cornuto & capripedi salacissimo genere jam sæpius mentio est facta.

(f) *Juvenilior*) Quis utut senex, sicuti a Marone dicitur, non ideo tamen minus festivus, aut amori deditus.

(g) *Deus*) Priapum dicit hortorum Deum, Bacchi & Veneris filium, pudendis suis ita turpem, ut fures etiam, si Nasoni credas, proterrere potuerit.

(h) *Vertumnus*) Fuit unus ex Diis Latinis, cui a vertendo, quod in formas omnes sese verteret, illud nomen impositum. Quanquam alias Etymologias Noster alicubi, Propertius insuper, qui de eo multus est, alias subnectit. Romæ sacellum habuit. Festa ejus *Vertumnalia* dicta, quæ mense Octobri celebrabantur.

Fal-

Digitized by Google

Falce data frondator erat, vitisque putator.
Induerat (*a*) scalas, lecturum poma putares.
Miles erat gladio, piscator arundine sumta.
Denique per multas aditum sibi sæpe figuras
Repperit, ut caperet spectatæ gaudia formæ.
Ille etiam pictâ redimitus tempora mitrâ,
Innitens baculo, positis ad tempora canis,
Assimilavit anum: cultosque intravit in hortos:
Pomaque mirata est: (*b*) Tantoque potentior, inquit.
Paucaque laudatæ dedit oscula, qualia nunquam
Vera dedisset anus; glebaque incurva resedit,
Suspiciens pandos (*c*) Autumni pondere ramos.
Ulmus erat contra spatiosa tumentibus uvis;
Quam socia postquam pariter cum vite probavit,
At si staret, ait, cælebs sine palmite truncus,
Nil præter frondes, quare peteretur, haberet.
Hæc quoque, quæ junctâ vitis requiescit in ulmo,
Si non nupta foret, terræ acclinata jaceret.
Tu tamen exemplo non tangeris arboris hujus;
Concubitusque fugis; nec te conjungere curas.
Atque utinam velles! Helene non pluribus esset
Sollicitata procis: nec (*d*) quæ Lapitheia movit
Prælia, nec conjux timidis audacis Ulyssei.
Nunc quoque, cum fugias averserisque petentes,

INTERPRETATIO.

Falce oblata erat frondator, & vitis amputator. Immissae scalae, crederes collecturum poma. Erat miles ense cinctus, piscator virga capta. Denique crebro sibi paravit accessum per multas formas, ut frueretur voluptate visæ pulchritudinis. Ille etiam habens tempora involuta mitrâ pictâ, innitens scipioni, capillis albis affixis temporibus, imitatus est vetulam, atque subiit cultos hortos, & mirata est poma, Tantoque, inquit, potentior: atque obtulit pauca suavia laudatæ, qualia nunquam vera anus obtulisset, & gibbosa sedit super cespite, suspiciens ramos incurvatos onere Autumni. Ulmus erat in conspectu vasta racemis turgidis; quam postquam laudavit unà cum vite conjunctâ, At, inquit, si esset stipes cælebs sine vite, nihil haberet quamobrem desideraretur præter folia. Hæc etiam vitis socia quæ composita est super ulmo, si non esset juncta jaceret humi prostrata. Tu tamen non moveris exemplo hujus arboris, atque vitas connubium, neque cupis te conjungere. Atque utinam cuperes! Helena non esset quæsita a pluribus procis; nec quæ caussa fuit certaminum Lapithæorum; nec Uxor Ulyssis audacis in pavidos. Nunc etiam, cum vites atque odio habeas ambientes,

NOTÆ.

(a) *Scalæ*) Quibus utuntur qui poma ex arboribus diu servanda colligunt.

(b) *Tantoque*) *Quanto cultiores hortos habes*, intellige. Verum ea Ellipsis vetulæ optime aspil familiarem, eandemque callidam agendi rationem.

(c) *Autumni*) *Pomorum*, quæ per Autumni tempus maturescunt.

(d) *Quæ*) Hippodamia est, de qua lib. 12.

M.I-

Mille proci cupiunt; & semideique Deique,
Et quæcunque tenent Albanos numina montes.
Sed tu, si sapies, si te bene jungere, anumque
(*a*) Hanc audire voles (quæ te plus omnibus illis,
Plus quam credis, amo), vulgares rejice (*b*) tædas:
Vertumnumque tori socium tibi selige: pro quo
Me quoque pignus habe: neque enim sibi notior ille est,
Quam mihi: nec toto passim vagus errat in orbe.
Hæc loca sola colit: nec uti pars magna procorum,
Quam modo vidit, amat: tu primus & ultimus illi
Ardor eris; solique suos tibi (*c*) devovet annos.
Adde, quod est juvenis: quod naturale decoris
Munus habet: formasque apte fingetur in omnes:
Et, quod erit jussus (jubeas licet omnia), fiet.
Quid, quod amatis idem? quod, quæ tibi poma coluntur,
Primus habet; lætâque (*d*) tenet tua munera dextrâ?
Sed neque jam fœtus desiderat arbore demtos,
Nec quas hortus alit, cum succis mitibus herbas;
Nec quicquam, nisi te. Miserere ardentis: & ipsum,
Qui petit, ore meo præsentem crede precari.
Ultoresque Deos, & pectora (*e*) dura perosam
(*f*) Idalien, memoremque time (*g*) Rhamnusidis iram,

INTERPRETATIO.

mille proci optant, & semidei, Deique, & omnia numina quæ colunt colles Albanos. Verum tu, si sapias, si velis feliciter nubere, atque auscultare huic vetulæ, quæ diligo te plus quam illi omnes, plus quam fidem habes, sperne vulgares faces, atque selige tibi Vertumnum socium lecti: pro quo accipias me etiam in pignus: Neque enim ille est sibi magis perspectus quam mihi. Nec ille tanquam erro expatiatur passim per universum mundum. Frequentat hæc sola loca. Nec, sicut magna pars procorum, diligit quam vidit ultimam: tu eris illi primus atque novissimus amor; & devovet tibi soli suam vitam. Adde quod est juvenis, quod pulcher est dono quodam peculiari naturæ, atque eleganter se finget in omnes figuras, & fiet quod erit jussus, quamvis omnia jubeas. Quid quod diligitis idem? quod habet primus poma, quæ coluntur a te, & tractat manu hilari tua dona? Sed neque nunc cupit fructus dereptos arboribus, neque herbas quas hortus nutrit cum succis mitibus, nec quicquam præter te. Miserere flagrantis; atque puta ipsum qui petit præsentem orare verbis meis: & reverere Deos vindices, & Idalien aversantem corda sæva, & iram memorem Rhamnusidis.

NOTÆ.

(a) *Hanc*) Seipsum indicat Vertumnus in vetulam mutatus.

(b) *Tædas*) *Matrimonium:* quia ad nuptias eas admovere soliti; ut sæpius inculcatum.

(c) *Devovet*) Sæpius in malam partem accipitur vox ista.

(d) *Tenet*) De eo etiam gloriatur ipse Vertumnus apud Propertium, nominis sui rationes proferendo, his, & pluribus aliis verbis,

Seu quia vertentis fructum percepimus anni,
Vertumni rursus credidit esse sacrum.

(e) *Dura*) *Amori minus obsequentia.*

(f) *Idalien*) Venerem dicit, ab Idalio Cypri nemore sic dictam.

(g) *Rhamnusidis*) Nemesis est, Jove & Necessitate, vel Oceano & Nocte genita; scelerum, superbiæ præsertim ultrix, & virtutum remuneratrix, quid quemque facere deceat ostendens: quæ a Rhamnunte Atticæ oppido, ubi templum habuit *Rhamnusia* seu *Rhamnusis* dicta est.

Quo-

Quoque magis timeas (etenim mihi multa vetustas
Scire dedit), referam totâ notissima (*a*) Cypro
Facta; quibus flecti facile & mitescere possis.
Viderat a veteris generosam sanguine (*b*) Teucri
Iphis Anaxareten humili de stirpe creatus.
Viderat: & totis perceperat ossibus æstum.
(*c*) Luctatusque diu, postquam ratione furorem
Vincere non potuit, supplex ad limina venit.
Et modo (*d*) nutrici (*e*) miserum confessus amorem,
Ne sibi dura foret, per spes oravit alumnæ.
Et modo de multis blanditus cuique ministris,
Sollicita petit propensum voce favorem.
Sæpe ferenda dedit blandis sua verba tabellis:
Interdum madidas lacrymarum rore coronas
(*f*) Postibus intendit; posuitque in limine duro
Molle latus; (*g*) tristique seræ convicia fecit.
Surdior illa freto surgente cadentibus (*h*) Hœdis,
Durior & ferro, quod (*i*) Noricus excoquit ignis,
Et saxo, quod adhuc vivum radice tenetur;
Spernit, & irridet; factisque immitibus addit
Verba superba ferox: & spe quoque fraudat amantem.

INTERPRETATIO.

Et quo magis timeas (namque ætas dedit mihi multa cognoscere) narrabo facta perspectissima tota Cypro, quibus possis facile duci atque deliniri. Iphis natus ex parentibus plebeiis conspexerat nobilem Anaxareten ortam *ex sanguine veteris Teucri. Conspexerat, atque conceperat amorem totis ossibus; & diu repugnans, postquam non potuit superare æstum ratione, supplex venit ad januam; & nunc confessus effrænum amorem nutrici, precatus est per spem alumnæ, ne sibi esset crudelis: nunc adulans singulos ex plurimis famulis, imploravit favorem benevolum voce anxia. Plerumque credidit sua verba ferenda lenibus tabellis: nonnunquam affixit januæ serta humida rore lacrymarum suarum: atque immisit tenerum latus in rigido limine: & jecit probra in mœstam seram. Illa surdior mari turbato Hœdis occidentibus; & rigidior ferro, quod ignis Noricus excoquit, & silice vivo qui adhuc adhæret locis, contemnit atque irridet; & immitis adjicit factis crudelibus voces feroces, atque subtrahit spem etiam amanti.*

NOTÆ.

(a) *Cypro*) Quæ maris Mediterranei insula Veneri sacra.

(b) *Teucri*) Telamonis fuit filius, qui a patre domo pulsus propter Ajacis fratris inultam necem, profugus in Cyprum, ibidem novam Salaminem condidit.

(c) *Luctatus*) Hic versus ex l. 7. repetitur.

(d) *Nutricis*) Hæc omnia ex penitissimis artis & experientiæ suæ mysteriis depromsit Poeta.

(e) *Miserum*) Siquidem a qua non amabatur perdite amaret.

(f) *Postibus*) Decantata hæc fuerunt in Amoribus.

(g) *Tristi*) *Quæ tristem amatorem faciebat.*

(h) *Hœdis*) Stellis duabus infra capram sub humero Erichthonii seu aurigæ, quæ ortu atque occasu suo tempestates ciere dicuntur.

(i) *Noricus*) Quia apud Noricos, qui Austriæ vel Bavariæ (ut vocant hodie) populi fuerunt, magna atque optimi ferri copia fuit.

Non

Digitized by Google

Non tulit impatiens longi tormenta doloris
Iphis; & ante fores hæc verba novissima dixit:
Vincis, Anaxarete: neque erunt tibi tædia tandem
Ulla ferenda mei: lætos molire triumphos,
Et (a) Pæana voca, nitidaque incingere (b) lauro.
Vincis enim moriorque libens: age, ferrea, gaude.
Certe aliquid laudare mei (c) cogeris, eritque
Quo tibi sim gratus: meritumque fatebere nostrum.
Non tamen ante tui curam cessisse memento,
Quam vitam; (d) geminaque simul mihi luce carendum.
Nec tibi Fama mei ventura est nuncia leti;
Ipse ego, ne dubites, adero: præsensque videbor:
Corpore ut exanimi crudelia lumina pascas.
Si tamen, o Superi, mortalia fata videtis;
Este mei memores; nihil ultra lingua precari
Sustinet; & longo facite ut memoremur in ævo:
Et, quæ demsistis vitæ, date tempora (e) famæ.
Dixit; & ad postes ornatos sæpe coronis
Humentes oculos & pallida brachia tendens,
Cum foribus laquei religaret vincula summi;
(f) Hæc tibi serta placent, crudelis & impia? dixit.

INTERPRETATIO.

Iphis impatiens longi doloris non sustinuit cruciatus; atque protulit hat ultimas voces ad januam: Vincis Anexarete; neque tandem ulla molestia sibi erit ferenda ex me: adorna festivos triumphos, & cita Pæanem, & redimitor splendida laure. Namque victoria potiris, atque ultro morior; age dura lætare. Certe cogeris probare aliquid mei; atque erit quo tibi sim acceptus, & agnosces nostrum meritum. Scias tamen me non prius omisisse tui amorem quam vitam: atque sum prtvandus simul duplici lumine. Neque rumor meæ mortis accedet tibi nuncius; ipse ego, ne dubites, præsens ero, atque videbor adstans, ut oblectes tuos feros oculos corpore exangui. Si tamen, o Dii, aspicitis sortes hominum, estote mei memores: lingua nihil potest amplius proferre; atque præstate ut referamur per longum ævum: & indulgete famæ annos quos sustulistis vitæ. Absolvit; & tollens oculos madidos & lacertos pallentes ad postes crebro decoratos sertis, cum affigeret laqueos extremi funis januæ, Hæ coronæ, inquit, tibi sunt gratæ, sæva atque scelesta?

NOTÆ.

(a) *Pæana*) Hoc est, *Hymnis lætitiæ, cujusmodi a triumphantibus canuntur*, usere. Atque ejus generis nonnullos in Amoribus habuimus. Ab Apolline eutem *pæanes* initium sumserunt, in cujus honorem post occisum Pythona serpentem, hymnus hujus generis cantatus est. Nomen quod attinet, vel est e *παίω ferie*; vel ab *ἵει παῖ, jaculare fili*, quibus verbis Apollinem Letona mater ad pugnam contra eum serpentem hortabatur.

(b) *Laure*) In testimonium victoriæ.

(c) *Cogeris*) Quia illam superbam denique deserebat. Quenquam haud scio an vere dixerit: temetsi enim nolunt amare quædam, ament tamen sese amari.

(d) *Gemina*) *Vitâ meâ, & Te; quæ mihi altera lux es.*

(e) *Famæ*) Miror Ethnicos, aliis in rebus tam cautos, in hac fuisse tam ineptos, ut famæ cupidine post mortem ducerentur. Atque adeo ex reconditiori sui sensu orta esse hæc vota maxime crediderim; utpote ab hominibus, qui sibi bene vel male futurum esse post vitam ex factis bene aut male conscii fuerint.

(f) *Hæc*) *Corpora amantium ad fores, corollarum loco, suspensa.*

Digitized by Google

Inseruitque caput, sed tum quoque versus ad illam;
Atque onus infelix elisa fauce pependit.
Icta pedum motu (*a*) trepidantum ut multa gementem
Visa dedisse sonum est, adapertaque janua factum
Prodidit; exclamant famuli: frustraque (*b*) levatum
(Nam pater occiderat) referunt ad limina matris.
Accipit illa sinu, complexaque frigida nati
Membra sui, postquam miserarum verba parentum
Edidit; & matrum miserarum facta peregit;
Funera ducebat mediam lacrymosa per urbem;
(*c*) Luridaque arsuro portabat membra feretro.
Forte viæ vicina domus, qua flebilis ibat
Pompa, fuit: duræque sonus plangoris ad aures
Venit Anaxaretes: quam jam Deus (*d*) ultor agebat.
Mota tamen, Videamus, ait, miserabile funus:
Et patulis iniit tectum sublime fenestris.
Vixque bene impositum lecto prospexerat Iphin;
Deriguere oculi: calidusque e corpore sanguis
Inducto pallore fugit: conataque retro
Ferre pedes, hæsit; conata avertere vultus,
Hoc quoque non potuit: paulatimque occupat artus,
Quod fuit in duro (*e*) jampridem pectore, saxum.

INTERPRETATIO.

Atque immisit caput, sed tum etiam conversus ad illam, & pondus luctuosum pependit oppresso jugulo. Porta percussa ictu pedum trementium visa est strepitum fecisse similem gementi multa; atque reserata exhibuit facinus. Ministri vociferantur, & reportant nequicquam sublatum ad ostium genitricis; nam pater mortuus erat. Illa accipit in gremium, & amplexa artus gelidos sui filii, postquam protulit voces matrum infelicium, & absolvit facta parentum infelicium, praibat exequiis flebilibus per mediam urbem, atque ferebat artus cæruleos lecto flagraturo. Forte domus fuit proxima vico qua pompa procedebat: atque sonitus planctûs permeavit ad aures Anaxaretes, quam jam Deus vindex agitabat. Tamen tamen aspiciamus, inquit, lamentabiles exequias: atque ascendit in excelsam contignationem fenestris apertis. Vixque bene prospexerat Iphin impositum capulo, oculi indurati sunt; & sanguis calidus excessit ex corpore, pallore invecto: atque conata retro ferre pedes correpta est: conata dimovere oculos, neque id potuit: atque paulatim silex qui fuit jam diu in rigida corde invadit membra.

NOTÆ.

(a) *Trepidantum*) Ut mos est eorum qui suspendio vitam finiunt.

(b) *Levatum*) Ne onus corporis fauces elideret; atque infelix, si potis esset servaretur. Cæterum ex hoc Iphidis furore cognoscere possunt omnes, quam misere desipiant, qui sui per amorem arbitrium amittunt. Quanquam enim Amatores omnes ad ultimas desperationis incitas non coguntur; faciunt tamen omnes qui sese Amori sine cautione credunt, ut incauti & per summam impotentiam in maximas calamitates incidant.

(c) *Lurida*) *Livido colore*, qualia solent esse corpora quæ ex præcluso spiritu violenta morte pereunt.

(d) *Ultor*) Nemesim supra memoravit. Cæterum ad scopum suum Vertumnus fabulam accommodat. Namque Anaxaretæ fabulâ magis quales deceat esse puellas Amore improbo invictas, cognoscitur, quam quid castæ mali merèantur. Non diriguit Anaxaretes per supplicium, ut fingit Vertumnus; sed per virtutem in officio obfirmata est.

(e) *Jam pridem*) Hoc dicit, quia Amori non cesserat Anaxaretes.

Ne-

Neve ea ficta putes, dominæ sub imagine signum
Servat adhuc (*a*) Salamis: Veneris quoque nomine templum
(*b*) Prospicientis habet: quorum memor, o mea (*c*) lentos
Pone, precor, fastus, & amanti jungere, Nymphe.
(*d*) Sic tibi nec vernum nascentia frigus adurat
Poma; nec excutiant rapidi florentia venti.
Hæc ubi nequicquam formas Deus aptus in omnes
Edidit; in (*e*) juvenem rediit: & (*f*) anilia demit
Instrumenta sibi, talisque apparuit illi,
Qualis ubi oppositas nitidissima Solis imago
Evicit nubes, nullaque obstante reluxit.
Vimque parat; sed vi non est opus: inque figurâ
Capta Dei (*g*) Nimphe est: & mutua vulnera sentit.
XVIII. (*h*) Proximus (*i*) Ausonias (*k*) injusti miles Amuli
Rexit opes: Numitorque senex amissa (*l*) nepotum
Munere regna capit: festisque (*m*) Palilibus urbis

INTERPRETATIO.

Neve credas ea inventa, Salamis servat adhuc statuam sub figura Dominæ: habet etiam templum nomine Veneris prospicientis. Quorum recordans, o mea, oro omitte diuturnam superbiam, & o Nympha copulator amanti. Sic neque frigus vernum tibi adurat poma nascentia, neque sævi venti dejiciant florentia. Postquam Deus idoneus ad omnes figuras frustra hæc protulit, rediit in juvenem, atque sibi tollit cultum anilem, & talis visus est illi, qualis ubi Sol splendidissimus superavit nubes objectas; atque resplenduit nulla prohibente: vimque parat: at nihil est opus violentiæ, & nympha correpta est forma Dei, & sensit vulnera reciproca.

XVIII. *Miles iniqui Amulii proximus occupavit res Italas: & Numitor senex regna potitur amisso, beneficio nepotum: & muri urbis ponuntur*

NOTÆ.

(a) *Salamis*) Quem Cypri urbem Teucrum Telemonia condidisse supra diximus.

(b) *Prospicientis*) Ab Anaxarete de fenestra funera Iphidis prospiciente.

(c) *Lentos*) *Diuturnam superbiam.*

(d) *Sic*) Optantis est, quomodo sæpe alibi.

(e) *Juvenem*) Omnium optima est ratio Amantis Amabilem esse; idque non tam ex re quam ex voto puellæ.

(f) *Anilia*) *Baculum* puta, *Canos*, &c.

(g) *Nymphe*) *Pomona* scilicet. Quid autem sibi voluerint Ethnici hac fabula, quæ tamen a solo Nasone inculcatur, a diversis diverse exponitur. Optime sensisse videntur, qui per Vertumni mutationes, varias anni tempestates intelligunt; per Pomonam, fructus ipsos: ut iis neque Annus neque Agricolæ frui possit antequam per plurimas vices in omnes formas sese finxerit. Qui ad mores hæc omnia referunt, verissime etiam ex Vertumni mutationibus mutabile Amantis, utut certissimi notaverunt ingenium; quod nunc spe, nunc metu, innumeris insuper cogitationibus sibi ipsi abripitur. Optime quadrat etiam, quod verus amor atque sibi constans votis suis denique potiatur: namque id sæpissime accidit. Sed minus illa prior expositio videtur accersita.

(h) *Proximus*) Qui a Proca regnum Albanorum obtinuit: Amulius enim, pulso fratre Numitore, ejusdemque filio Lauso perempto; illud invasit. Is tamen a Remo & Romulo Rheæ ex Marte filiis quam Numitor genuerat, denique fuit interfectus: eoque iidem avum suum solio reddiderunt.

(i) *Ausonias*) *Italas.*

(k) *Injusti*) Quippe qui fratrem exturbaverit.

(l) *Nepotum*) Quos modo diximus *Remi* & *Romuli.*

(m) *Palilibus*) Quæ Pali Pastorum Deæ erant dicatæ; quo die Urbis Romæ fundamenta e Remo atque Romulo jacta sunt.

Digitized by Google

Mœnia conduntur: (*a*) Tatiusque, patresque Sabini
Bella gerunt: arcisque viâ (*b*) Tarpeia reclusâ
Dignâ animam pœnâ congestis exuit armis.
Inde (*c*) sati Curibus, tacitorum more luporum,
Ore premunt voces; & (*d*) corpora victa sopore
Invadunt: portasque petunt; quas objice firma
Clauserat (*e*) Iliades: unam tamen ipsa recludit,
Nec strepitum verso (*f*) Saturnia cardine fecit.
Sola Venus portæ cecidisse repagula sensit;
Et clausura fuit; nisi quod rescindere nunquam
Dis licet acta Deûm: (*g*) Jano loca juncta tenebant
Naides Ausoniæ gelido rorantia fonte:
Has (*h*) rogat auxilium, nec Nymphæ justa petentem
Sustinuere Deam: venasque & flumina fontis
Elicuere sui: nondum tamen invia Jani
Ora patentis erant, neque iter præcluserat unda.
(*i*) Lurida supponunt fœcundo sulphura fonti,

INTERPRETATIO.

festis Palilibus: & Tatius & patres Sabini bella movent; & via arcis aperta, Tarpeia efflavit animam digno supplicio armis injectis. Inde orti Curibus more luporum silentium ore retinent vocem, atque aggrediuntur corpora somno superata, & eunt ad portas, quas Iliades obseraverat forti repagulo: Attamen ipsa Juno aperit unam, neque sonum reddidit cardine moto. Sola Venus advertit retinacula valvarum lapsa esse; atque fuit obturatura, nisi quod nunquam fas est Diis evertere facta Deorum. Naiades Italicæ obtinebant loca finitima Jano irrigua fonte gelido: petit ab his suppetias: Neque nymphæ sustinuerunt Deæ poscenti æqua: atque eduxerunt venas & rivos suæ scaturiginis. Nondum tamen aditus Jani aperti erant præclusi, neque aqua impediverat viam. Submittunt pallida sulphura scatenti fonti,

NOTÆ.

(a) *Tatius*) Sabinorum dux acerrimus, qui propter Sabinarum raptum gravissimum bellum Romanis intulit; atque pace facta in regni partem acceptus est.

(b) *Tarpeia*) Sp. Tarpeii, arcis Romanæ præfecti, fuit filia, quæ hostibus arcem prodidit, ornamentis capta quæ illi in sinistris gestabant. Cum vero ambiguis verbis ea promisissent, ut & fidem datam servarent, atque infidam ulciscerentur scuta pro armillis in illam conjecerunt. Qua de ea videndi Historici qui de puellæ consilio diversa tradiderunt.

(c) *Sati Cur.*) *Sabini*, quorum *Cures* urbs fuit princeps: a qua Romani post initam societatem *Quirites* dicti.

(d) *Corpora*) *Romanorum* scilicet.

(e) *Iliades*) *Romulus*, Iliæ filius.

(f) *Saturnia*) Juno est.

(g) *Jano*) Id est *Templo*, quod in hujus Dei honorem positum fuerat; pace claudebatur, bello, forte ex re, quam nunc habemus præ manibus, patebat.

(h) *Rogat*) *Venus* scilicet: quanquam a Jove Romuli precibus expressam fœdam suorum fugam scripserunt alii. Fabulam vero hanc ex eo videtur inculcasse Poeta, quod eodem loco quo hæc pugna commissa fuit, Veneris Cluacinæ, a *cluendo*, hoc est *pugnando* sic dictæ, simulacrum dicatum sit. Aquas insuper suas a proximo lacu Curtio hausisse Poetam, ut omnia fingendi fuit audacia, a vero non est alienum.

(i) *Lurida*) Quæ vapore luridum colorem atque pallidum efficiunt.

In-

(*a*) Incenduntque cavas fumante bitumine venas.
Viribus his aliisque vapor penetravit ad ima
Fontis : & (*b*) Alpino modo quæ certare rigori
Audebatis aquæ, non ceditis ignibus ipsis.
Flammifera (*c*) gemini fumant aspergine postes :
Portaque, nequicquam (*d*) rigidis permissa Sabinis,
Fonte fuit præstructa novo, dum (*e*) Martius arma
Indueret miles : quæ postquam Romulus ultro
Obtulit : & strata est tellus Romana Sabinis
Corporibus, strata estque suis ; generique cruorem
Sanguine cum soceri permiscuit impius ensis,
(*f*) Pace tamen sisti bellum, nec in ultima ferro
Decertare, placet ; Tatiumque accedere regno.
XIX. Occiderat (*g*) Tatius, populisque (*h*) æquata duobus,
Romule, jura dabas : posita cum casside (*i*) Mavors
Talibus adfatur Divûmque hominumque (*k*) parentem :
Tempus adest, genitor, quoniam fundamine magno
Res Romana valet ((*l*) nec præside pendet ab uno)

INTERPRETATIO.

atque accendunt venas sinuosas bitumine fumante, & calor penetravit ad intima scaturiginis his viribus atque aliis ; & aquæ, quæ modo poteratis contendere cum frigiditate Alpina, non ceditis ipsis flammis. Uterque postis fumat rore ignifero ; & valvæ frustra apertæ sævis Sabinis fuerunt obturatæ novo fonte, donec miles Martius caperet arma. Quæ postquam Romulus sponte induxit, & tellus Romana fuit cooperta corporibus Sabinis, & cooperta suis ; atque gladius scelestus confudit sanguinem generi cum cruore soceri, decernunt tamen bellum pace componere, neque ad extremum concurrere ferro, & Tatium recipi in regnum.

XIX. *Tatius obierat, &, Romule, ponebas leges communes duobus populis : cum Mars omissa galea, talibus alloquitur patrem Deorum atque hominum : Tempus adest, pater, siquidem Respublica Romana floret amplo fundamento, neque pendet ab uno rege,*

NOTÆ.

(a) *Incendunt*) Jano ista tribuit ipse Naso Fast. 1. ut ineptissime sibi consulere credas qui hujusmodi nugis diutius immorantur. Si quæ bonæ frugis, ea statim hinc tollenda ; cætera non minori cura contemnenda.

(b) *Alpino*) Frigidissimæ vero ex Alpibus undiquaque scatent aquæ.

(c) *Gemini*) Postes pro templi portis geminis positi bifrontis Jani.

(d) *Rigidis*) Illis vero tristem atque tetricam disciplinam tribuit Livius : fueruntque morum gravitate atque sanctitate laudatissimi. Cicero illos fortissimos, florem Italiæ ; atque adeo Reipublicæ robur appellat.

(e) *Martius*) *Romanus* ; cui a Romulo Marte sato illud nomen.

(f) *Pace*) Quæ Sabinarum interventu his denique conditionibus constituta est, ut relictis suis sedibus novam in urbem hostes demigrarent ; Tatius unà cum Romulo æqua potestate, paribusque honoribus regnaret.

(g) *Tatius*) A proximis legatorum Laurentium, qui ad res repetendas missi, pulsati fuerant, Lavinii fuit interfectus, cum illuc ad solenne sacrificium profectus esset.

(h) *Æquata*) *Inter Romanos & Sabinos.* Quum concionem haberet ante urbem, discerptum aliqui a Senatu putant ob asperius ingenium.

(i) *Mavors*) *Mars*, qui Romuli dictus pater.

(k) *Parentem*) *Jovem* scilicet.

(l) *Nec præs.*) *Jupiter*, inquit, *habet Romana potentia vires :*

Sanguinis officio non eget illa mei. Fast. 2.

Præ-

Præmia, quæ promiſſa mihi dignoque (*a*) nepotî,
Solvere, & ablatum terris imponere cælo.
Tu mihi concilio quondam præſente Deorum
(Nam memoro, memorique animo pia verba notavi)
Unus erit, quem (*b*) tu tolles in cærula cæli;
Dixiſti: rata ſit verborum ſumma tuorum.
Annuit omnipotens: & (*c*) nubibus aera cæcis
Occuluit, tonitruque & fulgure (*d*) terruit Urbem.
Quæ ſibi promiſſæ ſenſit data ſigna (*e*) rapinæ;
Innixuſque haſtæ, preſſos temone (*f*) cruento
Impavidus conſcendit equos (*g*) Gradivus, & ictu
Verberis (*h*) increpuit: pronumque per aera lapſus
Conſtitit in ſummo nemoroſi colle (*i*) Palatî:
Reddentemque ſuo jam regia jura Quiriti
Abſtulit Iliaden: corpus mortale per auras
Dilapſum tenues: ceu latâ plumbea fundâ
Miſſa ſolet mediô glans (*k*) intabeſcere cælo.

INTERPRETATIO.

pendere mercedem quæ mihi promiſſa & merito nepoti, atque recipere in cælum ſublatum ex terris. Tu dixiſti mihi olim in frequentia Deorum, nam recordor, & obſervavi pia dicta grata mente, Unus erit, quem tu evehes in cælum cæruleum. Summa tuorum dictorum ſit firma. Omnipotens aſſenſus eſt: atque obduxit cælum opacis nebulis; & tremefecit Urbem tonitru & fulgure. Quæ Gradivus cognovit eſſe indicia ſibi exhibita raptus conceſſi; atque innixus haſta confidens conſcendit equos onuſtos temone cruento, & hortatus eſt ictu ſcuticæ: & vectus per declivem aerem, ſubſtitit in extremo cacumine frondoſi Palatini: & ſuſtulit Iliaden dicentem jura regia Quiriti jam ſuo. Corpus morti obnoxium disjectum per ſubtilem aerem, ut pila plumbea impulſa lota funda conſuevit liqueſcere in medio cælo.

NOTÆ.

(a) *Nepotis*) *Romuli*: Siquidem Martis filius, qui Jovem patrem habuit.

(b) *Tu*) *o Mars*, ſcilicet. Optime vero per virtutem Jovis promiſſa rata eſſe ſcripſit Poeta. Quæ utinam garruli plurimi Chriſtiani, depoſita adverſus Deum calumnia, æqua lance perpendere ſatagerent.

(c) *Nubibus*) Oborta tempeſtas, ſoliſque defectio conſecrationis ſpeciem præbuerunt: cui mox Julius Proculus fidem fecit, viſum a ſe Romulum affirmans auguſtiore forma, quam fuiſſet. *Florus*.

(d) *Terruit*) Iſtud ex hiſtoriæ fide: nam Romulus, ut narrat Livius, cum ad exercitum receuſendum concionem in campo ad Capræ paludem haberet, ſubito coorta tempeſtas cum magno fragore, tonitribuſque, tam denſo regem operuit nimbo, ut conſpectum ejus concioni abſtulerit.

(e) *Rapinæ*) *Romuli ex terris in cælum auferendi*.

(f) *Cruenta*) Ut bellipotentis Dei eſſe decet.

(g) *Gradivus*) *Mars*, qui ita a *Gradiendo*, vel a *Vibrando*, quod κραδαίνειν eſt Græcis, dicitur.

(h) *Increpuit*) *Inſonuitque flagello* dixit Virgil.

(i) *Palati*) Jam ſupra hunc unum eſſe ex collibus Romanis diximus, Imperatorum ſede olim clariſſimum.

(k) *Intabeſcere*) *Liqueſcere atque evaneſcere*. Quod tamen falſum eſt.

Pul-

Pulchra subit facies, & (*a*) pulvinaribus altis
Dignior, & qualis (*b*) trabeati forma Quirini.
Flebat, ut amissum conjux; cum regia Juno
Irin ad (*c*) Hersiliam descendere limite (*d*) curvo
Imperat: & vacuæ sua sic mandata referre.
XX. O & de Latia, o & de gente Sabina
Præcipuum matrona decus; dignissima tanti
Ante fuisse viri conjux, nunc esse (*e*) Quirini;
Siste tuos fletus: &, si tibi cura videndi
Conjugis est, duce me lucum pete, colle (*f*) Quirino
Qui viret, & templum Romani regis obumbrat.
Paret: & in terram pictos delapsa per arcus,
Hersiliam jussis compellat vocibus Iris.
Illa (*g*) verecundo vix tollens lumina vultu,
O Dea (namque mihi, nec quæ sis dicere promptum est;
Et liquet esse Deam), duc, o duc, inquit; & offer
Conjugis ora mihi: quæ si modo posse videre
Fata semel dederint; cælum aspectasse fatebor.

INTERPRETATIO.

Splendidus vultus exoritur, atque dignior excelsis pulvinaribus, & qualis species Quirini trabeati. Uxor illum *lugebat tanquam perditum; cum Juno regia jubet Irin descendere per sinuatum callem ad Hersiliam, atque sic narrare sua jussa otiosæ.*

XX. O *matrona, honor primus gentis Latinæ atque Sabinæ, antea dignissima fuisse uxor tanti viri, nunc esse Quirini, compesce tuas lacrymas; &, si cupis cernere maritum, veni me ducente in lucum, qui virescit in monte Quirino, atque velat templum regis Romani. Iris obsequitur; atque delapsa in terram per arcus coloratos, affatur Hersiliam verbis jussis. Illa vix erigens oculos facie pudibunda, o Dea, inquit, namque neque possum dicere quænam sis, & constat esse Deam, duc, o duc, & mihi exhibe vultus* mei *mariti: quæ, si fata concesserint aspicere tantum semel, agnoscam vidisse cælum.*

NOTÆ.

(a) *Pulvinaribus*) Lectos dicit, qui Diis in templis sternebantur.

(b) *Trabeati*) *Trabea induti*; quæ toga fuit multis, instar trabium transversarum, purpureis auroque intextis fasciis decorata. Ex eo autem quod Romulus ad Superos translatus, cum *jura redderet*, discere possunt non Principes modo, sed omnes qui gloriæ student, eam non aliter quam æquitate & justitia posse comparari.

(c) *Hersiliam*) Hæc Romuli conjux in Diis recensita *Ora* vel *Hora* dicta est, quæ apud Romanos qualis Hebe apud Græcos fuit. *Hortam* insuper appellatam fuisse scripsit Plutarchus; utpote quæ juvenes ad virtutem & res bene gerendas hortaretur. Neque abs re suo Quirino Romani addixerunt, ut & illi, atque omnes, non otio aut desidia, sed virtute & fortitudine parari atque conservari bona omnia intelligerent.

(d) *Curvo*) Qualis est arcus cælestis.

(e) *Quirini*) Qui Romulus est, nomine mutato, postquam in Deorum numerum relatus.

(f) *Quirino*) Ubi ipse Quirinus seu Romulus templum habuit; qui & ipsi colli Quirinali nomen dedit.

(g) *Verecundo*) Ut decuit fœminam, quæ Deam alloqueretur. Atque ex eo Juventus, quales esse oporteat, possunt cognoscere.

Nec

Nec mora; (*a*) Romuleos cum virgine (*b*) Thaumanteâ
Ingreditur colles; ibi sidus ab æthere lapsum
Decidit in terras; a cujus lumine flagrans
Hersiliæ crinis cum sidere cessit in auras.
Hanc manibus notis Romanæ conditor urbis
Excipit: & priscum pariter cum corpore nomen
(*c*) Mutat; Oramque vocat: quæ nunc Dea juncta Quirino est.

INTERPRETATIO.

Et sine cunctatione proficiscitur in montem Romuleum cum virgine Thaumantea. Ibi stella ex cælo demissa cecidit in terram, a cujus igne coma Hersiliæ incensa abiit in cælum cum stella. Ædificator urbis Romæ hanc excipit manibus notis; atque simul mutat antiquum nomen cum corpore, & appellat Oram, quæ Dea uxor est nunc Quirini.

NOTÆ.

(a) *Romuleos*) Quos dixit *Quirinos* supra.

(b) *Thaumanteá*) Iris est Thaumantis filia, Junonis addicta ministeriis.

(c) *Mutat*) Aliam mortalium linguam a lingua Deorum voluerunt Poetæ. Neque sine causa.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS
METAMORPHOSEON
LIBER XV.

ARGUMENTUM.

Secutus est Numa: qui cum de originibus Crotonis inquireret, nigros calculos quondam in albos fuisse commutatos comperit; & Pythagoram de perpetuis rerum transformationibus disputantem audivit. Mortuum deinde Numam deflens Ægeria, nec Hippoliti, qui suas ipsi conversiones proponebat, consolationem admittens, in fontem liquescit. Id quod non minus fuit mirandum, quam quod Romuli lancea arbor, aut Cippus factus est cornutus. Julius Cæsar denique in stellam post mortem commutatus fuit.

I. QUæritur interea, qui tantæ pondera molis
Sustineat, tantoque queat succedere regi.
Destinat imperio clarum prænuncia veri
Fama (*a*) Numam: non ille satis cognosse Sabinæ
Gentis habet (*b*) ritus: animo (*c*) majora capaci
Concipit: & quæ sit rerum natura requirit.
Hujus (*d*) amor curæ, (*e*) patria Curibusque relictis,

INTERPRETATIO.

I. *QUæritur interea, quis ferat onera tantæ magnitudinis, & possit succedere tanto regi. Fama prænuncia veri addicit Numam imperio. Ille non est contentus scire cæremonias gentis Sabinæ: apprehendit majora vastâ mente, atque inquirit quæ sit natura rerum. Amor hujus studii fecit, ut Patria & Curibus desertis*

NOTÆ.

(a) *Numam*) Fuit Numa Pompilius ultro a Romanis petitus ob inclytam viri religionem, qui eo denique ferocem populum redegit, ut quod vi & injuria occupaverat imperium religione atque justitia gubernaset.

(b) *Ritus*) Sacra, cæremonias, omnemque Deorum cultum docuit.

(c) *Majora*) Adeoque, si Nasoni credimus, majus est naturam cognoscere, quam Deorum immortalium cultum atque cæremonias. Immo, si ipsi filio Dei crederent cacitantes plurimi non e plebe tantum, sed ex sacrario suo tenebriones verius quam Theologi petiti; cæremonias omnes atque externum cultum scirent reconditæ esse tantum Veritatis involucra, aut litteram mortuam, in quibus hærere turpissimum, Doctoribus præsertim, quales illi videri volunt.

(d) *Amor*) Novi ego, atque compellavi, quorum hæc est cura, hic amor, hæc naturæ atque ejus Auctoris cognitio. *Quid hic aut ille noster Magister sentit, qui ad offam vel stipendium præpollens habet suffragium? ut ei adsſipulemur, illum veneremur, deosculemur, atque ex ejus nutu pendeamus; denique in eorum omnium perniciem coeamus, qui sacrosancta offa inhiantibus refragari ausi fuerint.* Quibus quidem cucurbitis Dii Deæque omnes quò digni sunt duint, (precatur aliquis) nisi denique se homines esse reminiscantur.

(e) *Patria*) Namque ibi quid possit quisquam ediscere, nisi opprobria pati atque contumelias, qui aliqua virtute multis Invidis praecelluerit.

Fecit, ut Herculei penetraret ad (*a*) hospitis urbem.
Graia quis Italicis auctor posuisset in oris
Mœnia quærenti; sic e senioribus unus
Rettulit indigenis, veteris non inscius ævi:
Dives ab Oceano bubus Jove natus (*b*) Iberis
Littora felici tenuisse (*c*) Lacinia cursu
Fertur; &, armento teneras errante per herbas,
Ipse domum magni nec inhospita tecta Crotonis
Intrasse; & requie longum relevasse laborem;
Atque ita discedens, Ævo, dixisse, nepotum
Hîc locus urbis erit; promissaque vera fuerunt.
Nam fuit Argolico generatus Alemone quidam
Myscelos, illius Dîs acceptissimus ævi.
Hunc super incumbens pressum gravitate soporis
(*d*) Claviger alloquitur: Patrias, age, desere sedes:
I, pete diversi lapidosas (*e*) Æsaris undas.
Et, nisi paruerit, multa ac metuenda minatur.
Post ea discedunt pariter somnusque Deusque.
Surgit Alemonides, tacitaque recentia mente
Visa refert: pugnatque diu sententia secum.
Numen abire jubet: prohibent discedere leges:
Pœnaque mors pôsita est patriam mutare volenti.

INTERPRETATIO.

proficisceretur ad urbem hospitis Herculei. Atque unus ex senioribus inde ortis non ignarus præteritæ ætatis sic edocuit sciscitantem quisnam conditor statuisset urbem Græcam in litoribus Italis. Filius Jovis opulentus Tauris Hispanis, dicitur pervenisse ad littora Lacinia felici cursu ab Oceano; atque, armento vagante per tenera gramina, ipse subiisse domum hospitalem magni Crotonis; & respirasse a longo labore per quietem; & abiens sic dixisse, Hic erit locus urbis ætate nepotum: atque ejus promissa fuerunt certa. Nam fuit quidam Myscelus filius Alemonis Argivi gratissimus Diis illius temporis. Hercules superstratus ita *hunc affatur oppressum alto somno; Agedum, relinque domum patriam, proficiscere, concede ad undas saxeas Æsaris remoti: atque nisi obsequutus sit, minitatur plurima atque reformidanda. Post ea sopor atque Deus simul abeunt. Alemonides surgit, atque apud se revolvit nova somnia, & consilium diu incertum est. Deus hortatur discedere, leges non sinunt proficisci; atque mors est dictum supplicium cupienti vertere solum.*

NOTÆ.

(*a*) *Hospitis*) Crotonem dicit, qui, ut modo ex Poeta ipso cognoscetur, non Herculem tantum ex Hispania redeuntem hospitio excepit; sed insuper Crotoni urbi nomen dedit, in qua Pythagoras Philosophus maximus docuit. Illius audiendi causa Numam Crotonem concessisse finxit Poeta, ut fabulas suas consueret: quem multo juniorem non potuisse videre illum satis constat.

(b) *Iberis*) *Hispanis*: quos inde, Geryone interfecto, abegerat Jove natus Hercules.

(c) *Lacinia*) Quæ a Lacinio promontorio Italiæ, *Il Capo delle Colonne*, non longe a Crotone, inter Terentinum & Scyllacium sinum, nomen habuerunt: sicut & ipsum promontorium a Lacinio Latrone ibi ab Hercule mactato suum desumsit.

(d) *Claviger*) Herculem dicit, qui sine clava & leonis pelle vix uspiam invenitur.

(e) *Æsaris*) Qui fluvius est parvus admodum magnæ Græciæ in Calabria ulteriore, Crotone in Ionium mare defluens: Hodie *l' Esaro*: adeoque multum ab Argolide & Rypis, Mysceli patria dissitus.

Can-

Candidus (*a*) Oceano nitidum caput abdiderat Sol,
Et caput extulerat densissima (*b*) sidereum nox:
Visus adesse idem Deus est, eademque monere;
Et, nisi paruerit, plura & graviora minari.
Pertimuit: patriumque simul transferre parabat
In sedes (*c*) penetrale novas; fit murmur in urbe:
Spretarumque agitur legum reus: utque peracta est
Caussa prior, crimenque patet (*d*) sine teste probatum,
Squallidus ad Superos tollens reus ora manusque,
O cui jus cæli (*e*) bis sex fecere labores,
Fer precor, inquit, opem: nam tu mihi criminis auctor.
Mos erat antiquus, niveis atrisque lapillis,
His damnare reos, illis absolvere culpæ.
Nunc quoque sic lata est sententia tristis: & omnis
Calculus immitem demittitur ater in urnam.
Quæ simul effudit numerandos versa lapillos;
Omnibus e nigro color est (*f*) mutatus in album:
(*g*) Candidaque Herculeo sententia munere facta
Solvit Alemoniden: grates agit ille parenti
(*h*) Amphitryoniadæ; ventisque faventibus æquor
Navigat (*i*) Ionium: Lacedæmoniumque (*k*) Tarentum

INTERPRETATIO.

Sol splendidus condiderat caput lucidum in Oceano, & nox obscurissima evexerat caput stellatum, idem Deus visus est assistere, atque eadem monere, & nisi obsequutus sit minari plura & duriora. Pertimuit: atque intendebat pariter transvehere rem patriam in novam habitationem. Rumor spargitur per urbem, & arcessitur reus legum contemtarum. Cumque caussa primo esset dicta, & crimen compertum est probatum sine teste, reus sordidus erigens manus atque faciem ad Deos, O, ait, Tu cui duodecim labores aperuerunt viam ad cælum, ades in auxilium, nam tu es mihi causa facinoris. Mos erat priscus albis atque nigris calculis: his damnare reos, illis liberare a crimine. Nunc etiam sententia luctuosa sic lata est; & omnes lapilli nigri deponuntur in tristem urnam. Quæ inversa statim atque reddidit calculos recensendos, color omnium est versus ex atro in candidum: & sententia facta alba beneficio Herculis liberavit Alemonidem. Ille agit gratias patri Amphitryoniadæ, & ventis secundis trajicit mare Ionium, & prænavigat Tarentum Lacedæmonium,

NOTÆ.

(a) *Oceano*) Ut videtur oculis.

(b) *Sidereum*) Quia de nocte sidera apparent.

(c) *Penetrale*) Hoc est Deos Penates, & quicquid in interioribus domus partibus charissimum haberat. Metonymia est.

(d) *Sine teste*) Quia vir bonus ultro confessus est.

(e) *Bis sex*) Duodecim illos Herculis decantatissimos labores in superioribus vidimus.

(f) *Mutatus*) Beneficio Herculis, ut subdit ipse Poeta.

(g) *Candida*) Ex candidis calculis.

(h) *Amphitryoniadæ*) *Herculi;* qui quidem Jovis filius, sed ex Alcmena, quæ Amphitryonem Thebanum maritum legitimum habuit.

(i) *Ionium*) Quod ex Græcia in Italiam tendenti transfretandum fuit.

(k) *Tarentum*) Urbs est antiquissima Salentinorum in Calabria citeriore, a Tara Neptuni filio ædificata, a Partheniis vero, Lacedæmoniorum duce Phalanto, amplificata: quæ hodieque permanet, *Taranto* incolis, *Tarente* Gallis dicitur.

Præterit, & (*a*) Sybarin, Salentinumque (*b*) Neæthum,
Thurinosque sinus, (*c*) Temesenque, & (*d*) Iapygis arva.
Vixque pererratis quæ spectant littora terris,
Invenit Æsarei (*e*) fatalia fluminis (*f*) ora:
Nec procul hinc tumulum, sub quo sacrata Crotonis
Ossa tegebat humus: jussaque ibi mœnia terra
Condidit: & nomen (*g*) tumulati traxit in urbem.
Talia constabat certâ primordia famâ
Esse loci, positæque Italis in finibus urbis.
II. Vir fuit hic ortu (*h*) Samius: sed fugerat unà
Et Samon & dominos, odioque tyrannidis exsul
(*i*) Sponte erat: isque, licet cæli regione remotos,
Mente Deos adiit; &, quæ natura negabat
Visibus humanis, (*k*) oculis ea pectoris hausit.
Cumque animo, & vigili perspexerat omnia cura;
In medium discenda dabat; cœtumque (*l*) silentum,

INTERPRETATIO.

& Sibarin, & Neæthum Salentinum, & sinus Thurinos, & Temesen, & agros Iapygis: atque terris ægre præteritis quæ pertinent ad oras, reperit ostia fatalia fluvii Æsaris; neque hinc longe sepulcrum, sub quo terra servabat ossa sacra Crotonis: & ibi posuit urbem in solo præfinito: & nomen sepulti addixit urbi. Certum erat indubitata fama talia esse initia loci, atque urbis conditæ in finibus Italis.

II. *Hic Vir fuit Samius origine; sed pariter vitaverat & Samon & tyrannos; atque adeo injustæ dominationis ultro erat profugus: & ingenio accessit ad Deos dissitos spatio cæli: atque depromsit oculis mentis quæ natura occultabat oculis corporis. Et postquam penitus cognoverat omnia mente, & cura assidua, proferebat cognoscenda palam, & indicabat turbæ tacitæ,*

NOTÆ.

(a) *Sybarin*) Hæc olim potentissima fuit in sinu Tarentino civitas, incolarum deliciis etiam famosa, quam Crotonistæ deleverunt. Restituta ab indigenis *Thurium* dicta est, quæ denique excisa hodie in ruinis jacet; nisi forte vicus quidam quem vulgo dicunt *la Torre Brodognata* est ex ejus ruderibus.

(b) *Neæthum*) Fluvius est Salentinorum, non longe a Crotone.

(c) *Temesen*) Fuit ea Brutiorum, ut patet ex ista Myscelii peregrinatione: cujus etiam meminit Strabo in descriptione Japygiæ: ut frustra sint qui hunc locum sollicitare aggressi sunt.

(d) *Japygis*) Fuit Japyx Dædali filius, qui Japygiæ Calabriæ urbi, Japygio promontorio, immo & Calabriæ ipsi Japygiæ nomen dedit.

(e) *Fatalia*) *Herculis admonitu, tanquam fato, præstituta.*

(f) *Ora*) Ostia dicit quibus maria subit.

(g) *Tumulati*) *Crotonis* scilicet.

(h) *Samius*) Samo, Icarii maris insula, contra Ephesum oriundus; namque ea fuit Pythagoræ patria.

(i) *Sponte*) Quis vero lubentissimo animo tyrannos non refugiat, ut libertate donatus cum Deo agere, ejusque miranda contemplari queat?

(k) *Oculis pectoris*) *Ingenio.*

(l) *Silentum.*) Quinquennale fuisse silentium a Pythagora discipulis suis præscriptum voluerunt; quanquam aliud aliis, æstimata cujusque solertia, non minus tamen biennii, fuisse scripsit Gellius. Hodie vero, quod omnem fidem superat, tametsi passim conspicitur, vix alii, in certis quibusdam oris præsertim, ad aliquam Disciplinam videntur divertere, quam qui ridiculo ineptorum atque insulsorum parentum instinctu, suoque ipsorum cæco atque superbo consilio, hoc aut illud, prout singula sunt minus idonea, ita vel ita pro sua ineptia doceri volunt. Quæ pecora, ut multa sunt, dubium non est, quin diu, communi omnium suffragio, bonas litteras illotis pedibus calcent, nisi ali-

quia

Dictaque mirantum, magni (*a*) primordia mundi,
Et rerum caussas, & quid (*b*) natura, docebat:
(*c*) Quid Deus: unde nives; quæ fulminis esset origo:
(*d*) Jupiter, an venti, discussa nube tonarent;
Quid (*e*) quateret terras: qua sidera lege (*f*) mearent;
Et (*g*) quodcumque (*h*) latet: primusque animalia mensis

INTERPRETATIO.

atque miranti dicta, principia vasti orbis, & caussas rerum, & quid Natura, quid Deus esset: unde nives; quæ esset caussa fulminis; an Jupiter, an venti tonitrua cierent nube disrupta; quid concuteret solum, qua lege astra moverentur: & quicquid secretum est. Atque is primus prohibuit admovere

NOTÆ.

quis exorietur denique qui rudentibus silentium imponat.

(a) *Primordia*) Unde ortus; quænam insuper ejus elementa. De quibus Physici.

(b) *Natura*) De ea loquuntur hodie Theologastri quidam quasi inepta esset aliqua anus ætate delirans, aut vis quædam cæca quæ mundi molem vereatur. Perversissime: namque ipsa Dei est Providentia quæ singula sapientissima adversus omnem dæmonis impuri conatum ad præstitutos fines dirigit. Atqui multa in Natura prava quæ ex perfectissimæ mentis instinctu oriri non possunt. Utique ego cognosco. Quid inde? Quod ipsi nolentes confitentur, Naturam seu Providentiam esse sanctissimam: neque vero illi rei obstare quod multa, contra illius nutum in aliam partem Mali auctores detorserint, quos denique male perdet.

(c) *Quid Deus*) Utinam vero deploratis istis temporibus aliquis surgeret Pythagoras, qui Supremi illius atque Infiniti omnium rerum Arbitri Naturam sanctissimam oblitis ita inculcare posset, ut ejus aliquo sensu ad vitam meliorem retraherentur! Plurima de eo plurimi quæ ad speciem: Paucissima paucissimi quæ ad rem spectent. Hoc saltem scire velim omnes, Deum non aliter unquam posse cognosci quam Corde experiundo, eamque solam experientiam salutiferam quæ est imitando. Caveant porro qui tam secure ejus benignitatem contemnunt, ne ejusdem iram acerbissimam experiantur.

(d) *Jupiter an venti*) Jupiter, procul dubio, qui omnia movet, modo ut, vocis sublata invidia, rem ipsam spectes. At enim Physicorum est proximas rerum caussas, atque earum concatenationem persequi; donec per diversos earundem operandi modos ad primam atque ultimam illam deveniant: cujus denique altius Theologi rimantur perfectissimam Naturam.

(e) *Quateret*) Terræ motus ex subterraneis flatibus qui illius latera pulsant volnerunt equidem: cæterum plurima sunt adhuc in hoc argumento quæ prolixiori disquisitione indigent.

(f) *Mearent*) Id est, Quis & qualis esset cursus astrorum: quorum omnium cognitio spectat ad Mathematicos.

(g) *Quodcumque latet*) Ne ita accipias quasi omnia cognoscere se Pythagoras professus sit. Illa tantum intelligenda sunt per istud *Quodcumque* quæ ipse docebat, alioqui hominibus incognita.

(h) *Latet*) Ex eo quod abdita Naturæ in lucem proferret Pythagoras in tanto fuit honore, ut Dei vocem audire Discipuli ejus existimarent. Hodie vero apud plurimos Christianos, quasi non vim tantum Spiritus Sancti eliminare, sed omnem insuper naturæ facem extinguere voluissent, prava hæc consuetudo invaluit, cum nihil capiunt, ut id omne quod non capiunt, quà jure, quave injuria oppressum eant. Haud equidem facile dixerim superbiane, invidia, stupor, an alia quæpiam vesania illos male afflaverit, quibus nequidem pervidere licet, de se actum esse, nisi certissimam Rerum Veritatem consequantur, cujus lumine illustrentur, cujus suavitate delinientur. At certe ita sunt affecti, ut cane pejus & angue eos omnes aversentur quicumque efferos Veritatis indigne adoriuntur. Quos quidem miseros esse libenter jubeo, quatenus id faciunt.

At-

Digitized by Google

Arcuit imponi: primus quoque talibus ora
(*a*) Docta quidem solvit, sed non & credita, verbis:
Parcite, mortales, dapibus (*b*) temerare nefandis
Corpora: sunt fruges: sunt deducentia ramos
Pondere poma suo, tumidæque in vitibus uvæ:
Sunt herbæ dulces: sunt, quæ mitescere flamma,
Mollirique queant: nec vobis lacteus humor
Eripitur, nec mella thymi redolentia florem.
Prodiga divitias alimentaque mitia tellus
Suggerit: atque epulas sine cæde & sanguine præbet.
Carne feræ sedant jejunia; nec tamen omnes:
Quippe equus, & pecudes, armentaque gramine vivunt:
At quibus ingenium est immansuetumque ferumque,
(*c*) Armeniæ tigres, iracundique leones,
Cumque lupis ursi, dapibus cum sanguine gaudent.
Heu quantum (*d*) scelus est, in viscera viscera condi,
Congestoque avidum pinguescere corpore corpus;
Alteriusque animantem animantis vivere leto!

INTERPRETATIO.

animantia mensis: primus insuper aperuit equidem os eruditum hujusmodi vocibus, sed non etiam fide recepris: Nolite homines inquinare corpora epulis scelestis. Sunt fruges, sunt poma curvantia ramos sua gravitate, atque racemi turgidi in vitibus: sunt olera mitia; sunt quæ possint fieri dulciora igne atque emolliri; neque lac vobis tollitur, neque mel fragrans flore thymi. Terra benignissima præbet opes cibos dulcet; & exhibet delicias sine nece & cruore. Feræ leniunt famem carnibus; neque tamen omnes. Namque equi & greger & armenta vescuntur herbis. At tigres Armeniæ, & truculenti leones, & ursi cum lupis, quibus indoles ese crudelis & sæva amant epulas cum sanguine. Heu! quantum est nefas præcordia devolui in præcordia, & corpus famelicum pinguescere corpore devorato, & animantem vitam ducere morte alterius animantis.

NOTÆ.

(a) *Docta.*) Neque vero ex primo fuit Naturæ instituto, ut homines dapibus sanguine quæsitis vescerentur: verum quis ausit ea mysteria in helluones pervulgare, quales sunt hodie plurimi, qui nihil esse nisi quod gulam titillat brutorum more autumant? Bonos omnes recordari adhortor, sese jam pristina sede atque beatissima mansione exules plurima in hoc exilio contraxisse, quæ exuamus denique, postquam de arbore vitæ, redintegrati, apud cælites, degustaverimus. Utcumque nullam sperent neque cogitent qui in carne atque sanguine sunt immersi, vitam tamen habemus pretiosissimam extra has spurcitias, qua brevi perfruemur.

(b) *Temerare*) Id non esse Scriptura probat: Deoque fuerit concessum lapsis hominibus quædam indulgere, quæ nulla erant in primi statu, donec ea etiam vanitas penitus aboleatur.

(c) *Armeniæ*) Sævissimæ dicuntur quæ in illis regionibus nascuntur. Est autem Armenia Asiæ perampla regio ad mare Caspium, quæ hodie Turcis paret, olim sub regibus propriis erat magni nominis.

(d) *Scelus*) Si quis paulo attentius sana mente istud contemplatur, sentiet, sat scio, aliquid esse in ea animantium cæde, quod a sapientia Naturæ instituto recedat. Atque adeo sæpius mirari subiit plurimos conspici homines qui parata hac per strages vita tantopere gaudeant, ut de præcellenti illa, quæ in amabili Dei commercio atque societate est posita, nihil quicquam subolere liceat.

Sci-

Scilicet in tantis opibus, quas optima matrum
Terra parit, nil te nisi tristia mandere sævo
Vulnera dente juvat, ritusque referre (*a*) Cyclopum?
Nec, nisi perdideris alium, placare voracis
Et male morati poteris jejunia ventris?
At vetus illa ætas, cui fecimus (*b*) Aurea nomen,
Fœtibus arboreis, &, quas humus educat, herbis
Fortunata fuit: nec polluit ora cruore.
III. Tunc & aves tutas movere per aera pennas;
Et lepus impavidus mediis erravit in agris:
Nec sua (*c*) credulitas piscem suspenderat hamo:
Cuncta sine insidiis, nullamque timentia fraudem,
Plenaque pacis erant: postquam non utilis auctor
(*d*) Victibus invidit (quisquis fuit ille virorum),
(*e*) Corporeasque dapes avidam demersit in alvum;
Fecit iter sceleri: primaque e cæde ferarum
Incaluisse putem maculatum sanguine ferrum:
Idque satis fuerat: nostrumque petentia letum
(*f*) Corpora missa neci salva pietate fatemur:
Sed quam danda neci, tam non epulanda fuerunt.
(*g*) Longius inde nefas abiit: & prima putatur

INTERPRETATIO.

Nimirum in tanta copia, quam terra blandissima matrum profert, nihil tibi placet quam conterere crudeli dente luctuosas cædes, atque imitari mores Cyclopum? neque poteris sedare famem rapacis & prave instituti abdominis nisi pernicie alterius? At illa prisca ætas, cui dedimus nomen Aureæ, beata fuit fructibus arboreis, & graminibus quæ terra alit; neque infecit ora sanguine.

III. *Tunc & alites agitaverunt alas securas per aerem; & lepus intrepidus vagatus est per campos medios; neque sua credulitas corripuerat piscem hamo; omnia erant sine dolis, & pace abundantia, nullam fraudem metuentia. Postquam pravus auctor, quisquis ille fuit hominum, invidit victibus, atque devolvit in abdomen voraginosum epulas ex carnibus, aperuit viam crimini; atque credam ferrum infectum sanguine tepuisse ex prima nece ferarum. Idque satis fuerat; & agnoscimus animalia insidiantia nostræ vitæ interfecta esse illibata pietate. Verum quam interficienda fuerunt, tam non comedenda. Inde scelus latius grassatum est; & porcus creditur*

NOTÆ.

(a) *Cyclopum*) Quos supra vidimus, Polyphemum præsertim, non sine horrore, obvios quosque laniantes.

(b) *Aurea*) De qua ab initio libri primi, Saturno regnante.

(c) *Credulitas*) Nimirum credulitate sua corripiuntur pisces, qui facile prædam esse autumant vermem hamo inductum, quo retinentur.

(d) *Victibus invidit*) Non contentus facilitate vivendi pristina, & cibis ex vegetabili regno petitis.

(e) *Corporeas*) Pro carneis posuit; quanquam omnes dapes sunt corporeæ.

(f) *Corpora*) Feras intelligit hominibus infestas.

(g) *Longius*) Quia a feris ad aliorum animalium cædem, deinde & hominum strages deventum est.

Ho-

Digitized by Google

Hostia sus meruisse mori; quia semina pando
Eruerit rostro, (*a*) spemque interceperit anni.
Vite caper morsa Bacchi mactandus ad aras
Ducitur ultoris: nocuit sua culpa (*b*) duobus.
Quid meruistis, oves, placidum pecus, inque tuendos
Natum homines, pleno quæ fertis in ubere nectar?
Mollia quæ nobis vestras velamina lanas
Præbetis: vitaque magis, quam morte juvatis.
Quid meruere boves, animal sine fraude dolisque,
Innocuum, simplex, natum tolerare labores?
Immemor est (*c*) demum, nec frugum munere dignus,
Qui potuit curvi demto modo pondere aratri
(*d*) Ruricolam mactare suum: qui trita labore
Illa, quibus toties durum (*e*) renovaverat arvum,
Tot dederat messes, percussit colla securi.
Nec satis est, quod tale nefas committitur: ipsos
(*f*) Inscripsere Deos sceleri: numenque supernum
Cæde laboriferi credunt gaudere juvenci.
Victima labe carens, & præstantissima forma,
(Nam placuisse nocet) vittis præsignis & auro,
Sistitur ante aras: auditque ignara precantem;
Imponique suæ videt inter cornua fronti,

INTERPRETATIO.

dignus fuisse mactari prima victima, quod evelleret semina curva rostro, atque præverteret spem anni. Caper agitur jugulandus ad altaria Bacchi vindicis, vite corrosa. Suum facinus obfuit duobus. Quid admisistis oves, mite pecus, atque creatum ad servandos homines, quæ portatis nectar in ubere distenta? quæ nobis affertis lanas vestras in molles vestes, atque plus prodestis vita quam morte. Quid admiserunt boves, animal sine fraude atque insidiis, innoxium, simplex, factum ad ferendum labores? Ille denique est ingratus, neque dignus dono frugum, qui potuit jugulare suum agricolam detracto modo onere curvi aratri; qui affixit bipenni illam cervicem tritam labore, qua toties proscinderat durum agrum, atque dederat tot messes. Neque satis est, quod ejusmodi scelus patratur; ipsos Deos auctores fecerunt facinoris; atque arbitrantur Potentiam cælestem delectari nece tauri laboriferi. Hostia sine vitio, & excellentissima specie (nam obest gratam fuisse) decora vittis & auro sistitur ad altaria, atque nescia audit orantem, & videt farra quæ coluit spargi in suam frontem

NOTÆ.

(a) *Spem*) Nempe erat is seminibus nulla speranda messis.

(b) *Duobus*) Porco, *scilicet*, & capro.

(c) *Demum*) Affectui servit hæc vocula, vimque auget orationis. Gall. dicimus *Il faut bien que —*

(d) *Ruricolam*) Bovem dicit.

(e) *Renovaverat*) Renovari vero videtur ager qui per culturam atque aratrum ad recipienda nova semina apparatur.

(f) *Inscripsere*) Atque adeo homo Ethnicus ultra id quod est nefas collocat Deos prætendere auctores cædis in ipsa bruta. Annon ille judex jam diu sedet multorum nomine tenus Christi discipulorum, quos ab impia fratrum suorum cæde nulla ratio neque ulla misericordia potest retrahere; cum præsertim sese Veri & summi Boni Dei Sacerdotes, quales omnes esse decet, dictitent, cui gratas religionis titulo victimas efficiant.

Quas

Quas coluit (*a*) fruges: percussaque sanguine cultros
Inficit in liquida prævisos forsitan (*b*) unda.
Protinus ereptas viventi pectore (*c*) fibras
Inspiciunt: mentesque Deûm scrutantur in illis.
Unde fames homini vetitorum tanta ciborum?
Audetis (*d*) vesci, genus o mortale? quod, oro,
Ne facite: & monitis animos advertite nostris.
Cumque boum dabitis cæsorum membra palato;
Mandere vos vestros scite & sentite colonos.
Et quoniam (*e*) Deus ora movet; (*f*) sequar ora moventem
Rite Deum, (*g*) Delphosque meos, ipsumque recludam
(*h*) Æthera; & (*i*) augustæ reserabo oracula mentis.
Magna, nec ingeniis evestigata priorum,

INTERPRETATIO.

inter cornua; & afflicta tingit cruore cultros forte ante conspectos in aqua liquida. Continuo inspiciunt fibras extractas ex pectore viventi, & quærunt voluntatem Deorum in illis. Unde homini tantum desiderium epularum prohibitarum? Non veremini carnibus *vesci, o gens morti obnoxia? Quod precor ne facite, & attentas præbete mentes nostris præceptis: Et cum faucibus admovebitis artus taurorum mactatorum, cognoscite & sentite vos comedere vestros agricolas. Et quandoquidem Deus os* meum *agitat, sequar sedulo Deum os agitantem, & meos Delphos, atque aperiam ipsum cœlum, & recludam oracula mentis augustæ. Cantabo magna, neque perspecta animo priorum,*

NOTÆ.

(a) *Fruges*) Molam dicit, quæ ex farre molito atque salso, victimæ fronti imponebatur.

(b) *Unda*) Aqua, quæ sacrificiis adhiberi solita.

(c) *Fibras*) Cordis & jecoris præsertim extrema eo nomine appellantur, quæ aruspices ad exquirendam Deorum voluntatem inspicere consueverant. Quæ omnia quam prava, quam ridicula, quam abominanda nullus non videt cui mica sanæ mentis; nisi denique per lumen Gratiæ ex veris sacrificiis quæ olim Deus instituerat, carnis suæ crucifixionem in CHRISTO JESU voluntatem ejus esse, edoctus fuerit.

(d) *Vesci*) Pro *carnibus vesci* simpliciter *vesci* posuit: quod notandum.

(e) *Deus*) Apollo *scilicet*, qui Delphis colebatur.

(f) *Sequar*) Nostri vero homines plerique verba, atque id tantum esse, Verba, rentur, quæ non ex fictitii cujusdam Apollinis, sed ex æterno Dei Verbo Rerum omnium inexhausto fonte, atque in sese Infinitæ Perfectionis audiverunt; transitorium mundi fæcem unice amantes, in quam sese demergant. Mens tamen humana, si quæ est originis suæ non immemor, neque quicquam cogitat, neque perspicit, neque agit quod sit gratum, neque ulla re fruitur, nisi quatenus cum Vero illo consentit, atque est quasi Echo quæ ejus voci respondeat.

(g) *Delphos*) Delphi urbs Phocidis in Achaia, Apollinis oraculis clarissima, quæ hic pro iis ponitur.

(h) *Æthera*) In quo Dii habitant, de quibus atque eorum rebus verba facturus est Pythagoræ nomine noster Poeta.

(i) *Augustæ*) Divinæ *scilicet*. Cæterum Christianis solis peculiari quodam veri Dei beneficio contigit certa Oracula, atque Rerum indubitatas ideas habere, per quas ad æternas sedes assurgant; in quarum locum quando video superbia occæcatos nebulones quosdam sua somnia obtrudere, patientiam demiror hominum qui sibi eo modo salutis facem præripi patiuntur.

Quæque diu latuere, canam: juvat ire per alta
(*a*) Astra; juvat, (*b*) terris & inerti sede relictis,
(*c*) Nube vehi; (*d*) validique humeris insistere (*e*) Atlantis:
(*f*) Palantesque animos passim, ac (*g*) rationis egentes
Despectare procul, trepidosque obitumque timentes
Sic exhortari; (*h*) seriemque evolvere fati.
III. O genus attonitum gelidæ formidine mortis,
Quid (*i*) Styga, quid tenebras, quid nomina (*k*) vana timetis;

INTERPRETATIO.

& quæ diu incognita fuerunt. Placet ferri per excelsa sidera; placet, terris & pigra habitatione destituta, vehi nube, atque inniti humeris fortis Atlantis; & procul despicere mentes passim errantes, & expertes rationis, & sic admonere timidos & metuentes mortem, & aperire ordinem fati.

III. *O gens stupida pavore leti frigidi, quamobrem metuitis Stygem, quamobrem caliginem, quamobrem nomina inania,*

NOTÆ.

(a) *Astra*) Hoc est, *Mente, cælestia, atque homine digna, spretis terrestribus, perlustrare*. Juvat vero illud maxime: at illos dumtaxat qui animam non habent in totum luto sepultam.

(b) *Terris*) Namque fieri nequit, ut simul Animus evanescentibus hujus mundi umbris sese committat, atque æterna cæli bona complectatur. Diversissima sunt, quæ tanta mentis tenuitas non valeat comprehendere: imo ut plurimum societatem inter se inire nun possunt.

(c) *Nube*) Per nubem, mentis aciem intellige, aut vim quandam Spiritus, qui neque Ethnicos destituit, uti perfricta fronte mentiuntur nonnulli.

(d) *Validique*) Istud non placet postquam de nube meminit.

(e) *Atlantis*) Qui Mauritaniæ rex, ideo dictus cælum sustinere humeris, quod Astrologus fuerit eximius.

(f) *Palantes*) Mire hoc verbo hominum declaravit vesaniam, qui, pecorum more, huc illuc nescii vagantur; nequaquam advertentes eo modo sibi vitam omniaque bona corripi. Ducimur atque auferimur omnes iis rebus, quibus cogitationes atque mentes nostras addicimus. Quo igitur nomine appellandi tot miseri terram nequicquam calcantes, sui usque adeo obliti, ut ne dignentur quidem, utcumque sæpius moniti, de fine suo cogitare, aut saltem animam suam pereuntibus vilissimis creaturis surripere? Sapientes atque prudentes, immo contra omnem bene cunsulentium conatum in malam rem abeunt. Mirum ni insuper illis perniciem machinentur.

(g) *Rationis*) Quæ plura multo ad felicitatem confert, quam omnia quæ tantis laboribus, ea aprete, plerique mortales aucupantur.

(h) *Seriem*) Non Ethnici hominis sententia tantum, sed supremi omnium rerum Arbitri Dei ter Optimi Maximi decreto, ordine quodam inter se continentur fata hominum: ut si quis ad optatum scopum velit pertingere, per media necesse habeat omnino transire; quibus spretis nequicquam Illius sero opem imploret. Iratus infestusque est. Calamitatem irridet eorum, qui obsertis foribus insultant.

(i) *Styga*) Pro Inferis posuit eam paludem de qua jam toties.

(k) *Vana*) Vana equidem illis Ethnicorum. Cæterum Mors ipsa terribilis immortali animæ, cui dies dicitur eo modo, ut ea ad incorruptum Justitiæ Divinæ tribunal, sine omni cunctatione sistat. Quicumque animum serio adjecerit, ita sentiet.

Ma-

Materiem (*a*) vatum, falsique (*b*) piacula mundi?
Corpora sive rogus flammâ, seu (*c*) tabe vetustas
Abstulerit, mala posse pati (*d*) non ulla putetis.
Morte (*e*) carent animæ; semperque, priore relictâ
Sede, novis (*f*) domibus habitant (*g*) vivuntque receptæ.

INTERPRETATIO

argumentum Poetarum & piacula mundi decepti? Ne existimetis corpora posse pati ulla mala, seu pyra diripuerit igne, seu vetustas tabe. Animæ non moriuntur; & semper priore habitatione omissa recipiuntur novis sedibus, & receptæ vita fruuntur.

NOTÆ.

(a) *Vatum*) Id eat *Poetarum*, *quibus quidlibet mentiri, concessum*: quanquam non omnia falsa dicere illos hic noster supra admonuit: neque temere.

(b) *Piacula.*) Apud Manes expiari crimina in superis commissa credebant.

Quæ quis apud superes furta lætatus inani
Distulit in seram commissa piacula mortem. Virg.

Atque, si hic locus esset, eut pateretur quorundam nebulonum superba opinio, de atatu animæ post mortem paucula aliter proferre quam illi somniarunt, scio equidem quod res esset bonis gratissima. Verum suo loco, cumque tempus dabitur, ringentibus illis, rem totam probare, id fiet. Prius, ineptum foret latratibus eorum sese objicere.

(c) *Tabe*) Paulatim enim dissolvuntur & quodammodo liquescunt inanimata corpora.

(d) *Non ulla*) Namque anima est quæ sensus & cognitionis est capax.

(e) *Carent*) Imo gravissime torquentur, quæ æternæ, Pythagora ipso confitente, sua sacra aura, sua luce, sua vita Deo ter Optimo maximo, quod ad illas spectat destituuntur. Quemadmodum arbor quæ terræ succum non amplius digerit, mortua est, utcumque in eo natar; ita etiam Mentes hominum quantumvis in Dei Majestate perdurent morti terribili sunt obnoxiæ postquam Originam suam deseruerunt. Quæcumque suam non faciunt Substantiam Arboris vitæ, seu agni qui idem est; illæ in tenebris atque Dei ira sine fine dagant. Quam miseriam fexit Deus ut a nobis studeamus avertere, agnum, dum licet, castissimo Amore prosequendo.

(f) *Domibus*) Commigratio animarum de corpore in corpus, seu μετεμψύχωσις, quam ab Ægyptiis mutuatus erat Pythagoras, res est equidem omnino vana, quam neque testimonio idoneo, neque experientia, neque ratione quisquam possit comprobare. At enim non pauca bonæ frugis, inde petita occasione, expiscabitur, qui altius circa corporum resurrectionem meditatus fuerit, quomodo impleatur istud quod testatur Spiritus Sanctus, nostra nos sequi opera. Namque pro certo transfigurati postquam corpus Ψυχικὸν exuerimus, Πνευματικὸν induerimus, utcumque ex eadem substantia, ita tamen diversum videbitur Animæ nostræ domicilium, ut jam quale esse possit vix aliter quam suspicando pertingamus; ut mirum non sit grunnientibus in luto porcis hæc omnia aniles esse, quas spernant, fabulas. Siquidem tamen ex illis aliqui has legunt, Pythagoræ, hortor cogitent, quid sibi a dæmonibus metuendum qui sepulcra atque immundorum porcorum corpora amant obsidere.

(g) *Vivunt*) In corpore vivunt cogitationum seu idearum suarum per Dei Misericordiam vel Iram cum Angelis vel diabolis, quæcumque animæ ab his terris omnino semotæ, subisto ævo, æternitatem adipiscuntur; donec corporis olim sui substantia de novo per supremi Numinis potestatem, secundum id quod bene vel male se se ipsæ, obsequendo, vel aspernando, finxerunt, restituatur. Unicuique per hanc vitam aditus ad æternam paratur in corpore quod aliud atque aliud pro ratione pristinæ virtutis aut dedecoris a Deo excitabitur. Ille nimirum cuique secundum ejus opera retribuet. Verum & hæ sunt fabulæ, siquidem plurimis non placent, quoad luctuosa sua experientia comprobaverint.

Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli
(*a*) Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
Sedit in adverso gravis hasta (*b*) minoris Atridæ.
Cognovi clypeum lævæ gestamina nostræ
Nuper (*c*) Abanteis (*d*) templo Junonis in Argis.
Omnia mutantur: (*e*) nihil interit: errat, & illinc
Huc venit, hinc illuc, & quoslibet occupat artus
(*f*) Spiritus: eque feris humana in corpora transit,
Inque feras noster; (*g*) nec tempore deperit ullo.
Utque novis fragilis signatur cera figuris,
Nec manet ut fuerat, nec formas servat easdem;
Sed tamen ipsa eadem est; animam (*h*) sic semper eandem
Esse, sed in varias doceo migrare figuras.
Ergo, ne pietas sit victa cupidine ventris,

INTERPRETATIO.

Ego ipse, nam recordor, eram Euphorbus Panthoides tempore belli Trojani, in cujus pectore adverso valida hasta minoris Atridæ olim infixa est. Agnovi nuper clypeum gestamen nostræ sinistræ Argis Abantæis in fano Junonis. Cuncta mutantur: nihil perit. Anima vagatur, & illinc huc fertur, hinc illuc, & invadit qualibet membra; atque transit ex feris in corpora humana, & nostra in feras; neque unquam moritur. Atque ut cera mollis informatur novis figuris, neque perstat ut fuerat, neque retinet easdem species, verum tamen ipsa est eadem; ita doceo animam esse semper eandem, sed transire in diversas figuras. Adeoque ne pietas sit superata desiderio alvi,

NOTÆ.

(a) *Panthoides*) Non sine causa Lucianus hanc Pythagoræ Pyrrhi, Hermotimi, Euphorbi, Æthalidæ, aut quocumque nomine appellaveris, deridet transmigrationem: namque certe es gravissimo Philosopho, propter ineptissimum mendacium præsertim, est maxime indigna.

(b) *Minoris*) *Menelai*, scilicet, cujus major frater fuit *Agamemnon*: atque ille Menelaus Euphorbum Iliad. 16. peremisse dicitur.

(c) *Abanteis*) Ab Abante rege, qui Argis clarissima Peloponnesi urbe imperavit. Populi insuper *Abantes* ab Herodoto Iones inter & Achivos memorantur.

(d) *Templo*) Stadia quindecim Mycenis distare hoc Junonis templum affirmat Pausanias in Corinthiacis; cujus inter alia donaria hunc etiam clypeum Argis celebratissimum, ut ex Hygini 273. fabula patet, nominatim recenset.

(e) *Nihil interit*) Verissime istud: neque facilius est aliquid ad nihilum redigere, quam ex nihilo producere: ut manifestum est attendenti.

(f) *Spiritus*) Siquidem de universali aliquo loqueretur per omnia diffuso, sua huic sententiæ, suo modo intelligendæ, constaret veritas: resque magna est. Ast Animas maxime in se definitas ex corpore in corpus transmigrare, sibique massam adoptare figmentum purum est. Imo siquidem ex Vero ratiocinatus esset Pythagoras, omnibus omnino abstinendum, atque adeo hominibus moriendum periodo concludere debuisset.

(g) *Nec temp.*) Esto istud; namque certissimum est: cætera ne simul transeant.

(h) *Sic*) De Terra, aut communioribus elementis istud dici potest; fueritque comparatio elegans. Ad Spiritus seu Animas, quæ individuam suam formam habent, aut formæ sunt, si transferas, ridicula est. Nihil obstat quin huic aut illi Menti hoc aut illud corpus, brutum etiam agitandum tradatur: at corpus illud non fuerit Menti quod figura est ceræ, neque parem habuerit rationem. Cogita modo. Ipsæ Cogitationes aut Modi cogitandi Menti illud sunt quod figura est Ceræ.

Par-

Parcite (vaticinor) cognatas cæde nefanda
Exturbare animas: nec sanguine sanguis alatur.
Et quoniam magno feror (*a*) æquore, plenaque ventis
Vela dedi; (*b*) nihil est toto quod perstet in orbe.
Cuncta fluunt: omnisque vagans formatur imago.
Ipsa quoque assiduo labuntur (*c*) tempora motu
Non secus ac flumen: neque enim consistere flumen,
Nec levis hora potest: sed ut unda impellitur unda,
Urgeturque prior venienti, urgetque priorem,
Tempora sic fugiunt pariter, pariterque sequuntur:
Et nova sunt semper: nam quod fuit ante, relictum est;
Fitque, quod haud fuerat: momentaque cuncta novantur.
Cernis & (*d*) emersas (*e*) in lucem tendere noctes:
Et (*f*) jubar hoc nitidum nigræ succedere nocti.
Nec color est idem cælo, cum lassa quiete
Cuncta jacent medià, cumque albo (*g*) Lucifer exit
Clarus equo: rursumque alius, cum prævia luci
(*h*) Tradendum Phœbo (*i*) Palantias inficit orbem.

INTERPRETATIO.

nolite, prædico, ejicere animas cognatas nece horrenda; neque sanguis nutriatur sanguine. Et quandoquidem feror vasto mari, atque pandi lintea plena ventis, nihil est in toto mundo quod permaneat. Omnia labuntur, atque omnis species errans fingitur. Ipsa etiam tempora fluunt motu continuo perinde ac flumen: neque enim flumen, nec levis hora potest stare; sed quemadmodum fluctus pulsatur fluctu, & prior premitur sequenti atque premit antecedentem, sic etiam tempora dilabuntur, sic etiam sequuntur, & semper sunt nova. Nam quod fuit antea est omissum, & ortum quod non fuerat: & omnia momenta novantur. Vides etiam noctes eductas ferri in diem, & hanc puram lucem subesse caliginosæ nocti. Neque color est idem cælo, cum omnia defessa strata sunt nocte media, & cum Lucifer splendidus prodit equo candido; rursumque alius, cum Palantias antecedens diem, colorat mundum committendum Soli.

NOTÆ.

(a) *Æquore*) Id est, *de maximis atque abditissimis Naturæ mysteriis sermo incidit.*

(b) *Nihil est*) Istud falsum prima fronte visum, quod re accuratius pensiculate verissimum deprehensum est.

(c) *Tempora*) Nihil aliud sunt quam Res ipsæ, aut earum inter se durandi spatium; cumque jam de ils mentionem fecerit Poeta, hæc magis oratorie, quam solide, ad adstruendam animarum transmigrationem, proferuntur: quanquam in se pulchra sunt.

(d) *Emersas*) Annon ista vox Noctem, quamlibet maximo conatu videtur denique ex Chao, aut æterno quodam barathro protrahere? Maxima est voluptas per hujuscemodi verba rerum granditatem experiri.

(e) *In lucem noctes*) Jucunditatem observa quam parit vocum pugna. Quid mutari non possit, siquidem Noctes in diem abeunt? Sed hæc sunt Poetice conficta, siquidem ex scopo spectes.

(f) *Jubar*) Splendorem intellige Solis.

(g) *Lucifer*) Stella est Veneris, quæ etiam *Phosphorus* dicitur, ideo albis equis vecta quod Solis ortum præcedat. Cum autem ejus occasum subsequitur *Hesperus* appellatur.

(h) *Tradendum*) Ut radiis suis illum collustret.

(i) *Palantias*) Aurora est Pallantis, Gigantis filia.

Ipse

Ipse (*a*) Dei clypeus, terrâ cum tollitur imâ,
Mane rubet: terrâque, rubet, cum conditur imâ:
Candidus in summo est; melior natura (*b*) quod illic
Ætheris est, terræque procul contagia vitat.
Nec par aut eadem nocturnæ forma (*c*) Dianæ
Esse potest unquam: semperque hodierna sequente,
Si crescit, minor est; major, si (*d*) contrahit orbem.
Quid? non in species succedere quatuor annum
Aspicis ætatis peragentem imitamina nostræ?
Nam tener, & lactens, puerique simillimus ævo
Vere novo est: tunc herba nitens, & roboris expers
Turget, & insolida est: & spe delectat agrestem.
Omnia tum florent; florumque coloribus almus
Ridet ager; neque adhuc virtus in frondibus ulla est.
Transit in Æstatem, post Ver, robustior (*e*) Annus;
Fitque valens juvenis: neque enim robustior ætas
Ulla, nec uberior: nec, quæ magis (*f*) æstuet, ulla est.
Excipit Autumnus, posito fervore juventæ
Maturus, mitisque inter juvenemque senemque;
Temperie medius, sparsis per tempora (*g*) canis.
Inde senilis Hyems tremulo venit horrida passu;
Aut spoliata suos, aut quos habet, alba capillos.

INTERPRETATIO.

ipse orbis Dei, tum tollitur terra infima, rubet mane, atque rubet cum condisur terra infima. In excelso est albus; quia illic natura ætheris est melior, & procul fugit commercia telluris. Neque figura Lunæ nocturnæ potest unquam esse eadem aut æqualis: & hodierna est semper minor sequenti, si crescit, major si descescis. Quid? annon vides annum præbentem imaginem nostræ vitæ abire in quatuor formas? Nam Vere novo est mollis & lactens, atque simillimus ætati pueri. Tunc herba splendens, & destituta viribus est tumida atque debilis, & spe recreat colonum. Tunc omnia florent, & dulcis campus rides coloribus florum; neque adhuc ulla ets potentia in foliis. Annus firmior concedit in Æstatem a Vere; atque fit fortis juvenis: neque enim ulla ætas firmior, nec fertilior; neque ulla est quæ magis ferveat. Autumnus compositus omisso ardore juventutis, atque lenis intsr juvenem & senem, medius semperie sanis sparsis per sempora hunc *ssquitur. Tum Hyems senilis* & *aspera vel destituta suis comis, vel albas habens quas gerie, sucsedit gressu sremulo.*

NOTÆ.

(a) *Dei slyp.*) *Solis orbis*, qui clypei instar videtur. Cæterum hujusmodi diminutio non placet.

(b) *Quod*) Veram hujus rei caussam pete ex Physicis.

(c) *Dianæ*) *Lunæ*, quæ nunquam eodem permanet vultu, crescit semper aut decrescit.

(d) *Contrahit*) *Minuit*; quod ex opposito *cressit* intelligitur: non ut inepte quispiam commentatus est.

(e) *Annus*) Pro anni parte, æstate scilicet: quomodo & loquutus Horatius.

(f) *Æstuet*) Ex diversis Cupiditatibus, itemque sanguinis calore & copia maxime fervent juvenes.

(g) *Canis*) Qui ad senectutem vergentes occupant: Hinc autem nostri homines plurimos loquendi modos derivaverunt, qui nives in caput, glaciem in sanguinem, atque alia ejus generis induxerunt.

No-

Digitized by Google

Nostra quoque ipsorum semper, requieque sine ulla,
Corpora vertuntur; nec quod fuimusve, sumusve,
Cras erimus: fuit illa dies, qua semina tantum,
Spesque hominum primæ materna habitavimus (*a*) alvo.
Artifices Natura manus admovit; & angi
Corpora visceribus distentæ condita matris
Noluit; eque (*b*) domo vacuas emisit in auras.
Editus in lucem jacuit sine viribus infans:
Mox (*c*) quadrupes: rituque tulit sua membra ferarum,
Paulatimque tremens, & nondum poplite firmo
Constitit, adjutis aliquo (*d*) conamine nervis.
Inde valens veloxque fuit; spatiumque juventæ
Transit: &, emeritis medii quoque temporis annis,
Labitur occiduæ per iter (*e*) declive senectæ.
Subruit hæc ævi demoliturque prioris
Robora: fletque (*f*) Milon senior, cum spectat inanes
Illos, qui fuerant solidorum mole tororum
Herculeis similes, fluidos pendere lacertos.
Flet quoque, ut in speculo rugas aspexit aniles,
(*g*) Tyndaris: & secum, cur sit bis rapta, requirit.

INTERPRETATIO.

Noetra etiam corpora ipsorum mutantur semper eine ulla intermissione; neque erimus cras quod fuimus aut sumue: fuit illud tempus quo eemina duntaxat & spes prima hominum mantimus in utero materno. Natura adhibuit manue doctae; neque passa est corpora abdita in præcordiis matris torqueri; atque eduxit domo in spatiosum aerem. Infane eductus in lucem jacuit sine viribue; mox quadrupee, & promovit suoe artue more brutorum; atque paulatim tremene & nondum certo poplite constitis, nervie sustentatis aliquo adminiculo. Postea fortis & celer fuit, & pervadit spatium juventutie; atque annis etiam medii temporie præteritis, labitur per devexum callem caducæ eenectutis. Hæc frangit atque evertit vires ætatis præcedentis: atque Milon senex lacrymatur, cum videt illos lacertos qui fuerane pares Herculeis eoliditate firmorum tororum pendere exhaustos & flaccidae. Lacrymatur etiam Tyndaris, simul ac vidit rugas aniles in speculo; & secum perpendit, quamobrem eit bis rapta.

NOTÆ.

(a) *Alvo*) Pro utero posuit, qui & *Loci matrix* vero eb imperitis dicitur, cum potius fœminam fœtus gratia comperatam significet, quo sensu Columella de gallinis; *Octies anno pullos educat, si est bona matrix*.

(b) *Domo*) *Utera*, scilicet.

(c) *Quadrupes*) *Repeans:* videturque allusum ed Sphingis ænigma,

Qui quadrupes foret, & bipes, & tripes unus & idem.

(d) *Conamine*) Serpetastro puta, aut ejusmodi edminiculo.

(e) *Declive*) Utpote quod in mortem ruit.

(f) *Milon*) Athleta fuit Crotoniata tentis viribus, ut nudæ dextræ uno ictu taurum interfecisse tradatur; humerisque per etadium sine fatigatiune portesse. Dicitur insuper totum solus devurasse.

(g) *Tyndarie*) Helena Jovis, sed Tyndari credite & Ledæ fille, a Theseo noveunis rapte, quæ a fretribus Dioscuris Castore & Polluce recupereta, tum Menelao in metrimonium data, mox e Paride rapta, belli atque excidii Trojani causa fuit.

Tem.

Tempus edax rerum, tuque invidiosa vetustas,
Omnia destruitis: vitiataque dentibus ævi
Paulatim lentâ consumitis omnia morte.
Hæc quoque non perstant, quæ nos elementa vocamus.
Quasque vices peragant (animos adhibete) docebo.
Quattuor (*a*) æternus (*b*) genitalia corpora mundus
Continet: ex illis duo sunt onerosa, suoque
Pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur:
Et totidem gravitate carent: (*c*) nulloque premente
Alta petunt, aer, atque aere purior ignis.
Quæ quanquam spatio distant; tamen omnia fiunt
Ex ipsis: & in ipsa (*d*) cadunt; resolutaque tellus
In liquidas rorescit aquas: tenuatus in auras
Aeraque humor abit; dempto quoque pondere rursus
In superos aer tenuissimus emicat ignes.
Inde retro redeunt: idemque retexitur ordo.
Ignis enim densum spissatus in aera transit;
Hic in aquas: tellus glomeratâ cogitur undâ.
Nec (*e*) species sua cuique manet: rerumque novatrix
Ex aliis alias reparat Natura figuras.
Nec perit in tanto quicquam (mihi credite) mundo;
Sed variat, faciemque novat: nascique vocatur,
Incipere esse aliud, quam quod fuit ante; morique,
Desinere illud idem: cum sint huc forsitan illa,

INTERPRETATIO.

Tempus edax rerum, tuque vetustas odiata cuncta subvertitis, atque paulatim absumitis omnia lenta morte vitiata dentibus ætatis. Hæc etiam, quæ nos appellamus elementa, non consistunt: atque attendite, dicam, quas vices subeant. Mundus æternus habet quatuor corpora genitalia. Ex illis duo sunt gravia; & terra & aqua tendunt deorsum sua gravitate: atque totidem carent pondere; & aer & ignis purior aere sursum feruntur nullo cogente. Quæ tametsi disjita sunt loco, tamen omnia generantur ex ipsis, atque in ipsa resolvuntur. Atque terra tenuata rorescit in aquas fluidas: aqua resoluta mutatur in ventos atque aerem: sublata etiam gravitate aer subtilissimus exsilit in ignes supremos. Inde retro feruntur; atque idem orda retexitur. Namque ignis concretus concedit in spissum aerem; hic in aquas; terra concrescit ex aqua coacta. Neque forma sua perstat cuique; & natura novatrix restituit formas rerum alias ex aliis. Neque quicquam evanescit in tanto orbe, mihi fidem habete; sed diverse mutatur, & novat speciem: & incipere esse aliud quam quod fuit prius dicitur Nasci, atque cessare esse illud idem, Interire. Quanquam forte illa sint translata huc,

NOTÆ.

(a) *Æternus*) Ex falsa Aristotelis opinione.

(b) *Genitalia*) Elementa dicit, ex quibus omnia generantur; quanquam hodie non sine gravissima causa de eorum numero inter Philosophos disputatur.

(c) *Nulloque pr.*) Scilicet. Multo aliter atque melius Cartesiana Philosophia docet.

(d) *Cadunt*) In elementa resolvuntur.

(e) *Species*) Per figuras, quæ mox sequuntur, quas supra vagantes dixit imagines, ea species intelligitur.

Hæc

Digitized by Google

Hæc translata illuc; summâ tamen omnia constant.
Nil equidem durare diu sub imagine eadem
Crediderim: sic ad (*a*) ferrum venistis ab auro
Secula: sic toties versa es, Fortuna locorum.
Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus,
Esse fretum: vidi (*b*) factas ex æquore terras;
Et procul a pelago conchæ jacuere marinæ:
Et vetus inventa est in montibus anchora summis.
Quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
Fecit: & eluvie mons est deductus in æquor:
Eque paludosâ siccis humus aret arenis;
Quæque sitim tulerant, (*c*) stagnata paludibus hument.
Hîc fontes Natura novos emisit, at illic
Clausit: & antiquis (*d*) concussa tremoribus orbis
Flumina prosiliunt; aut excæcata residunt.
Sic ubi terreno (*e*) Lycus est epotus hiatu;
Exsistit (*f*) procul hinc, alioque renascitur ore.
Sic modo combibitur, tecto modo gurgite lapsus
Redditur Argolicis ingens (*g*) Erasinus in arvis.
Et (*h*) Mysum capitisque sui ripæque prioris
Pœnituisse ferunt, aliâ nunc ire Caicum,

INTERPRETATIO.

atque hac illuc, omnia tamen toto constant. Arbitratus equidem fuere nihil perstare diu sub eadem forma. Sic ab auro venistis ad ferrum, secula: sic toties mutata es, sors locorum. Ego vidi esse mare quod fuerat olim terra firmissima. Vidi terras natas ex mari: atque conchæ marinæ sparsæ sunt longe a mari, & antiqua anchora reperta est in supremis montibus. Fluxus aquarum fecit vallem quod fuit planicies; & mons est mutatus in planitiem diluvio: atque terra riget siccis glareis ex paludosa; & quæ loca passa erant sitim stagna facta paludibus sunt humida. Hic natura patefecit novos fontes, et illic repressit; & fluvii excitati antiquis terræ motibus erumpunt, aut obturati residunt. Ita postquam Lycus est absorptus hiatu terreno, erumpit hinc procul, & exundat alio ore. Ita magnus Erasinus modo absorbetur, modo fluens aperto gurgite renascitur in campis Argolicis. Dicunt etiam Mysum piguisse & scaturiginis suæ & prioris ripæ, nunc fluere Caicum aliâ.

NOTÆ.

(a) *Ferrum*) *Ad ferream ætatem*, de qua libro primo.

(b) *Factas*) Plurimas insulas apud Historicos imo & alias terras invenias quæ suo tempore emerserunt. Quin & conchæ in altissimis montibus reperiuntur, unde ibi etiam aliquando mare fuisse colligitur.

(c) *Stagnata*) *Stagna facta*.

(d) *Concussa*) Hanc vocem ex Sixiano codice, quem citat clarissimus Heinsius non cunctanter arripui; siquidem, ut & ille testatur, vulgata lectio mendosa.

(e) *Lycus*) Plures eo nomine fuerunt fluvii; hic vero de eo agitur qui & *Marsias* a Livio dictus, Laodiceam Lydiæ urbem præterfluit.

(f) *Procul*) Post quinque stadia circiter. De quo fluvio Plinius & Seneca.

(g) *Erasinus*) Fluvius est Arcadiæ, qui a Stymphalide palude ortus, unde & *Stymphalus* dictus, postquam terras subiit, rursus in Argolico agro erumpit, atque *Erasinus* dicitur.

(h) *Mysum*) Mysiæ fluvius terra haustus, fontem, alveum, & nomen mutavit, nunc *Caicus* dictus.

Nec non Sicanias volvens (*a*) Amenanus arenas
Nunc fluit; interdum suppressis fontibus aret.
Ante bibebatur, nunc quas contingere nolis
Fundit (*b*) Anigros aquas: postquam (nisi vatibus omnis
Eripienda fides) illic lavere (*c*) bimembres
Vulnera, clavigeri quæ fecerat Herculis arcus.
Quid? non & Scythicis (*d*) Hypanis de montibus ortus,
Qui fuerat dulcis, salibus vitiatur amaris?
Fluctibus ambitæ fuerant (*e*) Antissa (*f*) Pharosque,
Et Phœnissa (*g*) Tyros; quarum nunc insula nulla est.
(*h*) Leucada continuam veteres habuere coloni;
Nunc freta circueunt: (*i*) Zancle quoque juncta fuisse
Dicitur Italiæ; donec confinia pontus
Abstulit: & mediâ tellurem (*k*) reppulit undâ.
Si quæras (*l*) Helicen & (*m*) Burin Achaidas urbes:
Invenies sub aquis; & adhuc ostendere nautæ
Inclinata solent cum mœnibus oppida mersis.

INTERPRETATIO.

Amenanus quoque trahens arenas Siculas nunc currit, nonnunquam est siccus fontibus retentis. Anigrus antea potabatur; nunc emittit aquas, quas fugias tangere, ex quo (nisi omnis fides est tollenda Poetis) bimembres illic laverunt plagas, quas arcus Herculis clavigeri infixerat. Quid? annon Hypanis fluens ex montibus Scythicis qui erat dulcis, corrumpitur salibus amaris? Antissa & Pharus & Tyrus Phœnissa fuerant circumdatæ fluctibus, ex quibus nulla nunc est insula. Antiqui incolæ habuerunt Leucadem cohærentem, nunc maria circumfluunt. Zancle etiam dicitur fuisse connexa Italiæ, donec mare abripuit confinia, atque removit terram interjecta aqua. Si quæras Helicen & Burin oppida Achaia, reperies sub aquis; & nautæ solent adhuc monstrare urbes depressas cum muris submersis.

NOTÆ.

(a) *Amenanus*) Exiguus fluvius Siciliæ, ex Ætna monte per agrum Catanensem fluens.

(b) *Anigros*) Hic fluvius est Peloponnesi in Elide, de quo aliter quidem alii fabulentur, sed quæ referre non tanti duxeris.

(c) *Bimembres*) Centauros dicit ab Hercule vulneratos atque profligatos.

(d) *Hypanis*) Sarmatiæ est Europææ, qui in Borysthenem, deinde in Pontum Euxinum defluit: hodie *le Bog* dicitur.

(e) *Antissa*) Insula fuerat, quæ Lesbo, Ægæi maris insulæ, contra Troadem fuit adjecta.

(f) *Pharos*) Hæc quoque olim insula Ægypto annexa fuit: ubi celeberrima illa turris plurimis tabulatis excelsa, eodem nomine, quam quidam Sostratus Gnydius pro navigantium salute extruxit.

(g) *Tyros*) Urbs fuit Phœniciæ opulentissima, quæ Alexandri Magni tempore insula fuit, ut ex Curtio aliisque liquet. Hodie *Sur* aut *Sour* dicitur, quanquam in ruinis jacet, nisi forte iis circiter supersunt domus.

(h) *Leucada*) Nunc insula est maris Ionii, quæ Gall. dicitur *de Sainte Maure*, Epiro ponte ligneo annexa.

(i) *Zancle*) Messana est, quæ *Messine* Gall. urbs Siciliæ, quam, simul & totam insulam Pontus ab Italia divisit.

(k) *Reppulit*) Uti quidem videtur oculis: cæterum non repulsa insula, sed pars ea terræ ablata quæ Siciliam Italiæ committebat.

(l) *Helicen*) Oppidum Achaiæ in ora sinus Corinthiaci, aquis propemodum absorptum.

(m) *Burin*) Buris seu Bura urbs fuit etiam Achaiæ, superiori proxima, terræ motu etiam in aquas demersa.

Est

Digitized by Google

Est prope (*a*) Pitthean tumulus Trœzena, sine ullis
Arduus arboribus, quondam planissima campi
Area, nunc tumulus: nam (res horrenda relatu)
Vis fera (*b*) ventorum, cæcis inclusa cavernis,
Exspirare aliquà cupiens, luctataque frustra
Liberiore frui cælo, cum carcere rima
Nulla foret toto, nec pervia flatibus esset;
Extentam tumefecit humum: ceu spiritus oris
Tendere vesicam solet, aut derepta bicorni
(*c*) Terga capro: tumor ille loco permansit; & alti
Collis habet speciem; longoque induruit ævo.
Plurima cum subeant, audita aut cognita vobis,
Pauca super referam: quid? non & lympha figuras
Datque capitque novas? medio tua, corniger (*d*) Ammon,
(*e*) Unda die gelida est: ortuque obituque calescit.
Admotis (*f*) Athamanis aquis accendere lignum
Narratur; (*g*) minimos cum Luna recessit in orbes.

INTERPRETATIO.

Est collis excelsus sine ullis arboribus prope Troezenen Pitthean, olim area campi planissima, nunc collis: nam, res horrenda relatu, vis sæva ventorum expressa obscuris speluncis, nitens aliquà exspirare, atque luctata in cassum frui cælo ampliore, cum nullus esset hiatus in tota caverna, neque esset pervia flatibus, distendit terram tumefactam; sicut spiritus oris solet inflare vesicam, vel pellem detractam capro bicorni. Ille tumor permansit loco, & habet figuram excelsi tumuli; atque solidatus est longo tempore. Cum plurima occurrant vobis audita aut cognita, pauca insuper narrabo. Quid? Annon aqua dat atque accipit novas figuras? Tua aqua, Ammon cornute, gelida est de die, accedente & recedente eo calescit. Athamanis aquis admotis dicitur accendere lignum, cum Luna abiit in minimos orbes.

NOTÆ.

(a) *Pitthean*) Pitthei Æthræ patris patria fuit Trœzen urbs Peloponnesi, in ora meridionali sinus Saronici.

(b) *Ventorum*) Atque ignis subterranei.

(c) *Terga*) Utres dicit, quibus vinum atque oleum continetur: Vel folles ludendi gratia inflatos. *Des outres*, ou *des Ballons*.

(d) *Ammon*) Jupiter Ammon ei credit fabula *Cornutus* a Baccho filio cultus, quod sitienti in Libyæ desertis aries quidam, quem ille Jovem est arbitratus, pedibus terram fodiens fontem monstravit: Cui templum ibidem erexit. Ammon dicitur ab Hebræo *Hammah* quod calere est: atque Sol intelligitur qui docente Macrobio idem est qui Jupiter, cui pro radiis cornua, quæ eodem nomine ab Hebræis efferuntur, ab imperitis attributa sunt. Quanquam ab Hamo vel Chamo Noe filio, quem pro Deo ejus posteri coluerint, Jovem Ammonem, vel Hammonem dictum volunt.

(e) *Unda*) De eo fonte Plin. lib. 2. c. 103. Curtius lib. 4. Arrianus lib. 2. Lucret. lib. 6. Miraculi autem illius rationem reddent Physici, quam hic prolixum esset inculcare.

(f) *Athamanis*) Fuerunt Athamanes populi Epiri, apud quos fons Dodonæus, qui accensas faces extingueret, extinctas accenderet. De eo Solinus, Plinius, Lucretius, alii.

(g) *Minimos*). Quando ad defectum accedit.

Flumen habent (*a*) Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera: quod tactis inducit marmora rebus.
(*b*) Crathis, & huic Sybaris nostris conterminus arvis,
Electro similes faciunt auroque capillos.
Quodque magis mirum, sunt qui non corpora tantum,
Verum animos etiam valeant mutare, liquores.
Cui non audita est obscœnæ (*c*) Salmacis undæ?
(*d*) Æthiopesque lacus? quos si quis faucibus hausit,
Aut furit; aut mirum patitur (*e*) gravitate soporém.
(*f*) Clitorio quicumque sitim de fonte levarit,
Vina fugit; gaudetque meris abstemius undis.
Seu vis est in aqua calido contraria vino:
Sive, quod indigenæ memorant, (*g*) Amithaone natus,
(*h*) Prœtidas attonitas postquam per carmen & herbas
Eripuit furiis; purgamina mentis in illas
Misit aquas, odiumque meri permansit in undis.

INTERPRETATIO.

Cicones habent fluvium, qui potus reddit præcordia lapidea; qui inducit saxum rebus tactis. Crathis & Sybaris huic conterminus in nostris campis, reddunt crines similes Electro atque auro. Et quod magis stupendum, sunt aquæ quæ possint vertere non tantum corpora sed etiam mentes. Cui non cognita Salmacis aqua turpis? & lacus Æthiopes? quos si quis duxit gutture, vel furit, vel patitur somnum stupendum gravitate. Quisquis sedaverit sitim ex fonte Clitorio odit vinum, atque sobrius amat puras lymphas; sive virtus est in aqua contraria vino calido, sive, quod indigenæ referunt, filius Amithaonis, postquam abstulit furiis per carmen & gramina Prœtidas deliras, abjecit in illas aquas medicamenta mentis: & odium vini permansit in aquis.

NOTÆ.

(a) *Cicones*) Thraciæ esse populos jam sæpe diximus. Fluminis autem de quo hic agitur, nomen nuspiam apparet, quod sciam, nisi forte Hebrus est. Sic de eo Plinius, *In Ciconum flumine & in Piceno lacu Velino lignum dejectum lapideo cortice obducitur.* Ipse autem in agro quodam Mirabellensi, Pictaviensis Provinciæ, fui, ex quo pyra collecta in lapidem concreta, quæ cum multis aliis exquisitis in videndo suo repositorio curiose servabat, ringentibus licet improbis calumniatoribus, clarissimus Dhuissæus, vir optimus, dum vixit mihi amicus. Immo segmentum ostendit naturæ lapideæ in quod lignum vetustate quasi consumtum, ferrum rubigine corrosum, lapis emortuæ mollitiæ in unam ponderosissimam atque durissimam massam coaluerant.

(b) *Crathis*) Hic & Sybaris fluvii sunt Calabriæ in extrema Italia ortum versus.

(c) *Salmacis*) De eo Cariæ fonte supra lib. 5. Ꝟ. 285.

(d) *Æthiopes*) Solinus locum etiam in Æthiopia esse dicit, quo perfusa corpora, velut oleo nitescunt. Sunt autem Æthiopes Africæ populi vastissimam regionem cis & ultra Æquatorem extensam incolentes, qui se omnium hominum primos esse olim contenderunt.

(e) *Gravitate*) Veternum dicit.

(f) *Clitoria*) Pausanias fluvium vocat *Clitorem*, juxta oppidum Clitorium, estque Arcadiæ in Peloponneso non longe a sinu Corinthiaco.

(g) *Amithaone*) Melampus est Medicus, qui Iphianassam, valetudini etiam restitutis sororibus Merâ Euryale atque Lysippe, uxorem duxit.

(h) *Prœtidas*) Filiæ fuerunt Prœti Argivorum regis, quæ, immissa a Junone aut Venere vesania, sese vaccas esse crediderunt.

Huic

Huic fluit effectu dispar (*a*) Lyncestius amnis,
Quem quicumque parum moderato gutture traxit;
Haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset.
Est locus Arcadiæ ((*b*) Pheneon dixere priores)
Ambiguis suspectus aquis; quas nocte timeto;
Nocte nocent potæ: sine noxa luce bibuntur.
Sic alias aliasque lacus & flumina vires
Concipiunt: tempusque fuit, quo navit in undis,
Nunc sedet (*c*) Ortygie: timuit concursibus (*d*) Argo
Undarum sparsas (*e*) Symplegadas elisarum;
Quæ nunc immotæ perstant, ventisque resistunt.
Nec, quæ sulphureis ardet fornacibus, (*f*) Ætne
Ignea semper erit: neque enim fuit ignea semper.
Nam (*g*) sive est animal tellus, & vivit, habetque
Spiramenta locis flammam exhalantia multis;
Spirandi mutare vias, quotiesve movetur,
Has finire potest, illas aperire cavernas;
Sive leves imis venti cohibentur in antris;

INTERPRETATIO.

Fluvius Lyncestius labitur dissimili effectu huic, quem quisquis hausit faucibus avidis, non secus vacillat, quam si potasset vinum purum. Est locus Arcadiæ (veteres appellaverunt Pheneon) non tutus aquis ambiguis; quas nocte reformida, haustæ de nocte obsunt. Secure potantur de die. Ita lacus & amnes habent alias atque alias virtutes. Tempus fuit, quo Ortygia fluitavit in undis, nunc stat. Argo reformidavit Symplegadas divisas concursibus undarum fractarum, quæ nunc consistunt immotæ, & resistunt ventis. Neque Ætna, quæ flagrat fornacibus sulphureis semper ardebit; neque vero fuit semper incensa. Nam seu terra est animal, & vivit, & habet æstuaria exspirantia ignem multis locis, potest mutare vias exspirandi, & quoties movetur obstruere has speluncas, aperire illas: Seu subtiles venti coercentur in infimis cavernis,

NOTÆ.

(a) *Lyncestius*) *Lyncestis aquâ in Macedonia vini modo temulentos facit*. Plin. lib. 2. cap. 103.

(b) *Pheneon*) In Arcadia, quæ Achaiæ regio est maxime e mari remota, oppidum est eo nomine, e cujus paludibus Ladon profluere scripsit Plinius. Aquam autem de qua hic Ovidius videtur intelligere Pausanias Stygem vocari ait ab Arcadibus: quanquam de lucis atque noctis discrimine nihil meminit.

(c) *Ortygie*) Delos est, Maris Ægæi, Cycladum insula clarissima, a coturnicum copia Græce sic dicta, quæ olim fluitans aut mari obruta, Latonæ locum ad pariendum quærenti ut commodaret, repente constitit.

(d) *Argo*) Nomen est navis qua Argonautæ Colchos ad vellus aureum surripiendum profecti sunt.

(e) *Symplegadas*) *Symplegades*, quæ & *Cyaneæ* dicuntur, insulæ sunt contra Bosphorum Thracium, quæ, ut inquit Plinius, a Poetis olim concurrisse finguntur, quoniam parvo discretæ intervallo, ex adverso intrantibus geminæ esse videntur, paululumque deflexa acie coeuntium speciem præbebant. Quæ ex fabula quantum cæteris confidendum quivis nemine admonente intelligat.

(f) *Ætne*) Mons Siciliæ notissimus de quo jam toties, qui flammas eructat. *Le mont Gibel*.

(g) *Sive*) Confiteamur oportet nostram crassissimam ignorantiam, qui in dubia tam absurda incidamus, neque ea liceat satis expedire. Quanquam, utut & ab aliis sit istud serio propositum, neque inepte ventilatum, non amplius incertum quemquam retinere posse videtur.

Sa-

Saxaque cum saxis, & habentem semina flammæ
(*a*) Materiem jactant, ea concipit ictibus ignem.
Antra relinquentur sedatis frigida ventis:
Sive (*b*) bitumineæ rapiunt incendia vires,
Luteave exiguis arescunt sulphura fumis;
Nempe ubi terra cibos alimentaque pinguia flammæ
Non dabit, absumtis per longum viribus ævum,
(*c*) Naturæque suum nutrimen deerit edaci;
Non feret illa famem: desertaque deseret ignes.
Esse viros fama est in Hyperborea (*d*) Pallene,
Qui soleant levibus velari corpora plumis,
Cum Tritoniacam novies subiere paludem.
Haud equidem credo: sparsæ quoque membra veneno
Exercere artes (*e*) Scythides memorantur (*f*) easdem.
Si qua fides rebus tamen est addenda probatis,
Nonne vides, quæcumque mora fluidove calore
Corpora tabuerint, in parva (*g*) animalia verti?
I quoque, delectos mactatos obrue (*h*) tauros;

INTERPRETATIO.

atque jactant silices cum silicibus & materiam continentem semina flammæ, ea rapit ignem conflictu: cavernæ destituentur frigidæ ventis compositis: Sive vires bituminea concipiunt flammam, vel flava sulphura exsiccantur fumis exiguis; scilicet postquam terra non præbebit escam & fomenta pinguia igni, viribus exhaustis per longum tempus, atque suum alimentum destituet naturam voracem, illa non tolerabit famem, & destituta destituet ignes. Dicunt esse homines in Pallene hyperborea, qui soleant habere corpus tectum levibus plumis, postquam ingressi sint novies paludem Tritoniacam. Non equidem fidem adhibeo; cæterum Scythides habentes artus delibutos medicamine dicuntur exercere easdem artes. Attamen si qua fides adhibenda rebus confirmatis, nonne cernis quæcumque corpora tabuerint tempore vel calore fluido mutari in exigua animalia? Ito etiam, defodito tauros delectos jugulatos,

NOTÆ.

(a) *Materiem*) Sulphur scilicet & bitumen ex saxorum collisione excusso igne incendi possunt.

(b) *Bitumineæ*) Est bitumen limus quidam piceæ & sulphureæ naturæ.

(c) *Naturæque*) Nempe bitumineæ & sulphureæ.

(d) *Pallene*) Est quidam mons Thraciæ, seu Macedoniæ: verum de hac Hyperborea neque de Tritoniaca palude alibi quicquam extat, quod sciam. Herodotus in Melpomene pennas has interpretatur Hyperboreorum nives; quas pinnarum similitudine illic assidue cadere testatur Plinius. Namque Hyperborei quanquam alibi ab aliis in Scythia, Sarmatia Asiatica, Moscovia, &c. ad Septentrionem ab omnibus constituuntur, a quibus & ultra quos incipit flare Boreas.

(e) *Scythides*) Scythicæ mulieres, quæ se in aves mutare dicebantur: atque etiam hodie veneficæ insignes existimantur.

(f) *Easdem*) Ut sese in aves convertant.

(g) *Animalia*) Vermes, *scilicet*, & ejus generis insecta. Quanquam hodieque ea de re nonnulli, frustra tamen, dubitant.

(h) *Tauros*) Idem testatur Plinius, fimo qua dicit obruenda viscera. Virgilius idem. Cæterum haud equidem scio an illi vera prædicent. Plurima intra naturæ vires continentur, quæ temere respuere, ut solent nonnulli, quia non capiunt, maximæ mihi dementiæ esse videtur.

Co-

Cognita res usu: de putri viscere passim
Florilegæ nascuntur apes: quæ more parentum
Rura colunt, operique favent, in (*a*) spemque laborant,
Pressus humo bellator equus (*b*) crabronis origo est.
Concava littoreo si demas brachia cancro,
Cætera supponas terræ; de parte sepulta
Scorpius exibit, (*c*) caudaque minabitur unca.
Quæque solent canis frondes intexere filis
Agrestes (*d*) tineæ (res observata colonis),
(*e*) Ferali mutant cum papilione figuram.
(*f*) Semina limus habet virides generantia ranas:
Et generat (*g*) truncas pedibus: mox apta natando
Crura dat: utque eadem sint longis saltibus apta,
(*h*) Posterior partes superat mensura priores.
(*i*) Nec catulus partu, quem reddidit ursa recenti,
Sed male viva caro est: lambendo mater in artus
Fingit: & in formam, quantam capit ipsa, reducit.
Nonne vides, quos cera tegit sexangula, fœtus
Melliferarum apium sine membris corpora nasci,

INTERPRETATIO.

(res est comperta experientia) apes florilegæ nascuntur passim de corruptis præcordiis, quæ colunt agros more parentum, atque urgent opus, & laborant in spem. Equus bellator terra obrutus est parens crabronis. Si tollas brachia curva cancro littoreo, submittas reliqua terræ, Scorpius prodibit ex parte defossa, & minabitur cauda recurva. Tineæ etiam agrestes, quæ solent involvere folia candidis filis (res observata ab agricolis) mutant formam cum papilione ferali. Cœnum habet semina generantia virides ranas, & gignit pedibus mutilas: mox præbet pedes idoneos natando: atque ut ii sint utiles ad longos saltus, mensura posterior superat partes priores. Neque est catulus, quem ursa emisit recenti partu, sed caro male viva. Mater fingit in membra lambendo, atque reducit in formam qualem ipsa habet. Nonne cernis fœtus apium melliferarum, quos cera sexangula obvolvit, exoriri corpora sine membris,

NOTÆ.

(a) *Spem*) Tum mellis, tum futuri examinis.

(b) *Crabronis*) Vespae atque crabrones ex equorum cadavere nasci testatur etiam Varro.

(c) *Cauda*) In qua aculeum habet & venenum.

(d) *Tineæ*) Bene *agrestes* dixit: namque domesticæ vestes præsertim aut etiam alvum infestant, quanquam lumbrici magis appellantur posteriores vermiculi. Illas quod attinet, passim conspiciuntur, quæ eorum filis aranearum haud absimilibus involvunt, atque in foliis arborum ponunt unde innumeri suo tempore erumpunt vermes.

(e) *Ferali*) Papilio, inquit Plinius, lucernarum luminibus advolans, inter mala medicamenta numeratur. Cui contrarium jecur caprinum, sicut fel venefíciis ex mustela rustica factis.

(f) *Semina*) Quæ ova esse videntur conglobata, pisorum magnitudine.

(g) *Truncas*) Ita quidem videntur: cæterum pedes simul cum iis natos, et contractos & quasi in cæteris partibus delitescentes crediderim.

(h) *Posterior*) Istud etiam in leporibus conspicitur.

(i) *Nec catulus*) Istud falsum.

Et

Digitized by Google

Et serosque pedes, serasque assumere (*a*) pennas?
(*b*) Junonis volucrem, quæ caudâ sidera portat,
(*c*) Armigerumque Jovis, (*d*) Cythereiadasque columbas,
Et genus omne avium, (*e*) mediis e partibus ovi
Ni sciret fieri, fieri quis posse putaret?
Sunt qui, cum clauso putrefacta est spina sepulcro,
Mutari credant humanas angue medullas.
Hæc tamen ex aliis ducunt primordia rebus:
Una est, quæ reparet, seque ipsa reseminet, ales;
Assyrii (*f*) Phœnica vocant: non fruge, neque herbis
Sed thuris lacrymis, & succo vivit (*g*) amomi.
Hæc ubi (*h*) quinque suæ complevit secula vitæ,
Ilicis in ramis, tremulæve cacumine palmæ,
Unguibus & pando nidum sibi construit ore:
Quo simul ac (*i*) casias, & (*k*) nardi lenis aristas,
Quassaque cum fulvâ substravit (*l*) cinnama myrrhâ,
Se super imponit; finitque in odoribus ævum.
Inde ferunt, totidem qui vivere debeat annos,

INTERPRETATIO.

atque capere tardos pedes, & tardas alas? Quis, nisi sciret fieri, crederet avem Junonis, quæ fert stellas in cauda, & armigerum Jovis, & Columbas Cythereiadas, & omne genus avium posse nasci ex mediis partibus ovi? Sunt qui arbitrentur medullas humanas verti in serpentem, cum spina est putrefacta in clauso sepulcro. Hæc tamen sumunt initia ex aliis rebus; una est avis quæ se restituat, seque ipsa reseminet; Assyrii appellant Phœnicem. Non vescitur farre, neque graminibus, sed lacrymis thuris, & succo amomi. Postquam hæc implevit quinque secula suæ vitæ, struit sibi nidum unguibus & curvo rostro in ramis ilicis, vel in vertice palmæ tremulæ. Quo statim atque supposuit casias, & aristas suaveolentis nardi, & cinnamoma fracta cum nigra myrrha, se super imponit, atque absolvit ætatem in odoribus. Inde dicunt parvum Phœnicem renasci de corpore patrio,

NOTÆ.

(a) *Pennas*) Apium pennæ seu alæ nullus nescit quales sint, ex quadam quasi tela.

(b) *Junonis*) Pavonem dicit, cujus cauda ex Argi oculis stellata; ut in superioribus vidimus.

(c) *Armigerum*) Aquilam dicit, de qua sæpius.

(d) *Cyther.*) Veneri, quæ a Cytheris insula contra Cretam *Cytherea* dicitur, dicatæ columbæ; propter libidinem *scilicet*.

(e) *Mediis*) Ex ovi vitello foveri primo pulli germen oculorum testimonio constat.

(f) *Phœnica*) Poetarum figmentum esse Phoenicem nullus dubitaret, nisi ab Indis jactatam eam avem scripsisset Plinius, qui, ut fabulosa, nescire se etiam profitetur.

(g) *Amomi*) Frutex est inter aromata laudatissimus, in Assyria, Armenia, Ponto atque Media nascens: cujus a diversis diversæ exhibentur descriptiones, ut vix hodie, tametsi forte in Pharmacis prostet, notum esse crediderim.

(h) *Quinque*) Sexcentis sexaginta annis vivere scribit Plinius.

(i) *Casias*) Casia frutex est qui, docente Plinio, juxta Cinnami campos nascitur, in Arabia. Illi vero specie exteriori ita est similis, ut suo ævo esse qui pro cinnamomo venderent testetur Galenus: atque ejusdem quidem sed minoris esse virtutis asserit.

(k) *Nardi*) Frutex est etiam qui ex Assyria aut India affertur; cujus cacumen in aristas sparsum ad unguenta præsertim fuit olim pretiosissimum.

(l) *Cinnama*) *De la Canelle.*

Cor-

Digitized by Google

Corpore de patrio parvum Phœnica renasci.
Cum dedit huic ætas vires, onerique ferendo est;
(Ponderibus nidi ramos levat arboris altæ:)
Fertque pius cunasque suas, patriumque sepulcrum,
Perque leves auras (*a*) Hyperionis urbe potitus,
Ante fores sacras Hyperionis æde reponit.
Si tamen est aliquid miræ novitatis in istis,
Alternare vices, & quæ modo fœmina tergo
Passa marem est, nunc esse marem miremur (*b*) hyænam.
(*c*) Id quoque, quod ventis animal nutritur & aura,
Protinus assimulat tactu quoscumque colores.
Victa racemifero (*d*) lyncas dedit India Bacco:
E quibus (ut memorant) quidquid vesica remisit,
Vertitur in lapides; & (*e*) congelat aere tacto.
(*f*) Sic & coralium, quo primum contigit auras
Tempore, durescit: mollis fuit herba sub undis.
Deseret ante dies, & in alto (*g*) Phœbus anhelos
Æquore tinget equos, quam consequar omnia dictis
In species translata novas: sic tempore (*h*) verti

INTERPRETATIO.

qui debeat vivere totidem annos. Postquam ætas contulit huic vires, atque par est ponderi portando; levat ramos excelsæ arboris onere nidi; atque pius portat sua incunabula & sepulcrum paternum, & cum devenit in urbem Solis per levem aerem, deponit ante sacras valvas in templo Solis. Si tamen est aliquid stupendæ novitatis in istis, miremur hyænam alternare vices, & quæ modo fœmina tulit marem tergo, nunc esse marem. Illud etiam animal quod alitur ventis & aere statim imitatur tactu omnes colores. India subacta a Baccho racemifero obtulit lynces, ex quibus quicquid vesica emisit mutatur in saxa, & gelu concrescit aere tacto. Ita etiam coralium viget, statim atque venit in aerem: fuit tenerum gramen sub aquis. Dies prius deficiat, & Sol mergat equos exhaustos in profundum mare, quam attingam verbis omnia mutata in species novas. Ita videmus

NOTÆ.

(a) *Hyperionis*) Fuit Hyperion Cœli filius, Solis pater, qui sæpius pro ipso sumitur. Illius urbem quod attinet, de qua hic agitur, Plinius prope Panchaiam, quæ Arabiæ pars est ad sinum cognominem, esse scribit.

(b) *Hyænam*) Aliud figmentum quod tamen vulgi esse scripsit Plinius, cum sine mare parare Hyænam dixit, jam diu confutavit Aristoteles. Animal autem illud ex genere est luporum, sed magis hirtum, jubamque habet toto tergo perpetuam. Flecti non potest, nisi circumactu totius corporis.

(c) *Id*) Chamæleontem dicit, qui colorem subinde mutat, eumque quam proxime attingit reddit semper, rubro tamen atque candido excepto. In India nascitur, figure & magnitudine lacertæ, de quo mira Plinius, quæ Agellius exsibilavit: quem vide.

(d) *Lyncas*) Lynx animal est maculis distincta terga habens ut Pardus; quod in luporum genere esse scripsit Isidorus; falsum vero esse in Europam advectæ Lynces prodiderunt.

(e) *Congelat*) In gemmas carbunculis similes, & igneo colore fulgentes glaciari Lyncum humorem scripsit Plinius, aliique: verum figmenta esse hæc omnia comprobavit experientia. *Lyncurium* autem dicitur ab illis Lyncis urina in gemmam coacta.

(f) *Sic*) Maxima est differentia: vere namque in equis molle corallium, extra durescit.

(g) *Phœbus*) *Sol ante occiderit*.

(h) *Verti*) *Mutari*.

Cernimus, atque illas assumere robora gentes;
Concidere has: sic magna fuit censuque virisque,
Perque (*a*) decem potuit tantum dare sanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troja ruinas,
Et pro divitiis tumulos ostendit avorum.
(Clara fuit (*b*) Sparte: magnæ viguere (*c*) Mycenæ:
Nec non (*d*) Cecropiæ; nec non (*e*) Amphionis arces.
Vile solum Sparte est: altæ cecidere Mycenæ.
(*f*) Oedipodioniæ quid sunt nisi fabula Thebæ?
Quid (*g*) Pandioniæ restant nisi (*h*) nomen Athenæ?)
Nunc quoque (*i*) Dardaniam fama est consurgere Romam:
(*k*) Apenninigenæ quæ proxima Tibridis undis
Mole sub ingenti rerum fundamina ponit.
Hæc igitur formam crescendo mutat; & olim
Immensi caput orbis erit; sic dicere vates,
Faticinasque ferunt sortes: quantumque (*l*) recordor,
Priamides (*m*) Helenus flenti, dubioque salutis,
Dixerat Æneæ, cum res Trojana labaret,

INTERPRETATIO.

nationes mutari, atque illas confirmari tempore, has interire. Ita Troja fuit magna opibus & viris, & potuit præbere tantum cruoris per decem annos; nunc prostrata ostendit tantum antiqua rudera, atque sepulcra pro opibus majorum. Sparta fuit inclyta: Magnæ Mycenæ floruerunt: itemque arces Cecropiæ, nec non Amphionis. Sparta est contemnendus ager; excelsæ Mycenæ jacent. Thebæ Oedipodioniæ quid sunt nisi fabula? Quid sunt Athenæ Pandioniæ nisi nomen? Nunc etiam perhibent Romam Dardaniam extolli, quæ proxima aquis Tibridis Apenninigenæ jacit fundamenta rerum sub immenso pondere. Hæc igitur mutat formam crescendo; atque aliquando erit domina immensi mundi. Ita ajunt augures & oracula faticina dicere; & quantum memini Helenus Priamides dixerat Æneæ lacrymanti atque salutis ancipiti, cum res Trojana caderet,

NOTÆ.

(a) *Decem*) Decem annos durasse bellum Trojanum nullus nescit.

(b) *Sparte*) Quæ celeberrima fuit Peloponnesi civitas, Lycurgi legibus optime olim instituta.

(c) *Mycenæ*) Alia urbs Peloponnesi Agamemnonis regia.

(d) *Cecropiæ*) Athenas dicit a Cecrope ædificatore sic dictas: de quibus satius est tacere quam pauca dicere.

(e) *Amphionis*) Hunc jam supra Thebarum amplificatorem vidimus, a quo & nomen habuerunt.

(f) *Oedipodioniæ*) Ab Oedipo rege Thebæ etiam ita denominatæ.

(g) *Pandioniæ*) Ubi etiam Pandion regnavit, *Athenæ*.

(h) *Nomen*) Falsissimum vero est Pythagoræ tempore nihil nisi nomen fuisse Athenas, quæ tunc ut cum maxime floruerunt. Quare adulterinos esse hos versus quinque parenthesi inclusos, non sine causa censuit claris. Heinsius.

(i) *Dardaniam*) A Trojanis ædificatoribus, qui a Dardano, Trojano rege sic dicti, illud nomen consequuta est Roma. Supra autem vidimus Ænean cum suo Iulo Trojanos, Romanæ gentis conditores.

(k) *Apenninig.*) Ex Apennino monte in urbem decurrere Tybrim notum est omnibus.

(l) *Recordor*) Facile vero est eo modo vates fare, aut eos inducere ex præteritis. Apposite autem a Poeta Pythagoræ, qui se temporibus Trojanis Euphorbum fuisse prædicabat, hujusce prædictionis fictio attributa.

(m) *Helenus*) Priami fuit filius vates insignis, ut ex carmine etiam Virgiliano constat.

Na-

(*a*) Nate Dea, si nota satis præsagia nostræ
Mentis habes; non tota cadet te sospite Troja.
(*b*) Flamma tibi ferrumque dabunt iter: ibis; & unà
(*c*) Pergama rapta feres: donec Trojæque tibique
Externum patrio contingat amicius arvum.
Urbem & jam cerno Phrygios (*d*) debere nepotes;
Quanta nec est, nec erit, nec visa prioribus annis.
Hanc (*e*) alii proceres per sæcula (*f*) longa potentem,
Sed dominam rerum de sanguine (*g*) natus Iuli
Efficiet: quo, cum tellus erit (*h*) usa, fruentur
Æthereæ sedes: cælumque erit exitus illi.
Hæc Helenum cecinisse (*i*) Penatigero Æneæ,
Mente memor refero: (*k*) cognataque mœnia lætor
Crescere; & utiliter (*l*) Phrygibus (*m*) vicisse Pelasgos.
Ne tamen oblitis ad metam tendere longe
(*n*) Exspatiemur equis; cælum, & quodcumque sub illo est,

INTERPRETATIO.

Fili Deæ, Siquidem satis intelligis auguria nostræ mentis; Troja non tota jacebit te incolumi: Ignis & ferrum tibi præbebunt viam: Ibis; & feres simul Ilium ablatum, donec ager externus amicior patrio tibi & Trojæ obveniat. Video & nunc posteros Phrygiorum debere Urbem, quanta nec est, nec erit, nec visa ævo antéacto. Alii optimates reddent hanc validam per longa sæcula; sed filius de sanguine Iuli faciet dominam orbis terrarum: quo cum Terra usa fuerit, arces cælestes gaudebunt, & cælum erit illi finis. Memor recordor Helenum prædixisse hæc Æneæ Penatigero; atque gaudeo muros affines augeri, atque Græcos vicisse in commodum Trojanorum. Ne tamen excurramus equis immemoribus festinandi ad metam, Cælum & quicquid sub illo est,

NOTÆ.

(a) *Nate*) Veneris filium fuisse Ænean tædet toties repetere.

(b) *Flamma*) Utinam vero omnes, Christiani saltem, Deum ex suorum ærumnis quantumvis urgentibus, sibi illisque Gloriam parare, satis adverterent.

(c) *Pergama*) Arces fuerunt Trojanæ, quas restitutum iri per Ænean prædicit Helenus.

(d) *Debere*) Ex fatorum ordine scilicet.

(e) *Alii*) Reges videlicet, Consules, aliique toga & sago clari, per quos ante Cæsares Res Romana crevit.

(f) *Longa*) Septingentos annos.

(g) *Natus*) Octavius est Augustus Iulii Cæsaris adoptione filius, qui, docente Suetonio, maternum genus ad Ascanium seu Iulum Æneæ filium referebat: in cujus gratiam hæc omnia a Poeta referuntur.

(h) *Usa*) Vide quam apposite voces deligat Naso; ut peculiari quodam Deorum favore terris ad tempus concessum Augustum innuat, quo ipsi denique *fruantur*.

(i) *Penatigero*) Qui Deos Penates secum cum patre Trojâ abstulit.

(k) *Cognataque*) Euphorbum enim Trojanum fuisse etiam Pythagoram supra vidimus.

(l) *Phrygibus*) *Trojanis*, qui in Phrygia olim, nunc in Italia Imperium obtinent.

(m) *Vicisse*) Hoc dicit quia ex eo quod Græci Trojanum imperium everterint, multo majus Æneadæ in Italia posuerint. Bonis vero maxime istud perpendendum, atque in maximis suis periculis cogitandum, ne ab hostibus victi animo despondeant. Mala omnia præter spem ex votis atque labore suo illis persæpe eveniunt: at bona opera æternæ virtutis semina esse scire debent, ex quibus, utcumque terra obrutis, fructus mitissimos, benedicente Deo, cum lætitia capient.

(n) *Exspatiemur*) Id est, *A scopo aliena proferamus*. Omnia in fluxu esse concludit, atque adeo a carnibus abstinendum. Quæ Pythagoræ ratio si valeret, omnibus omnino cibo omni carendum esse arguaretur. Quanquam vero ex vanitate quam peccatum invexit carnium esum dimanasse credam,

Immutat formas, tellusque, & quidquid in illa est.
Nos quoque pars mundi (quoniam non corpora solum,
Verum etiam (*a*) volucres animæ sumus, inque ferinas
Possumus ire (*b*) domos, pecudumque in pectora condi);
Corpora, quæ possint animas habuisse parentum,
Aut fratrum, aut aliquo junctorum fœdere nobis,
Aut hominum certe, tuta esse & honesta sinamus:
Neve (*c*) Thyesteis cumulemus viscera mensis.
(*d*) Quam male consuescit, quam se parat ille cruori
Impius humano; vituli qui guttura cultro
Rumpit; & immotas præbet mugitibus aures!
Aut qui vagitus similes puerilibus hœdum
Edentem jugulare potest; aut alite vesci,
Cui dedit ipse cibos! quantum est, quod desit in istis
Ad (*e*) plenum facinus! quo transitus (*f*) inde paratur.
(*g*) Bos aret; aut mortem senioribus imputet annis:
Horriferum contra Borean ovis (*h*) arma ministret.
Ubera dent saturæ manibus pressanda capellæ.
Retia cum pedicis, laqueosque, artesque dolosas
Tollite; nec volucrem viscata fallite virga:
Nec formidatis cervos eludite (*i*) pinnis:

INTERPRETATIO.

terra, & quicquid in ea est immutat formas. Nos etiam pars mundi (quandoquidem non sumus tantum corpora, verum etiam Animæ leves, atque possumus transmitti in sedes ferinas & abdi in pectora brutorum) patiamur esse secura atque decora corpora, quæ possint habuisse animas parentum, aut fratrum, aut conjunctorum nobis aliquo fœdere, aut certe hominum: neve repleamus præcordia epulis Thyesteis. Quam prave consuescit, quam se ille impius parat sanguini humano, qui aperit fauces vituli cultro, atque habet aures tranquillas ad mugitus! Quantum est quod abest ad integrum scelus, quo inde paratur transitus, in istis, vel qui potest jugulare hœdum tollentem vagitus pares puerilibus; vel vivere avibus quibus ipse præbuit escam. Taurus vertat terram, aut adscribat mortem ætati provectæ; Ovis præbeat arma adversus sævos Aquilones: Capræ plenæ exhibeant ubera siccanda manibus. Abjicite plagas cum pedicis, & laqueos, & artes insidiosas: neque decipite avem calamo visco illito: neque fallite cervos pennis formidatis:

NOTÆ.

qui restitutis rebus, nullus erit; minime dubitandum quin moderatus earum usus cum precibus & sanctitatis studio sit nobis concessus.

(a) *Volucres*) Id est, *Natura subtilissimæ atque velocissimæ*. Poetæ vero materiæ expertis animæ non satis perspecta videtur fuisse natura.

(b) *Domos*) Ferarum dicit corpora.

(c) *Thyesteis*) *Illis similibus quas Atreus fratri Thyestes apposuit*, qui filios decoctos ita illi epulandos obtulit, ut sanguinem quoque poculis immiscuerit.

(d) *Quam male*) Hic vero fuit scopus Philosophi, gentem impiam a cæde retrahere.

(e) *Plenum*) Quando a brutis ad homines cædes transfertur.

(f) *Inde*) *A brutorum cæde.*

(g) *Bos aret*) Hoc est, *Ad laborem cogere bovem equidem liceat: cæterum nullo alio malo prematur.*

(h) *Arma*) Lanam scilicet & vestes.

(i) *Pinnis*) Pro sagittis positas scripsit Commentator; verum falsus est. Pennas ipsas intelligit Poeta, quibus plerumque puniceis aut versicoloribus, notulatis etiam, funiculo intertextis, feras visu aut odore territas in plagas impellere soliti erant. Quod pinnatum instrumentum *formidinem* vocitabant.

Nec

Nec celate cibis uncos fallacibus hamos.
Perdite, si qua nocent: verum hæc quoque perdite tantum.
Ora (*a*) vacent epulis; alimentaque (*b*) congrua carpant.
Talibus atque aliis instructo pectore dictis
In patriam remeasse ferunt; ultroque petitum
Accepisse Numam populi Latialis (*c*) habenas.
Conjuge qui felix (*d*) Nympha, ducibusque (*e*) Camœnis,
Sacrificos docuit ritus: gentemque feroci
Assuetam bello pacis (*f*) traduxit ad artes.
Quem, postquam senior (*g*) regnumque ævumque peregit,
Exstinctum Latiæque nurus, populusque, Patresque,
Deflevere Numam; nam conjux, urbe relicta,
Vallis (*h*) Aricinæ densis latet abdita silvis:

INTERPRETATIO.

nec tegite curvos hamos escis dolosis. Perimite, si quæ officiunt: verum perimite tantum hæc quoque. Ora abstineant dapibus; & sumant cibos idoneos. Vulgo ajunt Numam rediisse in patriam animo exculto talibus atque aliis dictis; atque sponte arcessitum suscepisse administrationem Reipublicæ Romanæ. Qui beatus Nympha uxore, & Musis ducibus docuit ritus sacrificos, & addixit artibus pacis nationem assuetam sævo bello. Quem Numam, postquam senior peregit regnum & annos, & fœminæ Romanæ, & populus, & patres luxerunt mortuum: uxor enim, Urbe deserta, latet abscondita in opacis silvis vallis Aricinæ:

NOTÆ.

(a) *Vacent*) Ne ab illis ad alias cædes grassetur.

(b) *Congrua*) Quæ sine cæde, mitis ut homines decet, comparari queunt.

(c) *Habenas*) *Illum Curibus Sabinis agentem ultro petivere, ob inclytam viri religionem.* Verba sunt Flori; quæ facem ita præferre videntur plurimis Christianis, ut mirum sit quod illos omnis scelerum genere quandoque perditos sequi non pudeat.

(d) *Nympha*) Egeria, scilicet, quacum congressus habere Numa fingebat, ut omnia quasi monitu illius deæ magis barbari acciperent. Illa autem regibus exemplo esse potest, qui nunquam sibi atque populis melius possunt consulere, quam cum, non Egeriam nympham, sed ipsam Dei Sapientiam seorsum ab omnibus consulunt.

(e) *Camœnis*) *Musis*; quibus, ut Livius narrat, lucum, quem medium ex opaco specu fons perenni rigabat aquâ, consecravit; quod Dearum sibi consilia cum conjuge sua Egeria essent.

(f) *Traduxit*) Religione, quæ lumen divinum in Terras derivat, atque Industria quæ hominem Deo similem facit. Orando atque Laborando prospera omnia cedunt. Ast hodie inertiæ atque superbiæ, quæ impietatis fons est, ita videtur traditus mundus, si quosdam excipias, ut vix diutius seculum tolerare posse videatur, nisi resipiscant.

(g) *Regnum*) Quadraginta annos postquam regnasset, obiit.

(h) *Aricinæ*) Hæc fuit vallis, unà cum Aricia urbe antiqua, tribus circiter leucis Laurento dissita ad Septentrionem, quinque Romà in ortum. Circa illam nemus ingens fuit Dianæ vel Egeriæ dictum, ubi hodie oppidum *Nemo*; itemque lacus, qui in agrum fœcundissimum mutatus.

Sa-

Digitized by Google

(*a*) Sacraque (*b*) Oresteæ gemitu questuque Dianæ
Impedit: ah quoties Nymphæ nemorisque lacusque,
Ne (*c*) faceret, monuere: & consolantia verba
Dixere! ah quoties flenti (*d*) Theseius heros,
Siste modum, dixit! neque enim fortuna querenda
Sola tua est: (*e*) similes aliorum respice casus:
Mitius ista feres; utinamque exempla dolentem
Non mea te possent relevare! sed & mea possunt.
Fando aliquem Hippolytum vestras (puto) contigit aures,
(*f*) Credulitate patris, sceleratæ fraude novercæ
Occubuisse neci: mirabere, vixque probabo:
Sed tamen ille ego sum: me (*g*) Pasiphaeia quondam
Tentatum frustra, patrium temerasse cubile

INTERPRETATIO.

atque obstat sacris Dianæ Oresteæ fletibus & querimoniis. Ah quoties nymphæ silvæ & lacus hortatæ sunt ne faceret, & verbis consolatæ sunt! Ah quoties heros Theseius admonuit lacrymantem ut modum faceret; neque enim, ajebat, *sors tua sola est dolenda: vide damna aliorum non minora: tolerabis ista lenius: Atque utinam exempla non mea possent tibi solatio esse, verum mea etiam possunt. Crede, dum narratur, audivistis quemdam Hippolitum leto datum credulitate patris, dolo nefariæ novercæ. Mirabere, vixque probabo; sed tamen ille ego sum. Pasiphaeia olim detulit me in cassum impulsum violasse lectum paternum;*

NOTÆ.

(a) *Sacra*) Ea in Taurica Chersoneso sanguine exterorum quotquot illuc appellebant absolvebantur: verum tanta apud Aricinos non fuerunt immanitate, ut in superioribus vidimus. *Hic nemorensis regis* titulo fugitivus aliquis servus tamdiu sacerdotio fungebatur, donec ab alio provocatus ab eodem occideretur.

(b) *Orestea*) Eo nomine appellatur Dianæ, quod ab Oreste Agamemnonis filio Ariciam, ut placet quibusdam, ejus simulacrum translatum fuerit. Namque ille cum ex materna cæde esset furiis agitatus, atque expiandi sceleris causa, jussus esset inter cætera Dianæ simulacrum ex Chersoneso efferre, illuc cum Pylade amico profectus, atque a sorore Iphigenia Sacerdote agnitus, tantum non immolatus clam cum ea, sublato simulacro, se recepit. Quidam Mycenas, alii Athenas transportatum illud volunt. Fabulæ; quas ad intelligendos bonos auctores, non alterius opus est exquirere.

(c) *Faceret*) *Effuse in fletus se daret.*

(d) *Theseius*) Hippolytus Thesei filius, quem in superioribus novercæ insidiis, a Phocis territis equis, discerptum vidimus. Judicis autem beneficio facillimum est singula inde repetere; frustraque circa eadem oleum atque operam absumeremus. Tempus omnium res est preciosissima: neque & nos in illo esse minus providos admonere piget, ut sui maximam habere rationem condiscant, suaque omnia expedite & per paucissima exequi.

(e) *Similes*) Apud ineptissimos & male sanos valere potest ea ratio in ærumnis suis, quod plurimos habeant socios: Cordatis viris cumulus est doloris. Atque adeo ægre crediderim Poetam in eum errorem incidisse, ut Nympham ex aliorum malis solatium sibi quærere voluerit. Huc tantum spectat ejus oratio, ut æstimatis illis aut etiam majoribus quibus cæteri vexati sunt, qui tamen æquo animo ea toleraverunt, Nympha pari animi fortitudine sua, minora forte superaret.

(f) *Credulitate*) Qui facile nimis Phædræ uxori de stupro ab Hippolyto oblato querenti auscultavit: siquidem ipsa ad nefas adolescentem frustra perducere conata esset; ut mox patebit.

(g) *Pasiphaeia*) Phædra, Pasiphaes & Minois Cretensium regis filia, uxor Thesei, Hippolyti noverca.

Quod

(*a*) (Quod voluit, finxit voluisse, & crimine verso,)
(*b*) (Indiciine metu magis, (*c*) offensane repulsæ,)
(*d*) Arguit: immeritumque pater projecit ab urbe;
Hostilique caput prece detestatur euntis.
(*e*) Pitthean profugo curru Trœzena petebam;
Jamque Corinthiaci carpebam littora ponti;
Cum mare surrexit: cumulusque immanis aquarum
In montis speciem curvari, & crescere visus;
Et dare mugitus; summoque cacumine findi.
Corniger hinc (*f*) taurus ruptis expellitur undis:
Pectoribusque tenus molles erectus in auras,
Naribus & patulo partem maris evomit ore,
Corda pavent comitum: mihi mens interrita mansit,
Exsiliis contenta suis: cum colla feroces
Ad freta convertunt, arrectisque auribus horrent
Quadrupedes; monstrique metu turbantur; & altis
Præcipitant currum scopulis: ego ducere vanâ
Fræna manu, spumis albentibus oblita, luctor;
Et retro lentas tendo resupinus habenas.
Nec vires tamen has rabies superasset equorum;
Nî rota, perpetuum qua circum vertitur axem,
Stipitis occursu fracta ac disjecta fuisset.
Excutior curru: lorisque tenentibus artus
Viscera viva trahi, nervo in stirpe teneri,

INTERPRETATIO.

& crimine converso, timorene criminationis, an dolore repulsæ, simulavit me cupivisse quod optavit: atque genitor expulit urbe immeritum, & devovit prece infensa caput proficiscentis. Ibam Træzenem Pitthean curru exule; atque jam tenebam littora maris Corinthiaci, cum mare intumuit, & horrendus cumulus aquarum visus sinuari in modum collis, atque augeri, & boare, nec non dividi supremo fastigio; Hinc vitulus marinus cornutus prorumpit fractis fluctibus, atque sublatus in tenuem aerem pectore tenus emittit partem æquoris naribus & ore aperto. Corda comitum tremunt: animus mihi permansit impavidus contentus suis exiliis: cum equi frementes torquent colla versus mare, & expavescunt auribus arrectis: turbanturque formidine monstri, atque præcipitem trahunt currum per sublimes scopulos. Ego contendo flectere manu inutili fræna obducta spumis candidis; & resupinus retro traho lora flexilia. Neque tamen furor equorum vicisset has vires, nisi rota fracta atque excussa fuisset objectu trunci, qua volvitur circum axem continuum. Dejicior curru; atque habenis implicantibus membra, cerneres præcordia viva rapi, nervos retineri stipitibus,

NOTÆ.

(a) *Quod voluit*) Ut Hippolytus patrium cubile temeraret.

(b) *Indicii*) Ne Hippolytus prior novercæ crimen patri proderet.

(c) *Offensane*) Dolens Phædra, quod scelus pariter atque amorem suum privignus contempsisset.

(d) *Arguit*) Apud patrem accusavit quasi sese de stupro interpellasset.

(e) *Pitthean*) Pittheum Pelopis filium, Æthræ, Thesei matris, patrem, jam supra in hac Peloponnesi urbe regnasse vidimus: apud quem educatus Hippolytus.

(f) *Taurus*) Phocam dicit seu vitulum marinum.

Mem-

Membra (*a*) rapi partim, partim (*b*) reprehensa relinqui,
Ossa gravem dare fracta sonum, fessamque videres
Exhalari animam; nullasque in corpore partes,
Noscere quas posses: unumque erat omnia vulnus.
Num potes, aut audes cladi componere nostræ,
Nympha, tuam? vidi quoque luce carentia (*c*) regna:
Et lacerum fovi (*d*) Phlegethontide corpus in unda.
Nec, nisi (*e*) Apollineæ valido medicamine prolis,
Reddita vita foret: quam postquam fortibus herbis
Atque ope (*f*) Pæonia, (*g*) Dite indignante, recepi;
Tum mihi, ne (*h*) præsens augerem muneris hujus
Invidiam, densas objecit (*i*) Cynthia nubes:
Utque forem tutus, possemque impune videri;
Addidit (*k*) ætatem, nec cognoscenda reliquit
Ora mihi: Cretenque diu dubitavit habendam
Traderet, an Delon. Delo Cretaque relictis
Hîc posuit; nomenque simul, quod possit equorum
(*l*) Admonuisse, jubet deponere: Quique fuisti
Hippolytus, dixit, nunc idem (*m*) Virbius esto.

INTERPRETATIO.

artus partim rapi, partim retracta omitti, ossa quassata reddere gravem sonum, atque animam lassam exspirari; neque ullas partes in corpore quas posset cognoscere; atque omnia erant unum vulnus. Anne potes vel audes conferre tuos casus cum nostris, o Nympha? Aspexi etiam regna carentia luce, & lavi corpus mutilum in aqua Phlegethontide: Neque vita esset reddita nisi potenti medicamento filii Apollinis. Cui vitæ postquam restitutus fui efficacibus graminibus, atque auxilio Pæonio, Plutone invito, tum Cynthia velavit opacis nubibus ne præsens augerem invidiam hujus doni; & ut essem securus, & possem tuto conspici, adjecit annos, neque reliquit mihi vultus agnoscendos. Atque incerta fuit diu præberetne Cretam colendam an Delon. Delo & Creta omissis hic sedem dedit, & jussit simul abjicere nomen quod possit in memoriam revocare equos: quique fuisti Hippolytus, ait, nunc idem esto Virbius.

NOTÆ.

(a) *Rapi*) Equorum impetu.

(b) *Reprehensa*) Retenta a radicibus & stirpibus arborum.

(c) *Regna*) Plutonis scilicet.

(d) *Phleget.*) Phlegethontis fluvii, qui ex infernis est unus, undis tumens igneis, fluctusque volvens flammeos.

(e) *Apollineæ*) *Æsculapii Apollinis filii.*

(f) *Pæonia*) *Medica.* Fuit enim Pæon medicus peritissimus, qui Plutonem gravissime ab Hercule vulneratum curasse dicitur. Iliad. 5. Ab illo medicæ herbæ communiter *Pæoniæ* Virgilio, itemque illa quæ in specie *Pæonia* dicitur ab omnibus medicis.

(g) *Dite*) *Plutone*, divitiarum Deo, qui ægre vitæ restitui homines sibi subditos videt. Ex eo autem orta fabula quod contra spem omnium misere discerptus Hippolytus convaluerit.

(h) *Præsens*) Apud Athenienses, aut apud Inferos.

(i) *Cynthia*) Diana, in Cyntho Deli monte nata, cujus favore Hippolytus venator fruebatur.

(k) *Ætatem*) Ut natu major cum videretur minus cognosceretur.

(l) *Admonuisse*) Videtur sentire Poeta inde appellatum Hippolytum, quod ab equis solutus aut discerptus esset. Ἵππος enim equus est, λύω *Solvo*.

(m) *Virbius*) Quasi *Vir bis*: quanquam alii *Virum bonum*; alii Deum qui *viribus* præsit, interpretantur.

Digitized by Google

Hoc (*a*) nemus inde colo: de Dîsque minoribus unus
Numine sub dominæ lateo: atque (*b*) accenseor illi.
Non tamen Egeriæ luctus aliena levare
Damna valent: montisque jacens radicibus imis
Liquitur in lacrymas: donec pietate dolentis
Mota (*c*) soror Phœbi gelidum de corpore fontem
Fecit; & æternas artus tenuavit in undas.
At Nymphas tetigit nova res: & (*d*) Amazone natus
Haud aliter stupuit, quam cum (*e*) Tyrrhenus arator
(*f*) Fatalem glebam mediis aspexit in arvis,
Sponte sua primum, nulloque agitante, moveri;
Sumere mox hominis, terræque amittere formam;
Oraque venturis aperire recentia fatis.
Indigenæ dixere Tagen: qui primus Etruscam
Edocuit gentem casus aperire futuros.
Utve (*g*) Palatinis hærentem collibus olim,
Cum subito vidit frondescere Romulus (*h*) hastam;
Quæ radice nova, non ferro stabat adacto:
Et jam non telum, sed lenti viminis arbor,
Non exspectatas dabat admirantibus umbras.

INTERPRETATIO.

Inde frequento hanc silvam; & unus ex Diis minoribus lateo sub numine dominæ, atque illi adscribor. Attamen clades alienæ non possunt lenire mærorem Egeriæ: & prostrata ad radices ultimas collis abit in fletus, donec soror Apollinis tacta pietate mærentis fecit fontem frigidum de ejus corpore; atque duxit membra in aquas æternas. At res nova movit Nymphas, & filius Amazonis non aliter stupuit quam cum agricola Tyrrhenus vidit glebam fatalem in mediis agris, primo ultro agitari nulla pulsante; deinde induere formam viri, & exuere terræ; atque aperire os recens fatis venturis. Indigenæ vocaverunt Tagen, qui primus instituit nationem Tyrrhenam declarare sortes venturas. Vel ut Romulus cum advertit olim jaculum impactum monti Palatino repente frondere, quod stabat nova radice, non ferro immissa; & jam non jaculum sed arbor flexilis virgulti præbebat umbras non exspectatas stupentibus.

NOTÆ.

(a) *Nemus*) *Aricinum* scilicet, de quo supra; quo allegatum deceptorem quendam volunt a Dianæ Sacerdotibus, Hippolyti nomine, ut loco famam atque adeo sibi lucrum majus aucuparentur.

(b) *Accenseor*) Ut Veneri Adonis, Minervæ Erichthonius, Matri Deûm Attys.

(c) *Soror*) *Diana*.

(d) *Amazone*) Hippolytus est Hippolytes Amazonis atque Thesei filius.

(e) *Tyrrhenus*) In agro Tarquiniensi visum hunc Tagem refert Tollius: cujus si vera est Historia, dubium non est quin malus fuerit genius. Potius autem eum aliquem fuisse ex obscuro loco ortum, crediderim, qui divinandi arte repente clarus factus sit.

(f) *Fatalem*) Quia aruspex qui Tuscos divinandi artem docuit in ea latitans.

(g) *Palatinis*) Antea vidimus Palatinum unum ex septem præcipuis Romæ collibus.

(h) *Hastam*) Romulum scribit Plutarchus in Palatino colle, sui experiundi gratia corneam lanceam fuisse jaculatum; illamque in terram defixam annitentibus multis convelli nunquam potuisse, sed emissis remis in eximiæ altitudinis cornum increvisse. Adeoque hæc magis historia est quam fabula: quanquam hinc, sicut ex prodigio, imperii Romani statum armis florentem fore voluerunt.

Aut sua fluminea cum vidit (*a*) Cipus in unda
Cornua (vidit enim), falsamque in imagine credens
Esse fidem, digitis ad frontem sæpe relatis,
Quæ vidit, tetigit: nec jam sua lumina damnans
Restitit, ut victor domito remeabat ab hoste:
Ad cælumque oculos, & eodem brachia tollens,
Quicquid, ait, Superi, monstro portenditur isto,
Seu lætum est, patriæ lætum, populoque Quirini;
Sive minax, mihi sit: viridique e cespite factas
Placat (*b*) odoratis herbosas ignibus (*c*) aras:
(*d*) Vinaque dat pateris; mactatarumque bidentum,
Quid sibi significent, trepidantia consulit exta.
Quæ simul inspexit (*e*) Tyrrhenæ gentis haruspex;
Magna quidem rerum molimina vidit in illis,
Non manifesta tamen: cum vero sustulit acre
A pecudis fibris ad Cipi cornua lumen:
Rex, ait, o salve: tibi enim, tibi, Cipe, tuisque
Hic locus & Latiæ parebunt cornibus arces.
Tu modo rumpe moram: portasque intrare patentes
Appropera: sic fata jubent: namque Urbe receptus
Rex eris; & sceptro tutus potiere perenni.
Rettulit ille pedem: (*f*) torvamque a mœnibus Urbis

INTERPRETATIO.

Vel cum Cipus aspexit sua cornua in aqua fluvii, namque aspexit; & putans nullam esse fidem in imagine, tetigit quæ aspexit digitis sæpius fronti admotis: neque jam arguens suos oculos restitit, cum victor rediret ab hoste subacto; atque erigens oculos ad cælum, eosdemque lacertos, Quicquid, inquit, o Dii, prædicitur isto prodigio, sive faustum est, sit faustum patriæ & populo Quirini, seu ominosum, sit *mihi: atque placat ignibus odoratis altaria gramineа parata ex cespite viridi: infunditque vina pateris; & exquirit ex extis trementibus ovium jugulatarum quid sibi portendant. Quæ statim atque aruspex generis Etrusci inspexit, vidit quidem magna molimina in illis, non tamen aperta: cum vero sustulit perspicaces oculos a fibris ovis ad cornua Cipi, o Rex, inquit, Salve. Tibi namque & tuis cornibus hic locus & arces Latinæ obsequentur. Tu tantum pelle moras, atque festina subire portas apertas: ita fata ferunt: namque Urbe potitus eris Rex, & securus tractabis sceptrum æternum. Ille repressit gradum; atque detorquens vultus sævos*

NOTÆ.

(a) *Cipus*) Eorum qui Cipi hujus vel Cypi legerint fabulam plurimi fuerint credo qui cornua metuerint, paucissimi qui dignitatem abnuerint. Modestiam tamen illius imitari cuivis pulchrum atque facile: dedecus suum effugere malris difficile.

(b) *Odoratis*) *Incensa thure*.

(c) *Aras*) Pro Diis, quibus aræ consecratæ.

(d) *Vina*) In pateras vina fundit sacrificiis adhibenda.

(e) *Tyrrhenæ*) Nefario idolorum cultui addictissima fuit ea gens: ideoque ex Etruria acciti ad lustrationes & prodigia procuranda aruspices. Quin ex Romanorum principum filiis tradi sex in disciplinam singulis Etruriæ populis notum ex Cicer. 1. lib. de Divinatione.

(f) *Torvam*) Utpote omen atque tyrannidem aversantis.

Aver.

Avertens faciem, Procul, ah procul omina, dixit,
Talia Dî pellant: multoque ego justius ævum
Exul agam, quam me videant (*a*) Capitolia regem.
Dixit: & extemplo populumque gravemque Senatum.
Convocat: ante tamen pacali cornua lauro
Velat; & aggeribus factis a milite forti
Insistit; priscoque Deos e more precatus,
En, ait, hîc unus, quem vos ni pellitis urbe,
Rex erit: is qui sit, signo, non nomine, dicam.
Cornua fronte gerit; quem vobis indicat (*b*) augur,
Si Romam intrarit, (*c*) famularia jura daturum.
Ille quidem potuit portas irrumpere apertas;
Sed nos obstitimus; quamvis conjunctior illo
Nemo mihi est: vos Urbe virum prohibete, Quirites;
Vel, si dignus erit, gravibus vincite catenis;
Aut finite metum fatalis morte tyranni.
Qualia (*d*) succinctis, ubi trux insibilat Eurus,
Murmura pinetis fiunt; aut qualia fluctus
Æquorei faciunt, si quis procul audiat illos;
Tale sonat populus: sed per confusa frementis
Verba tamen vulgi vox eminet una, Quis ille?
Et spectant frontes, prædictaque cornua quærunt.
Rursus ad hos Cipus, quem posciris, inquit, habetis:
Et demptâ capiti populo prohibente coronâ
Exhibuit gemino præsignia tempora cornu.

INTERPRETATIO.

a muris Urbis, Longe, ab longe, inquit, Dii avertant ejusmodi præsagia: atque profugus exigam ætatem multo æquius, quam Capitolia aspiciant me regem. Dixit, & confestim cogit populum & gravem Senatum. Prius tamen tegit cornua lauro pacifero, & stat super aggere excitato a strenuis militibus; atque precatus Deos e more antiquo, Ecce, inquit, hic est unus, quem nisi vos ejicitis urbe, erit Rex. Aperiam indicio, non nomine quis ille sit. Habet cornua in fronte. Quem aruspex vobis prædicit dicturum jura servilia si Romam subierit. Ille quidem potuit inire portas patentes, sed nos prohibuimus; quamquam nullus est mihi propior illo. Vos, Romani, arcete virum aditu Urbis; vel si erit meritus coercete gravibus vinculis; aut solvite vos timore nece fatalis tyranni. Qualia murmura excitantur in substrictis pinetis, cum sævus Eurus insibilat, vel qualia undæ marinæ cient, si quis accipiat illas ex remoto loco, talia reddit populus. Verum tamen unus sonus, Quis ille? extollitur super voces confusas populi trepidantis. Atque intuentur frontes, & lustrant cornua prædicta. Cipus ad hos denuo, Videtis, ait, quem quæritis; atque sublata corona ex capite populo obstante ostendit tempora conspicua duplici cornu.

NOTÆ.

(a) *Capitalia*) In illud Jovis templum curru triumphantes deducebantur, qui lauream suam Deo consecrarent.

(b) *Augur*) Qui hic pro Aruspice positus, de quo supra.

(c) *Famularia*) *Leges, quibus vos omnes oporteat servorum more obedire.*

(d) *Succinctis*) Quia, ut alibi noster, *hirsuto vertice pinus*, minusque ramoso stipite a terra.

(*a*) Demisere oculos omnes; gemitumque dedere.
Atque illud meritis clarum (quis credere possit?)
Inviti videre caput: nec honore carere
Ulterius passi, festam imposuere coronam.
At proceres, quoniam muros intrare vetaris,
Ruris honorati tantum tibi, Cipe, dedere,
(*b*) Quantum depresso subjectis bubus aratro
Complecti posses ad finem Solis ab ortu.
Cornuaque æratis (*c*) miram referentia formam
Postibus insculpunt, longum mansura per ævum.
Pandite nunc, Musæ, præsentia numina vatum,
(Scitis enim, nec vos fallit spatiosa vetustas)
Unde (*d*) Coroniden circumflua Tibridis alveo
(*e*) Insula Romuleæ sacris adsciverit urbis.
Dira (*f*) lues quondam Latias vitiaverat auras,
Pallidaque exsangui squallebant corpora tabo.
Funeribus fessi (*g*) postquam mortalia cernunt
Tentamenta nihil, nihil artes posse medentum,

INTERPRETATIO.

Omnes depresserunt oculos, atque ingemuerunt; &, quis possit fidem habere? nolentes aspexerunt illud caput inclytum beneficiis? neque passi esse diutius sine honore imposuerunt festam coronam. At Optimates, quandoquidem prohibearis subire mœnia, Cipe, præbuerunt tibi tantum agri honorifici, quantum posses comprehendere bobus submissis aratro impacto ab ortu Solis ad occasum. Atque insculpunt postibus æratis cornua imitantia stupendam figuram, duratura per longa secula. Nunc, Musæ, numina faventia Poetis, aperite, namque vobis compertum est, neque remota antiquitas vos latet, unde insula circumdata fossa Tibridis addixerit Coroniden Diis Urbis Romuleæ. Sæva pestis olim corruperat aerem Latialem, & corpora exsanguia diffluebant sanie. Postquam exhausti funeribus vident humanos conatus neque curas medicorum quicquam prodesse,

N O T Æ.

(a) *Demisere*) Tum ne boni civis dedecus aspicerent; tum ut animum a regis dignitate aversum patefacerent.

(b) *Quantum*) *Jugerum* illud dicitur quantum par boum uno die exarare possit: illudque hic videtur significari.

(c) *Miram*) Quia humano capiti adnata cornua. Capitis autem effigiem æreæ portæ qua Cipus excesserat inclusam fuisse testatur Valerius.

(d) *Coroniden*) Æsculapium dicit Coronei nepotem, Apollinis ex Coronide filium, Medicum, & Medicorum Deum.

(e) *Insula*) Quia Æsculapius Romanis Deus non Indiges vel Indigena, sed Adscititius, in Tibridis insula Draconis specie sibi sedes aptas delegit, ut postmodum patebit, ideo ea Romæ illum Deum ejusque sacra adscivisse dicitur.

(f) *Lues*) Pestis, cujus paucissimis verbis Poeta egregiam dedit descriptionem. De hac vero etiam Historici, qui Æsculapium quoque Epidauro accitum memorant.

(g) *Postquam*) Sua equidem opera, atque concessis a Deo mediis uti debent homines, neque temere nova semper, quasi numinis tentandi causa, ex cælo arcessere: exterum pessime atque perversissime illi faciunt, qui absque eo quicquam incipiunt; in mediis, neglecta Dei ope, hærent.

Au-

Auxilium cæleste petunt: (*a*) mediamque tenentes
Orbis humum Delphos adeunt oracula Phœbi:
Utque salutifera miseris succurrere rebus
(*b*) Sorte velit, tantæque urbis mala finiat, orant.
Et locus, & laurus, &, (*c*) quas habet illa, pharetræ:
Intremuere simul: (*d*) cortinaque reddidit imo
Hanc adyto vocem; pavefactaque pectora movit:
Quod petis hinc (*e*) propiore loco, Romane, petisses;
Et pete nunc propiore loco: nec Apolline vobis,
Qui minuat luctus, opus est; sed Apolline (*f*) nato.
Ite (*g*) bonis avibus; prolemque arcessire nostram.
Jussa Dei prudens postquam accepere Senatus;
Quam colat, explorant, (*h*) juvenis Phœbeius urbem;

INTERPRETATIO.

se conferunt ad opem cælestem; atque potiti Delphis terra media mundi consulunt sortes Apollinis, atque precantur velit subvenire rebus afflictis oraculo salutifero, & finem imponat cladi tantæ Urbis. Et locus & laurus, & pharetra quas illa decorat simul concussa sunt, atque cortina edidit hunc sonum ex ultimo adyto, & perculit corda trementia; Potuisses petere loco hinc propiore quod petis; atque nunc pete loco propiore, o Romane: neque habetis opus Apolline, qui minuat luctus, sed filio Apollinis. Ite lætis auspiciis, atque avehite nostrum filium. Postquam gravis Senatus audiit Dei monita, exquirunt in qua urbe juvenis Phœbeius habitet,

NOTÆ.

(a) *Mediam*) Parnassum montem, sub quo Delphi Apollinis oraculo clarum oppidum, orbis umbilicum statuunt Strabo, Lucan. alii. Quam vere aut apposite nullus non videt. Ejusmodi nugæ quo fato hominum ora invaserint non satis apparet: cæterum usque & usque, quæ eliminata prorsus satius esset, repetuntur. Sicuti tamen vita corporis rejiciendo etiam sicut & assumendo continetur, pari modo quæ est animæ respuendo non retinendo tantum fovetur. Cur non ea quæ nullius sunt bonæ frugis negligimus, siquidem id unum sumus quod cogitamus?

(b) *Sorte*) *Responsa* seu *Oraculo* salutem asserenti: namque vaticinia quædam sorte etiam & conjectis in mensam talis agebantur.

(c) *Quas habet*) Phœbus ipse ad Laurum supra Metam. 1.

— *Semper habebunt*
Te coma, te cithara, te nostræ, laure, pharetræ.

(d) *Cortina*) Occiso Pythone tripodis custode, inquit Jul. Scaliger, oraculum suum fecit: cujus corio obductus tripus, inde etiam *cortina fuit* appellatus. Illam vero Poetæ pro tripode usurpant, unde oracula dabantur, sive ea mensa fuit, ut quibusdam videtur, sive alia quædam machina, tribus pedibus innixa, qua conscensa & numine afflata Pythias vaticinari solebat. Proprie vero *Cortinæ* sive a rotunda cortis *d'une basse-cour* forma, sive usu quem in villaticis cortibus præstarent, ita dictæ sint, quid revera essent ex Catone & Plinio cognoscitur, qui de plumbeis oleo continendo loquuntur, sed maxime ex posterioris l. 34. cap. 3. cujus hæc sunt verba: *Ex ære factitavere & cortinas tripodum, nomine Delphicas, quoniam donis maxime Apollinis Delphici dicabantur.*

(e) *Propiore*) Brevior est tamen navigatio Romà Delphos per Corinthiacum sinum euntibus, quam si Epidaurum usque, quæ magis ad ortum, pergerent. Sed λοξίας atque obliquus Apollo, interdum & vates ipsius. Admonitus facile quo modo vera sint Poetæ verba intellexerit.

(f) *Nato*) Æsculapio, *scilicet*.

(g) *Bonis*) Ex avium volatu atque garritu quia futurorum aucupari scientiam nitebantur, ideo *bonæ* quæ læta, dicebantur, *malæ* quæ adversa portendebant.

(h) *Juvenis*) Æsculapius.

Qui-

Digitized by Google

Quique petant ventis (*a*) Epidauria littora mittunt.
Quæ simul incurvâ missi tetigere carinâ;
Concilium Graiosque patres adiere: darentque
Oravere Deum: qui præsens funera gentis
Finiat (*b*) Ausoniæ: certas ita dicere (*c*) sortes.
Dissidet, & variat (*d*) sententia; parsque negandum
Non putat auxilium; multi renuere, suamque
Non emittere opem, nec (*e*) numina tradere suadent.
Dum dubitant; seram pepulere crepuscula lucem:
(*f*) (Umbraque telluris tenebras induxerat orbi:)
Cum (*g*) deus in somnis opifer consistere visus
Ante tuum, (*h*) Romane, torum: sed qualis in æde
Esse solet: baculumque tenens (*i*) agreste sinistrâ,
Cæsariem (*k*) longæ dextrâ deducere barbæ:
Et placido tales emittere pectore voces:
Pone metus: veniam; simulacraque nostra relinquam.
Hunc modo serpentem, baculum qui nexibus ambit,
Perspice: & usque nota visu, ut cognoscere possis.
Vertar in hunc: sed major ero; tantusque videbor,

INTERPRETATIO.

& mittunt qui petant litora Epidauria ventis. Quæ statim atque missi tetigerunt cava navi, accesserunt ad concilium & patres Græcos, atque precati sunt, ut traderent Deum, qui præsens absolvat nationem Italam funeribus: sic monere certa oracula. Sententia est dissimilis atque varia; parsque non censet opem abnuendam: multi recusaverunt, atque admonent non dimittere suum præsidium, neque dare suos Deos. Dum incerti hærent, crepuscula fugaverunt serum diem: atque umbra terræ invexerat caliginem mundo; cum Deus propitius visus adesse in somnis ante tuum lectum, Romane; sed qualis solet esse in templo, & tractans baculum nodosum sinistra, mulcere crines prolixæ barbæ dextra; & proferre hujusmodi verba ex amico pectore; Desine expavescere, Proficiscar, atque deseram nostras Imagines. Intuere tantum hunc anguem, qui implicat spiris hunc baculum, atque accurate animadverte oculis, ut possis cognoscere. Mutabor in hunc, sed major ero, & tantus videbor,

NOTÆ.

(a) *Epidauria*) Plures fuerunt Epidauri, sed de Argis hic agitur Peloponnesi, ad sinum Saronicum, Æsculapii fano olim celebri.

(b) *Ausoniæ*) *Italæ*: fuerunt enimque Ausones antiquissimi populi qui Italiam tenuerunt.

(c) *Sortes*) *Apollinis oracula*, ut supra.

(d) *Sententia*) Epidaurii concilii, seu Græcorum patrum.

(e) *Numina*) *Æsculapii* scilicet.

(f) *Umbraque*) Expositionem esse frigidam superioris crepusculi, atque Ovidio indignum hunc versum quivis agnoscat.

(g) *Deus*) *Æsculapius*.

(h) *Romane*) Plures fuisse legatos Epidaurum missos supra vidimus: sed unus princeps fuit.

(i) *Agreste*) Neutro genere baculum dixit, qui masculini est. Cæterum non sine causa Æsculapii gestamen baculus agrestis, isque angue involutus: siquidem enim medici sanitatis fulcrum videri voluot, prudentia maxime uti debere utpote in maximis difficultatibus per illud gestamen intelligitur: neque aliter ad novam vitam, qualem exuviis positis serpentes videntur recipere, ægros possunt perducere.

(k) *Longæ*) Longa namque experientia opus est Medico, quam nisi per annos comparare non licet.

In

In quantum verti cælestia corpora debent.
Extemplo cum voce Deus, cum voce Deoque
Somnus abit: somnique fugam lux alma secuta est.
Postera sidereos Aurora fugaverat ignes:
Incerti quid agant proceres ad templa petiti
Conveniunt (*a*) operosa Dei: (*b*): quaque ipse morari
Sede velit, signis cælestibus indicet, orant.
Vix bene desierant; cum cristis (*c*) aureus altis
In serpente Deus prænuntia sibila misit;
Adventuque suo (*d*) signumque, arasque, foresque,
Marmoreumque solum, fastigiaque aurea movit:
Pectoribusque tenus media sublimis in æde
Constitit: atque oculos circumtulit igne (*e*) micantes.
Territa turba pavet: cognovit numina castos
Evinctus vitta crines albente sacerdos;
Et, (*f*) Deus en, Deus en; linguisque animisque favete,
Quisquis ades, dixit: sis, o pulcherrime, visus
Utiliter; populosque juves tua sacra colentes.
Quisquis adest, (*g*) jussum venerantur numen; & omnes
Verba sacerdotis referunt geminata: piumque
Æneadæ (*h*) præstant & mente & voce favorem.

INTERPRETATIO.

in quantum corpora cælestia debent mutari. Continuo Deus recedit cum voce, sopor cum voce & Deo; & dies amabilis secutus est discessum soporis. Sequens Aurora disjecerat ignes sidereos; optimates dubii quid faciant coeunt in templum magnificis operibus extructum Dei expetiti, atque precantur demonstret indiciis cælestibus quo loco ipse cupiat manere. Vix satis absolverant, cum Deus splendidus in angue erectis cristis emisit sibila prænuntia, & concussit adventu sua & statuam, & altaria, & valvas, & stratum marmoreum, & cacumina aurea; atque constitit excelsus in medio templo pectore tenus; & circumspexit oculis igne radiantibus. Turba pavida timet. Sacerdos habens comam castam religatam vitta alba cognovit Deum; atque, inquit, Ecce Deus, ecce Deus, & favete animis atque linguis, quisquis ades. Sis conspectus utiliter, o formosissime; atque opem ferat populis venerantibus tua sacra. Quicumque adest adorant Deum jussum, atque omnes iterant voces repetitas Sacerdotis; & Æneadæ favent pie animo atque verbis.

NOTÆ.

(a) *Operosa*) Multâ operâ extructa, quippe quæ excelsa atque superba.

(b) *Quaque*) Epidauri an Romæ?

(c) *Aureus*) Non tam, quia ejus simulacrum aureum, crediderim, ut scripsit commentator, quam ut splendidum fuisse serpentem, qualemque sese pollicitus erat Æsculapius, intelligamus.

(d) *Signum*) *Æsculapii statuam.*

(e) *Micantes*) Acutissimi visus & vividæ naturæ est serpens, ex quo optima parantur remedia. Quibus de causis Æsculapio sacer.

(f) *Deus*) Turpissimos atque teterrimos dæmonia cultus quando audimus non exhorrescere tantum, sed vero Deo gratias ex intimo corde expromere debemus, qui nos a tantis malis liberos esse voluerit.

(g) *Jussum*) *Quod venerari Sacerdos jusserat.*

(h) *Præstant*) Animo ad sacra attento præstant silentium, pia vota concipiunt, bona verba dicunt Romani Æneæ aut comitum ejus posteri.

An-

Annuit his : motisque Deus rata pignora cristis,
Ter repetita dedit vibratâ sibila linguâ.
Tum gradibus (*a*) nitidis delabitur ; oraque retro
Flectit ; & antiquas abiturus respicit aras :
Assuetasque domos, habitataque templa salutat ;
Inde per injectis adopertam floribus ingens
Serpit humum ; flectitque (*b*) sinus ; mediamque per urbem
Tendit ad incurvo munitos aggere portus.
Restitit hîc : agmenque suum, turbæque sequentis
Officium (*c*) placido visus dimittere vultu ;
Corpus in Ausonia posuit rate : numinis illa
Sensit onus ; pressâque Dei gravitate carinâ
Æneadæ gaudent : cæsoque in littore tauro
Torta (*d*) coronatæ solvunt retinacula puppis.
Impulerat levis aura ratem : Deus eminet alte :
Impositaque premens puppim cervice recurvam,
Cæruleas despectat aquas ; modicisque per æquor
(*e*) Ionium Zephyris sexto (*f*) Pallantidos ortu
Italiam tenuit ; præterque (*g*) Lacinia templo
Nobilitata Deæ (*h*) Scylacæaque littora fertur.

INTERPRETATIO.

Deus annuit bis : & cristis agitatis emisit sibila ter iterata lingua vibrata, quæ essent *certa pignora. Tum descendit per gradus mundos, & retorquet caput, atque discessurus respicit altaria antiqua, & salutat domos assuetas & templa possessa. Hinc magnus obrepit per terram tectam floribus sparsis : atque agitat spiras, & petit portus vallatos incurvo aggere per mediam urbem. Hic substitit, & visus dimittere turbam suam & officium agminis prosequentis leni facie, demisit corpus in navi Itala. Illa sensit pondus Dei ; & Æneadæ lætantur navi onusta pondere numinis ; & bove mactato in littore solvunt vincula torta navis coronatæ. Levis ventus egerat navim. Deus sublimis extat, & innixus pandæ puppi capite demisso, despicit aquas cæruleas ; & zephyris modicis per mare Ionium sexto exortu Pallantidos pervenit in Italiam, & vehitur præter littora Lacinia inclyta templo Deæ, atque Scylacæa.*

NOTÆ.

(a) *Nitidis*) O psri curâ si corda saltem sus, accedenti vero Deo ab impurissimis cogitationibus repurgata Christiani plorimi præstare satagerent.

(b) *Sinus*) Quippe in spiras contorto tergo sese angues promovent.

(c) *Placida*) Istud ex Principum more equidem, qui benignis verbis comites solent dimittere. Cæterum quid placidi habere possit horrendus draco nunquam ego assequor, qui serpentes quoscumque abominor.

(d) *Coronata*) Ut decuit illam esse, *scilicet*, quæ tam preciosam mercem veheret.

(e) *Ionium*) Illud namque, quod Siciliam inter & Græciam patet, Romanis Epidauro Romam redeuntibus, fuit enavigandum.

(f) *Pallantidos*) *Aurora*, quam Pallantis filiam nonnulli scripserunt. Per illam autem sex dies hic intelliguntur.

(g) *Lacinia*) In Lacinio promontorio fuisse Junonia templum ex Virgilio intelligitur; sanctumque fuisse omnibus circa populis testatur Livius.

(h) *Scylacæa*) Scylacæi sinus aut oppidi in extrema Calabria.

Lin-

Linquit (*a*) Iapygiam, lævisque (*b*) Amphissia remis
Saxa fugit: dextrâ prærupta (*c*) Ceraunia parte,
(*d*) Romechiumque legit, (*e*) Caulonaque, (*f*) Nariciamque,
Evincitque fretum, Siculique angusta (*g*) Pelori,
(*h*) Hippotadæque domos regis, (*i*) Temesesque metalla;
(*k*) Leucosiamque petit, tepidique (*l*) rosaria Pæsti.
Inde legit (*m*) Capreas, (*n*) promontoriumque Minervæ,
Et (*o*) Surrentino generosos palmite colles,
(*p*) Herculeamque urbem, (*q*) Stabiasque, & in otia natam
(*r*) Parthenopen, & ab hac (*s*) Cumææ templa Sibyllæ.
Hinc (*t*) calidi fontes, (*u*) lentisciferumque tenentur

INTERPRETATIO.

Omittit Iapygiam, & vitat petras Amphissias expolitis remis: prætervit a parte dextra Ceraunia, & Romechium, & Cauloncm, & Narycium, atque superat fretum, & angustias Pelori Siculi, & domos regis Hippotadæ, & ærifodinas Temeses; tum tendit Leucosiam, & rosaria calidi Pæsti. Hinc legit Capreas, & promontorium Minervæ, & montes nobiles vite Surrentina, & urbem Herculeam, & Stabias, & Parthenopen factam ad otia, & post hanc templa Sibyllæ Cumææ. Inde tepidi fontes & Linternum lentisciferum superantur,

NOTÆ.

(a) *Iapygiam*) *Calabriam*, ab Iapyge Dædali filio sic dictam.

(b) *Amphissia*) Frustra, ut videtur, in his detegendis viri magni desudarunt, atque adeo in illis non hærebimus.

(c) *Ceraunia*) Neque hæc in Italia quisquam alius scriptor indicavit.

(d) *Romechium*) Nullum quoque hujus uspiam vestigium.

(e) *Caulona*) Fuit *Caulon* seu *Caulonia* urbs magnæ Græciæ in Brutiis, vel, quod idem est, oppidulum Calabriæ ulterioris in monte cognomine.

(f) *Nariciam*) *Narycia*, *Naricia*, aut *Naritium* Calabriæ est etiam, quam in extremo ejus angulo Locri Naritii ædificaverunt.

(g) *Pelori*) Quod ex tribus Siciliæ promontoriis est unum in Italiam vergens.

(h) *Hippotadæ*) Æolias dicit insulas, in quibus regnavit Æolus Jovis filius ex Acesta Hippotæ Trojani filia: de quo jam sæpius.

(i) *Temeses*) *Temeser*, Latinis *Tempsum*; Brutiorum oppidum, ærifodinis nobilem, quas suo tempore defeciase narrat Strabo.

(k) *Leucosiam*) Lucaniæ est parva insula in sinu Pæstano.

(l) *Rosaria*) Pæstum Lucaniæ oppidum semper vernans, cujus etiam rosaria Virgil. commendat his verbis,

----- *biferique rosaria Pæsti.*

(m) *Capreas*) Insula est regni Neapolitani contra promontorium Minervæ, Tiberii secessu nota.

(n) *Promontor.*) In illius extremo est Athenæum, seu Minervæ sacellum, quod Ulysses dicitur ædificasse.

(o) *Surrentino*) Surrentum urbs est Campaniæ vino maxime nobilis.

(p) *Herculeam*) *Heraclea* etiam, *Heracleopolis*, *Herculanum* insuper hic vocatur vicus, Cluverio *la Terra del Greco*: estque regni Neapolitani, ad radices montis Vesuvii.

(q) *Stabias*) Oppidum Campaniæ bello sociali a Sylla deletum, deinde restauratum; hodie *Castella mare di Stabia*.

(r) *Parthenopen*) Neapolim dicit a Parthenope una Sirenarum ibi sepulta cognominatam; quo se Romani otiaturi, propter locorum amœnitatem, conferre solebant.

(s) *Cumææ*) Cumas Campaniæ urbem a Sibylla nobilitatam supra vidimus. Funditus fuit excisa, diciturque hodie *Cuma distrutta*.

(t) *Calidi*) Baias innuit fontibus calidis maxime celebres. Hodie ibi exiguum castrum tantum superest nomine *Baia* cum balneis.

(u) *Lentiscif.*) Lentiscus arbor est in Chio præcipue nascens, masticen exsudans in modum gummi.

Digitized by Google

(*a*) Linternum, multamque trahens sub gurgite arenam
(*b*) Vulturnus, niveisque frequens (*c*) Sinuessa (*d*) colubris;
(*e*) Minturnæque graves, & (*f*) quam tumulavit (*g*) alumnus,
(*h*) Antiphatæque domus, (*i*) Trachasque obsessa palude,
Et tellus (*k*) Circæa, & spissi littoris (*l*) Antium.
Huc ubi veliferam nautæ advertere carinam;
(Asper enim jam pontus erat) Deus (*m*) explicat orbes:
Perque sinus crebros & magna volumina labens,
Templa (*n*) parentis init, flavum tangentia littus.
Æquore pacato patrias (*o*) Epidaurius aras
Linquit: & hospitio juncti sibi numinis usus
Littoream tractu squamæ crepitantis arenam
Sulcat: &, innixus moderamine navis, in alta
Puppe caput posuit; donec (*p*) Castrumque, sacrasque

INTERPRETATIO.

atque Vulturnus ducens sub aquis multans glaream, & Sinuessa abundans albis serpentibus; & Minturnæ insalubres, & quam alumnus sepelivit, & sedes Antiphatæ, & Trachas circumdata palude, & terra Circæa, & Antium firmi littoris. Postquam, nautæ huc direxerunt navem veliferam, namque jam mare erat iratum, Deus evolvit spiras; atque obrepens per frequentes flexus & ingentes orbes subit templa patris tangentia fulvum littus. Epidaurius deserit altaria paterna mari composita; & usus hospitio Dei sibi conjuncti, scindit arenam littoream tractu squamæ stridentis; & insistens gubernacula navis, demisit caput in excelsa puppe, donec appulit ad Castrum & sacras

NOTÆ.

(a) *Linternum*) Campaniæ fuit oppidum, Scipionis majoris secessu & sepulcro nobile, quod hodie in ruinis jacet.

(b) *Vulturnus*) Fluvius Campaniæ qui ex Apennino Capuam præterlabitur, atque in mare Tyrrhenum ad Vulturni excisæ urbis rudera devolvitur.

(c) *Sinuessa*) Hæc etiam fuit Campaniæ, quæ hodie prorsus excisa jacet.

(d) *Colubris*) Verissime, ni graviter fallor, *columbis* pro *colubris* reponi debere censuit claris. Heinsius. Mihi quidem sicut & illi colubri hice nivei sunt nugæ.

(e) *Minturnæ*) Urbs fuit Latii, quæ hodie nulla est, in Campaniæ confinio, paludibus adjacens, in quibus septies Consul Marius delituit. Ex illis autem aer gravis atque noxius.

(f) *Quam*) Cajetam dicit Æneæ nutricem, a qua Cajetam urbem Latii denominatam volunt. Quanquam ex eo quidam dictam putant a Laconibus quod in littore curvo sit posita: illi namque curva omnia *Cajetas* vocabant.

(g) *Alumnus*) Æneas.

(h) *Antiphatæ*) Formias dicit, quas tenuisse Antiphaten Læstrigonum crudelem tyrannum supra vidimus.

(i) *Trachas*) *Tarracina* seu *Terracina*, quæ & *Anxur* prius dicta, itemque *Trachina*, hoc est aspera, utpote in colle alta, urbs Volscorum in Latio. Deficit in dies propter adjacentium Pontinarum paludum exhalationes, aerisque intemperiem.

(k) *Circæa*) Mons est Latii mari ac paludibus ita cinctus ut insula videatur, a Circe quæ illum tenuit cognominatus: in quo olim urbe *Circæi* aut *Circæum*, hodie in ruinis.

(l) *Antium*) Hæc olim Volscorum caput fuit 25. mill. pas. ab Urbe in ortum hybernum.

(m) *Explicat*) Discessurus scilicet: namque quiescentes solent angues in multos orbes sese convolvere, ut vidi sæpius.

(n) *Parentis*) Apollinis scilicet.

(o) *Epidaurius*) Serpens aut Æsculapius aut Dæmon Epidauro avectus.

(p) *Castrum*) Castrum dicit Inui seu Panos Rutulorum oppidulum in Latio.

La-

Digitized by Google

(*a*) Lavini sedes, Tiberinaque ad (*b*) ostia venit.
Huc omnes populi passim, matrumque patrumque
Obvia turba ruit; (*c*) quæque ignes, (*d*) Troica, servant,
Vesta, tuos: lætoque Deum clamore salutant.
Quaque per adversas navis cita ducitur undas,
Thura super ripas, aris ex ordine factis,
Parte ab utraque sonant: & odorant aera fumis:
Ictaque conjectos incalfacit hostia cultros,
Jamque caput rerum Romanam intraverat urbem;
Erigitur serpens, summoque acclinia malo
Colla movet: sedesque sibi circumspicit aptas.
Scinditur in geminas partes circumfluus (*e*) amnis:
Insula nomen habet: laterumque a parte duorum
Porrigit æquales media tellure (*f*) lacertos.
(*g*) Huc se de Latia pinu (*h*) Phœbeius anguis
Contulit: & finem, specie (*i*) cæleste resumpta,
Luctibus imposuit; venitque salutifer Urbi.
Hic tamen accessit delubris advena nostris:
(*k*) Cæsar in Urbe suâ Deus est: quem (*l*) Marte togâque

INTERPRETATIO.

domos Lavinii ad ostia Tiberina. Omnes populi passim, & agmen accurrens fœminarum atque virorum, & quæ custodiunt tuos ignes, Vesta Troica, huc ruunt, & salutant Deum festiva vociferatione. Et qua velox navis ducitur per undas adversas, thura crepitant ab utraque parte, altaribus structis ex ordine ad ripas, atque perfundunt aerem fumis adoriferis, & victima percussa calefacit cultros immissos. Jamque subierat Urbem Romam caput rerum: Anguis collitur, & movet colla adnitentia supremo malo; & sibi circumspicit domum congruam. Fluvius circumlabens dividitur in duas partes: Insula habet nomen; & mittit brachia æqualia a parte duorum laterum, terra media. Serpens Phœbeius huc concessit ex navi Latia; & finivit luctus forma cælesti recepta: atque accessit opifer Urbi.

Hic tamen peregrinus adscriptus est nostris templis: Cæsar est Deus in Urbe sua; quem pace & bello

NOTÆ.

(a) *Lavini*) Urbs fuit Latii ab Ænea condita, in qua Veneris templum nomini Latino commune.

(b) *Ostia*) Ubi Ostia civitas ab Anco Martio constituta.

(c) *Quæque*) Vestales virgines Æsculapio etiam obviam processisse ait.

(d) *Troica*) Vestam namque atque Ignem æternum Imperii custodem Æneas Troja evexerat.

(e) *Amnis*) Tiberis scilicet, qui Romam alluit.

(f) *Lacertos*) Perinde dicimus Gallice *les bras d'une riviere*.

(g) *Huc*) In insulam Tiberis, quæ erat extra urbem: quia scilicet, ibi aer salubrior, neque aliud præsentius remedium adversus luem quam secessus.

(h) *Phœbeius*) Quia Æsculapium Phœbi seu Apollinis filium exhibebat.

(i) *Celeste*) Pro *cælesti*: quæ tamen species humana est & barbati senis laurea redimiti, nodoso in manu baculo.

(k) *Cæsar*) Julius Cæsar primus Imperator. Lege argumentum.

(l) *Marte togaque*) *Pace & bello*; neminem certe ille in utrumque fuit ita paratus, ut ex quibus virtutibus majorem laudem consequutus sit, difficile sit dicere.

Præcipuum, non bella magis finita triumphis,
Resque domi gestæ, (*a*) properataque gloria rerum
In sidus vertere novum, stellamque (*b*) comantem;
Quam sua (*c*) progenies: neque enim de Cæsaris actis
Ullum (*d*) majus opus, quam quod (*e*) pater exstitit hujus.
(*f*) Scilicet æquoreos plus est domuisse (*g*) Britannos,
Perque (*h*) papyriferi septemflua flumina (*i*) Nili
(*k*) Victrices egisse rates; (*l*) Numidasque rebelles,
(*m*) Cinyphiumque Jubam, (*n*) Mithridateisque tumentem

INTERPRETATIO.

principem, non magis bella absoluta triumphis, & res peracta tempore pacis, & gloria accelerata rerum mutaverunt in novem stellam & cometem crinitam, quam sua soboles. Neque vero de factis Cæsaris ullum est majus opus, quam quod parens fuit hujus. Nempe amplius est vicisse Britannos æquoreos, & duxisse naves victrices per septemfluos alveos Nili papyriferi, atque addidisse populo Quirini Numidas ab officio desciscentes, & Jubam Cinyphium,

NOTÆ.

(a) *Properata*) *Properanter & brevi tempore comparata*.

(b) *Comantem*). Cometæ *crinitæ* etiam *stellæ* dicuntur.

(c) *Progenies*) Octavium Augustum dicit, Julii Cæsaris adoptione filium & hæredem, Juliæ, Julii Cæsaris sororis, nepotem, quem C. Octavio peperit Attia Juliæ ex M. Attio Balbo filia. *C'etoit son Arriere-neveu, fils de la fille de sa sœur*. Atque istud ultra quam satis est ideo inculcandum credidi, quia in eo graviter nonnulli decepti sunt.

(d) *Majus*) *Gratulandum*, inquit Florus, *in tanta perturbatione est, quod potissimum ad Octav. Cæsarem Augustum summa rerum rediit; qui sapientia sua atque solertia, perculsum undique, & perturbatum ordinavit Imperii corpus: quod ita haud dubie nunquam coire & consentire potuisset, nisi unius præsidis nutu, quasi anima & mente regeretur*.

(e) *Pater*) Namque ita illum rerum summæ præfecit, & causa fuit eorum omnium quæ sapienter Augustus administravit.

(f) *Scilicet*) Præstantissima quæque Cæsaris gesta cum quadam Ironia enumerat Poeta, ut Augusti adoptionem illis anteferendam esse ostendat: atque ita hujus laudem callide inculcet.

(g) *Britannos*) Illos vero victos, quibus ante Cæsarem ne nomen quidem Romanorum cognitum erat, stipendiarios fecit.

(h) *Papyriferi*) Papyrus plante est assceus in palustribus Ægypti, ex qua fiebant chartæ, tunicis papyri acu seu scalpello diductis atque separatis.

(i) *Nili*) Fluvium esse Ægypti maximum per septem ostia aut alveos in mare Mediterraneum se exonerantem jam sæpe diximus.

(k) *Victrices*) Devicto Ptolomæo rege, qui & Cæsari, sicuti antea Pompeio, insidias paraverat. Ille namque victus in Nilo periit.

(l) *Numidas*) Numidæ Africæ populi admodum feroces, qui cum Juba Mauritaniæ rege, Pompeianarum partium duces Catonem, Scipionem, Petreium aliosque sequuti adversus Cæsarem in Africa dimicaverunt, ibidemque victi sunt. De induatria autem neque Pompeii neque cæterorum meatio ulla, quia execrandum atque lacrymabile bellum Romanis.

(m) *Cinyphium*) Juba rex Mauritaniæ Cynyphius a Cinypho seu Cinype Libyæ fluvio, in Mediterraneum prope Lebedam defluente, dicitur.

(n) *Mithrid.*) Namque Mithridates rex Ponti, quum quatuor Pyrrho, decem & septem anni Annibali suffecerint, illa per quadraginta annos restitit: donec tribus ingentibus bellis subactus, felicitate Syllæ, virtute Luculli, magnitudine Pompeii consumeretur.

No-

Nominibus (*a*) Pontum, populo adjecisse (*b*) Quirini;
Et multos meruisse, (*c*) aliquos egisse triumphos;
Quam tantum genuisse virum, quo præside rerum
Humano generi, (*d*) Superi, cavistis abunde.
Ne foret (*e*) hic igitur mortali semine cretus,
(*f*) Ille Deus faciendus erat: quod ut aurea vidit
(*g*) Æneæ genitrix; vidit quoque triste parari
(*h*) Pontifici letum; & (*i*) conjurata arma moveri:
Palluit: & cunctis, ut cuique erat obvia, Divis,
Aspice, dicebat, quanta (*k*) mihi mole parentur
Insidiæ: quantaque (*l*) caput cum fraude petatur,
Quod de Dardanio solum mihi restat Iulo.
(*m*) Solane semper ero justis exercita curis?
Quam modo (*n*) Tydidæ (*o*) Calydonia vulneret hasta,
Nunc male defensæ confundant mœnia Trojæ.
Quæ videam (*p*) natum longis erroribus actum,

INTERPRETATIO.

& Pontum superbum nominibus Mithridatis, & dignum fuisse multis triumphis, & agitasse multos, quam genuisse tantum virum, quo arbitro rerum satis consuluistis humano generi, o Dii. Ne ergo hic esset genitus semine mortali, ille erat faciendus Deus. Quod cum splendida mater Æneæ cognovit, advertit etiam lugubrem necem parari Pontifici, & arma conjurata concuti: Palluit; atque dicebat omnibus Diis, ut in quemque incidebat, Vide quanto conatu insidiæ mihi struantur; & quanta cum perfidia caput quod solum mihi superest de Iulo Dardanio appetatur. Solane semper ero vexata justis solicitudinibus? Quam nunc hasta Calydonia Tydidæ vulneret; modo muri Trojæ male protecti turbent. Quæ cernam filium jactatum longis erroribus,

NOTÆ.

(a) *Pontum*) Regio est minoris Asiæ ad Septentrionem a Pontico mari cognominata. Pharnacem autem Mithridatis filium Ponti regem, infesto in Cappadociam agmine ruentem, uno, & ut sic dixerim, uno toto prælio Cæsar obtrivit: de quo etiam triumphavit.

(b) *Quirini*) Eo nomine appellatum Romulum supra diximus.

(c) *Aliquos*) Quatuor ſuperbo apparatu e Foro designatis, *quanto*, inquit, *majora erant de quibus non triumphabat?*

(d) *Superi*) Deorum benignitate dignum censet Naso quod Cæsar fecit, cum Augustum per adoptionem suum generi humano præfecit. Quæ laus cujus sit generis illis cogitandum relinquo qui sapiunt; insulsis inculcare nolim quales vidi non ita pridem, non alia re quam multo pipere conditâ offâ deliniendis.

(e) *Hic*) *Augustus* scilicet.

(f) *Ille*) *Cæsar*.

(g) *Æneæ*) *Venus*.

(h) *Pontifici*) *Cæsari*, qui Pontifex erat quo tempore jugulatus est.

(i) *Conjurata*) Bruti duo, Cassius, aliique Patricii, atque equites in Cæsarem, quod insolentius agere inciperet, conjuraverunt; qui tribus & viginti vulneribus in curia illum confoderunt.

(k) *Mihi*) Quia Cæsari, ex gente Julia, a Venere per Iulum atque Ænean deriveto ultimo.

(l) *Caput*) Pro Cæsare ipso, aut ejus vita.

(m) *Solane*) Quam optime ex fœminæ ingenio istud prolatum.

(n) *Tydidæ*) *Diomedis*, *Tydei filii*, qui Venerem Æneæ suo faventem, ipsumque nube operientem vulneravit.

(o) *Calydonia*) Quia Calydon Ætolorum civitas, quibus imperavit Diomedes.

(p) *Natum*) *Ænean*; cujus ex Virgilio vel ipsis pueris nota historia.

Ja-

Jactarique freto, (*a*) sedesque intrare silentum ;
Bellaque cum (*b*) Turno gerere ; aut, si vera fatemur,
Cum (*c*) Junone magis : quid nunc antiqua recordor
Damna mei generis ? timor (*d*) hic meminisse priorum
Non sinit : in (*e*) me acui sceleratos cernitis enses :
Quos prohibete, precor ; facinusque repellite : neve
Cæde (*f*) sacerdotis flammas (*g*) exstinguite Vestæ.
Talia (*h*) nequicquam toto Venus anxia cælo
Verba jacit ; Superosque movet : qui rumpere quanquam
Ferrea non possunt (*i*) veterum decreta sororum,
Signa tamen luctûs dant haud incerta futuri.
Arma ferunt inter nigras crepitantia nubes,
Terribilesque tubas, auditaque cornua cælo
(*k*) Præmonuisse nefas. Phœbi quoque tristis imago
Lurida sollicitis præbebat lumina terris.
Sæpe faces visæ mediis ardere sub astris :
Sæpe inter nimbos guttæ cecidere cruentæ.
Cærulus & vultum ferrugine Lucifer atra
Sparsus erat : sparsi Lunares sanguine (*l*) currus.
Tristia mille locis (*m*) Stygius dedit omina bubo ;

INTERPRETATIO.

& agitari mari, & subire habitationes mortuorum, & bello congredi cum Turno, vel potius cum Junone, si vera agnoscimus. Quamobrem nunc refero præteritas clades meæ sobolis ? Hic metus non patitur recordari antiquorum. Videtis nefarios gladios parari in me. Quos oro arcete, atque avertite nefas ; neve supprimite ignes Vestæ nece Sacerdotis. Venus solicita frustra profundis sermones toto cælo, & tangit Deos. Qui tametsi nequeunt frangere fata ferrea antiquarum sororum, tamen præbent indicia haud dubia cladis venturæ. Perhibent arma sonantia inter atras nubes, atque tubas horrendas, & cornua audita in cælo portendisse scelus. Solis etiam lugubris species mittebat lumina pallida terris anxiis. Sæpe faces visæ flagrare sub mediis sideribus : Sæpe guttæ sanguineæ ceciderunt inter imbres. Lucifer cæruleus infectam habebat faciem nigro colore : currus Lunares tincti cruore. Bubo feralis fecit præsagia luctuosa mille locis ;

NOTÆ.

(a) *Sedes*) Duce Sibylla ad Inferos descendisse supra vidimus.

(b) *Turno*) Hunc Rutulorum regem habuimus etiam in præcedentibus.

(c) *Junone*) Quæ usque Turno favit.

(d) *Hic*) *Quo Cæsaris causa percellebatur.*

(e) *Me*) Quia in Julium Cæsarem.

(f) *Sacerdotes*) Pontificem maximum fuisse Cæsarem modo diximus.

(g) *Exstinguite*) Id est, *Ne religionem atque Deorum cultum omnem ex terris tollite.* Ad illud vero alludit Poeta, quod *in primis focum Vestæ virginibus Numa colendum dedit, ut ad similitudinem cælestium syderum custos imperii flamma vigilaret* : ut loquitur Florus.

(h) *Nequicquam*) Namque trucidatus tamen Julius Cæsar.

(i) *Veterum*) Parcas dicit Nocte & Erebo satas, penes quas fata aut a Deo constituta & designata ut eveniant, si fabulis credimus.

(k) *Præmonuisse*) Hæc quoque prodigia Tranquillus atque Plutarchus Cæsaris necem dicunt denuntiasse.

(l) *Currus*) Pro ipsa Luna.

(m) *Stygius*) *Feralis*, atque *pessimi ominis* : Styx namque Inferorum palus.

M.i-

Mille locis lacrymavit (*a*) ebur: cantusque feruntur
Auditi, sanctis & verba minacia lucis.
Victima (*b*) nulla litat, magnosque instare tumultus
(*c*) Fibra monet; cæsumque (*d*) caput reperitur in extis.
Inque foro, circumque domos, & templa Deorum
Nocturnos ululasse canes: (*e*) umbrasque silentum
Erravisse ferunt; motamque tremoribus urbem.
Non tamen insidias venturaque vincere fata
Præmonitus potuere Deûm: strictique feruntur
In (*f*) templum gladii: neque enim locus ullus in Urbe
Ad facinus, diramque placet, nisi Curia, cædem.
Tum vero (*g*) Cytherea manu percussit utraque
Pectus: & (*h*) Æneaden molitur condere nube;
Qua prius infesto Paris est ereptus (*i*) Atridæ:
Et (*k*) Diomedeos Æneas fugerat enses.
Talibus hanc (*l*) genitor: Sola insuperabile fatum,
Nata, movere paras? intres licet ipsa (*m*) sororum
Tecta trium: cernes illic molimine vasto

INTERPRETATIO.

mille locis ebur flevit; atque cantus & voces minantes dicuntur auditæ in sacris lucis. Nulla hostia litat, & fibræ testantur ingentes tumultus adesse; atque caput invenitur ablatum in extis. Dicunt canes noctivagos ululasse circum domos & templa Deorum, atque Umbras mortuorum vagatas esse, & Urbem concussam terræ motibus. Attamen præsagia Deorum non potuerunt superare fata futura & insidias; & enses evaginati feruntur in ædem: neque enim ullus locus in Urbe præter Curiam placet ad scelus & crudelem necem. Tum vero Cytherea planxit pectus utraque manu, atque nititur tegere Æneaden nube, qua antea Paris est ademtus terribili Atridæ, & Æneas vitaverat gladios Diomedeos. Pater affatur eam ejusmodi verbis: filia cupisne sola mutare fatum invictum? Potes ipsa subire domos trium sororum: ibi videbis tabulas rerum

NOTÆ.

(a) *Ebur*) *Simulacra Deorum eburnea.*

(b) *Nulla*) Id vero Cæsari evenisse quo die fuit trucidatus scribit Tranquillus. Introiit tamen Curiam spreta religione.

(c) *Fibra*) *Victimarum exta.*

(d) *Caput*) Pessimi erat ominis, si jecur quod a corde inspiciebant sine capite, aut eo imminuto esset.

(e) *Umbrasque*) *Mortuorum animas*: de quibus hodieque plurimæ fabulæ, maxime a Doctoribus quibusdam, qui ea proferunt quæ prorsus non intelligunt: ut cautione maxima opus sit cum de iis agitur.

(f) *Templum*) Quod curia Pompeii, ubi Senatus habitus. Curiæ enim loca erant ubi res publicæ seu divinæ, ut sacrificia, seu humanæ, ut Consilia curabantur: quas singulis Curiis, in quas Populi Romani tribus divisæ, Romulus primus assignavit.

(g) *Cytherea*) *Venus.*

(h) *Æneaden*) Hanc vocem ex quibusdam Manuscr. excudendam curavi pro *æthereo*, ut sensus absolveretur. Cæsarem autem designat, quem percussoribus adimere cuperet Venus.

(i) *Atridæ*) *Menelao*, scilicet, Atrei filio, cum quo congressus Paris occubuisset, nisi auxilio Veneris, quæ nube ipsum operuit, mortem effugisset: ut narrat Homerus.

(k) *Diomedeas*) Æneæ etiam suo nisi succurrisset Venus, Diomedes illum facile peremisset, referente eodem Homero; namque ille inter Græcos fuit fortissimus, Ulyssi præsertim amicitia conjunctus.

(l) *Genitor*) *Jupiter.*

(m) *Sororum*) *Parcarum*; de quibus supra.

Ex

Ex ære, & solido rerum (*a*) tabularia ferro:
Quæ neque (*b*) concursum cæli, neque fulminis iram,
Nec metuunt ullas tuta atque æterna ruinas.
Invenies illic incisa adamante perenni
Fata tui generis: legi ipse, animoque notavi:
Et referam, ne sis etiamnum ignara futuri.
Hic (*c*) sua complevit (pro quo, Cytherea, laboras)
Tempora, perfectis, quos terræ debuit, annis.
Ut Deus accedat cælo, (*d*) templisque colatur,
Tu facies; (*e*) natusque suus, qui nominis hæres,
Impositum feret Urbis onus; cæsique parentis
Nos in bella suos fortissimus ultor habebit:
Illius auspiciis obsessæ mœnia pacem
Victa petent (*f*) Mutinæ; (*g*) Pharsalia sentiet illum,

INTERPRETATIO.

ex ære & rigido ferro ingenti molimine; quæ tuta atque æterna, neque reformidant collisionem cæli, neque impetum fulminis, neque ullas ruinas. Illic reperies sortes tuæ sobolis sculptas adamante inviolabili. Ipse legi, atque signavi mente: & narrabo, ne sis adhuc nescia futuri. Hic, cujus causa solicita es, Cytherea, cumulavit suam ætatem, exactis annis quos debuit terræ. Tu unà cum suo filio, qui hæres nominis feret pondus injectum Urbis, curabis, ut superveniat Deus cælo, & honoretur in templis: & ille vindex generosissimus patris interfecti habebit nos suos in bella. Muri superati Mutinæ obsidione pressæ ejus auspiciis petent pacem: Pharsalia sentiet illum,

NOTÆ.

(a) *Tabularia*) Tabulas ipsas æneas intelligit, in quibus immutabilia fatorum decreta Parcæ Jovis scribæ indelebili charactere perscribunt.

(b) *Concursum*) Tonitrua intelligit, quibus æer non concutitur modo, sed quasi concurrere videtur. Sic sæpe Lucretius.

(c) *Sua*) *Sibi a fatis assignata*, 56. annos scilicet.

(d) *Templis*) Non modo Sen. Cons. et divina simul atque humana omnia decreta, aut in Deorum numerum decernentium ore relatus est, sed & persuasione vulgi: creditumque est stellam crinitam quæ per septem dies fulsit, ludis, quos primo consecratos ei hæres Augustus edebat, Cæsaris esse animam in cælum recepti; ut refert Tranq. In foro Romano ædem habuit.

(e) *Natus*) *Augustus*, per adoptionem.

(f) *Mutinæ*) In ea Galliæ Cisalpinæ urbe Antonius, Cæsaris testamento prælatum sibi Octavium furens, Decimum Brutum suis motibus resistentem obsidebat: Illum Octavius liberavit, atque Antonium castris exuit.

(g) *Pharsalia*) Postquam animum in partes omnes versavi, nihil aliud videre me hoc in loco fateor, quam errorem eorum auctorum qui Pharsalum Thessaliæ urbem, ubi Cæsarem inter & Pompejum depugnatum est, cum Philippis Thraciæ ubi victi Brutus & Cassius ab Octavio & Antonio, confuderunt; nisi, ut Poetarum mos est vicina, vel ejusdem ditionis loca pro iisdem usurpare, hic promiscue Pharsalum atque Philippos, quæ urbes eidem Macedonum regi olim parebant, pro una atque eadem belli arena Naso noster cum aliis cumerit. Certe Florus Brutum & Cassium illam, quæ Cnæo Pompejo fatalis fuerat, Pharsalum scilicet, insedisse testatur, cum tamen ex constanti historiæ fide apud Philippos Thracios illi devicti sint. Quod ut minus ineptum videatur, meminisse oportet non uno loco semper acies aut castra consistere.

Æma-

Digitized by Google

(*a*) Æmathiaque iterum madefacti cæde Philippi:
Et (*b*) Magnum Siculis nomen superabitur undis:
(*c*) Romanique ducis (*d*) conjux Ægyptia (*e*) tædæ
Non bene fisa cadet: frustraque erit illa minata
Servitura suo Capitolia (*f*) nostra (*g*) Canopo.
Quid tibi (*h*) Barbariem, gentes ab (*i*) utroque jacentes
Oceano numerem? quodcumque habitabile tellus
Sustinet, (*k*) hujus erit: pontus quoque serviet illi.
Pace data terris, animum ad (*l*) civilia vertet
Jura suum, legesque feret justissimus auctor:
(*m*) Exemploque suo mores reget: inque futuri
Temporis ætatem venturorumque nepotum

INTERPRETATIO.

itemque Philippi iterum irrigati strage Æmathia; & inclytum nomen vincetur fluctibus Siculis: & uxor Ægyptia ducis Romani male fisa conjugio occidet; atque illa erit frustra minata nostra Capitolia obtemperatura suo Canopo. Quamobrem tibi recenseam Barbariem & *nationes sitas ab utroque Oceano? Quicquid terra habet habitabile erit hujus. Mare etiam illi obsequetur. Pace præbita terris conferet ingenium suum ad jura civilia, & æquissimus auctor statuet leges; & componet mores suo exemplo; & consulens seculo futuri temporis & venturorum nepotum,*

NOTÆ.

(a) *Æmathia*) Eo nomine Macedoniæ loca que proxima ab Æmathione vel Emathione rege sunt dicta. Macedoniæ autem fuerunt Philippi, in confinio Thraciæ, ubi Brutus & Cassius cum partibus suis devicti.

(b) *Magnum*) Quia tanquam ex fatis hæc proferuntur, Jove ipso futurorum seriem evolvente, ideo obscura esse debuerunt, quæ tamen Nasoni difficile non fuit prædicere, cum jam essent præterita. Magnum vero nomen de quo hic agitur est Pompeii, cujus alter filius secum piratas navales agitans, ita in Siculo freto oppressus est, ut modo trecentarum quinquaginta navium dominus cum sex septemve fugere coactus fuerit.

(c) *Romani*) *Antonii*, qui Cleopatræ libidinum pretium Romanum imperium cum stultissime promisisset, ab Augusto ad Actium, Epiri promontorium, navali prælio devictus est.

(d) *Conjux*) *Cleopatra*, quæ, se triumpho ubi ab Augusto servari sensit, in cautiorem nacta custodiam, in Mausoleo, juxta suum Antonium, admotis ad venas serpentibus, quasi somno soluta est.

(e) *Tæda*) Pro conjugio; ut sæpe alibi.

(f) *Nostra*) Jovi namque dicatum Capitolium, qui & inde *Capitolinus* dictus.

(g) *Canopo*) Urbs est Ægypti, ad ostium Nili occidentale, quod ab ea *Canopicum* dictum.

(h) *Barbariem*) Pro barbaris, quos Augustus domuit, inter quos Mysos ipsorum etiam barbarorum barbaros vocat Florus; quem vide cap. 12.

(i) *Utroque*) *Orientali & Occidentali*. Immo, ut ait Florus, *Omnibus ad occasum & meridiem pacatis gentibus, ad Septemtrionem quoque dumtaxat intra Rhenum atque Danubium, item ad Orientem intra Taurum & Euphraten; illi quoque reliqui, immunes imperii qui erant, sentiebant tamen magnitudinem, & victorem gentium Populum Romanum reverebantur.*

(k) *Hujus*) *Ubi cuncta atque continua totius generis humani aut pax fuit, aut pactio, ausus tandem Cæsar Augustus septingentesimo ab Urbe condita anno Janum Geminum cludere.* Florus.

(l) *Civilia*) *Conversus ad pacem, pronum in omnia mala, & in luxuriam fluens sæculum gravibus severisque legibus multis coërcuit. Ob hæc tot facta ingentia* Dictator perpetuus & Pater Patriæ *dictus*.

(m) *Exemplo*) Istbæc res est; non ut plurimi solent cavillatores, qui non alia gratia videntur aliis bene dicendi aut bene faciendi studium inculcare, quam ut soli calumniandi & male faciendi locum quasi jure obtineant.

Prospiciens, (*a*) prolem sancta de conjuge natam
Ferre simul nomenque suum curasque jubebit.
Nec, nisi cum senior (*b*) similes (*c*) æquaverit (*d*) annos,
Æthereas sedes (*e*) cognataque sidera tanget.
Hanc animam interea cæso de corpore raptam
Fac (*f*) jubar, ut semper Capitolia nostra Forumque
Divus ab excelsa prospectet Julius æde.
Vix ea fatus erat; media cum sede Senatûs
Constitit alma Venus nulli cernenda: suique
Cæsaris eripuit membris, nec in aera solvi
Passa (*g*) recentem animam, cælestibus intulit astris.
Dumque tulit, lumen capere, atque ignescere sensit;
Emisitque sinu: Lunâ volat altius illa:
Flammiferumque trahens spatioso limite (*h*) crinem
Stella micat; natique videns benefacta, fatetur
Esse suis majora; & vinci gaudet ab illo.
(*i*) Hic sua præferri quanquam vetat acta paternis;
Libera fama tamen, nullisque obnoxia jussis,
Invitum præfert; (*k*) unaque in parte repugnat.

INTERPRETATIO.

curabit progeniem ortam de sancta uxore sumere simul nomen & curas. Neque, nisi cum senior æquaveris similes annos, venies in mansiones cælestes & ad conjuncta astra. Interea facito stellam animam sublatam ex corpore interfecto, ut divus Julius prospiciat semper nostra Capitolia & Forum ex sublimi sede.

Vix ea dixerat, cum alma Venus nulli videnda constitit in medio consessu Senatus; atque abstulit artubus animam recentem sui Cæsaris; nec passa disjici in aerem, immisit stellis cælestibus. Et dum tulit, sensit assumere lucem atque ardere, & emisit sinu. Illa volat sublimius Luna, & fulget ducens comam flammiferam longo tractu; atque cernens præclara facinora filii, agnoscit esse præstantiora suis: lætaturque superari ab illo. Tametsi hic prohibet facta sua præponi paternis; nihilominus libera fama, nullisque mandatis subdita, præponit nolentem, atque obnititur una in re.

NOTÆ.

(a) *Prolem*) Tiberium dicit ex Livia Drusilla uxore, quam Augustus matrimonio Tiberii Neronis, & quidem prægnantem, abduxit, dilexitque & probavit unice ac perseveranter: ut refert Tranquillus. Illum autem, Tiberium dico, adoptione filium suum facit, cui successori beatissimam Rempublicam reliquit.

(b) *Similes*) Rerum gestarum gloriâ interpretor: neque aliorum quos vidi placet explicatio.

(c) *Æquaverit*) Non numero, siquidem anno ætatis 56. extinctus Julius Cæsar, ad 76. Augustus pervenerit: verum hujus æquandos annos voluit Vates quotquot seniori obtigerint præclare gestarum rerum laude.

(d) *Annos*) Pro Vita seu ejus Ratione & Instituto.

(e) *Cognata*) Quia Divûm soboles Augustus, cujus pater Cæsar inter sydera.

(f) *Jubar*) Vide quæ supra annotavimus ad Vocem *templis*.

(g) *Recentem*) *Recens a corpore liberatam*.

(h) *Crinem*) De crinita stella quæ per ludos Cæsari consecratos fulsit supra ex Tranquillo dictum.

(i) *Hic*) *Augustus*, Cæsaris adoptione filius.

(k) *Una*) In cæteris morigeros habet omnes Augustus; hac in parte tantum repugnant, quod cum sua facta patris actis præferri nolit, fama tamen ea magis approbat.

Sic

Sic magni cedit titulis Agamemnonis (*a*) Atreus:
Ægea sic (*b*) Theseus; sic (*c*) Pelea vincit Achilles:
Denique, ut exemplis (*d*) ipsos æquantibus utar,
Sic & Saturnus minor est Jove: Jupiter arces
Temperat æthereas, & mundi regna (*e*) triformis:
Terra sub Augusto: (*f*) pater est & rector uterque.
Dî, precor, (*g*) Æneæ comites, quibus (*h*) ensis, & ignis
Cesserunt; Dîque (*i*) Indigetes, genitorque, (*k*) Quirine,
Urbis, & invicti genitor, (*l*) Gradive, Quirini,
Vestaque (*m*) Cæsareos inter sacrata (*n*) Penates,

INTERPRETATIO.

Ita Atreus cedit laudibus clari Agamemnonis: ita Theseus superat Ægeum, ita Achilles Peleum. Denique ut sumam exempla paria ipsis, sic quoque Saturnus inferior est Jovi. Jupiter moderatur sedes æthereas, & regna mundi triformis: Tellus sub Augusto. Uterque est Parens & Moderator. Dii, oro, Æneæ comites, quibus ferrum & flamma cesserunt, Diique Indigetes, & Pater Urbis, Quirine, & Gradive, pater invicti Quirini, & Vesta consecrata inter Penates Cæsareos,

NOTÆ.

(a) *Atreus*) Agamemnonis pater, cujus tanta laus non fuit quanta hujus omnium Græcorum ad Trojam ducis.

(b) *Theseus*) Cujus Ægei filii fortia facta passim in superioribus vidimus.

(c) *Pelea*) Qui Achillis pater tanta non gessit quanta hujus fuisse omnibus notum.

(d) *Ipsos*) Julium Cæsarem & Augustum.

(e) *Triformis*) Cœli, Ætheris, Aeris, ut terræ marisque imperium Augusto relinquatur.

Divisum Imperium cum Jove Cæsar habet.

(f) *Pater*) Quod nomen summæ est Dignitatis atque venerationis. At nostri plerique Christiani, qui nihil sentire neque cognoscere didicerunt, quia terræ obruti atque luto addicti, neque etiam quicquam aut Patriæ sui æterni, aut suæ dignitatis, atque adeo officii & reverentiæ secum ducunt. Nihil pudet.

(g) *Æneæ com.*) Penates dicit, aut Deos domesticos, quos in Italiam secum Æneas deportavit. Alii alios esse censuerunt: ut frustra in re tam dubia tamque inutili operam suam quisquam perdiderit. Dionysius Halic. sese illos ait vidisse Romæ in templo, duorum juvenum hastatorum sedentium forma. Alii Jovem, Junonem ac Minervam fuisse ajunt; neque de Pallade, Vestaque quisquam dubitare possit, cui lectus Virgilius. Alii Neptunum & Apollinem; namque suam etiam Trojam illi profitebantur. Alii alios. Quid id nostra?

(h) *Ensis & ignis*) Ducente Deo omnia pervia.

(i) *Indigetes*) Dii sunt patrii, qui ita ab *indu* pro *in*, & *ago*, dicti sunt.

(k) *Quirine*) Romulum eo nomine appellatum Urbisque fuisse conditorem tædet toties repetere.

(l) *Gradive*) Mars est Romuli pater, qui vel a *Gradiendo*, vel a *κραδαίνειν* quod *vibrare* est, sic dictus.

(m) *Cæsareos*) Quia ejus templum in Palatio, ubi habitabant Imperatores.

(o) *Penates*) *Deos domesticos*, qui ex eo dicti quod in penitissima seu maxime secreta domus parte colerentur. A *Penus* quod res maxime necessarias ad victum quotidianum in intima domus parte servatas significat, fit *Penas Penates*; sicut a *Magnus*, *Magnas Magnates*, &c. Quanquam neque inepti videntur qui *Penates* cum Macrobio, quasi *Penes nos natos* dici volunt.

Et cum Cæsareâ tu, (*a*) Phœbe domestice, Vestâ,
Quique tenes altus (*b*) Tarpeias Jupiter arces,
(*c*) Quosque alios vati fas appellare piumque,
Tarda sit illa dies, & nostro serior ævo,
Qua caput Augustum, quem temperat, orbe relicto,
Accedat cælo, faveatque precantibus (*d*) absens.

PERORATIO.

Jamque opus exegi: quod nec (*e*) Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

INTERPRETATIO.

Tuque, Phœbe domestice, cum Vesta Cæsarea, & Jupiter qui excelsus habes templa Tarpeia, & quos alios fas atque pium vocare Poetæ, illa dies sit sera, atque tardior nostro seculo, qua caput Augustum admoveatur cælo, destituto mundo, quem regit, atque absens sit propitius orantibus.

PERORATIO.

Jamque absolvi opus, quod neque ira Jovis, neque flammæ, neque ferrum, neque rapax antiquitas poterit delere.

NOTÆ.

(a) *Phœbe*) Jam supra, ni fallor, Apollini in Palatinæ domus parte ab Augusto excitatum templum dimidium, addita porticu, cum bibliotheca Græca & Latina.

(b) *Tarpeias*) Capitolium dicit in Capitolino monte extructum, qui antea *Tarpeius a Tarpeia* virgine Vestali ibidem Sabinorum scutis obruta, itemque *Saturnius* dicebatur.

(c) *Quosque*) Sibi, ut vides, maxime cavebant Ethnici, ne quemquam ex suis fictitiis atque inutilibus Diis neglectum haberent. Ita quidem de solo vero atque æterno Deo ter Optimo Maximo omnium rerum Conservatore cogitare dignentur plurimi qui se maxime probos & sanctos videri volunt: ne scilicet Illum suis omnibus votis atque inceptis adversum habeant: quos tandem tamen male perdet & longe a Gratia sua rejiciet.

(d) *Absens*) Quasi præsentem Deum laudat Poeta: quod quidem si adulandi exquisitissimam artem spectes, optime; pessime si rem ipsam atque nefas, dum hominibus Gloria Dei tribuitur, cogites.

(e) *Jovis ira*) Ne ita accipias, quasi, in Jovis contemtum, ista a Poeta prolata sint. Quanquam impius maxime fuisset, insanus noluit videri, qui simul & veneraretur & contemneret Jovem. Hæc dixit quia vere sunt; neque fieri potest ut quisquam Deum infensum habeat qui bene facit, atque illius imitatur Naturam. Non equidem dico in omnibus inculpatum Poetam, nequidem in iis quibus maxime laudabilis. Cum Christianus ego sim Dei peculiari Misericordia, tale quid ut credam nunquam eveniet: nemque, & multa sunt detestanda atque procul a cogitatione ableganda. Verum enimvero plurima optimæ notæ, quæque maxime ad probitatem, morumque elegantiam spectant in ejus operibus passim conspici nullus non confiteatur, cui capitis loco non sit putrida cucurbita. Quia illa bona sunt Jovis ope quæ in lucem protulit, ideo Poeta in hæc eadem Jovis iram nunquam insurrecturam confidit. Splendidum fuerit peccatum si voles quisquis ita ad Dei gratiam confugis semper, ut nullius boni in te vestigium appareat. Cæterum neque prius discedes velim quam probe monitus, nihil quicquam amplius collaturum Deum illis Pestibus qui nihil habent; imo omnia ablaturum. Ne nescias, est inter superbiam & nullius boni conscientiam Aliquid sine quo nullus Regnum Dei penetrare possit. Si quidnam sit illud ignoras, quære & invenies, modo ne sis quem minime cupis videri Superbia invicta protritus.

Cum

(a) Cum volet illa dies, quæ nil niſi corporis hujus
Jus habet, incerti ſpatium mihi finiat ævi:
Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis
Aſtra (b) ferar: nomenque erit indelebile noſtrum.

INTERPRETATIO.

Illa dies, quæ nullam habet poteſtatem niſi in hoc corpus, finem imponat ſpatio dubiæ vitæ cum libebit: nihilominus immortalis ferar ſuper excelſa ſidera parte potiore mei; & nomen noſtrum erit æternum.

NOTÆ.

(a) *Cum volet*) Pecora video quotidie humano habitu atque Chriſtiana larva, quæ cum nullo neque poſt obitum, neque dum vivunt laudis aut gloriæ ſtimulo ſeſe urgeri certo ſciant, ea omnia quæ ab Ethnicis ea gratia dicta aut facta ſunt non negligunt modo, ſed inſuper quaſi cautiſſimi aſſent aperte exſibilant. Undiquaque fortiter per fas & nefas nummos corradere atque ex protritorum medullis delicias ſuas parare; Abdominis voraginem inexpletam ſuffarcinare ſemper, apud illos ſane eſt ſumma, ſupremaque ſapientia. Quia nempe nihil eſt quod ad illos attineat, quodcumque bene vel male poſt fata fama prædicat: Quod inſuper dicunt aut cogitant de ſuperſtitibus qui ſibi ablata bona queruntur, eadem bona nihil imminuunt, ineptiſſimum illis foret de nihilo tantopere eſſe ſollicitos, cum ſibi plaudere atque genio indulgere liceat. Sibi plaudant ſtrenue, modo longe a me; neque illos alloquor. Hortari ſubiit ingenuos adoleſcentes, ſi qui ſint qui iſta perlegant, ne in eam ruant pravitatem, exemplo pravo illecti. Solent illi turpiſſimi, quos jam appello, non aliter de Ethnicis verba facere quam ſi dæmones eſſent, quia ſcilicet etiam in illis ſtultiſſimi atque peſſimi Idolorum aut verius *diabolorum* cultores fuerunt. Propterea quod JESUM ſervatorem non cognoverunt illi, ſibique qui cognoſcunt eâ gratiâ licet eſſe beatis; Ethnicorum omnia proculcata habent. Miſerrimos ea ipſa cauſa eſſe admoneo, quicumque Chriſti diſcipulos ſe eſſe jactitant, niſi id ipſum, quod in illis ſplendidum vocant dum damnant, conſequantur. Uſque adeo inepti non fuerunt Ethnicorum ſapientes, ut defunctis inutili linguarum jactatione, eſſe beaverint. Aſt hic fuit ſenſus, quamquam totidem verbis non expreſſerint, Deum ſive Deos (uti male in ſua cæcitate loquebantur) ſocordes atque inertes, ſtolidos atque deſipientes, malos denique & improbos quicumque perverſe bonis & donis ſuis abuterentur, neque quicquam ex iis promoverent e omni porro Ejus favore atque auxilio indignos eſſe: atque adeo quærendo ſedulo, providendo caute, beneque agendo Ejusdem parari opem atque præſidium. Plurima in eam ſententiam blaterant equidem multi; ſed nihil agunt. Fruſtra illi; auferantque ſua *Oportet* neceſſe eſt prorſus, ut ad Opus ſeſe accingant, niſi oblatam Gratiam de qua gloriantur, in ſuam perniciem collatam volunt. *Exegi*, inquit Poeta; neque prius vitam ſponte, quam qua cauſſa ingreſſum eſſe opinabatur eam, exuit. Utcumque in aliis falſus, judex ſedet plurimis hac in parte; quod eam veram laudem idemque certum ſolatium credit *Bene feciſſe*, non quod illis ſeu eſſe ſolet *Omnibus abuſum eſſe*. Salutis namque quæ a Deo eſt non illud eſt gaudium quod oblata, quæ res plurimis ſua culpa male vertet; ſed quod bene faciendo atque Illi obſequendo certo Noſtra.

(b) *Ferar*) Animæ ſuæ immortalitatem, atque actorum ſuorum conſcientiam retinebant Ethnici Philoſophi, deque illis cogitabant. Eadem porro ſuadet Scriptura. Noſtri vero homines plerique, quaſi inculcata ab aliis habere ſit revera obtinere iſta omnia ne per ſomnium quidem intueri volunt.

Qua-

Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore (*a*) legar populi; perque omnia sæcula fama
(Si quid habent veri vatum præsagia) vivam.

INTERPRETATIO.

Atque legar ore hominum, qua potestas Romana porrigitur in terris subactis: & vivam fama per omne ævum, siquidem vaticinia Poetarum habent aliquid certi.

NOTÆ.

(a) *Legar*) Atque adeo sese laudat, sibique plaudit Naso. Quid tum? An quemquam bene facere posse credis, qui nequidem te ipse bene facere sciat, fatue? Verum istud contra Christianæ humilitatis leges. Uti quidem dicis: cæterum quando aliquid facis tu, vis scilicet credere omnes, tibi persuasum esse te nihil nisi male agere? Quod tamen secus evenit; namque ineptissime te qua non dignus es, siquidem alienæ invidea, captantem laudem, omnes vident. Sciunt omnes boni alieno suffragio sibi nihil opus esse neque ut bene faciant, neque ut sua voluptate perfruantur: atque adeo non inani putidaque jactantia, neque futilis & ineptæ gloriolæ ambitione sese suaque commendant; sed ut cum aliis bona sua communicent.

FINIS.

HAG 2020612

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google